CORPUS
SCRIPTORUM HISTORIAE
BYZANTINAE.

EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR,

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

INSTITUTA,

AUCTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE
BORUSSICAE

CONTINUATA.

IOANNES ZONARAS.

TOMUS II.

BONNAE
IMPENSIS ED. WEBERI
MDCCCXLIV.

IOANNIS ZONARAE

ANNALES

EX RECENSIONE

MAURICII PINDERI.

TOMUS II.

BONNAE
IMPENSIS ED. WEBERI
MDCCCXLIV.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

P I 313
W II 3

LIBER SEPTIMUS.

1. Αἰνείας μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἀφῖκτο πρὸς Ἀβορρίγινας, οἳ πρώην τὴν χώραν ᾤκουν καθ' ἣν ἡ Ῥώμη πεπόλισται, Λατίνου τοῦ Φαύνου τότε τὴν τούτων ἀρχὴν ἔχοντος, καὶ προσέσχε Λαυρέντῳ κατὰ τὸν Νουμίκιον ποταμόν, ἔνθα κατά τι δὴ θεοπρόπιον λέγεται παρασκευάζεσθαι ποιήσασθαι τὴν κατοίκησιν. ὁ δὲ τῆς χώρας ἄρχων Λατῖνος ἀπεῖργε τῷ Αἰνείᾳ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ καθίδρυσιν. καὶ συμβαλὼν ἡττᾶται· εἶτα δι' ὀνειράτων φανέντων ἀμφοῖν καταλλάττονται· καὶ τῆς κατοικήσεως αὐτῷ A

Codices ABC consentire cum P (Parisiensi editione) putandi sunt, ubi eorum dissensus non annotatur. 1 *Αἰνείας* — p. 5 v. 21 *ἀπόγονοι* Dionis excerptum Valesianum 3. *ἀφῖκτο* hoc loco AB, post *Ἀβορρίγινας* PW, om C. 3 *τοῦ τοῦ φαύνου* A. 4 *Λαυρεντῷ* potius, et p. 14 v. 15 *Λαυρεντοῦ*. 7 *εἶτα* — *καταλλάττονται* om A. 8 *κατοικίας* AB.

Fontes. *Cap.* 1. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Valesianum* 3, *Tzetzae schol. in Lycophronis Alexandrae v.* 1232. (*excerpta autem Valesiana, Peiresciana et Ursiniana numeris Reimarianis indicamus.*) *Plutarchi Romulus*, c. 3—6.

IOANNIS ZONARAE ANNALES.

1. Aeneas post Troianum bellum ad Aborigines venit, qui eam regionem, in qua Roma sita est, olim tenuerunt, Latino Fauni filio regnante; et Laurenti iuxta fluvium Numicium appulit, ubi ex oraculo quodam, ut fertur, considere volebat. quod eius loci rex Latinus prohibiturus commisso praelio vincitur. deinde per somnia, quae uterque viderat, reconciliati sunt; ac Latinus, concesso habitandi loco, filiam

παραχωρεῖ, καὶ τὴν θυγατέρα Λαουϊνίαν εἰς γάμον ἐκδίδωσιν. ἔνθα πόλιν ὁ Αἰνείας οἰκοδομήσας ὠνόμασε Λαουΐνιον· ἥ τε χώρα Λάτιον ἐπεκλήθη καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ Λατῖνοι προσηγορεύθησαν.

B *Ῥουτοῦλοι δὲ ὁμοροῦντες τῇ χώρᾳ ἐκ πόλεως Ἀρδέας ὁρμώμενοι, καὶ πρόσθεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους, καὶ τότε πόλεμον ἤραντο, ἐπαρήγοντος αὐτοῖς καὶ Τούρνου ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ τῷ Λατίνῳ προσήκοντος, ὃς δι' ὀργῆς τὸν Λατῖνον πεποίητο διὰ τὸν Λαουϊνίας γάμον· ἐκείνῳ γὰρ ἡ κόρη προωμολόγητο. μάχης οὖν γενομένης πίπτουσιν ὅ τε Τοῦρνος καὶ ὁ Λατῖνος, τὴν δὲ νίκην ὁ Αἰνείας κεκόμιστο καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ βασιλείαν. μετὰ δέ τινα χρόνον συμμαχίας ἐκ Τυρσηνῶν οἱ Ῥουτοῦλοι τυχόντες ἐπῆλθον τῷ Αἰνείᾳ, καὶ τὸν πόλεμον νενικήκασιν· ἀφανὴς δὲ ὁ Αἰνείας γενόμενος (οὔτε γὰρ ζῶν ὤφθη ἔτι οὔτε μὴν τεθνεώς) ὡς θεὸς παρὰ Λατίνοις τετίμητο. ἐντεῦ-*
C *θεν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης νενόμισται, καὶ Αἰνειάδαι καλεῖσθαι αὐχοῦσι. τὴν δὲ τῶν Λατίνων ἀρχὴν ὁ ἐκείνου υἱὸς Ἀσκάνιος διεδέξατο, ὃς οἴκοθεν συνείπετο τῷ πατρί· οὐδέπω γὰρ ἐκ τῆς Λαουϊνίας παῖδα ἐγείνατο, ἔγκυον δ' αὐτὴν καταλέλοιπε. τὸν δὲ Ἀσκάνιον κατακλείσαντες οἱ πολέμιοι ἐπολιόρκουν· νυκτὸς δ' οἱ Λατῖνοι αὐτοῖς ἐπιθέμενοι τήν τε πολιορκίαν ἔλυσαν καὶ τὸν πόλεμον.*

Χρόνου δὲ διεληλυθότος πληθυνθέντες οἱ Λατῖνοι τὴν μὲν

1 *λαουνίαν* B, qui mox *λαούνιον* et sic ubique: C *λατινίαν*. 12 *τυσηνῶν* A. 15 *τετίμηται* B. 20 *καταλέλοιπε* A, *κατελέλοιπε* PW.

Laviniam Aeneae in matrimonium collocat. de cuius nomine urbem a se conditam Aeneas Lavinium nominat: regio Latium, populus Latini appellati.

Rutuli gens finitima, urbe Ardea oriundi, ante infensi Latinis, tum quoque bellum intulerunt, adiuvante Turno viro illustri, cognato Latini, cui ob Laviniae nuptias iratus erat, sibi prius desponsae. pugna inita et Latinus et Turnus cadunt; Aeneas et victoriam et soceri regnum adipiscitur. aliquanto post Rutuli adscitis Tyrrhenorum auxiliis Aeneam vicerunt: qui cum neque vivens neque mortuus usquam videretur, a Latinis pro deo cultus est. hinc et Romanae gentis auctor perhibetur, et Aeneadum appellationem honorificam sibi ducunt. Aeneae in regno Latinorum Ascanius filius, Troia patrem secutus, successit: necdum enim filium ei Lavinia pepererat, praegnans relicta. cum Ascanium hostes obsiderent, Latini eos noctu adorti et obsidionem et bellum propulsarunt.

Aliquo tempore post, abundante Lavinii multitudine, plerique eo

πόλιν τὸ Λαουΐνιον οἱ πλείονες ἐκλελοίπασιν, ἑτέραν δ' ἐν ἀμείνονι χώρᾳ ἀντῳκοδόμησαν, ἣν Ἄλβαν ἐκ τῆς λευκότητος, καὶ W II 4 ἀπὸ τοῦ μήκους Λογγὰν ἐπωνόμασαν· εἴποιεν ἂν Ἕλληνες λευκὴν καὶ μακράν. Ἀσκανίου δὲ τελευτήσαντος οἱ Λατῖ- D νοι τὸν ἐκ τῆς Λαουϊνίας τεχθέντα τῷ Αἰνείᾳ υἱὸν εἰς τὴν βασιλείαν προετιμήσαντο τοῦ Ἀσκανίου παιδός, διὰ τὸν πάππον τὸν Λατῖνον τοῦτον προκρίναντες, Σιλούϊον κεκλημένον. ἐκ Σιλουΐου δὲ ἐτέχθη Αἰνείας, ἐξ Αἰνείου δὲ Λατῖνος ἐγένετο, Λατῖνον δὲ διεδέξατο Πάστις. Τιβερῖνος δ' ἄρξας μετέπειτα ἐν ποταμῷ καλουμένῳ Ἀλβούλῳ πεσὼν διεφθάρη· ὃς δὴ ποταμὸς Τίβερις ἐξ ἐκείνου μετωνομάσθη, ῥέων διὰ τῆς Ῥώμης καὶ ὢν τῇ πόλει πολυαρκέστατος καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὰ μάλιστα χρησιμώτατος. ἔκγονος δὲ τοῦ Τιβερίνου Ἀμούλιος, ὃς ὑπερφρονήσας καὶ θεοῦν ἑαυτὸν τολμήσας, ὡς βροντάς τε ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντε- P I 314 πάγειν καὶ ἀντιστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς ἐνσκήπτειν τε κεραυνούς, διεφθάρη, τῆς λίμνης παρ' ᾗ τὰ αὐτοῦ βασίλεια ἵδρυτο ἐπιρρυείσης αἰφνίδιον καὶ καταποντισάσης κἀκεῖνον καὶ τὰ βασίλεια. Ἀουεντῖνος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν πολέμῳ ἀπέθανε.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Λαουϊνίου καὶ Ἀλβανῶν· τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐσχήκασι τὸν Νομίτορά τε καὶ τὸν Ἀμούλιον, οἳ Ἀουεντίνου μὲν ἐγένοντο υἱωνοί, τοῦ δ' Αἰνείου ἀπόγονοι. τῆς γοῦν ἐν Ἄλβῃ βασιλείας κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νείμα-

2 χώρῳ BC. καὶ om A. 5 τεχθέντα add AB. 8 αἰνείας ἐτέχθη AB. 9 Πάστις] Tzetzes Κάπυς. πάστις cum P habent AB et omnes Ducangii codices, πάδις CW. eius loco apud Dionysium hi quattuor ponuntur Ἄλβας Κάπετος Κάπυς Κάλπετος, apud Livium *Alba Atys Capys Capetus.* 14 τολμήσας om A. 18 Λουεντῖνος et mox Λουεντίνου PW. 20 νομίτωρά, et sic ubique, A. 21 post Αἰνείου PW add δ', om AC. τῆς γοῦν — p. 7 v. 2 παρέσχετο Plutarchi Romulus, c. 3—6, paucis mutatis.

relicto urbem aliam in loco meliore condiderunt. quam a colore ac situ Albam Longam appellaverunt. Ascanio defuncto Latini Silvium, Aeneae ex Lavinia filium, in regno propter avi Latini memoriam filio Ascanii praetulerunt. Silvius Aeneam creat, is deinde Latinum, Latino successit Pastis [Capys]. Tiberinus, qui post regnavit, in fluvio Albula submersus est: qui fluvius Romam perfluens, et urbi ad plurimos usus opportunus atque utilissimus, ab illo Tiberis nomen accepit. e Tiberini posteris ortus est Amulius, homo superbus seque pro deo venditare ausus: qui cum machinis quibusdam tonitrua tonitribus fulgura fulguribus referret ac fulmina iacularetur, subita inundatione paludis, ad quam habitabat, periit, una cum regia demersus. Aventinus filius eius in bello caesus est.

Atque haec de Lavinio et Albanis: Romani vero ortum duxerunt a Numitore et Amulio, Aventini nepotibus, Aeneae posteris. ad quos cum Albani regni successio pertineret, regnum et pecuniam dividere

σθαι ταύτην ἠθέλησαν καὶ τὰ χρήματα. τοῦ Ἀμουλίου τοίνυν ἰδίᾳ μὲν τὰ χρήματα θέντος ἰδίᾳ δέ γε τὴν βασιλείαν, καὶ ἐξ
B ἀμφοῖν τὸν ἀδελφὸν προτρεψαμένου ὃ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ἐπιλέξασθαι, τὴν βασιλείαν εἵλετο ὁ Νομίτωρ, ἅτε καὶ πρεσβύτερος ἀδελφός· λαβὼν δὲ τὰ χρήματα ὁ Ἀμούλιος, καὶ δύναμιν ἐκ τούτων περιβαλλόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο. θυγατρὸς δὲ τῷ Νομίτορι οὔσης, δεδιὼς μὴ παῖδες ἐξ αὐτῆς γένοιντο καὶ κατεξαναστταῖεν αὐτοῦ, ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἐκείνην ἀπέδειξεν, ἄγαμον διὰ τοῦτο καὶ παρθένον διὰ βίου μέλλουσαν ἔσεσθαι. ἡ δὲ κύουσα ἐφωράθη μετέπειτα ὑπὸ Ἄρεος ὡς μυθεύεται, ὑπ' ἀνθρώπων δὲ πάντως τινός. εἵρχθη οὖν διὰ τοῦτο ἵνα μὴ λάθῃ τεκοῦσα. καὶ ἔτεκε διδύμους παῖδας μεγάλους τε καὶ καλούς. μᾶλλον δὲ φοβηθεὶς ὁ Ἀμούλιος ἐκέλευσε τὰ βρέφη ῥιφῆναι. καὶ ὁ ταῦτα λαβὼν σκάφῃ ἐνθέμενος ἐμβάλλει τῷ ποταμῷ τῷ Τιβέριδι.
C παρασῦραν δὲ τὴν σκάφην τὸ ῥεῦμα εἴς τινα χῶρον κατήνεγκε μαλθακόν· ἔνθα κειμένοις τοῖς βρέφεσι λύκαιναν ἱστοροῦσι προσιοῦσαν θηλὴν παρέχειν αὐτοῖς, καὶ ὄρνιν δρυοκολάπτην παρεῖναι ταῦτα ψωμίζοντα καὶ φυλάττοντα. ἐκεῖ δὲ κείμενα τὰ βρέφη λαθὼν ἀφείλετό τις Ἀμουλίου συοφορβὸς Φαυστοῦλος καλούμενος· καὶ παρὰ τῆς ἐκείνου ἐτράφησαν γυναικός, ᾗ ὄνομα Λαρεντία· καὶ ὁ μὲν Ῥωμύλος ὁ δ' ἕτερος Ῥῶμος ἐκλήθησαν. τινὲς δὲ μὴ λύκαιναν εἶναί φασι τὴν τῶν παίδων τροφόν, ὃ καὶ πιθανώτερον ἢ ἀληθέστερον μάλιστα, ἀρχὴν δὲ τὸν λόγον οὕτω λαβεῖν. λούπας καλοῦσι Ῥωμαῖοι τάς τε λυκαίνας καὶ τὰς ἑταίρας· πορ-

1 καὶ τὰ] κατὰ BW. 2 καὶ om A. 13 δὲ] οὖν AB. 14 τῷ AB, ἐν τῷ PW. 19 φαιστοῦλος AB, etiam p. 8 v. 3 et 12, sed φαυστοῦλου p. 10 v. 10. Plutarchi codices φαιστύλος. 20 λαυρεντία B, qui mox λαρεντία. 22 τὴν τῶν παίδων φασὶ A.

voluerunt. Amulius igitur regno seorsim posito ac pecunia itidem, optione fratri alterius utrius data, cum Numitor ut natu maior regnum elegisset, ipse pecunia accepta comparatisque copiis etiam regnum sibi vindicavit. Numitoris filiae, veritus ne ex ea nati filii contra se insurgerent, cum eam Vestalem legisset, perpetua virginitate spem partus adimit. sed post compressa a Marte, ut fabulantur, ab homine utique aliquo, et in custodiam data ne fetum clam ederet, gemellos magnos et elegantes peperit. qua re magis territus Amulius infantes exponi iussit. quos minister alveo impositos in Tiberim fluvium abiicit. sed alveo in locum mollem delato lupam ferunt infantibus mammas praebuisse, et picum Martium custodem accessisse, qui eis bolos in ora ingesserit. infantes illic sitos Faustulus Amulii subulcus clam sublatos uxori Larentiae educandos dedit; alterumque Romulum, alterum Remum appellavit. quidam asserunt (idque probabilius atque adeo verius est) non lupam eorum

γενομένη δ' ἡ Λαρεντία ἡ τοὺς παῖδας ἐθρέψατο, καὶ λοῦπα D διὰ τοῦτο καλουμένη, χώραν τῷ μύθῳ παρέσχετο.

2. Αὐξανόμενοι δὲ θυμοειδεῖς ἦσαν καὶ ἀνδρώδεις ἀμφότεροι· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐδόκει συνέσει διαφορώτερος καὶ ἡγεμονικὸς μᾶλλον τὴν φύσιν ἢ πειθαρχικός. γενομένης δέ ποτε πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους τοῖς τοῦ Ἀμουλίου διαφορᾶς, συγκόπτουσιν αὐτοὺς οἱ ὁμαίμονες καὶ τῆς ἀγέλης συχνὴν ἀποτέμνονται μοῖραν. μόνῳ δὲ τῷ Ῥώμῳ μεθ' ἡμέρας σὺν ὀλίγοις ἄλλοις βαδίζοντι οἱ τοῦ Νομίτορος βουκόλοι λοχήσαντες συνέλαβον αὐτὸν καὶ ἀπήγαγον πρὸς Νομίτορα· καὶ ὃς πρὸς Ἀμούλιον ἐλθὼν ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ὑβρισμένος. ὁ P I 315 δὲ παραδίδωσι τῷ Νομίτορι τὸν Ῥῶμον ὡς βούλοιτο χρήσασθαι. ὃς οἴκοι ἐλθὼν καὶ τὸν νεανίσκον ὁρῶν ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ, καὶ τὸ θαρραλέον αὐτοῦ καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς θαυ- W II 5 μάζων, ἀνέκρινεν ὅστις εἴη καὶ ὅθεν γένοιτο, φωνῇ πραείᾳ. ὁ δὲ θαρρῶν ἔλεγεν ὡς "δίδυμοι μέν ἐσμεν ἀδελφοί, γοναὶ δὲ ἡμῶν ἀπόρρητοι λέγονται καὶ τροφαὶ καὶ τιθηνήσεις θαυμασιώτεραι, θηρίοις καὶ οἰωνοῖς τραφέντων παρὰ τὸν μέγαν ποταμὸν ἐν σκάφῃ τινὶ κειμένων, ἣ ἔτι σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων". B

4 διαφορώτατος A. 5 ποτε om C. 6 τοῖς] τῆς C. 8 μεθ' ἡμέρας om A Plutarchus; qui mox μετ' ὀλίγων, vulgo μετ' ὀλίγον. 16 μέν add A.

Fontes. *Cap. 2. Plutarchi Romulus*, c. 6—8.

nutricem fuisse, sed Larentiam vulgato corpore lupam vocatam locum fabulae dedisse.

2. Cum primum adolevit aetas, ambo animosi et fortes evaserunt; sed Romulus ingenio praestare visus, et ad imperandum quam ad obtemperandum aptior habitus est. exorta igitur inter Numitoris et Amulii pastores rixa fratres illos caedunt et magnam armenti partem abigunt. paulo post Numitoris pastores Remum cum paucis aliis ambulantem ex insidiis adorti ad Numitorem pertrahunt: qui Amulium fratrem precatus est ut sibi ius suum tribueretur, ab illius domesticis insigni affecto iniuria. is Numitori Remum ad supplicium dedit. qui domum regressus, cum adolescentem magnitudine et robore praestantem videret, eiusque fidentiam et minime servilem indolem miraretur, leni voce quis et unde natus esset rogat. ille interritus respondet: se geminos fratres esse, natales suos arcanos, nutricationem et alimoniam mirabiles memorari, ferarum et volucrum ministerio, cum iuxta magnum flumen iacerent in alveo, qui adhuc exstaret aereis laminis devinctus, obscuris litteris incisis.

Ὁ μὲν οὖν Νομίτωρ τοῖς τε λόγοις τοῦ Ῥώμου καὶ τῇ ὄψει πρὸς ἔννοιαν τῆς ἐκθέσεως τῶν τῆς θυγατρὸς ἐνήγετο παίδων, ὁ δὲ Φαυστοῦλος τὴν τοῦ Ῥώμου μαθὼν σύλληψιν τὸν μὲν Ῥωμύλον βοηθεῖν παρεκάλει, τότε σαφῶς διδάξας αὐτὸν περὶ τῆς γενέσεως (πρότερον γὰρ ὑπῃνίττετο ὥστ᾽ αὐτοὺς μὴ μικροφρονεῖν), αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομίτορα σπουδῆς καὶ δέους μεστός. τοῖς δὲ περὶ τὰς πύλας τοῦ Ἀμουλίου φρουροῖς ὑφορώμενος, καὶ ταραττόμενος περὶ τὰς ἀποκρίσεις, οὐκ C ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλανιδίῳ περικαλύπτων. ὑπολαβόντες δὲ κλοπιμαῖόν τι φέρειν αὐτόν, εἰς μέσον τὴν σκάφην προήγαγον. ἔτυχε δέ τις παρὼν ἐκεῖ τῶν τὰ παιδάρια ἐκθεμένων· ὃς τὴν σκάφην γνωρίσας, δραμὼν φράζει τῷ Ἀμουλίῳ. καὶ ὁ Φαυστοῦλος ἀνακρινόμενος παρὰ τοῦ βασιλέως σώζεσθαι μὲν τοὺς παῖδας κατέθετο, πόρρω δὲ τῆς Ἄλβης νέμοντας εἶναι· τὴν δὲ σκάφην πρὸς τὴν Ἰλίαν κομίζειν τὴν τῶν παίδων μητέρα, ποθοῦσαν ἰδεῖν. τεταραγμένος δὲ τούτοις Ἀμούλιος ἄνδρα πρὸς τὸν Νομίτορα πέπομφε πυνθανόμενος εἴ τι μάθοι περὶ τῶν παίδων ὡς περιόντων. D ἦν δὲ τῶν φίλων ὁ πεμφθεὶς τῷ Νομίτορι. ἀπελθὼν οὖν καὶ ἐν περιπλοκαῖς τοῦ Ῥώμου εὑρηκὼς τὸν Νομίτορα, παρεθάρρυνέ τε καὶ μὴ μέλλειν αὐτοῖς συνεβούλευε καὶ αὐτὸς δὲ συνέπραττεν. ἄρτι δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν, χεῖρα συχνὴν ἀγροικικὴν ἐπαγόμενος·

2 ἀνήγετο A. 7 τοῖς δὲ — ὑφορώμενος om B. 8 πρὸς τὰς ἀνακρίσεις Plutarchus vulgo. 9 χλαμιδίῳ BW, χλαμυδίῳ Plutarchus. 14 τῆς Ἄλβης] τοὺς ἄλβεις A. 18 τοῦ νομίτωρος A. Plutarchus ἄνδρα.. τοῦ Νομήτορος φίλον.. ἔπεμψε.

Numitori ex Remi verbis et vultu tetigit animum memoria filiorum filiae qui expositi fuissent: Faustulus autem Remi captivitate cognita Romulum ad opem fratri ferendam hortatur, aperteque docet ut nati essent (nam prius per ambages id significarat, ne humilibus essent animis); ipse cum alveo ad Numitorem territus properat. cum autem custodibus aedium Amulii suspectus esset, et in responsionibus vacillaret, et alveum veste tegere satageret, latere illos non potuit, quin eum furtivi aliquid ferre opinati alveum in medium proferrent. tum autem ibi quidam eorum aderat qui pueros exposuerant; qui alveo agnito ad Amulium accurrit et rem nuntiat. Faustulus a rege interrogatus pueros incolumes esse respondit, sed procul ab Alba pecudes pascere: alveum vero se afferre Iliae puerorum matri, eum videre desideranti. his turbatus Amulius quendam ad Numitorem mittit percontatum an superstites esse pueros audivisset. is vero, quem miserat, Numitoris amicus erat. qui cum senem in Remi amplexu invenisset, eis animos addidit et rem maturare eos iussit, atque ipse etiam adiumento fuit. iam Romulus quoque aderat in proximo cum magna agrestium manu, ad quem civium

καὶ τῶν πολιτῶν δὲ αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι προσῇεσαν μίσει τοῦ Ἀμουλίου. ὃς οὕτω τῶν πραγμάτων συνενεχθέντων οὐδὲν οὔτε πράξας οὔτε βουλεύσας σωτήριον ἀνῃρέθη.

3. Ῥωμύλος μέντοι καὶ Ῥῶμος τὴν τῆς Ἄλβης ἡγεμονίαν τῷ μητροπάτορι νείμαντες, καὶ τῇ μητρὶ τιμὴν πρέπουσαν, καθ' ἑαυτοὺς εἶναι ἔκριναν (οὔτε γὰρ ἠνείχοντο ἄρχεσθαι), καὶ πόλιν P I 316 ἀναστῆσαι ἔνθα προετράφησαν ἤθελον. ὡρμημένοις δὲ πρὸς τὴν τῆς πόλεως δόμησιν διαφορὰ συνέβη τοῖς ἀδελφοῖς περί τε τῆς ἀρχῆς καὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ διὰ μάχης ἐχώρησαν, ἐν ᾗ ὁ Ῥῶμος ἀπέθανεν. ἕτερος δὲ λόγος ἔχει ὡς τοῦ Ῥωμύλου ἤδη τάφρον ὀρύττοντος ᾗ τῆς πόλεως εἶναι προτείχισμα ἔμελλε, πῇ μὲν ἀπεῖργε τὸ ἔργον ὁ Ῥῶμος πῇ δὲ ἐχλεύαζε· καὶ τέλος διαλλόμενον αὐτὴν ὡς εὐεπιχείρητον οἱ μὲν Ῥωμύλου πατάξαντος οἱ δ' ἑτέρου τινὸς ἱστοροῦσι πεσεῖν. ὅθεν καὶ ἐνομίσθη τὸν στρατοπέδου τάφρον τολμήσαντα διελθεῖν παρὰ τὰς συνήθεις ὁδούς, θανατοῦσθαι.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος θάψας τὸν ἀδελφὸν ᾤκιζε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν ἄρρενα συζεύξας θηλείᾳ, καὶ ἀρότρῳ ὕννιν χαλκῆν ἐμβαλών, B αὐτὸς μὲν αὔλακα βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραψεν, οἱ δ' ἑπόμενοι τὰς βώλους, ἃς ἀνίστη τὸ ἄροτρον, εἴσω πάσας τῆς αὔλακος περιέστρεφον. καὶ ὅπου μὲν ἔμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἴρηται ἡ αὖλαξ ἐτέτμητο, ἔνθα δὲ πύλας στῆσαι διενοοῦντο,

10 τάφρον ἤδη AB. 11 ἔμελλεν εἶναι προτείχισμα AB. 12 δὲ] δέ γε AB. 13 πατάξαντος BC, πατάξοντος PW. 14 ὅθεν — θανατοῦσθαι non leguntur apud Plutarchum. 18 περιέγραφε A, περιέγραφεν PW. 21 δὲ om A.

Fontes. *Cap. 3. Plutarchi Romulus*, c. 9—17, *nonnullis ex Dione potissimum additis: excerptum Valesianum* 3, *Tzetzae schol. in Lycophronis Alexandrae v.* 1232.

quoque non pauci odio Amulii se contulerant. hoc rerum statu Amulius, nihil salutaris consilii operisve molitus, occiditur.

3. Romulus et Remus, Albana re Numitori avo permissa et iusto honore matri habito, suo more vivere (neque enim ferebant imperium) decreverunt; et urbem, quo in loco educati essent, condere voluerunt. eam rem aggressis fratribus discordia incessit de principatu et de urbe; ortaque pugna Remus occiditur. alia fama est, Romulo fossam fodiente in munimentum urbis, Remum id opus partim prohibuisse partim derisisse, ac denique transsilisse ut superatu facilem, eaque de causa vel a Romulo vel ab alio ictum cecidisse. unde receptum sit, qui fossam castrorum praeter solitas vias transierit, capite plecti.

Romulus fratre sepulto urbem condidit, et tauro vaccae iuncto aereoque vomere aratro inserto ipse sulcum profundum in orbem terrae impressit: qui sequebantur, glebas ab aratro eversas omnes intra sulcum reposuerunt. atque ubi murus exstruendus erat, sulcus, ut dictum

διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς αὔλακος, τὸ ἄροτρον ἀνέχοντες ὕπερθεν. πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν ἱερόν· τὰς δὲ πύλας εἴπερ ἥγηντο ἱεράς, οὐκ ἦν τὰ μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν ἀναγκαίων καὶ μὴ καθαρῶν.

Ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης ἡμέρᾳ τετέλεστο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ἣ ἂν εἴη εἰκοστὴ Ἀπριλλίου· καὶ τὴν W II 6 ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνο- C μάζοντες. ὀκτωκαίδεκα δ' εἶναι Ῥωμύλος ἐνιαυτῶν ἀναγέγραπται ὅτε τὴν Ῥώμην συνῴκισεν. ἔκτισε δὲ αὐτὴν περὶ τὴν τοῦ Φαυστούλου οἴκησιν· ὠνόμαστο δ' ὁ χῶρος Παλάτιον.

Κτισθείσης μέντοι τῆς πόλεως, ὅσον μὲν ἐν ἡλικίᾳ στρατευσίμῳ πλῆθος ἐτύγχανεν, εἰς στρατιωτικὰ διεῖλε συντάγματα (ἕκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν καὶ τριακοσίων ἱππέων, ἐκλήθη δὲ λεγεών, ὅτι λογάδες ἦσαν ἐκ πάντων οἱ μάχιμοι), τοῖς δ' ἄλλοις δήμῳ ἐκέχρητο. καὶ τὸν δῆμον ποπούλους ὠνόμασεν· ὅθεν καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς ποπουλαρία κέκληται ἡ D δημοτικὴ ἀγωγή. τῶν μέντοι περιφανεστέρων γένει τε καὶ συνέσει καὶ βίου αἱρέσει ἑκατὸν ἀπέδειξε βουλευτάς, πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς· τὸ δὲ λοιπὸν σύστημα σενάτον προσηγόρευσεν, ὅ ἐστι γερουσία. πατρίκιοι μέντοι οἱ βουλευταὶ ἐπεκλήθησαν ἢ ὅτι

3 ἑαυτῶν A. 6 ἣ ἂν εἴη μᾶλλον εἰκοστὴ ἀπριλλίῳ A. haec non leguntur apud Plutarchum. 8 ὀκτωκαίδεκα — 10 Παλάτιον Dionis excerptum Valesianum 3. 10 cf. lib. 10 cap. 32, pag. 533 c edit. Paris. 12 πλήθει BCW. "Regii et Colb. πλῆθος, atque ita emendavimus" Ducangius. 16 ὅθεν — 17 ἀγωγή Plutarchi verbis addita sunt. 19 λοιπὸν] sic libri mss: PW σφῶν λοιπόν. σφῶν recens adscriptum margini C. Plutarchus καὶ αὐτοὺς μὲν πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα σενάτον προσηγόρευσεν. σέναγον C.

est, ductus fuit: ubi vero portas exstruere instituerunt, aratro sursum elato sulcum interruperunt. nam omnem murum sanctum censent: si vero portas etiam sanctas censerent, non utique res necessarias et immundas per eas vel inferre vel efferre liceret.

Urbis aedificatio undecimo Kal. Maias, hoc est vigesimo Aprilis est absoluta: qui dies Romanis festus est et patriae natalis appellatur. quo tempore memorant Romulum 18 annorum fuisse. condidit autem urbem eo in loco ubi Faustulus habitabat, qui locus Palatium dicebatur.

Urbe perfecta, qui militari aetate erant, eos in legiones, inde dictas quod bello apti ex omnibus legerentur, distribuit: reliqui populi nomine censebantur. unde apud iureconsultos popularis actio vocata. habebat autem tum legio ter millenos pedites et trecentenos equites. ex illustrioribus genere prudentia et instituto vitae centum creat senatores, quos patricios nominavit, coetum senatum. senatores porro appellati fuere patricii sive quod ingenuorum liberum patres essent, seu potius

παίδων ἦσαν γνησίων πατέρες, ἢ μᾶλλον ὅτι αὐτοὶ πατέρας ἑαυτῶν ἀποδεικνύειν ἠδύναντο ἕκαστος ἐκ γένους ὄντες γνωρίμου, ἢ ἀπὸ τῆς πατρωνίας· οὕτω δ' ἐκάλουν τὴν προστασίαν· πάτρωνας γὰρ τοὺς κηδεμονικοὺς καὶ βοηθητικοὺς προσηγόρευον. μάλιστα δ' ἄν τις καταστοχάσαιτο τῆς τοῦ Ῥωμύλου διανοίας, εἰ οἴοιτο διὰ τῆς κλήσεως ταύτης ἐμφαίνειν χρῆναι τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους τῆς πόλεως πατρικῇ κηδεμονίᾳ κήδεσθαι τῶν ταπεινοτέρων, P I 317 ἅμα δὲ καὶ τὸν δῆμον ἐνάγειν διὰ τῆς τῶν πατρικίων προσηγορίας εἰς τὸ μὴ ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς ἀλλ' εὐνοϊκῶς διακεῖσθαι, νομίζοντας πατέρας αὐτοὺς καὶ προσαγορεύοντας.

Πολλῶν δὲ τῇ πόλει ἐνοικισθέντων ὧν ὀλίγοι γυναιξὶ συνεζεύγνυντο, φροντὶς τῷ Ῥωμύλῳ ἐγένετο ἵνα κἀκεῖνοι γυναῖκας ἑαυτοῖς συνοικίσωσι. σύγκλυδες δὲ καὶ ἐξ ἀπόρων ὄντες καὶ ἀφανῶν, ὑπερωρῶντο πρὸς κῆδος παρὰ τῶν γειτνιώντων ἐθνῶν. βούλεται τοίνυν ἐξ ἁρπαγῆς λαβεῖν γυναῖκας τοὺς πολίτας αὐτοῦ, καὶ κηρύσσει θυσίαν καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν μέλλειν ἐπιτελεῖν πανηγυρικήν, ὡς βωμοῦ εὑρημένου θεοῦ καινοῦ. καὶ πολλοὶ συνῆλθον. B αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων, ἁλουργίδι κεκοσμημένος· δέδωκε δὲ τῷ δήμῳ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον τὴν τῆς ἁλουργίδος διάπτυξιν καὶ αὖθις ταύτης περιβολήν. οὗ γενομένου σπασάμενοι τὰ ξίφη μετὰ βοῆς ὥρμησαν καὶ ἥρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων παρθένους, οὐ μέντοι γυναῖκας τινῶν.

3 πατρωνείας Plutarchus. οὕτως ABC. 8 καὶ om A. 14 δὲ] γὰρ AC. 15 ὑπερεωρῶντο Plutarchus. γειτνιώντων AC, γειτνιόντων PW. βουλεύεται AB. 17 τελεῖν A.

quod patres suos demonstrare possent, nobili quisque ortus genere, sive a patrocinio et ope ferenda. verum is proxime ad Romuli mentem accedere videri queat qui eum nomine patriciorum significare voluisse crediderit, principibus et potentissimis civitatis humiliores patria cura complectendos esse; simulque plebem eo perducere studuisse, ne superiorum honoribus invideret, sed faveret potius iis quos patres et putaret et appellaret.

Cum autem in civitatem multi recepti essent caelibes, Romulo curae fuit ut illi quoque uxores nanciscerentur. sed quia convenae ob stirpem inopem atque obscuram a vicinis populis spernebantur, consilium init raptu parandi coniuges suis civibus: et rem divinam ludorumque celebritatem indicit, quasi ara novi dei inventa esset. quo cum multi convenissent, ipse cum optimatibus praesidens purpura conspicuus eam populo tesseram dedit ut, cum purpuram explicasset ac rursus complicasset, rem aggrederentur. quo facto strictis ensibus et cum clamoribus impetu facto Sabinorum filias virgines, nullas autem uxores, rapiebant.

Τολμηθείσης δὲ τῆς ἁρπαγῆς οἱ Σαβῖνοι, πολλοὶ καὶ πολεμικοὶ ὄντες καὶ κώμας ἀτειχίστους οἰκοῦντες διὰ τὸ μέγα φρονεῖν ὡς Λακεδαιμονίων ἄποικοι, πρεσβείαν πρὸς τὸν Ῥωμύλον πεποίηνται, λῦσαι τὸ τῆς βίας ἔργον ζητοῦντες, πειθοῖ δὲ καὶ νόμῳ πράττειν τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ οἰκειότητα. τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν C κόρας μὴ προϊεμένου, ἀξιοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι διέτριβον, Ἄκρων δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Καινηνιτῶν, θυμοειδὴς ἀνὴρ καὶ πολεμικώτατος, προεξανέστη καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπὶ τὸν Ῥωμύλον. ὁμοῦ δὲ γεγονότες ἀλλήλους προὐκαλοῦντο μάχεσθαι, ἀτρεμούντων τῶν στρατευμάτων. τῆς γοῦν μονομαχίας ἀμφοῖν γενομένης καταβάλλει μὲν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ἄκρωνα, τρέπεται δὲ καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα μάχης συγκροτηθείσης· καὶ τὴν πόλιν αἱρεῖ, οὐ μέντοι τοὺς ἐν αὐτῇ κακόν τι διέθετο, ἀλλ' ἢ μόνον ἐκέλευσε τὰς οἰκίας καθελόντας ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, ὡς πολίτας ἐσομένους καὶ τῶν ἴσων ἀξιωθησομένους.

D Εἶτα καὶ ἄλλοι τῶν Σαβίνων τοῖς Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο καὶ ἡττήθησαν. ἐπὶ τούτοις οἱ λοιποὶ τῶν Σαβίνων τὸν Τάτιον στρατηγὸν ἀποδείξαντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν καὶ τὸ Καπιτώλιον εἷλον προδεδομένον ὑπὸ Ταρπηΐας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρου- W II 7 ράρχου. ἐκείνη γὰρ ἐφ' ὕδωρ κατελθοῦσα συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸς Τάτιον, καὶ ἀνεπείσθη προδοῦναι τὸ ἔρυμα, τῶν χρυσῶν

8 καιηνιτῶν C, Κενινητῶν Plutarchus. 10 γεγονότες AC, γεγονότος PW. προὐκαλοῦντο A Plutarchus, προεκαλοῦντο PW. 11 μονομαχίας] μοναρχίας A. 14 τοὺς add AB. 15 καθελόντες A. 18 στρατηγὸν τὸν τάτιον AB. 20 προδιδο —, reliquis litteris erasis et recens suppletis, B. 21 ἐκείνη — 22 Τάτιον non habet Plutarchus.

Ob id facinus Sabini, populosa gens et bellicosa, quaeque ob animorum magnitudinem, ut Lacedaemoniorum colonos par est, pagos sine muris incolebat, per legatos a Romulo petierunt ut, violentia rescissa, voluntate et lege amicitia inter ipsos et affinitas contraheretur. Romulo vero puellas non reddente, sed postulante ut Sabini coniugia probarent, aliis consultando tempus trahentibus, Acron Caeninensium rex, vir iracundus et bellicosissimus, prior armis arreptis magnas copias contra Romulum ducit. cum ambo in propinquo essent, uterque alterum ad pugnam provocat, quiescentibus exercitibus. in eo singulari certamine Romulus Acronem obtruncat, commissoque praelio eius exercitum fundit fugatque, urbem capit, neque tamen cives alia clade afficit quam quod dirutis aedibus se Romam sequi iussit, cives futuros et aequo iure usuros.

Deinde etiam aliis Sabinis Romanos bello aggressis et superatis, demum reliqui Tatio duce creato Romae bellum intulerunt, et Capitolium a Tarpeia, eius qui arci praeerat filia, proditum ceperunt. quae cum aquam petitum extra moenia ivisset, ad Tatium perducta persuaderi

βραχιονιστήρων ἐρασθεῖσα οὓς ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἐφόρουν χερσὶν οἱ Σαβῖνοι, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς προδοσίας αὐτοὺς λαβεῖν ἀπαιτήσασα. συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου νύκτωρ μίαν πύλην ἀνοίξασα τοὺς Σαβίνους ἐδέξατο. εἰσελθὼν δὲ ὁ Τάτιος ἐκέλευσε τοὺς ὑπ' P I 318
αὐτὸν ὅσα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶν ἔφερον διδόναι αὐτῇ, καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν βραχιονιστῆρα τῇ Ταρπηΐᾳ ἐπέρριψε καὶ τὸν θυρεόν. πάντων δὲ ὁμοίως ποιούντων βαλλομένη τε τῷ χρυσῷ καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους ἀπέθανεν.

Ἔργῳ οὖν οὗτος ἐποίησεν ὃ λόγοις ὕστερον εἶπον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντίγονος· ὁ μὲν γὰρ προδοσίαν ἔφη φιλεῖν, προδότην δὲ μισεῖν· ὁ δὲ Ἀντίγονος προδιδόντας μὲν ἀσπασίως εἶπε προσίεσθαι, προδεδωκόσι δὲ ἀπεχθάνεσθαι.

4. Ληφθείσης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, μάχη
καρτερὰ συνερράγη μέσον αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων, ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν B
ἔπεσον, ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπλήγη λίθῳ τὴν κεφαλήν. ἔτι δὲ μάχεσθαι παρασκευαζομένους τοὺς Σαβίνους ἐπέσχον αἱ ἡρπασμέναι θυγατέρες αὐτῶν, ἄλλοθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ὀλολυγμοῦ ὀφθεῖσαι αὐτοῖς, αἱ μὲν νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις κομίζουσαι, αἱ δὲ τὴν κόμην προϊσχόμεναι λελυμένην, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. ἐπεκλάσθησαν οὖν οἱ ἐναντίοι καὶ διέστησαν αὐταῖς ἐν μέσῳ στῆναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει. δια-

1 βραχιονιστηρίων A. 2 λαβεῖν αὐτοὺς A. 12 προδιδόντας AC, προδιδόντος PW. 17 ἡρπαγμέναι BW. 18 ἀλαλαγμοῦ Plutarchus.

Fontes. *Cap.* 4. *Plutarchi Romulus*, c. 18—29.

sibi sivit ut arcem proderet: Sabinosque, aureas armillas quas laevo brachio habebant pacta, noctu una porta accipit. Tatius ingressus suos quicquid laeva gestarent Tarpeiae dare iussit, et ipse primus armillam et scutum in eam coniecit. quod cum omnes facerent, auri scutorumque multitudine oppressa exspirat.

Hic igitur re ipsa declaravit, quod Caesar et Antigonus post sermone usurparunt: nam alter se proditionem amare, proditores odisse, alter eos qui prodant benigne admittere, qui prodiderint se aversari dixit.

4. Arce a Sabinis capta pugna vehemens inter eos et Romanos exarsit, in qua multi ceciderunt, Romulus lapide caput ictus est. Sabinos vero ad urgendum praelium paratos raptae ipsorum filiae inhibuerunt, aliae aliunde cum clamore et ululatu progressae, partim infantes in ulnis gestantes, partim passum capillum praetendentes, omnes vero suavissimis nominibus nunc Sabinos nunc Romanos inclamantes. movit ea res hostes, ut dirempta acie mulieres in medio stare paterentur, nemine non plorante. ac

λεχθέντων δὲ τῶν γυναίων συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες καὶ συνέθεντο τῶν μὲν γυναικῶν αἳ βούλονται τοῖς ἔχουσι συνοικεῖν,
C παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας πλὴν ταλασίας ἀφειμένας, οἰκεῖν δὲ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους κοινῇ, καὶ καλεῖσθαι αὐτὴν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι Κυρίτα, βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθεντο καλεῖται κομίτιον, τόπος δηλαδὴ συνελεύσεως· κόμιρε γὰρ Ῥωμαίοις τὸ συνελθεῖν λέγεται. προσκατελέχθησαν δὲ τοῖς πατρικίοις ἐκ τῶν Σαβίνων ἕτεροι ἑκατόν. ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατόν· εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ πάντες συνήγοντο.

D Ἔτει δὲ πέμπτῳ τοῦ Τάτιον Ῥωμύλῳ συμβασιλεύειν, συγγενεῖς αὐτοῦ πρέσβεσι καθ' ὁδὸν ἐντυχόντες εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζουσιν ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ τὰ χρήματα ἃ ἐπήγοντο, καὶ μὴ προϊεμένους ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. ὁ μὲν οὖν Ῥωμύλος κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας ἐψηφίζετο, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρῆγε· καὶ τοῦτο μόνον ὑπῆρξεν αἴτιον σφίσι διαφορᾶς ἐμφανοῦς. οἱ δὲ τῶν ἀνῃρημένων οἰκεῖοι μὴ τυγχάνοντες δίκης, ἐν Ἀλβανῷ θύοντα μετὰ Ῥωμύλου τὸν Τάτιον προσπεσόντες κτιννύουσι· τὸν δὲ Ῥωμύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα σὺν

2 τῶν om C. 3 ἀφειμένας Plutarchus, ἀφειμένα A, ἀφειμέναι PW. 5 ἐπὶ ῥωμύλου C, ἀπὸ ῥωμύλου W. 6 Κυρίτα om Plutarchus. 7 κομίτιον] haec similiter Dio, exc. Vatic. 3, sed suppletus ex Plutarcho. 13 τατίου ῥωμύλῳ συμβασιλεύοντος A. 17 κολάζεσθαι AB, κολάσαι PW: Plutarchus δεῖν ᾤετο κολάζεσθαι. 20 Ἀλβάνῳ PW, Λαβινίῳ Plutarchus cum Dionysio Halicarnassensi et Livio.

mulierum verbis adducti duces colloquio habito pepigerunt ut matronae quae vellent apud maritos manerent omnis operis omnisque ministerii praeterquam lanificii immunes, et Sabini aequo iure cum Romanis viverent, ipsaque urbs a Romulo Roma, populus Quirites a Curibus Tatii patria vocaretur, et ambo regnum ac militare imperium consociarent. locus in quo foedus ictum est a coeundo comitium appellatur. ex Sabinis centum in patricios lecti sunt. reges vero non statim communiter, sed cum suis uterque centum patribus seorsim deliberabant: deinde in locum unum omnes congregabantur.

Anno quinto Tatii cum Romulo regnantis propinqui regis Tatii Laurentium legatos Romam ituros in itinere spoliare aggressi, repugnantes et se suaque defendentes occiderunt. ac Romulo iniurios puniendos esse decernente, Tatio poenam eludente et differente, reges hac una in re aperte dissenserunt. caesorum propinqui iure negato Tatium in Albano cum Romulo sacrificantem concursu facto interficiunt, Romulum ut

εὐφημίαις προέπεμψαν. οὐ μὴν ἐτάραξε τοὺς Σαβίνους ὁ φόνος τοῦ ἄρχοντος σφῶν, ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ῥωμύλον, οἱ P I 319 δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως εἴκοντες διετέλουν. εἶτα λοιμὸς ἐμπίπτει τῇ Ῥώμῃ θανάτους αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἐπιφέρων νόσων χωρίς, καὶ ἀφορία καρπῶν καὶ θρεμμάτων ἀγονία· ὕσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἡ πόλις. ὅμοια δὲ καὶ τοῖς Λαυρεντίοις συνέβαινεν. ἐδόκει τοίνυν διὰ τὸν Τατίου φόνον καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαβίνων ἀνῃρημένους πρέσβεις ποινηλατεῖν τὰς πόλεις δαιμόνιον μήνιμα. ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων καὶ κολασθέντων ἐλώφησαν τὰ δεινά.

Ῥωννυμένων δὲ τῶν πραγμάτων Ῥωμαίοις οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσοίκων ὑπέκυπτον, οἱ δυνατοὶ δὲ οὐκ ᾤοντο δεῖν B περιορᾶν ἀλλὰ κολούειν τὴν αὔξησιν. πρῶτοι δὲ Τυρρηνῶν W II 8 Οὐήϊοι ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου. συμβαλόντες οὖν καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες ὁμολογίαν ἐποιήσαντο καὶ φιλίαν ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ἑκατόν, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρίστων παρέσχον εἰς ὁμηρείαν πεντήκοντα.

Ἐθριάμβευσεν οὖν τούτους νικήσας Ῥωμύλος. εἶτα ἐπαρθεὶς ταῖς παραλόγοις εὐτυχίαις καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ καὶ παρήλλαττε καὶ εἰς ἐπαχθῆ μοναρχίαν καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἑαυτὸν ἐσχημάτιζεν. ἁλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα καὶ τήβεννον ἠμπίσχετο περιπόρφυρον καὶ πεδίλοις ἐκέχρητο ἐρυθροῖς καὶ ἐν θρόνῳ ἀνακλίτῳ καθήμενος C

2 σφῶν ἄρχοντος A. 4 Ῥώμῃ] πόλει A. 12 κολούειν C Plutarchus, κωλύειν PW. 13 οὐήροι ABC. 19 ἐξίστα B. 21 ἐνεδέδυτο A: Plutarchus ἐνεδύετο. ἠμπίσχετο A, ἐμπίσχετο B, ἠμπήσχετο PW. καὶ πεδίλοις ἐκέχρητο ἐρυθροῖς om Plutarchus.

virum iustum laudibus prosequentes. Sabinos sui ducis caedes non turbavit quo minus partim benevolentia erga Romulum, partim eius potentiae metu, parerent. deinde Romae pestilentia laboratum, hominibus sine morbis repente morientibus, ac sterilitate agrorum et pecudum; et sanguineae guttae depluerunt. cum Laurentibus etiam similia accidissent, opinio fuit, numen caedis Tatii et legatorum, quos Sabini trucidassent, exigere poenas. homicidis ad supplicium deditis mala illa desierunt.

Crescentibus Romanorum viribus, ex finitimis populis imbecilliores cedebant: potentibus vero non connivendum esse ratis, sed incrementa prohibenda, primi Tyrrhenorum Veientes occupant bellum facere. congressi multis amissis pactione inducias in centum annos impetrarunt, quinquaginta ex optimatibus obsidibus datis.

His superatis Romulus triumphavit; atque inde mirandis successibus elatior et gravior factus, relicta mutataque populari consuetudine se ad odiosae et molestae monarchiae habitum conformavit, tunicam purpuream et togam praetextam induere et rubris calceis uti solitus, et in solio re-

ἐχρημάτιζεν· ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ καὶ τῶν νέων συχνοί, οὓς Κέλερας προσηγόρευεν, ὃ κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων διάλεκτον δηλοῖ τοὺς ταχεῖς, καὶ πρόσθεν ἐβάδιζον ἕτεροι βακτηρίαις τὸν ὄχλον ἀνείργοντες, ὑπεζωσμένοι ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν οὓς κελευσθῶσιν.

Ἐπεὶ δὲ Νομίτορος τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν Ἄλβῃ τελευτήσαντος, Ῥωμύλῳ προσηκούσης τῆς βασιλείας, αὐτὸς εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις, ἠρέθισε τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον
D ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτείαν. οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα ἦν αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροιζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον· εἶτα Ῥωμύλου πράττοντος ἠκροῶντο σιγῇ, καὶ τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ δεδογμένον ἐκείνῳ μαθεῖν πλέον ἔχοντες τῶν λοιπῶν ἀπηλλάττοντο. ὅθεν ἐδόκει τὴν γερουσίαν προπηλακίζειν· διὸ αὕτη ὕποπτος ἔδοξε μετ' ὀλίγον ἀφανοῦς γενομένου Ῥωμύλου. λέγεται γὰρ ἐκκλησίαν ἄγοντος αὐτοῦ περὶ τὸ καλούμενον Αἰγὸς ἕλος τοῦ μὲν ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ κατασχεῖν βροντάς τε δεινὰς συμβῆναι καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνούσας. ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν ὄχλον
P I 320 φεύγειν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων. τῆς δ' ἐν τῷ ἀέρι ταραχῆς λωφησάσης καὶ αὖθις πολλῶν ὁμοῦ γενομένων ζητεῖσθαι τὸν βασιλέα· τοὺς δὲ δυνατοὺς οὐκ ἐᾶν ἐξετάζειν περὶ

2 προσηγόρευσεν A. τῶν om BC. 4 κελευσθῆναι C. 9 σαβίνοις etiam Plutarchi codices: Xylander Ἀλβανοῖς. 13 πράττοντος] προστάττοντος Plutarchus. 14 μαθεῖν A, μαθὼν PW. 16 ἀφανοῦς μετ' ὀλίγον A. 19 ἐλαυνούσας] αὐχούσας A. 20 φυγεῖν Plutarchus.

clinatus respondere; multosque iuvenes, quos Celeres vocabat, semper iuxta se habuit, et lictores ante se, baculis turbam summoventes et lora gerentes quibus vincirent homines iussi a rege.

Ut autem avo Numitore mortuo Albanoque regno ad ipsum pertinente rem publicam ad conciliandos populi animos libertate donavit, et quotannis principem Sabinis designavit, Romani proceres ad cupiditatem popularis liberaeque rei publicae sunt incitati. neque enim patriciorum ulla erat in rebus gerendis auctoritas, sed nomen duntaxat et habitum regi accommodabant, cum consuetudinis potius ergo quam sententiae dicendae causa in curiam vocati Romulum decernentem taciti audirent, nulla re superiores caeteris nisi quod, quae ille decrevisset, primi audiebant. ea re cum dignitatem senatus imminuere videretur, ac paulo post in terris esse desiisset, patres suspicione haud caruerunt. nam cum ad Caprae paludem contionem haberet, fertur obscurato sole nox exstitisse cum horrendis tonitribus et procellis. interea turbam diffugisse, proceres vero sese conglobasse. tempestate sedata populoque rursus con-

αὐτοῦ, τιμᾶν δὲ παρακελεύεσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ῥωμύλον ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεούς, καὶ θεὸν ἐσόμενον σφίσιν ἀντὶ χρηστοῦ βασιλέως.

Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπεισμένοι τοῖς λόγοις ἀπηλλάττοντο ἐλπίσι χρησταῖς αἰωρούμενοι, ἔνιοι δὲ ἐν ὑπονοίαις τοὺς πατρικίους πεποίηντο καὶ ἐτάραττον ὡς τὸν δῆμον ἀβέλτερα πείθοντας, αὐτοὺς τοῦ βασιλέως γεγονότας αὐτόχειρας. καὶ πράγματα ἂν παρέσχον τοῖς δυνατοῖς, εἰ μή τις τῶν ἱππέων Ἰούλιος Πρόκλος, B γένει τε δοκιμώτατος καὶ ἤθει χρηστὸς καὶ Ῥωμύλῳ πιστός, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν ἐνόρκως εἶπεν ὡς ὀφθείη Ῥωμύλος αὐτῷ καλὸς καὶ μέγας ὡς οὔποτε πρόσθεν καὶ ὅπλοις λαμπροῖς κεκοσμημένος καὶ φλέγουσι, καὶ ὡς αὐτὸς μὲν πύθοιτο "τί δὴ παθὼν ὦ βασιλεῦ ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίαις πεποίηκας πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ἐν πένθει προλέλοιπας"; ἐκεῖνος δὲ πρὸς ταῦτα ἀμείψοιτο "θεοῖς ἔδοξεν ὦ Πρόκλε τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ' ἀνθρώπων, αὖθις δ' οὐρανὸν οἰκεῖν, ἐκεῖθεν ὄντας. ἀλλὰ χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον C δυνάμεως ἀνθρωπίνης ἀφίξονται. ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐμενὴς ἔσομαι Κυρῖνος." ταῦτα διά τε τὸν ὅρκον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν τρόπον πιστὰ Ῥωμαίοις ἐδόκει τοσοῦτον ὡς μή τινα ἀντειπεῖν, πάσης δὲ ἀφεμένους ὑποψίας τε καὶ διαβολῆς εὔχεσθαι Κυρίνῳ καὶ θεοκλυτεῖν. ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ Ῥωμύλῳ γενέσθαι ἢ

2 *ἀνηρπασμένον* A Plutarchus, *ἀνηρπαγμένον* PW. 6 *ἐτάραττον* AC Plutarchus, *ἐταράττοντο* PW. 8 *ἱππέων*] Plutarchus *πατρικίων*. 11 *ὡς*] *καὶ ὡς* A. 15 *ἡμᾶς μετ' ἀνθρώπων γενέσθαι χρόνον* AB. 22 *φησὶ* A.

gregato quaesitum esse Romulum, sed potentes de eo quaeri vetuisse atque omnes hortatos esse ut eum ad deos raptum venerarentur et colerent, deum pro bono rege futurum.

Ac vulgus his verbis acquievit, spe bona praeditum: quidam autem suspectos habuere patres et exagitavere, ut qui vulgo inane commentum persuaderent, cum ipsi Romulum discerpsissent. atque ii negotium facessissent potentibus, nisi Proculus Iulius eques, et genere et moribus probatissimis ac Romulo fidus, pro contione iureiurando affirmasset, Romulum sibi augustiorem solito in armis splendidis atque fulgentibus apparuisse, seque illum percontatum esse, quamobrem senatum in atrocia crimina, civitatem in luctum coniecisset. eum vero respondisse, diis ita visum ut tantum temporis inter mortales esset, atque in caelum, unde venisset, reverteretur. abiret ac nuntiaret Romanis, si modestiam et rem militarem colerent, ad summum humanae potentiae fastigium adscensuros: se vero eis propitium fore Quirinum. haec dicenti tum ob iusiurandum tum ob auctoritatem viri tanta fides fuit, ut nemo refragaretur, omnique suspicione et calumnia amota Quirino vota facerent, numine eius invocato. hoc autem cognomentum Romulo factum tradunt vel ob

ὅτι τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον, ἢ ὅτι τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ
W II 9 κυρῖνον ἐκάλουν οἱ παλαιοί· ὡς οὖν ἀρήϊόν τινα τὸν Ῥωμύλον ἢ
αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν
D ἔτη καὶ πεντήκοντα βιῶναι, ὄγδοον δ' ἐπὶ τριακοστῷ βασιλεύων
ἐνιαυτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

5. Τούτων δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον συμβεβηκότων βασιλεύε-
σθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν, ἔρις δέ τις καὶ στάσις ἐφύετο τοῖς ἐν
Ῥώμῃ οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον ἡγεμονεύσοντος, ἀλλὰ καὶ πότερον
τῶν γενῶν παρέξει τὸν ἄρξοντα. τοῖς τε γὰρ μετὰ Ῥωμύλου
πρώτοις συνοικίσασι τὴν πόλιν οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκει, παρ' αὐτῶν
προσληφθέντας τοὺς Σαβίνους εἰς πολιτείαν, ἄρχειν τῶν δεξαμέ-
νων βιάζεσθαι· οἱ Σαβῖνοι δὲ ἑτέρωθεν, ὅτι τοῦ Τατίου θανόν-
τος μόνον εἴασαν τὸν Ῥωμύλον ἄρχειν, ἐξ ἑαυτῶν ἠξίουν αἱρε-
P I 321 θῆναι τὸν ἄρξοντα.

Ἤριζον μὲν οὖν οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα, μετεώρου δ' ἐπὶ
τούτοις ὄντος τοῦ πολιτεύματος οἱ πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκα-
τὸν ὄντες ἔταξαν ἕκαστον ἐν μέρει τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις
κοσμούμενον θύειν τε τοῖς θεοῖς καὶ χρηματίζειν, ἓξ μὲν τῆς
νυκτὸς ὥρας, ἓξ δὲ τῆς ἡμέρας. ἡ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν

3 κυρῖνον] κῦριν Plutarchus ex emendatione Dacerii: nam libri κυρῖνον. 4 ὄγδοον ἐπὶ τριακοστὸν A. 8 ἡγεμονεύσοντος A, ἡγεμονεύοντος PW. 9 ῥωμύλου W, Ῥωμύλον P. 10 συνοικήσασι A. 12 δ' C. 14 ἄρξοντα] βασιλεύοντα C. 16 πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν] paulo supra *ducenti*, ex Plutarchi Romulo. 19 post ἡμέρας quae apud Plutarchum addita leguntur, Κυρίνῳ vel Κυρίνῳ καὶ Τατίῳ, ea delenda esse ex hoc loco patet.

Fontes. *Cap.* 5. *Plutarchi Numa*, c. 2—8 *et* 14—21.

cives qui Quirites appellabantur, vel ab hasta quam veteres quirim vocitarunt: Quirinum igitur Romulum appellatum esse ut bellicosum vel ut deum hastatum. fertur annos vixisse 54, et anno regni 38 e conspectu hominum sublatus esse.

5. Cum haec Romulo accidissent, regem quidem volebant omnes, sed Romanorum animos certamen et seditio versabat non de viro tantum qui principatu potiretur, sed etiam de gente, utra principem praeberet. nam et Romanis, primis urbis cum Romulo conditoribus, non ferendum videbatur ut Sabini, in civitatem adsciti, regnum sibi in eos, a quibus recepti essent, per vim vindicarent; et Sabini ex altera parte contendebant, quia Tatio mortuo Romulum regnare solum passi essent, sui corporis regem creandum esse.

Factionibus inter sese ita certantibus, cum civitas sine imperio, exercitus sine duce esset, patricii numero 150 inter se constituerunt ut singuli per vices regiis insignibus ornati et diis immolarent et iura dicerent, senis horis noctu et totidem interdiu. haec enim temporum distri-

κατὰ τὸ ἴσον ἑκάστου καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καλῶς ἔχειν ἐδόκει καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους αὐτούς· ἀφῄρει γὰρ τὸν φθόνον ἡ ταχίστη τῆς ἐξουσίας ἀπόθεσις, ὁρώντων τῶν ἀρχομένων τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως γινόμενον. B οἶδα μὲν οὖν καὶ ἕτερά τινα περὶ τῆς τοιαύτης εἰρημένα ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτὸς τῷ πιθανωτέρῳ ἐθέμην. τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς τοῦτο μεσοβασιλεία τοῖς Ῥωμαίοις ὠνόμαστο.

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐξ ὑπονοίας ἐφύοντο θόρυβοι, ὑποπτευομένων τῶν πατρικίων εἰς ὀλιγαρχίαν τὴν πολιτείαν περιιστᾶν καὶ μὴ βούλεσθαι βασιλεύεσθαι· ἐκ δὲ τούτου κατεστασίαζον. ὁμονοησάντων δὲ πάντων αἱρεθῆναι τὸν βασιλεύσοντα, οἱ Σαβῖνοι τοῖς Ῥωμαίοις προτέροις τὴν αἵρεσιν ἔδοσαν· οἱ δ' ἐκ Σαβίνων εἵλοντο Νομᾶν Πομπίλιον, ἄνδρα γνώριμον ὄντα πᾶσι δι' ἀρετήν. στέλλονται γοῦν πρὸς ἐκεῖνον ἐκ Ῥώμης πρέσβεις· οὐ γὰρ ἐν τῇ C Ῥώμῃ μετῴκιστο, ἀλλ' ἐν Σαβίνοις ἦν καὶ πόλιν ᾤκει τὴν Κυριτῶν, πατρὸς ὢν Πομπωνίου ἀνδρὸς εὐδοκίμου, πᾶσαν ἀρετὴν φύσει τε καὶ παιδείᾳ ἐξησκημένος. ὅθεν καὶ ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὡς καὶ Τάτιον τὸν τῷ Ῥωμύλῳ συμβασιλεύσαντα κηδεστὴν αὐτὸν ἐπὶ Τατίᾳ θέσθαι τῇ θυγατρί, ἣν μίαν ἐκεῖνος ἐγείνατο· ἣ δέκα ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοὺς τῷ Νομᾷ συνοικήσασα μετήλλαξε τὴν ζωήν. ὁ δὲ Νομᾶς ἐκλείπων τὰς ἐν ἄστει διατριβάς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ διατρίβειν ἤθελεν ἐν λειμῶσι καὶ ἄλσεσιν.

1 κατὰ] καὶ A. 5 οἶδα — 6 ἐθέμην Plutarchi verbis addita. 7 τοῖς om AB. 11 βασιλεύοντα A. 13 ὄντα ἄνδρα γνώρ. A. 15 τὴν AC, τῶν PW. 17 καὶ *tertium* om B. 21 ἐκλιπὼν Plutarchus.

butio propter aequabilitatem et ipsis magistratibus et populo commoda videbatur; et celerrimus magistratu abitus invidiae minimum habebat, cum subditi eundem eodem die eademque nocte et regem et privatum cernerent. haud nos praeterit, de hac imperii forma, quae interregnum Romanis dicebatur, alia quoque iactata esse: ego vero ea sum secutus quae mihi probabiliora videbantur.

Nihilominus tamen res invidia turbatae sunt, cum patricios paucorum arbitrio rem publicam subiicere, unius regnum aspernari suspicarentur. sed tumultu sedato cum omnes regem creandum esse consensissent, ac Sabini eius eligendi potestatem Romanis detulissent, Numam Pompilium, cuius inclita virtus apud omnes erat, electum per legatos arcessiverunt. neque enim Romam transmigraverat, sed Curibus Sabinis habitabat, patre natus Pomponio probato viro, omni genere virtutis et natura et disciplina excultus. unde tantum nomen et gloriam consecutus fuit, ut Tatius Romuli regis collega Tatiam ei filiam unicam desponderet: quae cum ei annos 13 nupta fuisset, vitam cum morte commutavit. Numa vero relicta urbana vita ruri plerumque in pratis et lucis degere malebat.

D Ἧκον οὖν ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις καλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτὸν ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀνύοντα· ὁ δὲ ἀπείπατο. οἱ πρέσβεις δ' ἐνέκειντο, πάντα τρόπον πείσειν αὐτὸν μηχανώμενοι, καὶ δεόμενοι μὴ τὴν πόλιν αὖθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, οὐκ ὄντος ἑτέρου πρὸς ὃν ἄμφω τὰ μέρη συννεύσουσιν. ἰδίᾳ μέντοι καὶ ὁ πατὴρ παρεκίνει τὸν Νομᾶν δέξασθαι τὴν ἀρχὴν ὡς θεῖον δῶρον καὶ ὑπηρεσίαν θεοῦ καὶ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρὶ φρονίμῳ τε καὶ χρηστῷ ἐσομένην αἰτίαν, σύνδεσμόν τε τῇ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει εὐνοίας τε καὶ φιλίας πρὸς πόλιν δυνατὴν καὶ ἀκμάζουσαν.

P I 322 Τούτοις ἐνδεδωκὼς ὁ Νομᾶς θύσας τοῖς θεοῖς προῆγεν εἰς Ῥώμην· ὑπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εὐφημοῦντες καὶ χαίροντες. ἐπεὶ δὲ κατέστησαν εἰς τὴν ἀγοράν, προσφερομένων αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἐπισχεῖν κελεύσας ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. ἄνεισιν οὖν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ θύσας, οὕτω τε τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα, κατέβαινε.

W II 10 Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων διέλυσε σύστημα, οὓς περὶ τὸ σῶμα εἶχε Ῥωμύλος ἀεί· οὐ γὰρ δεῖν ἀπιστεῖν πιστεύουσιν ἔλεγεν, οὐδὲ βασιλεύειν ἀπιστούντων
B ἠξίου· εἶτα τὴν πόλιν ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς ἐπιχείρει μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ εἰρηνικωτέραν. ἀνθρωποειδῆ τε καὶ ζωό-

15 θεοῦ ABC Plutarchus, τοῦ Θεοῦ PW. 16 τε AC, δὲ PW. 19 ῥωμύλος εἶχεν A.

Cum Roma legati ad eum venissent, 40 aetatis annum agentem, regnum quod offerebant recusavit. sed illi instabant et nihil non ad persuadendum adhibebant, orantes ne civitatem denuo in seditionem et bellum intestinum coniiceret: neque enim esse alium in quem ambae partes consentirent. pater quoque seorsim Numam hortatus est ut principatum acciperet tanquam divinum donum et numinis obsequium, quique viro bono et prudenti honestas magnasque res gerendi occasionem praeberet, et vinculum futurus esset quo patria et omnis Sabinorum natio benevolentia et amicitia cum urbe potenti et florente iungerentur.

His Numae victo et re divina peracta Romam proficiscenti senatus populusque Romanus cum laetis acclamationibus obviam egrediuntur. cum in forum deducto insignia regni afferrentur, differri ac de se regni firmandi causa deum consuli iussit: re divina in Capitolio peracta, indutaque veste regia, descendit.

Principatu suscepto, primum trecentos illos quos Romulus ad custodiam corporis semper habuerat amovit: nec enim decere iis diffidere qui ipsi fiderent, neque diffidentibus imperandum esse. deinde urbem e dura et bellicosa mitiorem et pacis amantiorem reddere aggressus est.

μορφον εἰκόνα θεοῦ ἀνιστᾶν Ῥωμαίοις ἀπείρηκεν· ὅθεν οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ, ἐν ἑκατὸν δὲ πρὸς ἑβδομήκοντα ἔτεσι ναῶν αὐτοῖς ἀνεγειρομένων οὐδὲν ἔμμορφον ἐποίουν ἀφίδρυμα, ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τοῖς χείροσι τὰ βελτίονα, οὔτε ἐφάπτεσθαι ἄλλως θεοῦ δυνατὸν ἢ νοήσει. καὶ τὰς θυσίας δὲ ἀναιμάκτους ποιεῖσθαι ἐθέσπισε δι' ἀλφίτων τε καὶ σπονδῆς· δεῖν γὰρ τοὺς θεούς, εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης φύλακας ὄντας, φόνου καθαροὺς εἶναι· μήτε δὲ ἀκούειν τι τῶν C *θείων μήτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν. ἐκ δὲ τούτων καὶ ἄλλων πλειόνων, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παρήκαμεν, διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐξ ἐθισμοῦ ὁ Νομᾶς ἐνεποίησεν. αὐτὸν δὲ οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε προσαγγελίας αὐτῷ θύοντί ποτε γινομένης ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μειδιάσαι καὶ εἰπεῖν "ἐγὼ δὲ θύω." καὶ τὴν χώραν δὲ ἣν αἰχμῇ Ῥωμύλος ἐκτήσατο διένειμεν οὗτος τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀφαιρῶν ἐξ* D *αὐτῶν τὴν ἀπορίαν, ὡς ἀνάγκην τῆς ἀδικίας ποιητικήν, καὶ τρέπων εἰς γεωργίαν, ὡς ταύτης ἐξημερούσης τὸν δῆμον καὶ δριμὺν εἰρήνης δυναμένης ἐμποιεῖν ἔρωτα.*

Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον παρ' αὐτοῦ τοῖς μησὶ προστεθῆναι, δωδεκάμηνον κατὰ τὸν τῆς σελήνης δρόμον νομοθετήσαντος λογίζεσθαι τὸν ἐνιαυτόν, δεκάμηνον

13 *δὲ*] *γὰρ* A. 15 *γινομένης* A, *γενομένης* PW Plutarchus. 17 *οὗτος* om C. 21 *Ιαννουάριον* PW. *φευρουάριον* B.

edixitque ne imaginem dei vel humana vel alterius animantis forma erigerent. itaque annis 170, quamvis templa conderent, nullum tamen in iis neque pictum neque fictum simulacrum collocarunt: quod nefas esset praestantiores deterioribus similes facere, neque deus aliter nisi mente comprehendi posset. victimas incruentas farris et libationis civibus suis edixit: deos enim pacis et iustitiae custodes a caede puros esse oportere. neque divini quicquam obiter et negligenter audiendum aut videndum praecepit, sed otium agendum a caeteris rebus, et religioni ut rei maximae animos intendendos. his rationibus et aliis pluribus, quas ob multitudinem praetermisimus, civium suorum animos ad pietatem assuefecit. ipse autem spem suam ita in deo collocasse fertur, ut cum ei aliquando sacrificanti hostium adventus nuntiaretur, subridens dixerit "ego vero sacrifico." agrum a Romulo bello partum inter inopes cives distribuit, ut inopiam scelerum parentem tolleret, et agricultura ferum populum domaret, quae acrem pacis amorem in animis excitare posset.

Feruntur ab eo Ianuarius et Februarius reliquis mensibus adiecti esse, et annus ad cursum lunae in 12 menses descriptus, cum 10 ante

πρόσθεν ὄντα, ὡς ἐνίοις τῶν βαρβάρων τρίμηνον, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρκάσι μὲν τετράμηνον, τοῖς δὲ Ἀκαρνᾶσιν ἑξάμηνον. Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἶτα τετράμηνος· διὸ καὶ ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καίτοι μὴ ὄντες, πλῆθος ἀμήχανον P I 323 *ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις εἰσάγοντες, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν τιθέμενοι ἀριθμόν. καὶ τὸν Ἰανουάριον δὲ Νομᾶς εἰς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπένειμεν.*

Οὕτω δὲ δικαιοσύνῃ καὶ εὐσεβείᾳ συνεθίσαντος τὸ ὑπήκοον, ἐξῄρητο πάντῃ τὰ τοῦ πολέμου. οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἡμέρωτο τῇ τοῦ βασιλέως εὐνομίᾳ καὶ πρᾳότητι, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσερρύη πάντας εἰρήνης καὶ τοῦ δικαίου, γῆν φυτεύειν καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ σέβεσθαι θεούς. οὔτε γὰρ πόλεμος οὔτε στάσις οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείας ἱστόρηται Νομᾶ βασιλεύοντος, οὐδ' B *ἐπ' ἐκεῖνον ἔχθρα τις ἢ φθόνος ἢ σύστασις ἀνδρῶν καὶ ἐπιβουλὴ δι' ἔρωτα βασιλείας γενέσθαι ποι ἀναγέγραπται. θυγατέρα δ' ἐσχηκὼς Πομπιλίαν, Μαρκίῳ ταύτην ἐξέδοτο· ἐξ ἧς Μάρκιος Ἄγκος θυγατριδοῦς ἐτέχθη αὐτῷ, ὃς μετὰ Τοῦλλον Ὁστίλλιον ἐβασίλευσε. τοῦτον πενταετῆ καταλιπὼν ὁ Νομᾶς ἐτελεύτησεν, κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος,*

2 ἀρκανάσιν C. 6 ἰαννουάριον W. 9 πάντη AB, παντελῶς Plutarchus, πάντα PW. 10 πρᾳότητι A Plutarchus, τῇ πρᾳότητι PW. 14 πολίτας C, πολιτείαν Plutarchus. 15 ἔχθρα τις ἢ φθόνος AB Plutarchus, τὶς φθόνος ἢ ἔχθρα PW. στάσις A: Plutarchus σύστασις. καὶ] ἢ C. 18 θυγατριδῆς AC. 20 κατὰ] καὶ C. ὑπομαραινόμενος A.

mensium habitus esset; ut apud nonnullos barbaros trimestris habetur, et inter Graecos apud Arcades 4, apud Acarnanes 6 mensium. apud Aegyptios vero menstruus fuit annus, deinde quadrimestris: unde antiquissimi falso habentur, cum in genealogiis inexplicabilem annorum numerum recenseant, quippe mensibus annorum loco positis. Ianuarium vero Numa caput anni esse voluit.

Cum ad iustitiam et pietatem subditos ita consuefecisset, omnes bellorum motus conquieverunt. neque enim populus Romanus duntaxat aequitate et mansuetudine regis factus est humanior, sed et circumcirca finitimas civitates, mutatis moribus, pacis et iustitiae, colendae terrae, liberos in tranquillitate educandi deosque venerandi cupido cepit. neque enim bellum aut seditio aut novarum rerum studium Numa regnante exstitit: neque etiam invidia, inimicitia aut conspiratio atque insidiae ex cupiditate regni contra Numam comparatae usquam memorantur. filiam Pompiliam Marcio despondit, ex qua ei Ancus Marcius nepos est genitus, qui post Tullum Hostilium regnavit. quo Numa quinquenni relicto

χρόνον τριετῆ τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας, βασιλεύσας ἔτη ἐπὶ τρισὶ τεσσαράκοντα.

6. Τοῦ δὲ Νομᾶ τελευτήσαντος καὶ μηδένα καταλιπόντος διάδοχον, Ὀστίλλιος Τοῦλλος ᾑρέθη παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς. ὃς τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ Νομᾶ χλευάσας ἠθῶν, τὸν Ῥωμύλον ἐζήλωσε, καὶ πρὸς μάχας αὐτός τε ὥρμα καὶ τὸν δῆμον C ἠρέθιζεν. ἁρπαγῆς γοῦν γενομένης παρὰ Ῥωμαίων ἐξ Ἀλβανῶν, ὥρμησαν πρὸς μάχην ἑκάτεροι· πρὸ δὲ τοῦ συμβαλεῖν W II 11 κατηλλάγησαν, καὶ ἐς μίαν πόλιν ἀμφοῖν ἐδόκει συνοικῆσαι τοῖς γένεσιν. ἑκάστου δὲ τῆς οἰκείας ἐχομένου, καὶ τὸ ἕτερον εἰς ταύτην ἀξιοῦντος μεταναστεῦσαι, ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ. εἶτα περὶ τῆς ἡγεμονίας διηνέχθησαν· ὡς δὲ οὐδεὶς τῷ ἑτέρῳ παρεχώρει αὐτῆς, ἀγωνίσασθαι συνέθεντο περὶ τῆς ἀρχῆς. οὔτε δὲ τοῖς στρατοπέδοις ὅλοις ἐδόκει μαχέσασθαι, οὔτε μὴν μονομαχίᾳ κριθήσεσθαι. ἦσαν δὲ παρ' ἀμφοῖν τρίδυμοι ἀδελφοί, ἐκ μητέρων γεγονότες διδύμων, ἰσήλικές τε καὶ ἰσοπαλεῖς τὴν ἰσχύν· ἐκαλοῦντο D δὲ οἱ μὲν τῶν Ῥωμαίων Πουπλιοράτιοι, οἱ δὲ τῶν Ἀλβανῶν Κουριάται. τούτους εἰς μάχην προεβάλοντο, παρ' οὐδὲν τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συγγένειαν θέμενοι. οἱ δὲ ὁπλισάμενοι καὶ ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῶν στρατοπέδων ἀντιπαραταξάμενοι θεούς τε ὁμογνίους ἀνεκαλοῦντο καὶ συνεχῶς ἀνέβλεπον πρὸς τὸν ἥλιον.

1 τριετῆ] Plutarchus οὐ πολὺν. πρὸς τοῖς ὀγδ. βιώσας A: Plutarchus τοῖς ὀγδ. προσβιώσας. 7 γινομένης A. παρὰ om A. 10 τὸ] τὸν A. 12 παρεχώρουν AC. 15 δὲ om C. τριδίδυμοι A. 17 πουπλιοράτιοι libri omnes.

Fontes. *Cap.* 6. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 21. *Plutarchi Numa*, c. 22 *extr.*

decessit, cum paulatim senio et leni morbo defecisset. vixit annos 83, regnavit 43.

6. Numa sine successore defuncto Tullus Hostilius a senatu populoque Romano rex electus, institutis Numae plerisque derisis Romulum magis est aemulatus, ad bella et ipse propensus et populi concitator. cum igitur forte evenisset ut Romani ex Albano agro praedas egissent, uterque populus ad bellum spectavit: sed ante congressum reconciliati pepigerunt ut unam urbem incolerent. utroque autem suam defendente et ut in eam migraretur postulante, id consilium repudiarunt. post etiam de principatu orta controversia, cum neuter alteri cederet, convenit ut inter se dimicarent; non totis copiis, neque singulari certamine. sed erant apud utrosque tergemini fratres gemellis orti matribus nec aetate nec viribus dispares, quorum Romani P. Horatii, Albani Curiatii vocabantur: eos ad pugnam destinant, non habita ratione cognationis. qui armati et in medio duorum exercituum instructi deos patrios invocarunt et assidue solem intuiti sunt. inter se congressi,

συμβαλόντες δὲ ποτὲ μὲν ἀθρόοι ποτὲ δὲ καὶ καθ' ἕνα ἐμάχοντο. τέλος δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων τῶν δύο πεσόντων, τῶν δὲ Ἀλβανῶν P I 324 *ἁπάντων τρωθέντων, ὁ Ὁράτιος ὁ κατάλοιπος, ὅτι τοῖς τρισὶν ἅμα, εἰ καὶ ἄτρωτος ἦν, οὐκ ἠδύνατο ἀντιτάξασθαι, ἐνέκλινεν, ὡς ἂν διώκοντες αὐτὸν σκεδασθῶσι· κἀπειδὴ πρὸς τὴν δίωξιν διεσπάρησαν, ἑκάστῳ ἐπιτιθέμενος ἅπαντας διεχρήσατο. κἀντεῦθεν τετίμητο· ὅτι δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν προσαπέκτεινεν, ὀλοφυρομένην ἐπεὶ τὰ τῶν ἀνεψιῶν σκῦλα ἑώρα φέροντα τὸν Ὁράτιον, φόνου ἐκρίθη· εἰς δὲ τὸν δῆμον ἔκκλητον αἰτήσας ἀφείθη.*

Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ τότε μὲν ὑπήκοοι τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο, ὕστερον δὲ τὰς συνθήκας ἀθετήσαντες, καὶ ὡς ὑπήκοοι πρὸς συμμαχίαν κληθέντες, μεταθέσθαι δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἐπιχειρήσαντες καὶ συνεπιθέσθαι Ῥωμαίοις, B *γνωσθέντες ἐκολάσθησαν· καὶ πολλοὶ μὲν ἐκτάνθησαν καὶ ὁ αὐτῶν ἐξηγούμενος Μέττιος, οἱ ἄλλοι δὲ μετανάστασιν ἔπαθον, καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ἄλβα κατεσκάφη, πεντακόσιά που ἔτη Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρόπολις.*

Πρὸς μὲν οὖν τοὺς πολεμίους ὁ Τοῦλλος κράτιστος ἔδοξε, τοῦ θείου δὲ παρημέλει. νόσου δ' ἐνσκηψάσης λοιμώδους καὶ αὐτὸς νοσήσας εἰς δεισιδαιμονίαν ἀπέκλινεν. ἐσχηκέναι μέντοι τοῦ βίου λέγεται τέλος καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν, ἢ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ Μαρκίου Ἄγκου, ὃς θυγατριδοῦς ἐτύγχανεν, ὡς εἴρηται, τοῦ Νομᾶ. ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἔτη δύο ἐπὶ τριάκοντα.

9 *ἐς* AB. *αἰτήσας*] *ζητήσας* A. 18 *Πρὸς* — 20 *νοσήσας* Dionis excerptum Peirescianum 21. *τοῖς πολεμίοις* A. 20 *εἰς δεισιδαιμονίαν* — 21 *κεραυνῶν* Plutarchi Numa, c. 22 extr. 21 *καταφλεγεὶς* A: Plutarchus *καταφλεχθείς*. 22 *θυγατριδῆς* AC.

alias conferti alias singulatim dimicarunt. tandem duobus Romanis prostratis et Albanis omnibus vulneratis, Horatius superstes, cum quamvis integer tribus par esse non posset, capessit fugam, ut persequendo segregarentur. quo facto singulos aggressus omnibus interfectis insigni victoria potitur. quia vero sororem quoque interfecerat, ob visa in humeris ipsius consobrinorum spolia lamentantem, caedis actus est reus; sed provocatione ad populum facta absolutus.

Albani tum Romanorum imperium subierunt. post pactis violatis cum, ut subditi ad belli societatem evocati, pugnae tempore se ad hostes conferre et in Romanos impetum facere voluisse comperti essent, multi occisi sunt et dux eorum Mettius: caeteri Romam migrare iussi, Alba diruta, quae ad annos 500 Romanorum fuerat metropolis.

Tullus bellator optimus, sed numinis cultor negligens, cum in pestilentia ipse quoque aegrotasset, ad superstitionem deflexit. dicitur fulmine conflagrasse, aut Anci Marcii insidiis, nepotis Numae ut dictum est, periisse. regnavit annos 32.

7. Ἐπεὶ δὲ Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε, διεδέξατο τὴν βασιλείαν C ὁ Μάρκιος, παρ' ἑκόντων τῶν Ῥωμαίων ταύτην λαβών. ἦν δὲ τὴν χεῖρα οὐκ ἄρτιος· τὴν γὰρ ἀγκύλην πεπήρωτο, ὅθεν καὶ Ἄγκος ἐπώνυμον ἔσχηκεν. ἐπιεικὴς δὲ ὢν ἠναγκάσθη μεταβαλέσθαι, καὶ πρὸς στρατείας ἐτράπετο. οἱ γὰρ λοιποὶ Λατῖνοι, διά τε τὸν τῆς Ἄλβης ὄλεθρον, καὶ περὶ ἑαυτῶν δεδοικότες μή τι πάθωσιν ὅμοιον, δι' ὀργῆς μὲν εἶχον Ῥωμαίους, ἕως δὲ περιῆν ὁ Τοῦλλος, δεδιότες ἐκεῖνον ὡς μάχιμον, συνεστέλλοντο. τὸν δὲ Μάρκιον εὐεπίθετον ἡγησάμενοι διὰ τὸ εἰρηναῖον τῆς γνώμης, τῇ τε χώρᾳ ἐπῆλθον καὶ αὐτὴν ἐλῄσαντο. συνεὶς δ' ἐκεῖνος εἰρήνης εἶναι τὸν πόλεμον αἴτιον, ἐπιτίθεται τοῖς ἐπιθεμένοις καὶ ἀντημύνατο, καὶ πόλεις εἷλεν αὐτῶν, ὧν μίαν κατέσκαψεν, καὶ πολλοῖς τῶν ἁλόντων ὡς αἰχμαλώτοις ἐχρήσατο, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην D δὲ συχνοὺς ἑτέρους μετῴκισεν. αὐξανομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῆς χώρας σφίσι προστιθεμένης οἱ πλησιόχωροι ἤχθοντο καὶ ἑαυτοὺς Ῥωμαίοις ἐξεπολέμωσαν· ὅθεν αὐτῶν Φιδηνάτας μὲν πολιορκίᾳ ἐκράτησαν, Σαβίνους δ' ἐκάκωσαν, αὐτοῖς τε προσπεσόντες ἐσκεδασμένοις καὶ τὸ σφῶν ἑλόντες στρατόπεδον, ἑτέρους δ' ἐκφοβήσαντες εἰρηνεύειν καὶ ἄκοντας παρεσκεύασαν. καὶ ἐπὶ

1 "Ἐπεὶ δ' Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε] ita etiam alter e codd. Reg., at alter pro his verbis habet διεδέξατο δὲ αὐτὴν ὁ Μάρκιος" Ducangius. δ' A. 3 ἀγκύλαν C. 5 στρατείαν C. 10 συνεὶς — 12 ἀντημύνατο Dionis excerptum Vaticanum 6. 11 ἐπιτιθεμένοις A. 12 ἀντημύνατο AC, ἀντιμύνατο PW. 14 αὐξανόντων C. 19 εἰρηνεῖν AC.

Fontes. *Cap.* 7. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 6, *Scriptorum veterum novae collectionis ab Angelo Maio editae vol.* 2 *p.* 139.

7. Mortuo Tullo regnum a Romanis Marcio est delatum: qui ob vitium manus, quod cubitum flectere non poterat, Anci cognomentum habuit. is cum leni esset ingenio, necessario ad bella gerenda se contulit. nam reliqui Latini tum ob Albae excidium tum similis cladis metu irati quidem Tullo superstite Romanis erant, sed virum strenuum metuentes iras reprimebant; Marcium vero ob pacis studium iniuriis opportunum esse rati, praedas ex agris egerunt. ille vero gnarus pacis causam esse bellum, invadit eos a quibus invadebatur, atque ulciscitur; urbes expugnat, quarum unam evertit, et captivis, quos multos ceperat, pro mancipiis utitur, multos etiam in civitatem Romanam mittit. Romani, cum finitimi potentiam eorum et dicionem crescere aegre ferentes se hostes professi essent, Fidenas obsidione ceperunt, Sabinos affixerunt, dispersos aggressi, et castris eorum captis, alios terrore iniecto vel in-

τούτοις Μαρκίῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς καὶ τέσσαρας ἄρξαντι, καὶ πολλὴν τοῦ θείου κατὰ τὸν πάππον Νομᾶν ποιουμένῳ τὴν ἐπιμέλειαν.

W II 12 8. Λούκιος δὲ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν ᾠκειώσατο, ὃς Δη-
P I 325 μαράτου μὲν ἦν παῖς Κορινθίου, φυγόντος δὲ καὶ εἰς πόλιν Τυρσηνίδα Ταρκυνίαν ἐγκατοικήσαντος ἐξ αὐθιγενοῦς γυναικὸς ἐκείνῳ ἐτέχθη, Λουκούμων ὀνομασθείς. πολλὰ μέντοι πατρόθεν διαδεξάμενος, ὅτι μὴ τῶν πρωτείων παρὰ τῶν Ταρκυνησίων ὡς ἔπηλυς κατηξίωτο, πρὸς τὴν Ῥώμην μεταναστεύει, τῇ πόλει καὶ τὴν κλῆσιν συμμεταθέμενος, καὶ μετωνομάσθη Λούκιος Ταρκύνιος ἐκ τῆς πόλεως ἐν ᾗ παρῴκει. λέγεται δὲ μετοικιζομένου ἀετὸς καταπτὰς ἁρπάσαι τὸν πῖλον ὃν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετεωρισθεὶς καὶ κλάγξας ἐπὶ πολύ, αὖθις αὐτὸν ἐφαρμόσαι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν ἐλπίσαι μικρὸν καὶ προθύμως τῇ Ῥώμῃ ἐγκατοικῆσαι· ὅθεν τοῖς πρώτοις οὐ μετὰ πολὺ
B συνηρίθμητο. τῷ τε γὰρ πλούτῳ χρώμενος ἀφειδέστερον, συνέσει τε καὶ εὐτραπελίᾳ τοὺς δυνατοὺς οἰκειούμενος, ἐς τοὺς εὐπατρίδας καὶ τὴν βουλὴν κατελέχθη παρὰ Μαρκίου, καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐκείνου ἐπιτροπείαν καὶ τῆς βασιλείας πεπίστευτο. ἐδείκνυε γὰρ ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, χρημά-

2 "καὶ πολλὴν — ἐπιμέλειαν] desunt haec verba in codd. Reg. et Colb." Ducangius. 6 ταρκυνίαν C, Ταρκυνινίαν PW. 8 Ταρκυνινησίων PW. 9 Ῥώμην] πόλιν C, τῶν ῥωμαίων in margine add rec. man. τῇ πόλει add ABC. 16 τῷ τε γὰρ πλούτῳ — p. 27 v. 9 ἡ ὑπόληψις Dionis excerptum Peirescianum 22. τε A, δὲ PW.

Fontes. *Cap.* 8. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 22.

vitos pacem servare coegerunt. his rebus gestis Marcius mortem obiit, anno regni 24, exemplo avi religiosus deorum cultor.

8. L. Tarquinius Demarati Corinthii exsulis, qui Tarquinios Tyrrheniae urbem migrarat, ex indigena muliere filius, Lucumon vocatus, regnum sibi vindicavit. is cum amplum patrimonium suscepisset, nec tamen ut advena a Tarquiniensibus ad summos honores eveheretur, Romam migrat, mutatoque nomine ab urbe in qua habitarat L. Tarquinius appellatur. fertur autem, cum sedem mutaret, aquila devolasse, raptoque pileo quem capite gerebat subvolasse, ac magno clangore edito eundem capiti apte reposuisse: unde nihil humile animo conceperit, et alacriter Romae consederit; ubi non multo post in primis est numeratus. nam cum opibus haud parce uteretur, prudentia et urbanitate potentioribus sibi conciliatis, a Marcio in patricios et senatum lectus est et dux exercitus designatus, credita etiam liberorum et regni tutela. nam se bonum virum praebebat, pecuniam egentibus impertiebat, rogan-

των τε τοῖς δεομένοις μεταδιδοὺς καὶ ἑαυτὸν ἕτοιμον παρέχων εἴ τις δέοιτο αὐτοῦ εἰς βοήθειαν· φαῦλον δέ τι οὔτ' ἔπραττεν οὔτ' ἔλεγεν οὐδενί. καὶ εἴ τι πρός τινων εὖ ἔπασχεν, ἐξῇρε τὸ γινόμενον, εἰ δέ τι καὶ ἐπαχθέστερον αὐτῷ γένοιτο, ἢ οὐδ' ἐλογίζετο τὸ λυποῦν ἢ καὶ φαυλίσας παρελογίζετο, οὐ μόνον τε οὐκ ἠμύνετο τὸν λελυπηκότα ἀλλὰ καὶ εὐηργέτει. τούτοις αὐτόν τε τὸν Μάρκιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐχειρώσατο, καὶ δόξαν ἀνδρὸς C ἐκτήσατο σοφοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ.

Ἀλλ' οὐ προσέμεινε μέχρι τέλους αὐτῷ ἡ ὑπόληψις. τοῦ Μαρκίου γὰρ τελευτήσαντος κακῶς περὶ τοὺς ἐκείνου διετέθη δύο υἱεῖς, καὶ τὴν βασιλείαν ἐσφετερίσατο. τῆς τε γὰρ βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοὺς τοῦ Μαρκίου παῖδας χειροτονεῖν μελλόντων, ἐκεῖνος τῶν βουλευτῶν τε τοὺς δυνατωτάτους μετῆλθε, καὶ τοὺς ὀρφανοὺς πόρρω ποι πέμψας εἰς θήραν, οἷς τε εἶπε καὶ οἷς ἔπραξεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν ψηφίσασθαι παρεσκεύασεν, ὡς ἀνδρωθεῖσιν αὐτὴν δῆθεν τοῖς παισὶν ἀποδώσοντι. ἐγκρατὴς δὲ καταστὰς τῶν πραγμάτων οὕτω τοὺς Ῥωμαίους διέθετο ὥστε D μηδέποτε ἐθελήσειν ἀνθελέσθαι τοὺς παῖδας ἐκείνου· καὶ τὰ μειράκια δὲ πρὸς ῥᾳστώνην ἐθίζων τάς τε ψυχὰς αὐτῶν καὶ τὰ σώματα σὺν χάριτι δή τινι ἔφθειρε. δεδιὼς δὲ καὶ οὕτως ἔχων, ἰσχὺν ἑαυτῷ ἐν τῷ συνεδρίῳ περιεποιήσατο. τοὺς γὰρ φιλίως αὐτῷ ἐκ τοῦ δήμου διακειμένους περὶ διακοσίους ἐς τοὺς εὐπατρίδας ἐνέγραψε καὶ τοὺς βουλευτάς, καὶ οὕτω τήν τε γερουσίαν

6 ἠμύνετο A, ἠμύνατο PW Dionis exc. 14 προπέμψας AB. 18 ἐθελήσας C. 19 δὲ om C. 20 δὲ] γὰρ C. 21 φιλίους C. 22 διακοσίους] Dionysius Halicarnassensis Ant. 3 67 ἑκατόν. totidem Livius 1 35. 23 τοὺς add ABC.

tibus libenter ferebat opem, malum faciebat dicebatve nemini: accepta beneficia exaggerabat, offensas vel dissimulabat vel extenuans oblivioni mandabat: eos a quibus laesus esset adeo non ulciscebatur, ut etiam beneficiis demereretur. his moribus et Marcium ipsum et regios amicos sibi devinxit, existimationem viri boni et sapientis consecutus.

Eam vero existimationem non perpetuo conservavit. Marcii namque defuncti duobus filiis iniquum se praebuit, erepto regno. quod cum illis senatus populusque delaturus esset, ipse senatoribus potentissimis sibi adiunctis et adolescentibus procul ad venationem ablegatis nihil non et dixit et fecit donec regnum impetrasset, id se pueris, ubi adolevissent, redditurum professus. rerum autem potitus Romanos ita tractavit, ut regios adolescentes nunquam ipsi praelaturi essent: quorum animos et corpora assuetudine ignaviae per benignitatis speciem corrupit. cum autem eos etiam sic metueret, suas opes in concilio auxit, 200 ex plebe amicis in patricios et senatores lectis: quo pacto et senatum et plebem

ὑφ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς πολλοὺς ἐποιήσατο. καὶ τὴν στολὴν πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἤμειψεν· ἡ δὲ ἦν ἱμάτιον καὶ χιτὼν ὁλοπόρφυρα καὶ χρυσόπαστα, στέφανός τε λίθων χρυσοδέτων καὶ P I 326 σκῆπτρον δίφρος τε ἐλεφάντινος, οἷς καὶ μετὰ ταῦτα οἵ τε ἄλλοι καὶ οἱ τὴν αὐτοκράτορα ἔχοντες ἡγεμονίαν ἐχρήσαντο. καὶ τεθρίππῳ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, καὶ ῥαβδούχους διὰ βίου δώδεκα ἔσχε.

Πάντως δὲ καὶ ἄλλα πλείω ἐκαινοτόμησεν ἄν, εἰ μή τις Ἄττος Ναούϊος τὰς φυλὰς αὐτὸν βουληθέντα μετακοσμῆσαι κεκώλυκεν, ὃς οἰωνιστὴς ἦν οἷος οὐχ ἕτερος γέγονε. τοῦτον ἐνυβρίσαι, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὀργισθείς, καὶ τὴν τέχνην ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν ὁ Ταρκύνιος. λαβὼν οὖν ἐν τῷ κόλπῳ ἀκόνην τε καὶ ξυρόν, ἐς τὸν δῆμον παρῆλθεν, ἔχων ἐν νῷ τμηθῆναι τῷ ξυρῷ τὴν ἀκόνην, πρᾶγμα τῶν ἀδυνάτων· εἰπών τε B ὅσα ἐβούλετο, ἐπεὶ Ἄττος ἀντέλεγεν ἐντονώτατα, μηδὲν ὑφιέμενος "εἰ μὴ φιλονείκως ἀντιλέγεις" ἔφη "ἀλλ' ἀληθῆ λέγεις, ἐπὶ πάντων τούτων ἀπόκριναί μοι εἰ ὃ κατὰ νοῦν ἔχω ποιῆσαι γενήσεται." ὁ δὲ Ἄττος αὐτοῦ που οἰωνισάμενος παραυτίκα "καὶ W II 13 πάνυ γε" εἶπεν "ὦ βασιλεῦ ὃ διανοῇ ἔσται ἐπιτελές." "οὐκοῦν" ἔφη "τὴν ἀκόνην ταύτην λαβὼν τῷ ξυρῷ τούτῳ διάτεμε· τοῦτο γὰρ γενέσθαι διανενόημαι." ὁ δὲ ἔλαβέ τε αὐτὴν εὐθὺς καὶ διέκοψε. θαυμάσας δὲ ὁ Ταρκύνιος ἄλλας τε τιμὰς ἐκείνῳ

4 ἐλεφάντινα AC, fortasse rectius. μετὰ A, οἱ μετὰ PW. 5 αὐτοκράτορα ABC, αὐτοκράτορος PW. 9 αὐτῶν A. 10 κεκώλυκεν] πεποίηκεν C. 11 ὑβρίσαι AB. 14 τε om C. 16 ἀντιλέγῃς B. 17 ἀπόκριναί AC, ἀπόκρινέ PW. εἰ] εἰς C, om A. 22 διέκοψε] διέτεμε B. δὲ] τε A.

subegit. habitum etiam magnificentiorem sumpsit, tunicam et vestem purpuream auro distinctam, coronam auream gemmis ornatam, sceptrum et sellam eburneam: quibus et secuti reges et imperatores quoque Romanorum sunt usi. victis hostibus, quadrigis magnifice est invectus. lictores per omnem aetatem 12 habuit.

Omnino etiam alia innovaturus fuit, nisi ei tribus mutaturo Attus Navius augur praestantissimus obstitisset. ei cum ob adversationes iratus illudere et artem eludere studeret, cotem et novaculam in sinu gestans ad populum prodiit, id animo agitans ut cos novacula discinderetur, quod fieri nequaquam posset. cumque dixisset quae voluerat, Atto acerrime adversante ac minime cedente, "nisi" inquit "adversandi studio refragaris, et vera dicis, coram omni populo mihi respondeto, num id quod in animo habeo possit fieri." cum ille in augurio rem statim expertus, profecto futuram dixisset, "atqui hoc animo agitavi" inquit, "te novacula cotem discissurum." tum illum haud cunctanter discidisse cotem ferunt. id admiratus Tarquinius tum alios honores Atto

παρέσχε, καὶ χαλκῆς εἰκόνος ἠξίωσε, καὶ οὐδὲν ἔτι τῆς πολιτείας ἠλλοίωσε, πρός πάντα τε τῷ Ἄττῳ συμβούλῳ ἐκέχρητο. C

Μαχεσάμενος δὲ Λατίνοις ἀποστατήσασιν, ἔπειτα καὶ Σαβίνοις ἐς τὴν Ῥωμαΐδα ἐμβαλοῦσι συμμαχομένοις ὑπὸ Τυρσηνῶν, ἁπάντων ἐκράτησε. τῶν δὲ τῆς Ἑστίας ἱερειῶν, ἃς παρθενεύειν διὰ βίου νενόμισται, φωράσας τινὰ συμφθαρεῖσαν ἀνδρί, ὑπόγειόν τινα κατασκευάσας ὑποδρομὴν προμήκη, κλίνην τε θεὶς ἐν αὐτῇ καὶ λύχνον καὶ τράπεζαν σιτίων ὑπόπλεων, ἐκεῖ τὴν φθαρεῖσαν προπεμπομένην ἐκόμισε, καὶ ζῶσαν εἰσαγαγὼν ἐγκατῳκοδόμησε. καὶ οὕτω τὰς τὴν παρθενίαν μὴ τηρησάσας τῶν ἱερειῶν ἐξ ἐκείνου τιμωρεῖσθαι κεκράτηκεν· οἱ δὲ ταύτας αἰσχύνοντες εἰς ξύλον τὸν αὐχένα δίκρουν ἐμβάλλονται ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο γυμνοὶ αἰκιζόμενοι ἀποψύχουσιν.

Ἐπέθεντο μέντοι τῷ Ταρκυνίῳ οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, D *ἐπεὶ μὴ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς παρεχώρει, ἀλλά τινα Τούλλιον τεχθέντα οἱ ἐξ αἰχμαλωτίδος προῆγε πάντων· ὃ δὴ μάλιστα τοὺς εὐπατρίδας ἐλύπει. ὧν τινας προσεταιρισάμενοι αὐτῷ ἐπεβούλευσαν, δύο τινὰς χωριτικῶς ἐσταλμένους, ἀξίναις καὶ δρεπάνοις ὡπλισμένους, αὐτῷ ἐπιθέσθαι παρασκευάσαντες. οἳ ἐπεὶ μὴ ἀγοράζοντι τῷ Ταρκυνίῳ ἐνέτυχον, ἐπὶ τὰς θύρας τῶν βασιλείων ἧκον, ἀλλήλοις δῆθεν διαμαχόμενοι, καί οἱ ἐς ὄψιν ἐλθεῖν ἐδέοντο. καὶ τυχόντες τούτου εἰς λόγους ἀλλήλοις ἀντικατέστησαν, καὶ*

2 συμβούλῳ τῷ ἄττῳ AB. 3 μαχεσάμενοι A. 4 εἰς A. συμμαχουμένου A. 18 χωρητικῶς A. ἐσταλμέναις C. 19 ὠπλισμένους A, ὁπλισαμένους PW. 21 ἐλθεῖν-εἰς ὄψιν A.

habuit, tum aëneam statuam erexit, et rei publicae ordine non mutato consiliis eius usus est ad omnia.

Latinorum defectionem compescuit: Sabinos, qui Tyrrhenis adiutoribus in Romanum agrum impressionem fecerant, superavit. unam e Vestalibus, quibus perpetua servanda est virginitas, a quodam stupratam, in subterraneo specu oblongo excavato, ibique lectulo lucerna et mensa cibariis plena collocatis, sollenniter eo deductam, viventem obstruxit. et sic ab illo tempore de incestis Vestalibus poenas sumi receptum est: qui vero illas violarint, collo furcae in foro inserto nudi flagris caeduntur donec exspirarint.

Caeterum Marcii liberi, cum regnum eis non restitueret sed Tullium quendam serva sibi natum omnibus anteferret, idque patricii quoque aegerrime paterentur, quibusdam illorum adscitis insidias ei parant, subornatis duobus qui agrestium more asciis et falcibus armati eum aggrederentur. qui cum Tarquinium in foro non invenissent, ad regias fores venerunt, inter sese rixantes et se ad regem admitti postulantes.

δικαιολογουμένῳ τῷ ἑνὶ προσέχοντα τὸν Ταρκύνιον ὁ ἕτερος κα- P I 327 *τειργάσατο.*

Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος τοιοῦτον ἔσχε τέλος, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ βασιλεύσας ἐνιαυτούς, (9) *τὴν δὲ τῆς Ῥώμης βασιλείαν ὁ Τούλλιος διεδέξατο, συνεργίᾳ τῆς τοῦ Ταρκυνίου γυναικὸς Τανακυΐλιδος. τοῦτον δὲ γυνή τις Ὀκρισία καλουμένη, Σερουΐου Τουλλίου ἀνδρὸς Λατίνου εὐνέτειρα ἐν τῷ πολέμῳ ἁλοῦσα καὶ τῷ Ταρκυνίῳ ἐξαιρεθεῖσα, τέτοκεν, ἢ ἐγκύμων οἴκοθεν οὖσα ἢ συλλαβοῦσα μετὰ τὴν ἅλωσιν· λέγεται γὰρ ἀμφότερα. οὗτος ἐς παῖδας ἤδη τελῶν ἐπὶ δίφρου μεθ' ἡμέραν κατέδαρθε, καὶ πῦρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πολὺ ἐδόκει ἐξάλλεσθαι. ὅπερ ἰδὼν ὁ* B *Ταρκύνιος διὰ σπουδῆς ἦγε τὸν παῖδα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένον τοῖς εὐπατρίδαις καὶ τῇ γερουσίᾳ συνέταξε.*

Συλληφθέντων οὖν τῶν τοῦ Ταρκυνίου φονέων, μαθοῦσα ἡ ἐκείνου γυνὴ καὶ ὁ Τούλλιος τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς, οὐ φανερὸν αὐτίκα τὸν τοῦ Ταρκυνίου θάνατον ἔθεντο, ἀλλ' ἀνελόμενοι αὐτὸν ὡς ἔτι ἐμπνέοντα ἐθεράπευον δῆθεν, κἂν τούτῳ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν ὥστε τὸν Τούλλιον τὴν ἀρχὴν εἰληφότα τοῖς παισὶν αὐτῆς ἀνδρωθεῖσιν ἐκστῆναι ταύτης. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος συνδραμὸν ἐθορύβει, προκύψασα ἐκ τῶν ὑπερῴων ἡ Τανα-

4 "*ἐνιαυτούς*] addunt Reg. et Colb. *οὐ μὲν τῆς βασιλείας οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες ἐδράξαντο, ἀλλ' ὁ Τούλλιος ταύτην ἔσχε τῇ συνεργίᾳ* etc." Ducangius. 6 *Σερουΐου*] *ἐκουρίου* BC et Ducangii codices, *ἐπερίου* A. "lego *σερβίου*: nisi forte *σπουρίου* rectius legitur" Wolfius. idem fere Ducangius. 9 *γὰρ* ABCW, *γὰρ καὶ* P. 10 *δίφρους* BW. 11 *πολὺ* om A. 18 *ἀλλήλων* B. 20 *συνδραμὸν* C ut videtur, *συνδραμὼν* PW.

Fontes. *Cap.* 9. ***Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmentum libri secundi apud grammaticum** περὶ συντάξεως **in Immanuelis Bekkeri Anecdotis** gr. p.* 139 *v.* 17.

quo impetrato cum invicem dicerent, rex in alterum causam dicentem intentus ab altero occiditur.

Hic Tarquinii fuit exitus, cum annos 38 regnasset: (9) regnum autem Romanorum Tullius opera Tanaquilis, Tarquinii uxoris, est adeptus. hunc Ocrisia quaedam Servii Tullii Latini coniunx bello capta et Tarquinio tradita, sive domo uterum ferens sive post captivitatem gravida facta (utrumque enim fertur), peperit. ei puero interdiu in sella dormienti magnam e capite flammam emicuisse tradunt; qua visa a Tarquinio diligenter sit educatus et per aetatem in patricios et senatum lectus.

Tarquinii percussoribus comprehensis uxor eius et Servius compertis insidiis mortem regis principio celant, sublatumque tanquam adhuc viventem se curare simulant; et interim paciscuntur ut Tullius regno filiis, ubi adoleverint, cedat. concursu autem multitudinis ac tumultu exorto Tanaquil ex superiore parte aedium populum bono animo esse

κὐϊλις "μὴ φοβεῖσθε" ἔφη· "ὁ γὰρ ἀνήρ μου καὶ ζῇ καὶ ὑμῖν μετ' ὀλίγον ὀφθήσεται. ἵνα δὲ αὐτός τε σχολάζων ὑγιασθῇ καὶ μή τι τοῖς πράγμασιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας εἴη ἐμπόδιον, C *Τουλλίῳ κατά γε τὸ παρὸν τὴν τῶν κοινῶν ἐπιτρέπει διοίκησιν." εἶπεν ἐκείνη ταῦτα· οἱ δὲ τὸν Τούλλιον οὐκ ἀκουσίως ἐδέξαντο· ἀγαθὸς γὰρ ἀνὴρ ἐδόκει.*

Ἐγχειρισθεὶς οὖν ἐκεῖνος τὴν τῶν κοινῶν οἰκονομίαν, τὰ πλείω κατ' ἐντολὰς δῆθεν διῴκει τοῦ Ταρκυνίου. ὡς δ' ἐν πᾶσιν ἑώρα πειθαρχοῦντας αὐτῷ, τοὺς αὐτόχειρας τοῦ Ταρκυνίου πρὸς τὴν γερουσίαν παρήγαγε, διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τάχα· ἔτι γὰρ ζῆν ἐκεῖνον προσεποιεῖτο. καὶ οἱ μὲν καταψηφισθέντες ἀπέθανον, οἱ δὲ τοῦ Μαρκίου υἱοὶ φοβηθέντες εἰς Οὐολούσκους W II 14 *κατέφυγον. κἀκεῖνος τότε τόν τε θάνατον τοῦ Ταρκυνίου ἐξέφηνε καὶ φανερῶς τῆς βασιλείας ἐπείληπτο. καὶ πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ* D *Ταρκυνίου παῖδας προὐβάλλετο ὡς αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτροπεύων, εἶτα πρὸς θεραπείαν τοῦ δήμου ἐτράπετο, ὡς ῥᾷστα μᾶλλον τὸν ὅμιλον ἢ τοὺς εὐπατρίδας ὑποποιησόμενος, χρήματά τε αὐτοῖς ἐδίδου καὶ γῆν ἑκάστῳ προσένειμε καὶ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦσθαι καὶ φυλετεύεσθαι παρεσκεύασεν. ἀχθομένων δ' ἐπὶ τούτοις τῶν δυνατῶν, ἔταξέ τινα τοὺς ἐλευθερωθέντας τοῖς ἐλευθερώσασι σφᾶς ἀνθυπουργεῖν. ὡς δὲ χαλεπῶς εἶχον οἱ εὐπατρίδαι αὐτῷ, καὶ διεθρόουν ἄλλα τε καὶ ὅτι μηδενὸς αὐτὸν ἑλομέ-*

2 *τε* om A. 11 *γὰρ* om C. 12 *οὐολούσκους* AB, *οὐελέσκους* codex Colb., *Οὐολόσκους* PW, quae infra *Οὐολούσκους*. 13 *τότε* post *θάνατον* B. *τοῦ Ταρκυνίου — πρῶτον μὲν* om A. 19 *φυλετεύεσθαι*] *φυλάττεσθαι* C. 22 *αὐτῷ* om B.

iubet: maritum enim suum vivere, propediem ipsum eos visuros. ut autem per otium curari possit, neque tamen rerum administratio eo aegrotante langueat, interim Tullio munia regis mandasse. quae cum dixisset, Tullium ob virtutis opinionem haud inviti admiserunt.

Is suscepta rei publicae procuratione pleraque se de Tarquinii facere sententia simulabat. cumque sibi populum in omnibus dicto audientem esse cerneret, percussores Tarquinii ad senatum adducit, propter insidias scilicet illi structas: nam eum adhuc vivere simulabat. et illos quidem capitis damnatos occidit: Marcii autem filii metu ad Volscos confugerunt. ac tum demum ille Tarquinii mortem palam fecit aperteque regnum tenuit. et primum prae se tulit se tutorio nomine filiorum Tarquinii principatum administraturum: deinde ad plebis animos conciliandos conversus, quod ea facilius quam patres cessura esset, pecuniam distribuit, agros singulis assignavit, et servos manumittendos et in tribus referendos curavit. quae cum potentes aegre ferrent, constituit ut liberti patronis quaedam officia vicissim praestarent. patriciis autem ei succensentibus, et praeter alia illud quoque dicentibus, eum

P I 328 νου τὴν ἀρχὴν ἔχει, συναγαγὼν τὸν δῆμον ἐδημηγόρησε· καὶ
πολλὰ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς αὐτῷ οὕτω διέθετο, ὡς αὐτίκα πᾶσαν
αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐπιψηφίσασθαι. ὁ δὲ αὐτοὺς ἀμειβόμενος
ἄλλα τε ἐφιλοτιμήσατο καὶ ἐς τὸ συνέδριόν τινας αὐτῶν ἐνέγρα-
ψεν· οἳ πάλαι μὲν ἐν πλείστοις ἧττον ἔφερον τῶν εὐπατριδῶν,
τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, πλὴν τῆς μεσοβασιλείας καί τινων ἱερο-
συνῶν, τῶν ἴσων μετεῖχον τοῖς εὐπατρίδαις, καὶ διέφερον ἄνευ
τῶν ὑποδημάτων οὐδέν. τοῖς γὰρ εὐπατρίδαις τὰ ὑποδήματα
B ἀστυκὰ καὶ τῇ τε ἐπαλλαγῇ τῶν ἱμάντων καὶ τῷ τύπῳ τοῦ γράμ-
ματος ἐκεκόσμηντο, ἵν' ἐκ τούτων δοκοῖεν ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀν-
δρῶν τῶν κατ' ἀρχὰς βουλευσάντων κατιέναι. τὸ γράμμα δὲ
ῥῶ φασιν εἶναι, ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν ἐκείνων ἀνδρῶν δη-
λωτικὸν ὄν, ἢ ὡς τοῦ τῶν Ῥωμαίων κατάρχον ὀνόματος.

Τὸν μὲν οὖν ὅμιλον οὕτως ὁ Τούλλιος ᾠκειώσατο, δείσας
δὲ μή τις στάσις συμβῇ, τὰ πλεῖστα καὶ ἰσχυρότατα τῶν κοινῶν
τοῖς δυνατωτέροις ἐπέτρεψε· καὶ οὕτω σφίσιν αὐτοῖς συνεφρόνη-
σαν καὶ τὸ δημόσιον διῆγαγον ἄριστα. καὶ πολέμους δέ τινας
πρός τε τοὺς Οὐϊέντας καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς Τυρσηνοὺς ἐπολέ-
μησεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐπράχθη συγγράμματος ἄξιον. τοὺς Λατί-
C νους δ' ἐπὶ μᾶλλον Ῥωμαίοις βουληθεὶς οἰκειώσασθαι, νεών τινα
ἐκ χρημάτων κοινῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ κατασκευάσαι πέπεικε. καὶ
τοῦτον ἀνέθεσαν τῇ Ἀρτέμιδι. περὶ δὲ τῆς νεωκορίας αὐτοῦ διε-

6 καί τινων] καὶ τῶν A. 9 ἀστικὰ AC. καὶ prius del. 10 ἑκατὸν] ρ̄ A. 15 κοινωνῶν, ut videtur, C. 16 αὐτοῖς A, αὐτοὶ PW. 18 τοὺς τονσσηνοὺς B. 21 πέπεικε AB, πεποίηκε PW.

nemine auctore potiri rerum, apud plebem convocatam verba fecit, multaque ei grata locutus effecit ut statim integrum sibi regnum ab ea decerneretur. pro quo ut gratiam referret, cum alia plebi donavit, tum nonnullos eorum in senatum legit. qui cum olim plurimis rebus deteriore condicione essent quam patricii, progressu temporis, interregno et sacerdotiis quibusdam exceptis, par cum illis ius obtinuerunt, neque praeter calceos quicquam ab illis diversum habuerunt. nam patricii calceos urbanos gestarunt et corrigiarum implexione et forma litterae adornatos, ut a centum primis senatoribus orti esse viderentur. litteram autem fuisse tradunt R, sive quod ea apud Graecos centenarium numerum significet, sive quod prima nominis Romani sit littera.

Plebe sic conciliata, veritus Tullius ne qua seditio oriretur, plurima et maxima quaeque negotia opulentissimis mandavit. sic inter sese consentientes rem publicam optime gesserunt. bella quaedam cum Veientibus et caeteris Tyrrhenis omnibus gessit, in quibus nihil accidit memoratu dignum. cum autem Latinos magis etiam Romanis devincire cuperet, auctor fuit ut communibus sumptibus Romae fanum Dianae

φέροντο. κἂν τούτῳ Σαβῖνος ἀνὴρ βοῦν ἦγε περικαλλῆ πρὸς τὴν Ῥώμην, ὡς ἔκ τινος χρησμοῦ θύσων αὐτὴν τῇ Ἀρτέμιδι. ὁ δὲ χρησμὸς τὸν ἐκείνην θύσαντα ἔλεγε τὴν πατρίδα ἐπαυξήσειν. τοῦτο δέ τις τῶν Ῥωμαίων μαθὼν προσῆλθεν αὐτῷ καὶ πρότερον εἶπε δεῖν ἐν τῷ ποταμῷ ἁγνισθῆναι, καὶ εἰπὼν ἔπεισε, καὶ πείσας ἔλαβε τὴν βοῦν ὡς φυλάξων, καὶ λαβὼν ἔθυσεν. ἐκφήναντος δὲ τοῦ Σαβίνου τὸ λόγιον οἱ Λατῖνοι καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ προστασίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐξέστησαν καὶ ἐς τἆλλα ὡς κρείττονας σφῶν ἐτίμων αὐτούς. D

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ὁ Τούλλιος δὲ τοῖς Ταρκυνίοις τὰς θυγατέρας συνῴκισε, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς ἀποδώσειν ἐπαγγειλάμενος ἄλλοτε ἄλλο τι προφασιζόμενος ἀνεβάλλετο. οἱ δὲ οὐδὲν ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἀλλὰ ἤχθοντο. ὁ δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ τούτους πεποίητο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἐνῆγε καὶ τὸ ἐλεύθερον. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπὶ τούτοις ἤσχαλλον οἱ Ταρκύνιοι. ἀλλ' ὁ μὲν νεώτερος, κἂν ἐχαλέπαινεν, ἔφερεν, τῷ δὲ τῷ χρόνῳ προήκοντι οὐκέτι τοῦ Τουλλίου ἐδόκει ἀνέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ μὴ συνευδοκοῦσαν εὕρισκε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ὁμαίμονα, αὐτὸς μὲν τὴν γυναῖκα, τὸν δ' ἀδελφὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνου φαρμάκοις P I 329 ἀνεῖλε, καὶ συναφθεὶς τῇ συνεύνῳ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ Τουλλίῳ σὺν αὐτῇ ἐπεβούλευε. καὶ πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν εὐπατριδῶν αἰτίας ἔχοντας κατὰ τοῦ Τουλλίου πείσας συνάρασθαί οἱ,

7 Σαβίνου] λατίνου B. καὶ] ἐκ A. 8 κρείττονα PW. 11 ἐπαγγειλάμενος A, ἐπαγγελλόμενος PW. 16 τῷ alterum add AB. 19 τὸν δ' ἀδελφὸν — ἀνεῖλε e Dionis libro secundo, Bekkeri Anecd. p. 139 v. 17. 20 ἀνεῖλε] διέφθειρε AB: Dio ἐξειργάσατο.

facerent. sed cum de antistite controversia esset, Sabinus quidam bovem insignem ex oraculo Dianae immolaturus adduxit. cecinerant enim vates, qui eam immolasset, patriae suae opes aucturum esse. quo Romanus quidam cognito illi persuasit ut vivo prius flumine perfunderetur, atque ipse interim acceptam bovem, tanquam asservaturus, mactavit. oraculo vulgato Latini Romanis et templi patrocinio cesserunt et aliis in rebus ut praestantioribus honorem habuerunt.

Atque haec hactenus: Tullius autem cum Tarquiniis filias suas despondisset, ac regnum se eis redditurum pollicitus alias aliud causando procrastinaret, illi moram aegre ferentes male cogitabant. quod rege nihil curante, sed Romanos ad democratiam et libertatem magis assuefaciente, Tarquinii magis etiam indignabantur. ac iunior eam molestiam concoquebat, sed natu maior Tullium diutius non ferens, quia uxorem et fratrem suum conatum non probare videbat, uxorem suam ipse, fratrem per illius uxorem veneno tollit; ductaque fratris coniuge, illa adiutrice Tullio insidiatur. et cum multis senatoribus ac patriciis, quibus invisus erat Tullius, conspiratione inita, ex improviso

ἐξαπιναίως μετ' αὐτῶν εἰς τὸ συνέδριον παραγέγονεν, ἑπομένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικὸς Τουλλίας· καὶ πολλὰ μὲν εἶπε τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμιμνήσκων, πολλὰ δ' ἀπέσκωψε πρὸς τὸν Τούλλιον. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ταῦτα μαθὼν ἐπέστη σπουδῇ,
W II 15 καί τι δὴ καὶ ἐφθέγξατο, συνήρπασεν αὐτὸν καὶ ἐξάρας ὦσε κατὰ
B τῶν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμῶν. καὶ ὁ μέν, ταραχθεὶς πρὸς τὴν τοῦ Ταρκυνίου τόλμαν καὶ ὅτι οὐδέ τις αὐτῷ ἐπεκούρησεν, οὔτ' εἶπεν ἔτι οὐδὲν οὔτ' ἐποίησε· Ταρκύνιος δὲ τήν τε βασιλείαν εὐθὺς παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ πέμψας τινὰς τὸν Τούλλιον κομιζόμενον οἴκαδε διεχρήσατο. ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταφιλήσασα καὶ βασιλέα προσαγορεύσασα καὶ ἀπιοῦσα πρὸς τὰ βασίλεια τὸ ὄχημα κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς ὡς εἶχεν ἐπήλασεν.

Οὕτω μὲν οὖν ὁ Τούλλιος ἦρξε καὶ οὕτως ἀπέθανε βασιλεύ-
C σας τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τεσσαράκοντα, (10) ὁ Ταρκύνιος δὲ τὴν βασιλείαν παρειληφὼς δορυφόρους κατὰ Ῥωμύλον ἑαυτῷ περιέστησεν, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτοῖς καὶ οἰκουρῶν καὶ ἀγοράζων ἐκέχρητο. ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἰς τὸν κηδεστὴν καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πατέρα ἐποίησαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐδεδίεσαν. ἐπεὶ δὲ ὡς τυραννήσων παρεσκευάσατο, τοὺς δυνατωτάτους τῶν

7 τοῦ om A. 9 ἔλαβε παρὰ τῆς βουλῆς B. 11 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τὸν ἄνδρα AB. 13 ἀπήλ. A. 14 οὖν om C. 17 καὶ *tertium* om A. 20 ἐπεὶ δὲ — p. 35 v. 15 προσεφέροντο ἅπασι Dionis excerptum Peirescianum 23. τυραννήσων AC, τυραννίσων PW.

FONTES. *Cap.* 10. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 23: *fragmentum libri secundi in Imm. Bekkeri Anecdotis p.* 155 *v.* 1.

curiam ingreditur, etiam Tullia uxore comitante; multaque locutus eos qui aderant patriae dignitatis commonefecit, Tullium autem multis probris affecit. qui cum re nuntiata celeriter advenisset ac loqui coepisset, Tarquinius senem medium arripit, elatumque e curia in inferiorem partem per gradus deiicit. ille ad Tarquinii audaciam, eoque magis quod ab omnibus destitutus esset, consternatus nihil amplius neque dixit neque fecit; Tarquinius vero statim regnum a patribus accepit, et per quosdam Tullium domum se recipientem sustulit. cuius filia maritum in curia deosculata regem salutavit, atque in regiam abiens per patris corpus carpentum egisse fertur.

Sic Tullius rem publicam administravit, sic vitam finiit, cum annos 44 regnasset: (10) Tarquinius vero regno suscepto Romuli mo e armatis corpus circumsepsit, quibus et noctu et interdiu domi et foris usus est. nam quod ipse erga socerum, uxor erga patrem ita se gessissent, timuit ne a se ipso adversus se exemplum caperetur. iam quia metu

βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων συλλαμβάνων ἐκτίννυεν, οἷς μὲν αἰτίαν εἶχεν ἐπενεγκεῖν φανερῶς ἀναιρῶν, οὓς δὲ λάθρᾳ· ἐνίους δέ γε καὶ ὑπερώριζεν. οὐ γὰρ τοὺς τῷ Τουλλίῳ προσκειμένους μόνους D ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς τὴν μοναρχίαν συναραμένους αὐτῷ προσαπώλλυε, καὶ οὕτω τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἱππάδος ἀνάλωσε. μισεῖσθαί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ δήμου ἐπίστευε· διὸ οὐδὲ ἀντικαθίστη τὸ παράπαν ἀντὶ τῶν ἀπολλυμένων τινάς, ἀλλὰ καὶ τὴν γερουσίαν καταλῦσαι παντελῶς ἐπιχειρήσας οὔτε ἀντεισῆγεν ἐς αὐτὴν οὐδένα οὔτε τοῖς οὖσιν ἐπεκοίνου τι λόγου ἄξιον. συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτούς, οὐ μὴν ὥστε τι τῶν ἀναγκαίων συνδιοικεῖν, ἀλλ' ἵνα δήλη αὐτῶν ἡ βραχύτης γίνοιτο ἅπασι, κἀντεῦθεν καταφρονοῖντο· τὰ δὲ πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν ἢ καὶ μετὰ τῶν υἱέων ἔπραττε. δυσπρόσιτός τε καὶ δυσπροσήγορος ἦν, καὶ τῇ ὑπεροψίᾳ καὶ τῇ ὠμότητι ὁμοίως ἐχρῆτο πρὸς ἅπαντας, καὶ P I 330 τυραννικώτερον αὐτός τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ προσεφέροντο ἅπασι. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς δορυφόρους ὑπόπτους ἔχων, ἐκ τῶν Λατίνων προσηταιρίσατο δορυφορικόν, καὶ ἐς τὰς τῶν Ῥωμαίων τάξεις Λατίνους ἐνέμιξεν, ἵνα οἱ μὲν Λατῖνοι ἰσομοιρίας τοῖς Ῥωμαίοις τυχόντες εὔνοιαν αὐτῷ ἐντεῦθεν ὀφείλωσι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἧττον ἐκφοβῶσιν αὐτόν, μηκέτι κατὰ σφᾶς ὄντες ἀλλὰ τοῖς Λατίνοις συνοπλιτεύοντες.

Γαουΐνοις δὲ μάχην συνῆψε, καὶ κακῶς μὲν ἠγωνίσατο, δόλῳ δὲ αὐτοὺς ἐχειρώσατο. αὐτομολῆσαι γὰρ αὐτοῖς Σέξτῳ

13 δυσπρόσιτός] δυσπρόσοδος Dionis exc. 16 δὲ om A.

regnum tutandum erat, potentissimos senatores et cives comprehensos occidebat, alios palam, quibus aliquid crimini dare poterat, alios clam: nonnullos in exsilium mittebat. neque vero Tullii studiosos duntaxat sed etiam tyrannidis suae adiutores perdidit. ita optimis quibusque senatorii et equestris ordinis sublatis cum se omni populo invisum esse crederet, statuit nullos in patres legere, sed senatum penitus tollere aggressus neque ullum senatorem substituit, neque cum iis qui restabant quicquam quod alicuius momenti esset communicavit. quamvis enim eos convocaret, non tamen ideo faciebat ut alicuius rei gerendae adiutores essent, sed ut visa eorum paucitate ab omnibus contemnerentur: pleraque vero per se aut filios administrabat. fuit aditu affatuque difficilis, superbia et crudelitate ex aequo erga omnes usus; ac more tyrannico tam ipse quam liberi eius cum omnibus egerunt. quamobrem satellitibus etiam diffisus, conciliataque sibi Latinorum custodia et in Romanorum ordines inserta, id spectavit ut Latinos Romanis aequatos suo sibi beneficio obstrictos haberet, et Romanos adiunctis exteris minus formidaret.

Gabinos armis infeliciter adortus dolo superavit. nam Sextum filium transfugere Gabios iussit: cuius facti ut iustam habere causam

ὑπέθετο τῷ υἱῷ· ἵνα δ' εὐπρόσωπος αὐτῷ τῆς αὐτομολίας πρόφασις γένηται, ἐκεῖνος μὲν φανερῶς τὸν πατέρα ὡς τύραννον καὶ B *παράσπονδον ἐλοιδόρησεν, ὁ δὲ τὸν υἱὸν ἐμαστίγωσέ τε καὶ ἀντημύνατο. εἶτα κατὰ συνθήκας πρὸς Γαουΐνους ἐψευδαυτομόλησε, χρήματά τε καὶ ἑταίρους παρειληφώς. οἱ δέ, πιστεύσαντες τῇ σκηνῇ διά τε τὴν τοῦ Ταρκυνίου ὠμότητα καὶ ὅτι καὶ τότε πολλὰ καὶ ἀληθῆ τὸν πατέρα ἐκακηγόρει κἀντεῦθεν ἐκπεπολεμῶσθαι αὐτῷ ἐδόκει, ἐδέξαντό τε αὐτὸν ἀσμενέστατα καί τινας ἐπελεύσεις κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας σὺν αὐτῷ ἐποιήσαντο καὶ οὐ μετρίως αὐτῇ ἐλυμήναντο. διὰ ταῦτα γοῦν, καὶ ὅτι καὶ χρήματα ἰδίᾳ τέ τισι παρεῖχε καὶ ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε δαψιλῶς, ᾑρέθη παρ'* C *αὐτῶν στρατηγὸς καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων ἐπετράπη διοίκησιν. ἐπὶ τούτοις λάθρα πέμψας τινὰ τὰ συμβάντα τε ἐγνώρισε τῷ πατρὶ καὶ πρὸς τὸ μέλλον γνώμην ᾔτησεν ἐξ αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπε μὲν τῷ πεμφθέντι οὐδέν, ἵνα μὴ ἴσως γνωσθεὶς ἑκὼν τι ἢ ἄκων ἐξείποι, εἰς δὲ κῆπον εἰσαγαγὼν αὐτόν,* W II 16 *ἐν ᾧ μήκωνες ἦσαν, τὰς κωδύας αὐτῶν τὰς ὑπερεχούσας ῥάβδῳ κατέκλασε καὶ εἰς γῆν κατεστόρεσε, καὶ οὕτω τὸν ἀγγελιαφόρον ἀπέπεμψε. καὶ ὁ μὲν τὸ πραχθὲν τῷ Σέξτῳ ἀπήγγειλεν, ἀσυνέτως ἔχων τῆς πράξεως, ὁ δὲ τὸν νοῦν συνῆκε τῆς ὑποθέσεως, καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν Γαουΐνων τοὺς μὲν λάθρα φαρμά-* D *κοις διέφθειρε, τοὺς δὲ διά τινων δῆθεν λῃστῶν, ἄλλους δὲ καὶ*

2 φανερῶς — ἐλοιδόρησεν e Dionis libro secundo, Bekkeri Anecd. p. 155 v. 1. τὸν πατέρα φανερῶς AB. 5 ἑτέρους AC. 6 καὶ post ὅτι add A. 10 καὶ post ὅτι om AB. 12 τὴν τῶν πολιτικῶν] τὰ τῶν πολιτῶν C. 16 αὐτῷ A. 20 ὑποθήκης A. 21 γαουνίων C.

videretur, patrem aperte ut tyrannum et foedifragum est insectatus, atque a patre vicissim flagris caesus. deinde cum ex composito ad Gabinos cum pecuniis et sociis transfugisset, illi ut ei commento crederent et Tarquinii crudelitate et multis Sexti veris in patrem maledictis adducebantur: a quo cum eum hostili odio dissidere crederent, hominem benignissime susceperunt, et aliquot cum eo in Romanum agrum impressiones magna clade illata fecerunt. his igitur de causis, et quod pecuniam aliquibus privatim dabat et in publicum liberaliter conferebat, dux ab eis creatus est, urbanarum etiam rerum administratione commissa. post haec per quendam patri statum rerum suarum nuntiat, quid se facere velit sciscitatur. ille vero nihil respondet nuntio, ne cognitus vel volens vel invitus arcanum prodat, sed illo in hortum ducto summa papaverum capita baculo decutit; itaque nuntium dimittit. qui re non intellecta quid actum esset Sexto renuntiat. is vero animadverso patris consilio Gabinorum primores partim clam veneno sustulit partim per

ἐκ δικαστηρίων ἀπέκτεινε, συκοφαντίας κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα προδοσίας πλαττόμενος.

Ὅμοιον δέ τι τούτῳ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ. Περίανδρον γὰρ τὸν Κυψέλου τύραννον Κορίνθου γενόμενόν φησι πρὸς Θρασύβουλον τὸν Μιλήτου τύραννον διαπέμψασθαι πυνθανόμενον ὅπως αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀσφαλῶς ἕξει. τὸν δὲ Θρασύβουλον τῷ ἀπαγγείλαντι ταῦτα μηδὲν ἀποκρίνασθαι, ἀπαγαγόντα δ' εἰς λήϊον, τῶν ἀσταχύων τοὺς ὑπερέχοντας ἐκτέμνειν τε καὶ ῥιπτεῖν, καὶ οὕτως ἀποπέμψαι τὸν ἐσταλμένον. τὸν δὲ ἐπανελθόντα καὶ τὴν τοῦ Θρασυβούλου συμβουλὴν ἐρωτώμενον εἰπεῖν εἰς παραπλῆγα πεμφθῆναι, καὶ διηγεῖσθαι ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησε, μή τι P I 331 πρὸς ὃ ἠρωτήθη φθεγξάμενος· τὸν δέ γε Περίανδρον συνηκέναι τὸν τοῦ Θρασυβούλου λογισμόν, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Κορινθίων ἅπαντας ἀπολέσαι.

Καὶ ὁ Σέξτος οὖν οὕτω τοὺς Γαουΐνους μετῆλθε, καὶ τοὺς μὲν κρείττους ἀπώλλυε, τῷ πλήθει δὲ τὰ σφῶν διένεμε χρήματα. καὶ μετὰ τοῦτο τῶν μὲν διαφθαρέντων ἤδη, τῶν δὲ λοιπῶν ἠπατημένων καὶ πάντα πιστευόντων αὐτῷ, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων Ῥωμαίων καὶ τῶν αὐτομόλων, οὓς πολλοὺς διὰ τοῦτο συνήθροισε, κατέσχε τὴν πόλιν καὶ τῷ πατρὶ παραδέδωκε. καὶ ὃς ἐκείνης τῷ υἱῷ παρεχώρησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἄλλα ἐπολέμησεν ἔθνη. B

3 Ἡρόδοτος] 5 92 6. 4 Κυψέλλου PW. 10 τοῦ om A. βουλὴν AC. 12 γε om A. 15 γαΐνους C. 16 διένειμε A. 20 ἐκείνην B.

sicarios interfecit; alios in iudicio calumniis oppressos, quasi urbem patri suo prodere vellent, amovit.

Simile quiddam Herodotus de Periandro Cypseli filio, Corinthi tyranno, scribit. qui cum a Thrasybulo Mileti tyranno consilium firmandi imperii petiisset, Thrasybulum nuntio voce nihil respondisse, sed eo in segetem deducto, culmis eminentioribus resectis et abiectis hominem dimisisse. qui reversus deque illius consilio rogatus dixerit se ad hominem emotae mentis esse missum (neque enim ad interrogata quicquam respondisse), ac quid ille fecisset narrarit: at Periandrum intellecta Thrasybuli ratione omnes Corinthiorum principes sustulisse.

Ad eundem modum Sextus etiam cum Gabinis egit, et melioribus occisis eorum pecunias vulgo distribuit. deinde illis deletis, reliquis deceptis et omnia credentibus, cum Romanis captivis et transfugis, quos ea de causa multos coegerat, urbem occupavit patrique tradidit. sed is ea filio concessa cum aliis populis bellum gessit.

11. Τοὺς δὲ τῆς Σιβύλλης χρησμοὺς Ῥωμαίοις καὶ ἄκων προσεποιήσατο. γυνὴ γάρ τις θεόμαντις, ἣν Σίβυλλαν ὠνόμαζον, ἐς τὴν Ῥώμην ἐλήλυθε βιβλία τρία ἢ ἐννέα φέρουσα, καὶ ταῦτα πρίασθαι τῷ Ταρκυνίῳ ἐδίδου καὶ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων ὡρίσατο. ἐκείνου δὲ μὴ προσεσχηκότος αὐτῇ, τὸ ἓν ἢ τὰ τρία τῶν βιβλίων κατέκαυσεν. ὡς δ' αὖθις κατωλιγώρει αὐτῆς ὁ Ταρκύνιος, κἀκ τῶν λοιπῶν ὁμοίως διέφθειρε. μελλούσης δὲ καὶ τὰ ἔτι λοιπὰ καταφλέξειν, ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ οἰωνισταὶ τὰ γοῦν C σωζόμενα πρίασθαι. καὶ ὠνήσατο ταῦτα ὅσου τὰ πάντα κτήσασθαι ἔμελλε, καὶ δύο βουλευταῖς ἀνδράσι φυλάσσειν παρέδωκεν. ὡς δ' οὐ πάνυ τῶν γεγραμμένων συνίεσαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα στείλαντες δύο ἄνδρας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἤγαγον τοὺς ἀναγνωσομένους ταῦτα καὶ ἑρμηνεύσοντας. οἱ δὲ περίοικοι μαθεῖν ἐθελήσαντες ὅ τι ποτὲ τὸ διὰ τῶν βιβλίων εἴη δηλούμενον, τὸν ἕτερον τῶν φυλασσόντων αὐτὰ Μάρκον Ἀκίλλιον χρήμασιν ἀναπείσαντες μετεγράψαντό τινα. γνωσθέντος δὲ τοῦ ἔργου ὁ Μάρκος δύο βύρσαις συρραφείσαις ἐμβληθεὶς κατεποντώθη, ὃ ἐξ ἐκείνου μετέπειτα κατὰ τῶν πατροκτόνων ἐπεκράτησε γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἡ γῆ μήτε τὸ ὕδωρ μήτε ὁ ἥλιος μιανθῇ αὐτοῦ θνήσκοντος.

D Τὸν δὲ νεὼν τὸν ἐν τῷ Ταρπείῳ ὄρει κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς

6 ὀλιγώρει AB. 16 ἔργου] ἐνὸς C, ἑνὸς ἔργου W. "ἑνὸς deest in Reg." Ducangius. βύρσαις δύο AB. 20 Ταρπείῳ] p. 12 v. 20 et 13 v. 6 Ταρπηΐας et Ταρπηΐῳ.

Fontes. Cap. 11. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Planudeum 2, Scriptorum veterum novae collectionis ab Angelo Maio editae vol. 2 p. 528; exc. Vaticanum 7 p. 139, Peirescianum 24.*

11. Caeterum oracula Sibyllina vel invitus populo Romano comparavit. mulier enim quaedam fatidica, quam Sibyllam nominabant, Romam tres aut novem libros allatos Tarquinio certo pretio venales proposuit. illo vero eam negligente vel unum vel tres libros exussit. ut iterum a rege despecta est, ex reliquis totidem abolevit. cum autem eos etiam qui restabant crematura esset, augures eum reliquos emere coegerunt. emit igitur tanti quanti universos parare potuisset, et duobus senatoribus asservandos tradidit. qui cum scripta illa non satis assequerentur, duos viros e Graecia mercede arcessiverunt qui eos legerent atque interpretarentur. finitimi autem cognoscendi avidi quid iis libris contineretur, altero custodum M. Aquillio largitionibus corrupto quaedam transscripserunt. quo facinore cognito Marcus culeo ex duabus pellibus facto insutus atque submersus est. id supplicii genus post in parricidis observatum, ut neque terra neque aqua neque sol eorum morte inquinaretur.

Templum in monte Tarpeio ex patris voto aedificavit. cum vero

εὐχὴν ᾠκοδόμει. τῆς δὲ γῆς εἰς τὴν τῶν θεμελίων καταβολὴν ἀναρρηγνυμένης, ἀνδρὸς νεοθνῆτος κεφαλὴ ἀνεφάνη ἔναιμος ἔτι. ἔπεμψαν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς ἄνδρα Τυρσηνὸν τερατοσκόπον ἐρωτῶντες τὸ διὰ τοῦ φανέντος δηλούμενον. ὁ δὲ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Τυρσηνίδα μεταθεῖναι μηχανησάμενος, διάγραμμα ἐπὶ τῆς γῆς ἐποιήσατο, καὶ εἰς αὐτὸ τήν τε τῆς Ῥώμης θέσιν ἐντείνας καὶ τὸ Ταρπέϊον ὄρος, ἔμελλε τοὺς πρέσβεις ἀνέρεσθαι "ἡ Ῥώμη αὕτη ἐστί; τὸ ὄρος τοῦτό ἐστιν; ἡ κεφαλὴ ἐνταῦθα εὑρέθη;" ἵν' ἐκείνων μηδὲν ὑποτοπησάντων καὶ συμφησάντων ἡ δύναμις τοῦ σημείου εἰς τὸ χωρίον ἐν ᾧ διεγέγραπτο μετασταίη. καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἐτεχνήσατο, οἱ δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ υἱέος ἐκείνου P I 332
μαθόντες τὸ τέχνασμα, ἐρωτώμενοι "οὐκ ἐνταῦθα" εἶπον "οἰκεῖται ἡ Ῥώμη ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τὸ ὄρος ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐστί, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ εὑρέθη." οὕτω δὲ τῷ τερατοσκόπῳ διακρουσθέντος τοῦ μηχανήματος πᾶσαν ἐκεῖνοι τὴν W II 17
ἀλήθειαν ἔμαθον καὶ τοῖς πολίταις ἀνήγγειλαν ὅτι κράτιστοι ἔσονται καὶ πλείστων ἄρξουσιν. ἐλπὶς οὖν κἀκ τούτου αὐτοῖς προσεγένετο. κἀντεῦθεν τὸ ὄρος μετωνομάσθη παρ' αὐτῶν Καπιτώλιον· καπίτα γὰρ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ ἡ κεφαλὴ ὀνομάζεται.

Δεηθεὶς δὲ χρημάτων εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὁ Ταρκύνιος Ἀρδεάταις ἐπήνεγκε πόλεμον· ὅθεν οὔτε χρήματα προσ- B
εκτήσατο καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε. γεγόνασι δ' αὐτῷ καὶ

1 τῆς δὲ γῆς — 18 Καπιτώλιον excerptum Planudeum 2. 7 καὶ om A. ἀνέρεσθαι] sic libri. ἡ] ἢ W. 9 συμφωνησάντων A. 11 ἐτεχνάσατο A. 13 Παλατίῳ] λατίῳ AC, non male. 18 παρ' αὐτῶν] αὐτοῖς A.

terra ad fundamenta iacienda effoderetur, viri recens mortui capite invento, quod sanguis nondum destituerat, Romani Tyrrhenum vatem percontati sunt quid portenderet. at ille id signum in Tyrrheniam translaturus certum in terra spatium designavit, in eoque Romae situ et Tarpeio monte incluso legatos rogare volebat an ea Roma esset, an is mons esset, an caput ibi inventum esset; ut illis nihil suspicantibus et ita esse affirmantibus, illius portenti vis in eum locum, in quo descriptio facta esset, transferretur. sed legati ab illius filio fraudem prius edocti, cum rogarentur, "non hic" inquiunt "Roma colitur sed in Palatio, et mons Romae est, et caput in monte illo inventum est." vatis calliditate hac ratione elusa omnem veritatem didicerunt, et civibus suis renuntiarunt eos fore potentissimos et plurimis imperaturos. igitur haec quoque res fiduciam illorum auxit. et mons inde Capitolium est appellatus, a Romano vocabulo capita.

Quia vero Tarquinius ad templi exaedificationem pecunia egebat, Ardeatibus bellum intulit; sed neque pecuniam acquisivit et regno excidit. quae calamitas ei prodigiis est praesignificata. nam et vultures ex

σημεῖά τινα δηλωτικὰ τῆς ἐκπτώσεως. ἔκ τε γὰρ τοῦ κήπου αὐτοῦ γῦπες νεοσσοὺς ἐξήλασαν ἀετῶν, καὶ ἐξ ἀνδρῶνος, ἐν ᾧ συνειστιᾶτο φίλοις, ὄφις μέγας ἐπιφανεὶς αὐτόν τε καὶ τοὺς συσσίτους ἐξέβαλε. διά τοι ταῦτα ἐς Δελφοὺς Τίτον τε καὶ Ἀρροῦντα τοὺς υἱοὺς ἔπεμψε. τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος χρήσαντος τότε τῆς ἀρχῆς ἐκπεσεῖσθαι αὐτὸν ὅτε κύων ἀνθρωπίνῃ φωνῇ χρήσαιτο, ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ᾐώρητο, μὴ οἰηθείς ποτε γενέσθαι τὸ μάντευμα.

C Ἦν δὲ Λούκιος Ἰούνιος ἀδελφῆς τοῦ Ταρκυνίου υἱός, οὗ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ταρκύνιος ἔκτεινεν. οὗτος οὖν καὶ περὶ ἑαυτῷ δεδοικὼς μωρίαν προσεποιήσατο, ταύτην ἑαυτοῦ προστησάμενος σώτειραν· διὸ καὶ Βροῦτος ἐπεκλήθη· τοὺς γὰρ εὐήθεις οὕτω τοῖς Λατίνοις ἔθος καλεῖν. πλαττόμενος οὖν τὸν μωραίνοντα, τοῖς τοῦ Ταρκυνίου παισὶν εἰς Δελφοὺς ἀπιοῦσι συμπαρελήφθη ὡς ἄθυρμα. ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα φέρειν ἔλεγε τῷ θεῷ· τὸ δ' ἦν βάκτρον τι μηδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστόν, ὅθεν καὶ ἐπὶ τούτῳ ὠφλίσκανε γέλωτα. τὸ δ' ἦν οἷον εἰκών τις τῆς κατ' αὐτὸν προσποιήσεως· κοιλάνας γὰρ αὐτὸ λάθρα χρυσίον
D ἐνέχεεν, ἐνδεικνύμενος δι' αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ φρόνημα αὐτῷ τῷ τῆς μωρίας ἀτίμῳ σῶον καὶ ἔντιμον κατακρύπτεται. ἐρομένων δὲ τῶν Ταρκυνίου υἱῶν τίς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς διαδέξεται, ἔχρησεν ὁ θεός, τὸν πρῶτον τὴν μητέρα φιλήσαντα τὸ κράτος ἕξειν.

1 τινα om C. 3 ἐπιφανὴς A. 4 ἀροῦντα A. 5 δὲ om A. 6 φωνὴ ἀνθρωπίνη A. 8 Ἦν δὲ Λούκιος Ἰούνιος — p. 41 v. 2 κρίνας ὀρθῶς excerptum Vaticanum 7. 11 προστησόμενος C. 15 τὸ δ' ἦν — γέλωτα om A. 17 εἰσποιήσεως B. 18 αὐτῷ om A. 19 τῶν BCW, τοῦ P.

hortis eius pullos aquilarum expulerunt, et anguis ingens e conclavi in quo cum amicis convivabatur et ipsum et convivas fugavit. iis de causis Titum et Aruntem filios Delphos misit. quibus cum Apollo respondisset tum eum imperium amissurum cum canis humana voce loqueretur, spe bona sibi blanditus est, nunquam id oraculum eventurum ratus.

Erat autem L. Iunius sororis Tarquinii filius, cuius patrem et fratrem tyrannus sustulerat. is vitae suae timens stultitiam simulavit, cuius numine tutior esset: unde Bruti nomen est adeptus, quod fatuum significat. dum ita stultitiam simulat, a Tarquiniis Delphos ducitur, ludibrium verius quam comes. profitebatur autem se deo baculum dono afferre: in quo cum nihil appareret boni, ea quoque de causa ridebatur. verum ea re per ambages effigiem quandam ingenii sui repraesentabat: nam eo excavato clam aurum infuderat, ut ostenderet ingenium quoque suum integrum et honorabile sub ignominioso stultitiae velamento delitescere. adolescentibus porro interrogantibus quis patri successurus esset, respondit deus eum qui matrem prius oscularetur rerum potiturum.

ὃ συνεὶς ὁ Βροῦτος ὡς τυχαίως καταπεσὼν τὴν γῆν κατεφίλησεν, αὐτὴν μητέρα πάντων ὑπάρχειν κρίνας ὀρθῶς.

Οὗτος ὁ Βροῦτος τοὺς Ταρκυνίους κατέλυσεν, αἰτίαν τὸ περὶ τὴν Λουκρητίαν συμβεβηκὸς προστησάμενος, καὶ ἄλλως μισουμένους παρὰ πάντων διὰ τὸ τυραννικόν τε καὶ βίαιον. ἡ δὲ Λουκρητία θυγάτηρ μὲν ἦν Λουκρητίου Σπουρίου, ἀνδρὸς τῶν τῆς συγκλήτου ἑνός, γαμετὴ δὲ Κολλατίνου Ταρκυνίου τῶν ἐπι- P I 333 φανῶν, ἐπί τε κάλλει καὶ σωφροσύνῃ τυγχάνουσα περιβόητος. ταύτην Σέξτος ὁ τοῦ Ταρκυνίου υἱὸς αἰσχῦναι σπούδασμα ἔθετο, οὐχ οὕτω τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐρασθεὶς ὡς τῇ ἐπὶ τῷ σώφρονι δόξῃ ἐπιβουλεύων αὐτῆς. τηρήσας οὖν τὸν Κολλατῖνον τῆς οἰκίας ἀποδημοῦντα, νυκτὸς ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς γαμετὴν συγγενοῦς, κατέλυσε παρ᾽ αὐτῇ. καὶ πρῶτον μὲν λόγοις ἐπείρα συγγενέσθαι αὐτῇ, εἶτα καὶ βίαν προσῆγεν· ὡς δ᾽ οὐδὲν ἐπέραινεν, ἀποσφάξειν ἠπείλησεν· ὡς δὲ καὶ τοῦ θανάτου κατωλιγώρει, δοῦλον παρακατακλινεῖν αὐτῇ ἐπηπείλησε καὶ ἄμφω κτανεῖν, καὶ λόγον B διαδώσειν ὡς εὑρὼν αὐτοὺς συγκαθεύδοντας ἔκτεινε. τοῦτο τὴν Λουκρητίαν ἐτάραξε, καὶ φοβηθεῖσα μὴ πιστευθείη ταῦθ᾽ οὕτω γενέσθαι, ἐνέδωκε. καὶ μοιχευθεῖσα ξιφίδιον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἔθετο, καὶ μεταπεμψαμένη τόν τε ἄνδρα καὶ τὸν πατέρα, συνεπομένων αὐτοῖς τοῦ τε Βρούτου καὶ Ποπλίου Οὐαλλερίου, κατεδάκρυσε καὶ στενάξασα τὸ δρᾶμα πᾶν διηγήσατο· εἶτα ἐπή-

1 δ] καὶ A. 3 οὕτως B. post οὗτος PW add γάρ, om AB. post αἰτίαν A add ποτὲ. 8 ἐπί τε κάλλει — p. 42 v. 4 κατέκτεινεν ἑαυτήν Dionis excerptum Peirescianum 24. 10 ὡς] ὅσον AC. τῇ add AC. τῷ om C. δόξῃ add ABC. 17 δώσειν CW. 19 ὑπὸ] ἐπὶ A. 21 συνεπομένων αὐτοῖς τοῦ τε Βρούτου καὶ Ποπλίου Οὐαλλερίου om excerptum Peiresc.

quo Brutus intellecto terram, quasi fortuito prolapsus, deosculatus est, quam communem omnium matrem esse recte iudicavit.

Idem Brutus Tarquinios ob stuprum Lucretiae oblatum urbe eiecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor Tarquinii Collatini viri illustris, elegantia formae et castitate celebris. huius stuprandae libido Sexto Tarquinio incessit, non tam ob pulchritudinem quam ut eius famae ac pudicitiae labem adspergeret. itaque captata Collatini absentia noctu apud eam ut cognati uxorem divertit. ac primum verbis eam tentat, deinde vi; cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contemnente dixit se servum cum ea positurum et ambos occisurum, eamque causam caedis editurum quod eos in concubitu deprehensos peremisset. hoc Lucretiam commovit; ac verita ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta est. quo facto pugionem sub cervicali posuit, arcessitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset cum

*γαγε "καὶ ἐγὼ μὲν τὰ πρέποντα ἐμαυτῇ ποιήσω, ὑμεῖς δὲ εἴπερ
ἄνδρες ἐστὲ τιμωρήσατε μὲν ἐμοί, ἐλευθερώθητε δὲ αὐτοί, καὶ
δείξατε τοῖς τυράννοις οἵων ὑμῶν ὄντων οἵαν γυναῖκα ὕβρισαν."*
C *τοιαῦτα εἰποῦσα εὐθὺς τὸ ξιφίδιον ὑφελκύσασα κατέκτεινεν ἑαυτήν.*

*Ἀκούσαντες δ' ἐκεῖνοι ταῦτα καὶ θεασάμενοι ὑπερήλγησαν.
καὶ τῷ Ποπλίῳ συμβούλῳ καὶ προθύμῳ πρὸς τοὔργον ὁ Βροῦτος
χρησάμενος τήν τε γυναῖκα πολλοῖς τῶν τοῦ δήμου κειμένην ὑπέ-
δειξε, καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς δημηγορήσας τὸ πρὸς τοὺς τυράν-*
W II 18 *νους μῖσος ἐκφῆναι πεποίηκε· καὶ μηκέτι δέξασθαι συνέθεντο τὸν
Ταρκύνιον. ταῦτα δὲ πράξας, καὶ τὴν πόλιν ἐπιτρέψας τοῖς
ἄλλοις, αὐτὸς πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐξιππάσατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ
δήμῳ συνέπεισε καὶ τοὺς στρατιώτας ψηφίσασθαι. ὁ δέ γε Ταρ-
κύνιος τὰ συμβεβηκότα μαθὼν καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπειχθεὶς
ἀπεώσθη, καὶ πρὸς τοὺς Ταρκυνησίους μετὰ τῶν παίδων καὶ*
D *τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων κατέφυγε, μόνης τῆς Τουλλίας, ὡς λόγος,
ἑαυτὴν ἀνελούσης.*

*Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος πέντε καὶ εἴκοσι τυραννήσας ἐνιαυ-
τοὺς οὕτως ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, (12) οἱ Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸν Βροῦ-
τον ἀπέκλιναν καὶ αὐτὸν εἵλοντο ἄρχοντα. ἵνα δὲ μὴ ἡ μοναρχία
βασιλεία δοκῇ, καὶ συνάρχοντα αὐτῷ ἐψηφίσαντο τὸν τῆς Λου-
κρετίας ἐκείνης ἄνδρα τὸν Κολλατῖνον Ταρκύνιον, ὡς ἀπεχθῶς*

13 *ἐπειχθεὶς* BW. "alter e Regiis codicibus et Colberteus *ἐπειχθείς*, alter Regius *ἐπιχθείς*" Ducangius. - 17 *τυραννήσας* AC, *τυραννεύσας* PW. *ἐνιαυτοὺς* om C.

Fontes. *Cap. 12. Plutarchi Publicola. Dionis historiae Romanae libri deperditi.*

fletu et suspiriis exposuit. deinde subiecit "ego quae me decent faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscemini, et vosmetipsos in libertatem vindicabitis, ac tyrannis ostendetis quales viros qualemque matronam violarint." haec elocuta statim pugione clam arrepto se ipsa interemit.

His illi auditis et visis ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publii consilio et alacri opera usus matronam multis e populo iacentem ostendit, et apud caeteros habita contione fecit ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. his actis Brutus urbe aliis commissa in castra equitavit, eademque militibus quae populo persuasit. Tarquinius re cognita ad urbem properans excluditur, et cum liberis caeterisque amicis Tarquinios confugit: nam sola Tullia sibi ipsa manus attulisse fertur.

Sic Tarquinius regno pulsus est, quod per annos 25 violenter administrarat: (12) Romani vero Brutum, inclinatis in eum studiis, magistratum elegerunt. verum ne monarchia regia reducta videretur, Lucretiae maritum Tarquinium Collatinum ei collegam dederunt, qui ob

πρὸς τοὺς τυράννους πιστευόμενον ἔχειν διὰ τὴν βίαν τῆς γυναικός. ἐκ δέ γε Ταρκυνίου πρέσβεις εἰς Ῥώμην ἧκον περὶ καθόδου διαλεγόμενοι· ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἕτεροι αὖθις ἐπέστησαν, ἀφίστασθαι τῆς βασιλείας καὶ παύειν τὸν πόλεμον λέγοντες τὸν Ταρκύνιον εἰ τὰ χρήματα δοθείεν αὐτῷ καὶ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς οἰκείοις, P I 334 ἀφ' ὧν διαβιώσονται φεύγοντες. ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν καὶ αὐτοῦ Κολλατίνου τοῦ τῷ Βρούτῳ συνάρχοντος, εἰς ἀγορὰν ὁ Βροῦτος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου ἐξέδραμε, προδότην τὸν Κολλατῖνον ἀποκαλῶν, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον.

Οἱ πρέσβεις δὲ ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει τῇ Ῥώμῃ ἐνδιατρίβοντες ἴσχυσαν διαφθεῖραι τῶν ἐπισήμων τινάς, μεθ' ὧν καὶ δύο τοῦ Βρούτου παῖδας ἔπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι. ὡς οὖν συνέπεισαν τὰ μειράκια, ἔδοξε καὶ ὅρκον προβῆναι, καὶ ἐπὶ τούτοις εἰς οἰκίαν συνῆλθον. ἦν δὲ ὁ οἶκος ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. ἔλαθεν οὖν ἔνδον ὢν οὐκ ἐκ προνοίας ἀλλὰ τυχαίως οἰκέτης ὄνομα Οὐϊνδίκιος, καὶ κατακρυφθεὶς ἐκεῖ θεατής τε τῶν B δρωμένων ἦν καὶ τῶν βεβουλευμένων ἐπήκοος· ἅπερ ἦσαν, τοὺς ὑπάτους ἀνελεῖν καὶ τὴν πόλιν προδοῦναι· καὶ ταῦτα τῷ Ταρκυνίῳ διὰ τῶν πρέσβεων ἐπεστάλκασιν. ἀπελθόντων δὲ τοῦ οἰκήματος τῶν συνωμοτῶν, ἐξελθὼν ὁ οἰκέτης ἅπαντα κατεμήνυσε. καὶ οἵ τε τὴν προδοσίαν μελετήσαντες συνελήφθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἐκομίσθησαν· καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν προαχθέντων αὐ-

10 τῇ ῥωμαίων A, 13 προβῆναι ABC, προθεῖναι PW. 14 ὑπέρημος] ὑπέρμηκος A. 16 "Οὐϊνδίκιος] ita alter e Regiis: at alter et Colberteus Ἰουνδίκιος praeferunt" Ducangius. τε om A. 17 ἦν om C. 18 ἀνελεῖν om C. 19 ἐστάλκασιν AC. 21 τὰ om C.

vim uxori suae factam tyrannis infestus esse crederetur. a Tarquinio legati reditum flagitantes missi, tum re infecta discesserunt: post reversi rettulerunt, si bona sua ipsi, amicis et necessariis redderentur, unde exsilium tolerarent, eum regno cessurum et bellum depositurum esse. qua petitione cum multi flecterentur, atque ipse adeo Collatinus Bruti collega, Brutus e curia in forum excurrit, Collatinum proditorem appellat, qui belli et tyrannidis instrumenta largiretur.

Legati per speciem repetendae pecuniae Romae commorati nobiles aliquot adolescentes corrumpere atque inter alios etiam Bruti filios duos ad proditionem impellere studuerunt. a quibus benigne accepta oratione visum est pacta iureiurando sancire; eaque de causa in aedes paene desertas et obscuras ingressi non animadverterunt ibi esse Vindicium servum, qui non de industria sed forte fortuna ibi delitescens spectator actorum et auditor sermonum fuit; quae omnia ad caedem consulum et proditionem urbis spectabant, additis etiam ad Tarquinium litteris. coniuratis digressis servus omnia defert. illi capiuntur, litterae

τῶν καὶ τὸν Οὐΐνδικα παρεστήσαντο. τά τε γράμματα ἀνεγνώσθησαν· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐν κατηφείᾳ ἦσαν καὶ σιωπῇ, ὁ δὲ Βροῦτος ὀνομαστὶ τῶν υἱέων ἑκάτερον προσειπὼν "οὐκ ἀπολογεῖσθε"
C ἔφη "πρὸς τὴν κατηγορίαν;" τῶν δὲ σιωπώντων στραφεὶς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας "ὑμέτερον" εἶπεν "ἤδη λοιπὸν τὸ ἔργον." οἱ δὲ συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους ῥάβδοις κατέξαινον. καὶ τῶν ἄλλων ἐπικλωμένων τοῖς πάσχουσιν, ὁ πατὴρ οὔτ' ἀλλαχόσε τὰς ὄψεις ἀπήγαγεν οὔτε μὴν οἶκτόν τι ἐνεδείξατο μέχρι πελέκει τὰς κεφαλὰς τῶν παίδων ἀπέκοψαν. τοῦτο δὲ οὔτ' ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἐστὶ ῥᾴδιον· ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ἢ πάθους μέγεθος εἰς ἀναλγησίαν· οὐδέτερον δὲ μικρὸν οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον ἢ θηριῶδες.

Οὕτω δὲ τούτων θανόντων καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν ψῆφον ἐνεγκεῖν ὁ Βροῦτος ἀπῄτητο. ὁ δὲ "τοῖς μὲν υἱέσιν" εἶπεν
D "αὐτὸς ἀποχρῶν εἰμι δικαστής, περὶ δὲ τῶν ἄλλων τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι τῆς ψήφου παραχωρῶ." ψήφου τοίνυν δοθείσης πάντες ἐπελεκίσθησαν. ἦσαν δὲ τούτων τινὲς τῷ Κολλατίνῳ προσήκοντες· δι' οὓς καὶ ὠργίζετο. ὅθεν ὁ Βροῦτος οὕτω κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμον παρώξυνεν ὡς μικροῦ δεῖν καὶ αὐτοχειρίᾳ αὐτὸν ἀνελεῖν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, τὴν δ' ἀρχὴν ἠνάγκασαν αὐτὸν ἀπειπεῖν. εἵλοντο δὲ ἀντ' ἐκείνου συνάρχοντα Πόπλιον Οὐαλλέριον, ὃς Ποπλικόλας προσωνομάσθη· δηλοῖ δ' ἡ κλῆσις ἐξελληνιζομένη δημοκηδῆ ἢ δημοτικώτατον.

1 Οὐΐνδικα libri omnes. 5 λοιπὸν τὸ A, τὸ λοιπὸν PW, τὸ λοιπὸν τὸ Plutarchus vulgo. 10 ἐξανέστησεν B. 19 δεῖν om AB. αὐτοχειρίοις C.

afferuntur. deducuntur in forum: adstante Vindicio litterae recitantur. aliis maestum silentium tenentibus Brutus nominatim utrumque filium allocutus "non depellitis" inquit "crimen?" illis tacentibus ad lictores conversus "quod restat" ait "vestri muneris est." ii adolescentes arreptos flagris ceciderunt. quorum misericordia cum alii moverentur, pater neque oculos alio avertit neque ullum misericordiae signum dedit, quoad securi percussi sunt. hoc factum neque laudare neque vituperare promptum est: aut enim virtutis altitudo perturbationes omnes in eius animo oppressit, aut calamitatis magnitudo ei stuporem attulit. neutrum vero exiguum est aut humanum, sed aut divinitatis aut belluinae immanitatis.

His interfectis a Bruto postulatum est ut de caeteris quoque pronuntiaret. ad quae ille "liberis" inquit "meis idoneus fui iudex, de caeteris vero civibus iam liberis suffragia ferenda permitto." sententiis latis omnes securi sunt percussi, atque inter alios cognati aliquot Collatini: ob quos cum irasceretur, populi a Bruto concitati manibus paene discerptus esset. magistratus tamen ei est abrogatus, P. Valerio successore dato; cui a cultu et observantia populi cognomentum fuit Publicola: graece δημοκηδής sive δημοτικώτατος.

Ταρκύνιος δὲ ἀπογνοὺς τὴν ἐκ προδοσίας τῆς βασιλείας ἀνά- P I 335 ληψιν, προσήει τοῖς Τυρσηνοῖς. οἱ δὲ δυνάμει βαρείᾳ κατῆγον W II 19 αὐτόν. ἀντεξῆγον δὲ καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὕπατοι. ἀρχομένης δὲ τῆς μάχης Ἄρρων ὁ Ταρκυνίου παῖς καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος ἀλλήλοις περιπεσόντες ἐμάχοντο, καὶ ἀφειδήσαντες ὑπὸ θυμοῦ ἑαυτῶν συναπέθανον. μεγάλης δὲ τῆς μάχης γενομένης καὶ πολλῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων ἄκριτος ἦν ἡ νίκη. νυκτὸς δ' ἐπελθούσης λέγεται σεισθῆναι τὸ ἄλσος παρ' ᾧ ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ φωνὴν ἐκπεσεῖν ἐκεῖθεν μεγάλην φράζουσαν ἑνὶ πλείους τεθνάναι Τυρρηνῶν ἢ Ῥωμαίων. ἅμα δὲ τῇ φωνῇ Ῥωμαῖοι μὲν μέγα καὶ B θαρσαλέον ἠλάλαξαν, πτοία δ' ἐνέπεσε Τυρρηνοῖς· καὶ θορυβηθέντες τοῦ στρατοπέδου ἐξέπεσον· εἷλον δ' οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτο καὶ διηρπάκασιν. ἀριθμηθέντες δὲ οἱ νεκροὶ τῶν ἐν τῇ μάχῃ θανόντων εὑρέθησαν οἱ μὲν τῶν Τυρρηνῶν ἐπὶ μυρίοις χίλιοι καὶ τριακόσιοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρ' ἕνα τοσοῦτοι. ἐθριάμβευσε δὲ Οὐαλλέριος Ποπλικόλας πρῶτος ὑπατεύων.

Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ᾗ καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλε μαχεσάμενον Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον ἱκέτευε Κλάραν Πορσίναν, ἄνδρα μεγίστην ἔχοντα δύναμιν τῶν Ἰτα- C λικῶν βασιλέων· καὶ ὃς αὐτῷ βοηθήσειν ὑπέσχετο. καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην κελεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουσαν, ἀφίκετο μετὰ βαρείας δυνάμεως. Ποπλικόλας

9 φράζουσαν om A. 14 καὶ om AC. 19 κλάραν ABC Plutarchus, Λάρτην PW.

Tarquinius desperata per proditionem regni recuperatione ad Tyrrhenos se contulit. a quibus cum magnis copiis reduceretur, consules in aciem Romanos eduxerunt. ac pugnae principio Aruns Tarquinii filius et Brutus consul Romanus adeo infestis animis inter se concurrerunt, ut neuter, dum hostem vulneraret, sui protegendi corporis memor, uterque ictu contrario transfigeretur. acri orto praelio et multis utrinque caesis incerta victoria fuit. sub noctem concusso luco, iuxta quem castra erant posita, ingens vox edita est quae diceret, uno plus Etruscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum. unaque cum ea voce Romani magno et confidenti clamore sublato terrorem incusserunt Tyrrhenis, ut per tumultum castra desererent; quae a Romanis capta et direpta sunt. numeratis interfectorum cadaveribus, Tyrrhenorum 11300 sunt reperta, Romanorum uno minus totidem. Valerius Publicola primus in consulatu triumphavit.

Tarquinius post magnam illam pugnam, in qua filium quoque amiserat a Bruto interfectum, Clusium supplex confugit ad [Lartem] Porsenam, Italicorum regum potentissimum: qui auxiliis promissis, cum primum per legatos a Romanis ut Tarquinium reciperent non impetrasset, cum magno venit exercitu. Valerius Publicola denuo consul creatus vulneri-

δὲ Οὐαλλέριος εἰς ἀρχὴν τὸ δεύτερον αἱρεθεὶς καὶ μάχην συνάψας καὶ τραυματισθεὶς φοράδην τῆς μάχης ἐξεκομίσθη. ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσίνα τῇ πόλει λιμὸς ἥπτετο τῶν Ῥωμαίων. ἔκ τινος δὲ συμβεβηκότος ἢ μᾶλλον ἐκ προνοίας γενομένου ὁ Πορσίνας τὸν πρὸς Ῥωμαίους κατέλυσε πόλεμον. ἀνὴρ γάρ τις Μούκιος Κόρδος, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθός, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος, Σκαιόλας D τὴν ἐπίκλησιν, ὃ δηλοῖ τὸν μονόχειρα ἢ μὴ ἀρτιόχειρα, τὸν Πορσίναν ἀνελεῖν βουλευσάμενος παρῆλθεν εἰς τὸ ἐκείνου στρατόπεδον, Τυρσηνίδα φορῶν ἐσθῆτα καὶ ὁμοίᾳ κεχρημένος φωνῇ. καὶ σαφῶς μὲν τὸν Πορσίναν οὐκ εἰδώς, ἔρεσθαι δὲ δεδιώς, τὸν γραμματέα αὐτοῦ συγκαθήμενον αὐτῷ καὶ ὁμοίως ἔχοντα τῆς στολῆς σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε. καὶ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο· ἐσχαρίδος δέ τινος τῷ Πορσίνᾳ μέλλοντι θύειν τότε κεκοσμημένης, ὑποσχὼν τὴν χεῖρα καιομένης τῆς σαρκὸς εἱστήκει πρὸς τὸν Πορσίναν ἀποβλέπων ἀτρέπτῳ προσώπῳ (ὅθεν αὐτῷ τῆς χειρὸς φθαρείσης ἐγέ- P I 336 νετο ἡ ἐπίκλησις) μέχρι θαυμάσας ἐκεῖνος ἀφῆκεν αὐτόν. ὁ δὲ Σκαιόλας ἕτερον τρόπον ἐσοφίσατο τὸν ἐχθρόν, καὶ εἶπε "τὸν φόβον σου, Πορσίνα, νενικηκὼς ἥττημαί σου τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύω ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσα. τριακόσιοι Ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου διατρίβουσιν, ὧν ἐγὼ προεπιχειρήσας κλήρῳ λαχὼν οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτὼν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις

1 καὶ μάχην σ. κ. τραυματισθεὶς om C. 4 γεγενημένου A, γεγενημένης C. τὸν] τῶν A. 10 ἔρεσθαι] sic libri. 13 κεκομισμένης B et Plutarchus vulgo. immo ὑπερσχὼν, ex Plutarcho. 15 ἀτρέπτῳ τῷ προσώπῳ Plutarchus. 19 οὐκ ἂν] οὐδὲν B. 20 ἐμοὶ] ἐμὴν A. 21 προσεπιχειρήσας A.

bus acceptis lectica ex pugna elatus est. Porsena urbem premente Romanos annonae penuria afflixit. sed casu quodam ac potius divino consilio factum est ut Porsena bellum omitteret. nam quidam Mucius Cordus cum omni virtute praestans tum militari fortitudine praestantissimus, cognomento Scaevola, Tyrrheno habitu, sermonem etiam Tyrrhenorum imitans, hostium castra ingressus, cum Porsenam non satis nosset nec rogare auderet, scribam cum rege sedentem pari ornatu stricto ense interfecit. comprehensus cum interrogaretur, dextra accensae ad sacrificium foculo iniecta, interim dum caro uritur intrepido vultu Porsenam intuens adstitit (unde a clade manus id ei cognomentum est inditum), donec eum rex prope attonitus miraculo dimisit. tum vero hostem alio modo fefellit his verbis "victo tui metu, virtuti tuae succubui; at beneficio a me feres quod minis nequivisses. trecenti Romani iisdem praediti animis in castris tuis versantur: meo prima sors fuit. neque fortunam succenseo

εἶναι προσήκοντος.” ἐντεῦθεν ὁ Πορσίνας πρὸς τὰς συμβάσεις ἐγένετο προθυμότερος.

Ὁ δὲ Ποπλικόλας τὸ τρίτον ὑπατεύων τότε προὐκαλεῖτο συνεχῶς τὸν Ταρκύνιον ἐπὶ δίκῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστον καὶ ἐκπεπτωκότα τῆς ἀρχῆς ἐνδικώτατα, τοῦ Πορσίνου δικάζοντος. ἀποκριναμένου δὲ Ταρκυνίου μὴ αἱρεῖσθαι Πορσίναν διαιτητὴν εἰ σύμμαχος B ὢν μεταβάλλεται, καταγνοὺς ὁ Πορσίνας τὸν πόλεμον κατελύσατο. καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν ἐπεχείρησαν οἱ Ταρκύνιοι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, τοῖς ὁμοροῦσι Ῥωμαίοις ἔθνεσι συμμαχούμενοι, πάντες δὲ ἐν ταῖς μάχαις διεφθάρησαν, πλὴν τοῦ γέροντος, ὃς καὶ Σούπερβος ἐκαλεῖτο· εἴποι ἄν τις Ἕλλην ἀνήρ, ὑπερήφανος. κἀκεῖνος δὲ μετέπειτα εἰς Κύμην τὴν ἐν Ὀπικίᾳ γενόμενος ἐτελεύτησεν.

13. Οὕτω μὲν οὖν τοῖς Ταρκυνίοις τὰ πράγματα ἐπεράνθησαν· ἐκείνων δ’ ἐξωσθέντων τῆς βασιλείας ὕπατοι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑρέθησαν. ὧν εἷς ἦν καὶ Πόπλιος Οὐαλλέριος, W II 20 ὃς τετράκις ὑπάτευσεν, ὁ καὶ Ποπλικόλας ἐπικληθείς. οὗτος οὖν C μόνος ἄρχων καὶ μὴ συνάρχοντα εἰληφὼς Ῥωμαίοις προσέκρουσε, λέγουσι μὴ τῆς τοῦ Βρούτου κληρονόμον ὑπατείας εἶναι, τῆς δὲ τοῦ Ταρκυνίου τυραννίδος διάδοχον, ὑπὸ ῥάβδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέκεσι προϊόντα ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος· καὶ γὰρ πολυτελεστέραν εἶχεν οἰκίαν ἐπικειμένην τῇ ἀγορᾷ. ταῦτα

2 ἐγίνετο B. 4 δίκην A. κεκτωκότα A. 10 ἐφθάρησαν AB. 14 δὲ B. 20 προσιόντα A.

Fontes. *Cap.* 13. *Plutarchi Publicola. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

quod a bono viro aberrarim, digniore qui Romanorum sit amicus quam hostis.” ex eo Porsena propensior ad pacis condiciones evasit.

Publicola vero tum tertium consul Tarquinium subinde ad ius vocavit, ut eius improbitate declarata, vel Porsena iudice, iustissimo exsilio multatus existimaretur. sed cum Tarquinius respondisset se Porsenam non admittere arbitrum si belli socius esse desineret, Porsena causa eius improbata bellum deposuit. Tarquinii vero post etiam auxiliis finitimarum gentium regnum saepe recuperare conati, omnes in proeliis occubuerunt praeter senem, qui Superbus dicebatur: Graecis ὑπερήφανος. sed et ille tandem Cumis apud Opicos periit.

13. Tarquiniorum igitur res eo denique redierunt: illis autem pulsis Romani consules, ut dictum est, creaverunt. ex quorum numero P. Valerius quartum fuit consul, cognomento Publicola. qui cum sine collega magistratum gereret, Romani offensi eum non Bruti consulatus haeredem sed tyrannidis Tarquinii successorem exstitisse, qui cum omnibus fascibus et securibus ex aedibus tantis tamque splendidis prodiret, dixerunt. etenim domum sumptuosiorem habebat, foro propinquam. quo

ὁ Ποπλικόλας μαθών, τεχνίτας πλείστους συναγαγὼν νυκτὸς κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ ταύτην κατέσκαψεν, ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους βλέποντας τὸ γενόμενον τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοφροσύνην θαυμάζειν, ἄχθεσθαι δ' ὑπὲρ τῆς οἰκίας διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. καὶ τοὺς πελέκεις δὲ τῶν ῥάβδων ἀπέλυσεν, αὐτάς D *τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν ἀφῆκε τῷ δήμῳ. καὶ τὴν τῶν χρημάτων διοίκησιν ἄλλοις ἀπένειμεν, ἵνα μὴ τούτων ἐγκρατεῖς ὄντες οἱ ὑπατεύοντες μέγα δύνωνται. ὅτε πρῶτον οἱ ταμίαι γίνεσθαι ἤρξαντο· κοιαίστορας δ' ἐκάλουν αὐτούς. οἳ πρῶτον μὲν τὰς θανασίμους δίκας ἐδίκαζον, ὅθεν καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην διὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐσχήκασι καὶ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ζήτησιν· ὕστερον δὲ καὶ τὴν τῶν κοινῶν χρημάτων διοίκησιν ἔλαχον, καὶ ταμίαι προσωνομάσθησαν. μετὰ ταῦτα δ' ἑτέροις μὲν ἐπετράπη τὰ δικαστήρια, ἐκεῖνοι δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διοικηταί. ἀπέδειξε δὲ ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς Λουκρητίας πατέρα Λουκρίτιον. ταχὺ δὲ τούτου θανόντος ᾑρέθη Μάρκος* P I 337 *Ὁράτιος συνάρχειν αὐτῷ τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ. αἱρεθεὶς δὲ καὶ αὖθις ὕπατος ὁ Ποπλικόλας ἔσχε συνυπατεύοντα Τίτον Λουκρίτιον.*

Μετὰ δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν ὕπατος ἀνεδείχθη Μάρκος Οὐαλλέριος ἀδελφὸς Ποπλικόλα καὶ Ποστούμιος Τούβερτος. πραττομένων δὲ τῶν πολέμων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν, ὧν ἐν τῇ

3 *βλέποντας τοὺς ῥωμαίους* B. 6 *ὑφῆκε* Plutarchus. 9 *ἤρξαντο γίνεσθαι* A. *Κοιαίστωρας* PW. 11 post *ἀληθείας* PW add *τῆς*, om A. *ἐκ* om A. 12 *χρημάτων κοινῶν* C. 18 *καὶ αὖθις δὲ* B, *δὲ αὖθις* C. 21 *ἀπεδείχθη* Plutarchus. *οὐαλέριος* B. 22 *πολέμων*] *μεγίστων* Plutarchus.

Publicola cognito plurimis opificibus arcessitis aedes noctu destruxit atque evertit; ut Romani mane id videntes simul et magnitudinem animi eius mirarentur et tantam tamque praeclaram domum eversam esse dolerent. secures quoque a fascibus removit; et fasces ipsos, tum in contionem prodibat, populo submisit. pecuniae item tractationem aliis mandavit, ne consulum per eam potentia augeretur, tum primum quaestoribus designatis. ii principio causarum capitalium cognitioni praefuere, ab inquisitione veritatis quaesitores appellati: deinde etiam aerario sunt praefecti. postea iudiciis aliorum curae commissis illi publicas pecunias administrabant. collegam sibi adscivit Lucretiae patrem Lucretium. quo brevi mortuo M. Horatius in illius locum suffectus reliquum temporis consul fuit. Publicola rursus consul factus collegam habuit T. Lucretium.

Deinde cum Sabini in agrum Romanum duxissent exercitum, consules designati sunt M. Valerius Publicolae frater et Postumius Tubertus. sed cum res bellicae consilio et praesentia Publicolae administra-

δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνεῖλε.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πάλιν ὑπάτευε Ποπλικόλας. καὶ προσεδοκᾶτο Σαβίνων τε καὶ Λατίνων ὁμονοησάντων κατὰ τῆς Ῥώμης B προσέλασις. ἦν δ' ἐν Σαβίνοις ἀνὴρ Ἄππιος Κλαύδιος ἔν τε χρήμασι καὶ σώματος ῥώμῃ πρωτεύων, ἐν ἀρετῆς δὲ μάλιστα δόξῃ ἐπιφανὴς καὶ λόγου δεινότητι· ὃς διὰ ταῦτα φθονούμενος ἐπεβουλεύετο παρὰ τῶν ὁμογενῶν ὅτι συνεβούλευε καταπαύειν τὸν πόλεμον. διὸ αὐτός τε τῇ Ῥώμῃ προσεληλύθει, καὶ πολλοὺς τῶν φίλων τε καὶ οἰκείων συνέπεσθαί οἱ συνέπεισεν. οὓς ὁ Ποπλικόλας φιλοφρόνως ἐδέξατο, τῇ βουλῇ τὸν Κλαύδιον προσγραψάμενος. ὅθεν ἐμφρόνως πολιτευόμενος ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ C γένος μέγα τὸ Κλαυδίων κατέλιπεν ἐπὶ πλεῖστον ἀνθῆσαν καὶ προεληλυθὸς εἰς δόξης ἀκρότητα. οἱ δὲ Σαβῖνοι καὶ τοῦτο τοῦ πολέμου ποιησάμενοι πρόφασιν, στρατῷ μεγάλῳ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπήλασαν. οἷς τοὺς Ῥωμαίους ὁ Ποπλικόλας ἀντεπαγαγών, καὶ στρατηγήσας ὡς ἄριστα, μικροῦ πάντας ἀπώλεσε· καὶ τὸν δῆμον ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων ὠφέλησεν. ἀγαγὼν δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θρίαμβον, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐτελεύτησε, δημοσίᾳ ταφεὶς καὶ θρηνηθεὶς ἐφ' ὅλον ἐνιαυτόν.

Οἱ μέντοι Σαβῖνοι δι' ὀργὴν ὧν ἔπαθον οὐδὲ τὸν χειμῶνα

5 δ' ἐν] δὲ A. Ἄππιος Κλαῦσος Plutarchus. 6 καὶ ῥώμη σώματος A. 7 ὃς AB, καὶ PW. 10 ὁ add A. 11 post ὅθεν A add καί. 13 προσεληλυθὸς AB, προεληλυθὼς PW. 18 ἀναγαγὼν C.

rentur, Marcus duobus praeliis victor, in posteriore tredecim milibus hostium caesis nullum civem amisit.

Sequente anno, denuo consule Publicola, concors Sabinorum et Latinorum adversus Romam expeditio exspectabatur. erat autem in Sabinis Appius Claudius, vir et opibus et robore corporis praestans, sed opinione virtutis et eloquentia in primis clarus. quas ob res invidia popularium suscepta, cum ob dissuasum bellum insidiis appeteretur, magna amicorum et clientium comitatus manu Romam transfugit. quibus a Publicola benigne susceptis Appius inter patres lectus haud ita multo post prudentia gerendae rei publicae ad primam dignitatem pervenit, ac gentem Claudiam reliquit, quae tempore longissimo floruit, summam adepta auctoritatem. Sabini vero eam quoque belli causam nacti cum magno exercitu Romam invaserunt. quos Publicola optimi ducis officiis functus paene omnes interfecit; populoque spoliis hostium et captivis locupletato triumphum duxit. ac re publica sequentibus consulibus tradita statim obiit, publicis sumptibus elatus, annuo matronarum luctu.

Caeterum Sabini ex dolore acceptae cladis ne hiberno quidem

D ἠρέμησαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαΐδα χώραν κατέδραμον, καὶ τὸν Ποστούμιον ἐκάκωσαν τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα· καὶ εἷλον ἂν αὐτὸν πανσυδί, εἰ μὴ Μενήνιος Ἀγρίππας ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπεκούρησε. προσπεσόντες δὲ αὐτοῖς πολλοὺς ἔφθειραν, ὥστε τοὺς λοιποὺς ἀναχωρῆσαι. μετὰ δὲ ταῦτα Σπούριός τε Κάσσιος καὶ Ὀπιτώριος W II 21 Οὐεργίνιος ὑπατεύοντες τοῖς Σαβίνοις ἐσπείσαντο. Καμέριον δὲ τὸ ἄστυ ἑλόντες τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ζωγρήσαντες ἀπέδοντο, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψαν.

Ποστούμιος δὲ Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρκιος δούλους τινὰς ἐπὶ καταλήψει τοῦ Καπιτωλίου συνωμοσίαν θεμένους συλλαβόντες P I 338 ἔφθειραν. Σερούϊός τε Σουλπίκιος καὶ Μάρκος Τούλλιος ἑτέραν αὖθις συνωμοσίαν δούλων καὶ ἄλλων δή τινων συστάντων αὐτοῖς προκατέλαβον, ἀγγελθεῖσαν αὐτοῖς πρός τινων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς μετεχόντων. οὓς καὶ συσχόντες περισταδὸν κατέκοψαν. τοῖς δὲ μηνυταῖς ἄλλα τε καὶ πολιτεία ἐδόθη.

Αὖθις δὲ πολέμου παρὰ Λατίνων κατὰ Ῥώμης κεκινημένου οὐκ ἤθελον οἱ πολλοὶ τὰ ὅπλα λαβεῖν, ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες γενέσθαι. καὶ διὰ τοῦτο καινήν τινα ἀρχὴν ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῖς τότε πρῶτον οἱ δυνατοὶ κατεστήσαντο· δικτάτωρ ὁ ταύτης B ἠξιωμένος ὠνόμαστο, ἠδύνατο δὲ πάντα ἐξ ἴσου τοῖς βασιλεῦσι. τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν διὰ τοὺς Ταρκυνίους ἐμίσησαν, τὴν δ' ἐκ τῆς μοναρχίας ὠφέλειαν θέλοντες, ὡς πολὺ ἰσχυού-

2 στούμιον A. 5 κάσιος B. 6 ὑπατεύσαντες B. καμέριον ABC, *Καμερῖνον* PW: Livius *Pometiam.* 9 καμίνιος ABC. qui Livio *Postumus Cominius.* 11 τάλλιος A. Livio *Ser. Sulpicius, M'. Tullius.* 16 κατὰ] ἀπὸ C. 20 πάντα ἐξ ἴσου AB, ἐξ ἴσου πάντα PW. τοῖς om B ut videtur.

tempore quieverunt, sed incursione in Romanum agrum facta Postumium iterum consulem afflixerunt: eumque cum exercitu cepissent, nisi Menenius Agrippa collega ei auxilio venisset. tum vero uterque consul facto in hostes impetu multos occidit, reliquos profligavit. post haec Spurius Cassius et Opiter Verginius consules pacem cum Sabinis fecerunt, et Camerino capto plerosque occiderunt: reliqui oppido everso venierunt.

Postumius Cominius et T. Lartius aliquot servos, qui de occupando Capitolio coniurarant, occiderunt: quemadmodum Servius Sulpicius et M. Tullius post aliam quoque coniurationem servorum oppresserunt, a consciis quibusdam indicatam, et coniuratos corona circumdatos trucidarunt. indicibus cum alia praemia tum civitas data.

A Latinis iterum bello moto plebs arma capere noluit, novas tabulas flagitans. quapropter locupletes tunc primum novum magistratum crearunt, pari in omnes auctoritate, potentia regia praeditum: quem dictatorem vocarunt. nam cum regia cognomentum propter Tarquinios odissent, ac monarchiae utilitates magna vi ad bella et seditionum tumul-

σῆς ἐς τὰς τῶν πολέμων καὶ τῶν στάσεων περιστάσεις, ἐν ἄλλῳ ταύτην ὀνόματι εἵλοντο. ἦν μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ δικτατορία κατά γε τὴν ἐξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόρροπος, πλὴν ὅτι μὴ ἐφ' ἵππον ἀναβῆναι ὁ δικτάτωρ ἠδύνατο εἰ μὴ ἐκστρατεύεσθαι ἔμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων ἀναλῶσαί τι ἐξῆν αὐτῷ εἰ μὴ ἐψηφίσθη· δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἴκοι καὶ ἐν στρατείαις ἠδύνατο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. καὶ οὔτ' ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ οὔτ' ἐναν- C
τίον τι διαπράξασθαι ἴσχυεν, οὐδὲ οἱ δήμαρχοι, οὔτε δίκη ἐφέσιμος ἐγένετο ἀπ' αὐτοῦ. οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἓξ μηνῶν ἡ τῆς δικτατορίας ἀρχὴ παρετείνετο, ἵνα μή τις αὐτῶν ἐν τοσούτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτῳ χρονίσας ὑπερφρονήσῃ καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας ἐκκυλισθῇ. ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος ἔπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατορίας ἠξίωτο.

14. *Τότε μὲν οὖν δικτάτορος γενομένου Λαρκίου οὐδὲν ὁ δῆμος ἐνεωτέρισεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένοντο. τῶν δὲ Λατίνων ἡσυχίαν ἀγόντων ἐπὶ συνθήκαις, οἱ δανεισταὶ τοὺς ὀφειλέτας* D
μετεχειρίζοντο βιαιότερον, καὶ ὁ δῆμος αὖθις ἐστασίαζε διὰ τοῦτο ὥστε καὶ εἰς τὸ συνέδριον συνδραμεῖν· καὶ πάντες ἂν ὑπὸ τῶν εἰσπεσόντων ἐν αὐτῷ διεφθάρησαν, εἰ μή τινες τοὺς Οὐολούσκους

2 *μὲν* om A. *δικτατορία* A, et sic ubique; *Δικτατωρία* PW hic et infra aliquoties. 3 *τῇ ἐξουσία* C. 6 *δὲ*] *τὲ* A. 10 *ἐγίνετο* AB. 11 *παρετείνετο* ABC, *παρετείνατο* PW. 12 *ὑπερφρονήσῃ* A, *ὑπερφρονήσει* PW. 20 *οὐολούσκους* AC, *Οὐολόσκους* PW.

Fontes. *Cap. 14. Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 12 13 *p.* 143 *sq.*

tus praeditae expeterent, verbo reiecto rem ipsam sub alio nomine sunt amplexi. fuit igitur, ut dixi, dictatura potestate regno par; praeterquam quod dictatori equum conscendere non licebat nisi ad bellum ituro, neque ullos ex aerario sumptus facere sine decreto. sed ius dicere et capite plectere domi et militiae non plebeios duntaxat sed et equestris et senatorii ordinis licuit, nemine eum vel accusare vel intercedere audente, ac ne ipsis quidem tribunis plebis: neque ab eo provocatio fuit. dictatura tamen ultra sex menses non extendebatur, ut ne quis in tanta potestate et auctoritate maxima diutius immoratus per superbiam in monarchiae cupiditatem delaberetur: id quod post Iulio Caesari accidit, dictaturam contra morem maiorum consecuto.

14. Tunc igitur Lartio dictatore creato populus novarum rerum studio repudiato in armis fuit. sed Latino bello pactionibus sopito, cum creditores nomina sua violentius tractarent, tanta plebis orta est indignatio, ut in curiam concursus fieret; atque in eo tumultu patres occisi essent, nisi quidam nuntiassent Volscos infesto exercitu ad urbem op-

εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν ἤδη κατήγγειλαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην ἀγγελίαν ὁ δῆμος ἠρέμησεν, οὐχὶ φεισάμενος τῆς βουλῆς, ἀλλ' ὡς παρὰ τῶν πολεμίων ὅσον οὔπω φθαρησομένης. διὸ οὔτε τοῦ τείχους ἔθεντο φυλακήν, οὔτε τινὰ παρεῖχον βοήθειαν, μέχρις ὁ Σερουΐλιος τούς τε ἐξ ὑπερημερίας κρατουμένους ἀφῆκε, καὶ ἄδειαν τῶν εἰσπράξεων καθόσον στρατεύοιντο ἐψηφίσατο, καὶ κουφίσαι
P I 339 τὰ χρέα ὑπέσχετο. τότε μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις ἐπεξελθόντες ἐνίκησαν· μήτε δὲ τῶν χρεῶν κουφισθέντες μήτ' ἄλλου μηδενὸς τυχόντες ἐπιεικοῦς, καὶ πάλιν ἐθορύβουν τε καὶ ὠργίζοντο, καὶ κατὰ τῆς βουλῆς καὶ τῶν στρατηγῶν ἐστασίαζον.

Πολέμου δὲ αὖθις ἐπενεχθέντος οἱ μὲν στρατηγοὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίζοντο, ἠναντιώθησαν δ' ἕτεροι· διὸ καὶ δικτάτωρ ἐρρήθη Οὐαλλέριος Μάρκος, ἐκ τῆς τοῦ Ποπλικόλα συγγενείας γενόμενος καὶ τῷ πλήθει φιλούμενος· ἔνθεν τοι τοσοῦτοι καὶ οὕτω προθύμως, ἐπεὶ αὐτοῖς καὶ ἆθλα ὑπέσχετο, συνελέγησαν, ὡς καὶ
B τῶν Σαβίνων κρατῆσαι καὶ τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς Οὐολούσκων καὶ Αἰκουῶν. ἐπὶ τούτοις ἄλλας τε τῷ Οὐαλλερίῳ ὁ δῆμος τιμὰς ἐψηφίσατο καὶ Μάξιμον ἐπωνόμασεν· ἐξελληνιζόμενον δὲ μέγιστον σημαίνει τὸ ὄνομα. ὁ δὲ θέλων τῷ δήμῳ χαρίσασθαι πολλὰ διειλέχθη τῇ γερουσίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἔσχε ταύτην πειθήνιον. διὸ σὺν ὀργῇ ἐκπηδήσας τοῦ συνεδρίου, δημηγορήσας τε πρὸς τὸν δῆμόν
W II 22 τινα κατὰ τῆς βουλῆς, τὴν ἡγεμονίαν ἀπείπατο. καὶ ὁ δῆμος ἔτι

3 παρὰ] ὑπὸ A. 4 παρεῖχον A. 7 χρέη A. 10 τῶν AB, κατὰ τῶν PW. 13 ἐρρήθη om C. ἐκ τῆς — συγγενείας] p. 48 v. 21 ex Plutarchi Publicola, c. 17, ἀδελφὸς Ποπλικόλα. τοῦ om A. 14 τοσοῦτοι καὶ οὕτω προθύμως A, καὶ οὕτω προθύμως τοσοῦτοι PW. 17 τούτῳ ἄλλοις C. 22 τινα] πολλὰ A. ἔτι om C.

pugnandam venire. ad eum nuntium plebs quievit, non reverentia senatus, sed exspectatione ut is statim ab hostibus interiret. quare neque moenia custodierunt neque opis quicquam attulerunt, donec Servilius ob aes alienum nexos solvit et ne debitor quisquam expeditionis tempore appellaretur edixit, seque levaturum aes alienum promisit. tum igitur his promissis excitati hostes vicerunt. sed cum deinde nec aere alieno levarentur nec ulla aequitate tractarentur, rursus ab iratis tumultuatum, et contra senatum et consules mota seditio.

Denuo exorto bello consules novas tabulas decreverunt: sed aliis adversantibus M. Valerius Publicolae gentilis, homo apud plebem gratiosus, dictator est creatus. ac tantus ad eum et tam alacer, stipendio promisso, concursus factus, ut et Sabinos vinceret et Volscos Aequosque illorum foederatos. ob id ei cum alios honores tum Maximi cognomentum decreverunt. qui cum multa in senatu in populi gratiam disseruisset, neque quicquam impetrasset, iratus e curia se proripuit; et cum apud plebem in contione senatum nonnihil perstrinxisset, dictatura se

μᾶλλον εἰς στάσιν ἠρέθιστο. οἱ γὰρ δανεισταί, τῆς περὶ τὰ συμβόλαια ἀκριβείας ἐχόμενοι καὶ μηδὲν τοῖς ὄφλουσιν ἐνδιδόντες, τοῦ ἀκριβοῦς τε διήμαρτον καὶ πολλῶν ἑτέρων ἀπέτυχον. ἡ γὰρ πενία C καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπόνοια κακόν ἐστι βίαιον, εἰ δὲ καὶ τὸ πλῆθος προσλάβοι, καὶ δυσμαχώτατον. πλείστων γοῦν δεινῶν τοῖς Ῥωμαίοις αἰτία ἡ τότε τῶν δυνατωτέρων πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ἀκρίβεια γέγονεν. ὡς γὰρ ταῖς στρατείαις τε τὸ στρατιωτικὸν ἐπιέζετο καὶ πολλὰ πολλάκις ἐλπίσαν σαφῶς ἐξηπάτητο, καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν οἱ ὀφειλέται ὑβρίζοντο καὶ ᾐκίζοντο, ἐς τοσοῦτον ὀργῆς ἐξεκαύθησαν ὥς καὶ τὴν πόλιν τῶν ἀπόρων συχνοὺς ἐκλιπεῖν καὶ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχωρῆσαι καὶ ἐκ τῆς χώρας ὡς πολεμίους τὰς τροφὰς ἐρανίζεσθαι.

Οὕτω δὲ τούτων συνενεχθέντων, ἐπεὶ πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀπο- D στάντας συνέρρεον, δείσαντες οἱ βουλευταὶ μὴ ἐπὶ πλέον οὗτοί τε ἐκπολεμωθῶσι καὶ τῇ στάσει συνεπίθωνται οἱ περίοικοι, διεκηρυκεύσαντο πρὸς αὐτούς, ὅσα πρὸς βουλῆς ἦσαν αὐτοῖς ποιεῖν ὑπισχνούμενοι. ὡς δὲ μάλιστα ἐθρασύνοντο καὶ οὐδένα λόγον ἐδέχοντο, εἷς τῶν πρέσβεων Ἀγρίππας Μενήνιος μύθου τινὸς σφᾶς ἀκοῦσαι ἠξίωσε· καὶ τυχὼν εἶπε, στασιάσαι πρὸς τὴν γαστέρα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ φάναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς ἡμεῖς τάς τε χεῖρας ἐνεργοὺς εἰς ἔργα καὶ τοὺς πόδας πρὸς πορείαν τιθέαμεν, τὴν γλῶσσαν δὲ καὶ τὰ χείλη ὅτι δι' ἡμῶν τὰ τῆς καρδίας

1 οἱ γὰρ δανεισταί — 7 ἀκρίβεια γέγονεν Dionis excerptum Vaticanum 12. 2 μηδὲν] μήτι A, μήτε C. 8 ἐλπίσαν om C. 10 συχνοὺς] πολλοὺς A. 11 ἐκ τῆς χώρας — p. 55 v. 3 ψηφισαμένης αὐτοῖς Dionis excerptum Vaticanum 13. 14 περίοικοι] πολέμιοι A. 19 τὰ μέλη πάντα AB.

abdicavit. plebs vero magis ad seditionem irritata est. nam creditores in aere alieno repetendo summum ius urgentes, neque ulla aequitate contra debitores utentes, nec id quod debebatur exegerunt, et in alia plura incommoda inciderunt. inopia enim atque inde orta desperatio malum est admodum violentum, et si multitudinem sibi adsciverit, paene inexpugnabile. tum igitur locupletum erga pauperes severitas plurimorum malorum Romanis causa fuit. ut enim milites expeditionibus premebantur et in multis saepius evidenter decepti fuerant, et debitores a foeneratoribus et contumelias et flagra perpetiebantur, tanta iracundia exarserunt ut inopum multi urbe excederent et castra desererent et ex agro Romano hostium instar commeatus peterent.

Quo facto cum multi ad eos qui secessionem fecerant confluerent, senatores veriti ne et hi magis exasperarentur et civitatem factionibus distractam finitimi invaderent, per oratores plebi polliciti sunt se facturos quicquid ipsa vellet. ea vero maxime fremente et nullas rationes admittente, Menenius Agrippa unus ex oratoribus petiit ut fabulam audirent. et audientia impetrata dixit, orta aliquando contra ventrem caeterorum membrorum seditione dixisse oculos, manus et pedes sua opera in officio

P I 340 βουλεύματα ἐξαγγέλλονται, τὰ ὦτα δ' αὖ ὡς δι' ἡμῶν οἱ ἑτέρων λόγοι τῷ νοΐ παραπέμπονται, τὰς δὲ χεῖρας ὅτι ἐργάτιδες οὖσαι ἡμεῖς περιποιούμεθα πορισμούς, τοὺς πόδας δ' αὖθις ὅτι ἅπαν ἡμεῖς τὸ σῶμα φέροντες κοπιῶμεν κἂν ταῖς πορείαις κἂν ταῖς ἐργασίαις καὶ ἐν ταῖς στάσεσιν· ἡμῶν δ' ἐνεργούντων οὕτω σὺ μόνη ἀσυντελὴς οὖσα καὶ ἀεργὸς ὑπὸ πάντων ἡμῶν ὡς δέσποινά τις ὑπηρετῇ καὶ τῶν ἐκ καμάτου πάντων ἡμῶν πορισμῶν ἀπολαύεις αὐτή. ἡ δὲ γαστὴρ συνέθετο καὶ αὐτὴ οὕτω ταῦτ' ἔχειν, καὶ εἰ δοκεῖ,
B ἔφησεν, ἀχορήγητόν με ἐάσατε, μηδέν μοι προσφέροντες. ἔδοξε ταῦτα, καὶ μή τι τοῦ λοιποῦ χορηγεῖσθαι τῇ γαστρὶ κοινῶς ἐψηφίσθη τοῖς μέλεσι. τροφῆς δὲ μὴ προσφερομένης αὐτῇ οὔθ' αἱ χεῖρες πρὸς ἔργον ἦσαν εὐκίνητοι διὰ τὴν ἔνδειαν τῆς γαστρὸς ἀτονήσασαι, οὔθ' οἱ πόδες ἔρρωντο, οὔτε τι ἕτερον τῶν μελῶν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν παρεῖχεν ἀπρόσκοπον, ἀλλ' ἄπρακτα πάντα δυσκίνητά τε ἢ καὶ τέλεον ἦσαν ἀκίνητα. καὶ τότε συνῆκαν ὅτι τὰ τῇ γαστρὶ προσφερόμενα οὐ μᾶλλον ἐκείνῃ ἀλλ' αὐτοῖς κεχορήγηνται καὶ αὐτῶν ἕκαστον τῶν ἐκείνῃ προσαγομένων παραπολαύει.

Τούτοις τοῖς λόγοις τὸ πλῆθος συνῆκεν ὡς αἱ τῶν εὐπόρων οὐσίαι καὶ τοῖς πένησιν εἰσὶν εἰς ὠφέλειαν, καὶ εἰ κἀκεῖνοι ὠφελοῖντο
C ἐκ δανεισμάτων καὶ τὰς οὐσίας αὔξουσιν, οὐκ εἰς βλάβην τοῦτο τῶν πολλῶν ἀποβαίνει, ὡς εἴ γε μὴ ἔχοιεν οἱ πλουτοῦντες, οὐδ' οἱ πένητες ἂν ἐν καιροῖς ἀναγκαίοις ἕξουσι τοὺς δανείσοντας, καὶ ἀπο-

1 διαγγέλλονται AB. οἱ AB, οἱ δι' PW. 5 καὶ ταῖς ἐν στάσεσιν A. 6 ἀτελὴς A. 7 καμάτων A. 8 δοκῇ A. 9 προσφερές C. 15 τὰ om A. 17 τῶν ABCW, om P.

esse: linguam et labia, per se animorum sensus annuntiari: aures, suo ministerio aliorum sermones ad mentem pervenire: manus, suo labore parari res necessarias: pedes, totum corpus a se sustentari, seque sive iter sive opus fiat sive stetur fatigari. ventrem vero solum omnis muneris et laboris expertem ministeriis omnium tanquam regem uti, et sudoribus illorum partis frui facultatibus. ventrem haec ita se habere confessum, si videretur, nihil sibi tribui, nihil ministrari iussisse. membra communiter decrevisse ne quid deinceps ventri suppeditaretur. qui cum nullum cibum acciperet, neque manus ad opus fuisse agiles, ob ventris inediam defectas viribus; neque pedes valuisse, neque ullum aliud membrum suum munus citra offensam obiisse; sed omnia fuisse ignava, aegra aut penitus immobilia. tum vero intellectum esse, ea quae ventri praeberentur non magis ipsi quam omnibus membris suppeditari, ac ea singula fructum inde suum percipere.

Ex eo sermone multitudo intellexit locupletum facultates etiam pauperibus esse utiles: quod si illi suas opes ex mutuis pecuniis augeant, id tamen in populi detrimentum non cedere. nam si nihil haberent locupletes, neque pauperes necessariis temporibus habituros unde mutuen-

λοῦνται χρείας κατεπειγούσης. ἐντεῦθεν ἠπιώτεροι γενόμενοι κατηλλάγησαν, κουφισμὸν τῶν ὀφειλῶν καὶ τῶν ὑπερημεριῶν ἄφεσιν τῆς βουλῆς ψηφισαμένης αὐτοῖς.

15. Φοβηθέντες δὲ μὴ σκεδασθείσης αὐτοῖς τῆς συστάσεως ἢ τὰς συνθήκας οὐκ ἐπιτελεῖς ἕξουσιν ἢ κακωθῶσι διαλυθέντες καὶ ἄλλος κατ' ἄλλην πρόφασιν κολάζοιτο συνεχόμενος, συνέθεντο ἐπαρήγειν ἀλλήλοις ἄν τίς τι ἀδικοῖτο, καὶ ὅρκους ἐπὶ τούτῳ ὑπέσχον, καὶ προστάτας αὐτίκα ἐξ ἑαυτῶν δύο προεχειρίσαντο, εἶτα D καὶ πλείους, ἵν' εἶεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί τε καὶ τιμωροί. καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ ἐποίησαν, ἀλλ' ἔκτοτε τὸ πρᾶγμα ἀρ- W II 23 ξάμενον οὕτω προέβαινε, καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν τοὺς προστάτας ὡς ἀρχήν τινα ἀπεδείκνυσαν, τῇ μὲν τῶν Λατίνων γλώσσῃ καλουμένους τριβούνους (οὕτω γὰρ οἱ χιλίαρχοι κέκληνται), δημάρχους δὲ προσαγορευομένους τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ. ἵνα δὲ διαστέλληται ἡ τῶν τριβούνων προσηγορία, τοῖς μὲν τὸ τῶν στρατιωτῶν τοῖς δὲ τὸ τοῦ πλήθους προσέθεντο πρόσρημα. οὗτοι δὴ τοῦ πλήθους οἱ τριβοῦνοι ἢ δήμαρχοι μεγάλων κακῶν αἴτιοι τῇ Ῥώμῃ γεγόνασι. τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὄνομα οὐκ ἔσχον εὐθύς, ἰσχὺν δ' ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐκτήσαντο, ἤμυνόν τε δεομένῳ P I 341 παντί, καὶ πάντα τὸν ἐπιβοησάμενον σφᾶς ἀφῃροῦντο οὐκ ἐκ μόνων ἰδιωτῶν ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν δικτατόρων. εἰ δέ τις καὶ ἀπόντας αὐτοὺς ἐπεκαλέσατο, κἀκεῖνος ἀπὸ

4 Φοβηθέντες — 6 συνεχόμενος Dionis excerptum Vaticanum 14 p. 146 v. 1 sq. 13 γὰρ ABC, δὲ PW. 21 ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν BW, καὶ ἀπ' αὐτῶν δὲ A, καὶ ἀπ' αὐτῶν C.

Fontes. *Cap.* 15. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 14 *p.* 146.

tur, atque urgente necessitate perituros. hac oratione mitigati, decreta a senatu levatione debitorum, et nexorum ob aes alienum solutione, in gratiam cum patribus redierunt.

15. Caeterum veriti ne illo coetu dissipato vel pactis non staretur, vel si digressi essent alius alio nomine comprehensus plecteretur, pepigerunt, si cui fieret iniuria, mutuo laturos esse opem. eoque pacto iureiurando firmato statim duos patronos sui ordinis elegerunt: deinde auxerunt numerum, ut singulae classes suos patronos haberent ac vindices. neque hoc semel fecerunt, sed ab eo tempore facto initio res ita processit, ut quotannis eos patronos tanquam magistratus deligerent, qui tribuni plebis, discriminis causa, nominantur: quod ii etiam in re militari tribuni dicuntur qui imperium in mille viros obtinent. ii tribuni plebis magnas in re publica turbas concitarunt. qui cum magistratuum nomen non statim haberent, potentia caeteros omnes superabant, quemvis supplicem defendebant, quemvis a quo implorati essent asserebant, non contra privatos duntaxat sed etiam adversus ipsos magistratus, dictatoribus tantum

τοῦ συνέχοντο· αὐτὸν ἀπηλλάττετο καὶ ἢ ἐς τὸ πλῆθος ὑπ' αὐτῶν εἰσήγετο ἢ καὶ ἀπελύετο. ἀλλὰ καὶ εἴ τί που ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ γενέσθαι, ἐκώλυον, κἂν ἰδιώτης ἦν ὁ ποιῶν κἂν ἄρχων· κἂν ὁ δῆμος κἂν ἡ βουλὴ πράττειν ἔμελλέ τι κἂν ψηφίζεσθαι, εἷς δέ
B τις ἠναντίωτο δήμαρχος, ἄπρακτος καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ψῆφος ἐγίνετο. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίζειν καὶ ζημιοῦν τὸν μὴ πειθαρχοῦντα καὶ μαντείᾳ χρῆσθαι καὶ δικάζειν ἐπετράπησαν ἢ ἑαυτοῖς ἐπέτρεψαν. καὶ ὃ γὰρ ποιεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐξῆν, κατώρθουν ἐκ τῆς ἀνανταγωνίστου πρὸς πᾶν τὸ πραττόμενον ὑφ' ἑτέρων ἐναντιώσεως. καὶ γὰρ καὶ νόμους εἰσήγαγον ἵν' ὅστις αὐτοῖς ἔργῳ ἢ λόγῳ προσκρούσῃ, κἂν ἰδιώτης εἴη κἂν ἄρχων, ἱερός τε ᾖ καὶ τῷ ἄγει ἐνέχηται. τὸ δὲ ἱερὸν εἶναι ἀπολωλέ-
C ναι ἦν· οὕτω γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ὥσπερ τι θῦμα εἰς σφαγὴν καθιερώθῃ, ὠνόμαστο. καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς δημάρχους τὸ πλῆθος σακροσάγκτους ὠνόμασαν, οἷον τείχη ἅγια εἰς φρουρὰν τῶν σφᾶς ἐπικαλουμένων τυγχάνοντας. σάκρα γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ τείχη, καὶ σάγκτα τὰ ἅγια. ἔδρων οὖν πολλὰ ἄτοπα· καὶ γὰρ καὶ ὑπάτους ἔβαλλον εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἐθανάτουν τινὰς μηδὲ λόγου τυγχάνοντας. καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐναντιωθῆναι ἐτόλμα· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὸς ἱερὸς ἐγίνετο. εἰ μέντοι τινὲς μὴ παρὰ πάντων τῶν δημάρχων κατεδικάζοντο, τοὺς μὴ ὁμογνωμονοῦντας ἐπεκαλοῦντο
D εἰς ἀρωγήν, καὶ οὕτως εἰς δίκην καθίσταντο ἢ παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις ἢ

9 κἂν om A. 12 δὲ A, γὰρ PW. 13 post γὰρ A add καί. 15 σακροσάγκτους ABCW, Σακροσάγτους P. 17 σάγκτα] σάκτα A.

exceptis. quod si quis eos vel absentes appellasset, is quoque ab eo, a quo comprehensus fuerat, liberatus, vel in contionem ab eis adducebatur vel etiam absolvebatur. ad haec si quod eis decretum sive a privato sive a magistratu sive a populo factum displicebat, intercedebant. quod si senatus aliquid vel agere vel decernere instituisset, atque unus tribunus plebis intercessisset, irritum erat id decretum, actione supersedebatur. progressu temporis illa etiam, ut et senatum convocarent, dicto non audientes punirent, et aruspices consulerent, aut concessa eis sunt aut ab ipsis usurpata. nam multa, quae eis non licebant, adversationibus illis invictis contra omnia quae agerentur obtinuerunt. etenim leges rogabant quibus is, sive privatus sive magistratus, a quo dicto factove offensi essent, sacer esset ac piaculo obstrictus. sacrum autem esse idem erat quod perisse: sic enim omnia quae instar victimae ad caedem destinata sunt appellantur. ipsos etiam tribunos plebis sacrosanctos dixit plebs, tanquam sacra moenia eorum a quibus implorentur. proinde multa sunt ab eis absurde facta: ut consules in carcerem ducti, ut quidam indicta causa occisi. neque eis adversari quisque audebat: alioqui et ipse sacer erat. si qui tamen non ab omnibus tribunis damnarentur, opem dissentientium implorabant: itaque causam dicere sive apud

παρά τισι δικασταῖς ἢ καὶ παρὰ τῷ πλήθει, καὶ τῆς νικώσης ἐγίνοντο. εἰς δέκα δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ δήμαρχοι κατέστησαν· ὅθεν αὐτοῖς τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος κατεβέβλητο. φύσει γὰρ ὥσπερ, φθόνῳ δὲ μᾶλλον, ἀλλήλοις οἱ συνάρχοντες διαφέρονται· καὶ χαλεπὸν πολλοὺς ἐν δυνάμει μάλιστα ὄντας συμφρονῆσαι. ἅμα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι διασπᾶν τὴν αὐτῶν μηχανώμενοι δύναμιν, ὅπως ἀσθενέστεροι διχογνωμονοῦντες ὦσιν, ἐστασίαζον, καὶ οἱ μὲν τοῖσδε οἱ δὲ τοῖσδε προσετίθεντο. εἰ δὲ καὶ εἷς σφῶν ἀντεῖπε, τὰς τῶν P I 342 *ἄλλων διαγνώσεις ἀπράκτους ἀπέφαινε. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐκ εἰσῄεσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τὰ ποιούμενα παρετήρουν, καὶ εἴ τι μὴ αὐτοῖς ἤρεσκε, παραχρῆμα ἀνθίσταντο· εἶτα καὶ εἰσεκαλοῦντο ἐντός. εἰσέπειτα μέντοι καὶ μετέλαβον τῆς βουλείας οἱ δημαρχήσαντες, καὶ τέλος κἂν τῶν βουλευτῶν τινες ἠξίωσαν δημαρχεῖν, εἰ μή τις εὐπατρίδης ἐτύγχανεν· οὐ γὰρ ἐδέχετο τοὺς εὐπατρίδας ὁ ὅμιλος. κατὰ γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἑλόμενοι τοὺς δημάρχους, καὶ πρὸς τοσαύτην προαγαγόντες ἰσχύν, ἐδεδοίκεσαν μή τις αὐτῶν τῇ ἰσχύϊ ἐς τοὐναντίον* B *κατ' αὐτῶν χρήσηται. εἰ δέ τις τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα ἐξωμόσατο καὶ πρὸς τὴν τοῦ πλήθους μετέστη νόμισιν, ἀσμένως αὐτὸν προσεδέχοντο. καὶ συχνοὶ τῶν σφόδρα εὐπατριδῶν ἀπείπαντο* W II 24 *τὴν εὐγένειαν ἔρωτι τοῦ μέγα δυνηθῆναι, καὶ ἐδημάρχησαν.*

3 *φύσει γὰρ* — 9 *ἀπράκτους ἀπέφαινε* Dionis excerptum Vaticanum 14. 6 *τὴν*] *τῶν* B. *δύναμιν μηχανώμενοι* AB. 9 *ἀπράκτους* om A. 10 *δ'* C. 12 *ἀνθίστατο* A. 14 *ἠξιώθησαν* A. 16 *προαγαγόντες ἰσχύν*] *δύναμιν προσαγαγόντες* A. 17 *ἐς* om A. 18 *τοῦ* add AB.

eos ipsos sive apud alios iudices sive apud populum licebat, plurium suffragiis vel condemnandis vel absolvendis. tribunorum numerus tandem ad denos usque auctus est: unde vires eorum multum sunt imminutae. nam collegarum in magistratibus cum natura quodammodo, tum magis ex invidia societas infida est; nec temere fit ut multi, praesertim potentes, consentiant. eo accedebat quod alii vim eorum enervare studentes motus excitabant, ut dissidentium robur infringeretur, aliis ad alios se conferentibus. uno tamen eorum intercedente caeterorum sententiae reddebantur irritae. principio curiam non ingrediebantur, sed in aditu sedentes quid fieret observabant, ac si quid displicebat, e vestigio refragabantur. post intro vocati sunt et ad senatoriam quoque dignitatem admissi. denique ex senatoribus quidam tribunatum expetiverunt, modo ne patricii essent. plebs enim patricios non admittebat: contra quos cum tribuni creati essent, et ad tantam provecti potestatem, verebantur ne quis ea potestate in ipsam plebem abuteretur. si quis autem eierata familiae dignitate ad plebeios transibat, benigne admittebatur. itaque multi ex nobilissimis, magnae potentiae cupiditate, nobilitate repudiata tribunatum gesserunt.

Οὕτω μὲν οὖν ἡ τῶν δημάρχων δυναστεία συνέστη. οἷς καὶ ἀγορανόμους δύο προσείλοντο, οἷον ὑπηρέτας σφίσιν ἐσομένους πρὸς γράμματα. πάντα γὰρ τά τε παρὰ τῷ πλήθει καὶ τὰ παρὰ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ γραφόμενα λαμβάνοντες, ὥστε μηδὲν σφᾶς τῶν πραττομένων λανθάνειν, ἐφύλασσον. τὸ μὲν οὖν C *ἀρχαῖον ἐπὶ τούτῳ ᾑροῦντο καὶ ἐπὶ τῷ δικάζειν, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλ᾽ ἄττα καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἐπετράπησαν, ὅθεν καὶ ἀγορανόμοι τοῖς ἑλληνίζουσιν ὠνομάσθησαν.*

16. *Ἡ μὲν οὖν στάσις ἡ πρώτη οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις κατέπαυσεν· ἐκ δὲ τῶν περιοίκων σφίσι διὰ τὴν στάσιν πολλῶν κατ᾽ αὐτῶν κινηθέντων, μετὰ τὴν σύμβασιν ὁμονοήσαντες ἐρρωμένως τοὺς ἐξ ἐκείνων πολέμους διήνεγκαν καὶ πάντας ἐνίκησαν. ὅτε καὶ Κοριόλους πολιορκοῦντες ἐκπεσεῖν καὶ τοῦ στρατοπέδου μικροῦ ἐκινδύνευον, εἰ μὴ Γναῖος Μάρκιος εὐπατρίδης ἀνὴρ ἠρίστευσε καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀπώσατο· ὃς διὰ τοῦτο ἄλλως τε ἐδοξάσθη καὶ* D *Κοριολάνος ἐκ τοῦ ἔθνους ὃ ἐτρέψατο ἐπεκλήθη. καὶ τότε μὲν οὕτως ἤρθη, οὐ πολλῷ δ᾽ ὕστερον στρατηγῆσαι σπεύδων καὶ μὴ τυχών, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ ὁμίλου, καὶ τοὺς δημάρχους ἐβαρύνετο. οἱ οὖν δήμαρχοι, οὓς καταλῦσαι ἐγλίχετο, αἰτίας τινὰς κατ᾽ αὐτοῦ συμφορήσαντες τυραννίδος αὐτῷ προσῆψαν αἰτίαμα,*

3 *τὰ παρὰ* om A. 4 *γραφόμενα* om C. 11 *ἐρρωμένως* AC, *ἐρρωμένους* PW. 13 *μικρὸν* A. 16 *δ*] *οὐ* A. 17 *οὐ πολλῷ* — p. 59 v. 1 *ἐξήλασαν* Dionis excerptum Vaticanum 15.

Fontes. *Cap.* 16. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 15—18 *p.* 147 *sq.*

Tribunorum igitur potestas hunc ortum habuit. quibus duo aediles sunt adiuncti, quorum ministeriis ad litteras uterentur. qui cum omnia quae vel apud plebem vel apud populum vel senatum decernerentur acciperent atque asservarent, nihil eos eorum omnium quae agebantur latebat. olim igitur his de causis dicundique iuris ergo creabantur, post autem cum alia tum rerum venalium forum eis commissum: unde a Graecis Agoranomi appellantur.

16. Prima Romanorum seditione ad hunc modum sedata, cum finitimorum multi ob eam secessionem contra eos concitati essent, post reditum in gratiam concordibus animis bella ab illis illata fortiter sustinuerunt, omnesque superaverunt. sed cum Coriolos obsiderent, parum abfuit quin castris exuerentur, nisi virtus Cn. Marcii viri patricii profligatis hostibus obstitisset. qui cum aliis honoribus est affectus, tum Coriolani cognomentum a devicto a se populo consecutus. ac tum ita in altum est evectus: non multo autem post, cum ei petenti praetura negata iratus populo tribuniciam potestatem insectatus et abrogare conatus esset, a tribunis plebis, quibusdam criminibus confictis et affectati regni calumnia instructa, in exsilium actus est. exsul statim ad Volscos

καὶ τῆς Ῥώμης ἐξήλασαν. ἐκπεσὼν οὖν τοῖς Οὐολούσκοις εὐθὺς προσεχώρησεν. ὧν οἱ μὲν πρῶτοι καὶ οἱ ἐν τοῖς τέλεσιν αὐτῶν ὄντες ἔχαιρόν τε αὐτῷ καὶ αὖθις πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο, Ἀττίου Τουλλίου πρὸς τοῦτον ἐρεθίζοντος ἅπαντας· ὁ δὲ ὅμιλος ἀπρόθυμος ἦν. ὡς οὖν οὔτε παραινοῦντες οὔτ' ἐκφοβοῦντες αὐτοὺς οἱ δυνατοὶ κινῆσαι πρὸς ὅπλων ἄρσιν ἠδύναντο, τοιόνδε τι P I 343 ἐμηχανήσαντο. ἱπποδρομίαν τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων ἄλλοι τε τῶν προσχώρων αὐτοῖς καὶ Οὐολοῦσκοι πλήθει πολλῷ κατὰ θέαν συνήλθοσαν. ὁ δὲ Τούλλιος τοὺς τῶν Ῥωμαίων στρατηγοὺς ἔπεισεν, ὡς εὐνοῶν δῆθεν αὐτοῖς, τοὺς Οὐολούσκους φυλάσσεσθαι, παρεσκευασμένους ἐπιθέσθαι σφίσιν ἀνελπίστως ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ. οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ μήνυμα κοινωσάμενοι τοὺς Οὐολούσκους αὐτίκα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἅπαντας ἐξεκήρυξαν. οἱ δὲ δυσανασχετοῦντες ὅτι μόνοι ἐκ πάντων ἐξελήλαντο, ἕτοιμοι πρὸς μάχην ἐγένοντο. καὶ προστησάμενοι τὸν Κοριολάνον τε καὶ B τὸν Τούλλιον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ τοὺς Λατίνους προσειληφότες, πλήθει ἐχώρησαν πλείονι. ὃ οἱ Ῥωμαῖοι πυθόμενοι πρὸς τὰ ὅπλα μὲν οὐκ ἐρρώσθησαν, ἐν αἰτίαις δ' ἀλλήλους πεποίηντο, οἱ μὲν τοῦ ὁμίλου τοὺς εὐπατρίδας ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁ Κοριολάνος τυγχάνων μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα στρατεύοιτο, οἱ δὲ τὸν ὅμιλον ὅτι μὴ ἐνδίκως αὐτὸν ἐξελάσαντες πολέμιον πεποιήκασιν. οὕτω δὲ στασιάζοντες ἐς μέγα τι κακὸν ἐνέπεσον ἄν, εἰ μὴ

1 ἐκπεσὼν — 2 προσεχώρησεν Dionis excerptum Vaticanum 16. 6 τοῖον δέ τι B, τοιοῦτον δέ τι A, τοιόνδε PW. 7 ἐμηχανήσατο B. 11 τιθέσθαι A. τῷ ἱπποδρόμῳ A. 14 δυσανασχετοῦντες A, δυσανασχετήσαντες PW. 18 ἐρρώσθησαν AB, ἐξώρμησαν PW. 22 τι om C. post μὴ PW add καί, om ABC.

se contulit: quorum principes et magistratus, adventu illius laeti, Attii Tullii impulsu rursus ad bellum se parabant. quod cum populo minime placeret, qui a potentibus neque admonendo neque terrendo ad arma sumenda commoveri posset, hac arte sunt usi. cum ludis circensibus cum alii ex finitimis tum magna Volscorum multitudo Romam ad spectaculum convenisset, Tullius per benevolentiae speciem Romanorum praetoribus persuasit Volscos cavendos esse, paratos ad impetum in eos in circo faciendum. praetores eo indicio etiam cum aliis communicato Volscos ante ludos statim civitate excedere praeconio iusserunt. hi vero graviter ferentes se solos ex omnibus esse pulsos, ad bellum irritati, imperatoribus lectis Coriolano et Tullio, ac Latinorum auxiliis adscitis, maiore numero contra Romanos sunt profecti. quo illi audito non strenue arma ceperunt, sed inter se criminibus certarunt: plebeii cum patriciis, quod ex eo ordine Coriolanus cum hostibus patriam oppugnatum iret; illi cum plebe, quod eundem iniquo exsilio multatum, hostem reddidissent. ea contentio in magnum malum evasisset, nisi matronae tulis-

αἱ γυναῖκες αὐτοῖς ἐπεκούρησαν. ὡς γὰρ ἡ γερουσία κάθοδον τῷ Κοριολάνῳ ἐψηφίσατο, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον ἐστά- C λησαν, ἐκεῖνος καὶ τὴν χώραν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδοθῆναι ἀπῄτει ἧς ἐν τοῖς πρὶν πολέμοις ἐστέρηντο. τὸ δὲ πλῆθος τῆς χώρας οὐ μεθίετο. πάλιν οὖν ἑτέρα πρεσβεία. ὁ δὲ περιθύμως ἔφερεν ὅτι καὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν κινδυνεύοντες οὐδ᾽ οὕτω τῶν ἀλλοτρίων ἀφίστανται. καὶ τούτων δὲ ἀγγελθέντων αὐτοῖς οὐδ᾽ ἔτι κεκίνηντο οὐδ᾽ ὑπὸ τῶν κινδύνων οἱ ἄνδρες τοῦ στασιάζειν ἐξίσταντο. αἱ δὲ γυναῖκες ἥ τε γαμετὴ τοῦ Κοριολάνου Οὐολουμνία καὶ ἡ μήτηρ Οὐετουρία, καὶ τὰς λοιπὰς τὰς ἐπιφανεστάτας παραλαβοῦσαι, ἦλθον ἐς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ παιδία W II 25 D αὐτοῦ ἐπαγόμεναι. καὶ αἱ μὲν ἄλλαι σιωπῶσαι ἐδάκρυον, ἡ δὲ Οὐετουρία "οὐκ ηὐτομολήκαμεν" ἔφη "τέκνον, ἀλλ᾽ ἡ πατρὶς ἡμᾶς ἔπεμψέ σοι· εἰ μὲν πείθοιο, μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα, εἰ δὲ μή, λάφυρα. καὶ εἰ καὶ νῦν ἔτι ὀργίζῃ, πρώτας ἡμᾶς ἀπόκτεινον. καταλλάγηθι καὶ μηκέτι ὀργίζου τοῖς πολίταις τοῖς φίλοις τοῖς ἱεροῖς τοῖς τάφοις, μηδὲ ἐκπολιορκήσῃς τὴν πατρίδα ἐν ᾗ ἐγεννήθης καὶ ἐτράφης καὶ τὸ μέγα τοῦτο ὄνομα Κοριολάνος ἐγένου. μή με ἄπρακτον ἀποπέμψῃς, ἵνα μὴ καὶ νεκράν με αὐτοχειρίᾳ θεάσῃ." ἐπὶ τούτοις ἀνέκλαυσε, καὶ τοὺς μαστοὺς προ-

3 οὐολίσκοις C. 5 ὁ δὲ περιθύμως — 8 στασιάζειν ἐξίσταντο Dionis excerptum Vaticanum 16. 9 αἱ δὲ γυναῖκες — 20 αὐτοχειρίᾳ θεάσῃ Dionis exc. Vat. 17. δὲ ABCW, τε P Dionis exc. οὐολουμνία BC, Οὐολομνία PW: Dionis exc. Βουλουμνία. 10 et 13 οὐετουρρίνα BC: Dionis exc. Βετουρία. 11 παιδία ABC Dionis exc., παιδάρια PW. 12 αὐτοῦ] αὐτῶν A. 14 πείθοιο A Dionis exc., πύθοιο PW. 17 ἐκπολιορκήσῃς A Dionis exc., ἐκπολιορκήσεις PW. 18 Κοριόλαις Dionis exc. 19 μή με AB, Μήτε PW. καὶ add AB Dionis exc. 20 ἐπὶ τούτοις — p. 61 v. 12 ἀπήλλαξεν Dionis excerptum Vaticanum 18.

sent opem. nam cum senatus Coriolano reditum decrevisset ac legatos ad eum propterea misisset, et ille ut agri superioribus bellis adempti Volscis redderentur postulasset, multitudine de agris non assensa rursus alia legatio mittitur. quam ille iracunde tulit, quod qui de suis agris periclitarentur ne sic quidem cederent alienis. quibus nuntiatis cum nihil moverentur, neque vel periculis admoniti a seditione recederent viri, matronae, Coriolani uxor Volumnia et mater Veturia, clarissimis quibusque mulieribus assumptis in castra hostium sunt profectae, liberis etiam Coriolani adductis. caeteris autem tacite plorantibus Veturia "non transfugimus" inquit "fili, sed nos patria misit: si parueris, matrem uxorem et liberos; sin minus, praedam. quod si tua nondum desaeviit iracundia, nos primas occidito. reconciliare omissa ira civibus, amicis, sacris, monumentis. noli exscindere patriam, in qua natus es et educatus et magnum illud Coriolani cognomentum adeptus. ne me voti impotem dimiseris, ne meis manibus interfectam me videas." his dictis plan-

δείξασα τῆς τε γαστρὸς ἁψαμένη "αὕτη σε ἔτεκεν" ἔφη "τέκνον, P I 344
οὗτοί σε ἐξέθρεψαν." ἡ μὲν εἶπε ταῦτα, ἡ δὲ γαμετὴ αὐτοῦ καὶ τὰ παιδία καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κἀκεῖνον εἰς πένθος κινῆσαι. μόλις δ' ἀνενεγκὼν περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἅμα "ἴδε" ἔφη "μῆτερ, πείθομαί σοι· σὺ γάρ με νικᾷς. καὶ σοὶ ταύτην τὴν χάριν πάντες ἐχέτωσαν· ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν αὐτοὺς ὑπομένω οἳ τηλικαῦτα παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν, οὐδ' ἀφίξομαι εἰς τὴν πόλιν· ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντ' ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, ὅτι τοῦτο ἠθέλησας, ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγήσομαι." ταῦτα εἰπὼν ἀπανέστη· καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο, ἀναχωρήσας δὲ εἰς τοὺς Οὐολούσκους ἐκεῖ γηράσας B
ἀπήλλαξεν.

17. Οἱ δὲ δήμαρχοι χώραν ἐκ πολεμίων προσκτηθεῖσαν Ῥωμαίοις ἀπῄτουν διανεμηθῆναι τῷ πλήθει· ὅθεν πρὸς ἀλλήλων τε καὶ πρὸς τῶν πολεμίων πολλὰ ἐκακώθησαν. οἱ γὰρ δυνατοὶ μὴ ἄλλως κατέχειν αὐτοὺς δυνάμενοι, πολέμους ἐκ πολέμων ἐξεπίτηδες ἐκίνουν, ἵν' αὐτοῖς ἀσχολούμενοι μηδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμονῶσι. χρόνῳ δέ ποτε ὑποτοπήσαντές τινες τὸ πραττόμενον, οὐκ εἴων καὶ ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἢ στρατηγοὺς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδείκνυσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἱρεῖσθαι. ὡς δὲ τοῦτο κατειργάσαντο, προεί- C

1 τε om B. ἔτεκεν ὦ τέκνον ἔφη B. 2 ἡ δὲ γαμετὴ A, Ἡ γαμετὴ δὲ PW. 3 παιδία AB Dionis exc., παιδάρια PW. 6 πάντες ταύτην τὴν χάριν A. 15 οἱ γὰρ δυνατοὶ — 18 πολυπραγμονῶσι Dionis excerptum Vaticanum 20. 17 αὐτοὺς C. 18 τινες om A.

FONTES. *Cap.* 17. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 20—23 *p.* 150 *sq.*, *Peiresciana* 26 27, *Ursinianum* 140.

lans et mammis ostensis et ventre attrectato "hic te genuit" inquit, "hae te lactaverunt." deinde ab uxore et liberis eius caeterisque mulieribus fletu orto ille quoque ad luctum commotus et vix sibi redditus matrem amplectitur, et inter oscula "en tibi" inquit "mater pareo. tu enim me vincis: tibi gratiam istam debebunt omnes. ego vero ab eorum etiam conspectu abhorreo, qui pro tantis beneficiis talem mihi gratiam rettulerunt. verum tu meo loco patriam teneto, quando ita voluisti: ego recedam." haec locutus repudiato in patriam reditu in Volscos recessit ibique senex obiit.

17. Tribunis plebis agrum hostibus ademptum populo dividi postulantibus Romani et inter sese et ab hostibus multa detrimenta ceperunt. nam divites cum plebem aliter continere non possent, bella ex bellis de industria severunt, ut iis occupati legis agrariae obliviscerentur. quo consilio tandem a nonnullis animadverso, non passi sunt utrumque consulem sive praetorem a patriciis designari, sed et ipsi alterum ex pa-

λοντο Σπούριον Φούριον, καὶ μετ' ἐκείνου στρατευσάμενοι πάντα ἐφ' ὅσα ὥρμησαν προθύμως κατέπραξαν. οἱ δὲ τῷ συνάρχοντι αὐτοῦ Φαβίῳ Καίσωνι συνεξελθόντες οὐ μόνον οὐκ ἐρρώσθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπόντες εἰς τὴν πόλιν ἦλθον καὶ ἐθορύβουν, ἕως οἱ Τυρσηνοὶ τοῦτο μαθόντες ἐπεχείρησαν αὐτοῖς. καὶ τότε μέντοι οὐ πρότερον ἐξῆλθον τῆς πόλεως πρὶν τῶν δημάρχων τινὰς συμφρονῆσαι τοῖς δυνατοῖς. ἠγωνίσαντο δὲ προθύμως, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων διέφθειραν, συχνοὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον· ἔπεσε δὲ καὶ ὁ εἷς τῶν ὑπάτων ὁ Μάλιος. ὁ δὲ ὅμιλος στρατηγὸν τὸ τρίτον τὸν Μάλιον εἵλετο.

D Καὶ πόλεμος αὖθις αὐτοῖς ἐπενήνεκτο πρὸς τῶν Τυρσηνῶν· ἀθυμοῦσι δὲ Ῥωμαίοις καὶ ἀποροῦσι πῶς τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστῶσιν, οἱ Φάβιοι ἐπεκούρησαν. ἓξ γὰρ ὄντες καὶ τριακόσιοι, ὡς ἀθυμοῦντας εἶδον αὐτοὺς καὶ μήτε τι βουλευομένους λυσιτελὲς καὶ ἀπογινώσκοντας ἅπαντα, τὸν πρὸς τοὺς Τυρσηνοὺς ὑπεδέξαντο πόλεμον αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν προθυμηθέντες μαχέσασθαι καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι. καί τι χωρίον καταλαβόντες ἐπίκαιρον ἐτειχίσαντο, ὅθεν ὁρμώμενοι πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἦγον, τῶν Τυρσηνῶν μηδὲ ἐς χεῖρας αὐτοῖς ἰέναι θαρρούντων, εἰ δὲ καί ποτε συμμίξειαν, ἐλαττουμένων παρὰ πολύ. προσλαβόμενοι δὲ
P I 345 καὶ συμμάχους οἱ Τυρσηνοὶ ἐν ὑλώδει χωρίῳ ἐλόχησαν, καὶ ἀφυ-

1 φρούριον AB. "Φρούριον tres mss Regii habent" DUCANGIUS. 9 "ὁ Μάλιος] sic tres mss Regii" DUCANGIUS. infra Μάλλιος. 10 τὸ τρίτον τὸν Μάλιον ABCW cum codice Colbert. et uno ex Regiis Ducangii: ἕτερον P ex duobus Regiis. Μάλιον aut auctoris errore aut librarii pro Φάβιον. Dionysius Halicarnassensis 9 14 p. 1774 ed. Reisk. ἀποδείκνυται Καίσων Φάβιος... τὸ τρίτον ὕπατος. 13 Φάβιοι] Dionis exc. Vatic. 21, Peiresc. 26. 19 δὲ om C. 20 ποτε] τότε C.

triciis eligere voluerunt. eo impetrato Spurium Furium elegerunt: quo duce omnia quae aggressi sunt, sedulo confecerunt. sed qui cum eius collega Caesone Fabio exierant, adeo se viros fortes non praebuerunt, ut castris relictis in urbem reversi tumultum excitarint: donec Tyrrheni ea re cognita illos invaserunt. ac ne tum quidem prius sunt egressi quam tribuni quidam patriciis assensi essent. tum vero strenue pugnarunt: ac multis hostibus caesis, ipsorum quoque non pauci ceciderunt. cecidit etiam alter consul Manlius. quo facto Manlius [Fabius] a plebe tertium praetor creatus est.

Orto rursus a Tyrrhenis bello Fabii Romanis, quomodo resisti posset hostibus, sollicitis opem tulerunt. qui sex et trecenti numero, quia populum anxium, nihil quod in rem esset deliberantem, ac desperantem omnia videbant, Tyrrhenum bellum suis et corporibus et sumptibus gerendum sibi depoposcerunt; et opportuno loco praesidium communierunt, unde infesta hostium omnia fecerunt, Tyrrhenis acie decernere aut non audentibus aut, si ausi essent, turpiter profligatis. sed

λάκτους ἐπελθόντας αὐτοῖς τοὺς Φαβίους, ὑπὸ τοῦ πάντα νικᾶν, περιεστοίχισαν καὶ πάντας ἐφόνευσαν. καὶ παντελῶς τὸ γένος αὐτῶν ἐξέλιπεν ἄν, εἰ μὴ εἷς τις οἴκοι κατελείφθη διὰ νεότητα, ἀφ᾿ οὗπερ αὖθις εἰσέπειτα ἤνθησαν.

Τῶν δὲ Φαβίων οὕτω φθαρέντων οἱ Ῥωμαῖοι μάλα παρὰ τῶν Τυρσηνῶν ἐκακώθησαν. εἶτα πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους σπον- W II 26 δὰς ἐποιήσαντο, τραπόμενοι δ᾿ ἐπ᾿ ἀλλήλους ἔπραξαν πολλὰ καὶ δεινά, ὡς μηδὲ τῶν στρατηγῶν ἀποσχέσθαι τὸ πλῆθος. τούς τε γὰρ ὑπηρέτας αὐτῶν ἔπαιον καὶ τὰς ῥάβδους κατέκλων, αὐτούς τε τοὺς στρατηγοὺς ὑπ᾿ εὐθύνην ἦγον ἐπὶ πάσῃ προφάσει καὶ μεί- B ζονι καὶ ἐλάττονι. Ἄππιον οὖν Κλαύδιον καὶ παρ᾿ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμβαλεῖν ἐβουλεύσαντο, ὅτι τε αὐτοῖς ἐναντιοῦτο εἰς ἅπαντα, καὶ ὅτι τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ ἐδεκάτευσεν ἐπειδὴ τοῖς Οὐολούσκοις ἐν μάχῃ ἐνέδοσαν. ἡ δεκάτευσις δὲ τοιόνδε τι ἦν. ὅτε τι οἱ στρατιῶται μέγα ἡμάρτοσαν, ὁ στρατηγὸς εἰς δεκάδας αὐτοὺς ἀριθμῶν, ἕνα λαβὼν ἐξ ἑκάστης δεκάδος τὸν κλήρῳ λαχόντα θανάτῳ ἐκόλαζεν. ἀπελθόντα δ᾿ ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Κλαύδιον εὐθὺς οἱ τοῦ πλήθους εἰς ἀγῶνα κατέστησαν, καὶ οὐ κατεψηφίσαντο μέν, τὴν ψῆφον δὲ ὑπερθέμενοι C ἐς ἀνάγκην αὐτὸν αὐτοχειρίας κατέστησαν. καί τινες δὲ τῶν δημάρχων ἄλλα τε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν συνέγραψαν, καὶ τὸ ἐξεῖναι τῷ πλήθει καὶ καθ᾿ ἑαυτὸ συνιέναι καὶ ἄνευ ἐκείνων βουλεύεσθαι

1 ἐπελθόντες C. 2 περιεστοίχησαν A. 3 κατελήφθη C. 7 τρεπόμενοι A. δὲ C. καὶ add AB. 13 συστρατευομένους A. 14 δεκάτεσις B. 15 ἡμάρτησαν A. 16 λαμβάνων A. 20 αὐτοχειρίαν, ν littera recens addita, B. 22 βουλεύσασθαι A.

sociis adscitis, et insidiis in saltu quodam collocatis, Fabios ob crebras victorias incautos circumvenerunt et occiderunt omnes. atque eorum gens internecione periisset, nisi unus ob teneriorem aetatem domi relictus fuisset; a quo instaurata deinceps quoque floruit.

Fabiis sic deletis Romani a Tyrrhenis graviter vexabantur. postea pace cum hostibus facta in semetipsos conversi mutuis se cladibus affecerunt, nec ipsis praetoribus multitudo abstinuit. nam et ministros eorum verberarunt et fasces confregerunt et ipsos praetores per quamvis causam, sive magna ea sive parva esset, reos fecerunt. Appium Claudium in ipso etiam magistratu in carcerem ducere voluerunt, quod is, populi in omnibus adversator, legiones suas decimarat quod Volscis in praelio cessissent. decimatio vero huiusmodi fuit. cum milites graviter deliquerant, imperator omnibus in decurias distributis decimum quemque cui sors obvenerat occidebat. Appio, deposito magistratu, plebeii statim diem dixerunt: nec damnarunt tamen, sed die producta in eam necessitatem adegerunt ut ipse sibi manus afferret. ad haec quidam tribuni plebis cum alia contra patricios scripserunt, tum illud, ut populo

καὶ χρηματίζειν πάνθ' ὅσα ἂν ἐθελήσῃ. κἄν τις ἐπ' αἰτίᾳ τινὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν προστιμωρηθῇ, ἔκκλητον ἐπὶ τούτοις τὸν δῆμον δικάζειν ἔταξαν. καὶ τοὺς ἀγορανόμους δὲ καὶ τοὺς δημάρχους ἐπηύξησαν, ἵνα πλείστους τοὺς αὐτῶν προϊσταμένους ἔχωσι.

Πραττομένων δὲ τούτων οἱ εὐπατρίδαι φανερῶς μὲν οὐ πάνυ
D ἀντέπραττον πλὴν βραχέων, λάθρα δὲ συχνοὺς τῶν θρασυτάτων
ἐφόνευον. ἀλλ' οὔτε τοῦτο τοὺς λοιποὺς ἐπέσχεν, οὔθ' ὅτι ποτὲ
ἐννέα δήμαρχοι πυρὶ ὑπὸ τοῦ δήμου ἐδόθησαν. οὐ μόνον γὰρ
οἱ μετὰ ταῦτα δημαρχοῦντες οὐκ ἠμβλύνοντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ
ἐθρασύνοντο. εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὅμιλος.
οὔτε γὰρ στρατεύειν ἐπείθοντο πολέμων ἐπικειμένων εἰ μὴ ὧν ὠρέ-
γοντο ἔτυχον, καὶ εἴ ποτε δ' ἐξῆλθον, ἀπροθύμως ἐμάχοντο, εἰ
μὴ πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο ἤνυσαν. κἀντεῦθεν πολλοὶ τῶν προσ-
οίκων αὐτοῖς, τῇ ἐκείνων διχοστασίᾳ ἢ τῇ ἑαυτῶν θαρροῦντες
ἰσχύϊ, ἐνεωτέρισαν. ὧν ἦσαν καὶ Αἰκουοί, οἳ Μάρκον Μινού-
P I 346 κιον στρατηγοῦντα τότε νικήσαντες ἐφρονηματίσθησαν. μαθόν-
τες δὲ τὸν Μινούκιον ἡττημένον οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ δικτάτορα Λεύ-
κιον Κύϊντιον εἵλοντο, πένητα μὲν ἄνδρα καὶ γεωργίᾳ συνεζηκότα,

2 προστιμωρηθῇ B, προστιμωθῇ PW. 6 Πραττομένων — 11 ἐθρασύνοντο Dionis excerptum Vaticanum 22. 7 θρασυτέρων B: Dionis exc. θρασυτάτων. 9 ὑπὸ τοῦ δήμου πυρὶ A. ἐδόθησαν AB Dionis exc., παρεδόθησαν PW. 11 εἰς τοῦτο — 16 ἐνεωτέρισαν Dionis excerptum Vaticanum 23. 12 πολεμίων A. 16 Αἰκουοί — 17 ἐφρονηματίσθησαν Dionis excerptum Ursinianum 140. 18 μαθόντες δὲ — p. 65 v. 2 ὠνόμαστο Dionis excerptum Peirescianum 27.

per se inire concilium et absque illis deliberare liceret et suo arbitratu decernere omnia. quod si quis ob crimen aliquod a praetoribus multetur, ei provocationem esse ad populum. aediliumque et tribunorum potestatem ampliarunt, ut quam plurimos patronos haberent.

Quae cum agerentur, patricii aperte non nisi in paucis adversabantur, clam vero multos ex audacissimis tollebant. sed nec id caeteros coërcebat, nec illud, quod semel novem tribuni a populo cremati sunt. quorum exemplo insecuti tribuni adeo non facti sunt moderatiores, ut magis etiam saevierint. eo plebes a patriciis est redacta. nam bellis exortis militare noluerunt nisi optatis eorum satisfieret, aut egressi pugnarunt segniter, nisi quae voluissent omnia impetrassent. unde multi ex finitimis non tam suis freti viribus quam illorum dissensionibus bella moverant. quorum e numero Aequi M. Minucio praetore victo animos sustulerunt. qua clade cognita Romani dictatorem dixerunt Lucium Quintium, pauperem illum quidem et agriculturae deditum sed virtute et temperantia praestantem: quamquam comam in cincianos implexam

ἐς ἀρετὴν δὲ καὶ σωφροσύνην διαπρεπῆ, καίτοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιέντα, ὅθεν καὶ Κικινάτος ὠνόμαστο. οἷοι νῦν πολλοὶ περὶ τὰ βασίλεια· ἐκεῖθεν δὲ τοῦ κακοῦ παρεισφθαρέντος εἰς τὸ πολίτευμα, καὶ ἁπανταχοῦ κικινάτους ἔστιν ὁρᾶν. οὗτος οὖν δικτάτωρ προχειρισθείς, καὶ ἀνθημερὸν ἐκστρατεύσας, καὶ τάχει σὺν ἀσφαλείᾳ χρησάμενος, καὶ τοῖς Αἰκουοῖς προσβαλὼν μετὰ τοῦ Μινουκίου, πλείστους μὲν διέφθειρε, τοὺς δ' ἄλλους ἐζώγρησεν· οὓς ὑπὸ ζυγὸν διαγαγὼν ἀφῆκεν. ἡ δὲ πρᾶξις ἡ τοῦ B ζυγοῦ τοιάδε τις ἦν. σταυροὺς δύο, ὄρθια δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπετίθουν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἁλόντας διῆγον γυμνούς· ὃ τοῖς μὲν δρῶσι λαμπρότητα, πολλὴν δ' ἀτιμίαν τοῖς πάσχουσιν ἔφερεν, ὥστε τινὰς τοῦ τοιοῦτόν τι παθεῖν προαιρεῖσθαι θανεῖν. καὶ πόλιν δὲ αὐτῶν Κορουῖνον καλουμένην ἑλὼν ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Μινούκιον διὰ τὴν ἧτταν τὴν στρατηγίαν ἀφείλετο, καὶ αὐτὸς ἀπέθετο τὴν ἀρχήν.

18. Οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι οἰκεῖον ἐσχήκασι πόλεμον, ὃς ἐκ C δούλων συνέστη καὶ φυγάδων τινῶν, οἳ νυκτὸς ἐπελθόντες ἐξαπιναίως τοῦ Καπιτωλίου ἐκράτησαν. ὁ δ' ὅμιλος καὶ τότε οὐ πρότερον ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένετο πρίν τι πλέον σχεῖν τῶν εὐπατριδῶν.

1 ἐς ἀρετῇ δὲ καὶ σωφροσύνῃ C. καίτοι etiam exc. Peiresc., quamvis quae sequitur sententia videatur Zonarae esse. 2 Κικινάτος Dionis exc. 7 τοῦ om A. 8 ἡ alterum om A. 10 ἐτίθουν A. 14 Κορβιῶνα Dionysius Halicarnassensis, *Corbionem* Livius. 18 ἐπεξελθόντες B.

Fontes. *Cap.* 18. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 23 p. 153.

habebat, unde Cincinnatus est appellatus. cuiusmodi nunc multi in regia versantur; eoque malo in rem publicam invecto cincinnatos ubique videre licet. is igitur dictator creatus, eodem die ducto exercitu, celeritate citra temeritatem usus, una cum Minucio impetu in Aequos facto plurimos occidit, caeteros vivos cepit ac sub iugum missos dimisit. quae res huiusmodi erat. duo recta ligna terra defigebantur, quibus unum obliquum superne imponebatur: per haec media captivi nudi traducebantur. quod victoribus magnae gloriae, victis tanto dedecori erat, ut quidam ei ignominiae mortem anteferrent. Corvino [Corbione] oppido capto, et Minucio ob cladem praetura abrogata, domum rediit atque ipse etiam se magistratu abdicavit.

18. Deinde Romani domestico bello sunt conflictati a servis et exsulibus conflato, qui noctu subita impressione Capitolium occuparunt. sed plebs tum quoque non prius arma cepit quam a patriciis

W II 27 *ἐπελθόντες δέ γε τοῖς στασιάσασιν ἐκράτησαν μὲν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ τῶν σφετέρων ἀπέβαλον.*

Διὰ ταῦτα τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ διά τινα σημεῖα εὐλαβηθέντες τῶν τε πρὸς ἀλλήλους ἀπηλλάγησαν ἐγκλημάτων καὶ τὴν πολιτείαν ἰσωτέραν ποιήσασθαι ἐψηφίσαντο. καὶ τρεῖς ἄνδρας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθη D *πεπόμφασι. καὶ κομισθέντων αὐτῶν τάς τε ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὰς τῶν δημάρχων κατέλυσαν, καὶ ἄνδρας ὀκτὼ ἐκ τῶν πρώτων ἀνθείλοντο, καὶ Ἄππιον Κλαύδιον Τίτον τε Γενούκιον ἀπέδειξαν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. καὶ νόμους αὐτοῖς συγγράψαι ἐπέτρεψαν, μηδεμίαν τε δίκην ἐφέσιμον ἀπ' αὐτῶν γενέσθαι προσεψηφίσαντο· ὃ πρώην οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων πλὴν τῶν δικτατόρων ἐδέδοτο. ἦρξάν τε οὗτοι ἐφ' ἡμέραν ἕκαστος, ἐναλλὰξ τὸ πρόσχημα τῆς ἡγεμονίας λαμβάνοντες. καὶ νόμους συγγράψαντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξέθηκαν· οἳ ἐπεὶ πᾶσιν ἤρεσαν, ἐς τὸν δῆμον εἰσήχθησαν, καὶ κυρωθέντες σανίσιν* P I 347 *ἐνεγράφησαν δέκα· ὅσα γὰρ φυλακῆς ἐκρίθησαν ἄξια, ἐν σανιδίοις ἐθησαυρίζοντο.*

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὸν ἐνιαυτὸν ἀνύσαντες ἀφῆκαν τὴν ἀρχήν, ἕτεροι δ' αὖθις αἱρεθέντες δέκα ὥσπερ ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας χειροτονηθέντες ἐξώκειλαν. πάντες γὰρ ἅμα ἀπὸ τῆς ἴσης ἦρχον, καὶ νεανίσκους ἐκ τῶν εὐπατριδῶν θρασυτάτους ἐκλεξάμενοι πολλὰ δι' αὐτῶν ἐποίουν καὶ βίαια· ὀψὲ δέ ποτε ἐπ' ἐξόδῳ

5 *ἰσωτέραν* A, *ἰσοτέραν* PW. 11 *ὀφέσιμον* A.

aliquid impetrasset. ac seditiosos quidem oppresserunt, sed multos suorum amiserunt.

His igitur de causis Romani, et prodigiis quibusdam impulsi, omissis mutuis criminationibus rem publicam aequabiliorem efficere decreverunt. ac tres viros in Graeciam ad illorum leges et instituta cognoscenda ablegarunt. quibus allatis tribunatum et reliquos magistratus abrogarunt, eorumque loco viros octo principes delegerunt; illoque anno Appium Claudium et Titum Genucium praetores cum summo imperio crearunt. his potestatem condendi leges dederunt, cum appendice, ne ab eis provocatio esset: id quod prius non nisi dictatoribus concessum fuit. hi per vices imperarunt, singuli in dies singulos magistratus insignibus ornati; et leges a se conscriptas in foro proposuerunt. quas cum omnibus probassent, ad populum tulerunt, sancitasque in decem tabulas rettulerunt. quae enim digna custodia iudicabant, in tabellis asservabant.

Atque illi anno exacto magistratu abierunt: quibus alii decem cum successissent, ita se gesserunt, quasi evertendae rei publicae causa delecti essent. omnes enim simul ex aequo imperabant, adscitisque nobilium adolescentum audacissimis per vim multa agebant: ac sero tandem sub anni fere finem pauca quaedam in duabus tabulis adscripserunt,

τοῦ ἔτους ὀλίγα ἄττα ἐν δύο σανίσι προσέγραψαν, ἐς πάντα δὴ αὐτογνωμονήσαντες. ἀφ' ὧν οὐχ ὁμόνοια ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ μείζους Ῥωμαίοις γενήσεσθαι ἔμελλον.

Αἱ μὲν οὖν λεγόμεναι δώδεκα δέλτοι οὕτως τότε ἐγένοντο· B *οἱ δὲ νομοθέται ἐκεῖνοι οὐ μόνον ταῦτ' ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς διελθόντος ἔτι τοῖς πράγμασιν ἐνέμειναν, βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, καὶ μηδὲ τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον ἀθροίζοντες, ἵνα μὴ συνελθόντες παύσωσιν αὐτούς. Αἰκουῶν δὲ καὶ Σαβίνων πόλεμον αἰρομένων κατὰ Ῥωμαίων, τότε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς παρασκευάσαντες διεπράξαντο σφίσι τοὺς πολέμους ἐπιτραπῆναι. ἐκ γοῦν τῆς δεκαρχίας αὐτῶν Σερουΐος μὲν Ὄππιος καὶ Ἄππιος Κλαύδιος κατὰ χώραν ἔμειναν, οἱ δὲ ὀκτὼ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐστράτευσαν.*

Πάντα μέντοι ἁπλῶς καὶ τὰ ἐν τῷ ἄστει καὶ τὰ ἐν τοῖς C *στρατοπέδοις τετάρακτο, κἀντεῦθεν στάσις αὖθις συνηνέχθη. ἐμβαλόντες γὰρ εἰς τὴν τῶν Σαβίνων γῆν οἱ στρατίαρχοι, Λούκιόν τινα Σίκιον, ἄκρον τε τὰ πολέμια καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὁμίλου καταριθμούμενον, μεθ' ἑτέρων ὥς τι χωρίον καταληψόμενον ἔπεμψαν, καὶ διὰ τῶν συνεκπεμφθέντων αὐτῷ τὸν ἄνδρα διέφθειραν. λόγου δ' εἰς τὸ στρατόπεδον γεγονότος ὡς παρὰ πολεμίων τοῦ ἀνδρὸς σὺν ἄλλοις ἀνῃρημένου, οἱ στρατιῶται ἀνελέσθαι τοὺς νεκροὺς ὁρμήσαντες οὐδὲν σῶμα τῶν ἐναντίων εὑρήκασι, συχνοὺς δὲ τῶν ὁμοφύλων, οὓς ὁ Σίκιος ἐπιθεμένους αὐτῷ*

1 *δὴ* A, *δὲ* PW. 3 *Ῥωμαίοις* om C. 14 *Πάντα* — 15 *συνηνέχθη* Dionis èxcerptum Vaticanum 23 pag. 153. *μέντοι* AB, *μὲν* PW. 15 *συνεπήχθη* Dionis exc. 16 *στρατιάρχαι* A. 21 *ἀνθελέσθαι* B.

suapte ad omnia auctoritate usi. unde non concordiam sed maiores etiam dissensiones Romanis nasci oportebat.

Duodecim igitur tabulae sic tum confectae sunt: decemviri autem non haec tantum egerunt, sed et tempore magistratus eorum elapso adhuc in rebus gerendis sunt versati, re publica vi oppressa, ac ne senatu quidem vel populo convocato, ne scilicet successores sibi darentur. cum autem Aequi et Sabini Romanis arma inferrent, per idoneos homines effecerunt ut sibi belli administratio mandaretur. itaque ex decemviris Servius Oppius et Appius Claudius domi remanserunt, caeteri octo contra hostes sunt profecti.

Sed tam in urbe quam in castris turbabantur omnia: unde nova seditio orta est. nam cum belli duces in Sabinorum agrum impressionem fecissent, L. Siccium rei bellicae peritissimum et praecipuae apud plebem auctoritatis virum, cum aliis ad occupandum castrum quoddam missum, per comites eius peremerunt. rumore in castris sparso, eum una cum aliis ab hostibus caesum esse, milites ad cadavera tollenda profecti, cum nullum hostile corpus sed civium complura undique circa Siccium

ἀπέκτεινεν ἀμυνόμενος. ὡς οὖν κύκλῳ τε αὐτοῦ κειμένους καὶ D τετραμμένους πρὸς αὐτὸν εἶδον, ὑπετόπησαν τὸ γενόμενον καὶ μέντοι καὶ ἐθορύβησαν·· πρὸς δὲ τοῖς καὶ διά τι τοιοῦτον.

Λούκιός τις Οὐεργίνιος ἐκ τοῦ πλήθους ὢν καὶ θυγατέρα ἔχων περικαλλῆ Λουκίῳ Ἰκιλλίῳ τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἐκδώσειν ἔμελλε. ταύτης ὁ Κλαύδιος ἐρασθεὶς καὶ μὴ τυχών, παρεσκεύασέ τινας δουλαγωγῆσαι αὐτήν· καὶ δικαστὴς ἦν ἐκεῖνος. ἐλθὼν οὖν ὁ τῆς κόρης πατὴρ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογεῖτο. ὡς δὲ ὁ Κλαύδιος ταύτης κατεψηφίσατο καὶ τοῖς δουλαγωγοῦσιν αὐτὴν ἡ κόρη παρεδόθη καὶ οὐδεὶς ἐπήμυνεν, ὑπερήλγησεν ὁ ταύτης πατήρ, καὶ τὴν θυγατέρα κοπίδι διαχειρισάμενος πρὸς τοὺς στρατιώτας W II 28 ὡς εἶχεν ἐξώρμησεν. οὓς οὐδὲ πρὶν εὖ διακειμένους οὕτως ἐτάρα- P I 348 ξεν ὥστε εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν πρὸς τὸν Κλαύδιον ἐπειχθῆναι. καὶ οἱ ἕτεροι δὲ οἱ ἐπὶ τοὺς Σαβίνους ἐστρατευμένοι, ἐπεὶ τοῦτ᾽ ἔμαθον, τό τε τάφρευμα ἐξέλιπον, καὶ συμμίξαντες τοῖς λοιποῖς ἄνδρας εἴκοσιν ἑαυτῶν προεστήσαντο, καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐλογίζοντο πρᾶξαι. καὶ τὸ ἄλλο δὲ πλῆθος τὸ ἐν τῇ πόλει προσεχώρησεν αὐτοῖς καὶ μετ᾽ αὐτῶν ἐθορύβει.

Ἐν τούτοις ὁ μὲν Κλαύδιος φοβηθεὶς ἐκρύβη, Ὄππιος δὲ τήν τε βουλὴν ἤθροισε καὶ πέμψας ἐπύθετο τοῦ πλήθους τί βούλονται. οἱ δὲ τὸν Οὐαλλέριον Λούκιον καὶ τὸν Ὁράτιον Μάρκον, ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν αὐτοῖς προσκειμένους, πεμφθῆναι

1 τε om C. 2 ὑπετόπασαν A. καὶ μέντοι] οὐ μέντοι C.
5 λουκιλλίω κιλλίω B. 7 καὶ δικαστὴς ἦν ἐκεῖνος add AB.

iacentia et ad eum conversa viderent, quos se defendendo occiderat, suspicati quid actum esset et tumultuati sunt. huc aliud facinus accessit.

Lucius Verginius homo plebeius virginem formosissimam L. Icilio eiusdem ordinis viro desponderat. quam cum Claudius deperiret, nec tamen ea potiri posset, quibusdam negotium dedit virginis in servitutem asserendae: ipse autem pro tribunali sedebat. virginem cum pater e castris reversus defenderet, Claudius autem accusatoribus, nemine opitulante, addiceret traderetque, pater dolore commotus filiam cultro transfigit: statimque ad milites properat. quos nec ante bene affectos sic perturbavit, ut mox in urbem contra Claudium accurrerent. alii quoque qui contra Sabinos pugnabant, ea re cognita, vallo deserto congressi cum reliquis, viris viginti summa rerum mandata, nihil modicum cogitarunt. accessit etiam urbana multitudo ac tumultum auxit.

Interea Claudius prae metu se abscondit: Oppius vero coacto senatu per internuntios multitudinem percontatur quid sibi velit. quae cum L. Valerium et M. Horatium senatorii ordinis, sed homines populares, ad se mitti postularet, per quos responsum datura esset, iique missi non essent, veritis decemviris ne iis contra se ducibus uterentur

σφίσιν ἐζήτουν, ὥς τι δι' ἐκείνων ἀποκρινούμενοι. ἐπεὶ δὲ οὐκ B ἐπέμφθησαν, φοβηθέντων τῶν δέκα ἀρχόντων (ἤδη γὰρ πάντες παρῆσαν) μὴ στρατηγοῖς αὐτοῖς κατ' αὐτῶν χρήσαιντο, ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο. φόβος οὖν τοῖς βουλευταῖς ἐνέπεσεν οὐ μέτριος ἐντεῦθεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχόντων τόν τε Οὐαλλέριον σφίσι καὶ τὸν Ὁράτιον ἔπεμψαν. κἀκ τούτου συναλλαγῆς γενομένης τοῖς μὲν θορυβήσασιν ἄδεια τῶν πραχθέντων ἐδόθη καὶ ἡ δεκαρχία κατελύθη, αἱ δὲ ἐπέτειοι ἀρχαὶ αἵ τε λοιπαὶ καὶ αἱ τῶν δημάρχων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προνομίοις ἐπανῆλθον ἐφ' οἷσπερ ἦσαν καὶ πρότερον. ἀποδειχθέντες δὲ ἄρχοντες ἄλλοι τε καὶ Οὐεργίνιος τὸν μὲν Ὄππιον τόν τε Κλαύδιον εἰς δεσμωτήριον C ἐνέβαλον, οἳ πρὶν εὐθυνθῆναι ἑαυτοὺς διεχειρίσαντο, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγράψαντο καὶ ἑλόντες ἐξήλασαν.

19. Οἱ δ' ὕπατοι (τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπάτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγοὺς καλουμένους τὸ πρότερον· ἦσαν δὲ Οὐαλλέριος καὶ Ὁράτιος) καὶ τότε καὶ μετέπειτα τῷ πλήθει προσέκειντο καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τοὺς εὐπατρίδας ἐκράτυναν. ἐλαττούμενοι οὖν οἱ εὐπατρίδαι οὔτε ῥᾳδίον συνελέγοντο οὔτε τὰ πράγματα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίουν παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δημάρχους οἰωνοσκοπίᾳ ἐν συλλόγοις χρῆσθαι δεδώκασιν· ὃ λόγῳ μὲν D τιμὴν αὐτοῖς ἔφερε καὶ ἀξίωμα (μόνοις γὰρ τοῦτο ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου τοῖς εὐπατρίδαις ἐπετέτραπτο), ἔργῳ δὲ κώλυμα ἦν, ἵνα

1 ἀποκρινόμενοι A. 4 ἐντεῦθεν οὐ μέτριος AB. 10 οἷσπερ ἦσαν καὶ πρότερον AB, οἷς παρῆσαν καὶ πρότερον C, οἷς πρώην ἦσαν PW. δὲ] τὲ A. 14 αὐτοὺς ὑπάτους B. 21 τοῦτο] τούτου A. 22 ἐπετράπετο B.

Fontes. *Cap.* 19. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

(iam enim omnes decemviri aderant), maior indignatio plebis est exorta. qua territus senatus vel invitis decemviris Valerium et Horatium ablegavit. compositaque controversia, tumultus auctoribus data est impunitas, decemviratu abrogato: annui vero magistratus cum reliqui tum tribunorum, iisdem condicionibus quibus prius steterant, sunt revocati. lecti magistratus cum alii tum Verginius Oppium et Claudium in carcerem compegerunt (qui antequam causam dicerent sibi ipsi manus attulerunt), reliquos accusatos et damnatos in exsilium eiecerunt.

19. Consules vero (quibus tum primum id nomen factum esse fertur, cum ante praetores vocarentur) Valerius et Horatius, et tum et deinceps multitudini addicti, plebeiorum opes magis quam patrum firmarunt. itaque patres imminuta auctoritate neque ullarum rerum potestatem prorsus sibi vindicabant. quin tribunis etiam in conventibus auspiciis utendi facultatem per honoris speciem concesserunt (id enim munus ab antiquissimis temporibus ad solos patricios pertinebat), cum re vera

μὴ ῥᾳδίως οἱ δήμαρχοι καὶ τὸ πλῆθος ὅσα βούλοιντο πράττοιεν, ἀλλὰ προφάσει τῆς οἰωνοσκοπίας ἔστιν οὗ ἐμποδίζοιντο. ἀχθόμενοι δὲ τοῖς ὑπάτοις οἵ τε εὐπατρίδαι καὶ ἡ βουλή, ὡς τὰ τοῦ πλήθους φρονοῦσιν, οὐκ ἐψηφίσαντο σφίσι τὰ ἐπινίκια, πόλεμον ἑκατέρου νικήσαντος, οὐδ' ἡμέραν ἑκάστῳ ἀπένειμαν ὥσπερ εἴθιστο. τὸ μέντοι πλῆθος ἐπὶ δύο τε ἡμέρας ἑώρτασε καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσαντο.

P I 349 Οὕτως οὖν ἐς διαφορὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλθόντων, οἱ ἐναντίοι σφίσιν ἀναθαρσήσαντες ἐπῄεσαν αὐτοῖς. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Μάρκου Γενουκίου καὶ Γαΐου Κουρτίου ὑπατευόντων ἐπ' ἀλλήλους ἐτράποντο. οἵ τε γὰρ τοῦ πλήθους καὶ ὑπατεύειν ἤθελον, ἐπείπερ ἐδημάρχουν οἱ εὐπατρίδαι πρὸς αὐτοὺς μεθιστάμενοι, καὶ οἱ εὐπατρίδαι λίαν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς περιείχοντο. καὶ πολλὰ κατ' ἀλλήλων καὶ βίαια ἔλεγόν τε καὶ ἔπραττον. ἵνα δὲ μὴ πρός τι χεῖρον χωρήσωσι, τοῦ μὲν ἔργου τῆς ἡγεμονίας οἱ δυνατοὶ αὐτοῖς παρεχώρησαν, τοῦ δὲ ὀνόματος οὐ μετέδωκαν, ἀλλ' ἀνθ'
B ὑπάτων χιλιάρχους ὠνόμασαν, ἵνα μὴ τὸ τῆς κλήσεως ἔντιμον τῷ σύρφακι ὁμίλῳ καταρρυπαίνοιτο. καὶ τρεῖς ἀφ' ἑκατέρων χιλιάρχους ἀντὶ τῶν δύο ὑπάτων αἱρεῖσθαι συνέδοξεν. οὐ μέντοι τὸ τῶν ὑπάτων ἐξέλιπε τέλεον ὄνομα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὕπατοι καθίσταντο, ποτὲ δέ γε χιλίαρχοι. οὕτω μὲν οὖν ταῦτα παραδέδοται γίνεσθαι, καίτοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνειπόν-

10 ἐπαλλήλοις A. 14 μὴ om C. 21 οὖν add A. 22 δικτάτορας om C.

id agerent, ne tribuni et multitudo quidvis temere exsequi possent, sed per causam auspiciorum aliquando impedirentur. patricii et senatus irati consulibus, ut plebis fautoribus, nec triumphum decreverunt, quamvis uterque hostes vicisset, et neutri diem de more assignarunt. sed multitudo et biduum ferias celebravit et triumphum illis decrevit.

Ea discordia freti hostes receptis animis Romanos invaserunt. anno sequente, Marco Genucio et C. Curtio consulibus, contentiones redintegratae sunt. nam plebeiis consulatum expetentibus, quod patricii ad plebem transeuntes tribunatum gererent, patriciis vero acriter defendentibus, multa violenter invicem et dicta et facta sunt. ne quid vero deterius sequeretur, locupletes magistratum ipsum plebi concesserunt, sed nomen non communicarunt: dixeruntque tribunos militares pro consulibus, ne honoratum vocabulum a promiscua turba inquinaretur. placuit igitur ternos ab utraque factione tribunos deligi, duorum consulum loco. neque tamen horum nomen penitus defecit, cum alias consules alias tribuni crearentur. atque haec ita esse acta traditum est. dictatores autem non soli consules, quamvis eorum auctoritas illorum magistratu multo minor esset, sed tribuni etiam aliquando designarunt. fer-

των, καὶ ταῦτα πολὺ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττουμένων, ἀλλὰ καὶ χιλιάρχων τοῦτο πεποιηκότων ἐνίοτε· λέγεται δὲ ὅτι οὐδεὶς τῶν W II 29 χιλιάρχων, καίτοι πολλῶν πολλάκις νικησάντων, ἐπινίκια ἔπεμψεν.

Οἱ μὲν οὖν χιλίαρχοι οὕτω τότε ᾑρέθησαν, οἱ δὲ τιμηταὶ C τῷ ἐχομένῳ ἔτει Βαρβάτου καὶ Μάρκου Μακρίνου ὑπατευόντων κατεδείχθησαν· καὶ ᾑρέθησαν Λούκιός τε Παπείριος καὶ Λούκιος Σεμπρώνιος. κεχειροτόνηντο δὲ ὅτι οἱ ὕπατοι ἀδύνατοι ἐπὶ πάντας διὰ τὸ πλῆθος ἐξαρκεῖν ἦσαν· τὰ γὰρ τοῖς τιμηταῖς ἀπονεμηθέντα προνόμια ἐκεῖνοι μέχρι τότε ἐποίουν. δύο τε ἦσαν οἱ τιμηταὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. ἦρχον δὲ τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα ἐπὶ πενταετίαν, ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμήνους· καὶ ἐγένοντο τῶν ὑπάτων μείζους, καίτοι μέρος τῆς ἐκείνων λαβόντες ἀρχῆς. ἐξῆν δὲ αὐτοῖς τάς τε προσόδους τὰς D κοινὰς ἐκμισθοῦν, καὶ τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῆς ἑκάστου εὐπορίας διατελεῖν, καὶ τὸν βίον τῶν πολιτῶν ἐπισκοπεῖν τε καὶ ἐξετάζειν, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους ἐπαίνου ἐς τὰς φυλὰς καὶ ἐς τὴν ἱππάδα καὶ τὴν γερουσίαν ἐγγράφειν, καθὼς ἑκάστοις προσήκειν ἐνομίζετο, τοὺς δ' οὐκ εὖ βιοῦντας ἁπανταχόθεν ὁμοίως ἀπαλείφειν· ὃ μεῖζον πάντων ἦν τῶν τοῖς ὑπάτοις καταλειφθέντων. πίστεις δ' ἐνόρκους ἐφ' ἑκάστῳ πεποίηντο ὡς οὔτε πρὸς χάριν οὔτε πρὸς ἔχθραν τι ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐξ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ καὶ σκοποῦσι καὶ πράττουσι. καὶ τὸν δῆμον ἐπί τε νόμων εἰσφο-

6 κατεδείχθησαν] κατεκρίθησαν B. 15 ἐπιτελεῖσθαι C. 17 φυλακὰς B.

tur tamen nullus unquam tribunus triumphasse, quamvis multi saepe hostes vicissent.

Tribuni igitur tunc hoc modo creati sunt, censores vero anno sequente Barbato et M. Macrino consulibus: electi autem sunt L. Papirius et L. Sempronius. eorum creandi causa fuit quod consules ob multitudinem omnia negotia exsequi non possent: nam iura censoribus attributa ad id usque tempus illi tenuerant. ac principio bini fuere censores patricii, qui initio et postremo ad quinquennium imperarunt, interiecto vero tempore menses 18; ipsisque consulibus, quamvis parte duntaxat potestatis eorum accepta, superiores evaserunt. muneris eorum fuit publica vectigalia elocare, vias et publica aedificia curare, cuiusque facultates describere, mores civium observare et explorare, ac laude dignos in tribus, in ordinem equestrem, in senatum referre pro cuiusque meritis, improbae vitae homines eodem modo ex albo delere: id quod maius erat iis omnibus quae consulibus relinquebantur. dabant autem in unoquoque iusiurandum, se nec gratia nec odio quicquam acturos, sed sincero animo ea quae e re publica essent et deliberaturos et acturos.

P I 350 ραῖς καὶ τοῖς ἄλλοις συνήθροιζον, καὶ τῷ τῶν μειζόνων ἀρχῶν κόσμῳ πλὴν ῥαβδούχων ἐχρῶντο. τοιαύτη ἡ τῶν τιμητῶν ὑπῆρχεν ἀρχή. τῶν μέντοι μὴ ἀπογραψαμένων τὰς οὐσίας ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς καὶ ἑαυτούς, τὰς μὲν οὐσίας οἱ τιμηταί, αὐτοὺς δ' ἐκείνους οἱ ὕπατοι ἐπίπρασκον. χρόνῳ μὲν οὖν τινι ταῦθ' οὕτως ἐπράχθη, ὕστερον δὲ τὸν ἅπαξ τῇ βουλῇ καταλεχθέντα διὰ βίου βουλεύειν ἔδοξε, μηδ' ἀπαλείφεσθαι, εἰ μή τις ἀδικήσας καὶ κριθεὶς ἠτίμωτο ἢ κακῶς ζῶν ἠλέγχθη· τοὺς γὰρ τοιούτους ἀπήλειφον καὶ ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους ἐνέγραφον.

B Τῶν δὲ προσκαίρως ἀρχόντων πρεσβεῖα μὲν ἐδίδοτο τοῖς δικτάτορσι, δευτερεῖα δέ γε τοῖς τιμηταῖς, ἡ δὲ τρίτη τάξις τοῖς ἱππάρχοις νενέμητο· καὶ οὕτω ταῦτα ἐτέτακτο κἂν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἦσαν κἂν ἀπηλλάγησαν. εἰ γάρ τις ἐκ μείζονος ἀρχῆς εἰς ὑποδεεστέραν κατέστη, τὸ τῆς προτέρας ἀξίωμα εἶχεν ἀκέραιον. εἷς δέ τις ὃν πρίγκιπα μὲν τῆς γερουσίας ὠνόμαζον, λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἕλληνας πρόκριτος, συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον ὃν προεκρίνετο (οὐ γὰρ διὰ βίου τις εἰς τοῦτο προεχειρίζετο), καὶ προέφερε τῶν ἄλλων τῷ ἀξιώματι, οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρῆτο τινί.

C 20. Χρόνον μὲν οὖν τινα εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς περιοίκους ἤγαγον· εἶτα λιμοῦ ἐπικρατήσαντος, ὥστε τινὰς καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν μὴ φέροντας τὸν λιμόν, ἐστασίασαν. οἱ μὲν γὰρ τοὺς εὐπόρους ὡς περὶ τὸν σῖτον κακουρ-

7 δουλεύειν B. 10 μὲν om B. ἐδέδοτο B. 12 ὑπάρχοις C. 16 συμβάντων C. 21 ἐς B.

FONTES. *Cap.* 20. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

populum item ad rogandas leges aliaque munia convocabant; et maiorum magistratuum ornamentis, lictoribus exceptis, utebantur. ac tale censorum munus fuit. qui vero, cum census agebatur, sua nomina et facultates professi non erant, eorum facultates a censoribus, ipsi a consulibus vendebantur. et haec ad tempus aliquod sic acta sunt: post constitutum est ut, qui semel in senatum lectus esset, per omnem aetatem in eo maneret, neque deleretur ex albo nisi ob facinus ignominioso iudicio condemnatus esset aut improbae vitae convictus. talibus enim in ordinem coactis alios in eorum locum substituebant.

In magistratibus temporum causa institutis principem obtinebant locum dictatores, proximum censores, tertium magistri equitum: qui ordo, sive in magistratu essent sive eo abiissent, observabatur. quod si ad humilius munus descendissent, priorem dignitatem inviolatam obtinebant. unus quidam princeps senatus per id tempus dum is honos durabat (neque enim perpetuus erat) omnibus dignitate, non potentia, praestabat.

20. Ad hunc modum pace ad tempus domi et foris constituta, tanta fames urbem oppressit, ut quidam inediam non ferentes in flumen se praecipitarent. unde orta seditione pauperes divitibus annonae sup-

γοῦντας ἐν αἰτίᾳ πεποίηντο, οἱ δὲ τοὺς πένητας ὡς τὴν γῆν μὴ βουλομένους ἐργάζεσθαι. ἰδὼν δὲ τοῦτο Σπούριος Μάλλιος ἀνὴρ ἱππεὺς πλούσιος, τυραννίδι ἐπικεχείρηκε, καὶ σῖτον ἐκ τῆς περιχώρου πριάμενος πολλοῖς μὲν ἐπευωνίζων πολλοῖς δὲ καὶ προῖκα ἐδίδου, κἀκ τούτου συχνοὺς προσοικειωσάμενος ὅπλα τε ἐπορίσατο καὶ φρουρούς· καὶ ἐκράτησεν ἂν τῆς πόλεως, εἰ μὴ Μινούκιος [D] Αὐγουρῖνος ἀνὴρ εὐπατρίδης ἐπὶ τῇ σιτοδοσίᾳ τεταγμένος καὶ αἰτιώμενος ἐπὶ τῇ σιτοδείᾳ εἰσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸ πραττόμενον. ἡ δὲ γερουσία μαθοῦσα τὸ μήνυμα δικτάτορα παραυτίκα ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀνεῖπε τὸν Κυΐντιον τὸν Λούκιον τὸν Κικινάτον, [W II 30] καὶ ταῦτα παρήλικα ὄντα· ὀγδοηκοντούτης γὰρ ἦν. κἀκεῖ τὴν ἡμέραν πᾶσαν ἀνάλωσαν συγκαθήμενοι, ὥς τι δὴ βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τὸ γεγονὸς ἐκφοιτήσῃ. νυκτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ τὸ Καπιτώλιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπικαιρότατα διὰ τῶν ἱππέων προκαταλαβών, ἕωθεν ἐπὶ τὸν Μάλλιον ἔπεμψε Γάϊον Σερουΐλιον τὸν ἵππαρχον, ὡς δι' ἄλλο τι ἐκεῖνον μετακαλούμενος. ὁ δέ, ὑποτο- [P I 351] πήσαντός τι τοῦ Μαλλίου καὶ διαμέλλοντος, δείσας μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐξαρπασθῇ (ἤδη γὰρ συνέτρεχον) ἔκτεινε τὸν ἄνδρα, ἢ αὐτογνωμονήσας ἢ τοῦτο κεκελευσμένος πρὸς τοῦ δικτάτορος. θορυβηθέντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ πλήθους ὁ Κυΐντιος δημηγορήσας καὶ σῖτον σφίσι παρασχὼν καὶ μή τινα ἕτερον ἢ κολάσας ἢ ἐπαιτιασάμενος τὸν θόρυβον ἔπαυσε.

2 βουλομένους ABCW, βουλευομένους P. μάλιος A hic et infra. Μαίλιος? 4 μὲν om C. 5 προσοικειωσάμενος A, προσφκειωσάμενος PW. 6 μονούκιος A. 9 μήνυμα ABC, μήνημα PW. 14 καταλαβὼν B. 15 ἔπεμψε om C. 19 κεκελευσμένοι A. 20 κυίντινος B.

pressionem, divites pauperibus agriculturae neglectum crimini dabant. qua de causa Spurius Maelius eques, homo dives, coemptum a finitimis frumentum aliis minoris vendidit, aliis gratuito dedit; eaque re multis sibi conciliatis, spe regni concepta, arma et satellites comparavit. atque urbe potitus esset, nisi Minucius Augurinus vir patricius, rei frumentariae praefectus, cum ob annonae penuriam accusaretur, rem ad senatum detulisset. qui statim L. Quintium Cincinnatum dictatorem dixerunt, virum exactae aetatis, annum agentem octogesimum; atque in curia totum diem deliberantium specie consederunt, ne id decretum foras eliminaretur. noctu dictator Capitolium et alia opportuna loca per equites occupat. mane C. Servilium magistrum equitum ad Maelium mittit, quasi per aliam causam arcessendum. at ille Maelium aliquid suspicantem et tergiversantem, veritus ne concursu populi eriperetur, interficit, sive suopte consilio sive dictatoris iussu. ob quod factum tumultuante multitudine, Quintius contione habita et frumento distributo, accusato multatoque nemine, motum eum sedavit.

Πολέμων δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ διαφόρων ἐθνῶν ἐπενηνεγμένων, τοὺς μὲν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐνίκησαν, τοῖς δὲ Τυρσηνοῖς ἐπὶ μακρὸν ἐπολέμησαν. Ποστουμίου δὲ νενικηκότος τοὺς Αἰκουοὺς καὶ μεγάλην πόλιν ἑλόντος αὐτῶν, ὅτι μήτ' ἐκείνην οἱ B στρατιῶται εἰς προνομὴν ἐξεχωρήθησαν μήτε τι τῆς λείας αἰτήσαντες ἔλαβον, τόν τε ταμίαν τὸν διατιθέμενον αὐτὴν περιστάντες ἐφόνευσαν, καὶ τὸν Ποστούμιον ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ καὶ ζητοῦντα τοὺς αὐτόχειρας προσαπέκτειναν, καὶ τὴν χώραν οὐ τὴν αἰχμάλωτον μόνον ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσένειμαν ἑαυτοῖς τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ τότε τυγχάνουσαν. κἂν ἐπὶ πλεῖστον ἡ στάσις διήρκεσεν, εἰ μὴ πόλεμος αὖθις Ῥωμαίοις παρὰ τῶν Αἰκουῶν ἐπενήνεκτο. φοβηθέντες γὰρ διὰ τοῦτο ἡσύχασαν, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν φόνων εἰς ὀλίγους ἐλθοῦσαν ὑπέμειναν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐναντίους στρατεύσαντες μάχῃ αὐτοὺς νενικήκασι. διὸ τήν τε λείαν C αὐτοῖς οἱ δυνατοὶ διέδοσαν καὶ μισθὸν τοῖς πεζοῖς εἶτα καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐψηφίσαντο· ἀμισθὶ γὰρ μέχρι τότε καὶ οἰκόσιτοι ἐστρατεύοντο· τότε δὲ πρῶτον μισθοφορεῖν ἤρξαντο.

Πολέμου δὲ αὐτοῖς πρὸς Οὐϊέντας συστάντος, ἕως μὲν κατὰ σφᾶς ἐπολέμουν ἐκεῖνοι, πολλάκις αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν, καὶ ἐς πολιορκίαν κατέστησαν· προσγενομένων δὲ αὐτοῖς συμμάχων ἐπεξῆλθον τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἐπεκράτησαν. ἐν τούτοις δὲ ἡ πρὸς τῷ ὄρει τῷ Ἀλβανῷ οὖσα λίμνη, ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτῆς περικλειομένη λόφων καὶ μὴ ἔχουσα ἐκροήν, κατὰ τὸν τῆς πολιορκίας τῶν Οὐϊέντων καιρὸν ἐς τοσοῦτον ἐπλημμύρησεν, ὡς

5 ἐχωρήθησαν B. 20 δ' B. 22 ἡ A, καὶ PW. 24 ἐπλήμμυρεν AC.

Deinde Romani bellis petiti a diversis gentibus, caeteras paucis diebus vicerunt, sed cum Tyrrhenis longo tempore decertarunt. milites, cum Postumius victis Aequis magnam eorum urbem expugnatam non diripiendam dedisset, neque ex manubiis quicquam concessisset, quaestorem primum, deinde ipsum etiam Postumium, obiurgantem et caedis auctores ad supplicium postulantem, occiderunt; neque recens captum duntaxat, sed omnem publicum agrum sibi vindicarunt. ac diuturna fuisset illa seditio, nisi belli ab Aequis redintegrati terrore quievissent. caedium poena in paucis consumpta, hostes vicerunt. quamobrem potentes et manubias inter eos distribuerunt, et pediti, deinde etiam equiti stipendia decreverunt: nam ad id usque tempus sine mercede ac suis impensis militarant, ac tum demum stipendia merere coeperunt.

Bello adversus Veientes orto, dum illi suo Marte pugnabant, a Romanis saepe victi et intra moenia compulsi sunt; sed sociorum viribus aucti, eruptione ex urbe facta Romanos profligarunt. interea lacus Albanus tumulis undique septus, cum nullum haberet aqua exitum, dum Veii obsidentur ita inundavit ut aqua ultra montes evoluta ad mare de-

ὑπερεκχεῖσθαι καὶ τῶν ὀρῶν καὶ κατιέναι πρὸς θάλασσαν. κρί-
ναντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι πάντως τι διὰ τούτου θεῖον σημαίνεσθαι, D
ἔπεμψαν εἰς Δελφοὺς περὶ τούτου χρησόμενοι. ἦν δέ τις καὶ
παρὰ τοῖς Οὐιένταις Τυρσηνὸς ἀνὴρ μαντικός. ἐς ταὐτὸν οὖν ἥ
τε Πυθία καὶ ἡ ἐκείνου μαντεία συνέδραμον· καὶ ἄμφω γὰρ ἁλώ-
σεσθαι τὴν πόλιν εἶπον ὅταν τὸ ὕδωρ τὸ πλημμυρῆσαν μὴ ἐς θά-
λασσαν ἐκπέσῃ ἀλλ' ἀναλωθείη ἑτέρωθι, καί τινας ἱερουργίας
διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. ἀλλ' ὁ μὲν Πύθιος οὔτε τίσι
θεῶν οὔθ' ὅπως αὐτὰς ποιήσουσι διεσάφησεν, ὁ δὲ Τυρσηνὸς
ἐῴκει μὲν εἰδέναι, οὐδὲν δὲ ἐδήλου. οἱ γοῦν περὶ τὸ τεῖχος ὅθεν
ἐκεῖνος ὡμίλει τεταγμένοι Ῥωμαῖοι, φιλίαν πρὸς ἐκεῖνον ὑποκρι-
θέντες, τά τε ἄλλα θαρρεῖν αὐτῷ ἐνεδίδουν, καὶ ἀδεῶς ἐπέτρεπον P I 352
ἐκφοιτᾶν· καὶ οὕτω συλλαβόντες αὐτόν, πάντα τὰ καθήκοντα
ἠνάγκασαν ἐξειπεῖν. καὶ κατὰ τὴν ὑποθήκην ἐκείνου τάς τε θυ-
σίας ἐποίησαν καὶ τὸν λόφον διέτρησαν καὶ τὸ πλεονάζον ὕδωρ
εἰς τὸ πεδίον κρυπτῇ διώρυχι μετωχέτευσαν, ὥσθ' ἅπαν ἐν αὐτῷ
ἀναλίσκεσθαι καὶ μή τι καταρρέειν εἰς θάλασσαν.

21. Ἄρτι μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, καὶ δικτάτωρ ᾑρέθη
Μάρκος Φούριος Κάμιλλος. ὃς προσβαλὼν τῇ πόλει ἐπεὶ οὐδὲν W II 31
ἤνυεν, ὑπόγειον ὠρύξατο δίοδον πόρρωθεν ἀρξάμενος ἐς τὴν
ἀκρόπολιν φέρουσαν. παρεσκευασμένου δὲ ἤδη τοῦ ὑπονόμου,

7 ἐκπέσῃ A, ἐμπέσῃ PW. 19 φρούριος AB. 21 παρασκευασμένον C.

Fontes. *Cap.* 21. *Usque ad p.* 76 *v.* 18 ἐπινίκια ἔπεμψεν *Plutarchi Camillus c.* 5—8, *paucis mutatis et additis ex Dione, ut videtur: cui fortasse tribuenda sunt etiam quae de triumpho narrantur.*

curreret. quo cum Romani divinitus portendi aliquid crederent, Delphicum oraculum consuluerunt. erat et apud Veientes Tyrrhenus vates, qui cum Pythia consentiebat. ambo enim urbem expugnatum iri affirmabant, si quae exundasset aqua in mare non decurreret sed alibi consumeretur; et quaedam sacra fieri iusserunt. verum Apollo nec quibus diis nec quo ritu immolandum esset declaravit: Tyrrhenus autem, cum ea scire videretur, celabat. itaque Romani circa moenia, ubi cum eo colloqui solebant, dispositi, simulata amicitia cum aliis in rebus eum bono animo esse iusserunt, tum impune in castra exire permiserunt; et comprehensum omnia quae facto essent opus effari coegerunt. ex illius igitur praeceptis rem divinam fecerunt, perfossoque tumulo aquam redundantem occultis meatibus in campum emiserunt; in quo omnis consumpta est, nec in mare quicquam influxit.

21. Hoc peracto M. Furius Camillus dictator creatus, cum impetu in moenia facto nihil profecisset, a longinquo auspicatus, cuniculo in

ἐπεὶ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης αὐτῷ προσεχώρησαν ἐθελονταί, B παραλαβὼν κἀκείνους προσέβαλε τῇ πόλει καὶ πανταχόθεν τὸ τεῖχος ἐκύκλωσε· τῶν δ' ἐντὸς περὶ πάντα τὸν περίβολον σκεδασθέντων, ἔλαθον ἕτεροι διὰ τῶν ὑπονόμων γεγονότες ἐντός. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ τῶν Ῥωμαίων διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ, ὁρῶν ἀπὸ τῆς ἄκρας ὁ Κάμιλλος τὰ πραττόμενα ἐστέναξε καὶ ἐδάκρυσε καί "ὦ θεοί" ἔφη, "εἴ τις Ῥωμαίοις ὀφείλεται νέμεσις τῆςδε τῆς εὐπραγίας ἀντίστροφος, εὔχομαι ταύτην εἰς ἐμαυτὸν τελευτῆσαι." τὴν δὲ τῆς λείας δεκάτην ἐξελὼν ἀκόντων τῶν στρατιωτῶν ἀνέθετο τῷ Ἀπόλλωνι, εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιησάμενος. ἀνέθετο δὲ καὶ κρατῆρα χρυσοῦν ἐκ τοῦ τῶν γυναικῶν κόσμου πεποιημένον· ἀνθ' οὗ τιμὴ αὐταῖς παραχρῆμα ἐψήφιστο· ἡ δὲ ἦν C τὸ ἐπ' ὀχημάτων αὐτὰς ἐς τὰς πανηγύρεις φοιτᾶν, αὐτοποδίᾳ βαδιζούσαις πρότερον ἐς αὐτάς. τῷ δὲ Καμίλλῳ προσώχθισεν ὁ δῆμος καὶ ἐνεμέσησε, τὸ μὲν ὅτι τὴν δεκάτην τῶν λαφύρων οὐκ ἐν τῷ διαρπάζεσθαι ταῦτα ἀλλὰ καιροῦ παρελθόντος ἐξείλετο τῷ θεῷ, τὸ δ' ὅτι τά τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε καὶ πρῶτος Ῥωμαίων λευκῷ τεθρίππῳ τὰ ἐπινίκια ἔπεμψεν.

Ἡ δὲ τῶν ἐπινικίων πομπή, ἣν καὶ θρίαμβον ἐκάλουν, τοιάδε τις ἐγίνετο. ὅτε τι κατωρθώθη μέγα καὶ ἐπινικίων ἐπάξιον, αὐτοκράτωρ αὐτίκα ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας δάφνης περιέδει ταῖς ῥάβδοις καὶ τοῖς δρομο- D κήρυξι τοῖς τὴν νίκην καταγγέλλουσι τῇ πόλει κομίζειν ἐδίδου. ἐλ-

4 διὰ] δὲ C. 6 ἐστέναξε A, ἐστέναζε PW. 8 εἰς ἐμαυτὸν — 10 Ἀπόλλωνι om CW. "haec reposuimus ex duobus Regiis et Colberteo" Ducangius. ἐμαυτὸν AB, ἑαυτὸν P. 14 βαδιζούσαις libri omnes. 16 προελθόντος A. 21 στρατιωτῶν] ῥωμαίων A. 22 κλόνας C. προκήρυξι A.

arcem acto, et militibus a Roma voluntariis auctus, urbem corona circumdatam adoritur, dum civibus in moenia dispersis alii per cuniculum clam in urbem penetrant. cum urbem captam diripi videret, illacrimasse et cum suspirio dixisse fertur "o dii, si qua Romanis divina incumbit ultio huic contraria felicitati, precor ut in me illa desinat." tum vero praedae decimam, invitis militibus, voto concepto Apollini dicavit; praeterea etiam craterem aureum ex mulierum ornamentis conflatum. pro quo statim eis honos decretus est ut curribus ad sollennia festa veherentur, ad quae pedibus prius ire solitae erant. Camillum autem indignatio atque invidia populi suscepit, tum ob decimam Apollini non in direptione urbis sed tempore elapso exemptam, tum quod in triumpho praeter caetera insolentius acta candidos equos currui iunxisset.

Fuit autem triumphi huiusmodi ratio. re bene gesta iustaque parta victoria dux statim a militibus imperator appellatus fasces laureatos per cursores victoriam nuntiantes in urbem mittebat. domum rever-

θὼν δὲ οἴκαδε τὴν γερουσίαν συνήθροιζε καὶ ᾔτει ψηφίσασθαί οἱ τὰ ἐπινίκια. καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρά τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἐβεβαιοῦτο αὐτῷ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ αὐτοκράτορος. καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι ἐν ᾗ τυγχάνων ἐνίκησε, ταύτῃ καὶ πανηγυρίζων ἐκέχρητο, εἰ δ' ὁ χρόνος παρελήλυθε τῆς ἀρχῆς, ἄλλο τι πρόσφορον αὐτῇ ἐλάμβανεν ὄνομα· ἰδιώτῃ γὰρ νικητήρια πέμψαι ἀπείρητο. ἐνσκευασάμενος δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ περιβραχιόνια λαβὼν στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸν δῆμον συνεκάλει· καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τινάς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα, ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τέ τισι καὶ P I 353
δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, τοὔνομά τε ἑκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γάρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος ἔφερεν· ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο εἰκόνιστο. ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο· ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης ἢ ἑτέρου κινδύνου ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυός, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προτετίμητο. καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαν- B
τα ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο. καὶ τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατευσαμένοις διανε-

4 καὶ πανηγυρίζων ταύτῃ B. 5 ἄλλο τι] ἀλλ' ὅτι C, ἀλλ' ὃ B. 13 τε] δὲ A. τῆς] τὰς A. 14 εἰ] ἢ C. τις om A. 15 ἔφερεν AB, ἐφέρετο PW. 16 κἀκείνῳ? 21 κατὰ B.

sus convocato senatu decerni sibi triumphum petebat: ac suffragiis a senatu populoque impetratis, imperatoris cognomentum ei confirmabatur. quod si adhuc in eo magistratu erat in quo victoriam reportaverat, eo etiam in celebritate utebatur; sin tempus eius dignitatis exierat, aliud nomen eidem accommodatum assumebat: privato enim triumphare non licebat. triumphali habitu ornatus, armillis sumptis, laurea redimitus et ramum dextra tenens populum convocabat; et militibus publice, quibusdam etiam seorsim laudatis pecuniam donabat et ornamenta, ut armillas, hastas sine ferro, et coronas aliis aureas aliis argenteas, expresso in iis nomine et facinore viri. nam qui murum primus conscenderat aut castellum expugnarat, ei muralis et obsidionalis dabatur: qui classe vicerat, eius corona specie navium erat: si equestri pugna vicerat, aliquid equestre effingebatur. qui vero civem in praelio obsidione aliove periculo liberarat, cum summam laudem assequebatur, tum quernam coronam accipiebat, cuius honos omnibus argenteis et aureis praeferebatur. haec dona non viritim tantum sed et cohortibus et exercitibus totis praebebantur. spoliorum magna pars inter milites distribuebatur. fuerunt etiam qui

νέμητο· ἤδη δέ τινες καὶ παντὶ τῷ δήμῳ δέδοσαν καὶ ἐδαπάνων εἰς τὴν πανήγυριν καὶ ἐδημοσίευον, καὶ εἴ τι περιελέλειπτο, εἰς ναούς, εἰς στοὰς ἢ καί τι ἕτερον δημόσιον ἔργον ἀνήλισκον.

Ταῦθ' ὁ πομπεὺς ποιήσας εἰς τὸ ἅρμα ἀνέβαινε. τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτ' ἀγωνιστηρίῳ οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερές, ἀλλ' ἐς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. καὶ οὐ μόνος ἦν ἐν W II 32 C τῷ ἅρματι, ἀλλ' ἄν γε καὶ παῖδας ἢ συγγενεῖς τινας εἶχε, κἀκείνων τὰς μὲν κόρας καὶ τὰ ἄρρενα τὰ νεογνὰ ἐν αὐτῷ ἀνεβίβαζε, τοὺς δὲ ἁδροτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους τούς τε ζυγίους καὶ τοὺς σειραφόρους ἀνετίθετο· εἰ δὲ πλείους ἦσαν, ἐπὶ κελήτων τῷ πομπεῖ παριππεύοντες συνεπόμπευον. τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς ὠχεῖτο, ἀλλ' ἐστεμμένοι δάφνῃ πάντες ἐβάδιζον. οἰκέτης μέντοι δημόσιος ἐπ' αὐτοῦ παρωχεῖτο τοῦ ἅρματος, τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπερανέχων αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν "ὀπίσω βλέπε," τὸ κατόπιν δηλαδὴ καὶ τὰ ἐφεξῆς προσκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρθῇς καὶ ὑπερφρονήσῃς. καὶ κώδων ἀπήρ- D τητο καὶ μάστιξ τοῦ ἅρματος, ἐνδεικτικὰ τοῦ καὶ δυστυχῆσαι αὐτὸν δύνασθαι ὥστε καὶ αἰκισθῆναι ἢ καὶ δικαιωθῆναι θανεῖν. τοὺς γὰρ ἐπί τινι ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν νενόμιστο κωδωνοφορεῖν, ἵνα μηδεὶς βαδίζουσιν αὐτοῖς ἐγχριπτόμενος μιάσματος ἀναπίμπληται. οὕτω δὲ σταλέντες εἰσῄεσαν εἰς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπέμποντα σφῶν τὰ σκῦλά τε καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τά τε αἰχμάλωτα φρούρια ἠσκημένα, πόλεις τε καὶ ὄρη καὶ

1 δαπάνων C. 3 καί] καὶ εἴ C. 13 prius τῶν] τὸν τῶν A. 21 ἀναπίμπλαται AB.

toti populo sumptus ad spectacula publica largirentur. quod supererat, in fana, in porticus et alia publica opera conferebant.

His triumphator peractis currum conscendebat, neque bellicis neque iis similem quorum in ludis usus est, sed instar turris rotundae confectum. neque solus eo vehebatur, sed si liberos aut cognatos aliquos habebat, vel suas vel illorum puellas et puellos in eo collocabat, grandiores equis iugalibus et anterioribus imponebat. si plures erant, equis singularibus victorem comitabantur. caeterorum civium equitabat nemo, sed laureati omnes sequebantur. unus item publicus minister in ipso curru vehebatur, coronam auream gemmis interpolatam supra caput eius tenens, et retro videre iubens: quo monebat ut reliquae vitae cursum provideret, nec eo honore elatus superbiret. appensa quoque erat currui nola et flagellum: quae innuebant eum in tantas calamitates posse incidere, ut aut flagris caederetur aut capitis damnaretur. nam qui ob facinus extremo supplicio afficiebantur, nolas gestare solebant, ne quis inter eundum contactu illorum piaculo se obstringeret. sic autem exornati urbem ingrediebantur, spoliis et victoriae insignibus antecedentibus, in quibus expressa erant castella urbes montes flavii

ποταμούς, λίμνας, θαλάσσας, τά τε σύμπαντα ὅσα ἑαλώκεσαν· καὶ εἰ μὲν μία ἡμέρα ἦν ἐξαρκοῦσα πρὸς τὴν τούτων πομπήν· εἰ δὲ μή, καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. προδιελθόντων δ' ἐκείνων οὕτως ὁ πομπεὺς εἰς τὴν Ῥωμαίαν κομισθεὶς ἀγοράν, P I 354 καὶ τῶν αἰχμαλώτων τινὰς εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθῆναι καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνήλαυνεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καί τινας ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δειπνήσας στοαῖς, πρὸς ἑσπέραν οἴκαδε μετ' αὐλῶν καὶ συρίγγων ἀπήρχετο. τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια· αἱ δὲ στάσεις αἵ τε δυναστεῖαι πλεῖστα ἐνεωτέρισαν ἐπ' αὐτοῖς.

22. Εἰ δὲ καί, ὡς ἤδη ἱστόρηται, ὁ δῆμος ἐμίσει τὸν Κάμιλλον, ἀλλ' ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἠνάγκασε χιλίαρχον ψηφισθῆναι αὐτόν. καὶ αὐτοὺς μὲν ἐνίκησαν μαχεσάμενοι, πολιορκοῦντες δὲ πόλιν αὐτῶν ἐρυμνὴν Φαλερίους ὠνομασμένην οὐδὲν B ἤνυον. οὕτω γὰρ τῆς πολιορκίας οἱ τῆς πόλεως κατεφρόνουν, ὡς καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παρὰ τὰ τείχη περιπατήσοντας μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ γυμνασομένους φοιτᾶν. καὶ κἂν ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας, εἰ μή τι συμβέβηκεν. οὗτος γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς πολίταις ἢ δι' ὀργήν τινα ἢ κέρδους ἐλπίδι ἡμέρας ἑκάστης ἐξῆγε τοὺς παῖδας ἐπὶ τὸ τεῖχος, ἐγγὺς τὸ πρῶτον, καὶ

1 fortasse λιμένας. 2 πρὸς] εἰς A. 4 ῥωμαίαν ABCW, Ῥωμαίων P. 5 ἀχθῆναι A. 9 ἀνήρχετο A. 13 μὲν om A. 14 πολιορκοῦντες — p. 80 v. 19 ὠφελήσας χρημάτων partim Plutarchi sunt, Camill. c. 10 11, partim Dionis, exc. Peiresc. 28. 16 παρὰ] περὶ Plutarchus. 17 καὶ alterum add ABC. 20 ἐπὶ] ὑπὸ Plutarchus: Dionis exc. ἔξω τοῦ τείχους.

Fontes. *Cap.* 22. *Plutarchus Camillus*, *c.* 9—13. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 28.

paludes maria, denique omnia quae capta erant. quod si pompa uno die peragi non poterat, secundus et tertius sumebatur. iis rebus praemissis triumphator in forum Romanum delatus, aliquot captivis in carcerem duci occidique iussis, in Capitolium invehebatur: ibique aliquot cerimoniis peractis et donariis dedicatis, cum in porticibus ibi cenatus esset, vesperi tibiis et fistulis antecedentibus domum redibat. ac triumphus olim huiusmodi fuit; sed seditiones et factiones plurima in eis innovarunt.

22. Etsi autem populus, ut iam dictum est, Camillum oderat, tamen ob bellum Faliscum necessario tribunum militum designant. qui cum praelio vicisset, urbis validae, cui Falerii nomen erat, obsidione nihil proficiebat. quam cives ita contemnebant ut eorum liberi cum praeceptore iuxta moenia deambularent et exercitationes frequentarent. itaque Romani re infecta discessuri erant, nisi casu retenti essent. is enim praeceptor, sive ex offensa aliqua sive lucri spe civibus insidians,

εἰσῆγεν αὖθις αὐτοὺς γυμνασαμένους εὐθύς· τέλος δ' εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλεν ἅπαντας καὶ ἄγειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν Κάμιλλον, καὶ παραστὰς αὐτῷ πᾶσαν εἶπε παραδιδόναι C *τὴν πόλιν διὰ τῶν παίδων. ἐκεῖνος δὲ δεινὸν τὸ ἔργον ἡγησάμενος, καὶ ἀρετῇ φήσας ἰδίᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν ἀλλ' οὐκ ἀλλοτρίᾳ κακίᾳ θαρροῦντα χρῆναι στρατεύειν, προσέταξε γυμνωθῆναι μὲν τὸν διδάσκαλον καὶ δεσμῆσαι τὰς χεῖρας ὄπισθεν, τοῖς δὲ παισὶ ῥάβδους δοῦναι καὶ μάστιγας, ἵνα ταύταις τὸν προδότην δήσαντες καὶ τύπτοντες εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνωσι. τῶν δὲ πολιτῶν ἄρτι γνόντων τὴν προδοσίαν δρόμος ἦν ἐπὶ τὰ τείχη καὶ θρῆνος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. οὕτω δὲ διακειμένων αὐτῶν προσῆγον οἱ παῖδες γυμνὸν τὸν διδάσκαλον. ὅπερ ἰδόντες οἱ Φαλίσκοι καὶ* D *μαθόντες ὅπως ἐγένετο, φέροντες ἑαυτοὺς ἐθελονταὶ τῷ Καμίλλῳ παρέδοσαν, τὴν ἧτταν ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λέγοντες.*

Χρήματα οὖν λαβὼν καὶ σπεισάμενος ἀνεχώρησεν. οἱ δὲ στρατιῶται, διαρπάσειν προσδοκήσαντες τοὺς Φαλερίους, ὡς μισοδήμου κατηγόρουν αὐτοῦ. φθονηθεὶς δ' ἐπὶ πλέον κατηγορήθη W II 33 *ὡς μηδὲν τὸ δημόσιον ἐκ τῶν Τυρρηνικῶν ὠφελήσας χρημάτων, αὐτὸς δ' ἐκ τούτων σφετερισάμενος. οὕτω δὲ ὠργίζοντο κατ' αὐτοῦ, ὡς μηδ' οἶκτον αὐτοῦ τινα λαβεῖν ἐπὶ τῇ συμβάσῃ αὐτῷ συμφορᾷ· τέθνηκε γὰρ αὐτοῦ νοσήσας ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν. δεόμενος δὲ*

6 *θαρροῦντα* om A. *γυμνῶσαι* A. 9 *δήσαντες καὶ* om AB. 13 *ἐγένοντο* A. 16 *ἀνεχώρησαν* A. 17 *διαρπάσαι* A. 19 *Τυρρηνικῶν*] *τυραννικῶν* A. 22 *δεόμενος δὲ*] huc referendum est Dionis excerptum Vaticanum 25. sed verba sunt Plutarchi, Camill. c. 12.

quotidie pueros prope moenia educebat, brevioribus initio spatiis, peractisque exercitationibus statim reducebat: denique omnes in excubias Romanorum coniectos ad Camillum duci iussit, eique dixit, per eos pueros se totam illi urbem tradere. Camillus id facinus detestatus, imperatori suapte virtute, non aliena improbitate freto bella gerenda esse dixit; ac magistrum nudatum manibus post tergum illigatis reducendum Falerios pueris tradidit, virgis et flagellis datis, ut proditorem verberibus in urbem agerent. proditione cognita, concursuque virorum et mulierum lamentantium in moenia facto, pueri magistrum nudum adducunt. quo spectaculo promoti Falisci re cognita ultro deditionem Camillo fecerunt, se illius tam iustum imperium suae libertati praeponere professi.

Cum accepta pecunia dataque pace recessisset, milites direptione Faleriorum frustrati Camillo populi odium obiécerunt. auctaque invidia repetundarum accusatus est, ut qui Tyrrhenam praedam surripuisset nec in aerarium inde quicquam intulisset. ac tanta adversus eum fuit hominum iracundia, ut ne privati quidem luctus rationem haberent, altero ex eius filiis morbo exstincto. cumque amicos rogasset ut sibi per iniuriam

τῶν φίλων μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως κατακρινόμενον, ἐπεί- P I 355 περ ἐκεῖνοι πρὸς μὲν τὴν ψῆφον αὐτῷ βοηθήσειν ἀπείπαντο, τὴν δὲ ζημίαν ὄφλοντι συνεκτίσειν ὑπέσχοντο, οὐκ ἀνασχόμενος ἔγνω φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως. καὶ ἐξιὼν ηὔξατο, εἰ μὴ δικαίως ὕβρει δὲ δήμου ἐκπίπτει καὶ φθόνῳ, ταχὺ τοὺς αὐτοὺς πολίτας αὐτοῦ δεηθῆναι καὶ ζητῆσαι αὐτόν.

Ἐκεῖνος μὲν οὖν πρὸς Ῥουτούλους μετέστη, ἐρήμην δ' ἑάλω, καὶ ψῆφος ἠνέχθη κατ' αὐτοῦ τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσα, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον δραχμαὶ χίλιαι πεντακόσιαι. (23) οἱ δ' Εὐρωπαῖοι Γαλάται, ὧν οἱ Ἀσιάται νομίζονται ἄποικοι, Κελτικὸν ὄντες γένος, λιπόντες τὴν ἑαυτῶν ὡς οὐκ αὐτάρκη τρέφειν αὐτούς, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ῥιπαῖα ὡρ- B μήκεσαν, οἱ δὲ τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες ἐγγύς, χρόνον ἐκεῖ διήγαγον πλείονα. τότε δὲ οἴνου κομισθέντος ἐξ Ἰταλίας, τούτου γευσάμενοι καὶ ὑπερθαυμάσαντες, ἀράμενοι τὰ ὅπλα καὶ γενεὰς ἐπαγόμενοι τὴν γῆν ἐκείνην ἐζήτουν ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι. καὶ πρὸς πόλιν Τυρρηνίδα Κλούσιον καλουμένην στρατεύσαντες ἐπολιόρκουν αὐτήν. οἱ δὲ Κλουσηνοὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κατέφυγον αἰτοῦντες βοήθειαν. πρέσβεις δ' ἐκ Ῥώμης πρὸς ἐκείνους ἐπέμφθησαν· οὓς οἱ Γαλάται διὰ τὸ τῶν Ῥωμαίων ὄνομα ἐντίμως ἐδέξαντο, καὶ τοῦ τειχομαχεῖν παυσάμενοι εἰς λόγους συνε-

5 αὐτοὺς] αὐτοῦ A. 15 γενεὰς] γονέας Plutarchus. 16 τοσοῦτον C. 17 τυραννίδα A, τυρηννίδα B. 18 οἱ δὲ Κλουσηνοὶ — p. 82 v. 5 αὐτῷ ἐξεδίδοντο] huc pertinet Dionis excerptum Ursinianum 141: plurima tamen verba Plutarchi sunt, cap. 17. κλουσῖνοι Plutarchus.

FONTES. *Cap. 23. Plutarchi Camillus, c. 14—23. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

damnato opem ferrent, illi vero contra suffragia iudicum auxilia ei negarent, sed ad multam solvendam stipem promitterent, ea condicione repudiata exsulatum abiit. ac discedens precatus est, si nulla sua culpa sed iniuria et invidia populi pelleretur, ut sui cives sua opera celeriter egerent seque desiderarent.

Camillus igitur ad Rutulos se contulit, indictaque causa damnatus est 15 milibus aeris, quae drachmas 1500 argenti valent: (23) Europaei autem Galli, quorum coloni perhibentur Asiatici, gens Celtica, cum terra ob agrorum penuriam relicta partim ad Rhipaeos montes profecti essent partim prope Alpes diu consedissent, tunc Italico vino gustato, admiratione tantae suavitatis capti, arreptis armis cum suis terram illam quae talem fructum gigneret quaerebant. ac Clusium Tyrrheniae oppidum obsederunt. Clusini cum a Romanis supplices auxilia petiissent, legatique Roma ad illos missi essent, eos Galli ob nomen populi Romani honorifice susceperunt, et oppugnatione omissa ad colloquium venerunt. interea

ληλύθασιν. ἐν τούτοις δὲ λοχήσαντες οἱ Κλουσηνοὶ μετὰ τῶν ἐκ
C Ῥώμης πρέσβεων ἐπέθεντο τοῖς Γαλάταις. ὁ δὲ τῶν Γαλατῶν
βασιλεὺς Βρέννος ὀργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, τῶν Κλουσηνῶν ἀμελήσας
εὐθὺς ὡς εἶχε τὸ στράτευμα κατὰ τῆς Ῥώμης ἐκίνησεν, ἐπεὶ μὴ
ἐπὶ τιμωρίᾳ οἱ πρέσβεις αὐτῷ ἐξεδίδοντο· καὶ τοσούτῳ τάχει
ἐχρήσατο ὥστ᾽ ἐπελθεῖν αὐτοὺς τῇ πόλει μὴ προμαθόντων Ῥω-
μαίων τὴν ἔφοδον. τὸ μέντοι δαιμόνιον προαγγεῖλαι αὐτοῖς
τὴν ἔφοδον λέγεται. Μάρκος γὰρ Καίδικος νυκτός ποι βαδί-
ζων φωνῆς ἤκουσε λεγούσης "Γαλάται ἔρχονται." εἰρηκότος
δὲ τοῦτο Μάρκου τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, ἐν παιδιᾷ τὸν λόγον
ἐποιοῦντο καὶ γέλωτι, ἕως αὐτάγγελοι οἱ Γαλάται σφῶν πλησίον
ἐγένοντο. τότε δὲ σπουδῇ ἐξελθόντες καὶ ἀτάκτως ἀγωνισάμενοι
D αἰσχρότατα ἥττηντο. καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ μάχῃ πεπτώκασι,
πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἔθνησκον καταλαμβανόμενοι, πλεῖστοι δὲ καὶ
εἰς ποταμὸν τὸν Τίβεριν συνωθήθησαν καὶ ἐφθάρησαν· οἱ δὲ
λοιποὶ σκεδασθέντες οἱ μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἐλθεῖν ἠδυνήθησαν,
οἱ δὲ ἀλλαχοῦ.

Οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὸ γεγονὸς ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένοντο,
καὶ ἀπογνόντες οὔτε τῶν τειχῶν φυλακὴν ἔθεντο οὔτε τῆς πόλεως
τὰς πύλας ἔκλεισαν, ἀλλ᾽ οἱ μὲν αὐτὴν ἐκλιμπάνοντες ἔφευγον,
οἱ δὲ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀνέδραμον εἰς τὸ Καπιτώλιον. μό-
νοι δὲ ὀγδοήκοντα ἄνδρες, οὓς οἱ μὲν ἱερεῖς εἶναί φασιν, οἱ δὲ
P I 356 τοὺς πρώτους Ῥωμαίων καθ᾽ ἡλικίαν καὶ πλοῦτον καὶ γένος, ἐν-

3 βλέννος B. 8 Κεδίκιος Plutarchus, *Caedicius* Livius. caeterum haec Dioni potius quam Plutarcho (c. 14) tribuenda. 11 αὐτάγγελτοι A. 15 εἰς] ἐς τὸν A. συνωθήσθησαν A, συνώσθησαν B corr. 19 τὰς πύλας τῆς πόλεως AB.

Clusini cum Romanis legatis Gallos ex insidiis invaserunt. quod Brennus Gallorum rex indigne ferens, Clusinis neglectis e vestigio Romam versus duxit exercitum, cum ei legati ad supplicium non dederentur; tantaque usus est celeritate, ut urbem invaderet prius quam eorum accessum Romani cognovissent, quanquam divinitus praenuntiatum. Marcus enim Caedicus fertur noctu iter faciens vocem audivisse quae diceret "Galli veniunt." quam cum senatui populoque narrasset, verba eius cum ludibrio et risu excepta sunt, donec Galli ipsi in propinquo suum adventum nuntiarunt. tunc vero festinanter egressi temere commisso praelio turpissime superati sunt. multi in pugna ceciderunt; multi in fuga comprehensi, plurimi in Tiberim flumen praecipitati perierunt: reliqui dissipati partim Romam pervenerunt partim alio.

Qui in urbe erant, clade ea cognita inopes consilii et desperabundi nec moenia custodiverunt nec portas clauserunt, sed alii fugam ceperunt, alii cum uxoribus et liberis Capitolium occuparunt. soli 80 viri, quos alii sacerdotes fuisse memorant, alii Romanorum aetate opibus

δόντες ἱερὰς ἢ πολυτελεστάτας στολάς, ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν ἐλεφαν-
τίνων δίφρων ἐκάθηντο, τὴν ἐπιοῦσαν προσμένοντες τύχην. οἱ
δὲ Γαλάται τῇ ὑστεραίᾳ ἦλθον μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἰδόντες δὲ τὰς
πύλας ἠνεῳγμένας καὶ τὸ τεῖχος ἀφύλακτον, ἐπέσχον καὶ οὐκ εἰ-
σῄεσαν, ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες. τῇ δὲ τρίτῃ θαρσήσαντες εἰσε-
πήδησαν καὶ εἷλον τὴν πόλιν. καὶ τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν
ὁ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε βασιλεύς, αὐτὸς δὲ διιὼν τὴν ἀγορὰν
ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἐκείνους ἄνδρας, ὁρῶν ἐν κόσμῳ
αὐτοὺς ἀτρεμοῦντας καὶ σιωπῇ. τοὺς δὲ Γαλάτας εἶχεν ἔκπλη-
ξις πρὸς τὸ ἄτοπον, ὤκνουν τε αὐτοῖς προσελθεῖν. ὀψὲ δὲ τολ- B W II 34
μήσας τις ἑνὶ παρέστη, καὶ τῆς ὑπήνης ἁψάμενος τοῦ ἀνδρὸς
κατῆγε ταύτην βαθεῖαν οὖσαν· ὁ δὲ τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν
ἐκείνου ἐπάταξε. καὶ ὁ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν τὸν
ἄνδρα κατέκτεινεν. οὕτω τε καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνῄρουν προσπε-
σόντες οἱ βάρβαροι, καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν καὶ κατεπίμπρασαν.
εἶτα καὶ τῷ Καπιτωλίῳ προσέβαλον· ὡς δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας
ἐπιχειροῦντες οὐδὲν ἤνυον, οἱ μὲν ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ
δὲ τὴν χώραν κατέτρεχον τροφὰς πορίζόμενοι, σκιδνάμενοι καὶ
σποράδην ἐπιόντες ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ, ἅτε μέγα φρονοῦντες τῷ εὐτυ- C
χήματι. καὶ ὑπὸ μέθης ἐσφάλλοντο· οἴνῳ γὰρ ἐντυχόντες πολλῷ
ἀκρατέστερον ἐχρῶντο αὐτῷ, μήπω πρότερον πόματος τοιούτου
γευσάμενοι.

3 μὲν om A. 4 ἠνεῳγμένας libri omnes. 10 τε C, δὲ PW. 13 τὴν μάχαιραν σπασάμενος B. 14 τε καὶ AB, τὲ C, δὲ PW. 15 προσπεσόντες οἱ βάρβαροι AB, οἱ βάρβαροι προσπεσόντες αὐτοὺς C, οἱ βάρβαροι προσπεσόντες αὐτοῖς PW. 16 ἐπιχειροῦντες ἡμέρας AB.

et genere principes, sive sacris sive pretiosissimis stolis induti in sellis eburneis in foro cum maiestate consederunt, imminentem fortunam exspectantes. postridie Galli ad Romam venerunt; sed cum portas apertas et moenia praesidiis vacua viderent, restitere nec ingressi sunt, subesse insidias suspicati. tertio die, sumpta fiducia, impetu facto urbem ceperunt. barbarorum rex Capitolium praesidio sepsit, forumque perambulans senum illorum tranquillum et tacitum consessum est miratus. Gallos etiam stupor invasit, ob insuetatum spectaculum ad eos accedere non ausos. tandem quidam unum aggressus promissam eius barbam deorsum traxit, et senem, qui baculum eius capiti illiserat, stricto ense occidit; eodemque modo reliqui a barbaris caesi sunt, aedes direptae et incensae. deinde Capitolio per multos dies frustra oppugnato alii in praesidiis manserunt, alii ad commeatum petendum agros populati sunt, dispersi ac nullo ordine, elati successibus et prae ebrietate titubantes. nam vini magna copia reperta avide se ingurgitarant, ut qui prius similem potum non gustassent.

Οὕτω δ' ἔχοντας ὁρῶν τοὺς Γαλάτας ὁ Κάμιλλος, ἐπεὶ καὶ τὴν τῶν Ἀρδεατῶν ἐληΐζοντο χώραν, αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἀρδεάτας πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας τόλμης δὲ δεομένους δι' ἀπειρίαν καὶ τὸ πρὸς μάχας ἀνάσκητον, λόγον πρὸς τοὺς νεωτέρους ἐνέβαλεν ὡς οὐκ ἀνδρίᾳ τῶν βαρβάρων τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν ἐπιγράφεσθαι δεῖ ἀλλ' ἀτυχίᾳ Ῥωμαίων, καὶ εἰ προθυμοῖντο καὶ θαρροῦσιν αὐτοί, ἀκινδύ-
D *νως νικήσειν τοὺς πολεμίους διισχυρίζετο. οὕτω πείσας τοὺς νέους, εἶτα καὶ τοὺς λοιπούς, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ νυκτὸς βαθείας μεθύουσιν αὐτὸς μετὰ τῶν Ἀρδεατῶν τοῖς βαρβάροις προσέμιξε. καὶ τοὺς πλείονας ἐκεῖ κατέκοψεν, εἰ δέ τινες καὶ φυγεῖν ἠδυνήθησαν ἐν τῷ σκότει, μεθ' ἡμέραν διέφθειρον αὐτοὺς ἱππεῖς καταλαμβάνοντες.*

Τῆς δὲ φήμης ταχὺ κηρυξάσης ἁπανταχοῦ τὸ κατόρθωμα, ὅσοι τῶν Ῥωμαίων φυγόντες ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς Γαλάτας μάχης ἐσώζοντο, τὰ ὅπλα λαβόντες ἀπῄεσαν πρὸς τὸν Κάμιλλον, δέχεσθαι δεόμενοι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. ὁ δ' οὐκ ἔφη πεισθήσεσθαι, μὴ πρότερον τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σωζομένων ψηφισαμένων αὐτῷ τὴν ἀρχήν. ἦν δὲ ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος τοῖς εἰς τὸ
P I 357 *Καπιτώλιον. εἷς δέ τις τῶν νέων Κομίνιος Πόντιος, δόξης ἐρῶν, ὑπέστη τὸν ἆθλον, καὶ λαθὼν διὰ μέσων διέβη τῶν πολεμίων, καὶ τῷ λόφῳ τοῦ Καπιτωλίου προσπελάσας καὶ χαλεπῶς ἀνερπύ-*

3 δὲ om A. 4 *λόγον* AB Plutarchus, *λόγους* PW. 6 *ἀνδρίᾳ* B Plutarchus, *ἀνδρείᾳ* PW. 11 *ἱππεῖς αὐτοὺς* AB. 14 *πρὸς* om B. 16 *ὁ δ' οὐκ ἔφη*] Plutarchi verba sunt, non Dionis (Exc. Peiresc. 30). 18 *τοῖς ἐν τῷ καπιτωλίῳ* A: Plutarchus *εἰς τὸ Καπιτώλιον.* 19 *Κομίνιος* AB Plutarchus, *κομόνιος* C, *Κομήνιος* PW.

Camillus ubi Gallos sic affectos vidit (nam Ardeatem quoque agrum infestabant), cum Ardeatium iusta multitudo esset sed ob belli gerendi imperitiam non satis audaciae haberet, apud iuniores sermonem iniecit, successus illos non fortitudini barbarorum sed infelicitati Romanorum esse adscribendos. quod si strenuam operam imperterriti navare vellent, citra periculum hostes superaturos affirmavit. sic persuasis adolescentibus, mox etiam caeteris, aetate florentes armat; et profunda nocte barbaros aggressus, plerosque illic cecidit. si qui vero in tenebris effugerunt, eos interdiu equites comprehensos occiderunt.

Eam victoriam cum fama celeriter passim vulgasset, Romani qui ex prima pugna Gallica evaserant sumptis armis ad Camillum se contulerunt, petentes ut imperium in se exercere vellet. id ille recusavit, priusquam ab iis qui in Capitolio incolumes essent decerneretur. cum nemo esset qui id in Capitolium nuntiaret, quidam adolescens Pontius Cominius gloriae cupiditate id discrimen adiit, perque medios hostes clam ad tumulum Capitolinum evasit, et cum aegre nunc pronus nunc

σας μόλις τε ἀναρριχησάμενος πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων παρὰ τῶν φυλαττόντων εἰσήχθη, καὶ τήν τε νίκην τοῦ Καμίλλου κατήγγειλε, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις εἰπὼν βεβαιῶσαι τῷ Καμίλλῳ τὴν ἀρχὴν παρεκάλει. οἱ δὲ δικτάτορα τὸν Κάμιλλον ἐψηφίσαντο. καὶ ὃς τοὺς ἔξω ὄντας Ῥωμαίους περὶ δισμυρίους συναγαγὼν καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων πολλούς, παρεσκευάζετο πρὸς ἐπίθεσιν. οἱ δὲ βάρβαροι μεθ᾽ ἡμέραν διιόντες, καὶ καταμαθόντες ὅθεν ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ (τοῦτο δ᾽ ὑπετόπασαν ἔκ τε τῶν ἀπερρωγότων τῆς πέτρας θραυσμάτων καὶ τῆς πόας ἣ πολλὴ ἐπ᾽ αὐτῆς ἦν τῆς μὲν ἀνεσπασμένης τῆς δὲ συμπεπιλημένης), ἐκεῖθεν ἀναβῆναι νυκτὸς καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο. καὶ ἐπεχείρησαν τῷ ἔργῳ, καὶ δυσχερῶς μὲν ἀνῄεσαν δ᾽ ὅμως, καὶ ἔλαθον ἂν ἡμμένοι τοῦ προτειχίσματος καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιθέμενοι, εἰ μὴ χῆνες ἦσαν περὶ τὸν νεὼν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι, οἳ φύσει ὄντες εὐαίσθητοι καὶ ψοφοδεεῖς, ταχὺ τῶν Γαλατῶν τὴν ἔφοδον ᾔσθοντο, καὶ ταραχώδει κλαγγῇ φερόμενοι πρὸς τοὺς φύλακας ἐπήγειραν ἅπαντας. οὕτω δὲ τοῖς ἀνιοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προσμίξαντες τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τοὺς δὲ κατὰ τῆς πέτρας ἀπώσαντο, καὶ τὸν κίνδυνον ἐκπεφεύγασιν.

Margin letters: B (beside line 7), C (beside line 17)

Ἐντεῦθεν ἦσαν οἱ Κελτοὶ ἀθυμότεροι, ἐφ᾽ ἑπτὰ μησὶ τῇ πολιορκίᾳ ταλαιπωρούμενοι. διὸ καὶ περὶ συμβάσεων ὅ τε τῶν

1 μόλις] καὶ μόλις A. ad ἀναρριχησάμενος ab alia manu adscriptum ... ἐπὶ ὑγροῦ ἡ λέξις, οἷον τὸ ὕδωρ ἀναρριχᾶται καὶ ἀναδίδοται ἐκ τῆς γῆς· ἐνταῦθα δὲ σημαίνει τὸ ταῖς χερσὶν ἀντιλαμβανόμενον ... ἀνιέναι. eadem fere in Lexico quod Zonarae tribuitur, et apud alios. 8 τοῦτον A. ὑπετόπευσαν C. 16 τοὺς φύλακας] αὐτοὺς (τοὺς Γαλάτας) Plutarchus. 17 δὲ] τε A.

supinus arrepsisset, ab excubitoribus ad magistratus est perductus, nuntiataque victoria et militum voluntate exposita eos hortatus ut imperium Camillo confirmarent. qui cum ab eis dictator dictus esset, collectis Romanorum qui foris erant viginti fere milibus, et magnis sociorum auxiliis comparatis, ad pugnam se paravit. at barbari cum interdiu circumeuntes animadvertissent ubi Pontius in Capitolium conscendisset (id vero ex abruptis petrae fragmentis et herba quae multa in ea erat partim evulsa partim conculcata coniectabant), illic et ipsi noctu adscendere statuerunt; et rem aggressi, aegre illi quidem, sed adscenderunt tamen. ac propugnacula attigissent et vigiles oppressissent, nisi anseres, qui in aede Iunonis alebantur, cum natura sensus excitatos habeant et ad quemvis strepitum expavescant, celeriter Gallorum adventu animadverso, cum turbulento strepitu fugientes, vigiles caeterosque omnes excitassent. sic Romani iis qui adscenderant partim occisis partim de petra deiectis id periculum evitarunt.

Ex eo Gallis imminuti sunt animi, cum oppugnationis aerumnas septem mensibus tolerassent. itaque duce barbarorum Brenno et Roma-

βαρβάρων βασιλεὺς Βρέννος καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων χιλίαρχος ὁ
W II 35 Σουλπίκιος διειλέχθησαν. καὶ συνέδοξε χιλίας λίτρας χρυσίου τοῖς Γαλάταις τοὺς Ῥωμαίους καταβαλεῖν, τοὺς δὲ τὸ χρυσίον λαβόντας αὐτίκα τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἀπαναστῆναι. κομισθέντος δὲ τοῦ χρυσίου, καὶ τῶν βαρβάρων περὶ τὸν σταθμὸν
D κακουργούντων λάθρα, ὁ Βρέννος τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα λύσας ἐπέθηκε τοῖς σταθμοῖς. πυθομένου δὲ τοῦ χιλιάρχου τί τὸ γινόμενον, "τί ἄλλο" εἶπεν "ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη;" ἐν τούτοις ὁ Κάμιλλος ἄγων τὸν στρατὸν ταῖς πύλαις ἐπέστη τῆς πόλεως· καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπειγόμενος ἐπορεύετο. καὶ ἐλθὼν τὸ μὲν χρυσίον ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν δὲ ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν ὡς σιδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις καὶ οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν. τοῦ δὲ Βρέννου ἀδικεῖσθαι φάσκοντος λυομένης τῆς ὁμολογίας, ἀντεῖπεν ὁ Κά-
P I 358 μιλλος μὴ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας αὐτοῦ μὴ συμπράξαντος, ἤδη δικτάτορος ᾑρημένου. ταραχθεὶς οὖν ὁ Βρέννος μέχρι ξιφουλκίας προῆλθεν, ὅμως δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπήγαγε τοὺς Κελτούς· εἶτ' ἐκλιπὼν τὴν πόλιν καὶ σταδίους ἑξήκοντα προελθὼν ἐστρατοπέδευσεν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν τεθαρρηκότας ἤδη ἐπαγόμενος τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τρέπεται τοὺς βαρβάρους φόνῳ πολλῷ καὶ λαμβάνει σφῶν τὸ στρατόπεδον.

Οὕτως ἡ Ῥώμη παραλόγως ἥλω καὶ ἐσώθη παραλογώτερον·

9 ἐπέστη ABC, ἐπέστησε PW. 12 δὲ add AB. 17 ταραχθεὶς A. 18 ἀπήγαγε AB Plutarchus, προήγαγε PW.

norum tribuno Sulpicio de pacificatione tractantibus convenit ut Romani Gallis mille pondo auri numerarent, Galli vero auro accepto statim urbe agroque Romano excederent. auro allato, barbaris in pensando clam fraudem struentibus, Brennus ensem et balteum lateri demptum ponderibus imposuit. rogante tribuno quid id esset, "quid aliud" inquit "nisi victis dolor?" interea Camillus cum exercitu ad portas urbis accessit; et statu rerum cognito propere ad Romanos abit, aurum de lancibus sublatum ministris dat auferendum, Gallos cum lancibus et ponderibus abire iussit: Romani enim moris esse ferro, non auro patriam tueri. Brenno conquerente iniuriam sibi fieri si pacta rumperentur, Camillus respondit pacta irrita esse, ut quae facta fuissent absque suo assensu, qui iam dictator creatus esset. quo sermone turbatus Brennus eo processit ut ensem stringeret; sed tamen Gallos in castra duxit, eaque deinde relicta urbe ad stadia 60 promovit. cum primum diluxisset, adest Camillus, Romanos iam fidentes adducit, et barbaris cum multa caede profligatis castra occupat.

Sic Roma capta mirabiliter et maiore miraculo liberata Camillus

ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε. τῆς οὖν πόλεως διεφθαρμένης παντάπασι τὸ πλῆθος ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν οὐκ ἠβούλετο, οὔτε χρήμασιν οὔτε σώμασιν ἐρρωμένοι, καὶ μικροῦ ἐξέλιπον ἂν αὐτήν. οὐδὲ γὰρ ἐπείθοντο οὔτε τοῖς ἐν τέλει οὔτε τῇ γερουσίᾳ παρακαλοῦσι B καὶ συμβουλεύουσι μὴ ἐκλιπεῖν τὸ ἄστυ ὃ ἐκ τῶν πολεμίων ἤδη ἐσέσωστο, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντων περὶ τούτου βουλευομένων ἑκατόνταρχος φρουρὰν ἄγων τινὰ καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν διιὼν τυχαίως "ἐνταῦθα στῆτε" πρὸς τοὺς αὐτῷ ἑπομένους ἐβόησεν· "ἐνταῦθα γὰρ δεῖ ὑμᾶς μεῖναι." θείᾳ γὰρ προνοίᾳ ἐνόμισαν ταῦτ' εἰρῆσθαι, καὶ τοῦ μεταναστεῦσαι ἀπέσχοντο, πρὸς δὲ τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς Ῥώμης σὺν προθυμίᾳ ἐτράποντο, καὶ τά τε τείχη καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀνεκαίνισαν.

24. Οὔπω δὲ τῆς περὶ ταῦτα παυθεῖσιν ἀσχολίας πόλεμοι προσέπεσον διαφόρων ἐθνῶν, Αἰκουῶν τε καὶ Οὐολούσκων καὶ C Λατίνων. Τυρρηνοὶ δὲ Σούτριον ἐπολιόρκουν συμμαχίδα Ῥωμαίων πόλιν. ἀποδείκνυται οὖν τὸ τρίτον δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος· καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς κατετροπώσατο τοὺς λοιπούς, ἐπὶ δὲ τὸ Σούτριον ἦγε τὴν στρατείαν. οἱ δὲ Σουτρηνοί (ἔτυχον γὰρ τὴν πόλιν τοῖς πολεμίοις ἐκδεδωκότες καὶ ταύτης ἀποχωρήσαντες) καθ' ὁδὸν ἔτι ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων ὑπήντων. οὓς ἰδὼν ὁ Κάμιλλος, καὶ τὰ συμβεβηκότα πυθόμενος,

5 συμβασιλεύουσι A. πολέμων C. 6 ἔσωστο A. ... 8 ἑπομένους αὐτῷ A. 19 Σουτρῖνοι Plutarchus. 21 παίδων A Plutarchus, τέκνων PW.

FONTES. *Cap.* 24. *Plutarchi Camillus, c.* 33—43. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 27 *p.* 155.

triumphavit. sed multitudo urbem penitus eversam instaurare noluit ob inopiam pecuniae et corporum imbecillitatem, ac parum abfuit quin ea desereretur. ac neque senatui neque aliis magistratibus ab deserendae urbis consilio, profligato hoste, revocantibus paruisset plebs, nisi cum in foro ea de re omnes deliberarent centurio quidam ex praesidio revertens dum forte agmine forum transit in comitio exclamasset "hic state, hic vobis manendum est." ea enim verba divinitus prolata arbitrati migrationis consilium abiecerunt, et ad Romae instaurationem alacriter conversi tum moenia tum privatas aedes annuo spatio refecerunt.

24. Verum ea occupatione nondum defunctos bella variarum gentium infestarunt, Aequorum Volscorum et Latinorum. Tyrrheni Sutrium, sociam populi Romani urbem, obsederunt. igitur Camillus tertium dictator dictus caeteris profligatis exercitum contra Sutrium duxit. enimvero Sutriani dedita hostibus urbe cum uxoribus et liberis Camillo in itinere obviam facti sunt. quibus visis Camillus, eorumque casibus cognitis,

αὐτίκα πρὸς τὸ Σούτριον ὡς εἶχεν ἠπείγετο· καὶ ἀπροσδοκήτως αὐτῷ προσβαλών, ἀφύλακτόν τε εὑρών, ἀπαθὲς κακῶν αὐθημερὸν
D τοῖς πολίταις αὐτὸ ἀνεσώσατο. ἐθριάμβευσεν οὖν ἐπὶ τούτοις ἄγων τὰ ἐπινίκια, καὶ ἐπὶ μέγα δόξης ἤρετο.

Μάρκος δὲ Μάλλιος ὁ πρῶτος τοὺς Κελτοὺς τῷ Καπιτωλίῳ προσβαλόντας ἐκ τῆς ἄκρας ὠσάμενος, ὅθεν καὶ Καπιτωλῖνος προσωνομάσθη, φθονῶν τῷ Καμίλλῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων τυραννίδι ἐπέθετο, καὶ διὰ τοῦτο ᾠκειοῦτο τὸν ὅμιλον δημαγωγῶν καὶ πάντα πράττων εἰς θεραπείαν αὐτοῦ. παραλαβὸν οὖν αὐτὸν τὸ πλῆθος ἀνήγαγεν εἰς τὸ Καπιτώλιον· καὶ κατέσχον αὐτό. διὸ καὶ δικτάτωρ τὸ τέταρτον ᾑρέθη ὁ Κάμιλλος. τῶν δὲ τῆς γερουσίας καὶ τῶν ἐν τέλει ἐς μέγα δέος ἐμπεπτωκότων καὶ ἀπορούν-
P I 359 των τί ἂν πράξαιεν, δοῦλός τις αὐτοῖς προσελθὼν ζῶντα τὸν Καπιτωλῖνον σφίσι παραδώσειν ὑπέσχετο. λαβὼν οὖν ὁπλίτας καὶ τάξας αὐτοὺς ἀφανῶς ἐνεδρεύειν ὑπὸ τὸ Καπιτώλιον, ὡς αὐτό-
W II 36 μολος τῷ Καπιτωλίνῳ προσκεχωρήκει, ἐπῄνει τε αὐτὸν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ βοήθειαν παρὰ τῶν ὁμοδούλων αὐτῷ ἐπηγγέλλετο. καὶ ταῦτά οἱ διαλεγόμενος ἀπήγαγε τὸν ἄνδρα πόρρω τῶν περιεστηκότων, ὡς δή τι κοινολογούμενος αὐτῷ ἰδιαίτατα, καὶ ἠρέμα κατ' ἐκεῖνο τοῦ Καπιτωλίου προσῄει καθ' ὃ ἡ ἐνέδρα ἐλελόχιστο, κἀκεῖθεν αὐτὸν κάτω ἀπώσατο· ὃς καὶ ληφθεὶς ἀποκεκόμιστο πρὸς τὸ δικαστήριον. ὁ δὲ τάς τε ἀριστείας κατέλεγε, καὶ τὸ

5 μάλλιος ABC, ὁ Μάλλιος PW. ὁ add AB. 9 παραλαβὸν οὖν] quae sequuntur, haud dubie Dionis sunt. 10 καὶ κατέσχον αὐτό om A. 11 ᾔρετο τὸ τέταρτον A. 14 παραδοῦναι σφίσι A. 22 ὁ δὲ τάς — p. 89 v. 9 κατεκρήμνισεν partim ex Plutarcho. cf. Dionis Exc. Peiresc. 31, Vatic. 27.

statim ut erat Sutrium properat; ac subito aggressus urbem nulla munitam custodia civibus incolumem eodem die restituit. his rebus gestis triumphavit, magnam gloriam adeptus.

Marcus vero Manlius, qui primus Gallos Capitolio depulit, unde Capitolini nomen est adeptus, prae caeteris Camillo invidens, regnum affectavit; eaque de causa plebe sibi obsequiis devincta, in cuius gratiam nihil non faciebat, a factione sua ad Capitolium occupandum ductus est. quare Camillus quartum dictator est dictus. senatu autem et magistratibus caeteris admodum consternatis et quid agendum esset dubitantibus, servus quidam promisit se Capitolinum eis viventem traditurum. acceptisque armatis et clam per insidias sub Capitolio collocatis, transfugae specie se ad illum confert, eiusque facto collaudato a conservis suis auxilia pollicetur. quae cum diceret, virum paulo longius a circumstantibus, ut arcani aliquid dicturus, in eum Capitolii locum quo insidiae collocatae erant perductum praecipitat. ita captus in prae-

Καπιτώλιον τοῖς τε δικάζουσι καὶ τοῖς περιεστῶσιν ἐδείκνυ, ἄποπτον B ὂν ἐκεῖθεν, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσπεφευγότων πολιτῶν ἀνεμίμνησκεν, ὡς ἐντεῦθεν κατακλᾶσθαι τοὺς δικαστὰς καὶ ὑπερτίθεσθαι τὴν ψῆφον, μήτ᾽ ἀφιέντας μήτε καταδικάζοντας. τοῦτο δὴ νοήσας ὁ Κάμιλλος εἰς ἄλλον τόπον τὸ δικαστήριον συνεστήσατο, ὅθεν οὐκ ἦν τὸ Καπιτώλιον ἄποπτον. καὶ καταψηφισθεὶς ὁ Καπιτωλῖνος ἐκεῖ ἀπήχθη τε εἰς τὸ Καπιτώλιον καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς ἀπώλετο καθ᾽ ἧς ἐκεῖνος τὸν Κελτὸν κατεκρήμνισεν.

Εἶτα πολλῶν πολέμων κατά τε τῆς Ῥώμης αὐτῆς καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ πόλεων κινηθέντων, ἐπεξελθόντες τοῖς ἐναντίοις οἱ Ῥωμαῖοι διά τε τοῦ Καμίλλου καὶ δι᾽ ἑτέρων, ἤδη ἐκείνου C ὑπεργηράσαντος, τούς τε πολέμους κατέπαυσαν καὶ εἰρήνην βαθεῖαν ἔσχον πρὸς τοὺς ἐκτός· πρὸς ἀλλήλους δὲ ἐστασίαζον. Μάρκος γάρ τις Φάβιος εὐπατρίδης, θυγατέρων δύο τυγχάνων πατήρ, τὴν μὲν πρεσβυτέραν Λικιννίῳ τινὶ Στόλωνι κατηγγύησε πολὺ αὐτοῦ καταδεεστέρῳ, τὴν δὲ νεωτέραν Σουλπικίῳ Ῥούφῳ ἀνδρὶ ὁμοτίμῳ συνῴκισε. χιλιαρχοῦντος οὖν τοῦ Ῥούφου καὶ ὄντος ἐν ἀγορᾷ, πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς παραγέγονεν. ἀφικομένου δ᾽ ἐκείνου τὴν θύραν ὁ ῥαβδοῦχος κατά τι ἔθος ἀρχαῖον ἔκρουσε. διεπτοήθη δὲ πρὸς τὸν πάταγον ἡ γυνὴ οὔπω τούτου πεπειραμένη· καὶ γέλως ἐπὶ τούτῳ καὶ παρὰ τῆς

11 ὑπερκειμένων C. 13 πολεμίους A. 16 λικινίῳ B. 18 χιλιαρχοῦντος — p. 90 v. 3 παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν Dionis excerptum Vaticanum 27.

torium abducitur. ubi cum res suas gestas commemoraret, et Capitolio iudicibus ac circumstanti coronae (ex eo enim loco videri poterat) ostenso, ut et arcem et eos qui illuc confugerant conservasset, in memoriam revocaret, iudices miseratione adducti eum neque absolutum neque damnatum ampliarunt. eo Camillus cognito iudices in alium locum traduxit, unde Capitolium conspici non poterat. ubi condemnatus et in Capitolium perductus de rupe Tarpeia praecipitatur, unde Gallos ipse profligarat.

Deinde multa bella partim ipsi urbi partim subiectis civitatibus illata Romani et per Camillum et, eo iam senio effeto, per alios omnia propulsarunt. et summo otio ab exteris hostibus potiti inter sese certarunt. nam cum M. Fabius patricius, duarum filiarum pater, natu maiorem Licinio Stoloni, homini longe inferioris conditionis, iuniorem Sulpicio Rufo, sui loci viro despondisset, interim dum Rufus tum tribunus in foro versatur, soror uxorem eius invisit. illo revertente cum lictor veteri quadam consuetudine fores pulsaret, ad eum strepitum mulier illius rei insolens expavescit; eaque de causa risu et a sorore et a caeteris

D ἀδελφῆς καὶ τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ ὡς ἰδιῶτις ἐσκώφθη.
τῇ δ' ἐν δεινῷ τὸ πρᾶγμα πεποίητο, καὶ τὸν ἄνδρα ἐς ἀρχὴν
παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν. ὁ γοῦν Στόλων ὑπὸ τῆς γυναικὸς παρα-
κινηθεὶς Λουκίῳ τινὶ Σεξτίῳ ἀνδρὶ τῶν ὁμοίων τὰ τοῦ πράγμα-
τος κοινωσάμενος, ἄμφω δημαρχῆσαι κατεβιάσαντο, καὶ τὸν
κόσμον τῆς πολιτείας συνέχεον, ὡς καὶ ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀναρ-
χίαν γενέσθαι τῷ δήμῳ· τὰς γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἀρχαιρεσίας
ἐνεπόδιζον. καὶ ἐπὶ πλέον ἂν ἔτι τοῦτο ἐγένετο, εἰ μή τις ἀγγε-
λία κεκόμιστο ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὖθις ἐλαύνειν τοὺς Κελτούς.
P I 360 ἅπαν οὖν πρὸς ἀλλήλους ἀφέντες διάφορον, δικτάτορα τὸ πέμπτον
τὸν Κάμιλλον εἵλοντο καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐστράτευσαν. οὐ
μάχη μέντοι κοινή, μονομαχία δὲ γέγονε πρότερον. Τίτος γάρ
τις Μάλλιος ἀνὴρ εὐπατρίδης προσκεκρουκὼς τῷ πατρὶ παρημε-
λεῖτο καὶ διέτριβεν ἐν ἀγρῷ· εἶτα τῷ πατρὶ διηλλάγη, καὶ χι-
λίαρχος στρατοπέδου γενόμενος τῷ τε προκαλουμένῳ Κελτῷ πρὸς
μονομαχίαν ἀντέστη, καὶ νικήσας αὐτὸν τὸν στρεπτὸν αὐτοῦ χρυ-
σοῦν ὄντα ἐσκύλευσε, καὶ Τουρκουάτος φορῶν αὐτὸν ἐπεκέκλητο.
συμμιξάντων δὲ καὶ τῶν στρατευμάτων ἥττηντο οἱ Κελτοί, καὶ
τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἀπέσχοντο, τὴν δ' Ἀλβανίδα ἐλεη-
B λάτουν. ἐάσαντες οὖν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διαρπάσαι τὴν χώραν,
ὡς κατακορεῖς γενόμενοι βρωμάτων καὶ μέθης εὐεπιχειρητότεροι
εἶεν, ἐπέθεντο σφίσι, καὶ αὐτῶν τε πολλοὺς διέφθειραν καὶ τὸ

1 τῶν] παρὰ τῶν A: Dionis exc. τῶν. ἰδιώτης A. 9 τοὺς om AB. 12 κοινῇ B corr. 15 τῷ τε προκαλουμένῳ — 17 ἐπεκέκλητο] cf. quae A. Maius inter Dionis excerpta posuit 12 et 13, pag. 530.

orto ut plebeia muliercula derideretur. quam illa rem iniquo animo ferens maritum ad petendos honores incitat. cuius impulsu Stolon, re cum L. Sextio sui ordinis homine communicata, per vim tribunatum uterque expetiverunt, confuso rei publicae ordine, ut per annos quattuor nulla esset populi obedientia, patriciorum comitiis interruptis. auctaque turba illa esset, nisi nuntiatum fuisset Gallos denuo Romam invasuros. omissa igitur omni inter se contentione, Camilloque quintum dictatore dicto, contra hostes sunt profecti. sed antequam praelium committeretur, singulare certamen est initum. Titus enim Manlius, vir patricius, offenso patre neglectus in agro versabatur. cui deinde reconciliatus, factusque tribunus militum, Gallum, a quo provocatus fuerat, vicit; et aureum torquem illi detractum gestare solitus Torquati cognomentum invenit. exercitibus quoque congressis Galli superati, Romano itinere omisso, Albanum agrum populabantur. id Romani prohibere noluerunt, donec mero et crapula distentos minore periculo aggressi multos occide-

σφῶν εἷλον στρατόπεδον. ὁ δὲ Κάμιλλος εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελ-
θὼν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν.

Ἔκτοτε οὖν οἱ μὲν χιλίαρχοι, οἳ ἀντὶ τῶν ὑπάτων ἐγένοντο,
ἐσχολάκασιν, ὕπατοι δὲ ἀπεδείκνυντο ἐνίοτε μὲν εὐπατρίδαι, ἐκ
δὲ τοῦ πλήθους ἐνίοτε, ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ὁμοῦ. νόσου
δ' ἐνσκηψάσης τῇ Ῥώμῃ καὶ ὁ Κάμιλλος τέθνηκε, καὶ οἱ Ῥω- W II 37
μαῖοι πλεῖστα θανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἠνιάθησαν. C

25. Μετὰ δὲ ταῦτα καί τι συμβῆναι πάθος περὶ τὴν Ῥώ-
μην ἱστόρηται. διαστῆναι γὰρ τὸ πεδίον λέγεται τὸ μεταξὺ τοῦ
Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου ἐξάπινα, μήτε σεισμοῦ προηγησα-
μένου μήτ' ἄλλου τινὸς οἷα συμβαίνειν εἴωθε φυσικῶς ἐπὶ τοιού-
τοις παθήμασι. καὶ ἦν τὸ χάσμα διαμένον ἐπὶ μακρόν, οὔτε
συνερχόμενον οἵως δή ποτε οὔτε μέντοι πληρούμενον, καὶ ταῦτα
χοῦν τε τῶν Ῥωμαίων ἐς αὐτὸ συμφορούντων πολὺν καὶ λίθους
καὶ ἄλλην ὕλην παντοδαπήν. ἀποροῦσιν οὖν τοῖς Ῥωμαίοις χρη-
σμὸς ἐδόθη, μὴ ἄλλως τὸ διεστὼς συνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ κρεῖττον D
αὐτῶν καὶ δι' οὗ μάλιστα πλεῖστον ἰσχύουσιν εἰς τὸ χάσμα ἐμ-
βάλλουσιν· οὕτω γὰρ ἐκεῖνό τε παύσεται, καὶ τῇ πόλει ἔσεται
δύναμις ἀκατάλυτος. ἔμενεν οὖν καὶ πάλιν τὸ ἄπορον ἀπορού-

1 σφῶν AB, αὐτῶν PW. 8 de M. Curtio ex Dione Tzetzes in Exegesi in Iliadem p. 136 v. 17. συμβεβηκέναι A. 9 λέγεται τὸ πεδίον A. 10 μήτε σεισμοῦ] contrarium narrant Maximus Planudes et Suidas iis locis quos ex Dione excerptos arbitratur A. Maius, Script. vet. nov. coll. vol. 2 p. 531 14 et 15. 11 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις A. 14 τῶν add AC.

Fontes. *Cap.* 25. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta in Tzetzae Exegesi in Iliadem p.* 136 *et in Florilegio Vaticano.*

runt, eosque castris exuerunt. Camillus Romam reversus magistratum deposuit.

Ab eo tempore tribunis militum, qui in consulum successerant locum, abrogatis, consules designari coeperunt, alias patricii alias plebeii, nonnunquam utriusque ordinis simul. lue Romae grassante Camillus etiam est mortuus, cuius obitus plurimum tristitiae Romanis attulit.

25. Post huiusmodi malum Romanos invasisse fertur, ut ea planicies, quae intra Palatium et Capitolium est, subito hiatu, neque terrae motu neque alia re unde talia natura oriuntur antegressa, discesserit atque ita permanserit diu. qui cum neque coiret ullo modo neque expleretur, quamvis Romanis multum et terrae et saxorum et alterius materiae omnis generis eo congerentibus, oraculum consultum respondit voraginem illam non expleri posse priusquam res optima, quaque plurimum Romani possent, in eam coniiceretur: sic enim et specum illum desiturum, et urbis imperium nunquam eversum iri. hoc responso non

μενον, ἀσαφοῦς τυγχάνοντος τοῦ χρησμοῦ. Μάρκος δὲ Κούρτιος ἀνὴρ εὐπατρίδης, νέος τὴν ἡλικίαν, ὡραιότατος τὴν μορφήν, ῥωμαλεώτατος τὴν ἰσχύν, ἀνδρειότατος τὴν ψυχήν, φρονήσει διαπρεπής, τὸν νοῦν συνεὶς τοῦ χρησμοῦ παρελθὼν εἰς μέσον ἐδημηγόρησε λέγων "τί τῶν λογίων ἀσάφειαν, ὦ Ῥωμαῖοι, ἢ ἀμαθίαν ἡμῶν αὐτῶν καταψηφιζόμεθα; ἡμεῖς ἐσμεν τοῦτο δὴ τὸ ζητούμενόν τε καὶ ἀπορούμενον. οὐ γάρ τι ἄψυχον ἐμψύχου λογισθήσεται βέλτιον, οὐδὲ τοῦ ἔννου καὶ ἔμφρονος καὶ λόγῳ κεκο-
P I 361 σμημένου τὸ ἄνουν ἄλογόν τε καὶ ἄφρον προτιμηθήσεται. τί γὰρ ἄν τις ἀνθρώπου προκρίνοιεν, ἵνα τοῦτο ἐς τὴν τῆς γῆς βαλόντες διάστασιν, αὐτὴν συναγάγοιμεν; οὐκ ἔστιν οὐδὲν ζῷον θνητὸν οὐδ' ἄμεινον οὐδ' ἰσχυρότερον ἀνθρώπου. εἰ γάρ τι δεῖ καὶ θρασυνόμενον εἰπεῖν, οὔτ' ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ θεὸς σῶμα θνητὸν ἔχων, οὔτε θεὸς ἄλλο τι ἢ ἄνθρωπος ἀσώματος κἀντεῦθεν ἀθάνατος· καὶ οὐ πόρρω τῆς θείας δυνάμεως ἀπηρτήμεθα. ταῦτα ἐγὼ μὲν οὕτω φρονῶ, ἀξιῶ δὲ καὶ ὑμᾶς τῇ γνώμῃ προσθέσθαι ταύτῃ. καὶ μή τις οἰήσαιτο ὅτι κλῆρον ποιήσομαι ἢ κόρην κελεύσω θανεῖν ἢ μειράκιον· αὐτὸς γὰρ ἐγὼ ἑκὼν ἐμαυτὸν ὑμῖν
B ἐπιδίδωμι, ἵνα σήμερον αὐτίκα κήρυκα πέμψητέ με καὶ πρεσβευτὴν τοῖς χθονίοις θεοῖς, ἐσόμενον ἀεὶ ὑμῶν προστάτην καὶ σύμμαχον." ταῦτα εἰπὼν ὁ Κούρτιος τὰ ὅπλα ἐνεδιδύσκετο, εἶτα καὶ τοῦ ἵππου ἐπέβη. οἱ δ' ἄλλοι περιαλγεῖς ἐγίνοντο καὶ περιχαρεῖς,

7 τι] τις C. 10 προκρίνειεν A. 11 οὐκ ἔστιν οὐδὲν — 15 κἀντεῦθεν ἀθάνατος ex Dione habet Florilegium Vaticanum, Scriptorum vet. novae collect. vol. 2 p. 532 533 16. 20 ὑμῖν ἀεὶ AB.

explicata est difficultas, propter obscuritatem. verum Marcus Curtius vir patricius, aetate integra, forma pulcherrima, viribus maximis, animo fortissimo, prudentia ornatissimus, oraculo intellecto pro contione dixit "quid obscuritatem oraculi, Quirites, aut tarditatem ingeniorum nostrorum accusamus? nos id sumus quod quaeritur omnesque suspensos tenet. neque enim inanima praeferenda sunt animatis, neque ea quae mente et intelligentia praedita sunt et sermone ornata brutis, rationis et prudentiae expertibus, postponenda. nam quid homini anteponatis, quo iniecto hiatum illum contrahamus? non est ullum mortale animantis genus homine praestantius aut fortius. quod si audacius loquendum sit, quid est homo nisi deus corpore mortali circumseptus? aut quid deus est nisi homo omnis ex materia concretionis expers atque immortalis? neque nos longe a divina potentia absumus. haec mihi persuasa sunt: quae vobis etiam persuasa esse velim. neque vero quisquam existimet me sortem ducturum aut virginem puerumve immolari iussurum: nam ego ipse me pro vobis devoveo, ut me hodie statim caduceatorem et oratorem ad deos manes ablegetis, semper patronum vestrum et adiutorem futurum." his dictis arma induit, equum conscendit. caeteri inter laetitiam et maerorem ambigui ornamenta

καὶ κοσμήματά τινα συμφορήσαντες οἱ μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον αὐτοῖς ἐκόσμουν ὡς ἥρωα, οἱ δέ τινα καὶ ἐς τὸ χάσμα ἐνέβαλλον. ἄρτι δ' ἐς αὐτὸ ἐνήλατο ὁ Κούρτιος ἔφιππος, καὶ ἡ τῆς γῆς συνήχθη διάστασις, καὶ οὐδεὶς οὐκέτι οὔτε τὸ χάσμα οὔτε τὸν Κούρτιον C ἐθεάσατο. ταῦθ' οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις ἱστόρηται· εἰ δέ τῳ μυθώδη κριθείη καὶ μὴ πιστά, ἔξεστιν οἱ μὴ προσέχειν αὐτοῖς.

Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πόλεμοι αὖθις καὶ παρὰ Γαλατῶν καὶ ὑφ' ἑτέρων ἐθνῶν ἐπηνέχθησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσαντο πάντας, πῆ μὲν ὑπάτους πῆ δὲ δικτάτορας ψηφιζόμενοι. ὅτε καί τι τοιοῦτον συμβέβηκε. δικτάτωρ ἐλέχθη Λούκιος Κάμιλλος, Γαλατῶν κατατρεχόντων τὰ ὑπὸ Ῥώμην. ὃς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ὁρμήσας γνώμην εἶχε τρίβειν τὸν καιρὸν καὶ μὴ διακινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονοίᾳ χρωμένους· ῥᾷον γὰρ αὐτοὺς καὶ ἀσφαλέστερον ἀπορίᾳ τροφῶν ἐκτρυχώσειν ἤλπισε. Γαλάτης δέ τις εἰς μονομαχίαν D τινὰ τῶν Ῥωμαίων προεκαλεῖτο. καὶ ἀντέστη αὐτῷ Οὐαλλέριος Μάρκος χιλιαρχῶν, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἔγγονος. καὶ λαμπρὰ W II 38 μὲν ἡ μάχη προέβη ἀμφοῖν· ὁ μὲν γὰρ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ περιτεχνήσει προέφερεν, ὁ δὲ Γαλάτης τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ τόλμῃ· ἐπὶ πλέον δ' ἐθαυμαστώθη ὅτι τῷ τοῦ Οὐαλλερίου κράνει κόραξ ἐφιπτάμενος καὶ κρώζων εἰς τὸν βάρβαρον ἐνεχρίμπτετο, καὶ τήν τε ὄψιν αὐτοῦ ἐπετάρασσε καὶ τὴν ὁρμὴν ἐνεπόδιζε, μέχρις οὗ κατειργάσθη. διὸ ἀγανακτήσαντες οἱ Γαλάται ὡς ὑπὸ ὄρνιθος ἠλαττωμένοι, θυμῷ

3 ἐνήλλατο A. 5 τοῖς om A. τῷ μυθώδει A. 9 τι] τοι A. 14 Γαλάτης δέ τις etc.] ab his differunt quae A. Maius Dioni tribuit, Scriptorum vet. novae collect. vol. 2 p. 534 18 et 19. 18 διέφερεν A. 19 τοῦ add AC. 20 κρώζων AC, κράζων B, κρώτων PW.

quaedam partim ad eum ipsum pro heroe excolendum, partim quae in hiatum coniicerentur, attulerunt. qui cum primum equo insidens se in specum immisit, hiatu illo expleto neque voraginem neque Curtium quisquam vidit. haec ita narrantur a Romanis: quae si cui fabulosa et a fide veri aliena videbuntur, non postulo ut multum eis tribuat.

Deinde Romanis alia bella et a Gallis et ab aliis gentibus sunt illata, sed propulsata omnia vel a consulibus vel dictatoribus. quo tempore huiusmodi quiddam accidit. Lucius Camillus dictator dictus, cum Galli suburbanum agrum incursarent, educto exercitu in animo habuit ducere bellum, neque decertare cum hominibus temere in perniciem suam ruentibus, quos facilius et tutius penuria commeatus domiturus esset. Gallo autem cuidam ex Romanis aliquem ad singulare certamen provocanti restitit M. Valerius tribunus militum, ex Maximi illius posteritate. certamen illustre fuit: nam alter prudentia et arte superior erat, Gallus audacia et viribus. sed illud mirabilius, quod in Valerii galea corvus crocitans consedit, in hostem versus, cuius os oculosque rostro et un-

αὐτίκα συνέμιξαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν. ὁ δ'
P I 362 *Οὐαλλέριος ἀπὸ τῆς τοῦ κόρακος συμμαχίας Κορουῖνος ἐπωνομάσθη.*

Εἰσέπειτα δὲ τῶν στρατευμάτων στασιασάντων καὶ ἐμφυλίου πολέμου γενέσθαι μέλλοντος, κατηλλάγησαν οἱ στασιάσαντες, νόμων τεθέντων μήτ' ἄκοντά τινα τοῦ καταλόγου ἀπαλείφεσθαι, μήτε τὸν χιλιαρχήσαντα ἑκατονταρχεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἄμφω ἐξὸν εἶναι καὶ ἐκ τοῦ πλήθους καθίστασθαι, καὶ τὸν αὐτὸν μήτε δύο ἅμα ἀρχὰς μήτε τὴν αὐτὴν δὶς ἐντὸς δέκα ἄρχειν ἐτῶν.

26. *Λατῖνοι δὲ καίπερ ἔνσπονδοι τοῖς Ῥωμαίοις ὄντες ἀπέ-*
B *στησαν καὶ πόλεμον ἤραντο, ἐν φρονήματι γεγονότες ὅτι τε νεότητι ἤκμαζον καὶ τὰ πολεμικὰ ἐκ τῆς ἀεὶ σὺν αὐτοῖς στρατείας ἀκριβῶς ἤσκηντο. οἱ δὲ τοῦτο γνόντες ἐξῆλθον, ὕπατον τόν τε Τουρκουάτον τὸ τρίτον ἑλόμενοι καὶ τὸν Δέκιον, καὶ ἐμαχέσαντο αὐτοῖς κραταιὰν μάχην, κρίσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑκάτεροι νομίζοντες ἀκριβῆ τῆς σφετέρας τύχης τε καὶ τῆς ἀρετῆς. ἔδοξε δὲ περιφανεστέρα ἡ μάχη καὶ διά τι συμβεβηκός. τοὺς γὰρ Λατίνους οἱ ὕπατοι καὶ ὁμοσκεύους καὶ ὁμοφώνους τοῖς Ῥωμαίοις ὁρῶντες ἐφοβήθησαν μὴ τῶν στρατιωτῶν τινες σφαλῶσι, τό τε οἰκεῖον καὶ τὸ πολέμιον μὴ ῥᾷστα διαγινώσκοντες. καὶ διὰ τοῦτο*
C *προεῖπον σφίσι τά τε ἄλλα παρατηρεῖν ἀκριβῶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν μηδένα μηδενὶ τῶν ἐναντίων συμβαλεῖν. τοῦτο δὴ τὸ παράγ-*

13 *ὕπατόν τε ταρκουάτον* A.

FONTES. *Cap.* 26. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmentum libri septimi apud grammaticum περὶ συντάξεως in Bekkeri Anecd. p.* 133 *v.* 19; *excerpta Vaticana* 29 30 34 36 37 38 *p.* 157 *sq., Ursinianum* 143.

quibus appetere illiusque impetum retardare non destitit donec obtruncaretur. Galli se ab alite victos indignati statim Romanos iracunde invaserunt, sed male tractati recesserunt. Valerius ab illo corvi auxilio Corvinus est appellatus.

Deinde orta inter exercitus dissensione ac bello civili imminente seditio compressa est, cum hae leges essent latae, ut neque invitus quisquam ex albo militum deleretur, neque tribunus centurio fieret; ut consulem utrumque ex plebe creari liceret; ut idem binos eodem tempore magistratus non gereret, nec eundem bis intra decem annos.

26. Post haec Latini socii, quia pube continentibus expeditionibus egregie exercitata abundabant, elati animis defecerunt et Romanis bellum intulerunt. quibus Torquatus tertium et Decius lecti consules obviam profecti sunt, et atrox praelium commissum, utraque acie existimante eo se die et virtutis et fortunae suae illustre specimen edituram. ea pugna eventu quodam facta est celebrior. cum enim Latinos eodem armorum genere eademque lingua qua Romanos consules uti viderent, veriti ne qui militum discrimine hostium et suorum non facile observato errarent, praeter

γελμα οἱ μὲν ἐτήρησαν, ὁ δὲ τοῦ Τουρκουάτου παῖς, στρατευόμενος ἐν τοῖς ἱππεῦσι, καὶ πεμφθεὶς πρὸς κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων, παρεῖδεν οὐκ αὐθαδείᾳ ἀλλὰ μέντοι φιλοτιμίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἵππαρχος τῶν Λατίνων ἰδὼν αὐτὸν προσιόντα πρὸς μονομαχίαν προεκαλέσατο, καὶ μὴ δεξάμενον ταύτην διὰ τὴν πρόρρησιν, παρώξυνεν εἰπὼν "οὐ σὺ μέντοι Τουρκουάτου υἱὸς εἶ; οὐ σεμνύνῃ τῷ στρεπτῷ τοῦ πατρός; ἢ πρὸς μὲν Γαλάτας ἀνθρώπους φθόρους ἔρρωσθε καὶ ἀνδρίζεσθε, τοὺς δὲ δὴ Λατίνους ἡμᾶς φοβεῖσθε; D τί οὖν ἄρχειν ἡμῶν ἀξιοῦτε; τί δ' ὡς χείροσιν ὑμῶν ἐπιτάσσετε;" ἔκφρων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς παραγγέλσεως ἑκὼν ἐπελάθετο, καὶ μονομαχήσας ἐνίκησε, καὶ τὰ σκῦλα μεγαφρονῶν ἐκόμισε τῷ πατρί. καὶ ὃς ἀθροίσας τὸ στράτευμα "γενναίως μέν" ἔφη "ὦ παῖ ἐμαχέσω, καὶ διὰ τοῦτό σε στεφανώσω· ὅτι δὲ τὸ προσταχθὲν οὐ παρετήρησας, καίτοι καὶ ὡς υἱὸς πειθαρχεῖν καὶ ὡς στρατιώτης ἀναγκαζόμενος, διὰ τοῦτό σε δικαιώσω, ἵνα καὶ τὸ τῆς ἀριστείας ἆθλον καὶ τὸ τῆς ἀνηκουστίας τίμημα λήψῃ." ταῦτ' εἰπὼν ἅμα τόν τε στέφανον τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐπέθετο καὶ αὐτὴν ἐκείνην ἀπέτεμεν.

Εἶτα ὄναρ ἀμφοῖν τοῖς ὑπάτοις ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁμοίως P I 363 φανὲν ἔδοξε λέγειν, τῶν ἐναντίων κρατήσειν, ἂν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ἑαυτὸν ἐπιδῷ. μεθ' ἡμέραν οὖν ἀλλήλοις τὸ ὄναρ διηγησάμενοι, συνέθεντο θεῖον εἶναι, καὶ πεισθῆναι δεῖν αὐτῷ ὡμο-

1 τοῦ om A. 6 μέντοι] μὲν B. σεμνύνει A. 8 δὴ om A. 15 διὰ τοῦτό — 17 τίμημα λήψῃ ex Dionis libro septimo, apud grammaticum περὶ συντάξεως in Immanuelis Bekkeri Anecd. p. 133 v. 19. 21 διηγησάμενοι τὸ ὄναρ A.

alia diligenter observanda illud etiam edixerunt, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret. ei edicto caeteri paruerunt: sed Torquati filius, qui inter equites militabat, ad explorandos conatus hostium missus, id non tam ex contumacia quam ambitione neglexit. nam Latinorum equitum magister eum accedentem conspicatus ad singulare certamen provocavit, idque illo propter patris edictum detrectante dixit "non tu Torquati filius es? non torque parentis gloriaris? an contra Gallos homines perditos tantum viri fortes estis, nos vero Latinos formidatis? cur ergo nobis imperitare vultis? cur ut deterioribus praescribitis?" Manlius vero prae iracundia vix mentis compos et paterni edicti ultro oblitus hostem vincit, detractaque spolia magno animo parenti affert. is convocato exercitu "fortiter sane" inquit, "fili, dimicasti, eaque de causa te corona donabo: sed quia neque imperium consulare neque maiestatem patriam veritus es, ideo te condemno, ut et virtutis fructum percipias et contumaciae poenas des." haec dicens simul et coronam capiti eius imposuit et caput amputavit.

Deinde eadem nocte uterque consul in somnis vocem audire sibi visus est dicentem superiores fore hostibus si alter consul se devoveret. cum diluxisset, uterque alteri somnium narrat: divinum id esse ideoque

λόγησαν. ἠμφισβήτησαν δὲ πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ὃς ἂν σωθείη, ἀλλ' ὃς ἂν μᾶλλον ἑαυτὸν ἐπιδῷ· καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογήσαντο. καὶ τέλος ἤρεσε σφίσι, τὸν μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρως, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ παρατάξασθαι, καὶ ὁπότερον ἂν ἐκείνων ἐλαττωθῇ, τὸν ἐπ' αὐτῷ τεταγμένον ἀποθα-
W II 39 B νεῖν. τοσαύτη δ' ἦν φιλοτιμία αὐτοῖς περὶ τὴν ἐπίδοσιν, ὡς εὔχεσθαι ἕκαστον τῶν ὑπάτων ἡττηθῆναι, ἵνα τύχῃ τῆς ἐπιδόσεως καὶ τῆς εὐκλείας τῆς ἐξ αὐτῆς. συμβαλόντες δὲ τοῖς Λατίνοις μέχρι μὲν πολλοῦ ἰσοπαλῶς ἠγωνίσαντο, εἶτα τὸ κατὰ τὸν Δέκιον κέρας μικρόν τι τοῖς Λατίνοις ἐνέκλινεν. ὃ γνοὺς ὁ Δέκιος ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε· καὶ τὰ ὅπλα ἐκδύς, τὴν ἐσθῆτα ἐνέδυ τὴν περιπόρφυρον. καὶ οἱ μὲν οὕτω φασὶν ἐφ' ἵππον ἀναπηδῆσαι αὐτὸν καὶ εἰσελάσαι πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ ὑπ' ἐκείνων ἀποθανεῖν, οἱ δὲ ὑπὸ συστρατιώτου πολιτικοῦ σφαγῆναι. τέως δὲ τελευτήσαν-
C τος τοῦ Δεκίου τοῖς Ῥωμαίοις ἡ νίκη καθαρῶς συνηνέχθη, καὶ οἱ Λατῖνοι πάντες ἐτράπησαν, οὐ πάντως δὲ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Δεκίου· πῶς γὰρ ἄν τις πιστεύσειεν ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸς τοιᾶσδε τελευτῆς τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων τὸ μὲν φθαρῆναι τὸ δὲ σωθῆναι καὶ νικῆσαι περιφανῶς; οἱ μὲν οὖν Λατῖνοι οὕτως ἥττηντο, ὁ δέ γε Τουρκουάτος καὶ τὸν υἱὸν ἀποκτείνας καὶ τοῦ συνάρχοντος τεθνηκότος ἑώρτασεν ὅμως τὰ ἐπινίκια.

Εἶτ' αὖθις αὐτούς τε τοὺς Λατίνους ἐπαναστάντας κατεπολέμησαν, καὶ ἕτερα ἔθνη μάχαις ὑπέταξαν, ποτὲ μὲν ὑπάτοις

1 ante ἠμφισβήτησαν A add καί. 11 τὰ om B. 16 δὲ om AC. 17 πῶς γάρ — 19 περιφανῶς Dionis excerptum Vaticanum 29.

obtemperandum consentiunt. de eo tantum controversia est, non uter maneat incolumis, sed uter se devoveat. causa apud exercitus principes disceptata tandem convenit, alterum in dextro alterum in sinistro cornu statuendum esse, et utrum prius inclinarit, eius duci oppetendam esse mortem. tantaque fuit eius decoris cupiditas, ut uterque se succumbere optaret, ut et devotionis et gloriae consecuturae compos redderetur. exercitibus congressis pugna diu anceps fuit: deinde cornu Decii Latinis nonnihil cessit. quo ille cognito se devovit, atque armis positis togam praetextam induit. itaque eum nonnulli in equum insiluisse et in medios hostes invectum occubuisse, alii a commilitone immolatum esse ferunt. Decio defuncto victoriam Romani haud dubiam sunt adepti, Latinis omnibus in fugam versis: non utique ob Decii mortem. quis enim credat tali unius viri interitu tantam multitudinem hinc caesam illinc conservatam et illustri potitam esse victoria? Latinis ita superatis Torquatus, quamvis et filio occiso et collega mortuo, tamen triumphum duxit.

Deinde populus Romanus Latinos rebellantes devicit, et alias gentes nunc per consules nunc per dictatores armis subegit. quorum e

κεχρημένοι ποτὲ δὲ δικτάτορσιν. ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπεί- D
ριος ὁ καὶ Κούρσωρ ὀνομαζόμενος διά τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρο-
μικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τὴν τοῦ δρόμου. μετὰ δὲ ταῦτα
δικτάτωρ ὁ Παπείριος ἐπὶ τοὺς Σαυνίτας ἐξεπέμφθη μετὰ Φαβίου
Ῥούλλου ἱππάρχου, καὶ ἡττήσας αὐτοὺς ἠνάγκασεν ἐπὶ συνθή-
καις συμβῆναι αἷς ἐκεῖνος ἐβούλετο. ἀποθεμένου δὲ τὴν ἡγεμο-
νίαν αὐτοῦ ἐπανέστησαν αὖθις. ὑπὸ δὲ Κορνηλίου Αὔλου δικτά-
τορος καὶ πάλιν πολεμηθέντες καὶ ἡττηθέντες διεκηρυκεύσαντο
πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τούς αἰχμαλώτους τε ὅσους εἶχον πέμψαν-
τες αὐτοῖς, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Ῥουτούλῳ ἀνδρὶ δυνατῷ
παρ' αὐτοῖς ἐπιγράφοντες· οὗ τὰ ὀστᾶ, ἐπεὶ φθάσας ἐκεῖνος διε-
χειρίσατο ἑαυτόν, διέρριψαν. οὐ μέντοι καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης
ὡς ἄπιστοι, ἀλλ' ἄσπονδον σφίσιν ἐψηφίσαντο πόλεμον, καίτοι P I 364
τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες. ὑπεραυχήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι
καὶ αὐτοβοεὶ πάντας αὐτοὺς αἱρήσειν ἐλπίσαντες δεινῷ παθήματι
περιέπεσον. ὑπερδείσαντες γὰρ οἱ Σαυνῖται καὶ ἐν συμφορᾷ
ποιούμενοι τὸ μὴ σπείσασθαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι,
καὶ λοχήσαντές ἔν τινι χώρᾳ κοιλοτέρᾳ καὶ στενῇ, τό τε στρατό-
πεδον εἷλον καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐζώγρησαν πανσυδὶ καὶ πάντας
ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγόν (τί δ' ἦν τὸ τοῦ ζυγοῦ, ἤδη μοι ἄνωθί
που ἱστόρηται), οὐδένα μέντοι ἀπέκτειναν, ἀλλὰ τά τε ὅπλα καὶ

2 κούρσων B. 3 τὴν ante τοῦ om A. 4 Σαυνίτας] sic libri mss ubique: PW Σαμνίτας et mox Σαμνῖται, Σάμνιον etc. 8 ἡττηθέντες — 14 αἰχμαλώτους λαβόντες Dionis excerptum Ursinianum 143. 10 ῥουτούλλῳ B: quem Livius *Brutulum Papium* appellat, Dionis eclogarius Παπίριον vel Πάπιον. 13 ἄσπονδοι A. 14 ὑπεραυχήσαντες — 20 τὸν ζυγόν Dionis excerptum Vaticanum 34. 15 αὐτοβοεὶ] Dionis exc. αὐτομαχεί. 16 συμφοραῖς A. 20 ἄνωθί που] pag. 65 v. 8.

numero fuit L. Papirius, Cursoris cognomentum a celeritate pedum currendique studio adeptus. qui dictator cum Fabio Rufo equitum magistro contra Samnites missus, eos devictos in sua verba pacem facere coegit. sed cum magistratu abiisset, rursus illi se commoverunt. et ab Aulo Cornelio dictatore rursus debellati legatos de pace Romam miserunt, captivis quos habebant omnibus redditis, causaque belli in Rutulum virum apud se potentem translata: cuius ossa, quoniam sibi consciscere necem maturarat, disiecerunt. eis Romani ut foedifragis pacem non dederunt, sed, quanquam captivis receptis, bellum irreconciliabile inferendum decreverunt. ac dum elati successibus se illos omnes primo impetu capturos sperant, in magnam cladem inciderunt. nam Samnites perterriti et anxii ob negatam pacem ex desperatione in pugnam ruebant, et collocatis in angusta valle insidiis castra ceperunt, totumque Romanum exercitum sub iugum miserunt (quae res cuiusmodi fuerit, supra exposuimus): neminem tamen occiderunt, sed armis equis caeterisque

τοὺς ἵππους καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶχον πλὴν ἑνὸς ἱματίου ἀφείλοντο,
καὶ γυμνοὺς σφᾶς ἀφῆκαν ἐπὶ συνθήκαις τοῦ τὴν χώραν αὐτῶν
B ἐκλιπεῖν καὶ συμμάχους σφίσιν ἀπὸ τῆς ἴσης εἶναι. ἵνα δὲ τὰ
τῆς ὁμολογίας καὶ παρὰ τῆς γερουσίας βεβαιωθῶσι, τῶν ἱππέων
ἑξακοσίους εἰς ὁμηρείαν κατέσχον.

Οἱ δ' ὕπατοι Σπούριός τε Ποστούμιος καὶ Τιβέριος Κα-
λουΐνος μετὰ τῆς στρατιᾶς εὐθὺς ἀνεχώρησαν, καὶ νυκτὸς αὐτοί
τε καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἀξιολογώτατοι εἰς τὴν Ῥώμην εἰσήλθοσαν,
οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶται κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐσκεδάσθησαν. οἱ δ'
ἐν τῇ πόλει τὰ πεπραγμένα μαθόντες οὔτε ἡσθῆναι τῇ τῶν στρα-
τιωτῶν σωτηρίᾳ οὔτ' ἀχθεσθῆναι ἠδύναντο. πρὸς μὲν γὰρ τὸ
δεινὸν ὑπερήλγουν, καὶ ὅτι παρὰ τῶν Σαυνιτῶν τοιαῦτα πεπόν-
C θασι, μεῖζον σφίσι τὸ ἄλγος ἐγίνετο· λογιζόμενοι δὲ ὡς εἰ πάντας
ἀπολέσθαι συνέβη, καὶ περὶ πάντα ἂν ἐκινδύνευσαν, ἐπὶ τῇ σφῶν
ἥδοντο σωτηρίᾳ. ἐπικρύπτοντες δὲ τέως τὸ ἥδεσθαι, πένθος
ἐπεποιήκεσαν, καὶ οὐδὲν ἐν τῷ καθεστηκότι τρόπῳ ἔπραξαν, οὔτ'
αὐτίκα οὔθ' ὕστερον, ἕως ἀντεπεκράτησαν· τοὺς δ' ὑπάτους μὲν
W II 40 παραυτίκα ἔπαυσαν, ἑτέρους δ' ἀνθελόμενοι βουλὴν ἐποιήσαντο.
καὶ ἐδόκει μὲν σφίσι μὴ δέξασθαι τὴν σύμβασιν, ἐπεὶ δὲ ἀδύνα-
τον ἦν τοῦτο δρᾶσαι μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς πράξαντας αὐτὴν τρέ-
ψαντας τὴν αἰτίαν, ὤκνουν μὲν τῶν ὑπάτων καταψηφίσασθαι
καὶ τῶν ἄλλων οἳ μετ' αὐτῶν ὡς ἀρχάς τινας ἄρχοντες τὰς σπον-

2 τοῦ A, τοῦ τε PW. 7 ἀνεχώρησαν AC, ἀνεχώρισαν PW. 9 οἱ δ' ἐν τῇ — 15 σωτηρίᾳ Dionis excerptum Vaticanum 36. 12 ὑπερήλγουν] hinc corrigendus Dio, exc. Vatic. 36, ubi ὅπερ ἤλγουν. 14 πάντα ABC, πάντων PW. 15 ἥδονται B. 17 ἀνταπεκράτησαν B. 18 παραυτίκα] παρὰ χρῆμα A, παραχρῆμα B.

omnibus, una veste duntaxat relicta, ademptis dimisere nudos, ea condicione ut agro illorum excederent et aequo iure societatem colerent. quae pacta ut etiam senatus auctoritate rata essent, 600 equites obsides retinuerunt.

Consules vero Spurius Postumius et Tiberius Calvinus cum exercitu statim recesserunt; noctuque et ipsi et praecipui e caeteris Romam sunt ingressi, reliqui in agris dispersi. qui in urbe erant clade cognita neque militum salute delectati sunt neque dolere potuerunt. nam ut adversum casum dolentissime tulerunt, praesertim a Samnitibus illatum, sic cum reputarent, si omnes periissent, se in extremo discrimine futuros, salute illorum sunt gavisi. sed gaudio interim dissimulato nihil more solito administrarunt, nec in praesentia neque post, donec victoriam recuperarunt. consulibus magistratus statim abrogatus est, aliisque lectis deliberatum de pactis rescindendis. quod quia fieri non poterat nisi crimine in auctores illorum translato, inviti faciebant ut consules et caeteros magistratus qui cum iis fuerant condemnarent; neque commit-

δὰς ἐποιήσαντο, ὤκνουν δὲ καὶ ἀφεῖναι, ἵνα μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς τὸ [D] παρασπόνδημα περιστήσωσιν. αὐτοῖς οὖν ἐκείνοις τοῖς ὑπάτοις ἐπεκοινώσαντο, καὶ πρώτῳ γε τῷ Ποστουμίῳ τὴν ψῆφον ἐπήγαγον, ὅπως αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφήνηται, αἰσχύνῃ τοῦ μὴ πάντας ἀδοξίας ὑναπληρῶσαι. ὁ δὲ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον ἔφη μὴ δεῖν κυρωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα παρὰ τῆς γερουσίας καὶ τοῦ δήμου· μηδὲ γὰρ αὐτοὺς ἑκουσίως πρᾶξαι αὐτὰ ἀλλ' ἀνάγκῃ συνεχομένους, ἣν αὐτοῖς ἐπήγαγον οἱ πολέμιοι οὐκ ἐξ ἀρετῆς ἀλλ' ἐκ δόλου καὶ ἐξ ἐνέδρας. οἱ γοῦν ἀπατήσαντες εἰ ἀντηπατήθησαν οὐκ ἂν δύναιντο δικαίως ἐγκαλεῖν τοῖς ἀνταπατήσασι. ταῦτα τοίνυν εἰπόντος καὶ τοιαῦτα πολλά, ἐν ἀμηχα- [P I 365] νίᾳ ἡ γερουσία ἐγένετο· τοῦ δὲ Ποστουμίου καὶ τοῦ Καλουΐνου εἰς ἑαυτοὺς τὴν αἰτίαν ἀναδεχομένων, ἐψηφίσθη μήτε κυρωθῆναι τὰ ὡμολογημένα, ἐκείνους τε ἐκδοθῆναι.

Ἀπήχθησαν οὖν καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες οἱ ἐπὶ τοῖς ὅρκοις παρουσιάσαντες, εἰς τὸ Σαύνιον. οὐ μέντοι αὐτοὺς οἱ Σαυνῖται ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς ἁλόντας ἀπῄτουν ἅπαντας, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπεβοῶντο καὶ ἐπεθείαζον, καὶ τέλος τοὺς ἐκδοθέντας ἀντέπεμψαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκείνους μὲν ἀσμέ- [B] νως ἀπέλαβον, τοῖς δὲ Σαυνίταις ὀργῇ τὴν μάχην ἐπήγαγον. καὶ κρατήσαντες τὰ ὅμοια σφίσιν ἐποίησαν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοὺς

2 παραστήσωσιν A. 5 ἀναπλῆσαι AB. 6 πεπραγμένα] κυρωθέντα A. 10 ἐπεγκαλεῖν A. 12 καλοΐνου C. 13 τὴν αἰτίαν om C. 16 τοῖς add AB. οὐ μέντοι — 19 ἀντέπεμψαν Dionis excerptum Vaticanum 37. 17 ἁλόντας] ἄλλους A. 18 ἐπεθείαζον] sic corrigendum quod apud Dionem suppletum legitur ἐπωνόμαζον, fragm. Vatic. 37. 19 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι — p. 100 v. 1 δράσαντες Dionis excerptum Vaticanum 38.

tendum putabant ut iis absolutis crimen violati foederis in semetipsos redundare paterentur. re igitur cum ipsis consulibus communicata primum Postumium sententiam dicere iusserunt, ut ipse contra sese pronuntiaret ex verecundia ne omnes dedecoris implerentur. is in medium progressus negavit probanda esse a senatu populoque quae ne ipsi quidem sua sponte sed ab hostibus non virtute sed dolo atque insidiis coacti egissent. qui igitur dolum priores usurparint, ii si dolo vicissim circumventi fuerint, non habere quod querantur. haec et huius generis plura cum dixisset, a senatu animi dubio quid agendum esset, cum Postumius et Calvinus omnem culpam in semetipsos transtulissent, decretum est pactis rescissis illos dedendos esse.

Consules igitur ambo caeterique magistratus qui pacificationi adfuerant Samnium abducti sunt. Samnites autem captivos omnes repetentes, deos testati, dediticios reiecerunt. quibus Romani cupide receptis iracunde cum Samnitibus pugnarunt, adeptique victoriam eodem plane modo eos tractarunt, itidemque sub iugum missos nulla alia illata

ἀνθυπήγαγον, καὶ ἀφῆκαν, μηδὲν ἄλλο κακὸν δράσαντες. καὶ τοὺς σφετέρους ἱππεῖς, οὓς ὡς ὁμήρους κατεῖχον οἱ Σαυνῖται, ἀπαθεῖς ἐκομίσαντο.

LIBER OCTAVUS.

1. Μετὰ δὲ χρόνους πλείονας αὖθις τοῖς Σαυνίταις πολεμοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, Γαΐου Ἰουνίου ἡγουμένου αὐτῶν, συμφορᾷ περιέπεσον. πορθοῦντος γὰρ τοῦ Ἰουνίου τὴν χώραν αὐτῶν, εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρνους τὰ προσόντα οἱ Σαυνῖται ἀνεκομίσαντο,
C οὕτω καλουμένας ὑπὸ τοῦ μηδ᾽ ὄρνις εἰσπέτεσθαι εἰς αὐτὰς τῇ τῶν δένδρων πυκνότητι. ἐκεῖ δὲ ὄντες, ποίμνιά τινα ποιμένων ἢ φρουρῶν ἄνευ προκαθιστάντες καὶ ψευδαυτομόλους ὑποπέμποντες, ὡς ἐφ᾽ ἑτοίμην λείαν αὐτοὺς ὑπηγάγοντο. εἴσω δὲ γενομένους τῆς ὕλης περιέσχον τε σφᾶς καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσαντο κτείνοντες πρὶν τέλεον ἐκκαμεῖν. καὶ ἄλλοτε δὲ πολλάκις τοῖς Ῥωμαίοις πολεμήσαντες οἱ Σαυνῖται καὶ ἡττηθέντες οὐκ ἐφησύχασαν, ἀλλὰ καὶ συμμάχους ἄλλους τε προσλαβόμενοι καὶ Γαλάτας, ὡς καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἐλάσοντες ἡτοιμάζοντο. ὃ
D οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες ἐς δέος κατέστησαν, καὶ σημείων πολλῶν αὐτοὺς ἐναγόντων ἐς τοῦτο. ἐν γὰρ τῷ Καπιτωλίῳ ἐκ τοῦ βωμοῦ

13 κτείνοντες A, ἐκτείνοντες C, κτείναντες PW. 16 ἐλάσοντας A. 18 ἐς τοῦτο αὐτοὺς ἐναγόντων AB. ἐς ABC, εἰς PW.

Fontes. *Cap.* 1. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 40 41 *p.* 165 *sq.*, *Peiresciamum* 36.

iniuria dimiserunt, receptis absque noxa equitibus suis, quos illi pacis obsides retinuerant.

1. Pluribus annis post Romani iterum cum Samnitibus Gaio Iunio duce congressi cladem acceperunt. nam cum is agros eorum vastaret, Samnites res suas in silvas Avernas, ipsis avibus propter densitatem inaccessas, contulerunt; atque inde gregibus sine pastoribus et praesidiis emissis, et transfugis subornatis, hostes tanquam ad paratam praedam pellexerunt. sed cum in silvam penetrassent, non prius eos circumventos caedere destiterunt quam plane viribus destituti essent. sed et alias saepe Samnites cum Romanis congressi, quamvis victi, non quieverunt, sed cum aliis tum Gallis sociis adscitis ita se pararunt quasi ipsam urbem oppugnaturi essent. quo Romani cognito territi sunt, etiam prodigiis multis admoniti. nam ex Iovis Capitolini ara tribus die-

τοῦ Διὸς αἷμα τρισὶν ἡμέραις, μιᾷ δὲ μέλι καὶ ἐν ἑτέρᾳ γάλα θρυλλεῖται ἀναδοθῆναι, εἴ τῳ ταῦτα πιστά· καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ Νίκης τι ἄγαλμα χάλκεον ἱδρυμένον ἐπὶ βάθρου λιθίνου αὐτομάτως εὑρέθη κάτω ἑστὼς ἐπὶ γῆς· ἐτύγχανε δὲ ἐκεῖ ἀποβλέπον ὅθεν οἱ Γαλάται ἤδη ἐπῄεσαν. ταῦτ᾽ οὖν καὶ ἄλλως ἐξεφόβει τὸν δῆμον, πλέον δ᾽ ὑπὸ τῶν μάντεων κεκριμένα ἀπαίσια. Μάνιος δέ τις Τυρσηνὸς τὸ γένος ἐθάρσυνεν αὐτούς, εἰπὼν τήν τε Νίκην, εἰ καὶ κατέβη, ἀλλ᾽ εἰς τὸ πρόσθεν προχωρήσασαν καὶ βεβαιότερον ἐπὶ τῆς γῆς ἱδρυθεῖσαν τὸ κράτος σφίσι προδηλοῦν τοῦ πολέμου· κἀκ τούτου καὶ θυσίας πολλὰς γενήσεσθαι τοῖς θεοῖς· τοὺς P I 366 γὰρ βωμούς, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, ἐν ᾧ τὰ νικητήρια θύουσιν, ἐν ταῖς εὐπραγίαις αὐτῶν ἀλλ᾽ οὐκ ἐν ταῖς συμφοραῖς κατ᾽ ἔθος αἱμάττεσθαι. ἐκ μὲν οὖν τούτων ἀγαθόν τι W II 41' σφᾶς ἔπεισε προσδοκᾶν, ἐκ δὲ τοῦ μέλιτος νόσον, ὅτι αὐτοῦ οἱ κάμνοντες δέονται, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος λιμόν· ἐς γὰρ τοσαύτην σιτοδείαν ἀφίξεσθαι ὥστε καὶ τὴν αὐτόφυτον τήν τε αὐτόνομον ζητῆσαι τροφήν.

Ὁ μὲν οὖν Μάνιος οὕτω τὰ τῶν σημείων ἡρμήνευσε, καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων δ᾽ ἐσύστερον τῆς αὐτοῦ μαντείας ἐκβάσης, σοφίας ἐκομίσατο δόξαν καὶ προγνώσεως· ὁ δὲ Οὐολούμνιος τοῖς B Σαυνίταις πολεμεῖν ἐκελεύσθη, τοῖς δὲ Γαλάταις καὶ τοῖς ἄλλοις

1 αἷμα τρισὶν ἡμέραις codices mss (nisi forte C om αἷμα), τρισὶν ἡμέραις μιᾷ μὲν αἷμα PW ex correctura margini C recens adscripta. 5 Ταῦθ᾽ PW. 8 προχωρήσασαν BC, προσχωρήσασαν PW. 10 κἀκ AB, κἂν W, κἂν P. 14 ἔπειθε AB. 15 καὶ ἐκ] ἐκ δὲ A. γάλατος A. 18 Ὁ μὲν οὖν — 20 προγνώσεως Dionis excerptum Vaticanum 40.

bus sanguis, uno mel, alio lac emanasse fertur (si haec credere fas est); et in foro Victoriae simulacrum aereum, in solo marmoreo positum, repertum est ultro humi stans, vultu eo converso unde Galli adventabant. quae cum per se terrerent populum, terror is ab aruspicibus dira canentibus augebatur. sed Manius quidam Tyrrhenus genere eos confirmavit. Victoriam enim, quamvis descenderit, tamen cum progressa sit et firmius in terra defixa, prosperos ipsis successus portendere. quod autem sanguis ex ara Iovis Capitolini emanarit, indicio esse, multas victimas diis immortalibus immolatum iri: aras enim, praesertim Capitolinas, in quibus triumphantes sacrificare soleant, rebus secundis potius quam adversis cruentari solere. ex his igitur eos laeta exspectare iubebat. melle autem morbum, quod aegrotantibus eo sit opus, lacte famem portendi aiebat: ad tantam enim penuriam redactum iri, ut eum victum quaesituri essent, qui sponte proveniat citra humanam operam.

Manius prodigia sic interpretatus, cum ipse eventus praedictionem postea comprobasset, sapientiae ac praescientiae gloriam est adeptus: Volumnius ad bellum Samniticum ire iussus. contra Gallos eo-

τοῖς μετ' αὐτῶν ἀντικαταστῆναι ὕπατοι αἱρεθέντες ἐπέμφθησαν ὅ τε Ῥοῦλλος ὁ Φάβιος ὁ Μάξιμος καὶ ὁ Δέκιος ὁ Πούπλιος. οἳ πρὸς τὴν Τυρσηνίδα σπουδῇ ἀφικόμενοι, καὶ τὸ τοῦ Ἀππίου στρατόπεδον ἰδόντες διπλῷ σταυρώματι κατωχυρωμένον, τοὺς σταυροὺς ἀνέσπασάν τε καὶ διεφόρησαν, ἐν τοῖς ὅπλοις ποιεῖσθαι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς στρατιώτας διδάσκοντες. προσέβαλον οὖν τοῖς πολεμίοις· κἀν τούτῳ λύκος ἔλαφον διώκων εἰς τὸ μεταίχμιον εἰσπεσὼν αὐτὸς μὲν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁρμήσας C διεξῆλθε καὶ αὐτοὺς ἐπεθάρσυνε, προσήκειν αὐτὸν νομίζοντας ἑαυτοῖς ὡς λυκαίνης θρεψαμένης τὸν Ῥωμύλον καθάπερ ἱστόρηται· ἡ δ' ἔλαφος ἐς τοὺς ἑτέρους χωρήσασα κατεκόπη, καὶ τόν τε φόβον αὐτοῖς καὶ τὴν συντυχίαν τοῦ πάθους κατέλιπε. συμπεσόντων οὖν τῶν στρατευμάτων ὁ μὲν Μάξιμος ῥᾷον τοὺς κατ' αὐτὸν ἐνίκησεν, ἥττητο δέ γε ὁ Δέκιος. ἐνθυμηθεὶς δὲ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ πατρός, ἣν διὰ τὸ ἐνύπνιον ἐποιήσατο, ἑαυτὸν ὁμοίως ἐπέδωκε, μή τινι περὶ τῆς πράξεως κοινωσάμενος. ἄρτι δὲ ἐσφάκτο, καὶ οἱ συντεταγμένοι αὐτῷ τὸ μὲν ἐκείνου αἰδοῖ ὡς δι' αὐτοὺς θανόντος ἐθελοντοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐλπίδι τοῦ πάντως ἐκ τού- D του κρατήσειν, τῆς τε φυγῆς ἐπέσχον καὶ τοῖς διώκουσι σφᾶς γενναίως ἀντικατέστησαν. κἀν τούτῳ καὶ ὁ Μάξιμος κατὰ νώτου τε αὐτοῖς προσέπεσε καὶ παμπόλλους ἐφόνευσεν· οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀποδιδράσκοντες διεφθάρησαν. Μάξιμος δὲ Φάβιος

2 "Ῥοῦλλος] ita infra Ῥοῦλλον Μάξιμον. sic etiam tres mss Regii et Colberteus" Ducangius. ῥοῦλος A, ῥούλος W. 9 ἀπεθάρσυνε A. 11 ἐς] πρὸς A. 17 δι' αὐτοῦ C. 18 ἐθελοντὶ B. 22 "διεφθάρησαν] sic etiam tres mss: alter apud Wolfium (C) διεσπάρησαν" Ducangius.

rumque foederatos designati consules Rullus Fabius Maximus et P. Decius. qui cum celeriter in Tyrrheniam venissent, et Appii castra duplici vallo munita vidissent, vallis revulsis et disiectis milites spem salutis in armis habere docuerunt. interim vero dum contra hostes pergunt, lupus cervam persequens inter utramque aciem delatus iuxta Romanos evasit, eosque confirmavit, existimantes id faustum sibi omen esse ob Romulum a lupa nutritum, quemadmodum est expositum. cerva vero cum ad hostes fugisset, telis confecta et timorem eis et eiusdem cladis eventum reliquit. congressis exercitibus Maximus in suo cornu facile vicit, Decius succubuit. verum facti paterni recordatus, ad quod ille somnio impulsus fuerat, suum et ipse caput eodem modo devovit, consilio cum nemine communicato. ipso caeso milites partim eius verecundia, qui ultro mortem pro ipsis oppetiisset, partim certa spe victoriae ex eo facto concepta, fugere desierunt et persequentibus fortiter restiterunt. interim Maximus quoque a tergo hostes aggressus multos

τὸν μὲν τοῦ Δεκίου νεκρὸν κατέκαυσε σὺν τοῖς σκύλοις, τοῖς δὲ εἰρήνης δεηθεῖσι σπονδὰς ἐποιήσατο.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει αὖθις τοῖς Σαυνίταις ἐπολέμησεν Ἀτίλιος Ῥίγουλος. καὶ μέχρι μέν τινος ἰσορρόπως ἐμάχοντο· εἶτα κρατησάντων τῶν Σαυνιτῶν αὖθις οἱ Ῥωμαῖοι ἀντεπεκράτησαν, καὶ ἑλόντες αὐτοὺς ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγόν, καὶ οὕτως ἀφῆκαν. Σαυνῖται δὲ ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν ἀγανακτήσαντες πρὸς ἀπόνοιαν ὥρμησαν, ὡς ἢ κρατήσοντες ἢ παντελῶς ἀπολούμενοι, θάνατον ἀπειλήσαντες τῷ οἴκοι μενοῦντι. καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Καμπανίαν P I 367 ἐνέβαλον, οἱ δ' ὕπατοι ἔρημον ὂν στρατιωτῶν τὸ Σαύνιον ἐπόρθουν καὶ πόλεις εἷλον τινάς. ὅθεν οἱ Σαυνῖται τὴν Καμπανίαν λιπόντες εἰς τὴν οἰκείαν ἠπείχθησαν, καὶ τῷ ἑνὶ τῶν ὑπάτων συμμίξαντες ἔκ τινος ἥττηντο στρατηγήματος, καὶ φεύγοντες δεινῶς ἔπταισαν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπέβαλον, πρὸς δὲ καὶ τὸ πόλισμα ᾧ ἐπεβοήθουν. ὁ δὲ ὕπατος τά τε ἐπινίκια ἔπεμψε καὶ τὰ ἀθροισθέντα ἐκ τῶν λαφύρων ἐδημοσίωσεν. ὁ δ' ἕτερος ὕπατος κατὰ τῶν Τυρσηνῶν στρατεύσας, καὶ καταστήσας αὐτοὺς δι' ὀλίγου, σῖτόν τε καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν εἰσπράξας, τὰ μὲν τοῖς στρατιώταις B διέδωκε, τὰ δ' εἰσήνεγκεν εἰς τοὺς θησαυρούς.

Συμβεβηκότος δὲ λοιμοῦ ἰσχυροῦ, οἱ Σαυνῖται καὶ Φαλίσκοι καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων διά τε τὴν νόσον καὶ ὅτι

3 ἀτίδιος A cum codice Colbert. et uno e Regiis Ducangii: due Regii ἀντίδιος. ἀττίδιος BCW, Ἀττίλιος P. infra Ἀτίλιος Ῥηγοῦλος. 7 Σαυνῖται δὲ — 9 οἴκοι μενοῦντι Dionis excerptum Vaticanum 41. 12 ἀπήχθησαν C. 13 φυγόντες A. 15 ᾧ] ὃ A. 16 ἐδημοσίωσεν ABC, ἐδημοσίευσεν PW. 19 δέδωκε B. 20 λιμοῦ A.

occidit: reliqui in fuga perierunt. Decii cadaver Fabius Maximus una cum spoliis cremavit; petentibus pacem dedit.

Sequente anno Atilius Regulus denuo cum Samnitibus pugnavit, aliquamdiu aequo Marte: deinde victi Romani Samnites vicissim superatos et sub iugum missos dimiserunt. quam ignominiam iniquis ferentes animis extrema experiri decreverunt, aut victuri aut perituri, mortem comminati si quis mansisset domi. cum igitur in Campaniam irruerent, consules Samnium militibus vacuum vastarunt et oppida aliquot ceperunt. Samnites Campania relicta domum reducti, et cum altero consule congressi atque arte quadam superati, graviter in fuga impegerunt, et castris et oppido, cui suppetias veniebant, amissis. consul triumphavit et quicquid ex praeda redegerat in aerarium intulit. alter vero consul, qui cum Tyrrhenis pugnabat, cum eos brevi tempore compescuisset, frumentum et pecuniam eis imperatam partim militibus distribuit partim in aerarium intulit.

Cum autem urbs gravi pestilentia laboraret, Samnites et Falisci Romanis cum ob morbum tum propter consules non ex virtute creatos,

τοὺς ὑπάτους οὐ κατ' ἀρετὴν ᾕρηντο, ὡς μὴ πολέμων ὄντων, παρεκίνησαν. μαθόντες οὖν τοῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι, Ἰουνίῳ μὲν Βρούτῳ τὸν Καρουΐλιον, Κυΐντῳ δὲ Φαβίῳ τὸν πατέρα τὸν Ῥοῦλλον τὸν Μάξιμον ὑποστρατήγους ἢ πρεσβευτὰς συνεξέπεμψαν. ὁ μὲν οὖν Βροῦτος Φαλίσκους ἐνίκησε καὶ τὰ τούτων καὶ
W II 42 τὰ τῶν ἄλλων Τυρσηνῶν ἐληΐζετο, Φάβιος δὲ τῆς Ῥώμης πρὸ
C τοῦ πατρὸς ἐξελάσας, καὶ τοὺς Σαυνίτας ληΐζεσθαι τὴν Καμπανίδα πυθόμενος, ἠπείγετο. προσκόποις τέ τισιν αὐτῶν ἐντυχών, καὶ ταχέως ἀποχωροῦντας σφᾶς θεασάμενος, πάντας τε πολεμίους ἐκεῖ τυγχάνειν ἐνόμισε καὶ φεύγειν ἐπίστευσε· κἀκ τούτου σπεύσας αὐτοῖς συμβαλεῖν πρὸ τοῦ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀφικέσθαι, ἵν' αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα ἀλλὰ μὴ ἐκείνου δοκῇ, προεχώρησεν ἀσυντάκτως. καὶ περιπεσὼν ἀθρόοις τοῖς πολεμίοις πανσυδὶ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ νὺξ ἐγένετο. πολλοὶ δ' οὖν καὶ μετὰ ταῦτα τεθνήκασι, μήτ' ἰατροῦ μήτ' ἐπιτηδείου τινὸς παρόντος, διὰ τὸ πολὺ πρὸ τῶν σκευοφόρων αὐτοὺς ἐπειχθῆναι ὡς αὐτίκα νική-
D σοντας· καὶ πάντως ἂν καὶ ἀπώλοντο τῆς ὑστεραίας, εἰ μὴ οἱ Σαυνῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγγὺς εἶναι νομίσαντες ἔδεισάν τε καὶ ἀνεχώρησαν.

Πυθόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ ἐν τῷ ἄστει δεινῶς ἠγανάκτησαν, καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν ὕπατον εὐθύνειν ἤθελον. ὁ δὲ γέρων ὁ τούτου πατὴρ καταριθμήσας τά τε οἰκεῖα καὶ τὰ τῶν προγόνων ἀνδραγαθήματα, καὶ ὑποσχόμενος μηδὲν αὐτῶν πράξειν ἀνάξιον

4 ῥοῦλον A. 10 τυγχάνειν ἐκεῖ A. 17 τῆς ὑστεραίας ἀπώλοντο AB. 20 Πυθόμενοι δὲ — p. 105 v. 10 τῷ παιδὶ προσῆπτε Dionis excerptum Peirescianum 36. 23 αὐτὸν A.

ut pacatis temporibus fieri solet, spretis in motu fuerunt. quo cognito Carvilium Iunio Bruto, Quinto Fabio patrem Rullum Maximum legatos decreverunt. ac Brutus Faliscos vicit, eorumque et caeterorum Tyrrhenorum agros populatus est. sed Fabius, quod Samnites Campaniam infestare audiebat, propere ante patrem Roma profectus, cum aliquot eorum speculatores maturare abitum videret, omnes ibi hostes esse ratus ac fugere, ante patris adventum manus conserere properans, ut suum esset decus, nullo ordine processit; et in confertos hostes delapsus cum exercitu caesus esset, nisi nox supervenisset. multi etiam post praelium perierunt, neque medicum neque quicquam valetudini curandae aptum habentes, quod impedimentis longe anteverterant, spe victoriae statim adipiscendae: ac nisi patrem eius in propinquo esse rati Samnites metu recessissent, omnino postridie quoque eos occidissent.

Quae cum in urbem nuntiata essent, magna indignatione orta, et consuli revocato die dicta, pater eius senex, tum suis tum maiorum suorum rebus praeclare gestis commemoratis, filium nihil illis indignum

τὸν υἱόν, καὶ τὴν τούτου νεότητα πρὸς τὸ ἀτύχημα προβαλόμενος, τῆς ὀργῆς αὐτοὺς αὐτίκα παρέλυσε. καί οἱ συνεξελθὼν μάχῃ τοὺς Σαυνίτας ἐνίκησε καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἷλε τήν τε χώραν ἐπόρθησε καὶ λείαν πολλὴν ἤλασε· καὶ τὰ μὲν αὐτῆς ἐδημοσίωσε τὰ δὲ τοῖς στρατιώταις κατένειμε. διά τοι ταῦτα οἱ P I 368 Ῥωμαῖοι ἐκεῖνόν τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ ἔπειτα ἀντὶ ὑπάτου ἄρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ τότε τῷ πατρὶ χρώμενον. καὶ ὃς πάντα μὲν αὐτὸς διῴκει καὶ διῆγε μηδὲν τοῦ γήρως φειδόμενος, οὐ μέντοι καὶ ἔνδηλος ἦν δι' ἑαυτοῦ τὰ πράγματα πράττων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων τῷ παιδὶ προσῆπτε.

2. Μετὰ δὲ ταῦτα δημάρχων τινῶν χρεῶν ἀποκοπὴν εἰσηγησαμένων, ἐπεὶ μὴ καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν αὕτη ἐδίδοτο, ἐστασίασε τὸ πλῆθος· καὶ οὐ πρότερον τὰ τῆς στάσεως κατηυνάσθη, ἕως πολέμιοι τῇ πόλει ἐπῆλθοσαν. ἦρξαν δὲ τῶν πολέμων οἱ Ταραντῖνοι, Τυρσηνοὺς καὶ Γαλάτας καὶ Σαυνίτας καὶ ἄλλους B προσεταιρισάμενοι πλείονας. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Ῥωμαῖοι συμβαλόντες διαφόροις μάχαις ἐνίκησαν καὶ ὑπάτοις ἄλλοτε ἄλλοις· οἱ δὲ Ταραντῖνοι, καίτοι αὐτοὶ τὸν πόλεμον παρασκευάσαντες, ὅμως οὔπω πρὸς μάχην ἀντικατέστησαν φανερῶς. ναυαρ-

8 ὃς BCW Dionis exc., ὡς P. αὐτὸς] αὐτῷ Dionis exc. 10 προσάπτων C. 11 δημάρχων — 13 τὸ πλῆθος Dionis excerptum Vaticanum 42. 14 πόλεμοι ABC. 15 Τυρσηνοὺς — 16 πλείονας Dionis excerptum Ursinianum 144. 16 τοὺς μὲν ἄλλους] huc pertinere videtur Dionis excerptum Vaticanum 43. 18 οἱ δὲ Ταραντῖνοι — 19 ἀντικατέστησαν φανερῶς Dionis excerptum Vaticanum 44. 19 ναυαρχοῦντος — p. 106 v. 15 ἀποπλεύσῃτε Dionis excerptum Ursinianum 145.

Fontes. *Cap.* 2. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 42 44 45 46 *p.* 166 *sq.*, *Ursiniana* 144 145, *Peirescianum* 39: *fragmentum libri noni apud grammaticum* περὶ συντάξεως *in Imm. Bekkeri Anecd. p.* 158 *v.* 25.

facturum pollicitus, acceptamque cladem aetati imputans, ira populi mitigata cum eo profectus Samnites victos castris exuit, agros vastavit, et praedam, quae magna erat, partim in aerarium rettulit, partim militibus distribuit. ea de causa cum ipsi Fabio honos est habitus, tum filio permissum ut etiam deinceps pro consule imperaret, tum quoque patre legato utens. qui nihil senectuti suae parcens ipse administravit omnia, sed dissimulanter, ut a filio acta esse viderentur.

2. Post haec cum tribuni plebis legem de novis tabulis rogarent, cui creditores intercesserunt, orta seditio non conquievit prius quam hostes urbem invaserunt. belli eius principium a Tarentinis ortum est, qui se Tyrrhenis Gallis Samnitibus et pluribus aliis coniunxerunt. at Romani caeteros per alios atque alios consules devicerunt: Tarentini autem, quamvis belli auctores, tamen aperte in aciem nondum descende-

χοῦντος δὲ Λουκίου Οὐαλλερίου, καὶ τριήρεσι προσορμίσαι
βουληθέντος ἐς Τάραντα, ἐπεὶ ἀπήει ὅπη σὺν αὐταῖς ἀπεστάλη,
φίλιον τὴν χώραν ἡγούμενος, οἱ Ταραντῖνοι κατ' αὐτῶν ὑποτο-
πήσαντες τὸν Οὐαλλέριον πλεῖν ἐκ τοῦ συνειδότος ὧν ἔδρων, μετ'
ὀργῆς ἀντανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ μηδὲν πολέμιον
ἐλπίσαντι, κατέδυσαν ἐκεῖνόν τε καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ τοὺς
C ἁλόντας τοὺς μὲν καθεῖρξαν τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτειναν. πυθόμενοι
δὲ ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι ἠγανάκτησαν μέν, πρέσβεις δ' ὅμως ἀπέ-
στειλαν ἐπεγκαλοῦντες αὐτοῖς καὶ δίκας ἀπαιτοῦντες. οἱ δὲ οὐ
μόνον αὐτοῖς οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀπεκρίθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐτώθαζον,
ὡς καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Λουκίου Ποστουμίου τοῦ προέχοντος
κηλιδῶσαι τῶν πρέσβεων. θορύβου δὲ ἐπὶ τούτῳ γενομένου, καὶ
τῶν Ταραντίνων ἐπικαγχαζόντων, ὁ Ποστούμιος "γελᾶτε" ἔφη,
"γελᾶτε ἕως ἔξεστιν ὑμῖν· κλαυσεῖσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον ὅταν
τὴν ἐσθῆτα ταύτην τῷ αἵματι ὑμῶν ἀποπλύνητε."

Ἐπανελθόντων οὖν τῶν πρέσβεων οἱ Ῥωμαῖοι τὰ πραχθέντα
D μαθόντες ἤλγησαν, καὶ στρατεῦσαι ἐπὶ τοὺς Ταραντίνους Λού-
κιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον ἐψηφίσαντο. ὃς εἰς Τάραντα προσχω-
ρήσας λόγους αὐτοῖς ἐπιτηδείους ἔπεμψε, νομίζων ἐπί τισι μετρίοις
εἰρήνην αἱρήσεσθαι. οἱ δὲ ταῖς γνώμαις ἀλλήλοις ἠναντιώθησαν·

1 *Λούκιος Οὐαλέριος ναυαρχῶν τε Ῥωμαίοις καὶ σταλείς ποι ὑπ' αὐτῶν* Dio libro nono apud grammaticum *περὶ συντάξεως* in Imm. Bekkeri Anecd. p. 158 v. 25. *προσορμῆσαι* A. 2 *ὅπη* ABCW, *ὅτι* P. 8 *δὲ* om C. 11 *ὡς καὶ τὴν* — 15 *ἀποπλύνητε* Dionis excerptum Vaticanum 45. 12 "*κηλιδῶσαι*] ita alter e Regiis et Colberteus: duo alii Regii *κῆδος δεῶσαι*" Ducangius. Dionis exc. *ἐκηλίδωσε*. 14 *μακρότερον* A. 18 "*Αἰμίλιον*] sic tres mss: alter codex apud Wolfium *Μανίλιον* habuit" Ducangius. nihil e Wolfii codicibus BC enotatum: sed p. 107 v. 5 margini C recens adscriptum *μανίλιος*. 19 *εἰρήνην ἐπί τισι μετρίοις* AB.

rant. caeterum L. Valerium classis praefectum, dum ibat quo missus erat, Tarenti appulsurum (eam enim urbem populi Romani amicam esse putabat), ex conscientia facinorum suorum contra se esse missum suspicati, iracunde impetu facto, nihil hostile metuentem cum multis aliis demerserunt: captos partim in carcerem coniecerunt, partim occiderunt. quo Romani audito, etsi graviter eam iniuriam ferebant, tamen per legatos cum eis expostularunt: quibus non modo nihil aequi responsum est, sed etiam contumelia facta, L. Postumii legatorum principis veste sordibus inquinata. eam ob rem tumultu orto, ac Tarentinis cachinnantibus, Postumius "ridete" inquit, "ridete dum vobis licet: nam longissimo tempore plorabitis, cum vestem hanc sanguine vestro eluetis."

Eam contumeliam iniquis animis Romani ferentes bellum Tarentinum L. Aemilio consuli decreverunt. qui cum eo appulisset, idoneis verbis animos eorum tentavit, aequis condicionibus pacem amplexuros ratus. sed dissensione inter cives orta, senioribus et divitibus pacem

καὶ τῶν μὲν πρεσβυτέρων καὶ εὐπόρων τὴν εἰρήνην σπευδόντων, W II 43
τῶν δ' ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὀλίγα ἢ μηδὲν ἐχόντων πόλεμον αἱρουμένων,
ἐκράτησαν οἱ νεώτεροι. φοβούμενοι δὲ ὅμως, τὸν Πύρρον τὸν
Ἠπειρώτην εἰς συμμαχίαν ἐβουλεύσαντο προσκαλέσασθαι, καὶ
πρέσβεις αὐτῷ καὶ δῶρα πεπόμφασιν. Αἰμίλιος δὲ ταῦτα μαθὼν
τὴν χώραν αὐτῶν ἐλεηλάτει καὶ ἔφθειρεν. οἱ δὲ ἐπεξῆλθον μέν,
ἀλλ' ἐτράπησαν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους τήν τε χώραν αὐτῶν ἀδεῶς P I 369
πορθῆσαι καί τινα χειρώσασθαι φρούρια. πολλὴν δὲ τὴν τῶν
ἁλόντων τοῦ Αἰμιλίου πεποιηκότος ἐπιμέλειαν, καί τινας τῶν
δυνατωτέρων ἐλευθερώσαντος, οἱ Ταραντῖνοι τήν τε φιλανθρω-
πίαν αὐτοῦ θαυμάσαντες, καὶ εἰς ἐλπίδας προαχθέντες σπονδῶν,
Ἄγιν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτήδειον ὄντα εἵλοντο στρατηγὸν αὐτοκρά-
τορα. ἄρτι δ' οὗτος κεχειροτόνητο, καὶ Κινέας ὑπὸ τοῦ Πύρρου
προπεμφθεὶς ἐμποδὼν τοῖς πραττομένοις ἐγένετο. ὁ γὰρ Πύρρος
τῆς καλουμένης βασιλεύων Ἠπείρου φύσεώς τε δεξιότητι καὶ παι-
δείας ἰσχύϊ καὶ ἐμπειρίᾳ πάντων προέφερε, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸ
πλεῖστον τὸ μὲν εὐποιίαις τὸ δὲ φόβῳ προσεπεποίητο. οὗτος B
τοίνυν τοῖς τῶν Ταραντίνων πρέσβεσιν ἐντυχών, ἕρμαιον τὴν
συμμαχίαν ἡγήσατο, ἐκ πλείονος τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καρχηδό-
νος καὶ τῆς Σαρδοῦς ἐφιέμενος, ὀκνῶν δ' ὅμως αὐτὸς ἔχθρας
πρὸς Ῥωμαίους προκατάρξασθαι· καὶ βοηθήσειν μὲν αὐτοῖς
ἐπηγγείλατο, ἵνα δὲ μὴ ὑποπτευθείη δι' ἅπερ εἴρηται, οἴκαδε

8 τὴν om AB. 9 ἐπιμέλειαν] πρόνοιαν A. 14 ὁ γὰρ Πύρρος — 17 προσεπεποίητο Dionis excerptum Peirescianum 39. 16 τῆς ἑλληνικῆς B. 17 οὗτος τοίνυν — 21 προκατάρξασθαι Dionis excerptum Vaticanum 46. 20 ἔχθρας πρὸς ῥωμαίους αὐτὸς AB. 22 δὲ om C.

expetentibus, iuvenibus et iis qui vel parum vel nihil habebant bellum flagitantibus, iuniorum sententia vicit. sed suis diffisi viribus Pyrrhum Epirotam ad belli societatem arcessendum duxerunt, legatis et muneribus ad eum missis. quo Aemilius cognito agrum populatur et vastat, eosque in aciem egressos profligat, ut Romani deinceps impune praedas agerent et quaedam castella caperent. cum autem captivos diligenter curaret Aemilius et aliquot ex potentioribus dimisisset, Tarentini et humanitatem eius admirati et in spem pacis impetrandae erecti Agidem Romanis amicum ducem cum summo imperio creaverunt. qui cum vix magistratum iniisset, Cineas a Pyrrho praemissus eam rem impediit. nam Pyrrhus Epiri rex, tum ingenii dexteritate tum institutionis accuratione tum usu rerum omnibus praestans, maxima Graeciae parte vel beneficiis vel terrore sibi adiuncta, Tarentinorum societatem peropportunam sibi fore existimans, cum longo iam tempore Siciliam Carthaginem et Sardiniam subigere cuperet, et tamen Romanos armis lacessere vereretur, legatis auxilia pollicitus est. sed ne ob loca quae diximus

αὐτίκα ἀνακομισθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐν ταῖς συνθήκαις προστεθῆναι πεποίηκε τὸ μὴ περαιτέρω τῆς χρείας ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρ' αὐτῶν κατασχεθῆναι. συνθέμενος δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν πλείους τῶν πρέσβεων ὡς τὰ στρατεύματα αὐτῷ συμπαρασκευάσοντας ἐν C ὁμηρείᾳ κατέσχεν, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν Κιννέαν προέπεμψε σὺν στρατῷ. ἐλθόντων δ' αὐτῶν οἱ Ταραντῖνοι θαρσήσαντες τῶν τε καταλλαγῶν τῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀπέσχοντο, καὶ τὸν Ἄγιν παύσαντες τῆς στρατηγίας ἕνα τῶν πρέσβεων ἐχειροτόνησαν στρατηγόν. μετ' οὐ πολὺ δὲ Μίλων ὑπὸ τοῦ Πύρρου σὺν δυνάμει πεμφθεὶς τήν τε ἀκρόπολιν αὐτῶν ἐς τὴν ἐκείνου ὑποδοχὴν κατειλήφει καὶ τὴν τοῦ τείχους φρουρὰν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο. καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, ὡς μήτε φρουρεῖν μήτ' ἄλλο τι ἐπίπονον ὑπομένειν ἀναγκαζόμενοι, καὶ αὐτοῖς τροφὰς ἐχορήγουν καὶ τῷ Πύρρῳ χρήματα ἔπεμπον.

D Ὁ οὖν Αἰμίλιος τέως μὲν κατὰ χώραν ἔμενεν, ἐπεὶ δὲ τούς τε Πυρρείους ἥκοντας ἔγνω, καὶ διὰ τὸν χειμῶνα προσκαρτερεῖν οὐχ οἷός τε ἦν, ἐς Ἀπουλίαν ὥρμησεν. οἱ δὲ Ταραντῖνοι ἔν τινι στενοπόρῳ χωρίῳ, δι' οὗ διελθεῖν ἀνάγκην εἶχε, λοχήσαντες, ἄπορον αὐτῷ τὴν πορείαν ἐποίουν τοξεύμασιν ἀκοντίσμασί τε καὶ σφενδονήμασιν. ὁ δὲ τοὺς αἰχμαλώτους σφῶν, οὓς ἐπήγετο, προήγαγε. φοβηθέντες δ' οἱ Ταραντῖνοι μὴ τοὺς σφετέρους ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπολέσωσιν, ἐπαύσαντο.

4 συμπαρασκευάσοντας ABCW, συμπαρασκευάζοντας P. 5 κιννέα B. προέπεμψε τῷ στρατῷ legendum existimat Niebuhrius Historiae Romanae T. 3 p. 523 adnot. 775. 7 τε om A. 16 προσκαρτερεῖν om C. 21 δὲ B.

suspectus esset, se statim rediturum esse domum dixit, et in foederibus excepit ne diutius quam opus esset ab eis in Italia detineretur. haec pactus maiorem legatorum partem, ut in colligendo milite operam navaturos, obsidum vice retinuit: paucos et Cineam cum exercitu praemisit. quorum adventu confirmati Tarentini pacificatione repudiata imperium Agidi abrogatum uni ex legatis detulerunt. non multo post Milonem cum exercitu ad arcem in adventum suum occupandam et moenia custodienda misit Pyrrhus. gratum id Tarentinis fuit, quod neque in praesidiis esse neque quicquam laboris capere cogerentur. itaque militi cibaria praebuerunt, Pyrrho pecuniam miserunt.

Aemilius, qui ad id tempus in castris se tenuerat, Pyrrhi militum adventu cognito, cum per hiemem oppugnare urbem non posset, in Apuliam abire statuit. sed cum Tarentini angustis quibusdam faucibus occupatis, per quas transire necesse habebat, iter ei sagittis iaculis et fundis interclusissent, captivos eorum praemisit. illi vero veriti ne suos pro Romanis conficerent, destiterunt.

Ὁ δὲ Πύρρος οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας ἀπῄει, στράτευμά τε πολὺ καὶ ἔκκριτον ἐπαγόμενος καὶ ἐλέφαντας εἴκοσι, ζῷα μήπω πρότερον τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὀφθέντα· ὅθεν ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον. χειμῶνι δὲ περιπεσὼν τὸ Ἰόνιον περαιούμενος πολ- [P I 370] λοὺς ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ κλύδωνι ἐσκεδάσθησαν. μόλις δ' οὖν πεζεύσας ἦλθεν εἰς Τάραντα. καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν ἀκμάζοντας τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις συνέταξεν, ὅπως μὴ καθ' ἑαυτοὺς λελοχισμένοι νεωτερίσωσι, καὶ τὸ θέατρον ἔκλεισε, τάχα διὰ τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ ἐς αὐτὸ συνερχόμενοι νεοχμώσωσί τι, ἀπεῖπε δ' αὐτοῖς καὶ πρὸς συμπόσια καὶ κώμους ἀθροίζεσθαι, καὶ τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ὅπλοις ἀσκεῖσθαι ἐκέλευεν ἢ διημερεύειν κατὰ τὴν ἀγοράν. ὡς δέ τινες ἀχθόμενοι [W II 44] τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων κατέστησεν, ὥστε μηδένα ἐξιέναι τῆς πόλεως. οἱ δὲ τούτοις τε καὶ τῇ χορηγίᾳ τῶν [B] τροφῶν βαρυνόμενοι, καὶ τοὺς δορυφόρους εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ἀναγκαζόμενοι δέχεσθαι, μετεγίνωσκον, δεσπότου καὶ οὐχὶ συμμάχου τοῦ Πύρρου πειρώμενοι. ὁ δὲ διὰ ταῦτα μὴ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀποκλίνωσι φοβηθείς, τῶν τὰ πολιτικὰ δυναμένων πράττειν καὶ προστατεῖν τοῦ ὁμίλου τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἤπειρον πρὸς τὸν υἱὸν ἐπί τισι προφάσεσιν ἔπεμπε, τοὺς δὲ καὶ ἀφανῶς διώλλυεν. Ἀρίσταρχον δέ τινα ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν Ταραντίνων ἐξεταζόμενον καὶ εἰπεῖν πιθανώτατον προσηταιρίσατο, ἵν' ὑπο-

1 οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας] Dionis exc. Vatic. 46 extr. 10 νεοχμώσωσί τι, additis ab alia manu καὶ μετακοσμήσωσιν ἢ μετακινήσωσι, A. 15 post δορυφόρους PW add αὐτῶν, om AB. 22 πιθανώτερον C, πιθανότατον PW.

At Pyrrhus, vere non exspectato, cum magno lectissimoque exercitu et viginti elephantis, quae animalia non prius in Italia conspecta stuporem et admirationem hominibus attulerunt, dum Ionium traiicit, tempestate orta, multis amissis, caeteris dissipatis, pedestri itinere Tarentum aegre pervenit. ac pubem statim suis militibus inseruit, ne seorsim instructi belli tempore novis rebus studerent. eademque forsitan de causa theatrum clausit, et conviviorum comissationumque coetibus interdictis adolescentes aut in armis exerceri aut per totos dies in foro agere iussit. quarum rerum molestia quibusdam se subducentibus, suos portis praefecit, qui neminem exire paterentur. his igitur rebus et commeatus suppeditatione et satellitum in aedes receptione oneratos sera paenitentia Tarentinos invasit, quod non socium sed dominum accivissent. Pyrrhus vero, ne ad Romanos his de causis inclinarent veritus, rei publicae gerendae tractandoque populo idoneos partim per causas aliquas in Epirum ad filium misit, partim clam sustulit. Aristarchum vero summum apud illos virum et eloquentia praestantem sibi concilia-

πτος τῷ δήμῳ ὡς τὰ τοῦ Πύρρου φρονῶν γένηται· ὡς δ' ἔτι C πιστεῦον ἐκείνῳ τὸ πλῆθος ἑώρα, ἔπεμπεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἤπειρον. καὶ ὃς ἀντειπεῖν μὴ θαρρῶν ἐξέπλευσε μέν, ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἀφίκετο.

Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ Πύρρος τοῖς Ταραντίνοις ἐποίει· (3) οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες τὸν Πύρρον ἐλθόντα εἰς Τάραντα κατέδεισαν, τῷ τε ἐκπεπολεμῶσθαι τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ αὐτοῖς καὶ τῷ θρυλλεῖσθαι ἐκεῖνον εὐπόλεμόν τε τυγχάνειν καὶ δύναμιν ἔχειν ἀνανταγώνιστον. στρατιώτας τε οὖν κατέλεγον καὶ χρήματα ἤθροιζον φρουρούς τε ἐς τὰς συμμαχίδας πόλεις διέπεμπον ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖναι ἀποστῶσι, καί τινας προαισθόμενοι νεωτεριοῦντας, τοὺς πρώτους αὐτῶν ἐκόλασαν. καί τινες τῶν Πραινεστηνῶν ἐς D τὴν Ῥώμην ἀχθέντες περὶ δείλην ὀψίαν εἰς τοὺς θησαυροὺς ἐπὶ φυλακῇ ἐνεβλήθησαν, καί τις αὐτοῖς ἐκ τούτου χρησμὸς ἐκπεπλήρωτο· ἐχρήσθη γάρ αὐτοῖς ποτε ὅτι τοὺς τῶν Ῥωμαίων καθέξουσι θησαυρούς. καὶ ὁ μὲν χρησμὸς εἰς τοῦτο ἀπέβη, ἐκεῖνοι δέ γε ἀπώλοντο.

Οὐαλλέριον δὲ Λαουΐνιον ἐπὶ τὸν Πύρρον καὶ τοὺς Ταραντίνους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀπεστάλκασι, καί τι καὶ ἐν τῷ ἄστει τοῦ στρατεύματος κατέσχον. ὁ γοῦν Λαουΐνιος εὐθὺς ἐξεστράτευσεν, ἵνα πορρωτάτω τὸν πόλεμον τῆς οἰκείας ποιήσηται·

3 ὃς AC, ὡς PW. δὲ om C. 6 οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ — 9 ἀνανταγώνιστον Dionis excerptum Vaticanum 47. 7 κατέδεισαν post Τάραντα B, ante μαθόντες PW. 10 συμμαχίας C. 17 δέ γε ABCW, δὲ καὶ P. 18 Λαουΐνιον] Laevinum. cf. Niebuhrii Hist. Rom. 3 p. 555. 21 ποιήσεται A.

Fontes. *Cap.* 3. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 47 48 49 *p.* 170 *sq.*

vit, ut ob suam familiaritatem populo suspectus esset. sed cum ei nihilominus fidem esse cerneret, in Epirum ire iussit. qui cum refragari non auderet, se illo navigaturum simulans Romam est profectus.

Quae cum Tarenti agerentur, (3) Romani Pyrrhi adventu minime laeti, tum quod Italiam infestam haberent, tum quod illum bellicosum et invictis munitum esse copiis fama ferebat, delectibus habitis coactaque pecunia sociis civitatibus praesidia imposuerunt, ne illae quoque deficerent; et quas novis rebus studere velle praesenserant, earum principes multarunt. Praenestinos autem quosdam, vesperi in urbem adductos, aerario custodiae causa incluserunt: quo factum est ut vetus oraculum quoddam impleretur, quo praedictum fuerat illos Romanum aerarium occupaturos; cuius hic eventus fuit, ut ibi necarentur.

Contra Pyrrhum ac Tarentinos eorumque socios Valerium Laevinum miserunt, parte exercitus in urbe praesidii causa retenta. is statim Roma profectus est, ut bellum quam longissime a patria gereret et

καὶ τὸν Πύρρον καταπλήξειν ἤλπισεν, εἰ αὐτοῖς ἐθελονταὶ ἐπίοιεν, οὓς ἐκεῖνος πολιορκεῖν προσεδόκησε. καὶ ἀπιὼν χωρίον τι τῶν P I 371 Λευκανῶν εἷλεν ἰσχυρὸν καὶ ἐπίκαιρον, καὶ δύναμίν τινα ἐν τῇ Λευκανίᾳ κατέλιπεν, εἴρξουσαν αὐτοὺς τοῦ ἐπαρῆξαι τοῖς ἐναντίοις.

Καὶ ὁ Πύρρος μαθὼν πλησιάζοντα τὸν Λαουΐνιον προεξώρμησε, καὶ στρατοπεδευσάμενος τρίβειν ἤθελε τὸν καιρόν, ἀναμένων τοὺς συμμαχήσοντας. καὶ τῷ Λαουϊνίῳ ἐπέστειλεν ὑπερηφάνως, ὡς καταπλήξων αὐτόν· εἶχε δὲ ἡ γραφὴ ὧδε. "Βασιλεὺς Πύρρος Λαουϊνίῳ χαίρειν. πυνθάνομαί σε στράτευμα ἐπὶ Ταραντίνους ἄγειν. τὸ μὲν οὖν ἀπόπεμψον, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἧκε πρὸς ἐμέ· δικάσω γὰρ ὑμῖν ἐγὼ εἴ τι ἀλλήλοις ἐγκαλεῖτε, καὶ ἄκοντας τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκάσω." Λαουΐνιος δὲ τάδε τῷ B Πύρρῳ ἀντέγραψε. "Πάνυ μοι δοκεῖς ὦ Πύρρε τετυφῶσθαι, δικαστὴν ἡμῖν ἑαυτὸν καθιστὰς καὶ Ταραντίνοις πρὶν δίκην ἡμῖν ὑποσχεῖν ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθης. ἥξω τε οὖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν καὶ παρὰ Ταραντίνων καὶ παρὰ σοῦ λήψομαι. τί γὰρ δεῖ μοι λήρου καὶ φλυαρίας, ἐξὸν παρὰ τῷ Ἄρει τῷ προπάτορι ἡμῶν κριθῆναι;" τοιαῦτα ἀντεπιστείλας ἠπείγετο, καὶ ηὐλίσατο διὰ μέσου τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ποιησάμενος. κατασκόπους τέ τινας συλλαβών, δείξας τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ ἐπειπὼν πολλαπλασίαν ἄλλην ἔχειν, ἀπέπεμ-

1 ἐπίοιεν] ἐπέλθοιεν B corr. 6 τὸν λαουΐνιον πλησιάζοντα AB. 7 στρατευσάμενος A. 11 μετολίγον A. 16 τὴν alterum om A. 20 ἐπήγετο, corr ἠπείγετο, C. ῥεῦμα τοῦ om C.

terrorem Pyrrho incuteret, qui ab iis ultro lacesseretur quorum se moenia oppugnaturum opinabatur. captoque munito et opportuno castello praesidium in Lucanis reliquit, ne ad hostes se conferrent.

Pyrrhus Laevini adventu cognito, eductis in castra copiis tempus terere dum auxilia convenissent cupiens, superbas et minaces Laevino litteras scripsit in hanc sententiam "rex Pyrrhus Laevino salutem. audio te exercitum contra Tarentinos adducere. caeterum eo dimisso ipse cum paucis ad me venito: nam si qua inter vos controversia est, ego ius vobis dicam, et invitos ea quae aequa sunt praestare cogam." ei Laevinus hoc modo respondit "omnino mihi, Pyrrhe, insanire videris, qui te inter nos et Tarentinos iudicem constituas, priusquam nobis poenas dederis ingressus in Italiam tui. itaque cum toto exercitu veniam et de te et Tarentinis poenas sumam. quid enim verbis et nugis mihi opus est, cum Marte iudice, auctore nostri generis, causam disceptare liceat?" hoc responso dato properat; et flumine interiecto castris positis speculatores aliquot comprehendit: quos per castra circumductos, seque alium longe maiorem habere exercitum gloriatus, dimisit. quo facto

C ψειν. ἐπὶ τούτοις ὁ Πύρρος καταπλαγεὶς οὐ μάχεσθαι ἤθελεν, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων οὔπω τινὲς συνῆλθον αὐτῷ, ἐπιλείψειν τε
W II 45 τοῖς Ῥωμαίοις τὰ ἐπιτήδεια ἤλπιζεν ἐν πολεμίᾳ διάγουσι. ταῦτα δὲ καὶ ὁ Λαουΐνιος λογιζόμενος ἔσπευδε συμμῖξαι. τῶν δὲ στρατιωτῶν πρὸς τὴν τοῦ Πύρρου φήμην καὶ διὰ τοὺς ἐλέφαντας ἐκπεπληγμένων, συγκαλέσας αὐτοὺς πολλὰ πρὸς θάρσος παρακαλοῦντα ἐδημηγόρησε, καὶ παρεσκευάζετο καὶ ἄκοντι τῷ Πύρρῳ συμμῖξαι. ὁ δὲ γνώμην μὲν οὐκ εἶχε μάχεσθαι, ὅπως δὲ μὴ δόξῃ τοὺς Ῥωμαίους φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις διαλεχθεὶς ἐπώτρυνεν εἰς τὸν πόλεμον. Λαουΐνιος δὲ τὸν ποταμὸν πειρώμενος κατὰ τὸ στρατόπεδον διαβῆναι ἐκωλύθη. ἐπαναγαγὼν
D οὖν αὐτὸς μὲν κατὰ χώραν μετὰ τοῦ πεζοῦ ἔμεινε, τοὺς δ' ἱππεῖς ὡς ἐπὶ λείαν τάχα τινὰ ἔπεμψεν, ἐντειλάμενος πόρρω ποι βαδίσαντας περαιωθῆναι. καὶ οὕτως ἐκεῖνοί τε κατὰ νώτου τοῖς πολεμίοις προσέπεσον ἀπροσδόκητοι, καὶ ὁ Λαουΐνιος ταραχθέντων αὐτῶν τόν τε ποταμὸν διέβη καὶ τῆς μάχης συνεπελάβετο. φεύγουσιν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ ὁ Πύρρος ἐπικουρήσας τρωθέντα τὸν ἵππον ἀπέβαλε, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς τεθνηκέναι. κἀκ τούτου τῶν μὲν ἀθυμησάντων, τῶν δὲ καταφρονησάντων, τὸ ἔργον ἠλλοίωτο· συνεὶς δὲ τοῦτο τὴν μὲν στολὴν ἐκπρεπεστέραν τῶν ἄλλων οὖσαν
P I 372 ἔδωκε Μεγακλεῖ, κελεύσας ἐνδῦναι αὐτὴν καὶ πανταχόσε περιελαύνειν, ὅπως σώζεσθαι αὐτὸν νομίσαντες οἱ μὲν ἐναντίοι πρὸς δέος οἱ δ' οἰκεῖοι πρὸς θάρσος ἀφίκωνται, αὐτὸς δὲ στειλάμενος

1 ἐπὶ] καὶ ἐπὶ A. 4 ἔσπευδε AB, ἔσπευσε PW. ἔσπευδε — 6 ἐκπεπληγμένων om C. 6 παρακαλοῦντα om B. 10 εἰς τὸν πόλεμον om C. 20 τὴν] τοῖς C.

perculsus Pyrrhus pugnam detrectavit, tum quod foederati eius nondum convenissent, tum quod Romanos in hostili agro commeatus penuria laboraturos sperabat. eadem Laevinus quoque reputans confligere quam primum statuit; et quia milites et Pyrrhi famam et elephantes timebant, convocato exercitu et longa oratione ad confirmandos militum animos habita ita parat ut cum Pyrrho vel invito pugnaturus. qui quamvis a pugna abhorreret, tamen ne Romanos formidare videretur, et ipse milites suos ad pugnam cohortatus, Laevinum flumen iuxta castra transire conantem prohibuit. is igitur cum peditatu ibi se continens, equitibus per speciem praedae petendae ablegatis, mandat ut longe provecti traiiciant. qui cum ex improviso terga hostium invasissent et ordines turbassent, Laevinus amne superato praelium et ipse init. sed Pyrrhus dum suis fugientibus suppetias venit, equo ex vulnere amisso, periisse putabatur: unde Epirotis animi imminuti sunt, Romanis creverunt, mutata praelii facie. quo rex intellecto vestem insignem dat Megacli induendam, eumque passim circumvehi iubet, ut se vivere arbitrati hostes terrerentur, sui confirmarentur. ipse privati habitu cum toto exercitu,

ἰδιωτικῶς συνέμιξεν αὐτοῖς παντὶ τῷ στρατῷ πλὴν ἐλεφάντων, καὶ τοῖς ἀεὶ πονουμένοις ἐπαμύνων πλεῖστον τοὺς σφετέρους ὠφέλησε. τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἰσορρόπως ἐμάχοντο, ὡς δὲ τὸν Μεγακλέα τις ἀποκτείνας ᾠήθη τὸν Πύρρον ἀπεκτονέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις δόκησιν τούτου παρέσχεν, οἵ τε Ῥωμαῖοι ἐπερρώσθησαν καὶ οἱ ἐναντίοι ἐνέδοσαν. γνοὺς δὲ ὁ Πύρρος τὸ γινόμενον, τὸν πῖλον ἀπέρριψε καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ περιῄει· καὶ εἰς τοὐναντίον περιέστη ἡ μάχη. ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ Λαουΐνιος, καὶ ἱππέας ἔχων ἐνεδρεύοντάς που τῆς μάχης ἐκτός, B κατὰ νώτου προσπεσεῖν αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις ἐκέλευσε. πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιστρατηγῶν ὁ Πύρρος τὸ σημεῖον τοῖς ἐλέφασιν ἦρεν· ἔνθα ἔκ τε τῆς τῶν θηρίων θέας ἀλλοκότου οὔσης καὶ τῆς βοῆς φρικώδους, καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὅπλων πατάγου ὃν οἱ ἐπιβεβηκότες ἐποίουν ἐν τοῖς πύργοις φερόμενοι, αὐτοί τε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπλάγησαν, καὶ οἱ σφῶν ἵπποι ἐκταραχθέντες οἱ μὲν ἀποσειόμενοι τοὺς ἀναβάτας οἱ δὲ καὶ φέροντες ἔφευγον. ἀθυμήσαν οὖν ἐκ τούτων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐτράπετο στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἀνῃροῦντο οἱ μὲν παρὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀνδρῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηρίων ταῖς προβοσκίσι καὶ τοῖς κέρασιν ἢ ὀδοῦσι φθειρόντων πολλούς· καὶ τοῖς ποσὶ δὲ C οὐ μείους κατηλόων συμπατουμένους. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐφεπόμενοι πολλοὺς ἔφθειρον· οὐδ' ἂν ὑπελείφθη τις, εἰ μὴ ἐλέφας

2 ἐπαμύνων AC, ἀπαμύνων PW. 6 γνοὺς δὲ — 8 ἡ μάχη Dionis excerptum Vaticanum 48. 7 γυμνῇ] σεμνῇ C. 9 ἐκτός] νυκτὸς A. 20 ἢ] ἢ καὶ A. 21 οὐ μείους] ὁμοίως, corr ὁμοίους, A. κατηλόουν AC, κατηλῴφουν in Wolfii notis. 22 ὑπελείφθη τις AB, ὑπελείφθη C, εἷς ὑπελείφθη PW.

elephantis exceptis, in Romanos invehitur, et ubique laborantibus succurrens suos multum iuvat. pugna igitur initio magna diei parte anceps fuit, donec quidam Megacle occiso, se Pyrrhum occidisse ratus, effecit ut hostes idem crederent. tum vero et Romanis aucti sunt animi, et hostes cesserunt. Pyrrhus autem abiecto pileo, nudo capite circumiens, pugnae fortunam mutavit: et cum Laevinus equites, quos extra aciem in insidiis habebat, a tergo in hostes incurrere iussisset, signum elephantis sustulit. ibi ex inusitato belluarum conspectu et horrendo barritu armorumque sonitu, quem qui in turribus ferebantur edebant, tum ipsi Romani perterriti sunt, tum equi perturbati sessores partim excutientes partim vehentes fugerunt. itaque abiectis animis in fugam versi partim a viris qui in elephantorum turribus erant occidebantur, partim ab ipsis belluarum manibus et dentibus multi conficiebantur, neque pauciores pedibus illarum proterebantur. multos etiam equites insecuti sustulerunt: neque ullus evasisset, nisi elephantus vulnere accepto et

τρωθεὶς αὐτός τε ἐσφάδαζεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς
τὰς ἐκείνου βοὰς ἐταράσσοντο. διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Πύρρος ἐπέσχε
τὴν δίωξιν, καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι διαβεβηκότες τὸν ποταμὸν εἰς
Ἀπουλίδα πόλιν τινὰ ἀπεσώθησαν. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τοῦ Πύρ-
ρου στρατιωτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων πεπτώκασιν, ὥστε συγχαιρόν-
των αὐτῷ τῆς νίκης τινῶν "εἰ καὶ αὖθίς ποτε ὁμοίως" ἔφη "κρα-
D τήσομεν, ἀπολούμεθα." τοὺς μέντοι Ῥωμαίους καὶ νικηθέντας
ἐθαύμασεν, εἰπὼν ὅτι "τὴν οἰκουμένην ἂν πᾶσαν ἐχειρωσάμην, εἰ
Ῥωμαίων ἐβασίλευον."

Ὁ μὲν οὖν Πύρρος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα ἔσχηκεν ὄνομα, καὶ
πολλοὶ αὐτῷ προσεχώρησαν, οἵ τε σύμμαχοι ἀφίκοντο πρὸς αὐτόν·
W II 46 οἷς ὀλίγα ἐπιτιμήσας διὰ τὴν μέλλησιν, τῶν σκύλων μετέδωκεν·
(4) οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγησαν ἐπὶ τῇ ἥττῃ, τῷ δέ γε Λαουϊνίῳ
στράτευμα ἔπεμψαν, καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ τῶν Τυρσηνῶν μετε-
πέμψαντο, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἐποιήσαντο, πυνθανόμε-
νοι ἐπ' αὐτὴν τὸν Πύρρον ἐπείγεσθαι. ὁ μέντοι Λαουΐνιος τοὺς
οἰκείους τε τραυματίας ἐξακεσάμενος, καὶ τοὺς σκεδασθέντας
P I 373 συναγαγών, ἤδη καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης πεμφθέντων ἀφικομένων,
τὸν Πύρρον παρεπόμενος ἐλύπει· καὶ τὴν Καπύην μαθὼν ἑλεῖν
γλιχόμενον, προκατέλαβε καὶ ἐφύλαξεν. ἁμαρτὼν δ' ἐκείνης ἐ

5 συγχαιρόντων — 9 ἐβασίλευον Dionis excerptum Vaticanum 48. 8 ἐχειρωσάμην om C. 10 Ὁ μὲν οὖν — 12 τῶν σκύλων μετέδωκεν Dionis excerptum Vaticanum 49.

FONTES. *Cap.* 4. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi*: *excerpta Vaticana* 50—54 *p.* 172 *sq.*, *Ursinianum* 146, *et quod ex Florilegio Vaticano A. Maius edidit excerptum* 36, *Scriptorum veterum novae collectionis vol.* 2 *p.* 538.

ipse perturbatus esset, et barritu suo caeteros turbasset. nam cum ea de causa Pyrrhus a persequendo destitisset, Romani flumine superato in urbem quandam Apuliae pervenerunt. multi etiam ex Pyrrhi militibus et ducibus ceciderunt. quare cum ei quidam victoriam gratularentur, "si denuo" inquit "ita vicerimus, actum de nobis erit." et Romanos quamvis victos admiratus "si Romanis" ait "imperarem, universum orbem subiugarem."

Ex ea victoria magnum nomen Pyrrhus adeptus est, ac multi se ad eum contulerunt. sociis, cum venissent, ob moram nonnihil castigatis partem manubiarum dedit. (4) qui Romae erant ob acceptam cladem maesti Laevino supplementum miserunt, et Tiberio ex Etruria revocato urbem praesidiis firmarunt: nam Pyrrhum ad eam tendere audierant. Laevinus vero sauciis curatis et dispersis recollectis, acceptisque missis ex urbe militibus, Pyrrhum assectando vexavit; et Capuam, cuius illum capiendae esse cupidum audierat, occupatam defendit. eo consilio

Πύρρος ἐπὶ τὴν Νεάπολιν ὥρμησεν. ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' ἐν αὐτῇ δρᾶσαι ἴσχυσε, σπεύδων τὴν Ῥώμην καταλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Τυρσηνίδος παριὼν ὡς κἀκείνους προσλάβοι, ἐπεὶ ἔμαθεν αὐτούς τε τοῖς Ῥωμαίοις ὁμολογίας πεποιημένους καὶ τὸν Τιβέριον αὐτῷ ἀντιπροσιόντα τόν τε Λαουΐνιον ἐφεπόμενον, ἐφοβήθη μὴ ὑπ' αὐτῶν πανταχόθεν ἐν χωρίοις ἀγνώστοις ἀποληφθῇ, καὶ περαιτέρω οὐ προεχώρησεν. ὡς δὲ ἀναχωροῦντι καὶ γενομένῳ περὶ B Καμπανίαν ὁ Λαουΐνιος ἐπεφάνη, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν ἦν, ὕδρας ἔφη δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων κοπτόμενα ἀναφύεσθαι. καὶ ἀντιπαρετάξατο μέν, οὐκ ἐμαχέσατο δέ, ὅτι ἐκέλευσεν, ὡς καταπλήξων πρὸ τῆς συμπλοκῆς τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι πλήξαντας ἐκβοῆσαι καὶ τοὺς σαλπιγκτὰς καὶ τοὺς ἐλέφαντας συνηχῆσαι, ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνοι πολὺ μεῖζον ἀντεβόησαν ὡς ἐκπλαγῆναι τοὺς τοῦ Πύρρου, οὐκέτ' ἠθέλησε συμμῖξαι, ἀλλ' ὡς δυσιερῶν ἐπανήγαγε. καὶ ἀφίκετο ἐς Τάραντα. ἔνθα πρέσβεις C τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀφίκοντο ἄλλοι τε καὶ ὁ Φαβρίκιος. οὓς φιλοτίμως ἐξένισε καὶ ἐδεξιώσατο, ἐλπίσας αὐτοὺς σπείσασθαι καὶ ὁμολογίαν ὡς ἡττημένους ποιήσασθαι. τοῦ δὲ Φαβρικίου τοὺς ἑαλωκότας ἐν τῇ μάχῃ κομίσασθαι αἰτοῦντος

1 δ' ABCW, om P. 2 τῆς om A. 5 ἐφοβήθη — 6 ἀποληφθῇ Dionis excerptum Vaticanum 50. ἐφοβήθη ABC Dionis exc., ἐφοβίσθη P, ἐφοβήσθη W. 7 προσεχώρησεν A. ὡς δὲ — 11 ἐμαχέσατο δέ Dionis excerptum Vaticanum 51. 9 ἦν om C. 16 ἔνθα πρέσβεις — 19 ποιήσασθαι Dionis excerptum Ursinianum 146. 19 τοῦ δὲ Φαβρικίου — p. 116 v. 4 μεταχειρίσεται Dionis excerptum Vaticanum 51.

frustratus Pyrrhus Neapolim contendit. qua cum potiri non posset, ad Romam occupandam properans et per Etruriam transiens ut eam quoque gentem sibi adiungeret, ubi eos cum Romanis foedus percussisse didicit et Tiberium sibi obviam ire, Laevinum a tergo sequi, ne ab eis in regione ignota circumveniretur timens ulterius non est progressus. ut vero recedenti et Campaniae fines ingresso Laevinus cum exercitu longe maiore quam prius habuerat se ostendit, "hydrae instar" inquit "Romanorum legiones caesae renascuntur." et aciem instruxit ille quidem, sed non commisit praelium. nam cum suos milites clipeos hastis pulsantes clamorem tollere et classica canere et elephantos barrire iussisset, ut Romanos ante congressum perterrefaceret, illi autem longe ferocius reclamassent, ut ipsius milites consternarentur, pugnam inire, sacra inauspicata causatus, noluit. sed Tarentum rediit. ubi Romanorum legatos pro captivis redimendis missos Fabricium et caeteros honorifice benigneque excepit, sperans eos pacem petituros et ut victos leges accepturos. caeterum Fabricio pro captis in bello id pretium offerente quod

ἐπὶ λύτροις τοῖς ἀμφοῖν συναρέσουσι, διηπορήθη ὅτι μὴ καὶ περὶ εἰρήνης πρεσβεύειν ἔφη, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν φίλων ἐβουλεύετο, ὡς εἰώθει, περὶ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀποδόσεως καὶ περὶ τοῦ πολέμου καὶ ὅπως τοῦτον μεταχειρίσεται. ὁ μὲν οὖν Μίλων μήτε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι μήτε σπείσασθαι συνεβούλευεν, ἀλλ' D ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἡττημένων καὶ τὰ λοιπὰ πολέμῳ προσκατεργάσασθαι, ὁ δὲ Κιννέας τοὐναντίον ἅπαν αὐτῷ συνεβούλευε· τούς τε γὰρ αἰχμαλώτους προῖκα ἀποδοῦναι συνῄνει καὶ πρέσβεις εἰς Ῥώμην καὶ χρήματα πέμψαι τῆς εἰρήνης ἕνεκα καὶ σπονδῶν. οὗ τῇ γνώμῃ καὶ οἱ λοιποὶ συνετίθεντο. οὕτω δὲ φρονῶν καὶ ὁ Πύρρος ἐτύγχανε. καλέσας οὖν τοὺς πρέσβεις "οὔτε πρώην ὦ Ῥωμαῖοι" ἔφη "ἑκὼν ὑμῖν ἐπολέμησα, οὔτε νῦν πολεμήσαιμι· φίλος γὰρ ὑμῖν γενέσθαι βεβούλημαι· διὸ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὑμῖν ἄνευ λύτρων ἀφίημι καὶ σπείσασθαι ἀξιῶ."

Ταῦτα μὲν πᾶσιν εἰρήκει τοῖς πρέσβεσι, καὶ χρήματα σφίσι P I 374 τὰ μὲν δέδωκε τὰ δὲ ἐπηγγείλατο, τῷ δὲ Φαβρικίῳ κατὰ μόνας διαλεχθείς "φίλος" εἶπεν "ἡδέως καὶ πᾶσιν ἂν Ῥωμαίοις γενοίμην, μάλιστα δὲ σοί· ὁρῶ γάρ σε ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τὴν εἰρήνην συμπρᾶξαί μοι ἀξιῶ." ταῦτα λέγων καὶ δῶρα αὐτῷ πολλὰ ἐδίδου. ὁ δέ "ἐπαινῶ σε" εἶπεν "ὦ Πύρρε, ὅτι τῆς εἰρήνης

1 τοῖς] τοῖν C. ὅτι AC Dionis exc., ὅτε PW. 4 μεταχειρίσεται BCW, μεταχειρίσηται A, μεταχειρίζεται P. 5 ἀλλ' — 7 συνεβούλευε om B. 10 οὗ τῇ γνώμῃ — 14 σπείσασθαι ἀξιῶ Dionis excerptum Vaticanum 52. 12 πολεμίσαιμι A. 15 Ταῦτα μὲν — 19 συμπρᾶξαί μοι ἀξιῶ Dionis excerptum Vaticanum 53. 18 σοί] σοῦ C. 20 ὁ δέ — p. 117 v. 11 ὠρέγου Dionis excerptum Vaticanum 54.

utrinque convenisset, quia pacis nullam mentionem fecerat, animi dubius seorsim, ut solebat, cum amicis de reddendis captivis deque bello administrando deliberavit. Milone autem suadente ut neque captivos redderet neque pacem faceret, sed Romanis iam victis etiam reliquias belli persequeretur, Cineas plane contrarium censuit: nam et captivos gratis esse reddendos, et legatos atque pecuniam Romam mittendos, pacis et foederis impetrandi causa. cuius sententiae et caeteri et ipse Pyrrhus assensi, legatis arcessitis "neque prius" inquit, "Romani, mea sponte vobis bellum intuli, neque nunc inferam: amicus enim vester esse cupio. itaque captivos gratis vobis reddo, et ut pacem mecum faciatis peto."

Haec cum legatis omnibus dixisset, et pecuniam partim dedisset partim promisisset, cum Fabricio seorsim hoc modo egit. "cum omnium Romanorum amicitiam expeto, tum vero tuam, quem virum bonum esse video, et ut pacem mihi conficias peto." haec cum diceret, munera quoque multa ei obtulit. at ille "pacis" inquit "studium in te, Pyrrhe,

ἐπιθυμεῖς, καί σοι αὐτήν, ἄν γε συμφέρῃ ἡμῖν, καταπράξομαι. οὐ γὰρ κατὰ τῆς πατρίδος τι πρᾶξαί με, ἀγαθὸν ὡς φῄς ἄνδρα ὄντα, ἀξιώσεις. ἀλλ' οὐδὲ τούτων ὧν δίδως τι λάβοιμι ἄν. πυνθάνομαι γάρ σου, πότερον ἐλλόγιμόν με ὡς ἀληθῶς νομίζεις ἄνδρα ἢ οὔ; εἰ μὲν γὰρ φαῦλός εἰμι, πῶς με δώρων ἄξιον W II 47 κρίνεις; εἰ δὲ χρηστός, πῶς με λαβεῖν αὐτὰ κελεύεις; ἴσθι γοῦν B ὡς ἐγὼ καὶ πάνυ πολλὰ ἔχω, τοῖς παροῦσιν ἀρκούμενος, καὶ πλειόνων οὐ δέομαι· σὺ δ' εἰ καὶ σφόδρα πλουτεῖς, ἐν πενίᾳ μυρίᾳ καθέστηκας. οὐ γὰρ ἂν οὔτε τὴν Ἤπειρον οὔτε τὰ ἄλλα ἃ ἔχεις καταλιπὼν δεῦρο ἐπεραιώθης, εἴ γε ἐκείνοις ἠρκοῦ καὶ μὴ πλειόνων ὠρέγου."

Τούτων οὕτω λεχθέντων οἱ πρέσβεις τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες ἀπῄεσαν. καὶ ὁ Πύρρος τὸν Κιννέαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε μετὰ χρυσίου πολλοῦ καὶ κόσμου γυναικείου παντοδαποῦ, ἵνα εἰ καί τινες τῶν ἀνδρῶν ἀντίσχοιεν, ἀλλ' αἵ γυναῖκες αὐτῶν τοῖς κόσμοις ἀναπεισθεῖσαι κἀκείνους συνδιαφθείρωσιν. ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν πόλιν ὁ Κιννέας οὐ προσῄει τῇ γερουσίᾳ, ἀλλὰ C διῆγεν ἄλλοτε ἄλλην αἰτίαν σκηπτόμενος. περιφοιτῶν δὲ καὶ τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας, λόγοις τε σφᾶς καὶ δώροις ὑπήγετο· καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς ᾠκειώσατο, εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνέδριον καὶ εἶπεν ὡς "Πύρρος ὁ βασιλεὺς ἀπολογεῖται ὅτι οὐχ ὡς πολεμήσων ὑμῖν ἧκεν ἀλλ' ὡς καταλλάξων Ταραντίνους αὐτὸν ἱκετεύοντας· ἀμέλει

1 ἐπιθυμεῖς ABC, ἐπιθημεῖς PW. γε] σε C. ἡμῖν] αὐτὴν A. 4 πρότερον A Dionis exc. ἐλλόγιμόν με — 6 αὐτὰ κελεύεις ex Dione florileg. Vatic. in Scriptorum vet. nov. coll. 2 p. 538 36. 6 γοῦν om A. 13 κιννέα A. 18 σκεπτόμενος A.

laudo; et pacem, modo ea nobis prosit, tibi conficiam: neque enim postulabis, cum me bonum virum esse dicas, ut aliquid agam contra patriam. sed nihil munerum illorum, quae mihi offers, accipiam. numquid enim me vere bonum virum esse censes, an non? nam si malus sum, cur munera mihi largiris? sin bonus, cur ea me accipere iubes? scito autem me abundare opibus, sorte mea contentum neque plura desiderantem: te vero, etsi ditissimus es, extrema inopia laborare. nam neque Epiro neque caeteris quae habes relictis huc traiecisses, si illis contentus plura non desiderares."

His dictis legati captivis receptis abierunt: Pyrrhus autem Cineam cum multo auro et ornamentis muliebribus omnis generis Romam misit, ut etsi ex viris aliqui adversarentur, at uxores eorum ornamentis illectae viros etiam corrumperent. Romam profectus Cineas non statim senatum adiit, sed alias aliud causando moratus potentum aedes circumiit, eosque et verbis et muneribus sibi conciliavit. cum iam multos sibi devinxisset, curiam ingressus dixit "Pyrrhus rex se venisse ait, non ut bellum vobiscum gereret, sed ut Tarentinos supplices sibi factos recon-

καὶ τοὺς ἁλόντας ὑμῶν λύτρων ἀφῆκεν ἄτερ, καὶ δυνάμενος πορθῆσαι τὴν χώραν καὶ τῇ πόλει προσβαλεῖν, ἀξιοῖ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς συμμάχοις ὑμῶν ἐγγραφῆναι, πολλὰ μὲν ὠφελήσεσθαι ἀφ' ὑμῶν ἐλπίζων, πλείω δ' ἔτι καὶ μείζω εὐεργετήσειν ὑμᾶς."

D Ἐπὶ τούτοις οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἠρέσκοντο διὰ τὰ δῶρα καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους· οὐ μέντοι καὶ ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐσκόπουν ἔτι πλείους ἡμέρας ὅ τι χρὴ πρᾶξαι. καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγετο, ἐπεκράτει δ' ὅμως σπείσασθαι. μαθὼν δὲ τοῦτο Ἄππιος ὁ τυφλός, ἐκομίσθη ἐπὶ τὸ βουλευτήριον (ὑπὸ γὰρ τοῦ γήρους καὶ τοῦ πάθους οἰκουρῶν ἦν) καὶ εἶπε μὴ συμφέρειν τὰς πρὸς τὸν Πύρρον συμβάσεις τῇ πολιτείᾳ, παρῄνεσε δὲ καὶ αὐτίκα τὸν Κινέαν ἐξελάσαι τῆς πόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Πύρρῳ οἴκαδε ἀναχωρήσαντα ἐκεῖθεν ἐπικηρυκεύσασθαι περὶ
P I 375 εἰρήνης αὐτοῖς ἢ καὶ περὶ ἑτέρου ὅτου δέοιτο. ταῦτα ὁ Ἄππιος συνεβούλευσεν· ἡ δὲ γερουσία οὐκέτι ἐμέλλησεν, ἀλλ' εὐθὺς ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσαντο αὐθημερὸν τὸν Κινέαν ἔξω τῶν ὅρων ἐκπέμψαι, καὶ τῷ Πύρρῳ πόλεμον ἀκήρυκτον, ἕως ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διάγῃ, ποιήσασθαι. τοῖς δ' αἰχμαλώτοις ἀτιμίαν τινὰ ἐν ταῖς στρατείαις ἐπέθεσαν, καὶ οὔτε πρὸς τὸν Πύρρον αὐτοῖς ἔτι ἐχρήσαντο οὔτ' ἄλλοσέ ποι ἀθρόοις, ἵνα μή τι ὁμοῦ ὄντες νεωτερίσωσιν, ἀλλ' ἄλλους ἄλλῃ φρουρήσοντας ἔπεμψαν.

2 πορθῆσαι τὴν πόλιν καὶ τῇ χώρᾳ προσβαλεῖν A. 4 εὐεργετήσει A. 10 γῆρως A. 14 ὅτου ABCW, ὅπου P. 16 αὐθημερῶν A.

ciliaret. praeterea captivos sine pretio vobis restituit; et cum agrum vestrum vastare et urbem oppugnare potuisset, se in numerum amicorum et sociorum vestrorum inscribi petit. iam quamvis sibi vos multum commodaturos credit, plura se tamen et maiora in vos beneficia collaturum existimat."

Haec cum maximae senatorum parti ob largitiones et captivos redditos placerent, tamen nullo responso dato plures dies in deliberando consumpserunt; cumque varia dicerentur, sententia de pace facienda vicit. quo Appius caecus cognito in senatum delatus (nam ob aetatem et cladem oculorum domi se continere solebat) negavit e re publica esse ut pax cum Pyrrho fieret, et monuit Cineam statim urbe pellendum esse, per eumque Pyrrho significandum ut domum reversus sive de pace sive quid aliud vellet legatos mitteret. haec Appio locuto senatus nihil cunctatus statim consentientibus animis decrevit Cineam eodem die extra fines ablegandum, et Pyrrho, dum in Italia versaretur, bellum irreconciliabile indicendum esse. captivos vero militari quadam ignominia notarunt, iis neque contra Pyrrhum usi, neque usquam alibi universis, ne quid coniuncti novarum rerum molirentur, sed alios in alia praesidia miserunt.

Ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι παρεσκευάζοντο ἄμφω, (5) ἔαρος δ' ἤδη ἐφεστηκότος ὁ Πύρρος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐνέβαλε, καὶ B πολλὰ μὲν βίᾳ πολλὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσεποιήσατο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκούλῳ πόλει ὄντι αὐτῷ ἐπελθόντες ἀντεστρατοπεδεύσαντο. ἐπὶ πλείους δ' ἡμέρας διέτριψαν ὀκνοῦντες ἀλλήλους· οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς προνενικηκότας οὐκ ἐθάρρουν, οἱ δὲ ὡς ἀπονενοημένους ἐδεδίεσαν τοὺς Ῥωμαίους. κἀν τούτῳ λογοποιούντων τινῶν ὅτι ὁ Δέκιος ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν κατὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν πάππον ἑτοιμάζοιτο, καὶ τοὺς τοῦ Πύρρου δεινῶς ἐκφοβούντων ὡς ἐκ τοῦ θανεῖν ἐκεῖνον πάντως ἀπολουμένους, συνήγαγε τοὺς στρατιώτας ὁ Πύρρος καὶ διελέχθη περὶ τούτου, συμβουλεύων μήτ' ἀθυμεῖν μήτ' ἐκπλήττεσθαι τοιούτοις λόγοις· C μήτε γὰρ ἕνα ἄνθρωπον δύνασθαι θνήσκοντα πολλοὺς καταγωνίσασθαι, μήτ' ἐπῳδὴν ἢ μαγγανείαν τινὰ κρείττω τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι. ταῦτ' εἰπὼν καὶ λογισμοῖς ἐπικρατύνας τοὺς λόγους ὁ Πύρρος τὸ οἰκεῖον ἐθάρσυνε στράτευμα. καὶ πολυ- W II 48 πραγμονήσας τὴν στολὴν ᾗ ἐχρήσαντο οἱ Δέκιοι ἐπιδιδόντες ἑαυτούς, παρήγγειλε τοῖς οἰκείοις, ἄν τινα οὕτως ἐσκευασμένον ἴδωσι, μὴ κτεῖναι αὐτὸν ἀλλὰ ζωὸν συλλαβεῖν. τῷ δὲ Δεκίῳ πέμψας ἔφη οὔτε προχωρήσειν αὐτῷ τοῦτο πρᾶξαι θελήσαντι, καὶ ζωγρηθέντα κακῶς ἀπολεῖσθαι ἠπείλησε. πρὸς ἅπερ οἱ ὕπατοι ἀπεκρί- D

2 ἐνέβαλε C, ἐνέβαλεν A, ἐνέβαλλε PW. 6 γὰρ om C. 19 τῷ δὲ Δεκίῳ — p. 120 v. 2 ἄλλως κρατήσειν Dionis excerptum Vaticanum 55. 21 ἀπολέσθαι A: Dionis exc. ἀπολεῖσθαι.

FONTES. *Cap.* 5. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 55 *p.* 177.

Per hiemem igitur utrinque se instruxerunt, (5) vere autem instante Pyrrhus impressione in Apuliam facta multa vi, multa deditione occupavit: donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castra posuerunt. ac dies complures mutuo metu quieverunt: nam Romani Epirotas ut victores timebant, Epirotae Romanos ut desperatos. interea cum nonnulli rumore sparso, Decium ad devovendum semetipsum exemplo patris et avi paratum esse, Epirotas perterrefacerent (ex illius enim obitu omnes perituros), Pyrrhus suos milites hortatus est ne desperarent aut percellerentur huiusmodi verbis: neque enim unius hominis obitu multos debellari posse, neque incantationem aut praestigias ullas plus quam vires et arma valere. quae cum dixisset, et orationem suam rationibus approbasset, exercitum confirmavit; indagatoque habitu quo Decii se devovissent, monuit, si quem ita ornatum cernerent, ne eum occiderent, sed viventem comprehenderent. Decio vero nuntiari iussit, facinus illud ei non successurum; et si vivus caperetur, male periturum esse minatus est. ad quae consules responderunt, nulla re tali sibi opus

ναντο, μηδενὸς τοιούτου ἔργου σφᾶς δεῖσθαι· πάντως γὰρ αὐτοῦ καὶ ἄλλως κρατήσειν. ποταμοῦ δὲ διὰ μέσου τῶν στρατοπέδων οὐκ εὐδιαβάτου ῥέοντος, ἤροντο πότερον αὐτὸς περαιωθῆναι βούλεται ἀδεῶς, αὐτῶν ἀναχωρησάντων, ἢ ἐκείνοις ἐπιτρέψαι τοῦτο ποιῆσαι, ἵν' ἐξ ἀντιπάλου μάχης, ἀκεραίων τῶν δυνάμεων εἰς χεῖρας ἐλθουσῶν, ὁ τῆς ἀνδρείας ἔλεγχος γένοιτο ἀκριβής. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς κατάπληξιν τὸν λόγον ἐποίησαν, ὁ δὲ Πύρρος αὐτοῖς ἀφῆκε διαβῆναι τὸν ποταμόν, μέγα φρονῶν ἐπὶ τοῖς ἐλέφασιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο, καὶ
P I 376 πρὸς τοὺς ἐλέφαντας κεραίας ἐφ' ἁμαξῶν σεσιδηρωμένας καὶ πανταχόθεν προεχούσας ἡτοίμασαν, ἵνα τοξεύοντες ἀπ' αὐτῶν ἄλλα τε καὶ πῦρ ἐμποδὼν σφίσι γίνωνται. προσμίξαντες δέ, χρόνῳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλληνας, ἐώσαντο δ' οὖν, μέχρις ὁ Πύρρος τοῖς ἐλέφασιν οὐ κατὰ τὰς ἁμάξας ἀλλ' ἐπὶ θάτερα προσβοηθήσας αὐτοῖς τὴν ἵππον σφῶν καὶ πρὶν προσμῖξαι φόβῳ τῶν θηρίων ἐτρέψατο. τῷ μέντοι πεζῷ οὐδὲν μέγα ἐλυμήνατο. κἀν τούτῳ τῶν Ἀπούλων τινὲς ἐπὶ τὸ τῶν Ἠπειρωτῶν ὡρμηκότες στρατόπεδον τῆς νίκης αἴτιοι τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένοντο. τινὰς γὰρ
B τῶν μαχομένων ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Πύρρου πέμψαντος πάντες οἱ λοιποὶ ἐταράχθησαν, καὶ τάς τε σκηνὰς ἑαλωκέναι καὶ ἐκείνους φεύγειν ὑποτοπήσαντες ἐνέδοσαν· καὶ συχνοὶ αὐτῶν ἔπεσον, ὅ τε Πύρρος καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει πολλοὶ ἐτρώθησαν, καὶ μετὰ

1 ἔργου σφᾶς A Dionis exc., σφᾶς ἔργου PW. 3 πρότερον A. 7 τῶν λόγων A. 8 ἐφῆκε A. 17 ἀπουλίων A. τὸ] τῷ A.

esse: se enim alioqui omnino superiores illo futuros. et cum profundum flumen castra medium dirimeret, sciscitati sunt utrum ipse impune transire, se digressis, an sibi transeundi potestatem dare mallet, ut aequali pugna, utrisque copiis integris congressis, de fortitudine certum fieri iudicium posset. hanc optionem cum Romani Pyrrho terroris incutiendi causa dedissent, ille multum elephantis fretus eos flumen transire passus est. Romani vero cum alia praepararunt, tum adversus elephantos ferratas hastas antennarum instar curribus insertas et undique eminentes pararunt, ut cum alia tum ignem inde eiaculantes, belluas repellerent. cum ad manus ventum esset, Romani Graecos sero quidem sed tandem pepulerunt, donec Pyrrhus elephantis in auxilium non qua falcati currus stabant sed in alteram partem adductis equitatum Romanum terrore belluarum ante congressum profligavit. sed peditibus parum incommodavit. interea quidam Apuli Epirotarum castra aggressi causa victoriae Romanis exstiterunt. nam cum Pyrrhus aliquot ex iis qui pugnabant contra eos misisset, reliqui omnes turbati, et tentoria capta esse et illos fugere opinati, inclinarunt; eorumque multi caesi sunt, Pyrrhus ipse et ex praecipuis complures vulnerati, ac post cum ob

ταῦτα διά τε τὴν τῆς τροφῆς καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἄκεσιν ἀπορίαν σφόδρα ἐκακώθησαν. ὅθεν ἀπῆρεν εἰς Τάραντα πρὶν τοὺς Ῥωμαίους αἰσθέσθαι. οἱ δ' ὕπατοι διέβησαν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ μάχῃ, ὡς δὲ πάντας ἐσκεδάσθαι ἐπύθοντο, εἰς τὰς οἰκείας ἀνεχώρησαν πόλεις· ἐπιδιῶξαι γὰρ διὰ τοὺς σφετέρους τραυματίας οὐκ ἠδυνήθησαν. εἶτα οἱ μὲν εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐχείμασαν [C], ὁ δὲ Πύρρος τἄλλά τε ἡτοιμάζετο καὶ οἴκοθεν στρατιώτας καὶ χρήματα μετεπέμψατο. μαθὼν δὲ τὸν Φαβρίκιον καὶ τὸν Πάππον ὑπάτους ᾑρημένους καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφιγμένους, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεμένηκε γνώμης.

Ἤδη δὲ τῶν ῥηθέντων ὑπάτων ἐν τῷ στρατεύματι ὄντων, Νικίας τις τῶν Πύρρῳ πιστῶν δοκούντων ἦλθε πρὸς τὸν Φαβρίκιον καὶ ὑπέσχετο αὐτῷ τὸν Πύρρον δολοφονήσειν. δυσχεράνας οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖνος (ἀρετῇ γὰρ καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἠξίου τῶν πολεμίων κρατεῖν ὡς ὁ Κάμιλλος) κατεμήνυσε τῷ Πύρρῳ τὸ ἐπι- [D] βούλευμα· καὶ οὕτως αὐτὸν ἐκ τούτου κατέπληξεν, ὥστε καὶ τοὺς ἑαλωκότας τῶν Ῥωμαίων προῖκα αὖθις ἀφεῖναι καὶ πρέσβεις πάλιν ὑπὲρ εἰρήνης ἀποστεῖλαι. ἐπεὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπᾶραι τῆς Ἰταλίας ἐκέλευον καὶ οὕτως αὐτοῖς διακηρυκεύεσθαι, καὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῷ πόλεις κατέτρεχόν τε καὶ ᾕρουν, ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο, πρὶν

1 τὴν alterum om A. 4 ἐπύροντο C. 8 μετεπέμπετο B. 9 "*Πάππον*] ita mss codd" Ducangius. *Q. Papum*. 12 τις τῶν] τῷ B. πρὸς] εἰς A. 16 οὕτως AC, οὗτος PW. 18 τῆς om A. 21 ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο] huc pertinere videtur Dionis excerptum Vaticanum 56 pag. 177 extr.

commeatus tum medicamentorum inopiam graviter afflicti. quamobrem Tarentum discessit antequam id Romani sensissent. consules, etsi flumen pugnandi causa transierunt, tamen cum audissent hostes omnes dissipatos esse, in urbes Apuliae hibernatum reversi, propter vulneratos milites illos persequi non potuerunt. Pyrrhus vero cum alia instruxit tum milites et pecunias domo advehi iussit. sed cum Fabricium et Pappum consules lectos in castra pervenisse cognovisset, in ea sententia non permansit.

Nicias vero quidam, qui fidus Pyrrho esse credebatur, ad Fabricium se contulit, se Pyrrhum dolo interfecturum pollicens. quod facinus indigne ferens Fabricius (virtute enim et viribus, non dolo superandos hostes, quemadmodum Camillus, censebat) insidias Pyrrho indicavit. qua re illum ita obstupefecit ut denuo Romanis captivos gratis restitueret et per legatos pacem peteret. ut autem Romani de pace nihil respondebant, sed iterum prius eum Italia excedere quam de pace agere iubebant, et urbes ei foederatas infestabant et expugnabant, animi du-

δὴ Συρακουσίων τινὲς (ἐτύγχανον δὲ ἐξ οὗ Ἀγαθοκλῆς ἐτελεύτησε
στασιάζοντες) ἐπεκαλέσαντο αὐτόν, παραδιδόντες οἱ καὶ ἑαυτοὺς
καὶ τὴν πόλιν. ἀναπνεύσας γὰρ ἐπὶ τούτῳ καὶ προσελπίσας
P I 377 πᾶσαν τὴν Σικελίαν καταστρέψασθαι, τὸν μὲν Μίλωνα ἐν Ἰτα-
W II 49 λίᾳ κατέλιπεν, ἐν φυλακῇ τόν τε Τάραντα καὶ τὰ ἄλλα ποιησό-
μενον, αὐτὸς δὲ ὡς διὰ βραχέος ἐπανήξων ἀπέπλευσε. καὶ τῶν
Συρακουσίων δεξαμένων αὐτὸν καὶ πάντα αὐτῷ ἀναθεμένων μέγας
ἐν βραχεῖ αὖθις ἐγένετο, ὥστε τοὺς Καρχηδονίους φοβηθέντας
μισθοφόρους ἐκ τῆς Ἰταλίας προσλαβεῖν. ἀλλὰ ταχὺ πρὸς τοὐναν-
τίον αὐτῷ περιέστη τὰ πράγματα τῷ τε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει τοὺς
μὲν ἐξελάσαι τοὺς δὲ διαφθεῖραι ὑποπτευομένους αὐτῷ. οἱ γὰρ
Καρχηδόνιοι, ἰδόντες αὐτὸν μήτε ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἐρρω-
μένον μήτε τοὺς ἐπιχωρίους δι' εὐνοίας ἔχοντα, τοῦ πολέμου προ-
B θύμως ἀντελάβοντο, καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν Συρακουσίων δε-
χόμενοι δεινὰ αὐτὸν εἰργάσαντο, ὥστε μὴ τὰς Συρακούσας μόνον
ἀλλὰ καὶ τὴν Σικελίαν ἐκλιπεῖν.

6. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ πυθόμενοι ἀνε-
θάρσησαν καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὸν ἐτράπησαν.
καὶ τοὺς Ταραντίνους εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερθέμενοι εἰσέβαλον εἰς
τὸ Σαύνιον μετὰ ὑπάτων τοῦ Ῥουφίνου καὶ τοῦ Ἰουνίου, καὶ τὴν

1 Συῤῥακουσίων et sic aliquoties PW, quae infra Συρακούσας. 6 βραχέος ABCW, βραχέως P. ἐπανήκων C. 8 βραχὺ A. 10 τῷ τε] τότε C. τε superfluum. 16 καταλιπεῖν A. 20 μετὰ] μετὰ καὶ A.

Fontes. *Cap.* 6. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 56 *p.* 178, *exc. Ursinianum* 147.

bium. ea res erexit, quod a Syracusanis quibusdam (nam ex quo Agathocles decesserat, seditionibus agitabantur) arcessebatur, et urbem et semetipsos illius fidei permittentibus. concepta enim spe totius Siciliae potiundae, Milonem ad Tarentum caeteraque tutanda in Italia reliquit: ipse ut brevi reversurus discessit. et a Syracusanis exceptus, summa rerum ipsi permissa, rursus brevi spatio temporis tantus evasit, ut Carthaginienses illius metu ex Italia militem conducerent. sed celeriter ea fortuna mutata est in contrarium, quod multos ex primoribus sibi suspectos partim pellebat partim necabat. Carthaginienses enim, cum eum nec privatis viribus valere neque popularium habere studia cernerent, bellum strenue administrarunt, eumque Syracusanorum exsulibus suscipiendis male tractarunt: unde non Syracusas duntaxat sed totam Siciliam deseruit.

6. Romani vero, per eius absentiam confirmatis animis, ad ultionem eorum a quibus arcessitus fuerat conversi sunt. ac Tarentinorum vindicta in aliud tempus dilata, Rufini et Iunii consulum ductu et auspi-

τε χώραν ἐπόρθουν καὶ τείχη τινὰ ἐκλειφθέντα ἔλαβον. οἱ γὰρ Σαυνῖται εἰς τὰ ὄρη τὰ Κρανιτὰ λεγόμενα, ὅτι κρανίαν πολλὴν C ἔχουσι, τά τε φίλτατα καὶ τὰ τιμιώτατα ἀνεκόμισαν. καταφρονήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ εἰρημένα ὄρη ἀναβῆναι ἐτόλμησαν. λασίων οὖν αὐτῶν καὶ δυσπροσβάτων ὄντων, πολλοὶ μὲν ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ καὶ ἑάλωσαν.

Οἱ δ' ὕπατοι οὐκέτι κοινῇ τὸν πόλεμον ἐποιήσαντο, ἀλλήλους αἰτιώμενοι διὰ τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' Ἰούνιος μὲν ἐδῄου μέρος τι τῆς Σαυνίτιδος, Ῥουφῖνος δὲ Λευκανοῖς καὶ Βρεττίοις ἐλυμήνατο. καὶ ἐπὶ Κρότωνα ὥρμησεν ἀποστάντα Ῥωμαίων, μεταπεμψαμένων αὐτὸν τῶν ἐπιτηδείων, φθασάντων δὲ τῶν λοιπῶν ἐπαγαγέσθαι παρὰ τοῦ Μίλωνος φρουράν, ἧς ἦρχε Νικόμαχος. D ἀγνοήσας οὖν τοῦτο καὶ ἀμελῶς τοῖς τείχεσι προσιὼν ὡς πρὸς φίλους, ἔπταισεν, ἐξαίφνης ἐπεκδραμόντων αὐτῷ. εἶτά τι ἐπινοήσας στρατήγημα τὴν πόλιν εἷλε· δύο γὰρ ἄνδρας αἰχμαλώτους ψευδαυτομόλους ἐς τὸν Κρότωνα ἔπεμψε, τὸν μὲν εὐθὺς λέγοντα ὅτι ἀπεγνωκὼς τὴν ἅλωσιν αὐτῶν ἐς τὴν Λοκρίδα προδιδομένην αὐτῷ μέλλει ἀπαιρεῖν, τὸν δ' ἕτερον μετὰ τοῦτο ὡς ἐν ὁδῷ ἐστι διαβεβαιούμενον. καὶ γὰρ ἵνα πίστιν ὁ λόγος ἔχῃ, ἀνεσκευάσατο καὶ προσεποιεῖτο ἐπείγεσθαι. ὁ γοῦν Νικόμαχος πιστεύσας τούτοις (καὶ οἱ κατάσκοποι γὰρ τὰ αὐτὰ ἀνήγγελλον) τὸν Κρότωνα *P I 378

5 δυσπροβάτων B. μὲν om A. 10 ἐπὶ] ἐπεὶ C. 13 οὖν om C. 14 ἐπιδραμόντων B. 15 αἰχμαλώτους ψευδαυτομόλους AB, ψευδαυτομόλους αἰχμαλώτους PW. 19 ὁ λόγος ἔχῃ AB, ἔχῃ ὁ λόγος C, ἔχῃ λόγος PW. 20 οὖν AB. 21 γὰρ om A. ἀνήγγελον A. 21 et p. 124 v. 3 τὸν] τὴν B ex corr.

ciis Samnium invaserunt; agrisque vastatis castella quaedam ab incolis deserta occuparunt. Samnites enim in montes Cranitas, qui a cornorum frequentia sic dicuntur, carissima pignora et pretiosissima quaeque contulerunt. Romanis igitur per contemptum eos montes conscendere ausis, asperos atque arduos, multi occubuerunt, multi capti sunt.

Eius cladis culpam consules alter in alterum conferentes, de communi sententia bellum gerere destiterunt. ac Iunius partem Samniticae dicionis vastavit: Rufinus Lucanos et Bruttios afflixit. et ad Crotonem recuperandam profectus est, quae defecerat a Romanis, arcessitus a familiaribus suis. sed caeteri, ante adventum eius, praesidium, cui Nicomachus praeerat, a Milone arcessiverant. cuius rei ignarus cum ut ad amicorum moenia negligentius accessisset, subita hostium eruptione cladem accepit. deinde arte quadam urbe potitus est. duos enim captivos transfugarum titulo Crotonem missis, quorum alter diceret eum desperata urbis expugnatione Locridem, quo a proditoribus vocetur, discessurum, alter deinde affirmaret eum iam in itinere esse. quae oratio ut esset probabilior, sarcinis collectis se properare simulavit. id Nicomachus verum esse ratus (nam speculatores idem renuntiabant), Crotone de-

λιπὼν ἐς τοὺς Λοκροὺς ἀπῄει σπουδῇ δι᾽ ἐπιτομωτέρας ὁδοῦ. καὶ ἐν τῇ Λοκρίδι γενομένου αὐτοῦ ὁ Ῥουφῖνος ὑπέστρεψε πρὸς τὸν Κρότωνα, καὶ λαθὼν διά τε τὸ ἀπροσδόκητον καὶ δι᾽ ὁμίχλην τότε συμβᾶσαν εἷλε τὴν πόλιν. μαθὼν δὲ τοῦτο Νικόμαχος ἀπῄει εἰς Τάραντα· καὶ ἐν ὁδῷ τῷ Ῥουφίνῳ περιπεσὼν πολλοὺς ἀπέβαλε. καὶ οἱ Λοκροὶ τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησαν.

Τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν εἰς τὸ Σαύνιον καὶ ἐς Λευκανίδα καὶ Βρεττίοις ἐπολέμησαν. ὁ δὲ Πύρρος τῆς Σικελίας ἐκπεσὼν καὶ ἐπανελθὼν ἤδη δεινῶς αὐτοὺς ἐλύπει, καὶ τοὺς
B μὲν Λοκροὺς ἐκομίσατο (τὴν γὰρ φρουρὰν τῶν Ῥωμαίων ἀποκτείναντες μετέστησαν), ἐπὶ δὲ τὸ Ῥήγιον στρατεύσας ἀπεκρούσθη καὶ αὐτὸς ἐτρώθη καὶ πλείστους ἀπέβαλε. μεταστὰς δὲ εἰς τὴν Λοκρίδα, καὶ τῶν αὐτῷ ἐναντία φρονησάντων δικαιώσας τινάς, παρὰ τῶν λοιπῶν σῖτον καὶ χρήματα ἔλαβε, καὶ εἰς Τάραντα ἀνεκομίσθη. κακῶς δὲ πάσχοντες ὑπὸ Ῥωμαίων οἱ Σαυνῖται ἐξαναστῆναι αὐτὸν ἐποίησαν. ἐλθὼν δὲ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν
W II 50 ἐτράπη. τρωθέντος γὰρ πώλου ἐλέφαντος καὶ ἀποσεισαμένου τοὺς ἀναβάτας περιπλανωμένου τε κατὰ ζήτησιν τῆς μητρός, κἀκείνης ἐπὶ τούτῳ ταραχθείσης καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων θορυβηθέντων,
C φύρδην ἀνεμίχθησαν ἅπαντα. τέλος δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεκράτησαν, συχνοὺς ἀποκτείναντες καὶ ὀκτὼ ἑλόντες ἐλέφαντας, καὶ τὸ χαράκωμα κατέσχον αὐτῶν. ὁ δὲ Πύρρος σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσι διέφυγεν εἰς τὸν Τάραντα, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Ἤπειρον ἀπέπλευσεν ὡς

8 λευκάδα C. 12 δ᾽ C. 15 ὑπὸ A, ἀπὸ PW. 17 πώλου (πολλου B) τρωθέντος γὰρ ἐλέφαντος ABC. καὶ om A.

serta per viam breviorem celeriter Locros contendit. quo cum pervenisset, Rufinus converso ad Crotonem itinere, animadvertente nemine, quod et praeter exspectationem aderat et nebula conspectum eripuerat, urbem cepit. quo Nicomachus cognito Tarentum rediturus, cum in itinere in Rufinum incidisset, multos amisit. Locri ad Romanos se contulerunt.

Sequente anno Romanis contra Samnium et Lucaniam egressis belloque Bruttios adortis Pyrrhus Sicilia expulsus et in Italiam reversus permolestus fuit. Locros, qui Romano praesidio caeso defecerant, recepit. sed a Rhegii oppugnatione repulsus et ipse vulneratus est et multos milites amisit. inde in Locridem profectus, et quibusdam adversae factionis multatis, frumentoque et pecunia a caeteris acceptis, Tarentum rediit. a Samnitibus, quos Romani graviter urgebant, in auxilium evocatus, in fugam versus est. nam cum pullus elephanti vulneratus sessoribus excussis matrem passim quaereret, eaque perturbata etiam caeteri elephanti concitati essent, sine discrimine permista sunt omnia. sed tandem Romani multis occisis et octo elephantis captis, castris etiam potiti, vicerunt. Pyrrhus vero cum paucis equitibus Tarentum refugit atque inde in Epirum navigavit ut rediturus, Milone cum

αὖθις ἐπανήξων, τὸν Μίλωνα μετὰ φρουρᾶς εἰς Τάραντα καταλείψας, δοὺς αὐτοῖς δίφρον ἱμᾶσιν ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ Νικίου ἐνδεδεμένον, ὃν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ ἀπέκτεινεν. τὸν μὲν οὖν Νικίαν οὕτως ἐτιμωρήσατο, νεανίσκους δέ τινας ἐν συμποσίῳ σκώψαντας αὐτὸν τιμωρήσασθαι ἔμελλεν, ἐρωτήσας δ' αὐτοὺς διὰ τί ἔσκωπτον, ἐπεὶ ἀπεκρίθησαν ὅτι "πολὺ πλείω καὶ χαλεπώτερα εἰρήκειμεν ἂν D εἰ μὴ ὁ οἶνος ἡμᾶς ἐπιλέλοιπε," γελάσας ἀφῆκεν αὐτούς.

Πύρρος μὲν οὖν ἐπιφανέστατος ἐν στρατηγοῖς γενόμενος καὶ φόβον πολὺν τοῖς Ῥωμαίοις ἐμβαλὼν καὶ πέμπτῳ ἔτει τὴν Ἰταλίαν λιπὼν καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσας οὐ πολλῷ ὕστερον ἐν Ἄργει ἀπέθανε (γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, παριόντα αὐτὸν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα ἐσφάλη καὶ ἐμπεσοῦσα διέφθειρεν αὐτόν)· ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ὅ τε Φαβρίκιος καὶ ὁ Πάππος ἐτιμήτευσαν, καὶ ἄλλους τε τῶν ἱππέων ἀπήλειψαν καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ τὸν Ῥουφῖνον, καίπερ δικτατορεύσαντα καὶ δὶς ὑπατεύσαντα. P I 379 αἴτιον δ' ὅτι σκεύη ἀργυρᾶ λιτρῶν δέκα εἶχεν· οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι πενίαν οὐ τὸ μὴ πολλὰ κεκτῆσθαι ἀλλὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι ἐνόμιζον. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς τε ἄρχουσι τοῖς ἐκδημοῦσι καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατά τι πρᾶγμα τῇ πόλει διαφέρον ἐξιοῦσι τά τε ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ δακτύλιος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδίδοτο.

Τῶν Ταραντίνων δέ τινες κακωθέντες ὑπὸ τοῦ Μίλωνος

2 αὐτῷ est in Ducangii notis, fortasse e codice ms. • 4 νεανίσκους — 7 ἀφῆκεν αὐτούς Dionis excerptum Vaticanum 56. 6 ὅτι om A. πολὺ] πολλῷ A. 10 καὶ om A. 12 ἀπὸ om B. στέγους A, τόπου C. 17 post δεῖσθαι AC add εἶναι. 20 δακτύλιον B.

praesidio Tarenti relicto, dataque sella quae loris e Niciae ob proditionem occisi pelle constricta erat. ac Niciam quidem ita ultus est, Tarentinos autem aliquot adolescentes ob dicteria quaedam puniturus rogavit cur ea petulantia usi essent: qui cum respondissent se longe plura et acerbiora in eum fuisse dicturos nisi vinum defecisset, eos cum risu dimisit.

Pyrrhus igitur illustrissimus imperator, qui multum terroris Romanis iniecit, quinto anno relicta Italia et in Graeciam expeditione suscepta non multo post Argis periit. mulier enim quaedam, ut fertur, eum praetereuntem videre cupiens, e superiore loco delapsa occidit. eodem anno Fabricius et Pappus censores facti, cum alios equites et senatores, tum Rufinum, quamvis dictatorium atque iterum consularem, notarunt, quod decem pondo argentea vasa habebat. ita Romani paupertatem non in parum habendo sed in multum concupiscendo positam esse crediderunt: eaque de causa magistratibus et aliis ob rem publicam peregre abeuntibus viaticum et anulus e publico dabatur.

Tarentini quidam Milonem, a quo male accepti fuerant, Nicone

ἐπέθεντο αὐτῷ, Νίκωνα προστησάμενοι. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυσαν, τεῖχός τι τῆς σφετέρας χώρας κατέσχον, κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι τῷ
B Μίλωνι ἐπῄεσαν. ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο τοὺς Ῥωμαίους πολεμῆσαι σφίσι βουλομένους, πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἔστειλαν· καὶ εἰρήνης ἔτυχον.

Καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Φιλάδελφος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύς, τόν τε Πύρρον κακῶς ἀπηλλαχότα μαθὼν καὶ τοὺς Ῥωμαίους αὐξανομένους, δῶρά τε αὐτοῖς ἔπεμψε καὶ ὁμολογίαν ἐποιήσατο. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τούτῳ ἡσθέντες πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀντεπέστειλαν· οἳ μεγαλοπρεπῆ δῶρα παρ' ἐκείνου λαβόντες εἰς τὸ δημόσιον ταῦτα εἰσῆγον. ἡ δὲ βουλὴ οὐ προσήκατο, ἀλλ' εἴασεν αὐτοὺς ταῦτα ἔχειν.

Μετὰ δὲ ταῦτα τούς τε Σαυνίτας διὰ Καρουϊλίου ὑπέταξαν, καὶ Λευκανῶν καὶ Βρεττίων διὰ Παπειρίου ἐκράτησαν. καὶ τοὺς
C Ταραντίνους ὁ αὐτὸς Παπείριος ἐχειρώσατο. ἀχθόμενοι γὰρ τῷ Μίλωνι, καὶ πρὸς τῶν σφετέρων κακούμενοι τῶν, ὡς εἴρηται, ἐπιθεμένων τῷ Μίλωνι, Καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο, ἐπεὶ καὶ τὸν Πύρρον τεθνάναι ἔμαθον. ὁ δὲ Μίλων ἐν στενῷ ἑαυτῷ τὰ πράγματα συνηγμένα ὁρῶν, τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς ἠπείρου ἐφεδρευόντων, τῶν δέ γε Καρχηδονίων ἐκ τῆς θαλάσσης, παρέδωκε τῷ Παπειρίῳ τὴν ἄκραν, ἐπὶ τῷ ἀβλαβὴς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν χρημάτων ἀποχωρῆσαι. ἐντεῦθεν οἱ μὲν Καρχηδόνιοι

2 σφετέρων B. 3 ἐπίεσαν A, om C. 6 Καὶ Πτολεμαῖος — 11 οὐ προσήκατο Dionis excerptum Ursinianum 147. 9 ἀνταπέστειλαν A Dionis exc. 13 καραΐου C. 16 τῶν prius om A. 19 συνηγμένα A, συνενηγμένα PW. 20 προέδωκε A.

duce aggressi, cum nihil profecissent, castello quodam suae dicionis occupato eum infestarunt. et cum didicissent Romanos contra se bellum moliri, legatis Romam missis pacem impetrarunt.

Ptolemaeus item Philadelphus Aegypti rex, Pyrrhi cladibus et Romanorum incrementis cognitis, et munera eis misit et amicitiam pepigit. quo Romani delectati vicissim legatos ad illum miserunt: qui magnifice ab illo donati munera in aerarium referre voluerunt; sed ea senatus non admissa ipsos habere iussit.

Post haec Samnites per Carvilium subegerunt, Lucanos et Bruttios per Papirium vicerunt. idem Papirius etiam Tarentinos domuit. qui cum Milonem aegre paterentur, et a suis Miloni, ut dictum est, infestis urgerentur, Carthaginiensium opem implorarunt, Pyrrhi cognito interitu. at Milo in angustias redactus, Romanis terra Carthaginiensibus mari prementibus, arcem Papirio ea condicione tradidit, ut sibi cum pecuniis et militibus incolumi discedere liceret. inde Carthaginienses ut

ὡς ἔνσπονδοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέπλευσαν, ἡ δὲ πόλις προσεχώρησε τῷ Παπειρίῳ· καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ναῦς αὐτῷ παρέδοσαν, καὶ τὰ τείχη καθεῖλον καὶ δασμοφορεῖν ὡμολόγησαν. D

Οὕτω δὲ τοὺς Ταραντίνους ὑφ' ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ποιησάμενοι ἐτράποντο πρὸς τὸ Ῥήγιον, ὅτι τὸν Κρότωνα προδοσίᾳ λαβόντες τήν τε πόλιν κατέσκαψαν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίους W II 51 διέφθειραν. τοὺς μὲν οὖν Μαμερτίνους τοὺς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας, οὓς συμμάχους οἱ ἐν τῷ Ῥηγίῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ διεκρούσαντο, ἐκακοπάθησαν δὲ πολιορκοῦντες τὸ Ῥήγιον σπάνει τε τροφῆς καὶ ἄλλοις τισίν, ἕως Ἱέρων ἐκ Σικελίας σῖτόν τε Ῥωμαίοις πέμψας καὶ στρατιώτας ἐπέρρωσε σφᾶς, καὶ τὴν πόλιν συνεῖλεν. ἣ τοῖς περιοῦσι τῶν ἀρχαίων πολιτῶν ἀπεδόθη· οἱ δ' ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ ἐκολάσθησαν.

Ὁ δέ γε Ἱέρων οὔτε πατρόθεν ἐπιφάνειαν ἔχων τινά, μητρόθεν δὲ καὶ δουλείᾳ προσήκων, Σικελίας ἁπάσης ἦρξε μικροῦ, καὶ φίλος Ῥωμαίοις ἐνομίσθη καὶ σύμμαχος. οὗτος οὖν τῶν Συ- P I 380 ρακουσίων κρατήσας μετὰ τὴν τοῦ Πύρρου φυγήν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους εὐλαβηθεὶς ἐγκειμένους τῇ Σικελίᾳ, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ πρώτην χάριν αὐτοῖς τὴν εἰρημένην συμμαχίαν καὶ τὴν σιτοπομπίαν ἀπένειμε.

Μετὰ ταῦτα δὲ χειμῶνος γεγονότος πολλοῦ, ὥστε τὸν Τίβεριν εἰς πολὺ τοῦ βάθους κρυσταλλωθῆναι καὶ αὐανθῆναι τὰ

5 ὅτε C. 7 μαρμεντίνους C. Μεσήνην PW. 8 τῷ add A. 9 διεκρούσαντο] προσεδήσαντο CW. 11 ἐπτέρωσε C. 12 ἐπεδόθη C. 19 ἀπέκλινεν C. 20 τὴν om C. 22 κρυσταλωθῆναι BC.

Romanis foederati recesserunt: urbs Papirio deditionem fecit, armis et navibus traditis murisque dirutis et tributo imposito.

Tarentinis subactis Romani Rhegium invaserunt, quod Crotonem proditione captam evertissent et Romanos in urbe deprehensos occidissent. Mamertinos Messanae habitatores, a Rheginis ad belli societatem evocatos, pactione eluserunt. sed dum Rhegium obsident, et cibariorum penuria et aliis incommodis sunt conflictati: donec ab Hierone frumento et milite adiuti urbem expugnatam veterum civium reliquiis reddiderunt. de iis, qui eam per insidias oppresserant, supplicium sumptum est.

At Hieron neque patrio genere nobilis, et matre ancilla natus, toti paene Siciliae imperavit, Romanorum amicus et socius appellatus. qui cum post Pyrrhi fugam Syracusis potitus Carthaginienses insulae imminentes formidaret, ad Romanos inclinavit, eosque primo illo beneficio frumenti et auxiliorum demeruit.

Post haec saevissima hieme Tiberis in magnam altitudinem con-

δένδρα, οἳ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταλαιπώρησαν, καὶ τὰ βοσκήματα τῆς πόας ἐπιλιπούσης ἐφθάρησαν.

7. *Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λόλλιός τις ἀνὴρ Σαυνίτης ὁμηρεύων ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐκδρὰς δύναμιν συνελέξατο, καὶ χωρίον τι καρτε-*
B *ρὸν τῇ οἰκείᾳ καταλαβὼν ἐλῄστευεν. ἐφ' ὃν Κυΐντός τε Γάλλος καὶ Γάϊος Φάβιος στρατεύσαντες αὐτὸν μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ σύγκλυδας καὶ ἀόπλους τοὺς πλείονας ὄντας συνέσχον, χωρήσαντες δ' ἐπὶ Καρκίνους, παρ' οἷς τὴν λείαν ἐκεῖνοι ἀπετίθεντο, πράγματα ἔσχον. καὶ τέλος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων ὑπερβάντες πη τοῦ τείχους ἐκινδύνευσαν ἀπολέσθαι διὰ σκότος, οὐχ ὡς ἀσελήνου τῆς νυκτὸς οὔσης, ἀλλ' ὅτι σφοδρότατα ἔνιφεν· ἐκφανείσης δὲ τῆς σελήνης ἀθρόον ἐκράτησαν τοῦ χωρίου.*

Πολλὰ δὲ χρήματα τότε τῇ Ῥώμῃ ἐγίνοντο, ὥστε καὶ ἀργυραῖς δραχμαῖς χρήσασθαι.

Εἶτα εἰς τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν ἐστράτευσαν, προ-
C *φάσει μὲν ὅτι τὸν Πύρρον ὑπεδέξαντο καὶ τὴν συμμαχίδα κατέτρεχον, τῇ δ' ἀληθείᾳ ὅτι ἐβούλοντο οἰκειώσασθαι τὸ Βρεντέσιον, ὡς εὔλιμενον καὶ προσβολὴν καὶ κάταρσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ*

3 *ναυνίτης* A. 4 *χωρίον τι καρτερὸν* AB, *καρτερὸν χωρίον τι* PW. 6 *σὺν αὐτῷ*] *μετ' αὐτὸν* C. 8 *καρκίνους* C, *Καρικίνους* PW. 9 *ὑπ' αὐτομόλων ὑπερβάντες*] "aliquid a librario omissum videtur" Wolfius. "sic tamen omnes mss" Ducangius. 13 *ἐγένετο* AB. 15 *τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν* etiam infra, lib. 9 cap. 4 p. 424 b. Tzetzes ad Lycophronis v. 852 *ἡ γὰρ Μεσσαπία καὶ Ἰαπυγία, ὕστερον Σαλεντία, εἶτα Καλαβρία ἐκλήθη, καθά φησιν ὁ ἱστορικὸς Δίων* (fragm. Vales. 9). 18 *ἀλίμενον* C.

Fontes. *Cap.* 7. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Valesianum* 9, *Peirescianum* 43.

glaciavit, arbores aruerunt, Romani afflicti sunt, iumenta ex pabuli inopia perierunt.

7. Anno sequente Lollius Samnis Romae obses fuga elapsus manuque facta et munito suae regionis castello occupato latrocinium exercuit. eum cum suis, qui convenae erant et inermes maiori ex parte, Q. Gallus et C. Fabius comprehenderunt. sed Carcinorum oppugnatio, apud quos praedam reposuerant, difficilis fuit. denique vero transfugarum opera noctu superato muro in tenebris paene caesi fuissent, non ob noctem illunem, sed propter nivium procellas. cum autem luna illuxisset, subito castellum expugnarunt.

Eo tempore auctis opibus Romani drachmas argenteas usurpare coeperunt.

Deinde Calabriae quae nunc dicitur arma intulerunt, id crimini dantes, quod Pyrrhum recepissent et socios infestassent: sed revera ob eam causam, ut Brundusium subigerent, propter portuum commoditatem et facilem in Illyrium et Graeciam traiectum. eodem enim vento spi-

τῆς Ἑλλάδος τοιαύτην ἔχον ὥσθ᾽ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ ἐξανάγεσθαί τινας καὶ καταίρειν. καὶ εἷλον αὐτό, καὶ ἀποίκους ἔπεμψαν εἰς αὐτό τε καὶ εἰς ἕτερα. ταῦτα δ᾽ ἀνύοντες καὶ ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι οὐχ ὑπερεφρόνουν, ἀλλὰ Κύϊντον Φάβιον βουλευτὴν Ἀπολλωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἐξέδωκαν, ὅτι πρέσβεις αὐτῶν ὕβρισεν. οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἀπέπεμψαν οἴ- D
καδε ἀπαθῆ.

Ἐπὶ δὲ Κυΐντου Φαβίου καὶ Αἰμιλίου ὑπάτων πρὸς Οὐλσινίους ἐστράτευσαν ἐπ᾽ ἐλευθερίᾳ αὐτῶν· ἔνσπονδοι γὰρ ἦσαν αὐτοῖς. οἱ ἀρχαιότατοι Τυρσηνῶν ὄντες ἰσχύν τε περιεποιήσαντο καὶ τεῖχος κατεσκεύασαν ὀχυρώτατον, πολιτείᾳ τε εὐνομουμένῃ ἐκέχρηντο, καὶ δι᾽ αὐτὰ πολεμοῦντές ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ πλεῖστον ἀντέσχον. ὡς δ᾽ ἐχειρώθησαν, αὐτοὶ μὲν ἐξώκειλαν εἰς ἁβρότητα, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς στρατείας δι᾽ ἐκείνων ὡς τὸ πολὺ ἐποιοῦντο· καὶ τέλος ἐς τοῦτο προήγαγον σφᾶς, ὡς καὶ δύναμιν τοὺς οἰκέτας καὶ φρό- P I 381
νημα ἔχειν καὶ ἐλευθερίας ἑαυτοὺς ἀξιοῦν. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἔτυχον ταύτης δι᾽ ἑαυτῶν, καὶ τὰς σφῶν δεσποίνας ἠγάγοντο καὶ τοὺς δεσπότας διεδέχοντο, καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐνεγράφοντο καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάμβανον καὶ αὐτοὶ τὸ σύμπαν κῦρος εἶχον, καὶ τά τε ἄλλα καὶ τὰς ὕβρεις τὰς ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐ- W II 52

2 καταίρειν C, καθαίρειν PW. 3 ἕτερον A. ταῦτα — 7 ἀπαθῆ Dionis excerptum Peirescianum 43. ταῦτα δ᾽ ἀνύοντες B, ταῦτα διανύοντες C, ταῦτ᾽ ἀνύοντες A, Ταῦτα δὲ διανύοντες PW. 4 αἱρόμενοι PW. ὑπερφρόνουν C. φάβιόν τε βουλευτὴν C. 5 Ἀπολλονιάταις PW. ὅτε, corr ὅτι, C. 10 αὐτοῖς AB, αὐτῶν PW. οἵ C, οἱ PW. post ἀρχαιότατοι PW add τῶν, om AB. 14 ἀκρότητα A. 15 τὸ] τοῦ A. 17 καὶ om A.

rante ex eo portu et solvere et in eundem appellere licebat. voti compotes facti colonos non modo Brundusium sed et in alia loca miserunt. quae cum perfecissent, et altius adscenderent, non sunt elati: sed Q. Fabium senatorem, ob contumeliam legatis factam, Apolloniatibus, qui in sinu Ionio habitant, dediderunt: quem illi acceptum, incolumem domum remisere.

Q. Fabio et Aemilio consulibus ad libertatem Volsiniis foederatis suis restituendam militarunt: qui cum Tyrrhenorum antiquissimi essent, et potentiam et moenia fortissima sibi pararant, et re publica bonis ornata legibus utebantur. quibus de causis aliquando bello suscepto Romanis longissimo tempore restiterunt. sed subacti, atque in delicias delapsi, rei publicae administrationem et bella fere gerenda servis commiserunt; eosque tandem eo evexerunt, ut opibus atque animis elati ipsi sese in libertatem assererent, et dominas suas uxores ducerent dominisque succederent, atque in senatum legerentur et magistratus inirent, et ipsi

τοῖς γινομένας ἰταμώτερον εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἀνταπεδείκνυντο. οὔτ' οὖν φέρειν σφᾶς οἱ ἀρχαῖοι πολῖται οὔτε καθ' ἑαυτοὺς δεδυνημένοι ἀμύνασθαι, λάθρα πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν. οἳ καὶ δι' ἀπορρήτων νυκτὸς τὴν γερουσίαν εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν B ἐλθεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξαγγελθῇ, παρεκάλεσαν· καὶ ἔτυχον. καὶ οἱ μὲν ὡς οὐδενὸς ἐπακούοντος ἐβουλεύοντο, Σαυνίτης δέ τις παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐπιξενούμενος καὶ νοσῶν ἔλαθε κατὰ χώραν μείνας, καὶ ἔμαθεν ἃ ἐψηφίσαντο καὶ ἐμήνυσε τοῖς τὴν αἰτίαν ἔχουσι. κἀκεῖνοι τοὺς πρέσβεις ἐπανιόντας κατέσχον καὶ ἐβασάνισαν· καὶ μαθόντες τὰ δρώμενα αὐτούς τε ἀπέκτειναν καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους. δι' οὖν ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Φάβιον ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλαν. καὶ ὃς τούς τε ἀπαντήσαντας αὐτῷ ἐξ ἐκείνων ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ φυγῇ φθείρας κατέκλεισε τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ τεῖχος, καὶ προσέβαλε τῇ πόλει. καὶ ὁ μὲν C ἐνταῦθα τρωθεὶς ἀπέθανε, θαρσήσαντες δ' ἐπὶ τούτῳ ἐπεξῆλθον. καὶ ἡττηθέντες αὖθις ἀνεχώρησαν καὶ ἐπολιορκοῦντο· καὶ εἰς ἀνάγκην λιμοῦ ἐμπεσόντες παρέδωκαν ἑαυτούς. ὁ δὲ ὕπατος τοὺς μὲν ἀφελομένους τὰς τῶν κυρίων τιμὰς αἰκισάμενος ἔκτεινε καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε, τοὺς δὲ αὐθιγενεῖς, καὶ εἴ τινες τῶν οἰκετῶν χρηστοὶ περὶ τοὺς δεσπότας ἐγένοντο, ἐν ἑτέρῳ κατῴκισε τόπῳ.

8. Ἐντεῦθεν ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι διαποντίων ἀγώνων·

1 ἀντεπεδείκνυντο C. 3 ἀμῦναι C. 5 ἵνα AB, om C, ὅπως PW. 12 ἀπαντήσοντας A. 14 εἰς τοὺς τείχους C. 18 ἀφελόμενος B.

Fontes. *Cap.* 8. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 57—59 *p.* 178 *sq.*

omnem auctoritatem obtinerent, et, ut alia mittamus, iniurias a dominis sibi factas maiore petulantia in illos regererent. veteres igitur cives cum eos neque ferre neque suis viribus ulcisci possent, clam legatos Romam miserunt: qui precibus secreto impetrarunt ut senatus, ne res palam fieret, in privatis aedibus conveniret. atque illi quidem ut nemine audiente deliberabant: Samnis autem quidam aedium domini hospes, aegrotans et per incuriam ibi relictus, cognito senatusconsulto monuit eos qui accusabantur. illi igitur quaestionibus habitis de legatis, cum quid ageretur intellexissent, et illos et primores civitatis occiderunt. quapropter Fabius a Romanis contra eos missus omnes qui in aciem descenderant profligavit, in fuga multos occidit, reliquos in urbem compulsos oppugnavit. ubi cum ex vulnere occubuisset, servi resumpta fiducia eruperunt: sed victi atque obsidione ad famem redacti deditionem fecerunt. consul eos qui suis dominis magistratus eripuerant excruciatos necavit, urbem evertit: indigenas et servos qui in dominorum fide manserant alibi collocavit.

8. Ab eo tempore Romani transmarina bella gerere sunt aggressi,

ναυτικῶν γὰρ οὔ τι πάνυ πεπείραντο· θαλαττουργοὶ δὲ γενόμενοι καὶ ἐπὶ τὰς νήσους τάς τε ἄλλας ἠπείρους ἐπεραιώθησαν. Καρχηδονίοις δὲ πρώτοις ἐπολέμησαν, οὐδὲν αὐτῶν οὖσιν ἥττοσιν οὔτε πλούτῳ οὔτε ἀρετῇ χώρας, καὶ ἠσκημένοις τὰ ναυτικὰ εἰς ἀκρίβειαν, καὶ παρεσκευασμένοις ἱππικαῖς τε δυνάμεσι καὶ πεζαῖς καὶ ἐλέφασι, καὶ ἄρχουσι Λιβύων, τήν τε Σαρδὼ καὶ τῆς Σικελίας τὰ πλείω κατέχουσιν· ὅθεν καὶ τὴν Ἰταλίαν χειρώσασθαι δι᾽ ἐλπίδων πεποίηντο. τά τε γὰρ ἄλλα σφᾶς φρονηματίζεσθαι ἔπειθον, καὶ τῷ αὐτονόμῳ λίαν ἐτύγχανον ἐπαιρόμενοι (τὸν γὰρ βασιλέα ἑαυτοῖς κλῆσιν ἐτησίου ἀρχῆς ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ χρονίῳ δυναστείᾳ προὐβάλλοντο), καὶ ὡς αὐτοῖς πονούμενοι προθυμότατα ὤργων. D

Σκήψεις δὲ τοῦ πολέμου ἐγένοντο Ῥωμαίοις μὲν ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντίνοις ἐβοήθησαν, Καρχηδονίοις δὲ ὅτι φιλίαν Ῥωμαῖοι συνέθεντο τῷ Ἱέρωνι· τὸ δ᾽ ἀληθές, ὅτι ἀλλήλους ὑφορῶντο, καὶ μίαν σωτηρίαν τῶν οἰκείων ἑκάτεροι ᾤοντο εἰ τὰ τῶν ἄλλων προσκτήσαιντο. οὕτω διανοουμένοις αὐτοῖς συμπεσόν τι τὰς σπονδάς τε διέλυσε καὶ ἐς τὸν πόλεμον αὐτοὺς ἐξηρέθισε· τὸ δ᾽ ἦν τοιοῦτον. P I 382

Οἱ Μαμερτῖνοι ἐκ Καμπανίας ποτὲ πρὸς Μεσσήνην ἀποι-

1 οὔ τι] ὅτι C. 4 εἰς] πρὸς AB. 8 φρανιματίζεσθαι C. 9 ἐπαγόμενοι C. 10 ἐτησίαν A. 11 πονούμενοι] πτοούμενοι CW. ὤργουν W: "mss codd ὄργων" Ducangius. 12 σκῆψις A. Σκήψεις — 18 ἦν τοιοῦτον Dionis excerptum Vaticanum 57. 14 ὑφεσωρῶντο (ὑφεωρῶντο) Dionis exc. 16 διανοουμένοις AB, διανοημένοις (corr διανενοημένοις) C, διανενοημένοις PW. 17 ἐς BC Dionis exc., εἰς PW. 19 μαρμετῖνοι B. Μεσήνην PW.

prius classis instruendae plane rudes. cum autem in mari versari coepissent, in insulas aliasque continentes traiecerunt. sed cum Carthaginiensibus primum sunt congressi, nihilo neque opibus neque agri bonitate inferioribus, et in re nautica exercitatissimis; qui praeterea pedestribus equestribusque copiis et elephantis pollebant, et Libyae, Sardiniae ac magnae parti Siciliae imperabant: unde in spem Italiae quoque subigendae erigebantur. nam praeter alia superbiae incitamenta immodica quoque libertas animos eis faciebat (eorum enim rex annui magistratus, non diuturnae potestatis auctoritatem habebat), et, suis quippe rationibus consulentes, ad id summa alacritate ferebantur.

Belli causae praetendebantur a Romanis, quod Carthaginienses Tarentinis opem tulissent; a Carthaginiensibus, quod Romani cum Hierone amicitiam iniissent. sed vera causa illa erat, quod invicem se suspectos habebant, et utrique incolumitatem suam in eo sitam esse putabant, si alteros subegissent. cum sic affecti essent, huiusmodi occasio solvendae pacis et auspicandi belli incidit.

Mamertini qui olim ex Campania coloniam Messanam deduxerant,

κίαν στειλάμενοι, τότε δ᾽ ὑπὸ Ἱέρωνος πολιορκούμενοι, ἐπεκαλέ-
σαντο τοὺς Ῥωμαίους οἷα σφίσι προσήκοντας. κἀκεῖνοι ἑτοίμως
ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, εἰδότες ὅτι, ἂν τῆς συμμαχίας
B αὐτῶν οἱ Μαμερτῖνοι μὴ τεύξωνται, πρὸς τοὺς Καρχηδονίους
τραπήσονται, κἀκεῖνοι τῆς τε Σικελίας ὅλης κρατήσουσι καὶ ἐς
τὴν Ἰταλίαν ἐξ αὐτῆς διαβήσονται. ἡ γὰρ νῆσος αὕτη βραχὺ
τῆς ἠπείρου διέχει, ὡς μυθεύεσθαι ὅτι ποτὲ καὶ αὐτὴ ἠπείρωτο.
ἥ τε οὖν νῆσος οὕτω τῇ Ἰταλίᾳ ἐπικειμένη ἐδόκει τοὺς Καρχηδο-
νίους ἐκκαλέσασθαι καὶ τῶν ἀντιπέραν ἀντιποιήσασθαι, ἄν γε
ταύτην κατάσχωσι, καὶ ἡ Μεσσήνη παρεῖχε τοῖς κρατοῦσιν αὐτῆς
καὶ τοῦ πορθμοῦ κυριεύειν.

Ψηφισάμενοι δὲ βοήθειαν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Μαμερτίνοις,
W II 53 οὐ ταχέως αὐτοῖς ἐπεκούρησαν διά τινας ἐπισυμβάσας αἰτίας.
C ὅθεν ἀνάγκῃ πιεζόμενοι οἱ Μαμερτῖνοι Καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο.
οἱ δὲ καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐπικαλεσαμένοις εἰρήνην κατεπράξαντο
πρὸς Ἱέρωνα, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν νῆσον περαιωθῶσι, καὶ
τὸν πορθμὸν δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον, Ἄννωνος σφῶν ἡγου-
μένου. κἂν τούτῳ Γάϊος Κλαύδιος χιλιαρχῶν ναυσὶν ὀλίγαις
ὑπὸ Ἀππίου Κλαυδίου προπεμφθεὶς εἰς τὸ Ῥήγιον ἀφίκετο. δια-
πλεῦσαι δὲ οὐκ ἐθάρρησε, πολὺ πλεῖον τὸ τῶν Καρχηδονίων ὁρῶν
ναυτικόν. ἀκατίῳ δ᾽ ἐμβὰς προσέσχε τῇ Μεσσήνῃ καὶ διειλέχθη
D αὐτοῖς ὅσα ὁ καιρὸς ἐδίδου. ἀντειπόντων δὲ τῶν Καρχηδονίων,

7 αὔτη PW. 10 Μεσήνη PW. 12 δὲ om C. 16 ἐς] πρὸς C. 17 δὲ om A. 21 προσέσχε ABC, προέσχε PW. Μεσήνῃ PW.

tum autem ab Hierone obsidebantur, opem Romanorum, ut quos cognatione attingerent, implorarunt: quibus alacriter auxilia sunt decreta. neque enim obscurum erat Mamertinos ad Carthaginienses transituros si a Romanis destituerentur: qui subacta tota Sicilia inde in Italiam transituri essent. ea enim insula parum a continente distat, unde olim Italiae fuisse iunctam fabulantur. ob situm igitur Italiae tam propinquum Carthaginienses invitare videbatur ut ea occupata etiam oppositam continentem sibi vindicarent: et qui Messanam tenebant, etiam fretum illud angustum in potestate habebant.

Romani vero auxilia Mamertinis decreta ob causas quasdam non statim miserunt: quare illi urgente necessitate Carthaginienses implorarunt. qui et supplicibus et sibi ipsis pacem cum Hierone confecerunt, ne Romani in insulam traiicerent; et urbem atque fretum Hannone duce custodiverunt. interea C. Claudius tribunus militum ab Appio Claudio cum paucis navibus praemissus Rhegium venit. sed cum hostilem classem longe maiorem videret, traiicere non ausus, navicula conscensa Messanam appulit, et cum Mamertinis ea collocutus est quae tempus ferebat. sed Carthaginiensibus refragatis, tum quidem rebus infectis recessit: post

τότε μὲν μηδὲν πράξας ἀνεκομίσθη, μετὰ ταῦτα δὲ γνοὺς τοὺς Μαμερτίνους ἐν στάσει ὄντας (οὔτε γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπείκειν ἐβούλοντο καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐβαρύνοντο) ἔπλευσεν αὖθις, καὶ ἄλλα τε εἶπεν ἐπαγωγά, καὶ ὡς ἐπ' ἐλευθερώσει τῆς πόλεως ἥκει, καὶ ἐπειδὰν κατασταῖεν τὰ πράγματα, ἀποπλεύσει· καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἢ ἀποχωρῆσαι ἐκέλευσεν ἤ, εἴ τι δίκαιον ἔχοιεν, τοῦτο εἰπεῖν. ὡς δ' οὔτε τῶν Μαμερτίνων τις ὑπὸ δέους ἐφθέγγετο, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες οὐδὲν P I 383 αὐτοῦ ἐφρόντιζον, "αὔταρκες" ἔφη "μαρτύριον παρ' ἀμφοτέρων ἡ σιωπή, τῶν μὲν ὅτι ἀδικοῦσιν (εἰ γάρ τι ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἐδικαιολογήσαντο ἄν), τῶν δὲ ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἐφίενται· ἐπαρρησιάσαντο γὰρ ἄν, εἰ τὰ τῶν Καρχηδονίων προῄρηντο." καὶ ἐπηγγέλλετο βοηθήσειν αὐτοῖς. θορύβου δὲ καὶ ἐπαίνου παρὰ τῶν Μαμερτίνων ἐπὶ τούτοις γενομένου εὐθὺς ἀνέπλευσε πρὸς τὸ Ῥήγιον, καὶ μετ' ὀλίγον παντὶ τῷ ναυτικῷ βιασάμενος τὸν διάπλουν, τὸ μέν τι ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς τέχνης τῶν Καρχηδονίων, τὸ δὲ πλεῖστον διὰ τὴν τοῦ ῥοῦ χαλεπότητα καὶ χειμῶνα ἐξαίφνης γινόμενον, τινάς τε τῶν τριηρῶν ἀπέβαλε καὶ ταῖς λοι- B παῖς μόλις εἰς τὸ Ῥήγιον ἀπεσώθη.

9. Οὐ μέντοι τῆς θαλάσσης οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν ἧτταν

2 τοὺς ῥωμαίους C. 4 ἄλλα τε εἶπεν — 13 βοηθήσειν αὐτοῖς Dionis excerptum Vaticanum 58. 5 ἥκειν A. 6 ὑποχωρῆσαι C: Dionis exc. ἀποχωρῆσαι. ἐκέλευσεν A Dionis exc., ἐκέλευεν PW. 13 ἐπηγγέλλετο ABC, ἐπηγγέλλοντο PW. 16 μέν τι] μέντοι AB, μὲν PW. 18 γενόμενον A. τινάς τε — p. 134 v. 6 Ῥωμαίους ἐᾶσαι Dionis excerptum Vaticanum 59. τριηρῶν A, τριήρων PW.

Fontes. *Cap.* 9. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 59—61 *p.* 180 *sq.*

autem, cum Mamertinos in motu esse cognovisset (neque enim Romanis parere volebant, et Carthaginienses aegre patiebantur), rursus navigavit. et praeter alia ad persuadendum apta, se liberandae civitatis ergo adesse dixit, et rebus in integrum restitutis recessurum: Carthaginienses vero aut recedere aut quam iustam manendi causam haberent exponere iussit. cum vero neque Mamertinus quisquam prae metu loqueretur, et Carthaginienses urbem vi tenentes nihil eum curarent, "satis" inquit "argumenti est utrorumque silentium, alteros iniuste agere (nam si causa freti essent, se defenderent), alteros libertatis esse cupidos. si enim Carthaginiensibus studerent, libere id profiterentur." et opem se iis laturum esse promisit. quae cum Mamertini cum plausu et laudibus excepissent, Rhegium statim rediit; ac paulo post cum tota classe vi traiicere conatus, partim ob multitudinem et sollertiam Carthaginiensium, partim ob freti saevitiam et tempestatem subito exortam, triremibus aliquot amissis, cum reliquis aegre tenuit Rhegium.

9. Neque tamen ob eam cladem Romani mari abstinuerunt, sed

ἀπέσχοντο, ἀλλ' ὁ μὲν Κλαύδιος τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν, Ἄννων δὲ τὴν αἰτίαν τῆς τῶν σπονδῶν διαλύσεως εἰς τοὺς Ῥωμαίους τρέψαι βουλόμενος καὶ τὰς ἁλούσας τριήρεις τῷ Κλαυδίῳ ἔπεμψε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπεδίδου καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην προεκαλεῖτο αὐτόν. ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐδέξατο, ἠπείλησε μηδ' ἀπονίψασθαί ποτε τὰς χεῖρας ἐν τῇ θαλάσσῃ τοὺς Ῥωμαίους ἐᾶσαι. ὁ Κλαύδιος
C δὲ τὴν τοῦ πορθμοῦ φύσιν κατανοήσας ἐτήρησε τὸν ῥοῦν καὶ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Σικελίαν ἅμα φέροντας, καὶ οὕτω διέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον, μηδενὸς ἐναντιωθέντος. εὑρὼν οὖν ἐν τῷ λιμένι τοὺς Μαμερτίνους (ὁ γὰρ Ἄννων προϋποπτεύσας αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει καθῆστο φυλάττων αὐτήν) ἐκκλησίαν συνήγαγε, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἔπεισε μεταπέμψασθαι τὸν Ἄννωνα. ὁ δὲ καταβῆναι οὐκ ἤθελε· φοβηθεὶς δὲ μὴ οἱ Μαμερτῖνοι ὡς ἀδικοῦντος αὐτοῦ νεωτερίσωσιν, ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. καὶ πολλῶν ὑπ' ἀμφοῖν μάτην λεχθέντων συνήρπασέ τις τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ δεσμωτήριον, συνεπαινούντων τῶν Μαμερτίνων.

D Καὶ ὁ μὲν οὕτως ὅλην ἀνάγκῃ τὴν Μεσσήνην ἐξέλιπεν, οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἐκόλασαν μὲν τὸν Ἄννωνα, κήρυκα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἔπεμψαν τήν τε Μεσσήνην ἐκλιπεῖν κελεύοντες καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν Σικελίας ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ· καὶ στρατιὰν ἀπεστάλκασιν. ὡς δ' οὐκ ἐπείθοντο οἱ Ῥωμαῖοι, τούς τε μισθοφοροῦντας παρ'
W II 54 αὐτοῖς ἐξ Ἰταλίας ἀπέκτειναν καὶ τῇ Μεσσήνῃ προσέβαλον (συνῆν

5 ποτε τὰς χεῖρας A Dionis exc., τὰς χεῖρας ποτὲ PW. 8 ουτως ἔπλευσεν A. 9 ἐς C. εὑρὼν οὖν — 13 οὐκ ἤθελε Dionis excerptum Vaticanum 60. 18 et 20 Μεσήνην PW. 19 δὲ om C. 23 Μεσήνῃ PW.

Claudius naves refecit. Hanno causam rupti foederis Romanis adscripturus, etiam captas triremes Claudio remisit, captivosque restituit, eumque ad pacem provocavit. sed cum ille nullas condiciones admitteret, minatus est se non passurum ut Romani vel manus in mari abluerent. Claudius vero, freti natura considerata, captavit refluxum eius et ventum simul ex Italia in Siciliam ferentes, itaque in insulam traiecit prohibente nemine; et Mamertinis in portu inventis (nam Hanno, cum cives suspectos haberet, arcem tuebatur) pro contione persuasit ut Hannonem arcesserent. qui etsi descendere nolebat, tamen veritus ne Mamertini de iniuriis sibi factis conquerentes novi aliquid molirentur, in contionem venit; et multis verbis utrinque frustra factis, a quodam Romano comprehensus in carcerem coniicitur, Mamertinis approbantibus.

Sic ille tota Messana necessario relicta a Carthaginiensibus multatus est; et una cum exercitu caduceator ad Romanos missus, per quem edicebant ut Messanam relinquerent et intra certum diem tota Sicilia excederent. Romanis vero non obtemperantibus, Italos qui apud ipsos

δὲ καὶ ὁ Ἱέρων αὐτοῖς) καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλασσον, ὡς μήτε στράτευμα μήτε σῖτος αὐτοῖς κομισθῇ. ὃ μαθὼν ὁ ὕπατος ἤδη πλησιάζων, ὡς εὗρε συχνοὺς αὐτῶν πολλαχῇ κατὰ πρόφασιν ἐμπορίας ἐλλιμενίζοντας, ἐξηπάτησε σφᾶς ὅπως P I 384
διέλθῃ τὸν πορθμὸν ἀσφαλέστατα, καὶ ἔλαθε νυκτὸς τῇ Σικελίᾳ προσορμισάμενος. καὶ προσπλεύσας οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἱέρωνος αὐτίκα συνέμιξε, νομίζων φοβερώτατος αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀθρόου φανήσεσθαι. ἀντεπεξελθόντων δ' αὐτῶν τὸ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἱππικὸν ἡλαττώθη, τὸ δ' ὁπλιτικὸν ὑπερέσχε. καὶ ὁ Ἱέρων τότε μὲν εἰς τὰ ὄρη, ἐς δὲ τὰς Συρακούσας ὕστερον ἀπεχώρησεν.

Ὁ οὖν Κλαύδιος, ἀποχωρήσαντος τοῦ Ἱέρωνος καὶ τῶν Μαμερτίνων διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἀναθαρσησάντων, ἐπῆλθε τοῖς Καρχηδονίοις μονωθεῖσιν ἤδη, καὶ τῷ σφῶν προσέβαλε χαρακώματι, ὄντι οἷον ἐν χερρονήσῳ. ἐντεῦθεν μὲν γὰρ ἡ θάλασσα B
τοῦτο συνεῖχεν, ἐντεῦθεν δ' ἕλη τινὰ δυσδιάβατα· ἐπὶ δὲ τὸν αὐχένα, δι' οὗπερ μόνου εἰσῄεσαν στενοτάτου τυγχάνοντος, ἐπεποίητο διατείχισμα. βιαζόμενοι οὖν πρὸς ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἐταλαιπώρησαν καὶ βαλλόμενοι ἀνεχώρησαν. οἱ δὲ Λίβυες θαρσήσαντες ἐπεξῆλθον, καὶ ὡς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες ἔξω προεληλύθεισαν τῶν στενῶν· κἀνταῦθα ἐπιστραφέντες οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοὺς ἐτρέψαντο καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὥστε αὐτοὺς μηκέτι τοῦ στρα-

3 πανταχῇ A. 5 ἀσφαλῶς A. 10 τότε μὲν om A. 15 χερονήσῳ BC. 19 οἱ δὲ Λίβυες — p. 136 v. 1 ὁ Κλαύδιος Dionis excerptum Vaticanum 61. 20 προεληλύθεισαν A, προεληλύθασι PW. αὐτοὺς om C.

stipendia merebant occiderunt; et Hierone adiuvante, impetu facto, Messanam obsederunt; ac fretum custodierunt ut neque milites neque frumentum ad eos importarentur. quo consul iam appropinquans animadverso, ut milites ubique in portu per causam mercaturae faciendae versantes invenit, eos decepit, ut quam minimo cum periculo fretum transiret; noctuque clam in Sicilia non procul a castris Hieronis appulit, eumque statim aggressus est, se improvisa impressione maximum illis terrorem illaturum ratus. verum equites eius succubuerunt, sed gravis armaturae milites superiores evaserunt. Hieron tum in montes, post Syracusas se contulit.

Claudius Hierone amoto, Mamertinis sua praesentia recreatis, Carthaginienses iam destitutos invadit, impetu in eorum castra facto: quae quodammodo paeninsulae instar erant, hinc mari illinc profundis cincta paludibus: angustissimae autem fauces, qua solum patebat aditus, muro intercludebantur. quo dum vi per multas aerumnas penetrare Romani student, telis profligati recedunt. Afros vero auctis animis, ex angustis faucibus eruptione facta, tanquam fugientes persecuturos Romani conversi reppulerunt, multis occisis, ut non amplius castris egrederentur quamdiu

τοπέδου προελθεῖν παρ' ὅσον ἦν ἐν Μεσσήνῃ ὁ Κλαύδιος. ὁ δὲ
C βιάσασθαι τὴν πρόσοδον μὴ τολμῶν, πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ
τὸν Ἱέρωνα ἐτράπετο, φυλακὴν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπών. καὶ
προσέβαλλέ τε αὐτὸς τῷ ἄστει κἀκεῖνοί ποτε ἐπεξῄεσαν· καὶ ὁτὲ
μὲν ἐκράτουν, ὁτὲ δ' ἐκρατοῦντο ἑκάτεροι. καί ποτε ἐν χωρίῳ
στενῷ ὁ ὕπατος γεγονὼς ἑάλω ἄν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ περισχεθῆναι
ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἱέρωνα, εἰς συμβάσεις δή τινας αὐτὸν προκαλούμενος.
οὕτω γὰρ ἐλθόντος τινὸς πρὸς ὃν ἔμελλε συμβήσεσθαι,
διελέγετό τε αὐτῷ καὶ ὑπαπῄει, μέχρις οὗ πρὸς τὸ ἀσφαλὲς ἀπεχώρησε.
τῆς δὲ πόλεως ῥᾳδίως ἁλῶναι μὴ δυναμένης, καὶ τῆς
προσεδρείας ἀπόρου διὰ σπάνιν οὔσης σιτίων καὶ διὰ νόσον τῆς
D στρατιᾶς, ἀπανέστη· καὶ οἱ Συρακούσιοι εἵποντο καὶ ἐς λόγους
τοῖς σκεδαννυμένοις ᾔεσαν, καὶ ἐσπείσαντο ἄν, εἰ καὶ ὁ Ἱέρων
συμβῆναι ἠθέλησεν. ὁ δὲ ὕπατος φρουρὰν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπὼν ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Ῥήγιον.

Οἱ Ῥωμαῖοι δέ, ἐπεὶ τὰ Τυρσηνικὰ καθειστήκει καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀκριβῶς εἰρήνουν, τὰ δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ πλέον συνίστατο, ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἐς τὴν Σικελίαν ἐκστρατεῦσαι ἐκέλευσαν. περαιωθέντες οὖν ὅ τε Μάξιμος Οὐαλλέριος καὶ Ὀτακίλιος Κράσσος, καὶ διὰ τῆς νήσου ὁμοῦ τε πορευόμενοι καὶ διχῇ, πολλοὺς ὁμολογίᾳ παρεστήσαντο. ὡς δὲ τὰ πλείω ᾠκείωντο,

1 et 3 *Μεσήνη* PW. 2 πρόσοδον ABC, πρόοδον PW. 4 προσέβαλλέ C, προσέβαλε PW. 7 προκαλούμενος B, προσκαλούμενος PW. 11 προσεδρίας A. 12 ἐπανέστη C. 14 *Μεσήνη* PW. 18 ἄμφω καὶ τοὺς C. 19 ὀτακίλιος ABC, ὁ *Οκτακίλιος* PW. 20 κράσος AB, κράσου C. καὶ διχῇ πορευόμενοι AB.

Claudius Messanae fuit. qui cum ad eos vi irrumpere non auderet, ad Syracusas et Hieronem convertit animum, praesidio Messanae relicto. et ut ipse urbem oppugnabat, sic cives aliquando erumpebant, nunc his nunc illis favente victoria. et consul aliquando in angustias redactus captus esset, nisi antequam circumveniretur ad Hieronem de pacis condicionibus legatum misisset. nam cum quidam venisset cum quo de pace tractaret, inter colloquendum paulatim recessit, donec in tuta pervenit. et quia urbs facile capi non poterat, et obsidio cum ob penuriam commeatus tum propter luem in exercitu grassantem facultatem non habebat, recessit. Syracusani autem sequentes cum dispersis colloquebantur: ac pacem fecissent, si etiam Hieron consentire voluisset. consul praesidio Messanae relicto Rhegium traiecit.

Romani Etruriae rebus compositis atque Italia plane pacata, Carthaginiensium autem viribus crescentibus, utrumque consulem in Siciliam ire iusserunt. igitur Valerius Maximus et Otacilius Crassus, tam seorsim quam una insulam peragrantes, multos in deditionem acceperunt,

πρὸς τὰς Συρακούσας ὥρμησαν. καὶ ὁ Ἱέρων φοβηθεὶς διεκη- P I 385
ρυκεύσατο σφίσι, τὰς πόλεις τε ἃς ἀφῄρητο ἀποδιδοὺς καὶ χρή-
ματα ὑπισχνούμενος καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν. καὶ ἔτυ-
χεν ἐπὶ τούτοις σπονδῶν· οἱ γὰρ ὕπατοι ῥᾷον μετ' αὐτοῦ κατα-
στρέψασθαι τοὺς Καρχηδονίους ἐνόμισαν. συμβάντες δ' αὐτῷ,
πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις ὑπὸ Καρχηδονίων φρουρουμένας ἐτρά-
ποντο. καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀπεκρούσθησαν, Ἔγεσταν δ' ἑκου-
σίαν ἔλαβον. διὰ γὰρ τὴν πρὸς Ῥωμαίους οἰκείωσιν οἱ ἐν αὐτῇ,
ἀπὸ τοῦ Αἰνείου λέγοντες γεγονέναι, προσεχώρησαν αὐτοῖς, τοὺς B
Καρχηδονίους φονεύσαντες. W II 55

10. Καὶ οἱ μὲν ὕπατοι διὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Ῥήγιον
ἀπῆραν, Καρχηδόνιοι δὲ εἰς Σαρδὼ τὸ πλεῖον ἐκόμισαν τοῦ στρα-
τοῦ, ἵν' ἐκεῖθεν τῇ Ῥώμῃ ἐπίθωνται, καὶ ἢ τέλεον οὕτω τῆς
Σικελίας ἐκστήσωσιν, ἢ διαπεραιωθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσω-
σιν. ἀλλ' οὔτε τούτου οὔτε μὴν ἐκείνου ἐπέτυχον· οἱ γὰρ Ῥω-
μαῖοι τήν τε οἰκείαν ἐφύλαττον, καὶ ἀξιόμαχον εἰς Σικελίαν δύ-
ναμιν ἔπεμψαν μετὰ Ποστουμίου Ἀλβίνου καὶ μετὰ Αἰμιλίου
Κυΐντου. ἐλθόντες δὲ εἰς Σικελίαν οἱ ὕπατοι ἐπ' Ἀκράγαντα C
ὥρμησαν, κἀνταῦθα Ἀννίβαν τὸν Γίσγωνος ἐπολιόρκουν. ὃ οἱ
ἐν Καρχηδόνι πυθόμενοι Ἄννωνα αὐτῷ σὺν πολλῇ χειρὶ συμμαχή-
σοντα ἔπεμψαν. ὁ δὲ ἐς Ἡράκλειαν ἐλθὼν οὐ πόρρω οὖσαν Ἀκρά-
γαντος, ἐπολέμει. καὶ μάχαι πλείους οὐ μεγάλαι δ' ἐγίνοντο·

14 διαπεραιωθέντων C. 15 μὴ ἐκείνου ἀπέτυχον C. 17 ἀλαΐνου C. 19 ὃ ABCW, om P. 20 αὐτῷ om C. συμμαχήσαντα BC. 21 οὔσης A. 22 οὐ B, καὶ PW.

Fontes. *Cap.* 10. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

ac locis plerisque adiunctis Syracusas contenderunt. quorum successibus Hieron territus, redditis urbibus quas eis ademerat, promissaque pecunia et captivis dimissis pacem petiit atque impetravit: quod consules eius opibus adiunctis Carthaginienses a se facilius debellari posse rebantur. pactis firmatis ad alias urbes, in quibus Punica praesidia erant, conversi, aque caeteris repulsi, Segestam ultro se dedentem acceperunt. cives enim ob necessitudinem sibi cum Romanis intercedentem (nam suum quoque ortum ad Aeneam auctorem referebant), Carthaginiensibus caesis, illorum fidei se commiserunt.

10. Consulibus ob hibernum tempus Rhegium reversis Carthaginienses maiorem copiarum partem in Sardiniam transtulerunt, ut inde Romanos aggrederentur atque aut penitus Sicilia pellerent aut, si traiecissent, vires eorum carperent. sed neutrum eis successit, Romanis et sua tuentibus, et Siciliam cum iustis copiis, Postumii Albini et Q. Aemilii ductu atque auspiciis, defendentibus. qui cum in insulam venissent, Hannibalem Gisgonis filium Agrigenti obsederunt. quo Carthagine audito Hanno cum magna manu auxilio missus Heracleae, quae parum Agri-

*καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ Ἄννων τοὺς ὑπάτους προὐκαλεῖτο εἰς πόλε-
μον, εἶθ' ὕστερον ἐκεῖνον οἱ Ῥωμαῖοι προὐκέκληντο. ἕως μὲν
γὰρ ἄφθονον εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τροφήν, οὐκ ἐτόλμων μάχεσθαι,
τῷ πλήθει ἐλαττονούμενοι, λιμῷ δὲ τὴν πόλιν αἱρήσειν ἤλπιζον·
D ἐπεὶ δὲ σίτου ἐσπάνιζον, αὐτοὶ μὲν ἀποκινδυνεύσειν προεθυμοῦντο,
ὁ δὲ Ἄννων ὤκνει, ὑποπτεύσας διὰ τὴν προθυμίαν ἐνεδρευθή-
σεσθαι. διὸ οἵ τε ἄλλοι τὰ τῶν Ῥωμαίων θεραπεύειν ἠξίουν ὡς
ἀκμὴν νενικηκότων, καὶ ὁ Ἱέρων, ἀπροθύμως αὐτοῖς συναιρόμενος
πρότερον, τότε σῖτον αὐτοῖς ἔπεμψεν, ὥστε καὶ τοὺς ὑπάτους
ἀναθαρσῆσαι.*

*Ἄννων δὲ ἐπεχείρησε μάχην συνάψαι, ἐλπίσας καὶ τὸν Ἀν-
νίβαν ἐκ τοῦ τείχους κατὰ νώτου τοῖς Ῥωμαίοις προσπεσεῖσθαι.
ὃ μαθόντες οἱ ὕπατοι ἡσύχαζον, ὥστε τὸν Ἄννωνα καταφρονή-
σαντα τῷ ταφρεύματι προσελθεῖν. ἔπεμψαν δέ τινας κατόπιν
αὐτοῦ ἐνεδρεύσοντας. ἐκείνου δὲ πρὸς ἑσπέραν ἀδεῶς καὶ κατα-
P I 386 φρονητικῶς ἐπανάγοντος, ἔκ τε τῆς ἐνέδρας καὶ ἐκ τοῦ χαρακώ-
ματος αὐτῷ οἱ Ῥωμαῖοι συνέμιξαν, καὶ φόνον πολὺν καὶ αὐτῶν
καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. ὁ δ' Ἀννίβας ἐν τούτῳ ταῖς
σκηναῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπελθὼν ἐξεκρούσθη ὑπὸ τῶν φυλαττόν-
των αὐτάς. ὁ δ' Ἄννων εἰς τὴν Ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρα-
τόπεδον ἐκλιπών. καὶ ὁ Ἀννίβας νυκτὸς ἐκδρᾶναι τοῦ Ἀκράγαν-*

3 ἐτόλμων μάχεσθαι A, ἐτόλμουν μαχέσασθαι PW. 4 ἐλαττούμενοι A. ἤλπιζον] ἔμελλον B. 6 ὁ ἄννων δὲ A. 7 τὰ om A. 8 ἀκμὴ C, ἀκμητὶ AB. αὐτοῖς om C. 12 προσπεσεῖν A. 13 τὸν om A. καταφρονήσαντες A. 15 ἀδεῶς] δεδιὼς C. 16 ἐκ alterum add B. 17 προσέμιξαν AB.

gento distat, bellum gessit. ac praelia plura, quamvis non magna, commissa sunt, primum Hannone consules, deinde consulibus Hannonem provocantibus. nam dum Romani copiam cibariorum habebant, numero militum inferiores pugnam detrectabant, se fame urbem expugnaturos sperantes: cum vero frumento deficerent, ad decertandum alacres facti sunt, Hanno vero pugnandi copiam eis facere noluit, veritus ne alacritate illa in insidias pelliceretur. unde factum est ut et alii Romanis tanquam victoribus studerent, et Hieron, ante segniter auxiliari solitus, tum frumentum summitteret: unde Romani animos receperunt.

Hanno vero pugnam committere instituit, etiam Hannibalem eruptione facta Romanos a tergo caesurum sperans. quo consules animadverso cum quiescerent, et Hanno per contemptum usque ad vallum accessisset, aliquot miserunt qui ei a tergo insidiarentur. illoque sub vesperam secure et contemptim exercitum reducente Romani tam ex vallo quam ex insidiis eum aggressi multam et hominum et elephantorum caedem ediderunt. interea Hannibal Romanorum castra adortus est, sed repulsus a custodibus. Hanno castris desertis Heracleam confugit. Hannibal noctu Agrigento profugiendi capto consilio ipse quidem clam

τος βουλευσάμενος αὐτὸς μὲν ἔλαθεν, οἱ δ' ἄλλοι γνωσθέντες οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντίνων ἐκτάνθησαν. οὐ μέντοι συγγνώμης ἔτυχον οἱ Ἀκραγαντῖνοι, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα σφῶν διηρπάσθησαν καὶ αὐτοὶ ἐπράθησαν ἅπαντες. B

Καὶ οἱ μὲν ὕπατοι πρὸς τὴν Μεσσήνην διὰ τὸν χειμῶνα ἀνεχώρησαν· ὠργίζοντο δ' οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ Ἄννωνος, καὶ Ἀμίλκαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Βαρχίδην ἀπέστειλαν, ἄνδρα τῶν ὁμοφύλων πλὴν τοῦ Ἀννίβου τοῦ υἱέος ἐν στρατηγίᾳ κρείττονα. καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Σικελίαν ἐφύλαττεν, Ἀννίβαν δὲ ναυαρχοῦντα ἐς Ἰταλίαν ἔπεμψε τὰ παράλια αὐτῆς κακουργήσοντα, ἵνα τοὺς ὑπάτους πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσηται. ἀλλ' οὐκ ἔτυχε τοῦ σκοποῦ· καταστήσαντες γὰρ ἐκεῖνοι φρουρὰς ἑκασταχόθι τῆς παραλίας, εἰς Σικελίαν ἦλθον. οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. ὁ δὲ Ἀμίλκας τοὺς Γαλάτας τοὺς μισθοφόρους, ὅτι μὴ ἐντελῆ δέδωκεν αὐτοῖς C τὸν μισθὸν ἀγανακτήσαντας, φοβηθεὶς μὴ προσχωρήσωσι τοῖς Ῥωμαίοις διέφθειρε, πέμψας αὐτοὺς εἴς τινα τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους πόλιν παραληψομένους αὐτὴν ὡς τάχα προδιδομένην καὶ διαρπάσαι αὐτὴν ἐπιτρέψας, στείλας δὲ πρὸς τοὺς ὑπάτους ψευδαυτομόλους τὴν τῶν Γαλατῶν προμηνύοντας ἔλευσιν· ὅθεν οἱ Γαλάται μὲν πάντες ἐνεδρευθέντες ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέθανον.

Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπάτων οἴκαδε, ὁ Ἀμίλκας καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθει προσπλέων καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεις τινὰς ὑπη- W II 56

2 καὶ om C. 5 Μεσήνην PW. 8 ἀννίβου A, Ἀννίβα PW. 9 ναυαρχήσαντα C. 12 φρουρὰν ἑκασταχόθεν C. 19 τὴν om A.

evasit, caeteri autem deprehensi partim a Romanis, multi ab Agrigentinis sunt occisi: qui tamen ea re veniam non impetrarunt, sed opibus direptis omnes venierunt.

Consules Messanam in hiberna concesserunt: Carthaginienses Hannoni irati Hamilcarem Barcinum successorem dederunt, imperatorem, Hannibale filio excepto, inter suos praestantissimum. qui cum Siciliam ipse tueretur, Hannibalem classi praefectum in Italiam orae maritimae infestandae causa misit, ut consules ad se retraheret. sed fefellit eum opinio: nam praesidiis ubique in mari collocatis in Siciliam profecti sunt. sed nihil memorabile gesserunt. Hamilcar vero metuens ne Galli milites ob stipendia non integra numerata indignantes cum Romanis se coniungerent, ad quandam Romanam urbem per proditionem scilicet occupandam et diripiendam eos misit, subornatis transfugis qui consulibus Gallorum adventum nuntiarent. ita illi omnes insidiis excepti perierunt: sed et Romanorum multi occubuerunt.

Consulibus domum reversis Hamilcar etiam Italiae oram classe vastavit et quasdam Siciliae urbes subegit. quo Romani audito classem

γάγετο. πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ναυτικὸν συνεστήσαντο, D καὶ Γάϊον αὐτῷ Δουΐλιον τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπέστησαν, τὸν δὲ τούτου συνάρχοντα Κορνήλιον Γάϊον εἰς Σικελίαν ἔπεμψαν. ὃς τοῦ κατὰ γῆν πολέμου ὃν ἐκεκλήρωτο ἀμελήσας ταῖς προσούσαις αὐτῷ ναυσὶν ἐς Λιπάραν ἔπλευσεν ὡς προδιδομένην αὐτῷ· τοῦτο δ' ἐκ δόλου τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο. ὡς οὖν ἐς τὴν Λιπάραν καθωρμίσατο, Βόδης αὐτὸν ὁ τοῦ Ἀννίβου περιεστοίχισεν ὑποστράτηγος. παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Γαΐου πρὸς ἄμυναν, δείσας ἐκεῖνος τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν προεκαλέσατο αὐτοὺς εἰς σπονδάς· καὶ πείσας ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τόν τε ὕπατον καὶ τοὺς χιλιάρχους ὡς τῷ ναυάρχῳ ἐντευξομένους. καὶ τούτους μὲν εἰς Καρχηδόνα ἀπέπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ ἀραμένους τὰ ὅπλα εἷλον.

P I 387 11. Εἶτα Ἀννίβας μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθει, Ἀμίλκας δὲ εἰς Ἔγεσταν ἐστράτευσεν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ἦν· οἷς ἐπικουρῆσαι Γάϊον Καικίλιον χιλίαρχον ἐθελήσαντα λοχήσας πολλοὺς ἐφόνευσε τῶν αὐτοῦ. ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν μὲν ἀστυνόμον εὐθὺς ἐξέπεμψαν καὶ τὸν Δουΐλιον ἐπέσπευσαν· ὁ δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθών, καὶ καταμαθὼν τὰς ναῦς τῶν Καρχηδονίων τῇ μὲν παχύτητι καὶ τῷ μεγέθει τῶν σφῶν ἐλαττουμένας, τῷ τάχει δὲ τῆς εἰρεσίας καὶ τῇ

2 ἕτερον] ἕνα A. 3 immo Γναῖον. 4 τοῦ add ABC. 6 δ' ἐκδῆλον B. 7 καθωρμήσατο A. Βοώδης Polybio: Niebuhrio *Bogud*. 8 immo Γναῖον. 18 ἀστυνόμον] cf. p. 159 v. 8 τὸν στρατηγὸν τὸν ἀστυνόμον. 20 τάς γε ναῦς A. ταχύτητι A.

FONTES. *Cap.* 11. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 62 *p.* 182.

instruxerunt, cui consulum alter C. Duillius est praefectus, collega eius C. Cornelius in Siciliam missus. qui cum bello terrestri, quod mandatum ei fuerat, neglecto, navibus quas habebat Liparae, spe proditionis dolo Carthaginiensium facta, appulisset, a Bode Hannibalis legato est circumventus. cum autem ad defensionem se pararet, ille Romanorum audaciam veritus eos ad pacis condiciones provocavit. cumque consuli et tribunis militum persuasisset ut ipsius triremem conscenderent, quo cum praefecto classis colloquerentur, eos Carthaginem misit: caeteros non repugnantes cepit.

11. Hannibal deinde Italiam vastavit: Hamilcar Segestam petiit, ubi maxima pars Romani peditatus erat; et C. Caecilio tribuno militum opem illis ferre volenti per insidias multos milites occidit. his Romani cognitis praetorem urbanum statim ablegarunt et Duillium maturare iusserunt. qui cum in Siciliam venisset, navesque Carthaginiensium crassitudine et magnitudine Romanis inferiores sed celeritate remigii et navigandi varie-

ποικιλίᾳ τοῦ πλοῦ προεχούσας, μηχανὰς ἐπὶ τῶν τριηρῶν ἀγκύρας τε καὶ χεῖρας περικόντους σιδηρᾶς καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατε- B σκεύασεν, ὅπως ταῖς πολεμίαις ναυσὶν ἐπιρριπτοῦντες αὐτὰ συνάπτοιντο σφίσι, καὶ μεταβαίνοντες εἰς αὐτὰς εἰς χεῖρας ἴοιεν τοῖς Καρχηδονίοις καὶ ὡς ἐν πεζῇ μάχῃ τούτοις συρρήγνυνται. συμμίξαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι ταῖς τῶν Ῥωμαίων ναυσὶ περιέπλεον σφᾶς, συντόνῳ χρώμενοι εἰρεσίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου προσέβαλλον. χρόνον μὲν οὖν τινα ἰσοπαλὴς ἡ ναυμαχία ἐγίνετο, εἶθ᾽ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι γεγονότες πολλοὺς μὲν κατέδυσαν, συνέσχον δὲ καὶ πολλούς. ὁ δ᾽ Ἀννίβας ἐπὶ ἑπτήρους ναυμαχῶν, συσχεθείσης τῆς αὐτοῦ νηὸς τριήρει τινί, μὴ ἁλῷ φοβηθείς, τὴν ἑπτήρη τε ἐγκατέλιπε καὶ μεταβὰς εἰς ἑτέραν διέφυγε. C

Τῆς μὲν οὖν ναυμαχίας τοῦτο τέλος ἐγένετο, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐλήφθη· τὸν δ᾽ Ἀννίβαν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὴν ἧτταν ἀπέκτειναν ἄν, εἰ μὴ εὐθὺς ἐπηρώτησε σφᾶς, ὡς ἀκεραίων ἔτι τῶν πραγμάτων ὄντων, εἰ ναυμαχῆσαι κελεύουσιν ἢ μή. συνθεμένων γὰρ αὐτῶν ναυμαχῆσαι, ὡς τῷ ναυτικῷ προέχειν ἐπαιρομένων, ὑπεῖπεν ὅτι "οὐδὲν ἄρα ἠδίκηκα ὅτι τὰ αὐτὰ ὑμῖν ἐλπίσας συνέβαλον· τῆς γὰρ γνώμης ἀλλ᾽ οὐ τῆς τύχης ἐτύγχανον κύριος." καὶ ὁ μὲν ἐσώθη, τὴν δὲ ἡγεμονίαν ἀφῃρέθη· Δουΐλιος δὲ τὸ πεζὸν προσ-

2 σιδηροὺς C. 4 συνάπταιντο C. 5 συρρήγνυνται] sic libri. 11 φοβηθεὶς μὴ ἁλῷ AB. 13 Τῆς μὲν — 19 ἐτύγχανον κύριος Dionis excerptum Vaticanum 62. τοῦτο τέλος] cf. p. 471 b ed. Paris. 16 κελεύουσιν — 17 ναυμαχῆσαι om B. ἢ AC Dionis exc., εἰ PW. 17 προσέχειν C. 18 ὅτι om C, habet Dionis exc. ἠδίκηκα] ἡ δίκη καὶ C, ἠδίκησα Dionis exc. τὰ αὐτὰ A Dionis exc., ταῦτα C, ταὐτὰ PW. συνέβαλλον Dionis exc. 20 τὸν πεζὸν προλαβὼν ABC.

tate superiores esse vidisset, machinas quasdam, ancoras, manus ferreas longis contis praefixas, aliaque eius generis fabricavit, quibus hostiles naves attraherentur, ac transitu in illas facto sui cum Carthaginiensibus veluti in terrestri pugna cominus dimicarent. Carthaginienses cum Romanas naves crebra remigatione circumdatas subito invasissent, aliquamdiu aequo Marte certatum est: deinde vero Romani superiores facti multos demerserunt, multas ceperunt. Hannibal septiremi, in qua pugnabat, cum triremi commissa, veritus ne caperetur, in aliam navim saltu facto evasit.

Hoc navalis praelii exitu Romani multis spoliis aucti sunt, Carthaginienses vero Hannibalem ob acceptam cladem occidissent, nisi eos statim, veluti rebus adhuc integris, percontatus esset utrum navali praelio decertare iuberent necne. cum assensi essent, ut qui classibus gloriarentur, subiecit nullum suum peccatum esse, qui eadem spe qua ipsi pugnam iniisset: consilium enim in sua potestate, eventum penes fortunam fuisse. sic illi vita concessa est, imperium abrogatum. Duillius

D λαβὼν τούς τε Ἐγεσταίους ἐρρύσατο, μηδ' εἰς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Ἀμίλκου ἐλθεῖν ὑπομείναντος, καὶ τὰ φίλια τὰ ἄλλα ἐβεβαιώσατο, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην τοῦ θέρους παρελθόντος ἀνεκομίσθη. ἀπάραντος δ' αὐτοῦ ὁ Ἀμίλκας τό τε Δρέπανον κεκλημένον (ἔστι δὲ λιμὴν ἐπίκαιρος) ἐκρατύνατο καὶ ἐς αὐτὸν τὰ πλείστου κατέθετο ἄξια, καὶ τοὺς Ἐρυκίνους ἅπαντας μετανέστησε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι καρτερὰν αὐτὴν οὖσαν καταλαβόντες ὁρμητήριον τοῦ πολέμου ποιήσωνται, καὶ πόλεις εἷλε τὰς μὲν βίᾳ τὰς δὲ προδοσίᾳ· καὶ εἰ μὴ Γάϊος Φλῶρος αὐτὸν ἐπέσχεν ἐκεῖ χειμάσας, τὴν Σικελίαν ἂν κατεστρέψατο ἅπασαν.

Λούκιος δὲ Σκιπίων ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπὶ Σαρδὼ καὶ ἐπὶ
P I 388 Κύρνον ἐστράτευσε (κεῖνται δὲ ἐν τῷ Τυρσηνικῷ πελάγει ὀλίγον
W II 57 ἀλλήλων ἀπέχουσαι ὡς μίαν αὐτὰς πόρρωθεν εἶναι δοκεῖν) καὶ προτέρᾳ τῇ Κύρνῳ προσβαλὼν τὴν μὲν Οὐαλλερίαν τὴν κρατίστην αὐτῆς πόλιν βίᾳ εἷλεν, ἀπόνως δὲ τὰ λοιπὰ ἐχειρώσατο. ἐς δὲ τὴν Σαρδὼ πλέων κατεῖδέ τι ναυτικὸν Καρχηδόνιον, καὶ ἐπ' αὐτὸ ἐτράπετο. καὶ οἱ μὲν ἔφυγον πρινὴ συμμῖξαι, αὐτὸς δ' ἐπὶ πόλιν Ὀλβίαν ἦλθεν· ἔνθα τῶν Καρχηδονίων μετὰ τῶν νεῶν ἐπιφανέντων φοβηθεὶς (οὐδὲ γὰρ εἶχε τὸ πεζὸν ἀξιόμαχον) ἐπ' οἴκου ἀπῆρεν.

1 τούς] τοῦ A. ἀγεσταίους A, ἐγεστάτους C. 2 ἀμίλκου AB, Ἀμίλκα PW. 3 προελθόντος A. 4 ὁ Ἀμίλκας om B. 5 ἐκρατύνετο A. αὐτὸν ABC, αὐτὸ PW. 6 ἐρυκίνους AB, Ερυκηνοὺς PW. 7 κατέσκαψαν C. 8 ποιήσονται A. 12 αὐτῷ B, αὐτοῦ PW. 13 ἀλλήλων ὀλίγον A. 14 ἀπέχουσα C. αὐτοῖς C. 15 Ἀλερίαν potius. 17 ἐπ' αὐτῇ A. 18 αὐτός] αὐτὸ A. 19 νεῶν] νησιωτῶν Niebuhrius Historiae Romanae T. 3 p. 681 n. 1060. 20 οὐδὲ] οὐ AB. τὸ om B.

peditatu sibi adiuncto Segestanos liberavit, Hamilcare nec ad manus venire auso; et sociis civitatibus firmatis, elapsa aestate Romam rediit. post eius abitum Hamilcar Drepanum (est autem portus opportunus) muniit, eoque res maximi pretii contulit; et Erycinis omnibus expulsis, atque urbe eversa, ne locus munitissimus Romanis ad bellum gerendum usui esset, urbes alias vi alias proditione cepit: ac nisi a C. Floro, qui ibi hibernabat, coercitus fuisset, totam Siciliam subegisset.

L. Scipio eius collega exercitum in Sardiniam et Corsicam duxit, insulas in Tyrrheno mari sitas, tam exiguo intervallo separatas ut ex longinquo pro una habeantur. ac primum Corsicae principe urbe Valeria [Aleria] vi capta, reliquis citra laborem est potitus. in Sardiniam navigaturus cum classem Carthaginiensem conspexisset, in eam impetum fecit. sed cum illa priusquam ad manus veniretur fugisset, Olbiam urbem invasit. ubi navium Carthaginiensium conspectu territus (nec enim a peditatu satis ad pugnam paratus erat) domum versus iter intendit.

Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ ἄλλοι τε τῶν ἁλόντων καὶ ἐν τῷ ἄστει B δουλευόντων, καὶ οἱ Σαυνῖται (συχνοὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἀφίκοντο) συνέθεντο τῇ Ῥώμῃ ἐπιβουλεῦσαι. μαθὼν δὲ τοῦτο Ἕριος Ποτίλιος ὁ τῆς βοηθείας ἄρχων προσεποιήσατο συμφρονεῖν αὐτοῖς ἵνα ἀκριβώσῃ πᾶν τὸ δεδογμένον αὐτοῖς, καὶ ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν καταμηνῦσαι τὸ βούλευμα (πάντες γὰρ περὶ αὐτὸν ἦσαν οἱ Σαυνῖται), ἔπεισεν αὐτοὺς βουλῆς ἀγομένης εἰς τὴν ἀγορὰν ἀθροισθῆναι καὶ καταβοῆσαι αὐτοῦ ὡς περὶ τὸν σῖτον ἀδικουμένους ὅνπερ ἐλάμβανον. τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων μεταπεμφθεὶς ὡς αἴτιος τοῦ θορύβου ἐξέφηνεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβουλήν. καὶ τότε μὲν ἡσυχάσαντας ἀπέπεμψαν, νυκτὸς δὲ συνέλαβον ἕκα- C στοι τῶν ἐχόντων δούλους τινὰς ἐξ αὐτῶν· καὶ οὕτως ἡ πᾶσα διελύθη συνωμοσία.

Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ θέρει ἔν τε τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδοῖ ἅμα ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοί τε καὶ οἱ Καρχηδόνιοι. καὶ μετὰ τοῦτ' Ἀτίλιος Λατῖνος ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθών, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φλώρου πολιορκουμένην εὑρών, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἐχρήσατο. καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιουμένου πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἠμύνοντο κραταιῶς, τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παίδων ἐς δάκρυα καὶ ἐς οἰμωγὰς προαχθέντων οὐκ ἀντέσχον. ὑπεξελθόντων δὲ νυκτὸς D τῶν Καρχηδονίων ἅμα τῇ ἕῳ τὰς πύλας ἐθελονταὶ οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. εἰθελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντας ἐφόνευον, ἕως

2 κελευόντων (corr δουλευόντων) C. 13 ἐλύθη A. 14 σαρδῷ C. 16 Λατῖνος] immo Καλατῖνος. 17 εὑρών] ἑλών C. 23 εἰσιόντες AB. πάντες C.

Eo tempore cum alii captivi tum Samnites, quorum complures ad navalem instructionem venerant, Romae insidiari decreverunt. quo Herius Potilius auxiliorum dux cognito, se eis assentiri simulavit, ut omnia eorum consilia cognosceret. quia vero illa deferre non poterat, a Samnitibus undique circumdatus, eis persuasit ut, cum senatus haberetur, in foro congressi vociferarentur in demetiendo frumento fraudem sibi esse factam. quod cum illi fecissent, arcessitus ut tumultus auctor, insidias exposuit. ac tum quidem seditione sopita illi sunt dimissi: noctu vero, cum quique domini servos suos comprehendissent, omnis coniuratio dissipata est.

Sequenti aestate Romani et Carthaginienses simul et in Sicilia et in Sardinia bellum gesserunt. deinde cum Atilius Latinus [Calatinus] in Siciliam venisset atque Mutistratum urbem a Floro obsessam invenisset, copiisque illius usus moenia oppugnaret, oppidani principio cum Carthaginiensibus ei fortiter restiterunt, sed uxoribus et liberis lamentantibus, omissa defensione, Carthaginiensibus noctu digressis, primo diluculo portas ultro aperuerunt. verum Romani ingressi nemini peper-

ἐκήρυξεν ὁ Ἀτίλιος τὴν λοιπήν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι· ἔκτοτε γὰρ τοὺς λοιπούς τε ἐζώγρησαν καὶ τὴν πόλιν προδιαρπάσαντες κατέπρησαν.

12. Ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ Καμάριναν ἀπερισκέπτως γενόμενοι ἐς χωρία προλελοχισμένα ἐνέπεσον· καὶ πανσυδὶ ἂν ἐφθάρησαν, εἰ μὴ Μάρκος Καλπούρνιος χιλιαρχῶν σοφίᾳ μετῆλθε τὸ δυστύχημα. ἰδὼν γάρ τινα τῶν πέριξ λόφων μόνον ὑπὸ τοῦ κρημνώ-
P I 389 δους μὴ προκατειλημμένον, ὁπλίτας τριακοσίους παρὰ τοῦ ὑπάτου ᾐτήσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνον ὥρμησεν, ἵν' οἱ πολέμιοι πρὸς αὐτοὺς τράπωνται, κἀντεῦθεν οἱ λοιποὶ διαφύγωσι. καὶ ἔσχεν οὕτως· ὡς γὰρ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν εἶδον οἱ ἐναντίοι, ἐκπλαγέντες τὸν μὲν ὕπατον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς ἤδη ἑαλωκότας κατέλιπον, ἐπὶ δὲ τὸν Καλπούρνιον συνέδραμον. καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γεγονυίας πολλοὶ μὲν κἀκείνων πάντες δ' οἱ τριακόσιοι ἔπεσον· μόνος δὲ περιεσέσωστο ὁ Καλπούρνιος, τρωθεὶς μέν, λαθὼν δ' ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενος ὑπὸ τῶν τραυμάτων ὡς τεθνηκώς, ἔνθα ζωὸς εὑρεθεὶς ἐσώθη. ἐν ᾧ δ' οἱ τριακόσιοι ἐμάχοντο, ὁ ὕπατος
B ἀπεχώρησε. διαφυγὼν δ' οὕτως τήν τε Καμάριναν καὶ ἄλλας πόλεις τὰς μὲν βίᾳ τὰς δὲ καὶ ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Λιπάραν ὥρμησεν ὁ Ἀτίλιος. νυκτὸς δὲ λαθὼν προκατέσχεν αὐτὴν ὁ Ἀμίλκας, καὶ ἐπεξελθὼν αἰφνιδίως πολλοὺς διέφθειρε.

1 ἀτίλιος AC, Ἀττίλιος PW. 4 καμαρίναν A, Καμερίναν PW. 9 πολέμιοι AC, πόλεμοι PW. 15 περισέσωστο A. 19 καὶ om C.

Fontes. *Cap.* 12. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 44, *exc. Vaticanum* 63 *p.* 183.

cerunt, donec Atilius pronuntiari iussit praedam et homines eius fore qui cepisset: tam demum reliquis captis urbem direptam incenderunt.

12. Inde Camarinam incircumspecte aggressi, atque in loca insidiis occupata delapsi, omnes perissent, nisi M. Calpurnius tribunus militum calamitatem eam arte correxisset. nam cum ex omnibus unum tumulum ob praecipitium non occupatum vidisset, trecentos a consule milites petiit. quos cum propere illo adduxisset, ut hostibus in se conversis caeteri effugerent, non deceptus est. nam hostes eorum impetu perculsi, consule cum suis ut iam captis relictis, contra Calpurnium concurrerunt. et atroci pugna commissa multi etiam ex illis, sed illi trecenti omnes perierunt, praeter unum Calpurnium: qui cum prae vulneribus instar mortui inter cadavera iacuisset, vivens repertus evasit incolumis. interea vero dum trecenti pugnant, consul Atilius abiit. et evitato periculo, Camarina et aliis urbibus partim vi partim deditione subactis, ad Liparam proficiscitur. quam cum Hamilcar clam noctu occupasset, subita eruptione facta multos cecidit.

Γάϊος δὲ Σουλπίκιος τῆς τε Σαρδοῦς τὰ πλεῖστα κατέδραμε, καὶ ὑπερφρονήσας ἐκ τούτου ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Λιβύην. καὶ ἀπῆραν μὲν καὶ οἱ Καρχηδόνιοι σὺν τῷ Ἀννίβᾳ περὶ τοῖς οἴκοι W II 58 δεδιότες, ἀντιπνεύσαντος δὲ πνεύματος σφίσιν ὕμφω ὑπεχώρησαν. καὶ μετὰ ταῦτα ἔσφηλε διά τινων ψευδαυτομόλων τὸν Ἀννίβαν ὁ Ἀτίλιος ὡς ἐς τὴν Λιβύην αὖθις πλευσόμενος. σπουδῇ τε οὖν C αὐτῷ ἐξαναχθέντι ἐπιπλεύσας ὁ Σουλπίκιος τὰς μὲν πλείους τῶν νεῶν ἀγνοούσας ὑπὸ ὁμίχλης ἐπὶ πολὺ τὸ γινόμενον καὶ ταραττομένας κατέδυσε, τὰς δὲ λο··ὰς καταφυγούσας ἐς τὴν γῆν κενὰς εἷλεν. ὁ γὰρ Ἀννίβας οὐκ ἀσφαλῆ τὸν λιμένα ὁρῶν, καταλιπὼν αὐτὰς ἀνεχώρησεν εἰς πόλιν Σουλχούς· ἔνθα στασιασάντων πρὸς αὐτὸν Καρχηδονίων προῆλθέ τε ἐς αὐτοὺς μόνος καὶ ἀπώλετο. ἀδεέστερον δ' ἐκ τούτου τὴν χώραν κατατρέχοντες οἱ Ῥωμαῖοι ἡττήθησαν ὑπὸ Ἄννωνος. ταῦτα ἐν τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο. καὶ συνεχῶς λίθοι ἐξ οὐρανοῦ ἐς τὴν Ῥώμην ἅμα πολλοί, ὡς καὶ χαλάζῃ ἐοικέναι, ἔπεσον· καὶ ἐς τὸ Ἀλβανὸν καὶ ἄλλοθι λίθους D ὁμοίως συνέβη κατενεχθῆναι.

Οἱ δ' ὕπατοι ἐπὶ Σικελίαν ἐλθόντες ἐπὶ Λιπάραν ἐστράτευσαν. ἐπεὶ δ' ὑπὸ τὴν ἄκραν τὴν Τυνδαρίδα καλουμένην ναυλοχοῦντας ᾔσθοντο τοὺς Καρχηδονίους, διχῇ τὸν πλοῦν ἐποιοῦντο. καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων τῷ ἡμίσει τοῦ ναυτικοῦ τὸ ἀκρωτήριον περιβαλόντος, νομίσας ὁ Ἀμίλκας μόνους εἶναι, ἐξανήχθη· ὡς

3 καὶ om C. 4 ὑπεχώρησαν] ἐπέστρεψαν A, ὑπέστρεψαν B. 6 ἀτίλιος AC, Ἀττίλιος PW. πλευσούμενος B, πλευσάμενος C. 11 ὑπεχώρησεν A. 13 δ' om A. 15 καὶ ὡς C. 18 σικελία A. 19 ναυλοχοῦντες B, ναυλομαχοῦντας A.

C. vero Sulpicius non modo Sardiniae pleraque loca infestavit, sed successibus elatus etiam contra Libyam iter intendit. ac Carthaginienses cum Hannibale solverunt, patriae metuentes; sed vento adverso repulsi ambo recesserunt. deinde Atilius Hannibalem per subornatos transfugas, tanquam denuo in Africam navigaturus, decepit. cum igitur celeriter e portu solvisset, Sulpicius contra eum invectus plerasque naves eius prae caligine diu ignorantes quid rei esset ac turbatas demersit: reliquae ad terram profugerunt atque inanes captae sunt. nam Hannibal cum portum non tutum esse videret, iis relictis in urbem Sulcos se contulit; ibique orta contra eum seditione Carthaginiensium, cum solus ad eos prodiisset, periit. ex eo tempore Romani securius agros populantes ab Hannone victi sunt. haec eo anno gesta sunt. et continenter lapides de caelo simul plures grandinis instar Romae deciderunt: idem in Albano et alibi quoque factum.

Consules in Siciliam profecti Liparam oppugnarunt. cum autem sub Tyndario promontorio Carthaginienses in insidiis esse cognovissent, naves diviserunt. et cum alter consul semisse classis promontorium circumdedisset, ratus Hamilcar eum solum esse, naves suas contra eduxit.

δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπεγένοντο, πρὸς φυγὴν ἐχώρησε καὶ τοῦ ναυτικοῦ πλεῖστον ἀπέβαλεν. ἐπαρθέντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι Σικελίαν P I 390 μὲν ὡς ἤδη σφετέραν οὖσαν κατέλιπον, τῇ δὲ Λιβύῃ τῇ τε Καρχηδόνι ἐπιχειρῆσαι ἐτόλμησαν. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ὅ τε Ῥηγοῦλος ὁ Μάρκος καὶ Λούκιος Μάλλιος, ἐξ ἀρετῆς προκριθέντες. καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν Σικελίαν πλεύσαντες τὰ ἐκεῖ τε καθίστων καὶ τὸν ἐς τὴν Λιβύην ηὐτρέπιζον πλοῦν, Καρχηδόνιοι δὲ οὐκ ἀνέμειναν αὐτοὺς ἐπιπλεῦσαι σφίσιν, ἀλλὰ παρασκευασάμενοι πρὸς Σικελίαν ἠπείχθησαν. καὶ παρὰ τῇ Ἡρακλειώτιδι ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἦλθον. ἰσορρόπου δὲ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ πολὺ γινομένης, τέλος ὑπερέσχον Ῥωμαῖοι· Ἀμίλκας δὲ ἀντιστῆναι αὐτοῖς οὐκέτι ἐτόλμα, Ἄννωνα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔπεμψεν ὡς ὑπὲρ εἰρήνης, βουλόμενος B τὸν καιρὸν τρίβειν· ἤλπιζε γὰρ στράτευμά οἱ πεμφθήσεσθαι οἴκοθεν. Ἄννων δέ, βοώντων τινῶν συλλαβεῖν αὐτὸν ὅτι καὶ Καρχηδόνιοι ἀπάτῃ συνέλαβον τὸν Κορνήλιον, "ἂν τοῦτο ποιήσητε" εἶπεν, "οὐδὲν ἔτι κρείττους τῶν Λιβύων ἔσεσθε." ἐκεῖνος μὲν οὖν εὐκαιρότατα θωπεύσας αὐτοὺς οὐδὲν ἔπαθεν, οἱ δὲ καὶ αὖθις τοῦ πολέμου εἴχοντο. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι ἐκ τῆς Μεσσήνης ἔπλεον, Ἀμίλκας δὲ καὶ Ἄννων διαιρεθέντες ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς περισχεῖν ἐμελέτων. ἀλλ' ὁ μὲν Ἄννων οὐχ ὑπέστη προσιόντας

1 ἐχώρησαν A. 3 τῇ δὲ Λιβύῃ — 5 προκριθέντες Dionis excerptum Peirescianum 44. cf. exc. Vatic. 63. 5 Μάλιος PW. ἐξ] ἀπ' Dionis exc. 6 ἐκεῖ τε B, ἐκεῖσε PW. 8 αὐτὸν A. 9 ἀπήχθησαν A. Ἡρακλειώτιδι] cf. p. 449 c ed. Paris. annot. 12 Ἄννωνα — 17 οὐδὲν ἔπαθεν Dionis excerptum Vaticanum 63. 16 ἔσεσθαι A. 18 Μεσήνης PW.

sed reliquis etiam se ostendentibus in fugam versus maximam navium partem amisit. hoc successu elati Romani, Sicilia ut iam suae dicionis relicta, Libyam et Carthaginem petere ausi sunt, ductu et auspiciis M. Reguli et L. Manlii. qui ob virtutem praelati caeteris, cum in Sicilia appulissent, insula ordinata navigationem Libycam adornarunt. verum Carthaginienses eorum adventu non exspectato, classe celeriter comparata, iuxta Heracleam cum eis congressi sunt. cumque diu aequo Marte pugnatum esset, Romani tandem vicerunt. Hamilcar vero non amplius eis resistere ausus, et, cum spem haberet domo sibi missum iri exercitum, tempus extrahere cupiens, Hannonem ad eos per speciem petendae pacis misit. quem cum quidam comprehendendum esse clamitarent, quod etiam Carthaginienses Cornelium fraude cepissent, "si istud" inquit "feceritis, Afris nihilo iam praestantiores eritis." ea tam opportuna adulatione incolumis evasit: illi vero rursus in bellum incubuerunt. ac consules Messana profectos Hamilcar et Hanno divisis copiis utrinque circumdare statuerunt. sed Hanno eorum accessu non exspectato ad

αὐτούς, προκαταπλεύσας δ' εἰς Καρχηδόνα ταύτην ἐφύλασσεν· ὁ δὲ Ἀμίλκας πυθόμενος τοῦτο κατὰ χώραν ἔμενεν. ἐκβάντες δ' εἰς τὴν γῆν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὴν Ἀσπίδα τὴν πόλιν ἐχώρησαν. C οὓς ἰδόντες προσιόντας οἱ ἐπιχώριοι προϋπεξῆλθον· καὶ ἀμαχεὶ κατασχόντες αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ πολέμου ὁρμητήριον ἐποιήσαντο, κἀντεῦθεν τήν τε γῆν ἐπόρθουν, καὶ πόλεις τὰς μὲν ἐθελουσίας τὰς δὲ φόβῳ προσεκτῶντο, λείαν τε πολλὴν ἐλάμβανον καὶ αὐτομόλους πλείστους ἐδέχοντο, καὶ τῶν οἰκείων συχνοὺς τῶν ἐν τοῖς πρὶν ἁλόντων πολέμοις ἐκομίζοντο.

13. Χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου Μάλλιος μὲν εἰς Ῥώμην σὺν τῇ λείᾳ ἀπέπλευσε, Ῥηγοῦλος δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ὑπέμεινε. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐν παντὶ κακῷ γεγόνασι, τῆς χώρας τε πορθουμένης D W II 59 αὐτῶν καὶ τῶν περιοίκων ἀλλοτριουμένων, καὶ κατειληθέντες εἰς τὸ τεῖχος ἡσύχαζον. Ῥηγούλῳ δὲ παρὰ τὸν Βαγράδαν ποταμὸν στρατοπεδευομένῳ δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μῆκος λέγεται εἶναι ποδῶν ἑκατὸν πρὸς τοῖς εἴκοσι· καὶ γὰρ ἡ λεβηρὶς αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην κεκόμιστο δι' ἐπίδειξιν· ἀνάλογον δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄγκον τοῦ σώματος εἶχεν. ὃς συχνοὺς τῶν στρατιωτῶν τοὺς μὲν πελάζοντας αὐτῷ τοὺς δὲ καὶ πίνοντας ἐκ τοῦ ποταμοῦ διέφθειρε. κατειργάσατο δ' αὐτὸν ὁ Ῥηγοῦλος

1 δ' om A, δὲ post Καρχηδόνα add B. 7 προσεπεκτῶντο A. 9 πολέμοις ἁλόντων AB. ἐκομίζετο A. 10 δ' B. ἐπιγινομένου C. μάλλιος A, Μάλιος PW. 11 σὺν om A. 12 κακῷ] καιρῷ C. 13 καταλειφθέντες A. 14 παρὰ] περὶ A. βαγράδην C. 15 στρατοπεδευσαμένῳ A. 16 τοῖς add ABC. εἴκοσιν C. 18 εἶχε post ὄγκον A, εἶχεν post ἄλλον B.

FONTES. *Cap.* 13. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Ursinianum* 148.

Carthaginem tutandam properavit. quo Hamilcar cognito, eodem loco mansit. caeterum Romani exscensu in terram facto Aspidem (Clupeam) urbem invaserunt. quos cum cives accedere vidissent, e medio excesserunt. ita urbem Romani vacuam ceperunt, eaque ad belli gerendi commoditatem usi atque inde erumpere soliti agros vastarunt. et alias urbes vi alias deditione subegerunt, magnamque praedam ceperunt; et transfugas suorumque plurimos bellis prioribus captos receperunt.

13. Cum hiems supervenisset, Manlius cum manubiis Romam navigavit, Regulus in Africa mansit. Carthaginienses vero omnis generis malis conflictantes (nam et ager vastabatur et finitimi alienabantur) intra moenia conglobati se continuerunt. Regulo ad Bagradam flumen castra metato draco ingens visus est, cuius longitudo pedum 120 fuisse perhibetur, et pellis ostentationis causa Romam perlata esse. longitudini tantae totius moles corporis respondit. eum, post multos milites qui vel propius accesserant vel e flumine biberant devoratos, Regulus

πληθύϊ στρατιωτῶν καὶ μηχαναῖς λιθοβόλοις. καὶ τὸν μὲν οὕτως P I 391 διέφθειρεν, τῷ δὲ Ἀμίλκᾳ ἐπὶ μετεώρου καὶ ὑλώδους στρατοπεδευομένῳ χωρίου νύκτωρ προσέμιξε, καὶ πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς εὐναῖς, πολλοὺς δ' ἐξεγερθέντας διώλεσεν· εἰ δέ τινες καὶ διέφυγον, τοῖς τὰς ὁδοὺς τηροῦσιν ἐμπίπτοντες ὤλλυντο. καὶ οὕτω τῶν τε Καρχηδονίων μέρος ἀναλώθη πολύ, καὶ πόλεις αὐτῶν συχναὶ πρὸς Ῥωμαίους μεθίσταντο. φοβηθέντες δ' οἱ ἐν τῇ πόλει μὴ ἁλῶσι, διεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν ὕπατον, ὅπως ὁμολογίᾳ τινὶ ἐπιεικεῖ ἀποπέμψαντες αὐτὸν τὸ παραυτίκα δεινὸν ὑπεκφύγωσιν. ἐπεὶ δὲ πολλὰ ἀπῃτοῦντο καὶ φορτικά, ὡς ἅλωσιν B αὐτῶν ἀκριβῆ νομίζεσθαι τὰς σπονδάς, πολεμεῖν μᾶλλον εἵλοντο.

Ὁ μέντοι Ῥηγοῦλος μέχρι τότε εὐτυχῶν αὐχήματος μεστὸς ἐγένετο καὶ φρονήματος, ὥστε καὶ γράφειν εἰς τὴν Ῥώμην ὅτι κατεσφραγισμένας ἔχει τὰς τῶν Καρχηδονίων πύλας ὑπὸ τοῦ φόβου· τὰ ἴσα δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφρόνουν. ὅθεν καὶ ἐσφάλησαν. ἦλθον μὲν γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις καὶ ἕτεροι σύμμαχοι, ἦλθε δὲ καὶ ἐκ Λακεδαίμονος Ξάνθιππος. οὗτος τὴν αὐτοκράτορα τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν εἰληφώς (ὅ τε γὰρ δῆμος αὐτῷ τὰ πράγματα προθύμως ἐπέτρεψε, καὶ ὁ Ἀμίλ- C κας καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τέλει ἑκουσίως ἐξέστησαν) τά τε ἄλλα παρεσκεύασεν εὖ, καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων τοὺς Καρχηδονίους, ἐν

1 πλήθει A. 2 ἔφθειρε AB. καὶ ὑλώδους AB, ξυλώδους C, καὶ ξυλώδους PW. 5 διατηροῦσιν C. 7 φοβηθέντες — 11 εἵλοντο Dionis excerptum Ursinianum 148. 16 ἦλθον μὲν — p. 149 v. 2 ἰσχύσειν ἔμελλον] cf. excerptum Planudeum 40 apud A. Maium p. 540.

militum copiis et catapultis confecit. Hamilcarem autem in silvoso tumulo castra habentem noctu aggressus, multos in cubilibus multos experrectos occidit: si qui vero evaserant, ab iis qui vias custodiebant excepti perierunt. sic magna pars Carthaginiensium est absumpta, et multae urbes ad Romanos defecerunt. itaque ii qui in urbe erant veriti ne caperentur, caduceatores ad eum miserunt, ut eo tolerabili aliqua pactione amoto imminens malum subterfugerent. cum autem multa perquam molesta postularet, ut pacis condiciones nihil aliud quam excidium iudicarent, paci bellum praetulerunt.

Regulus enimvero ad id usque tempus prospera fortuna usus, animis et fastu adeo plenus fuit, ut Romam scriberet, se metu obsignatas habere Carthaginis portas. idem affectus et eius militum et civium Romanorum fuit. unde factum est ut impingerent. nam Carthaginiensibus cum alii tum Xanthippus Lacedaemonius auxilio venerunt. qui imperator creatus (nam ei et populus cupide summam rerum detulit et Hamilcar caeterique principes ultro cesserunt) cum alia probe ordinavit, tum Carthaginienses a tumulis, in quibus prae metu agebant, in plani-

οἷς ὑπὸ δέους ἦσαν, κατήγαγεν εἰς τὸ ὁμαλόν, ἐν ᾧ ἥ τε ἱππεία αὐτῶν καὶ οἱ ἐλέφαντες πλεῖστον ἰσχύσειν ἔμελλον. καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἡσύχαζε, τηρήσας δέ ποτε τοὺς Ῥωμαίους καταφρονητικῶς αὐλιζομένους (μέγα γὰρ φρονοῦντες τῇ νίκῃ καὶ τὸν Ξάνθιππον ὡς Γραικὸν ὑπερορῶντες — οὕτω γὰρ καλοῦσι τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ὄνειδος δυσγενείας τῷ προσρήματι κατ' αὐτῶν χρῶνται — τὰς στρατοπεδείας ἀπερισκέπτως πεποίηντο) οὕτως οὖν τοῖς Ῥωμαίοις διακειμένοις ὁ Ξάνθιππος ἐπελθών, καὶ τὸ ἱππικὸν αὐτῶν διὰ τῶν ἐλεφάντων τρεψάμενος, πολλοὺς μὲν κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐζώγρησε καὶ αὐτὸν τὸν Ῥηγοῦλον. D καὶ ἐν φρονήματι διὰ ταῦτα ἦσαν οἱ Καρχηδόνιοι· τοὺς δὲ ἁλόντας περιέσωσαν, ἵνα μὴ καὶ οἱ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρότερον ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες κτανθῶσι. τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν ἑαλωκότων Ῥωμαίων ἐν θεραπείᾳ εἶχον, τὸν δὲ Ῥηγοῦλον ἐν πάσῃ κακουχίᾳ πεποίηντο, τροφήν τε αὐτῷ ὅσον ἀποζῆν προσῆγον, καὶ ἐλέφαντα προσέφερον συνεχῶς, ὅπως ὑπ' αὐτοῦ δειματούμενος μήτε τῷ σώματι μήτε τῇ διανοίᾳ ἡσυχάζοι. ἐπὶ συχνὸν δὲ κακώσαντες οὕτως αὐτὸν εἰς δεσμωτήριον ἔθεντο.

Τοὺς δὲ σφετέρους συμμάχους οἱ Καρχηδόνιοι δεινότατα μετεχειρίσαντο. οὐ γὰρ εὐποροῦντες ἀποδοῦναι αὐτοῖς ἃ προϋ- P I 392 πέσχοντο, ἀπέπεμψαν αὐτοὺς ὡς καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς οὐκ ἐς μακρὰν ἀποδώσοντες. ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομίζουσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι. καὶ τὸν Ξάν-

4 τῇ νίκῃ φρονοῦντες AB. 6 ὄνειδον A. 8 ὁ Ξάνθιππος om C. 12 καὶ om A. 13 οὖν om A. 21 ὑπέπεμψαν A. 23 ἐμβιβάσαι A, ἐκβιάσαι B.

ciem deduxit, ubi et equitatus eorum et elephantes plurimum poterant. hic aliis temporibus quietus, exspectavit dum Romani castra negligenter tuerentur. elati enim victoria Xanthippum ut Graeculum, quo nomine per contemptum utuntur, nihili facientes securi agitabant. sic affectos Romanos adortus, eorumque equitatu per elephantos profligato, multos occidit, multos cepit, atque ipsum Regulum. qua victoria Carthaginienses etsi animos receperant, tamen captivos conservarunt, ne ii quoque quos pridem Romani ceperant occiderentur. ac caeteros quidem bene tractarunt, Regulum autem omnibus modis afflixerunt. nam et tantum cibi praebebant unde vitam sustentare posset, et continenter elephantum ad eum adducebant, a quo territus neque animo neque corpore conquiesceret: denique post has vexationes eum in carcerem coniecerunt.

Suos etiam foederatos Carthaginienses crudelissime tractarunt. nam cum ea quae promiserant praestare non possent, eos dimiserunt, ut stipendia non multo post persoluturi. sed vectores eorum iusserunt, iis in deserta quadam insula expositis, clam discedere. Xanthippum alii

θιππον δὲ οἱ μὲν φασι καταποντίσαι αὐτοὺς ἀποπλεύσαντι ἐπι- W II 60 πλεύσαντας, οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιὰν μηδὲν στέγουσαν, νέον καταπιττώσαντες ἔξωθεν, ἵν' αὐτῇ ἐφ' ἑαυτοῦ καταποντισθῇ· τὸν δὲ γνόντα τοῦτο εἰς ἑτέραν ἐμβῆναι καὶ οὕτω διασωθῆναι. ταῦτα δ' ἐποίουν ἵνα μὴ δοκοῖεν πρὸς ἐκείνου σεσῶσθαι· ἐνόμισαν γὰρ ἀπολωλότος αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν ἔργων δόξαν συνα- B πολέσθαι.

14. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγουν μὲν διὰ τὸ συμβάν, καὶ πλέον ὅτι τοὺς Καρχηδονίους ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν προσεδόκων πλευσεῖσθαι. διὰ ταῦτα τήν τε Ἰταλίαν ἐν φυλακῇ ἐποιήσαντο, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ τῇ τε Λιβύῃ ὄντας Ῥωμαίους σπουδῇ τοὺς ὑπάτους ἔπεμψαν, Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Φούλβιον Πλαίτινον. οἳ ἐς Σικελίαν πλεύσαντες, καὶ φρουρήσαντες τὰ ἐκεῖ, πρὸς Λιβύην ὡρμήκεσαν· καὶ χειμῶνι ληφθέντες κατηνέχθησαν ἐς Κόρσουραν· πορθήσαντες δὲ τὴν νῆσον καὶ φρουρᾷ παραδόντες ἔπλεον C αὖθις. κἀν τούτῳ ἰσχυρὰ ναυμαχία πρὸς Καρχηδονίους ἐγίνετο. ἠγωνίζοντο γὰρ οἱ μὲν παντελῶς τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκβαλεῖν, Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας σφῶν ἐν τῇ πολεμίᾳ ἀνασώσασθαι. ἀγχωμάλως δὲ μαχομένων οἱ ἐν τῇ Ἀσπίδι ὄντες Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τοῖς Καρχηδονίοις ἐξαίφνης ἐπέπλευσαν, καὶ ἀμφιβόλους αὐτοὺς καταλαβόντες ἐνίκησαν. καὶ μετὰ τοῦτο

3 καταπιττώσαντας? αὐτῇ] αὐτῷ C. ἑαυτοῦ] ἑαυτῆς AC. 4 τοῦτο] τοῦτον A. τοῦτο εἰς ἑτέραν] τοῦ τοῖς ἑτέροις C. 5 ἐκείνους C. 6 ἐνόμισαν — συναπολέσθαι om A. 10 πλευσεῖσθαι AB, ἀποπλευσεῖσθαι PW. διὰ δὲ? 12 immo *Paetinum*. 16 ἐγένετο A. 20 ἀπέπλευσαν C.

Fontes. *Cap. 14. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

submersum ab iis ferunt, abeuntem persecutis; alii navem ei datam veterem et ruinarum plenam, extrinsecus recens picatam, ut in ea per se submergeretur; quo is animadverso, alia navi conscensa evaserit. id vero factum ne ab illo conservati viderentur: putabant enim eo sublato etiam rerum gestarum gloriam una perituram.

14. Romanis ea clade maestis illud dolorem auxit quod Carthaginienses ad ipsam urbem navigaturos arbitrabantur. his de causis et Italiam praesidiis munierunt, et consules M. Aemilium et Fulvium Plaetinum [Paetinum] ad Romanos qui in Sicilia et Libya erant celeriter miserunt. qui cum Sicilia praesidiis firmata in Africam navigarent, tempestate ad Corsuram [Cossuram] delati, vastata insula et praesidiis munita perrexerunt. ac tum acre praelium in mari commissum est cum Carthaginiensibus. hi enim annitebantur ut Romanos e sua dicione penitus eiicerent, Romani vero ut suos ex hostili terra recuperarent. ancipiti pugnae eventu Romani qui Aspide (Clupeae) erant, a tergo Carthaginienses ex improviso adorti, utrinque circumventos vicerunt.

καὶ τῷ πεζῷ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ εἷλον πολλούς· οὓς διὰ τὸν Ῥηγοῦλον καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ ἁλόντας περιεσώσαντο. ἁρπαγάς δέ τινας ποιησάμενοι ἐς Σικελίαν ἔπλεον. χειμῶνι δὲ περι- D πεσόντες καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, οἴκοι ταῖς ναυσὶ ταῖς περισωθείσαις ἀπέπλευσαν.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καὶ τὴν Κόρσουραν ἔλαβον καὶ ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθησαν· καὶ εἰ μὴ τὸν Κολλατῖνον καὶ Γναῖον Κορνήλιον ἔμαθον πολλῷ προσπλέοντας ναυτικῷ, πᾶσαν ἂν αὐτὴν ἐχειρώσαντο. οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ναυτικόν τε ἄριστον ταχέως ἐξήρτυσαν καὶ καταλόγους βελτίστους ἐπεποιήκεσαν, καὶ οὕτως ἐρρώσθησαν ὥστε τρίτῳ μηνὶ ἐς τὴν Σικελίαν ἐπανελθεῖν. πεντακοσιοστὸν δ᾽ ἦν ἔτος ἀφ᾽ οὗπερ ἡ Ῥώμη συνέστη. καὶ τὴν μὲν κάτω τοῦ Πανόρμου πόλιν οὐ χαλεπῶς εἷλον, τῇ δὲ ἄκρᾳ προσεδρεύοντες ἐκακοπάθησαν, μέχρις οὗ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπέλιπεν ἡ τροφή. τότε γὰρ προσεχώρησαν τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ Καρχηδό- P I 393 νιοι τὰς ναῦς αὐτῶν οἴκαδε πλεούσας τηρήσαντες εἷλον συχνὰς χρημάτων μεστάς.

Εἶτα Σερούϊλιός τε Καιπίων καὶ Γάϊος Σεμπρώνιος ὕπατοι τοῦ μὲν Λιλυβαίου πειράσαντες ἀπεκρούσθησαν, ἐς δὲ τὴν Λιβύην ἐπεραιώθησαν, καὶ τὴν παραλίαν ἐπόρθουν. ὡς δ᾽ ἐκομίζοντο οἴκαδε, χειμῶνι ἐνέτυχον καὶ ἐβλάβησαν. διὸ νομίσας ὁ δῆμος

2 ἁλόντας] ὄντας C. 7 Κολλατῖνον] immo Καλατῖνον. 18 καιπίων W, πίων AB, πιωρ C, Καπίων P. 19 περάσαντες AC. 20 παράλιον C.

deinde Romani etiam pedestri praelio victores ceperunt multos; quos propter Regulum et concaptivos eius conservarunt. abactaque praeda in Siciliam redierunt. sed tempestate conflictati, multis amissis, cum reliquis navibus domum redierunt.

Carthaginienses autem et Corsuram receperunt et in Siciliam traiecerunt: ac nisi Collatinum [Calatinum] et Gnaeum Cornelium cum magna classe adventare cognovissent, eam totam subegissent. Romani enim optimam classem celerrime compararunt et delectus fortissimorum virorum habuerunt, itaque firmati sunt ut tertio mense in Siciliam redirent. id factum anno ab urbe condita quingentesimo. ac Panormi urbem inferiorem facile ceperunt, sed in arcis obsidione difficultatibus conflictati sunt: donec praesidiarii commeatu destituti consulibus deditionem fecerunt. Carthaginienses autem observatis navibus eorum domum redituris multas pecuniae plenas ceperunt.

Deinde Servilius Caepio et C. Sempronius consules Lilybaeo frustra tentato in Africam transvecti oram maritimam infestarunt: in reditu incommodum ex tempestate ceperunt. itaque populus existimans

ἐξ ἀπειρίας τῶν ναυτικῶν βλάπτεσθαι, τῆς μὲν ἄλλης θαλάσσης ἀπέχεσθαι ἐψηφίσαντο, ναυσὶ δ' ὀλίγαις τὴν Ἰταλίαν φρουρεῖν παρεσκεύαζον.

Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει Πούπλιος Γάϊος καὶ Αὐρήλιος Σερουΐλιος ἐς τὴν Σικελίαν ἦλθον, καὶ ἄλλα τέ τινα κατεστρέψαντο καὶ Ἱμέραν· οὐ μέντοι τινὰ συνέσχον τῶν ἐν αὐτῇ· νυκτὸς
B γὰρ αὐτοὺς οἱ Καρχηδόνιοι ἐξεκόμισαν. μετὰ δὲ τοῦτο Αὐρήλιος ναῦς τε παρὰ Ἱέρωνος εἰληφώς, καὶ ὅσοι τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐκεῖ συμπαραλαβών, ἔπλευσεν εἰς Λιπάραν, καὶ ἐν αὐτῇ χιλίαρχον Κύϊντον Κάσσιον καταλιπὼν προσεδρεύσοντα μάχης ἄνευ, ἀπῆρεν οἴκαδε. Κύϊντος δὲ μὴ φροντίσας τῆς ἐντολῆς προσέμιξε τῇ πόλει καὶ πολλοὺς ἀπέβαλεν. ὁ μέντοι Αὐρήλιος μετὰ ταῦτα ἐκείνους ἑλὼν πάντας ἀπέκτεινε καὶ τὸν Κάσσιον τῆς ἀρχῆς ἔπαυσε.

W II 61 Καρχηδόνιοι δὲ τὰ δόξαντα τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τοῦ ναυτικοῦ μαθόντες, ἔπεμψαν εἰς Σικελίαν, πᾶσαν ὑποτάξαι τότε ἐλπίσαντες. καὶ ἕως μὲν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι Καικίλιος
C Μέτελλος καὶ Γάϊος Φούριος, ἠρέμουν· ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀπῆρεν ὁ Φούριος, κατεφρόνησαν τοῦ Μετέλλου καὶ πρὸς τὸ Πάνορμον ἦλθον. ὁ δὲ Μέτελλος κατασκόπους ἐλθεῖν μαθὼν ἐκ τῶν πολεμίων, ἤθροισε τοὺς ἐν τῇ πόλει πάντας, καὶ διαλε-

1 τῶν ναυτικῶν] τὸ ναυτικὸν AC. 3 παρεσκεύαζον om AB. 4 immo Γάϊος Αὐρήλιος καὶ Πούπλιος Σερουΐλιος, vel, ut p. 159 v. 1, Αὐρήλιος Γάϊος καὶ Σερουΐλιος Πούπλιος. 9 κύϊντον χιλίαρχον ABC. 10 προσεδρεύσοντα B, προσεδρεύσαντα A, προσεδρεύοντα PW. 15 τὰ δόξαντα om A. 17 ἐλπίσαντες ABC, ἐλπίζοντες PW. καὶ κίλλιος ABC. 18 φρούριος ABC et Ducangii codices fere ubique.

detrimenta illa ex rei navalis imperitia capi, reliquo mari abstinere et Italiam duntaxat paucis tueri navibus decreverunt.

Anno sequenti P. Gaius et Aurelius Servilius in Siciliam profecti cum alia loca tum Himeram ceperunt, sed vacuam civibus, quos Carthaginienses noctu asportarant. post haec Aurelius navibus ab Hierone acceptis, et Romanis omnibus qui in insula erant assumptis, Liparam traiecit; ibique Q. Cassio tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret, domum rediit. sed Quintus mandato consulis neglecto urbem aggressus multos amisit. qua deinde Aurelius expugnata omnes occidit, et Cassio magistratum abrogavit.

Carthaginienses, decreto Romanorum de re navali cognito, classem spe totius Siciliae potiundi miserunt. ac dum ambo consules Caecilius Metellus et C. Furius aderant, quieverunt: sed cum Furius Romam redisset, Metello contempto ad Panormum accesserunt. Metellus, cognita exploratorum praesentia, omnibus qui in urbe erant convocatis pro con-

χθεὶς αὐτοῖς ἀλλήλων λαβέσθαι σφίσιν ἐκέλευσε· καὶ οὕτως ἕκαστον ἀνακρίνων ὅστις τε εἴη καὶ ὅ τι πράττοι, κατεφώρασε τοὺς πολεμίους. Καρχηδόνιοι δὲ παρετάξαντο ὡς μαχούμενοι, καὶ Μέτελλος δεδιέναι προσεποιεῖτο. τούτου δ' ἐπὶ πλείους ἡμέρας γινομένου οἱ Καρχηδόνιοι ἐφρονηματίσθησαν καὶ προσέβαλλον θρασύτερον. καὶ τότε ὁ Μέτελλος σημεῖον τοῖς Ῥωμαίοις ἦρε· κἀκ τούτου ἐξαπιναίως ἐκεῖνοι κατὰ πάσας τὰς πύλας ἐπεκδρα- D μόντες ῥᾳδίως ἐκράτησαν, καὶ ἐς στενὸν αὐτοὺς κατέκλεισαν, ὥστε μηκέτ' ἀναχωρῆσαι δι' αὐτοῦ δυνηθῆναι. στενοχωρούμενοι γάρ, ἅτε καὶ αὐτοὶ πολλοὶ ὄντες καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας ἔχοντες, ἐταράττοντο. κἂν τούτῳ τὸ ναυτικὸν τὸ Λιβυκὸν προσπλεῦσαν αὐτοῖς ἐγένετο φθορᾶς αἰτιώτατον. ἰδόντες γὰρ τὰς ναῦς ὥρμησαν εἰς αὐτὰς καὶ ἐμβαίνειν ἐξεβιάζοντο, καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέπιπτον καὶ ἐφθείροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμπελαζομένων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπώλλυντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐκτείνοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ζῶντες ἑάλωσαν ἄνδρες τε καὶ ἐλέφαντες. ἐπειδὴ γὰρ ἄνευ τῶν συνήθων σφίσιν ἀνδρῶν ὄντες ἠγριαίνοντο, κήρυγμα τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ Μέτελλος P I 394 ἐποιήσατο, σωτηρίαν καὶ ἄδειαν τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτοὺς διδοῦν· καὶ οὕτως προσελθόντες τινὲς τοῖς σφῶν πρᾳοτάτοις, ἐκείνους τε διὰ τὴν συνήθειαν ἐχειρώσαντο καὶ τοὺς ἄλλους προσεπισπάσαντο. οὓς καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισαν ἑκατὸν ὄντας καὶ εἴκοσιν, οὕτως αὐτοὺς τὸν πορθμὸν περαιώσαντες. πίθους πολλοὺς συνδήσαντες

2 κατεφώρασαν A. 7 τὰς om A. 9 δι'] δ' C. 15 ἀπώλλοντο A. 17 τε om A. 20 προσελθόντες] προσιόντες αὐτοὺς B. τινὲς add AB.

tione edixit ut sese invicem prehensarent, et quemvis rogando quis esset quidque ageret, hostes deprehendit. Carthaginiensibus autem ad pugnam se parantibus per dies complures metu simulato effecit ut elati animis audacius moenia oppugnarent; signoque dato, Romanis subito portis omnibus erumpere iussis, facile vicit in angustias redactos. unde cum evadere non possent, in tanta et virorum et elephantorum multitudine turbabantur. sed interea classis Punica appellens exitii causa in primis eis fuit. nam dum naves conscendere contendunt, partim in mari perierunt, partim ab elephantis et sese et homines urgentibus conculcati partim a Romanis occisi sunt. capti etiam multi et viri et elephantes. qui cum magistros suos non habentes exasperarentur, Metellus captivis qui eos cepissent salutem et impunitatem praeconio promitti iussit. sic illi mansuetissimis et notis captis etiam caeteros attraxerunt. qui 120 numero sic per fretum Romam sunt traducti. dolia multa inter sese devinxerunt, et lignis insertis ita distinxerunt ut neque separarentur

ἀλλήλοις καὶ ξύλοις διαλαβόντες σφᾶς, ὥστε μήτ' ἀπαρτᾶσθαι σφᾶς μήτε συμπίπτειν, δοκοὺς ἐπ' αὐτῶν ἐπέτειναν καὶ ὕλην καὶ γῆν ἐπεφόρησαν, φράξαντές τε πέριξ τὸ χωρίον, ὡς αὐλῇ τινι ἐοικέναι, εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἐπεβίβασαν, καὶ διεπόρθμευσαν οὐδ' B *αἰσθανομένους ὅτι πλέοιεν. ὁ μὲν οὖν Μέτελλος οὕτως ἐνίκησεν, ὁ δ' Ἀσδρούβας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς σωθεὶς τότε ὕστερον ὑπὸ τῶν οἴκοι Καρχηδονίων ἐκλήθη καὶ ἀνεσκολοπίσθη.*

15. *Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ διεκηρυκεύσαντο τοῖς Ῥωμαίοις διά τε τἆλλα καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τοῖς πρέσβεσι καὶ αὐτὸν τὸν Ῥηγοῦλον συνέπεμψαν, πᾶν δι' αὐτοῦ οἰηθέντες κατωρθωκέναι διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός. ὥρκωσάν τε αὐτὸν ἦ μὴν ἐπανήξειν. καὶ ὃς τά τε ἄλλα ὡς εἷς τῶν Καρχηδονίων ἔπραττε, καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα εἰς λόγους ἐδέξατο* C *οὔτε τὴν πόλιν εἰσῆλθε, καὶ ταῦτα καλούμενος. ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης, ὡς ἔθος ἦν χρηματίζειν τῶν πολεμίων τοῖς πρέσβεσιν, εἰσαχθεὶς εἰς τὸ συνέδριον εἶπεν "ἡμᾶς ὦ πατέρες πρὸς ὑμᾶς Καρχηδόνιοι ἔπεμψαν (ἐκεῖνοι γάρ με ἐστάλκασι, ἐπεὶ δοῦλος αὐτῶν νόμῳ πολέμου γεγένημαι), καὶ ἀξιοῦσι μάλιστα μὲν καὶ τὸν πόλεμον λύσασθαι ἐπὶ συνθήκαις ταῖς δοκούσαις ἀμφοῖν, εἰ δὲ μή, τῶν αἰχμαλώτων ποιήσασθαι ἄλλαγμα."*

3 *πέριξ* om A. 5 *αἰσθομένους* A. 6 *ἀσδρούσβας* A, qui sic solet. 7 *οἴκοι* add A. 8 *Οἱ Καρχηδόνιοι* — 16 *τοῖς πρέσβεσιν* Dionis excerptum Ursinianum 149. cf. quod A. Maius p. 541 Dioni tribuit excerptum Planudeum 43. 10 *δι'*] *δ'* C. 11 *κατωρθωκέναι* AC, *κατορθωκέναι* PW.

FONTES. *Cap.* 15. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Ursinianum* 149, *et fragmentum libri undecimi apud grammaticum περὶ συντάξεως in Bekkeri Anecd. p.* 140 *v.* 20.

neque coirent: eaque trabibus constrata, sarmentis et terra ingesta, circumsepserunt, ut structura illa stabuli instar esset; in eamque introductos sine sensu navigationis traiecerunt. hac victoria potito Metello Hasdrubal dux tum quidem evasit, sed post domi a Carthaginiensibus accusatus atque in crucem actus est.

15. Carthaginienses cum aliis de causis tum ob captivorum multitudinem Romam legatos miserunt, adiuncto Regulo, quem propter virtutem et auctoritatem nihil non impetraturum arbitrabantur, iureiurando obstrictum ut rediret. is et aliis in rebus se pro Carthaginiense gessit, neque uxorem ad colloquium admisit, neque urbem, quamvis vocaretur, ingressus est. sed senatu extra urbem coacto (ita enim respondere legatis hostium moris erat) in concilium introductus dixit "nos, patres conscripti, Carthaginienses ad vos miserunt (nam ego quoque iure belli servus eorum factus sum), petentes in primis ut pax iis condicionibus, quas utrinque probaveritis, fiat: sin id nolitis, ut saltem captivi permu-

ταῦτα εἰπὼν μετέστη μετὰ τῶν πρέσβεων, ὡς ἂν καθ' ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι βουλεύσωνται. κελευόντων δὲ αὐτὸν τῶν ὑπάτων συμμετασχεῖν σφίσι τῆς διαγνώμης, οὐ πρὶν ἐπείσθη πρὸ τοῦ D ἐπιτραπῆναι παρὰ τῶν Καρχηδονίων. ὁ δὲ τέως μὲν ἐσιώπα· ἐπεὶ δ' οἱ βουλευταὶ εἰπεῖν αὐτὸν γνώμην ἐκέλευον, εἶπεν "εἰμὶ μὲν εἷς ἐξ ὑμῶν ὦ πατέρες, κἂν μυριάκις ἁλῶ· τὸ μὲν γὰρ σῶμά W II 62 μου Καρχηδονίων, ἡ δὲ ψυχή μου ὑμετέρα ἐστίν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὑμῶν ἠλλοτρίωται, ταύτην δὲ οὐδεὶς δύναται μὴ οὐχὶ Ῥωμαίαν εἶναι ποιῆσαι· καὶ ὡς μὲν αἰχμάλωτος Καρχηδονίοις προσήκω, ἐπεὶ δ' οὐκ ἐκ κακίας ἀλλ' ἐκ προθυμίας ἐδυστύχησα, καὶ Ῥωμαῖός εἰμι καὶ φρονῶ τὰ ὑμέτερα. καὶ οὐδ' ἐξ ἑνὸς τρόπου λυσιτελεῖν ὑμῖν τὰς καταλλαγὰς νομίζω."

Ταῦτα ὁ Ῥηγοῦλος εἰπὼν καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε δι' ἃς τὰς συμβάσεις ἀπηγόρευε, καὶ ἐπήγαγεν ὡς "οἶδα μὲν ὅτι μοι προὖπτος ὄλεθρος πρόκειται· ἀδύνατον γὰρ λαθεῖν αὐτοὺς ἃ συνεβούλευσα· ἀλλὰ καὶ οὕτως τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας τὸ κοινῇ P I 395 συμφέρον προτίθημι. εἰ δέ τις φήσει, τί οὖν οὐκ ἐκδιδράσκεις ἢ ἐνταῦθα καταμένεις; ἀκούσεται ὅτι ὀμώμοκα αὐτοῖς ἐπανήξειν, καὶ οὐκ ἂν παραβαίην τοὺς ὅρκους, οὐδ' εἰ πρὸς πολεμίους γεγόνασι, καὶ δι' ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι τὸ δεινὸν ἐμπεδορκήσας

3 οὐ πρὶν — 4 Καρχηδονίων e Dionis libro undecimo, apud grammaticum περὶ συντάξεως in Imm. Bekkeri Anecd. p. 140 v. 20. 4 παρὰ τῶν καρχηδονίων ἐπιτραπῆναι AB. ἐσιώπησεν A. 8 ὑμῶν om B. δ' B. 11 τὸ ὑμέτερον C. οὐδ'] οὐκ A. 13 ταῦτα] καὶ ταῦτα B. 15 προὖπτος μοι ὄλεθρος A.

tentur." haec locutus cum legatis secessit, ut Romani soli deliberarent. cum autem a consulibus interesse deliberationi iuberetur, non paruit priusquam id Carthaginienses permisissent. ac tacitus assidens, cum sententiam rogaretur, ait "ego, patres conscripti, si vel milies captus fuero, vestrum unus sum. nam meum corpus penes Carthaginienses est, animus vero meus vobiscum. et illud quidem alienatum a vobis: hic, quo minus Romanorum sit, efficere nemo potest. et ut captivus ad Carthaginienses pertineo: cum autem nulla improbitate sed rei bene gerendae studio cladem acceperim, Romanus sum, vobisque consultum cupio. et pacificationem nullo modo e re vestra esse duco."

His dictis, suaeque sententiae rationibus adductis, subiecit, scire se haud dubium exitium sibi instare: neque enim Carthaginiensibus clam esse posse quid suaserit. sed sic quoque rei publicae commodum privata incolumitate sibi esse antiquius. quod si quis dixerit cur non aufugiat aut Romae maneat, ei se responsuram, se iureiurando reditum promisisse: id se hostibus etiam cum ob alia servaturum esse, tum quod

μὲν μόνος πείσομαι, ἂν δ' ἐπιορκήσω, πᾶσα ἡ πόλις ἀναπλησθήσεται."

Ἡ γερουσία δὲ τῆς ἐκείνου σωτηρίας ἕνεκεν καὶ τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀντιδοῦναι προτεθύμητο. γνοὺς οὖν τοῦτο αὐτός, ἵνα μὴ τὸ συμφέρον δι' αὐτὸν καταπρόωνται, ἐπλάσατο πεπωκέναι φάρμακον δηλητήριον, καὶ μέλλειν πάντως B δι' αὐτοῦ ἀπολέσθαι. καὶ οὔτε ἡ σύμβασις γέγονεν οὔτε τῶν αἰχμαλώτων ἡ ἀμοιβή. ἀπιόντος δ' αὐτοῦ σὺν τοῖς πρέσβεσιν ἀντελάβοντο ἄλλοι τε καὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ γυνή· οἱ δ' ὕπατοι μήτ' ἐθέλοντα καταμεῖναι αὐτὸν ἐκδώσειν ἔφασαν, μήτ' ἀπιόντα κατασχεῖν. καὶ οὕτω προτιμήσας μὴ παραβῆναι τοὺς ὅρκους ἀνεκομίσθη. καὶ αἰκισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἡ φήμη λέγει, ἀπέθανε. τὰ γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ περιτεμόντες, καὶ χρόνον τινὰ ἐν σκότει καθείρξαντες, εἶτα εἰς σκεῦός τι σύμπηκτον κέντρα πανταχόθεν ἔχον ἐμβαλόντες αὐτὸν καὶ τρέψαντες πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτως ὑπὸ κακοπαθείας καὶ ἀγρυπνίας μὴ δυνάμενόν πη κλιθῆναι C διὰ τὰ κέντρα, διέφθειραν. ἃ πυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς αἰχμαλώτων παρέδοσαν τοῖς ἐκείνου παισὶ καὶ ἀνταικίσασθαι καὶ ἀνταποκτεῖναι.

Τοὺς δ' ὑπάτους ἐς τὴν Λιβύην στρατεύσασθαι ἐψηφίσαντο τόν τε Γάϊον Ἀτίλιον τὸν τοῦ Ῥηγούλου ἀδελφὸν καὶ τὸν Μάλλιον τὸν Λούκιον. οἳ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες τῷ Λιλυβαίῳ

7 δι'] ὑπ' AB. 21 ἀτίλιον C, Ἀττίλιον PW, τὸν ἀτίλλιον A, τὸν ἀτήλιον B.

servata fide solus aerumnam passurus esset, violata, tota civitas periurii crimine obstringeretur.

Senatu autem salutis illius causa tum ad pacem faciendam tum ad permutandos captivos parato, ne a ratione utilitatis sua causa decederent, venenum sibi datum esse finxit, ex quo omnino periturus esset. ita neque pace neque captivorum permutatione facta, cum eum cum legatis abeuntem praeter alios uxor et liberi retinerent, consules neque manere volentem dedituros neque abiturum detenturos esse dicerent, iurisiurandi religione privatis affectibus anteposita discessit. et a Carthaginiensibus excruciatus, ut fama est, interiit. nam palpebris praecisis eum aliquamdiu in tenebris concluserunt, deinde in vas quoddam refertum stimulis coniectum et ad solem conversum doloribus et vigiliis, cum nusquam inclinare se posset, peremerunt. quibus Romani auditis principes captivorum eius liberis vicissim et excruciandos et necandos tradiderunt.

Consulibus C. Atilio, Reguli fratri, et L. Manlio bellum Africanum decreverunt. qui cum in Sicilia Lilybaeum oppugnarent, et fossae

προσέβαλον, καί τι μέρος τῆς τάφρου συγχῶσαι εἰς τὴν τῶν μηχανημάτων προσαγωγὴν ἐπεχείρησαν. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὑπορύσσοντες τὸν χοῦν ὑφεῖλκον. ἐπεὶ δ' ἠλαττοῦντο τῇ πολυχειρίᾳ, τεῖχος ἕτερον ἔνδον μηνοειδὲς ᾠκοδόμησαν. καὶ οἱ μὲν ὑπονόμους ὑπὸ τὸν κύκλον εἰργάζοντο, ὅπως κατὰ τὸ διάκενον αὐτῶν ἱζήσαντος τοῦ τείχους εἰσπέσωσιν· οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἀντορύσσοντες D πολλοὺς μὲν ἀγνοοῦντας τὸ γινόμενον ἐκδεχόμενοι ἔκτεινον, πολλοὺς δὲ καὶ πῦρ ἐν φρυγάνοις εἰς τὰ ὀρύγματα ἐμβαλόντες ἔφθειρον. ἐπεὶ δέ τινες τῶν συμμάχων, τῇ τε παρατάσει τῆς πολιορκίας ἀχθόμενοι καὶ τῷ μὴ τὸν μισθὸν αὐτοῖς ἐντελῆ καταβάλλεσθαι, προδοῦναι τὸ χωρίον τοῖς Ῥωμαίοις διεκηρυκεύοντο, ἐφώρασεν ὁ Ἀμίλκας τὸ βουλευόμενον, οὐκ ἐξέφηνε δέ, ἵνα μὴ πολεμώσῃ αὐτούς· χρήματα δὲ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν παρασχὼν καὶ τῷ πλήθει προσυποσχόμενος ἕτερα, οὕτως αὐτοὺς ᾠκειώσατο ὥστε μηδ' ἀρνήσασθαι τὴν προδοσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελευταίους πρέσβεις ἐπανιόντας ἀπώσασθαι. οἱ πρὸς τοὺς ὑπάτους αὐτομο- P I 396 λήσαντες γῆν τε ἐν Σικελίᾳ καὶ ἕτερ' ἄττα ἔλαβον.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ οἴκοι Καρχηδόνιοι πέμπουσιν Ἀρδέβαν σὺν ναυσὶ πλείσταις εἰς τὸ Λιλύβαιον σῖτον ἀγούσαις W II 63 καὶ χρήματα. καὶ ὃς χειμῶνα ἐπιτηρήσας εἰσέπλευσε. κἀκ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων· καὶ οἱ μὲν ἐπετύγχανον, οἱ δὲ ἀπώλλυντο.

2 ἐπεχείρισαν C. 3 ἠλαττοῦτο A. 7 ἀγνοοῦντας A, ἀγνοῦντας PW. 8 ἐμβάλοντες A. 13 πολεμήσῃ A. 17 ἑτεράτα B, ἑτερά τε C, ἕτερα A. 19 Ἀρδέβαν] consentit Diodorus exc. lib. 24 1, si eius verba sic transposueris μετὰ τοῦ Ἀτάρβου· καὶ ἀνεθάρσησαν. Polybius 1 44 eadem fere de Hannibale narrat. 21 ἐτύγχανον C. 22 ἀπώλλυντο C, ἀπώλλοντο A, ἀπόλλυντο PW.

partem ad machinas adducendas explere aggressi essent, Carthaginienses subterfodientes terram subtraxerunt. sed cum operarum multitudine vincerentur, alium murum intus lunatum struxerunt. Romanis autem cuniculos subter muros agentibus, ut iis in cavernas desidentibus irruerent, Carthaginienses contra fodientes multos id ignorantes exceptos trucidarunt, multos igni sarmentis iniecto in fossis cremarunt. sed cum quidam e sociis, moram obsidionis et stipendia non integra numerata aegre ferentes, de oppido prodendo cum Romanis agerent, Hamilcar eo consilio animadverso sed dissimulato, ne illi palam deficerent, pecunia magistratibus data, multitudini promissa, sic eos reconciliavit ut proditionem non infitiati postremos legatos redeuntes non reciperent. qui ad consules profugi, agro in Sicilia et aliis rebus donati sunt.

Carthaginienses qui domi erant his auditis Ardebam [Adherbalem] cum plurimis navibus frumentum et pecunias Lilybaeum advehentibus miserunt. is tempestate observata appulit. quod deinde alii plurimi imitari ausi partim successum habuerunt partim perierunt.

Ἕως μὲν οὖν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο· νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτούς, καὶ τοῦ ἑτέρου οἴκαδε διὰ ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν στρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμίλκας θαρρήσας ἐπεξῄει καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπίμπρα καὶ τοὺς ἐπαμύνοντας αὐταῖς ἔφθειρε, καὶ ἡ ἵππος αὐτοῦ
B ἐκ τοῦ Δρεπάνου ὁρμωμένη τά τε ἐπιτήδεια κομίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκώλυε καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτρεχε, καὶ ὁ Ἀρδέβας ποτὲ μὲν τῆς Σικελίας ποτὲ δὲ τῆς Ἰταλίας τὰ παράλια ἔκειρεν· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἀπορίᾳ κατέστησαν. τέως μέντοι Λεύκιος Ἰούνιος ἡτοίμαζε ναυτικόν, Κλαύδιος δὲ Ποῦλχρος εἰς τὸ Λιλύβαιον ἐπειχθεὶς καὶ τριήρεις πληρώσας συνέλαβε δι' αὐτῶν Ἄννωνα τὸν Καρχηδόνιον ἐκπλέοντα πεντήρει· καὶ παράδειγμα τοῖς Ῥωμαίοις τῆς κατασκευῆς τῶν νηῶν ἐγένετο.

Πολλάκις δὲ τοῦ ναυτικοῦ κινδυνεύοντος ἐβαρύνοντο οἱ
C Ῥωμαῖοι τῇ συνεχεῖ τῶν νεῶν φθορᾷ· ἄνδρας γὰρ συχνοὺς καὶ χρήματα πλεῖστα ἐν ταύταις ἀπώλλυσαν· οὐ μέντοι γε καὶ ἐνέδοσαν, ἀλλά καί τινα φθεγξάμενον περὶ καταλλαγῶν πρὸς Καρχηδονίους ἐν τῇ βουλῇ διεχρήσαντο, καὶ λεχθῆναι δικτάτορα ἐψηφίσαντο. καὶ δικτάτωρ μὲν ὁ Κολλατῖνος ἐλέχθη, ἱππάρχησε δὲ ὁ Μέτελλος· οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. ἐν ᾧ δ' ὁ Κολλατῖνος δικτάτωρ ἐλέγετο, ἐν τούτῳ τὸν Ἔρυκα παρεστήσατο ὁ Ἰούνιος, καὶ ὁ Καρθάλων κατέσχεν Αἰγίθαλον καὶ ἐζώγρησε τὸν Ἰούνιον.

4 ἐπεξῆλθε B. 6 τοὺς] καὶ τοὺς B. τοῖς ῥωμαιοι A. 15 νεῶν AB, qui supra νηῶν: νηῶν PW. 19 et 21 Κολλατῖνος, ut supra, pro Καλατῖνος. 20 prius δὲ] δέ γε A. δ' ὁ A, δὲ PW.

Dum ambo consules aderant, aequo Marte pugnabatur: sed cum morbo et fame premerentur, iisque de causis alter suos milites domum reduceret, Hamilcar erumpere ausus machinas incendit, defensores earum occidit; et equitatu Drepano emisso, Romanos pabulatione et commeatu prohibendo, eorumque socios infestando, Ardeba [Adherbale] interim alias Siciliae alias Italiae oram populante, ad summam inopiam redegit. sed Lucio Iunio classem parante Claudius Pulcher Lilybaeum propere abiit; et militibus in naves impositis Hannonem Carthaginiensem in quinqueremi navigantem comprehendit: unde Romani exemplum fabricandarum navium petiverunt.

Sed cum classes saepe periclitarentur, Romani, quanquam crebro tot navium, in quibus multi viri et pecuniae erant, interitu dolebant, tamen non cesserunt, sed quendam in senatu de pace cum Carthaginiensibus facienda locutum occiderunt. et dictatorem dixerunt Collatinum [Calatinum], magistrum equitum Metellum: nihil tamen memorabile gesserunt. interea Iunius Erycem subegit, et Carthalo Aegithalo potitus Iunium cepit.

16. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Αὐρήλιος Γάϊος καὶ Σερουΐλιος Πούπλιος τὴν ἀρχὴν λαβόντες τό τε Λιλύβαιον καὶ τὸ Δρέπανον ἐλύπουν καὶ τοὺς Καρχηδονίους τῆς γῆς ἀπεῖργον καὶ τὴν αὐτῶν D συμμαχίδα κατέκειρον. ὁ οὖν Καρθάλων πολυτρόπως ἐπιχειρήσας κατ' αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, εἰς Ἰταλίαν ὥρμησεν, ἵν' οὕτω τοὺς ὑπάτους μεταγάγῃ ἐκεῖ, ἢ τέως τὴν χώραν κακώσῃ καὶ πόλεις αἱρήσῃ. ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθά τι αὐτῷ προσεχώρησε· τὸν γὰρ στρατηγὸν τὸν ἀστυνόμον μαθὼν πλησιάζοντα, εἰς Σικελίαν ἀνέπλευσεν. ἔνθα τῶν μισθοφόρων στασιασάντων διὰ τὸν μισθόν, συχνοὺς μὲν ἐς νήσους ἐρήμους ἐκβιβάσας κατέλιπε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλεν. ὃ γνόντες οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν καὶ νεωτερίσειν ἔμελλον. ὧν Ἀμίλκας, διαδεξάμενος τὸν Καρθάλωνα, πολλοὺς μὲν νυκτὸς κατέκοψε, πολλοὺς δὲ P I 397 καὶ κατεπόντωσεν. ἐν τοσούτῳ δ' οἱ Ῥωμαῖοι φιλίαν ἀΐδιον πρὸς Ἱέρωνα διεπράξαντο, καὶ προσαφῆκαν ὅσα παρ' αὐτοῦ ἐπετείως ἐλάμβανον.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει τοῦ θαλαττίου πολέμου δημοσίᾳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέσχοντο διὰ τὰς ἀτυχίας καὶ διὰ τὰ ἀναλώματα, ἰδίᾳ δέ τινες νῆας αἰτήσαντες, ὥστ' ἐκείνας μὲν ἀποκαταστῆσαι, τὴν λείαν δὲ οἰκειώσασθαι, ἄλλα τε τοὺς πολεμίους ἐκάκωσαν, καὶ ἐς Ἱππῶνα Λιβυκὴν πόλιν εἰσπλεύσαντες τά τε πλοῖα πάντα καὶ πολλὰ τῶν οἰκοδομημάτων κατέπρησαν. τῶν δ' ἐπιχωρίων τὸ

6 ἢ AC, εἰ PW. 10 ἐμβιβάσας A. 15 ἐπετείως A, ἐπετίως PW.

Fontes. *Cap.* 16. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

16. Sequenti anno C. Aurelius et P. Servilius magistratu inito Lilybaeum et Drepanum infestantes terra Carthaginienses prohibuerunt eorumque socias civitates afflixerunt. Carthalo cum variis rationibus contra eos tentatis nihil effecisset, in Italiam abiit, ut aut consules eo traduceret, aut interea agros vastaret et urbes caperet. sed ne ibi quidem ei quicquam successit: nam cum praetorem urbanum adventare didicisset, in Siciliam rediit. ubi cum conducticius miles ob stipendium tumultuaretur, multos in desertis insulis expositos reliquit, multos Carthaginem misit. quo caeteri cognito indignati res novas spectabant. sed Hamilcar, successor Carthaloni datus, multos eorum noctu occidit, multos in mari demersit. interea Romani perpetuam cum Hierone amicitiam sanxerunt, remissis tributis annuis.

Sequenti anno bello navali propter crebras clades et impensas Romani publice abstinuerunt; sed quidam privatim navibus postulatis quas restituerent et praedam sibi vindicarent cum alias clades hostibus intulerunt, tum Hipponem urbem Libycam ingressi navigia omnia et multas aedes cremarunt. et cum cives portus aditum catenis clausissent,

B στόμα τοῦ λιμένος διαλαβόντων ἁλύσεσιν, ἐν περιστάσει ἐγένοντο, σοφίᾳ δὲ καὶ τύχῃ περιεγένοντο. σπουδῇ γὰρ ταῖς ἁλύσεσι προσπεσόντες, ἐπεὶ προσάψασθαι αὐτῶν ἔμελλον οἱ ἔμβολοι τῶν νηῶν, μετέστησαν ἐς τὰς πρύμνας οἱ τοῦ πληρώματος, καὶ οὕτως αἱ πρῷραι κουφισθεῖσαι ὑπερῆραν τὰς ἁλύσεις, αὖθις δ' ἐς τὰς πρῴρας αὐτῶν μεταπηδησάντων αἱ πρύμναι τῶν σκαφῶν ἐμετεωρίσθησαν. καὶ διεξέδραμον, καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τὸ Πάνορμον W II 64 ναυσὶ Καρχηδονίους ἐνίκησαν.

Οἱ δ' ὕπατοι, Μέτελλος μὲν Καικίλιος περὶ τὸ Λιλύβαιον ἦν, Νουμέριος δὲ Φάβιος τῷ Δρεπάνῳ προσήδρευε καὶ ἐπεβούλευσε τῇ νησῖδι τῇ Πελιάδι καλουμένῃ, προκατειλημμένῃ παρὰ C Καρχηδονίων, στρατιώτας πέμψας νυκτός, οἳ τοὺς φρουροὺς κτείναντες τὴν νῆσον εἷλον. ὃ μαθὼν Ἀμίλκας ἕωθεν τοῖς διαβεβηκόσιν ἐπέθετο· οἷς οὐκ ἔχων ἀμῦναι ὁ Φάβιος τῷ Δρεπάνῳ προσέμιξεν, ὡς ἢ τὴν πόλιν δι' ἐρημίαν αἱρήσων ἢ τῆς νήσου τὸν Ἀμίλκαν ἀπάξων. καὶ ἠνύσθη τὸ ἕν· φοβηθεὶς γὰρ ὁ Ἀμίλκας ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τεῖχος. καὶ ὁ Φάβιος τὴν Πελιάδα κατέσχε, καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἠπείρου στενὸν καὶ τεναγῶδες τυγχάνον συγχώσας ἠπείρωσε, καὶ ῥᾷον προσεπολέμει τοῦ τείχους ἐκεῖ ὄντος ἀσθενεστέρου. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουν αὐ- D τοὺς εἰς Σικελίαν τε περιπλέοντες καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιούμενοι. τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀλλήλων ἄνδρα ἀντ' ἀνδρὸς ἠλλά-

6 ἐμετεωρίσθησαν A, μετεωρίσθησαν PW. 7 περὶ] παρὰ B. 8 ἐνίκησε A. 9 καὶ κίλλιος ABC. 20 ἀσθενεστέρου. καὶ οἱ] "videtur mutilus hic locus" Wolfius: "sic tamen omnes mss" Ducangius.

ex magno periculo arte et fortuna evaserunt. nam festinanter in catenas invecti, cum eas rostra navium iamiam attingerent, in puppes transierunt: ita prorae levatae catenas superarunt: cumque rursus in proras transsiluissent, puppes levatae sunt. sic elapsi postea ad Panormum Carthaginienses navali praelio vicerunt.

Consulum alter Caecilius Metellus ad Lilybaeum fuit, alter Numerius Fabius Drepanum obsedit et insulae Columbariae a Carthaginiensibus praeoccupatae noctu missis militibus est insidiatus. qui occiso praesidio insulam occuparunt. cum autem Hamilcare mane contra illos profecto Fabius illis opem ferre non posset, Drepanum invasit, ut aut urbem per ducis absentiam caperet aut illum ab insula abstraheret. horum alterum ei successit: Hamilcar enim territus in munitionem se recepit. Fabius Columbariam tenuit, et angustias paludesque interiectas aggeribus continenti iunxit. ita facilior facta oppugnatio, cum ibi murus esset infirmior. Carthaginienses autem eis crebra detrimenta inferebant, nunc in Siciliam nunc in Italiam traiiciendo. captivos viritim permuta-

ξαντο· τοὺς δὲ λοιπούς, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ἰσοπληθεῖς, ἀργυρίου οἱ Καρχηδόνιοι ἐκομίσαντο.

Ἔκτοτε δὲ διάφοροι μὲν ὑπάτευσαν, οὐδὲν δὲ ἱστορίας ἔπραξαν ἄξιον· μέγιστον γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσφάλλοντο ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλους εἶθ' ἑτέρους ἄρχοντας ἔπεμπον, ἄρτι δὲ τὴν στρατηγίαν μανθάνοντας τῆς ἀρχῆς ἔπαυον, ὥσπερ εἰς ἄσκησιν σφᾶς ἀλλ' οὐκ εἰς χρῆσιν αἱρούμενοι.

Οἱ Γαλάται δὲ τοῖς Καρχηδονίοις συμμαχοῦντες, καὶ μισοῦντες αὐτοὺς ὅτι κακῶς μετεχειρίζοντο σφᾶς, φρουρίου τινὸς φυλακὴν ἐμπιστευθέντες, τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὸ προήκαντο ἐπὶ χρή- P I 398 μασι. μεταστάντας δὲ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων Γαλάτας καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν. τούτοις οὖν ἐπαιρόμενοι, καὶ ὅτι οἱ τὰς ναῦς ἔχοντες ἰδιῶται τὴν Λιβύην ἐπόρθησαν, οὐκέτι ἀμελεῖν τῆς θαλάσσης ἤθελον, ἀλλὰ καὶ αὖθις ναυτικὸν συνεστήσαντο.

17. Καὶ Λουτάτιος Κατύλος ὕπατος ᾑρέθη, καὶ τούτῳ συνεξεπέμφθη Κύϊντος Οὐαλλέριος Φλάκκος ἀστυνομῶν. οἳ ἐς Σικελίαν ἐλθόντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν τῷ Δρεπάνῳ προσέβαλον, καί τι τοῦ τείχους κατήρειψαν· καὶ εἷλον ἂν αὐτό, εἰ μὴ τοῦ ὑπάτου τρωθέντος περὶ ἐκεῖνον οἱ στρατιῶται ἀπησχο- B λήθησαν. κἂν τούτῳ μαθόντες τοὺς πολεμίους οἴκοθεν ἥκειν

3 δὲ] μὲν A. 5 δὲ] τε A. 18 φλάκος B. 19 alterum κατὰ add A.

FONTES. *Cap.* 17. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

runt: caeteros, quia tantum numerum non habebant, Carthaginienses pecunia redemerunt.

Ab eo tempore diversi consules fuerunt, sed nihil historia dignum gesserunt. nam illud maximo detrimento Romanis fuit, quod duces quotannis mutabant, eosque qui imperatoria munia adhuc discebant revocabant, quasi non rei gerendae sed exercendi causa ablegatos.

Galli Carthaginiensibus sociis infensi, quod ab eis male acciperentur, praesidium quoddam suae fidei commissum Romanis pecunia prodiderunt; ab eisque una cum aliis qui a societate Carthaginiensium defecerant stipendio conducti sunt, cum prius peregrinum alere militem Romani non consuevissent. his fréti et classe privatorum hominum Africam infestantium mare diutius negligere nolentes denuo naves compararunt.

17. Lutatio Catulo consuli designato collega adiunctus est Q. Valerius Flaccus praetor. qui in Siciliam profecti et terra marique Drepanum aggressi partem muri deiecerunt: oppidumque cepissent, nisi consule vulnerato milites circa illum occupati fuissent. interea cognito ho-

ναυτικῷ πλήθει, Ἄννωνος ναυαρχοῦντος, πρὸς ἐκείνους ἐτράποντο. καὶ ἀντιπαραταξαμένων αὐτῶν ἄστρον τι λαμπαδῶδες ὕπερθεν τῶν Ῥωμαίων φανὲν ἐξ ἀριστερᾶς εἰς τοὺς Καρχηδονίους ἀρθὲν ἐγκατέσκηψεν. ἐγένετο δ' ἡ ναυμαχία καὶ ἐπ' ἀμφοῖν καρτερά, δι' ἄλλα τε καὶ ἵνα οἱ μὲν Καρχηδόνιοι ἐς τελείαν ἀπόγνωσιν τοὺς Ῥωμαίους τοῦ ναυτικοῦ καταστήσωσιν, οἱ δ' ἵνα καὶ τὰς προτέρας ἀνακαλέσωνται συμφοράς. ὅμως δ' οὖν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν
C νίκην ἤραντο· τὰ γὰρ τῶν Καρχηδονίων σκάφη, φορτία φέροντα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ σῖτον καὶ χρήματα, ἐβαρύνοντο.

Ὁ δ' Ἄννων διαφυγὼν εὐθὺς εἰς τὴν Καρχηδόνα ἠπείχθη. οἱ Καρχηδόνιοι δὲ θυμῷ ληφθέντες καὶ φόβῳ τὸν μὲν ἀνεσταύρωσαν, πρέσβεις δὲ πρὸς εἰρήνην τῷ Κατύλῳ πεπόμφασι. καὶ τῷ πρὸς βουλῆς ἦν τὸν πόλεμον καταλύσασθαι, ὅτι ἐπ' ἐξόδῳ οὔσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὔτε δι' ὀλίγου ἐξαιρήσειν τὴν Καρχηδόνα ἤλπιζεν οὔτε τοῖς διαδόχοις τὴν δόξαν τῶν ἑαυτοῦ πόνων καταλιπεῖν ἤθελε. διὸ ἀνακωχὴν ἐποιήσαντο, καὶ χρήματα καὶ σῖτον
D W II 65 καὶ ὁμήρους αὐτῷ δόντες, ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωνται ἐπὶ τῷ τῆς Σικελίας τε αὐτοὺς πάσης ἐκστῆναι Ῥωμαίοις καὶ πάσας τὰς πέριξ νήσους ἐκλιπεῖν καὶ μήτε τῷ Ἱέρωνι πολεμεῖν καὶ χρήματα τὰ μὲν ἅμα τῷ σπείσασθαι δοῦναι τὰ δὲ καὶ ὕστερον, καὶ τοὺς μὲν ἐκείνων αὐτομόλους καὶ αἰχμαλώτους προῖκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' ἑαυτῶν πρίασθαι.

6 καταστήσωσιν ABC, καταστήσασιν PW. 7 ἀνακαλέσονται B. 10 Καρχηδόνα] καρχηδονίων AC. 11 θυμῷ] λιμῷ A. 16 ἐποιήσαντο A, ἐποιήσατο PW. 17 διδόντες A. 18 τῆς add A.

stium adventu, Hannone magnam turbam domo adducente, contra illos se converterunt. acie utrinque instructa astrum quoddam facis instar supra Romanos ad laevam exortum versus Carthaginienses acumen direxit. pugna atrox commissa est ab utrisque, tum ob alia, tum quod Carthaginienses Romanos ad extremam bellorum navalium desperationem adigere voluerunt, Romani prius acceptas clades resarcire studuerunt. sed penes hos victoria fuit. nam Carthaginiensium naves, praeter alias sarcinas frumentum et pecuniam vehentes, gravabantur.

Hanno elapsus statim Carthaginem properavit, sed a civibus iracundia et metu commotis in crucem actus est; et legati de pace ad Catulum missi. qui a pace non abhorrebat, quod et annus eius iam paene exiisset, neque brevi tempore Carthaginis exscindendae spem haberet, et successoribus laborum suorum invideret gloriam. itaque inducias fecerunt, pecunia et frumento et obsidibus ei datis, ut Romam legatos mitterent, ea condicione ut tota Sicilia et omnibus circumiacentibus insulis Romanis cederent neque Hieronem lacesserent et pecuniam partim pace facta statim partim post numerarent et Romanos captivos gratis redderent, suos vero redimerent.

Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ σύμβασις ὡμολόγητο· μόνην γὰρ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἀτιμίαν ὁ Ἀμίλκας παρῃτήσατο. καὶ ὁ μὲν ταῦτα συνθέμενος καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν τειχῶν ἐξαγαγὼν ἀπέπλευσεν οἴκαδε πρὶν τοὺς ὅρκους ἐπενεχθῆναι, οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τήν τε νίκην διὰ βραχέος ἔμαθον καὶ ἐπήρθησαν ὡς παντάπασι P I 399 κεκρατηκότες. καὶ τῶν πρέσβεων ἐλθόντων οὐκέτι κατέχειν ἑαυτοὺς ἠδύναντο, καὶ τὴν Λιβύην ἔχειν ἅπασαν ἤλπιζον. διὸ οὐδὲ ταῖς τοῦ ὑπάτου ὁμολογίαις ἐνέμειναν, ἀλλὰ καὶ χρήματα αὐτοὺς πολλῷ πλείω τῶν ὑπεσχημένων ἐπράξαντο· καὶ ἀπηγόρευσαν σφίσι μήτε τὴν Ἰταλίαν μήτε τὴν ἔξω συμμαχίδα σφῶν μακραῖς ναυσὶ παραπλεῖν ἢ μισθοφόροις τισὶν ἀπ' αὐτῶν κεχρῆσθαι.

Ὁ μὲν οὖν πρῶτος τοῖς Καρχηδονίοις πόλεμος τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τοῦτο κατέληξε τετάρτῳ ἔτει καὶ εἰκοστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤγαγεν ὁ Κατύλος τὰ ἐπινίκια, Κύϊντος δὲ Λουτάτιος ὑπατεύσας ἀπῆλθεν ἐς Σικελίαν καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κατύλου πάντα τὰ ἐκεῖ κατεστήσατο· καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐν αὐτῇ ἀφείλοντο. Σικελία B μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων δεδούλωτο πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἱέρωνος, ἐκ δὲ τούτου πρὸς τοὺς Καρχηδονίους φιλία ἦν αὐτοῖς.

Ἄμφω δ' αὖθις εἰς πολέμους ἑτέρους χωρὶς μετ' ὀλίγον κατέστησαν. τοῖς γὰρ Καρχηδονίοις οἵ τε περίλοιποι τῶν μισθοφορησάντων σφίσι καὶ τὸ δουλεῦον τὸ ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ὁμορούντων πολλοὶ πρὸς τὰς συμφορὰς αὐτῶν συνεπέθεντο. οἵ γε

1 ὡμολόγηται A. 6 αὐτοὺς A. 12 alterum τοῖς] τοῖς τε A. 13 κατέπληξε A. 14 Λουτάτος PW, quae p. 161 v. 17 Λουτάτιος. 17 οὖν om A.

Tali pactione facta (solam enim sub iugum missionis ignominiam Hamilcar deprecatus est), militibus e munitionibus eductis domum rediit priusquam iusiurandum daretur. qui Romae erant, victoria celeriter cognita, ita sunt animis elati, quasi plane debellatum esset; legatisque praesentibus se non amplius continere potuerunt, spe totius Africae occupandae concepta. itaque condicionibus a consulibus propositis non acquiescentes, et pecuniam promissa longe maiorem postularunt, et interdixerunt ne longis navibus vel ad Italiam vel ad alias socias provincias accederent, aut conducticiis inde militibus uterentur.

Ita primo bello Punico anno quarto et vigesimo a Romanis confecto Catulus triumphavit, Q. vero Lutatius consul in Siciliam profectus cum fratre Catulo omnia ibi ordinavit. Siculis arma adempta, tota insula, Hieronis excepto imperio, a Romanis subacta, et amicitia cum Carthaginiensibus constituta.

Sed utrique paulo post seorsim alia gessere bella. nam Carthaginienses reliqui eorum stipendiarii et servitia civitatis et multi ex finitimis, adversa illorum fortuna freti, invaserunt. Romani cum ab hosti-

μὴν Ῥωμαῖοι, ἐπικαλεσαμένων αὐτοὺς τῶν πολεμούντων ἐκείνοις, οὔθ' ὑπήκουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπρεσβευσάμενοι καὶ μὴ δυνηθέντες καταλλάξαι αὐτούς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Καρχηδονίων C *ὅσους εἶχον ἀφῆκαν προῖκα, καὶ σῖτον ἔπεμψαν καὶ μισθοφόρους ἐκ τῆς οἰκείας συμμαχίδος αὐτοῖς ἐπαγαγέσθαι ἐπέτρεψαν, δόξαν ἐπιεικείας θηρώμενοι μᾶλλον ἢ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προμηθούμενοι. ὅθεν πράγματα ἔσχον εἰσέπειτα· ὁ γὰρ Ἀμίλκας ἐκεῖνος ὁ Βαρχίδης, ἐπεὶ τοὺς ἐναντίους ἐνίκησεν, ἐπὶ μὲν τοὺς Ῥωμαίους, καίπερ κάρτα μισῶν αὐτούς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεῦσαι, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἴκοι τελῶν ἀπῆρεν.*

18. *Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένετο ὕστερον, τότε δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φαλίσκοις ἐπολέμησαν, καὶ Μάλλιος Τουρκουάτος τὴν χώ-* D *ραν αὐτῶν ἐδῄωσε. καὶ συμμίξας αὐτοῖς ἐσφάλη μὲν τῷ ὁπλιτικῷ, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐκράτησε. καὶ αὖθις αὐτοῖς μαχεσάμενος ἐνίκησε, καὶ τά τε ὅπλα αὐτῶν καὶ τὴν ἵππον καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὸ δουλεῦον καὶ τὸ ἥμισυ τῆς χώρας ἀφείλετο. ὕστερον δὲ ἡ μὲν ἀρχαία πόλις εἰς ὄρος ἐρυμνὸν ἱδρυμένη κατεσκάφη, ἑτέρα δ' ᾠκοδομήθη εὐέφοδος. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπολέμησαν αὖθις πολέμους πρός τε Βοουΐους καὶ πρὸς Γαλάτας ἐκείνοις πλησιοχώρους καὶ πρὸς Λιγύων τινάς. τοὺς μὲν οὖν Λίγυας Σεμπρώνιος Γράκχος μάχῃ νικήσας ἐκάκου, καὶ τοῖς Γαλάταις Πούπλιος Οὐαλλέριος συμβαλὼν τὸ μὲν πρῶτον ἡττήθη, εἶτα πυθόμενος εἰς ἐπικουρίαν*

12 *Μάλιος* PW. 13 *ἐσφάλη μὲν* ABCW, *ἐσφάληκεν* P. 19 *τε* add AB. 21 *ἀλλήριος* B.

Fontes. *Cap.* 18. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Peirescianum* 45, *Ursinianum* 150.

bus illorum arcesserentur, adeo non assenserunt, ut cum per legatos reconciliare illos non possent, omnes Carthaginiensium captivos gratis dimitterent, frumentum mitterent, e sociis provinciis conscribendi militis potestatem darent, clementiae laudem magis occupantes quam suis rationibus consulentes. unde post in negotia inciderunt. Hamilcar enim Barchinus ille victis hostibus Romanos quidem, quanquam eis infensissimus, bello petere non ausus est, sed contra magistratuum voluntatem in Hispaniam abiit.

18. Sed haec post facta sunt, tum autem Romani cum Faliscis bellum gesserunt, Manlio Torquato agrum illorum urente. qui cum eis congressus peditatu succubuit, equitatu victor. deinde repetita pugna eos domuit, armis equis supellectilibus servitiis et agri semisse multavit. tandem etiam antiqua urbs in arduo sita monte eversa, aliaque condita in planicie oppugnatu facilis. post alia bella cum Boiis et Gallis eorum vicinis et Liguribus quibusdam gesserunt. ac Ligures Sempronius Gracchus victor afflixit: P. Valerius a Gallis principio superatus, cum auxi-

αὐτοῦ τινας ἐκ τῆς Ῥώμης ἥκειν, ὁμόσε αὖθις τοῖς Γαλάταις ἐχώρησεν, ἵν' ἢ καθ' ἑαυτὸν νικήσῃ ἢ ἀποθάνῃ· τοῦτο γὰρ μᾶλλον ἢ ζῶν αἰσχύνην ὀφλεῖν προείλετο· καί πως κατὰ τύχην ἐκράτησε. P I 400

Τότε μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως τοῖς Ῥωμαίοις συνήντησαν, καὶ Σαρδὼ παρὰ τῶν Καρχηδονίων ἀμαχεὶ χρήματά τε αὖθις ἔλαβον, W II 66 ἐγκαλέσαντες αὐτοῖς βλάπτειν σφῶν τοὺς πλέοντας (οὔπω γὰρ κρατυνθέντες οἱ Καρχηδόνιοι τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν ἐδεδοίκεσαν)· τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λούκιος Λέντουλος καὶ Κΰϊντος Φλάκκος ἐπὶ τοὺς Γαλάτας στρατεύσαντες, ἕως μὲν ὁμοῦ διῆγον, ἦσαν ἀνανταγώνιστοι, ἐπεὶ δὲ διχῇ πορθεῖν τινα ἤρξαντο, ὡς οὕτω πλείω λείαν περιβαλούμενοι, ἐς κίνδυνον τὸ τοῦ Φλάκκου κατέστη στρατόπεδον, B νυκτὸς κυκλωθέν. ἀλλὰ τότε μὲν οἱ βάρβαροι ἀνεκόπησαν, προσλαβόμενοι δὲ συμμάχους χειρὶ πολλῇ αὖθις ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐχώρησαν. ἀπαντησάντων δὲ σφίσι Πουπλίου τε Λεντούλου καὶ Λικιννίου Οὐάρου ἤλπισαν αὐτοὺς διὰ τὸ πλῆθος τὸ σφέτερον καὶ ἄνευ μάχης καταπλήξειν· καὶ πέμψαντες τήν τε χώραν τὴν περὶ τὸ Ἀρίμινον ἀπῄτουν, καὶ τῆς πόλεως ὡς αὐτῶν οὔσης ἐξοικισθῆναι ἐκέλευον. οἱ δ' ὕπατοι μήτε συμβαλεῖν θαρροῦντες δι' ὀλιγότητα μήτε τι προέσθαι τολμῶντες ἀνοχὰς ἔπραξαν, ὡς ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωνται. οἱ δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐλθόντες τὰ αὐτὰ εἶπον. ὡς δ' οὐδενὸς οἱ πρέσβεις ὧν ᾔτουν C

2 νικήσῃ A, νικήσοι et ἀποθάνοι PW. 5 σαρδόνιοι aliquot codices (v. annot.): nostri σαρδῶ. ἀμαχεὶ om B. 7 κρατηθέντες B. 13 ἐπὶ τοὺς ῥωμαίους αὖθις A. 14 ἀπαρτησάντων A. 17 ἀρίμηνον AB, Ἀρίμενον PW: p. 172 v. 22 Ἀριμίνῳ et p. 483 ed. Par. Ἀρίμινον. 19 τι add AB. ἐνοχὰς A.

lia sibi mitti Roma audisset, Gallos denuo est aggressus, ut aut per se victoria potiretur aut mortem oppeteret, quam vitae ignominiosae praeferebat: ac fortuna quadam vicit.

Tum igitur ita cum Romanis actum; eisque Sardinia citra pugnam, et pecuniae rursus datae a Carthaginiensibus: qui cum negotiatores Romanos in mari male tractasse accusarentur, nondum firmatis opibus, minas illorum timuerunt. sequenti anno L. Lentulus et Q. Flaccus bello contra Gallos suscepto, dum una agebant, insuperabiles erant, sed cum separati loca quaedam maioris praedae cupiditate vastare coepissent, Flacci castra noctu circumdata in periculo fuerunt. barbari vero tum repulsi multis sociis adscitis cum magna manu denuo Romanos invaserunt. et P. Lentulo et Licinio Varo se ob multitudinem suam vel sine pugna terrorem incussuros arbitrati, per legatos Ariminensem agrum repetierunt, et eos ipsa urbe, quae sua esset, cedere iusserunt. consules vero, nec ob paucitatem confligere neque illa concedere ausi, inducias fecerunt, ut iis de rebus legati a Gallis Romam mitterentur. qui cum apud senatum eadem postulassent, neque quicquam impetrassent, in ca-

ἐτύγχανον, εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. καὶ εὗρον ἐφθαρμένα σφίσι τὰ πράγματα· τινὲς γὰρ τῶν συμμάχων αὐτῶν μεταγνόντες καὶ διὰ φόβον τοὺς Ῥωμαίους πεποιημένοι ἐτράποντο ἐπὶ τοὺς Βοουΐους, καὶ συχνοὶ ἀπώλοντο ἀμφοτέρωθεν, κἀντεῦθεν ἀπῆλθον οἴκαδε οἱ λοιποί, καὶ οἱ Βοούϊοι σπονδὰς ἐπὶ μέρει πολλῷ τῆς χώρας σφῶν ἐποιήσαντο.

Ἤδη δὲ τῶν Γαλατικῶν λυθέντων πολέμων ὁ Λέντουλος ἐστράτευσεν ἐπὶ Λίγυας, καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἠμύνετο καί τινα ἐρύματα παρεστήσατο. Οὔαρος δὲ ἐπὶ Κύρνον ὁρμήσας, D καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀπορίᾳ πλοίων περαιωθῆναι, Κλαύδιόν τινα Κλινέαν σὺν δυνάμει προέπεμψε. κἀκεῖνος τοὺς Κυρνίους καταπλήξας ἐς λόγους ἦλθε, καὶ ὡς αὐτοκράτωρ τυγχάνων ἐσπείσατο. Οὔαρος δὲ τῶν συνθηκῶν μὴ φροντίσας ἐπολέμησε τοῖς Κυρνίοις, ἕως αὐτοὺς ἐχειρώσατο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸ παρασπόνδημα ἀποπροσποιούμενοι ἔπεμψαν αὐτοῖς ἐκδιδόντες τὸν Κλαύδιον· ὡς δ' οὐκ ἐδέχθη, *ἐξήλασαν αὐτόν. ἐπὶ δὲ Καρχηδονίους μέλλοντες στρατεύσειν, ὡς τοῖς σφῶν ἐμπόροις λυμαινομένους, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, χρήματα δ' ἐπιπραξάμενοι ἀνενεώσαντο τὰς σπονδάς. ἔμελλον δὲ μηδ' ὣς ἐς μακρὰν αἱ συνθῆκαι μένειν. τὰ P I 401 μὲν οὖν τῶν Καρχηδονίων ἀνεβέβλητο, ἐπὶ δὲ τοὺς Σαρδονίους μὴ πειθομένους αὐτοῖς ἐστράτευσαν· καὶ ἐνίκησαν. μετὰ δὲ ταῦτα ἔπεισαν τοὺς Σαρδονίους οἱ Καρχηδόνιοι κρύφα τοῖς Ῥω-

8 πίπτοντας A. 10 κλαύδιόν τινα κλινέαν AB, Κλινέαν Κλαύδιον τινὰ PW. 14 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι — 16 ἐξήλασαν αὐτόν Dionis excerptum Peirescianum 45. 15 τὸν om A. 18 χρήματα — 19 σπονδάς Dionis excerptum Ursinianum 150. 19 μακρὸν AB. 20 οὖν om C. 21 μετὰ ταῦτα δὲ AB.

stra reversi, res suas perditas reppererunt. quidam enim ex eorum sociis mutata sententia, Romanos timentes, Boios sunt aggressi. et utrinque multi ceciderunt: unde reliqui domum redierunt: Boii per pactiones magna agri sui parte sunt multati.

Gallicis bellis iam confectis Lentulus contra Ligures arma cepit, et iis qui occurrebant profligatis castella quaedam subegit. Varus Corsicam petiturus cum propter navigiorum penuriam traiicere non posset, Claudium Clineam cum copiis praemisit. qui Corsis territis in colloquium venit et, quasi summum imperium teneret, pacem cum eis fecit. Varus autem nulla pactionis habita ratione eos oppugnare non destitit donec subegisset. Romani vero id crimen violati foederis a sese amoventes Claudium eis dediderunt, non receptum expulerunt. bellum adversus Carthaginienses ob mercatorum suorum iniurias susceptum deposuerunt; exactaque pecunia foedus renovarunt, ne sic quidem diu duraturum. ac Carthaginiensi bello dilato Sardos dicto non audientes adorti vicerunt:

μαίοις ἐπαναστῆναι. καὶ τούτοις οἱ Κύρνιοι προσαπέστησαν, καὶ οἱ Λίγυες οὐχ ἡσύχασαν.

Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει τριχῇ τὰς δυνάμεις διελόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἵν' ἅμα πολεμούμενοι πάντες μὴ συμβοηθοῖεν ἀλλήλοις, Ποστούμιον μὲν Ἀλβῖνον εἰς τὴν Λιγυστικήν, Σπούριον δὲ Καρουΐλιον ἐπὶ τοὺς Κυρνίους, ἐς δὲ τὴν Σαρδὼ τὸν ἀστυνόμον Πούπλιον Κορνήλιον ἔπεμψαν. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι οὐκ ἀπόνως μέν, οὐ βραδέως δὲ τὰ προσταχθέντα σφίσι κατέπραξαν· τοὺς B δὲ Σαρδονίους μή τι μέτριον φρονοῦντας ἰσχυρᾷ μάχῃ ὁ Καρουΐλιος κατεστρέψατο· ὁ γὰρ Κορνήλιος καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοὶ ὑπὸ νόσου ἐφθάρησαν. ἐπεὶ δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ἀπέστησαν αὖθις οἱ Σαρδόνιοι καὶ οἱ Λίγυες. Κυΐντος μὲν οὖν Φάβιος Μάξιμος ἐπέμφθη πρὸς Λίγυας, ἐς δέ γε τὴν Σαρδὼ Πομπώνιος Μάνιος. τούς γε μὴν Καρχηδονίους ὡς αἰτίους αὐτοῖς τῶν πολέμων ὄντας πολεμίους ἔκριναν, καὶ W II 67 πέμψαντες πρὸς αὐτοὺς χρήματά τε ἀπῄτουν καὶ ἁπασῶν ἐκπλεῖν τῶν νήσων ἐπέταττον ὡς αὐτοῖς διαφερουσῶν. ἐκφαίνοντες δὲ καὶ τὴν σφετέραν διάνοιαν δόρυ αὐτοῖς ἐπέστειλαν καὶ κηρύκιον, C ἓν ἑλέσθαι κελεύοντες ὁποῖον ἂν ἐθελήσωσιν. οἱ δὲ μηδὲν ὑποπτήξαντες τά τε ἄλλα τραχύτερον ἀπεκρίναντο, καὶ τῶν πεμφθέντων σφίσιν αἱρεῖσθαι μὲν εἶπον οὐδέτερον, δέχεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψουσιν. ἐντεῦθεν μὲν ἐμίσουν ἀλλήλους, ὤκνουν δὲ πολέμου κατάρξασθαι.

3 δ' om A. 6 καργίλιον A. ἐς δὲ] ἐπὶ A. 8 οὐ om A. 9 φρονοῦντας μέτριον A. 10 ὁ μὲν γὰρ A. 19 ἓν] ὃν C. 22 ἐμίσουν μὲν AB.

qui deinde a Carthaginiensibus clam ad rebellionem incitati sunt. defecerunt et Corsi, nec Ligures quieverunt.

Sequenti anno Romani copiis trifariam divisis, ut hostes simul bello infestati auxilia invicem ferre non possent, Postumium Albinum in Ligusticum, Sp. Carvilium contra Corsos, in Sardiniam P. Cornelium praetorem miserunt. consules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata exsecuti sunt. Sardos nihil modicum animis agitantes Carvilius ingenti praelio subegit: Cornelius enim et multi milites morbo perierant. Romanis digressis Sardi et Ligures de integro defecerunt. contra Ligures missus est Q. Fabius Maximus, in Sardiniam Manius Pomponius. Carthaginienses, ut eorum bellorum auctores, hostes iudicati, iussi numerare pecuniam et omnibus cedere insulis, ut quae Romanorum essent. et ut sententiam suam magis declararent, hastam illis et caduceum miserunt, optione data utrum mallent. sed Carthaginienses nihil territi, tum ad alia responderunt asperius, tum se neutrum velle dixerunt, sed illud alacriter accepturos quod legati reliquissent. hinc mutuis odiis conceptis neutri bellum auspicari sunt ausi.

Κινηθέντων δ' αὖθις τῶν Σαρδονίων ἐπ' αὐτοὺς οἱ ὕπατοι ἄμφω ἐστράτευσαν Μάρκος τε Μαλλέολος καὶ Μάρκος Αἰμίλιος. καὶ πολλὰ μὲν λάφυρα ἔλαβον, παρὰ δὲ τῶν Κυρνίων, προσσχόντες αὐτοῖς, αὐτὰ ἀφῃρέθησαν. διὸ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀμφοτέρους οἱ Ῥωμαῖοι ἐτράποντο. καὶ Μάρκος μὲν Πομπώνιος Σαρδόνας D *ἔφερε, καὶ μαθὼν τοὺς πλείονας αὐτῶν ἐς σπήλαια ὑλώδη καὶ δυσεξεύρετα καταδύντας, μὴ δυνάμενός τε αὐτοὺς εὑρεῖν, κύνας ἐκ τῆς Ἰταλίας μετεπέμψατο εὔρινας, καὶ δι' ἐκείνων τὴν στίβον καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν βοσκημάτων εὑρὼν πολλὰ ἀπετέμετο· Γάϊος δὲ Παπείριος ἐκ μὲν τῶν πεδίων τοὺς Κυρνίους ἀπήλασε, βιαζόμενος δὲ πρὸς τὰ ὄρη συχνοὺς ἐξ ἐνέδρας ἀπέβαλε, πλείους τε ἂν ὕδατος ἀπορίᾳ ἀπώλεσεν, εἰ μή που ὕδωρ ὀψέ ποτε ἀνεφάνη, καὶ ἔπεισε τοὺς Κυρνίους ὁμολογῆσαι.*

19. *Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἀμίλκας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς πρὸς Ἰβήρων νικηθεὶς ἔθανεν. ἀντιπαραταξα-* P I 402 *μένου γὰρ σφίσιν ἁμάξας δᾴδων καὶ πίσσης μεστὰς πρὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων προήγαγον, καὶ πλησιάσαντες ἀνῆψαν αὐτάς, καὶ τὰ ἕλκοντα αὐτὰς ὑποζύγια ἐπισπέρχοντες οἴστρησαν. κἀκ τούτου συνταραχθέντων τῶν ἐναντίων διασπασθέντων τε καὶ τραπομένων ἑπόμενοι κἀκεῖνον καὶ ἄλλους πλείστους ἐφόνευσαν. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἀνθήσας οὕτως ἐτελεύτησε, τελευτήσαντα*

2 ἐστρατεύσαντο A. τε] δὲ PW. 3 προσχόντες PW. 4 ἐπ' om C. ἀμφοτέροις A. 5 σαρδῶνας BCW: "mss omnes Σαρδόνας" Ducangius. 7 καταδύναι A. 9 καὶ prius om A. 11 συχνοὺς] πολλοὺς B. 12 τε] δ' B corr.

Fontes. *Cap.* 19. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Vaticanum* 64 *p.* 184 *extr.*, *Ursinianum* 151, *Valesianum* 12 *e Tzetzae scholiis in Lycophronis Alexandram v.* 603.

Contra Sardos autem denuo tumultuantes ambo consules M. Malleolus et M. Aemilius missi magnam praedam ceperunt: quae eis a Corsis, cum eo appulissent, est erepta. qua de causa post Romani utrosque invaserunt. M. Pomponius, qui Sardos infestabat, cum eorum plurimos in saltuosis specubus abditos indagare non posset, sagaces canes ex Italia arcessivit; per eosque tramitibus hominum et pecudum investigatis, multos inde extraxit. C. vero Papirius Corsos planitie pulsos cum in montes adegisset, per insidias multos amisit, et prae siti plures amisisset, ni sero tandem aqua inventa Corsis ut deditionem facerent persuasisset.

19. Sub hoc tempus Hamilcar dux Carthaginiensium ab Hispanis victus occubuit. nam cum aciem contra eos instruxisset, illi currus facibus et pice plenos ante copias Carthaginiensium produxerunt; cumque prope ventum esset, iis incensis iumenta incitata in rabiem egerunt; eaque re adversarios turbatos, divulsos et in fugam versos assectati, et

δὲ αὐτὸν Ἀσδρούβας ὁ γαμβρὸς διεδέξατο. καὶ τῆς Ἰβηρίας πολλὰ προσεκτήσατο, πόλιν τε ἐν αὐτῇ Καρχηδόνα ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισε.

Τῶν δέ γε Βοουΐων καὶ τῶν ἄλλων Γαλατῶν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, πλείστους δὲ καὶ αἰχμαλώτους πωλούντων, δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μήποτε κατ' αὐτῶν τοῖς χρήμασι χρήσωνται, ἀπεῖπον B μηδένα ἀνδρὶ Γαλάτῃ μήτ' ἀργύριον μήτε χρυσίον διδόναι. ἐντεῦθεν οἱ Καρχηδόνιοι μαθόντες τοὺς ὑπάτους Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Μάρκον Ἰούνιον εἰς τὴν Λιγυστικὴν ἀπάραντας, παρεσκευάζοντο εἰς τὴν Ῥώμην ἐλάσαι. γνόντων δὲ τοῦτο τῶν ὑπάτων, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόον ὡρμηκότων, ἐξεπλάγησαν καὶ ἀπήντησαν αὐτοῖς ὡς φίλιοι. κἀκεῖνοι δὲ ὑπεκρίθησαν ὅτι οὐκ ἐπ' ἐκείνους ἀπῄεσαν, ἀλλὰ διὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἐς τοὺς Λίγυας.

Ῥωμαῖοι δὲ τόν τε Ἰόνιον ἐπεραιώθησαν καὶ τῆς ἠπείρου τῆς Ἑλληνικῆς ἥψαντο· πρόφασις δ' αὐτοῖς τοῦ πλοῦ ἐγένετο ἥδε. Ἴσσα νῆσός ἐστιν ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ κειμένη. οἱ γοῦν C ταύτης κάτοικοι Ἰσσαῖοι καλούμενοι ἐθελονταὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραδεδώκασιν ἑαυτούς, τῷ σφῶν κρατοῦντι ἀχθόμενοι Ἀγρῶνι τῷ τῶν Σαρδιαίων βασιλεῖ, γένους Ἰλλυρικοῦ. πρὸς ὃν οἱ ὕπατοι πρέσβεις ἔπεμψαν. ἐκείνου δὲ τεθνεῶτος ἐπὶ υἱῷ διαδόχῳ παιδὶ ἔτι, ἡ ἐκείνου γυνή, τοῦ δὲ παιδὸς μητρυιά, τὴν τῶν Σαρδιαίων

6 χρήσονται A. 10 τοῦτο καὶ τῶν A. 12 φίλοι A. 16 οἱ γοῦν — 18 ἑαυτούς Dionis excerptum Vaticanum 64 p. 184 extr. οἱ γοῦν — p. 170 v. 17 τῆς ἀρχῆς Dionis excerptum Ursinianum 151. 18 ἀγρῶνι B, ἀγῶνι A, Ἀχρῶνι PW. 19 Σαρδιαίων] sic libri mss omnes hic et infra, non Ἀρδιαίων. cf. annot. πρέσβεις οἱ ὕπατοι B. 21 ἔτι] ὅτι C.

ducem et plurimos alios ceciderunt. Hamilcari post diuturnam felicitatem ad hunc modum interfecto gener Hasdrubal successit. ac multis Hispaniae urbibus subactis Carthaginem patriae cognominem condidit.

Boiis caeterisque Gallis ex venditione tum aliarum rerum tum plurimorum captivorum magnam pecuniam facientibus, veriti Romani ne iis opibus contra se uterentur, edixerunt ne quis homini Gallo vel aurum vel argentum daret. deinde Carthaginienses M. Aemilii et M. Iunii in Ligusticum expeditione cognita se ad Romam invadendam paraverunt. quo consules intellecto, ex improviso eos adorti terruerunt, ut per amicitiae speciem eis obviam egrederentur. simularunt illi quoque se non contra illos esse profectos, sed per eorum agrum in Liguriam ituros.

Romani sinu Ionio transmisso ad Graeciae continentem hac de causa appulerunt. Issa insula in Ionio sinu sita est. cuius incolae Issaei Romanis ultro se dediderunt, suo domino Agroni Sardiaeorum regi, gentis Illyricae, irati. ad eum consules legatos miserunt. sed illo mortuo, filio adhuc impubi haerede relicto, uxor eius pueri noverca Sardiaeorum

διεῖπεν ἀρχήν. ἡ τοῖς πρέσβεσιν οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισε, παρρησιασαμένους δὲ τοὺς μὲν ἔδησε τοὺς δὲ ἀπέκτεινε. τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον ψηφισαμένων αὐτῇ κατέπτηξε, καὶ τούς τε σωζομένους τῶν πρέσβεων ἀποδώσειν ὑπέσχετο, καὶ τοὺς θανόντας D ἔλεγεν ὑπὸ λῃστῶν πεφονεῦσθαι. τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς αὐτόχειρας ἐξαιτησαμένων οὔτε τινὰ ἐκδώσειν ἔφη, καὶ ἐπὶ τὴν Ἴσσαν ἔστειλε στράτευμα. εἶτα αὖθις δείσασα Δημήτριόν τινα πρὸς W II 68 τοὺς ὑπάτους ἔπεμψεν, ὡς ἑτοίμη πρὸς πᾶν ὑπακοῦσαι αὐτῶν. καὶ σπονδαὶ πρὸς τὸν πεμφθέντα ἐγένοντο, τὴν Κέρκυραν αὐτοῖς παρασχόμενον. τῶν δὲ πρὸς τὴν νῆσον περαιωθέντων ἀνεθάρσησεν αὖθις, οἷα γυνὴ κούφην ἔχουσα γνώμην καὶ εὐμετάβολον, καὶ πρὸς Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐξέπεμψε στρατιάν. τῶν δὲ Ῥωμαίων τὰς πόλεις τε ῥυσαμένων καὶ πλοῖα αὐτῆς κατασχόν- P I 403 των μετὰ χρημάτων ἐκ Πελοποννήσου προσπλέοντα, καὶ τὰ χωρία πορθησάντων τὰ πάραλα, καὶ τοῦ Δημητρίου διὰ τὴν ἐμπληξίαν ἐκείνης πρὸς Ῥωμαίους μεθεστηκότος καὶ ἄλλους αὐτομολῆσαι πεπεικότος, κατέπτηξε καὶ ἀπέσχετο τῆς ἀρχῆς. καὶ τὴν μὲν ὁ Δημήτριος ὡς τῷ παιδὶ ἐπιτροπεύσων εἰλήφει, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ ταῦτα παρὰ Κορινθίων ἐπῃνέθησαν, καὶ τοῦ Ἰσθμικοῦ μετέσχον ἀγῶνος, καὶ στάδιον ἐν αὐτῷ ὁ Πλαῦτος ἐνίκησε. καὶ πρὸς Ἀθηναίους δὲ φιλίαν ἐπεποιήκεσαν, καὶ τῆς πολιτείας σφῶν τῶν τε μυστηρίων μετέσχον.

3 πόλεμον om A. 5 ὑπὸ τῶν λῃστῶν A. 6 ἐξαιτησάντων A, ἀπαιτησάντων B. 13 δὲ om C. 14 Πελοποννήσου PW. 15 πορθησάντων AB, πορθησαμένων PW. 16 καθεστηκότος A. 17 κατέδεισε B, κατέδεσε A.

imperium administravit, nec ullum aequum legatis responsum dedit. qui cum liberius locuti essent, alios occidit alios vinxit. cum autem Romani bellum ei decrevissent, territa se et incolumes legatos reddituram pollicetur, et mortuos a latronibus esse caesos ait. Romanis vero caedium auctores poscentibus, neque se quemquam dedituram esse dixit, et Issam exercitum misit. deinde rursus territa Demetrium ad consules misit, tanquam per omnia morem eis gestura. et pax facta est cum legato, Corcyra ab eo accepta. sed cum Romani ad insulam traiecissent, resumpta fiducia, ut mulier levi et mutabili praedita ingenio, ad Epidamnum et Apolloniam misit exercitus. verum quia Romani iis urbibus liberatis, illiusque navibus cum pecunia ex Peloponneso venientibus captis, oram maritimam vastabant, Demetrius autem ob muliercuiae vecordiam ad Romanos se contulerat, multis transfugis secum adductis, abiecto animo, imperio abstinuit: quod Demetrius tutorio nomine suscepit. hac de causa Romani a Corinthiis laudati sunt et ad Isthmiacos ludos admissi, in quibus Plautus stadium vicit. inita cum Atheniensibus quoque amicitia civitate donati et ad initia sunt admissi.

Τὸ δ' Ἰλλυρικὸν ὄνομα πάλαι μὲν ἐν ἄλλοις ἐπεκέκλητο, ὕστερον δὲ ἐς τὴν ἄνω μεταβέβηκεν ἤπειρον καὶ ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν τήν τε Θρᾴκην τὴν ἐντὸς τοῦ Αἵμου καὶ τὴν πρὸς τῇ Ῥοδόπῃ, καὶ ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ὀρῶν καὶ τῶν Ἄλπεων τοῦ τε Αἴνου ποταμοῦ καὶ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου, καί πῃ καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἴστρου νέμεται. B

Λογίου δέ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐλθόντος, καὶ Ἕλληνας καὶ Γαλάτας τὸ ἄστυ καταλήψεσθαι, Γαλάται δύο καὶ Ἕλληνες ἕτεροι ἔκ τε τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος γένους ζῶντες ἐν τῇ ἀγορᾷ κατωρύγησαν, ἵν' οὕτως ἐπιτελὲς τὸ πεπρωμένον γενέσθαι δοκῇ, καί τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρυγμένοι νομίζωνται.

Μετὰ δὲ τοῦτο Σαρδόνιοι ἐν δεινῷ ποιούμενοι ὅτι στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθειστήκει αὐτοῖς, ἐπανέστησαν· αὖθις δὲ ἐδουλώθησαν.

20. Ἰνσοῦβροι δὲ Γαλατικὸν γένος, συμμάχους ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὁμοφύλων προσειληφότες, ὅπλα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήνεγκαν· διὸ καὶ αὐτοὶ ηὐτρεπίζοντο. ληϊσαμένων δὲ τῶν βαρ- C

3 αἵμου codex Parisiensis Regius 1714: reliqui cum PW αἱμου. 4 ἔστιν om A, non male. ἄλπεων A, Ἀλπίων PW. 5 Αἵμου PW. "Αἵμου tres mss Regii" Ducangius. at non nisi duobus codicibus Regiis (nunc 1714 et 1716) et uno Colbertino (nunc Reg. 1717) Ducangius hoc loco usus est, quorum duo (1716 et 1717) hic et paulo supra αἱμου habent, unus 1714 αἵμου. etiam apud Stephanum Byzantium in lib. ms. Αἶμος ποταμὸς pro Αἶνος legitur. Illyrici Occidentalis pars erat Noricum, quod ad Aenum sive Oenum fluvium porrigebatur. 7 Λογίου — 11 νομίζωνται ex Dione, ut videtur, Tzetzes ad Lycophronis v. 603 (exc. Vales. 12). 9 prius τοῦ om A. 10 γενέσθαι om A. 17 προσήνεγκαν B.

Fontes. *Cap.* 20. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Vaticanum* 66 *p.* 186, *Peirescianum* 46.

Illyrici nomen, olim aliis locis attributum, post in superiorem continentem supra Macedoniam et Thraciam intra Haemum et Rhodopen transiit: sitaque est Illyria in medio horum montium et Alpium, et intra Aenum fluvium et Istrum usque ad pontum Euxinum: alicubi etiam ultra Istrum evagatur.

Cum aliquando Romanis oraculum esset redditum, Graecos et Gallos urbem occupaturos, duos Gallos et totidem Graecos utriusque sexus in medio foro vivos defoderunt, ut ita fatis satisfactum esse, itaque defossi partem urbis aliquam tenere viderentur.

Sardi perpetuam Romani praetoris praesentiam aegre ferentes seditionem moverunt, sed denuo subacti sunt.

20. Insubres Gallica gens, auxiliis a Transalpinis popularibus arcessitis, Romanis arma intulerunt: quare et ipsi ad bellum accingeban-

βάρων τινά, τελευταῖον χειμῶνος μεγάλου νυκτὸς συμβάντος ὑπετόπησαν τὸ θεῖον ἐναντιοῦσθαι αὐτοῖς καὶ ἠθύμησαν, καὶ καταπτήξαντες φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι ἐπεχείρησαν. καὶ ὁ Ῥηγοῦλος αὐτοὺς κατεδίωξε, καὶ τοῖς ὀπισθοφυλακοῦσι προσμίξας ἡττήθη τε καὶ ἀπέθανεν· Αἰμίλιος δὲ λόφον τινὰ κατασχὼν ἡσύχαζεν. ἀντικατασχόντων δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν ἕτερον, ἐπί τινας
D μὲν ἡμέρας ἠρέμουν, ἔπειτα οἱ μὲν ὀργῇ τοῦ γεγονότος, αὐχήματι δὲ τῆς νίκης οἱ βάρβαροι, καταδραμόντες ἀπὸ τῶν μετεώρων συνέβαλον. καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ἰσορρόπως ἐμάχοντο, τέλος δ' οἱ Ῥωμαῖοι τῷ ἱππικῷ περισχόντες αὐτοὺς κατέκοψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἷλον καὶ τὰ λάφυρα ἐκομίσαντο. καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοουΐων ὁ Αἰμίλιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐπινίκια ἤγαγε, τούς τε πρώτους τῶν ἁλόντων ὡπλισμένους ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀνεκόμισεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὀμωμοκόσι μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελθεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. ἐκ δὲ τούτου τήν τε τῶν Βοουΐων ἅπασαν προσεκτήσαντο, καὶ τὸν
P I 404 Ἠριδανὸν τότε πρῶτον ἐπὶ τοὺς Ἰνσούβρους διέβησαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπόρθουν.

Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενομένων ἐς μέγα δέος οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέστησαν· ποταμός τε γὰρ ἐν τῷ Πικινῷ αἱματώδης ἐρρύη, κἀν τῇ Τυρσηνίδι καίεσθαι τοῦ οὐρανοῦ πολὺ ἔδοξε, καὶ ἐν τῷ Ἀριμίνῳ φῶς νύκτωρ ἡμέρᾳ προσεοικὸς ἔλαμψε, καὶ πολλαχόθι τῆς Ἰταλίας τρεῖς σελῆναι νυκτὸς ἐφαντάσθησαν, κἀν τῇ ἀγορᾷ

3 ὁ om A. 11 καὶ μετὰ — 15 Καπιτώλιον Dionis excerptum Vaticanum 66. 17 Ἰσούβρους B. 21 τοῦ οὐρανοῦ om C.

tur. barbari autem cum quaedam loca populati essent, tandem noctu magna tempestate orta, deos sibi infestos esse rati abiectis animis trepidi fugá salutem quaerere instituerunt. quos Regulus persecutus, et extremum agmen aggressus, victus occubuit. Aemilius cum tumulum quendam occupasset, Galli idem imitati per dies aliquot quieverunt. deinde illi cladis acceptae dolore, barbari victoriae insolentia impulsi, de tumulis decurrerunt; cumque diu aequo Marte certatum esset, Romani denique eos equitatu circumdatos occiderunt, castris direptis et spoliis recuperatis. post haec Aemilius Boiorum agris vastatis triumphans captivorum principes armatos in Capitolium perduxit, insolentiam eorum irridens, quod se thoraces non prius exuturos iurassent quam in Capitolium venissent. ab eo tempore Boiorum terram omnem occuparunt; et tum primum Pado superato Insubres invaserunt, eorumque agros vastarunt.

Interea Roma prodigiis perterrita est. nam et in Piceno flumen sanguine manavit, et in Etruria magnus caeli tractus ardere visus, et Arimini lux noctu instar diei fulsit, et alibi in Italia tres lunae noctu apparuerunt, et vultur in foro per dies complures sedit. consules igitur,

γὺψ ἐφ᾽ ἡμέρας πλείονας ἐνιδρύθη. διά τε γοῦν τὰ τέρατα ταῦτα, καὶ ὅτι τινὲς παρανόμως ἔλεγον τοὺς ὑπάτους αἱρεθῆναι, μετε- W II 69 πέμψαντο αὐτούς. δεξάμενοι δὲ τὰ γράμματα οἱ ὕπατοι οὐκ εὐθὺς αὐτὰ ἀνέγνων, ἄρτι πρὸς πόλεμον καθιστάμενοι, ἀλλὰ B προσυμβαλόντες ἐκράτησαν. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀναγνωσθείσης τῆς ἐπιστολῆς ὁ μὲν Φούριος ἑτοίμως ἐπείθετο, ὁ δέ γε Φλαμίνιος ἐπαιρόμενος τῇ νίκῃ τήν τε αἵρεσιν αὐτῶν ἀπεδείκνυ δι᾽ αὐτῆς ὀρθῶς ἔχουσαν, καὶ διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον ἐνέκειτο καὶ τοῦ θείου τοὺς δυνατοὺς καταψεύδεσθαι. οὔτ᾽ οὖν ἀπαναστῆναι πρὶν τὸ πᾶν καταστήσασθαι ἤθελε, καὶ διδάξειν καὶ τοὺς οἴκοι ἔφη μήτ᾽ ὄρνισι μήτ᾽ ἄλλῳ δή τινι τοιούτῳ προσέχοντας ἀπατᾶσθαι. καὶ ὁ μὲν κατὰ χώραν μένειν ἤθελε καὶ τὸν συνάρχοντα κατέχειν ἐπειρᾶτο, Φούριος δ᾽ οὐκ ἐπείθετο. τῶν δὲ μετὰ τοῦ Φλαμινίου μελλόντων καταλειφθήσεσθαι φοβηθέντων μὴ μο- C νωθέντες πάθωσί τι παρὰ τῶν ἐναντίων, καὶ δεηθέντων ἡμέρας τινὰς προσμεῖναι, ἐπείσθη, οὐ μέντοι καὶ ἔργου ἥψατο. Φλαμίνιος δὲ περινοστῶν τὴν χώραν ἔτεμνε καὶ ἐρύματά τινα κατεστρέψατο, τά τε λάφυρα πάντα τοῖς στρατιώταις, θεραπεύων αὐτούς, ἐχαρίσατο. ὀψὲ δ᾽ οἴκαδε ἐπανελθόντες ὑπὸ μὲν τῆς γερουσίας αἰτίαν τῆς ἀπειθείας ἔσχον (διὰ γὰρ τὴν πρὸς τὸν Φλαμίνιον ὀργὴν ἠτίμασαν καὶ τὸν Φούριον), τὸ δὲ πλῆθος ἀντιφιλονεικῆσαν ὑπὲρ τοῦ Φλαμινίου ἐψηφίσαντο τὰ νικητήρια. καὶ ἀγαγόντες αὐτὰ ἐξέστησαν τῆς ἀρχῆς.

2 παραλόγως A. 10 καταστήσασθαι A, καταστήσεσθαι PW.
11 τοιούτῳ om C. 20 αἰτίαν AB, τὴν αἰτίαν PW.

tum ob haec prodigia tum quod vitio creati dicerentur, arcessiti sunt. verum non statim litteras legerunt, sed cum modo in aciem descendissent, commisso prius praelio vicerunt. epistola post pugnam lecta Furius haud gravatim paret: sed Flaminius victoria elatus eam argumento esse aiebat se rite creatos esse, et optimates ex invidia etiam diis affingere mendacia asseverabat. nec igitur nisi rebus omnibus confectis recedere voluit, et se cives suos edocturum esse dixit ne vel avium vel ullius alterius rei observatione fallerentur. itaque manere et collegae idem persuadere instituit. quod cum ille detrectaret, Flaminii milites veriti ne a caeteris destituti ab hostibus male tractarentur, precibus ab eo impetrarunt ut dies aliquot maneret: sed nihil rei gessit. Flaminius autem regionem ubique pervagatus agros vastavit et aliquot castella cepit; et militibus, ut eos sibi conciliaret, omnes manubias donavit. sero domum reversis contumaciae crimen a senatu est obiectum; et ob iram in Flaminium etiam Furio negatus honos. sed a multitudine, patribus pro Flaminio adversata, decreto actoque triumpho, magistratum deposuerunt.

Ἕτεροι δὲ ὕπατοι Κλαύδιος Μάρκελλος καὶ Γναῖος Σκιπίων D ἀνθαιρεθέντες ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς Ἰνσούβρους· εἰρήνην γὰρ αὐτοῖς αἰτήσασιν οὐκ ἐψηφίσαντο. καὶ ἄμφω μὲν πρῶτον πολεμοῦντες τὰ πλείω ἐκράτουν, ἔπειτα τὴν συμμαχίδα λεηλατουμένην μαθόντες διῃρέθησαν. καὶ Μάρκελλος μὲν ἐπὶ τοὺς λῃϊζομένους τὴν σύμμαχον διὰ ταχέων ἐλθὼν οὐ κατέλαβε σφᾶς ἐκεῖ, φεύγοντας δ' ἐπεδίωξε καὶ ὑποστάντας ἐνίκησε, Σκιπίων δὲ κατὰ χώραν μείνας Ἀκέρας ἐπολιόρκει, καὶ λαβὼν αὐτὰς ὁρμητήριον τοῦ πολέμου πεποίηκεν, οὔσας ἐπικαίρους καὶ εὐερκεῖς. κἀντεῦθεν ὁρμώμενοι τό τε Μεδιόλανον καὶ κωμόπολιν ἑτέραν ἐχειρώσαντο. P I 405 ἁλόντων δὲ τούτων καὶ οἱ λοιποὶ Ἰνσοῦβροι ὡμολόγησαν αὐτοῖς, χρήματα καὶ μέρος τῆς γῆς δόντες.

Εἶτα Πούπλιός τε Κορνήλιος καὶ Μάρκος Μινούκιος ἐπ' Ἴστρου ἐστράτευσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν τὰ μὲν πολέμῳ τὰ δὲ ὁμολογίαις ὑπέταξαν. Λούκιος δὲ Οὐετούριος καὶ Γάϊος Λουτάτιος ἦλθον μέχρι τῶν Ἄλπεων, ἄνευ δὲ μάχης πολλοὺς ᾠκειώσαντο. ὁ μέντοι τῶν Σαρδιαίων ἄρχων Δημήτριος, ὡς ἄνω που εἴρηται, τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθὴς ἦν καὶ τὰ τῶν πλησιοίκων ἐκακούργει καὶ ἐδόκει τῇ Ῥωμαίων φιλίᾳ ἀποχρώμενος ἀδικεῖν. αἰσθόμενοι δὲ τοῦτο οἱ ὕπατοι Αἰμίλιος Παῦλος καὶ B Μάρκος Λιούϊος μετεπέμψαντο αὐτόν. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσεν ἀλλὰ καὶ τῆς συμμαχίδος σφῶν ἥπτετο, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν

1 Μάρκελλος om C. 6 τῶν συμμάχων διὰ ταχέος B ex corr. 7 Ἀκέρας om B. 10 κῶμον πόλιν W ex coniectura. 16 Λουτάτος PW, quae p. 161 v. 17 Λουτάτιος. 17 ὁ μέντοι — p. 175 v. 1 Ἴσσῃ ὄντα Dionis excerptum Peirescianum 46. 18 ἄνω που] p. 169 v. 18 sq.

Alii consules creati Claudius Marcellus et Cn. Scipio Insubribus arma intulerunt, pace quam petierant haud concessa. ac principio belli ambo rem fere bene gesserunt: deinde, cum sociae civitates infestarentur, divisi, Marcellus contra praedatores celeriter profectus, cum eos ibi non invenisset, fugientes persecutus est, commissaque pugna superavit: Scipio castris non motis Acerras obsedit, iisque expugnatis (erant enim opportuno loco sitae et munitae) ad gerendi belli commoditatem usus est. inde profecti Mediolanum et aliud oppidum ceperunt. quibus expugnatis caeteri quoque Insubres deditionem fecerunt, pecunia et agri parte multati.

Deinde P. Cornelius et M. Minucius ad Istrios duxerunt exercitum, et multas illius loci gentes partim vi partim deditione subegerunt. L. vero Veturius et C. Lutatius usque ad Alpes progressi citra pugnam sibi multos adiunxerunt. Demetrius autem, cuius supra facta est mentio, Sardiaeorum princeps, popularibus suis gravis, etiam finitimos vexabat, ac Romanorum amicitia fretus iniurias esse videbatur. quo consules Paulus Aemilius et M. Livius animadverso eum arcessiverunt. ut vero

ἐν τῇ Ἴσσῃ ὄντα. καὶ προμαθόντες ὅτι ὑφώρμει που τῶν κατάρσεων, μέρος τῶν νεῶν εἰς τὰ ἐπιθάτερα τῆς νήσου προσμῖξαι ἔπεμψαν. κἀκ τούτου τῶν Ἰλλυριῶν ἐπ' ἐκείνους ὡς καὶ μόνους ὄντας τραπομένων, αὐτοὶ κατὰ σχολὴν προσπλεύσαντες ἐν ἐπιτηδείῳ τε ἐστρατοπεδεύσαντο καὶ προσπεσόντας σφίσιν αὐθημερὸν τοὺς ἐπιχωρίους ὀργῇ τῆς ἀπάτης ἀπεώσαντο. τοῦ δὲ Δημητρίου ἐς Φάρον ἑτέραν νῆσον διαφυγόντος, καὶ ἐπ' ἐκείνην ἔπλευσαν καὶ τῶν ἀντικαταστάντων ἐκράτησαν καὶ τὴν πόλιν ἐκ προδοσίας εἷλον, τοῦ Δημητρίου διαδράντος. ὃς τότε μὲν εἰς Μακεδονίαν C
μετὰ πολλῶν χρημάτων πρὸς Φίλιππον τὸν βασιλέα αὐτῆς ἐλθὼν W II 70
ὑπ' ἐκείνου μὲν οὐκ ἐξεδόθη, πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς ἐπανελθὼν συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ ἐδικαιώθη.

21. Τῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει περιφανῶς οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Καρχηδονίοις ἐξεπολεμώθησαν, καὶ ὁ πόλεμος οὗτος τῷ μὲν χρόνῳ πολὺ ἐλάσσων τοῦ προτέρου συμβέβηκε, τοῖς δ' ἔργοις τοῖς τε παθήμασι καὶ μείζων καὶ χαλεπώτερος. ἐπῆρε δὲ τοῦτον μάλιστα ὁ Ἀννίβας στρατάρχων τῶν Καρχηδονίων. ὁ δ' Ἀννίβας οὗτος D
παῖς τοῦ Ἀμίλκου τοῦ Βαρχίδου ἐγένετο, καὶ ἐκ παίδων εὐθὺς ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἠσκήθη. πάντας γὰρ τοὺς υἱεῖς ὁ Ἀμίλκας ὥσπερ τινὰς σκύμνους ἐπ' αὐτοὺς τρέφειν ἔλεγεν, ἐκεῖνον δὲ πολὺ τῇ φύσει προφέροντα ὁρῶν καὶ ὥρκωσε πολεμήσειν αὐτοῖς, καὶ

2 νηῶν A. 13 ἐρχομένῳ ABCW. 19 υἱοὺς B. 21 προφέροντα AB, προσφέροντα PW.

Fontes. *Cap.* 21. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Valesianum* 6, *e Tzetzae scholiis in Lycophronis Alexandram v.* 516 *et* 1304.

non parebat sed eorum socios quoque offendebat, Issam contra eum sunt profecti; edoctique eum alicubi in portubus insidias collocasse, navium partem ad alterum latus insulae miserunt. quo factum ut, Illyriis contra illos tanquam soli essent conversis, caeteri per otium portu occupato et castris idoneo loco positis insulares eodem die ex imposturae iracundia irruentes profligarent. Demetrium in aliam insulam Pharum persecuti, hostibus superatis urbem proditione ceperunt. Demetrius ad Philippum Macedoniae regem cum magna pecunia confugit, nec ab illo deditus est: sed in Illyrios reversus et a Romanis captus poenas dedit.

21. Sequenti anno Romanorum et Carthaginiensium inimicitiae aperte eruperunt: et id bellum, ut tempore longe priore minus, sic operibus et cladibus longe maius fuit et gravius. eius autem belli potissimus auctor fuit Hannibal dux Carthaginiensium, Hamilcaris Barchini filius, statim a puero contra Romanos exercitatus. aiebat enim Hamilcar se omnes filios tanquam catulos quosdam contra illos alere: illum autem, quem ingenio longe caeteris antecellere videret, iureiurando adegit se hostem fore populo Romano. ea de causa cum aliis eum disci-

διὰ τοῦτο τά τε ἄλλα καὶ τὰ πολέμια ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξεδίδασκε, πεντεναιδεκαετῆ ὄντα· ὅθεν οὐκ ἠδυνήθη θανόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν στρατηγίαν διαδέξασθαι. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀσδρούβας ἐτελεύτησεν, οὐκέτι ἐμέλλησεν, ἓξ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τότε γεγονώς, ἀλλὰ τό τε στράτευμα ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ αὐτίκα προκατέλαβε, καὶ
P I 406 στρατηγὸς ὑπ' αὐτῶν ἀναδειχθεὶς διῳκήσατο καὶ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν βεβαιωθῆναι αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν. πράξας δὲ ταῦτα προφάσεως εὐπρεποῦς ἐδεῖτο εἰς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ὁρμήν, καὶ ταύτην ἐποιήσατο τοὺς ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους. οὗτοι γὰρ οὐ πόρρω τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες τοῦ Ἴβηρος, ἄνω τῆς θαλάσσης βραχύ, τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειντο, κἀκεῖνοι καὶ ἐτίμων αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Καρχηδονίους συνθήκαις ἐξαιρέτους ἐπεποιήκεσαν. διὰ ταῦτ' οὖν ὁ Ἀννίβας πόλεμον ἤρατο πρὸς αὐτούς, εἰδὼς ὅτι ἢ ἐπικουρήσουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Ζακυνθίοις ἢ καί τι παθοῦσι τιμωρήσουσι. διά τε οὖν ταῦτα καὶ ὅτι καὶ μέγαν πλοῦ-
B τον κεκτῆσθαι αὐτοὺς ἐγίνωσκεν, οὗ καὶ μάλιστα ἔχρῃζε, καὶ δι' ἕτερα αἴτια κατὰ Ῥωμαίων αὐτῷ συμβαλλόμενα τοῖς Ζακυνθίοις ἐπέθετο.

Ἡ δ' Ἰβηρία, ἐν ᾗ οἱ Ζακύνθιοι οἰκοῦσι, καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ πᾶσα ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ πρὸς δυσμάς ἐστι, καὶ ἐπὶ πολὺ

2 πεντεκαιδεκέτη B. septendecim annorum fuisse cum patrem amitteret, docet U. Beckerus, Vorarbeiten zu einer Geschichte des zweiten Punischen Kriegs p. 29. 4 ἓξ τότε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν γεγονώς A. 5 προκατέλαβε AW, προσκατέλαβε P ex duobus codicibus Regiis et Colbertino, quibuscum consentiunt BC. "alter codex προσέλαβε" Wolfius. 10 τῇ θαλάσσῃ A. 15 καὶ alterum om A. 16 ἐγίνωσκεν — 17 συμβαλλόμενα om C. 17 κατὰ A, καὶ κατὰ PW.

pliniis tum in re militari diligenter erudiit, usque ad annum aetatis decimumquintum: unde patri defuncto in imperio succedere non potuit. sed post Hasdrubalis obitum, annum tum sextum et vigesimum agens, nihil cunctatus Hispaniensem exercitum statim occupavit; et imperator a militibus salutatus effecit ut etiam ab urbanis magistratibus sibi principatus confirmaretur. his perfectis speciosum quaerebat titulum invadendi Romanos, quem ei Zacynthiorum coloni in Hispania suppeditarunt. qui cum non procul ab amne Ibero habitarent, paulum a mari remoti, Romanos magno studio et honore colebant, atque in Carthaginiensi foedere excepti erant. ea de causa bellum eis intulit Hannibal, haud ignarus Romanos aut opem eis laturos aut clades eorum ulturos. eo accedebat quod eos magnas opes habere norat, quibus in primis egebat. his igitur de causis et ob alia quae contra Romanos ei profutura erant Saguntinos est adortus.

Hispania vero, in qua illi habitant, cum finitimis locis omnibus in Europa versus occidentem sita, ad mare interius et Herculis columnas

μὲν παρὰ τὴν ἔσω θάλασσαν καὶ παρὰ τὰς Ἡρακλείους στήλας τόν τε Ὠκεανὸν αὐτὸν προήκει, καὶ προσέτι καὶ τὴν ἤπειρον τὴν ἄνω διὰ πλείστου μέχρι τοῦ Πυρηναίου νέμεται. τὸ γὰρ ὄρος τοῦτο ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς πάλαι μὲν Βεβρύκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων, ἀρξάμενον ἐς τὴν ἔξω τὴν μεγάλην διατείνει, πολλὰ μὲν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ σύμμικτα ἔθνη ἔχον, πᾶσαν δὲ τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τῆς προσοίκου Γαλατίας ἀφορίζον. οὔτε δ' ὁμό- C φωνοι ἦσαν οὔτε κοινῇ ἐπολιτεύοντο. ὅθεν οὐδὲ εἰς ἓν ὄνομα ἐτέλουν· οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι Ἱσπανούς, οἱ δ' Ἕλληνες Ἴβηρας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἴβηρος αὐτοὺς ἐπεκάλεσαν.

Οἱ μὲν οὖν Ζακύνθιοι οὗτοι ἐπολιορκοῦντο, καὶ ἔπεμψαν πρὸς τοὺς περιοίκους καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικουρίας δεόμενοι. ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁ Ἀννίβας ἐκώλυσεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον πέμψαντες μὴ πελάζειν τοῖς Ζακυνθίοις ἐκέλευον, καὶ εἰ μὴ πείθοιτο, ἐς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι εὐθὺς καὶ κατηγορῆσαι αὐτοῦ ἐπηπείλησαν. ὁ δ' Ἀννίβας ἐκ τῶν ἐπιχωρίων πέμψας τινὰς ὡς εὔνοιαν τηροῦντας τοῖς πρέσβεσιν ἤδη πλησίον οὖσι παρεσκεύασε λέγειν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι τὸν στρατηγόν, πόρρω D που ἐς ἄγνωστα χωρία ἀποδημήσαντα. καὶ παρῄνουν ἀπαλλαγῆναι ὡς τάχιστα, πρὶν καταγγελθεῖεν ὡς πάρεισιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, τοῦ στρατηγοῦ μὴ παρόντος, ἀπόλωνται. οἱ μὲν οὖν πιστεύσαντες αὐτοῖς εἰς τὴν Καρχηδόνα ἀπῄεσαν· γενομένης W II 71

2 αὐτὸν om C. 3 τὸ γὰρ ὄρος — 7 ἀφορίζον ex Dione Tzetzes ad Lycophronis v. 516 et 1304 (exc. Vales. 6). 7 ἀπὸ τοῦ προσήκου γαλάταις A. 10 alterum τοῦ add C. ἀπεκάλεσαν A. 17 τινὰς om A. 18 παρεσκεύαζε B.

et Oceanum longe excurrit, atque etiam continentem longissimo tractu usque ad montes Pyrenaeos occupat: qui a mari, quod olim Bebrycium dicebatur, post Narbonense appellatum est, usque ad exterius mare magnum pertinent, totamque Hispaniam a Gallia finitima dirimunt. intra eos multae diversae gentes consederunt, nec lingua eadem nec forma rei publicae utentes. unde nec eodem nomine appellantur: nam Romani Hispanos, Graeci ab Ibero amne Iberos vocant.

Saguntini cum obsiderentur, auxilia et finitimorum et Romanorum implorarunt. atque illos quidem prohibuit Hannibal: Romani autem legatis ad eum missis postularunt ut Sagunto abstineret; quod ni faceret, minabantur se Carthaginem statim ad eum accusandum navigaturos. at Hannibal ex Hispanis quosdam misit qui per fidei et amicitiae speciem legatis appropinquantibus dicerent non adesse ducem, procul in loca quaedam incognita profectum, monerentque ut quamprimum discederent, ne adventu illorum cognito per imperatoris absentiam ab effrenatis militibus interirent. legati vera illa esse rati Carthaginem abierunt: indi-

δὲ ἐκκλησίας οἱ μὲν τῶν Καρχηδονίων εἰρήνην ἄγειν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συνεβούλευον, οἱ δὲ τῷ Ἀννίβᾳ προσκείμενοι τοὺς μὲν Ζακυνθίους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ Ῥωμαίους τὰ μηδὲν σφίσι προσή-
P I 407 κοντα πολυπραγμονεῖν ἔλεγον. καὶ τέλος ἐπεκράτησαν οἱ πολεμῆσαι σφᾶς ἀναπείθοντες.

Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀννίβας σπουδῇ τὰς προσβολὰς τῆς τειχομαχίας ἐποιεῖτο. πολλῶν δὲ πιπτόντων καὶ πλειόνων τιτρωσκομένων ἐκ τῶν τοῦ Ἀννίβου, καί ποτε τῶν Καρχηδονίων κατασεισάντων τι τοῦ περιβόλου καὶ κατὰ τὸ ῥῆγμα εἰσελθεῖν τολμησάντων, ἐπεξέδραμον οἱ Ζακύνθιοι καὶ ἀπεσόβησαν σφᾶς· ὅθεν αὐτοὶ μὲν ἐπερρώσθησαν, οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἐνέδοσαν ἀθυμήσαντες. οὐκ ἀπέστησαν δὲ πρὶν τὴν πόλιν ἑλεῖν, καίτοι ἐπ' ὄγδοον μῆνα
B τῆς πολιορκίας παραταθείσης· ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ συνηνέχθη καὶ ἄτοπα, καὶ ὁ Ἀννίβας δεινῶς ἐτρώθη. ἥλω δὲ οὕτως. μηχάνημα τῷ τείχει προσήγαγον πολύ τε αὐτοῦ ὑπεραῖρον καὶ ὁπλίτας τοὺς μὲν ἐμφανεῖς ἔχον τοὺς δὲ λανθάνοντας. τῶν οὖν Ζακυνθίων τοῖς ὁρωμένοις ὡς μόνοις οὖσι μαχομένων ἐρρωμενέστερον, οἱ κεκρυμμένοι τὸ τεῖχος ὑπορύξαντες εἰσεβιάσαντο καὶ ἔνδον ἐγένοντο. τῷ γοῦν παραδόξῳ οἱ Ζακύνθιοι ἐκπλαγέντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέδραμον, καὶ εἰς λόγους ἦλθον, εἴ πως ἐπιεικεῖ τινι ὁμολογίᾳ περισωθεῖεν. ὡς δ' οὐδὲν ὁ Ἀννίβας προΐσχετο
C μέτριον, οὔτε τις αὐτοῖς ὠφέλεια πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἐγίνετο,

2 προκείμενοι CW. "προσκείμενοι reposuimus ex mss" Ducangius. 4 ἐκράτησαν A. 9 τὸ om C. 12 ἀπανέστησαν AB. δὲ τὴν πόλιν πρὶν ἑλεῖν A. 14 καὶ prius om A. 16 τοὺς prius om C. 18 ἐπορύξαντες A.

ctoque concilio Carthaginiensium alii pacem suaserunt, factio vero Hannibalis, Saguntinos esse iniurios, et Romanos ea quae nihil ad ipsos attinerent curiose complecti, asserebat. denique in eorum sententiam itum est qui belli Romanis inferendi auctores erant.

Interea dum Hannibal sedulo moenia oppugnat, multi ex eius militibus cadunt, pluribus vulneratis; et cum aliquando Carthaginienses muri partem deiecissent et per ruinas penetrare conarentur, a Saguntinis eruptione facta repulsi cesserunt: unde ipsorum imminuta audacia, oppidanorum vero animi aucti sunt. neque tamen ab obsidione destiterunt, in mensem octavum usque prorogata: quo temporis spatio cum alia multa eaque incommoda evenerunt, tum Hannibal graviter vulneratus est. urbs autem sic capta est. machinam adduxerunt quae moenia multum superaret, armatis partim conspicuis partim occultis refertam. dum autem Saguntini cum iis duntaxat quos videbant acrius pugnant, solos eos esse opinati, occulti suffosso muro vi in urbem penetrarunt. Saguntini re inopinata perterriti in arcem accurrerunt, habitoque colloquio tolerabilibus condicionibus salutem impetrare studuerunt. Hannibale vero nihil moderati postulante, neque Romanis quicquam opis feren-

ἐπισχεθῆναι τὰς προσβολὰς ἐξητήσαντο, ὥς τι περὶ τῶν κατὰ σφᾶς βουλευσόμενοι· κἂν τούτῳ τὰ τιμιώτατα συμφορήσαντες τῶν χρημάτων ἐς πῦρ ἐνέβαλον, καὶ οἱ μὲν ἀπόμαχοι διεχειρίσαντο ἑαυτούς, οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ ἀθρόοι πρὸς τοὺς ἐναντίους ὡρμήκεσαν καὶ προθύμως ἀγωνιζόμενοι κατεκόπησαν.

22. Καὶ δι' αὐτοὺς οἵ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπολέμησαν. ὁ γὰρ Ἀννίβας καὶ συμμάχους συχνοὺς προσλαβὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἠπείγετο. πυθόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι συνῆλθον εἰς τὸ συνέδριον, καὶ ἐλέχθη μὲν πολλά, Λούκιος δὲ Κορνήλιος Λέντουλος ἐδημηγόρησε καὶ εἶπε μὴ μέλλειν ἀλλὰ D πόλεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων ψηφίσασθαι, καὶ διχῇ διελεῖν καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ τὰ στρατεύματα, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, τοὺς δὲ εἰς τὴν Λιβύην πέμψαι, ἵν' ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἥ τε χώρα αὐτῶν πορθῆται καὶ οἱ σύμμαχοι κακουργῶνται, καὶ μήτε τῇ Ἰβηρίᾳ βοηθῆσαι δύνωνται μήτ' ἐκεῖθεν αὐτοὶ ἐπικουρηθῶσι. πρὸς ταῦτα Κύϊντος Φάβιος Μάξιμος ἀντέθετο, μὴ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον δεῖν ψηφίσασθαι, ἀλλὰ πρεσβείᾳ χρήσασθαι πρότερον, κἂν μὲν πείσωσιν ὅτι οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἡσυχίαν ἄγειν, ἂν δ' ἀδικοῦντες ἁλῶσι, τότε πολεμῆσαι P I 408 αὐτοῖς, ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου ἐς αὐτοὺς ἀπωσώμεθα.

3 ἐνέβαλον AC, ἀνέβαλον PW. 6 τε add B. 9 ἐλέχθη μὲν πολλά etc.] singulas sententias exhibent excerpta Dionis Vaticana 68 69 et Florilegium Vaticanum, 45—47. 20 ἀπωσόμεθα A.

Fontes. *Cap.* 22. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 68—70 *p.* 188 *sq., et quae ex Florilegio Vaticano Maius edidit* 45—47 *p.* 541 *sq.*

tibus, efflagitarunt ut oppugnatione intermissa rebus suis consulendi spatium daretur. interea pretiosissimis quibusque rebus igni absumptis homines imbelles sibi ipsi manus attulerunt: qui erant aetate integra, subito in hostes impetu facto strenue dimicantes occubuerunt.

22. Haec Romanis et Carthaginiensibus belli causa fuit. nam Hannibal multis sociis adscitis in Italiam properabat. quod cum Romani audivissent, indicto senatu tum multa verba facta sunt, tum vero L. Cornelius Lentulus pro contione dixit, non esse cunctandum, sed bellum contra Carthaginienses decernendum, et tam consules quam exercitus bifariam dividendos, et alterum in Hispaniam alterum in Libyam mittendum, ut eodem tempore et ager eorum vastaretur et socii vexarentur, neque Hispaniae opem ferre neque inde auxilia exspectare hostes possent. ad haec Q. Fabius Maximus respondit, non adeo praecipitanter bellum esse decernendum, sed legatos prius mittendos: quod si crimina purgarint, quiescendum; sin iniuriarum convincantur, tum demum bello petendos esse, ut etiam causa belli in illos transferatur. utriusque igi-

αἱ μὲν οὖν ἀμφοῖν δόξαι τοιαῦται ἦσαν ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, τῇ δὲ βουλῇ παρασκευάζεσθαι μὲν ἔδοξε πρὸς τὴν μάχην, πρέσβεις δὲ εἰς τὴν Καρχηδόνα στεῖλαι καὶ τοῦ Ἀννίβου κατηγορῆσαι, καὶ εἰ μὲν μὴ ἐπαινοῖεν τὰ πραχθέντα, δικάσαι, εἰ δ' εἰς ἐκεῖνον αὐτὰ ἀναφέροιεν, ἐξαιτήσασθαι αὐτόν, κἂν μὴ ἐκδῶσι, τὸν πόλεμον ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς.

Τῶν γοῦν πρέσβεων ἀπελθόντων οἱ Καρχηδόνιοι τὸ ποιητέον ἐσκόπουν. καί τις Ἀσδρούβας, εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου
B προπαρεσκευασμένων, συνεβούλευσε σφίσι χρῆναι τήν τε ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀνακτήσασθαι καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης δουλείαν ἀποτρίψασθαι καὶ χρήμασι καὶ δυνάμεσι καὶ συμμάχοις συγκεκροτη-
W II 72 μένοις, ἐπαγαγὼν ὅτι "κἂν τῷ Ἀννίβᾳ μόνῳ ὅσα βούλεται πρᾶξαι ἐπιτρέψητε, καὶ τὰ προσήκοντα ἔσται, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ πονήσετε." τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος Ἄννων ὁ μέγας ἐναντιούμενος τοῖς τοῦ Ἀσδρούβου λόγοις γνώμην εἰσήνεγκε, μήτε ῥᾳδίως μήτε μικρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγκλημάτων ἕνεκα τὸν πόλεμον ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι, παρὸν τὰ μὲν λῦσαι τὰ δὲ ἐς τοὺς δράσαντας αὐτὰ τρέψαι. καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο, τῶν δὲ Καρχηδονίων
C οἱ μὲν πρεσβύτεροι καὶ τοῦ πρὶν μεμνημένοι πολέμου αὐτῷ συνετίθεντο, οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ καὶ μάλισθ' ὅσοι τὰ τοῦ Ἀννίβου ἔπραττον ἰσχυρῶς ἀντέλεγον. ὡς δ' οὐδὲν σαφὲς ἀπεκρίναντο καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ τοὺς πρέσβεις εἶχον, ὁ Μάρκος ὁ Φάβιος τὰς χεῖρας

1 αἱ μὲν οὖν — 6 ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς Dionis excerptum Vaticanum 70. 9 προπαρασκευασμένων PW. 10 τὴν ἐκ om A. 11 ἀποτρέψασθαι A. 18 τρέψαι] πέμψαι A. 21 ὡς δ' οὐδὲν — p. 181 v. 5 τὸν πόλεμον Dionis excerptum Vaticanum 70.

tur sententia summatim haec fere fuit: senatui autem placuit se et ad bellum parare et legatis Carthaginem missis Hannibalem accusare. quod si illa improbarent, iure agendum; sin illi imputarent, eum deposcendum; si non dederent, bellum eis indicendum.

Legatis digressis Carthaginienses quid agendum esset deliberabant. Hasdrubal vero, unus ex iis quos Hannibal subornarat, auctor fuit veteris libertatis recuperandae, et servitutis, quam pax attulisset, tum pecuniis tum copiis tum sociis comparatis repudiandae. subiecitque, si vel soli Hannibali suo arbitratu rem gerere permisissent, omnia rite administratum iri, et ipsos omni laboris molestia carituros. illo haec locuto magnus Hanno contra non temere neque ob parva et aliena crimina bellum in rem publicam retrahendum esse censuit, cum alia purgare alia in auctores transferre liceat. qui cum dicendi finem fecisset, Carthaginiensium seniores primique belli memores illi sunt assensi: caeteri adolescentes, iique potissimum qui Hannibalis causam agebant, acriter adversati sunt. ut autem nihil certi responsi dederunt, legatosque neglexerunt, M. Fabius sinu ex toga facto "hic" inquit "vobis bellum et

ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑποβαλὼν καὶ ὑπτιάσας αὐτὰς ἔφη "ἐγὼ μὲν ἐνταῦθ' ὦ Καρχηδόνιοι καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην φέρω, ὑμεῖς δ' ὁπότερον αὐτῶν βούλεσθε ἕλεσθε." ἀποκριθέντων δὲ μηδέτερον μὲν αἱρεῖσθαι, δέχεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψουσιν, ἐπήγγειλεν αὐτοῖς αὐτίκα τὸν πόλεμον.

Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα οἵ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν. καὶ τὸ δαιμόνιον τὰ γενησόμενα D προεσήμηνεν. ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ ἀνθρωπίνως ἐλάλησε βοῦς, καὶ ἕτερος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐξ οἰκίας εἰς τὸν Τίβεριν ἑαυτὸν ἔρριψε καὶ ἐφθάρη, κεραυνοί τε πολλοὶ ἐφέροντο, καὶ αἷμα τὸ μὲν ἐξ ἀγαλμάτων ὤφθη τὸ δὲ ἐξ ἀσπίδος στρατιώτου ἐρρύη, ἑτέρου τε ξίφος ἐξ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου λύκος ἥρπασε. τῷ δ' Ἀννίβᾳ θηρία πολλὰ καὶ ἄγνωστα τὸν Ἴβηρα διαβαίνοντι προκαθηγήσατο, καὶ ὄψις ὀνείρου ἐφάνη. ἔδοξε γάρ ποτε τοὺς θεοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ καθημένους μεταπέμψασθαί τε αὐτὸν καὶ στρατεῦσαι ὅτι τάχιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν προστάξαι, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτῶν τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνα, καὶ ἀμεταστρεπτὶ ὑπ' αὐτοῦ κελευσθῆναι ἕπεσθαι· μεταστραφῆναι δὲ καὶ ἰδεῖν χειμῶνα μέγαν χωροῦντα P I 409 καὶ δράκοντα αὐτῷ ἐπακολουθοῦντα ἀμήχανον, καὶ θαυμάσαι ἐρέσθαι τε τὸν ἀγωγὸν τί ταῦτα εἴεν· καὶ τὸν εἰπεῖν "ὦ Ἀννίβα, ταῦτα συμπορθήσοντά σοι τὴν Ἰταλίαν ἔρχεται."

1 τὰ ἱμάτια A. 3 αὐτῶν om A. 6 οὖν add A. 15 post καθημένους B add καί. 18 μέγα A.

pacem porto: utrum placet sumite." cum respondissent se neutrum quidem sumere, sed utrum dedisset alacriter accepturos, bellum eis statim indixit.

Hoc igitur modo et his de causis inter Carthaginienses et Romanos alterum bellum est conflatum. futura autem divinitus denuntiata sunt: nam Romae bos humana voce locutus est, et alius ludis Romanis ex aedibus se in Tiberim praecipitavit ac periit, fulmina multa sunt delata, sanguis tum e statuis manavit tum e militis cuiusdam clipeo, alterius ensem lupus ex ipsis castris rapuit. Hannibali vero multae ignotae bestiae Iberum transeunti veluti viam monstrarunt, et somnium huiusmodi apparuit. aliquando sibi visus est a diis in concilio sedentibus arcessi et quamprimum in Italiam exercitum ducere iuberi, ab eisque ducem itineris accepisse quem non respectans sequeretur. sed cum se convertisset, magnam ingruere tempestatem vidisse, draconemque sequi ingentis magnitudinis: quae cum miraretur, ductorem rogasse quidnam ea sibi vellent; qui responderit, ea illi ad vastitatem Italiae adiumento futura esse.

23. Ταῦτα τῷ μὲν Ἀννίβᾳ χρηστὴν ἐλπίδα, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δεινὴν ἐνεποίει ἐκφόβησιν. διχῇ δὲ τὰς δυνάμεις οἱ Ῥωμαῖοι διελόντες καὶ τοὺς ὑπάτους, Σεμπρώνιον μὲν Λόγγον ἐς Σικελίαν ἔπεμψαν, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν Σκιπίωνα Πούπλιον. ὁ δὲ Ἀννίβας εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς τάχιστα ἐπιθυμῶν εἰσβαλεῖν, σπουδῇ B ἐχώρει, καὶ πᾶσαν τὴν Γαλατίαν τὴν μεταξὺ τοῦ Πυρηναίου καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ οὖσαν ἀμαχεὶ διῆλθε. καὶ μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ῥοδανοῦ οὐδεὶς εἰς χεῖρας ἧκεν αὐτῷ, ἐκεῖ δ' ὁ Σκιπίων ἐπεφάνη, καίπερ μὴ παρούσης αὐτῷ τῆς δυνάμεως. ὅμως μετὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ τῶν αὐτοῖς προσοίκων τά τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ ποταμῷ προδιέφθειρε, καὶ τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ διὰ φυλακῆς ἐποιήσατο. ὁ οὖν Ἀννίβας ἔτριψε μέν τινα χρόνον καὶ σχεδίας καὶ σκάφη ἄλλα τε καὶ μονόξυλα κατασκευάζων, ἔφθη δ' οὖν ὑπὸ πολυχειρίας τὰ πρὸς περαίωσιν ἀναγκαῖα πάντα, πρὶν τῷ Σκι- C πίωνι τὸ οἰκεῖον ἀφικέσθαι στράτευμα, προετοιμασάμενος. καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαγῶνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ ψιλοῖς τισιν, ᾗ σκεδάννυται ὁ ποταμὸς ἐπὶ πολὺ καὶ νήσοις διαλαμβάνεται, διαβησόμενον ἔπεμψεν, αὐτὸς δὲ κατὰ τὸν ἐμφανῆ πόρον ἐχώρει δῆθεν, ἵν' οἱ Γαλάται ἀπατηθεῖεν, πρὸς αὐτὸν ἀντιταττόμενοι, καὶ ἀμελέστερον ἐν ἄλλοις τοῦ ποταμοῦ τὴν φυλακὴν θῶνται· ὃ καὶ γέγονε. καὶ ὁ Μαγὼν διέβη τὸν ποταμόν, ὁ δὲ Ἀννίβας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν πόρον ἐπεραιοῦντο. καὶ γενόμενοι κατὰ τὸ

7 μὲν om C. 8 τοῦ add A. 11 διέφθειρε C. 15 τὸ om AC.

Fontes. *Cap*. 23. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 72 *p*. 192.

23. Haec bonam spem Hannibali, Romanis magnum timorem attulerunt. qui copiis et consulibus bifariam distributis Sempronium Longum in Siciliam miserunt, in Hispaniam P. Scipionem. Hannibal vero, impressionis in Italiam primo quoque tempore faciendae cupidus, iter acceleravit, ac Galliam quae intra Pyrenaeum et Rhodanum est citra dimicationem transiit; neque quisquam cum eo congressus est priusquam ad Rhodanum venisset. ibi se illi ostendit Scipio. qui, cum eius copiae nondum advenissent, tamen cum popularibus eorumque finitimis naves quae in flumine erant destruxit alveumque custodiit. Hannibal etsi temporis aliquid instruendis ratibus scaphis et lintribus consumpsit, tamen omnia ad traiectum necessaria multitudine operarum prius paravit quam Scipioni suae legiones advenissent. fratrem Magonem cum equitibus et velitibus nonnullis, qua amnis late spargitur et insulis distinguitur, traiicere iussit: ipse ad evidens vadum contendit, nimirum ut Galli, dum ipsi obsisterent, fallerentur, et in aliis ripis fluminis negligentius custodias haberent. itaque contigit. Mago enim cum flumen transmisisset, Hannibal cum suis vadum ingressus, ubi ad medium pervenit, clamorem

μέσον ἠλάλαξαν, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ δὲ συνήχησαν· καὶ ὁ Μαγὼν W II 73 κατὰ νώτου τοῖς ἀνθεστηκόσι προσέπεσε· καὶ οὕτως οἵ τε ἄλλοι D καὶ οἱ ἐλέφαντες ἀκινδύνως ἐπεραιώθησαν. ἄρτι δὲ περαιωθέντων αὐτῶν καὶ τῷ Σκιπίωνι ἡ οἰκεία ἀφίκετο δύναμις. πέμψαντες οὖν εἰς προσκοπὴν ἱππέας ἀμφότεροι τοιούτῳ τέλει τῆς ἱππομαχίας ἐχρήσαντο ὁποῖον ὁ σύμπας ἔσχηκε πόλεμος· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι καὶ ἔλαττον τὴν πρώτην ἐνεγκάμενοι καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες ἐνίκησαν.

Ἐντεῦθεν Ἀννίβας ἀπιέναι πρὸς Ἰταλίαν σπεύδων, ὑποπτεύων δὲ τὰς ἐπιτομωτέρας τῶν ὁδῶν, ἐκείνας μὲν παρεξῆλθεν, ἑτέραν δὲ πορευθεὶς ἰσχυρῶς ἐπόνησε. τά τε γὰρ ὄρη ἐκεῖνα ἀποτομώτατά ἐστι, καὶ ἡ χιὼν πολλὴ γενομένη καὶ τὰς φάραγγας ὑπ᾽ ἀνέμων πληρώσασα καὶ ὁ κρύσταλλος ἰσχυρότατα παγεὶς δεινῶς σφᾶς ἐταλαιπώρησε· καὶ πολλοὶ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν P I 410 ὑπό τε τοῦ χειμῶνος καὶ ὑπὸ σιτοδείας ἀπώλοντο, πολλοὶ δὲ καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησαν. ἔχει δὲ λόγος ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνέστρεψεν ἄν, εἰ μὴ πλείων καὶ ἀπορωτέρα ἡ προδιηνυσμένη ὁδὸς τῆς λειπομένης ἐτύγχανε. διὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀπετράπετο, ἐξαπίνης δὲ ἐκτὸς τῶν Ἄλπεων ἐκφανεὶς θαῦμα καὶ δέος τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέβαλε.

Καὶ ὁ μὲν προεχώρει τὰ ἐν ποσὶ προσποιούμενος, Σκιπίων δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν Γάϊον Σκιπίωνα ὑποστρατηγοῦντα αὐτῷ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἔπεμψεν ὡς καταληψόμενον αὐτὴν ἢ τὸν Ἀννίβαν B

4 ἡ add AC. 5 οὖν om C. προκοπὴν A. 12 ἐπιτομώτατά C. 13 κρύσταλος BC. ἰσχυρότατος C. 22 immo Γναῖον.

eos tollere et classica canere iussit: quo facto, Magone adversarios a tergo adorto, et caeteri et elephantes citra periculum transierunt. vix transierant cum Scipionis copiae advenerunt. cum igitur utrinque speculatum equites misissent, is equestris praelii fuit exitus qui belli totius: Romani enim principio inferiores, multis amissis vicerunt.

Inde Hannibal in Italiam properans, cum vias compendiosiores suspectas haberet, illis vitatis atque aliis tramitibus quaesitis magnas aerumnas toleravit. nam et montes admodum praerupti, et valles flatu ventorum profundis nivibus expletae, et glacies densissima graviter exercitum afflixerunt; multique milites vel hieme vel inedia perierunt, multi etiam domum redierunt. fertur et ipse Hannibal reverti voluisse, nisi confectum iter longius et difficilius fuisset eo quod restabat. eaque de causa coeptis non destitit: ac subito extra Alpes conspectus admirationem simul et terrorem Romanis iniecit.

Dum ille inter progrediendum obvia quaeque subigit, Scipio fratrem C. Scipionem legatum suum in Hispaniam misit, ut aut eam occuparet aut Hannibalem eo retraheret: ipse contra Hannibalem est profe-

ἐπανάξοντα, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἤλασε. καὶ ημέρας μὲν τινας ἐπέσχον, ἔπειτα ἄμφω πρὸς τὴν μάχην ὥρμησαν. πρὶν δὲ δὴ ἔργου ἔχεσθαι, συγκαλέσας ὁ Ἀννίβας τοὺς στρατιώτας, παρήγαγε τοὺς αἰχμαλώτους οὓς κατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφει, καὶ ἤρετο αὐτοὺς πότερον δεδέσθαι καὶ δουλεύειν κακῶς βούλοιντο ἢ μονομαχῆσαι ἀλλήλοις, ὥστ' ἀφεθῆναι προῖκα τοὺς νικήσαντας. καὶ ὡς τὸ δεύτερον εἵλοντο, συνέβαλεν αὐτούς. καὶ μαχεσαμένων ἐδημηγόρησε, τοὺς οἰκείους στρατιώτας ἐπιρρωννὺς καὶ C παραθήγων εἰς πόλεμον· τοῦτο δ' ἑτέρωθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐποίησεν. εἶτα συνῆλθον μὲν ὡς ὅλοις τοῖς στρατοπέδοις μαχούμενοι, ὁ Σκιπίων δέ, προσυμμίξας τῷ ἱππικῷ καὶ ἡττηθεὶς συχνούς τε ἀποβαλὼν καὶ αὐτὸς τρωθείς, ἀποθανὼν τ' ἂν εἰ μή περ αὐτῷ Σκιπίων ὁ υἱὸς καίπερ ὢν ἑπτακαιδεκαετὴς ἐπήμυνε, κατέδεισε μὴ καὶ τῷ πεζῷ σφαλῇ, καὶ αὐτίκα τε ἐπανήγαγε καὶ τῆς νυκτὸς ὑπεχώρησεν.

24. Ἀννίβας δὲ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ μαθὼν πρὸς τὸν Ἠριδανὸν ἦλθε, καὶ μήτε σχεδίας ἢ πλοῖα εὑρὼν (ἐνεπέπρηστο γὰρ παρὰ τοῦ Σκιπίωνος), τὸν μὲν ἀδελφὸν Μάγωνα D σὺν τοῖς ἱππεῦσι διανήξασθαι καὶ ἐπιδιῶξαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκέλευσεν, αὐτὸς δὲ ἄνω πρὸς τὰς πηγὰς χωρήσας τοῦ ποταμοῦ,

1 αὐτὸς — ἤλασε om C. 2 πρὶν δὲ δὴ — 9 εἰς πόλεμον Dionis excerptum Vaticanum 72. 3 δὴ om C. τοὺς στρατιώτας ὁ ἀννίβας AB. 5 πότερον δὲ δέχεσθαι κακῶς δουλεύειν βούλοιντο A. δεδόσθαι, corr δεδέσθαι, C. 8 ἐπιρωννὺς PW. 10 μαχόμενοι A. 14 τῆς om A. 15 ἀπεχώρησεν AB. 16 δὲ om C. 17 ἢ πλοῖα om C. πλοῖον A. 18 ἐμπέπρηστο A.

Fontes. *Cap. 24. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

ctus. ac dies quidem aliquot quieverunt, deinde autem ambo pugnae se pararunt. sed priusquam ad manus veniretur, Hannibal militibus convocatis in itinere captos produxit in medium, rogans utrum vincti duram perpeti servitutem mallent an inter sese singulari certamine congredi, ut victores gratis manumitterentur. ut posterius praetulerunt, eos inter sese commisit. peracto certamine militum suorum animos pro contione confirmavit atque ad bellum acuit: idem et Scipio ex altera parte fecit. deinde ita congressi sunt, quasi cum totis exercitibus confiicturi essent. sed Scipio equestri praelio in primis tentato, multis amissis, victus et vulneratus, atque adeo perimendus nisi a filio septemdecim annos nato protectus esset, timens ne pedites etiam succumberent, statim receptui cecinit ac noctu recessit.

24. Hannibal eius discessu mane cognito ad Padum venit. ubi cum ne unam quidem ratem invenisset (cremarat enim omnia navigia Scipio), fratrem Magonem cum equitibus tranare iussit Romanosque persequi: ipse sursum ad fontes amnis profectus elephantes qua flumen

τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὸν ἐπίρρουν διαβῆναι προσέταξε. καὶ οὕτω τοῦ ὕδατος περὶ τοῖς ὄγκοις τῶν ζώων ἐμποδιζομένου καὶ σκεδαννυμένου, ῥᾷον κάτω σφῶν διεπεραιώθη. καταληφθεὶς οὖν ὁ Σκιπίων κατὰ χώραν ἔμεινε, καὶ ἐμαχέσατ' ἄν, εἰ μὴ νυκτὸς οἱ Γαλάται οἱ μετ' αὐτοῦ ηὐτομόλησαν. ὁ δ' οὖν Σκιπίων ἐπὶ τούτῳ ταραχθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ τραύματος ταλαιπωρήσας ὑπὸ νύκτα αὖθις ἐξανέστη καὶ ἐπὶ μετεώρου τὸ τάφρευμα ἐποιήσατο· δίωξις δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐγένετο. μετὰ δὲ τοῦτο ἀφίκοντο καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ποιησάμενοι ἐστρατο- P I 411 πεδεύσαντο.

Ὁ μὲν οὖν Σκιπίων διά τε τὸ τραῦμα καὶ διὰ τὰ συμβεβηκότα ἀνεῖχε καὶ δύναμιν μετεπέμπετο, Ἀννίβας δὲ πολλὰ πειράσας παρακινῆσαι πρὸς μάχην αὐτόν, ἐπεὶ οὔτε τοῦτ' ἠδυνήθη καὶ τροφῆς ἐσπάνισε, φρουρίῳ προσέβαλεν ἐν ᾧ σῖτος πολὺς τῶν W II 74 Ῥωμαίων ἔκειτο. καὶ μηδὲν περαίνων, τὸν φρούραρχον διέφθειρε χρήμασι· κἀκεῖνό τε προδοθὲν ἔλαβε, καὶ τὰ ἄλλα σχεῖν τὰ μὲν ὅπλοις τὰ δὲ χρυσίῳ ἐπήλπισε. κἂν τούτῳ ὁ Λόγγος τὴν Σικελίαν τῷ ὑποστρατήγῳ πιστεύσας πρὸς τὸν Σκιπίωνα κεκλημένος ἀφίκετο. καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ ὅτι τινὰς B κατατρέχοντας τὴν χώραν ἐκράτησεν, εἰς παράταξιν ὥρμησεν. καὶ ἐσφάλη ἐνέδραις περιπεσών· καὶ τοῦ Ἀννίβου ἐπεξελθόντος μετὰ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μετ' αὐτοῦ ἐτράπησαν

3 διεπεραιώθησαν A. 5 Γαλάται] huc pertinere videtur Dionis excerptum Vaticanum 73 pag. 192 extr. 12 κατεπέμπετο A. 13 τοῦτ'] ταῦθ' A. 16 παραδοθὲν A. 17 ἤλπισε B.

concitatius fertur traducit, et aqua in belluarum mole resistente et sparsa facilius infra eos transiit. Scipio ab hostibus deprehensus se loco non movit: ac pugnam iniisset, nisi Gallica auxilia noctu ad hostes transfugissent. ea re turbatus, et dolore vulneris vexatus, sub noctem castra in editiorem locum transtulit vallumque communiit, persequente nemine. deinde Carthaginienses venerunt, et flumine interiecto castrametati sunt.

Dum Scipio tum ex dolore vulneris tum ob acceptam cladem sese continens plures copias exspectat, Hannibal multis frustra tentatis ut eum ad pugnam eliceret, cum penuria commeatus laboraret, castellum quoddam est adortus, in quo Romani multum frumenti repositum habebant; et quia vi nihil proficiebat, castellanum pecunia corrumpit ut id sibi prodat. quo occupato etiam caeteris partim vi partim auro se potiturum speravit. interea Longus, Sicilia legato credita, arcessitus ad Scipionem venit. nec multo post ex ambitione, et quod praedatores quosdam superarat, dum in pugnam ruit, in insidias delapsus impingit, et ab Hannibale cum equitibus et elephantis in fugam convertitur: in

εἰς φυγήν, καὶ πολλοὶ διεφθάρησαν φόνῳ, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἀπερισκέπτως ἐμπεσόντες ἐπνίγησαν, ὡς ὀλίγους μετὰ τοῦ Λόγγου περισωθῆναι. νικήσας μέντοι ὁ Ἀννίβας οὐκ ἔχαιρεν, ὅτι στρατιώτας τε πολλοὺς καὶ τοὺς ἐλέφαντας πλὴν ἑνὸς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν τραυμάτων ἀπέβαλεν.

Ἀνοχὴν οὖν ἄσπονδον ποιησάμενοι πρὸς τὴν συμμαχίδα C σφῶν ἑκάτεροι ἐχώρησαν, κἀν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἐχείμαζον. καὶ τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἄφθονα ἐφοίτα τὰ ἐπιτήδεια, ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἀρκούμενος τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων διδομένοις ταῖς τε κώμαις καὶ ταῖς πόλεσι τῶν Ῥωμαίων προσπίπτων τὰ μὲν ἐκράτει τὰ δ' ἀπεκρούετο. καί ποτε τῷ ἱππικῷ ὑπὸ τοῦ Λόγγου νικηθεὶς ἐτρώθη. θαρσήσαντες οὖν ἐκ τούτου τινὲς τῶν Ῥωμαίων καὶ καθ' ἑαυτοὺς προσβάλλοντι αὐτοῖς ἐπεξῆλθον. κἀκείνους τε ἔφθειρε, καὶ τοῦ χωρίου ὁμολογίᾳ ἐκράτησε· καὶ αὐτὸ μὲν κατέσκαψε, τῶν δ' αἰχμαλώτων τοὺς μὲν Ῥωμαίους ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε. τοῦτο δὲ καὶ ἐφ' ἅπασι τοῖς ζωγρουμένοις D ἐποίει, τὰς πόλεις δι' αὐτῶν οἰκειούμενος. ἀμέλει καὶ τῶν λοιπῶν Γαλατῶν πολλοὶ καὶ Λιγύων καὶ Τυρσηνῶν τοὺς Ῥωμαίους τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας οἱ μὲν φονεύσαντες οἱ δὲ ἐκδόντες μετέστησαν.

Ἐς δὲ τὴν Τυρσηνίδα τῷ Ἀννίβᾳ πορευομένῳ ὁ Λόγγος ἐπέθετο, χειμῶνος πολλοῦ γενομένου. πεσόντων δὲ ἀμφοτέροις πολλῶν ὁ Ἀννίβας ἐς τὴν Λιγυστικὴν ἐλθὼν ἐνδιέτριψεν.

1 φυγήν, corr σφαγήν, A. 4 ὑπὸ] καὶ A. 6 τὴν om A. 10 προσπιπτόντων A. 16 καὶ add AB. 17 δι'] δ' A. 18 πολλοὶ καὶ] καὶ πολλοὶ τῶν A. 22 δ' B.

qua multi caesi, multi temere in fluvium praecipitati perierunt, pauci cum Longo evasere. Hannibal vero ea victoria non est laetatus, quod et milites multos et elephantos omnes praeter unum frigore et vulneribus confectos amiserat.

Factis igitur sine foedere induciis utrique ad socios se contulerunt et in eorum urbibus hibernarunt. ac Romanis commeatus abunde suppetebat: Hannibal autem, cum ea quae socii dabant satis non essent, Romanorum pagos et oppida invadendo alias vincebat alias repellebatur. aliquando equestri certamine a Longo victus vulnus accepit. unde quidam ex Romanis sumpta fiducia per sese contra eum moenia oppugnantem eruperunt. sed et illi caesi sunt, et oppidum facta deditione eversum, et ex captivis Romani omnes interfecti, caeteri dimissi. eandem rationem in omnibus captivis observavit, ut per eos urbes sibi conciliaret. quin ex reliquis etiam Gallis Liguribus et Etruscis multi, Romanis in suis oppidis partim occisis partim deditis, defecerunt.

Hannibal in Etruriam iturus a Longo magna tempestate lacessitus est; et multis utrinque caesis in Liguriam profectus diu ibi se continuit,

ὑποπτεύων δὲ καὶ τοὺς σφετέρους, οὐδενὶ ῥᾳδίως ἐπίστευεν, ἀλλὰ τὴν ἐσθῆτά τε μεταβάλλων καὶ κόμαις χρώμενος περιθέτοις τήν τε διάλεξιν ἄλλοτε ἄλλην ποιούμενος (ᾔδει γὰρ πλείους, καὶ τὴν τῶν Λατίνων) καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ ἐπεσκόπει ἤκουέ τε P I 412 πλεῖστα ὡς οὐκ Ἀννίβας, καί τινα ὡς ἕτερός τις ἐφθέγγετο.

25. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ἰταλίᾳ ταῦτα ἐγίνετο, ὁ δ' ἕτερος Σκιπίων ὁ Γάϊος εἰς τὴν Ἰβηρίαν παρέπλευσε, καὶ τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς μέχρι τοῦ Ἴβηρος πάντα καὶ τῶν ἄνω συχνὰ τὰ μὲν βίᾳ τὰ δ' ἑκόντα προσείληφε, καὶ τὸν Βαννῶνα μάχῃ νικήσας ἐζώγρησεν. ὁ δὲ τοῦ Ἀννίβου ὅμαιμων Ἀσδρούβας μαθὼν ταῦτα διέβη τὸν Ἴβηρα, καὶ τῶν μεταστάντων τινὰς ἐπηγάγετο· τοῦ δὲ Σκιπίωνος ἐπελθόντος αὐτῷ ἀνεχώρησεν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν Φλαμίνιον καὶ τὸν Γεμῖνον αὖθις B ὑπάτους εἵλοντο. Ἀννίβας δ' ἄρτι τοῦ ἔαρος ἐπιστάντος ὡς ἔγνω τὸν Φλαμίνιον μετὰ τοῦ Σερουϊλίου Γεμίνου χειρὶ πολλῇ ἐπ' αὐτὸν ἰόντα, πρὸς ἐξαπάτην αὐτῶν ἐτράπη, καὶ πλαττόμενος ἐνδιατρίψειν ἐκεῖ καὶ μάχην συνάψειν, ἐπεὶ νομίσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ χώραν μένειν ἀμελῶς τῶν ὁδῶν ἔσχον, ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοὺς ἱππέας κατέλιπεν, αὐτὸς δ' ὑπὸ νύκτα ἄρας τά τε στενόπορα μεθ' ἡσυχίας διῆλθε καὶ πρὸς Ἀρίτιον ἠπείγετο·

6 τῇ om B. ἐγένετο A. 7 immo Γναῖος. 9 δ'] δὲ καὶ B. βαανῶνα ABCW. "Βαννῶνα Regii et Colberteus" Ducangius. Ἄννωνα Polybius. 11 ὑπηγάγετο A. 13 γεμίνιον A, Γαΐον P, γάϊον BCW. 14 ὑπάτους αὖθις AB. 15 τοῦ om A.

Fontes. *Cap. 25. Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Vaticanum* 73 *p.* 193.

suos quoque suspectos habens, nemini temere credens. sed et veste mutata et coma apposititia utens, et alias alia lingua loquens (plures enim norat, ipsamque Latinam), et noctu et interdiu plurima et videbat et audiebat, quaedam etiam loquebatur, persona sua dissimulata.

25. Dum haec in Italia geruntur, alter Scipio Gaius in Hispaniis appulit, et oram eius maritimam omnem usque ad Iberum, multa etiam superiora loca, partim vi partim deditione, Bannonem quoque praelio victum cepit. quibus Hasdrubal frater Hannibalis cognitis, Ibero superato, et quibusdam ex iis qui defecerant receptis, Scipioni contra se eunti cessit.

Romani Flaminium et Geminum denuo consules crearunt. Hannibal ubi ineunte vere Flaminium et Servilium Geminum cum magna manu adventare cognovit, ad eos decipiendos conversus, seque ibi moraturum et pugnae copiam illis facturum simulando, dum Romani verum id esse rati vias negligenter custodiunt, equitibus in castris relictis noctuque sarcinis collectis et angustiis per otium superatis Aretium contendit,

καὶ οἱ ἱππεῖς δέ, ἐπεὶ πολὺ προῆλθεν, ἀπῄεσαν αὐτῷ ἐφεπόμενοι. C οἱ δ᾽ ὕπατοι γνόντες ἠπατημένοι, Γεμῖνος μὲν αὐτοῦ ὑπέμεινε τούς τ᾽ ἀφεστηκότας κακώσων καὶ κωλύσων ἐπικουρῆσαι Καρχη- W II 75 δονίοις, Φλαμίνιος δὲ μόνος ἐδίωκεν, ἵν᾽ αὐτοῦ μόνου τὸ ἔργον τῆς νίκης, ὡς ᾤετο, γένηται. καὶ τὸ Ἀρίτιον προκατέλαβεν· ὁ γὰρ Ἀννίβας συντομωτέραν τραπόμενος δυσόδοις ἐνέτυχε, καὶ ἀνθρώπους συχνοὺς καὶ πολλὰ ὑποζύγια καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέβαλεν. ὀψὲ δ᾽ οὖν πρὸς τὸ Ἀρίτιον ἐλθών, καὶ εὑρὼν ἐκεῖ τὸν Φλαμίνιον, κατεφρόνησεν αὐτοῦ, καὶ μάχῃ μὲν οὐ συνέβαλε (τὸ γὰρ χωρίον ἀνεπιτήδειόν οἱ ἐδόκει), πεῖραν δὲ αὐτοῦ ποιούμενος ἔκειρε τὴν χώραν. κἂν τούτῳ ἐπεκδραμόντων D τῶν Ῥωμαίων ἐπανήγαγεν, ἵνα φοβεῖσθαι δόξῃ. τῆς δὲ νυκτὸς ἐξαναστάς, ἐπιτήδειόν τι χωρίον πρὸς τὴν μάχην εὑρὼν ἔμεινε. καὶ τοῦ μὲν πεζοῦ τὸ πλεῖον κατὰ τὰ ὄρη λοχᾶν ἔταξε, τὸ δ᾽ ἱππικὸν σύμπαν ἔξω τῶν στενῶν ἀφανῶς ἐφεδρεύειν ἐκέλευσε, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου μετ᾽ ὀλίγων ἐστρατοπεδεύσατο. ὁ δὲ Φλαμίνιος ἐν φρονήματι ὤν, καὶ ἐπὶ μετεώρου σὺν ὀλίγοις αὐτὸν ἰδών, τήν τε λοιπὴν στρατιὰν πόρρω ποι πεπομφέναι νομίσας, ῥᾳδίως μεμονωμένον αἱρήσειν ἤλπισε, καὶ ἐς τὸ στενὸν ἀπερισκέπτως εἰσῆλθε, κἀνταῦθα (ὀψὲ γὰρ ἦν) ηὐλίσατο. καὶ ὑπὸ μέσας νύκτας ὑπὸ καταφρονήσεως αὐτοὺς ἀφυλάκτως καθεύδοντας P I 413 πανταχόθεν ὁμοῦ περιέσχον οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πόρρωθεν ἀκον-

1 προῆλθον A. 2 γεμίνιος ABC. 5 κατέλαβεν A. 6 συντομώτερον A. 7 συχνοὺς] πολλοὺς A. 15 ἐνεδρεύειν A. 21 ἀφυλάκτως ABCW, ἀφυλάκτους P.

equitibus etiam cum longe processisset consecutis. consules ut se deceptos esse senserunt, Geminus ibi mansit, ut eos qui defecerant vexaret et Carthaginiensibus opem ferre prohiberet; Flaminius vero solus abeuntes persecutus, ut victoria scilicet sui unius esset, Aretium ante occupavit. nam Hannibal dum compendia quaerit, in invia incidit; multosque mortales, multa iumenta, et alterum oculum amisit. sero tandem ad Aretium progressus, Flaminium illic inventum contempsit: ac pugna quidem abstinuit (locus enim incommodus videbatur), sed hominis ingenium periclitans agrum vastavit. cum vero Romani excurrissent, simulato metu reduxit exercitum; et noctu castris promotis, locoque pugnae idoneo capto, peditum partem maximam in montibus in insidiis collocavit, equitatum omnem extra angustias clam in subsidiis esse iussit, ipse in tumulo cum paucis castra habuit. at Flaminius sibi fidens, cum eum cum paucis in colle vidisset, et longe ablegasse reliquum exercitum putaret, spe eius ita destituti facile capiendi concepta temere angustias est ingressus, ibique (serum enim diei erat) quievit. sub noctem mediam Carthaginienses eos sine excubiis (adeo sibi praefidebant) dormientes eodem tempore ab omni parte circumdederunt, atque eminus iaculis

τίοις καὶ σφενδόναις καὶ τοξεύμασι τοὺς μὲν εὐναζομένους ἔτι τοὺς δὲ τὰ ὅπλα λαμβάνοντας ἔκτεινον, αὐτοὶ μή τι δεινὸν ἀντιπάσχοντες. οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι, μηδενὸς αὐτοῖς συμπλεκομένου, σκότους τε καὶ ὁμίχλης οὔσης, οὐκ εἶχον τῇ σφετέρᾳ χρήσασθαι ἀρετῇ. τοσοῦτος δ' ἐγένετο θόρυβος, καὶ τοιαύτη ταραχώδης ἔκπληξις κατέσχεν αὐτούς, ὡς μηδὲ τῶν σεισμῶν τῶν τότε γενομένων αἰσθέσθαι, καίπερ πολλὰ μὲν οἰκοδομήματα κατερράγη, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν διέσχε τὰ δὲ καὶ συνέπεσεν, ὡς καὶ τὰς φάραγγας ἐμφράξαι, καὶ ποταμοὶ δὲ τῆς ἀρχαίας ἐξόδου ἀποκλεισθέντες ἄλλην ἐτράποντο. τοιοῦτοι μὲν σεισμοὶ τὴν Τυρ- B σηνίδα κατέσχον, οὐ μέντοι καὶ οἱ μαχόμενοι ἐν ἐννοίᾳ σφῶν ἐγένοντο. αὐτός τε οὖν ὁ Φλαμίνιος καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς ἔπεσον, συχνοὶ δὲ ἐπί τινα λόφον ἀνέβησαν· ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐγένετο, εἰς φυγὴν ὥρμησαν, καὶ καταληφθέντες τά τε ὅπλα καὶ ἑαυτοὺς ἐπ' ἀδείᾳ παρέδοσαν. ὅ γε μὴν Ἀννίβας βραχὺ τῶν ὀμωμοσμένων ἐφρόντισε, πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἁλόντων τὸ μὲν ὑπήκοον τό τε συμμαχικὸν τῶν Ῥωμαίων ἀφῆκεν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους δήσας ἐφύλασσε. πράξας δὲ ταῦτα ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο, καὶ μέχρι μὲν Ναρνιᾶς τήν τε γῆν τέμνων καὶ τὰς πόλεις προσαγόμενος πλὴν Σπωλητίου προῆλθε, Γάϊόν τε ἐνταῦθα Κεντήνιον C στρατηγὸν ἐνεδρεύοντα περισχὼν ἔκτεινεν· ὡς δὲ τῷ Σπωλητίῳ προσβαλὼν ἀπεκρούσθη, καὶ τὴν τοῦ Ναείρου γέφυραν καθηρη-

9 δὲ om B. 10 μὲν σεισμοὶ B, σεισμοὶ μὲν PW. σεισμοὶ om C. 19 μαρνιᾶς B. 20 σπωλητίου ABC, Σπωλιτίου PW. κεντώνιον A. 21 ἔκτεινεν] ἔφθειρεν AB. σπωλητίῳ A, σπωλιτίῳ B, σπολ τίῳ C, Σπολιτίῳ PW. 22 ναήρου A.

fundis sagittis, alios cubantes adhuc alios arma induentes, impune occiderunt. Romani enim in tenebris et nebula, nemine cominus congresso, virtute sua uti non potuerunt. tantus autem tumultus fuit, tanta perturbatio, tantus terror eos invasit, ut terrae motus qui tum fiebant non sentirent, quamvis multa aedificia corruerent, multi montes partim finderentur partim collapsi valles complanarent, et flumina veteribus alveis exclusa alio verterentur. quae cum in Etruria fierent, a pugnantibus non sunt animadversa. cecidit ipse Flaminius et maxima multitudo: complures etiam tumulo quodam occupato, ubi diluxit, fuga salutem quaesituri, capti arma et semetipsos impunitate promissa dediderunt. sed Hannibal, iurisiurandi parum memor, omnes captivos qui in castris erant ex subditis et sociis Romanorum dimisit, Romanos ipsos in vinculis asservavit. his actis, itinere Romam intento, Narniam usque agros vastando et urbes subigendo, Spoleto excepto, progressus, C. Centenium praetorem circumventum, evitatis eius insidiis, occidit. a Spoleto repulsus cum pontem Naris deiectum vidisset, idemque caeteris fluminibus

μένην εἶδε, καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς οὓς ἀναγκαῖον ἦν διελθεῖν τοῦτο γεγονὸς ἐπύθετο, τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἐπέσχεν, ἐς δὲ τὴν Καμπανίαν ἐτράπετο. τήν τε χώραν ἀρίστην καὶ τὴν πόλιν τὴν Καπύην μεγίστην οὖσαν ἀκούων, ἐνόμιζεν, εἰ σφᾶς προκαταλάβοι, καὶ τἆλλα δι' ὀλίγου προσκτήσασθαι.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι περὶ τῆς ἥττης ἤλγησαν, καὶ δι' ἐκείνους καὶ δι' ἑαυτοὺς ὀδυρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ἦσαν· τάς τε γεφύρας τοῦ Τιβέριδος πλὴν μιᾶς καθεῖλον, καὶ τὰ τείχη D πολλαχῇ πεπονηκότα σπουδῇ ἐπεσκεύαζον. δικτάτορά τε προχειρίσασθαι βουληθέντες αὐτοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὸν ἀνεῖπον. ἀγαπῶντες δὲ εἰ αὐτοὶ μόνοι σωθεῖεν, οὐκ ἔστειλαν τοῖς συμμάχοις βοήθειαν. πυθόμενοι δὲ τὸν Ἀννίβαν ἐς Καμπανίαν ὁρμηθῆναι, τότε καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι ἔγνωσαν. τῷ δ' Ἀννίβᾳ W II 76 τὸν δικτάτορα τὸν Φάβιον καὶ τὸν ἵππαρχον τὸν Μάρκον τὸν Μινούκιον ἀντικατέστησαν. οἳ ἐπ' ἐκεῖνον ἐλθόντες ἐς μὲν χεῖρας αὐτῷ οὐκ ᾔεσαν, παρεπόμενοι δὲ ἐπετήρουν εἴ που καιρὸς μάχης παραπέσοι· ἀποκινδυνεῦσαι γὰρ ὁ Φάβιος κατεπτηχόσι P I 414 στρατιώταις καὶ ἡττημένοις πρὸς πλείους καὶ νενικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα ὅσῳ μᾶλλον τὴν χώραν κακώσειαν, τοσούτῳ θᾶσσον ἀπορῆσαι τροφῆς αὐτοὺς ἤλπισε. τοιούτοις χρώμενος λογισμοῖς οὔτ' ἄλλῃ χώρᾳ ἐπήμυνεν οὔτε τῇ Καμπανίᾳ. κατέκλεισεν οὖν διὰ ταῦτα πᾶν τὸ πολέμιον εἰς τὴν Καμπανίαν· περισχὼν γὰρ αὐτοὺς

1 ἦν add A. 2 τοῦτο τὲ γεγονὸς C. 3 συνέσχεν C. 5 προσκτήσεσθαι? 9 δικτάτορά τε — 13 ἐπικουρῆσαι ἔγνωσαν Dionis excerptum Vaticanum 73 pag. 193, hinc emendandum. 17 περιπέσοι B.

quae transire necesse habebat esse factum audisset, omisso Romano itinere in Campaniam se convertit, cuius solum fertilissimum et urbem Capuam maximam esse audiebat: quas si occupasset, se caetera brevi tempore adiectarum putabat.

Romani clade audita maesti atque anxii, et semetipsos et caesos lugentes, pontes Tiberis praeter unum deiecerunt, et moenia multis in locis ruinosa celeriter refecerunt, et dictatorem in contione dixerunt. ac bene secum agi existimantes si ipsi manerent incolumes, nulla sociis auxilia miserunt. sed Hannibalis in Campaniam profectione audita, etiam sociis opem ferre decreverunt. Hannibali dictatorem Fabium et M. Minucium magistrum equitum opposuerunt. qui cum eo venissent, cum illo non congressi sunt, sed tergis inhaerentes observarunt quando se pugnae offerret occasio. Fabius enim cum militibus trepidis et victis contra plures et victores Martis aleam experiri noluit; simulque putabat, quo magis agrum vastassent, eo citius commeatus penuria laboraturos. his rationibus adductus neque alteri regioni ulli neque Campaniae opem tulit, et omnes hostes in Campania conclusos et undique ignorantes cir-

ἀπανταχόθεν οὐκ εἰδότας ἐν φυλακῇ ἐποιήσατο. αὐτὸς μὲν γὰρ κἀκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῆς συμμαχίδος τῶν ἐπιτηδείων εὐπόρει, ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἣν ἔκειρον ὑπάρχοντα ᾔδει. καὶ διὰ τοῦτο ἀνεῖχε καὶ τῆς μελλήσεως οὐκ ἐφρόντιζε. διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν, ὡς καὶ μελλητὴς ἐπονομασθῆναι. B

26. *Ὁ δ᾽ Ἀννίβας, ἐπεὶ πρὸς χειμῶνα ἐγίνετο, καὶ οὔτε κατὰ χώραν χειμάσαι σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἠδύνατο, καὶ πολλαχῇ πειράσας ἐξιέναι τῆς Καμπανίας κεκώλυτο, τοιοῦτόν τι ἐμηχανήσατο. τοὺς αἰχμαλώτους πάντας, ἵνα μή τις αὐτῶν διαφύγῃ καὶ τὸ γινόμενον γνωρίσῃ τοῖς Ῥωμαίοις, κατέσφαξε· καὶ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ βοῦς ἀθροίσας, δᾷδας τοῖς αὐτῶν προσέδησε κέρασι, καὶ πρὸς τὰ κατὰ τοὺς Σαυνίτας ὄρη ὑπὸ νύκτα χωρήσας, τάς τε δᾷδας ἀνῆψε καὶ τὰς βοῦς ἐπετάραξεν. οἰστρηθεῖσαι δ᾽ ἐκεῖναι διὰ τὸ πῦρ καὶ τὴν ἔλασιν πολλαχῇ τὴν ὕλην* C *ἐνέπρησαν, κἀκ τούτου ῥᾳδίαν παρέσχον αὐτῷ τὴν ὑπέρβασιν. οἱ γὰρ ἐν τῷ πεδίῳ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἐν τοῖς μετεώροις, ἐνέδρας πτοηθέντες, οὐκ ἐκινήθησαν. καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας διῆλθε καὶ ἐς τὴν Σαυνῖτιδα ἐκομίσθη.*

Ὁ οὖν Φάβιος μεθ᾽ ἡμέραν τὸ γενόμενον γνοὺς κατεδίωξε, καὶ τούς τε καταλελειμμένους ἐν τῇ ὁδῷ ἵνα σφᾶς εἴρξωσι τρεψάμενος, καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτοῖς κρατήσας, ἐστρατοπεδεύ-

3 *δὲ* om B. 4 *ἐφρόντιζε* AC, *ἐφρόντισε* PW. 5 *ἐπονομασθῆναι* C, *ἐπωνομασθῆναι* PW. 11 *ἑαυτῶν* A. 16 *πεδίῳ*] *στρατοπεδίῳ* C. 19 *γινόμενον* A. *κατεδίωκεν* B.

Fontes. *Cap.* 26. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Vaticana* 74—76 *p.* 193 *sq.*, *Peirescianum* 48.

cnmdatos observavit. nam ipsi quidem et ex mari et ex sociis civitatibus commeatus abunde suppetebat, illis vero nihil esse nisi ex agrorum vastatione norat. his de causis moram aequo ferebat animo: sed a civibus non sine querelis cunctator dicebatur.

26. Hannibal autem instante hieme, cum ob commeatus penuriam eo loco hibernare non posset, et varias rationes Campaniae exeundi frustra tentasset, huiusmodi consilium cepit. captivos omnes convocatos, ne quis eorum effugeret et quid ageretur Romanis significaret, occidit; et boum, quos in castris habebat, cornibus faces alligavit, noctuque ad Samniticos montes profectus, facibus incensis boves exstimulavit; qui igni et verberibus in rabiem acti, multis in locis silva incensa, facilem ei transitum praebuerunt. nam Romani qui in campo et qui in collibus erant, insidias veriti, se non commoverunt. sic Hannibal ad Samnites pervenit.

Ea re Fabius mane cognita abeuntes persequens, iis qui ad hostes repellendos in via relicti erant fugatis eorumque sociis superatis, non

σατο μὲν οὐ πόρρω τῶν πολεμίων, οὐ μέντοι καὶ ἐς χεῖρας ἐκείνοις ἦλθεν, ἀλλ' ἀποσκίδνασθαί τε αὐτοὺς καὶ προνομεύειν
D ἐκώλυεν· ὥστε τὸν Ἀννίβαν ἀπορήσαντα τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆσαι· ὡς δ' οὐκ ἐμάχετο, δι' ἡσυχίας δὲ παρηκολούθει ὁ Φάβιος, αὖθις ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Σαύνιον. καὶ ὁ Φάβιος αὐτῷ ἐφεπόμενος δι' ἀσφαλείας προσήδρευε, προμηθούμενος μήτε τῶν οἰκείων ἀποβαλεῖν τινας, καὶ αὐτὸς μὲν ἐν εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τυγχάνων, ἐκείνῳ δὲ τῶν ὅπλων ἐκτὸς οὐδὲν προσεῖναι ὁρῶν, καὶ μηδ' οἴκοθεν προσιοῦσαν ἐπικουρίαν. οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι καὶ ἐν γέλωτι αὐτὸν ἐποιοῦντο, γράφοντα εὖ πράττειν καὶ πολλὰ κατορθοῦν, καὶ στρατιώτας παρ' αὐτῶν αἰτοῦντα καὶ χρήματα, λέγοντες μὴ συμφωνεῖν τὰς αἰτήσεις ταῖς κατορθώσεσι. τοὺς γὰρ νικῶντας προσήκειν καὶ τῷ παρόντι
P I 415 ἀρκεῖσθαι στρατεύματι, καὶ χρήματα στέλλειν οἴκαδε, ἀλλ' οὐ προσαιτεῖν.

Ἕως μὲν οὖν ἐνεδήμει ὁ Φάβιος, δεινὸν οὐδὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο, ὡς δ' ἐκεῖνος εἰς τὴν Ῥώμην ἀπῆρε κατά τι δημόσιον, ἔπταισαν. ὁ γὰρ Ῥοῦφος ὁ ἵππαρχος, φρόνημα κενὸν ὑπὸ νεότητος ἔχων καὶ τῶν πολεμικῶν σφαλμάτων ἀπερίοπτος ὢν καὶ τῇ μελλήσει τοῦ Φαβίου ἀχθόμενος, ἐπεὶ τὴν προστασίαν τῆς στρατιᾶς μόνος ἔσχε, τῶν μὲν ἐντολῶν τοῦ δικτάτορος ὠλιγώρησεν, ὁρμήσας δ' εἰς παράταξιν τὸ μὲν πρῶτον νικᾶν ἔδοξεν,

5 καὶ ὁ Φάβιος — 15 οὐ προσαιτεῖν Dionis excerptum Vaticanum 74. 7 τῶν ἀναγκαίων ἐν εὐπορίᾳ AB. 13 προσήκειν Dionis exc., προσήκει PW. 14 στείλειν C. 17 ἐς C.

procul a Poenis castra posuit. sed pugna detrectata eos vagari et praedas agere prohibuit. itaque Hannibal ob cibariorum penuriam primum Romam invadere statuit: ut autem Fabius pugnae copia negata eum pedetentim asseqtabatur, in Samnium rediit, dictatore nunquam ab eo discedente, atque in id intento, ne quos suorum amitteret, cum ipse commeatu abundaret, ille autem praeter arma nihil haberet neque domo auxilia acciperet. nam Carthaginienses eum deridebant, scribentem se bene rem gerere et prosperis uti successibus, et tamen pecuniam et milites flagitantem: neque enim petitiones cum successibus consentire. victores enim decere, exercitibus quos habeant contentos, pecuniam domum mittere, non emendicare.

Ac dum Fabius apud exercitum fuit, nihil adversi Romanis accidit: eo autem Romam ob publica negotia profecto impegerunt. Rufus enim magister equitum, iuvenili audacia exsultans bellique casus non prospiciens et Fabii cunctationem aegre ferens, cum solus imperium adeptus esset, mandatorum dictatoris immemor acie cum hoste congressus principio bene pugnavit, sed tandem succubuit: et internecione de-

εἶτα ἡττήθη. κἂν πανσυδὶ διεφθάρη, εἰ μή τινες Σαυνιτῶν κατὰ τύχην τοῖς Ῥωμαίοις ἐπίκουροι ἀφικνούμενοι δόξαν τοῖς Καρχηδονίοις B παρέσχον προσιέναι τὸν Φάβιον. ἀναχωρησάντων οὖν διὰ τοῦτο κεκρατηκέναι ἐνόμισε, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην τὸ ἔργον W II 77 μεγαλύνων καὶ τὸν δικτάτορα προσδιαβάλλων ἐπέστειλεν, ὀκνηρὸν καὶ μελλητὴν αὐτὸν καλῶν καὶ τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦντα.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ νενικηκέναι τὸν Ῥοῦφον ὄντως ἐνόμισαν, καὶ οἷα παρὰ δόξαν θαρσήσαντες καὶ ἐπῄνουν αὐτὸν καὶ ἐτίμων. καὶ τὸν Φάβιον ἐν ὑποψίᾳ σχόντες διὰ ταῦτα καὶ ὅτι τὰ ἐν Καμπανίᾳ χωρία αὐτοῦ οὐκ ἐδῄωσαν, μικροῦ καὶ τῆς ἀρχῆς ἂν παρέλυσαν. ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν χρήσιμον νομίζοντες εἶναι οὐκ ἔπαυσαν, C τῷ δ' ἱππάρχῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προσένειμαν, ὥστ' ἄμφω ἀπὸ τῆς ἴσης ἄρχειν. δοξάντων δὲ τούτων ὁ μὲν Φάβιος οὔτε τοῖς πολίταις οὔτε τῷ Ῥούφῳ ἔσχεν ὀργήν, ὁ δὲ Ῥοῦφος, οὐδὲ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε μάλιστα ἐπεφύσητο καὶ κατέχειν ἑαυτὸν οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ἡμέραν ἠξίου παρ' ἡμέραν ἢ καὶ πλείους ἐφεξῆς ἐναλλὰξ μόνος ἄρχειν. δείσας δ' ὁ Φάβιος μή τι κακὸν ἐξεργάσηται εἰ πάσης τῆς δυνάμεως γένοιτο ἐγκρατής, πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνήνεσεν, ἀλλ' ἐνείματο τὸ στρατόπεδον, ὥστε τοῖς ὑπάτοις ἐπίσης ἰδίαν ἑκάτερον ἰσχὺν ἔχειν. καὶ παραχρῆμα ὁ Ῥοῦφος D ἀπεστρατοπεδεύσατο, ἵνα διάδηλος ᾖ ὅτι καθ' ἑαυτὸν ἄρχει

5 διαβάλλων A. 6 αὐτῶν A. 9 καὶ τὸν Φάβιον — p. 194 v. 1 τῷ δικτάτορι Dionis excerptum Peirescianum 48. 12 αὐτοῦ A. 16 ἐφεξῆς om Dionis exc. 17 ἐργάσηται A: Dionis exc. ἐξεργάσαιτο. 18 γένηται A. 20 ἰσχὺν] τὴν ἰσχὺν A. 21 ἄρχοι Dionis exc.

letus esset, nisi forte fortuna Samnitum auxilia ad Romanos accedentia Carthaginiensibus adventus Fabii opinionem attulissent. qui cum hac de causa recessissent, se victorem esse arbitratus, Romam litteras misit quibus et rem gestam exaggerabat et dictatorem ut segnem et cunctatorem et hostium studiosum criminabatur.

Romani vere vicisse Rufum opinati, praeter exspectationem receptis animis, eo collaudato et honorato Fabium et ob calumniam eam et quod hostes eius praedia in Campania non incendissent suspectum habentes parum abfuit quin magistratu privarent. sed cum eum usui rei publicae esse putarent, id quidem non fecerunt, sed magistro equitum eandem potestatem dederunt, ut ambo ex aequo imperarent. his decretis Fabius neque civibus neque collegae succensuit: Rufus vero, iam ante parum prudens, tum magis etiam inflatus temperare sibi non potuit quin postularet ut diebus alternis aut etiam pluribus diebus per vices solus imperaret. Fabius autem, veritus ne totius exercitus accepto imperio rem male gereret, neutrum concessit, sed divisit exercitum, ut more consulum uterque ex aequo privatas vires haberet. Rufus igitur statim castra transtulit, ut appareret se suapte auctoritate imperare,

ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῷ δικτάτορι. ὁ οὖν Ἀννίβας τοῦτο αἰσθόμενος ἐς μάχην αὐτὸν ὑπηγάγετο, ὡς ἐπὶ καταλήψει τοῦ χωρίου προσελθών· καὶ περιστοιχισάμενος ἐξ ἐνέδρας εἰς κίνδυνον κατέστησεν ὡς πανστρατιᾷ ἐξελεῖν, εἰ μὴ ὁ Φάβιος κατὰ νώτου αὐτῷ προσπεσὼν ἐκώλυσε.

Παθὼν οὖν τοῦτο ὁ Ῥοῦφος μετεβάλετο, καὶ τό στράτευμά τε τὸ περίλοιπον ἐς τὸν Φάβιον εὐθὺς ἤγαγε, καὶ τὴν ἀρχὴν παραδέδωκεν, οὐδ' ἀνέμεινε τὸν δῆμον ἀναψηφίσασθαι, ἀλλ'
P I 416 ἐθελοντὴς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν παρ' αὐτοῦ μόνος ἱππάρχων ἔλαβεν, ἀφῆκε. καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ πάντες ἐπῄνεσαν. καὶ ὁ Φάβιος αὐτίκα μηδὲν ἐνδοιάσας πᾶσαν ἐδέξατο, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸ ἀπεδέξατο. καὶ μετὰ ταῦτα αὐτός τε ἀσφαλέστατα προΐστη τοῦ στρατεύματος, καὶ μέλλων ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς ἀρχῆς τοὺς ὑπάτους μετεπέμψατο καὶ τὸ στράτευμα σφίσι παρέδωκε καὶ πάνθ' ὅσα πραχθῆναι ἐχρῆν παρῄνεσεν ἀφθονώτατα. κἀκεῖνοι θρασέως οὐδέν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποθήκην τοῦ Φαβίου ἅπαντα ἔπραξαν, καίπερ ὁ Γεμίνος καὶ προκατωρθώκει τι. τὸ γὰρ ναυτικὸν τῶν Καρχηδονίων ἰδὼν ὁρμῆσαν μὲν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ
B δὲ τὴν ἀντιπαρασκευὴν αὐτῶν μὴ προσμῖξαν αὐτῇ, ἐπεκπλεύσας τά τε τῶν Κυρνίων καὶ τὰ τῶν Σαρδονίων ἐν τῷ παράπλῳ ἐβεβαιώσατο, καὶ ἐς τὴν Λιβύην ἐκβὰς ἐλεηλάτησε τὴν παραλίαν αὐτῆς. ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέντοι δι' αὐτὰ ἐπεφύσητο ὥστε

2 τοῦ om AB. προσελθεῖν A. 6 Παθὼν οὖν — 11 πᾶσαν ἐδέξατο Dionis excerptum Vaticanum 75. 12 ὑπεδέξατο B. 13 καὶ μέλλων — 17 ἅπαντα ἔπραξαν Dionis excerptum Vaticanum 76. 17 προκατωρθώκει AC, προκατορθώκει PW. 19 αὐτῇ] αὐτῷ A. 20 alterum τὰ om A. 22 διὰ ταῦτα A. ἐπεφύσατο B.

non subesse dictatori. quo Hannibal animadverso, eum ad pugnam elicuit per speciem eius loci occupandi; et undique per insidias circumventum in discrimen adduxit totius amittendi exercitus, nisi Fabius hostem a tergo adortus obstitisset.

Hac plaga accepta Rufus mutavit animum, et relliquiis exercitus statim ad Fabium adductis imperium una, non exspectatis populi suffragiis, ultro ei tradidit, quod solus ex magistris equitum acceperat. quo nomine ab omnibus est laudatus. idque Fabius statim citra ullam dubitationem universum recepit, approbante populo. deinde milites cautissime duxit, et magistratu abiturus consules tradito exercitu candidissime de omnibus rebus monuit: qui confidenter nihil, sed ex Fabii consiliis omnia administrarunt, quamvis Geminus rem bene gesserat. nam cum classem Carthaginiensium tendere in Italiam, sed ob Romanorum instructionem non appellere vidisset, inter navigandum Corsicam et Sardiniam firmavit, et exscensu in Africa facto ex ora maritima praedas egit. quae

πρὸς τὸν Ἀννίβαν διακινδυνεῦσαι, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Φαβίου ἐνέμεινεν. ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐκέθ' ὁμοίως τοῖς Καρχηδονίοις προσετίθεντο. ἐφοβοῦντο γὰρ μὴ ὁ Ἀννίβας τῆς Ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακόν τι αὐτοὶ ὑπὸ Ῥωμαίων ἅτε προσοίκων πάθωσι. καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἀποβησόμενον ἐσκόπουν, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὖθις μετέστησαν. καὶ ἀναθήματά τινες αὐτοῖς C ἔπεμψαν. καὶ τοῦ Ἱέρωνος πολλὰ πεπομφότος, σῖτον καὶ Νίκης ἄγαλμα οἱ Ῥωμαῖοι μόνα ἔλαβον, καίπερ ἐν ἀχρηματίᾳ ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀμιγὲς καὶ καθαρὸν γινόμενον πρότερον, χαλκῷ προσμῖξαι.

LIBER NONUS.

1. Ταῦτα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τότε ἐπράχθη· καί τινες δοῦλοι συνωμοσίαν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ πεποιηκότες προκατελήφθησαν· κατάσκοπός τέ τις ἁλοὺς ἐν αὐτῇ τὰς χεῖρας ἀπεκόπη καὶ ἀφείθη, ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις γένηται τοῦ πάθους αὐτάγγελος. ἐν δὲ τῇ Ἰβηρίᾳ ναυμαχίᾳ πρὸς τῇ τοῦ Ἴβηρος ἐκβολῇ ὁ Σκιπίων ἐνίκησεν· D ἰσοπαλῶς γὰρ ἀγωνιζομένων τὰ ἱστία τῶν νεῶν ὑπετέμετο, ὅπως W II 78 ἀπογνόντες προθυμότερον ἀγωνίσωνται. καὶ τήν τε χώραν ἐπόρθησε

13 ἀνεκόπη A. 17 ἐπόρθησαν A.

Fontes. *Cap.* 1. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Vaticanum* 77 *p.* 195, *cf. excerptum Planudeum* 54 *p.* 544.

cum egisset, non tamen elatus fuit, ut temere Hannibalem aggrederetur, sed Fabii mandatis paruit. unde urbes non tam facile ut prius ad Carthaginienses defecerunt, metuentes ne Hannibale Italia pulso a Romanis finitimis male tractarentur. ac plerique futura considerabant, sed pauci ad Romanorum societatem redibant: quidam etiam donaria miserunt. ex multis autem Hieronis muneribus frumentum duntaxat et Victoriae signum acceperunt, quanquam adeo pecuniae inopes, ut argenteum nummum, prius impermistum et purum, aere admisto adulterarent.

1. Haec tum in Italia acta sunt: ac Romae servilis coniuratio mature oppressa. explorator quidam in urbe deprehensus amputatis manibus dimissus est, ut ipse Carthaginiensibus suae cladis nuntius esset. in Hispania Scipio navali praelio ad Iberi ostia vicit: nam cum pugna principio anceps esset, vela navium resecuit, quo alacrius sui, fuga desperata, dimicarent. nec agros duntaxat vastavit, sed etiam multa loca

καὶ τείχη συχνὰ ἐχειρώσατο καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πουπλίου Σκιπίωνος πόλεις τῶν Ἰβήρων προσεκτήσατο. Ἄβελος γάρ τις Ἴβηρ, δοκῶν μὲν τοῖς Καρχηδονίοις πιστός, τὰ τῶν Ῥωμαίων δὲ θεραπεύων, ἀνέπεισε τὸν φρουροῦντα τοὺς τῶν Ἰβήρων ὁμήρους οἴκαδε αὐτοὺς ἀποπέμψαι, ἵν' ἐς εὔνοιαν τάχα ὑπ' αὐτῶν αἱ πόλεις ὑπαχθῶσι· καὶ παραλαβὼν σφᾶς ἅτε καὶ τῆς ἐπινοίας εἰσηγητὴς
P I 417 γεγονώς, πρὸς τοὺς Σκιπίωνάς τε πρότερον πέμψας καὶ κοινολογησάμενος περὶ ὧν ἠξίου, εἶτα νυκτὸς ὑπεκκομίζων αὐτοὺς ἑάλω δῆθεν. καὶ οὕτως ἐκείνων τε ἐγκρατεῖς ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰς πατρίδας αὐτῶν ἀνακομισθέντων οἴκαδε κατεκτήσαντο.

Ἐν μὲν οὖν τούτοις εὐτύχουν, συμφορᾷ δ' αὖ περιέπεσον ἧς οὔτε πρόσθεν οὔθ' ὕστερον δεινοτέρᾳ οὐδεμιᾷ. προηγήσατο δὲ ταύτης καί τινα τέρατα καὶ τὰ τῆς Σιβύλλης λόγια, ἥτις πρὸ τοσούτων ἐτῶν τὴν συμφορὰν αὐτοῖς ἐμαντεύσατο. θαυμαστὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Μάρκου προμάντευμα· χρησμολόγος γάρ τις καὶ
B οὗτος γενόμενος ἐν τῷ Διομηδείῳ πεδίῳ πταίσειν αὐτοὺς ἅτε καὶ Τρῶας τὸ ἀρχαῖον ὄντας ἐφοίβασε. τοῦτο δ' ἐν Ἀπουλίᾳ τῇ Δαυνίων ἐστί, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς τοῦ Διομήδους κατοικήσεως, ἣν ἐκεῖ ἀλητεύσας ἐποιήσατο, ἔσχηκεν. ἐν γὰρ τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ καὶ αἱ Κάνναι, ἔνθα τότε ἐδυστύχησαν, παρά τε τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ περὶ τὰς τοῦ Αὐφιδίου ἐκβολάς, εἰσίν. ἡ δὲ Σίβυλλα φυλάττεσθαι μὲν τὸ χωρίον παρῄνεσεν, οὐ μέντοι καὶ πλεῖόν τι γενήσεσθαι ἔφη οὐδ' εἰ διὰ πάσης αὐτὸ ποιήσαιντο φυλακῆς.

1 καὶ τὰ τείχη A. 7 τε A, τὸ PW. 8 ἔπειτα A. 9 ἐγίνοντο A. 11 συμφορᾷ δ' αὖ περιέπεσον] σφοδρᾷ δ' αὖ περιέπεσον συμφορᾷ A. 14 ἐτῶν] χρόνων A. αὐτῆς A. 15 potius Μαρκίου. 18 διομήδου A. 21 περὶ] παρὰ AB.

munita subegit, et per fratrem P. Scipionem urbes Hispanicas Romano imperio adiecit. Abelus enim quidam Hispanus, cum Carthaginiensibus fidus esse crederetur, re vera Romanis favens, persuasit ei qui obsides Hispanorum custodiebat, ut eos domum abire sineret, quo facilius civitates ad benevolentiam adducerentur. quos cum, ut illius consilii auctor, legatis prius ad Scipionem missis et communicatis iis quae volebat, noctu abduceret, captus est scilicet. Romani iis domum remissis, patrias eorum in deditionem acceperunt.

Quae cum feliciter succederent, in eam cladem inciderunt, qua nec ante nec post graviorem senserunt. eaque prodigiis praesignificata est et Sibyllinis oraculis tot ante aetatibus praedicta. mirabilis fuit et Marci vatis divinatio, qui eos, quippe a prima stirpe Troianos, in campo Diomedaeo cladem accepturos praedixit. is vero in Apulia Dauniorum est, nomen ab habitatione Diomedis sortitus, cum illic oberraret. in eo enim campo Cannae sunt, ubi caesi fuerunt, iuxta sinum Ionium et Aufidi ostia. Sibylla autem monuit ut eum locum caverent, neque tamen quicquam cautione vel diligentissima profecturos adiecit.

Τοιαῦτα μὲν οὖν ἦσαν τὰ χρησμοδοτήματα, τὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις συμβάντα οὕτως ἐγένετο. ἦρχον μὲν Παῦλος Αἰμίλιος καὶ Τερέντιος Οὐάρρων, ἄνδρες οὐχ ὁμοιότροποι· ὁ μὲν γὰρ εὐ- C πατρίδης ἦν καὶ παιδείᾳ κεκόσμητο καὶ τὸ ἀσφαλὲς προετίμα τοῦ προπετοῦς, Τερέντιος δὲ ἐν τῷ ὁμίλῳ ἐτέθραπτο καὶ ἐν βαναυσικῇ θρασύτητι ἤσκητο καὶ τἆλλά τε ἐξεφρόνει καὶ τὴν ἡγεμονίαν μόνος ἔχειν ἡγεῖτο διὰ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν. ἦλθον οὖν ἄμφω εἰς τὸ στρατόπεδον εὐκαιρότατα· οὔτε γὰρ τροφὴ ἔτι ἦν τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τὰ τῶν Ἰβήρων κεκίνητο, τά τε τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἠλλοτριοῦτο· καὶ εἴ γε καὶ τὸ βραχύτατον ἐπεσχήκεσαν, ἀπόνως ἐκράτησαν ἄν. νῦν δέ γε τοῦ Τερεντίου τὸ ἀπερίοπτον καὶ τὸ τοῦ Παύλου ἐπιεικὲς ἥττησεν αὐτούς. ὁ γὰρ Ἀννίβας ἐπεχείρησε μὲν καὶ παραχρῆμα πρὸς μάχην αὐτοὺς ὑπαγαγέσθαι, καὶ σὺν ὀλίγοις D προσπελάσας αὐτῶν τῷ ἐρύματι, ἐπεὶ ἐκδρομὴ ἐγένετο, ἑκὼν ὑπεχώρησεν, ὅπως δεδιέναι νομισθεὶς ἐπισπάσαιτο μᾶλλον αὐτοὺς εἰς παράταξιν· τοῦ δὲ Παύλου τοῖς οἰκείοις στρατιώταις ἐπισχόντος τὴν δίωξιν ὁ Ἀννίβας προσεποιήσατο φοβεῖσθαι, καὶ τῆς νυκτὸς ἀνασκευασάμενος ὡς ἀπιὼν σκεύη τε συχνὰ κατέλιπεν ἐν τῷ χαρακώματι καὶ τὰ λοιπὰ ἀμελέστερον κομίζεσθαι ἐνετείλατο, ἵνα τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ἁρπαγὴν αὐτῶν τραπομένων ἐπίθηται σφίσι. καὶ εἰς ἔργον ἂν τὸ βούλευμα ἤγαγεν, εἰ μὴ ὁ Παῦλος καὶ ἄκοντας κατεσχήκει τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν Τερέντιον.

1 χρησμῳδήματα AB. 2 ἦρχον μὲν — 12 ἥττησεν αὐτούς Dionis excerptum Vaticanum 77. 3 οὐάρων AB. 5 ἐτέθραπτο Dionis exc., ἐτέτραπτο PW. 8 ἔτι om C. 10 ἐπεσχήκασιν A. 14 προσελάσας B. 18 συχνὰ] χρυσᾶ B.

Ac talia fuerunt oracula: res autem ita gesta est. legionibus praeerant Paulus Aemilius et Terentius Varro, viri dissimilibus ingeniis. nam alter patricius erat doctrina ornatus, tutasque rationes audaciae praeponebat: Terentius vero inter plebeios educatus et importunae audaciae assuetus tum aliis de rebus perperam sentiebat, tum se solum habere imperium ob collegae moderationem opinabatur. ambo autem perquam in tempore in castra venerunt. neque enim commeatum habebat Hannibal, et res Hispanicae turbatae erant, et socii ab eo alienabantur. quod si perpusillum morati essent, citra laborem vicissent. nunc Terentii temeritas et Pauli moderatio causae cladis exstiterunt. nam Hannibal statim eos ad pugnam elicere studens cum paucis munitionem aggressus est, factaque excursione sponte recessit, ut timore simulato facilius eos in praelium attraheret. cumque Paulus suos milites ab hoste persequendo revocasset, timore simulato, vasis noctu collectis tanquam abiturus multa in vallo reliquit caeteraque negligentius portari iussit, ut Romanos in rapinam intentos aggrederetur. atque id omnino accidisset, nisi Paulus milites et Terentium vel invitos cohibuisset.

Ὁ οὖν Ἀννίβας καὶ τούτου διαμαρτὼν νυκτὸς πρὸς τὰς P I 418 Κάννας ἀφίκετο. καὶ γνοὺς τὸ χωρίον καὶ πρὸς ἐνέδρας καὶ πρὸς παράταξιν ἐπιτήδειον, ἐστρατοπεδεύσατο. καὶ προήροσε πάντα τὸν τόπον ὑπόψαμμον ὄντα, ἵνα κονιορτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἀρθῇ· τὸν γὰρ ἄνεμον, ὃς ἐν θέρει ἐκεῖσε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰώθει γίνεσθαι, κατὰ νώτου ἔχειν ἐμηχανήσατο. οἱ δ' ὕπατοι ἕωθεν W II 79 κενὸν ἀνδρῶν ἰδόντες αὐτοῦ τὸ χαράκωμα, πρῶτον μὲν ἐπέσχον, ἐνεδρεύεσθαι δόξαντες, εἶτα μεθ' ἡμέρας πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκοντο. καὶ παρὰ τῷ ποταμῷ ἑκάτερος ἰδίᾳ ηὐλίσατο· οὐκ ὄντες γὰρ ὁμοήθεις τὴν πρὸς ἀλλήλους συνουσίαν ἐξέκλινον. καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἡσύχαζεν, ὁ δέ γε Τερέντιος ἤθελε συμβαλεῖν· ἀμβλυτέρους δὲ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν ἀνεκόπτετο. ὁ δὲ Ἀννίβας καὶ ἄκοντας αὐτοὺς εἰς μάχην παρακινῶν τῆς τε ὑδρείας εἶργε καὶ B ἀποσκεδάννυσθαι σφᾶς ἐκώλυε καὶ τὰ σώματα τῶν φονευομένων ἄνω πρὸ τῶν ταφρευμάτων ἐνέβαλλεν, ὅπως σφίσι τὸ ποτὸν δυσχεραίνηται. κἀντεῦθεν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς παράταξιν ὥρμησαν. τοῦτο δὲ προγνοὺς ὁ Ἀννίβας λόχους μὲν ὑπὸ τοὺς ὄχθους ἐκάθισε, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν συνέταξε, καί τινας ψευδαυτομολῆσαι ὅταν σημήνῃ ἐκέλευσε, τὰς μὲν ἀσπίδας καὶ τὰ δόρατα καὶ τὰ μείζω τῶν ξιφῶν ἀπορρίψαντας, τὰ δ' ἐγχειρίδια φέροντας κρύφα, ἵνα δεξαμένων αὐτοὺς τῶν ἀντικαθεστηκότων ὡς ἀόπλους, ἐπίθωνται αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως.

Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι ἰδόντες πρωΐθεν τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν

11 ἡσύχαζεν AC, ἡσύχασεν PW. 12 δ' C. 20 κρύφα φέροντας AB. 23 τὸν om B.

Hannibal etiam hoc consilio frustratus noctu ad Cannas venit, cognitoque loci situ et ad parandas insidias et ad praelium committendum idoneo, castra ibi posuit; atque omnem eum agrum subarenosum aratro proscidit, ut in pugna pulvis tolleretur, id machinatus ut ventum, qui ibi sub meridiem flare consuevit, a tergo haberet. consules cum mane castra viris vacua vidissent, primum se represserunt, insidias veriti: post ad Cannas venerunt, iuxta flumen uterque seorsim castrametatus. ob morum enim diversitatem alter alterius consuetudinem declinabat. Paulo quiescente Terentius confligere voluit: nec tamen fecit, cum milites parum esse alacres vidisset. at Hannibal vel invitos ad pugnam eliciens aquatione prohibebat nec palari sinebat, et cadavera caesorum supra in profluentem ante vallum eorum proiiciebat, ut a potu abhorrerent. his rebus Romani concitati aciem instruxerunt. quo Hannibal praecognito, insidiis sub tumulis collocatis et reliquo exercitu ordinato, nonnullos signo dato clipeis hastis et ensibus gravioribus abiectis solisque pugionibus retentis transfugere iussit, qui ab adversariis pro inermibus accepti eos ex improviso aggrederentur.

Romani cum Hannibalis exercitum mane in procinctu stare vide-

παρατεταγμένους ὡπλίζοντό τε καὶ παρετάσσοντο. καὶ οἱ σαλ-
πιγκταὶ ἀμφοτέρους ἐξώτρυναν, καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, καὶ συμπε- C
σόντες πολυτρόπως ἠγωνίσαντο. καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας
οὐδετέροις τὸ κράτος ἀπονενέμητο· ἐπεὶ δὲ τὸ πνεῦμα ἐπῆλθε,
καὶ οἱ ψευδαυτόμολοι δεχθέντες ὡς ὅπλων γυμνοὶ ὄπισθεν τῶν
Ῥωμαίων ἐγένοντο, ἵνα μὴ σφίσιν ἐπιτιθῶσι δῆθεν οἱ Καρχη-
δόνιοι, τότε καὶ οἱ λόχοι ἑκατέρωθεν ἐπανέστησαν, καὶ ὁ Ἀννί-
βας κατὰ πρόσωπον σὺν τοῖς ἱππεῦσι προσέμιξε, καὶ οἵ τε πολέ-
μιοι τοὺς Ῥωμαίους πανταχόθεν ἐθορύβουν, καὶ ὁ ἄνεμος ὅ
τε κονιορτὸς ἐς τὰς ὄψεις αὐτῶν βιαίως ἐμπίπτων ἐτάραττε καὶ
τὸ ἆσθμα γινόμενον συνεχὲς ἐκ τοῦ καμάτου ἀπέφραττεν, ὥστ' D
ἀπεστερημένοι μὲν τῆς ὄψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρ-
δην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθείροντο. καὶ τοσοῦτον ἔπεσε πλῆθος
ὥστε τὸν Ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὁμίλου μηδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν
ἀριθμόν, περὶ δὲ τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν
μὴ γράψαι τοῖς οἴκοι Καρχηδονίοις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδεί-
ξασθαι τοῦτον· χοίνιξι γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. μόνοι
γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἱππεῖς δακτυλίοις ἐκέχρηντο. συχνοὶ δ'
οὖν ὅμως καὶ τότε διέφυγον καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπέ-
θανεν. ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπεδίωξεν οὐδ' εἰς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη. P I 419
δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς
τὴν Ῥώμην παραυτίκα ὁρμῆσαι καὶ ταχέως διαπολεμῆσαι, οὐκ
ἐποίησε τοῦτο, καίτοι τοῦ Μαάρβου συναινοῦντος τοῦτο ποιῆσαι.

1 παρετάττοντο A. 6 ἐπιτεθῶσι AB. 15 περὶ δὲ τῶν ἱππέων — 18 δακτυλίοις ἐκέχρηντο aliis verbis in exc. Planud. 54, Scriptorum veter. novae coll. ab A. Maio editae Vol. 2 p. 544. μὲν om AB. 20 ἀπήχθη A. 22 ταχέως om C.

rent, armis captis et ipsi instruebantur. classicis igitur utrinque canentibus collatisque signis varie et usque meridiem ancipiti Marte pugnaverunt. ut autem ventus est exortus, et ficticii transfugae pro inermibus accepti post Romanos steterunt, ne scilicet a Carthaginiensibus opprimerentur, tunc qui in insidiis erant utrinque consurrexerunt, et Hannibal a fronte impetum fecit cum equitibus, et undique ab hostibus Romani premebantur, nec minus ventus et pulvis in facies eorum violenter incidentes eos turbabant, crebrumque ex fatigatione anhelitum impediebant, ut et visu et voce privati promiscue nulloque ordine caederentur. tanta igitur multitudo cecidit, ut Hannibal vulgi inire numerum ne tentarit quidem, equitum autem et senatorum numerum ad senatum Carthaginiensem non scripserit, sed per modios anulorum demonstrarit. soli enim senatores et equites anulis utebantur. multi tamen cum Terentio tum quoque evaserunt, sed Paulus occubuit. at Hannibal fugientes non persecutus est, neque Romam properavit. nam cum vel totum exercitum vel partem eius e vestigio Romam perducere atque continuo debellare potuisset, non tamen fecit, quamvis suadente Maharbale. quare probro

διὸ καὶ αἰτίαν ἔσχεν ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. ἐπεὶ δὲ τότε ἠμέλλησαν, οὐκέτι οὐδ᾽ αὖθις ἠπείχθησαν. διὸ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἁμαρτὼν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναβοῶν "ὦ Κάνναι Κάνναι."

2. *Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι παραβραχὺ κινδυνεύσαντες ἀπολέσθαι, ἀντεπεκράτησαν διὰ τοῦ Σκιπίωνος· ὃς υἱὸς μὲν ἦν τοῦ* B *Πουπλίου τοῦ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, καὶ τὸν πατέρα ὅτε ἐτρώθη περιέσωσε, τότε δὲ στρατευόμενος εἰς τὸ Κανύσιον ἔφυγε, καὶ ὕστερον εὐδοκίμησε. παρ᾽ ἑκόντων γὰρ τῶν συμφυγόντων εἰς τὸ Κανύσιον τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν τά τε ἐκεῖ κατεστήσατο καὶ τοῖς πλησιοχώροις φρουρὰς ἔπεμψε καὶ πάντα καλῶς ἐβούλευσέ τε καὶ ἔπραξεν.*

Οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν ἧτταν μὲν ἤκουσαν, οὐ μὴν καὶ ἐπίστευον. πιστεύσαντες δ᾽ ἐπένθουν καὶ συνιόντες εἰς τὸ συνέδριον μή τι πράσσοντες ἀπηλλάσσοντο. ὀψὲ δ᾽ οὖν ὁ Φάβιος γνώμην ἔδωκε, κατασκόπους πέμψαι τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ γεγονὸς C W I 80 *καὶ τί ὁ Ἀννίβας πράττει, αὐτοὺς δὲ μὴ κλαίειν, σιγῇ δὲ βαδίζειν, ἵν᾽ ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα γίνοιτο, δύναμίν τε συλλέξαι ὅσην ἂν δύναιντο καὶ τοὺς περιοίκους ἐπικαλέσασθαι. μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὸν Ἀννίβαν ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ εἶναι ἔμαθον, καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Τερεντίου ἐδέξαντο ὅτι περιείη καὶ ὅσα πράττοι, μικρὸν ἀνε-*

1 *ἔσχηκεν* A. 2 *ἐμέλησαν* A. 7 *ποπλίου* C. 14 *δὲ* B. 15 *πράττοντες ἀπηλλάττοντο* B. *ὀψὲ γοῦν* A. 20 *εἶναι*] *ὄντα* A.

Fontes. *Cap. 2. Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Peiresciana* 50 54.

ei datum est quod vincere possit sed uti victoria nesciat. rem sane tum neglectam postea nunquam resarcire potuerunt. et Hannibalem cessationis ita paenituit, ut continenter exclamaret "o Cannae, Cannae."

2. Romani autem, excidio proximi, victoriam per Scipionem recuperarunt P. Scipionis in Hispania bellum gerentis filium, qui patrem vulneratum defenderat. tum vero miles Canusium fugit, adeptusque gloriam, ab iis qui eodem se receperant imperium ultro delatum accepit, et rebus ibi constitutis praesidia misit finitimis, in rebus et deliberandis et gerendis dexter.

Qui Romae erant cladem audiverunt sed non crediderunt: cum credidissent, luxerunt; et in curia congressi rebus infectis recedebant: donec tandem Fabius dixit, exploratores esse mittendos qui et rem gestam et quid ageret Hannibal nuntiarent, ipsis vero non plorandum esse sed pedetentim procedendum ut ea quae facto essent opus tempestive gererentur, et copias quantae possint maximae conscribendas esse et finitimorum opem implorandam. posthaec cum Hannibalem in Apulia esse cognovissent, et a Terentio litteras accepissent de salute et actis eius,

θάρσησαν. καὶ δικτάτωρ μὲν Μάρκος Ἰούνιος, ἵππαρχος δὲ Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος ἐλέχθησαν. καὶ παραχρῆμα τῶν τε πολιτῶν οὐ τοὺς ἡβῶντας μόνον ἀλλὰ καὶ παρηβηκότας ἤδη κατέλεξαν, καὶ δεσμώτας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ δούλους ἐπ' ἐλευθερίᾳ D ληστάς τέ τινας προσελάβοντο, καὶ τοὺς συμμάχους προσπαρεκάλουν ἀναμιμνήσκοντες εἴ τί που εὐηργέτηντο καὶ προσυπισχνούμενοι δώσειν τοῖς μὲν σῖτον τοῖς δὲ ἀργύρια, ὅπερ οὔπω πρόσθεν ἐποίησαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασιν ἢ πείσοντές τινας συμμαχῆσαι αὐτοῖς ἢ μισθωσόμενοι.

Ἀννίβας δὲ συνεστηκέναι τοὺς Ῥωμαίους καὶ παρασκευάζεσθαι μαθὼν ἐν ταῖς Κάνναις διέτριβε, τὴν ἐξ ἐπιδρομῆς ἅλωσιν ἀπεγνωκώς· καὶ τῶν αἰχμαλώτων τὸ μὲν συμμαχικὸν ἄνευ λύτρων ἀφῆκεν, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐτήρει, ἀποδόσθαι P I 420 ἐλπίζων αὐτούς, ἵν' ἑαυτὸν εὐπορώτερον ἐντεῦθεν ποιήσῃ, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀπορωτέρους. ἐπεὶ δὲ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφίκετο τοὺς αἰχμαλώτους ζητῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πέμψαι τινὰς οἴκαδε ἐπὶ λύτρα, προομόσαντας ἐπανήξειν. ὡς δὲ οὐδ' οὕτω λύσασθαι σφᾶς ἠθέλησαν, τοὺς μὲν λόγου τινὸς ἀξίους ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ μονομαχῆσαι ἠνάγκασε, τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀλλήλοις συμβαλών. οἱ δὲ πεμφθέντες ἐπὶ τὰ λύτρα, ἐπανελθόντες, ἵν' εὐορκήσωσι, φυγόντες δὲ μετὰ τοῦτο, ἄτιμοι ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐγένοντο, καὶ ἑαυτοὺς κατεχρήσαντο. B

2 πεμπρώνιος C. 6 προϋπισχνούμενοι A. 21 ἐμβαλών A. ἐνανιόντες B. 23 κατεχρήσαντο ABC, διεχρήσαντο PW.

nonnihil receptis animis dictatorem Marcum Iunium, Tiberium Sempronium Gracchum magistrum equitum dixerunt. et e vestigio non iuvenes duntaxat sed etiam effetos senes conscripserunt, et carcere aperto maleficis impunitate, servis libertate promissa, etiam latrones aliquot in militum catalogos rettulerunt. ad haec socios arcessiverunt, beneficiorum quae accepissent admonitos, aliis frumentum aliis argentum polliciti, quod prius facere non soliti erant; et in Graeciam miserunt, auxilia vel impetraturi vel mercede conducturi.

Hannibal Romanorum conspiratione et apparatu cognito in Cannis se tenuit, desperata repentina urbis expugnatione; et foederatos ut prius etiam gratis dimisit, Romanos vero spe venditionis asservavit, ut ea re suas opes augeret, Romanorum imminueret. sed cum nemo veniret qui captivos requireret, eos aliquot domum mittere iussit afferendae pecuniae causa, prius iureiurando adactos, se redituros esse. sed cum eos ne tum quidem redimere vellent, eos qui nominis alicuius erant Carthaginem misit: caeteros partim excruciatos necavit, partim inter sese dimicare coëgit, amicis et cognatis inter se commissis. qui vero petendae pecuniae causa missi fuerant, reversi, ut iureiurando satisfecisse viderentur, et post fuga elapsi, a censoribus notati semetipsos peremerunt.

Μαγῶνα δὲ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἀννίβας ἀγγελοῦντα τοῖς Καρχηδονίοις ἔπεμψε τὰ γενόμενα, καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις αἰτήσοντα. καὶ ὁ μὲν ἀπελθὼν τούς τε δακτυλίους ἠρίθμησε καὶ ἐπὶ μεῖζον ἐξῆρε δὴ τὸ κατόρθωμα, καὶ ἐψηφίσθη πάντα ὅσα ᾐτήσατο (τῷ γὰρ Ἄννωνι τἀναντία λέγοντι καὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἕως καθυπέρτεροι δοκοῦσι συμβουλεύοντι οὐκ ἐπείσθησαν), οὐ μέντοι τὰ ψηφισθέντα καὶ εἰς ἔργον ἤγαγον, ἀλλ' ἠμέλλησαν. Ἀννίβας δ' ἐν τούτῳ εἰς τὴν Καμπανίαν προὐχώρησε, καὶ πόλισμά τι εἷλε Σαυνιτικόν, καὶ ἐπὶ Νέαν ὥρμησε πόλιν, προπέμψας μετὰ τῆς λείας ὀλίγους τινάς. πρὸς οὓς ὡς
C *μόνους ὄντας τῶν τῆς πόλεως ἐκδραμόντων ἐπεφάνη αὐτὸς ἀπροσδόκητος καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε, τὴν δὲ πόλιν οὐχ εἷλεν. οὔτ' ἐπὶ πολὺ ταύτῃ προσήδρευσεν. οἱ γὰρ τὴν Καπύην οἰκοῦντες Καμπανοὶ οἱ μὲν τῇ Ῥωμαίων φιλίᾳ ἐνέμειναν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπέκλιναν. ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς Κάνναις εὐτύχησε, καί τινες ἄνδρες αὐτῶν ἁλόντες ἀφέθησαν, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε μεταστῆναι πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οἱ δὲ δυνατοὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον, εἶτ' ἐπ' αὐτοὺς τὸ πλῆθος ὁρμῆσαν συνηγμένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ*
D *πάντας ἂν κατεχρήσατο, εἰ μή τις ἐκ τοῦ πλήθους τὸ μέγεθος συνιδὼν τοῦ κακοῦ κατηγόρησε μὲν τῶν βουλευτῶν ὡς πάντως φθαρῆναι ἀξίων, ἔφη δὲ πρότερον ἄλλους ἀντ' ἐκείνων ἀνθελέσθαι προσήκειν· τὴν γὰρ πόλιν μὴ δύνασθαι, μὴ προβουλευόντων τινῶν, σώζεσθαι. πεισθέντων δὲ τῶν ἐν τῇ Καπύῃ ἐκβάλλων ἕνα*

2 γενόμενα AB, γινόμενα PW. 8 ἠμέλλησαν C, ἠμέλησαν PW, ἐμέλησαν AB. 11 ἐφάνη A. 19 κατεχρήσαντο A.

Hannibal fratre Magone Carthaginem res gestas nuntiatum misso et ad pecuniam militesque petendos, cum is exaggerasset omnia, et anulos annumerasset, decreverunt omnia quae petierat. Hannoni enim belli deponendi et dum superiores essent faciendae pacis auctori non auscultarunt. non tamen decreta exsecuti sunt sed neglexerunt. interim Hannibal in Campaniam processit, et oppido quodam Samnitico capto Neapolim contendit, paucis cum praeda praemissis. contra quos oppidani ut solos excursione facta, improviso illius adventu caesi sunt magna ex parte: urbem tamen non cepit. neque obsidioni illius diu immoratus est. nam urbis Capuae incolae Campani cum partim Romanorum amicitiam colerent, partim Hannibali studerent, postquam is in Cannis victor aliquot eorum cives captos dimiserat, multitudo ad eum deficere voluit, optimates autem aliquamdiu distulerunt: deinde cum in curia convenissent, impetu populi omnes occisi essent, nisi quidam ex plebe, considerata mali magnitudine, senatores ut exitio dignos accusasset, sed prius alios eis surrogandos esse dixisset, quod urbs sine consilio salva esse non posset. cui cum Campani obtemperassent, singulis e curia eiiciendis multitudinem

ἕκαστον ἐκ τοῦ συνεδρίου ἠρώτα τὸ πλῆθος ὅντινα αὐτοῦ ἀνθαιρεῖται· W II 81 καὶ οὕτω, μὴ δυνηθέντων αὐτῶν ἑτέρους δι' ὀλίγου ἀνθελέσθαι, πάντας ἐκείνους ὡς ἀναγκαίους ἀφῆκε. καὶ καταλλαγέντες ἀλλήλοις ἐσπείσαντο τῷ Ἀννίβᾳ. καὶ ὃς διὰ ταχέων ἀπαναστὰς ἐκ τῆς Νεαπόλεως ἦλθεν εἰς τὴν Καπύην, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἄλλα τε πολλὰ εἶπεν ἐπαγωγά, καὶ τὴν ἡγεμονίαν σφίσι P I 421 τῆς Ἰταλίας δώσειν ὑπέσχετο, ἵν' ἐν ἐλπίσι γενόμενοι ὡς καὶ ἑαυτοῖς πονήσοντες προθυμότερον ἀγωνίσωνται.

Μεταστάσης δὲ τῆς Καπύης καὶ ἡ ἄλλη Καμπανία κεκίνητο· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς μαθόντες ἤχθοντο. ὅ γε μὴν Ἀννίβας ἐπὶ Νουκερίνους ἐστράτευσεν. οἱ δὲ πολιορκούμενοι τὴν ἄχρηστον σφῶν ἡλικίαν ἀπορίᾳ τροφῶν ἐξεώσαντο· οὓς ὁ Ἀννίβας οὐ προσήκατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπιοῦσι μόνον ἀσφάλειαν ἔδωκε. διὸ καὶ οἱ λοιποὶ μεθ' ἑνὸς ἱματίου ἐκχωρῆσαι τοῦ ἄστεος ὡμολόγησαν. ἐπεὶ δ' ἐγκρατὴς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐς βαλανεῖα κατακλείσας ἀπέπνιξε, τοῖς δ' B ἄλλοις ἀπελθεῖν εἰπὼν ὅπη βούλοιντο, πολλοὺς ἐν τῇ ὁδῷ κἀκείνων ἐφόνευσε. συχνοὶ δ' οὖν αὐτῶν καὶ περιεγένοντο εἰς ὕλας προκαταφυγόντες. ἐκ τούτου δὲ οἱ λοιποὶ φοβηθέντες οὐ συνέβαινον ἔτι αὐτῷ, ἀλλ' ἀντεῖχον ἕως ἠδύναντο. καὶ οἱ Νωλανοὶ βουλευόμενοι προσχωρῆσαι αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ εἰς ἐκείνους εἶδον πραχθέν, ἐπηγάγοντο λάθρα τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Ἀννίβαν προσβαλόντα

4 ἀπαναστὰς A et, ut videtur, C: PW ἐπαναστάς. 8 πονήσοντες ABC, πονήσαντες PW. 14 διὸ καὶ οἱ — 20 ἕως ἠδύναντο Dionis excerptum Peirescianum 50. 17 ὅποι Dionis exc. 19 καταφυγόντες A.

rogabat quosnam illorum loco crearent; et cum exiguo tempore alios sufficere non possent, omnes illos ut necessarios dimiserunt. et inter se reconciliati pacem cum Hannibale fecerunt. qui celeriter relicta Neapoli Capuam venit, et pro contione post multa alia grata auribus, Italiae principatum eis promisit, ut spe erecti se pro semetipsis laborare alacrius pugnarent.

Post Capuae defectionem etiam reliqua Campania in motu fuit: cuius defectionem Romani aegre ferebant. Hannibal autem Nucerinos oppugnavit. qui cum obsiderentur, inutilem aetatem ob cibariorum penuriam expulerunt. quos Hannibal non recepit, neque alio quam in urbem redeundi potestatem dedit. quamobrem caeteri quoque cum una veste se urbe excessuros pepigerunt. at ille urbe potitus senatores in balneis inclusos suffocavit: reliquos cum discedere quo vellent iussisset, multos in itinere interfecit. sed tamen eorum multi in silvas profugi evaserunt. ea crudelitate caeteri territi non amplius eius fidei se permiserunt, sed resistebant dum poterant. Nolanique de facienda deditione consultantes, illo facinere viso Marcellum clam arcessiverunt, Hannibale

τῇ πόλει μετὰ ταῦτα ἀπώσαντο. ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Νώλης Ἀκερανοὺς εἷλε λιμῷ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τοῖς Νουκερίνοις συνθήκαις,
C καὶ τὰ αὐτὰ εἰργάσατο καὶ αὐτούς. εἶτα καὶ ἐπὶ Βασιλίνας ἐστράτευσεν, ἐν ᾧ Ῥωμαῖοί τε καὶ συμμάχων ὡσεὶ χίλιοι συγκατέφυγον. οἳ τοὺς μὲν ἐπιχωρίους προδοῦναι σφᾶς μελετήσαντας ἀπέκτειναν, καὶ τὸν Ἀννίβαν πολλάκις ἀπώσαντο, καὶ πρὸς λιμὸν γενναίως διεκαρτέρησαν· ἐπιλιπούσης δὲ τῆς τροφῆς αὐτούς, ἐπ' ἀσκοῦ τινα διὰ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν δικτάτορα ἔπεμψαν· ὁ δὲ πίθους ἀλεύρων πλήρεις νυκτὸς ἐνέβαλλεν εἰς τὸν ποταμόν, ἐντειλάμενος αὐτοῖς παρατηρεῖν ἐν τῷ σκότει τὸ ῥεῦμα. καὶ χρόνον μέν τινα ἐλάνθανεν οὕτως τὰς τροφὰς αὐτοῖς χορηγῶν, ἔπειτα πίθου τινὸς
D προσραγέντος ποι καὶ συντριβέντος ἔγνων οἱ Καρχηδόνιοι τὸ γινόμενον, καὶ ἁλύσεσι τὸν ποταμὸν διειλήφασιν. ὡς δὲ τῷ λιμῷ καὶ τοῖς τραύμασι συχνοὶ διεφθάρησαν, τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐξέλιπον κἂν τῷ λοιπῷ διεκαρτέρουν, τὴν γέφυραν διακόψαντες. εἶτα σπέρμα γογγυλίδος ἀπὸ τοῦ τείχους εἴς τι χωρίον ἔξωθεν αὐτοῦ κατέβαλον. ἐποίησαν δὲ τοῦτο ἵνα καταπλήξωσι τοὺς πολεμίους ὡς καὶ ἐπὶ πολὺ αὐταρκέσοντες. ὅθεν ὁ Ἀννίβας ἄφθονον αὐτοὺς ἔχειν τὴν τροφὴν οἰηθεὶς καὶ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ θαυμάσας εἰς ὁμολογίαν προεκαλέσατο, καὶ χρημάτων ἀπέδοτο σφᾶς. ἐλύσαντο γὰρ αὐτοὺς οἱ ἔξω Ῥωμαῖοι ἀσμένως, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐτίμησαν.

1 τῇ πόλει μετὰ ταῦτα AB, μετὰ ταῦτα τῇ πόλει PW. 2 Ἀκερανοὺς — 3 καὶ αὐτούς Dionis excerptum Peirescianum 54. Ἀκεράνους PW. νουκεράνοις C. 3 εἶτα post Βασιλίνας B. 5 μὲν om A. 7 ἐπιλειπούσης A. τῆς om C. 9 νυκτὸς post ποταμὸν A. ἐνέβαλεν AC. 11 τὰς add AB. 14 ἐφθάρησαν C, ἀπώλοντο A. τῆς πόλεως μέρος A. 18 καὶ om A. ἀνταρκέσοντες A, αὐταρκέσοντας PW. 19 τὴν om A.

ab urbis oppugnatione repulso. inde digressus Acerranos fame domuit, iisdem quibus Nucerinos condicionibus, eodemque tractavit modo. deinde Basilinas est aggressus, quo Romani eorumque socii circiter mille confugerant; qui civibus proditionem molientibus occisis, Hannibaleque saepe profligato, famem quoque fortiter tolerarunt. cum autem commeatus defecisset, quendam in utre ad dictatorem miserunt; qui noctu dolia farina plena in flumen coniecta eos in tenebris observare iussit. hoc modo clam eos ad tempus aluit: sed tandem uno dolio ex allisione confracto Carthaginienses re animadversa catenis fluvium munierunt. ut autem fame et vulneribus multi perierunt, altera urbis parte deserta et ponte interrupto, in altera obsidionem tolerarunt. postea semen raporum in quendam locum extra murum abiecerunt, ut hostes eos diu habituros crederent unde viverent. qua eadem opinione deceptus Hannibal, eorumque fortitudinem admiratus, eos ad pactionem provocatos pecunia vendidit. quos Romani non modo cupide redemerunt, sed etiam honorarunt.

3. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐκ Δελφῶν οἱ πεμφθέντες ἀνεκομίσθησαν, λέγοντες τὴν Πυθίαν χρῆσαι αὐτοῖς παύσασθαι P I 422 τῆς ῥᾳθυμίας καὶ τῷ πολέμῳ προσέχειν. ἐντεῦθεν ἀνερρώσθησαν· καὶ κατέλαβον τὸν Ἀννίβαν καὶ οἱ παρεστρατοπεδεύσαντο, ὅπως τὰ πραττόμενα παρ' αὐτοῦ παρατηρῶσι. καὶ ὅ γε Ἰούνιος ὁ δικτάτωρ τὰ τοῖς Καρχηδονίοις παραγγελλόμενα καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιεῖν ὁμοίως ἐκέλευε. καὶ σῖτα καὶ ὕπνον ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ᾑροῦντο, καὶ τὰς φυλακὰς ὁμοίως ἐπεσκόπουν, καὶ τἆλλα ἐπίσης ἔπραττον. καταμαθὼν οὖν τοῦτο ὁ Ἀννίβας χειμέριον ἐτήρησε νύκτα, καὶ τοῖς μὲν τῶν στρατιωτῶν ἐπέξοδον ἀφ' ἑσπέρας ἀνεῖπε, W II 82 τοῦ δὲ Ἰουνίου τὸ αὐτὸ ποιήσαντος ἐκ διαδοχῆς ἄλλοτε ἄλλους αὐτῷ προσβάλλειν ἐκέλευσεν, ἵν' ἐν συνεχεῖ πόνῳ ἐκ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τοῦ χειμῶνος εἴησαν· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνεπαύετο. B ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐπιλάμψειν ἔμελλε, τὸ στράτευμά τε δῆθεν ἀνεκαλέσατο καὶ τῶν Ῥωμαίων τὰ ὅπλα ἀποθεμένων καὶ πρὸς ἀνάπαυλαν τραπομένων ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἄφνω καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε καὶ τὸ τάφρευμα ἐκλειφθὲν εἷλε.

Τὰ δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδοῖ ἐκινεῖτο, οὐ μέντοι καὶ ἐπιστροφῆς τινος παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἔτυχον. ὕπατοι δὲ ὅ τε Γράκχος ὁ ἵππαρχος καὶ Ποστούμιος Ἀλβῖνος ᾑρέθησαν. καὶ ὁ μὲν Ἀλβῖνος μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βοουΐων ἐφθάρη, δι' ὄρους ὑλώδους πορευόμενος καὶ ἐνεδρευθείς· οὗ τὴν κεφαλὴν

6 τὰ om A. 7 ἐκέλευε — 8 ὁμοίως om C. 9 οὖν om C. ὁ add A. 12 αὐτῷ om AC. 16 τρεπομένων A.

Fontes. *Cap.* 3. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

3. Dum haec geruntur, legati Delphis reversi nuntiant, iubere Pythiam ut repudiata ignavia bello sint intenti. ex eo confirmati atque assecuti Hannibalem, iuxta eum castra posuerunt, ut quid ageret observarent. ac Iunius dictator, quae Carthaginienses facere iubebantur, eadem suos et ipse observare atque facere iubebat. itaque et cibum et somnum eodem tempore capiebant, excubias eodem modo visebant, caeteraque ex aequo faciebant. quo Hannibal cognito, tempestuosa nocte captata, parti militum a vespera profectionem denuntiat. Iunio id imitato, per vices alios atque alios impetum in Romanos facere iussit, ut continenter vigiliis et tempestate fatigarentur: ipse cum reliquis quievit. cum lucesceret, exercitu revocato Romanos, qui armis positis ad quietem se conferebant, subito aggressus multos occidit, et vallum ab eis desertum cepit.

Sardinia et Sicilia quamvis in motu essent, a Romanis non curabantur. consules creati sunt Gracchus magister equitum et Postumius Albinus. quorum hic cum omni exercitu a Boiis caesus est, in transitu silvosi montis insidiis exceptus; cuius capite barbari excavato, auroque

ἀποτεμόντες οἱ βάρβαροι καὶ ἐκκαθάραντες καὶ περιχρυσώσαντες
C πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἀντὶ φιάλης ἐκέχρηντο. γεγόνασι δὲ τότε
τέρατα· βοῦς τε γὰρ ἵππον ἔτεκε καὶ ἐν θαλάσσῃ ἐξέλαμψε πῦρ.
οἱ δ' ὕπατοι Γράκχος καὶ Φάβιος στρατοπεδευσάμενοι τόν τε
Ἀννίβαν ἐν Καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν ὅ τι πράσσει, καὶ διεπέμποντο
ἑκασταχόσε, τοῖς τε συμμάχοις ἐπήμυνον, καὶ τοὺς ἀφεστηκότας
οἰκειοῦσθαι ἐπειρῶντο, τά τε τῶν ἀνθισταμένων ἐκάκουν. ὁ δ'
Ἀννίβας ἕως μὲν τῆς τροφῆς ἐνδεῶς ηὐπόρει καὶ διακινδυνεύων,
σωφρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ διῆγεν, ὡς δὲ τὴν Καπύην ἔλαβον
καὶ πολλοῖς ἐπιτηδείοις ἐν ῥᾳστώνῃ διεχείμασαν, τήν τε ἰσχὺν τῶν
D σωμάτων μὴ πονούμενοι καὶ τὴν ῥώμην τῆς γνώμης ὑπὸ τῆς εὐ-
θυμίας ἠλαττώθησαν, καὶ τὴν πάτριον ἀμείψαντες δίαιταν μετέ-
μαθον ἡττᾶσθαι μαχόμενοι. ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἤδη ἐπέκειτο, ἐς
ὄρη μετέστη καὶ ἐγύμναζε τὸ στράτευμα. οἱ δ' οὐχ οἷοί τε δι'
ὀλίγου ῥωσθῆναι γεγόνασι. βοηθείας δὲ αὐτῷ οἴκοθεν ἄλλης τε
καὶ ἐλεφάντων ἐλθούσης ἀνεθάρσησε. καὶ ἐπὶ τὴν Νῶλαν ὡς
αἱρήσων αὐτὴν ἢ τόν γε Μάρκελλον τὴν Σαυνῖτιδα πορθοῦντα
ταύτης ἀπάξων ὥρμησεν. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινε, τῆς μὲν πόλεως
ἀπέστη, τὴν δὲ χώραν ἔκειρε, μέχρις οὗ μάχῃ κατὰ τὸ ἰσχυρὸν
ἡττήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἤλγησε. πολλοὶ μὲν γὰρ Ἴβηρες, πολλοὶ δὲ
καὶ τῶν Λιβύων ἐγκατέλιπον αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους
P I 423 ηὐτομόλησαν, ὃ οὔπω πρώην ἔπαθε. καταγνοὺς δ' ἐκ τούτου

2 φυάλλης A. 3 τέτοκε A. 5 ἐτήρουν A. 8 ηὐπόρει ἐνδέως C. 11 μὴ πονουμένην καὶ τὴν γνώμην τῆς ῥώμης ὑπὸ A. 13 εἰς B. 14 οἱ δ'] οἳ A. 18 ἐπέρανε A. 19 ἔκειρεν ἕως οὗ A. 22 πρώην ABC, πρὶν PW.

inducto, pro phiala in sacris usi sunt. prodigia tum fuerunt: nam bos equum peperit, et flamma e mari emicuit. consules Gracchus et Fabius, quid Hannibal Capuae ageret observantes, quolibet legatos mittebant, sociis opem ferebant, eos qui defecerant reconciliare conabantur, et resistentium agros populabantur. Hannibal vero dum commeatu eoque armis parto non abundabat, modeste cum exercitu vivebat: ut vero Capua occupata in magna rerum affluentia otiosi hibernarunt, et vires corporum desidia et robur animorum deliciis sunt imminuta, mutatoque victu patrio in praeliis vinci didicerunt. bello iam instante in montes transiit et milites exercuit: sed cum exiguo tempore firmari non possent, elephantis aliisque militibus domo advectis animum recepit. Nolamque oppugnavit, ut vel urbem caperet vel Marcellum a Samnii vastatione revocaret. cum nihil proficeret, urbe relicta agros vastavit: donec iusto praelio vi superatus, ex Hispanorum et Afrorum crebra ad Romanos defectione (quod ei prius nunquam acciderat) magnum dolorem cepit: et sibi ipsi ac mili-

καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν, πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην ἐξέλιπε καὶ εἰς τὴν Καπύην ἀνεχώρησεν· εἶτα κἀκεῖθεν μετέστη.

Οἱ δὲ Σκιπίωνες τόν τε Ἴβηρα ποταμὸν διέβησαν καὶ τὴν χώραν ἐπόρθουν καὶ πόλεις προσήγοντο καὶ τὸν Ἀσδρούβαν διὰ ταῦτα σπουδῇ ἐπελθόντα μάχῃ ἐνίκησαν. οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ταῦτα μαθόντες, καὶ νομίσαντες πλείονος τὸν Ἀσδρούβαν ἢ τὸν Ἀννίβαν δεῖσθαι βοηθείας, καὶ φοβηθέντες μὴ καὶ ἐς τὴν Λιβύην οἱ Σκιπίωνες διαβῆναι ἐπιχειρήσωσι, τῷ μὲν Ἀννίβᾳ βραχεῖαν δύναμιν ἔπεμψαν, τὴν πλείστην δὲ μετὰ τοῦ Μάγωνος εἰς τὴν Ἰβηρίαν τάχιστα ἀπεστάλκασι, κελεύσαντες μετὰ τὴν τῆς Ἰβηρίας B *κατάστασιν τὸν μὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκεῖ φυλακῇ καταμεῖναι, τὸν δὲ Ἀσδρούβαν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σὺν δυνάμει σταλῆναι. ὃ γνόντες οἱ Σκιπίωνες οὐκέτ' ἐμαχέσαντο, ἵνα μὴ κρατήσας ἴσως ὁ Ἀσδρούβας εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπειχθῇ. ὡς δὲ τὸ τῶν Ῥωμαίων φίλιον ἐκάκουν οἱ Καρχηδόνιοι, Πούπλιος μὲν ὁμόσε τοῖς προσπεσοῦσιν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἐχώρησέ τε καὶ ἐπεκράτησε, Γναῖος δὲ τοὺς ἀποχωροῦντας σφῶν ἐκ τῆς μάχης ὑπολαβὼν προσδιέφθειρεν. ἐκ δὲ τῆς συμφορᾶς ταύτης, καὶ ἔτι καὶ πόλεις συχναὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μεθίσταντο καὶ τῶν Λιβύων τινὲς αὐτοῖς προσεχώρησαν,* W II 83 *πλέον ἢ διενοεῖτο ὁ Ἀσδρούβας κατέμεινεν. οἱ δὲ Σκιπίωνες* C *εἰς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς τοὺς προσχωρήσαντας ἔστειλαν, αὐτοὶ δὲ τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καθίστων, καὶ τοὺς τῶν Ζακυνθίων ὑπηκόους*

2 ἐς BC. 4 προσηγάγοντο A. 7 καὶ alterum om A. 8 ἐπιχειρήσωσι A, ἐπιχειρήσουσι PW. 9 τοῦ add AB. 11 τὸν δὲ] καὶ τὸν A. 16 ἐκκράτησε A. 21 τοὺς om B.

tibus diffisus, omni illa provincia relicta Capuam rediit, atque inde etiam post discessit.

At Scipionibus Ibero amne iam superato agros vastantibus et urbes capientibus, etiam Hasdrubale qui ad ea prohibenda festinanter accurrerat acie victo, Carthaginienses maioribus auxiliis Hasdrubali quam Hannibali opus esse rati, et ne Scipiones in Africam traiicerent veriti, Hannibali parvis supplementis missis maximam copiarum partem cum Magone quam celerrime in Hispaniam ablegarunt, iubentes ut rebus illic constitutis ipse in praesidiis esset, Hasdrubal autem cum exercitu in Italiam proficisceretur. quo cognito Scipiones pugna abstinuerunt, ne forte victor Hasdrubal in Italiam properaret. cum autem socii Romanorum a Carthaginiensibus vexarentur, Publius cum hostibus congressus vicit: Gnaeus e pugna abeuntes exceptos occidit. ob eam cladem et frequentem urbium defectionem, etiam Afris aliquot ad Romanos transeuntibus, Hasdrubal opinione sua diutius mansit. Scipiones iis qui ad se defecerant statim in Italiam missis res Hispanicas constituebant; et Saguntinorum subditis et belli et calamitatis illius auctoribus captis op-

τοὺς καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς συμφορᾶς αἰτίους αὐτοῖς γενομένους ἑλόντες τό τε πόλισμα κατέσκαψαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπώλησαν καὶ τὴν Ζάκυνθον μετὰ τοῦτο κομισάμενοι τοῖς ἀρχαίοις πολίταις ἀπέδοσαν. τοσαύτῃ τε ἀκριβείᾳ περὶ τὴν λείαν ἐχρήσαντο, ὡς μηδὲν οἴκοι πέμψαι· τοῖς μὲν γὰρ συστρατευομένοις ἐπέτρεπον τοῦτο ποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ἀστραγάλους τοῖς τέκνοις ἔπεμψαν. ὅθεν ἡ γερουσία, παραιτουμένου τοῦ Γναίου ἵν' ἀπελθὼν οἴκαδε προῖκα
D *τῇ θυγατρὶ ἐρανίσῃ ὡραίᾳ οὔσῃ ἀνδρός, ἐψηφίσαντο ἐκ τοῦ δημοσίου προῖκα δοθῆναι αὐτῇ.*

4. *Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδὼ ἄντικρυς ἐπολεμώθησαν. καὶ τὰ μὲν ἐν ταύταις δι' ὀλίγου κατέστη, καὶ ὁ Ἀσδρούβας ἐπικουρῶν αὐταῖς ἑάλω, καὶ τὴν νῆσον μικροῦ πᾶσαν ἀνεκτήσατο Μάλλιος Τουρκουάτος. καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἡσύχασε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐταράχθη. ὁ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος φανερώτατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπουδαστής. τῆς γὰρ Ἑλλάδος προσεπάρξαι θέλων συνθήκας πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἔθετο ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἤπειρον μετὰ τῶν νήσων ἐκεῖνον. ἡ μὲν οὖν ὁμολογία ἐπὶ τού-*
P I 424 *τοις ἐγένετο, τοῦ δὲ κήρυκος τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πεμφθέντος πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἁλόντος ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ γινόμενον, καὶ παραχρῆμα στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Μάρκον Οὐαλλέριον Λαουΐνιον*

1 *αὐτοῖς* om A. 5 *συστρατευομένοις* AB, *στρατευομένοις* PW. 9 *αὐτῇ* A, *αὐτῷ* PW. 13 *Μάλιος* PW. *τορκουάτος* B. 18 *μὲν* om A. 20 *δὲ* post *κήρυκος* A. *τοῦ* tertium om B. 22 *ἐπ'*] *μετ'* C. *οὐαλλέριον* B, *Οὐαλέριον* PW. *Λαουΐνιον*] Laevinum, ut p. 110 v. 18.

FONTES. *Cap. 4. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

pidum everterunt, homines vendiderunt, ac Saguntum veteribus civibus reddiderunt. circa manubias tam accurati fuerunt, ut plus militibus quam sibi concedentes, nihil ex iis domum mitterent nisi liberis suis talos. itaque Gnaeo veniam domum eundi petente ut filiae nubili dotem colligeret, senatus dotem puellae ex publico decrevit.

4. Eodem tempore Sardinia et Sicilia plane alienatae, facile sub iugum reductae sunt, Hasdrubale qui opem eis ferebat capto, totaque paene Sicilia per Manlium Torquatum subacta. neque tamen insulae res diu tranquillae manserunt. Philippus autem Macedoniae rex apertissime Carthaginiensium amicitiam coluit. nam cum Graeciae imperare cuperet, foedus cum Hannibale percussit, ut communibus opibus bellum gerentes, Carthaginienses Italiam haberent, ipse vero Graeciam Epirum et insulas. hac pactione Romani cognita (interceperant enim Philippi caduceatorem ad Hannibalem euntem) statim Marcum Valerium Laevinum praetorem

ἔστειλαν, ὅπως περὶ τοῖς οἴκοι δείσας κατὰ χώραν μείνῃ. καὶ ἔσχεν οὕτως· προῆλθε μὲν γὰρ μέχρι τῆς Κερκύρας ὁ Φίλιππος ὡς ἐς τὴν Ἰταλίαν πλευσούμενος, μαθὼν δὲ τὸν Λαουΐνιον ἐς τὸ Βρεντέσιον ἤδη παρόντα οἴκαδε ἀνεκομίσθη. τοῦ Λαουϊνίου δὲ μέχρι τῆς Κερκύρας πλεύσαντος, εἰς τοὺς τῶν Ῥωμαίων συμμάχους ὥρμησε, καὶ εἷλεν Ὤρικον, Ἀπολλωνίαν τ' ἐπολιόρκει. ἐπιστρατεύσας δ' αὖθις αὐτῷ Λαουΐνιος καὶ Ὤρικον ἀνεκτήσατο καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐρρύσατο. κἀντεῦθεν ὁ Φίλιππος τὰς ναῦς αἷς B ἐκέχρητο καταπρήσας πεζῇ ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ὑπάτους εἵλοντο τὸν Φάβιον καὶ τὸν Μάρκελλον. οἳ τὸν μὲν Ἀννίβαν τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν περιπορευόμενον τῷ Γράκχῳ τῷ πρὸ αὐτῶν ἄρξαντι ἐπέταξαν· καὶ ὃς Ἄννωνα περὶ Βενεβεντὸν ἀπαντήσαντά οἱ ἐκ Βρεττίων ἐτρέψατο, κἀντεῦθεν προϊὼν τόν τε Ἀννίβαν παρεφύλαττε καὶ τὰ τῶν ἀφεστηκότων ἐπόρθει, πόλεις τέ τινας ἀνεσώσατο· αὐτοὶ δὲ οἱ ὕπατοι πρὸς τὴν Καμπανίαν ἐτράποντο, ἵν' αὐτὴν χειρωσάμενοι μηδὲν κατόπιν πολέμιον ὑπολίπωσιν, οὕτω C τε ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν χωρήσωσιν. εἶτα διαιρεθέντες Φάβιος μὲν τά τε ἐκείνων τά τε τοῦ Σαυνίου κατέτρεχε, Μάρκελλος δὲ εἰς τὴν Σικελίαν ἐπεραιώθη καὶ τὰς Συρακούσας ἐπολιόρκει, προσχωρησάσας μὲν αὐτῷ, εἶτ' ἀποστάσας δόλῳ τινῶν ὑπὸ ψευδοῦς ἀγγελίας. καὶ δι' ἐλαχίστου ἂν αὐτὰς ἐχειρώσατο καὶ κατὰ γῆν

3 πλευσόμενος A. 6 εἷλε Νώρικον PW. 7 νώρικον PW. 9 ἐκέχρητο AB, ἐκέχρηντο PW. 11 νῦν om A. cf. p. 128 v. 15. καλαβρίαν καλουμένην AB. 13 ἄρχον A. 15 παρεφυλάσσετο A. ἀφεστηκότων AC, ἐφεστηκότων PW.

contra eum miserunt, ut suo regno timens domi maneret. itaque factum est: nam Corcyram usque progressus, ut in Italiam navigaret, cum Laevinum Brundusium venisse didicisset, domum rediit. Laevino autem Corcyram usque progresso, impetu in socios Romanorum facto Oricum cepit et Apolloniam obsedit. sed Laevinus ductis adversus eum copiis et Oricum recepit et Apolloniam liberavit. unde Philippus navibus, quibus usus fuerat, incensis pedes domum rediit.

Romae consules creati Fabius et Marcellus bellum adversus Hannibalem, Calabriam quae nunc dicitur et finitima loca circumeuntem, Graccho decessori suo mandarunt. is Hannone, qui e Bruttiis circa Beneventum occurrerat, profligato, ulterius progressus Hannibalem observabat; eorumque qui defecerant agris vastatis urbes nonnullas recepit. ipsi vero consules in Campaniam se converterunt, ut ea subacta nihil a tergo hostile habentes ita demum Hannibalem aggrederentur. postea divisi, Fabius Campaniam et Samnium vastavit, Marcellus in Siciliam profectus Syracusas obsedit. quae cum deditionem fecissent, dolo cuiusdam propter falsum nuntium denuo defecerunt. atque iis, terra marique moe-

καὶ κατὰ θάλασσαν ἅμα προσβαλὼν τῷ τείχει, εἰ μὴ ὁ Ἀρχιμή-
δης μηχαναῖς ἐπὶ πλεῖστον αὐτοὺς ἐποίησεν ἀντισχεῖν. καὶ λίθους
γὰρ καὶ ὁπλίτας μηχανήμασιν ἀπαρτῶν καθίει τε ἐξαπιναίως αὐ-
τοὺς καὶ ἀνέσπα δι' ὀλίγου. ταῖς δὲ ναυσὶ καὶ ταῖς πυργοφόροις
D W II 84 ἑτέρας ἐπιρρίπτων ἀνεῖλκέ τε αὐτὰς καὶ μετεωρίζων ἀθρόως ἠφίει,
ὥστε ἐμπιπτούσας εἰς τὸ ὕδωρ ῥύμῃ βαπτίζεσθαι. καὶ τέλος
σύμπαν τὸ ναυτικὸν τῶν Ῥωμαίων παραδόξως κατέπρησε. κά-
τοπτρον γάρ τι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνατείνας τήν τε ἀκτῖνα αὐτοῦ ἐς
αὐτὸ εἰσεδέξατο καὶ τὸν ἀέρα ἀπ' αὐτῆς τῇ πυκνότητι καὶ τῇ λει-
ότητι τοῦ κατόπτρου πυρώσας φλόγα τε μεγάλην ἐξέκαυσε καὶ
πᾶσαν αὐτὴν ἐς τὰς ναῦς ὑπὸ τὴν τοῦ πυρὸς ὁδὸν ὁρμούσας ἐνέ-
βαλε καὶ πάσας κατέκαυσεν. ἀπογνοὺς οὖν ὁ Μάρκελλος τὴν
πόλιν αἱρήσειν διὰ τὸ τοῦ Ἀρχιμήδους εὐμήχανον, λιμῷ αὐτοὺς
κατασχεῖν ἐκ προσεδρείας διεμελέτησε. καὶ ταύτας μὲν τῷ Πούλ-
χρῳ ἐπέτρεψεν, αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς συναποστάντας σφίσιν ἐτρά-
P I 425 πετο· καὶ τοῖς μὲν γνωσιμαχοῦσι συγγνώμην ἔνεμε, τοὺς δ' ἀν-
θισταμένους μετεχειρίζετο χαλεπῶς, καὶ συχνὰς μὲν τῶν πόλεων
βίᾳ, τινὰς δὲ καὶ προδοσίᾳ ᾕρει. ἐν τούτοις δ' Ἱμίλκων ἐκ Καρ-
χηδόνος σὺν στρατῷ ἧκε, τὸν Ἀκράγαντά τε κατέσχε καὶ τὴν
Ἡράκλειαν, καὶ πρὸς Συρακούσας ἐλθὼν ἡττήθη τε καὶ ἀντε-
πεκράτησε, καὶ τοῦ Μαρκέλλου ἐξαπίνης αὐτῷ προσπεσόντος αὖ-
θις ἐνικήθη.

5. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσαις ἐφήδρευεν.

4 δὲ] τε C. 9 ὑπ' αὐτῆς A. 14 προσεδρίας A. 16 ἔνειμε A. 18 ἁμίλκων A, ἱμίλκων C. 19 σὺν τῷ στρατῷ A.

Fontes. *Cap.* 5. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi. cf. Tzetzae Chil. II v.* 131 *sq.*

nia adortus, facillime potitus esset, nisi Archimedis machinae obstitissent. nam et lapides et milites inde suspensos subito et demittebat et paulo momento retrahebat. aliis quoque machinis iniectis naves et turres attrahebat, et in altum eductas subito demittebat, ut cum impetu in aquas relapsae mergerentur. denique totam Romanorum classem mirabiliter exussit. speculo enim quodam versus solem suspenso radios excepit, aëreque ob densitatem et laevitatem speculi ex iis radiis incenso effecit ut ingens flamma recta in naves illata omnes eas cremaret. Marcellus igitur ob Archimedis ingenium expugnatione desperata, diuturnitate obsidionis et fame urbem domare statuit, eaque Pulchro mandata ipse ad defectionis eorum socios se convertit: ac paenitentibus concessa venia, resistentes aspere tractavit: multas urbes vi, quasdam proditione cepit. interim Himilco Carthagine cum exercitu profectus et Agrigento et Heraclea occupatis ad Syracusas progressus et victus est et vicissim vicit, et subito Marcelli superventu denuo succubuit.

5. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Hannibale in Calabria

ὁ δ' Ἀννίβας ἐν τῇ Καλαβρίᾳ διέτριβεν. οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι πολλὰ αὖθις καὶ δυσχερῆ πεπόνθασιν· οἵ τε γὰρ ὕπατοι πρὸς τῇ Καπύῃ ἔπταισαν, καὶ ὁ Γράκχος ἐν τῇ Λευκανίᾳ ἀπώλετο, καὶ οἱ Ταραντῖνοι καὶ ἄλλαι πόλεις ἀπέστησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας κα- B τεπτηχὼς πρότερον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τε ἔμεινε καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσε, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἄμφω διώλοντο. ἐπαρθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀννίβας ἐπεχείρησε τῇ Καπύῃ βοηθῆσαι. καὶ ἦλθε μέχρι Βενεβεντοῦ· τὸν δὲ Κλαύδιον εἰς τὴν Λευκανίαν ἐκ τοῦ Σαυνίου διὰ τὸν τοῦ Γράκχου θάνατον ἀπεληλυθέναι πυθόμενος, καὶ φοβηθεὶς μή τινα αὐτῆς σφετερίσηται, οὐκέτι περαιτέρω προεχώρησεν, ἐπ' ἐκεῖνον δ' ἐτράπετο. τῶν Σκιπιώνων δὲ θανόντων πᾶσα ἡ Ἰβηρία τετάρακτο, καὶ οἱ μὲν ἑκουσίως πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ἀπέκλινον, οἱ δὲ καὶ ἀναγκαζόμενοι, εἰ καὶ ὕστερον αὖ- C θις πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπένευσαν.

Ὁ δὲ Μάρκελλος ἐπεὶ μηδὲν προσβάλλων ταῖς Συρακούσαις ἐπέραινε, τοιοῦτόν τι ἐπενόησεν. ἦν τι τοῖς Συρακουσίοις τοῦ τείχους ἐπίμαχον ὃ Γαλεάγραν ὠνόμαζον, ὃ πρὶν μὲν ἐλάνθανε τοιοῦτον ὄν, τότε δὲ ἐφωράθη. τηρήσας οὖν τοὺς Συρακουσίους παννυχίδα τῇ Ἀρτέμιδι ἄγοντας πανδημεί, ἐκέλευσε στρατιώταις τισὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον ὑπερβῆναι τὸ τεῖχος. κἀκ τούτου πύλαι τέ τινες ὑπ' αὐτῶν ἀνεῴχθησαν, καὶ εἰσελθόντων καὶ ἑτέρων ἅμα πάντες ἀπὸ σημείου καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω συνεβόησαν καὶ τοῖς

3 ὁ om A. 6 διώλυντο A. 7 τούτῳ C. 15 Ὁ δὲ Μάρκελλος — p. 212 v. 12 καὶ κατεκόπη] ex Dione et Diodoro Tzetzes Chil. II v. 131 sq. 17 γελεάγραν A. ἐλάνθανον C. 19 πανδημί A.

versante. Romani autem denuo multas clades acceperunt. nam et consules ad Capuam impegerunt, et Gracchus in Lucania periit, et Tarentini atque aliae urbes defecerunt, et Hannibal dudum territus in Italia mansit et contra Romam est profectus, et ambo Scipiones perierunt. his rebus elatus Hannibal opem ferre Capuae statuens Beneventum usque processit. sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem e Samnio in Lucaniam transisse, veritus ne qua illic loca alienaret, omisso itinere contra illum se convertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alii ultro alii vi coacti cum Carthaginiensibus se coniunxerunt: qui post ad Romanorum amicitiam redierunt.

Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, huiusmodi rem machinatus est. erat Syracusani muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoratum esset, tum animadversum est. toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianae sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere iussit. qui cum portas aliquot aperuissent atque alii quoque intrassent, simul omnes tam qui intus quam

δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουσαν, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ προσεπήχησαν, ὥστε ἀθρόαν τὴν ἔκπληξιν τοῖς Συρακουσίοις μηδ' ἄλλως εὖ ἔχου- D σιν ὑπὸ μέθης συμβῆναι, καὶ τὴν πόλιν ἁλῶναι, πλὴν τῆς Ἀχραδινῆς καὶ τῆς Νήσου καλουμένης. ὁ οὖν Μάρκελλος τά τε ἑαλωκότα διήρπασε καὶ τοῖς μὴ ἁλοῦσι προσέβαλε, καὶ σὺν πόνῳ μὲν καὶ χρόνῳ, ὅμως δ' οὖν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Συρακούσης ἐκράτησεν. ἐγκρατεῖς δὲ τούτων οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν Ἀρχιμήδην ἀπέκτειναν. διάγραμμα γάρ τι διαγράφων, καὶ ἀκούσας τοὺς πολεμίους ἐφίστασθαι, "πὰρ κεφαλάν" ἔφη "καὶ μὴ παρὰ γραμμάν." ἐπιστάντος δὲ αὐτῷ πολεμίου βραχύ τε ἐφρόντισε, καὶ εἰπὼν "ἀπόστηθι ἄνθρωπε ἀπὸ τῆς γραμμῆς" παρώξυνέ τε αὐτὸν καὶ κατεκόπη.

Ὁ μὲν οὖν Μάρκελλος τὰς Συρακούσας ἑλών, καὶ τῆς ἄλλης P I 426 W II 85 Σικελίας τὰ πλείω προσαγαγόμενος, καὶ ἐπῃνεῖτο μεγάλως καὶ ὕπατος ἀποδέδεικτο. προεβάλοντο μὲν γὰρ τὸν Τουρκουάτον, ὅς ποτε τὸν υἱὸν ἀπέκτεινεν· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἀπηνήνατο, εἰπὼν ὡς "οὔτ' ἂν ἐγὼ τὰ ὑμέτερα ἁμαρτήματα οὔτ' ἂν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν ἀκρίβειαν ἐνέγκοιτε," τὸν Μάρκελλον καὶ Λαουΐνιον τὸν Οὐαλλέριον ἐχειροτόνησαν. (6) ἀπελθόντος δὲ τοῦ Μαρκέλλου ἐκ Σικελίας, δύναμιν ἱππέων ἐς αὐτὴν ὁ Ἀννίβας ἀπέστειλε, καὶ ἑτέραν οἱ Καρχηδόνιοι ἔπεμψαν· καὶ μάχαις τισὶν ἐνίκησαν καὶ πόλεις

3 ἀχριδηνῆς A. 4 γοῦν A. 8 γάρ om A. 9 πὰρ BC, παρὰ PW. 10 γράμμαν C. αὐτοῦ C. 15 τορκουάτον B.

FONTES. *Cap.* 6. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmentum libri* 15 *apud Suidam et alios* (*Valesianum* 16), *et excerptum Ursinianum* 152.

qui foris erant ex composito clamorem sustulerunt, hastis clipeos pulsantes, et classica cecinerunt. quibus rebus Syracusanis iam vino gravibus subito exterritis urbs capta est praeter Acradinam et Insulam. Marcellus partes captas diripit, reliquas oppugnat, et quanquam cum labore et tarde, tamen capit. quibus Romani potiti, praeter alios multos etiam Archimedem occiderunt. nam cum figuram quandam delinearet, et hostes adesse audiret, "caput" inquit "petant, lineam non petant." ac militem iam adstantem parum curavit, ab eoque, quod a linea discedere iussisset, irato caesus est.

Marcellus Syracusis expugnatis et magna Siciliae parte recuperata magnam laudem assecutus est et consul designatus. nam Torquatum illi quidem, filii sui interfectorem, elegerant: sed cum ille recusasset (neque enim se populi mores neque populum ipsius imperium pati posse), Marcellum et Valerium Laevinum consules crearunt. (6) Marcello ex Sicilia digresso copias equestres in eam misit Hannibal, misere et Carthaginien-

προσεποιήσαντο· καὶ εἴ γε μὴ Κορνήλιος Δολοβέλλας στρατηγὸς B ἐπελήλυθε, πᾶσαν τὴν Σικελίαν ἐχειρώσαντο ἄν.

Καὶ ἡ Καπύη δὲ τότε ἑάλω παρὰ Ῥωμαίων, καίτοι τοῦ Ἀννίβου ἐς τὴν Ῥώμην ὁρμήσαντος ἵν' ἀπὸ τῆς Καπύης τοὺς πολιορκοῦντας αὐτὴν ἀπάξῃ, καὶ διὰ τῶν Λατίνων ἐλάσαντος καὶ πρὸς τὸν Τίβεριν ἐλθόντος καὶ πορθοῦντος τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος. οἱ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφοβήθησαν μέν, ἐψηφίσαντο δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐν Καπύῃ μεῖναι, τὸν δ' ἕτερον αὐτοῖς ἐπαμῦναι. καὶ Κλαύδιος μὲν ἐν τῇ Καπύῃ κατέμεινεν (ἐτέτρωτο γάρ), Φλάκκος δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη. C

Τοῦ δ' Ἀννίβου τάς τε καταδρομὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀεὶ ποιουμένου καὶ πολλὰ δεινὰ δρῶντος, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἠγάπων εἰ τά γε ἐντὸς τῶν τειχῶν περισώσαιντο, ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἅμα προσβαλεῖν ἔμελλεν, ἀνερρίψαντο, τὸ τοῦ λόγου, κύβον, καὶ ἐπεξέδραμον. καὶ ἀκροβολιζομένων ἤδη χειμὼν ἐξ αἰθρίας ἐξαίσιος ἐπεγένετο μετὰ πνεύματος ἀμηχάνου βροντῶν τε καὶ χαλάζης καὶ ἀστραπῶν, ὥστ' ἄμφω ἀγαπητῶς ὡς ἐκ συνθήματος ἀναφυγεῖν ὅθεν ὥρμησαν. ἄρτι τε τὰ ὅπλα κατετίθεντο, καὶ αἰθρία ἐγένετο. ὁ γοῦν Ἀννίβας, καί- D τοι οὐκ ἀθεεὶ λογισάμενος παρὰ τὸν τῆς συνόδου καιρὸν συνενεχθῆναι τὰ γεγονότα, ὅμως οὐκ ἀπέστη τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ αὖθις μετὰ τοῦτο συμβαλεῖν ἐπεχείρησεν. ὡς δὲ καὶ τότε τὰ

11 ἐν om A. 14 καὶ prius om A. 20 ἀθεεὶ A, ἀθεῖ PW.
22 ἐπεχείρισεν A. καὶ om A.

ses: et praeliis aliquot victores civitates quoque subegerunt; ac ni Cornelius Dolabella praetor supervenisset, totam Siciliam subegissent.

Tum Capua quoque a Romanis capta est, quanquam Hannibale per Latium Romam eunte ut eos ab eius urbis obsidione repelleret, et usque ad Tiberim progresso et suburbanum agrum vastante. Romani autem, quamvis territi, tamen alterum consulem manere Capuae, alterum urbem defendere iusserunt. ac Claudius Capuae mansit (vulnus enim acceperat), Flaccus Romam properavit.

Caeterum Hannibale excursiones subinde in oculis civium faciente et multa crudelia facinora edente, alio tempore satis habuerunt ipsam urbem tueri; sed cum eodem tempore et in moenia et in castra impetum facturus esset, alea iacta, ut aiunt, excurrerunt. cum autem iam eminus dimicarent, serenitas in tempestatem ingentem cum turbine maximo, tonitribus, grandine et fulguribus est conversa; ut ambo exercitus velut ex composito cupide eo refugerent unde venerant. vix arma posuerant cum serenitas rediit. Hannibal quamvis illa ipsius conflictus tempore non sine numine accidisse rebatur, tamen ab obsidione non destitit: sed cum denuo confligere instituisset, eademque acciderent, pertimuit, etiam

αὐτὰ συνέβη, κατέδεισε. καὶ προσεκπλαγεὶς ὅτι ἐν τηλικούτῳ κινδύνῳ ὄντες οὔτε τῆς Καπύης ἀπέστησαν καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν καὶ στρατιώτας καὶ στρατηγὸν πέμψειν ἔμελλον, καὶ ὅτι χρημάτων δεηθέντες ἐπώλησαν ἄλλα τε καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο δημόσιον ὄν, καὶ ἀπογνούς, ἀπανέστη, πολλάκις ἀναβοήσας "ὦ Κάνναι Κάνναι." καὶ οὐδὲ τῇ Καπύῃ ἔτ' ἐπικουρῆσαι ἠθέλησεν.

P I 427 Οἱ δὲ καίπερ ἐν ἀσθενεστάτοις ὄντες, ὅμως ἀπογνόντες ὡς οὐ τευξόμενοι συγγνώμης παρὰ Ῥωμαίων ἀντεῖχον, καὶ τῷ Ἀννίβᾳ ἐπέστειλαν, βοηθήσειν αὐτοῖς ἀξιοῦντες. συλληφθέντες δὲ οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταὶ παρὰ τοῦ Φλάκκου (ὁ γὰρ Κλαύδιος ἔφθη τεθνηκὼς ἐκ τοῦ τραύματος) τὰς χεῖρας ἀπετμήθησαν. οὓς ἰδόντες οἱ Καμπανοὶ δεινῶς κατεπλάγησαν καὶ ὅ τι πράξουσιν ἐβουλεύοντο. λεχθέντων δὲ πολλῶν, Ἰούβιός τις Οὐΐριος ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν ὢν καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτιώτατος "μία ἡμῖν ἐστιν" ἔφη "καταφυγὴ καὶ ἐλευθερία ὁ θάνατος. καί μοι ἀκολουθήσατε οἴκαδε· ἔχω γάρ τι φάρμακον παρεσκευασμένον." καὶ
B ὁ μὲν παραλαβὼν τοὺς αὐτῷ πεισθέντας ἑκουσίως ἀπέθανε σὺν αὐτοῖς, καὶ οἱ λοιποὶ τὰς πύλας τοῖς Ῥωμαίοις ἀνέῳξαν· ὁ δὲ Φλάκκος τά τε ὅπλα αὐτῶν καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀφείλετο, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν κορυφαίων τοὺς μὲν ἀπέκτεινε τοὺς δὲ ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψε, μόνων δ' ἀπέσχετο τῶν ἐκ τοῦ ὁμίλου περι-

4 ἐστρατοπεδεύσατο A. 5 ante πολλάκις B add καί. 10 ἀπέστειλαν C. 14 *Οὐΐβιός τις Οὐΐρριος* secundum Livium. 15 μία μέν ἐστι καταφυγὴ ἔφη καὶ A. 18 ἑκούσιος AC.

eo obstupefactus quod Romani in tanto discrimine constituti neque Capuam relinquerent et praetorem cum militibus in Hispaniam missuri essent, et quod pecunia egentes praeter alia illud etiam solum publici agri in quo castra habebat vendidissent; desperataque expugnatione recessit, subinde exclamans "o Cannae Cannae." ac ne Capuae quidem opem amplius ferre voluit.

Campani vero quanquam ad summas angustias redacti tamen desperata venia restiterunt, auxilio Hannibalis per litteras implorato. sed tabellarii a Flacco comprehensi (nam Claudius ex vulnere iam decesserat) manibus truncati sunt. quo Campani viso perculsi de summa rerum deliberabant. multis verbis factis Iubius Virius vir princeps, defectionis praecipuus auctor, "unum" inquit "nobis confugium et libertas est, mors. vos me domum sequimini: venenum enim praeparatum habeo." sic abductis iis secum quibus ea sententia placebat, una cum illis ultro periit: caeteri portas Romanis aperuerunt. quibus Flaccus arma omnia et pecuniam omnem ademit, et principum virorum alios occidit alios Romam

λειφθέντων ἐπὶ τῷ καὶ ἄρχοντα αὐτοὺς Ῥωμαῖον λαμβάνειν καὶ μήτε βουλὴν ἔχειν μήτε σύνοδον ποιεῖσθαι.

Ὕστερον δὲ καὶ ἄλλα τινὰ προσεπῶφλον, κατηγορῆσαι τοῦ Φλάκκου τολμήσαντες. ἐπεχείρησαν δὲ καὶ οἱ Καμπανοὶ τοῦ W II 86 Φλάκκου κατηγορῆσαι, καὶ τοῦ Μαρκέλλου οἱ Συρακούσιοι ὑπατεύοντος ἤδη. καὶ ἀπελογήσατο· οὐ γὰρ ἠθέλησε πρᾶξαί τι τῶν C τῇ ἀρχῇ προσηκόντων πρὶν ἀπολογήσασθαι. οἱ Συρακούσιοι δὲ καταστάντες εἰς λόγους οἰκονομικώτερον τῇ διαλέξει ἐχρήσαντο, οὐκ εἰς κατηγορίαν τοῦ Μαρκέλλου ἀλλ' εἰς ἱκετείαν τραπέντες καὶ ἀπολογίαν τοῦ μὴ ἑκόντες ἀποστῆναι Ῥωμαίων, καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντες. καὶ ταῦτα λέγοντες εἰς τὴν γῆν πεσόντες ὠλοφύροντο. καὶ διαγνώμης γενομένης ἔδοξε τὸν Μάρκελλον μὲν μηδὲν ἀδικεῖν, τοὺς μέντοι Συρακουσίους φιλανθρωπίας τινὸς ἀξίους εἶναι, οὐκ ἐξ ὧν ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπόν τε καὶ ἱκέτευσαν. τοῦ δὲ Μαρκέλλου παραιτησαμένου τὸ ἀπελθεῖν εἰς Σικε- D λίαν, τὸν Λαουΐνιον ἔπεμψαν. καὶ οἱ μὲν Συρακούσιοι οὕτω συγγνώμης ἔτυχον, οἱ δὲ Καμπανοὶ ὑπ' ἀπαιδευσίας θρασύτερον τῇ κατηγορίᾳ χρησάμενοι καὶ ἐπετιμήθησαν, μηδὲ παρόντος τοῦ Φλάκκου, ἀλλά τινος τῶν ὑπεστρατηγηκότων αὐτῷ ἀπολογησαμένου.

Ἁλούσης δὲ τῆς Καπύης καὶ τἆλλα τὰ πέριξ πολίσματα τοῖς Ῥωμαίοις προσκεχωρήκασι, πλὴν Ἀτελανῶν· οὗτοι γὰρ ἐκλιπόντες

1 ῥωμαῖον A, Ῥωμαίων PW. 4 ἐπεχείρησαν — 5 Συρακούσιοι ex Dionis libro 15: Bachmanni Anecd. gr. I p. 206; Suidas et Etymol. Magn. in ἐδικαιώθησαν (exc. Vales. 16). 12 καὶ δὴ γνώμης B. 13 τινὸς φιλανθρωπίας B. 16 οὕτως τινὸς συγγνώμης A, οὕτω συγγνώμης τινὸς B. 18 μὴ A. παρρόντος B. 20 τὰ om C.

misit, soli turbae ex plebeiis reliquae iis condicionibus pepercit ut praetori Romano parerent, ut nullum senatum, nullum concilium haberent.

Post etiam aliae multae impositae, cum Flaccum accusare ausi essent. nam et Campani hunc accusare instituerunt, et Syracusani Marcellum iam consulem. is se defendit, nec ante eam defensionem quicquam pro auctoritate imperii gerere voluit. verum Syracusani, dicendi potestate data, causam suam artificiose egerunt; omissaque Marcelli accusatione ad preces conversi, se non ultro defecisse asserentes veniam petiverunt. quae cum perorassent, in terram prolapsi et lamentati sunt. suffragiis latis Marcellus crimine solutus est, et decretum Syracusanos clementius tractandos esse, non ob facta eorum sed propter verba et supplicationes. Marcello redire in Siciliam recusante Laevinum miserunt. cum Syracusani hoc modo veniam impetrassent, Campani ex inscitia insolentius in consulem invecti, etiam gravius multati sunt, quamvis absente Flacco et quodam ex eius legatis causam dicente.

Capta Capua etiam finitimae civitates Romanis accesserunt, praeter Atellanos. hi enim urbe deserta cum uxoribus et liberis Hannibalem

τὴν πόλιν αὐτῶν πανδημεὶ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησαν. καὶ ἡ ἄλλη δὲ Ἰταλία ἡ τὰ τῶν Καρχηδονίων φρονοῦσα ἠλλοιοῦτο, καὶ περιιόντες οἱ ὕπατοι προσεποιοῦντο αὐτήν. Ταραντῖνοι δὲ φανερῶς μὲν οὐδέπω τὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑροῦντο, λάθρα δὲ τοῖς P I 428 Καρχηδονίοις ἤχθοντο.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ διεκηρυκεύσαντο τῷ Ἀννίβᾳ ἀνταπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων ποιήσασθαι. οὐ κατηλλάξαντο δὲ αὐτούς, ἐπεὶ οὐκ ἐδέξαντο τὸν Καρθάλωνα τοῦ τείχους ἐντός, ὡς πολέμιον· οὐδ' ἐς λόγους γὰρ αὐτοῖς ἐλθεῖν ἠθέλησεν, εὐθὺς δὲ ὠργισμένος ἀνέστρεψε.

Τότε μέντοι καὶ ὁ Λαουΐνιος τοὺς Αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας Φιλίππῳ προσηταιρίσατο, καὶ τὸν Φίλιππον μέχρι Κερκύρας προχωρήσαντα αὖθις ἐξεφόβησεν, ὥστε καὶ ἐς τὴν Μακεδονίαν τάχει ἐπανελθεῖν.

7. Οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ Γάϊον Κλαύδιον Νέρωνα εἰς τὴν Ἰβηρίαν μετὰ στρατιωτῶν ἔπεμψαν. καὶ ὃς παρεκομίσθη τῷ B ναυτικῷ μέχρι τοῦ Ἴβηρος, ἔνθα καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εὑρηκὼς ἐπῆλθε τῷ Ἀσδρούβᾳ πρὶν γνωσθῆναι ὅτι πάρεστι. καὶ περιστοιχισάμενος αὐτὸν ἠπατήθη. ἰδὼν γὰρ ὁ Ἀσδρούβας ὡς ἀπείληπται, προεκηρυκεύσατο πρὸς τὸν Νέρωνα ὥστε τὴν Ἰβηρίαν πᾶσαν ἀφεθεὶς ἐκλιπεῖν. ὡς δ' ἐκεῖνος ἀσμένως τοὺς λόγους ἐδέξατο, ἀναβαλλόμενος ἵνα τὰς συνθήκας τῇ ὑστεραίᾳ ποιήσηται,

4 τοὺς καρχηδονίους A. 6 οἱ δ' ἐν τῇ — 10 ἀνέστρεψε Dionis excerptum Ursin. 152. 16 μετὰ AB, μετὰ τῶν PW. 21 ἀσμένως τοὺς λόγους AB, τοὺς λόγους ἀσμένως PW. 22 ποιήσεται A.

Fontes. *Cap. 7. Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 56.

adierunt. etiam reliquae Italiae partes Carthaginiensium studiosae mutabant animos, et a consulibus passim circumeuntibus recipiebantur. Tarentini autem nondum aperte cum Romanis faciebant, sed clam Carthaginiensibus succensebant.

Romani petitam ab Hannibale captivorum permutationem non impetrarunt, ob Carthalonem, ut hostem, intra moenia non receptum. quamobrem is iratus colloquio detrectato statim recessit.

Hoc tempore Laevinus Aetolos Philippi socios sibi conciliavit, et Philippum usque ad Corcyram progressum ita terruit ut trepidus in Macedoniam se reciperet.

7. C. Claudius Nero cum militibus in Hispaniam missus est et classe usque ad Iberum vectus. ubi caeteris etiam legionibus inventis Hasdrubalem, priusquam eum adesse nosset, oppressum circumvenit. sed deceptus est: videns enim Hasdrubal se irretitum esse, caduceatoribus ad Neronem missis se ea condicione dimitti petiit ut tota Hispania excederet. quam cum ille cupide accepisset, pactiones procrastinando alios

ὑπεξέπεμψε τῆς νυκτὸς ἄλλους ἄλλῃ τῶν ὀρῶν. διεξελθόντων δ᾽ ἐκείνων, ἅτε μὴ φυλακῆς οὔσης παρὰ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰς τῶν σπονδῶν ἐλπίδας, ἦλθε μὲν τῇ ἐπιούσῃ ἐς λόγους τῷ Νέρωνι, κατέτριψε δὲ πᾶσαν αὐτὴν πρίν τι ἐπικυρωθῆναι. καὶ ἄλλους αὖθις τῆς νυκτὸς ὁμοίως ἀπέπεμψε. τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἄλλαις τισὶν C ἡμέραις ὁμοίως πεποίηκεν, ἀμφισβητῶν τινα ἐν τῇ συμβάσει. προελθόντων δὲ τῶν πεζῶν ἁπάντων, τέλος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς ἐλέφασιν ὑπεξεχώρησε. καὶ διασωθεὶς φοβερὸς αὖθις τῷ Νέρωνι ἐγένετο.

Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Νέρωνος μὲν κατέγνων, ἄλλῳ δέ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἐψηφίσαντο ἐγχειρίσαι. ἀπορούντων οὖν τίνα ἂν ἀποστείλωσιν (οὐ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς ἐδεῖτο τὰ πράγματα, καὶ πολλοὶ διὰ τὸ τῶν Σκιπιώνων πάθος ἐξίσταντο) ὁ Σκιπίων ἐκεῖνος ὁ Πούπλιος ὁ τὸν πατέρα τρωθέντα σώσας ἑαυτὸν ἐθελοντὴς εἰς τὴν στρατείαν ἐπέδωκεν. D ἦν δὲ καὶ ἀρετῇ κράτιστος καὶ παιδείᾳ λογιμώτατος. καὶ παραχρῆμα W II 87 μὲν ᾑρέθη· μεταμέλον δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον διά τε τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ (τέταρτον γὰρ καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς ἦγε) καὶ ὅτι καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου ὄλεθρον ἐπένθει, ἦλθεν αὖθις εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἐδημηγόρησε, καὶ οἷς εἶπε καταιδέσας τοὺς τῆς βουλῆς, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐκ ἀφῃρέθη, Μάρκος δὲ Ἰούνιος ἀνὴρ γηραιὸς προσεπέμφθη αὐτῷ.

4 ἄλλους αὖθις AB, αὖθις ἄλλους PW. 8 ὑπεχώρησε A. 9 ἐγίνετο A. 12 ἂν om B. 13 διὰ AB, διὰ τοῦτο C, τοῦτο διὰ PW. 14 ὁ Σκιπίων — 16 λογιμώτατος Dionis excerptum Peirescianum 56. 17 μεταμέλου ABC.

in alios montes dimisit. qui cum evasissent, Romanis spe pacis excubias non habentibus, postridie ad Neronem in colloquium venit: sed totum diem consumpsit priusquam quicquam confirmaretur. itidemque noctu alios dimisit. et sic aliis quoque diebus fecit, subinde aliquid in pactis cavillando. denique et ipse cum equitatu et elephantis se subduxit. et cum evasisset, Neroni denuo formidabilis exstitit.

Quo Romae cognito successor Neroni datus est. cum autem dubitaretur quis eius loco mittendus esset (neque enim res quemlibet postulabat, et multi clade Scipionum deterrebantur), P. Scipio is qui patrem vulneratum conservavit ultro se ad illam expeditionem obtulit, iuvenis virtute praestantissimus et optime institutus. statimque est electus: sed cum non multo post eius iudicii populum paenituisset, tum ob aetatem (annum enim quartum et vigesimum agebat) tum propter domum eius patris et patrui interitu funestam, denuo in publicum progressus pro contione patribus conscriptis ita satisfecit ut imperium ei non adimerent, sed M. Iunium virum senem collegam adiungerent.

Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχώρησεν εἰς τὸ βέλτιον. ὁ γὰρ Μάρκελλος, ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς ἀπελύθη, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὰ μὲν P I 429 πλεῖστα δι' ἀσφαλείας ἐποιεῖτο, δεδιὼς πρὸς ἀπονενοημένους διακινδυνεῦσαι· εἰ δέ ποτε ἠναγκάσθη προσμῖξαι, κρείττων ἐκ φρονήσεως εὐτολμίᾳ κεκραμένης ἐγένετο. ὁ οὖν Ἀννίβας διά τε ταῦτα, καὶ ὅτι αἱ πόλεις αἱ συμμαχοῦσαι αὐτῷ αἱ μὲν ἐγκαταλελοίπεσαν αὐτὸν αἱ δὲ διενοοῦντο, καὶ δι' ἕτερ' ἄττα, κακῶσαι τὰ χωρία ἃ μὴ κατέχειν οἷος ἦν ἐπεχείρησε. καὶ πολλοῖς ἐλυμήνατο, καὶ πλείους διὰ τοῦτο ἀφίσταντο.

Περὶ δὲ Σαλπίαν πόλιν τοιόνδε τι συνέπεσε. δύο ἄνδρες τὰ πράγματα αὐτῶν εἶχον, διάφοροί τε ἀλλήλοις ἦσαν. καὶ Ἀλίνιος μὲν τὰ τῶν Καρχηδονίων ἐφρόνει, Πλαύτιος δὲ τὰ τῶν B Ῥωμαίων, ὃς καὶ διειλέχθη τῷ Ἀλινίῳ περὶ προδοσίας τῆς εἰς Ῥωμαίους. μηνύσαντός τε εὐθὺς ἐκείνου τῷ Ἀννίβᾳ ταῦτα, ἐς δίκην ὑπήχθη ὁ Πλαύτιος. βουλευομένου δὲ τοῦ Ἀννίβου μετὰ τῶν συνέδρων ὅπως αὐτὸν κολάσει, ἐτόλμησεν ἐπ' ὄψει αὐτοῦ τῷ Ἀλινίῳ πέλας που ὄντι περὶ προδοσίας αὖθις εἰπεῖν. ἀναβοήσαντος δ' ἐκείνου "ἴδε ἴδε, καὶ νῦν μοι περὶ αὐτοῦ τούτου λαλεῖ," οὐκ ἐπίστευσεν ὁ Ἀννίβας διὰ τὸ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ ὡς συκοφαν-

2 ἐχώρησαν A. 3 ἐλυπήθη A. 5 διακινδυνεῦσαι AC, ἀποκινδυνεῦσαι PW. 6 ἐγίνετο A. 7 ἐγκαταλελοίπασιν A. 10 ἐφίσταντο A, ὑφίσταντο B. 11 σαλπίαν BC, σαλπόαν A, Σαλαπίαν PW: pag. 224 v. 1 et 4 libri omnes σαλπίᾳ et σαλπηνοί vel σαλπινοί, ut Appiani de bellis civilibus I 52. τοιόν δέ AB, τοιοῦτον δέ PW. 13 Ἀλίνιος et Πλαύτιος] Δάσιος et Βλάτιος apud Appianum et Livium. 15 ῥώμην A. 17 κολάση A.

Post haec res Romana non citra aerumnas in melius mutari coepit. Marcellus enim cum absolutus esset, Hannibalem aggressus pleraque caute administravit, cum desperatis hominibus certare veritus. sed si quando confligere necesse erat, prudentia magnanimitate temperata superior evadebat. Hannibal autem tum ea de causa, tum quod ab aliis sociis civitatibus desertus ab aliis deserendus erat, tum propter alia quaedam, ea loca quae tueri nequibat vastare instituit: cumque multos vexasset, a pluribus deserebatur.

In urbe autem Salapia tale quiddam accidit. duo viri summae ibi praeerant inter se dissentientes. nam Alinius Carthaginiensibus, Plautius Romanis studebat, et cum Alinio de urbe Romanis tradenda collocutus erat. quod cum ille statim ad Hannibalem detulisset, in ius adductus est Plautius. Hannibale autem cum iis qui in consilio aderant de eius supplicio deliberante, ausus est in conspectu Poeni cum Alinio denuo de eadem re agere. illo vero exclamante "ecce ecce, nunc etiam de proditione mecum agit," propter rei absurditatem Hannibal non cre-

τούμενον αὐτὸν ἀπέλυσεν. ἀφεθέντος δὲ ὡμονόησαν ἄμφω, καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ Μαρκέλλου ἐπαγαγόμενοι τήν τε φρουρὰν τῶν Καρχηδονίων κατέκοψαν καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις C παρέδοσαν.

Καὶ οὕτω μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔσχον τοῖς Καρχηδονίοις τὰ πράγματα· καὶ οὐδ' ἡ Σικελία ἦν εὐνοοῦσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λαουϊνίῳ προσεχώρουν. ἡγεῖτο μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Καρχηδονίων Ἄννων, συνεστρατεύετο δὲ αὐτῷ καὶ Μουτίνας. ὃς συνὼν τῷ Ἀννίβᾳ πρώην, καὶ φθονηθεὶς ὅτι μεγάλα ἔργα ἀρετῆς ἐπεδείκνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. ὡς οὖν κἀκεῖ λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὦφλε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. περιαλγὴς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε. καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσιν, εἶτα καὶ τἆλλα συγκατειργάσατο, D ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ὑπ' αὐτοὺς ἄνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

8. Ὁ δὲ Φάβιος καὶ ὁ Φλάκκος ἄλλας τε πόλεις πολλὰς καὶ τὸν Τάραντα, τοῦ Ἀννίβου κατέχοντος αὐτόν, ἐχειρώσαντο. κελεύσαντες γάρ τισι τὴν Βρεττίαν κατατρέχειν, ἵν' ὁ Ἀννίβας εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἀπάρῃ ἐκ Τάραντος, ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, Φλάκκος μὲν ἐκεῖνον ἐπετήρει, Φάβιος δὲ ἐν τούτῳ νυκτὸς τῷ

7 τῇ om B. 10 ἐπεδείκνυντο C. οὖν om A. 17 ὁ alterum om A.

Fontes. *Cap.* 8. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Peiresciana* 58 59.

didit, eumque ut calumnia petitum absolvit. absoluto eo ambo consenserunt et arcessitis a Marcello militibus Punicoque praesidio caeso Romanis urbem tradiderunt.

Hoc Italicarum rerum statu Siculi nihilo plus faventes Carthaginiensibus ad Laevinum consulem se conferebant. Carthaginiensibus qui in Sicilia erant Hanno praeerat, sub eoque Mutinas militabat. qui cum pridem Hannibali familiaris ob magna virtutis opera edita invidiam suscepisset, in Siciliam fuerat ablegatus. sed ne ibi quidem magister equitum rebus praeclare gestis Hannonis invidia evitata magistratu abire coactus est. quibus iniuriis exacerbatus ad Romanos se contulit; ac primum adiumento fuit ut eis Agrigentum proderetur, deinde in aliis quoque rebus navavit operam ut totam Siciliam absque magno labore recuperarent.

8. At Fabius et Flaccus cum alias urbes tum Tarentum, tenente tum Hannibale, subegerunt. nam cum Bruttios incursare quosdam iussissent, eaque de causa Hannibal relicta urbe illis suppetias iret, Flaccus illum observat: Fabius interim noctu impetu terra marique facto,

Τάραντι ταῖς τε ναυσὶν ἅμα καὶ τῷ πεζῷ προσβαλών, τῇ
P I 430 τε προσβολῇ καὶ προδοσίᾳ εἷλε τὴν πόλιν. ὁ οὖν Ἀννίβας διὰ τὴν
ἀπάτην ἀχθόμενος ἀντεπιβουλεῦσαι τῷ Φαβίῳ ἐσπούδασε. καὶ
ἐπιστολὴν αὐτῷ ἐκ Μεταποντίου ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ
προδοσίᾳ τῆς πόλεως ἔπεμψεν, ἐλπίσας ἀπερισκέπτως αὐτὸν
προσιόντα ἐνεδρεύσειν. καὶ ὃς ὑπετόπησε τὸ πραττόμενον, καὶ
W II 88 παραβαλὼν τὰ γράμματα ταῖς ἐπιστολαῖς ἃς τοῖς Ταραντίνοις
ποτὲ ἐγεγράφει, κατεφώρασεν ἐκ τῆς αὐτῶν ὁμοιότητος τὸ ἐπι-
βούλευμα.

Σκιπίων δὲ τὸν ἄλλον χρόνον, εἰ καὶ τιμωρῆσαι τῷ πατρὶ
καὶ τῷ θείῳ ἐγλίχετο καὶ τῆς τοῦ πολέμου δόξης ὠρέγετο, ἀλλ'
οὐκ ἠπείγετο, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων. ἐπεὶ δ' ᾔσθετο
B αὐτοὺς χειμάζοντας πόρρω ποι, ἐκείνους μὲν εἴα, ἐς δὲ τὴν
Καρχηδόνα τὴν ταύτῃ ὥρμησεν· οὐ μέντοι τις τὸ παράπαν τὴν
ὁρμὴν αὐτοῦ ἔγνωκε πρὶν πρὸς αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι γενέσθαι·
καὶ ἔλαβε σὺν πόνῳ τὴν πόλιν.

Ἁλούσης δὲ τῆς Καρχηδόνος στάσις μεγίστη μικροῦ τῶν
στρατιωτῶν ἐγένετο ἄν. τοῦ γὰρ Σκιπίωνος στέφανον ὑποσχο-
μένου δώσειν τῷ πρώτῳ τοῦ τείχους ἐπιβάντι, δύο ἄνδρες, ὁ
μὲν Ῥωμαῖος ὁ δ' ἐκ τῶν συμμάχων, περὶ αὐτοῦ ἠμφισβήτησαν.
διαφερομένων δ' ἐκείνων καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐθορυβήθη, καὶ
C ἐπὶ πλεῖστον ἐταράχθησαν, ὥστε καὶ δεινόν τι δρᾶσαι, εἰ μὴ ὁ

1 τε om A. τῇ τε προσβολῇ om C. 2 τε om A. προδοσίᾳ AC, τῇ προδοσίᾳ PW. 4 μεταπόντου A. 8 κατεφώρασε καὶ τῆς A. 11 ὠρέγετο AC, ὀρέγετο PW. 14 τὴν ταύτῃ] ταύτην A. 17 ἁλούσης δὲ — p. 221 v. 11 λοιποὺς ἀνηρτήσατο Dionis excerptum Peirescianum 58. 19 ἐπιδώσειν A.

partim vi partim proditione Tarentum cepit. quem dolum aegre ferens Hannibal pari dolo Fabium ulcisci statuit, eique litteras Metapontinorum civium nomine scribit de prodenda civitate, eum temere accedentem in insidias delapsurum esse ratus. verum ille suspicatus quid rei esset, litteris iis cum illis comparatis quas aliquando Tarentinis scripserat, insidias ex earum similitudine deprehendit.

Enimvero Scipio, quamvis et patris et patrui caedem ulcisci cupiens et belli gloriam expetens, non tamen properavit, ob hostium multitudinem; sed cum eos longe in hibernis abesse cognovisset, omissis eis tanta celeritate et circumspectione Novam Carthaginem contendit, ut eius adventus non prius resciretur quam adesset; urbemque non sine labore cepit.

Ea expugnata parum aberat quin maxima inter milites orta esset seditio. nam cum Scipio ei qui primus murum conscendisset coronam esset pollicitus, accidit ut duo viri, alter Romanus alter ex sociis, eam sibi laudem vindicarent: quorum ex contentione ingens reliquae multitudinis tumultus exarsit. et haud dubie gravius aliquid accidisset, ni Sci-

Σκιπίων καὶ ἄμφω ἐστεφάνωσε, καὶ συχνὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε συχνὰ δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις προσένειμε, καὶ τοὺς ἐκεῖ κατεχομένους ὁμήρους προῖκα πάντας τοῖς οἰκείοις ἀπέδωκεν. ὅθεν πολλοὶ μὲν δῆμοι πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται αὐτῷ προσεχώρησαν, καὶ τὸ τῶν Κελτιβήρων ἔθνος πρὸς τοῖς λοιποῖς. παρθένον γὰρ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις λαβὼν κάλλει ἐπιφανῆ, ἐνομίσθη μὲν ἔσεσθαι αὐτῆς ἐν ἔρωτι, μαθὼν δὲ ὅτι τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγεγύηται, μετεπέμψατο αὐτὸν καὶ τὴν νεᾶνιν αὐτῷ παραδέδωκε, προσεπιδοὺς καὶ τὰ λύτρα ἃ οἱ προσήκοντες αὐτῇ D *προσεκόμισαν. κἀκ τούτου καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνηρτήσατο.*

Μαθὼν δὲ τὸν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Ἀννίβου ἀδελφὸν σπουδῇ ἐπιόντα καὶ ἀγνοοῦντα ἔτι τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν καὶ μηδὲν προσδοκῶντα κατὰ τὴν πορείαν πολέμιον, προσαπήντησεν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ κρατήσας ἐνηυλίσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσεποιήσατο. ἦν μὲν γὰρ ἐν ταῖς στρατηγίαις δεινός, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ἐπιεικής, καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀνθισταμένους φοβερός, ἐς δὲ τοὺς ὑπείκοντας καὶ μάλα φιλάνθρωπος. μάλιστα δ᾽ ὅτι καὶ ἐθείασε, προειπὼν ὡς ἐν τῇ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύσοιτο, πάντες ἐτίμων αὐτόν· οἱ δ᾽ Ἴβηρες καὶ βασιλέα μέγαν P I 431 *ὠνόμαζον.*

6 *ταῖς* A: Dionis exc. *τοῖς*. *ἐπιφανεῖ* A. 7 *αὐτοῖς* C. *Κελτιβήρων* om A: Dionis exc. *Ἀλλουκίῳ τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων*. 8 *ἐνηγγύηται* B. *αὐτῷ* add ABC Dionis exc. 14 *προσαπήντησεν* ABC, *προϋπήντησεν* PW. 16 *ἦν μὲν γὰρ* — 21 *μέγαν ὠνόμαζον* Dionis excerptum Peirescianum 59. *μὲν* om A. 18 *μάλιστα*] *μάλα* B.

pio utrumque coronasset, multaque militibus, multa rebus publicis largitus esset, et obsides qui ibi tenebantur omnes suis sine pretio restituisset. quo factum ut multae civitates, multi dynastae se ad fidem eius contulerint, et praeter caeteros Celtiberi. nam cum inter captivos virginem excellenti forma cepisset, eam adamaturus putabatur: sed cum principi cuidam apud Celtiberos desponsam esse cognovisset, accito sponso puellam ei tradidit, una cum pecunia quam eius necessarii pro ea redimenda contulerant. quo facto et illos et caeteros sibi conciliavit.

Hasdrubali fratri Hannibalis, quem propere adventare cognorat, captam esse urbem adhuc ignoranti et nihil in itinere hostile timenti occurrit: eoque superato et castris eius occupatis, multos illius loci ad suam amicitiam pellexit. nam in re bellica acer erat, in familiaribus congressibus lenis, resistentibus formidabilis, cedentibus perquam humanus. verum ob illud maxime ab omnibus honorabatur, quod veluti numine afflatus praedixisset, se in hostili agro castrametaturum esse. ab Hispanis autem rex magnus appellabatur.

Ὁ δ' Ἀσδρούβας ἀπελπίσας τὴν Ἰβηρίαν ἀπᾶραι πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐβούλετο. καὶ ἐν τῷ χειμῶνι συσκευασάμενος ὁ μὲν ὥρμητο, οἱ δὲ συστράτηγοι αὐτοῦ κατὰ χώραν μείναντες ἀσχολίαν τῷ Σκιπίωνι παρεῖχον, ὥστε μὴ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιδιῶξαι, μήτε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ῥωμαίοις ἐπικουφίσαι τὸν πόλεμον γενομένῳ ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι. ὁ δὲ Σκιπίων τὸν μὲν Ἀσδρούβαν οὐκ ἐπεδίωξε, πέμψας δὲ δρομοκήρυκας τὴν πρόσοδον αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ δι' αὐτῶν προεκήρυξεν, αὐτὸς δὲ τῶν ἐν χερσὶν εἴχετο. καὶ ὁρῶν τοὺς ἐναντίους πολλαχῇ τῆς
B χώρας ὄντας, ἐδεδίει μή τισιν αὐτῶν προσμίξας εἰς ἓν ἅπαντας συναγάγῃ ἀλλήλοις ἐπικουρήσοντας. αὐτὸς μὲν οὖν ἐστράτευσεν ἐπ' Ἀσδρούβαν τὸν Γίσγωνος, Σιλανὸν δὲ ἐς Κελτιβηρίαν ἐπὶ Μαγῶνα, καὶ Λούκιον Σκιπίωνα τὸν ἀδελφὸν ἐς Βαστιτανίαν ἔπεμψεν. ὃς ἐκείνην τε πολέμῳ κατέσχε, καὶ τὸν Μαγῶνα ἐνίκησε, καὶ φεύγοντι αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπακολουθήσας ἦλθε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, μήπω μηδὲν διαπεπραγμένον.

Ἐλθόντων οὖν τοῦ τε Μαγῶνος πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν καὶ τοῦ Λουκίου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Σκιπίωνα, τὰ μὲν πρῶτα τῷ ἱππικῷ καταθέοντες εἰς τὰ πεδία διεμάχοντο, εἶτα καὶ ὅλῳ τῷ
C W II 89 στρατεύματι ἀντιπαρετάσσοντο, οὐ μὴν καὶ ἐμάχοντο. καὶ ἐπὶ πλείους ἡμέρας τοῦτο ἐγίνετο· συμβολῆς δέ ποτε γενομένης οἵ τε σύμμαχοι τῶν Καρχηδονίων καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἡττήθησαν, καὶ τὸ

3 στρατηγοὶ A. 5 γενομένῳ AB, γινομένῳ C, γινομένοις PW.
8 ἐκ[πε]ήρυξεν A. 10 τις C. 18 τὰ μὲν πρῶτα om A. 19 ἐς B.
20 ἀντεπαρετάσσοντο AB. 21 γενομένης AB, γινομένης PW.

Hasdrubale desperata Hispania in Italiam abituro, et hieme collectis vasis discedente, eius collegae loco non mutato negotium Scipioni facessebant, ut neque Hasdrubalem persequeretur neque in Italiam profectus Romanos belli parte levaret neque Carthaginem traiiceret. Scipio Hasdrubalem abeuntem non est persecutus, sed per cursores eius adventu Romam nuntiato, ea quae tempus postulabat administravit. et quia videbat hostes in provincia variis locis dispersos esse, veritus ne ab aliquo omnes eorum copiae in unum conducerentur, ipse contra Hasdrubalem Gisgonis filium est profectus, Silanum in Celtiberiam contra Magonem, L. Scipionem fratrem in Bastitaniam misit. qui et illam bello cepit, et Magonem vicit, eumque ad Hasdrubalem fugientem persecutus ad Scipionem rediit, qui nondum quicquam gesserat.

Cum Mago ad Hasdrubalem, Lucius ad fratrem Scipionem venisset, primum equitatu in campos decurrentes dimicabant, deinde totos exercitus instruxerunt: nec tamen ad manus ventum est. idque per dies complures factum. sed aliquando pugna commissa, Carthaginiensibus

ἔρυμα αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἑάλω, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐπιτηδείοις οἱ Ῥωμαῖοι ἐχρήσαντο· ὃ πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ Σκιπίων, ὡς λόγος ἐστίν, ἀπεφοίβασεν. ἐπιλιπόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν πρὸς τροφήν, προεῖπεν (ὅθεν δ' ἠγνόηται) ὡς "κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν τοῖς τῶν πολεμίων χρησόμεθα." μετὰ ταῦτα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν ἐναντίων τὸν Σιλανὸν καταλιπὼν αὐτὸς πρὸς τὰς ἄλλας ἀπῄει πόλεις, καὶ πολλὰς προσηγάγετο. καταστήσας δὲ τὰ ἑαλωκότα αὐτὸς μὲν ἐκεῖ διεχείμασε, τὸν δὲ Λούκιον τὸν ὅμαιμονα D ἐπὶ Ῥώμην ἀπέστειλε καταγγελοῦντά τε τὰ γενόμενα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κομίσοντα καὶ ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ φρονοῦσι περὶ αὐτοῦ πολυπραγμονήσοντα.

9. Οἱ δ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐκ νόσου ἐπόνησαν, καὶ μάχαις ἐταλαιπώρησαν, Τυρσηνῶν νεωτερισάντων τινῶν. μεῖζον δὲ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐλύπησεν ὅτι τὸν Μάρκελλον ἀπέβαλον. ἐπιστρατεύσαντες γὰρ κατὰ τοῦ Ἀννίβου τυγχάνοντος ἐν Λοκροῖς καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι ἐξ ἐνέδρας περιστοιχισθέντες ὁ μὲν Μάρκελλος αὐτίκα ἀπώλετο, Κρισπῖνος δὲ τρωθεὶς ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολύ. εὑρηκὼς δὲ τὸ τοῦ Μαρκέλλου σῶμα ὁ Ἀννίβας, καὶ τὸν δακτύλιον P I 432 αὐτοῦ εἰληφὼς ᾧ ἐκεῖνος τὰς γραφὰς ἐπεσφράγιζε, γράμματα ἐς τὰς πόλεις ὡς παρ' ἐκείνου στελλόμενα ἔπεμπε, καὶ ὅσα ἐβούλετο διεπράττετο· μέχρις οὗ τοῦτο γνοὺς ὁ Κρισπῖνος ἀντιπαρήγγειλεν αὐτοῖς φυλάσσεσθαι· ὅθεν ἀντιπεριέστη τῷ Ἀννίβᾳ

3 ἀπεφοίβασεν ABC, ἐπεφοίβασεν PW. 4 τήνδε ABC, τήν τε PW. 9 γινόμενα A. 10 κομίσοντα ABCW, κομίζοντα P. 12 δὲ C. 16 περιστοιχισθέντες ἐξ ἐνέδρας A. 22 ἀντιπαρέστη A.

FONTES. *Cap. 9. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

eorumque sociis victis captaque munitione, Romani commeatu ibi invento usi sunt: id quod Scipio triduo ante vaticinatus esse fertur. nam cum rebus necessariis destituerentur, praedixit (qua vero arte, ignoratur) se in eum diem hostium cibariis usuros esse. post haec Silano contra hostium relliquias relicto alias urbes multas sibi adiunxit, ordinatisque rebus in Hispania hibernavit: L. fratrem Romam misit, ut et res gestas nuntiaret et captivos eo adduceret, eademque opera exploraret quae de se Romanorum ésset opinio.

9. Verum Italiam morbus vexabat et pugnae afflixerant ob motus Tyrrhenorum quorundam. sed maiorem luctum attulerat Marcelli interitus. nam cum ambo consules contra Hannibalem Locris agentem exercitum ducerent, per insidias circumventi sunt: et Marcellus statim occubuit, Crispinus non multo post ex vulnere decessit. Hannibal vero Marcelli cadavere invento et eius sigillo accepto, litteris eius nomine ad urbes scriptis quicquid volebat obtinuit: donec Crispinus eo cognito illos monuit ut sibi caverent. unde res Hannibali vertit in contrarium. nam

τὸ πρᾶγμα. ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἐν τῇ Σαλπίᾳ δι' αὐτομόλου δῆθεν ἦν ἐπιστείλας, ὡς ὁ Μάρκελλος νυκτὸς προσῄει τοῖς τείχεσι, τῇ τε τῶν Λατίνων κεχρημένος φωνῇ σὺν ἄλλοις ἐπισταμένοις αὐτήν, ἵνα Ῥωμαῖοι δόξωσιν εἶναι. μαθόντες δὲ οἱ Σαλπηνοὶ τὴν ἐπιτέχνησιν αὐτοῦ ἀντετεχνήσαντο πιστεύειν ὄντως προσιέναι τὸν B Μάρκελλον, καὶ ἀνασπάσαντες τὸν καταρράκτην εἰσήγαγον ὅσους αὐτοῖς ἔδοξεν ἱκανοὺς εἶναι κατεργασθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ πάντας ἀπέκτειναν. ὁ δὲ Ἀννίβας ἀπῆρεν αὐτίκα, μαθὼν τοὺς Λοκροὺς πολιορκουμένους παρὰ Ῥωμαίων ἐκ Σικελίας ἐπιπλευσάντων.

Καὶ Πούπλιος δὲ Σουλπίκιος μετὰ Αἰτωλῶν καὶ συμμάχων ἑτέρων πολλὰ τῆς Ἀχαΐας ἐπόρθησε. τοῦ δὲ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος τοῖς Ἀχαιοῖς συμμαχήσαντος παντελῶς ἂν τῆς Ἑλλάδος ἐξηλάθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, εἰ μὴ τοῦ κράνους τοῦ Φιλίππου περιρρυέντος οἱ Αἰτωλοὶ τοῦτο ἔσχον, καὶ φήμης εἰς τοὺς Μακεδόνας C γενομένης ὡς τέθνηκε, στάσις τε γέγονεν ἐκεῖ, καὶ ἐφοβήθη μὴ τῆς βασιλείας στερηθῇ, καὶ πρὸς Μακεδονίαν ἠπείχθη. ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῇ Ἑλλάδι προσέμειναν καί τινων ἐκράτησαν πόλεων.

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει ὡς ὁ Ἀσδρούβας ἠγγέλλετο προσιών, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰς δυνάμεις τε ἤθροιζον καὶ τοὺς συμμάχους σφῶν μετεπέμποντο, ὑπάτους Κλαύδιόν τε Νέρωνα καὶ Λιουΐον τὸν Μάρκον ἑλόμενοι. καὶ Νέρωνα μὲν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, Λιουΐον

1 ἐν om C. 4 σαλπινοὶ B. 7 ἱκανοὺς ἔδοξεν A. 9 παρὰ] ὑπὸ A. πλευσάντων C. 11 πόπλιος ABC. 20 ὁ om B.

cum Salapianis per transfugam scripsisset, noctu ad moenia accessit velut Marcellus, et Romana lingua una cum aliis eam scientibus utens, ut pro Romanis haberentur. Salapiani vero eius artificio cognito hac arte vicissim usi sunt, ut se Marcellum adesse credere simularent, clathrisque attractis tot in urbem admiserunt quot vincendis se pares esse rebantur, eosque omnes occiderunt. Hannibal vero cum Locros a Romanis ex Sicilia profectis obsideri audisset, statim recessit.

P. Sulpicius autem cum Aetolis et aliis sociis magnam Achaiae partem vastavit. sed cum Philippus Achaeis opem tulisset, Romani tota Graecia pulsi essent, nisi Aetolis galea Philippi potitis de eius interitu rumor apud Macedones sparsus esset ortaque ibi seditio. veritus enim ne regno privaretur in Macedoniam properavit. ita factum ut Romani in Graecia perseverantes urbibus aliquot potirentur.

Sequenti anno cum Hasdrubalis adventus nuntiaretur, Romani legiones convocabant et socios suos arcessebant, Claudio Nerone et Marco Livio consulibus creatis. ac Neronem contra Hannibalem, Livium

δὲ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἔπεμψαν. ὃς αὐτῷ πρὸς τῇ Σένῃ τῇ πόλει
ἀπήντησεν· οὐ μέντοι καὶ εἰς χεῖρας εὐθὺς ἦλθον. ἐπὶ πολλὰς
δὲ ἡμέρας κατὰ χώραν ἔμεινεν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μά-
χην κατήπειξεν, ἡσύχαζε δὲ τὸν ἀδελφὸν ἀναμένων. ὁ Νέρων D
δὲ καὶ ὁ Ἀννίβας εἰς Λευκανίαν ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ οὐδέτερος
πρὸς παράταξιν ὥρμησεν, ἄλλως δὲ ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ᾔεσαν.
καὶ ὁ Ἀννίβας πυκνὰ μετανίστατο, καὶ ὁ Νέρων ἀκριβῶς αὐτὸν
παρετήρει. κρείττων οὖν ἀεὶ αὐτοῦ γινόμενος, καὶ τὰ γράμματα
τὰ παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου αὐτῷ πεμφθέντα ἑλών, τοῦ μὲν Ἀννί-
βου κατεφρόνησε, δείσας δὲ μὴ τὸν Λιούϊον ὁ Ἀσδρούβας τῷ
πλήθει καταβιάσηται, μέγα πρᾶγμα ἐτόλμησε. καὶ κατέλιπε μὲν W II 90
μοῖραν ἐκεῖ ἀποχρῶσαν εἴργειν τὸν Ἀννίβαν εἴ πη κινηθείη, ἐν-
τειλάμενος πάντα ποιεῖν ἵνα καὶ αὐτὸς νομίζοιτο ἐνδημεῖν, τὸ δὲ
καθαρώτατον τοῦ στρατοῦ ἀπολέξας ὥρμησεν ὡς πλησιοχώρῳ
πόλει τινὶ προσμίξων, οὐδ' ᾔδει τις τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. καὶ P I 433
ἠπείχθη ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ ἀφίκετο νυκτὸς πρὸς τὸν συν-
άρχοντα, καὶ ἐν τῇ ταφρείᾳ τῇ αὐτοῦ συνεσκήνησε. καὶ παρε-
σκευάζοντο ἄμφω ἵν' αἰφνίδιον αὐτῷ συνεπιθῶνται. οὐκ ἔλαθον
δέ, ἀλλ' ἐτεκμήρατο τὸ γεγενημένον ὁ Ἀσδρούβας ἀπὸ τῶν
παραγγέλσεων διττῶν γινομένων· ἰδίᾳ γὰρ ἕκαστος τῶν ὑπάτων
παρήγγελλέ τι τοῖς ἑαυτοῦ. ὑποπτεύσας οὖν ἡττῆσθαι τὸν Ἀννί-
βαν καὶ ἀπολέσθαι (περιόντος γὰρ ἐκείνου οὐκ ἂν ἐπ' αὐτὸν

1 σεναί τῇ C, σεναίτη A, σαινέτη B. 6 ᾔασαν A. 9 ἀσδρού-βα ABC. ἀννίβα B. 14 πόλει τινὶ πλησιοχώρῳ AB. 16 ἐπὶ] πρὸς A. 17 αὐτοῦ] αὐτῇ C. κατεσκήνωσε A. 21 παρήγγειλέ A. 22 περιόντος A.

contra Hasdrubalem miserunt. qui ei circa Senam urbem occurrit; non tamen statim ad manus venit, sed per dies complures in castris se continuit. neque Hasdrubal pugnam ursit, quietus fratrem exspectans. Nero autem et Hannibal in Lucania castra habentes, non iusta acie sed tumultuariis duntaxat pugnis sunt congressi. Hannibalem autem locum subinde mutantem accurate observavit Nero, semper eo superior: et litteris fratris eius Hasdrubalis interceptis, Hannibale contempto, veritus ne Hasdrubal multitudine hominum Livio vim faceret, magnum facinus ausus est. relicta enim ibi tanta militum parte quanta ad reprimendum Hannibalem satis esset si quid movisset, mandavit ut omnia ita agerent ut ipse praesens esse putaretur, assumptaque lectissima parte exercitus, quasi finitimum oppidum oppugnaturus, nemine consilii conscio, adversus Hasdrubalem properans noctu ad collegam venit, in eiusque vallo pernoctavit. amboque se parantes ut hostem ex improviso aggrederentur, Hasdrubalem non latuerunt. cum enim uterque consul milites suos seorsim cohortaretur, animadvertit quid rei esset; et Hannibalem victum

ὁρμῆσαι τὸν Νέρωνα ἐλογίζετο) ἔγνω πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀπαναχωρῆσαι καὶ ἐκεῖ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀκριβώσασθαι καὶ οὕτω κατὰ σχολὴν πολεμῆσαι.

B Καὶ ὁ μὲν παραγγείλας τῷ στρατεύματι ἀναστῆναι νυκτὸς ἀπῆρεν, οἱ δ' ὕπατοι ἐκ τοῦ θορύβου ὑπώπτευσαν τὸ γινόμενον, οὐ μέντοι εὐθὺς ἐκινήθησαν διὰ τὸ σκότος. ἅμα δ' ἠοῖ τούς τε ἱππέας προέπεμψαν ἐπιδιῶξαι αὐτούς, καὶ αὐτοὶ εἵποντο. καὶ τοῦ Ἀσδρούβου τοῖς ἱππεῦσιν ἀντιταξαμένου ὡς μόνοις οὖσιν, οἱ ὕπατοι ἐπελθόντες τροπὴν αὐτοῦ ἐποιήσαντο, καὶ φεύγουσιν ἐπακολουθήσαντες πολλοὺς ἐφόνευσαν. καὶ οὐδ' οἱ ἐλέφαντες αὐτοῖς ἐβοήθησαν· ὅτι γάρ τινες αὐτῶν τραυματισθέντες κακὰ πλείω τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσιν ἔδρων ἢ οἱ πολέμιοι, παρήγγειλεν ὁ
C Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ' αὐτῶν καθημένοις τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττόμενοι ἐκτιννύοντο. καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ἄνδρες δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφθείροντο. ἔπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους διακορεῖς τοῦ φόνου γενομένους μὴ θελῆσαι τοὺς ἄλλους ἐπιδιῶξαι. φθείραντές τε ἄλλους πολλοὺς καὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ λάφυρα πλεῖστα λαβόντες, καὶ Ῥωμαίους αἰχμαλώτους ἐς τετρακισχιλίους ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὑρόντες, ἱκανῶς τὴν Καννησίδα συμφορὰν ἀνειληφέναι ἐνόμισαν.

Πραχθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Λιούιος κατὰ χώραν ἔμεινεν, ὁ δὲ Νέρων ἑκταῖος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐπανελήλυθε, λαθὼν μέχρι

7 διέπεμψαν C. 9 αὐτῷ A. 11 αὐτῶν τινες A. 14 σιδήρῳ A. 23 τὴν om A.

caesumque esse suspicatus (illo enim superstite Neronem contra se nunquam iturum fuisse) ad Gallos abire statuit, et illic statu fratris explorato bellum per otium administrare.

Itaque militibus itinere denuntiato, noctu discessit. id consules ex tumultu suspicati, non tamen propter tenebras se statim commoverunt, sed sub auroram equitibus ad eum persequendum praemissis, ipsi subsecuti Hasdrubalem equites aggressum (solos enim eos esse putabat) superventu suo in fugam verterunt, et fugientes persecuti multos occiderunt, ab elephantis nihil adiutos. horum enim aliqui vulnerati cum plus mali eis darent quam hostes, Hasdrubal sessores eorum monuit ut vulneratos statim occiderent: id quod facile fiebat, cum ferreo aculeo sub aure pungebantur. sic belluae a Carthaginiensibus, viri a Romanis occidebantur. tantaque multitudo cecidit ut Romani caedibus satiati caeteros nollent persequi. atque adeo non modo aliis plurimis sed etiam Hasdrubale interfecto, spoliis plurimis captis, et captivis Romanis ultra quattuor millia in castris repertis, cladem Cannensem abunde pensatam esse credebant.

His gestis Livius suo loco mansit: Nero sexto die in Apuliam

τότε ὡς ἀπεδήμησε. καὶ τῶν ἁλόντων τινὰς ἐς τὸ Ἀννίβου στρατόπεδον D *ἔπεμψε τὰ πεπραγμένα δηλώσοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβου πλησίον που ἀνεσταύρωσε. μαθὼν οὖν ἐκεῖνος τόν τε ἀδελφὸν ἡττημένον καὶ τεθνηκότα, καὶ τὸν Νέρωνα νενικηκότα καὶ ἐπανήκοντα, πολλὰ μὲν ὠλοφύρατο, πολλάκις δὲ καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς Κάννας ἀνεκάλεσε. καὶ ἐς τὴν Βρεττίαν ἀνεχώρησε, κἀκεῖ διῆγεν ἡσυχάζων.*

10. *Ὁ δὲ Σκιπίων μέχρις ἂν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καταστήσῃ ἄρχειν τῶν ἐκεῖ προσετάχθη. καὶ πρῶτον μὲν ἐς τὴν Λιβύην δύο πεντήρεσιν ἔπλευσε, καὶ ὁ τοῦ Γίσγωνος Ἀσδρούβας ἐκεῖ κατὰ τύχην αὐτῷ συγκατῆρε. δεξιουμένου οὖν καὶ ἄμφω* P I 434 *τοῦ Σύφακος (ἔνσπονδος γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις ἐγένετο, μέρους τῆς Λιβύης βασιλεύων) καὶ καταλλάσσοντος σφᾶς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἰδίαν ἔχθραν ἔχειν εἶπεν, οὔτε μὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι καθ' ἑαυτὸν καταλύσασθαι.*

Ἐπανῆλθεν οὖν αὖθις· καὶ Ἰλιτεργίταις ἐπολέμησεν, ὅτι τοὺς πρὸς αὐτοὺς καταφυγόντας Ῥωμαίους μετὰ τὸν τῶν Σκιπιώνων θάνατον τοῖς Καρχηδονίοις ἐξέδωκαν. καὶ οὐ πρότερον τῆς πόλεως αὐτῶν ἐκράτησε πρὶν αὐτὸς τοῦ τείχους ἐπιβῆναι ἐτόλμησε καὶ ἐτρώθη. αἰδεσθέντες γὰρ οἱ στρατιῶται καὶ δείσαντες περὶ ἐκείνῳ, τότε προσέβαλον προθυμότερον. καὶ κρατήσαντες τοὺς B

4 *τεθνηκότα καὶ ἡττημένον* A. 6 *τέχνην* A. *βρεττανίαν* ABC. 16 *Ἰλιτεργίταις*] Livio *Illiturgitani*. 17 *αὐτοὺς* AB, *αὐτὸν* PW. *τὸν* om A. *σκιπιώνων* AC, *Σκιπιόνων* PW. 21 *προθυμότατα* A.

Fontes. *Cap.* 10. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Valesiana* 17 18, *quorum alterum ex libro Dionis* 16.

reversus, abitu suo ad id usque tempus caelato, captivos aliquot in castra Hannibalis misit qui ei quid actum esset narrarent; et caput Hasdrubalis in propinquo cruci affixit. Hannibal clade et caede fratris cognita, Neronisque victoris reditu, in magno luctu et maerore fuit: saepe de fortuna questus est, saepe Cannas inclamavit. atque in Bruttios regressus ibi quievit.

10. At Scipio Hispaniae praeesse iussus donec ibi omnia composuisset, primum in Africam duabus quinqueremibus navigavit; eodemque forte fortuna etiam Hasdrubal Gisgonis filius appulit. quos cum Syphax ambos humaniter accepisset (erat enim Carthaginiensibus foedere iunctus, et Africae parti imperabat) et reconciliare inter se studeret, Scipio respondit, sibi nullas cum Hasdrubale privatas esse inimicitias, neque rei publicae nomine faciendae pacis auctoritatem habere.

Reversus in Hispaniam cum Ilitergitanis bellum gessit, quod Romanos post Scipionum caedem ad se profugos Carthaginiensibus dedissent. neque prius urbem cepit quam ipse moenia conscendere ausus vulneratusque est: milites enim verecundantes et illi metuentes promptius

μὲν ἀνθρώπους πάντας ἀπέκτειναν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησαν W II 91 ἅπασαν. καὶ τῷ φόβῳ τούτῳ πολλοὶ μὲν ἑκόντες αὐτῷ προσεχώρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ βίᾳ κεχείρωντο· τινὲς δὲ πολιορκούμενοι τάς τε πόλεις ἑαυτῶν ἔκαιον καὶ τοὺς οἰκείους ἐφόνευον, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἑαυτούς.

Τὰ πλείω δὲ καταστρεψάμενος ὁ Σκιπίων εἰς Καρχηδόνα ἀνέζευξεν· ἔνθα τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ θείῳ ἐπιταφίους ἀγῶνας ὁπλομαχίας ἔθετο. ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι ἠγωνίσαντο, καὶ ἀδελφοὶ δὲ δύο περὶ βασιλείας διαφερόμενοι, καίτοι τοῦ Σκιπίω- C νος συναλλάξαι αὐτοὺς σπουδάσαντος· καὶ ὁ πρεσβύτερος τὸν νεώτερον καίτοι ἰσχυρότερον ὄντα ἀπέκτεινεν.

Ἠρρώστησε δὲ μετέπειτα ὁ Σκιπίων, κἀν τούτῳ ἐνεωτέρισαν οἱ Ἴβηρες. στράτευμα γὰρ τοῦ Σκιπίωνος περὶ Σογκρῶνα χειμάζον ἐκινήθη, καὶ πρώην οὐκ εὐπειθὲς ὄν, οὐ μὴν φανερὰν ἀποστασίαν ἐπιδειξάμενον· τότε δ' αἰσθόμενον τὸν Σκιπίωνα κάμνοντα, ἐπεὶ καὶ ἡ μισθοφορὰ αὐτοῖς ἐβραδύνθη, ἀναφανδὸν ἀπέστησαν, καὶ τοὺς χιλιάρχους σφῶν ἀπελάσαντες ὑπάτους ἑαυτοῖς κεχειροτονήκασιν· ἦσαν δὲ ὡς ὀκτακισχίλιοι. γνόντες οὖν ταῦτα οἱ Ἴβηρες ἀφίσταντο προχειρότερον, καὶ τὴν συμμαχίδα D τῶν Ῥωμαίων ἐκάκουν. καὶ ὁ Μαγὼν ἐκλιπεῖν ἤδη τὰ Γάδειρα βουληθεὶς οὔτ' ἐξέλιπε καὶ εἰς τὴν ἤπειρον διαβαίνων πολλὰ ἐκακούργει.

1 κατέπρησεν C. 6 καρχηδονίαν A. 13 οἱ add A. σογηρῶνα B: *Sucronem* Livius. 17 ἑαυτοὺς C. 19 ἀφίστανται B.

subierunt. et potiti victoria, hominibus omnibus occisis, totam urbem incenderunt. qua re territi multi ultro deditionem fecerunt, multi vi subacti sunt, multi, cum obsiderentur, urbes cremarunt, semetipsos et suos iugularunt.

Maxima parte Hispaniae subacta Scipio Carthaginem rediit: ubi in honorem patris et patrui funebres ludos in armis edidit. in quibus praeter alios duo fratres de regno inter sese contendentes, pacificatione frustra a Scipione tentata, decertarunt; et maior natu minorem, licet validiorem, interfecit.

Postea Scipione aegrotante Hispani res novas moliti sunt. nam exercitus Scipionis, qui circa Soncronem hibernabat, se commovit: et cum prius etiam parum dicto audiens esset, nec tamen defectionem plane prae se ferret, tum cognito morbo Scipionis, dilata etiam stipendiorum solutione, aperte defecit, pulsisque tribunis sibi consules elegit. fuerunt autem circiter octo milia. qua de causa Hispani etiam ad deserendam fidem facti promptiores, socias civitates afflixerunt. et Mago Gades iamiam relicturus, neque reliquit, et mediterraneis multum detrimenti attulit.

Μαθὼν δὲ ταῦθ' ὁ Σκιπίων, πέμψας πρὸς τὸ ἀποστατῆσαν στρατόπεδον ἐπέστειλεν αὐτοῖς συγγνωμονῶν δῆθεν ὅτι διὰ ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων ἐνεωτέρισαν, καὶ μηδὲν ὑποπτεῦσαι διὰ τοῦτο ἀξιῶν, ἐπαινῶν δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναδεξαμένους ἵνα μηδὲν δεινὸν ἢ πάθωσιν ἢ δράσωσι διὰ ἀναρχίαν. τοιαῦτα τοῦ Σκιπίωνος γράψαντος οἱ στρατιῶται μαθόντες ὅτι περιείη καὶ οὐδ' ὀργίζοιτο σφίσιν, οὐδὲν ἔτι διεκίνησαν. ὡς δ' ἀνερρώσθη, τραχὺ μὲν οὐδὲ τότε αὐτοῖς ἐπηπείλησε, πέμψας δὲ **P I 435** τήν τε τροφὴν ἀποδώσειν ὑπέσχετο, καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι ἐκάλεσεν ὡς ἂν βούλωνται, ἢ ἀθρόοι ἢ ἐν μέρει κατὰ διαδοχάς. οἱ δέ γε στρατιῶται κατ' ὀλίγους ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάρσησαν, ὁμοῦ δ' ἀπῆλθον. καὶ ὁ Σκιπίων ἔξω τοῦ τείχους αὐτοὺς αὐλίσασθαι (πρὸς ἑσπέραν γὰρ ἦν) διετάξατο, καὶ παρέσχεν αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ ἐπιτήδεια. καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπεδεύοντο, αὐτὸς δὲ τοὺς θρασυτέρους αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν κατεσκεύασε, καὶ τῆς νυκτὸς αὐτοὺς κατασχὼν ἔδησε. ἅμα δ' ἡμέρᾳ, ὡς ἔξω ποι στρατεύσων, πάντα τὸν αὐτοῦ στρατὸν προεξέπεμψεν. εἶτα τοὺς ἄρτι ἐλθόντας εἴσω τοῦ τείχους ἄνευ τῶν ὅπλων ἐκάλεσεν, **B** ἵν' αὐτῷ συστρατεύσωνται, λαβόντες τὸ σιτηρέσιον. καὶ οὕτως εἰσελθόντων αὐτῶν ἐσήμηνε τοῖς ἐκκεχωρηκόσιν ὥσπερ εἶχον ἐπανελθεῖν. καὶ περισχὼν αὐτοὺς πολλὰ καὶ ὠνείδισε καὶ ἠπείλησε, καὶ τέλος "πάντες μὲν" ἔφη "θανεῖν ἐστε ἄξιοι, οὐ

2 ὅτι] ἔτι A. 4 ἀναδεξαμένους αὐτῶν A. 7 περιήει A. 8 ταχὺ A. 10 βούληται A. 15 αὐτὸς] αὐτοὺς C. θρασυτάτους A. 17 ποῖ B, που PW. 22 πάντες μέν — p. 230 v. 2 ἄλλους ἀφίημι ex Dionis libro 16: Bachmanni Anecd. gr. I p. 206; Suidas et Etymol. Magn. in ἐδικαιώθησαν (exc. Vales. 17).

Quo Scipio intellecto, exercitui per litteras veniam promisit, quod rerum necessariarum penuria coacti rebus novis studuissent, petens ne quid ex eo mali suspicarentur, collaudatis iis qui magistratum eorum gessissent, ne sine imperio gravius aliquid vel designarent vel perpeterentur. post has Scipionis litteras, eius incolumitate et placabilitate cognita, nihil amplius commoverunt. ubi vero convaluit, ne tum quidem asperius eis est comminatus, frumentoque promisso omnes ad se venire iussit, sive singulos per vices sive universos simul, utrum ipsi mallent. milites vero singulatim se ei credere non ausi, omnes una venerunt. quos Scipio (serum enim erat) extra moenia manere iussit, commeatu abunde suppeditato, curavitque ut eorum audacissimi in urbem venirent, eosque noctu comprehensos vinxit. ubi diluxit, omnem exercitum tanquam expeditione instituta praemisit: deinde milites, qui recens venerant, inermes in urbem ad se vocavit, ut acceptis stipendiis una militarent. quibus ita ingressis, iis qui exierant significavit ut e vestigio redirent. ita seditiosis circumventis multa exprobravit, multa minatus est: denique dixit, eos omnes exitium esse meritos, sed se de paucis

μέντοι πάντας θανατώσω αὐτός, ἀλλ' ὀλίγους οὓς καὶ ἤδη συνείληφα δικαιώσω, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφίημι." ταῦτα εἰπὼν εἰς τὸ μέσον τοὺς δεδεμένους παρήγαγε, καὶ σταυροῖς προσδήσας καὶ αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν. ὡς δέ τινες τῶν παρεστηκότων ἀγανακτήσαντες ἐθορύβησαν, συχνοὺς καὶ ἐκείνων ἐκόλασε. καὶ C μετὰ τοῦτο τὴν μισθοφορὰν τοῖς ἄλλοις δοὺς ἐπὶ τὸν Ἰνδίβιλιν καὶ ἐπὶ τὸν Μανδόνιον ἐστράτευσε. καὶ μὴ τολμώντων ἐκείνων συμμῖξαι αὐτῷ, αὐτὸς ἐπέθετο καὶ ἐνίκησεν.

Ὁμολογησάντων δ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἄλλης Ἰβηρίας τὰ πλείω αὖθις ἐδουλώθη, καὶ ὁ Μαγὼν τὰ Γάδειρα ἐξέλιπε, καὶ ὁ Μασινίσσας τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν. οἱ Καρχηδόνιοι γάρ, τελευτήσαντος Ἀσδρούβα τοῦ Ἀννίβου ὁμαίμονος, ἐψηφίσαντο τῆς μὲν Ἰβηρίας ἐκστῆναι, τὰ δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνακτήσασθαι· καὶ ἔπεμψαν ἀργύριον τῷ Μαγῶνι, ἵν' ἐπικουρικὸν ἀθροίσας W II 92 στρατεύσηται ἐπ' αὐτήν. καὶ ὃς πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὖθις D ὁρμήσας ἀφίκετο πρὸς τὰς Γυμνησίας νήσους. καὶ τῆς μὲν μείζονος ἥμαρτε, μὴ δυνηθεὶς εἰς αὐτὴν κατᾶραι (οἱ γὰρ ἐπιχώριοι πόρρωθεν ἐς τὰς ναῦς ἐσφενδόνων, κράτιστοι τοῦτο ποιεῖν ὄντες), εἰς δὲ τὴν μικροτέραν προσορμισάμενος ἐκεῖ διὰ τὸν χειμῶνα κατέμεινεν. αἱ νῆσοι δ' αὗται τῇ περὶ τὸν Ἴβηρα ἠπείρῳ ἐπίκεινται· εἰσὶ δὲ τρεῖς, ἃς Ἕλληνες μὲν καὶ Ῥωμαῖοι κοινῇ Γυμνησίας καλοῦσιν, Οὐαλερίας δὲ καὶ Ὑασσούσας οἱ Ἴβηρες, ἰδίᾳ δ' ἑκά-

5 ἐθορυβήθησαν A. 7 ἐπὶ om A. 11 sq. μασσινίσας B. 12 Ἀσδρούβα libri omnes, qui solent Ἀσδρούβου. 13 τῆς μὲν AC, μὲν τῆς PW. 19 προσορμισάμενοι A. 20 αἱ νῆσοι — 22 οἱ Ἴβηρες ex Dione Tzetzes ad Lycophronis v. 633 (exc. Vales. 18). 21 κοινῶς Tzetzes. γυμνασίας A. 22 οὐαλλερίας C: Tzetzes Βαλερίας vel Βαληρίας ἤτοι ὑγιεινάς. ὑασούσας AC.

duntaxat, quos iam comprehendisset, poenas sumpturum, absolutis reliquis. haec locutus vinctos in medium produxit et palis alligatos per cruciatum necavit. ut vero quidam ex adstantibus indignati ac tumultuati sunt, eorum quoque complures suppliciis affecit. postea stipendio reliquis dato contra Indibilim et Mandonium est profectus, eosque pugnam detrectantes aggressus superavit.

Qui cum deditionem fecissent, maior Hispaniae pars est subacta, et Mago Gadibus discessit, et Masinissa cum Romanis se coniunxit. nam Carthaginienses post Hasdrubalis fratris Hannibalis caedem Hispaniam deserendam esse decreverunt et Italiam recuperandam, Magoni pecunia missa ut conductis auxiliis eam invaderet. is igitur in Italiam tendens ad Gymnesias insulas venit: atque in maiori appellere non potuit, quod insulares, funditores exercitatissimi, eminus lapides in naves iaculabantur; sed in minori hibernavit. insulae vero hae continenti versus Iberum imminent, et a Graecis Romanisque Gymnesiae communiter appellantur: Hispani vero Valerias et Hyassusas et peculiari

στην, τὴν μὲν Ἔβεσον, τὴν δὲ μείζω, μικροτέραν δὲ τὴν τρίτην φερωνυμώτατα. τὰ Γάδειρα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατέσχον.

11. Ὁ δὲ Μασινίσσας ἀνὴρ ἦν ἐν τοῖς κρατίστοις ἐξεταζόμενος· καὶ χειρὶ γὰρ καὶ βουλεύμασιν ἄριστος ἐτύγχανε τὰ P I 436 πολέμια. πρὸς δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε μετήνεκτο. ὁ Ἀσδρούβας ὁ τοῦ Γίσγωνος φίλος τε ἦν αὐτῷ καὶ Σοφωνίδα τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα αὐτῷ ἐνηγγύησε. τῷ Σύφακι δὲ συγγενόμενος, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν φρονοῦντα αἰσθόμενος, οὐκέτι τὰ ὡμολογημένα πρὸς τὸν Μασινίσσαν ἐφύλαξεν, ἀλλὰ θέλων τοῖς Καρχηδονίοις τὸν Σύφακα προσποιήσασθαι, οὐκ ἐλαχίστης δυνάμεως ἄρχοντα, τήν τε ἀρχὴν αὐτῷ συγκατέπραξεν, ἣ τῷ Μασινίσσᾳ προσῆκε, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τότε θανόντος, καὶ τὴν Σοφωνίδα συνῴκισεν. ἡ δὲ τό τε κάλλος B ἐπιφανὴς ἦν καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων καὶ μουσικῆς ἤσκητο, ἀστεία τε καὶ αἱμύλος ἦν, καὶ οὕτως ἐπαφρόδιτος ὡς ὀφθεῖσα ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον καὶ τὸν πάνυ δυσέρωτα κατεργάσασθαι.

Ὁ μὲν οὖν Σύφαξ διὰ ταῦτα τοῖς Καρχηδονίοις προσέθετο, καὶ ὁ Μασινίσσας τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀνθείλετο καὶ χρησιμώτατος αὐτοῖς διὰ πάντων ἐγένετο· Σκιπίων δὲ πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ

1 δὲ alterum om C. 3 Ὁ δὲ Μασινίσσας — 5 τὰ πολέμια Dionis excerptum Peirescianum 60. δὲ] γὰρ A. 4 γὰρ om C. 6 ὁ alterum ABCW, om P. 13 ἡ δὲ — 17 κατεργάσασθαι Dionis excerptum Peirescianum 61. 19 Μασανίσσας C. 20 Σκιπίων δὲ — p. 232 v. 14 ἑαυτοῦ ἐποιήσατο Dionis fragmenta Parisiensia 1—4.

FONTES. *Cap.* 11. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Peiresciana* 60—62; *fragmenta Parisiensia* 1—4 *edita a F. Haasio in Musei philol. Rhen. vol.* 6 *p.* 458 *sq.*

quamque nomine, unam Ebesum, alteram Maioricam, tertiam Minoricam rectissime nominant. Romani vero Gades occuparunt.

11. Masinissa porro vir inter praestantissimos, in re militari et manu et consilio promptissimus, tali de causa a Carthaginiensibus ad Romanos defecit. Hasdrubal Gisgonis filius amicus ei erat et Sophonisbam filiam desponderat. sed cum Syphacem Romanis studere sensisset, abdicata Masinissae affinitate, ut Syphacem Carthaginiensibus reconciliaret, non minimae potentiae principem, adiumento fuit ut Masinissae principatu, cuius pater recens obierat, potiretur: et Sophonisbam in matrimonium dedit, excellenti forma mulierem, in litteris et musica exercitatissimam, adeo urbanam facundam et venustam, ut solo adspectu audituve hominem etiam severissimum in sui amorem pertrahere posset.

His de causis Syphax ad Carthaginienses se contulit: Masinissa Romanos est secutus, quibus per omnem aetatem strenuam navavit ope-

Πυρηναίου τὰ μὲν βίᾳ τὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσποιησάμενος ἐς τὴν Λιβύην στείλασθαι ἡτοιμάζετο. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ μὲν φθόνῳ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, τὰ δὲ φόβῳ μὴ ὑπερφρονήσας C *τυραννίσῃ, ἀνεκαλέσαντο αὐτόν, δύο τῶν στρατηγῶν διαδόχους αὐτῷ πέμψαντες.*

Καὶ ὁ μὲν οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπαύθη, ὁ δέ γε Σουλπίκιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ὠρεὸν μὲν προδοσίᾳ, Ὀποῦντα δὲ ἰσχύϊ κατέσχεν. ὁ γὰρ Φίλιππος οὐκ ἠδυνήθη αὐτοῖς ἐπαμῦναι διὰ ταχέων, τὰς διόδους προκατασχόντων τῶν Αἰτωλῶν. ὀψὲ δέ ποτε ἐπελθών, εἰς τὰς ναῦς αὐτοῦ τὸν Ἄτταλον καταφυγεῖν ἐβιάσατο. ὁ μέντοι Φίλιππος σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησε· καί τινων λόγων αὐτοῖς γενομένων τὰ μὲν τῆς εἰρήνης ἀφείθη, τοὺς δ' Αἰτωλοὺς ἀπὸ τοῦ συμμαχεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μεταθέμενος φίλους ἑαυτοῦ ἐποιήσατο.

Ὁ δ' Ἀννίβας τέως ἡσυχίαν ἦγεν, ἀγαπῶν εἰ τὰ ὑπάρχοντά D *οἱ διασώσαιτο. καὶ οἱ ὕπατοι νομίζοντες αὐτὸν καὶ ἄνευ μάχης ἐκτρυχωθῆναι, ἀνεῖχον.*

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει ὅ τε Σκιπίων ὁ Ποίπλιος καὶ Λικίννιος Κράσσος ὑπάτευσαν. καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔμεινεν, ὁ δὲ Σκιπίων ἐς Σικελίαν ἀπελθεῖν καὶ ἐς Λιβύην προσετέτακτο, ἵνα εἰ μὴ τὴν Καρχηδόνα αἱρήσει, τόν γε Ἀννίβαν τέως ἀπὸ τῆς Ἰτα-

4 τυραννήσῃ AC. στρατιωτῶν A: Dio στρατηγῶν: *proconsules* Liv. 28 38 coll. 29 13. 8 ὁ φίλιππος γὰρ B. 9 διεξόδους B: Dio διόδους. 18 λικίνιος B. 19 κράσος codices passim. καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔμεινεν Dionis excerptum Peirescianum 62. 21 τέως post Ἰταλίας A.

ram. Scipio cum omnia quae intra Pyrenaeos montes sunt partim vi partim deditione cepisset, traiicere in Africam statuit. Romani autem, partim ex invidia successuum eius, partim veriti ne per superbiam regnum affectaret, duos ei successores dederunt.

Sic Scipio imperium deposuit: Sulpicius autem cum Attalo eodem tempore Oreum proditione, Opuntem vi occupavit. Philippus enim eis mature opem ferre non potuit, viis qua transeundum erat ab Aetolis insessis. sed sero tandem cum venisset, Attalo in naves suas compulso, pacem cum Romanis facere voluit. sed cum post multa verba condiciones non placuissent, pace repudiata Aetolos a Romanorum amicitia ad se traduxit.

Hannibal autem interea quievit, sua tueri sat habens: neque a consulibus est lacessitus, eum citra dimicationem subactum iri putantibus.

Sequenti anno P. Scipio et Licinius Crassus consules facti. quorum hic in Italia mansit, altero in Siciliam et Africam ire iusso, ut si Carthaginem non caperet, saltem Hannibalem ex Italia avocaret. sed

λίας ἀνθελκύσῃ. οὔτε δὲ στράτευμα ἀξιόλογον οὔτε πρὸς τριήρεις ἀνάλωμα ἔλαβε, διὰ τὰς ἀριστείας φθονούμενος· μόλις δὲ καὶ τὰ πάνυ ἀναγκαῖα παρέσχον αὐτῷ. καὶ ὁ μὲν σὺν τῷ ναυτικῷ τῶν συμμάχων καί τισιν ἐθελονταῖς ἐκ τοῦ δήμου ἀπῆρεν, ὁ δὲ Μαγὼν ἐκ τῆς νήσου παραπλεύσας εἰς τὴν Λιγυστικὴν ἀπέβη. ὁ Κράσσος δ' ἐν τῇ Βρεττίᾳ τῷ Ἀννίβᾳ προσήδρευεν. P I 437 ὁ μέντοι Φίλιππος κατηλλάγη Ῥωμαίοις· Πούπλιον γὰρ Σεμπρώνιον εἰς Ἀπολλωνίαν ἐλθόντα σὺν πολλῇ δυνάμει αἰσθόμενος, ἀσμένως ἐσπείσατο.

Σκιπίων δ' ὁ ὕπατος εἰς Σικελίαν κατάρας παρεσκευάζετο μὲν ὡς ἐς Λιβύην πλεύσων, οὐκ ἠδυνήθη δέ, μήτε δύναμιν ἐντελῆ καὶ αὐτὴν ἀσυγκρότητον ἔχων. διὸ πάντα τὸν χειμῶνα ἐκεῖσε διήγαγε, τοὺς σὺν αὐτῷ ἐξασκῶν καὶ ἄλλους προσκαταλέγων. W II 93 μέλλοντι δὲ περαιώσασθαι ἀγγελία αὐτῷ ἐκ Ῥηγίου ἧκε, τὴν πόλιν τὴν τῶν Λοκρῶν τινὰς προδώσειν. τοῦ γὰρ φρουράρχου καταβοήσαντες καὶ μηδεμιᾶς ἐκδικίας παρὰ τοῦ Ἀννίβου τυχόντες πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλιναν. δύναμιν οὖν πέμψας B ἐκεῖ, πολλὰ τῆς πόλεως νυκτὸς μετὰ τῶν προδιδόντων κατέλαβε. τῶν δὲ Καρχηδονίων εἰς τὴν ἄκραν συνειληθέντων καὶ τὸν Ἀννίβαν μετακαλεσαμένων, κατὰ τάχος ἐξανήχθη καὶ ὁ Σκιπίων, καὶ πλησιάσαντα τῇ πόλει αἰφνιδίῳ ἐπεκδρομῇ ἀπεώσατο. εἶτα λαβὼν

1 ἀνθελκύσει C. 10 εἰς σικελίαν A, εἰς ἰταλίαν BC codices Regii et Colbert. W, ἐξ Ἰταλίας P ex Ducangii coniectura. κατάρας ABC codices Regii W, ἀπάρας codex Colbert. P. 11 ὡς om C. Λιβύην] Σικελίαν libri omnes, manifesto errore. πλεῦσαι A. 12 αὐτὴν] μήτε A. 13 ἐκεῖ A. 15 τὴν alterum om A. 18 κατέλαβον A. 20 ἐξηνέχθη A. 21 ἐπιδρομῇ ἀπώσατο A.

nec iustus exercitus nec sumptus ad parandam classem, ex rei bene gestae invidia, datus est, vix summe necessariis suppeditatis. nihilominus tamen cum classe sociorum et quibusdam ex populo voluntariis discessit. Mago ex insula in Liguriam profectus exscensum fecit. Crassus in Bruttiis Hannibalem observavit. Philippus cum P. Sempronium cum magnis copiis Apolloniam venisse didicisset, cupide pacem fecit.

Scipio vero cum ad Siciliam appulisset, se ut in Africam traiiceret parans, id facere non potuit, quod nec iustas nec exercitatas copias haberet. quare totam hiemem ibi exegit, ut et milites quos habebat exerceret, et novos delectus haberet. traiecturo nuntius Rhegio allatus est, Locrensium urbem quosdam proditiros esse. nam cum ab Hannibale contra praesidii praefectum vociferantes negligerentur, ad Romanos inclinarunt. missa igitur parte copiarum magnam urbis partem proditorum opera occupavit. cum autem Carthaginienses in arce conglobati Hannibalem arcessivissent, Scipio ipse celeriter eo navigavit, et eruptione facta illum ad urbem accedentem reppulit. deinde arce potitus

τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐπιτρέψας τὴν πᾶσαν πόλιν δύο χιλιάρχοις ἀνέπλευσεν. οὐκ ἠδυνήθη μέντοι τῇ Λιβύῃ προσπλεῦσαι. οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔδεισαν, ὥστε χρήματα μὲν τῷ Φιλίππῳ στεῖλαι ἵν' εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, καὶ τῷ C Ἀννίβᾳ καὶ σῖτον πέμψαι καὶ στρατιώτας, καὶ ναῦς τῷ Μαγῶνι καὶ χρήματα ἵνα τὸν Σκιπίωνα κωλύσῃ περαιωθῆναι. ἐκ δὲ σημείων τινῶν νίκην οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρὰν ἐλπίσαντες, τήν τε ἐν τῇ Λιβύῃ στρατιὰν τῷ Σκιπίωνι καὶ δύναμιν ἄλλην ὡς ἂν ἐθελήσῃ καταλέξασθαί οἱ ἐπέτρεψαν. τῶν γὰρ ὑπάτων Μάρκον μὲν Κέθηγον τῷ Μαγῶνι, Πούπλιον δὲ Σεμπρώνιον τῷ Ἀννίβᾳ ἀντέταξαν.

12. Οἱ δέ γε Καρχηδόνιοι δείσαντες τὸν Μασινίσσαν μὴ Σκιπίωνι πρόσθηται, ἔπεισαν τὸν Σύφακα τὴν ἀρχὴν αὐτῷ D ἀποδοῦναι, ὡς καὶ αὖθις αὐτὴν ἀνακτησόμενον. ὁ οὖν Μασινίσσας ὑπώπτευε μὲν τὸ πραττόμενον, κατηλλάγη δὲ δῆθεν, ἵνα πιστὸς νομισθεὶς μέγα τι σφῆλαι αὐτοὺς δυνηθῇ· μᾶλλον γὰρ ὑπὲρ τῆς Σοφωνίδος ἢ τῆς βασιλείας ὠργίζετο. διὸ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειτο, ὑποκρινόμενος τὰ τῶν Καρχηδονίων αἱρεῖσθαι. ὁ δέ γε Σύφαξ τὰ τῶν Λιβύων πράττων ἐπλάττετο Ῥωμαίοις ἔνσπονδος εἶναι, καὶ στείλας πρὸς τὸν Σκιπίωνα παρῄνει μὴ ποιήσασθαι τὴν διάβασιν. ἀκούσας δὲ ταῦτα δι' ἀπορρήτων ὁ Σκιπίων, ἵνα μὴ γνῶσιν οἱ στρατιῶται, τόν τε κήρυκα αὐθημερὸν ἀπέπεμψε μηδενὶ ἄλλῳ προσομιλήσαντα, καὶ τὸ στράτευμα συγκαλέσας ἐπέσπευδε

8 ἐθελήσοι A. 13 αὐτὰν B. 17 δέ γε AB, δὲ PW. 22 ἔσπευδε AB.

Fontes. *Cap.* 12. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmenta Parisiensia* 5 6, *excerptum Peirescianum* 65.

totaque urbe duobus tribunis militum mandata rediit. verum in Africam traiicere non potuit. sic autem Carthaginienses adventum eius timuerunt, ut pecunia missa Philippum ad bellum Italiae inferendum concitarent, et Hannibali frumentum et milites mitterent, Magoni classem et pecuniam, ut a traiectu Scipionem prohiberet. Romani autem, ex ostentis quibusdam illustris victoriae spe concepta, legiones Africanas et novos militum delectus quot vellet Scipioni decreverunt. ex consulibus vero M. Cethegum Magoni, P. Sempronium Hannibali opposuerunt.

12. Carthaginienses autem metuentes ne se Masinissa cum Scipione coniungeret, Syphaci persuaserunt ut illi principatum restitueret, facile eundem recepturus. Masinissa fraudem intelligens, reconciliationem ipse quoque simulavit, ut eos magna clade afficeret, ob Sophonisbam quam propter principatum amissum iratior. itaque Romanis studuit, quamvis se partes Carthaginiensium fovere profiteretur. contra Syphax cum Afris consultum vellet, se Romanum foedus colere praetendebat. a quo Scipio admonitus ne traiiceret, caduceatore eodem die clam ablegato, ut cum nemine colloqui posset, ne id resciscerent milites,

τὴν διάβασιν, ἔτι τοὺς Καρχηδονίους ἀπαρασκεύους λέγων εἶναι, καὶ πρότερον μὲν τὸν Μασινίσσαν, τότε δὲ καὶ τὸν Σύφακα μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς καὶ χρονίζουσιν ἐγκαλεῖν. ταῦτα εἰπὼν μηδὲν ἔτι μελλήσας ἐξανήχθη· καὶ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Ἀπολλώνιον προσορμίσας τὰς ναῦς ἐστρατοπεδεύσατο καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, προσέμισγέ τε ταῖς πόλεσι καὶ εἷλε τινάς. ἐγκειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τῇ χώρᾳ, Ἄννων ὁ ἵππαρχος, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀσδρούβου τοῦ Γίσγωνος, ἀνεπείσθη πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. ὁ οὖν Σκιπίων ἱππέας πέμψας τινὰς χωρία πρὸς καταδρομὴν ἐπιτήδεια ἐληΐζετο, ἵν' ὑποφεύγοντες ἐπισπάσωνται τοὺς ἐπιδιώκοντας. τῶν οὖν Καρχηδονίων ἐπισπομένων αὐτοῖς κατὰ τὰ ξυγκείμενα τραπομένοις, ὁ Μασινίσσας τε κατὰ νώτου γενόμενος μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπέθετο τοῖς διώκουσι, καὶ ὁ Σκιπίων ἐκ τοῦ λόχου ἐπεκδραμὼν προσέμιξεν αὐτοῖς. καὶ πολλοὶ μὲν ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἑάλωσαν, καὶ ὁ Ἄννων αὐτός. διὸ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μητέρα τοῦ Μασινίσσου συνέλαβε· καὶ ἀνταπεδόθησαν. ὁ δὲ Σύφαξ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας τὴν δόκησιν ἀπειπὼν φανερῶς τοῖς Καρχηδονίοις συνήρατο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ ἐληΐζοντο τὴν χώραν, καὶ συχνοὺς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου πρὸς τὴν Λιβύην πεμφθέντων ἀνεκομίσαντο, καὶ κατὰ χώραν ἐχείμασαν.

P I 438 … B

Μετὰ δὲ ταῦτα Γναίου Σκιπίωνος καὶ Γαΐου Σερουϊλίου

2 δὲ] δὴ libri. 5 ἐστρατοπεδεύσατο — 21 κατὰ χώραν ἐχείμασαν Dionis fragmenta Parisiensia 5 6. 10 ἐπιτήδεια om A. 11 ἐπισπωμένων A Dionis codex Parisiensis. 15 Ἄννων] ἀννίβας A: Dio Ἄννωνα. 18 συνήρετο AC. 22 Σκιπίωνος] immo Καιπίωνος.

convocato exercitu traiectum maturavit, Carthaginienses adhuc imparatos esse dicens, eosque pridem Masinissam, nunc Syphacem arcessisse, eorumque moram accusare. his dictis nihil amplius cunctatus solvit. et classe ad Apollonium promontorium subducta castrisque positis agros vastavit et oppida quaedam cepit. tum Masinissa Hannoni, Hasdrubalis Gisgonis filio, magistro equitum, persuasit ut Romanos adoriretur. Scipio igitur missis equitibus quaedam idonea loca populatur, ut ii refugiendo persequentes attraherent. qui cum ex composito in fugam versi, a Carthaginiensibus urgerentur, Masinissa a tergo adortus est Afros, et Scipio ex insidiis impetum in eos fecit; ac multis caesis, multi cum ipso Hannone capti sunt: quem Hasdrubal cum Masinissae matre permutatum redemit. deinde Syphax, Romanae amicitiae simulatione abiecta, palam Carthaginiensibus opem tulit. Romani vero et agros populabantur, et multos qui ab Hannibale ex Italia in Africam mittebantur recipiebant, et in hibernis ibi manserunt.

Post haec Gnaeo Scipione [Caepione] et Gaio Servilio consulibus

C
W II 94 ὑπατευσάντων οἵ τε Καρχηδόνιοι ἐλαττωθέντες τῷ πολέμῳ συμ-
βῆναι ἠθέλησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας καὶ ὁ Μάγων ἐκ τῆς Ἰταλίας
ἐξέπεσον. οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι τῷ Ἀννίβᾳ καὶ τῷ Μάγωνι ἀντι-
καθίσταντο, Σκιπίων δὲ τήν τε Λιβύην ἐκάκου καὶ ταῖς πόλεσι
προσέβαλλε. κἂν τούτῳ ναῦν Καρχηδονίαν λαβὼν ἀφῆκεν, ἐπεὶ
πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πρεσβείᾳ ἀφικνεῖσθαι ἐπλάσαντο. ᾔδει μὲν γὰρ
τὸ πλάσμα, προετίμησε δὲ τὸ μὴ διαβληθῆναι ὡς πρέσβεις
κατεσχηκώς. καὶ τοῦ Σύφακος πράττοντος ἔτι διαλλαγάς, ὥστε
ἐκ τῆς Λιβύης μὲν τὸν Σκιπίωνα, τὸν δ' Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰτα-
λίας ἀπᾶραι, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ ὡς πιστεύων αὐτῷ, ἵνα δὲ
D σφήλῃ αὐτόν. τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἄλλοτε ἄλλους κατὰ τὴν
τῶν σπονδῶν πρόφασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Καρχηδονίων
πέμπων καὶ τὸ τοῦ Σύφακος, ἐπεὶ ἐκεῖνοι πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς
κατεσκέψαντο, τὴν σύμβασιν ἀπ' εὐλόγου δή τινος σκήψεως,
ἄλλως τε καὶ ὅτι ὁ Σύφαξ ἐπιβουλεύων ἐφωράθη τῷ Μασινίσσᾳ,
διεκρούσατο. νυκτὸς δ' ἦλθεν εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν οὐ πάνυ
ἀλλήλων διέχοντα, καὶ πῦρ ἐς τὸ τοῦ Ἀσδρούβου πολλαχόθεν
ἅμα ὑπέβαλε. καὶ ἐμπρησθέντος ῥᾷστα αὐτοῦ (ἐκ γὰρ καλάμης
καὶ ἐκ φυλλάδων ἐπεποίηντο αὐτοῖς αἱ σκηναί) οἵ τε Καρχηδόνιοι
κακῶς ἀπήλλαξαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Σύφακα βοηθῆσαι αὐτοῖς
ἐθελήσαντες τοῖς τε Ῥωμαίοις τοῖς περιέχουσιν περιέπεσον, καὶ
P I 439 αὐτοὶ ἀπώλοντο, καὶ τὸ στρατόπεδον προσενεπρήσθη αὐτῶν, καὶ

2 ἠθέλησαν C, ἐθέλησαν PW. 5 κἂν τούτῳ — 11 σφήλῃ αὐτόν Dionis excerptum Peirescianum 65. καρχηδονίων A: Dio Καρχηδονίαν. 8 post ὥστε P add καὶ, om ABCW. 14 σκέψεως C. 17 εἰς A. 18 ὑπέβαλλε A. 21 ἐθελήσαντες AC, ἐθελήσαντας PW.

Carthaginienses bello fatigati pacem expetiverunt, et Mago atque Hannibal Italia exciderunt. consulibus enim Hannibali et Magoni resistentibus, in Africam Scipio grassans urbes oppugnabat. interim navem Carthaginiensem captam, cum vectores se legatos ad illum ire simularent, missam fecit, non ignoratione commenti, sed ne infamia violatae legationis adspergeretur. Syphace de condicionibus agente, ut Scipio Africa, Italia excederet Hannibal, assensus est; non quod homini fidem haberet, sed ut eum in fraudem illiceret. nam cum per induciarum licentiam alias aliis militibus in Carthaginiensium et Syphacis castra missis omnem illorum apparatum explorasset, probabilibus de causis, eaque potissimum quod Syphacem Masinissae insidiatum esse constabat, pacta rescidit; noctuque in eorum castra venit, parvo disiuncta intervallo, et Hasdrubalis castris passim ignem iniecit. quae cum facillime incensa essent (nam tabernacula ex culmis et frondibus confecta erant), et Carthaginienses male tractati sunt, et Syphacis milites opem laturi a Romanis in procinctu stantibus occisi, eorum quoque castris succensis,

ἐφθάρησαν πολλοὶ καὶ ἵπποι καὶ ἄνθρωποι. οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ταῦτα πεποιηκότες νυκτὸς μὲν οὐδὲν ἔπαθον, ἡμέρας δ' ἐπιφαυσάσης Ἴβηρες ἄρτι Καρχηδονίοις ἐπὶ συμμαχίᾳ ἐλθόντες προσέπεσον αὐτοῖς ἀπροσδόκητοι καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν.

Εὐθὺς οὖν Ἀσδρούβας μὲν εἰς τὴν Καρχηδόνα, Σύφαξ δὲ οἴκαδε ἀπεχώρησεν. ὁ δέ γε Σκιπίων Σύφακι μὲν τὸν Μασινίσσαν καὶ Γάϊον ἀντέταξε Λαίλιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἤλασεν. οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν Ῥωμαίων, ᾧ χειμαδίῳ ἐχρῶντο καὶ ἐς ὃ ἀπετίθεντο πάντα, ναῦς ἔπεμψαν, ἵνα ἢ αὐτὸ αἱρήσωσιν ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἀπάξωσι τὸν Σκιπίωνα. καὶ B ἔσχεν οὕτως· μαθὼν γὰρ τὸ γινόμενον ἀπανέστη, καὶ ἐπειχθεὶς πρὸς τὸν ναύσταθμον διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἐποιήσατο. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ῥᾳδίως τοὺς προσμίξαντας αὐτοῖς ἀπεώσαντο οἱ Ῥωμαῖοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ πολὺ ἠλαττώθησαν· καὶ ναῦς γὰρ τῶν Ῥωμαίων χειρῶν σιδηρῶν ἐπιβολῇ ἀπέσπασαν. ἀποβῆναι δ' ἐς τὴν γῆν οὐκ ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἀναπλεύσαντες οἴκαδε τὸν Ἀσδρούβαν ἀπεχειροτόνησαν, Ἄννωνα δέ τινα ἀνθείλοντο. κἀκ τούτου Ἄννων μὲν στρατηγὸς ἦν, ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑαυτὸν δούλους τινὰς καὶ αὐτομόλους παραλαβὼν δύναμιν οὐκ ἀσθενῆ συνεκρότησε, καί τινας τῶν Ἰβήρων τῶν συστρατευομένων τῷ Σκιπίωνι κρύφα C ἀναπείσας ἐπεχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεῦσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. κἂν ἐξειργάσατό τι, εἰ μὴ οἵ τε μάντεις ὑπὸ ὀρνίθων ἐκταραχθέντες καὶ ἡ τοῦ Μασινίσσου μήτηρ θειάσασα ζήτησιν αὐτῶν γενέ-

10 αἱρήσουσιν B. 23 θειάσασα (ἐκ) A.

in quibus multi et equi et homines perierunt. Romani cum haec noctu perpetrassent, nihil incommodi acceperunt: sed mane Hispani qui Carthaginiensibus recens auxilio venerant ex improviso impetu in illos facto multos occiderunt.

Inde Hasdrubal statim Carthaginem, Syphax domum rediit. Scipio vero Syphaci Masinissam et C. Laelium opposuit, ipse contra Carthaginienses est profectus. illi vero ad munitionem castrorum in quibus Romani hibernarant, quoque omnia sua contulerant, naves miserunt, ut aut eas caperent aut Scipionem a sese removerent. nec frustrati sunt: eo enim cognito, obsidione relicta propere stationem navium custodiit. primo die hostes facile propulsarunt Romani, postridie longe inferiores fuerunt: nam Carthaginienses ferreis manibus iniectis naves aliquot eorum revellerunt. sed in terram exscendere non ausi, navibus domum reductis, imperium Hasdrubali abrogatum Hannoni cuidam tradiderunt. inde Hasdrubal servis et transfugis susceptis suapte auctoritate copias non imbecilles coegit, et Hispanis qui in castris Scipionis militabant sibi clam conciliatis noctu castra eius ex insidiis adoriri instituit. atque effecisset aliquid, nisi et augures auspiciis turbati et Masinissae mater

σθαι ἐποίησαν. καὶ οἱ μὲν προκαταληφθέντες ἐκολάσθησαν, καὶ ὁ Σκιπίων αὖθις ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἐστράτευσε καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου, (13) Σύφαξ δὲ ἐπολέμει τοῖς περὶ τὸν Λαίλιον. καὶ χρόνον τινὰ ἀντέσχεν· εἶτα ὑπερέσχον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Σύφακα εἷλον.
D *καὶ τὴν Κίρταν τὰ βασίλεια αὐτοῦ παρέλαβον ἀμάχως, τοῖς ἔνδον δεδεμένον αὐτὸν ἐπιδείξαντες.*

Ἦν δ' ἐκεῖ καὶ ἡ Σοφωνίς. καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Μασινίσσας
W II 95 *εὐθὺς εἰσεπήδησε, καὶ περιλαβὼν αὐτήν "ἔχω μὲν Σύφακα" εἶπε "τὸν ἀφαρπάσαντά σε, ἔχω δὲ καὶ σέ. ἀλλὰ μὴ δέδιθι· οὐδὲ γὰρ αἰχμάλωτος γέγονας, ἐμὲ σύμμαχον ἔχουσα." ταῦτ' εἰπὼν ἔγημεν αὐτὴν παραχρῆμα, προκαταλαβὼν τοὺς Ῥωμαίους, μή πως αὐτῆς ἁμάρτῃ γενομένης ἐν τοῖς λαφύροις. εἶτα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Σύφακος προσεποιήσαντο. καὶ πρὸς τὸν Σκι-*
P I 440 *πίωνα ἦλθον ἄγοντες τά τε λοιπὰ καὶ τὸν Σύφακα. καὶ ὃς ἰδὼν αὐτὸν δεδεμένον οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ τῆς παρ' αὐτῷ μνημονεύσας ξενίας καὶ τὰ ἀνθρώπεια ἀναλογισάμενος ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ δίφρου ἔλυσέ τε αὐτὸν καὶ ἐδεξιώσατο καὶ ἐντίμως ἦγε. καί ποτε ἤρετο "τί σοι δόξαν ἐπολέμησας ἡμῖν;" ὁ δὲ ἑαυτόν τε σοφῶς ἐξῃτήσατο ἅμα καὶ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο, εἰπὼν αἰτίαν αὐτῷ*

8 ὁ om A. 10 εἶπε add AB. 12 παραυτίκα A. 14 προσεποιήσαντο ABCW, προσεποιήσατο P. καὶ πρὸς τὸν Σκιπίωνα — 18 ἐντίμως ἦγε Dionis excerptum Peirescianum 66. 15 ἰδὼν om B. 19 ἡμῶν A. τε om A. 20 ἐξῃτιάσατο C.

FONTES. *Cap.* 13. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Ursiniana* 153 154, *Peirescianum* 66.

divino quodam afflatu effecissent ut quaestiones de eis haberentur. sic illis ante perpetratum facinus supplicio affectis Scipio rursus ad Carthaginem admoto exercitu agrum ussit: (13) Syphax cum Laelio ad tempus restitisset, tandem Romani superiores evaserunt, multis occisis, multis captis, atque ipso Syphace. quem cum vinctum ostendissent iis qui Cirtam regiam eius tuebantur, urbem citra pugnam occuparunt.

Ibi etiam Sophonisba erat. ad quam Masinissa statim insiliit, et mulierem amplexus "habeo" inquit "Syphacem qui te mihi rapuit, habeo et te. sed timere noli: neque enim capta es, me socio." haec locutus statim eam uxorem duxit, veritus ne, si Romanos exspectasset, illa in manubias relata excideret. deinde reliquis oppidis subactis praeter alia Syphacem ad Scipionem vinctum adduxerunt. quod ille spectaculum non tulit, sed memor eius hospitii et humanorum casuum e sella exsiliit, eumque solutum porrecta dextera honorifice habuit. cum autem eum aliquando rogasset quo consilio bellum Romanis intulisset, ille pari calliditate et seipsum excusavit et Masinissam ultus est. id enim Sopho-

τὴν Σοφωνίδα γενέσθαι. τῷ γὰρ πατρὶ τῷ Ἀσδρούβᾳ χαριζομένην καταδῆσαι αὐτὸν μαγγανείαις, ὥστε καὶ ἄκοντα τὰ τῶν Καρχηδονίων πρᾶξαι· „ἀλλ' ὅτι ὑπὸ γυναικὸς ἠπάτημαι, ἀξίαν ἔδωκα δίκην· ἔχω δ' οὖν τι ἐν κακοῖς παραμύθιον, ὅτι ὁ Μασινίσσας αὐτὴν ἔγημε· πάντως γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὁμοίως διολέσει." B

Ὁ δὲ Σκιπίων ὑποπτεύσας ταῦτα περὶ τοῦ Μασινίσσου ἐκάλεσέ τε αὐτὸν καὶ ᾐτιάσατο ὅτι γυναῖκα πολεμίαν καὶ αἰχμάλωτον ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης οὕτω ταχέως ἔγημε, καὶ παραδοῦναι τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὴν ἐκέλευσεν. ὁ δὲ περιαλγήσας μέν, εἰσπηδήσας δ' εἰς τὴν σκηνὴν ἔφη τῇ Σοφωνίδι „εἰ μὲν οἷός τ' ἦν τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ ἐλευθέραν φυλάξαι σε καὶ ἀνύβριστον, προθύμως ἂν σου ὑπεραπέθανον· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, προπέμπω σε ἔνθα κἀγὼ καὶ ἅπαντες ἀφιξόμεθα." καὶ ταῦτα εἰπὼν φάρμακον αὐτῇ ὤρεξεν. ἡ δὲ οὔτ' ἀνωλοφύρατο οὔτ' ἐστέναξεν, C ἀλλὰ καὶ πάνυ γενναίως „εἰ τοῦτό σοι," ἔφη „ἄνερ, δοκεῖ, κἀγὼ πείθομαι· τῆς γὰρ ψυχῆς μου μετὰ σὲ οὐδεὶς ἄλλος κυριεύσει· εἰ δὲ τοῦ σώματός μου Σκιπίων δεῖται, νεκρὸν αὐτὸ λαβέτω." καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε, Σκιπίων δὲ τὸ ἔργον ἐθαύμασεν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοῦ Λαιλίου τὸν Σύφακα καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου Οὐερμίναν ἀγαγόντος ἐκεῖ καὶ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν πρώτων, τὸν μὲν Σύφακα εἰς τὴν Ἄλβαν κατέθεντο καὶ τελευτήσαντα

1 τῷ alterum om A. 9 ἐκέλευσεν A, ἐκέλευεν PW. 10 σοφωνίτιδι A. 13 σε om A.

nisbae impulsu factum esse dixit, a qua in patris Hasdrubalis gratiam praestigiis quibusdam fuerit irretitus ut vel invitus studeret Carthaginiensibus. etsi autem muliebris imposturae iustas poenas lueret, tamen id in malis se habere solatii, quod Masinissa ea ducta omnino in simile exitium praecipitandus esset.

Ea suspicione motus Scipio cum Masinissa statim expostulat quod mulierem hostem et captivam se inscio tam properanter duxisset; eamque tradi Romanis iubet. quibus verbis ingenti dolore affectus Masinissa subito in tabernaculum insiliens Sophonisbae ait "si meo ipsius interitu te liberam et inviolatam tueri possem, cupide pro te mortem oppeterem: verum quia id fieri non potest, eo te praemitto quo et ego et omnes perveniemus." his dictis ei venenum porrigit. illa vero citra eiulatum et gemitum generoso animo respondet "si tibi istud, marite, placet, pareo: nam animo quidem meo nemo alius dominabatur: si autem Scipio corpus meum requirit, mortuum id accipiat." atque illa sic obiit: Scipio factum mulieris admiratus est.

Romani Syphacem cum filio Vermina et aliis principibus a Laelio in urbem perductum Albae asservarunt, et defunctum publice sepeli-

δημοσίᾳ ἔθαψαν, τῷ δὲ Οὐερμίνᾳ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς ἐπεκύρωσαν καὶ τοὺς ζωγρηθέντας Νομάδας ἐχαρίσαντο.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περὶ σπονδῶν ἐπικηρυκευσάμενοι τῷ
D Σκιπίωνι χρήματά τε εὐθὺς ἔδοσαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀπέδωκαν καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν πρεσβείαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν. τοὺς δέ γε πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι τότε οὐ προσεδέξαντο, λέγοντες οὐκ εἶναι πάτριον σφίσι στρατοπέδων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων τισὶ πρεσβείαν προσίεσθαι ἐξ αὐτῶν καὶ χρηματίζειν ὑπὲρ εἰρήνης. ὕστερον δέ, ἀπάραντος τοῦ τε Ἀννίβου καὶ τοῦ Μαγῶνος, λόγου σφίσι μετέδωκαν καὶ ἐψηφίσαντο τὰς σπονδάς. ἐξεχώρησαν δὲ τῆς Ἰταλίας ὅ τε Ἀννίβας καὶ ὁ Μαγὼν οὐ διὰ τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἴκοι πόλεμον ἐπειγόμενοι.

P I 441 Οἱ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι οὐδὲ πρότερον εἰρηναῖόν τι φρονοῦντες, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου τριβῇ διὰ τὴν τοῦ Ἀννίβου παρουσίαν ἐπικηρυκευσάμενοι, ὡς τὸν Ἀννίβαν πλησιάζοντα ἔμαθον, ἀνεθάρσησαν, καὶ ἐπέθεντο τῷ Σκιπίωνι κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν. κἀκείνου περὶ τούτου αὐτοῖς ἐγκαλέσαντος, οὔτε μέτριόν τι τοῖς πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, καὶ ἐπεβούλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσασι· καὶ εἰ μὴ πνεῦμα τυχαίως συμβὰν αὐτοῖς ἐβοήθησεν, ἀπώλοντο ἄν. ὅθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κομισθείσης οὐκέτι
W II 96 αὐτὴν ἐποιήσατο. οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τὸν μὲν Μαγῶνα εἰς τὴν

3 Οἱ δὲ — 10 τὰς σπονδάς Dionis excerptum Ursinianum 153. 7 πάτριον] πρὶν A. 10 λόγων A. 13 εἰρηναῖα τε A. 16 ἐπέθεντο τῷ — 22 αὐτὴν ἐποιήσατο Dionis excerptum Ursinianum 154. 17 τε om C. κατὰ alterum om A. 21 τούτοις A.

verunt: Verminae paternum regnum confirmarunt, captivis Numidis dono datis.

Carthaginienses autem caduceatoribus de pace missis statim pecuniam Scipioni dederunt, captivisque omnibus redditis, caeteris de rebus legatos Romam miserunt. qui tum a Romanis admissi non sunt: negabant enim moris maiorum esse ut eorum de pace legatos audirent qui castra haberent in Italia. post discessum autem Hannibalis et Magonis, iis auditis, pacis condiciones acceperunt. illi porro Italia excesserunt, non propter pacificationem, sed ad bellum domesticum properantes.

At Carthaginienses, cum prius etiam pacem minime cogitarent, nec eam alio consilio petiissent nisi ut tempus tererent dum veniret Hannibal, eius adventu recreati Scipionem terra marique invaserunt. illo vero expostulante, neque quicquam moderati legatis responderunt, et abeuntes per insidias occidissent, nisi fortuito vento exorto essent conservati. itaque Scipio senatusconsultum de pace interim allatum non ratum habuit. Carthaginienses vero Magone in Italiam remisso Hanni-

Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν B ἀπέδειξαν, τὸν Ἄννωνα τῆς ἀρχῆς παύσαντες. τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτεῖναι ἐψηφίσαντο, φαρμάκῳ δὲ ἑκουσίως φθαρέντα καὶ νεκρὸν ᾐκίσαντο. Ἀννίβας μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε καὶ ἐκάκου αὐτὴν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχέσασθαι ἡτοιμάζετο· ἀνθητοιμάζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

14. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μετεμέλοντο ὅτι μὴ ἐκώλυσαν τὸν Ἀννίβαν ἐκπλεῦσαι· ὡς μέντοι τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ συγκροτοῦντα αὐτὸν ἔμαθον, οὐ μετρίως αὖθις ἐδεδίεσαν. διὸ καὶ Κλαύδιον μὲν Νέρωνα τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπ' αὐτὸν ἔπεμψαν, Μάρκῳ C δὲ Σερουϊλίῳ τὴν τῆς Ἰταλίας φυλακὴν ἐπεκλήρωσαν. ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθη ὁ Νέρων εἰς τὴν Λιβύην ἐλθεῖν, ὑπὸ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ χρονίσας καὶ ἐν Σαρδοῖ. εἶτα οὐδὲ περαιτέρω τῆς Σικελίας ἐχώρησε, κεκρατηκότα μαθὼν τὸν Σκιπίωνα. ὁ γὰρ Σκιπίων, δείσας μὴ ἐπειχθεὶς ὁ Νέρων τῶν αὐτοῦ πόνων τὴν εὔκλειαν σφετερίσηται, τοῦ ἔαρος ἐπιλάμψαντος ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησε, μαθὼν ὅτι τὸν Μασινίσσαν ἐνίκησε. καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ᾔσθετο προσιόντα τὸν Σκιπίωνα, προαπήντησεν αὐτῷ. καὶ ἀντιστρατοπεδευσάμενοι οὐκ εὐθὺς εἰς χεῖρας ἦλθον, συχνὰς δ' ἡμέρας διέτριψαν, καὶ

5 ἐς BC. ἐνέβαλε AB, ἐνέβαλλε PW. 6 μάχεσθαι A, μαχέσεσθαι B. 12 ἐπεκλήρωσαν A, προσεκλήρωσαν PW. 13 τὴν add A. 20 ἦλθον] ἧκον A.

FONTES. *Cap.* 14. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmentum libri* 17 *apud grammaticum περὶ συντάξεως in Imm. Bekkeri Anecd.* p. 140 v. 23; *excerptum Ursinianum* 155; *fragmenta Parisiensia* 7—9.

balem exercitui cum summo imperio praefecerunt, repudiato Hannone, et Hasdrubale capitis damnato. qui cum ultro venenum hausisset, in cadaver eius est saevitum. Hannibal omni potestate accepta, Masinissae regnum populatus, se ad committendum cum Romanis praelium parat. idem et a Scipione factum.

14. Romanos autem paenituit quod Hannibalem Italia emisissent. quem ut in Africa rem gerere didicerunt, denuo haud mediocriter perterriti alterum consulem Cl. Neronem contra eum miserunt, Marco Servilio Italiae defensione mandata. verum Nero propter hiemem in Italia et Sardinia moratus, in Africam pervenire non potuit. deinde ne ultra Siciliam quidem processit, audita Scipionis victoria. qui veritus ne, si antevertisset Nero, laborum suorum gloriam interciperet, primo vere Hannibalem, audita Masinissae clade, invasit. Hannibal vero Scipionis adventu cognito et ipse ei occurrit. ita castris e regione positis non

D ἕκαστος τῷ οἰκείῳ διειλέχθη στρατεύματι καὶ πρὸς τὴν μάχην αὐτὸ παρεθάρρυνεν.

Ὡς δ' ἔδοξε τῷ Σκιπίωνι μὴ διατρίβειν ἔτι ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀννίβαν εἰς τὸν ἀγῶνα προαγαγεῖν, ἐπὶ τὴν Οὐτικὴν ὥρμησεν, ἵνα δεδιέναι καὶ φεύγειν δόξας σχοίη καιρὸν ἐπιθέσεως· ὃ καὶ ἐγένετο. ὁ γὰρ Ἀννίβας φεύγειν αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ ἐπὶ πλέον ἐντεῦθεν θαρσήσας ἐπεδίωξε μόνοις τοῖς ἱππεῦσι. καὶ ὁ Σκιπίων ἀντέστη τε αὐτοῖς παρὰ δόξαν καὶ συμβαλὼν ἐνίκησε. τρέψας δ' αὐτοὺς οὐκ ἐπὶ τὸ διώκειν σφᾶς ἀλλὰ ἐπὶ τὰ σκευοφόρα αὐτῶν καθ' ὁδὸν τυγχάνοντα ὥρμησε, καὶ πάντα συνέλαβε. ταῦτα τὸν
P I 442 Ἀννίβαν ἐτάραξε, καὶ ἔτι ὅτι κατασκόπους αὐτοῦ τρεῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὁ Σκιπίων εὑρὼν οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς πεποίηκεν. μαθὼν γὰρ παρ' ἑνὸς αὐτῶν ὁ Ἀννίβας τὸ πεπραγμένον (οἱ γὰρ δύο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μεῖναι ἠθέλησαν) κατεπλάγη, καὶ διακινδυνεῦσαι οὐκέτι θαρρήσας σπείσασθαι ὅτι τάχιστα ἔγνω, ἵν' εἰ μὴ τοῦτο συμβαίη, τριβήν τέως τινὰ πορίσηται καὶ διακωχήν. πέμψας οὖν πρὸς τὸν Μασινίσσαν, δι' ἐκείνου ὡς ὁμοφύλου τὰς σπονδὰς ᾔτησε. καὶ ἦλθε μὲν ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι, ἔπραξε δὲ οὐδέν. ὁ γὰρ Σκιπίων οὔτε τραχὺ οὔτε τι σαφὲς ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅλον ἐμέσευσεν, ἐπιεικέστερον δ' ὅμως διειλέχθη, ὅπως
B αὐτὸν ὡς καὶ σπεισόμενος εἰς ἀμέλειαν προαγάγῃ· ὃ καὶ συμβέβηκε. μάχης μὲν γὰρ πέρι οὐδὲν ὁ Ἀννίβας ἐνενόησε, μεταστρα-

2 αὐτὸ C, αὐτῷ PW. 7 post ἱππεῦσι PW add κατὰ νώτου: om ABC.

statim ad manus venerunt, sed dies complures morati uterque milites suos ad pugnam est cohortatus.

Ut autem Scipioni tempus non diutius terere visum est et Hannibalem vel invitum ad certamen elicere, Uticam iter intendit, ut cum timere et fugere crederetur, rei gerendae occasionem haberet: idque factum est. Hannibal enim eum fugere opinatus, maioreque fiducia inde sumpta, cum solis equitibus eum est persecutus. quibus Scipio praeter exspectationem restitit; iisque profligatis, persecutione omissa, impedimenta quae in via erant intercepit omnia. haec turbarunt Hannibalem: atque illud etiam, quod Scipio tres exploratores in castris suis deprehensos impune dimiserat. e quorum uno cum didicisset quid in castris actum esset (duo enim ultro apud Romanos manserant), perculsus est: neque amplius decertare ausus, quam primum pacem facere decrevit, ut ea non impetrata, mora saltem aliqua et induciae intercederent. Masinissa igitur, ut populari suo intercessore, cum Scipione collocutus, nihil impetravit. nam Scipio neque aspere neque perspicue respondit; sed quamvis omnino medium quoddam teneret, tamen humanius disseruit, ut eum spe pacis negligentiorem redderet: idque accidit. cum enim Hanni-

τοπεδεύσασθαι δὲ εἰς χωρίον ἐπιτηδειότερόν τι ἠθέλησεν. ἐξ αὐτομόλων δὲ τοῦτο μαθὼν ὁ Σκιπίων προεξανέστη νυκτὸς καὶ κατέσχε τὸν τόπον εἰς ὃν ἐκεῖνος ἠπείγετο· ἐν χωρίῳ δέ τινι κοίλῳ καὶ ἀνεπιτηδείῳ πρὸς στρατοπέδευσιν γενομένοις τοῖς Καρχηδονίοις ἐπεφάνη αἰφνίδιον. ὁ δ' Ἀννίβας συμβαλεῖν οὐκ ἠθέλησε, στρατοπεδευόμενος δ' ἐκεῖ καὶ φρεωρυχῶν ἐταλαιπώρησε διὰ πάσης τῆς νυκτός. καὶ οὕτως κακῶς αὐτοὺς ἔχοντας ὑπὸ καμάτου καὶ δίψης κατηνάγκασε καὶ ἄκοντας ὁ Σκιπίων συμμῖξαι αὐτῷ.

Συνέβαλον οὖν οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συντεταγμένοι καὶ πρόθυμοι, C
Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἀπρόθυμοί τε καὶ καταπεπληγμένοι καὶ δι' ἕτερα καὶ ὅτι καὶ ὁ ἥλιος σύμπας ἐξέλιπεν. ἐκ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο οὐκ αἴσιόν τι προμηνύειν σφίσιν ὁ Ἀννίβας ὑπώπτευσεν. οὕτω δ' ἔχοντες τοὺς ἐλέφαντας ἑαυτῶν προεβά- W II 97
λοντο. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι μέγα ἐξαίφνης καὶ καταπληκτικὸν ἀνεβόησαν, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι κρούσαντες θυμῷ καὶ δρόμῳ ἐπὶ τοὺς ἐλέφαντας ὥρμησαν. ὑφ' ὧν ταραχθέντες ἐκεῖνοι οἱ μὲν πλείους οὐκ ἐδέξαντο σφᾶς ἀλλ' ἀπετράποντο καὶ τιτρωσκόμενοι μείζω τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἐνεποίουν τὸν θόρυβον, οἱ δὲ καὶ ὁμόσε σφίσι χωρήσαντες, τῶν Ῥωμαίων διισταμένων διὰ μέσου D
αὐτῶν διεξέτρεχον, καὶ παριόντες ἐβάλλοντό τε καὶ ἐκ χειρὸς ἐτιτρώσκοντο. καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀντέσχον οἱ Καρχηδόνιοι, ἔπειτα τοῦ Μασινίσσου καὶ τοῦ Λαιλίου τοῖς ἱππεῦσι κατὰ νώτου προσπεσόντων αὐτοῖς πάντες ἔφυγον. οἱ δὲ πλείους ἐφθάρησαν,

12 σφῖσι προμηνύειν A. 14 ἐκπληκτικὸν B. 22 κατὰ νώτου add AB.

balem de pugna minime cogitantem castra in locum commodiorem transferre velle ex transfugis intellexisset, noctu loco eo quo ille properabat praeoccupato, Carthaginiensibus in convalle castris haud idonea versantibus, ex improviso se ostendit. at Hannibal detrectata pugna, castris ibi muniendis et puteis fodiendis per totam noctem fuit occupatus: qua aerumna fatigatos et sitientes Scipio vel invitos inire praelium coegit.

Congrediuntur inter sese, Romani instructi et alacres, Hannibal et Carthaginienses inviti, et praeter alia etiam defectu solis integro territi, quem praeter caetera nihil sibi fausti portendere Hannibal arbitrabatur. elephantes igitur in prima acie collocant. Romani vero subito ingenti et terribili clamore sublato et clipeos hastis pulsantes, ira et cursu incitati, belluas impetu illo territas dissiparunt atque everterunt: quae vero vulnerabantur, suis magis incommodabant. iam ut aliquae in hostes irent, tamen Romanis spatium praebentibus per mediam aciem transcurrentes inter praetereundum et iaculis et gladiis vulnerabantur. atque ad tempus aliquod Carthaginienses restiterunt: deinde Masinissa et Laelio cum equitatu a tergo eos adorientibus fugerunt omnes, plures

καὶ ὁ Ἀννίβας μικροῦ ἂν ἀπώλετο. φεύγοντα γὰρ αὐτὸν ὁ Μασινίσσας ἐπεδίωκεν ἀκρατῶς τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ ὑπενδιδούς. μεταστραφεὶς δ' ὁ Ἀννίβας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν οὕτω διώκοντα, ἠρέμα ἐξέκλινε καὶ τὸν δρόμον ἐπέστησε, καὶ οὕτω παρελάσαντα τὸν Μασινίσσαν κατὰ νώτου γενόμενος ἔτρωσε· κἀκ τούτου μετ' ὀλίγων ἐξέφυγε.

P I 443 Σκιπίων δὲ νικήσας ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἠπείχθη, καὶ ἐπολιόρκει αὐτὴν ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάσσης. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι πρῶτον μὲν ὡς τὴν πολιορκίαν καρτερήσοντες ἡτοιμάζοντο, ἔπειτα ἐξαπορηθέντες πρὸς τὸν Σκιπίωνα διεκηρυκεύσαντο. καὶ ὁ Σκιπίων τοὺς λόγους σφῶν προσεδέξατο καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν διειλέχθη αὐτοῖς. ἦν δὲ τὰ ὡμολογημένα, ὁμήρους τε παρὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς αὐτομόλους δοθῆναι, καὶ πάντας μὲν τοὺς ἐλέφαντας τὰς δὲ τριήρεις πλὴν δέκα παρασχεθῆναι, καὶ τοῦ λοιποῦ μήτε ναῦς μακρὰς πλείους ἔχειν τῶν δέκα, καὶ μήτε πόλεμον παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην πρὸς μηδένα ποιεῖσθαι, καί τινα ἕτερα.

Τοιούτων δὲ γενομένων τῶν ὁμολογιῶν πρέσβεις οἱ Καρχη-
B δόνιοι ἐπὶ Ῥώμην ἐστάλκασι. καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον, οὐ μέντοι καὶ ἡ γερουσία τὴν πρεσβείαν ἑτοίμως ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἠμφισβήτησαν ἀλλήλοις ἐναντιούμενοι. ὁ δὲ δῆμος τὴν εἰρήνην

1 αὐτὸν om A. 4 ἐπέστησεν ἐξαίφνης τοῦ δρόμου Dionis lib. 17: Bekkeri Anecd. gr. p. 140 v. 23. 8 δὲ A, δ' αὖ PW. 10 ἐξαπορηθένθες AB, διαπορηθέντες PW. πρὸς τὸν Σκιπίωνα — 17 καί τινα ἕτερα Dionis excerptum Ursinianum 155. 12 δὲ] τε A. 15 ἔχειν τῶν δέκα AB, τῶν δέκα ἔχειν PW. 18 τούτων A. οἱ καρχηδόνιοι ἐπὶ ῥώμην AB, ἐπὶ Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι PW. 21 ὁ δὲ δῆμος] Dionis fragm. Paris. 7.

ceciderunt, ipso etiam Hannibale paene interfecto. nam cum fugiens Masinissam laxis habenis acerrime persequi conversus vidisset, eius impetu nonnihil declinato cursuque inhibito praetervectum a tergo adortus vulneravit; itaque cum paucis evasit.

Scipio victoria potitus propere Carthaginem terra marique obsedit. Carthaginienses principio se ad tolerandam obsidionem parantes, tandem rebus desperatis caduceatores ad illum miserunt; cum quibus Scipio de pacis condicionibus egit. quae huiusmodi fuerunt: ut Carthaginienses obsides darent, captivos et transfugas omnes restituerent; elephantos omnes et triremes, decem exceptis, traderent; in posterum neque elephantos neque longas naves plures quam denas haberent, neque bellum cum quoquam nisi de sententia Romanorum susciperent. adiecta sunt et alia quaedam.

His condicionibus propositis legati Romam missi, sed parum alacriter a senatu suscepti sunt, aliis aliud consentibus et inter sese rixantibus. verum populus pacem magno consensu decrevit, acceptis condi-

ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσατο. καὶ τὰς ὁμολογίας ἐδέξαντο, καὶ ἔπεμψαν δέκα ἄνδρας ἵνα μετὰ τοῦ Σκιπίωνος ἅπαντα διοικήσωσι. καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήχθησαν, τῷ Μασινίσσᾳ δὲ οἱ λοιποὶ ἐδωρήθησαν. καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι.

Ὁ μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἔτει ἑκκαι- C δεκάτῳ ἐς τοῦτο κατήντησε· κἀντεῦθεν ὁ Σκιπίων λελάμπρυντο καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (Ἀφρικὴ γὰρ ἤδη ἡ περὶ Καρχηδόνα Λιβύη ὠνόμαστο), πολλοῖς δὲ καὶ ἐλευθερωτὴς προσηγόρευτο, πολλοὺς πολίτας κομίσας αἰχμαλώτους. καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἤρετο, Ἀννίβας δὲ κατηγόρητο παρὰ τοῖς οἰκείοις ὡς τήν τε Ῥώμην λαβεῖν δυνηθεὶς καὶ μὴ θελήσας, καὶ τὴν λείαν τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος. οὐ μὴν καὶ ἑάλω, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπετράπη.

15. Εἰς ἑτέρους δ' αὖθις πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν, γενομένους πρὸς Φίλιππόν τε τὸν Μακεδόνα καὶ τὸν Ἀντίο- D χον. μέχρι γὰρ ἡ πρὸς Καρχηδονίους ἤκμαζε μάχη, κἂν μὴ φίλια σφίσι τὰ περὶ τὸν Φίλιππον ἦν, ἐθεράπευον αὐτόν, ἵνα μὴ W II 98 τοῖς Καρχηδονίοις συνάροιτο ἢ εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσοιτο· ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' ἐκείνους ἠρέμησαν, οὐκέτ' ἐμέλλησαν, ἀλλ' ἐς πόλεμον αὐτῷ κατέστησαν φανερόν, πολλὰ ἐγκαλοῦντες

4 οἱ μὲν πλείους] Dionis fragm. Paris. 8. 5 δὲ AB, καὶ C, δὲ καὶ PW. 8 ἐς ABC, εἰς PW. 11 αἰχμαλώτους] Dionis fragm. Paris. 9. 20 ἐς B.

FONTES. Cap. 15. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: fragmenta Parisiensia* 11—13.

cionibus, decemque legatis missis qui una cum Scipione omnia administrarent. pactis firmatis triremes traditae cremataeque sunt: elephantorum maior pars Romam missa, reliqui Masinissae donati. Africam Romani, Carthaginienses Italiam reliquerunt.

Hic secundi belli Punici post annos sexdecim exitus fuit. Scipio autem magna parta gloria cognomentum Africani tulit (iam tum enim Carthagini finitima Libya Africa vocabatur), et multis captivis civibus receptis liberator a multis dictus, in summo honore fuit. Hannibal contra a suis civibus accusatus est quod Romam capere potuerit nec voluerit, et manubiis in suum peculium conversis rem publicam fraudarit. sed absolutus est, nec multo post summum Carthaginiensium magistratum adeptus.

15. Hoc bello confecto Romani aliis adversus Philippum Macedonem et Antiochum sunt implicati. nam Punicis adhuc certaminibus districti Philippum, quamvis parum amicum, tamen colebant, ne Carthaginienses adiutaret aut Italiam invaderet: pace autem cum illis consti-

αὐτῷ. πρέσβεις οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτὸν πέμψαντες, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἐπετάττετο ἔπραττε, τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, χρώμενοι μὲν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιβασίᾳ λαβῇ, τὸ δ' ἀληθὲς ἀγανακτοῦντες ἐφ' οἷς ἐδεδράκει, καὶ προκαταλαμβάνοντες αὐτόν, P I 444 ἵνα μὴ καταδουλωσάμενος ἐκείνους ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ κατὰ τὸν Πύρρον. ψηφισάμενοι δὲ τὸν πόλεμον τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο εὖ, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Λούκιον Ἀπούστιον Σουλπικίῳ Γάλβᾳ δεδώκασι. καὶ ὁ Γάλβας τὸν Ἰόνιον κόλπον διαλαβὼν ἐπὶ πολὺ ἐνόσησε. παραλαβόντες οὖν τὴν δύναμιν πᾶσαν ὅ τε ῥηθεὶς στρατηγὸς καὶ Κλαύδιος Κέντων ὁ ὑποστράτηγος, αὐτὸς μὲν τῷ ναυτικῷ τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Μακεδόνων πολιορκουμένας ἐρρύσατο καὶ Χαλκίδα κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν ἐπόρθησε, κἀν τούτῳ Φιλίππου ταῖς Ἀθήναις ἐπιστρατεύσαντος ἐπανελθὼν τότε αὐτὸν ἀπεώσατο καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις B προσβαλόντα ἀπεκρούσατο, Ἀπούστιος δ' ἐς τὴν Μακεδονίαν, ἀσχόλου περὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Φιλίππου ὄντος, ἐμβαλὼν τήν τε γῆν ἐληΐζετο καὶ φρούρια καὶ πόλεις ἐχειρώσατο. Φίλιππος δὲ διὰ ταῦτα ἐν ἀμηχανίᾳ γενόμενος τέως μὲν ἄνω καὶ κάτω περιέθει ἄλλοτε ἄλλοις ἀμύνων, ὡς δὲ ὁ Ἀπούστιος τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἐνέκειτο καὶ οἱ Δάρδανοι τὴν πρόσορον σφίσι Μακεδονίαν ἐκακούργουν (οἰκοῦσι δ' οὗτοι ὑπέρ τε Ἰλλυριῶν καὶ ὑπὲρ Μακεδόνων), Ἰλλυριοί τέ τινες καὶ Ἀμύνανδρος Ἀθαμανίας Θεσσαλικοῦ

7 παρεσκευάζοντο A. ἐπὶ τῇ ναυτικῇ A. 9 διαβαλὼν F. Haasius. 10 καὶ ὁ κλαύδιος A. 16 περὶ] τὲ A. 22 θεσσαλικοῦ γένους ἀθαμανίας βασιλεὺς C. θεσσαλονικοῦ B.

tuta, nihil cunctati bellum aperte cum eo gesserunt. cum enim per legatos multa questi nihil eorum quae postularant impetrassent, bellum decreverunt, eam causam praetexentes quod Graeciam invasisset, sed revera ob priores iniurias illi infensi, et antevertere cupientes, ne Graecis subactis, Pyrrhi exemplo bellum in Italiam transferret. bello decreto cum alia rite praepararunt, tum L. Apustium classi praefectum Sulpicio Galbae adiunxerunt. qui cum sinu Ionio occupato diu aegrotaret, praefectus ille et Claudius Cento legatus, omnibus copiis acceptis, hic quidem Athenas a Macedonibus obsessas classe liberavit, et Chalcidem, quam iidem tenebant, vastavit, et Philippum, qui Athenas interim invaserat, regressus iterum atque iterum depulit: Apustius autem, Philippo in Graecia occupato, impressione in Macedoniam facta agros vastavit et castella atque oppida subegit. qua de causa Philippus animo aestuans sursum deorsum aliquamdiu cursitavit, alias aliis opem ferens: Apustio autem regionem graviter urgente et Dardanis finitimam sibi Macedoniam vexantibus (habitant autem supra Illyrios et Macedones), cum Illyrii quoque atque Amynander Athamaniae Thessalicae gentis re-

γένους βασιλεὺς ὤν, σύμμαχοι πρότερον ὄντες αὐτοῦ, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μετέστησαν, ἐκ τούτου καὶ τὰ τῶν Αἰτωλῶν ὑπώπτευσε καὶ περὶ τοῖς οἴκοι ἔδεισε καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ πλείονος στρατεύμα- C *τος ἔσπευσε. γνοὺς δὲ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ ὁ Ἀπούστιος ἀνεχώρησεν· ἤδη γὰρ καὶ χειμὼν ἦν.*

Ῥαΐσας δ' ἐκ τῆς νόσου ὁ Γάλβας πλείω παρεσκευάσατο δύναμιν καὶ ἅμα ἔαρι εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγετο. ἐπεὶ δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐχρῶντο τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν. μεταστάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἔς τι χωρίον ὅθεν ῥᾷον ἦν αὐτοῖς ἐπισιτίσασθαι, νομίσας ὁ Φίλιππος ὡς φοβουμένους αὐτὸν μεταστῆναι, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ποιουμένοις ἁρπαγὰς ἀπροσδόκητος καί τινας διέφθειρε. καὶ ὁ Γάλβας τοῦτο αἰσθόμενος ἐπεξέδραμεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ προσπεσὼν αὐτῷ πολλῷ πλείους ἀνταπέκτεινεν. ὁ δέ γε Φίλιππος ἡττηθεὶς καὶ τρωθεὶς ὑπὸ νύκτα ἀπανέστη. οὐ μέντοι αὐτὸν ὁ D *Γάλβας ἐπεδίωξεν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἀνεκομίσθη. καὶ ὁ Ἀπούστιος δὲ μετὰ τῶν Ῥοδίων καὶ τοῦ Ἀττάλου περιπλέων νήσους συχνὰς ἐχειρώσατο.*

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καί τις Ἀμίλκας Καρχηδόνιος, τῷ Μαγῶνι συστρατεύσας ἐν Ἰταλίᾳ κἀκεῖ ὑπομείνας, τέως μὲν ἡσυχίαν ἦγεν, ὡς δ' ὁ Μακεδονικὸς πόλεμος ἐνέστη, τούς τε Γαλάτας τῶν Ῥωμαίων ἀπέστησε καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λίγυας

8 *καὶ ἀκροβολισμοῖς* — 18 *ἐχειρώσατο* Dionis fragm. Paris. 11 12. 16 *ἐπεδίωξεν* A Dio, *ἐδίωξεν* PW. 17 *ὁ* add A Dio. 19 *τις Ἀμίλκας* — p. 248 v. 3 *τοῖς ἄλλοις δὲ* Dionis fragm. Paris. 13. 21 *ἦγεν*] *εἶχεν* Dio.

gulus, dudum eius foederati, ad Romanos defecissent, etiam Aetolos suspectos habens et rebus suis metuens cum maiori copiarum parte in suum regnum properavit. cuius adventu cognito Apustius hieme instante, recessit.

Galba ex morbo recreatus, pluribus copiis comparatis, sub veris initia in Macedoniam properavit. cumque castra in propinquo haberent, levia certamina inter equites et velites facta sunt. Romanis autem in locum quendam digressis unde commeatus facilius suppeteret, Philippus eos sui metu fugisse ratus ex improviso praedatores aliquos occidit. quo Galba animadverso, e castris eruptione facta longe plures interfecit: Philippum vero victum et saucium noctu recedentem non est persecutus, sed Apolloniam rediit. Apustius interim cum Rhodiis et Attalo mare peragrans complures insulas subigebat.

Sub idem tempus Carthaginiensis quidam Hamilcar, Magonis in Italia commilito, qui ad tempus quietus ibi remanserat, exorto Macedonico bello Gallos ad defectionem impulit; cum iisque Ligures bello ador-

στρατεύσας τινὰς κἀκείνων προσεποιήσατο. Λουκίῳ δὲ Φουρίῳ στρατηγοῦντι πολεμηθέντες ἡττήθησαν καὶ περὶ σπονδῶν ἐπρεσβεύσαντο. καὶ οἱ μὲν Λίγυες ἔτυχον αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδό-
P I 445 θησαν, ἀλλ' ἀντεστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς Αὐρήλιος ὁ ὕπατος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ στρατηγῷ.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πρὸς τοῦ Ἀμίλκου καὶ τῶν Γαλατῶν συνηνέχθη πολλὰ καὶ δεινά. Γναῖόν τε γὰρ Βαίβιον στρατηγὸν ἐνίκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων κατέτρεχον, καὶ Πλα-
W II 99 κεντίαν ἐπολιόρκουν καὶ ἑλόντες κατέσκαψαν.

16. Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ Πούπλιος Οὐΐλλιος ὁ ὕπατος ἀντεκάθητο τῷ Φιλίππῳ, τὰ τῆς Ἠπείρου προκαταλαβόντι στενά, δι' ὧν εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰσὶν εἰσβολαί. μετὰ δὲ τὸν χειμῶνα Τίτος Φλαμίνιος ὕπατος, τοῦ Φιλίππου πᾶν τὸ
B μεταξὺ τῶν ὀρῶν διατειχίσαντος καὶ ὄντος δυσπολεμήτου, διά τινος ἐκπεριῆλθε στενῆς ἀτραποῦ μετ' ὀλίγων τὸ περιτείχισμα. καὶ φανεὶς ἐξ ὑπερδεξίων αἰφνίδιον ἐφόβησε τὸν Φίλιππον, νομίσαντα πᾶν τὸ τοῦ Τίτου στράτευμα εἴσω τῶν στενῶν παρελθεῖν· ὅθεν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπῆρεν εὐθύς. ὁ δ' ὕπατος ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἐδίωξε, τὰς δ' ἐν τῇ Ἠπείρῳ πόλεις προσεποιήσατο. καὶ ἐς Θεσσαλίαν ἐλθὼν πολλὰ παρεσπάσατο τοῦ Φιλίππου, καὶ

1 φρουρίῳ, ut solent, ABC cum Dionis codice Paris. 6 ἀμίλκα A. 7 γὰρ om A. "Βαίβιον] ita Regii duo, Colbertens Βαΐον" Ducangius. βέβιον B. 10 ουιαλιος B, οὐΐάλιος A Regii duo et Colbert., Οὐάλιος PW. 13 Φλαμίνιος] T. Quinctius Flamininus. 17 παρελθόν A.

Fontes. *Cap.* 16. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Ursinianum* 157.

tus, eorum etiam nonnullos sibi adiunxit. sed a L. Furio praetore acie victi legatos de pace miserunt. ea Liguribus data est; caeteri nihil impetrarunt: nam Aurelius consul, praetori victoriam invidens, eos vicissim bello est adortus.

Sequenti anno Hamilcar et Galli multas clades Romanis intulerunt. nam et Cn. Baebium praetorem superarunt, et socias civitates incursarunt, et Placentiam expugnatam everterunt.

16. In Graecia et Macedonia P. Villius consul contra Philippum in procinctu erat, qui Epiri angustias occuparat, per quas in Macedoniam patebat aditus. hieme elapsa T. Flaminius consul, cum Philippus ob omne illud spatium quod inter montes interiacet muro obseptum oppugnatu difficilis esset, cum paucis per angustum callem munitionem circumiit, et ex superiore loco subito conspectus terrorem incussit Philippo, omnem eius exercitum angustias superasse opinanti, ut statim in Macedoniam recederet. consul vero illum non persecutus, Epiri urbibus est potitus; atque inde in Thessaliam transgressus, multis a Philippo alienatis in

εἰς τὴν Φωκίδα τὴν Βοιωτίαν τε ἀνεχώρησε. καὶ ὁ μὲν Ἐλάτειαν ἐπολιόρκει, Λούκιος δὲ Φλαμίνιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀττάλου καὶ τῶν Ῥοδίων τὰς νήσους ἐχειροῦτο. καὶ τέλος C Κέγχρειαν ἑλόντες, καὶ πυθόμενοι πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπὶ συμμαχίᾳ πεπέμφθαι, ἀπέστειλαν καὶ αὐτοί· καὶ Ἀθηναῖοι συνεπρεσβεύσαντο. καὶ πρότερον μὲν ἐμερίσθησαν αἱ γνῶμαι τῶν Ἀχαιῶν, τῶν μὲν τῷ Φιλίππῳ τὴν συμμαχίαν ψηφιζομένων, τῶν δὲ τοῖς Ῥωμαίοις, ὀψὲ δ' οὖν ποτε τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο. καὶ ἐπὶ τὴν Κόρινθον συνεστράτευσαν, καὶ τοῦ μὲν τείχους κατήρειψάν τινα, πονήσαντες δ' ἐπεκδρομαῖς ἀπανέστησαν.

Εἶτα δείσας ὁ Φίλιππος μὴ πολλαὶ πόλεις ἁλῶσιν, ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς τὸν ὕπατον ἐπεκηρυκεύσατο. καὶ ὃς ἐδέξατο τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐπράχθη δ' D οὐδὲν ἢ ὅτι πρέσβεις εἰς Ῥώμην πέμψαι τῷ Φιλίππῳ ἐπετράπη. καὶ οὐδὲ ἐκεῖ τι ἐγένετο· τῶν γὰρ Ἑλλήνων ἀποστῆναι αὐτὸν ἀξιούντων τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Χαλκίδος τῆς τε Δημητριάδος τῆς Θεσσαλικῆς, οὐδὲν περὶ τούτων οἱ τοῦ Φιλίππου πρέσβεις ἐντετάλθαι ἔφασαν, καὶ ἄπρακτοι ἀπηλλάγησαν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φλαμινίῳ τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡγεμονίαν καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ψηφισάμενοι ἔτος, αὐτῷ ἀνέθεντο καὶ τὰ κατὰ Φίλιππον. ὁ δέ, ὅτι κατὰ χώραν ἔμελλε μένειν, πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ Νάβις ὁ Λακεδαιμονίων τύραν- P I 446

1 ἐλάτιαν A. 4 post πρέσβεις PW add παρὰ Φιλίππου, om ABC. 5 συμμαχίδα A. 10 ἐπ' ἐκδρομαῖς PW. 12 ὃς] ὁ μὲν A. 14 ἐς C. 16 τῆς τε κορίνθου BC. 17 τούτου A. 20 ἐς B. 22 ὁ τῶν λακεδαιμονίων A.

Phocidem et Boeotiam se contulit. ubi dum Elatiam obsidet, L. Flaminius frater eius cum Attalo et Rhodiis insulas subigunt. denique Cenchreis etiam potiti, cum audissent societatem Achaeorum [a Philippo] petitam esse, legatos et ipsi una cum Atheniensibus ad illos miserunt. initio divisae fuerunt Achaeorum sententiae, aliis Philippo aliis Romanis auxilia decernentibus: sed tandem societatem cum Romanis inierunt. cum quibus Corinthum oppugnantes, parte muri deiecta, crebris eruptionibus fatigati recesserunt.

Deinde veritus Philippus ne multae urbes caperentur, caduceatores ad consulem de pace misit. qui cum eius postulatis annuisset, et ipsi et socii convenerunt: sed nihil actum est aliud, nisi quod Philippo legatos Romam mittere est concessum. ac ne ibi quidem quicquam impetratum: nam Graecis postulantibus ut Corintho Chalcide et Thessalica Demetriade cederet, Philippi legati nihil de iis urbibus in mandatis se habere affirmantes rebus infectis discesserunt.

Romani vero Graeciae provinciam et bellum Philippi Flaminio in sequentem etiam annum prorogarunt. qui cum ibi mansurus esset, ad bellum se paravit: eoque magis, quod Nabis Lacedaemoniorum tyrannus,

νος ἐσπείσατό οἱ, καίτοι φίλος ὢν τοῦ Φιλίππου καὶ τὸ Ἄργος
λαβὼν παρ' αὐτοῦ. ἀδυνατῶν γὰρ ὁ Μακεδὼν πολλὰ διέπειν
ὁμοῦ, καὶ δείσας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ πόλις ληφθῇ, τῷ Νάβιδι
αὐτήν, ἵν' αὖθις ἀποδοίη, παρακατέθετο.

Αἰλίου δὲ Πέτου τοῦ ὑπάτου στρατεύσαντος ἐπὶ τοὺς Γα-
λάτας, πολλοὶ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀπώλλυντο προσμιγνύντες ἀλλή-
λοις, καίριον δέ τι ἐπράχθη οὐδέν. οἱ δ' ὅμηροι τῶν Καρχη-
δονίων οἵ τε δοῦλοι οἱ μετ' αὐτῶν καὶ οἵ τισι πεπραμένοι αἰχμά-
λωτοι, κατασχεῖν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἕκαστοι τὰς διατριβὰς ἐποι-
B οὖντο τολμήσαντες, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων φονεύσαντες, κα-
θηρέθησαν ὑπὸ Κορνηλίου Λεντούλου στρατηγοῦ πρὶν μεῖζόν τι
ἐξεργάσασθαι. οἱ μέντοι Γαλάται εὐτυχίαις τε ἐπαιρόμενοι καὶ
τοὺς Ῥωμαίους ἐν παρέργῳ σφίσι πολεμοῦντας αἰσθόμενοι παρε-
σκευάσαντο ὡς καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλάσοντες. δείσαντες οὖν οἱ
Ῥωμαῖοι ἄμφω τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Κέθηγον καὶ Μινούκιον
Ῥοῦφον ἐπὶ τοὺς Γαλάτας ἔπεμψαν· οἳ διαιρεθέντες ἄλλος ἄλλην
ἐπόρθουν χώραν. πρὸς οὖν τοὺς ὑπάτους καὶ οἱ πολέμιοι διῃ-
ρέθησαν, καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθήγῳ μετὰ τοῦ Ἀμίλκου συμβαλόντες
ἡττήθησαν, οἱ λοιποὶ δὲ τοῦτο γνόντες ἀπεδειλίασαν καὶ οὐκέτι
C τῷ Ῥούφῳ συνέβαλον, ἀλλ' ἀδεῶς ἐκεῖνος τὴν χώραν κατέτρεχε.
W II 100 καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθήγῳ πολεμήσαντες σπονδὰς ἐποιήσαντο, οἱ δ'
ἄλλοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ἐτύγχανον.

Τότε δὲ καὶ ὁ Φλαμίνιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου τὴν Βοιωτίαν

4 ἵν' om A. 6 ἀπώλλυντο A, ἀπόλλυντο PW. 8 πεπρωμένοι A. 13 πολεμοῦντες A. 17 οὖν om A.

quanquam Philippi ob Argos ab eo acceptum amicus, pacem cum ipso fecerat. nam quia Macedo multa simul curare non poterat, eam urbem, veritus ne a Romanis caperetur, Nabidis fidei depositi instar commisit.

Aelio Paeto consule bellum cum Gallis gerente, etsi multi utrinque in conflictibus ceciderunt, nihil tamen memorabile gestum est. obsides Carthaginiensium eorumque servi et captivi venumdati urbes in quibus quique degebant occupare ausi, multis civibus interfectis, a Cornelio Lentulo praetore sunt oppressi priusquam gravius aliquid committeretur. at Galli successibus elati cum Romanos obiter secum bellare animadverterent, ita se parabant quasi ipsam urbem oppugnaturi. quo conatu Romani territi utrumque consulem, Cornelium Cethegum et Minucium Rufum, contra Gallos miserunt: qui inter se divisi alius aliam regionem vastavit. ut consules, ita etiam hostes divisi, qui cum Hamilcare fuerunt, victi a Cethego pacem impetrarunt: reliqui ea clade territi cum Rufo agros impune vastante non sunt congressi, nec tamen ab armis recesserunt.

Tunc etiam Flaminius cum Attalo totam Boeotiam subegit. et

ἅπασαν ὑπηγάγετο. καὶ ὁ μὲν Ἄτταλος ἐν τῷ δημηγορεῖν αὐτοῖς ὑπὸ γήρως ἀπέψυξεν, ὁ δέ γε Φλαμίνιος ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν τῷ Φιλίππῳ προσέμιξε. καὶ ἱππομαχίαν ἐποιήσαντο· τὸ γὰρ χωρίον οὐκ ἐπιτήδειον πρὸς μείζω μάχην ἦν· διὸ καὶ ἄμφω ἀπανέστησαν. καὶ πρός τινα λόφον γενόμενοι, οὗ τὴν ἀκρωνυχίαν Κυνὸς κεφαλὴν ὀνομάζουσιν, οἱ μὲν ἔνθεν οἱ δ' ἐκεῖθεν ηὐλί- D σαντο. καὶ μαχεσάμενοι τοῖς στρατεύμασιν ἅπασιν ἰσοπαλεῖς ἂν ἀπηλλάγησαν, εἰ μὴ οἱ Αἰτωλοὶ ἐπικρατεστέρους τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν. ἡττηθεὶς οὖν ὁ Φίλιππος καὶ φυγών, εἶτα μαθὼν τήν τε Λάρισσαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις τὰ τοῦ νικήσαντος ᾑρημένας, ἐπεκηρυκεύσατο τῷ Φλαμινίῳ. καὶ ὃς ἐσπείσατο, χρήματά τε τοῦ Φιλίππου δόντος καὶ ὁμήρους ἄλλους τε καὶ τὸν οἰκεῖον υἱὸν Δημήτριον, καὶ πρέσβεις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Ῥώμην ἐκπέμψαντος.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ Ἀνδροσθένης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν Κόρινθον ἀπέβαλε. καὶ ὁ Φλαμίνιος ὁ Λούκιος ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ὤν, ἐπεὶ μὴ ἔπειθε τοὺς Ἀκαρνᾶνας μὴ συμμαχεῖν τῷ Φιλίππῳ, τήν τε Λευκάδα πολιορκίᾳ εἷλε κἀκεί- P I 447 νους μετὰ τοῦτο τὴν ἧτταν τοῦ Φιλίππου γνόντας ῥᾷον συμπαρεστήσατο.

Οὕτω μὲν οὖν ὁ Μακεδονικὸς ἐλέλυτο πόλεμος, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φιλίππῳ ἑτοιμότατα συνηλλάγησαν ἐπὶ τῷ τοὺς

1 αὐτοὺς B. 9 ἡττηθεὶς οὖν — 11 ἐσπείσατο Dionis excerptum Ursinianum 157. 10 λάρισσαν AB ut infra. Λάρισαν PW. αὐτὰς C. 13 τὴν add AB. 21 οὖν add A. 22 ἐπὶ τῷ — p. 252 v. 1 ἐλέφαντας om A.

Attalus dum contionem ad Boeotos habet, prae senio efflavit animam. at Flaminius in Thessaliam profectus equestri praelio cum Philippo decertavit: neque enim locus maiori pugnae fuit idoneus. quare ambo in tumulum quendam, cuius cacumen Cynoscephale a' canini capitis similitudine dicitur, secesserunt, diverseque castris positis, inter se totis exercitibus congressi aequo Marte discessissent, nisi Aetolorum auxilia victoriam Romanis peperissent. Philippus victus et profligatus cum Larissam et circumiacentes civitates in victoris partes concessisse audisset, caduceatoribus missis pecuniaque, et praeter alios filio Demetrio obside dato, inducias a Flaminio impetravit et legatos Romam pro pace misit.

Dum haec geruntur, etiam Androsthenes ab Achaeis victus Corinthum amisit. Lucius Flaminius classis praefectus cum Acarnanes a Philippi societate abstrahere non posset, Leucadem obsidione cepit; eosque, ubi Philippi cladem audivere, facilius subegit.

Sic Macedonicum bellum est solutum, et Romani pacem cum Philippo minime gravatim fecerunt, his condicionibus: ut captivos et trans-

αἰχμαλώτους καὶ τοὺς αὐτομόλους ἀποδοῦναι καὶ τοὺς ἐλέφαντας τάς τε τριήρεις πλὴν πέντε καὶ τῆς στρατηγίδος αὐτῆς οὔσης ἑκκαιδεκήρους, καὶ χρήματα τὰ μὲν αὐτίκα δοῦναι τὰ δὲ καὶ ἐν τάξεσί τισι, καὶ μόνης τῆς Μακεδονίας βασιλεύειν, μὴ πλείους τ' ἔχειν στρατιώτας τῶν πεντακισχιλίων, μήτε πόλεμον ἔξω τῆς B ἑαυτοῦ χώρας ποιεῖσθαι τινί. τὰς γὰρ ἄλλας πόλεις τάς τε ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ τὰς πρὶν δουλευούσας αὐτῷ ἐλευθέρας ἀφῆκαν.

Οἱ δ' ὕπατοι τοῖς Γαλάταις αὖθις οὐκ ἀταλαιπώρως ἐπολέμησαν, ὅμως μέντοι καὶ τούτους ὑπέταξαν.

17. Πόρκιος δὲ Κάτων ὕπατος αἱρεθεὶς τὴν Ἰβηρίαν μικροῦ πᾶσαν ἀλλοτριωθεῖσαν ἀνεκτήσατο, ἀνὴρ ἀρετῇ πάσῃ τοὺς τότε νικῶν. νόμου δὲ τεθέντος μετὰ τὴν ἐν Κάνναις τοῖς Ῥωμαίοις συμβᾶσαν ἧτταν, μήτε χρυσοφορεῖν τὰς γυναῖκας μήτε διφροφορεῖσθαι μήθ' ὅλως ἐσθῆτι καταστίκτῳ κεχρῆσθαι, ὁ δῆμος, C εἰ χρὴ καταλῦσαι τὸν νόμον, βουλὴν ἐποιεῖτο. καὶ περὶ τούτου ὁ Κάτων ἐδημηγόρησε, δεῖν κατασκευάζων τὸν νόμον κρατεῖν, καὶ τέλος ταῦτα ἐπήγαγε. "κοσμείσθωσαν οὖν αἱ γυναῖκες μὴ χρυσῷ μηδὲ λίθοις ἤ τισιν ἀνθηροῖς καὶ ἀμοργίνοις ἐσθήμασιν, ἀλλὰ σωφροσύνῃ φιλανδρίᾳ φιλοτεκνίᾳ πειθοῖ μετριότητι, τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις, τοῖς ὅπλοις τοῖς ἡμετέροις, ταῖς νίκαις, τοῖς

1 αὐτομόλους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους B. 3 τὰ prius add AB. 7 καὶ] καὶ ἐν A. 9 τοὺς γαλάτας A. 14 μήτε prius AB, μὴ PW. 15 κεκτῆσθαι A. 18 μὴ BC, μή τε PW. μὴ χρυσῷ om A.

Fontes. *Cap.* 17. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

fugas omnes restitueret; ut elephantos et triremes, praeter quinque et praetoriam quae sedecim remorum erat, et pecuniam partim praesentem partim certis pensionibus daret; ut soli Macedoniae imperaret, neque milites ultra quinquies mille aleret, neque ulli extra regnum suum bellum faceret. nam caeteras urbes tam Asianas quam Europaeas, quae prius ei servierant, liberas dimiserunt.

Consules denuo Gallos, sed non citra laborem et aerumnam, subegerunt.

17. Porcius Cato consul designatus Hispaniam paene totam alienatam recuperavit, vir illis temporibus omnibus virtutibus praestantissimus. cum autem post Cannensem cladem lex esset lata ne mulieres aurum gestarent neve vehiculis aut varia veste uterentur, et populus utrum ea abroganda esset nec ne deliberaret, Cato pro contione eam retinendam esse suasit, cum hac conclusione "ornentur igitur mulieres, non auro, non gemmis, non acu pictis aut byssinis vestibus, sed modestia, maritorum observantia, liberorum amore, obedientia, moderatione,

τροπαίοις." Λούκιος δὲ Οὐαλλέριος δήμαρχος ἀντιλέγων τῷ Κάτωνι διειλέχθη, ἀποδοθῆναι συμβουλεύων ταῖς γυναιξὶ τὸν κόσμον τὸν πάτριον. καὶ πολλὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν δῆμον εἰπών, εἶτα πρὸς τὸν Κάτωνα τὸν λόγον ἀπέτεινε καὶ ἔφη "σὺ δ' ὦ Κάτων, D εἰ ἄχθῃ τῷ κόσμῳ τῶν γυναικῶν καὶ βούλει φιλόσοφόν τι ποιῆσαι καὶ μεγαλοπρεπές, ἀπόκειρον αὐτὰς περιτρόχαλα, καὶ χιτωνίσκους καὶ ἐξωμίδας ἔνδυσον, καὶ νὴ Δία σύ γε καὶ ὅπλισον ἐφ' ἵππους τε ἀναβίβασον, καὶ εἰ δοκεῖ σοι καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἀνάγαγε· ὅπως τε καὶ τῶν ἐκκλησιῶν κοινωνῶσιν ἡμῖν, καὶ δεῦρο αὐτὰς εἰσφερώμεθα." καὶ ὁ μὲν Οὐαλλέριος ταῦτα ἐπισκώπτων εἶπεν, W II 101 ἀκούσασαι δὲ αἱ γυναῖκες (ἐγγὺς γὰρ τῆς ἀγορᾶς πολλαὶ διέτριβον πολυπραγμονοῦσαι τὸ γενησόμενον) εἰσεπήδησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταβοῶσαι τοῦ νόμου, καὶ οὕτω σπουδῇ λυθέντος αὐτοῦ ἀνεδήσαντο εὐθὺς ἐκεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κόσμον τινὰ καὶ ἐξῆλθον χορεύουσαι.

Ὁ δὲ Κάτων ἀποπλεύσας εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἀφίκετο, καὶ μα- P I 448 θὼν πάντας τοὺς μέχρι τοῦ Ἴβηρος οἰκοῦντας συνεστράφθαι ἵνα καθ' ἓν αὐτῷ πολεμήσωσι, συγκροτήσας τὸ στράτευμα προσέβαλε σφίσι, καὶ ἡττήσας αὐτοὺς ἠνάγκασε προσχωρῆσαί οἱ, φοβηθέντας ἵνα μὴ καὶ τὰς πόλεις αὐτοβοεὶ ἀποβάλωσι. καὶ τότε μὲν δεινὸν οὐδὲν αὐτοῖς εἰργάσατο, ὕστερον δὲ ὑπόπτων τινῶν γενομένων τά τε ὅπλα πάντων ἀφείλετο καὶ τὰ τείχη σφῶν δι' αὐτῶν

1 οὐαλλέριος C, Οὐαλέριος PW. 2 κόσμον] νόμον A. 9 καὶ ἐκ τῶν B. 14 ἐκεῖ εὐθὺς A. 16 τὴν add A. 17 οἰκοῦντας om C. 20 πόλεις] ἄλλας A. 21 οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς B, δεινὸν αὐτοῖς οὐδὲν A.

legibus civitatis, armis nostris, victoriis, triumphis." sed L. Valerius tribunus plebis, Catoni adversatus, auctor fuit ut mulieribus patria ornamenta redderentur. qua de re cum ad populum multa verba fecisset, oratione ad Catonem conversa "tu, Cato" inquit, "si ornamenta mulierum iniquo animo pateris, et aliquid magnificum et philosopho dignum praestare cupis, in orbem eas radito, tunicis et palliis induito, atque etiam, si diis placet, armato et equis impositas in Hispaniam ducito, atque adeo huc adducito ut et contionibus nostris intersint. age, arcessamus eas huc." cum haec dicteria Valerii mulieres audivissent (multae enim eventus exspectatione suspensae iuxta forum versabantur), in contionem irruperunt, contra legem vociferantes. qua citra cunctationem soluta, statim ibi ornamentis quibusdam sumptis cum tripudiis abierunt.

Cato in Hispaniam profectus cum omnes usque ad Iberum conspirasse atque in unum convenisse didicisset, ut semel universi cum eo pugnarent, praelio victos ad deditionem compulit, metuentes ne eodem terrore etiam urbes amitterent. ac tum quidem eis pepercit: post autem, cum quidam suspicionem de se praebuissent, omnibus arma ademit, et ipsos cives sua moenia evertere coegit. litteris enim in omnia loca

τῶν ἐπιχωρίων κατέσκαψε. γράμματα γὰρ ἑκασταχόσε διαπέμψας, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἅπασιν αὐτὰ ἀποδοθῆναι κελεύσας, προσέταξε τοὺς περιβόλους αὐθημερὸν καθελεῖν, θάνατον ἀπειλήσας B τοῖς ἀπειθήσασιν. ἃ ἀναγνόντες οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντες, καὶ νομίσαντες ἕκαστοι μόνοις αὐτοῖς γεγράφθαι, καὶ μηδὲ καιρὸν λαβόντες βουλῆς, κατέβαλον πάντες τὰ τείχη.

Ὁ δὲ Κάτων διέβη τὸν Ἴβηρα, καὶ τοῖς Κελτίβηρσι συμμαχοῦσι τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ διὰ τὸ πλῆθος συμβαλεῖν μὴ θαρσήσας, μετεχειρίσατο θαυμασίως αὐτούς, ποτὲ μὲν μεταπείθων πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι δόσει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ παραινῶν σφίσιν ἐπανελθεῖν οἴκαδε, ἔστι δ' ὅτε καὶ μάχην αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν. ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ φοβηθέντες οὐκέτι αὐτῷ πολεμῆσαι ἐτόλμησαν.

18. Τότε δὲ καὶ Φλαμίνιος ἐπὶ τὸ Ἄργος ἐστράτευσε. τὸν C γὰρ Νάβιν οὔτε σφίσιν πιστὸν καὶ τοῖς Ἕλλησι φοβερὸν ὁρῶντες οἱ Ῥωμαῖοι πολέμιον ἐποιήσαντο. προσγενομένων δὲ συμμάχων ἐκ τοῦ Φιλίππου αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἤλασεν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἀπόνως τὰ Ταΰγετά τε ὑπερέβη καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσῆλθε μηδενὸς ἐναντιουμένου. ὁ γὰρ Νάβις, τούς τε Ῥωμαίους δείσας καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ὑποπτεύσας, οὐκ ἐκινήθη ὥστε προαπαντῆσαι τῷ Φλαμινίῳ· πλησιάσαντι δὲ ἐπεξέδραμε, καταφρονήσας διά τε τὸν κάματον τὸν ἐκ τῆς πορείας καὶ ὅτι περὶ τὴν στρατο-

8 τὸ add A. 10 δόσει om A. 13 ἐτόλμησαν] ἴσχυσαν C. 16 δὲ] δὲ καὶ A. 20 προϋπαντῆσαι B. 21 ὑπεξέδραμε B.

FONTES. *Cap.* 18. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

missis eodemque die redditis, omnia moenia eodem die dirui iussit, contumacibus mortem comminatus. quibus magistratus lectis, singuli putantes sibi solis ita scriptum esse, ne spatio quidem ad deliberandum sumpto munitiones omnes deiecerunt.

Iberum transgressus, cum Celtiberis hostium sociis ob multitudinem congredi non ausus, mirabiliter homines tractavit, alias maiora stipendia pollicendo ut ad se transirent, alias monendo ut domum redirent, alias etiam certum pugnae diem designando. ita factum ut inter se dissentientes cum eo pugnare ausi non fuerint.

18. Tum Flaminius Argos oppugnavit. Romani enim Nabidem, neque sibi fidum et Graecis formidabilem, hostem iudicarant. sed cum ei auxilia a Philippo missa essent, Flaminius Spartam oppugnaturus, Taygeto monte citra laborem superato, ad ipsam usque urbem adversante nemine pervenit. Nabis enim, et Romanos metuens et civibus diffidens, se loco non moverat ut illi mature occurreret, sed cum iam prae foribus adesset eruptionem fecit, eo tum ob laborem itineris tum propter castrametationis occupationem contempto, ac nonnullos turbavit.

πέδευσιν ἀπησχόλητο, καί τινας συνετάραξε. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπεξῆλθε τοῖς προσβάλλουσι, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν οὐκέτι ἐπεξῆλθε. καταλιπὼν οὖν μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκεῖ ὁ Φλαμίνιος, D ὅπως μηδαμοῦ κινηθείη, τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὴν χώραν ἐτράπετο· κἀκεῖνός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ οἱ Ῥόδιοι καὶ ὁ τοῦ Ἀττάλου παῖς Εὐμένης ἐπόρθουν αὐτήν. ἀπογνοὺς οὖν διὰ ταῦτα ὁ Νάβις κήρυκα τῷ Φλαμινίῳ ὑπὲρ εἰρήνης ἀπέστειλε. καὶ ὃς τοὺς μὲν λόγους αὐτοῦ προσήκατο, οὐκ αὐτίκα δὲ κατελύσατο. τὰς γὰρ ὁμολογίας, ἃς ἀπῃτεῖτο ὁ Νάβις ποιήσασθαι, οὔτ' ἀπαγορεῦσαι ἐθάρρει οὔτε ποιῆσαι συγκατετίθετο. τὸ δὲ πλῆθος ἐκώλυσαν αὐτὸν συμβῆναι. καὶ τότε μὲν οὐκ ἐσπείσατο, προσβαλόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων αὖθις καὶ τὴν Σπάρτην ὀλίγου πᾶσαν (καὶ γὰρ ἀτείχιστος ἦν ἐν μέρει) ἑλόντων οὐκέτ' ἐπέσχεν, ἀλλὰ πρός P I 449 τε τὸν Φλαμίνιον σπονδὰς ἐποιήσατο καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην πρεσβευσάμενος συνηλλάγη.

Ὁ δὲ Φλαμίνιος τότε μὲν πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους ἀφῆκεν, ὕστερον δὲ συγκαλέσας αὐτοὺς καὶ ὑπομνήσας ὧν εὐηργέτηντο, παρῄνεσεν εὔνοιαν τῇ Ῥώμῃ τηρεῖν, καὶ τὰς φρουρὰς ἁπάσας ἐξήγαγε, καὶ ἀπῆρε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ.

Ἀφικομένου δ' ἐς Ῥώμην τοῦ Φλαμινίου ὁ Νάβις ἐνεωτέρισε. κἀκ τούτου καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἅπαν ὡς εἰπεῖν ἐταράχθη, τῶν Αἰτωλῶν σφᾶς ἐναγόντων· παρεσκευάζοντό τε ὡς πολεμήσοντες, καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Ἀντίοχον ἐπρεσβεύοντο. καὶ W II 102 ἔπεισαν αὐτὸν ἐκπολεμωθῆναι Ῥωμαίοις, ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος B

1 τῇ δ' — 3 ἐπεξῆλθε om A. 21 καὶ om A.

postridie oppugnantes cum magna clade suorum adortus de caetero intra moenia se continuit. Flaminius igitur parte copiarum ibi relicta ne hostis alio abiret, ipse cum fratre suo, Rhodiis et Eumene Attali filio, agros vastavit. quibus rebus ad desperationem adactus Nabis caduceatore ad Flaminium misso non statim pacem impetravit: nam quae condiciones ei ferebantur, eas neque repudiare neque multitudine prohibente accipere ausus est. sed cum Romani urgerent, et totam paene Spartam (quadam enim parte moenia non habebat) cepissent, non diutius cunctatus, pace cum Flaminio facta et legatis Romam missis reconciliatus est.

Flaminius tum omnibus Graecis libertatem dedit, eosque postea convocatos, beneficiis quae accepissent commemoratis, monuit ut benevolentiam erga populum Romanum conservarent; et praesidiis omnibus deductis cum toto exercitu discessit.

Romam profecto Nabis novis rebus studuit. quo motu tota paene Graecia impulsu Aetolorum est concussa: seque bello gerendo pararunt, ad Philippum et Antiochum legatis missis. cui persuaserunt ut Romanis

τῆς Ἰταλίας τε βασιλεύσοντα. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν πραγμάτων τεταραγμένων οὐχὶ περιγενέσθαι τοῦ Ἀντιόχου ἐλπὶς ἦν, ἀλλ' ἠγάπων εἴ γε τὰ ἑαυτῶν διασώσαιντο. ὁ γὰρ Ἀντίοχος μέγας μὲν καὶ ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἐδόκει δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τὴν Μηδίαν κατεστρέψατο, πολλῷ δ' ἔτι μείζων ἐγένετο ὅτι τὸν Πτολεμαῖον τὸν τῆς Αἰγύπτου βασιλέα καὶ τὸν Ἀριαράθην τὸν τῆς Καππαδοκίας κηδεστὴν προσετέθειτο.

Τοιοῦτον τὸν Ἀντίοχον νομιζόμενον οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν τῷ Φιλίππῳ ἐπολέμουν, ἐθεράπευον, φιλίως τε διὰ πρέσβεων ὁμιλοῦντες καὶ δῶρα πέμποντες· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνον ἐνίκησαν, καὶ
C τούτου ὃν πρόσθεν ἐδεδίεσαν κατεφρόνουν. ὁ δὲ ἐς τὴν Θρᾴκην ἐπεραιώθη καὶ ἄλλα τε παρεστήσατο, καὶ τὴν Λυσιμαχίαν ἀνεστηκυῖαν συνῴκισεν, ὡς ὁρμητηρίῳ ταύτῃ χρησόμενος· καὶ γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Νάβις ἐπηγάγοντο. ὅ τε Ἀννίβας αὐτῷ συγγενόμενος ἐλπίσαι πεποίηκεν ἐς τὴν Καρχηδόνα κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν πλεῦσαι, καὶ τὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου ἔθνη προσκαταστρέψασθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆσαι. ἔφθη γοῦν ὁ Ἀντίοχος καὶ δὶς ἐς τὴν Εὐρώπην διαβὰς εἴς τε τὴν Ἑλ-
D λάδα ἀφικόμενος. πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον τεθνηκέναι, καὶ περὶ παντὸς τῆς Αἰγύπτου κρατῆσαι ποιούμενος, τὸν μὲν υἱὸν Σέλευκον ἐν τῇ Λυσιμαχίᾳ σὺν δυνάμει κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ

1 βασιλεύοντα A. 4 ἐδόκει δυνάμει B. 6 ἀράθην A. 7 προσετίθετο A. 11 οἱ δὲ ἐς τὴν θρᾴκην ἐπεραιώθησαν· ἄλλα τε A. 12 λυσιμαχίδα ABC, qui mox λυσιμαχίᾳ. illud tamen non prorsus insolens est: cf. Ἡρακλεῖδα Syncelli p. 489 v. 25 et Ἡρακλεῖδα πόλιν Malalae p. 204 v. 9 et 13 ed. Bonn. at Ἡρακλειῶτις Zonarae p. 146 v. 9 est regio, Heraclèotes tractus, ut est apud Plinium. 13 συνῴκησεν A. 17 ἔφθην οὖν A.

bellum inferret, spe et Graeci et Italici regni proposita. Romani turbatis adhuc rebus, sine ulla spe Antiochi superandi, satis habuerunt si sua tueri possent. nam Antiochus domesticis viribus multum posse putabatur, cum propter alia, tum quod Mediam subegisset: sed multo maior factus erat affinitate Ptolemaei Aegypti et Ariarathis Cappadociae regum.

Antiochum igitur, de quo talis esset opinio, belli Philippici tempore coluerunt, per legatos amice cum eo agentes et munera missitantes: sed Macedone victo, quem pridem timuerant, contempserunt. at ille in Thraciam traiecit, et praeter alia vi subacta Lysimachiam desolatam instauravit, qua ad belli gerendi commoditatem uteretur, a Philippo et Nabide arcessitus. Hannibal quoque coram in spe eum erexerat, fore ut Carthaginem atque inde in Italiam navigans, Ionii sinus gentibus subactis, Romam ipsam oppugnare posset. pervenit autem Antiochus bis in Europam atque in Graeciam. sed Ptolemaei morte audita cum in eo sibi putaret esse omnia ut Aegypto potiretur, Seleuco filio Lysimachiae cum copiis relicto abitum paravit. caeterum cum Ptolemaeum

ἀναζεύξας, καὶ ζῶντα τὸν Πτολεμαῖον μαθών, τῆς μὲν Αἰγύπτου ἀπέσχετο, ἐπιχειρήσας δ' ἐς Κύπρον πλεῦσαι ἔπταισεν ὑπὸ χειμῶνος, καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησε. καὶ πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι κἀκεῖνος ἀντεπέστελλον ἀλλήλοις ἀντεγκαλοῦντες, ὅπως πρόφασίν τε τοῦ πολέμου λάβωσι καὶ ὅπως τὰ παρ' ἀλλήλοις προκατασκέψωνται.

Ἀννίβας δὲ τὴν μεγίστην τῶν παρὰ Καρχηδονίοις ἀρχῶν εἰληφώς, καὶ προσκρούσας ἀπ' αὐτῆς τοῖς δυνατωτάτοις, ἐμισήθη τε ὑπ' αὐτῶν καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διεβλήθη ὡς τά τε τῶν P I 450
Καρχηδονίων νεωτερίζων καὶ τῷ Ἀντιόχῳ κοινολογούμενος. καὶ μαθών τινας ἐκ τῆς Ῥώμης παρόντας, καὶ δείσας μὴ συλληφθῇ, ἀπέδρα νυκτὸς ἐκ τῆς Καρχηδόνος. καὶ πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἐλθὼν ἑαυτῷ τε τὴν εἰς τὴν πατρίδα κάθοδον καὶ τὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πόλεμον ἔπραττεν, ὑπισχνούμενος ἐκείνῳ περιποιήσειν τό τε τῆς Ἑλλάδος κράτος καὶ τὸ τῆς Ἰταλίας· μέχρις οὗ σφίσιν ὁ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς συνεγένετο. οὗτος γὰρ δικαστὴς ἐς τὴν Λιβύην πεμφθεὶς τῷ τε Μασινίσσᾳ καὶ τοῖς Καρχηδονίοις περὶ ὅρων γῆς διαφερομένοις, μετέωρον τὴν ἔχθραν αὐτῶν κατέλιπεν, B
ἵν' ἀλλήλοις τε διαφέροιντο καὶ μηδεὶς αὐτῶν διὰ τὴν κρίσιν κατὰ Ῥωμαίων ὀργίζοιτο. ἐντεῦθεν δ' εἰς τὴν Ἀσίαν διέβη, λόγῳ μὲν ὡς πρεσβεύσων πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἔργῳ δὲ ἵνα κἀκεῖνον καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπιφανεὶς καταπλήξῃ, καὶ πράξῃ τὰ τοῖς Ῥωμαίοις συμφέροντα. ἀφικομένου δ' αὐτοῦ οὐχ ὁμοίως ἔτι προσεῖχεν ὁ Ἀντίοχος τῷ Ἀννίβᾳ· ὑπώπτευσε γὰρ αὐτὸν δι' ἀπορρήτων ὁμι-

4 ἀλλήλοις ABCW, ἀλλήλους P. 6 καρχηδονίων A. 12 ἑαυτὸν τὲ εἰς τὴν πατρ. A. 14 τὸ om A. 17 ὅρον A.

adhuc superstitem esse cognovisset, Aegypto abstinuit: in Cyprum navigaturus tempestate conflictatus domum rediit. legatos porro et ille et Romani miserunt invicem, cum ut de iniuriis expostulantes belli causam quaererent, tum ut quae vires adversae partis essent utrique explorarent.

Hannibal vero summum apud Carthaginienses magistratum gerens, eoque potentissimorum civium susceptis odiis, apud Romanos accusatus est, ut qui et Carthagine res novas moliretur et cum Antiocho arcana consilia tractaret. itaque cognita Romanorum quorundam praesentia, veritus ne comprehenderetur, noctu Carthagine aufugit. et ad Antiochum profectus id molitus est ut et sibi reditum in patriam et Romanis bellum conficeret, et Graeciae et Italiae imperium illi promittens: donec Scipio Africanus ad eos venit. is enim iudex in Africam missus ut inter Masinissam et Carthaginienses de finibus disceptantes sententiam ferret, inimicitias eorum vigere passus est, ut et ipsi inter sese contenderent, et neutri ob iudicium Romanis irascerentur. inde in Asiam traiecit, per speciem legationis apud Antiochum obeundae: re vera ea de causa, ut praesentia sua et rege et Hannibale territis ea ageret quae essent e re publica. cum ad Antiochum pervenisset, rex Hannibali non

λήσαντα τῷ Σκιπίωνι, καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν ἐβαρύνετο, ὅτι ἅπαν
βούλευμα τῷ Ἀννίβᾳ πᾶς ἐπεγράφετο, καὶ τὴν τοῦ πολέμου κα-
τόρθωσιν ἐν τούτῳ πάντες ἐπήλπιζον. διὰ γοῦν ταῦτα καὶ ἐφθό-
C νησε τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ ἐφοβήθη αὐτὸν ἵνα μή τι δυνηθεὶς μετα-
βάλληται· καὶ οὔτε στράτευμα παρέσχεν αὐτῷ, οὔτ' ἐς τὴν Καρ-
χηδόνα ἔπεμψεν· οὐδ' ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτῷ κατακόρως ἐκέ-
χρητο, ἀλλὰ καὶ ἐπετήδευε μηδὲν τῶν πραττομένων αὐτοῦ δο-
W II 103 κεῖν εἶναι.

19. Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἀντιόχου φήμη πολλὴ τὴν Ῥώμην
κατέσχε καὶ ἐς φροντίδα τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἐλαχίστην κατέστησε.
συχνῶν δὲ περὶ τοῦ Ἀντιόχου θρυλλουμένων, καὶ τῶν μὲν ὅτι τὴν
Ἑλλάδα πᾶσαν ἤδη κατέχει, τῶν δ' ὅτι ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπείγε-
ται λογοποιούντων, οἱ Ῥωμαῖοι πρέσβεις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλους
D τε καὶ Φλαμίνιον οἰκείως αὐτοῖς ἔχοντα ἔστειλαν, ὅπως τόν τε
Φίλιππον καὶ ἐκείνους ἐπίσχῃ μηδὲν νεοχμῶσαι, καὶ στρατηγοὺς
Μάρκον μὲν Βαίβιον εἰς Ἀπολλωνίαν, εἰ ταύτῃ ἐς τὴν Ἰταλίαν
περαιωθῆναι τολμήσειεν ὁ Ἀντίοχος, Αὖλον δὲ Ἀτίλιον ἐπὶ τὸν
Νάβιν. καὶ οὗτος μὲν οὐδὲν ἔπραξεν (ἔφθη γὰρ ὁ Νάβις ὑπὸ
τῶν Αἰτωλῶν φθαρεὶς ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ἡ Σπάρτη ἥλω ὑπὸ τῶν
Ἀχαιῶν), ὁ δὲ Βαίβιος καὶ ὁ Φίλιππος πολλὰ τῆς Θεσσαλίας
ἐβεβαιώσαντο. ταῖς γὰρ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁμολογίαις ὁ Μα-

4 δυνηθῇ καταβάλληται A. 13 εἰς τὴν Ἑλλάδα om A. 17 ἀτίλιον ABC, Ἀττίλιον PW. ἐπὶ] καὶ ἐπὶ A. 20 τοῖς θεσσαλοῖς A.

Fontes. *Cap.* 19. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peirescianum* 68.

perinde auscultavit, eumque suspectum habuit ob arcana cum Scipione colloquia, iam antea quoque parum gratum, quod omnia consilia Hannibali adscriberentur, omnium spes belli rite conficiendi ab eo penderet. ob haec invidens Hannibali, timuit ne potestate data mutaretur. itaque nec exercitum dedit nec Carthaginem eum remisit neque in arctiorem familiaritatem admisit, sed de industria id egit ut nihil eius consilio gestum esse videretur.

19. Fama porro de Antiocho maxima Romae fuit, neque is curam civitati minimam attulit. de quo cum multa dicerentur, atque alii eum iam totam Graeciam obtinere alii in Italiam properare fabularentur, Romani cum alios legatos, tum Flaminium in Graeciam, ut et Philippum et caeteros a studio novarum rerum pro amicitia dehortaretur, et praetores M. Baebium Apolloniam, si Antiochus ibi traiicere auderet, A. Atilium adversus Nabidem miserunt. et hic quidem nihil egit, Nabide iam per insidias ab Aetolis perempto Spartaque ab Achaeis capta: sed Baebius et Philippus multa loca Thessaliae firmarunt. Macedo enim tum

κεδὼν ἐμμεμένηκε, διά τε ἄλλα καὶ ὅτι ὁ Ἀντίοχος χωρία αὐτοῦ ἐν τῇ Θρᾴκῃ τινὰ ἐπεσπάσατο.

Ὁ δέ γε Φλαμίνιος περιιὼν τὴν Ἑλλάδα τοὺς μὲν μηδ' P I 451 ἀποστῆναι ἔπεισε, τοὺς δὲ καὶ ἀποστάντας ἤδη μετέστησε, πλὴν Αἰτωλῶν καὶ ἑτέρων τινῶν. αὐτοί τε γὰρ τῷ Ἀντιόχῳ προσεχώρησαν, καὶ ἄλλους τοὺς μὲν ἑκόντας συνίστων, ἐνίους δέ γε καὶ ἄκοντας. καὶ ὁ Ἀντίοχος, καίτοι χειμῶνος ὄντος, ὅμως πρὸς τὰς τῶν Αἰτωλῶν ἐλπίδας ἔσπευσε· διὸ οὐδὲ ἀξιόμαχον ἐπήγετο δύναμιν. τὴν μέντοι Χαλκίδα μετ' αὐτῶν ἔλαβε, τήν τε ἄλλην Εὔβοιαν προσεποιήσατο. καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ῥωμαίους τινὰς εὑρών, πάντας αὐτοὺς ἀφῆκε. καὶ ἐς τὴν Χαλκίδα διεχείμασεν· ὅθεν αὐτός τε καὶ οἱ στρατηγοὶ οἵ τε στρατιῶται αὐτοῦ τὰς γνώμας προδιεφθάρησαν. τῇ τε γὰρ ἄλλῃ ῥᾳστώνῃ καὶ ἔρωτι κόρης B τινὸς ἐς τὸ ἁβροδίαιτον ἐξώκειλε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπολέμους ἐποίησεν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, μαθόντες αὐτὸν ἐς τὴν Ἑλλάδα παρόντα τὴν Χαλκίδα τε ᾑρηκότα, τὸν πόλεμον φανερῶς ἀνείλοντο· καὶ τῶν ὑπάτων Σκιπίωνα μὲν τὸν Νασικᾶν ἐπὶ φυλακῇ τῆς Ἰταλίας κατέσχον, Μάνιον δὲ Γλαβρίωνα μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασι. καὶ ὁ μὲν Νασικᾶς τοὺς Βοουΐους προσεπολεμώσατο, ὁ δὲ Γλαβρίων τὸν Ἀντίοχον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξήλασε. καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν πολλὰ τῶν ταύτῃ μετὰ

4 καὶ om C. 6 ἐνίους δέ γε] τοὺς δὲ C. 8 ἐλπίσας A. 11 ἐχείμασεν B. 12 ὅθεν αὐτός τε — 15 ἀπολέμους ἐποίησεν Dionis excerptum Peirescianum 68. 13 προσδιεφθάρησαν Dionis exc. τε om A. 22 ἐξέωσε, mg γρ ἐξήλασε, A.

ob alia, tum quod Antiochus ei Thraciae quaedam loca eripuerat, Romanis servabat fidem.

Flaminius Graeciam passim obiens aliis persuasit ne deficerent, alios ad officium reduxit, praeter Aetolos et quosdam alios. hi enim et ipsi ad Antiochum se contulerant, et alios partim coactos partim volentes eodem pertraxerant. Antiochus vero, quamvis hiberno tempore, tamen ut spei Aetolorum satisfaceret, sine iustis copiis advenit; et illis adiutantibus Chalcidem cepit, et reliqua Euboea potitus Romanos quosdam inter captivos repertos omnes dimisit; et Chalcide hibernavit. ubi et ipsius et ducum eius et militum animi cum aliis deliciis corrupti sunt, tum ipse ex amore puellae cuiusdam voluptatum illecebris irretitus etiam caeteros bello ineptos fecit.

Romani audito eius in Graeciam adventu et Chalcidis expugnatione bellum aperte susceperunt, et altero consule Scipione Nasica ad Italiae defensionem relicto Manium Glabrionem cum magno exercitu in Graeciam miserunt. quorum ille cum Boiis bellum gessit, hic Antiochum e Graecia eiecit. ac Thessaliam ingressus magnam eius partem cum Baebio

τοῦ Βαιβίου καὶ τοῦ Φιλίππου παρεστήσατο. τόν τε γὰρ Μεγα-
C λοπολίτην Φίλιππον ἑλὼν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε, καὶ τὸν Ἀμύνανδρον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλὼν τῷ Μακεδόνι αὐτὴν ἔδωκεν.

Ὁ δ' Ἀντίοχος ἐν τούτοις ἡσυχίαν ἄγων ἐν τῇ Χαλκίδι διέτριβεν· εἶτα εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐλήλυθε καὶ ἐν ταῖς Θερμοπύλαις ἀντιπροσιόντας οἱ τοὺς Ῥωμαίους ὑπέμεινε· πρὸς γὰρ τὴν τῶν στρατιωτῶν ὀλιγότητα σύμμαχον τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἕξειν ἐνόμισε. καὶ ἵνα μή τι καὶ αὐτὸς πάθῃ οἷον οἱ Ἕλληνες οἱ πρὸς τὸν Μῆδον ἀντιταχθέντες ἐκεῖ, μέρος τι τῶν Αἰτωλῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ὀρῶν ἀνεβίβασεν, ὥστε φρουρῆσαι αὐτά. ὁ δὲ Γλαβρίων βραχύ τε τῶν χωρίων ἐφρόντισε καὶ τὴν μάχην οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ Πόρκιον μὲν Κάτωνα καὶ Οὐαλλέριον Φλάκκον ὑπο-
D στρατήγους νυκτὸς ἐπὶ τοὺς Αἰτωλοὺς τοὺς ἐν τοῖς ἄκροις ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ ὑπὸ τὴν ἕω συνέμιξε. καὶ ἕως μὲν ἐν τῷ ὁμαλῷ ἐμάχετο, ἐπεκράτει, ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρὸς τὰ μετέωρα ἠλαττοῦτο, μέχρις ὁ Κάτων κατὰ νώτου οἱ ἐγένετο. τοῖς γὰρ Αἰτωλοῖς καθεύδουσιν ἐπελθὼν τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτεινε καὶ τοὺς λοιποὺς διεσκέδασε, κἀντεῦθεν καταδραμὼν καὶ τῆς κάτω μάχης μετέσχε. καὶ τόν τε Ἀντίοχον
W II 104 ἔτρεψαν καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ εἷλον. καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Χαλκίδα εὐθὺς ἀπεχώρησε, μαθὼν δὲ τὸν ὕπατον προσιόντα, ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομίσθη λαθών.

Καὶ τὴν μὲν Βοιωτίαν καὶ τὴν Εὔβοιαν ὁ Γλαβρίων αὐτίκα
P I 452 κατέσχε, τῇ δ' Ἡρακλείᾳ, μὴ βουληθέντων αὐτῷ προσχωρῆσαι

1 γὰρ om C. 3 ἀμένανδρον A.

et Philippo subegit: nam et Philippum Megalopolitanum captum Romam misit, et Amynandro eiecto dicionem eius Macedoni tradidit.

Antiochus interim Chalcide otium agens, post in Boeotiam venit, in Thermopylis Romanorum aggressionem exspectaturus. nam loci naturam paucitati suorum militum subsidio fore iudicabat; ac ne idem sibi quod Graecis bello Persico accideret, partem Aetolorum in montium cacumina praesidii causa misit. sed Glabrio, contemptis locorum angustiis pugnaque non dilata, Porcium Catonem et Valerium Flaccum legatos noctu contra Aetolos in montium cacumina misit: ipse cum Antiocho mane congressus, dum in planitie pugnatur superior, exercitu ab Antiocho ad altiora loca subducto inferior fuit, donec Cato hostes a tergo est adortus. qui cum Aetolos dormientes oppressisset, plerisque caesis, reliquis dissipatis, decurrit, et pugnae etiam inferioris fuit particeps. Antiochus victus et castris exutus mox Chalcidem redit, et consulis adventu cognito clam in Asiam discedit.

Glabrio vero Boeotiam et Euboeam statim occupat. Heraclea Aetolis deditionem renuentibus oppugnata, urbem inferiorem obsidione

τῶν Αἰτωλῶν, προσβολὰς ἐποιεῖτο· καὶ τὴν μὲν κάτω πόλιν πολιορκίᾳ εἷλε, τοὺς δ' ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀναφυγόντας ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. ἐν δὲ τοῖς τότε ζωγρηθεῖσι καὶ Δημόκριτος ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐγένετο, ὃς τῷ Φλαμινίῳ ποτὲ τὴν συμμαχίαν ἠρνήσατο, καὶ ψήφισμα ἐκείνου αἰτήσαντος ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πέμψῃ, "θάρρει" ἔφη· "ἐγὼ γὰρ αὐτὸ κομιῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ παρὰ τῷ Τιβέριδι ὑμῖν ἀναγνώσομαι." τοῦ Φιλίππου δὲ τὴν Λάμιαν πολιορκοῦντος ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ Γλαβρίων, καὶ τήν τε νίκην καὶ τὴν λείαν ἐσφετερίσατο. τῶν μέντοι Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐσπείσαντο B δέ, τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο. καὶ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει· οὓς ἐλθὼν ὁ Φλαμίνιος ἔπεισε σπείσασθαι, γνωρίμως αὐτοῖς ἔχων. καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐκεῖνοί τε καὶ οἱ Ἠπειρῶται ἐστάλκασι. καὶ ὁ Φίλιππος στέφανον νικητήριον τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψας ἄλλα τε ἀντειλήφει καὶ τὸν υἱὸν τὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὁμηρεύοντα. τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο· οὐ C γὰρ ἐλαττωθῆναί τι κατεδέξαντο.

20. Ἐπὶ δὲ τὸν Ἀντίοχον οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σκιπίωνας ἔταξαν τόν τε Ἀφρικανὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λούκιον. οἳ

5 συμμαχίδα B. 18 τὸν alterum add ABC.

Fontes. *Cap.* 20. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Peiresciana* 69 70.

capit, eos vero qui in arcem confugerant ad deditionem compellit. et inter caeteros Democritus quoque dux Aetolorum captus est, qui aliquando Flaminii societate repudiata, ei decretum petenti quo Romam mitteret, dixerat "bono animo esto: ego enim id cum exercitu afferam et iuxta Tiberim vobis recitabo." Philippo Lamiam obsidente, Glabrio adventu suo et victoriam et manubias intercepit. caeteri Aetoli, cum Romanis conciliari vellent, pecunia per legatos ab Antiocho accepta, repudiata pace bello se pararunt, Philippo Romanorum amicitiam simulante, cum Antiocho clam studeret. interea Glabrione Naupactum Aetolicae dicionis obsidente, Flaminius civibus cum quibus ei notitia erat persuasit ut pacem amplecterentur. itaque et hi et Epirotae legatos Romam miserunt. Philippus corona triumphali Iovi Capitolino donata praeter alia munera filium quoque Demetrium obsidem in urbe agentem recepit. Aetolis ideo pax data non est, quod nulla re deteriore condicione esse volebant.

20. Contra Antiochum Romani Scipiones Africanum et fratrem eius Lucium miserunt. qui Aetolis inducias dederunt, dum Romam le-

τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς ἀνοχὴν ἔδοσαν ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην αὖθις ὑπὲρ
τῆς εἰρήνης πρεσβεύσωνται, ἠπείγοντο δ' ἐπὶ τὸν Ἀντίοχον, καὶ
ἐπὶ Μακεδονίαν ἐλθόντες, συμμάχους τε λαβόντες ἐκ τοῦ Φιλίπ-
που, ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἤλασαν. καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν περαιω-
θέντες τὰ πλεῖστα τῶν παραθαλασσίων κατέλαβον προκατειλημ-
D μένα παρὰ τῶν ἐκεῖ προαπελθόντων Ῥωμαίων, πρὸς δὲ καὶ τοῦ
Εὐμένους καὶ τῶν Ῥοδίων, οἳ καὶ τὸν Ἀννίβαν ναῦς τινας ἐκ
Φοινίκης ἄγοντα περὶ Παμφυλίαν ἐνίκησαν. καὶ Εὐμένης δὲ καὶ
Ἄτταλος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν χώραν ἐκάκουν τοῦ Ἀντιόχου, καὶ
πόλεις αἱ μὲν βίᾳ αἱ δ' ἑκούσιαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μεθίσταντο,
ὥστε ἐκ τούτων ἀναγκασθῆναι τὸν Ἀντίοχον τὴν Εὐρώπην τε
παντελῶς ἐκλιπεῖν καὶ τὸν υἱὸν Σέλευκον ἀπὸ τῆς Λυσιμαχίας
ἀπαγαγεῖν. ὃν ἐπανελθόντα σὺν δυνάμει ἐπὶ τὴν Πέργαμον ἔπεμ-
ψεν. ὡς δὲ προσεδρεύσας τῇ πόλει οὐδὲν ἐπέρανε, καὶ οἱ Σκι-
πίωνες ἐπῆλθον, εὐθὺς αὐτοῖς ἐπεκηρυκεύσατο, προσδοκήσας τεύ-
ξεσθαι τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸν Ἀφρικανοῦ υἱὸν συλλαβὼν ἐν θερα-
πείᾳ εἶχε πολλῇ· καὶ τέλος, καίπερ τῶν σπονδῶν ἁμαρτών, ἄνευ
P I 453 λύτρων ἀφῆκεν αὐτόν. οὐκ ἐγένετο δὲ ἡ εἰρήνη, τοῦ Ἀντιόχου
ἃ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπῄτουν μὴ συνθεμένου ποιῆσαι.

Τέως μέντοι ἐπὶ πολὺ ἡσύχασαν, εἶτα καὶ ἐπολέμησαν. ὁ δὲ ἀγὼν οὕτως ἐγένετο. πρῶτα τὰ ἅρματα, εἶτα τοὺς ἐλέφαντας ὁ Ἀντίοχος ἔταξε, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς σφενδονήτας καὶ τοὺς

2 τῆς om A. 7 Εὐμενοῦς et 8 Εὐμενὴς PW, quae p. 255 v. 6 Εὐμένης. 8 ἀνάγοντα A. 9 ἐκάκον A. 10 τοὺς om A. 16 ὅτι τὸν Ἀφρικανοῦ — 18 ἀφῆκεν αὐτόν Dionis excerptum Peirescianum 69. 18 ἡ om A. 21 τὰ] μὲν A.

gatos pacificatum mitterent. et quia contra Antiochum properabant, in Macedoniam profecti, acceptisque a Philippo auxiliis, per Hellespontum in Asiam traiecti, maximam orae maritimae partem a Romanis, qui prius eo venerant, atque ab Eumene et Rhodiis praeoccupatam invenerunt: a quibus etiam Hannibal naves aliquot e Phoenicia ducens iuxta Pamphyliam victus fuerat. Eumene porro et Attalo fratre eius Antiochi regnum vastantibus, urbes partim ultro partim coactae ad Romanos defecerunt. unde necessitas Antiocho imposita est Europa prorsus excedendi, et Seleuci filii Lysimachia revocandi. quem reversum cum copiis Pergamum misit. ut autem obsidio inanis erat, et Scipiones adventabant, statim caduceatore misso spem pacis impetrandae habuit, quod Africani filium captum honorificentissime tractaret: quem tandem, quamvis spe sua frustratus, gratis dimisit. quo minus autem pax fieret, in causa fuere condiciones, quas Romani tulerant, non acceptae.

Cum ad tempus quievissent, repetito bello haec pugnae ratio fuit. Antiochus primo loco currus disposuit, secundo elephantos, deinde fundi-

τοξότας. τὴν μὲν οὖν ἐκδρομὴν τῶν ἁρμάτων προεκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μετὰ κραυγῆς σφίσι πολλῆς ἀντιμέτωποι προσπεσόντες ἀνέκοψαν, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐς τοὺς ἐλέφαντας τραπόμενα πάλιν τὸ οἰκεῖον συνετάραξαν (αὐτοί τε γὰρ ἐπλανῶντο καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσιν ἐκφοβήσαντες διεσκέδασαν), τὴν δὲ τοξείαν καὶ τὴν σφενδόνησιν ὄμβρος πολὺς ἐπιγενόμενος ἀσθενῆ B
ἐποίησεν· ὁμίχλη τε πλείστη καὶ βαθεῖα συμβᾶσα τοὺς μὲν Ῥω- W II 105
μαίους ἅτε κρατοῦντας καὶ ἀγχεμάχως ἐκ χειρὸς μαχομένους οὐδὲν ἐνεπόδισε, τοὺς δ' ἐναντίους, οἷα πεφοβημένους ἵππῳ τε καὶ τοξείᾳ τὸ πλεῖστον χρωμένους, τήν τε πρόοψιν εἰς τὰ τοξεύματα ἀφείλετο, καὶ περὶ ἀλλήλους ὡς ἐν σκότῳ πλανωμένους ἔσφηλεν. ὅμως δ' οὖν ἴσχυσεν ὁ Ἀντίοχος τοῖς καταφράκτοις ἱππεῦσι τοὺς ἀντιστάντας αὐτῷ τρεψάμενος μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἐλθεῖν ἐπιδιώκων αὐτούς. καί γε εἷλεν ἂν αὐτό, εἰ μὴ Μάρκος Αἰμίλιος Λέπιδος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων τοὺς πρώτους προσιόντας τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτεινεν, ἐπεὶ μὴ ἔπεισεν αὐτοὺς τῆς φυγῆς ἐπι- C
σχεῖν. ἐκ γὰρ τούτου ἐκείνων τε οἱ λοιποὶ ὑποστρέψαντες καὶ αὐτὸς ἀκραιφνέσιν ἐπεκδραμὼν τοῖς φρουροῖς ἀπεώσαντο τὸν Ἀντίοχον. ἐν ᾧ δὲ τοῦτ' ἐγίνετο, Ζεῦξις καθ' ἕτερον μέρος τῷ ταφρεύματι προσβαλὼν εἴσω τε αὐτοῦ εἰσῆλθε καὶ ἁρπαγὴν ἐποιεῖτο, μέχρις οὗ ὁ Λέπιδος ᾔσθετο. τότε γὰρ κἀκεῖνος τὸ σφέτερον ἐρρύσατο, καὶ ὁ Σκιπίων τὸ τοῦ Ἀντιόχου εἷλε, καὶ ἐν αὐτῷ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους, πολλοὺς δ' ἵππους ὑποζύγια ἀργύριον

2 σφίσι om A. 8 ἀγχεμάχως] ἀγχωμάλως unus e Wolfii codicibus, ut videtur. 15 πρώτως A. 18 ἀπεώσατο A.

tores et sagittarios. curruum impetum Romani priores excursione facta magnoque clamore sublato in eos illati retuderunt, ut pleriquc in elephantos rursus conversi amicorum aciem turbarent, cum et ipsi temere ferrentur, et commilitones territos dissiparent. sagittarii vero et funditores magno imbre sunt debilitati. ad haec, magna et densa nebula Romanos quippe victores et cominus totis viribus pugnantes nihil impediit, sed adversarios territos et sagittariis atque equitatu maxime nitentes, adempto prospectu ad dirigenda tela, inter sese ut in tenebris oberrantes multum laesit. Antiochus tamen cataphractis equitibus adversum cornu profligatum usque ad castra persecutus est; eaque cepisset, nisi M. Aemilius Lepidus iis custodiendis relictus Romanorum primos accedentes occidisset, cum eis ut fugam sisterent persuadere non potuisset. tum enim et reliqui in hostem redierunt, et ipse cum integris praesidiariis excursione facta Antiochum reppulit. interea vero Zeuxis ab alia parte in vallum irrupit, idque diripuit: donec Lepidus re animadversa et sua castra defendit, et Scipio Antiochi castra cepit. in iis multi mortales, multi equi iumenta argentum aurum ebur et aliae res pretiosae inventae.

χρυσίον ἐλέφαντα ἄλλα τε πολλὰ καὶ πολυτελῆ εὗρε. καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος ἡττηθεὶς αὐτίκα ἐς τὴν Συρίαν ἀνεχώρησεν, οἱ δ' Ἕλ-
D ληνες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις προσέθεντο.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνακωχή τις ἐπικηρυκευσαμένου τοῦ Ἀντιόχου ἐσπείσθη. ὅ τε γὰρ Ἀφρικανὸς εὐνοϊκῶς οἱ διὰ τὸν υἱὸν εἶχε, καὶ ὁ ὕπατος οὐκ ἤθελε τὴν νίκην τῷ διαδόχῳ πλησιάζοντι καταλελοιπέναι. οὔκουν οὐδὲ ἐπέταξαν τῷ Ἀντιόχῳ πλέον οὐδὲν ἢ ὅσα καὶ πρὸ τῆς μάχης ᾔτουν. διὸ καὶ Γναῖος Μάλλιος ὁ τὴν ἀρχὴν σφῶν διαδεξάμενος οὐκ ἠρκέσθη τοῖς συγκειμένοις, ἀλλὰ πλείω αὐτὸν ἀπῄτησε, πρὸς δὲ καὶ ὁμήρους δοῦναι ἐκέλευσεν ἄλλους τε καὶ τὸν υἱὸν Ἀντίοχον, καὶ τοὺς αὐτομόλους πάντας ἐκδοῦναι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀννίβας ἦν. καὶ ὁ Ἀντίοχος καὶ ἄκων πρὸς ἅπαντα ἐπειθάρχησεν. οὐ μέντοι καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοῦναι ἠδυνήθη· πρὸς γὰρ Προυσίαν τὸν βασιλέα τῶν Βιθυνῶν προ-
P I 454 κατέφυγε. καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος πρέσβεις ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν Ῥώμην πέμψας ἐσπείσατο, Σκιπίων δὲ Λούκιος ἐπῃνεῖτο ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ τὴν τοῦ Ἀσιατικοῦ ἐπωνυμίαν δι' αὐτὴν ἔσχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀφρικανὸς ἐπεκλήθη, τῆς Καρχηδόνος κρατήσας μέγιστον ἐν τῇ Ἀφρικῇ δυνηθείσης.

Τοιοῦτοι δ' οὖν ἄνδρες οὗτοι γενόμενοι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δόξης ἐλθόντες ἐξ ἀρετῆς, δικαστηρίῳ καὶ τῷ δήμῳ οὐ πολλῷ ὕστερον παρεδόθησαν· καὶ ὁ μὲν Λούκιος κατεψηφίσθη ὡς τάχα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφετερισάμενος, Ἀφρικανὸς δὲ ὡς ἐπιεικεστέ-

4 δὲ om A. 5 ἐπείσθη ABCW. "fortassis ἐποιήθη" Wolfius. "mss. Reg. et Colb. ἐσπείσθη" Ducangius. 7 ἐπέταξε A. 8 Μάλιος PW, mox Μάλλιος. 17 ὥσπερ δὲ ὁ A. 18 ἐκλήθη A.

Antiochus victus statim in Syriam recessit: Asiani Graeci ad Romanorum amicitiam se contulerunt.

Post haec induciae quaedam Antiocho petenti pactae sunt. nam et Scipio propter filium ei bene cupiebat, et consul victoriam successori appropinquanti concedere nolebat. cum igitur nihil amplius Antiocho imposuissent quam ea quae ante pugnam postularant, Cn. Manlius eorum successor, illa pactione haud contentus, plura exegit; et inter obsides ipsius etiam filium Antiochum dare et transfugas omnes dedere iussit, inter quos erat etiam Hannibal. iis postulatis Antiochus vel invitus paruit: sed Hannibalem, qui iam ad Prusiam Bithyniae regem confugerat, dedere non potuit. et legatis Romam missis, iis condicionibus pacem fecit. L. vero Scipio ea victoria magnam laudem adeptus, Asiatici cognomentum ex provincia deportavit: quemadmodum frater Carthagine subacta, potentissima Africae urbe, Africani.

Tanti autem viri tantamque virtute gloriam adepti non multo post in iudicium adducti et populi potestati subiecti sunt; ac Lucius repetundarum damnatus, quasi ex manubiis multa subtraxisset; Africa-

ρας τὰς συνθήκας διὰ τὸν υἱὸν ποιησάμενος· τὸ δ' ἀληθές, διὰ B *φθόνον. ὅτι δ' οὐδὲν ἠδίκουν δηλοῦται μὲν καὶ ἄλλοθεν, οὐχ ἥκιστα δὲ ὅτι καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀσιατικοῦ δημευθείσης οὐδὲν πλέον τῶν αὐτῷ προϋπαρχόντων εὑρέθη, ὅτι δὲ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐς τὸ Λίτερνον πρὸ ψήφου ἀναχωρήσαντος καὶ μέχρι τελευτῆς ἐκεῖ καταμείναντος οὐδεὶς αὐτοῦ ἔτι κατεψηφίσατο.*

Ὁ δέ γε Μάλλιος τότε Πισιδίαν Λυκαονίαν τε καὶ Παμφυλίαν τῆς τε Γαλατίας τῆς Ἀσιανῆς πολλὰ προσηγάγετο. ἔστι γάρ τι κἀνταῦθα γένος αὐτῶν, ἐκ τοῦ Εὐρωπαίου ἀποδάσμιον. Βρέννον γάρ ποτε βασιλέα σφῶν προστησάμενοι τήν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν Θρᾴκην ἐπέδραμον, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Βιθυνίαν διαβάντες C *μέρη τινὰ τῆς τε Φρυγίας καὶ τῆς Παφλαγονίας τῆς τε Μυσίας τῆς πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ καὶ Καππαδοκίας ἀπετέμοντο καὶ ἐν αὐτοῖς κατῴκησαν, καὶ νῦν ἔθνος ἴδιόν εἰσι τὸ ὄνομα τῶν Γαλατῶν φέροντες. οὗτοι δὴ πράγματα τῷ Μαλλίῳ παρέσχον. ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκράτησε, τὴν μὲν Ἄγκυραν τὴν πόλιν ἑλὼν ἐξ ἐπιδρομῆς, τὰς δ' ἄλλας ὁμολογίᾳ παραστησάμενος. πράξας δὲ ταῦτα καὶ συχνὸν παρὰ Ἀριαράθους τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως* W II 106 *ἀργύριον ἐπὶ εἰρήνῃ λαβὼν ἀπῆρεν οἴκαδε.*

21. *Οἱ δ' Αἰτωλοὶ πρέσβεις τὸ δεύτερον ὑπὲρ εἰρήνης ἐς τὴν Ῥώμην πέμψαντες αὐτοὶ αὖθις ἐνεωτέριζον. διὸ οἱ Ῥωμαῖοι* D

2 *ὅτι δ' οὐδὲν* — 6 *κατεψηφίσατο* Dionis excerptum Peirescianum 70. 4 *αὐτῷ* om A. *δὲ*] *τὰ* C. *τε*? 5 *λίστερνον* A. 7 *μάλιος* B. *τότε* add ABC. *πισιδίαν τὲ λυκαονίαν καὶ* C. 8 *τε* om A. 9 *βρένον* A. 15 *δὴ*] *δὲ* A.

Fontes. *Cap.* 21. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

nus vero, quod pactiones propter filium mitiores fecisset. sed vera damnationis causa fuit invidia. nam eos insontes fuisse cum aliunde patet, tum ex eo, quod publicatis Asiatici bonis nihilo plus est repertum quam ante habuerat; et quod Africanum antequam suffragia ferrentur Liternum profectum, ubi usque ad obitum exsulavit, nemo amplius condemnavit.

At Manlius tum Pisidiam Lycaoniam Pamphyliam et Galatiae sive Galliae Asianae magnam partem subegit. est enim ibi quoque Gallica gens, ex Europa profecta. nam cum olim Brennum regem creassent, Graeciam et Thraciam pervagati atque inde in Bithyniam transgressi, partibus quibusdam Phrygiae Paphlagoniae Mysiae ad Olympum et Cappadociae occupatis, peculiarem gentem condiderunt qui Galatae appellantur. hi etsi Manlio negotium facesserunt, tamen et ipsi victi sunt, Ancyra urbe primo impetu capta, caeteris deditione subactis. his rebus gestis, et Ariarathi Cappadocum regi magna pecunia pace data, domum recessit.

21. Aetoli autem, secundum legatis de pace Romam missis, ipsi ultro novis rebus studuerunt. quamobrem Romani legatis statim reie-

τούς τε πρέσβεις εὐθὺς ἀπεπέμψαντο καὶ Μάρκῳ Φουλουΐῳ τὴν Ἑλλάδα ἀνέθεντο. ὁ δὲ ἐς Ἀμβρακίαν τὴν πόλιν πρῶτον ὥρμησε μεγάλην οὖσαν (ἦν γάρ ποτε τοῦ Πύρρου βασίλειον, τότε δὲ κατείχετο πρὸς τῶν Αἰτωλῶν), καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. οἱ οὖν Αἰτωλοὶ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ εἰρήνης διειλέχθησαν· ὡς δ' οὐκ ἠθέλησε σπείσασθαι, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐς τὴν Ἀμβρακίαν εἰσέπεμψαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δι' ὑπονόμου τινὸς ἐπεχείρησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν, καὶ διώρυσσον πόρρωθεν· καὶ τέως μὲν ἐλάνθανον τοὺς πολιορκουμένους, ἐπεὶ δ' ὁ χοῦς ἠθροίσθη, ὑπετόπησαν τὸ γινόμενον. ἀγνοοῦντες δ' ὅπη ὀρύσσοιτο, χαλκῆν ἀσπίδα κατὰ
P I 455 τὸν περίβολον πρὸς αὐτὸ ἐτίθουν τὸ δάπεδον· καὶ διὰ τῆς ἠχῆς τὸν τόπον γνόντες καὶ αὐτοὶ ἀντώρυσσον ἔνδοθεν, καὶ πελάσαντες τοῖς Ῥωμαίοις ᾔεσαν εἰς μάχας κρυπτάς. τέλος δέ τι τοιοῦτον ἀντετεχνήσαντο. πίθον μέγαν πτίλων πληρώσαντες πῦρ ἐς αὐτὸν ἐνῆκαν, καὶ πῶμα χαλκοῦν αὐτῷ πολλαχῇ τετρημένον ἐνέθηκαν, καὶ εἰς τὸν ὑπόνομον τὸν πίθον κομίσαντες καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους τρέψαντες τὸ στόμα αὐτοῦ ἀκροφύσιόν οἱ κατὰ τὸν πυθμένα ἐνέβαλον, καὶ τούτῳ φύσας προσφέροντες πλεῖστον καὶ δυσχερῆ καπνὸν οἷα ἐκ πτίλων ἐκθορεῖν ἐποίουν, ὃν οὐδεὶς τῶν Ῥωμαίων ὑπέμενεν. ὅθεν ἀπογνόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπείσαντο καὶ τὴν πολιορκίαν κατέλυσαν. ὁμολογησάντων δ'
B αὐτῶν καὶ οἱ Αἰτωλοὶ μετεβάλοντο· καὶ διεπράξαντο ἀνοχήν, εἶτα καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ δήμου, πολλὰ μὲν χρήματα πολλοὺς

1 μάρφω λουΐρω A. 6 ἠθέλησαν A. 10 γινόμενον AC, γενόμενον PW. 14 πτίλον A. 21 δ' om C. 22 μετεβάλοντο A, μεταβάλοντο PW.

ctis, M. Fulvio Graeciam provinciam decreverunt. qui primum Ambraciam urbem magnam, Pyrrhi olim regiam, tum autem Aetolis obnoxiam, obsedit. Aetoli frustra de pacificatione cum eo locuti, exercitus partem in urbem miserunt. quam Romani per cuniculos capere aggressi a longinquo suffoderunt. id obsessi principio non animadverterunt; sed exaggerata humo suspicati quid rei esset, quia tamen ignorabant ubi foderetur, aereum clipeum humi moenibus applicarunt, eque sonitu loco deprehenso, atque intrinsecus vicissim suffossis moenibus, cum Romanis occulta praelia commiserunt. tandem huiusmodi dolum excogitarunt. magno dolio plumis repleto ignem iniecerunt, aereo operculo multis perforato locis addito. eius dolii ore in cuniculis hostibus obverso, fundoque folle inserto inflato, maximum et molestissimum fumum, ut ea materia fert, excitarunt; quem cum nemo Romanorum tolerare posset, desperata expugnatione solutaque obsidione pacem fecerunt. post Ambraciotarum deditionem Aetoli quoque mutati primo inducias, mox etiam pacem a Romanis impetrarunt, magna pecunia et multis obsidibus datis. Ful-

δὲ καὶ ὁμήρους δόντες. καὶ ὁ Φουλούϊος τὴν Κεφαλληνίαν ὁμολογίᾳ παρεστήσατο καὶ τὴν Πελοπόννησον στασιάζουσαν κατεστήσατο.

Γαΐου δὲ Φλαμινίου καὶ Αἰμιλίου Λεπίδου ὑπατευόντων μετέπειτα ὁ Ἀντίοχος ἔθανε, καὶ αὐτὸν ὁ υἱὸς ὁ Σέλευκος διεδέξατο· τελευτήσαντος δὲ κἀκείνου πολλῷ ὕστερον ὁ εἰς τὴν Ῥώμην ὁμηρεύων Ἀντίοχος ἐβασίλευσεν. ὁ δέ γε Φίλιππος ἐτόλμησε μὲν νεωτερίσαι ὅτι πόλεών τινων ἐστερήθη ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ πρὸς ταῖς δὲ καὶ Αἴνου καὶ Μαρωνείας, οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ τὸ γῆρας καὶ διὰ τὰ περὶ τοὺς παῖδας συνενεχθέντα αὐτῷ. καὶ Γαλάται τινὲς τὰς Ἄλπεις ὑπερβάντες πόλιν ἐντὸς αὐτῶν κτίσαι ἠθέλησαν. ὧν C
ὁ Μάρκος ὁ Μάρκελλος τά τε ὅπλα ἀφείλετο καὶ τἆλλα ὅσα ἐπεκομίζοντο· οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πρεσβευσαμένοις σφίσιν ἐπὶ τῷ εὐθὺς ἀναχωρῆσαι πάντα ἀπέδωκαν.

Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀννίβας ἀπέθανε. πρέσβεων γὰρ πρὸς τὸν Προυσίαν τὸν τῆς Βιθυνίας κρατοῦντα πεμφθέντων ἐκ Ῥώμης δι' ἄλλα τέ τινα καὶ ὅπως καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοίη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθὼν τοῦτ' ἐκεῖνος καὶ διαδρᾶναι μὴ οἷός τε ὢν ἑαυτὸν διεχρήσατο. χρησμοῦ δέ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν γῇ Λιβύσσῃ τεθνήξεσθαι, ὁ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ Λιβύῃ προσεδόκα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκων ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ Λιβύσσῃ. καὶ ὁ Ἀφρικανὸς δὲ Σκιπίων τότε μετήλλαξε. D

1 Κεφαληνίαν PW. 2 Πελοπόνησον PW. 5 ὁ tertium om A. 15 δὲ om A. 16 τῆς om A.

vius vero Cephallenia deditione capta Peloponnesum seditione laborantem composuit.

Deinde C. Flaminio et Aemilio Lepido consulibus Antiocho defuncto filius Seleucus successit: quo et ipso multo post mortuo, Antiochus qui Romae obses erat regnum suscepit. Philippus novas res moliri ausus, urbibus quibusdam Thessalicis et Aeno Maroneaque ereptis, nihil gerere potuit ob senectutem et filiorum casus. Galli quidam Alpibus superatis urbem intra eas condere statuerunt. quibus M. Marcellus arma caeteraque quae domo attulerant ademit: Romani vero legatis eorum illa omnia restituerunt, ut statim Italia excederent.

Tum etiam Hannibal interiit. nam legatis ad Prusiam Bithyniae regem tum ob alia, tum ut Hannibalem apud ipsum degentem dederet, Roma missis, ille ea re praecognita, cum effugere non posset, necem sibi conscivit. qui cum aliquando accepisset oraculum se in terra Libyssa obiturum, se in Africa patria decessurum esse putabat: verum id castellum, in quo moriebatur, Libyssae nomen habuit. tunc etiam Scipio Africanus decessit.

22. *Φίλιππος δὲ ὁ Μακεδόνων βασιλεύς, τὸν υἱὸν Δημήτριον ἀποκτείνας καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν τὸν Περσέα μελλήσας φονεύσειν, ἀπέθανεν. ἐπεὶ γὰρ προσφιλὴς τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τῆς ὁμηρείας ἐγένετο ὁ Δημήτριος, καὶ αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Μακεδόνων ἤλπιζον ὅτι μετὰ τὸν Φίλιππον τὴν βασιλείαν λήψεται, ἐφθόνησεν αὐτῷ ὁ Περσεὺς ἅτε καὶ πρεσβύτερος αὐτοῦ ὤν, καὶ διέβαλεν αὐτὸν ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ πατρί. καὶ ὁ μὲν φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς ἐτελεύτησεν, ὁ δὲ Φίλιππος οὐ πολλῷ*
P I 456 *ὕστερον τὸ ἀληθὲς γνοὺς ἀμύνασθαι τὸν Περσέα ἠθέλησεν, οὐ μέντοι καὶ ἴσχυσεν, ἀλλ' αὐτός τε ἀπέθανε καὶ τὴν βασιλείαν ὁ*
W II 107 *Περσεὺς διεδέξατο. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν καὶ τὴν πατρῴαν φιλίαν ἀνενεώσαντο.*

Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις συνηνέχθησαν μέν τινα, οὐ μέντοι καὶ ἀναγκαῖα πάνυ ὥστε καὶ συγγραφῆς νομίζεσθαι ἄξια. ὕστερον δὲ ὁ Περσεὺς πολέμιον ἑαυτὸν τοῖς Ῥωμαίοις ἐποίησεν. ἵνα δὲ ἀναβολὴν τοῦ πολέμου σχοίη μέχρις ἂν παρασκευάσηται, πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἔπεμψεν ἀπολογησομένους τάχα περὶ ὧν ἐνεκαλεῖτο. οὓς οἱ Ῥωμαῖοι οὔτ' εἴσω τοῦ τείχους ἐδέξαντο, καὶ πρὸ τοῦ ἄστεος αὐτοῖς χρηματίσαντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο ἕτερον
B *ἢ ὅτι ὕπατον πέμψουσι πρὸς ὃν ὅσα βούλεται διαλεχθήσεται. καὶ αὐθημερὸν αὐτοὺς ἀπιέναι ἐποίησαν, δόντες σφίσι καὶ ἀγωγοὺς ὥστε μή τινι συγγένωνται· καὶ τῷ Περσεῖ τῆς Ἰταλίας ἐπιβαίνειν τοῦ λοιποῦ ἀπειρήκασιν.*

3 *γὰρ*] *δὲ* A. 4 *ὁ* om A. 12 *πατρῴαν*] *προτέραν* A. 17 *ἔπεμψαν ἀπολογησαμένους* A. 20 *πέμπουσι* B.

Fontes. *Cap.* 22. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: exc. Peirescianum* 73, *Ursinianum* 159.

22. Philippus Macedonum rex filio Demetrio occiso, Perseum quoque occisurus, obiit. nam cum Demetrius Romanis, apud quos obses fuerat, acceptus esset, atque ipse caeterique Macedones sperarent fore ut regnum Philippo mortuo obtineret, Perseus ut natu maior ei invidit, et ut patri insidiantem calumniatus est. itaque venenum bibere coactus periit. Philippus autem non multo post veritate cognita Perseum ulcisci volens, morte interceptus regnum Perseo vel invitus reliquit: quod ei Romani, paterna amicitia renovata, confirmarunt.

Insecutis temporibus accidere quaedam scriptione parum digna. sed post Perseus Romanorum inimicitiis susceptis, ut bello moram, dum se pararet, produceret, legatos Romam misit, obiecta sibi crimina purgaturus scilicet. quibus Romani in urbem non admissis, senatu foris dato, nihil responderunt aliud nisi consulem se missuros esse cum quo ageret quae vellet. eodemque die illos abire iusserunt, ductoribus adiunctis, ne cum quoquam colloquerentur; ac Perseo aditu Italiae in posterum interdixerunt.

Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα Γναῖον Σικίννιον στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως ὀλίγης ἐξέπεμψαν (οὐ γάρ πω τὴν μείζω παρεσκευάσαντο), καὶ ὁ Περσεὺς εἰς Θεσσαλίαν παρεμβάλλων τά γε πλεῖστα αὐτῆς ᾠκειώσατο· ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πέμπουσιν ἐπ' αὐτὸν Λικίννιον Κράσσον, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Γάϊον Λουκρέτιον. συμμίξας οὖν πρῶτον περὶ Λάρισσαν τῷ Περσεῖ ἐν ἱππομαχίᾳ ἔπταισεν· ὕστερον μέντοι περιεγένετο, ὥστε καὶ ἀναχωρῆσαι τὸν Περσέα εἰς τὴν Μακεδονίαν. ὁ Κράσσος δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς Ἑλληνικαῖς ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομέναις C *προσέβαλε, καὶ τῶν μὲν πλειόνων ἀπεκρούσθη, ἔστι δ' ἃς ἐχειρώσατο· καί τινας κατασκάψας τοὺς ἁλόντας ἀπέδοτο. ἅπερ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι ἠγανάκτησαν, καὶ τόν τε Κράσσον ὕστερον ἐζημίωσαν χρήμασι καὶ τὰς ἑαλωκυίας πόλεις ἠλευθέρωσαν καὶ τοὺς πραθέντας ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εὑρεθέντας τότε παρὰ τῶν ἐωνημένων αὐτοὺς ἐξεπρίαντο.*

Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι, ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Περσέα πολέμῳ πολλὰ καὶ μεγάλα ἠτύχησαν, καὶ πολλαχόθι ἐπόνησε τὰ αὐτῶν, καὶ ὁ Περσεὺς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατέσχε τὰ πλείονα. τήν τε γὰρ ἄλλην δύναμιν πολλὴν συνεκρότησε, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας τῶν Ῥωμαίων φάλαγγα D *ὁπλιτῶν ἠσκήκει, ὀξέσιν ἥλοις τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ κράνη σιδηρώσας αὐτῶν. ὅπως δὲ μήτε τοῖς ἵπποις φοβεροὶ εἶεν, εἴδωλα*

1 *σικίννιον* AB, *Σικίνιον* PW. 3 *γε*] *τε* A. 4 *ἐπ'* om C. 5 *λικίνιον* B. *τῷ ναυτικῷ* A. 8 *τὴν* add A. 9 *Φιλίππου* cum P libri mss omnes, etiam Regii et Colbert.: *περσέως* W ex coniectura. 12 *τε*] *γε* A. 14 *εὑρεθέντας ἐν τῇ ἰταλίᾳ* A. 18 *ἑαυτῶν* A.

Deinde Cn. Sicinium praetorem cum parvis copiis ablegarunt, maioribus nondum paratis. Perseus Thessaliam ingressus maximam eius partem sibi adiunxit. imminente vere Licinius Crassus contra eum missus est, et classi praefectus C. Lucretius. ac primo apud Larisam equestri conflictu Crassus impegit, deinde victoria potitus eo redegit Perseum ut in Macedoniam recederet. urbes autem Graecas aggressus a Philippo possessas, a plerisque repulsus est, nonnullas subegit, nonnullas evertit, civibus sub corona venditis. quibus Romani auditis indignati, Crasso postmodum pecuniariam multam dixerunt; captas urbes liberas esse iusserunt, earumque cives venumdatos, quos in Italia repperere, ab emptoribus redemerunt.

His ita gestis bello Persico multas magnasque clades acceperunt, rebus eorum passim afflictis. nam Perseus Epiri et Thessaliae pleraque obtinuit. praeter enim alias ingentes copias, adversus Romanorum elephantes etiam phalangem armatorum instruxerat quorum clipei et galeae ferreis clavis acutis horrebant. ne autem equis formidabiles essent,

ἐλεφάντων σκευάσας δεινὴν μὲν ὑπὸ χρίσματός τινος ὀσμὴν ἔχοντα, φοβερὰ δὲ καὶ ὀφθῆναι καὶ ἀκουσθῆναι ὄντα (βροντώδη γὰρ ἠφίει ἠχήν τινα ἐξ ἐπιτηδεύσεως), πρὸς ἐκεῖνα προσῆγεν αὐτοὺς συνεχῶς, μέχρις οὗ καὶ ἐθάρσησαν. ὁ μὲν οὖν Περσεὺς μέγα ἐκ τούτων ἐκέκτητο φρόνημα καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῇ δόξῃ καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ὑπεροίσειν ἐπήλπισεν, οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ταῦτα
P I 457 μαθόντες τὸν Μάρκιον Φίλιππον ὑπατεύοντα σπουδῇ ἐξέπεμψαν. καὶ ὃς εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος τούς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους ἐξήσκει, ὥστε δείσαντα τὸν Περσέα ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ καὶ πρὸς τοῖς Τέμπεσιν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ τὰ στενὰ τηρεῖν. θαρσήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος διὰ μέσων ὀρῶν ὑπερέβαλλε, καί τινα τοῦ Περσέως κατέσχε. προϊὼν δ' ἐπὶ τῆς Πύδνης τῶν ἐπιτηδείων ἐσπάνισε, καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀνέστρεψε. καὶ αὖθις ὁ Περσεὺς ἀνεθάρσησε καὶ ἃ κατέσχεν ὁ Φίλιππος ἀνεκτήσατο καὶ τῷ ναυτικῷ συχνὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐλύπει, συμμάχους τε προσηγάγετο καὶ πάντῃ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλπισεν ἐκβαλεῖν. τῇ δὲ
B πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φειδωλίᾳ καὶ τῇ δι' αὐτὴν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ ἀσθενὴς αὖθις ἐγένετο. ὡς γὰρ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ' ἐκείνου ἐπηύξετο, κατεφρόνησεν ὡς οὐδὲν ἔτι τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσιν ἃ ἐπηγγεί-

5 καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῇ δόξῃ om C. 10 "ἐν τῷ ἰδίῳ] sic Reg. et Colberteus, ubi Wolfius *quid si ἐν Δίῳ*" Ducangius. καὶ om A. 12 ὑπερέβαλε A. 14 ἐς C. 17 πάντῃ τοὺς — p. 271 v. 3 σπονδῶν δεηθῆναι Dionis excerptum Peirescianum 73. 19 τῶν om A.

simulacra elephantorum paravit ex unguento quodam tetrum foetorem spirantia, visu audituque horrenda, quae arte quadam sonitum instar tonitrus ederent: ad quae equi subinde adducti timere denique desierunt. his rebus Perseus auctis animis se Alexandro gloria et magnitudine imperii superiorem fore putabat. Romani vero iis cognitis Marcium Philippum consulem celeriter ablegarunt. qui cum in Thessaliam ad exercitum venisset, Romanos et socios ita exercuit, ut Perseus territus in suo regno Macedonico et ad Tempe quietus angustias tueretur. aucta ex eo audacia Philippus, mediis montibus superatis, quasdam illius urbes cepit; et ad Pydnam progressus, ob commeatus penuriam in Thessaliam rediit. unde Perseus resumpta fiducia, quae Philippus occuparat, recepit, et classe Romanos crebris detrimentis affecit, adscitisque sociis tota Graecia se Romanos eiecturum sperabat. sed nimia et importuna parsimonia, ex eaque sociorum neglectu, rursus eius opes imminutae sunt. rebus enim Romanorum labescentibus, suis incrementis fretus socios ita contempsit, quasi eorum opera nihil esset opus, nec promissam illis pe-

λατο. τῶν μὲν οὖν ἀμβλυνθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ W II 108 τέλεον αὐτὸν ἐκλιπόντων, τοσοῦτον ἀπέγνω ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι. καὶ κἂν ἔτυχε τούτων διὰ τοῦ Εὐμένους, εἰ μὴ καὶ Ῥόδιοι συνεπρέσβευσαν· ὑπερηφάνως γὰρ οὗτοι τοῖς Ῥωμαίοις διαλεχθέντες τυχεῖν αὐτὸν ἐκώλυσαν τῶν σπονδῶν.

23. Ἐντεῦθεν ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος Παύλῳ ἀνετέθη τῷ Αἰμιλίῳ τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι. ὃς σπουδῇ κομισθεὶς εἰς τὴν C Θεσσαλίαν καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν προκαταστησάμενος, βιασάμενος διὰ τῶν Τεμπῶν (ὀλίγοι γὰρ ἐφρούρουν αὐτά) ἐπὶ τὸν Περσέα ὥρμησεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τὸν Ἔλπιον ποταμὸν προσαπέφραξεν ὄντα ἐν μέσῳ, προκαταλαβὼν δὲ καὶ πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης αἱμασιαῖς καὶ σταυρώμασι καὶ οἰκοδομήμασιν ἄπορον ἀπειργάσατο, ἐθάρρει δὲ καὶ τῇ ἀνυδρίᾳ τοῦ τόπου, ἐπείρασε μὲν καὶ οὕτως ὁ ὕπατος διελθεῖν, καὶ τῆς ἀνυδρίας ἐπορίσατο ἐπικούρημα. διαμησάμενος γὰρ τὴν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ Ὀλύμπου ἄμμον ὕδωρ εὗρε δαψιλές τε καὶ πότιμον. D κἂν τούτῳ τῶν Ῥοδίων πρέσβεις ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς θρασύτητος ἀφ' ἧς καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πρὶν ἐπρεσβεύσαντο. ὁ δὲ οὐδὲν εἰπὼν πλέον αὐτοῖς ἢ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπόκρισιν

1 γοῦν A. ἀμβλυνθέντων AB, ἀμβλυθέντων PW. 2 σπονδῶν δεηθῆναι — 5 τῶν σπονδῶν Dionis excerptum Ursinianum 159. 3 καὶ om C. καὶ κἂν p. 79 v. 17. 4 γὰρ om C. 9 διὰ] γὰρ A. 10 Ἔλπιον] Enipeum Livius. 15 "ἐπορίσατο] alter e Regiis et Colberteus ἐκομίσατο" Ducangius.

Fontes. *Cap.* 23. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Peiresciana* 74 75 (*cf. excerptum Planudeum* 59 *in Scriptorum veterum novae collectionis ab A. Maio editae vol.* 2 *p.* 546). *Plutarchi Aemilius Paulus, c.* 26.

cuniam dedit. aliorum igitur alacritate imminuta, ab aliis plane destitutus, ita rebus suis diffidere coepit ut pacem peteret: eamque per Eumenem impetrasset, nisi Rhodii legatis adiuncti superba oratione Romanorum animos alienassent.

23. Inde bellum Persicum Paulo Aemilio iterum consuli est mandatum. qui propere in Thessaliam profectus, militari disciplina correcta, per Tempe quae a paucis custodiebantur vi patefacta via, contra Perseum duxit. is vero cum Elpium amnem interfluentem munitionibus, et quicquid inter Olympum et mare interiacet septis atque aggeribus occupasset, et siccitate loci quoque fretus esset, tamen sic etiam consul transitus periculo facto sitis primum invenit remedium. perfossis enim arenis in montis Olympi radicibus affatim aquae potabilis repperit. interea Rhodiorum legati eadem audacia qua prius Romae usi fuerant ad eum venerunt: quos ita dimisit ut nihil aliud diceret nisi se post pau-

δώσει, ἀπέπεμψεν αὐτούς. ὡς δὲ προσβάλλων οὐδὲν ἐπέραινεν, ἔμαθε δὲ τὰ ὄρη ὄντα που πορεύσιμα, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν δυσπροσοδωτέραν αὐτῶν ὑπερβολὴν ἔπεμψε, καταληψόμενον τὰ ταύτῃ ἐπίκαιρα (διὰ γὰρ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἐλαχίστην εἶχε φρουράν), αὐτὸς δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ στρατεύματος προσέμιξε τῷ Περσεῖ, ἵνα μή τι ὑποτοπήσας φυλακὴν τῶν ὀρῶν ἀκριβεστέραν
P I 458 ποιήσαιτο. καὶ μετὰ τοῦτο καταληφθέντων τῶν ἄκρων νυκτὸς πρὸς τὰ ὄρη ὥρμησε, καὶ πῇ μὲν λαθὼν πῇ δὲ βιασάμενος ὑπερέβαλεν αὐτά. ὃ μαθὼν ὁ Περσεύς, καὶ δείσας μὴ κατὰ νώτου αὐτῷ προσπέσῃ ἢ καὶ τὴν Πύδναν προκατάσχῃ (καὶ γὰρ τὸ ναυτικὸν ἅμα τὸ τῶν Ῥωμαίων παρέπλει), τό τε ἔρυμα τὸ πρὸς τῷ ποταμῷ ἐξέλιπε, καὶ πρὸς τὴν Πύδναν ἐπειχθεὶς πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύσατο. καὶ ἦλθε μὲν καὶ ὁ Παῦλος ἐκεῖ, οὐ μέντοι καὶ παραχρῆμα προσέμιξαν, ἀλλὰ καὶ διέτριψαν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. προμαθὼν δὲ ὁ Παῦλος ὡς ἡ σελήνη ἐκλείψειν μέλλει, συνηθροίκει πρὸς ἑσπέραν τὸ στράτευμα ὅτε τὴν ἔκλειψιν γενέ-
B σθαι ἐχρῆν, καὶ προεῖπε τὸ συμβησόμενον, καὶ μή τι διὰ τοῦτο ταραχθῆναι παρῄνεσεν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τὴν ἔκλειψιν θεασάμενοι οὐδὲν κακὸν ἐξ αὐτῆς ὑπετόπησαν, οἱ δέ γε Μακεδόνες δέος ἔσχον ἐκ τούτου καὶ ἐς τὸν Περσέα τὸ τέρας τείνειν ἐνόμισαν. οὕτω δ' ἑκατέρων ἐχόντων συμβάν τι κατὰ τύχην τῇ ὑστεραίᾳ συνέρρηξεν αὐτοὺς εἰς μάχην ἀκήρυκτον καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκεν. ἐπεὶ γὰρ ὑποζύγιόν τι τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ ὕδωρ

1 αὐτούς om C. 4 ταύτης A. 11 τὸ tertium BC, τῷ PW. τὸν ποταμὸν B. 14 προσέμιξεν A. διέτριψεν B.

cos dies eis responsurum esse. cum autem oppugnando nihil proficiens montes alicubi esse pervios didicisset, partem exercitus ad cacumen accessu difficilius misit ut loca opportuna occuparet (nam ob arduum adscensum minimum ibi praesidium collocatum erat): reliqua copiarum parte cum Perseo dimicavit, ne quid suspicatus montes accuratius tueretur. post verticibus occupatis noctu ad montes contendit, eosque partim aperto Marte partim occulte superavit. quo Perseus cognito, metuens ne a tergo circumveniretur aut Pydna ab hoste occuparetur (nam Romana classis accedebat), castello quod ad amnem erat deserto Pydnam propere contendit, et ante urbem castra posuit. eodem Paulus quoque venit. non statim tamen sunt congressi, praelio in plures dies dilato. et quia lunae defectum praecognorat, exercitum sub vesperam qua ille instabat convocatum, edoctumque quid futurum esset, monuit ne quid ea re turbaretur. proinde Romani ex eo nihil adversi timuerunt: Macedones autem territi Perseo sinistri aliquid portendi iudicarunt. sic utrisque affectis fortuito casu postridie in pugnam non denuntiatam sunt impulsi: quae bello finem imposuit. nam cum iumentum Romanum in

εἰσέπεσεν ἐξ οὗπερ ὑδρεύοντο, καὶ οἵ τε Μακεδόνες αὐτοῦ ἐπελάβοντο καὶ οἱ ὑδροφόροι ἀντείχοντο, τὸ μὲν πρῶτον οὗτοι καθ' ἑαυτοὺς ἐμαχέσαντο, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ ἐπικουροῦντες τοῖς οἰκείοις κατ' ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐξῄεσαν, καὶ πάντες C συνέμιξαν ἀπ' ἀμφοῖν. καὶ μάχης ἀσυντάκτου μὲν ὀξείας δὲ γενομένης, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ καταδιώξαντες τοὺς Μακεδόνας μέχρι τῆς θαλάσσης πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ τῷ ναυτικῷ προσπλεύσαντι ἀποκτεῖναι παρέδοσαν. οὐδ' ἂν τις ὑπελείφθη αὐτῶν, εἰ μὴ νὺξ αὐτοῖς ἐβοήθησε· περὶ δείλην γὰρ ὀψίαν ἡ μάχη ἐγένετο.

Διαφυγὼν οὖν εἰς Ἀμφίπολιν ὁ Περσεὺς ὡς τούς τε περιλιπεῖς ἀναληψόμενος καὶ συστήσων αὖθις τὰ πράγματα, ἐπεὶ οὔτ' ἦλθόν τινες πρὸς αὐτὸν πλὴν μισθοφόρων Κρητῶν, καὶ τὴν W II 109 Πύδναν ἄλλας τε πόλεις τὰ τῶν Ῥωμαίων ᾑρῆσθαι ἔμαθε, κἀκεῖ- D θεν μετέστη καὶ εἰς πλοῖα τὰ χρήματα ὅσα ἐπήγετο θέμενος νυκτὸς ἐς Σαμοθρᾴκην ἀπέπλευσε. καὶ πυθόμενος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸν Ὀκταουΐον, ὃς τοῦ ναυτικοῦ προΐστατο, προσπλέοντα, καὶ τὸν Παῦλον ἐς Ἀμφίπολιν παρόντα, ἐπέστειλεν αὐτῷ συμβῆναι δεόμενος. καὶ ἐπεὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὠνόμασεν, οὐδ' ἀποκρίσεως ἔτυχεν. ὕστερον δὲ ἄνευ τινὸς τοιαύτης προσρήσεως ἐπιστείλαντος προσεδέξατο μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν σπονδῶν λόγον, οὐκ ἄλλως μέντοι συμβήσεσθαι ἔφη εἰ μὴ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτρέψειε. καὶ διὰ ταῦτα οὐ συνέ-

9 ὑπελείφθη A, ὑπελίφθη B, ἀπελείφθη PW. 11 τούς τε] τούτους B. 15 ὅσα] καὶ ὅσα A.

flumen unde aquabantur incidisset, idque sibi et Macedones et lixae vindicarent, primum inter hos certatum est; deinde caeteri etiam suis opitulaturi alii post alios castris sunt egressi, donec omnes utrinque conflixerunt, pugna confusa illa quidem sed acri, cuius victoria penes Romanos fuit. qui Macedones usque ad mare persecuti multos ipsi occiderunt, multos classi accedenti trucidandos obiecerunt; neque quisquam eorum evasisset, nisi noctis beneficio conservati essent: pugna enim sub vesperam commissa est.

Perseus Amphipolim profugus, ut et relliquias colligeret et rem in integrum restitueret, cum nulli venirent praeter Cretenses stipendiarios, et Pydnam caeterasque urbes ad Romanos defecisse audiret, illinc digressus omni pecunia quam secum vehebat navibus imposita noctu in Samothraciam navigavit. cum autem non multo post audivisset Octavium classi praefectum accedere, et Paulum Amphipolim venisse, per litteras pacem ab eo petiit. in quibus quod se regem nominasset, ne responsum quidem tulit. deinde cum sine tali aliquo titulo idem petiisset, Paulus pacificationis mentione admissa non alias ei condiciones tulit nisi ut semetipsum et sua omnia Romanorum fidei permitteret: itaque

βησαν. μετὰ τοῦτο δὲ ἐξαιτηθεὶς παρὰ τῶν Ῥωμαίων Εὔανδρόν
P I 459 τινα Κρῆτα πολλὰ κατ' αὐτῶν ὑπουργηκότα καὶ πιστότατον
αὐτῷ, οὐκ ἐξέδωκε μὲν φοβηθεὶς μὴ κατείπῃ ὅσα αὐτῷ συνῄδει,
λάθρα δὲ αὐτὸν ἀποκτείνας ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐφήμισε.
τότε μὲν οὖν οἱ συνόντες αὐτῷ φοβηθέντες τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ
(οὐ γὰρ ἠγνόησαν τὸ γινόμενον) μεθίστασθαι ἤρξαντο. κἀκεῖνος
δείσας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις παραδοθῇ, ἐκδρᾶναι νυκτὸς ἐπεχείρησε.
καὶ ἔλαθεν ἂν πρὸς Κότυν Θρᾷκα δυνάστην κομισθείς, εἰ μὴ οἱ
Κρῆτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον· ἐνθέμενοι γὰρ τὰ χρήματα εἰς τὰ
πλοῖα οἴκαδε ἀπῆραν. ὁ δὲ ἡμέρας μέν τινας αὐτοῦ μετὰ Φι-
B λίππου ἑνὸς τῶν υἱέων κρυπτόμενος ἔλαθεν, ἐπεὶ δὲ τοὺς ἄλλους
παῖδας καὶ τὴν θεραπείαν ἔγνω κατεσχηκότα τὸν Ὀκταούϊον,
εὑρέθη ἐθελοντής. καὶ ἀχθέντα εἰς τὴν Ἀμφίπολιν οὐδὲν ὁ
Παῦλος ἐκάκωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐδεξιώσατο καὶ ὁμόσιτον ἐποιήσατο
καὶ ἐν ἀδέσμῳ φυλακῇ ἐτήρει καὶ ἐν θεραπείᾳ ἦγε. μετὰ δὲ
ταῦτα εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς Ἠπείρου ἀνεκομίσθη.

Ὁ δὲ Πλούταρχος ἀχθῆναι λέγει τὸν Περσέα πρὸς τὸν Αἰ-
μίλιον, καὶ τὸν δεδακρυμένον προσυπαντῆσαι αὐτῷ, ἐκεῖνον δ'
ἐπὶ στόμα καταβαλεῖν ἑαυτὸν καὶ γονάτων ὀρεξάμενον ἀφεῖναι
C φωνὰς ἀγεννεῖς. καὶ τὸν Αἰμίλιον ἀλγοῦντι προσώπῳ προσιδόντα

1 μετὰ τοῦτο — 6 μεθίστασθαι ἤρξαντο Dionis excerptum Peirescianum 74. 6 γενόμενον AB, γινόμενον PW. 10 ὁ δὲ om A. 13 εὑρέθη ἐθελοντής — 15 θεραπείᾳ ἦγε Dionis excerptum Peirescianum 75. cf. excerptum Planudeum 59 apud Maium p. 546, quod utrum Dionis verba exhibeat, incertum. 17 Πλούταρχος] Aemilii Pauli c. 26. 18 προϋπαντῆσαι A. δ' om A. 19 δραξάμενον A.

inter eos non convenit. post, Evandrum Cretensem Romanis postulantibus, cuius multis in rebus fidelissima contra eos usus erat opera, non dedidit, veritus ne arcana sua proderet, sed eo clam interfecto rumorem sparsit eum sibi ipsum manus attulisse. tum igitur familiares, eius perfidiam veriti (neque enim eos id latebat facinus), ab eo desciscere coeperunt. quare veritus ne Romanis dederetur, noctu fugam capessere instituit; ac clam ad Cotym Thraciae dynasten pervenisset, nisi Cretenses rebus suis in naves impositis domum discedentes eum reliquissent. ipse vero ibi per dies aliquot cum Philippo filio latuit: sed cum caeteros liberos suos Octavium tenere didicisset, ultro e latebris prodiit. Amphipolim perductum Paulus non male tractavit, sed porrecta dextera ad mensam suam admisit, et in libera custodia asservatum honorifice habuit. deinde per Epirum in Italiam est perductus.

Plutarchus refert Aemilium, cum Perseus adduceretur, ei lacrimis oppletum obviam ivisse; illum vero in faciem prostratum prehensis eius genibus voces parum generosas edidisse; Aemilium autem tristi vultu

αὐτὸν εἰπεῖν "τί, ὦ ταλαίπωρε, ταῦτα πράττεις; ἀφ' ὧν δόξεις οὐκ ἀναξίως ἀτυχεῖν, οὐδὲ τοῦ νῦν ἀλλὰ τοῦ πάλαι δαίμονος ἀνάξιος γεγονέναι. τί δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην καὶ σμικρύνεις μου τὸ κατόρθωμα, ἐπιδεικνύμενος ἑαυτὸν οὐ γενναῖον οὐδὲ πρέποντα Ῥωμαίοις ἀνταγωνιστήν; ἀρετ' τοι δυστυχοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν καὶ παρὰ πολεμίοις, δειλία δὲ Ῥωμαίοις, κἂν εὐποτμῇ, πάντῃ ἀτιμότατον."

24. *Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Λούκιος Ἀνίκιος στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Γέντιον τοὺς προσμίξαντάς τε αὐτῷ ἐνίκησε καὶ τὸν Γέντιον φυγόντα ἐπιδιώξας ἐς Σκοδρὰν κατέκλεισεν,* D *ὅπου ἦν αὐτῷ τὰ βασίλεια. καὶ διακενῆς ἂν προσήδρευεν αὐτῇ (ἐπὶ γὰρ ἀκρωνυχίας ὄρους πεπόλισται, καὶ φάραγξι βαθείαις ποταμοὺς ῥοώδεις ἐχούσαις περιειλεῖται, τείχει τε ὀχυρῷ περιέζωσται), εἰ μὴ ὁ Γέντιος μέγα ἐπὶ τῇ δυνάμει ἐλπίσας ἑκὼν εἰς μάχην ἐχώρησε. κἀκ τούτου τήν τε ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν ὁ Ἀνίκιος προσηγάγετο, καὶ μέχρι τῆς Ἠπείρου προελθὼν πρὶν τὸν Παῦλον ἐλθεῖν κἀκείνην ταραττομένην ἡμέρωσεν.*

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔμαθον μὲν τὴν τοῦ Παύλου νίκην τετάρτῃ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ ἔκ τινος φήμης, οὐ μέντοι καὶ ἀκριβῶς ἐπίστευον. εἶτα γραμμάτων ὑπὲρ ταύτης κομισθέντων P I 460

6 *μεγάλα*, margo *ην*, C. *μοῖραν*] *μοῖραν αἰδοῦς* Plutarchus. 7 *εὐπ οιῇ* A. 10 *ἐς* ABC, *εἰς* PW. *κοδρὰν* ABC. 11 *προσήδρευεν* A, *προσήδρευσεν* PW. 17 *προελθεῖν* A. 19 *τὴν* om A.

Fontes. *Cap.* 24. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerpta Ursiniana* 160 161 162, *Peirescianum* 76.

eum intuentem dixisse "quid, o miser, ista facis, unde non praeter meritum in calamitatem incidisse, neque praesenti sed praeterita fortuna indignus esse videaris? quid meam victoriam deprimis et res gestas attenuas, ignaviam prae te ferendo teque adversarium Romanis indignum declarando? virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet: ignaviam vero etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam iudicant."

24. Eodem tempore L. Anicius praetor contra Gentium missus hostes praelio fudit; Gentium profligatum persecutus Scodrae, ubi eius regia erat, obsedit. idque frustra futurum erat, quoniam urbs in montis cacumine sita et profundis vallibus, quae fluvios torrentes habent, cincta muroque firmo munita est, nisi Gentius suis copiis fretus ultro ad pugnam venisset. unde factum ut omne eius imperium Anicius subegerit, et usque ad Epirum progressus ante Pauli adventum illam etiam tumultuantem pacarit.

Romani Pauli victoriam quarto post pugnam die ex rumore audiverunt, sed non plane crediderunt. deinde Pauli acceptis litteris ma-

τοῦ Παύλου, ὑπερήσθησαν, καὶ οὐχ ὡς τὸν Περσέα νενικηκότες καὶ τὴν Μακεδονίαν κτησάμενοι ἀλλ' ὡς τὸν Φίλιππον ἐκεῖνον
W II 110 τὸν πάνυ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ πάσης τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἣν ἔσχηκε νικήσαντες ἐσεμνύνοντο. ἐλθόντι δ' ἐς Ῥώμην τῷ Παύλῳ πολλὰ ἐψηφίσθη, καὶ ἡ πομπὴ τῶν νικητηρίων αὐτῷ λαμπροτάτη ἐγένετο. ἔπεμψε μὲν γὰρ καὶ τἆλλα ὅσα ἑαλώκει πάντα, ἔπεμψε δὲ καὶ Βίθυν τὸν τοῦ Κότυος υἱόν, τόν τε Περσέα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τούς τε παῖδας τρεῖς ὄντας ἐν τῷ τῶν αἰχμαλώτων σχήματι. δείσας δὲ διὰ τὴν τῆς εὐτυχίας ὑπερβολὴν μή τι νεμεσήσῃ αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ηὔξατο καὶ οὗτος κατὰ τὸν
B Κάμιλλον, μή τι κακὸν τῇ πόλει ἐκ τούτων ἀλλ' ἑαυτῷ εἴ τι δέοι γενήσεσθαι· καὶ δύο υἱεῖς, τὸν μὲν πρὸ τοῦ θριάμβου μικρόν, τὸν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπινικίων ἀπέβαλεν ἑορτῇ. ἦν δὲ οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἀγαθὸς ἀλλὰ καὶ ὑπερόπτης χρημάτων. τεκμήριον δέ, δεύτερον τότε ὑπατεύσας καὶ λαφύρων ἀμυθήτων κρατήσας ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ διεβίω ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τὴν προῖκα τελευτήσαντος ἀποδοθῆναι.

Τῶν δ' ἁλόντων τῷ πατρὶ μὲν ὁ Βίθυς προῖκα ἐδόθη, Περσεὺς δὲ εἰς Ἄλβαν σὺν τοῖς παισὶ καὶ τῇ θεραπείᾳ κατετέθη·
C κἀκεῖ ἕως μὲν ἤλπιζε τὴν βασιλείαν κομίσασθαι ἀντεῖχεν, ἐπεὶ δ' ἀπέγνω, ἑαυτὸν διεχειρίσατο. καὶ ὁ Φίλιππος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἥ τε θυγάτηρ αὐτοῦ οὐκ εἰς μακρὰν ἀπέθανον· μόνος δ' ὁ νεώτατος τοῖς τῶν Ἀλβανῶν ἄρχουσιν ὑπογραμματεύων ἐπί τινα χρόνον

11 τι prius om A. 12 τοῦ om C. 13 τῇ om B. ἦν δὲ οὐ — 17 ἀποδοθῆναι Dionis excerptum Peirescianum 76. 16 post τοσαύτῃ C add δὲ. 20 ἕως μὲν A, μὲν ἕως PW.

xima laetitia affecti, non quasi victo Perseo subactaque Macedonia, sed tanquam Philippum illum regem praestantissimum et ipsum Alexandrum cum toto illo imperio vicissent, ita sunt gloriati. Paulo Romam reverso multi honores sunt decreti et triumphus splendidissimus, in quo praeter alias manubias Bithym Cotyis filium et Perseum cum uxore et tribus liberis habitu captivorum duxit. veritus autem ex immodica felicitate invidiam numinis, Camilli exemplo precatus est, si quid inde mali immineret, ut id incolumi re publica in suum caput redundaret. ac duos filios, alterum paulo ante triumphum, alterum in ipsa illa celebritate amisit. fuit non tantum egregius imperator, sed etiam pecuniae contemptor. quod ex eo apparet quod secundum consul et spoliis innumerabilibus potitus in tanta paupertate vitam exegit, ut post eius obitum uxori dos aegre posset reddi.

Ex captivis Bithys patri gratis est redditus: Perseus cum liberis et ministris Albam missus est. ubi cum se regni recuperandi spe aliquamdiu sustentasset, ea amissa sibi ipse manus attulit. Philippus eius filius et filia non multo post obierunt: solus filius natu minimus, Albanis

διήρκεσεν. οὕτως ὁ Περσεὺς ὁ δι' εἴκοσι βασιλέων αὐχῶν γεγονέναι, καὶ πολὺν μὲν τὸν Φίλιππον, πλείω δὲ θρυλλῶν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπώλεσε καὶ αἰχμάλωτος γέγονε καὶ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, δεσμὰ μετὰ τοῦ διαδήματος περικείμενος.

Οἵ δέ γε Ῥόδιοι, μετὰ φρονήματος πρώην τοῖς Ῥωμαίοις προσφερόμενοι, τότε μὴ μνησικακεῖν αὐτοῖς ἠξίουν, καὶ σύμμαχοι πρόσθεν αὐτῶν καλεῖσθαι μὴ προσδεχόμενοι, τότε καὶ πάνυ D τούτου τυχεῖν ἐσπούδαζον· καὶ ἔτυχον τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ὀψέ. καὶ τοῖς Κρησὶν ὠργίζοντο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἱκετείαις δὲ πολλαῖς χρησαμένοις ἀφῆκάν ποτε τὴν ὀργήν. καὶ ὁ Προυσίας δὲ καὶ ὁ Εὐμένης, ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πόλιν ἐλθὼν καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσελθὼν καὶ τὸν οὐδὸν φιλήσας καὶ προσκυνήσας τοὺς βουλευτὰς ἠλεήθη τε καὶ ἠθώωτο, Εὐμένης δὲ δι' Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ μή τι μνησικακεῖν αὐτῷ εἴληφε.

Τότε δὲ καὶ τὰ τῆς Καππαδοκίας οὕτω διῳκήθη. Ἀριαράθης ὁ ταύτης κρατῶν παῖδα γνήσιον ἔσχεν Ἀριαράθην. πρὶν δ' ἐσχηκέναι αὐτόν, ἐπεὶ πολὺν χρόνον ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἐκύϊ- P I 461 σκε, παῖδα προσεποιήσατο Ὀροφέρνην καλέσασα. γεννηθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου φωραθεὶς ἐκεῖνος ἐξηλάθη. ὃς μετὰ τὸν Ἀριαράθου θάνατον τῷ ἀδελφῷ δῆθεν ἐπανέστη. καὶ συνεμά-

1 οὗτος A. εἴκοσι] εἲ C. 6 Οἵ δέ γε — 9 τυχεῖν ἐσπούδαζον Dionis excerpta Ursiniana 160 161. 8 αὐτοῖς A. 10 χρωμένοις πολλαῖς A. 11 καὶ ὁ Προυσίας — 14 ἠλεήθη Dionis excerptum Ursinianum 162. 12 sq. Εὐμενὴς PW, quae p. 225 v. 6 Εὐμένης. 20 δέ ποτε τοῦ B. "φωραθεὶς] quid si ὑφορασθεὶς" Wolfius.

magistratibus pro scriba inserviendo, ad tempus vitam toleravit. ad hunc modum Perseus, a viginti regibus se ortum ducere gloriatus, crebro Philippum crebrius Alexandrum in ore habens, et regnum amisit et in hostium potestatem venit et in triumpho ductus est, catenas simul cum diademate gestans.

Rhodii dudum superbe cum Romanis agere soliti, tum veniam delictorum petentes eorumque societatem nuper spretam admodum flagitantes, quod voluere tandem impetrarunt. Romani etiam Cretensibus irati multis precibus denique mitigati sunt. Prusias item sponte in urbem profectus, curiae limen osculatus senatuque adorato, veniam et impunitatem est consecutus. Eumeni fratris Attali intercessio delictorum gratiam fecit.

Tunc etiam Cappadociae hic status fuit. Ariarathes rex germanum filium habuit Ariarathem: ante quem susceptum uxor eius longo tempore sterilis Orophernem adoptarat. qui deinde nato legitimo propter insidiarum suspicionem pulsus, post Ariarathis obitum contra fra-

χουν Ἀριαράθῃ μὲν Εὐμένης, Ὀροφέρνῃ δὲ Δημήτριος ὁ τῶν Σύρων βασιλεύς. ἐλαττωθεὶς δὲ Ἀριαράθης πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κατέφυγε, καὶ κοινωνὸς τῷ Ὀροφέρνῃ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀποδέδεικτο. ὅτι δὲ ὁ Ἀριαράθης τοῖς Ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος προσηγόρευτο, πᾶσαν ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσῳκειώσατο. καὶ ὁ Ἄτταλος δὲ τὸν Εὐμένη θανόντα διαδεξάμενος τόν τε Ὀροφέρνην καὶ τὸν Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καππαδοκίας ἀπήλασεν.

B 25. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν Πτολεμαῖος ἐπὶ δυσὶν υἱέσι καὶ μιᾷ ἐξέλιπε θυγατρί. ὡς δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐστασίασαν, Ἀντίοχος ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς τὸν νεώτατον ἐκπεσόντα ἐδέξατο, ἵνα προφάσει τοῦ αὐτῷ ἀμύνειν εἰς τὰ τῶν Αἰγυπτίων παρέλθοι. καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον τῆς τε πλείονος χώρας ἐκράτησε καὶ ἐπολιόρκει τὴν Ἀλεξάνδρειαν. καταφυγόντων δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, πεμφθεὶς πρὸς τὸν Ἀντίοχον ὁ Ποπίλιος ἀποσχέσθαι αὐτὸν τῆς W II 111 Αἰγύπτου ἐκέλευσεν· οἱ γὰρ ἀδελφοὶ συνέντες τὴν τοῦ Ἀντιόχου διάνοιαν κατηλλάγησαν. ὡς δ' ἐκεῖνος ὑπερέθετο τὴν ἀπόκρισιν, C κύκλον ῥάβδῳ πέριξ αὐτοῦ περιέγραψε, κἀνταῦθα αὐτὸν ἑστηκότα ἀπήτησε βουλεύσασθαί τε καὶ ἀποκρίνασθαι. ἐντεῦθεν δείσας ὁ Ἀντίοχος τὴν πολιορκίαν κατέλυσεν. ἀπαλλαγέντες δὲ τοῦ ἔξωθεν φόβου οἱ Πτολεμαῖοι (οὕτω γὰρ ἐκαλοῦντο ἀμφότε-

5 ἐκ om A. 6 δὲ om C. εὐμένη C, Εὐμενῆ PW. 11 ὁ τοῦ ἀντιόχου τοῦ μεγάλου υἱὸς A. 13 ἐς C. 14 τε] τοῦ A. 16 πόπλιος B, πούπλιος A. 19 περιέγραψε ABC, περιέγραφε PW.

Fontes. *Cap.* 25: *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

trem insurrexit. Ariarathi opem tulit Eumenes, Oropherni Syriae rex Demetrius. Ariarathes victus ad Romanos confugit, ab eisque una cum Oropherne regnare iussus, quia populi Romani amicus et socius appellatus erat, totum imperium exinde sibi vindicavit. atque Attalus Eumenis successor Orophernem et Demetrium Cappadocia prorsus exegit.

25. Aegypti rex Ptolemaeus moriens duos filios et unam reliquit filiam. fratribus autem inter se de regno contendentibus, Antiochus magni Antiochi filius natu minorem pulsum suscepit, ut per eius defendendi speciem aditum in Aegyptum haberet; adductoque exercitu, maxima parte occupata, obsedit Alexandriam. cum autem reliqui ad Romanos confugissent, Popillius ad Antiochum missus eum Aegypto abstinere iussit: fratres enim intellecto illius consilio in gratiam redierant. Antiocho responsum differente, virga circumscripsit regem, ac priusquam eo circulo excederet, deliberare ac responsum reddere iussit. ea re territus Antiochus obsidionem solvit. externo metu liberati Ptolemaei

ροι) αὖθις ἐστασίασαν. εἶτα συνηλλάγησαν αὖθις ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ᾧ τὸν μὲν πρεσβύτερον τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον, τὰ δὲ περὶ τὴν Κυρήνην ἔχειν τὸν ἕτερον· καὶ ταῦτα γὰρ τότε τῶν Αἰγυπτίων ἦν. ἀγανακτῶν δ' ὁ νεώτερος διὰ τὴν ἐλάττωσιν ἐς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο· καὶ εὕρατο παρ' αὐτῶν καὶ τὴν Κύπρον. ὁ δὲ πρεσβύτερος συμβάσεις ἔθετο αὖθις πρὸς τὸν νεώτερον, πόλεις τέ τινας ἀντὶ τῆς Κύπρου δούς, καὶ χρήματα καὶ σῖτον ταξάμενος συντελεῖν.

Τοῦ δ' Ἀντιόχου τελευτῶντος μετὰ τοῦτο καὶ παιδὶ ὁμω- D
νύμῳ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος, ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τρεῖς ἄνδρας ἐπιτρόπους δῆθεν (μικρὸς γὰρ ἦν) ἔπεμψαν. οἳ παρὰ τὰς συνθήκας εὑρόντες ἐλέφαντας καὶ τριήρεις, τούς τε ἐλέφαντας σφαγῆναι πάντας ἐκέλευσαν, καὶ τἆλλα πρὸς τὸ τῇ Ῥώμῃ συμφέρον διῴκουν. δι' ὅπερ Λυσίας ὁ τοῦ βασιλέως τὴν κηδεμονίαν ἐγκεχειρισμένος παρώξυνε τὸ πλῆθος ἐκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δὲ Γάϊον τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἀποκτεῖναι. καὶ τούτων γενομένων ὁ μὲν πρέσβεις εὐθὺς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογούμενος, Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου ὁμηρεύων ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ θείου τῆς βασι- P I 462
λείας ἐστερημένος, ὡς τὸν τοῦ Ἀντιόχου θάνατον ἔγνω, ᾔτει μὲν τὴν πατρῴαν ἀρχήν, οἱ δὲ οὔτε ταύτην αὐτῷ συνέπραξαν οὔτ' ἀπᾶραι τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. καὶ ὃς καὶ δυσχεραίνων ὅμως ἡσύχαζεν. ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Λυσίαν ἐγένετο, οὐκέτ' ἐμέλλη-

14 διώκουν B, διωκ C, διῴκησαν PW. 19 τῇ add AB. 22 ἔπραξαν B. 23 καὶ δυσχεραίνων] ἐδυσχέραινεν A.

denuo et dissenserunt et a Romanis reconciliati sunt, ut natu maior Aegypto et Cypro, Cyrenis vero iunior potiretur: nam haec quoque tum Aegyptiorum erant. iunior vero inique secum agi existimans, Romam profectus, Cyprum etiam impetravit. at senior denuo cum eo pactus, pro Cypro urbes quasdam et frumentum ei assignavit.

Antiocho rege mortuo Romani filio eiusdem nominis regnum confirmarunt, eique ob teneram aetatem scilicet tres curatores miserunt. qui cum praeter pacta et conventa triremes et elephantos invenissent, belluas occidi iusserunt, ac caetera ex Romanorum utilitate administrarunt. qua de causa Lysias, cui regis tutela commissa erat, populum concitavit ut Romanos eiiceret, C. vero Octavium occideret. his factis statim legatos Romam misit, ut id facinus purgaret. Demetrius autem Seleuci filius Antiochi nepos, Romae obses tempore paterni obitus, ab Antiocho patruo regno spoliatus, cum eius interitu cognito paternum regnum repeteret, a senatu nec adiutus nec Roma exire situs est. quod quamvis aegre ferret, tamen quievit. caeterum cum Lysias illa fecisset,

σεν, ἀλλ' ἀπέδρα· καὶ ἐκ Λυκίας τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε, μὴ ἐπὶ τὸν ἀνεψιὸν τὸν Ἀντίοχον (οὕτω γὰρ οἱ πάλαι τοὺς ἐξαδέλφους ἐκάλουν) ἀλλ' ἐπὶ τὸν Λυσίαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν, ὥστε τῷ Ὀκταβίῳ τιμωρήσειν. ἐς Τρίπολιν δὲ τῆς Συρίας ἐπειχθεὶς καὶ ταύ-
B την προσαγαγόμενος ὡς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν βασιλείαν σταλείς (τὴν γὰρ ἀπόδρασιν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐνενόει) καὶ Ἀπαμείας κρατήσας δύναμίν τε συναγαγὼν ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἤλασε, καὶ τό τε παιδίον καὶ τὸν Λυσίαν φιλικῶς ἀπαντήσαντας αὐτῷ (δεδιότες γὰρ τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀντῆραν) διέφθειρε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσατο, κἀν τῇ Ῥώμῃ στέφανον καὶ τοὺς τοῦ Ὀκταβίου αὐθέντας ἀπέστειλεν. οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ οὐδέτερον ἐδέξαντο.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν. τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἔστι μὲν Ἰλλυριῶν τῶν παρὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινας Ταυλαντίους ὠνόμαζον Ἕλληνες, ἔχονται δὲ τοῦ
C Δυρραχίου ἐν μέρει. αἴτιον δὲ τοῦ πολέμου ὅτι τινὰς τῶν πρόσχώρων αὐτοῖς ἐν φιλίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας ἠδίκουν, συμπρεσβευσαμένοις τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. τούτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικᾶς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσας· τάς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἷλε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπίπρασκε. καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέβη τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι οὐδ' ἱστορίας ἐπάξια.

2 οὕτω γὰρ] cf. T. 1 p. 453 v. 7. 5 τῶν add A. 11 αὐτοέντης A. 23 ἄξια A.

nihil cunctatus Roma profugit; et ad senatum e Lycia scripsit se non contra patruelem Antiochum sed contra Lysiam proficisci et Octavii necem ulturum esse. cum Tripolim Syriae celeriter sibi adiunxisset, tanquam a senatu ad regnum occupandum missus (de fuga enim eius nemo cogitabat), et Apamea potitus, comparatis copiis Antiochiam contendit, ibique puerum et Lysiam amice obviam egressos (Romanorum enim metu armis abstinuerant) interfecit. regno recuperato coronam et Octavii percussores Romam misit: quorum neutrum Romani illi irati acceperunt.

Post haec Dalmatis bellum intulerunt, quae gens Illyrica est in sinu Ionio: quorum quosdam Graeci Taulantios nominant, ex parte Dyrrhachio vicinos. belli causa erat quod, in finitimos Romanis amicos iniurii, nec Romanorum legatis moderate respondissent, et aliorum legatos occidissent. hos Scipio Nasica domuit, eorumque urbibus expugnatis captivos vendidit. iisdem temporibus alia quoque acciderunt, memoria et scriptione parum digna.

26. Ἐντεῦθεν αὖθις ὁ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τὸ τρίτον ἀνερριπίζετο πόλεμος. οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔφερον ἐλαττούμενοι, ἀλλὰ καὶ συμμαχικὰ καὶ ναυτικὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου παρασκευῇ παρὰ τὰς συνθήκας ἡτοίμαζον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὡς τὰ ἄλλα κατὰ γνώμην ἔθεντο, οὐχ ἡσύχασαν, ἀλλὰ πέμψαντες τὸν D Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν ταῦτά τε αὐτοῖς ἐνεκάλουν καὶ τὴν παρασκευὴν W II 112 διαλῦσαι ἐκέλευον. καὶ ἐπεὶ τὸν Μασινίσσαν ᾐτιῶντο ἐκεῖνοι καὶ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἀπειρήκασι ποιῆσαι τὸ κελευόμενον, σύμβασίν τινα πρὸς τὸν Μασινίσσαν αὐτοῖς ἔπραξαν καί τινος αὐτοῖς ἀποστῆναι χώρας· αὐτὸν ἔπεισαν. ὡς δ' οὐδὲν μᾶλλον εἰσήκουον, μικρὸν ἐπισχόντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ τάχιστα νικηθέντας σφᾶς μεγάλῃ μάχῃ πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπύθοντο, εὐθὺς αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο. ὃ μαθόντες οἱ Καρχηδόνιοι, οὐκ εὖ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ἔχοντες, κατέδεισαν, καὶ πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην διὰ συμμαχίαν ἐστάλκασι (καὶ ἄλλοι γὰρ τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐπετίθεντο), καὶ ἐς πᾶν τοῖς Ῥωμαίοις ὑπείξειν ἐπλάττοντο. P I 463 μὴ γὰρ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν μέλλοντες, ῥᾷον ἅπαντα ἐπηγγέλλοντο.

Τῆς δὲ γερουσίας βουλὴν περὶ τούτου συναγαγούσης, ὁ μὲν Σκιπίων ὁ Νασικᾶς δέξασθαι τὴν τῶν Καρχηδονίων πρεσβείαν καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ποιήσασθαι συνεβούλευεν, ὁ δὲ Κάτων ὁ Μάρκος μήτε σπείσασθαι τούτοις δεῖν εἶπε μήτε λῦσαι τοῦ πολέ-

FONTES. *Cap. 26. Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Planudeum 42, Scriptorum veterum novae collectionis ab A. Maio editae vol. 2 p. 540.*

26. Dehinc tertium bellum Punicum est conflatum. Carthaginienses enim humilem illam fortunam haud ferentes, socios et classem ad bellum Numidicum contra foedus comparabant. Romani autem, caeteris rebus ex sententia confectis, non quieverunt, sed per Scipionem Nasicam iis de rebus expostulantes, apparatum illum omitti iusserunt. et quia de Masinissa querebantur, et propter bellum cum illo susceptum imperata detrectabant, pactione inter illos facta a Masinissa impetravit ut quadam provincia eis cederet. sed cum nihilo magis parerent, Romani paulisper cunctati, cum primum magno praelio a Masinissa victos esse audiverunt, bellum eis indixerunt. Carthaginienses vero ea clade afflicti et territi (nam ab aliis quoque finitimis premebantur) legatis Romam missis auxilia petiverunt, se Romanis omnibus in rebus obsecuturos simulantes. nam cum foedus rupturi essent, facile quidvis promittebant.

Ea de re concilio a senatu indicto Scipio Nasica legatos Carthaginiensium admittendos et pacem cum eis faciendam esse censuit, M. Cato contra nec admittendos esse nec belli decretum abrogandum.

μου τὸ ψήφισμα. οἱ δέ γε βουλευταὶ τήν τε τῶν πρέσβεων ἱκετείαν ἐδέξαντο καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ὑπέσχοντο παρασχεῖν καὶ ἐπὶ τούτοις ὁμήρους ᾔτησαν. οὓς Λούκιος Μάρκιος καὶ Μάρκος Μανίλιος, εἰς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, ἐκεῖσε πεμφθέντας ἔλαβον. B καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἔπεμψαν, αὐτοὶ δὲ σπουδῇ τὴν Ἀφρικὴν κατειλήφασι. καὶ στρατοπεδευσάμενοι τὰ τέλη τῶν Καρχηδονίων ἐκεῖ μετεπέμψαντο· καὶ ὡς ἀφίκοντο, οὐ πάντα ἅμα σφίσιν ὅσα ᾔτουν ἐξέφηναν, δείσαντες μὴ ταῦτα προμαθόντες ἀκεραίοις τοῖς πράγμασι σφῶν καταστῶσιν εἰς πόλεμον. καὶ τὸ μὲν πρῶτον σῖτον ᾔτησαν καὶ ἔλαβον, εἶτα τὰς τριήρεις καὶ ἐπὶ ταύταις τὰ μηχανήματα, εἶτα τὰ ὅπλα προσῄτησαν. λαβόντες οὖν πάντα (οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι πολλὴν ἑτέραν παρασκευὴν κεκρυμμένην εἶχον) τέλος ἐκέλευον αὐτοὺς κατασκάψαι μὲν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἑτέραν δ' ἐν μεσογείῳ οἰκοδομῆσαι ἀτείχιστον, C ὀγδοήκοντα σταδίους τῆς θαλάσσης διέχουσαν. πρὸς τοῦτο δ' οἱ Καρχηδόνιοι ἐς δάκρυα κατηνέχθησαν καὶ ὡς ἑαλωκότες ἀνωλοφύροντο καὶ ἐδέοντο τῶν ὑπάτων μὴ καταναγκάσαι σφᾶς γενέσθαι τῆς πατρίδος αὐτόχειρας. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἀλλ' ἢ πρᾶξαι τὸ προσταττόμενον ἐκελεύοντο ἢ ἀναρρῖψαι τὸν πόλεμον, συχνοὶ μὲν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὡς ἤδη κεκρατηκόσι κατέμειναν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπαναχωρήσαντες τῶν τε σφετέρων ἀρχόντων ἐνίους ἀπέκτειναν ὅτι μὴ κατ' ἀρχὰς τὸν πόλεμον εἵλοντο, καὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους εὑρεθέντας Ῥωμαίους διέφθειραν, καὶ

4 ἐκεῖ A. 10 τὰς om A. 13 μὲν om A. 15 δ' om A. 19 ἀναρριπίσαι A. 23 Ῥωμαίους om C. διέφθειραν] ἀπέκτειναν C.

verum senatus et preces legatorum admisit, et pacem eis est pollicitus, obsidibus petitis. quos L. Marcius et M. Manilius in Sicilia acceptos Romam miserunt: ipsi festinanter in Africam appulerunt. castrisque positis et magistratibus Carthaginiensium arcessitis non omnia simul quae postulabant exposuerunt, veriti ne iis praecognitis, rebus integris bellum capesserent. ac primum frumentum petentibus datum, deinde triremes, postea machinae. denique armis etiam acceptis (Carthaginienses enim clam alium magnum apparatum habebant), eos urbem diruere et aliam in mediterraneo sine muris exstruere, octoginta stadiis a mari dissitam, iusserunt. ad illud Carthaginienses in lacrimas soluti tanquam urbe capta lamentati sunt, precatique consules ne patriae afferre manus cogerentur. sed cum nihil proficerent, et aut imperata exsequi aut bellum experiri iuberentur, multi apud Romanos ut iam victores remanserunt, caeteri in urbem regressi quosdam ex magistratibus occiderunt quod non principio bellum amplexi essent, et Romanis quos intra moe-

πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν. διὸ τούς τε δούλους ἅπαντας ἐλευ-
θέρωσαν καὶ τοὺς φυγάδας κατήγαγον, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν στρα-
τηγὸν αὖθις εἵλοντο, καὶ ὅπλα καὶ μηχανὰς τριήρεις τε ἡτοιμά- D
σαντο. ὡς γὰρ τοῦ πολέμου ἐπικειμένου, καὶ περὶ ἀνδραποδι-
σμοῦ κινδυνεύοντες, δι' ἐλαχίστου πάνθ' ὅσων ἔχρῃζον κατε-
σκεύαζον. ἐφείδοντο γὰρ οὐδενός, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδριάντας
πρὸς τὴν χρείαν τοῦ χαλκοῦ συνεχώνευσαν καὶ ἐς τὰς σχοίνους
τῶν γυναικῶν ταῖς κόμαις ἐχρήσαντο. οἱ δ' ὕπατοι τὸ μὲν πρῶ-
τον αὐτοὺς ὡς ἀόπλους ταχέως αἱρήσειν ἐλπίσαντες μόνας ἡτοιμά-
σαντο κλίμακας ὡς δι' αὐτῶν εὐθὺς τοῦ τείχους ἐπιβησόμενοι,
ἔπειτα προσβαλόντες καὶ ὡπλισμένους σφᾶς καὶ τὰ πρὸς πολιορ-
κίαν ἔχοντας ἰδόντες πρὸς μηχανῶν ἐργασίαν ἐτράποντο, καὶ αὐ-
τὰς ἐπικινδύνως κατασκευάσαντες (ὁ γὰρ Ἀσδρούβας ὑλαγωγοῦν- P I 464
τας ἐνεδρεύων ἐλύπει) προσέμισγον τῇ πόλει. καὶ Μανίλιος μὲν
ἐκ τῆς ἠπείρου αὐτῇ προσβαλὼν οὐδὲν ἔβλαψε, Μάρκιος δ' ἐκ
θαλάσσης κατὰ τὸ λιμνῶδες προσπεσὼν κατέσεισε μέν τι τοῦ τεί-
χους, οὐ μέντοι καὶ εἰσῆλθεν. οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι τούς τε βια- W II 113
ζομένους εἰσελθεῖν ἐξεκρούσαντο. καὶ νύκτωρ διὰ τῶν ἐρειπίων
ἐξελθόντες ἀνθρώπους τε συχνοὺς ἔκτειναν καὶ μηχανήματα πλεῖ-
στα κατέπρησαν. ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας παρὰ τοῦ
Ἀσδρούβου καὶ τῶν ἱππέων εἰῶντο σκεδάννυσθαι, οὔτε μὴν ὁ

5 δι' ἐλαχίστου — 8 κόμαις ἐχρήσαντο Dionis excerptum Planudeum 42, Scriptorum vet. novae coll. ab A. Maio editae vol. 2 p. 540. ὅσα A. 7 τὰς] τοὺς A. 9 ὡς om A. 10 τοῦ τείχους εὐθὺς A. 11 post ἔπειτα A add δὲ. τὰ om A. 13 ὑδραγωγοῦντας A. 14 προσέσμιγον A. 15 μάρκος B. 17 γὰρ om A. 19 ἐπεξελθόντες A.

nia reppererant interfectis bellum aggressi omnes servos manumiserunt, exsules revocarunt, et Hasdrubale denuo imperatore creato arma triremes machinas repararunt. quippe bello urgente de excidio periclitantes omnia quibus erat opus perexiguo tempore compararunt, nulli rei parcentes, adeo ut statuas quoque ob aeris penuriam conflarent, et capillis mulierum ad funes conficiendos uterentur. consules principio spe concepta, se eos ut inermes facile capturos, scalas duntaxat pararunt quibus moenia transscenderent: sed ea oppugnare adorti, cum hostes armatos et rebus ad propulsandam obsidionem necessariis instructos vidissent, machinas fabricare instituerunt. quibus non sine periculo confectis (Hasdrubal enim materiam comportantes ex insidiis vexabat) urbem sunt aggressi. ac Manilius, terra impetu facto, nihil urbi nocuit: Marcius, qua mare paludosum est, parte muri deiecta, non ingressus est. Carthaginienses enim eos qui penetrare conabantur reppulerunt; et noctu per ruinas eruptione facta, multis occisis, machinas plures cremarunt. neque etiam Hasdrubal cum equitibus eos late vagari in agris patieba-

B *Μασινίσσας αὐτοῖς ἐπικούρησεν. οὐ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου προσεκέκλητο, καὶ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν τότε διαπολεμήσειν ὑποσχομένῳ οὐκ ἐπέτρεψαν.*

27. *Οἱ δ' ὕπατοι, διά τε τὰ συμβάντα καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ διατριβῆς ἐνόσησεν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. καὶ Μάρκιος μὲν ἐπιχειρήσας κατὰ θάλασσάν τι πρᾶξαι ἢ τὴν παραλίαν κακῶσαι, ὡς οὐδὲν ἤνυεν, ἀπέπλευσεν οἴκαδε· καὶ ἀνθυποστρέψας Αἰγίμουρον ἐχειρώσατο· Μανίλιος δὲ ὥρμησε μὲν εἰς τὴν μεσόγειον, κακούμενος δ' ὑπὸ Ἱμίλκωνος* C *τοῦ τῶν Καρχηδονίων ἱππάρχου, ὃν καὶ Φαμέαν ἐκάλουν, πρὸς τὴν Καρχηδόνα ἐπανελήλυθε. κἀκεῖ δὲ ἔξωθεν ὁ Ἀσδρούβας, ἔνδοθεν δ' ἐπεξιόντες οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτὸν ἐκάκουν. καταφρονήσαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν ἐπῆλθον, καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες (ἄοπλοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν) εἰς τὸ τεῖχος αὖθις συνεκλείσθησαν. ὁ δὲ Μανίλιος τῷ Ἀσδρούβᾳ συμμῖξαι μάλιστα εἵλετο, καὶ εἰ ἐκεῖνον νικήσει ῥᾷον τοῖς λοιποῖς προσπολεμήσειν ἐνόμιζε. καί οἱ προσέμιξε· πρὸς δέ τι φρούριον ἀναχωροῦντι ἐπακολουθήσας,* D *ἔλαθεν εἴσω χώρας τραχείας καὶ στενοπόρου γενόμενος, καὶ δεινῶς ἐκακώθη. καὶ πανσυδὶ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ Σκιπίων ὁ τοῦ*

2 πολεμήσειν A, διαπολεμήσεις B. 5 αὐτοῖς AB. 8 ἐγίμουρον A. 9 ἐς C. 10 φαμέαν AB et Ducangii codices, φαμίαν C qui mox φαμέαν, Φαβέαν PW. Appiano Φαμαίας. 12 οἱ om C. 13 οὖν] οὖν αὐτὸν A.

Fontes. *Cap.* 27. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Peiresciunum* 77; *fragmentum libri* 21 *apud grammaticum περὶ συντάξεως in Imm. Bekkeri Anecd. p.* 124 *v.* 9.

tur, neque auxiliis Masinissa iuvabat: nam principio belli non arcessitus, neque permissum ei pollicenti fuerat ut solus Hasdrubalem debellaret.

27. Consules igitur, propter eventus illos et classem ex statione in paludibus morbo laborantem, obsidionem solverunt. ac Marcius mari aliquid efficere aggressus aut oram maritimam vexare, cum res non succederet, domum versus abiit, cursuque converso Aegimurum subegit. Manilius in mediterranea profectus, cum ab Himilcone, qui etiam Phameas dicebatur, Carthaginiensis equitatus praefecto lacesseretur, Carthaginem rediit. sed ibi quoque foris ab Hasdrubale, intus eruptione civium, noctu et interdiu fatigabatur. itaque Carthaginienses per contemptum usque ad castra processerunt; ac multis amissis (nam plerique inermes erant) rursus in moenia sunt conclusi. Manilius vero, si Hasdrubalem vicisset, caetera in proclivi fore ratus, in primis operam dedit ut cum eo congrederetur, factaque pugnandi copia, recedentem in castellum quoddam persecuturus, per imprudentiam in locum asperum et angustum delapsus graviter impegit. ac cum toto exercitu periisset, ni Scipio

Ἀφρικανοῦ χρησιμώτατος αὐτῷ ἐγένετο, ἀνὴρ ἄριστος μὲν νοῆσαι καὶ προβουλεῦσαι τὰ κράτιστα, ἄριστος δὲ χειρουργῆσαι· καὶ γὰρ τῷ σώματι ἔρρωτο. ἐπιεικής τε καὶ μέτριος ἦν· δι᾽ ἃ καὶ τὸν φθόνον ἐξέφυγεν. ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοτίμων (ἐχιλιάρχει γάρ), ἀσθενέστερος δὲ τῶν μειζόνων ἠξίου εἶναι. ὁ οὖν Μανίλιος καὶ εἶπε τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐπέστειλε τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ μή τι ἀποκρυψάμενος καὶ τἆλλα καὶ τὰ κατὰ Μασινίσσαν καὶ τὸν Φαμέαν· ἃ ἔσχον οὕτως.

Θνήσκων ὁ Μασινίσσας ἠπόρει ὅπως περὶ τῆς βασιλείας διάθηται, διά τε τὸ τῶν υἱέων πλῆθος καὶ τὸ διάφορον τοῦ κατὰ P I 465 τὰς μητέρας γένους αὐτῶν. διὸ πρὸς συμβουλίαν τὸν Σκιπίωνα μετεπέμψατο· ὃν ὁ ὕπατος ἔστειλεν. ἀλλ᾽ ὁ Μασινίσσας πρὶν ἐλθεῖν τὸν Σκιπίωνα ἐκλείπων τὸν μὲν δακτύλιον τῷ Μικίψᾳ τῷ υἱῷ ἔδωκε, τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα τῷ Σκιπίωνι ἄρτι ἐλθόντι παρέσχεν καὶ ἐνετείλατο. ὁ οὖν Σκιπίων κατανοήσας τὰς προαιρέσεις τῶν υἱέων αὐτοῦ, οὐδενὶ μὲν αὐτῶν μόνῳ τὴν βασιλείαν ἀπένειμε, τριῶν δὲ τῶν ἐλλογιμωτάτων ὄντων, πρεσβυτάτου μὲν Μικίψου, νεωτάτου δὲ Γουλούσσου, μέσου δὲ Μαστανάβου, τούτοις τὰ πράγματα, μεμερισμένως μέντοι, κατένειμε. τῷ μὲν γὰρ πρεσβυτάτῳ χρηματιστῇ τε ὄντι καὶ B φιλοπλούτῳ τὴν διοίκησιν ἐνεχείρισε, τῷ δὲ μετ᾽ αὐτὸν τὰς δια-

1 *ἄριστος μὲν* — 6 *ἠξίου εἶναι* Dionis excerptum Peirescianum 77. 3 *ἔρρωστο* A. 8 *φαμέαν* libri mss, *Φαβέαν* PW: et sic in sequentibus. 10 *διά τε* ABC, *διὰ* PW. 18 *γουλούσου* AC. 19 *βαστανάβου* A, *μαστανάμου* W. *μεμερισμένως* AC, *μεμειρισμένος* PW.

Africani filius strenuam operam ei navasset, vir praesentis animi optimique consilii et manu promptissimus: erat enim robusto etiam corpore. aequitate autem modestiaque morum invidiam effugit: nam cum tribunus militum esset, inferioribus par, paribus non melior, maioribus infirmior esse volebat. Manilius igitur de eo et locutus est et Romam scripsit, nulla re dissimulata: atque inter caetera de Masinissa quoque et Phamea. quae ita se habebant.

Masinissa moriturus, quid de regno statueret ob filiorum multitudinem ex diversae condicionis mulieribus susceptorum dubitans, Scipionem consilii capiendi causa arcessit. quem cum misisset consul, Masinissa ante adventum eius moribundus Micipsae filio anulum dederat; caetera vero omnia quae ad regnum pertinebant Scipioni, cum primum venisset, commendavit. is vero animadversis filiorum eius ingeniis nulli uni regnum attribuit, sed cum tres ex iis praecipui essent, Micipsa natu maximus, Gulussa minimus, medius Mastanabal, inter eos rerum administrationem trifariam partitus, natu maximo avaro et pecuniae amanti vectigalium tractatione mandata, proximo post eum disceptandi contro-

φορὰς κρίνειν ἐπέτρεψε δικαστῇ ὄντι, τῷ δὲ Γουλούσσᾳ πολεμικῷ τυγχάνοντι τὰς δυνάμεις παρέδωκε. τοῖς δ' ἀδελφοῖς αὐτῶν πολλοῖς οὖσι πόλεις τινὰς καὶ χώρας ἔνειμε. καὶ τὸν Γουλούσσαν παραλαβὼν πρὸς τὸν ὕπατον ἤγαγεν.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος ἐπὶ τοὺς τῶν Καρχηδονίων συμμάχους ἐστράτευσαν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν βίᾳ, πολλοὺς δὲ ὁμολογίᾳ, καὶ μάλιστα ὁ Σκιπίων, παρεστήσαντο. ὡς δὲ ὁ Φαμέας ἀπογνοὺς τὰ τῶν Καρχηδονίων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε καὶ εἰς λόγους τῷ Σκιπίωνι ἦλθε, τότε καὶ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν
W II 114 C *ἅπαντες ὥρμησαν. καὶ προσέμιξαν μὲν τῷ φρουρίῳ συχναῖς ἡμέραις, ἐπιλιπόντων δὲ αὐτοὺς τῶν ἀναγκαίων ἀνεχώρησαν εὐπρεπῶς. προσέβαλε γὰρ αὐτοῖς ὁ Φαμέας προσεδρεύουσιν ἔτι ὡς πολεμήσων καὶ ἐν τῷ ἔργῳ μεθ' ἱππέων τινῶν ηὐτομόλησε. κἀντεῦθεν Μανίλιος μὲν εἰς τὴν Οὐτικὴν ἐλθὼν ἡσύχαζε, Σκιπίων δὲ τὸν Φαμέαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήγαγε· καὶ αὐτός τε ἐπῃνεῖτο καὶ ὁ Φαμέας τετίμητο ὥστε καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερουσίᾳ.*

28. *Τότε δὲ συνηνέχθη καὶ τὰ κατὰ τὸν Προυσίαν. ὃς γέρων ὢν καὶ τοὺς τρόπους τραχὺς ἐφοβήθη τοὺς Βιθυνοὺς μὴ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβάλωσι, τὸν Νικομήδη τὸν υἱὸν ἀνθελόμενοι.*
D *καὶ κατά τινα πρόφασιν ἔπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν*

1 *κρίνειν*] *τοίνυν* A. *γουλούσσᾳ* C, *γουλούσσου* B. 3 *γουλούσαν* BC. 7 *παρεστήσατο* B. 8 *τε Φαμέας ἀπογνοὺς τὰ τῶν Καρχηδονίων πράγματα* Dionis lib. 21: Bekkeri Anecd. p. 124 v. 9. 11 *αὐτοὺς*] *αὐτοῖς* A. sequebatur *αὖθις*, quod delevi. 12 *γὰρ*] *μὲν γὰρ* AB. 15 *τε* om A. 16 *συγκαθεῖσθαι* A. 18 *δὲ*] *δὴ* A, om C.

Fontes. *Cap. 28. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

versias munere assignato, Gulussae homini bellicoso exercitus tradidit. reliquis fratribus, qui multi erant, urbes quasdam et praedia divisit. Gulussam vero ad consulem perduxit.

Sub veris initium Carthaginiensium foederatos aggressi multos vi, multos pactione, Scipio praesertim, subegerunt. ut vero Phameas desperatis Carthaginiensium rebus ad Romanos inclinans cum Scipione collocutus est, tum vero omnes armis in Hasdrubalem conversis, cum per dies plures castellum oppugnassent, commeatu destituti citra dedecus recesserunt. nam durante adhuc obsidione Phameas hostilem in modum eos aggressus in ipsa pugna cum aliquot equitibus ad Romanos transiit. inde Manilius Uticam profectus quievit: Scipio Phamea Romam perducto laudatus est, et is honos Phameae habitus ut in consessum a senatu reciperetur.

28. Tum Prusias, homo senex et asperis moribus, veritus ne Bithyni se eiecto Nicomedem filium regem crearent, eum per causam

κἀκεῖ διάγειν ἐκέλευσεν. ὡς δὲ κἀν τῇ Ῥώμῃ διαιτωμένῳ τῷ υἱῷ ἐπεβούλευσε καὶ ἔσπευδε κτεῖναι αὐτόν, Βιθυνοί τινες εἰς Ῥώμην φοιτήσαντες ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδη, καὶ ἐς τὴν Βιθυνίαν κομίσαντες, τὸν μὲν γέροντα ἐφόνευσαν, βασιλέα δ' ἐκεῖνον ἀπέδειξαν. ταῦτα ἠνίασε μὲν τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μὴν καὶ εἰς πόλεμον ἐξηρέθισε.

Τὴν δὲ Μακεδονίαν Ἀνδρίσκος τις ἐξ Ἀτραμυττίου φύς, τῷ Περσεῖ δ' ἐμφερὴς τὸ εἶδος γενόμενος καὶ παῖς εἶναι ἐκείνου πλαττόμενος καὶ Φίλιππον ἑαυτὸν ὀνομάζων, ἐπὶ πλεῖστον ἀπέστησε. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐς τὴν Μακεδονίαν ἐλθὼν ταράττειν P I 466 αὐτὴν ἐπειρᾶτο, ὡς δὲ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, πρὸς τὸν Δημήτριον εἰς τὴν Συρίαν ἐτράπετο, ὡς ἐξ ἐκείνου διὰ τὸ γένος βοηθείας τευξόμενος. συλληφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνου καὶ εἰς τὴν Ῥώμην πεμφθείς, ὅτι τε μὴ ὢν τοῦ Περσέως υἱὸς ἠλέγχθη καὶ ὅτι οὐδέ τι ἕτερον εἶχεν ἄξιον λόγου, κατεφρονήθη. καὶ ἀφεθεὶς χεῖρά τε συνήγαγεν ἀνθρώπων νεωτεροποιῶν καὶ πόλεις πολλὰς ἐπηγάγετο, καὶ τέλος βασιλικὴν στολὴν περιθέμενος καὶ δύναμιν συγκροτήσας εἰς Θρᾴκην ἀφίκετο, καὶ συχνοὺς μὲν τῶν αὐτονόμων συχνοὺς δὲ καὶ τῶν δυναστῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀχθομένους παραλαβὼν εἰς Μακεδονίαν ἐνέβαλε καὶ αὐτὴν κατέσχε, καὶ ἐπὶ τὴν B Θεσσαλίαν ὁρμήσας οὐκ ὀλίγα ταύτης προσεποιήσατο.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεφρόνουν μὲν πρότερον τοῦ Ἀνδρίσκου, εἶτα τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν ἔπεμψαν εἰρηνικῶς πως τὰ ἐκεῖ

1 δὲ ABCW, τε P. 7 ἀνδρύσκος A. ἀτραμυτίου A. 11 δ' B. 14 ὢν] ἦν AB. περσέος A.

quandam Romam missum ibi degere iussit. sed cum etiam Romae agentem per insidias occisum vellet, Bithyni quidam Nicomedem clam in Bithyniam perductum sene occiso regem dixerunt. haec Romanos, quamvis molesta, non tamen ad bellum inferendum commoverunt.

In Macedonia vero Andriscus quidam Adramyttenus, Perseo forma non dissimilis, adscito sibi Philippi nomine eiusque filium sese dictitans, ad defectionem plurimos impulit. nam primo adventu Macedoniam turbare conatus, cum a nemine curaretur, in Syriam ad Demetrium se contulit, spe auxilii propter cognationem impetrandi; ab eoque comprehensus et Romam missus, cum neque Persei filium esse constaret, et alioqui nihil insigne haberet, per contemptum dimissus magnam factiosorum hominum manum coegit, multas urbes attraxit. denique regio habitu sumpto collectoque exercitu in Thraciam profectus, multis liberis populis, multis dynastis Romanum imperium aegre ferentibus adscitis, impressionem in Macedoniam fecit, eaque occupata in Thessaliam transgressus non pauca loca subegit.

Romani Andrisco primum despecto, postea Scipionem Nasicam ad tumultum illum pacandum miserunt. qui rebus illis in Graecia cognitis,

διοικήσοντα. ὃς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις δηλῶν ταῦτα ἐπέστειλε, δύναμιν δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἀθροίσας ἔργου εἴχετο, καὶ προῆλθε μέχρι Μακεδονίας. οἱ δ᾽ ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρίσκον, στράτευμα ἔπεμψαν καὶ στρατηγὸν Πούπλιον Ἰουβέντιον. ᾧ περὶ Μακεδονίαν γενομένῳ συμβαλὼν ὁ Ἀνδρίσκος ἐκεῖνόν τε ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἂν κατειργάσατο, εἰ μὴ τῆς νυκτὸς ἀπε-
C χώρησαν. καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ ταῦτα εἰσέβαλε καὶ πλεῖστα αὐτῆς ἐκάκωσε, καὶ τὰ τῶν Θρᾳκῶν προσηταιρίσατο. πάλιν οὖν διὰ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ Κόϊντον Καικίλιον Μέτελλον στρατηγὸν σὺν δυνάμει πολλῇ ἔστειλαν. καὶ ὃς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦλθε, καὶ ὁ Ἄτταλος προσήμυνε ναυτικῷ. διὸ δείσας ὁ Ἀνδρίσκος περὶ τῶν παραθαλασσίων οὐκ ἐτόλμησε περαιτέρω προελθεῖν· ὀλίγον δὲ τῆς Πύδνης ἔξω προχωρήσας ἱππομαχίᾳ μὲν ὑπερίσχε, φοβηθεὶς δὲ τὸ πεζὸν ἀνέστρεψε. καὶ ἐπαρθεὶς διχῇ τὸν στρατὸν διεῖλε, καὶ τοῖς μὲν αὐτὸς κατὰ χώραν προσήδρευε, τοὺς δὲ πορθῆσαι τὴν Θεσσαλίαν ἀπέστειλε. καταφρονήσας οὖν
D ὁ Μέτελλος τῶν παρόντων συνέμιξε· καὶ τῶν πρῶτον αὐτῷ εἰς χεῖρας ἐλθόντων περιγενόμενος ῥᾷον καὶ τοὺς λοιποὺς παρεστήσατο· ἑτοίμως γὰρ ὡς ἐξήμαρτον αὐτῷ ὁμολόγησαν. ὁ δὲ Ἀνδρίσκος εἰς τὴν Θρᾴκην ἀπέδρα, καὶ δύναμιν ἀθροίσας συνέβαλε τῷ Μετέλλῳ προϊόντι οὗ προεχώρει. καὶ τῶν προμάχων αὐτοῦ τραπέντων τό τε συμμαχικὸν αὐτοῦ ἐσκεδάσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ
W II 115 Βύζου Θρᾳκὸς δυνάστου προδοθεὶς ἐδικαιώθη.

6 τε A, μὲν PW. 9 προσηταιρίσατο A, προσηταιρίζετο PW. 14 προσχωρήσας A.

ad Romanos scripsit omnia; et coacto a sociis exercitu rei gerendae intentus ad Macedoniam processit. Romani igitur P. Iuventium cum exercitu contra eum miserunt. quem Andriscus circa Macedoniam adortus interfecit; ac caeteros etiam trucidasset, nisi noctu discessissent. post haec in Thessalia passim grassatus Thraces sibi adiunxit. quamobrem Romani Quintum Caecilium Metellum praetorem cum magnis copiis miserunt. cui Macedoniam ingresso Attalus classe auxilio venit. Andriscus igitur de ora maritima sollicitus, ulterius progredi non est ausus, sed paulum extra Pydnam productis copiis, equestri praelio victor, metu pedestris exercitus retro abiit. ea tamen victoria elatus, copiis bifariam divisis, partem ad vastandam Thessaliam misit, partem apud se retinuit. proinde Metellus eorum paucitate contempta in aciem descendit; ac victis iis qui primi ad manus venerant, facilius etiam caeteros ad officium reduxit, ingenue peccatum suum agnoscentes. Andriscus vero in Thraciam profugus reparatis copiis cum Metello progrediente qua res ferebat conflixit; suisque propugnatoribus profligatis, sociisque dissipatis, a Byza dynasta Thrace proditus poenas dedit.

Καὶ Ἀλέξανδρος δέ τις Περσέως καὶ αὐτὸς λέγων εἶναι υἱὸς καὶ χεῖρα συναγαγὼν κατέλαβε τὴν περὶ τὸν Μέστον καλούμενον ποταμὸν χώραν· ὃν ὁ Μέτελλος ἐπεδίωξεν ὑποφυγόντα μέχρι τῆς Δαρδανίας.

29. Ἐπὶ δὲ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ῥωμαῖοι Πείσωνα τὸν P I 467 ὕπατον ἔστειλαν. ὃς τῇ μὲν Καρχηδόνι καὶ τῷ Ἀσδρούβᾳ οὐ προσέμιξεν, ἐπὶ δὲ τὰς παραλίους πόλεις ἐτράπετο· καὶ τῆς μὲν Ἀσπίδος ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Νέαν πόλιν ἑλὼν κατέσκαψεν· ἐπὶ δὲ Ἱππῶνα πόλιν ὁρμήσας κατέτριψε τὸν καιρὸν μηδὲν περάνας. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀνεθάρσησαν διὰ ταῦτα καὶ ὅτι καί τινες αὐτοῖς προσεγένοντο σύμμαχοι. μαθόντες οὖν ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι οἵ τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα ὥρμησαν καὶ ὕπατον αὐτὸν ἐψηφίσαντο, καίτοι τῆς ἡλικίας μὴ ἐφιείσης αὐτῷ τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ τά τε ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πατρὸς Παύλου καὶ τοῦ πάππου Ἀφρικανοῦ ἐλπίδα παρεῖχον B ἅπασι βεβαίαν καὶ τῶν πολεμίων δι' αὐτοῦ κρατήσειν καὶ τὴν Καρχηδόνα παντελῶς ἐξαιρήσειν.

Ἐν ᾧ δ' ὁ Σκιπίων εἰς τὴν Λιβύην ἐκομίζετο, Μαγκῖνος παραπλέων τὴν Καρχηδόνα χωρίον τι τοῦ τείχους αὐτῆς ἐντὸς ὂν Μεγαλία ὀνομαζόμενον καὶ ἐπὶ πέτρας ἀποτόμου καθῆκον πρὸς θάλασσαν πολύ τε τῆς ἄλλης πόλεως ἀπηρτημένον καὶ μηδὲ πολ-

3 μετεδίωξεν A. 5 τοῖς καρχηδονίοις B. 7 παράλους A. 13 αὐτὸν add AB. 15 post πατρὸς A add αὐτοῦ. 16 ἅπασαν A. 19 αὐτοὺς A. ὃν A, ὢν PW. 20 Μεγαλία] sic libri. Appianus Μέγαρα, alii *Magalia* et *Magaria*. ἀκροτόμου B.

Fontes. *Cap.* 29. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

Sed et Alexander quidam, Persei filium se professus, regionem Mesto flumini adiacentem occupavit; quem Metellus usque in Dardaniam est persecutus.

29. Contra Carthaginienses missus Piso consul, urbe et Hasdrubale omissis maritimas urbes invasit; et ab Aspide (Clupea) repulsus, Neapoli capta et eversa in Hipponis obsidione tempus frustra trivit. unde Carthaginienses, sociorum etiam auxiliis aucti, animos receperunt. quo Romani tam qui in castris quam qui in urbe erant cognito, citra dubitationem Scipionem consulem crearunt. nam quamvis aetas adhuc ei dignitati immatura erat, tamen et res eius gestae et virtus patris Pauli et avi Africani certam spem afferebant omnibus, eius armis et hostes superatum iri et Carthaginem perituram.

Scipione in Africam navigante Mancinus, Carthaginis litus legens locum quendam intra moenia, nomine Megalia, in praerupta petra in mare prominentem et longe ab urbe remotum, cum non magno praesidio

λοὺς φρουροὺς ἔχον ὡς τῇ φύσει ὂν ἐρυμνὸν κατανοήσας, κλίμακας ἐξαπιναίως προσθεὶς ἀπὸ τῶν νεῶν ἐπανέβη. ἤδη δὲ ἀνελθόντος συνέδραμον μὲν τῶν Καρχηδονίων τινές, οὐ μέντοι καὶ ἐκκροῦσαι αὐτὸν ἠδυνήθησαν. ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Πείσωνα C τά τε γεγονότα ἐδήλωσε καὶ αὐτῷ ἐπαμῦναι ἠξίωσε. πόρρω δ' ὢν ἐν τῇ μεσογείῳ οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμος ὁ Πείσων ἐγένετο. ὁ δὲ Σκιπίων ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀγγελίαν νυκτὸς κατὰ τύχην ἐλθὼν εὐθὺς ἐβοήθησεν. εἷλον γὰρ ἂν τὸν Μαγκῖνον οἱ Καρχηδόνιοι ἢ καὶ διέφθειραν, εἰ μὴ παραπλεούσας εἶδον τὰς ναῦς τοῦ Σκιπίωνος. τότε δ' ἠθύμησαν μέν, οὐκ ἀπέστησαν δέ. αἰχμαλώτους οὖν τινας ἔπεμψεν ὁ Σκιπίων ἐροῦντας ὅτι πάρεστι. καὶ τοῦτο γνόντες οὐχ ὑπέμειναν ἔτι ἀλλ' ἀνεχώρησαν καὶ τὸν Ἀσδρούβαν μετεπέμψαντο καὶ ταφρεύμασι καὶ σταυρώμασι τὸ πρὸ τῶν οἰκιῶν διατείχισμα διεφύλαξαν. ὁ μέντοι Σκιπίων τὰ μὲν Μεγαλία τὸν Μαγκῖνον φρουρεῖν κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Πείσωνα καὶ D πρὸς τὰς δυνάμεις ἀπῆρεν, ὡς ἂν μετ' αὐτῶν ἔργου ἔχηται. καὶ ἐπανῆλθε ταχέως σὺν τῷ κουφοτάτῳ τῆς στρατιᾶς, καὶ κατέλαβε τὸν Ἀσδρούβαν εἰς τὴν Καρχηδόνα εἰσελθόντα καὶ δεινῶς τῷ Μαγκίνῳ ἐπιτιθέμενον· καὶ ἐλθὼν ὁ Σκιπίων τὴν ἐπίθεσιν ἔλυσεν. ἀφικομένου δὲ καὶ τοῦ Πείσωνος ἤδη, ἐκεῖνον μὲν ἔξω τοῦ τείχους αὐλίσασθαι κατά τινας πύλας ἐκέλευσε, καὶ στρατιώτας ἑτέρους πρὸς πυλίδα τινὰ πολὺ ἀφ' ἑαυτῶν ἀπέχουσαν περιέπεμψε, παραγγείλας αὐτοῖς ἅττα πράξειν ἐχρῆν, αὐτὸς δὲ τὸ κράτιστον τοῦ

4 τὸν om A. 14 διεφύλαξεν A. 16 αὐτοῦ A. 18 καὶ om A. 20 καὶ om AB. 21 αὐλίζεσθαι A. 22 περιέτρεψε A.

custodiri, ut qui situ ipso defenderetur, animadverteret, scalis subito ex navibus admotis adscendit. quem cum iam teneret, etsi Carthaginienses aliquot concurrerunt, eum tamen expellere non potuerunt. at ille Pisoni quid egisset nuntiat et auxilia sibi mitti petit. sed Piso, qui procul in mediterraneis aberat, nihil opis ei tulit. Scipio vero sub ipsum nuntium forte fortuna noctu adventans statim auxilium ei tulit. nam Carthaginienses Mancinum cepissent vel occidissent, nisi naves Scipionis appellere vidissent. tum vero etsi animos desponderant, non tamen ab obsidione recesserunt prius quam Scipio se adesse per captivos quosdam eis nuntiari iussit; arcessitoque Hasdrubale fossis et aggeribus murum aedificiis obductum munierunt. Scipio Mancino Megalia tueri iusso ad Pisonem et copias abiit, ut cum eis bellum urgeret: sed celeriter cum expeditissimis cohortibus reversus Mancinum ab acerrima Hasdrubalis ex urbe oppugnatione liberavit. cum iam Piso quoque advenisset, eum extra moenia ad portas quasdam manere iussit; alios milites ad aliam portam longe distantem, monitos quid facto opus esset, misit: ipse optima copiarum parte assumpta sub noctem mediam transfugis ducibus intra

*στρατοῦ κατὰ μέσας νύκτας λαβὼν ἔνδον τοῦ περιβόλου ἐγένετο,
αὐτομόλοις χρησάμενος ἄγουσι, καὶ ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμὼν
καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας τούς τε ἔξωθεν ἐφεδρεύοντας εἰσήγαγε* P I 468
*καὶ τοὺς φύλακας ἔφθειρε. καὶ πρὸς τὰς πύλας ἠπείχθη καθ᾽ ἃς
ὁ Πείσων προσήδρευε, τοὺς φρουροὺς τοὺς τὰ μέσα φυλάττοντας
ὀλίγους καθ᾽ ἑκάστους ὄντας τρέπων, ὥστε τὸν Ἀσδρούβαν ἅμα
τε πυνθάνεσθαι τὰ γενόμενα καὶ ὁρᾶν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν
μικροῦ πᾶσαν οὖσαν ἐντός. καὶ χρόνον μέν τινα ἀντέσχον, ἔπειτα
τὴν μὲν ἄλλην πόλιν ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὸν Κώθωνα τήν τε Βύρσαν
κατέφυγον. εἶτα ὁ Ἀσδρούβας πάντας τοὺς τῶν Ῥωμαίων αἰχμα-
λώτους ἀπέκτεινεν, ὅπως ἀπόγνωσιν συγγνώμης σχόντες οἱ Καρ-
χηδόνιοι προθυμότερον ἀντικαρτερήσωσι· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν* B
ἐπιχωρίων ὡς προδιδόντας ἑαυτοὺς διεχρήσατο. καὶ ὁ Σκιπίων W II 116
*περιεσταύρωσε μὲν αὐτοὺς καὶ ἀπετείχισεν, οὐ μὴν καὶ ταχέως
εἷλε. τά τε γὰρ τείχη καρτερὰ ἦν καὶ οἱ ἐντὸς πολλοὶ ὄντες
ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἠμύνοντο καὶ σίτου ἀφθόνως εἶχον. ὁ
γὰρ Βιθίας ὁλκάδας ἀπὸ τῆς ἄντικρυ τῆς πόλεως ἠπείρου κατὰ
κῦμα καὶ ἄνεμον, ὁσάκις σφοδρῶς ἔπνει, ἐς τὸν λιμένα αὐτοῖς
εἰσέπεμπε. πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπενόησε καὶ
ἐπετέλεσε· τὸν γὰρ εἴσπλουν τοῦ λιμένος στενὸν ὄντα συνέχωσε,
χαλεπῶς μὲν καὶ ἐπιπόνως, ὅμως μέντοι ὑπὸ πολυχειρίας τὸ ἔργον
ἐξείργαστο. εἴργειν μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπεχείρουν οἱ Καρχηδόνιοι,* C
*καὶ πολλαὶ μάχαι ἐν τούτῳ ἐγίνοντο, οὐ μέντοι καὶ κωλῦσαι τὸ
χῶσαι ἠδυνήθησαν.*

10 *τῶν* om B. 15 *εἷλεν· ἦν γὰρ τὰ τείχη καρτερὰ καὶ* B. 19 *καὶ* prius om A. 20 *συνέχωσε* om C.

moenia penetravit, et ad portam illam transgressus, vectibus resectis et introductis iis qui foris exspectabant, vigiles cecidit; propereque ad portas ante quas Piso stationem habebat accurrit, profligatis custodibus qui medias partes tuebantur et singulis in locis pauci erant. ita Hasdrubal simul et quid actum esset audivit et Romanas copias paene universas intra urbem vidit. Carthaginienses cum aliquamdiu restitissent, in Cothonem et Byrsam confugerunt. deinde Hasdrubal omnes Romanos captivos occidit, ut cives desperata venia hosti alacrius resisterent: multos etiam ex popularibus proditionis suspectos sustulit. Scipio etsi eos muris et aggeribus sepsit, non statim tamen expugnavit. nam et moenia firma erant, et multi in angusto conclusi spatio fortiter se defendebant, commeatu abunde instructi Bithiae subsidio: qui ex obversa urbi continente, observato fluctu ventique impetu, onerarias eis naves in portum submittebat. contra quod Scipio rem magnam et excogitavit et perfecit, aditu portus angusto, difficulter quidem magnoque cum labore, sed tamen operarum multitudine tandem obstructo, quamvis Carthaginienses crebris dimicationibus id opus prohibere conarentur.

30. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι, τοῦ στόματος τοῦ λιμένος χωσθέντος, τῇ τοῦ σίτου σπάνει δεινῶς ἐπιέσθησαν· καὶ οἱ μὲν ηὐτομόλουν, οἱ δὲ ἐγκαρτεροῦντες ἔθνησκον, οἱ δὲ τῶν νεκρῶν ἐγεύοντο. ὅθεν ἀθυμήσας Ἀσδρούβας πρέσβεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα περὶ σπονδῶν ἔπεμψε· καὶ ἔτυχεν ἂν τῆς ἀδείας, εἰ μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασι καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρᾶ-
D ξαι ἠθέλησε. διαμαρτὼν οὖν αὐτῆς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γυναῖκα κατέκλεισεν, ἐπεὶ τῷ Σκιπίωνι ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ τῶν τέκνων διεκηρυκεύσατο· καὶ τἆλλα διῴκει τολμηρότερος γενόμενος διὰ τὴν ἀπόγνωσιν. αὐτός τε οὖν καὶ ἄλλοι ἀπονοίᾳ κρατούμενοι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμάχοντο, καὶ τὰ μὲν ἡττῶντο τὰ δ' ἐπεκράτουν, καὶ ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς μηχανάς. καὶ ὁ Βιθίας δὲ φρούριόν τι ἐρυμνὸν ἔχων καὶ ἐπὶ πολλὰ τῆς ἠπείρου προϊὼν τούς τε Καρχηδονίους ὠφέλει καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκου. διὸ καὶ ὁ Σκιπίων τὸ στράτευμα διελὼν τὸ μὲν τῇ Καρχηδόνι προσεδρεύειν ἔταξε, τὸ δὲ ἐπὶ τὸν Βιθίαν ἔπεμψεν, ἐπιστήσας αὐτῷ τὸν ὑποστράτηγον τὸν Γάϊον Λαίλιον· καὶ αὐτὸς ἑκατέρωσε
P I 469 διεφοίτα ἄμφω ἐπισκοπῶν. καὶ ἧλω τὸ φρούριον. εἶτ' αὖθις πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐπολιορκεῖτο ἡ Καρχηδών.

Ἀπογνόντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι μηκέτι ἑκάτερον τεῖχος διασώσασθαι δύνασθαι, εἰς τὸν τῆς Βύρσης περίβολον ἅτε καὶ ἐρυμνότερον ἀνεσκευάσαντο, καὶ μετακομίσαντες ὅσα ἠδύναντο,

7 ante διαμαρτὼν B add καί. 8 ἑαυτῆς ABC, αὐτῆς PW. 10 οὖν om A. 12 ἀπεμηχανῶντο A. 15 καρχηδονία A. 21 καὶ om A.

Fontes. *Cap. 30. Dionis Historiae Romanae libri deperditi.*

30. Tum vero Carthaginienses, penuria commeatus graviter urgente, alii transfugerunt, alii qui obsidionem tolerabant partim moriebantur partim cadavera gustabant. Hasdrubal igitur spe destitutus, legatis ad Scipionem de pace missis impunitatem impetrasset, nisi caeteris etiam omnibus salutem et libertatem petiisset. itaque frustratus uxorem in arce conclusit, quod de se ipsa et liberis suis caduceatorem illa ad Scipionem misisset; caeteraque instruxit desperatione factus audacior. atque ipse una cum aliis noctes diesque pugnabant, alias vincentes, alias succumbentes, et Romanorum machinis alias machinas opponebant. ad haec Bithias, cui munitum castellum erat, longe in continentem excurrendo et Carthaginienses iuvabat et Romanis incommodabat. quare Scipio divisis copiis partem in obsidione reliquit, partem contra Bithiam misit C. Laelio legato duce: ipse ultro citroque commeans utrinque inspexit omnia. castello capto rursus toto cum exercitu urbem obsedit.

Carthaginienses igitur abiecta spe utriusque munitionis defendendae in Byrsam ut munitiorem contulere quae potuerunt omnia, navali

κατέπρησαν νυκτὸς τὸ νεώριον καὶ τῶν ἄλλων τὰ πλείω, ἵνα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς πολεμίους στερήσωσιν. ὡς δ' ἔγνων τὸ ἔργον οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν λιμένα κατέσχον καὶ ἐπὶ τὴν Βύρσαν ὥρμησαν, καὶ κατασχόντες τὰς ἑκατέρωθεν αὐτῆς οἰκίας οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τεγῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἀεὶ ἐχομένας ἐβάδιζον οἱ δὲ τοὺς τοίχους διορύσσοντες κάτωθεν διῄεσαν, ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν B ἀφίκοντο. ἐνταῦθα δὲ γενομένοις οὐκέτι ἀντῆραν οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλ' ἐπεκηρυκεύσαντο, πλὴν τοῦ Ἀσδρούβου. ἐκεῖνος δὲ μετὰ τῶν αὐτομόλων (ὁ γὰρ Σκιπίων οὐκ ἐσπείσατο αὐτοῖς) εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνειλήφθη μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων, κἀντεῦθεν ἠμύνετο τοὺς προσβάλλοντας, μέχρις οὗ ἐμπρήσαντες τὸν νεὼν οἱ αὐτόμολοι ἐπὶ τὸ τέγος αὐτοῦ ἀνέβησαν, τὴν ἐσχάτην τοῦ πυρὸς ἀνάγκην ἀναμένοντες· τότε γὰρ ἡσσηθεὶς πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθεν ἱκετηρίαν ἔχων. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ γυνὴ ἀντιβολοῦντα ὀνομαστὶ ἀνεκάλεσεν, καὶ ἐξονειδίσασα ὅτι ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν πράξας οὐκ ἐπέτρεψεν ἐκείνῃ σπείσασθαι, τὰ τέκνα C ἐνέβαλεν εἰς τὸ πῦρ καὶ ἑαυτὴν προσεπέρριψεν.

Ἑλὼν οὖν οὕτω τὴν Καρχηδόνα ὁ Σκιπίων τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε τάδε "Καρχηδὼν ἑάλω· τί οὖν κελεύετε;" ἀναγνωσθέντων οὖν τούτων βουλὴν ἔθεντο περὶ τοῦ τί δέον ποιεῖν. καὶ ὁ μὲν Κάτων κατασκάψαι τὴν πόλιν καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξαφανίσαι δεῖν ἐγνωμάτευσεν, ὁ δὲ Νασικᾶς φείσασθαι τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔτι συνεβούλευε. κἀντεῦθεν εἰς ἀντιλογίαν πολλὴν W II 117

4 ὥρμησαν] ἐχώρησαν A. 10 ἀνειλήφθη AB, ἀνειλήφθει C, ἀνειληλύθει PW. 15 ἑαυτοῦ A. 18 ὁ om AB. 20 ποιεῖν] εἰπεῖν A. 21 ἐξαφανίσαι om A.

noctu incenso, et caeterarum partium plerisque, ne hostibus usui essent. tum Romani portu occupato Byrsam adorti, aedibus quae utrinque erant conscensis, partim in ipsis tectis ad vicinas transibant, partim parietibus inferne perfossis in ipsam arcem penetrabant. quo cum venissent, Carthaginienses pugna omissa pacem petierunt, praeter Hasdrubalem. qui cum transfugis (iis enim Scipio veniam negarat) et uxore atque liberis in Aesculapii templum contrusus se contra oppugnantes defendebat, donec transfugae aede incensa eiusque tecto conscenso extremam ignis necessitatem exspectarunt. tum demum supplex ad Scipionem accessit. quem cum uxor deprecantem videret, eo nominatim vocato exprobravit quod privatae saluti consulens ipsi pacem impetrare non permisisset; ac primum liberos, deinde semetipsam in ignem coniecit.

Carthagine ad hunc modum capta Scipio scripsit in hanc sententiam "Carthago capta est: quid igitur iubetis?" qua de re cum lectis his deliberaretur, Catone urbem evertendam et Carthaginienses delendos esse censente, Nasica vero adhuc eis parcendum esse asseverante, magna

προήχθη καὶ ἀμφισβήτησιν τὸ συνέδριον, ἕως ἔφη τις ὅτι εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον ἀλλά γε ἑαυτῶν ἕνεκα φείσασθαι αὐτῶν ἀναγκαῖον νομίζοιτο ἄν, ἵν' ἀνταγωνιστὰς αὐτοὺς ἔχοντες ἀρετὴν
D ἀσκῶσι, καὶ μὴ πρὸς ἡδονὰς καὶ τρυφὴν τράπωνται, τῶν δυναμένων αὐτοὺς καταναγκάζειν εἰς ἄσκησιν τῶν πολεμικῶν περιαιρεθέντων, καὶ χείρους ὑπ' ἀνασκησίας γένωνται, ἀξιοχρέους ἀντιπολέμους μὴ ἔχοντες. ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων πάντες κατασκάψαι τὴν Καρχηδόνα ὡμογνωμόνησαν, μήποτε εἰρηνήσειν ἐκείνους πιστεύσαντες ἀκριβῶς. καὶ πᾶσα ἄρδην ἀνάστατος γέγονε, καὶ ἐπάρατον ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαι τινά. καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἁλόντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθησαν κἀκεῖ διεφθάρησαν, ὀλίγοι δέ τινες πλὴν τῶν πάνυ πρώτων ἐπράθησαν· οὗτοι γὰρ οἵ τε ὅμηροι καὶ ὁ Ἀσδρούβας καὶ ὁ Βιθίας ἄλλοι ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἐν φρουραῖς ἀδέσμοις κατεβίωσαν.
P I 470 ὁ δὲ Σκιπίων δόξης τε ἔτυχε καὶ τιμῆς, καὶ Ἀφρικανὸς οὐκ ἀπὸ τοῦ πάππου ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπεκέκλητο πράξεων.

31. Τότε δὲ καὶ ἡ Κόρινθος κατεσκάφη. ἐπεὶ γὰρ οἱ τῶν Ἑλλήνων κορυφαιότατοι ὑπὸ Παύλου τοῦ Αἰμιλίου μετῳκίσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ λοιποὶ τὸ μὲν πρῶτον πρεσβείαις τοὺς ἄνδρας ἀπῄτουν, ὡς δ' οὐκ ἔτυχον, καί τινες ἐκείνων τὴν οἴκαδε ἀπογνόντες ἐπάνοδον ἑαυτοὺς διεχρήσαντο, χαλεπῶς διέ-

1 καὶ alterum] μὴ A, καὶ μὴ B. 6 ἀντιπολεμίους A. 7 ἐκ] ἵν' ἐκ A. 8 ὁμογνωμόνησαν A. 12 πρῶτον B. 17 οἱ τῶν ἑλλήνων ABC, τῶν Ἑλλήνων οἱ PW. 18 παύλου του αἰμιλίου B, τοῦ Παύλου Αἰμιλίου PW. Παύλου om A.

Fontes. *Cap.* 31. *Dionis Historiae Romanae libri deperditi: excerptum Ursinianum* 165.

orta est dissensio. quidam vero dixit, si nulla alia de causa, propter ipsos Romanos saltem eis parci necesse esse, ut adversarios habentes virtutem exercerent, neque ad luxum et delicias converterentur, sublatis iis a quibus ad rei bellicae exercitationem cogerentur; neve per ignaviam deteriores fierent, paribus adversariis carentes. tandem tamen una omnium sententia fuit Carthaginem evertendam esse, cum credere non possent eam urbem unquam sincere pacem servaturam. itaque funditus eversa est, et eius solum diris imprecationibus obstrictum, ne quis unquam in eo habitaret. ex captivis plerique in carcere perierunt: pauci, principibus exceptis, venditi. nam ii et obsides et Hasdrubal et Bithias, alii in aliis Italiae partibus, vitam in liberis custodiis exegerunt. Scipio gloriam et honorem adeptus nomen Africani non iam ab avo haereditarium sed per se partum habuit.

31. Tum Corinthus etiam est eversa. nam cum Paulus Aemilius Graecorum principes in Italiam transtulisset, caeteri primum eos legationibus repetiverunt, ea autem re non impetrata, cum quidam eorum domum

κειντο καὶ πένθος δημόσιον ἐποιήσαντο, τοῖς τε τὰ Ῥωμαίων φρονοῦσι παρὰ σφίσιν ὠργίζοντο, οὐ μέντοι καὶ πολέμιόν τι ἐπεδείξαντο, μέχρις οὗ τοὺς περιλιπεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐκομίσαντο. τότε δὲ διενεχθέντες ἀλλήλοις οἵ τ' ἠδικημένοι καὶ οἱ τὰ ἀλλότρια B ἔχοντες ἐπολέμησαν. ἤρξαντο δὲ τῆς διαφορᾶς οἱ Ἀχαιοί, τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγκαλοῦντες ὡς αἰτίοις τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς· καὶ τῶν Ῥωμαίων διαλλακτὰς αὐτοῖς στειλάντων οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ὥρμησαν, Κριτόλαον προστησάμενοι. δείσας οὖν ὁ Μέτελλος μὴ καὶ τῆς Μακεδονίας ἅψωνται (ἤδη γὰρ εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρῆλθον), προαπήντησεν αὐτοῖς καὶ ἐτρέψατο.

Καὶ τοῦ Κριτολάου πεσόντος διχῇ διῄρητο τὸ Ἑλληνικόν. οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέκλιναν καὶ τὰ ὅπλα κατέθεντο, οἱ δὲ καὶ ἔτι ἐστασίαζον τῷ Διαίῳ τὰ πράγματα ἐπιτρέψαντες. ἃ μαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπ' αὐτοὺς τὸν Μόμμιον ἔπεμψαν. ὃς C τὸν μὲν Μέτελλον ἀπήλλαξεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου εἴχετο. καί τινα πληγὴν μέρει τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας, τοῦ Διαίου καταδιώξαντος μέχρι τοῦ σφῶν στρατοπέδου τοὺς φεύγοντας, ἀντεπεξῆλθε, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἦλθε χαράκωμα. ἀθροίσας δὲ δύναμιν ὁ Δίαιος πλείονα συμβαλεῖν αὐτοῖς ἐπεχείρησεν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξώρμησαν οἱ Ῥωμαῖοι, κατεφρόνησεν αὐτῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων κοῖλον ὂν προῆλθεν. ἰδὼν οὖν τοῦθ' ὁ Μόμμιος, τῶν ἱππέων τινὰς λάθρα

3 περιλειπεῖς C. 4 τοὺς ἀλλοτρίους A. 5 ἤρξαντο δὲ — 7 οὐκ ἐπείσθησαν Dionis excerptum Ursinianum 165. 8 ὥρμισαν B. 13 δικαίῳ A. 16 στρατᾶς λαὸν A. 18 ἀντεπεξῆλθον A. 20 κατεφρόνησαν C. 21 ἐς BC.

reditionis spe sublata ipsi sibi manus attulissent, graviter afflicti publicum luctum instituerunt, Romanorum apud se studiosis irati; nihil tamen hostile prae se tulerunt, donec reliquis ex iis viris receptis ii quibus iniuriae factae erant et qui aliena tenebant bellum susceperunt. Achaei dissensionis auctores, Lacedaemonios sibi causam malorum exstitisse conquerentes, arbitris Roma missis non paruerunt, sed Critolao duce creato arma ceperunt. itaque veritus Metellus ne Macedoniam quoque invaderent (iam enim Thessaliam intrarant), prior obviam profectus eos profligavit.

Critolao caeso Graeci in duas partes sunt distracti, cum alii positis armis pacem expeterent, alii seditionem urgerent, Diaeo summa rerum permissa. quo Romani cognito Mummium Metello successorem miserunt. qui cum belli administratione suscepta plagam ex insidiis cum parte exercitus accepisset, Diaeo fugientes usque ad castra persecuto, vicissim egressus eo profligato ad Achaeorum vallum venit. Diaeus vero maioribus copiis collectis, pugnare paratus, Romanos in castris se continentes contempsit, in convallem inter castra mediam progressus. eo viso Mummius

ἔπεμψεν, ἵν' ἐκ πλαγίου αὐτοῖς ἐπιγένωνται. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι
D προσβαλόντες αὐτοὺς συνετάραξαν, ἐπήγαγε τὴν φάλαγγα κατὰ πρόσωπον, καὶ πολλοὺς ἐφόνευσεν. ἐκ δὲ τούτου Δίαιος μὲν ἀπογνοὺς ἑαυτὸν ἀπέκτεινε, τῶν δ' ἐκ τῆς μάχης περισωθέντων οἱ μὲν Κορίνθιοι κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδάσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι οἴκαδε ἔφυγον. ὅθεν καὶ οἱ ἐν τῷ τείχει Κορίνθιοι πάντας ἀπολωλέναι νομίσαντες ἐξέλιπον τὴν πόλιν· καὶ κενὴν αὐτὴν ἀνδρῶν ὁ Μόμμιος ἔλαβε. καὶ μετὰ ταῦτα κἀκείνους καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπόνως προσεποιήσατο. καὶ τότε μὲν τά τε ὅπλα αὐτῶν καὶ ὅσα πρὸς τοῖς ἱεροῖς ἀνέκειντο καὶ τοὺς ἀνδριάντας τάς τε γραφὰς καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς κόσμον εἶχον παρείλετο, πεμφθέντων
P I 471 W II 118 δέ οἱ τοῦ τε πατρὸς καὶ ἄλλων ἐπὶ καταστάσει τῶν ἁλόντων, τείχη τέ τινων περιεῖλε καὶ ἐλευθέρους πάντας καὶ αὐτονόμους πλὴν τῶν Κορινθίων ἀφῆκε. τῆς δὲ Κορίνθου τούς τε οἰκήτορας ἀπέδοτο καὶ τὴν χώραν ἐδημοσίωσε, τά τε τείχη καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πάντα κατέσκαψε, φοβηθεὶς μὴ καὶ αὖθις τινὲς πρὸς αὐτὴν οἷα μεγίστην συστῶσιν. ἵνα δὲ μήτε τις ἐκείνων λάθῃ μήτε τῶν λοιπῶν τις Ἑλλήνων πραθῇ ὡς Κορίνθιος, συνεκάλεσε, πρὶν ἐκφῆναι τὸ ποιητέον, πάντας τοὺς παρόντας, καὶ αὐτοὺς ἀφανῶς πως τοῖς στρατιώταις ἐγκυκλωσάμενος ἐκήρυξε τήν τε τῶν ἄλλων ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν Κορινθίων δούλωσιν.
B ἔπειτα προσέταξε πᾶσι τῶν παρεστηκότων σφίσι λαβέσθαι, καὶ οὕτω σαφῆ τὴν διάκρισιν αὐτῶν ἐποιήσατο.

3 δὲ om A. 9 τά τε ABCW, τὰ P. 16 καὶ om A. 18 μήτε] ἢ A. 20 κυκλωσάμενος A. 21 τε om A. 22 τῶν om A.

aliquot equites misit qui hostes ex obliquo aggrederentur; a quibus cum turbati essent, phalange a fronte adducta multos occidit. unde Diaeus desperatis rebus sibi manus attulit. ex iis vero qui e pugna evaserant Corinthii passim in agris sunt dispersi, caeteri domum refugerunt. proinde Corinthii qui moenia tuebantur omnes periisse rati urbem deseruerunt. qua Mummius viris vacua capta et illos et caeteros Graecos citra laborem domuit. ac tum eis arma, donaria templorum, statuas, picturas et alia ornamenta ademit. patre autem eius cum aliis ad res post victoriam componendas misso, quorundam moenia evertit; omnesque liberos et sui iuris esse passus est praeter Corinthios. quos sub corona vendidit, agro eorum publicato, muris caeterisque omnibus aedificiis subversis, veritus ne eam alii ob tantam amplitudinem occuparent. ne quis vero Corinthiorum lateret, aut aliorum Graecorum pro Corinthio veniret, omnes qui aderant, priusquam quid agendum esset declararet, convocavit, iisque dissimulanter militibus circumclusis tum reliquorum libertatem tum Corinthiorum servitutem pronuntiavit. deinde quemque sibi proximum apprehendere iussit, ut plane discernerentur.

Καὶ ἡ μὲν Κόρινθος οὕτως ἀνάστατος γέγονε, τὸ δ' ἄλλο Ἑλληνικὸν παραχρῆμα μὲν καὶ σφαγαῖς καὶ χρημάτων ἐκλογαῖς ἐκακώθη, ἔπειτα ἔν τε ἀδείᾳ καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τοσαύτῃ ἐγένετο ὥστε λέγειν ὅτι, εἰ μὴ θᾶττον ἑαλώκεισαν, οὐκ ἂν ἐσέσωντο.

Ἡ μὲν οὖν Καρχηδὼν ἥ τε Κόρινθος αἱ ἀρχαῖαι ἐκεῖναι τοῦτο τέλος ἔσχον ἅμα, χρόνῳ δὲ πολλῷ ὕστερον ἀποικίαν Ῥωμαίων λαβοῦσαι ἤνθησαν αὖθις καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανῆλθον κατάστασιν.

Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαίοις, βίβλων τυχὼν τῶν πάλαι ταῦτα ἱστορησάντων ἀρχαίων ἀνδρῶν, ἐκεῖθεν ἐξείληφα κατ' ἐπιτομὴν καὶ τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐντέθεικα, C *ἐπὶ δὲ τοῖς ἑξῆς ἃ τοῖς ὑπάτοις καὶ τοῖς δικτάτορσιν ἐπράχθη μέχρις ἂν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ διῳκεῖτο τὰ πράγματα, μή μέ τις αἰτιῷτο ὡς ἢ καταφρονήσει ἢ ῥᾳθυμίᾳ ἢ ὄκνῳ ταῦτα παρελθόντα καὶ ἀτελὲς οἷον εἰακότα τὸ σύγγραμμα. οὐ γὰρ ῥᾳστώνῃ μοι τὰ λείποντα παρεώραται, οὐδ' ἡμιτελὲς ἑκὼν τὸ πόνημα καταλέλοιπα, ἀλλ' ἀπορίᾳ βίβλων αἵπερ αὐτὰ διεξίασι, καὶ ταῦτα πολλάκις ζητήσαντί μοι ταύτας, μὴ εὑρηκότι δ' ὅμως, οὐκ οἶδα εἴθ' ὅτι μὴ σώζοιντο, τοῦ χρόνου διεφθαρκότος αὐτάς, εἴθ' ὅτι μὴ φροντιστικώτερον τὴν τούτων ἴσως ζήτησιν ἐποιήσαντο* D *οἷς αὐτὴν ἀνεθέμην, αὐτὸς ὑπερόριος ὢν καὶ πόρρω τοῦ ἄστεος ἐν νησῖδι ἐνδιαιτώμενος. ὅτι γοῦν μοι ταῖς βίβλοις ταύ-*

3 *ἐν* alterum om A. 4 *εἰ μὴ ὅτι* A. 5 *ἀρχαὶ* A. 6 *τοῦτο τέλος*] cf. p. 141 v. 13 *τοῦτο τέλος ἐγένετο.* *ἅμα ἔσχον* AB. 10 *ἱστορησάντων ταῦτα* B. *ἀρχαίων* om A. 11 *τούτων* A. 14 *μέ*] *τέ* A. *αἰτιόωτο* C. 20 *ἴσως* om A. 21 *αὐτὴν*] *αὐτοῖς* A. 22 *νησιδίῳ* A. *διαιτώμενος* C.

Corintho sic eversa, Graecia initio statim et caedibus et pecuniarum exactionibus est vexata, deinde tamen libertatem et felicitatem adepta, ut dicerent, ni mature capti essent, se incolumes esse non potuisse.

Carthaginis et Corinthi vetustissimarum urbium tum simul hic fuit exitus: longo autem tempore post, colonis Romanorum eo missis, reflorescentes ad pristinum statum redierunt.

Hactenus res a Romanis gestas ex veteribus scriptoribus in compendium redactas exposui. quae vero deinceps a consulibus et dictatoribus, dum illa rei publicae forma viguit, gesta sunt, ea nemo putet a me vel contemptu vel negligentia vel pigritia praeterita esse. nam quo minus absolutum hoc opus ederetur, non per me stetit, sed penuria librorum, quibus ista continentur, voluntati meae ad perfectionem historiae contendenti obstitit. quos cum saepe quaesierim, reperire non potui, haud scio utrum vetustate amissos an vero negligentius inquisitos ab iis quibus id negotii dedi, dum ipse extorris et procul ab urbe in parva

ταις νῦν οὐκ ἐξεγένετο ἐντυχεῖν, ἡμίεργος ἐντεῦθεν ὅσον ἐπὶ τοῖς τῶν ὑπάτων ἔργοις ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῖς τῶν δικτατόρων ἡ ἱστορία γεγένηται. παρελθὼν οὖν αὐτὰ καὶ ἄκων, τὰ τῶν αὐτοκρατόρων συγγράψομαι, μικρά τινα προδιηγησάμενος, ἵν' ὅθεν εἰς αὐταρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας ἢ καὶ δημοκρατίας οἱ Ῥωμαῖοι μετηνέχθησαν, δῆλον εἴη τοῖς ἀναγνωσομένοις τὸ σύγγραμμα, ἅμα τε πρὸς τούτῳ καὶ ἀκολουθίας ἔχοιτο ἡ γραφή.

LIBER DECIMUS.

P I 472 1. Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἱστόρηται, βασιλεῦσιν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀνεῖτο ἀρχὴ μέχρι τῆς τῶν Ταρκυνίων τυραννίδος καὶ καταλύσεως, ἔκτοτε δὲ στρατηγοῖς καὶ δικτάτορσιν ὑπάτοις τε καὶ χιλιάρχοις ἀλλὰ μὴν καὶ δημάρχοις ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις ἀνετίθετο, καὶ τοιαύταις πολιτείαις τὰ Ῥωμαίων ἰθύνετο μέχρι Πομπηΐου Μάγνου καὶ Γαΐου Ἰουλίου τοῦ Καίσαρος. υἱὸς δὲ ἦν ὁ Πομπήϊος Στράβωνος, ἑνὸς τῶν ἐπισήμων Ῥωμαίων καὶ στρατηγίας ἠξιωμένου, τῷ Κίννᾳ τε ἀντιτεταγμένου τυραννικώτερον τῇ ἀρχῇ χρωμένῳ. ἤδη γὰρ ἐνόσει Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, καὶ

5 μετήχθησαν AC. 8 ante Ἐξ ἀρχῆς A inscriptionem habet βίβλος δευτέρα ἰωάννου τοῦ ζωναρᾶ. ἐπιτομὴ ἱστοριῶν συλλεγεῖσα καὶ συγγραφεῖσα παρὰ ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ ζωναρᾶ. ἡ μὲν προτέρα βίβλος περιέχει τὰ ἑβραϊκὰ καὶ τὰ τῆς ῥώμης καὶ τὰ τῶν ὑπατειῶν, αὕτη δὲ τὰς περὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἱστορίας. ὡς ἱστόρηται] ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ μοι προϊστόρηται A et codex Regius Parisiensis 1768. 11 μὴν AC, μὲν PW. 13 τοῦ om A.

Fontes. *Cap.* 1. *Plutarchi Pompeius*, *c.* 1 *et* 5—10.

insula vitam ago. unde factum est ut consulum et dictatorum historia minus absoluta esset. iis igitur praeter institutum meum omissis imperatorum historias conscribam, re paulo altius repetita, ut et lectores qua ratione Romanorum sive democratia sive aristocratia in monarchiam sit mutata intelligant, et historia certo quodam ordine progrediatur.

1. Romanum imperium, ut dictum est, initio reges tenuere, usque ad eversionem tyrannidis Tarquiniorum. ab eo tempore administratio rerum penes praetores dictatores consules tribunos consulari potestate et tribunos plebis fuit, usque ad Pompeium Magnum et C. Iulium Caesarem. Pompeius porro filius fuit Strabonis illustris Romani virique praetorii, qui Cinnae violentius imperanti restitit. iam tum enim res Romana laborabat, magistratibus tyrannidem spectantibus, legitimaque imperia asper-

ἐπὶ τυραννίδα οἱ σφῶν ἀπέκλινον ἄρχοντες, ἀλλ᾽ οὐ νομίμως B ἄρχειν ἐβούλοντο. ὁ μὲν οὖν πατὴρ αὐτοῦ Στράβων διὰ φιλοχρηματίαν ὑπὸ Ῥωμαίων μεμίσητο, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐφιλεῖτο διά W II 119 τε πίστιν ἤθους καὶ τὸ εὐέντευκτον καὶ τὸ σῶφρον τὸ περὶ δίαιταν καὶ τὴν ἐν ὅπλοις ἄσκησιν. καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον, ὡς δείσαντος αὐτοῦ τὸν Κίνναν ἐκ διαβολῆς καὶ τοῦ στρατοπέδου λάθρα διεκπεσόντος, ἐπεί τε μὴ ἦν ἐμφανὴς λόγου διαδοθέντος ὅτι ἀνῄρηται παρὰ Κίννα, ὥρμησαν κατ᾽ αὐτοῦ οἱ μισοῦντες καὶ ἄλλως αὐτόν, καὶ ἀνῃρέθη Κίννας φεύγων καταληφθεὶς ὑπό του τῶν λοχαγῶν.

Οὕτω δὲ Κίννα φθαρέντος Κάρβων τὰ πράγματα διεδέξατο, ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος. τοῦ Σύλλα δ᾽ ἀντικαθισταμένου C τῷ Κάρβωνι, τούτῳ προσετέθη καὶ ὁ Πομπήϊος· οὐ πρότερον μέντοι προσῆλθε πρὶν ἄν τινος χάριτος πρὸς ἐκεῖνον κατήρξατο. ἦν μὲν οὖν τότε εἴκοσι καὶ τρία γεγονὼς ἔτη, καὶ στρατιωτικὸν καταλέξας περιῄει τὰς πόλεις, τοὺς τὰ Κάρβωνος φρονοῦντας ἐξελαύνων αὐτῶν, καὶ πρὸς Σύλλαν ἀπιών. ἐν δὲ τῷ ἀπιέναι τρεῖς αὐτὸν στρατηγοὶ τῶν προσκειμένων τῷ Κάρβωνι ἐκυκλώσαντο. ὁ δὲ τούτους τρεψάμενος, τὰς πόλεις αὐτῷ προσχωρούσας ἐδέχετο. εἶτ᾽ αὖθις Σκιπίωνος τοῦ ὑπάτου ἐπιόντος αὐτῷ, τὸ Σκιπίωνος στρατιωτικὸν ἀσπασάμενον τοὺς τοῦ Πομπηΐου αὐτῷ προσερρύησαν, ὁ δὲ Σκιπίων ἔφυγε. καὶ Κάρβωνος δὲ ἱππέων ἴλας συχνὰς πέμψαντος κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ ταύτας ἐτρέψατο, D ὡς δι᾽ ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἑαυτοὺς αὐτῷ ἐγχειρίσαι. οὕτω δὲ

4 εὐέντακτον B. 12 ἐμπληκτικώτερος A. 24 ἐγχειρίσαι C, ἐγχειρῆσαι A, ἐγχειρίσας PW.

nantibus. ut autem pater eius propter sordes civibus invisus, sic Pompeius ob morum integritatem, affabilitatem, modestiam in victu armorumque exercitationem usque adeo carus fuit, ut cum metu Cinnae, apud quem delatus fuerat, clam castris excessisset, quia nusquam comparebat, rumore de caede eius sparso, Cinna impetum eorum quibus alioqui invisus erat fugiens a centurione quodam propter eam suspicionem occideretur.

Post Cinnae caedem Carbo, importunior illo tyrannus, imperium suscepit. cui cum Sylla resisteret, Pompeius quoque se adiunxit: nec id fecit prius quam beneficio aliquo eum sibi devinxisset. annum tum agebat tertium et vicesimum; collectisque copiis urbes circumiens, Carbonis studiosos eiiciebat. dum autem ad Syllam proficiscitur, tribus Carbonis ducibus, a quibus circumventus erat, profligatis, urbes in deditionem accepit: deinde Scipionis consulis exercitus, cum contra Pompeium duceretur, consalutatis eius militibus ad Pompeium defecit, ipse Scipio fugit. post complures equitum turmas a Carbone contra se missas eo

αὐτὸν ὁ Σύλλας ἐδέξατο ὡς ἀποπηδῆσαι τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθεὶς ὑπὸ Πομπηΐου αὐτοκράτωρ καὶ αὐτὸς ἀντιπροσερεῖν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον. καὶ τἆλλα δὲ ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις συνέβαινεν· ὑπεξανίστατο γὰρ προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ καὶ ἄλλα πρὸς τιμὴν ἐκείνου ἐποίει ἃ πρὸς ἄλλους οὐκ ὤπτο ῥᾳδίως ποιῶν. ἐπεὶ δ' ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας καὶ P I 473 δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἠμείβετο πλουτίζων καὶ ἐπ' ἀρχὰς καθιστῶν, Πομπήϊον δὲ ἔσπευσεν οἰκειώσασθαι ἑαυτῷ· καὶ πείθει αὐτὸν τὴν γαμετὴν ἣν εἶχεν ἀποπεμψάμενον ἀγαγέσθαι τὴν ἑαυτοῦ πρόγονον Αἰμιλίαν, ἣν ἡ Μετέλλα, ᾗ τῷ Σύλλᾳ συνῴκει, ἐκ Σκαύρου ἐγείνατο τοῦ προτέρου ἀνδρός. ἦν δὲ τὰ τοῦ γάμου τυραννικά· ἀνδρὶ γὰρ ἡ Αἰμιλία ἤδη ἐκδέδοτο καὶ ἐκύει.

Οὕτω δ' ὁ Σύλλας οἰκειωσάμενος τὸν Πομπήϊον εἰς Σικελίαν ἀπέστειλε μετὰ βαρείας δυνάμεως· ἦν γὰρ ἡ νῆσος τοῖς τοῦ Κάρβωνος ὁρμητήριον. καὶ ἀπελθόντος ἐκεῖ Πομπηΐου οἱ μὲν ἐναντίοι τῆς νήσου ἐξέστησαν, αὐτὸς δὲ τὰς πόλεις ἀνελάμβανε B τετρυχωμένας καὶ φιλανθρώπως ἐκέχρητο. κατασχὼν δὲ καὶ τὸν Κάρβωνα ἀνεῖλεν. ἀκούων μέντοι τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδας ταῖς αὐτῶν μαχαίραις ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

1 ὁ om A. 2 αὐτοκράτωρ ὑπὸ πομπηΐου A, αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ πομπηΐου B. 9 οἰκειώσασθαι ἔσπευσεν A. 10 ἀγαγέσθαι post ἀνδρός v. 12 A. 13 ἤδη add AB Plutarchus. 15 τοῖς] τῆς A. 20 σφραγῖδα Plutarchus.

desperationis redegit, ut se ipsius fidei committerent. eum igitur Sylla sic excepit ut ex equo desiliret, et ab eo imperator salutatus vicissim eum imperatorem salutaret. fuerunt et reliqua primis illis officiis consentanea: nam et accedenti Pompeio assurgebat, et alia eius honori deferebat quae haud temere aliis praestare solebat. postquam autem subacta Italia dictator dictus est, alios duces opibus et magistratibus remuneratus, Pompeium arctiore sibi necessitudine devincturus ei persuasit ut dimissa uxore quam habebat Aemiliam ipsius privignam, Metellae uxoris ex Scauro marito priore filiam, duceret. id coniugium tyrannicum fuit: nam Aemilia viro iam elocata uterum ferebat.

Pompeium ita sibi conciliatum Sylla cum magnis copiis in Siciliam ablegavit, factionis Carbonis receptaculum. quo cum venisset, adversariis insula eiectis urbes vexatas humanitate singulari recreavit; Carbonem comprehensum occidit; milites in itineribus immodestos sigillis eorum gladiis impressis coërcuit, quae qui non conservarant, poenas dabant.

2. Ταῦτα δὲ πράττων ἐν Σικελίᾳ ἐδέξατο γράμματα τῆς συγκλήτου καὶ Σύλλα κελεύοντα πλεῖν εἰς Λιβύην καὶ πολεμεῖν Δομιτίῳ. καὶ ὁ μὲν ἐξέπλει, ἑπτακισχίλιοι δὲ αὐτῷ τῶν ὑπὸ τὸν Δομίτιον προσεχώρησαν. ἀντιτεταγμένου δὲ Δομιτίου συρρήγνυνται τὰ στρατεύματα, καὶ νικῶσιν οἱ Πομπηΐου, καὶ ὁ Δομίτιος κτείνεται. τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθὺς προσεχώρησαν, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἑάλωσαν. καὶ εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐμβαλών, καὶ πάντων κρατήσας οἷς ἐνέτυχε τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις ἡμέραις, C γράμματα δέχεται Σύλλα, ἀφεῖναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν εἰς Ἰτύκην τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. ἐπὶ τούτοις αὐτὸς μὲν καθ' ἑαυτὸν ἤχθετο, ὁ δὲ στρατὸς εἰς τοὐμφανὲς ἠγανάκτει. καὶ θέλοντος προελθεῖν Πομπηΐου, τοῦ τε Σύλλα κακῶς ἐμνημόνευον, κἀκεῖνον οὐκ εἴων πιστεύειν τῷ τυράννῳ ἑαυτόν. καὶ ὁ μὲν ἐπειρᾶτο πραΰνειν αὐ- W II 120 τούς, οἱ δὲ μένειν αὐτὸν καὶ ἄρχειν ἐκέλευον, ἄχρις οὗ, προσλιπαρούντων καὶ καταβοώντων, ὤμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυτὸν εἰ βιάζοιντο· καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο.

Πρῶτον μὲν οὖν ἠγγέλη τῷ Σύλλᾳ ἀφεστάναι Πομπήϊον, D εἶτα πυθόμενος τἀληθὲς ἀπήντησεν αὐτῷ προσιόντι καὶ δεξιωσάμενος Μάγνον προσεῖπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· σημαίνει δὲ μέγαν ὁ

3 δομιτίῳ B Plutarchus, δομητίῳ A, Δομετίῳ PW, et sic v. 4 5. ἐξόπλει C. ἑξακισχίλιοι A: Plutarchus ἑπτακισχίλιοι. 10 Ἰτύκην] Οὐτικὴν p. 242 4 et 286 14 ex Dione. διαδεξόμενον A Plutarchus, διαδεξάμενον PW. 12 θέλοντος] δεηθέντος Plutarchus. 14 ἑαυτόν om Plutarchus. 20 τῇ om AB Plutarchus.

Fontes. *Cap. 2. Plutarchi Pompeius*, c. 11—22.

2. Haec dum in Sicilia gerit, litteris senatus et Syllae in Africam navigare iubetur et bellum gerere cum Domitio. a quo septem milia ad eum in Africam profectum transierunt. pugna commissa Domitius vincitur atque occiditur: urbes partim sponte partim coactae Pompeium recipiunt. inde in Numidiam facta impressione, subactis obviis omnibus totaque provincia diebus quadraginta perdomita, litteras a Sylla accipit quibus caeteris dimissis cum una legione successorem Uticae exspectare iubetur. quam rem ipso clam aegre ferente exercitus aperte est indignatus; Pompeioque progredi volente de Sylla parum commode sunt locuti nec passi Pompeium se tyranno credere. qui cum eos mitigare conaretur, manere et imperare iubebatur cum obtestationibus et vociferationibus; aegreque destiterunt, cum iurasset se sibi ipsum manus allaturum si cogerent.

Principio Syllae nuntiatum est defecisse Pompeium: deinde veritate cognita obviam progressus porrectaque dextera magna voce Magnum eum cognominavit. sed triumphum petenti adversatus est, quod nemini

Μάγνος. θρίαμβον δὲ Πομπηΐου αἰτοῦντος ὁ Σύλλας ἀντέλεγεν ὡς ὑπάτῳ ἢ στρατηγῷ θριαμβεύειν νενόμισται, ἄλλῳ δὲ οὐδενί· εἰ δὲ Πομπήϊος οὔπω γενειῶν ἀκριβῶς θριαμβεύσει, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστιν, ἐπίφθονος ἔσεται αὐτῷ ἡ τιμή. ταῦτα τοῦ Σύλλα λέγοντος ὁ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν ἔφη δεῖν ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσι, δηλῶν ἐντεῦθεν ὡς αὐτῷ μὲν ἡ δύναμις αὔξεται,
P I 474 *ἐκείνῳ δὲ μειοῦταί τε καὶ μαραίνεται. πρὸς ταῦτα ὁ Σύλλας καταπλαγείς, δὶς ἐφεξῆς "θριαμβευσάτω" ἐβόησεν. ὡς δὲ οἱ στρατιῶται ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, μὴ τυχόντες ἥλικων προσεδόκησαν, ὁ Πομπήϊος ἀφήσειν ἔφη μᾶλλον τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύσειν τοὺς στρατιώτας. πρὸς ὃ Σερουΐλιος ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ ἀντιλέγων πρὶν πρὸς τὸν θρίαμβον "νῦν" ἔφη "Πομπήϊος καὶ Μάγνος ἀληθῶς καὶ ἄξιος θριαμβεῦσαι."*

Σύλλας δὲ ἠνιᾶτο μὲν ὁρῶν εἰς ὅσον πρόεισι δόξης καὶ δυνάμεως ὁ Πομπήϊος, αἰσχυνόμενος δὲ κωλύειν ἡσυχίαν ἦγε. Λέπιδος μέντοι σπουδῇ Πομπηΐου ὑπατείας τυχών, εἰς τὴν Σύλλα δύναμιν ἐκείνου τελευτήσαντος ἑαυτὸν εἰσεποίει, καὶ εὐθὺς ἔνοπλος
B *ἦν, τὰ τῶν στάσεων ὑπολείμματα ἀνακινῶν. καὶ ὁ Πομπήϊος ἡγεμὼν στρατεύματος ἀπεδείχθη κατὰ Λεπίδου, ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεκινηκότος καὶ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν διὰ Βρούτου κατέχοντος. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ῥᾳδίως ἐκράτησεν ὁ Πομπήϊος,*

13 πρὶν post θρίαμβον A. 19 ἀνακινῶν ὑπολείμματα AB. 20 ἤδη] ἤδη δὲ A. 21 κεκινηκότος] νενικηκότος secundum Plutarchum.

praeterquam consuli aut praetori triumphare liceret: sin Pompeius paene imberbis, cui per aetatem in senatum venire non liceret, triumphasset, eum honorem invidiosum fore. haec Sylla dicente Pompeius respondere non dubitavit, orientem solem plures adorare quam occidentem: quo dicto significare voluit suam potentiam augeri, illius imminui et exolescere. eo responso Sylla obstupefactus bis deinceps exclamavit "triumphet". militibus autem obturbantibus et tumultuantibus quod exspectatione sua minora accepissent, Pompeius se triumphum potius omissurum quam militibus adulaturum esse affirmavit. ad quod Servilius vir illustris, qui ante triumpho eius adversatus fuerat, "nunc" inquit "Pompeius et vere Magnus est et triumpho dignus."

Sylla etsi crescenti Pompeii gloriae et potentiae invidebat, tamen pudore deterrebatur quo minus ei adversaretur. Lepidus vero Pompeii studio consulatum adeptus, cum post Syllae obitum statim illius potentiam sibi vindicans armatus seditionum scintillas excitaret, Pompeius dux contra eum missus est, cum ille magnam Italiae partem iam commovisset et Cisalpinam Galliam per Brutum occupasset. ac caeteros quidem Pom-

ἀντικαθήμενος δὲ τῷ Βρούτῳ ἐχρόνισεν. εἶτα ἑαυτὸν ὁ Βροῦτος
αὐτῷ ἐνεχείρισεν, ἢ μεταβαλλόμενος ἢ προδοθείς. καὶ ὁ μὲν
ἀνῃρέθη (οὗπερ υἱὸς ἦν ὁ τὸν Καίσαρα ὕστερον διαχειρισάμενος
Βροῦτος), Λέπιδος δὲ τῆς Ἰταλίας ἐκπεπτωκὼς νόσῳ ἀπέθανεν.

Ὁ μέντοι Σερτώριος τὴν Ἰβηρίαν ἔχων φοβερὸς ἦν. καὶ
πρὸς τοῦτον οὖν ὁ Πομπήϊος ἐστάλη, συμμαχήσων Ὀππίῳ Με-
τέλλῳ μαχομένῳ πρὸς τὸν Σερτώριον. εἰς Ἰβηρίαν δὲ ἀφικόμε- C
νος πρῶτον μὲν δυσὶ στρατηγοῖς ἀντικατέστη τοῦ Σερτωρίου, καὶ
νικήσας ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν· εἶτα καὶ αὐτῷ Σερτωρίῳ προσ-
μίξας ἀμφίδοξον ἔσχηκε τὸν ἀγῶνα. ἐπελθόντος δὲ Πομπηΐῳ
ὄντι ἱππότῃ ἀνδρὸς μεγάλου πεζοῦ, ὁ μὲν Πομπήϊος ὑπ' ἐκείνου
ἐπλήγη τὴν χεῖρα, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ Πομπηΐου αὐτὴν ἀπεκόπη.
ἑνωθεὶς δὲ τῷ Μετέλλῳ ἐτίμησε τὸν ἄνδρα καὶ ἐτιμήθη.

Ἀλλὰ τοῦ Σερτωρίου δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν φίλων, Περ-
πέννας ὁ τῶν αὐτοῦ ἡγεμόνων κορυφαιότατος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ
ποιεῖν ὁμοίως, τὰς ἐκείνου δυνάμεις περιβαλόμενος. ἀλλ' ὁ D
Πομπήϊος ἀντιταξάμενος αὐτῷ ἐκράτησε πάντων· καὶ διεφθάρη-
σαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ, αὐτὸν δὲ τὸν Περ-
πένναν ἑαλωκότα ζῶον ἀπέκτεινε. καὶ προσμείνας ἐκεῖ καὶ κατα-
στήσας τὰ πράγματα καὶ κατασβέσας τὰς ταραχὰς εἰς Ἰταλίαν
ἀπήγαγε τὸν στρατόν. ἦν δ' ὑποψία καὶ δέος ὡς οὐ προήσεται
τὸ στράτευμα, δι' ὅπλων δὲ βαδιεῖται μοναρχίας κατάρχων. ὁ
δὲ ταύτην ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν, ἀφήσειν τὸ στράτευμα φήσας

6 ὀπτίῳ A, Ἀππίῳ vel Πίῳ Plutarchus. 8 ἀντιέστη A. 15 ὁ post ἡγεμόνων B. 16 περιβαλλόμενος A. 23 ταύτην] καὶ ταύτην AB Plutarchus.

peius facile superavit, sed dimicationem adversus Brutum paulo diutius distulit: donec tandem ipse, vel sententia mutata vel a suis proditus, deditione facta sublatus est. eius Bruti filius is Brutus fuit qui post Caesarem interfecit. Lepidus Italia pulsus morbo periit.

Sed cum Sertorius Hispaniis occupatis formidabilis esset, Pompeius Oppio [Pio] Metello cum illo bellum gerenti auxilio missus duobus Sertorii ducibus superatis ultra decem milia cecidit: deinde cum Sertorio ipso ancipiti victoria dimicavit. a pedite ingentis corporis ipse eques manum ictus, illius manum amputavit. castris cum Metello coniunctis virum honoravit et vicissim est honoratus.

Sertorio ab amicis per dolum interfecto Perpenna ducum eius princeps exemplo illius legionibus munitus a Pompeio victus est, plerisque ducibus in acie caesis; et ipse vivus in potestatem redactus poenas dedit. moratus in Hispania dum sopitis tumultibus res componeret, reductis in Italiam copiis suspicionem et metum hominum ne retentis legionibus principatum armis sibi vindicaret abolevit, se post triumphum exercitum dimissurum professus. unam rem in eo reprehendebant in-

μετὰ τὸν θρίαμβον. ἓν δ' ἔτι οἱ βασκαίνοντες αὐτὸν ᾐτιῶντο, ὅτι τῷ δήμῳ μᾶλλον ἢ τῇ βουλῇ προσένεμεν ἑαυτόν· ὅπερ ἦν [W II 121 P I 475] ἀληθές. οὐ γάρ ἐστιν οὔτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἠράσθη δῆμος. ἐψηφίσθη γοῦν αὐτῷ ὑπατεία καὶ δεύτερος θρίαμβος· συνυπατεύειν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Κράσσος ἐψηφίσθη αὐτοῦ σπουδάσαντος. ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὕπατοι διεφέροντο, καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ ὁ Κράσσος ἴσχυε μᾶλλον, παρὰ δὲ τῷ δήμῳ ἐκράτει Πομπήϊος. παρῃτήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν· καὶ ἔθους ὄντος τοῖς Ῥωμαίοις ἱππεῦσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν τὸν ἵππον εἰς ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς τιμητάς, καταριθμεῖσθαί τε τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ εὐθύνας διδόναι τῆς στρατείας καὶ οὕτως ἀφίεσθαι, νεμο- [B] μένης τιμῆς ἢ ἀτιμίας προσηκούσης τοῖς βίοις ἑκάστων, τότε προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ καὶ οἱ ἱππεῖς παρῄεσαν ἐξεταζόμενοι, ὤφθη δὲ καὶ Πομπήϊος εἰς τὴν ἀγοράν, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δ' ἄγων τὸν ἵππον διὰ χειρός. ἦν δὲ τοῦ δήμου θαῦμα καὶ σιωπή. εἶτα ὁ εἷς τῶν τιμητῶν "πυνθάνομαί σου" εἶπεν "ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας." ὁ δὲ μεγάλῃ φωνῇ "ἐστράτευμαι" ἀπεκρίνατο, "καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι." πρὸς τοῦτο ὁ δῆμος ἐξέκραγε, καὶ οἱ τιμηταὶ τοῖς πολίταις χαριζόμενοι ἀναστάντες προέπεμπον αὐτὸν οἴκαδε.

2 προσένεμεν A, προσένειμεν PW. 3 οὔτινος apud Plutarchum ad τὸ τῆς δημαρχίας ἀξίωμα refertur. ἐμμανέστερος A. 7 ἴσχυσε B. δὲ om C. 8 παρῃτήσαντος καὶ τὴν A. 10 εἰς τὴν ἀγορὰν A: Plutarchus εἰς ἀγοράν. 21 ἐξέκραγε A Plutarchus, ἐξεκέκραγε PW.

vidi, quod popularis aurae magis quam optimatium studiosus esset: idque verum erat. neque enim quisquam maiora et ardentiora populi Romani studia habuit. itaque ei et alter triumphus et consulatus et ipsius impulsu Crassus collega datus est. caeterum in consulatu non consenserunt; ac maior fuit Crassi in senatu, Pompeii apud populum auctoritas. imperatoriae quidem dignitati renuntiavit: et quia moris erat ut Romani equites, cum legitimum tempus militassent, equo quisque suo in forum ad censores adducto duces et imperatores recenserent sub quibus stipendia meruissent, et rationibus militiae redditis vel honore vel ignominia pro anteactae vitae ratione afficerentur, Pompeius etiam inter caeteros, imperii insignibus ornatus, equum manu ad censores adduxit. admirante autem populo et tacente, cum alter censorum rogaret an omnes expeditiones ex lege obiisset, magna voce Pompeius se obiisse respondit, easque omnes se ipso imperatore. tum populo acclamante a censoribus in multitudinis gratiam honorifice domum est deductus.

3. Ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς περανθείσης ἀπέθετο αὐτὴν ὁ Πομπήϊος. καὶ μετὰ ταῦτα ὁ πειρατικὸς αὐτῷ ἀνετέθη πόλεμος. C ὥρμητο μὲν γὰρ ἡ πειρατικὴ δύναμις ἐκ Κιλικίας, ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις χρήσασα ἑαυτήν· εἶτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις συμπεσόντων ἀλλήλοις, ἀφύλακτος οὖσα ἡ θάλασσα κατ' ὀλίγον αὐτοὺς ἐφειλκύσατο· καὶ δύναμιν σχόντες οὐ τοῖς πλέουσιν ἐπετίθεντο μόνον, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους παρεσπῶντο. ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν λῃστρικαὶ νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἁλοῦσαι ὑπ' αὐτῶν πόλεις ὑπὲρ τετρακοσίας. πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἀβάτων ἐξέκοψαν ἱερῶν, ἐνύβριζον δὲ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. ὁπότε γάρ τις ἁλοὺς ἀνεβόησε Ῥωμαῖος εἶναι, ἐκπεπλῆχθαι προσποιούμενοι καὶ δεδιέναι, τούς τε μηροὺς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν ὑπέδουν D αὐτὸν κάλτια, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον, οὕτω τε κατειρωνευσάμενοι τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προβαλόντες ἐκέλευον ἐκβαίνειν καὶ ἀπιέναι χαίροντα· εἰ δὲ μὴ βούλοιτο, ὠθοῦντες αὐτὸν κατέδυον.

Πάσης δὲ θαλάσσης ἀπλώτου τοῖς ἐμπόροις οὔσης, σπάνις ἦν τῶν ἀναγκαίων ἐν τῇ ἀγορᾷ. δόξαν δὲ τὸν Πομπήϊον ἐκπέμψαι κατὰ τῶν πειρατῶν, Γαβίνιος εἷς τῶν Πομπηΐου συνήθων ἔγραψε νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα.

2 ἀνετέθη AC, ἐνετέθη PW. 3 μὲν om B. 10 ὑπὲρ τετρακοσίας] τετρακόσιαι Plutarchus. 14 κάλπα, corr καλτία, C: Plutarchus τοῖς καλτίοις. τήβενναν A. περιέβαλλον A Plutarchus, περιέβαλον PW. 15 προσβαλόντες ἐκέλευον ἐμβαίνειν Plutarchus, male. 19 ἐν] παρὰ A. 20 γαβίννιος B, ταμίνιος A. 21 ἔγραψε νόμον — διδόντα] εἰσήνεγκε γνώμην — διδοῦσαν A: Plutarchus illud. ἄντικρυς A, ἀντικρὺς BC, ἄντικρυ PW.

Fontes. *Cap.* 3. *Plutarchi Pompeius*, c. 23—28.

3. Finito consulatus anno cum magistratum deposuisset, bellum piraticum ei mandatum est. piratae enim ex Cilicia profecti bello Mithridatico regiae classi navarant operam, deinde Romanis bellis civilibus inter se congressis, freti multitudine paulatim mare incustoditum invaserunt, non nautas duntaxat aggredi sed insulas et urbes maritimas etiam occupare soliti. naves habuerunt amplius mille, urbes ceperunt ultra quadringentas, multa religiosissima fana exciderunt et Romanis ipsis insultarunt. nam cum aliquis captus exclamabat se Romanum esse, se territos prae metu femora ferire simulantes, ante eum provoluti partim calceos ei circumligabant, partim togam induebant; sic ludibrio habitum demissa in medium pelagus scala exscendere et laetum abire iusserunt, restitantem impellendo demerserunt.

Cum autem maria omnia mercatoribus interclusa essent, et rerum in foro venalium penuria laboraretur, Pompeio duce delecto Gabinius familiaris eius legem tulit qua illi non classis imperium sed plane monar-

ἐδίδου γὰρ ὁ νόμος αὐτῷ ἀρχὴν τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἠπείρου δὲ πάσης ἀπὸ θαλάσσης ἐπὶ τετρακόσια στά-
P I 476 δια, καὶ πεντεκαίδεκα πρεσβευτὰς ἐκ τῆς βουλῆς ἑλέσθαι ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας, χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμιείων καὶ τῶν τελῶν ὅσα βούλοιτο, καὶ ναῦς διακοσίας. ταῦτα ὁ μὲν δῆμος προθύμως ἐδέξατο· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου περιφανέστεροι φόβου ἄξιον ἐνόμιζον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον, καὶ ἀντέλεγον, πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ, οὐ διὰ τὸν Πομπήϊον, τὸν δῆμον δὲ θεραπεύων καὶ οἰκειούμενος ἑαυτῷ. τέως μέντοι ἐκυρώθη τὸ ψήφισμα. καὶ ὁ Πομπήϊος εἰς ἐκκλησίαν ἐλθὼν διπλάσια τὰ ἐψηφισμένα λαβεῖν διεπράξατο. διελὼν οὖν τὰ πελάγη καὶ διαστήματα τῆς θαλάσσης εἰς μέρη
B τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἑκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἐκάθηρε τῶν ληστηρίων τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκόν, τὸ περὶ Σαρδῶνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν, ἡμέραις τεσσαρά-
W II 122 κοντα. εἶτα παραπλέων τὰς πόλεις μετὰ σπουδῆς οὐ παρῆλθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δὲ καὶ θύσας καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον, εὗρεν ἐπιγραφὰς εἰς αὐτὸν πεποιημένας, ὧν ἡ μὲν ἐντὸς τῆς πύλης ἔλεγεν

Ἐφ' ὅσον ὢν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός·

ἡ δ' ἐκτός

Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἴδομεν, προπέμπομεν.

1 ὁ νόμος om A. τῆς] τὴν B. ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης AB Plutarchus, θαλάσσης Ἡρακλείων στηλῶν PW. 4 ταμιείων B, ταμείων PW. 5 τῶν τελῶν] παρὰ τῶν τελωνῶν Plutarchus. 8 τῷ νόμῳ] τῇ γνώμῃ A. 9 δὲ om A. 15 Σαρδόνα Plutarchus. supra et p. 313 v. 17 Σαρδώ.

chia tribuebatur, concessa potestate maris quod intra columnas Herculanas est et terrae continentis a quolibet mari ad quadringenta stadia, et ut quindecim legatos e senatu ad partes imperii tutandas sibi legeret, et pecuniae quantum vellet ex aerario et vectigalibus sumeret ac naves ducentas. haec plebs alacriter approbavit: primores autem senatus, immensam illam et infinitam potestatem metuentes, adversati sunt, praeter Caesarem, qui legem non in Pompeii gratiam sed plebis sibi conciliandae studio defendit. decreto illo firmato Pompeius in contione dupla omnia impetravit; divisoque pelago, et maris intervallis in partes tredecim descriptis, certis navibus et duce in parte qualibet collocatis, mare Tyrrhenum Africanum Sardoum Corsicum Siculum intra dies quadraginta pacavit. deinde cum urbes festinanter praeterveheretur, Athenas non praeteriit, sed exscensu in terram et re divina facta populoque salutato inscriptiones sui honoris causa factas invenit, unam intra portam his verbis "Quatenus te hominem esse agnoscis, eatenus deus es", alteram extra "Exspectabamus, adorabamus, vidimus, deducimus."

Κατελύθη μὲν οὖν ὁ πειρατικὸς πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ τῆς θαλάσσης ἐξῃρέθη ληστήρια οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ μηνῶν τριῶν· C (4) τούτων δὲ εἰς Ῥώμην ἀπαγγελθέντων γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων ὁ Μάλλιος, παραλαβόντα Πομπήϊον πᾶσαν τὴν χώραν ὅσης ὁ Λεύκολος ἦρχε, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ὡς ἤδη τοῦτο εἰλήφει· τοῦτο δὲ ἦν ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. τὸ μὲν οὖν ψήφισμα ἐκυρώθη φοβηθέντων τὸν δῆμον τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ σιωπησάντων, Πομπήϊος δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα λέγεται τὰς ὀφρῦς συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι ὡς δυσχεραίνων καὶ βαρυνόμενος τὴν ἀρχήν. τὴν δ' εἰρωνείαν οὐδ' D οἱ πάνυ συνήθεις αὐτῷ ῥᾷον ἤνεγκαν. τέως δὲ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ τῷ στόλῳ διαλαβὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην. ἐκείνου δ' ἐκλιπόντος ὄρος δύσμαχον ὡς ἄνυδρον, ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, ὁ Πομπήϊος κατέσχεν αὐτό, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ὀρύσσειν ἐκέλευσε φρέατα. καὶ ταχὺ μεστὸν ἦν ὕδατος τὸ στρατόπεδον. ἔπειτα περιστρατοπεδεύσας ἀπετείχιζεν αὐτόν. ὁ δὲ πέντε καὶ τεσσαράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ τῆς ἐρρωμενε- P I 477

4 Μάλλιος] Μανίλιος Plutarchus. πᾶσαν] ὅλην B. 5 δὲ om A. 6 Μιθριδάτῃ] sic PW ex Wolfii coniectura vel ex altero codice Fuggerano: nam τηριδάτῃ AC cum duobus Regiis et Colbert., τηρυδάτῃ B. 8 ἐφ' B Plutarchus, ὑφ' PW. 13 πάνυ add AB Plutarchus. 18 ἐκέλευε A. 20 ἀπετείχιζεν A, ἐπετείχιζεν PW: Plutarchus περιετείχιζεν.

Fontes. *Cap.* 4. *Plutarchi Pompeius, c.* 30—36.

Piraticum bellum confectum est et latrocinia toto mari profligata non amplius trimestri spatio. (4) quibus Romam nuntiatis Manlius tribunus plebis rogationem tulit ut Pompeius Luculli provincia suscepta et Bithynia adiuncta bellum Mithridati et Tigrani regibus inferret, retenta classe et maris imperio. quod non aliud erat nisi Romanum principatum uni tradere. tamen ea rogatio, optimatibus metu populi tacentibus et conniventibus, valuit. Pompeius vero litteris acceptis fertur contractis superciliis percussoque femore prae se tulisse quasi graviter molesteque ferret imperium: quam dissimulationem ne amicis quidem suis probavit. inde mari intra Bosporum et Phoeniciam praesidiis occupato contra Mithridatem est profectus. qui cum montem inexpugnabilem ob aquae penuriam deseruisset, eundem Pompeius occupavit, coniectura tum ex stirpium natura tum ex locorum flexibus capta, locum illum fontes habere. cumque puteos effodi iussisset, tota castra celeriter aqua abundarunt. deinde castris circumpositis hosti fugam intercludere studuit. sed ille dies quadraginta quinque obsessus, nihilominus cum firmissima parte

στέρας δυνάμεως, ἀποκτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ τοὺς νοσοῦντας. καταλαβὼν δὲ αὐτὸν περὶ τὸν Εὐφράτην ὁ Πομπήϊος, ἵνα μὴ φθάσῃ περάσας τὸν ποταμόν, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγε τὴν στρατιάν. ἦν οὖν ἀνάγκη ὑπὲρ τοῦ χάρακος μάχεσθαι. σελήνη δ' ἦν καταφερομένη, ὃ τοὺς βασιλικοὺς ἔσφηλεν· εἶχον μὲν γὰρ κατὰ νώτου τὴν σελήνην Ῥωμαῖοι, ἤδη δὲ περὶ δύσιν οὔσης αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων πρόσθεν προϊοῦσαι πολὺ δόκησιν παρεῖχον τοῖς πολεμίοις ἐγγίζειν τοὺς Ῥωμαίους αὐτοῖς, καὶ τοὺς ὑσσοὺς B ἀφέντες ἐφίκοντο οὐδενός· ὃ συνιδόντες Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὡς πολὺ πλείους μυρίων ἀποθανεῖν. αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης μετὰ πλειόνων διέφυγε.

Πομπήϊος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε, τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει τοῦ πατρός. ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης ὑπὸ Λευκόλου συντετριμμένος, ἥμερον δὲ πυνθανόμενος τὸν Πομπήϊον, ἑαυτόν τε παρέδωκε καὶ φρουρὰν ἐδέξατο περὶ τὰ βασίλεια. προσιὼν δὲ τῷ Πομπηΐῳ τήν τε κίδαριν ἀφεῖλε τῆς κεφαλῆς καὶ ὥρμησε πρὸ ποδῶν αὐτὴν ἐκείνου θεῖναι C καὶ καταβαλεῖν ἑαυτόν. ἀλλ' ὁ Πομπήϊος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσηγάγετο καὶ πλησίον ἱδρύσατο, τὸν δ' ἐκείνου υἱὸν ἐπὶ θάτερα, καὶ εἶπε τῶν μὲν ἄλλων δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκολον (ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφῃρῆσθαι Συρίαν Φοινίκην Κιλικίαν Γαλατίαν Σωφήνην), ἃ δὲ ἄχρις αὐτοῦ διατετήρηται ἕξειν, Σωφή-

2 δὲ αὐτὸν om A. 3 φθάσας περάσῃ B. 5 ἔσφαλεν C. 16 κύταριν B, κίταριν Plutarchus. 21 ἀφῄρησθε A. 22 potius Σωφηνήν et mox Σωφηνῆς. διατετήρηκεν Plutarchus.

exercitus elapsus est, inutilibus et aegrotis interfectis. quem Pompeius circa Euphratem assecutus, timens ne flumen traiiceret, intempesta nocte eduxit exercitum. ibi necesse erat pro vallo certare, lunaresque radii turbabant regios. nam Romani lunam iamiam occiduam a tergo habebant, unde corporum umbrae longe antrorsum proiectae opinionem hostibus afferebant eos in propinquo esse. telis igitur incassum emissis attingebant neminem. hoc Romani animadverso, clamore sublato accurrerunt, et ultra decem milia in fuga ceciderunt. ipse Mithridates cum pluribus effugit.

Pompeius vero in Armeniam impressionem fecit, a Tigrane iuniore arcessitus: iam enim a patre defecerat. at rex Tigranes a Lucullo attritus, humanitate Pompeii audita deditionem fecit, praesidio in regiam accepto. ad Pompeium accedens cidarim capiti detractam ante pedes illius collocare et humi procumbere voluit: sed Pompeius prehensa dextera, eo iuxta se, filio eius ex altera parte collocato, dixit caetera Lucullo esse adscribenda, a quo ei adempta esset Syria Phoenicia Cilicia Galatia Sophene; quae vero ad suum usque adventum conservasset, ea

νης δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησεν, ὁ δὲ υἱὸς ἐδυσφόρει, καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηΐου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὑρήσειν Ῥωμαῖον. ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο.

Καταλιπὼν δὲ Πομπήϊος φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς διὰ τῶν περιοικούντων τὸν Καύκασον ἐθνῶν ἐπὶ Μιθριδάτην W II 123 D ἐβάδιζε. μέγιστα δὲ αὐτῶν εἰσιν ἔθνη Ἀλβανοί τε καὶ Ἴβηρες, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ Μεσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλβανοὶ δ' ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτήσαντι Πομπηΐῳ δίοδον ἔδοσαν, εἶτα, γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους, προσέβαλον αὐτῷ, καὶ τραπέντες ἐφθάρησαν παμπληθεῖς. τῷ δὲ βασιλεῖ αὐτῶν πέμψαντι πρέσβεις σπεισάμενος ἀπῄει ἐπὶ τοὺς Ἴβηρας μαχιμωτέρους ὄντας τῶν Ἀλβανῶν καὶ μήτε Μήδοις μήτε Πέρσαις ὑπείξαντας, διαφυγόντας δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων δυναστείαν, Ἀλεξάνδρου ταχέως ἐκ P I 478 τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος. ἀλλὰ καὶ τούτους μεγάλῃ μάχῃ τρεψάμενος πολλοὺς ἀνεῖλε καὶ πλείους ἐζώγρησεν. ἐντεῦθεν εἰς τὴν Κόλχων ἐνέβαλεν. αὖθις δὲ Ἀλβανῶν ἀποστάντων ἤλαυνεν ἐπ' αὐτοὺς δι' ἀνύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ, ὕδωρ ἐν ἀσκοῖς πολλοῖς ἐπικομιζόμενος. καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σφῶν βασιλέως στρατηγουμένοις ἐνίκησε· καὶ αὐτὸν ἐπελθόντα

3 εὑρήσει A. 4 Ῥωμαίων Plutarchus. 7 καὶ om A. 8 Μοσχικὰ Plutarchus. 15 post τὴν PW add τῶν, om B Plutarchus. 17 πλείους AB, πολλοὺς PW. 18 κόλχων AC, Κόλχον PW.

habiturum: filium eius in Sophene regnaturum esse. his Tigranes acquievit: eius vero filius iratus, cum ad cenam vocaretur, nihil sibi opus esse istis Pompeii honoribus dixit: se enim alium Romanum inventurum esse. quare in vinculis ad triumphum servatus est.

Pompeius Afranio ad Armeniae praesidium relicto per gentes Caucasi montis accolas Mithridatem est persecutus; quarum maximae sunt Albani et Iberes, hi ad Meschicos montes et Pontum pertinentes, illi versus ortum et mare Caspium habitantes. Albani Pompeio petenti transitum dederant: deinde cum non pauciores quadraginta milibus convenissent, impetum in eum fecerunt; sed profligati sunt, atque ingens multitudo periit. eorum vero regi pace quam per legatos petierat data, contra Iberes est profectus, Albanis bellicosiores, qui neque Persis neque Medis cesserant, et Macedonum quoque dominatum effugerant, Alexandro celeriter ex Hyrcania digresso. sed et his magno praelio superatis multos occidit, plures cepit. inde Colchidem invasit. et iterum contra Albanos, qui defecerant, per asperam et aridam viam, aqua multis utribus allata, profectus eos devicit, eorumque ducem, regis fratrem,

οἳ καὶ βαλόντα ἐκ χειρὸς διελάσας ἀπέκτεινεν. ὅτε καὶ Ἀμαζόνες λέγονται συμμαχῆσαι τοῖς Ἀλβανοῖς. μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλευομένων τῶν νεκρῶν, πέλταις Ἀμαζονικαῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ
B κοθόρνοις ἐνέτυχον, σῶμα δὲ γυναικεῖον οὐδὲν εὑρέθη. νέμονται δὲ αὗται τὰ καθήκοντα πρὸς Ὑρκανίαν θάλασσαν τοῦ Καυκάσου. μέσον δὲ τῶν Ἀλβανῶν καὶ αὐτῶν οἰκοῦσι Γέλλαι καὶ Λίγυες. οἷς ἔτους ἑκάστου περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν εἰς ταὐτὸν φοιτῶσαι ὁμιλοῦσιν ἐπὶ δύο μῆνας· εἶτα καθ' ἑαυτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοῦσι· τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν ἄρρενα κομίσασαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δέ γε θήλεα τρέφουσι.

Τῶν δὲ τοῦ Μιθριδάτου παλλακῶν ἀναχθεισῶν πρὸς αὐτὸν οὐδεμίαν ἔγνω Πομπήϊος. (5) Στρατονίκη δέ, ἣ καὶ μέγιστον παρὰ Μιθριδάτῃ ἔσχεν ἀξίωμα καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν
C φρουρίων ἐφύλαττε, δῶρά τε πολλὰ τῷ Πομπηΐῳ προσήγαγε καὶ τὸ φρούριον παρεδίδου. ὁ δὲ τῶν προσαχθέντων ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμπρότητα τῷ θριάμβῳ παρεῖχον λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἔχειν ἐκέλευσε. καὶ τοῦ βασιλέως δὲ τῶν Ἰβήρων κλίνην καὶ τράπεζαν καὶ θρόνον χρυσᾶ πάντα πέμψαντος αὐτῷ, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδέδωκεν. ὡς δὲ τὸν Μιθριδάτην ἑώρα φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον, τούτῳ μὲν εἶπεν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολεί-

4 κοθόρνοις ABC Plutarchus, κοθούρνοις PW. 6 Γέλαι καὶ Λῆγες Plutarchus. 9 τεκοῦσαι — 10 τρέφουσι non habet Plutarchus, c. 35. 11 τοῦ om A. 12 καὶ om A. 18 κεκομφότος A.

Fontes. *Cap.* 5. *Plutarchi Pompeius*, c. 36—46 *et* 50.

ipsi ictum inferentem gladio transfixit. in Albanorum exercitu Amazones fuisse perhibentur. nam cum post praelium cadavera spoliarentur, Romani peltas Amazonicas et cothurnos, nullum tamen femineum corpus repperERUNT. incolunt eae mulieres eas Caucasi partes quae ad mare Hyrcanum descendunt. in illarum Albanorumque medio habitant Gellae et Ligyes. cum quibus quotannis circa flumen Thermodontem per duos menses coeunt: inde digressae vitam sine viris agunt: cum pepererunt, mares circa patrum terram exponunt, puellas ipsae educant.

Mithridatis pellicibus ad se adductis, nullius consuetudine Pompeius usus est. (5) Stratonice vero summa dignitate apud Mithridatem praedita, castello opulentissimo praefecta, multa munera Pompeio obtulit, et castellum ipsum tradidit. is vero iis tantum, quae vel templis ornamento futura vel triumpho splendorem allatura erant, acceptis, reliqua Stratonicen habere iussit. item lectum mensam solium, aurea omnia, sibi a rege Iberum missa quaestoribus dedit in aerarium referenda. ut Mithridatem fugiendo quam pugnando molestiorem esse vidit, se hostem illi famem se ipso graviorem relicturum esse minatus, cum exercitu

ψεν, αὐτὸς δὲ προῆγε σὺν στρατιᾷ. χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἄραβας, καταβὰς εἰς Συρίαν ταύτην μὲν D ἐπαρχίαν καὶ κτῆμα Ῥωμαίων ἀπέφηνε, τὴν δὲ Ἰουδαίαν ὑπέταξε καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀριστόβουλον συνέλαβεν, ὡς ἐν τοῖς Ἰουδαϊκοῖς ἤδη ἱστόρηται. μέγα δ' ἦν ὄνομα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ μεῖζον τῆς ἀρετῆς καὶ πρᾳότητος. ὁ δὲ τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων βασιλεὺς δείσας ἔγραψε Πομπηΐῳ πάντα πείθεσθαι. ἠγγέλη μέντοι αὐτῷ τεθνεὼς καὶ ὁ Μιθριδάτης, Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησαμένου αὐτόν. εἰς Ἀμινσὸν οὖν ἀφικομένῳ Πομπηΐῳ πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκόμιστο, πολλὰ δέ γε προσήνεκτο σώματα, καὶ αὐτὸς ὁ Μιθριδάτου νεκρός.

Ἐπανιὼν δὲ λυπηρὰν τὴν ἐπάνοδον ἔσχηκε διὰ τὴν γυναῖκα P I 479 Μουκίαν ἐξυβρίσασαν παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ· καὶ πλησιάσας τῇ Ἰταλίᾳ ἔπεμψεν ἐκείνῃ τὴν ἄφεσιν. εἰς δὲ τὴν Ῥώμην λόγοι περὶ αὐτοῦ ἐγίνοντο καὶ θόρυβος ἦν ὡς τὸ στράτευμα τῇ πόλει ἐπάξοντός τε καὶ μοναρχήσοντος. ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας τε ἅμα ἐπέβη, καὶ ἐκκλησιάσας τοὺς στρατιώτας ἐκέλευσεν ἕκαστον πρὸς τὰ W II 124 οἰκεῖα τρέπεσθαι καὶ αὖθις ἀθροισθῆναι διὰ τὸν θρίαμβον. σκεδασθείσης δ' οὕτω τῆς στρατιᾶς ἄνοπλον αἱ πόλεις ὁρῶσαι Πομπήϊον καὶ μετ' ὀλίγων ἀπιόντα, ὑφ' ἡδονῆς ἐκχεόμεναι καὶ προπέμπουσαι συγκατῆγον εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ δυνάμεως πλείο- B

5 ἱστόρηται] T. 1 p. 402. 8 Φαρνάκου — 9 αὐτόν] στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησάμενος ἑαυτόν Plutarchus. 9 post υἱοῦ AC add αὐτοῦ. Ἀμισὸν Plutarchus. 11 μιθριδάτης A. 13 ἣ καὶ πλησιάσας τῇ ἰταλίᾳ τὴν ἄφεσιν ἔπεμψεν A. 15 ἐγένοντο B. 16 μοναρχήσοντος B, μοναρχήσαντος PW. 18 καὶ αὖθις ἀθροισθῆναι] αὖθις δὲ συναθροισθῆναι A. 19 οὕτως B. 20 ὀλίγον A.

progressus est. domitisque per Afranium Arabibus qui ad Amanum habitant, Syriam populi Romani provinciam et possessionem fecit: Iudaeam subegit Aristobulo rege comprehenso, ut iam in historia Iudaica est expositum. cum potentia Pompeii multum, virtus et clementia magis etiam celebrarentur, Arabiae Petraeae rex territus ei scripsit se in eius potestate fore. nuntiato Mithridatis interitu Amisum profectus a Pharnace parricida multa munera accepit, multos homines, et ipsum Mithridatis cadaver.

Reditum ei molestum fecit uxoris Muciae per ipsius absentiam adulterium: cui, cum Italiae appropinquasset, libellum repudii misit. Romae autem rumore et tumultu orto, quasi exercitum in urbem adducturus et regnum occupaturus esset, simulatque Italiam attigit, contione advocata milites in sua quemque redire atque iterum ad triumphum praesto esse iussit. exercitu dimisso civitates eum inermem cum paucis ire videntes, prae laetitia effusae, Romam cum maioribus copiis officii

νος. τοῦ δὲ νόμου μὴ συγχωροῦντος πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, πέμψας ἠξίου τὴν βουλὴν ὑπερθέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. Κάτωνος δ' ἐναντιωθέντος οὐκ ἔτυχε· διὸ καὶ οἰκειώσασθαι τὸν ἄνδρα ἠθέλησε. δυεῖν οὖν ἀδελφιδῶν οὐσῶν ἐκείνῳ, τὴν μὲν αὐτὸς ἐζήτει λαβεῖν, τὴν δὲ τῷ υἱῷ συνοικίσαι. παραιτουμένου δὲ τὴν ἀγχιστείαν τοῦ Κάτωνος, ὡς διαφθορὰν ἐσομένην αὐτῷ τοῦ τρόπου, ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ ἐχαλέπαινον. Ἀφρανίῳ δὲ Πομπηΐου ὑπατείαν μετιόντος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς φυλὰς ἀργύριον ἀναλίσκοντος, καὶ κακῶς ἐντεῦ- C *θεν ἀκούοντος ὡς ὤνιον τὴν ἀρχὴν ποιουμένου τοῖς μὴ ταύτης ἀξίοις, ὁ Κάτων ἔφη πρὸς τὰς γυναῖκας "τούτων τῶν ὀνειδῶν κοινωνητέον ἡμῖν οἰκείοις γενομένοις πρὸς τὸν Πομπήϊον."*

Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει καίπερ εἰς δύο ἡμέρας μερισθέντος ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θέας ἐξέπεσε. γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. ἦν δὲ ταῦτα, Πόντος Ἀρμενία Παφλαγονία Καππαδοκία Μηδία, Κόλχοι Ἴβηρες Ἀλβανοί, Συρία Κιλικία Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία Ἀραβία, τὸ πειρα- D *τικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καταπεπολεμημένον· ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττω, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἐνακοσίων ἀποδέουσαι, καὶ νῆες πειρατικαὶ ὀκτακόσιαι· κατοικίαι*

4 *δυοῖν* A. 11 *ἔφη* post *τούτων* A. 12 *τὸν* om A. 13 *δὲ θριάμβου* AB Plutarchus, *θριάμβου δὲ* PW. *καίπερ εἰς δύο ἡμέρας μερισθέντος ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν* A cum Plutarcho, *ἐν δυσὶ τελεσθέντος ἡμέραις οὐκ ἐξήρκεσαν αὗται* PW. 14 *παρασκευασμένων* AC. 17 *Κολχὶς* Plutarchus. 18 *Ἰουδαίους* A. 19 *καταπολεμημένον* C. 21 *ἐννακοσίων* PW. *καὶ νῆες π.*] *πειρατικαὶ δὲ νῆες* A.

gratia perduxerunt. lege autem non permittente ut ante triumphum urbem ingrederetur, a senatu petiit ut comitia consularia differrentur: sed id Catone adversato non impetravit. quare virum eum conciliare sibi studens, ex duabus illius neptibus alteram ipse ducere, alteram filio suo despondere voluit. qua affinitate Cato, ut quae corrumpendae suae integritati esset, repudiata, et sororem et uxorem iratas habuit. post Pompeio ob consulatum Afranio petendum pecunia per tribus distributa male audiente, ut qui dignitates indignis venales faceret, Cato mulieribus dixit "ista probra nobis communia erunt, si affinitatem cum Pompeio contraxerimus."

Triumpho propter magnitudinem biduo peracto, tamen ex apparatis rebus, temporis exclusae angustiis, multae spectari non potuerunt. et scriptura praelata significatum est de quibus gentibus triumpharetur. hae autem fuerunt, Pontus Armenia Paphlagonia Cappadocia Media, Colchi Iberes Albani, Syria Cilicia Mesopotamia Phoenicia Palaestina Iudaea Arabia, piratae terra marique debellati: inter haec castella mille non pauciora capta, urbes paene nongentae, naves piraticae octingentae;

δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τεσσαράκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο μυρίας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας Ῥωμαῖοι λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσίου δισμύρια τάλαντα, πάρεξ τῶν τοῖς στρατιώταις δεδομένων. αἰχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν, ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν, υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατέρων, αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰου- P I 480
δαίων Ἀριστόβουλος, καὶ συγγενεῖς Μιθριδάτου, ἄλλοι τε πλείους. μέγιστον δὲ ὑπῆρξε πρὸς δόξαν αὐτῷ, ὅτι τρὶς τεθριαμβευκώς, τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τὸν δὲ τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας κατάγων, τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπῆχθαι θριάμβοις. ἦν δὲ τότε ἐτῶν τεσσαράκοντα.

Σιτοδείας δὲ μετὰ ταῦτα τὴν Ῥώμην καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κατασχούσης πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδὼ καὶ Λιβύην ἤθροισε σῖτον. καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων διὰ πνεύματα βίαια, πρῶτος αὐτὸς ἐμβὰς τὰς ἀγκύρας αἴρειν ἐκέλευσε καὶ ἀνεβόησε "πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν δὲ οὐκ ἀνάγκη." τοιαύτῃ δὲ B
τόλμῃ χρώμενος καὶ ἀγαθῇ τύχῃ ἐνέπλησε τὰ ἐμπόρια σίτου,

1 πολέμων B. 3 μυρίας] μυριάδας Plutarchus: octingenties et quinquagies centena milia. 5 ταμιεῖον BC Plutarchus, ταμεῖον PW. 6 δεδομένων A Plutarchus, νενεμημένων PW. 8 γυναικὸς AC Plutarchus, γυναικῶν PW. θυγατέρων] θυγατρὸς Plutarchus. 9 τε om B. 11 ὑπῆρχε Plutarchus. 14 ἐπῆχθαι etiam Plutarchus: Reiskius ὑπῆχθαι. 16 τὴν Ῥώμην om A. 17 κατεχούσης A. 21 καὶ om A.

coloniae deductae undequadraginta. ad haec in litteris referebatur, cum ex vectigalibus quingenties centena milia in aerarium redirent, se milies octingenties et quinquagies centena milia adiecisse; in aerarium inferri signatae pecuniae et aurei atque argentei ornatus vicies mille talenta, praeter ea quae militibus donata essent. in triumpho ducti sunt praeter archipiratas Tigranis Armenii filius cum uxore et filiabus, ipsiusque regis Tigranis uxor Zosime et Iudaeorum rex Aristobulus et cognati Mithridatis aliique plures. illud autem in eius gloria praecipuum fuit quod, cum tres triumphos duxisset, primum ex Africa, alterum ex Europa, postremum ex Asia, victoriis totum paene terrarum orbem complexus videbatur. annos autem tum natus erat quadraginta.

Post, Roma finitimisque locis annonae penuria laborantibus, in Sicilia Sardinia et Africa maxima frumenti copia coacta, cum gubernatores ob ventorum vehementiam solvere recusarent, primus navi conscensa et ancoris revelli iussis exclamavit "navigare necesse est, vivere non est necesse." hac audacia secundaque fortuna usus omnes mercatus

πλοίων δέ γε τὴν θάλασσαν. καὶ ὤνητο μὲν ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δέ γε τὰ δυστυχήματα. προστεθεὶς γὰρ Καίσαρι, καὶ διὰ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρας αὐτόν, ὑπ' ἐκείνου ἀνατέτραπτό τε καὶ καταβέβλητο.

Ἵνα δὲ μὴ δὶς τὰ αὐτὰ ἱστορῆται, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηΐου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου συνεμπίπτοντα ἱστορίᾳ.

W II 125 6. Εὐτυχὴς δὲ ὁ Καῖσαρ ἐν στρατηγίαις γενόμενος καὶ πολλοὺς κατωρθωκὼς πολέμους, μνηστευόμενος δ' ἑαυτῷ τὴν ἐκ
C τοῦ δήμου ῥοπήν, αὐτὸν ἐθεράπευε· καὶ μοναρχίας ἐρῶν, ἐπεὶ ἑώρα τινὰς ἐναντιουμένους αὐτῷ, καὶ μάλιστα τὸν Πομπήϊον μέγα τότε δυνάμενον, τῇ Ῥώμῃ ἐξ Ἰβηρίας ἐπιδεδήμηκεν. ἣν πρὸ τούτου λαχών, ὡς ταύτης ἐπέβη, ἐπὶ Λυσιτανοὺς καὶ Καλαίκους ἐστράτευσε· καὶ κρατήσας τούτων ἄχρι τῆς ἔξω προῆλθε θαλάσσης, τὰ μὴ πρὶν ὑπείκοντα Ῥωμαίοις ἔθνη καταστρεφόμενος. καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας εὐδοκιμῶν αὐτός τε πλούσιος γεγονὼς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκώς. θέλων δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ
D θριαμβεῦσαι, πρὸς αὐτάς τε τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίας, καὶ μνώμενος ἑαυτῷ ὑπατείαν, ἐν ἀντινομίᾳ ἐγένετο. τοὺς μὲν γὰρ θριαμβεύειν μέλλοντας ἔξω νενόμιστο διατρίβειν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ μετιέναι θέλοντας ὑπατείαν δι' ἑαυτῶν τοῦτο

7 εὑρήσεται C. συμπίπτοντα AC. 9 γενόμενος om C. 13 μέγα τότε AB, τότε μέγα PW. 14 Καλλαϊκοὺς Plutarchus.

Fontes. *Cap.* 6. *Plutarchi Caesar*, c. 12—23. *pauca praemissa sunt quae et apud Dionem et apud Plutarchum reperiuntur.*

frumento, navibus mare implevit. e re porro eius fuisset, si tum vitam cum morte commutasset: insecutum enim tempus ei successus invidiosos et casus exitiosos attulit. nam cum se cum Caesare coniunxisset, eumque sua auctoritate et potentia extulisset, ab illo eversus et conculcatus est.

Ne autem bis eadem commemorentur, quae de Pompeio restant, in Caesaris historia (in eam enim incidunt) referentur.

6. Fuit et Caesar in re militari fortunatus, multaque bella prospere confecit. cum autem cultu et observantia populi regnum affectaret, in eoque cum aliorum adversationes tum magnas Pompeii opes sibi obstare cerneret, Romam ex Hispania rediit. in quam provinciam ante id tempus sibi decretam cum primum venisset, Lusitanis et Gallaecis domitis usque ad exterius mare processit, easque gentes subegit quae ante Romanis non paruerunt. ex provincia discessit gloria et opibus auctus, etiam militibus ditatis. triumphaturus cum ad consularia comitia venisset et consulatum ambiret, in leges contrarias incidit. moris enim erat ut triumphaturi extra urbem manerent, qui vero consulatum ambirent,

πράττειν, τοῖς ἀρχαιρεσιάζουσιν ἐντυγχάνοντας. καταφρονεῖ τοίνυν τοῦ θριάμβου, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν εἰς ὑπατείαν παρήγγειλε.

Τῶν δὲ μέγα δυναμένων ἐν τῇ βουλῇ καὶ ὁ Κράσσος ὤν, πρὸς ὃν ὁ Καῖσαρ ᾠκείωτο, ἀντιπολιτευόμενος τῷ Πομπηΐῳ ἐτύγχανε. τούτους ὁ Καῖσαρ ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν μετήνεγκε, καὶ ὑπ' ἀμφοῖν ὥσπερ δορυφορούμενος εἰς ὑπατείαν προήχθη· καὶ αὐτίκα νόμους εἰσέφερε δι' ὧν ᾠκειοῦτο τὸν δῆμον. ἔτι δὲ P I 481 *τὴν Πομπηΐου ἰσχὺν ὁ Καῖσαρ ἑαυτῷ προσάπτων, τὴν οἰκείαν θυγατέρα Ἰουλίαν αὐτῷ κατηγγύησε. γήμας οὖν αὐτὴν ὁ Πομπήϊος ὅπλων τὴν ἀγορὰν αὐτίκα ἐνέπλησε, καὶ τούς τε νόμους τῷ δήμῳ συνεπεκύρου, καὶ Καίσαρι τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἅπασαν Κελτικὴν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγμάτων τεσσάρων εἰς πενταετίαν προσέθετο. τῶν δ' ἀντειπόντων ἐκ τῆς βουλῆς πρὸς ταῦτα περιυβρισθέντων, ὀλίγοι παντάπασιν ὑπατεύοντι τῷ Καίσαρι συνῄεσαν εἰς βουλήν. εἰπόντος δέ τινος τῶν σφόδρα* B *γερόντων ὡς φόβῳ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐ συνέρχονται, "τί οὖν" ἔφη ὁ Καῖσαρ "οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιὼς οἰκουρεῖς;" ὁ δὲ "ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας" εἶπε· "βράχιστος γὰρ ὁ βίος ὃς ἔτι μοι λείπεται."*

Τοὺς δὲ Κελτικοὺς πολέμους μαχόμενος Ἐλβετίους μὲν καὶ Τιγυρηνοὺς κατεπολέμησε καὶ ὑπέταξε, Γερμανοῖς δὲ συμμῖξαι μέλλων, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι

8 *εἰσέφερε* A Plutarchus, *εἰσῆγε* PW. 19 *εἶπε* AB, *ἔφη* PW. 21 *τοὺς*] *μετὰ* A.

ipsi comitiis candidati interessent. contempto igitur triumpho urbem ingressus consulatum petiit.

Crassum virum in senatu potentissimum sibique amicum, et Pompeium, inter sese dissidentes atque invicem adversantes, Caesar reconciliavit; eorumque tanquam satellitum opera consul factus statim leges tulit quibus sibi populum devinciret. praeterea ut Pompeii potentiam sibi adiungeret, Iuliam ei filiam despondit. qua ducta Pompeius foro armatis impleto et popularibus legibus confirmatis Caesari Galliam Cisalpinam et Transalpinam omnem et Illyricum et quattuor legiones in quinquennium decrevit. cum autem, senatoribus qui istis rebus adversati erant contumeliose tractatis, paucissimi ad Caesarem consulem in curiam convenirent, quodam natu admodum grandi dicente senatum armorum et militum metu non frequentari, Caesar "cur et tu" inquit "non eodem metu domi te contines?" cui senex respondit, aetate se reddi audaciorem, cum sciat brevissimum sibi vitae tempus superesse.

Dum in Galliis bellum gerit, Helvetios et Tigurinos devicit atque subegit. cum Germanis congressurus cum duces trepidare videret, illustres in primis et adolescentes, eos abire iussit atque abesse a prae-

τῶν ἐπιφανῶν ἦσαν καὶ νέων, ἐκέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς ἔχοντας, αὐτὸς δὲ C ἔφη τὸ δέκατον τάγμα παραλαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύεσθαι, μήτε κρείττοσι μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτὸς Μαρίου χείρων ὢν στρατηγός. ἐκ τούτου ὁρμῆς καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες ἠκολούθουν, καὶ μαχεσάμενοι λαμπρῶς τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο, ὥστε νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι. ὁ δὲ τούτων βασιλεὺς Ἀριόυστος φθάσας μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥῆνον.

Ταῦτα διαπραξάμενος εἰς τὴν περὶ Πάδον Γαλατίαν κατέβη, ἔνθα διατρίβων ἐδημαγώγει πολλῶν ἀπὸ Ῥώμης πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασι τοὺς πολίτας D χειρούμενος. ἐκεῖθεν δὲ ἄλλοις ἔθνεσι ἐπελθών, καὶ νικήσας περιφανῶς, αὖθις ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διαχειμάσων ὑπέστρεψε, τοὺς περὶ τὴν Ῥώμην εὔνους ἑαυτῷ τιθέμενος χρήμασιν, ἃ τοῖς τὰς ἀρχὰς ἑαυτοῖς μνωμένοις χορηγῶν ἐκεῖνος τὸν W II 126 δῆμον τούτοις διαφθείρειν ἐποίει καὶ τοῖς τὰ χρήματα διδοῦσι ψηφίζεσθαι τὰς ἀρχάς. οἱ δὲ πᾶν ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὔξειν ἔμελλεν ἔπραττον. εἶτα καὶ ἕτερα Κελτικὰ νικήσας ἔθνη καὶ τὸν Ῥῆνον γεφυρώσας στρατῷ διέβη. ἐκεῖθεν δ' ἐπαναζεύξας τὴν τῆς παιδὸς αὐτοῦ τελευτήν, ἣ τῷ Πομπηΐῳ συνῴκει, μεμάθηκε, καὶ ὅτι τίκτουσα τέθνηκε, καὶ ὡς μετ' ὀλίγον καὶ τὸ τεχθὲν

2 οὕτως hoc loco AB Plutarchus, post μαλακῶς PW. 4 μέλλων κίμβρων A Plutarchus, Κίμβρων μέλλων PW. 8 Ἀριοῦστος PW, Ἀριόβυστος Plutarchus. ὀλίγον A. 12 ἀφικνουμένων AB Plutarchus, ἀφικομένων PW. πολεμίων A Plutarchus, πολέμων PW. 16 ἀπαρχὰς B.

lio, quos praeter opinionem suam adeo molles et effeminatos cerneret: se vero cum decima legione barbaros invasurum esse dixit, quod neque hostes fortiores Cimbris oppugnandi essent, neque ipse imperator Mario deterior. hac oratione omnium animis ad alacritatem et audaciam excitatis, secuti milites victoriam illustrem ab hostibus reportarunt, octoginta milibus caesis. eorum rex Ariovistus cum paucis Rheno traiecto elapsus est.

His rebus gestis in Circumpadana Gallia degens populi studia est aucupatus, et multos ad se Roma profectos hostili pecunia sibi obnoxios reddidit. inde ad alias gentes domandas profectus, illustribus victoriis partis ad Padum in hiberna rediit, Romanos pecunia sibi concilians, quam iis suppeditabat qui magistratus ambiebant, quo populus per eos corrumperetur, ut iis tantum, qui numerarent, magistratus decerneret. illi igitur nihil eorum omittebant quibus eius potentia augeretur. deinde aliis Galliae populis superatis Rhenum ponte iunctum cum exercitu transiit. inde reversus, filiae Pompeio nuptae morte ex puerperio cognita, puero etiam paulo post defuncto, ipse et Pompeius in luctu fue-

ἐπαπῆλθε τῇ μητρί. ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήϊος πένθος ἔσχον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ οἱ φίλοι δ' ἀμφοῖν βαρέως τὸ πάθος P I 482 ἤνεγκαν, ὡς τοῦ συνδέσμου λελυμένου τῆς αὐτῶν οἰκειότητος.

7. Ἤδη δὲ μέγας ὁ Καῖσαρ γενόμενος καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν ἐπάρας ἐκ τῶν κατορθωμάτων, ἀνταγωνιστὴν Πομπηΐῳ ἑαυτὸν κατεστήσατο. καὶ Κράσσου ἐν Πάρθοις ἀπολωλότος, ὃς ἔφεδρος αὐτῷ τε καὶ Πομπηΐῳ ἐλέλειπτο, καταλύειν ἐμελέτα Πομπήϊον, κἀκεῖνος αὖθις τὸν Καίσαρα. τῆς δὲ πολιτείας νοσούσης, καὶ τῶν ἀρχὰς μετιόντων ὠνουμένων αὐτάς, τοῦ δὲ δήμου ὑπὲρ τῶν δεδωκότων οὐ ψήφοις χρωμένων ἀλλ' ὅπλοις, καὶ τῆς πόλεως ὡς ἀκυβερνήτου κακῶς φερομένης, τοῖς νουνεχεστέροις B ἀγαπητὸν ἐδόκει εἰ πρὸς μοναρχίαν ἐκ τοσούτου κλύδωνος καὶ μή τι χεῖρον περισταίη τὸ τῆς Ῥώμης πολίτευμα, ὡς ἄλλως ἀνήκεστα σφίσιν εἶναι τὰ πράγματα· χρῆναι δὲ τοῦ πρᾳοτάτου τῶν ἰατρῶν ἀνασχέσθαι τὸ πάθος τουτὶ φαρμακεύοντος, ὑποδηλοῦντες δὴ τὸν Πομπήϊον. κἀκεῖνος μέντοι, εἰ καὶ λόγῳ παραιτεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ὑπεκρίνετο, ἀλλ' οἷς ἐποίει ἔσπευδε δικτάτωρ ἀναδειχθήσεσθαι. ἵνα γοῦν μὴ βιάσαιτο ψηφισθῆναι δικτάτωρ, ὕπατον αὐτὸν μόνον ἡ γερουσία προὐβάλετο, τῇ μοναρχίᾳ παρηγορουμένη τούτου τὴν ἔφεσιν.

Ἐκ τούτου πέμπων ὁ Καῖσαρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὑπατείαν C

1 ἐπαπῆλθε ABCW, ἐπανῆλθε P. 4 τὴν add ABC. 6 παρθένοις A. 11 νουχεστέροις AC. 15 ἀνασχέσθαι A Plutarchus, ἀνέχεσθαι PW. φαρμακεύοντος] θεραπεύοντος A. ὑποδηλοῦντος A. 19 αὐτὸν om C. 21 ἐπὶ om BC.

Fontes. *Cap.* 7. *Plutarchi Caesar*, c. 28—34.

runt; necnon utriusque amici casum eum graviter tulerunt, vinculo necessitudinis eorum dissoluto.

7. Caesar iam magnus factus, et rebus gestis parta gloria evectus, adversari Pompeio instituit; et Crasso a Parthis interfecto, qui veluti pacis sequester inter eos fuerat, evertere Pompeium, Pompeius vicissim Caesarem, est conatus. re publica labefactata, cum magistratus per ambitum peterentur et populus non suffragia sed arma pro iis ferret a quibus pecuniam accipiebat, et urbs veluti navis sine gubernatore periclitaretur, prudentioribus boni consulendum esse visum est, si civitas ex tanta tempestate ad regnum rediret, alioqui gravius allidenda: nec enim spem salutis aliam restare; et medicum mitissimum adhibendum esse, qui morbo illi medicinam faceret. quibus verbis subobscure Pompeium intelligi volebant. qui etsi verbis imperium se detrectare simulabat, re ipsa tamen id agebat ut dictator diceretur. ne igitur dictaturam per vim invaderet, solus a senatu consul est designatus, desiderium eius solitario imperio leniente.

Ob hoc Caesar et ipse per legatos consulatum petiit, aliis adver-

παρήγγελλεν. ἐναντιουμένων δ' ἑτέρων ἐσιώπα Πομπήϊος. ὡς δὲ ὁ Καῖσαρ πολλοὺς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἀνέπεισε χρήμασι, δείσας τὴν σύστασιν ὁ Πομπήϊος ἀναφανδὸν δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπραγματεύετο παυθῆναι τὸν Καίσαρα τῆς ἀρχῆς ψηφιζόμενος· ὧν ἐκεῖνος οὐδ' ὅλως ἐφρόντιζεν. ἠξίου δὲ ὁ Καῖσαρ αὐτόν τε ἅμα καὶ τὸν Πομπήϊον καταθεμένους τὰ ὅπλα ἰδιωτεῦσαι καὶ ἄμφω· εἰ δ' αὐτὸν μὲν ἀφαιροῦνται τὴν ἀρχήν, ἐκείνῳ δὲ βεβαιοῦσι, τὸν ἕτερον κατασκευάζουσι τύραννον. λέγεται δέ τινα τῶν παρὰ Καίσαρος σταλέντων ταξιαρχῶν, μαθόντα μὴ διδόναι
D *τὴν γερουσίαν τῆς ἀρχῆς χρόνον τῷ Καίσαρι, "ἀλλ' αὕτη" φάναι "δώσει", κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν τοῦ ξίφους λαβήν. εἶτα γνώμη εἰσήνεκτο, εἰ μὴ ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ Καῖσαρ τὰ ὅπλα κατάθηται, ἡγεῖσθαι τὸν ἄνδρα πολέμιον. Ἀντωνίου δὲ καὶ τῶν πραττόντων τὰ Καίσαρος ἀξιούντων καὶ Καίσαρα καὶ Πομπήϊον τὰς ἀρχὰς ἀποθέσθαι, τῇ γνώμῃ πάντες συνέθεντο. ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἧκον ἐπιστολαὶ τῶν μὲν ἄλλων ἐξισταμένου, τὴν δ' ἐντὸς Ἄλπεων ἐπαρχίαν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀξιοῦντος αὐτῷ δοθῆναι μετὰ*
P I 483 *δυεῖν ταγμάτων, τἆλλα μὲν ἐδίδου Πομπήϊος, τοὺς δέ γε στρατιώτας ἀφῄρει. οἱ δ' ὑπατεύοντες καὶ τῆς βουλῆς ἐξήλασαν τὸν Ἀντώνιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. οἱ δὲ διὰ φόβον ἐν δουλικαῖς ἐσθῆσι μετημφιεσμένοι ἐπὶ ζευγῶν μισθίων τῆς Ῥώμης ἐξῄεσαν. ὃ τοὺς στρατιώτας παρώξυνεν, ἄνδρας ἐλλογίμους καὶ ἄρχοντας*

2 *πολλοὺς* om C. 9 *ταξιαρχεῖν* A. 14 *ἀξιοῦσθαι* C. 18 *δυεῖν* C Plutarchus, *δυοῖν* PW. 21 *μετημφιεσμένοι* A, *μετημφιασμένοι* PW. 22 *ἐλλογίμους*] *ἐλλογισμοὺς* BCW.

santibus, Pompeio vero tacente. ut autem Caesar largitionibus multos in suas partes traduxit, Pompeius eam conspirationem veritus aperte per sese et amicos imperium Caesari per decreta abrogavit. quibus ille neglectis petebat ut et ipse et Pompeius simul armis positis privati esse iuberentur: sin sibi eriperetur imperium, illi vero confirmaretur, alterum tyrannum constitui. fertur etiam quidam centurio a Caesare missus, cum didicisset senatum imperium Caesari non diutius dare, pulsato gladii capulo dixisse "at hic dabit." deinde senatusconsultum factum est, nisi Caesar intra certum diem imperio se abdicasset, hostem esse iudicandum. verum Antonio caeterisque Caesaris studiosis postulantibus ut et Caesar et Pompeius simul magistratibus abirent, eam sententiam probarunt omnes. sed cum Caesar per litteras caeteris omnibus cedens, solam Cisalpinam provinciam et Illyricum atque duas sibi legiones relinqui peteret, caetera quidem ei concessit Pompeius, milites autem ademit. senatus vero Antonium et factionem eius senatu eiecit. itaque servili habitu ex timore sumpto, conducticiis bigis Roma exierunt. quae res militum indignationem commovit, cum viros claros et principes contume-

περιϋβρισμένους ὁρῶντας. Καῖσαρ δὲ πολλοὺς λογισμοὺς κινήσας καὶ διαφόρων γνωμῶν γεγονώς, τέλος τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν ὑπειπὼν "ἐρρίφθω κύβος" ὥρμησε, καὶ τὸν ποταμὸν Ῥουβίκον διέβη, καὶ τὸ Ἀρίμινον κατέσχε, μεγάλην πόλιν τῆς Κελτικῆς. λέγεται δὲ τῇ πρὸ τῆς διαβάσεως νυκτὶ ὄναρ ἰδεῖν ἔκθεσμον· ἐδόκει γὰρ B αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν ἄρρητον μῖξιν.

Ἐπεὶ δὲ τὸ Ἀρίμινον κατελήφθη, ὡς ὑπὸ πνευμάτων ἡ Ῥώμη πιμπλαμένη σάλου καὶ κλύδωνος, μικροῦ αὐτὴ ὑφ' ἑαυτῆς W II 127 ἀνετέτραπτο. οἵ τε γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἔφευγον, καὶ αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἔκπληξις εἶχε, καὶ ἄλλος ἀλλαχόθεν τὸν ἄνδρα ἐτάραττον αἰτιώμενοι ὡς καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς πολιτείας αὐξήσαντα Καίσαρα, καὶ οὐδεὶς εἴα αὐτὸν τοῖς οἰκείοις χρήσασθαι λογισμοῖς. διὸ καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπεν, ἕπεσθαι τὴν γερουσίαν κελεύσας. εἵποντο δ' οἱ πλείους, τὴν μὲν φυγὴν ὡς πατρίδα αἱρούμενοι διὰ τὸν Πομπήϊον, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καί- C σαρος στρατόπεδον φεύγοντες. ὅτε καὶ Λαβιηνός, ἀνὴρ τοῖς φίλοις Καίσαρος ἀριθμούμενος καὶ συνηγωνισμένος ἐν πολέμοις αὐτῷ προθυμότατα, ἀφεὶς ἐκεῖνον ἀφίκετο πρὸς Πομπήϊον. ᾧ καὶ καταλιπόντι αὐτὸν ὁ Καῖσαρ τά τε χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἐξαπέστειλε. Δομίτιος δὲ κατέχων Κορφίνιον ἐπελθόντος αὐτῷ Καίσαρος ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν φάρμακον ἔπιεν ὡς θανούμενος· εἶτα θαυμαστῇ φιλανθρωπίᾳ μαθὼν πρὸς τοὺς

2 ἐπειπὼν A. 3 ποταμὸν Ῥουβίκον] Plutarchus ποταμόν (Ῥουβίκων καλεῖται). 4 et 7 ἀρίμενον C. 9 ἀνετράπετο B. 10 ἄλλος AC Plutarchus, ἄλλως PW. 11 αἰτιώμενον A.

liis affectos cernerent. Caesar vero variis rationibus animo agitatis, ac subinde mutatis consiliis, tandem vulgari illo dicto "iacta est alea" arma sumpsit, superatoque Rubicone flumine Ariminum magnam Galliae urbem occupavit. fertur pridie eius diei noctu in somnis sibi cum matre per foedam incestamque imaginem coire visus esse.

Arimino occupato Roma tanquam turbine quodam fluctuum undis exagitata paene se ipsa demersit. nam et consules et maxima pars senatus fugerunt, et ipse Pompeius territus est et ab aliis aliunde turbatus, querentibus eum Caesaris opes contra sese et rem publicam auxisse: neque quisquam illum suis uti consiliis sivit. quare urbe relicta senatum sequi se iussit. et plerique eum secuti sunt, exilium pro patria amplexi propter Pompeium, Romam vero perinde ut castra Caesaris fugientes. eo tempore Labienus etiam Caesaris amicus, cui strenuam in bellis operam navarat, eo relicto Pompeium est secutus. tamen Caesar ei et pecuniam et sarcinas, quanquam desertori, misit. Domitius vero, qui Corfinium praesidiis tenebat, Caesare adventante rebus desperatis venenum bibit ut moriturus: deinde cum Caesarem mirabili clementia

ἁλισκομένους τὸν Καίσαρα χρώμενον, ἑαυτὸν ἐθρήνει. ὑπνωτι-
D κὸν δ' εἶναι τὸ φάρμακον καὶ οὐ θανάσιμον εἰπόντος τοῦ ἰατροῦ, ἀπῄει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν αὖθις διεξέπεσε πρὸς Πομπήϊον.

8. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα τοὺς ἀνθρώπους ἡδίους ἐποίει, καί τινες ἐπανέστρεφον. πολὺς δὲ γεγονὼς ὁ Καῖσαρ ἤδη ἐπ' αὐτὸν ἐχώρει Πομπήϊον. ὁ δὲ φυγὼν εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. ἀπορῶν δὲ νηῶν ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, καὶ πάσης τῆς Ἰταλίας ἀναιμωτὶ κύριος γέγονεν ἡμέραις ἑξήκοντα. εὑρὼν δὲ καὶ τὴν πόλιν καθεστῶσαν, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς συχνοὺς ἐν αὐτῇ, τούτοις ἐπιεικῆ διειλέχθη,
P I 484 ἀξιῶν αὐτοὺς πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἐπὶ συμβάσεσιν. ἐπείσθη δ' οὐδείς. τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρημάτων λαμβάνειν, καὶ νόμους προσφέροντος, ἔφη μὴ τὸν αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμων εἶναι καιρόν· "σὺ δὲ νῦν μὲν ἐκποδὼν ἄπιθι· παρρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. ὅταν δὲ τὰ ὅπλα κατάθωμαι, τότε δημαγωγήσεις. καὶ ταῦτα" ἔφη "λέγω τῶν ἑαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος· ἐμὸς γὰρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες ὅσους τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων συνέλαβον." μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν ἐκκόπτειν ἐκέλευεν. αὖθις δὲ τοῦ Μετέλλου κωλύοντος, καί τινων ἐπαινούντων, ἠπείλησεν ἀποκτενεῖν αὐτὸν

6 *ἰδίους* AC. 7 *βροντέσιον* C. 8 *ὁ καῖσαρ νηῶν* B.
11 *συχνοὺς* A Plutarchus, *πολλοὺς* PW.

Fontes. *Cap.* 8. *Plutarchi Caesar*, c. 34—43.

uti erga captos audivisset, semetipsum deploravit. sed a medico edoctus id pharmacum soporiferum esse, non letiferum, Caesarem adiit; acceptaque dextera rursus ad Pompeium evasit.

8. Haec Romae nuntiata cives nonnihil recrearunt, ut quidam in urbem redierint. Caesar vero auctis viribus iam contra ipsum Pompeium proficiscens, cum is Brundusii nave conscensa abiisset, quia naves ipse non habebat, Romam converso itinere totius Italiae dominatu citra sanguinem sexaginta diebus est potitus. cum autem et urbem tranquillam repperisset et multos in ea senatores, humaniter cum eis egit ut ad Pompeium legatos de pacificatione mitterent. sed nemo ei paruit. Metello tribuno prohibente ne quid pecuniae ex publicis thesauris efferret, et leges recitante, respondit non idem legum et armorum esse tempus. "tu vero nunc" inquit "cedito: bellum enim verborum contentionem non admittit. ubi vero arma posuero, tum tu tribunus eris. et haec dico de meo iure concedens: nam et tu meus es, et ii omnes quos contra me tumultuatos cepi." cum autem claves non reperirentur, securibus aerarium aperiri iussit; et Metello, cuius nonnulli constantiam laudabant, denuo obsistenti

εἰ μὴ παύσαιτο, εἰπὼν "μειράκιον, ἀγνοεῖς ὅτι δυσκολώτερόν B ἐστί μοι εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι;"

Ἐστράτευσε δ' εἰς Ἰβηρίαν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ Πομπήϊον ἤλαυνεν. αἱρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς φυγάδας τε κατήγαγε καὶ ἄλλων ἥψατο πολιτευμάτων. ἐν ἡμέραις δὲ ἕνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὕπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερουΐλιον Ἰσαυρικόν, εἴχετο τῆς στρατείας. καὶ διαβὰς τὸν Ἰόνιον Ὤρικον καὶ Ἀπολλωνίαν αἱρεῖ. ἐξ Ἀπολλωνίας δὲ κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς δωδεκάσκαλμον ἐν ἐσθῆτι θεράποντος ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον ἐβουλεύσατο, τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν C πολεμίων περιεχομένου στόλοις μεγάλοις. χειμῶνος δὲ ὄντος ὁ πλοῦς ἄπορος ἐδόκει τῷ κυβερνήτῃ, καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας ὡς ἀποστρέψων τὸ πλοῖον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀναδείκνυσιν ἑαυτόν. καὶ τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὴν ὄψιν ἐκπεπληγμένου "τόλμα καὶ μὴ δέδιθι" ἔφη, "Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν."

Κατέπλευσε δὲ καὶ Ἀντώνιος τὰς δυνάμεις ἄγων. καὶ θαρρήσας Καῖσαρ προὐκαλεῖτο Πομπήϊον. ἀεὶ δέ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι Πομπηΐου μάχαι σποράδες ἐγίνοντο, καὶ περιῆν ὁ Καῖσαρ πάσαις πλὴν μιᾶς, ἐν ᾗ τροπῆς γενομένης μεγάλης ἐκινδύ- D νευσε μὲν ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον, καὶ αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν W II 128

5 τε add A Plutarchus. 9 Ὤρικον Plutarchus, Νώρικον PW, νώριον A. δὲ om A. 14 ὁ δὲ A, Καὶ ὁ PW. 15 καὶ τοῦ A, Τοῦ δὲ PW. 21 μεγάλης om A.

mortem comminatus nisi obturbare desisteret, "hoc" inquit, "adolescens, mihi scito dictu quam factu esse difficilius."

Profectus in Hispaniam, et legionibus illis atque provinciis adscitis, Pompeii persequendi consilium cepit. dictator a senatu dictus exsules revocavit et alia in re publica egit. sed dictatura intra dies undecim deposita, se ipso et Servilio Isaurico suapte auctoritate consulibus designatis, expeditioni intentus, superato Ionio mari Oricum et Apolloniam capit. Apolloniae clam omnibus navigio duodecim scalmorum ministri habitu conscenso Brundusium traiicere statuit, quamvis mare magnis hostium classibus teneretur. sed cum in tempestate gubernator navigari non posse crederet, et nautas mutare cursum ac reverti iussisset, se agnoscendum praebuit; et gubernatore ad eius conspectum obstupefacto "bono" inquit "animo et securo esto: Caesarem enim et Caesaris fortunam vehis."

Appulit et Antonius cum copiis. quibus Caesar fretus Pompeium provocavit. et cum crebro ante munitiones sparsim dimicaretur, semper superior evasit, una pugna excepta: in qua cum magnam plagam accepisset, parum abfuit quin castris exueretur atque ipse etiam caederetur.

ἦλθεν ἀποθανεῖν. φεύγοντι γὰρ ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν μένειν ἐκέλευε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους· ὁ δὲ μεστὸς ὢν ταραχῆς ἐπῆρε τὴν μάχαιράν ὡς πλήξων αὐτόν, καὶ ἔπληξεν ἄν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστὴς τὸν ὦμον ἐκείνου φθάσας ἀπέκοψεν. οὕτω δ' ἀπέγνω τότε Καῖσαρ τὰ καθ' ἑαυτόν, ὥστε τοῦ Πομπηΐου ἔργῳ μεγάλῳ μὴ ἐπιθέντος τέλος, ἀλλὰ καθείρξαντος τοὺς φεύγοντας εἰς τὸν χάρακα καὶ ἀναχωρήσαντος, εἶπεν ὁ Καῖσαρ "σήμερον ἡ νίκη παρὰ τοῖς P I 485 πολεμίοις ἐγένετο ἄν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον."

Ἐκεῖθεν δὲ μεταστὰς τὸν στρατὸν εἰς Μακεδονίαν προῆγεν ἐπὶ Σκιπίωνα. τοῦτο τὴν Πομπηΐου στρατιὰν ἐπῆρε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας ὡς ἡττημένου καὶ φεύγοντος Καίσαρος διώκοντας ἕπεσθαι. εὐλαβῶς δ' εἶχε πρὸς τοῦτο Πομπήϊος, καὶ ἠξίου τρίβειν καὶ μαραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμήν. τὴν δὲ γνώμην μόνος ἐπῄνει Κάτων, φειδοῖ τῶν πολιτῶν. ὅς γε καὶ τοὺς πεσόντας τῶν πολεμίων ὡς εἰς χιλίους ὄντας ἰδὼν ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταδακρύσας. οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον B φυγομαχοῦντα Πομπήϊον. ἐντεῦθεν καὶ ἄκων εἰς μάχην ἐχώρει, διώκων τὸν Καίσαρα. ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες ἀμφότεροι ἐστρατοπεδεύσαντο, ὁ μὲν Πομπήϊος αὖθις τῆς πρώην εἴχετο γνώμης, φασμάτων οὐκ αἰσίων αὐτῷ γενομένων καὶ καθ' ὕπνον ὄψεώς τινος (ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὁρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ Ῥωμαίων κροτούμενον), οἱ δὲ περὶ αὐτὸν θρασεῖς ἦσαν καὶ τὴν νίκην ταῖς ἐλπίσι προειληφότες.

3 μάχαιραν A Plutarchus, χεῖρα PW. 6 αὐτόν C. 19 τὸν om A. 23 δὲ om C.

nam vir quidam magnus et robustus fugiens, cum ab eo manu iniecta manere et ad hostes converti iuberetur, plane perturbatus ictum ei intentavit; ac percussisset, nisi armiger eius humerum illius amputasset. cum autem Pompeius, magno facinori colophone non adiecto, fugientibus in vallum compulsis recessisset, Caesar dixit eo die victoriam penes hostem fuisse, si victorem habuisset.

Inde digressus exercitum in Macedoniam contra Scipionem promovit. ea res Pompeii exercitum et ducum animos vana spe inflavit, ut Caesarem veluti victum et fugientem persequi cuperent. a quo consilio Pompeius abhorrens bellum ducere et mora ipsa vires hostium attenuare consultius esse duxit. quam sententiam soli Catoni probavit, civibus parcere cupienti. qui cum hostium circiter mille caesos vidisset, obvoluta facie illos deploravit. caeteris vero omnibus pugnae detrectationem vituperantibus Pompeius vel invitus Caesarem est persecutus. ut vero ambo in Pharsalia castra posuerunt, in pristina sententia permansit ob omina parum auspicata et visum nocturnum, quo in theatro suo plausum dari sibi putabat. eius vero familiares audaces erant, spe victoriae praecepta.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἠρώτα τοὺς οἰκείους στρατιώτας εἰ καθ' ἑαυτοὺς αἱροῦνται μαχέσασθαι ἢ περιμένειν καὶ ἑτέρους ἤδη ἐγγὺς ὄντας· οἱ δὲ μὴ περιμένειν ἐδέοντο. θύσαντι δὲ τῷ Καίσαρι ὁ μάντις ἐσήμαινε τριῶν ἡμερῶν πρὸς τοὺς πολεμίους κριθήσεσθαι. ἐρομένου δὲ Καίσαρος περὶ τοῦ τέλους τί προορᾷ, μεγάλην εἶπεν C ἐπὶ τὰ ἐναντία δηλοῦσθαι μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν· "εἰ μὲν οὖν εὖ πράττεις ἐν τῷ παρόντι τὴν χείρονα προσδόκα τύχην, εἰ δὲ κακῶς τὴν ἀμείνονα."

9. Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς περιιόντος περὶ τὸ μεσονύκτιον Καίσαρος ὤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρός, ἣν τὸ αὐτοῦ ὑπερενεχθεῖσαν στρατόπεδον ἔδοξε λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην εἰς τὸ Πομπηΐου πεσεῖν. ἤδη δὲ διαλαμψάσης ἡμέρας οἱ σκοποὶ καταβαίνειν ἀπήγγελλον ἐπὶ μάχῃ τοὺς πολεμίους. περιχαρὴς δὲ γενόμενος ὥρμησεν εἰς μάχην, καὶ συμβα- D λὼν τοῖς τοῦ Πομπηΐου τρέπεται τούτους. Πομπήϊος δὲ κατιδὼν τοὺς ἱππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς οὐδ' ἐμέμνητο Πομπήϊος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὡς ὑπὸ θεοῦ βλαπτόμενος ᾤχετο ἄφθογγος ἀπιὼν ἐπὶ σκηνήν, καὶ καθήμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον. ὡς δὲ τοῦ χάρακος ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι, φεύγοντι πρέπουσαν στολὴν ἐνδὺς ὑπεξῆλθεν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων ἐκράτησε, καὶ τοὺς ἁλόντας ζωοὺς τοῖς ἑαυτοῦ κατέμιξε τάγμασι, πολλοῖς δὲ

1 εἰ] ἢ BW. 2 ὄντας ἐγγύς AB. 12 τὸ] τὸ τοῦ A. 19 δὲ] δὲ καὶ A. 22 ζωοὺς] Plutarchus *τῶν δὲ πεζῶν τῶν ἁλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς τὰ τάγματα.*

Fontes. *Cap.* 9. *Plutarchi Caesar, c.* 43—46; *Pompeius, c.* 55 *et* 73—80.

Caesar cum suos milites rogasset utrum soli pugnare mallent an reliquos exspectare qui in propinquo essent, ab iis oratus est ne exspectaret. hostiis caesis haruspex dixit intra triduum pugnaturum cum hostibus. et Caesari qualem pugnae exitum praevideret percontanti respondit magnam fore mutationem in contrarium: quod si in praesentia bene cum eo ageretur, deteriorem fortunam esse exspectandam, sin male, meliorem.

9. Pridie quam pugnatum est, a Caesare excubias sub mediam noctem obeunte conspecta est fax caelestis ignis, quam supra sua castra delatam, resplendentem et flammantem in castra Pompeii cadere putavit. diluculo cum speculatores narrarent hostes ad pugnam descendere, laetitia exsultans praelium iniit, et Pompeii exercitum pepulit. qui cum suos equites fuga dissipatos vidisset, non amplius idem fuit neque se Pompeium Magnum esse meminit, sed attonito similis, mutus tabernaculum ingressus, eventum sedens exspectavit. hostibus vero vallum invadentibus, habitu fugienti apto sumpto se subduxit.

Caesar etiam castris potitus captos in suas legiones inseruit, et

καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν· ὧν καὶ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας P I 486 αὐτὸν ὕστερον. ἐδίωκε δὲ τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ πλοίου ἐπιβὰς φορτηγοῦ καὶ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως εἰς Μιτυλήνην κατήχθη, βουλόμενος τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν ἐκεῖθεν καὶ τὸν υἱόν. ἡ δὲ ἦν θυγάτηρ Μετέλλου Σκιπίωνος, συνοικήσασα μὲν ἐκ παρθενίας Ποπλίῳ τῷ Κράσσου παιδί, ἐκείνου δὲ τεθνηκότος ἐν Πάρθοις γαμηθεῖσα τῷ Πομπηΐῳ. ἦν δὲ ἡ κόρη καὶ τὴν ὥραν διαπρεπής, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο χρησίμως ἀκούειν, καὶ προσῆν τούτοις ἦθος περιεργίας W II 129 B καθαρόν. ἀκούσασα τοίνυν ἥκειν Πομπήϊον μετὰ νηὸς μιᾶς καὶ αὐτῆς ἀλλοτρίας φεύγοντα, κατέπεσε χαμᾶζε καὶ ἄναυδος ἔκειτο. μόλις δ' οὖν εἰς ἑαυτὴν ἐλθοῦσα ἐξέδραμεν ἐπὶ θάλασσαν. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηΐου καὶ ἐναγκαλισαμένου "ὁρῶ σε" εἶπεν "ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερριμμένον ἑνὶ σκάφει, τὸν πρὸ τῶν τῆς Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην παραπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. ὡς εὐτυχὴς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σώφρων δὲ μετ' ἐκεῖνον, C ὥσπερ ὥρμησα, τὸν ἑαυτῆς προεμένη βίον. ἐσωζόμην δὲ καὶ

1 δέδωκεν AB. βροῦτος A Plutarchus, ὁ Βροῦτος PW. 4 κορνηλίαν ABCW, Κορνιλίαν P. ἐκεῖθεν καὶ AB, καὶ δὲ P, καὶ W. 5 ἡ δὲ ABCW, ἢ P. ἡ δὲ ἦν — 10 περιεργίας καθαρόν e Plutarchi Pompeio, c. 55. 6 ποπλίῳ ABC cum Plutarcho, Πουπλίῳ PW. 7 τῷ add ABC. 9 ante γεωμετρίαν PW add περί, om A Plutarchus. 15 προσερριμμένον ἑνὶ σκάφει AB Plutarchus, ἑνὶ σκάφει προσεῤῥιμένον PW. 16 τὸν πρὸ τῶν τῆς AW, τὸν πρὸ τῆς B, τὴν πρὸ τῶν τῆς C, τῶν πρὸ τῶν τῆς P. 18 μὲν add A Plutarchus. πόπλιον AC Plutarchus, Πούπλιον PW.

multis claris viris impunitate concessa, e quorum numero Brutus quoque fuit qui eum post occidit, Pompeium est persecutus. is vero navi operaria conscensa Amphipolim atque inde Mitylenem est profectus, ut filium et uxorem Corneliam Scipionis Metelli filiam inde secum abduceret. quae cum virgo Publio Crassi filio nupta fuisset, eo a Parthis interfecto Pompeio desponsa fuerat, puella et eleganti forma et in litteris probe erudita, nec fidium nec geometriae ignara, et philosophicas disputationes utiliter audire solita. cum tantis dotibus etiam morum simplicitas coniungebatur. quae cum Pompeium navigio uno eoque alieno fugientem adesse audisset, humi prolapsa diu sine voce iacuit. aegre refocillata ad mare decurrit. ubi cum eam Pompeius obviam progressus amplexus esset, "video te" inquit "mi vir, in unam navem coniectum, meae, non tuae fortunae culpa, qui ante Corneliae nuptias quingentis navibus hoc mare tenuisti quam fortunata fuissem mulier, si ante auditum Publii primi mariti in Parthis interitum obiissem: sapiens vero si, ut institueram, post illum necem mihi conscivissem. verum incolumis

σοί, Πομπήϊε Μάγνε, γενήσεσθαι συμφορά". ὁ δὲ πρὸς ταῦτα "μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ᾔδεις" ἔφη "τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι πλέον τοῦ συνήθους παρέμεινεν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν ἀνθρώπους ὄντας, καὶ τῆς τύχης ἔτι πειρατέον. οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων εἰς ἐκεῖνα μεταπεσεῖν τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον."

Ἀναλαβὼν οὖν τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο. καὶ εἰς Ἀττάλειαν ἐλθών, πόλιν τῆς Παμφυλίας, εὗρε καὶ τριήρεις ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιώτας, καὶ πολλοὶ τῶν συγκλητικῶν περὶ D αὐτὸν συνελέγησαν. πολλῶν δὲ γενόμενος λογισμῶν, ἐνίκησε τελευταῖον φεύγειν εἰς Αἴγυπτον. καὶ μαθὼν Πτολεμαῖον διάγειν εἰς τὸ Πηλούσιον, ἐκεῖ κατηνέχθη. Πτολεμαίου δὲ ὄντος κομιδῇ νέου διεῖπε τὰ πράγματα Ποθεινὸς ὁ εὐνοῦχος. καὶ μαθὼν περὶ Πομπηΐου ἤθροισε βουλὴν τῶν παρ' αὐτῷ δυναμένων τὰ μέγιστα. καὶ οἱ μὲν ἀπελαύνειν Πομπήϊον συνεβούλευον, οἱ δὲ δέχεσθαι· ὁ δὲ Χῖος Θεόδοτος ὁ ῥήτωρ γνώμην εἰσήνεγκεν ἀνελεῖν αὐτόν, ἐπειπὼν ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει. ἐστάλησαν οὖν τινες τὸν ἄνδρα μετακαλούμενοι. ὡς δ' εἶδον οἱ μετ' αὐτοῦ οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν τὴν ὑποδοχήν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἁλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπώπτευσαν τὴν ὀλιγωρίαν, P I 487 καὶ τῷ Πομπηΐῳ παρῄνουν τὴν ναῦν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι.

2 ἣ] ἢ C. 7 οὖν] δὲ A Plutarchus. 8 ἀττάλιαν A, ἀττάλίαν B, Ἀτταλείαν P. 10 ἐνίκησε. τελευταῖον φεύγει BW: in reliquis libri consentiunt. 12 κατήχθη AC. 13 ὁ om A. 14 τῶν — δυναμένων] τὴν — δυναμένην A. 15 τὰ add ABC. συνεβούλευον om C. 16 Θεόδοτος] ὁ θεόδοτος C. 19 οὐδὲ] οὐ C. 21 ἀνακρούεσθαι A Plutarchus, ἀνακρούσασθαι PW.

mansi, Pompei Magne, ut tibi etiam calamitati essem." ad haec Pompeius "unam ergo fortunam Cornelia nosti meliorem, quae te fortassis etiam decepit, quod solito diutius me fovit. sed et haec (homines enim sumus) nobis ferenda sunt, et fortuna adhuc periclitanda. neque enim desperandum est, qui e felici miser factus sit, eum ex misero vicissim felicem fore."

Igitur uxore et amicis navi impositis, Attaliam Pamphyliae urbem profectus Cilicicas triremes et milites repperit: multi etiam senatores ibi ad eum convenerunt. in variis deliberationibus cum tandem in Aegyptum confugere placuisset, Pelusium appulit, ubi Ptolemaeum degere audierat. qui quod immatura erat aetate, Pothinus eunuchus regni procurator adventu Pompeii cognito concilium principum virorum convocavit. quorum aliis eum repellendum, aliis recipiendum esse suadentibus, Theodotus Chius orator tollendum esse pronuntiavit: canem enim mortuum non mordere. itaque missi sunt qui eum arcesserent. ut vero eius familiares eum non regio apparatu aut splendido excipi, sed in una cymba homines paucos accedere viderunt, contemptum illum suspectum habuerunt, Pompeiumque monuerunt ut navem in mare converteret. ubi

πελαζούσης δὲ τῆς ἁλιάδος μετελθεῖν εἰς αὐτὴν ἠξίουν αὐτὸν Ἑλληνιστὶ ἀσπασάμενοι, τέναγος λέγοντες εἶναι πολύ, καὶ βάθος οὐκ ἔχειν οὐδὲ πλώϊμον εἶναι τριήρει τὴν θάλασσαν, ὑπόψαμμον οὖσαν. ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχους προσεμβῆναι κελεύσας καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα,
B στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα

ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται
κείνου 'στὶ δοῦλος κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

ταῦτα φθεγξάμενος ἐνέβη. καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν, ὁ Πομπήϊος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ λόγον ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκεύαστο χρήσασθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. ὡς δὲ τῇ γῇ προσεπέλαζον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθὴς οὖσα τὸ μέλλον ἀπεσκόπει, ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήϊον, τῆς τοῦ Φιλίππου
C λαμβανόμενον χειρὸς ὡς ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος, εἶτα καὶ Ἀχιλλᾶς καὶ ἕτεροι. ὁ δὲ ταῖς χερσὶ τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μόνον στενάξας, μηδὲν δ' εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἑξήκοντα ἑνὸς δέοντα βεβιωκὼς ἔτη.

1 εἰς αὐτὴν ἠξίουν αὐτόν AB, ἠξίουν αὐτὸν εἰς αὐτὴν PW. 3 πλόϊμον A. 5 καὶ τῶν A Plutarchus, τῶν τε PW. 6 Σκύθην] Σκήνην Plutarchus vulgo. 7 Σοφοκλέους] incerti dramatis: Plutarchi Pomp. c. 78 et Moral. (πῶς δεῖ τὸν νέον κ. τ. λ.) p. 33 d. 8 δὲ] δὴ C. 9 μολῇ P, om W. 10 ὄντος om C. 14 ἐκ] καὶ A. 15 ἀπεσκοπεῖτο Plutarchus. φιλίππου AB Plutarchus, φίλου C, φίλου Φιλίππου PW. 16 λαμβανόμενον A Plutarchus, λαβόμενον PW. 17 τὸν τήβεννον C.

cymba accesserat, qui ea vehebantur, eum salutarunt graece, et in naviculam conscendere iusserunt: mare enim vadosum et arenosum triremem non capere. salutata igitur Cornelia uxore iam eius exitium plangente, et duobus centurionibus ac liberto Philippo servoque cui Scythae nomen erat una conscendere iussis, ad uxorem et filium conversus illis Sophoclis versibus recitatis

tyranni in aedes quisquis intulit pedem
fit servus illi, liber etsi venerit

cymbam ingressus est. et cum a terra longe adhuc abesset, orationem quam in parvo libello graece scripserat, ut eam apud regem haberet, legit. ut ad terram appulerant, Cornelia et amici e triremi quid futurum esset solliciti speculabantur. interea Pompeium, qui Philippi manum prehenderat ut surgeret, Septimius primus a tergo traiicit, deinde Achillas et caeteri. at ille toga facie obducta tantum ingemuit, neque quicquam se indignum locutus ex vulneribus mortuus est, anno aetatis undesexagesimo.

Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὴν σφαγήν, θρῆνον ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἔφυγον. τοῦ δὲ Πομπηΐου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἁλιάδος τοῖς δεομένοις ἀπέλιπον τοιούτου θεάματος. παρέμεινε δὲ αὐτῷ Φίλιππος ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· W II 130 *εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, μικρᾶς ἁλιάδος εὑρὼν λείψανα, τούτοις αὐτὸ κατέκαυσε, καί τινος ἀνδρὸς Ῥωμαίου γηραιοῦ ἤδη, τὰς δὲ πρώ-* D *τας στρατείας ἔτι νέῳ Πομπηΐῳ συστρατευσαμένου, συνεπιλαβομένου αὐτῷ. ὃς ἐπιστὰς τῷ Φιλίππῳ εἶπε "τίς ὤν, ὦ ἄνθρωπε, θάπτειν διανοῇ Μάγνον Πομπήϊον;" ἐκείνου δὲ φήσαντος ὡς ἀπελεύθερος, "ἀλλ' οὐ μόνῳ σοί" ἔφη "τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει, κἀμὲ δὲ ὥσπερ εὑρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ἅψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων."*

Οὕτω μὲν ἐκηδεύθη Πομπήϊος· (10) *οὐ πολλῷ δ' ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν Πομπηΐου ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγῖδα τοῦ ἀν-* P I 488 *δρὸς δεξάμενος ἐδάκρυσεν, Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἔκτεινεν. αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος μάχῃ λειφθεὶς παρὰ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτος δὲ ὁ σοφιστὴς τὴν μὲν ἐκ Καίσαρος*

2 *ἐκχέοντες* C. 5 *τῆς* om C. 13 *ὥσπερ* ABCW Plutarchus, om P. 19 *Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἔκτεινεν* etc.] haec ex Plutarchi Pompeio, c. 80: iidem et rex Ptolemaeus mox vivi introducuntur, secundum Plutarchi vitam Caesaris, c. 48. 20 *λειφθεὶς* Plutarchus, *ληφθεὶς* PW.

Fontes. *Cap.* 10. *Plutarchi Pompeius*, c. 80; *Caesar*, c. 48—56.

Qui in navibus erant, caede eius visa cum tanto eiulatu ut in terra exaudiretur fugerunt. caedis vero ministri capite amputato truncum nudum e cymba in litus abiecerunt, ut spectaculo quibusvis esset. quo dum populus satiaretur, Philippus ibi mansit: deinde mari ablutum corpus et sua tunicula involutum parvae cymbae reliquiis cremavit, et sene quodam Romano, qui prima stipendia sub Pompeio adolescente meruerat, adiutore sepeliit. cui Philippus percontato quis esset, qui Pompeium Magnum sepelire instituerat, respondit se libertum illius esse. tum senex "istud" inquit "decus non tui unius erit: me quoque pii quasi lucri consortem admittito, ut meis et ipse manibus tangam et ornem Romanorum imperatorem maximum."

Hae Pompeii fuerunt exsequiae: (10) Caesar autem non multo post in Aegyptum cum venisset, eum a quo ei caput Pompeii afferebatur tanquam parricidam est aversatus; et anulo eius accepto illacrimavit: Achillam et Pothinum interfecit. ipse rex Ptolemaeus in praelio ad flumen a suis derelictus evanuit. Theodotus vero rhetor tum quidem

δίκην διέφυγεν ὑπεξελθὼν Αἴγυπτον καὶ ταπεινὰ πράττων καὶ
μισούμενος, Βρούτῳ δὲ Μάρκῳ τῷ Καίσαρα κτείναντι περιπεσὼν
ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπ' αὐτοῦ αἰκισθεὶς ἀπεκτάνθη. ὅσοι
δὲ τῶν Πομπηΐου φίλων ἑαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ τῆς Αἰγύπτου κρα-
τοῦντος, πάντας εὐηργέτησεν ὁ Καῖσαρ καὶ προσηγάγετο.

Κἀκεῖ δὲ πόλεμον συνεστήσατο, καὶ κρύφα τὴν Κλεοπά-
B τραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο, ἐκβληθεῖσαν ἤδη τῆς βασι-
λείας τε καὶ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ εὐνούχου Ποθεινοῦ. ἣ σὺν
μόνῳ τῷ Σικελιώτῃ Ἀπολλοδώρῳ εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα τοῖς
βασιλείοις προσέσχε, καὶ εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα προτείνει
μακρὰν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸ στρωμα-
τόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. καὶ διὰ τοῦτο
τὸ τέχνημα λαμυρᾶς φανείσης, καὶ τῆς ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάρι-
τος αὐτῆς ἡττηθεὶς, διήλλαξε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύ-
σουσαν.

Ἑστιωμένων δ' ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς, ἐπιβουλὴν φωράσας ὁ
C Καῖσαρ τυρευομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ
τοῦ εὐνούχου, τὸν μὲν Ποθεινὸν ἀνεῖλεν, Ἀχιλλᾶς δὲ φυγὼν εἰς
τὸ στρατόπεδον βαρὺν αὐτῷ περιίστησι πόλεμον. ὅτε πῦρ ἐμβα-
λόντος Καίσαρος τῷ στόλῳ καὶ ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη ἐμπέπρηστο.
μάχης δὲ συνεστώσης κατεπήδησε μὲν ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκά-
τιον, ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων ῥίψας

3 ἀπεκτάνθη] huc usque ex Plutarchi Pompeio excerpta. 9 μικρὸν om C. 17 τυρευομένην ABC, τηρευομένην PW. 20 Καίσαρος add AB.

Caesaris ultionem evasit, clam ex Aegypto elapsus et in humili fortuna degens invisus omnibus, sed post a M. Bruto Caesaris percussore in Asia comprehensus et omni suppliciorum genere excruciatus interiit. quotquot autem Pompeii amici ab Aegypti tyranno capti fuerant, eos omnes Caesar beneficiis sibi adiunxit.

Ibi quoque bellum Caesar gessit, Cleopatra ex regione clam arcessita, quae a Pothino eunucho et regno et urbe iam eiecta erat. quae cum, solo Apollodoro Siculo comite, parva cymba conscensa ad regiam appulisset, et involuta stragulo, quam longa erat, et colligata ab eodem per fores ad Caesarem perlata esset, tum illius commenti sollertiam admiratus, tum suavitate morum et lepore eius captus, eam ut regni esset particeps cum fratre reconciliavit.

Cum autem in convivio propter reconciliationem eam instituto ab Achilla duce exercitus et Pothino eunucho insidias sibi parari animadvertisset, Pothinum interfecit: Achillas vero fuga elapsus grave bellum ei intulit. quo tempore cum Caesar ignem classi iniecisset, magna quoque illa bibliotheca conflagravit. commisso praelio ab aggere in lembum desiluit; sed cum ab Aegyptiis navibus undique cingeretur, mari se

ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπενήξατο μόλις. ὅτι λέγεται καὶ βιβλίδια κρατῶν πολλὰ μὴ προέσθαι νηχόμενος, ἀλλ' ἀνέχειν αὐτὰ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τῇ ἑτέρᾳ χειρί, καὶ ταῦτα βαλλόμενος. τέλος δέ, τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος, ἐπελθὼν καὶ συνάψας μάχην ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων καὶ τοῦ D βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου.

Καταλιπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν Ἀλεξανδρεῖς Καισαρίωνα προσηγόρευον, ὥρμησεν ἐπὶ Συρίαν. καὶ Φαρνάκῃ τῷ Μιθριδάτου παιδὶ πολεμήσας αὐτὸν μὲν τοῦ Πόντου ἐξέβαλε, τὴν δὲ στρατιὰν ἄρδην ἀνεῖλε. καὶ τῆς μάχης ταύτης τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα δηλῶν εἰς Ῥώμην ἔγραψε τρεῖς λέξεις "ἦλθον εἶδον ἐνίκησα." ἐντεῦθεν εἰς Ἰταλίαν ἀπελθὼν εἰς Ῥώμην ἀνέβαινε, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος εἰς ὃν ᾕρητο δικτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ταύτης γενομένης ἐνιαυ- P I 489 σίου· εἰς δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὕπατος ἀνεδείχθη.

Τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκιπίωνα μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων καὶ δυνάμεις ἠθροικότων ἀξιολόγους, W II 131 ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ ἐστράτευσε· καὶ μικρῷ μέρει μιᾶς ἡμέρας τριῶν στρατοπέδων ἐκράτησε, καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνῃρηκὼς οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλε. τῶν δὲ πεφευγό-

2 βιβλία B: Plutarchus βιβλίδια. 3 ὑπὲρ A Plutarchus, ὑπὸ PW. 5 μάχην AB Plutarchus, πόλεμον PW. 8 καισαρίωνα AC Plutarchus, Καισαρείωνα PW. 9 προσηγόρευον A, προσηγόρευσαν Plutarchus, ἐκάλουν PW. ἐπὶ Συρίας Plutarchus. 12 εἰς ῥώμην A Plutarchus, τοῖς ἐν Ῥώμῃ PW. 21 πεφευγότων AB, πεφευγόντων PW.

commisit et aegre enatavit. fertur autem libellos multos manu inter natandum in sublime elatos non abiecisse, quanquam telis peteretur. tandem, cum rex ad hostes abiisset, reversus, commisso praelio vicit, multis caesis ipsoque rege desiderato.

Mox Cleopatrae Aegypti regno relicto (quae non multo post filium ei peperit ab Aegyptiis Caesarionem vocatum) in Syriam contendit. et Pharnace Mithridatis filio Ponto eiecto, eius vero exercitu prorsus deleto, ut belli confecti celeritatem demonstraret, tria verba Romam scripsit "veni vidi vici." inde in Italiam profectus Romam adscendit sub anni exitum quo secundum dictator creatus fuerat, cum ea potestas antea nunquam annua fuisset. in sequentem annum consul est declaratus.

Cum autem Cato et Scipio post Pharsalicam cladem in Africa iustas copias coegissent, Caesar contra eos profectus exigua unius diei parte tres exercitus superavit, et quinquaginta milibus hostium occisis, suorum non quinquaginta amisit. viri consulares et praetorii qui e pugna

των ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἁλισκόμενοι, συχνοὺς δὲ Καῖσαρ ἔκτεινεν ἁλόντας. Κάτωνος δὲ ἑαυτὸν διεργασαμένου δῆλος ἦν δηχθείς· οὗ
B δ' ἕνεκα λελύπητο ἄδηλον· εἶπε δ' οὖν "ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γάρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας." ἀλλὰ γὰρ ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης θριάμβους κατήγαγε καὶ θέας ἐτέλεσε ναυμάχων καὶ μονομάχων ἀνδρῶν. τιμήσεων δὲ γενομένων ἀντὶ τῶν προτέρων δυεῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα περισωθεῖσαι εὑρέθησαν· τηλικαύτην φθορὰν τοῦ δήμου ὁ ἐμφύλιος εἰργάσατο πόλεμος.

Εἶτα ὕπατος τὸ τέταρτον αἱρεθεὶς εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν
C ἐπὶ τοὺς Πομπηΐου υἱούς, νέους μὲν ὄντας ἔτι, τόλμαν δ' ἐπιδεικνυμένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν. ὅτε καὶ εἰς κίνδυνον περιέστη ὁ Καῖσαρ, ὡς βοᾶν διὰ τῶν τάξεων περιθέων τῶν ἑαυτοῦ, εἰ μὴ αἰδοῦνται λαβόντας αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις. πρὸς δὲ τοὺς φίλους μετὰ τὴν μάχην εἶπεν ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. νικήσαντος δὲ Καίσαρος ὁ μὲν νεώτερος τῶν Πομπηΐου παίδων διέδρα, ἀνηνέχθη δ' αὐτῷ μεθ' ἡμέρας τοῦ πρεσβυτέρου ἡ κεφαλή. τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε πόλεμον.

11. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην δικτάτωρ διὰ βίου ἐψηφι-

2 ἔκτεινεν ἁλόντας A Plutarchus, ἁλόντας ἀπέκτεινε PW. 3 οὗ δ' ABCW, οὐδ' P. 4 σοι om sola P. 7 ἐτέλεσε AC, ἐτέλευσε PW. 8 δυοῖν A. 14 ὁ καῖσαρ add A. 15 λαθόντας C. 18 παίδων A Plutarchus, υἱῶν PW. διέδρα AB, ἀπέδρα PW. ἀνηνέχθη A cum Plutarcho, ἠνέχθη PW. 21 δὲ B.

Fontes. *Cap.* 11. *Plutarchi Caesar*, c. 57—66. *addita sunt pauca de nomine Caesaris.*

evaserant cum caperentur, partim ipsi necem sibi consciverunt, partim captos Caesar suppliciis affecit. Catonis necem, qui sibi ipse manus attulerat, palam aegre tulit: cur autem, incertum est. illud quidem dixit "invideo tibi mortem istam, Cato: nam et tu mihi salutem invidisti." ex Africa Romam reversus triumphavit, et spectacula navalis pugnae et gladiatorum edidit. cum census ageretur, centum quinquaginta milia civium de trecentis viginti milibus quae ante censa fuerant sunt inventa: tantam populi stragem bellum civile attulerat.

Deinde quartum consul factus in Hispaniam abiit contra Pompeii filios, adolescentes quidem illos adhuc, sed audacia principatu digna praeditos. ubi in tantum periculum Caesar venit, ut per aciem discurrens clamitaret, an milites non puderet se captum pueris in manus tradere. post pugnam autem amicis dixit, se de victoria saepe, tum vero primum de vita certasse. Caesare victore iunior Pompeii filius fuga est elapsus: post dies aliquot natu maioris caput Caesari allatum.

11. Extremo hoc bello gesto Romam reversus Caesar dictator

στο, ὃ τυραννὶς ἐτύγχανεν ἄντικρυς, τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς μοναρ-
χίας προσλαβοῦσα τὸ ἀδιάδοχον. οὕτω δὲ καταστὰς εἰς μοναρ- D
χίαν πολλοὺς ἀφῆκε τῶν πεπολεμηκότων αὐτῷ, ἐνίοις δὲ καὶ
ἀρχὰς καὶ τιμὰς ἔδωκεν, ὧν ἦσαν καὶ Βροῦτος καὶ Κάσσιος, καὶ
τὰς Πομπηΐου δὲ στήλας καταβεβλημένας ἀνέστησεν. ἀξιούντων
δὲ τῶν φίλων δορυφορεῖσθαι αὐτὸν παρῃτήσατο "βέλτιόν ἐστιν"
εἰπὼν "ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ προσδοκᾶν." μειζόνων δ' ἐρῶν
πραγμάτων καὶ καινοτέρας δόξης, γνώμην ἔσχε στρατεύειν ἐπὶ
Πάρθους καὶ δι' Ὑρκανίας εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν.

Μῖσος μέντοι τοῖς ἀνθρώποις κατ' αὐτοῦ καὶ ἕτερα ἐν-
εποίησαν, τὸ δέ γε μεῖζον ὁ τῆς βασιλείας ἔρως εἰργάσατο, δι' P I 490
ὃν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ λόγον εἰς τὸν δῆμον ἐνέσπειραν, ὡς ἐκ γραμ-
μάτων Σιβυλλείων φαίνοιτο μὴ ἄλλως ἔσεσθαι τὰ Πάρθων Ῥω-
μαίοις ἁλώσιμα, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς συστρατεύσοιτο. καὶ ἐκ
τῆς Ἄλβης δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἰόντα τὸν Καίσαρα ἐτόλμησάν
τινες προσειπεῖν βασιλέα. τοῦ δὲ δήμου θορυβηθέντος ἐκεῖνος
οὐ βασιλεὺς ἀλλὰ Καῖσαρ ἔφη καλεῖσθαι.

Ἐλέγετο δὲ Καῖσαρ, ὥς τινες οἴονται, οἷα δὴ τάχα τῆς
μητρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ τίκτειν θανούσης, καὶ αὐτοῦ δι' ἀνατομῆς
προαχθέντος εἰς φῶς. οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτό ἐστι· τὴν γὰρ μητέρα
αὐτοῦ ζῆν οἱ περὶ αὐτοῦ γεγράφασιν ἱστορήσαντες καὶ αὐτοῦ ἀν- B

7 εἰπὼν om C. 12 εἰς AB, πρὸς PW. 15 δὲ om A. 18 Ἐλέγετο δε — p. 332 v. 3 ἐκείνου ἀπόγονοι Plutarchi verbis addita sunt. 21 γεγράφασιν ἱστορήσαντες] συγγεγραφότες ἱστόρησαν A.

perpetuus est creatus: quae manifesta tyrannis fuit, praeter monarchiae summam potestatem successore quoque carens. solus rerum potitus multos qui arma contra tulerant absolvit, nonnullis magistratus et honores dedit: quorum e numero fuerunt Brutus et Cassius. Pompeii statuas deiectas restituit. monitus ab amicis ut satellites ad custodiam corporis adhiberet, recusavit: melius enim esse mortem semel oppetere quam perpetuo formidare. in maiorum rerum studio et novae gloriae appetitione, in animo habuit Parthis inferre bellum, et per Hyrcaniam in Scythiam facere impressionem.

Odium populi Romani cum aliis de causis tum ob regni amorem vel maxime suscepit. unde familiares eius rumorem in vulgus sparserunt, Sibyllinis libris contineri, Parthos non nisi rege duce a Romanis posse vinci. et Alba Romam proficiscens a quibusdam rex appellatus, cum ea re populum perturbatum vidisset, se non regem sed Caesarem esse dixit.

Caesaris autem nomen, ut quidam opinantur, habuit, quod matre mortua ex utero caesus esset. quod falsum est: matrem enim ad viri-

δρωθέντος. τὸ δ' ἐξ ἀνατομῆς παρελθεῖν εἰς τὸν βίον οὐκ ἐπ' αὐτῷ γέγονεν, ἀλλ' ἐπί τινι τῶν προγόνων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου τὴν κλῆσιν ἔσχον οἱ ἐκείνου ἀπόγονοι.

Προσιόντων δέ ποτε τῶν ὑπάτων αὐτῷ καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ τῆς βουλῆς ἁπάσης ἑπομένης, ὅτι μὴ ἐξανέστη καθήμενος οὐ μόνον ἐλύπησε τὴν βουλὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ προπηλακιζομένης τῆς πόλεως, καὶ μετὰ κατηφείας οἱ πλείους ἀπῆλθον εὐθύς. ἐπιγίνεται δὲ τοῖς προσκρούσμασι τούτοις καὶ ὁ τῶν δημάρχων προπηλακισμός. ἐτελεῖτο μὲν γὰρ τῇ πόλει ἑορτή, Καῖσαρ
C δ' ἐπὶ δίφρου χρυσέου καθήμενος κόσμῳ κατεκοσμεῖτο θριαμβικῷ·
W II 132 Ἀντώνιος δὲ ὑπατεύων εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον, καὶ ἐδίδου τῷ Καίσαρι. καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς ἐκ παρασκευῆς· ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησε· καὶ τούτου δὶς γεγονότος ἡ πεῖρα ἐξηλέγχετο καὶ ὁ Καῖσαρ ἀνέστη. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ὤφθησαν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς, ἀπέσπασαν ταῦτα οἱ δήμαρχοι, καὶ τοὺς προσειπόντας αὐτὸν βασιλέα ἀπῆγον εἰς δεσμωτήριον. καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τούτοις ἐκρότει καὶ Βρούτους ἐκάλει τοὺς ἄνδρας· Βροῦτος γὰρ ἦν, ὡς ἱστόρηται ἄνωθι, ὁ καταλύσας Ταρκύνιον καὶ τὸ κράτος εἰς τὸ κοινὸν περιστήσας ἐκ
D μοναρχίας. ἐπὶ τούτοις ὁ Καῖσαρ παροξυνθεὶς τὴν μὲν ἀρχὴν τοὺς δημάρχους ἀφείλετο, ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν, ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων, πολλάκις Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας.

1 παρελθεῖν εἰς τὸν βίον] εἰς τὸν βίον ἐλθεῖν A. 2 αὐτοῦ προγόνων AB. 5 καθήμενος om B. 17 αὐτὸν βασιλέα] βασιλέα τὸν καίσαρα A.

lem usque aetatem habuisse scribitur. aliquis autem ex maioribus eius eo modo natus cognomentum id in familiam propagavit.

Cum aliquando consulibus et praetoribus ad se accedentibus, toto senatu comitante, non assurrexisset, non senatum tantum sed populum etiam offendit, quasi per senatum totam rem publicam ludibrio haberet; ac plerique statim maesti recesserunt. ad has offensas etiam tribunorum plebis accessit contumelia. nam cum in festo in sella aurea triumphali habitu sederet, Antonius consul in forum irrupit, diadema lauro implexum Caesari offerens. ob eam rem plausus haud sane illustris datus est, a subornatis hominibus: sed cum id Caesar recusasset, totius populi plausum tulit. ita bis populi animos expertus surrexit. ad haec regias fascias statuis eius impositas tribuni plebis detraxerunt, et eos qui regem illum salutarant in carcerem duxerunt, applaudente populo et Brutos eos appellante. ut enim supra est expositum, Brutus pulsis Tarquiniis monarchiae potestatem ad populum transtulit. quibus rebus Caesar irritatus tribunos potestate privavit, et eos graviter increpans, in populi etiam contumeliam, brutos saepe appellavit.

Ἐντεῦθεν πρὸς Μάρκον Βροῦτον τρέπονται οἱ πολλοί, ἐκ Βρούτου τοῦ πάλαι δοκοῦντα τὸ γένος ἕλκειν· καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἢ πρῶτον οἱ μεταβολῆς ἐφιέμενοι ἀποβλέποντες αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων προσομιλεῖν, νύκτωρ δὲ γράμματα περὶ τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον ἐρρίπτουν ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζε, λέγοντα "καθεύδεις ὦ Βροῦτε" καί "οὐκ εἶ Βροῦτος." καὶ Κάσσιος δὲ παρώξυνεν αὐτόν.

Καὶ τῷ Καίσαρι δὲ πολλὰ λέγεται σημεῖα γενέσθαι δηλοῦντα τὸν ὄλεθρον, ὧν ἓν καὶ τοῦτό ἐστι. παριαύων τῇ γυναικὶ φωνὰς ἀσαφεῖς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἐκείνην ἀναπέμπουσαν P I 491 ᾔσθετο· ἐδόκει δὲ κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον. ἣ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐδεῖτο τοῦ ἀνδρὸς μὴ προελθεῖν εἰς τὴν σύγκλητον. ὡς δὲ καὶ θύσαντες οἱ μάντεις δυσιερεῖν ἔλεγον, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον. Βροῦτος μέντοι Ἀλβῖνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, τοῖς δὲ περὶ Μάρκον Βροῦτον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, τούς τε μάντεις ἐχλεύαζε καὶ καθήπτετο Καίσαρος ὡς διαβολὰς ἑαυτῷ προστρίβοντος καταφρονήσεως πρὸς τὴν σύγκλητον. ἥκειν γὰρ αὐτὴν ἐκείνου κελεύσαντος, καὶ πάντας ἑτοίμους εἶναι ψηφίζεσθαι B ὥστε τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν ἀναγορεύεσθαι βασιλέα καὶ τὴν ἄλλην ἐπιόντα γῆν τε καὶ θάλασσαν ἑαυτῷ περιτιθέναι διάδημα. ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος ἦγε τὸν Καίσαρα λαβόμενος τῆς

4 περὶ τὸ βῆμα om C. 9 παριαύων ABCW, περιαύων P. "περιαύων mss" Ducangius.

Ex eo populus ad M. Brutum spectavit, qui a vetere Bruto genus ducere putabatur; ab eoque solo vel primo pendebant qui mutationem desiderabant. quia vero ipsum alloqui non audebant, noctu litteras circa tribunal et sellam in qua praetor ius dicebat spargebant, in quibus scriptum erat "Brute, dormis" et "non es Brutus." incitabatur idem etiam a Cassio.

Caesari futura caedes pluribus prodigiis denuntiata esse fertur: e quibus etiam illud est. uxorem accubantem voces obscuras et confusas edere animadvertit. ea vero sibi lamentari visa erat, et eum occisum in ulnis tenere; et mane oravit ne in senatum veniret. cum etiam augures sacra parum auspicata fuisse dicerent, abstinere curia statuit et per Antonium senatum dimittere. sed Brutus Albinus, cui Caesar fidem habebat, coniurationis cum M. Bruto et Cassio particeps, et augures deridebat, et Caesarem reprehendebat, ut qui crimen contempti senatus in se admitteret: qui iam aderat eius iussu. paratos etiam esse omnes decernere ut omnium extra Italiam provinciarum rex appellaretur, utque, cum nationes exteras peragraret aut mare traiiceret, diadema gestaret. haec dicens Brutus Caesarem manu prehensum ducebat. ab-

χειρός. οἰκέτης δέ τις ἀλλότριος ἐντυχεῖν αὐτῷ προθυμούμενος
ἀπιόντι μὴ δυνηθεὶς παρέδωκεν ἑαυτὸν τῇ τοῦ Καίσαρος γυναικὶ
φυλάττειν, εἰπὼν ἔχειν μεγάλα πράγματα ἐπανιόντι καταγγεῖλαι
τῷ Καίσαρι. σοφιστὴς δέ τις Ἀρτεμίδωρος Κνίδιος βιβλίον περὶ
τῆς συνομοσίας γράψας καὶ ἐγγίσας αὐτῷ "τοῦτο" ἔφη "Καῖσαρ
μόνος καὶ ταχέως ἀνάγνωθι· μεγάλα γάρ σοι καταγγελεῖ καί σοι
C διαφέροντα." ὃ δεξάμενος ἐκεῖνος ὥρμησε μὲν ἀναγνῶναι, μὴ
μέντοι δυνηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐντυγχανόντων, κατεῖχε τῇ χειρί, καὶ
παρῆλθεν οὕτω πρὸς τὴν σύγκλητον. ἡ δὲ ὑπεξανέστη. τῶν δὲ
περὶ Βροῦτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τοῦ δίφρου αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ
δὲ ἀπήντησαν ὡς περί τινος φυγάδος δεόμενοι. τὸν δὲ Ἀντώνιον
πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ ῥωμαλέον ἔξω παρακατεῖχε Βροῦτος
Ἀλβῖνος. ὡς δὲ καθίσας ὁ Καῖσαρ διεκρούετο τὰς δεήσεις, ξίφει
παρὰ τοῦ Κάσκα πρῶτον πλήττεται τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐ θα-
νατηφόρον. ὡς δὲ καὶ τῶν συνωμοτῶν ἕκαστος τὸ ξίφος ἐγύ-
D μνωσε, λέγεται πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀπομάχεσθαι ἐνειλούμενος
καὶ κεκραγώς, ὅτε δὲ καὶ Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος,
ἐφελκύσασθαι κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον μηκέτι ἀπομαχόμενος.
W II 133 εἴκοσι μέντοι καὶ τρία λαβὼν τραύματα, ἀνδριάντος ὄντος ἐκεῖ
Πομπηΐου, περὶ τὴν βάσιν εὑρέθη κείμενος καὶ καθαιμάξας
αὐτόν, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῷ φόνῳ τοῦ πολεμίου Πομ-
πηΐου.

3 μεγάλα] μάλα B. καταγγεῖλαι ABC, ἀπαγγεῖλαι PW: Plutarchus κατειπεῖν. 4 Κνίδιος om A. βιβλίδιον A. 5 ἐγγράψας A. 13 ἀλβίνιος A. 21 τῷ φόνῳ om C.

euntem servus alienus eius alloquendi cupidus cum convenire non posset, se uxori eius custodiendum tradidit, quod magnas res haberet reverso Caesari nuntiandas. Artemidorus item rhetor Gnidius libellum de coniuratione a se scriptum ei porrexit, et "hunc" inquit, "Caesar, solus et celeriter legito: res enim magnas tibi declarabit, quaeque tua intersunt." libellum acceptum Caesar lecturus, cum a salutantibus impediretur, manu tenuit, itaque in senatum venit. qui cum ei assurrexisset, Bruti coniurati partim a tergo sellam eius circumsteterunt, partim ad eum accesserunt tanquam exsuli cuidam veniam petituri. Antonium vero Caesari fidelem et robustum Brutus Albinus foris tenuit. ubi consedit Caesar, et intercessiones reiecit, primus Casca iugulum ei ferit ictu non letifero. ut autem omnes coniurati pugiones strinxerunt, contra caeteros se defendisse fertur veste convoluta et vociferans, sed cum a Bruto etiam stricto ense peti se vidisset, toga capite obvoluto non amplius restitisse. ita tribus et viginti vulneribus confossus ad basim statuae Pompeii concidit, eamque cruentavit, ut ipse Pompeius caedi inimici adstare videretur.

12. Ὁ μὲν οὖν Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ οὕτως ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ἀπώλετο. οἱ γὰρ θωπεύοντες αὐτὸν τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ καὶ φιλόδοξον κατανοοῦντες οὐκ ἐπαύοντο ἄλλα ἐπ' ἄλλοις αὐτῷ ψηφιζόμενοι. ἦσαν δὲ τοιαῦτα ἃ ἐψηφίζοντο, τὴν P I 492 ἐπινίκιον στολὴν ἀεὶ φορεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι, τοῖς τε ῥαβδούχοις δαφνηφοροῦσιν ἀεὶ κεχρῆσθαι, πατέρα τε αὐτὸν τῆς πατρίδος ἐπονομάζεσθαι, καὶ ἐς τὸ νόμισμα ἐγχαράττεσθαι, δημοσίᾳ τε ἑορτάζειν αὐτοῦ τὰ γενέθλια, ἐν τοῖς ναοῖς τε τῆς Ῥώμης καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἀνδριάντας αὐτοῦ ἵστασθαι. ἐπὶ δέ γε τοῦ βήματος δύο αὐτοῦ ἀνδριάντας ἱδρύσαντο, τὸν μὲν ὡς τοὺς πολίτας σεσωκότος, τὸν δ' ὡς ἐκ πολιορκίας ῥυσαμένου τὴν πόλιν· ἐστεφάνωντο δὲ καὶ ἄμφω στεφάνοις τοῖς ἐπὶ τοιούτοις νενομισμένοις. βουλευτήριόν τε καινὸν οἰκοδο- B μηθῆναι ἐπέταξαν, ἵν' Ἰουλιανὸν ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κληθείη ὀνόματι. τιμητήν τε καὶ διὰ βίου καὶ μόνον αὐτὸν ἐψηφίσαντο εἶναι, ἔχειν δὲ καὶ τὰ τῶν δημάρχων προνόμια· καὶ εἴ τις αὐτὸν ἔργῳ ἢ λόγῳ ὑβρίσειεν, ἱερὸν εἶναι ἐθέσπισαν καὶ τῷ ἄγει ἐνέχεσθαι. τί δὲ τὸ ἱερὸν εἶναι νενόμιστο, ἤδη μοι προαφήγηται. χαίροντα δὲ τούτοις ὁρῶντες αὐτόν, ἐπίχρυσόν τε δίφρον αὐτῷ ἔδοσαν καὶ στολὴν ἥπερ οἱ βασιλεῖς πάλαι ἐκέχρηντο καὶ φρουρὰν ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν, εὔχεσθαί τε δημοσίᾳ ὑπὲρ αὐτοῦ

4 ἃ ἐψηφίζοντο] τὰ ψηφιζόμενα A. 7 ἐπονομάζεσθαι A cum Dione, ὀνομάζεσθαι PW. 8 ἐν] καὶ A. 16 λόγῳ ἢ ἔργῳ B. 18 προαφήγηται] T. 2 p. 56 v. 12. 20 ἥπερ οἱ βασιλεῖς πάλαι ἐκέχρηντο A, ᾗ ποτε οἱ βασιλεῖς ἐκέχρηντο Dio, ᾗ πάλαι ἐχρῶντο οἱ βασιλεύοντες C, ᾗ πάλαι ἐχρῶντο οἱ βασιλεύσαντες PW.

Fontes. *Cap. 12. Dionis Hist. Rom. lib.* 44 *c.* 3—7 *et* 20—53.

12. Sic Caesar ex ambitione et appetitione principatus interiit. adulatores enim eius ambitioni et gloriolae studio inservientes alios atque alios ei honores decernere non destiterunt. qui huiusmodi fuerunt: ut triumphalem vestem perpetuo ferret et in sella curuli sederet, ut fascibus laureatis perpetuo uteretur et pater patriae appellaretur, ut eius imago in nummis exsculperetur et natalis publice celebraretur, ut in Romanis fanis et omnibus urbibus eius statuae collocarentur. pro eius autem tribunali duas statuas collocarunt, alteram ob cives servatos, alteram ob urbem obsidione liberatam, corona civica et obsidionali ornatas. et novam curiam aedificari iusserunt, quae Iulia de ipsius nomine diceretur. censoremque eum solum et perpetuum crearunt: privilegia tribunorum ei dederunt: si a quoquam dicto factove offensus esset, ut caput eius sacrum esset ac piaculo obligatum. quid autem sacrum esse significet, iam est a me expositum. iam quia talibus eum rebus gaudere cernebant, auratam ei sellam concesserunt et vestem qua olim reges usi fuerant et custodiam ex equestri et senatorio ordine, utque publice pro eo supplicationes fierent et per eius genium iuraretur et acta eius omnia

καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνύναι καὶ τὰ πραχθησόμενα παρ' αὐτοῦ
C *πάντα κύρια τυγχάνειν ἐνομοθέτησαν, Δία τε αὐτὸν Ἰούλιον προσηγόρευσαν, καὶ ἄλλα πλείονα (ἵνα μὴ τὸ καθ' ἕκαστον ἀπαριθμοῦντες τὸν ἀκροατὴν ἀποκναίωμεν) αὐτῷ ἐψηφίσαντο. ἐξ ὧν ἐπίφθονος ἔδοξεν ἢ μᾶλλον νεμεσητός, καὶ καθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς διηρέθισε, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἐπελθὸν αὐτῷ κατηντήκει τέλος.*

Καὶ ὁ μὲν οὕτω σφαγεὶς ἔκειτο, οἱ δὲ ἐκεῖ παρόντες ἅπαντες ἐταράττοντο, τὴν τῶν σφαγέων ἀγνοοῦντες διάνοιαν, καὶ ὡς αὐτίκα κινδυνεύσοντες ἔφευγον, καὶ τοὺς συναντῶντας ἐξέπλησσον, καὶ θρήνων τὴν πόλιν ἐπλήρουν. καὶ ἡ μὲν πόλις οὕτω διέκειτο,
D *οἱ δὲ σφαγεῖς δεδιότες μή τις σφίσιν ἐπίθηται, γυμνοῖς καὶ ἡμαγμένοις τοῖς ξίφεσι διὰ τῆς ἀγορᾶς διελθόντες ἀνέδραμον εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐκεῖ τε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα διήγαγον. ὁ δὲ Λέπιδος ἐν τῷ στρατοπέδῳ μαθὼν τὰ γεγενημένα, νυκτὸς σὺν τοῖς στρατιώταις κατέλαβε, καὶ κατὰ τῶν σφαγέων ἐδημηγόρει. Ἀντώνιος δὲ τοῦ Καίσαρος ἀναιρεθέντος φοβηθεὶς ἐκρύβη· τὸν δὲ Λέπιδον ἐλθόντα μαθὼν καὶ τοὺς φονεῖς εἰς τὸ Καπιτώλιον ὄντας, θαρρήσας ἐξῆλθε, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίσας ὡμίλει αὐτῇ, καὶ γνώμας εἰσῆγε πρὸς τὰ γενόμενα. ὁ δὲ Κικέρων δημηγορή-*

2 *πάντα* add A Dio. *διά τε* PW. post *αὐτὸν* A add *τὸν μῆνα*, quod excidisse Wolfius suspicatus erat. sed Dio *καὶ τέλος Δία τε αὐτὸν ἄντικρυς Ἰούλιον προσηγόρευσαν, καὶ ναὸν αὐτῷ τῇ τ' ἐπιεικείᾳ αὐτοῦ τεμενισθῆναι ἔγνωσαν, ἱερέα σφίσι τὸν Ἀντώνιόν ὥσπερ τινὰ διάλιον προχειρισάμενοι.* idem Dio, sed non eo loco quem Zonaras hic exscripsit, *τόν τε μῆνα ἐν ᾧ ἐγεγέννητο Ἰούλιον, κἀκ τῶν φυλῶν μίαν τὴν κλήρῳ λαχοῦσαν Ἰουλίαν ἐπεκάλεσαν.* 3 *μὴ* AB, om C, *δὲ* PW addito *μὴ* post *ἀκροατὴν*. 8 post *παρόντες* PW add *ἄνθρωποι*, om AC. 16 *κατέλαβε*] *τὴν ἀγορὰν κατέλαβε* Dio.

rata essent sanxerunt, et Iovem Iulium appellaverunt. haec et alia plura, ne singulis commemorandis lectorem obtundamus, ei decreverunt. quibus rebus invidiam hominum vel potius iram deorum suscepit, multosque in se provocavit, donec eum exitum, quo repente concidit, est sortitus.

Cum ita interfectus iaceret, omnes qui ibi aderant turbati et consilii percussorum ignari, quasi et ipsi periculo proximi, fugerunt et terrendis obviis urbem luctu impleverunt. civitate sic affecta percussores vim timentes strictis et cruentis gladiis per forum in Capitolium accurrerunt, ibique diem et noctem exegerunt. at Lepidus eo facinore in castris audito, urbe cum militibus occupata, pro contione in percussores est invectus. Antonius autem prae metu latitans, cum, illius adventu cognito et percussorum fuga in Capitolium, resumpta fiducia prodiisset, et senatu convocato sententias rogaret, Cicero omnibus auctor fuit ut

σας ἔπεισε πάντας μὴ μνησικακεῖν ἀλλήλοις, ἀλλὰ κἄν τισιν ἡμάρτηταί τι, παρόψεσθαι τοῦτο, ἵνα μὴ ἐμφύλιος αὖθις γένη- P I 493
ται πόλεμος καὶ τῶν πολιτῶν ὄλεθρος ὑπ' ἀλλήλων ὀλλυμένων, ὁμονοῆσαι δὲ ὁμοφύλους ὄντας καὶ συγγενεῖς. καὶ προσέθετο δεῖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος πραχθέντα, εἴ τε ἐν δωρεαῖς ἢ τιμαῖς εἶεν ἢ ἐν ἀρχαῖς, φυλάξαι, καὶ μή τι τούτων πολυπραγμονῆσαι ἢ ἀνατρέψαι. πεισθέντες οὖν αὐτῷ μηδενὶ μνησικακεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ οἱ σφαγεῖς δὲ τοῖς στρατιώταις ὁμιλοῦντες ἐκ τοῦ Καπιτωλίου μηδὲν τῶν τῷ Καίσαρι πραχθέντων ἀκυρῶσαι ὑπέσχοντο, μήτ' ἀφαιρήσεσθαί τινα μηδὲν τῶν ἑκάστῳ δεδομένων· καὶ οὕτως ἐς καταλλαγὰς ἧκον. οὐ πρότερον δὲ οἱ ἐν τῷ W II 134
Καπιτωλίῳ κατέβησαν ἢ τόν τε τοῦ Λεπίδου παῖδα καὶ τὸν τοῦ Ἀντωνίου ὁμήρους λαβεῖν. B

Μετὰ ταῦτα τῆς διαθήκης τοῦ Καίσαρος ἀναγνωσθείσης μαθὼν ὁ δῆμος ὅτι υἱὸν πεποίηται τὸν Ὀκτάβιον, καὶ ὅτι τῇ τε πόλει δωρεὰς καὶ ἑκάστῳ δραχμάς, ὡς μὲν Ὀκτάβιος γράφει, τριάκοντα, ὡς δ' ἕτεροι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα καταλέλοιπεν, ἐταράχθησαν. καὶ ὁ Ἀντώνιος τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ἀγορὰν προθέμενος ᾑματωμένον καὶ λόγον ἐπὶ τῷ κειμένῳ εἰπὼν τὸ πλῆθος παρώξυνε πρὸς ὀργήν. εἶπε γὰρ πολλὰ μὲν πρὸς ἔπαινον τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρὸς ἔλεον τοῦ πάθους τοὺς ἀκροατὰς ἐρεθίζοντα, εἶτα καὶ τὰ ψηφισθέντα αὐτῷ καταλέξας ὀνόματα ἐπήγαγεν "ἀλλ' οὗτος ὁ πατήρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς ὁ ἄσυλος ὁ ἥρως ὁ θεὸς τέθνη- C

2 αὖθις] καὶ αὖθις A. 15 πεποίηκε A. 17 ὡς δ' ἕτερος γράφει πέντε καὶ ὀγδοήκοντα B. 20 μὲν post εἶπε AC. 21 τοῦ πάθους om A.

mutuis odiis abolitis utrinque, si quid peccatum esset, condonarent, ne civile bellum recrudesceret et cives a civibus interirent: consentirent potius, ut populares et cives deceret. adiecit etiam, acta Caesaris, sive ad donationes sive ad honores sive ad magistratus pertinerent, rata esse oportere nec exagitanda curiosius aut rescindenda. his rationibus adducti omnium iniuriarum oblivionem decreverunt. percussores vero de Capitolio verba facientes militibus promiserunt se nulla Caesaris acta rescissuros neque cuiquam quicquam ab illo datum erepturos. seditione hoc modo composita non prius e Capitolio descenderunt, quam filium Lepidi et Antonii obsides accepissent.

Deinde cum lecto Caesaris testamento populus cognovisset Octavium ab eo adoptatum esse, et rei publicae munera, et viritim vel tricenas, ut Octavius, vel octogenas quinas, ut alii tradunt, drachmas relictas, turbatus est. cum autem Antonius, cadavere eius adhuc cruento in foro proposito, orationem ad defuncti laudes et ad caedis commiserationem pertinentem habuisset, multitudo concitata est. deinde recitatis honoribus qui ei decreti fuerant, subiecit "sed pater, pontifex, sacro-

κεν, οἴμοι, οὐ νόσῳ βιασθεὶς οὐδὲ γήρᾳ μαρανθεὶς οὐδὲ ἔξω που ἐν πολέμῳ τρωθεὶς οὐδὲ ἐκ δαιμονίου τινὸς αὐτομάτως ἁρπαχθείς, ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ τείχους ἐντὸς ἐπιβουλευθεὶς ὁ καὶ εἰς Βρεττανίαν ἀσφαλῶς στρατεύσας, ἐν τῇ πόλει ἐνεδρευθεὶς ὁ τὸ πωμήριον αὐτῆς ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαγεὶς ἄοπλος ὁ εὐπόλεμος, γυμνὸς ὁ εἰρηνοποιός, πρὸς τοῖς δικαστηρίοις ὁ δικαστής, πρὸς ταῖς ἀρχαῖς ὁ ἄρχων, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὃν μηδεὶς τῶν πολεμίων μηδ' εἰς τὴν θάλασσαν ἐκπεσόντα κτεῖναι δεδύνητο, ὑπὸ τῶν ἑταίρων ὁ πολλάκις αὐτοὺς ἐλεήσας. ποῦ δῆτά D σοι, Καῖσαρ, ἡ φιλανθρωπία, ποῦ δ' ἡ ἀσυλία, ποῦ δ' οἱ νόμοι; ἀλλὰ σὺ μὲν ὅπως μηδ' ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τις φονεύηται πολλὰ ἐνομοθέτησας, σὲ δὲ οὕτως οἰκτρῶς ἀπέκτειναν οἱ φίλοι· καὶ νῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ πρόκεισαι ἐσφαγμένος, δι' ἧς πολλάκις ἐπόμπευσας ἐστεφανωμένος· καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος ἔρριψαι κατατετρωμένος, ἀφ' οὗ πολλάκις ἐδημηγόρησας. οἴμοι πολιῶν ᾑματωμένων· ὢ στολῆς ἐσπαραγμένης, ἣν ἐπὶ τούτῳ μόνον, ὡς ἔοικεν, ἔλαβες, ἵνα ἐν ταύτῃ σφαγῇς."

Ἐπὶ τούτοις ὁ δῆμος ἐξοργισθεὶς τοὺς μὲν σφαγεῖς ἐζήτει, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἁρπάσαντες ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔκαυσαν, καὶ P I 494 ἐπὶ τὰς τῶν φονέων οἰκίας ὥρμησαν, καὶ Ἕλβιον Κίνναν δημαρχοῦντα διεχειρίσαντο, πλανηθέντες τῇ ὁμωνυμίᾳ· οὐ γὰρ οὗτος τῷ Καίσαρι ἐπεβούλευσεν, ὁ στρατηγὸς δὲ Κίννας Κορνήλιος.

2 ἁρπαχθεὶς A, ἁρπασθεὶς PW. 3 ὁ om A. ἐς C. 5 post κατασφαγεὶς Dio add ὁ καὶ ἴδιον ἄλλο κατασκευάσας. 13 δι' ἧς — 14 ἐστεφανωμένος om B.

sanctus, heros, deus obiit (hei mihi) non morbo non senio exstinctus, non foris in bello vulneratus nec fortuito aliquo casu raptus: sed hic intra moenia per insidias periit qui citra periculum in Britanniam penetravit, in urbe per dolum occubuit qui urbis pomoerium promovit, intra curiam est trucidatus inermis vir bellicosus, nudus pacificator, ad tribunalia iudex, apud magistratus magistratu praeditus, a civibus quem nemo hostium vel in mari natantem occidere potuit, a familiaribus qui saepe eorum misertus fuit. quorsum tibi, Caesar, humanitas, quorsum sacrosancta auctoritas, quorsum leges? tu quidem accurate providisti ne quis ab inimicis caederetur, te vero crudeliter amici occiderunt, et nunc iugulatus iaces in eo foro in quo saepe coronatus triumphasti, in suggestu iaces vulneribus confectus, unde multas contiones habuisti. heu canos sanguine concretos, heu vestem laceratam, quam eo scilicet induisti ut in ea iugulareris."

His verbis populus commotus percussores quaeritavit, raptum cadaver Caesaris in foro cremavit, ad aedes percussorum tetendit, et Helvium Cinnam tribunum plebis per errorem nominis occidit: neque enim is Caesari fecerat insidias, sed Cornelius Cinna praetor. quo in loco

βωμὸν δὲ ἔνθα κατέκαυσαν τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἤγειρε τὸ πλῆθος, ἵν᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ θύοιεν ὡς θεῷ τῷ Καίσαρι. οἱ δ᾽ ὕπατοι αὐτὸν ἀνέτρεψαν, καὶ νόμον εἰσήνεγκαν μηδένα αὖθις γενέσθαι δικτάτορα, θάνατον θέντες τὸ ἐπιτίμιον εἴ τις εἰσηγήσεται τοῦτο καὶ εἴ τίς που δέξεται. Ἀντώνιος δὲ τότε πολλὰ ἐναυθεντῶν διεπράξατο, ἀρχάς τε διδοὺς καὶ χώραν καὶ ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν, καὶ φυγάδας κατάγων, ὡς τῆς δυναστείας τοῦ Καίσαρος τάχα διάδοχος, καὶ πολλὰ ἐκ τούτων ἠργυρολόγησε χρήματα. B

13. *Ὀκτάβιος δὲ Γάϊος, ὃς καὶ Πίας ὠνόμαστο, ἀδελφῆς τοῦ Καίσαρος ἦν υἱὸς συνοικούσης Ὀκταβίῳ τῷ ἐκ Βελιτρῶν τῶν Οὐολουσκίδων, ἐτράφη δὲ παρὰ τῇ μητρὶ καταλειφθεὶς ὀρφανός. αὐξηθεὶς δὲ διῆγε παρὰ τῷ Καίσαρι ἄπαιδι ὄντι. διὸ καὶ ἔστεργε τὸν ἀδελφιδοῦν καὶ μεγάλας εἶχεν ἐπ᾽ αὐτῷ τὰς ἐλπίδας. ἥ τε γὰρ μήτηρ αὐτοῦ Ἀττία ἐγκυμονοῦσα αὐτὸν ἔδοξε κατ᾽ ὄναρ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρεσθαι καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐκτετάσθαι τὴν γῆν, καὶ ὁ ἐκείνης ἀνὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐδόκει ὁρᾶν ἥλιον ἐκ τῆς νηδύος αὐτῆς ἀνατέλλοντα. ἄρτι δὲ τοῦ* W II 135
παιδὸς τεχθέντος, Νιγίδιος Φίκουλος βουλευτής, διαγινώσκειν C
τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις ἄριστα πιστευόμενος, βραδύτερον εἰς

1 *κατέκαυσαν* A, *κατέκαυσε* PW. 6 *χώραν* A Dio, *χώρας* PW. 7 *καὶ* om B. 8 *τούτου* C. 9 "*καὶ Πίας*] ita alter e Regiis et Colberteus: alter Reg. *Πίους*, Pius" Ducangius. immo Regii omnes, 1714 1716 1768, cum Colberteo (nunc Regio 1717) *καὶ πίας* habent. Dio *ὁ δὲ δὴ Γάϊος ὁ Ὀκταούϊος Καιπίας· οὕτω γὰρ ὁ τῆς Ἀττίας τῆς τοῦ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς ὠνομάζετο.* 11 *οὐολισκίδων* CW: "*Οὐολουσκίδων* mss Reg. et Colbert." Ducangius. 18 *φίβουλος* ABC et aliquot Dionis codices pro *Φίγουλος*. "duo Regii et Colberteus *Φίβουλος*" Ducangius. 19 *πιστευόμενος*] *παιδευόμενος* C.

Fontes. *Cap.* 13. *Dionis Hist. Rom. lib.* 45 c. 1—11.

Caesar crematus est, plebs aram erexit, in qua illi ut deo sacrificaret. sed eam consules everterunt, lege lata ne quis deinceps dictator crearetur: qui autem dictaturam vel decrevisset vel accepisset, ut capite plecteretur. Antonius tum pro auctoritate multa egit, dandis magistratibus agris libertate immunitate, atque exulibus revocandis, non secus ac si potentatus Caesaris successor esset; iisque rebus magnam pecuniam coegit.

13. C. vero Octavius, qui et Pias, sororis Caesaris filius, nuptae Octavio Veliterno (sunt autem Velitrae Volscorum municipium), pupillus relictus, apud matrem educatus est. cum adolevisset, apud Caesarem egit orbum liberis: qui eum amavit, magna de eo spe concepta. nam Attia mater eius praegnans somniavit, intestina sua ferri ad caelum explicarique per omnem terrarum ambitum. somniavit et pater Octavius eadem nocte, utero Attiae iubar solis exortum. qui cum ob uxoris puerperium serius in curiam venisset, P. Nigidius Figulus senator, qui astro-

τὸ συνέδριον τοῦ Ὀκταβίου ἀπηντηκότος, ἤρετο αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς βραδυτῆτος. ὡς δὲ διὰ τὸν τοῦ παιδὸς τόκον ἐκεῖνος ἔφη, ἀνεβόησεν ὅτι "δεσπότην ἡμῖν ἐγέννησας." τρεφομένου δὲ τοῦ παιδὸς ἐν ἀγρῷ, ἀετὸς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαρπάσας ἄρτον, καὶ μετεωρισθείς, αὖθις ἀπέδωκεν αὐτὸν καταπτάς. παιδίσκου τε αὐτοῦ ὄντος καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντος, ἔδοξεν ὁ Κικέρων καθ' ὕπνους ὁρᾶν αὐτὸν ἁλύσεσι χρυσαῖς ἐκ τοῦ πόλου πρὸς τὸ Καπιτώλιον καθιμώμενον καὶ παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον. Κά- D τουλος δὲ καὶ αὐτὸς ἐν ὕπνοις ἐδόκει τὸν Δία τῆς Ῥώμης εἰκόνα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀκταβίου παιδὸς ἔτι ὄντος ἐμβεβληκέναι. ἐκ τούτων τοίνυν ὁ Καῖσαρ μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας εἰσεποιήσατό τε τὸν παῖδα καὶ κληρονόμον κατέλιπε, καὶ ἐπιμελῶς ἐπαίδευε λόγοις ῥητορικοῖς τῇ τε τῶν Λατίνων καὶ τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ, καὶ ἤσκει πρός τε τὰς στρατείας καὶ πρὸς πραγμάτων διοίκησιν πολιτικῶν τε καὶ ἀρχικῶν.

Οὗτος οὖν ὁ Ὀκτάβιος, ὅτε ὁ Καῖσαρ ἐσφάγη, ἐν Ἀπολλωνίᾳ ἔτυχεν ὤν, ἐπὶ παιδείᾳ σταλείς. ἔνθα μαθὼν τὸ συμβεβηκὸς ἐπεραιώθη πρὸς τὸ Βρεντέσιον. καὶ τάς τε διαθήκας τοῦ Καίσαρος γνοὺς καὶ ὡς ὁ δῆμος τετάρακται, τὸ ὄνομά τε τοῦ Καί- P I 495 σαρος ᾠκειώσατο καὶ τὸν κλῆρον ἐδέξατο καὶ τῶν πραγμάτων εἴχετο, ὀκτωκαιδεκέτης ὤν. εἰσιόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην ἶρις πάντα τὸν ἥλιον ποικίλη καὶ πολλὴ περιέσχεν, ἣ προεδήλου τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ταραχήν. εἰσελθὼν δὲ δημαρχῆσαι μὲν

4 αὐτοῦ om C. 7 πόλου] πολέμου A. 9 ἐν ὕπνοις A cum Dione, καθ' ὕπνους PW. 11 ἐπελπίσας A et aliquot Dionis codices. 12 τὸν παῖδα] αὐτὸν B. 19 τό τε τοῦ καίσαρος ὄνομα A. 23 μὲν om C.

nomiae peritissimus habebatur, comperta Octavii morae causa exclamavit "tu nobis dominum genuisti." cum puer ruri educaretur, aquila pane ex manibus eius rapto subvolavit, ac delapsa rursus eundem restituit. deinde, cum adolescentulus in urbe degeret, somniavit Cicero, se videre illum catenis aureis e caelo ad Capitolium demitti et a Iove flagris caedi. Catulus vero et ipse in somnis vidit Iovem Romae imaginem in sinum filii Octavii pueri adhuc demittere. his de causis eum Caesar, in amplissima spe adoptatum, haeredem instituit, ac diligentissime in arte dicendi graece latineque erudiendum curavit. exercuit et in re militari, et ad negotiorum rei publicae atque imperii administrationem assuefecit.

Hic igitur Octavius, Apolloniae studiorum causa degens, interitu Caesaris audito Brundusium traiecit; cognitoque avunculi testamento et tumultu populi, Caesaris nomen sibi vindicavit; aditaque haereditate rebus gerendis animum intendit, annos octodecim natus. eo urbem ingrediente magnus circulus et instar caelestis arcus varius orbem solis

ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον. ὁ δ' οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλὰ τὸν δήμαρχον ὑπελθὼν καὶ παρ' αὐτοῦ ἐς τὸν δῆμον εἰσαχθεὶς ἐδημηγόρησε καὶ τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος δωρεὰν εὐθὺς ἐκτίσειν ὑπέσχετο, ἄλλων τέ τινων αὐτοῖς ἐλπίδας ὑπέτεινε. καὶ οὕτω τὸν δῆμον ἐφελκυσάμενος, ἐπεί τις ἀστὴρ τότε ἐφάνη ἐξ ἄρκτου πρὸς ἑσπέραν, ὃν οἱ μὲν κομήτην ἔλεγον προσημαίνοντα οἷά που εἴωθεν, οἱ δὲ τῷ Καίσαρι B
αὐτὸν ἀνετίθεσαν ὡς ἐς τὸν τῶν ἀστέρων ἀριθμὸν ἐγκατειλεγμένῳ, θαρσήσας ὁ πρώην μὲν Ὀκτάβιος ἤδη δὲ Καῖσαρ κληθείς, μετὰ ταῦτα μέντοι καὶ Αὔγουστος, χάλκεον ἀνδριάντα τοῦ Καίσαρος ἀστέρα φέροντα ὑπὲρ κεφαλῆς εἰς τὸ Ἀφροδίσιον ἔστησεν. ὡς δὲ παρ' οὐδενὸς τοῦτο κεκώλυτο, φόβῳ τοῦ δήμου, καὶ ἄλλα τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ Καίσαρος διεπράξατο.

Ἀντώνιος δὲ τὸν νέον Καίσαρα τοῦτον περιύβριζέ τε καὶ ἀδικῶν ἦν. δι' ἅ ποτε θροῦς πρὸς τοῦ πλήθους ἐγένετο, καὶ σφόδρα πάντες σχεδὸν ἠγανάκτησαν. φοβηθεὶς οὖν ὁ Ἀντώνιος εἰς λόγους ἦλθεν αὐτῷ· καὶ ἔδοξαν κατηλλάχθαι, ἀλλ' αὖθις ἐξ C
ὑποψίας τινὸς διηνέχθησαν. ὁρῶν οὖν ὁ Ἀντώνιος τὸν Καίσαρα αὐξανόμενον, ἐπεχείρησεν εἰς ἑαυτὸν τὸν ὅμιλον ἐπισπάσασθαι, τινὰ αὐτοῖς χαριζόμενος. ἠδύνατο γὰρ αὐτὸς ὑπατεύων, θατέρου τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ δημαρχοῦντος, τοῦ Λουκίου δηλαδή, τοῦ δέ γε λοιποῦ τοῦ Γαΐου στρατηγοῦντος. τὰ δέ γε τῆς πόλεως ἐν ἀκαταστασίᾳ ἦσαν. ἐδόκει δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἅτε καὶ ὑπατεύων,

3 ἐδημηγόρησέ τε καὶ A. 6 τότε] ἐκ τούτου A. ἐξεφάνη B et aliquot Dionis codices. 22 γε om AB. 23 καὶ add A Dio.

ambiit, futuri tumultus praenuntius. tribunatum, quamvis ab Antonio prohiberetur, ambire non destitit, sed tribuno conciliato sibi in forum perductus pro contione promisit se legata patris testamento relicta statim soluturum, et aliorum emolumentorum plebi spem fecit. cuius studia cum sibi adiunxisset, exorta stella quae a septentrione versus occasum tendebat, quam alii cometam dicebant ea portendentem quae solet id genus impressionum, alii Caesari dedicabant in stellarum numerum recepto scilicet, non dubitavit pridem Octavius, tum Caesar, post etiam Augustus, aeneam statuam Caesaris cum stella supra caput in aede Veneris dedicare. quod cum populi metu nemo prohiberet, etiam alia in Caesaris honorem fecit.

Antonius vero, qui eum contumeliis et iniuriis agitabat, plebe aegre ferente ac paene omnibus indignantibus, sibi metuens cum eo collocutus est. et cum reconciliati viderentur, ex suspicione quadam inimicitiae recruduerunt. et quia Caesaris opes crescere videbat, multitudinem largitionibus et obsequiis ad se allicere studuit. idque facile consecuturus videbatur, cum ipse consul, frater Lucius tribunus plebis, Gaius vero praetor esset. in tanto rerum motu et Antonii summa pro-

πλεονεκτεῖν. ὁ δὲ Καῖσαρ ὑπὸ τοῦ πλήθους μάλιστα ἐσπουδάζετο, καὶ διὰ τὸν πατέρα καὶ διὰ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιεῖτο, τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι πολὺ δυναμένῳ τῷ Ἀντωνίῳ ἤχθοντο καὶ ταπεινῶσαι
D αὐτὸν ἐβούλοντο.

W H 136 14. Ἀντωνίου δὲ εἰς τὸ Βρεντέσιον ἀπελθόντος πρὸς τοὺς ἐκ Μακεδονίας περαιωθέντας στρατιώτας, ὁ Καῖσαρ ἐκεῖ μὲν φίλους μετὰ χρημάτων, ἵνα σφᾶς σφετερίσωνται, προαπέστειλεν, αὐτὸς δὲ μέχρι Καμπανίας ἐλθὼν πλῆθος συνέλεξεν ἐκ διαφόρων χωρῶν, τῷ πατρὶ τιμωρεῖν λέγων, χρήματα τὰ μὲν διδοὺς τὰ δὲ ὑπισχνούμενος, καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν Ἀντώνιον, καὶ τῷ δήμῳ ὁμιλήσας ἐπαίνων ἔτυχε, καὶ αὖθις ἀπεδήμησε δύναμιν ἀθροίσων. Ἀντώνιον δὲ οἱ στρα-
P I 496 τιῶται ἐν Βρεντεσίῳ φιλοφρόνως ἐδέξαντο· εἶτα πικρῶς αὐτοῖς προσφερομένου, ὡς καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτεῖναι, ἐνεωτέρισαν, καὶ συχνοὶ μετέστησαν πρὸς τὸν Καίσαρα.

Ἀντώνιος δὲ ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Γαλατίαν ἐξώρμησε, φοβηθεὶς μή αὐτή τι νεοχμώσῃ· καὶ ὁ Καῖσαρ δ' ἐπηκολούθησεν. ἦρχε δὲ τότε τῆς Γαλατίας ὁ Βροῦτος ὁ Δέκιμος, εἷς ὢν τῶν συνομοσάντων κατὰ τοῦ Καίσαρος· καὶ ὃς μίσει τῷ πρὸς Ἀντώνιον οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ. τοῦτο μαθὼν ὁ Καῖσαρ τὸν Βροῦτον προσηταιρίσατο· οὔπω γὰρ ἑώρα καιρὸν τοῦ τιμωρήσασθαι τοὺς φονεῖς τοῦ πατρός. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἡ σύγκλητος ἐβουλεύετο

5 δ' ἐς B, δὲ πρὸς C. 12 δὲ om C. οἱ στρατιῶται ἐν βρεντεσίῳ AB Dio, ἐν Βρεντεσίῳ οἱ στρατιῶται PW. 18 δέκιος A et Dio vulgo. ὢν add AB. 19 συνωμοσάντων BC.

Fontes. *Cap.* 14. *Dionis Historiae Romanae lib.* 45 *c.* 12 — *lib.* 46 *c.* 37.

pter consulatum potentia, populus tamen Caesari maxime studuit, cum propter patris memoriam tum ob ipsius pollicitationes, sed ob illud in primis, ut Antonium, cuius vires aegre ferebant, premerent.

14. Antonio Brundusium ad legiones Macedonicas profecto, Caesar amicis eo cum pecunia praemissis in Campaniam progressus exercitum ex diversis provinciis coegit, patris necem ulturus, pecunia partim numerata partim promissa; cum eoque ante reditum Antonii propere in urbem reversus, oratione ad populum habita laudatus est; atque iterum ad delectus habendos abiit. Antonium vero milites benigne Brundusii acceperunt. deinde cum ab eo nonnullis interfectis crudeliter tractarentur, tumultuati sunt, ac multi ad Caesarem defecerunt.

Antonius vero in Gallias properavit, veritus ne rebus novis studerent: eumque Caesar secutus D. Brutum, coniurationis contra Caesarem participem, qui ei provinciae praeerat, Antonii inimicum, sibi conciliat: nam tempus vindicandi patris nondum adesse cernebat. Romae

θορυβουμένη διὰ τὸν πόλεμον. καὶ πολλοὶ μὲν γνώμας ἄλλας B καὶ ἄλλας εἰσήνεγκαν, Κικέρων δὲ πολέμιον δεῖν εἶπε ψηφίσασθαι τὸν Ἀντώνιον, τὸν Καίσαρα μέντοι καὶ τὸν Βροῦτον τὸν Δέκιμον αὐτῷ ἐναντιουμένους ἐπαινέσαι ἐφ' οἷς ἰδιογνωμονήσαντες πεποιήκασι, καὶ ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς καὶ ἐξουσίαν νεῖμαι πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ὑπάτους ἄμφω πρὸς τὸν πόλεμον πεπομφέναι καὶ πολεμῆσαι αὐτῷ μηδὲ διατρίβειν καὶ μέλλειν. ταῦτα τοῦ Κικέρωνος συμβουλεύσαντος ὁ Καληνὸς ὁ Κύϊντος ἐναντιούμενος αὐτῷ συνεβούλευε πέμψαι πρὸς ἅπαντας τὴν βουλὴν κελεύουσαν ὁμοίως αὐτοῖς καταθέσθαι τὰ ὅπλα καὶ ἐπ' αὐτῇ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ποιήσασθαι, καὶ πεισθέντας μὲν ἐπαινέσαι, εἰ δ' ἀπειθήσουσι πολεμῆσαι, τὸν πόλεμον δὲ τοῖς ὑπάτοις πι- C στεύσασθαι. ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα, οἱ πράττοντες δὲ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπεκράτησαν. καί τινες πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἐκ τῆς βουλῆς ἀπεστάλησαν κελευούσης αὐτῷ τά τε στρατόπεδα καὶ τὴν Γαλατίαν ἀφεῖναι καὶ ἀπελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, τοῖς αὐτῷ τε συστρατευομένοις προσταττούσης οἴκαδε ἀναχωρῆσαι ῥητῆς ἡμέρας ἐντός, ἢ γινώσκειν ὡς ἐν μοίρᾳ πολεμίων αὐτοῖς λογισθήσονται. πρὸ δὲ τοῦ τὴν γνώμην τοῦ Ἀντωνίου μαθεῖν τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον τοῖς ὑπάτοις καὶ τῷ Καίσαρι, ἀρχὴν αὐτῷ στρατηγοῦ δόντες, ἐμπεπιστεύκασι.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος τοὺς μὲν πρὸς αὐτὸν σταλέντας ἐξωνείδισεν, ἀντιστείλας δ' ἑτέρους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δι' D

4 δέκιον ABC. ἐπαινέσαι] καὶ ἐπαινέσαι A. 6 ἄμφω AB, ἅμα C, ἅμα ἄμφω PW.

senatu deliberante et propter bellum territo alii alias sententias dixerunt: Cicero autem Antonium hostem indicandum, et Caesarem ac D. Brutum, privata auctoritate cum illo bellum gerentes, laudandos et adiuvandos esse censuit, data etiam in posterum auctoritate; et ambos consules sine ulla cunctatione ad bellum ei inferendum mittendos. Q. Calenus contra, legatos ad omnes mittendos esse, qui eos armis positis semetipsos et legiones auctoritati senatus permittere iuberent. quod si auscultassent, laudandos esse: sin minus, bellum consulibus contra eos mandandum. verum Caesariana factione praevalente, quidam ex senatu ad Antonium missi, qui eum, exercitibus et Galliis omissis, in Macedoniam ire, eius item milites intra statum diem domum redire iuberent; alioqui hostium loco habendos esse. et priusquam nosset animum Antonii senatus, bellum contra eum consulibus, Caesari potestatem imperatoris mandavit.

His rebus Antonius cognitis, legatis senatus contumeliose tractatis, per suos legatos causam quae bello praetexebatur in ipsos decreti

ὧν προετείνετο εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ψηφισαμένους ἀντιπεριΐστα. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πολέμιον αὖθις τὸν Ἀντώνιον ἐψηφίσαντο καὶ τοὺς αὐτῷ συστρατευομένους εἰ μὴ αὐτὸν καταλίποιεν, ἑτέραν ἡμέραν εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὁρισάμενοι. ὁ δὲ ἐπολιόρκει τὸν Δέκιμον ἐν τῇ Μουτίνῃ, οὐ μέντοι λόγου τι κατώρθωσεν ἄξιον. ὁ Δέκιμος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρῶς ἠμύνετο τὸν Ἀντώνιον, ἔπειτα παντελῶς ἀπετειχίσθη. δείσας οὖν ὁ Καῖσαρ μὴ ἢ ἁλῴη ἢ ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων ἐνδοίη, σύν γε τῷ Ἱρτίῳ ἐπεστράτευσε πρὸς Μουτίνην. τὸν δὲ πρὸς αὐτῇ ποταμὸν περαιωθῆναι οὐκ ἠδυνήθησαν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ φρουράν· σπεύδοντες δὲ τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν
P I 497 τῷ Δεκίμῳ γνωρίσαι, ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων δένδρων ἐφρυκτώρουν. ὡς δ' οὐ συνίει, μολίβδου λεπτὸν ἄγαν ποιήσαντες ἔλασμα ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάρτην τοῦτο ἑλίξαντες κολυμβητῇ διενεγκεῖν ἔδωκαν· καὶ οὕτως ὁ Δέκιμος τὴν παρουσίαν αὐτῶν
W II 137 μαθὼν ἀντεπέστειλε σφίσι τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ὁ οὖν Ἀντώνιος ὁρῶν οὐκ ἐνδιδόντα τὸν Δέκιμον, ἐκείνῳ τὸν ἀδελφὸν κατέλιπε Λούκιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἵρτιον ὥρμησε. καὶ πρότερον μὲν ἰσοπαλεῖς ἐγίνοντο μάχαι, ὑπερέσχε δ' ὕστερον ὁ Ἀντώνιος. καὶ τὸν Ἰούνιον αἰσθόμενος πλησιάζοντα, ἀπῆρε λαθὼν νυκτὸς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐνεδρεύσας αὐτόν τε κατέτρωσε καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς πλείους ἀπέκτεινε, τοὺς δέ γε λοιποὺς εἰς τὰ ταφρεύματα κατέκλεισε· καὶ πρὸς τὸν

7 ἢ primum om B. 19 et seq. Ἰούνιον] Οὐϊούϊον Dio: Vibium Pansam consulem. 22 εἰς τὰ ταφρεύματα κατέκλεισε A Dio, κατέκλεισεν εἰς τὸ τάφρευμα PW. πρὸς] πρός τε A.

auctores retorsit. quamobrem denuo et ipse hostis iudicatus est, et milites, ni illum reliquissent, alio die praefinito. ille vero Mutinae Decimum obsidens nihil gessit memorabile. Decimus vero primum egregie se defendit: deinde, cum operibus undique cinctus esset, veritus Caesar ne caperetur aut penuria commeatus deditionem faceret, cum Hirtio exercitum versus Mutinam duxit. sed cum amnem praeterfluentem propter custodias traiicere non possent, et de sua praesentia eum certiorem factum cuperent, ex altissimis arboribus ei signa dederunt, flamma elata. quae cum non intelligeret, laminae plumbi tenuissimi quid vellent inscripserunt, eamque chartae instar convolutam natatori perferendam dederunt. sic Decimus praesentia eorum cognita eodem illis modo rescripsit.

Antonius cum Decimum nihil cedere videret, Lucio fratre ad obsidionem relicto contra Caesarem et Hirtium est profectus. ac primum aequo Marte certatum est: tandem victor Antonius noctu clam contra Iunium [Vibium], quem appropinquare senserat, ducit, eumque per insidias vulnerat, maximam eius militum partem caedit, reliquos in vallo

Καίσαρα καὶ τοὺς ἄλλους ἐτράπετο. καί οἱ ὁ Ἵρτιος κἀκ τῆς B *πορείας καὶ τῆς μάχης πεπονηκότι ἀνελπίστως ἀπαντήσας πολὺ ἐκράτησε.* (15) *τὴν δ᾽ ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου μαθοῦσα ἡ βουλὴ αὐτοκράτορας τόν τε Ἵρτιον καὶ τὸν Ἰούνιον καὶ τὸν Καίσαρα ὠνόμασαν, καίτοι τοῦ μὲν Ἰουνίου κακῶς ἀπαλλάξαντος, Καίσαρος δὲ μηδὲ μαχεσαμένου· ἐπὶ γὰρ τῇ τοῦ στρατοπέδου κατέμεινε φυλακῇ, τοῦ Ἱρτίου κατὰ τοῦ Ἀντωνίου ὁρμήσαντος.*

Οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἀντώνιος ἥττητο· καὶ Τίτος δὲ Μουνάτιος Πλάγκος, τῶν Ἀντωνίου ὢν καὶ Ποντίῳ Ἀκύλᾳ τῷ Δεκίμῳ ὑποστρατηγοῦντι προσπολεμῶν, ἐνικήθη. κἀντεῦθεν οἵ τε τοῦ Ἀντωνίου στρατιῶται οὐχ ὡς πρώην διέκειντο πρὸς αὐτόν, καί τινες C *τῶν αὐτῷ προσκειμένων δήμων πρότερον ἐστασίαζον. ὁ δὲ τέως μὲν κατεπέπληκτο καὶ ἡσύχαζεν, ὡς δέ τις ἐκ τοῦ Λεπίδου δύναμις αὐτῷ παρεγένετο, ἀνεθάρσησεν καὶ αἰφνιδίαν ἐπεκδρομὴν ἐποιήσατο· φόνου δὲ ἐξ ἀμφοῖν τῶν στρατευμάτων γενομένου πολλοῦ τραπεὶς ἔφυγεν. ἡ δὲ γερουσία τὰ πραχθέντα μαθοῦσα, τῇ μὲν ἥττῃ τοῦ Ἀντωνίου ἔχαιρε, τοὺς δὲ αὐτῷ συνεξετασθέντας πολεμίους πάντας ἀπέφηνε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καὶ τὴν ἐκείνου ἀφείλετο. τὸν δὲ Καίσαρα οὔτε τινὸς μεγάλου ἠξίωσαν καὶ καταλύειν προσεπεχείρησαν, πάντα ὅσα ἐκεῖνος ἤλπιζε λήψεσθαι τῷ Δεκίμῳ δόντες. ἵνα δὲ μὴ δυνηθῇ τι δρᾶσαι κακόν,* D *τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ ἐς ἀρχὰς ἐψηφίσαντο, τῷ μὲν Πομπηΐῳ*

14 ante *ἀνεθάρσησεν* PW add *καί*, om AB. 17 *τοῦ* om A. 18 *πάντας ἀπέφηνε* AB, *ἀπέφηνε πάντας* PW. 22 *αὐτοῦ* A.

Fontes. *Cap.* 15. *Dionis Historiae Romanae lib.* 46 *c.* 38 — *c.* 47.

obsidet, et contra Caesarem, Hirtium et caeteros convertitur. verum Hirtius eum et de via et pugna fessum ex improviso aggressus illustri victoria superavit. (15) qua Antonii clade cognita senatus et Hirtium et Iunium [Vibium] et Caesarem imperatores appellavit, quamvis Iunius [Vibius] rem male gessisset, Caesar vero non pugnasset, ab Hirtio ad castrorum custodiam relictus.

Sic Antonius succubuit. sed et T. Munatius Plancus, eiusdem factionis, a Pontio Aquila Decimi legato victus est. Antonius, alienatis a se militum animis et populis quibusdam sibi prius addictis tumultuantibus territus, ad tempus quievit: sed nonnullis a Lepido copiis auctus recepit animum, subitaque eruptione facta et multis utrinque caesis profligatus fugam cepit. itaque senatus illius clade laetus omnes qui cum eo fecerant hostes iudicavit, tam ipsorum quam Antonii bonis publicatis. Caesarem vero nec insigni aliquo honore affecerunt, et premere sunt conati, iis omnibus quae se accepturum sperabat in Decimum collatis. ac ne malefacere posset, magistratus inimicis eius decreverunt, Sexto

Σέξτῳ τὸ ναυτικὸν ἀναθέμενοι, τῷ δὲ Βρούτῳ τῷ Μάρκῳ τὴν Μακεδονίαν, Κασσίῳ δὲ τὴν Συρίαν καὶ τὸν πρὸς Δολοβέλλαν πόλεμον ἐπιτρέψαντες. τοὺς δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιώτας συγκρούσειν ἀλλήλοις αὐτοὺς μηχανώμενοι τοὺς μὲν ἐπῄνεσαν καὶ χρήματα καὶ στεφάνους αὐτοῖς παρέσχον ἐξ ἐλαιῶν, τοῖς δ' οὐδὲν ἐψηφίσαντο. ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ οὕτως ὡμονόουν, τοῦ Καίσαρος αὐτοὺς πρὸς τοῦτο ἐνάγοντος. μαθόντες οὖν οἱ ἐν τῇ πόλει ταῦτα, καὶ φοβηθέντες, ὕπατον μὲν αὐτὸν οὐδ' οὕτως ἀπέδειξαν, ἄλλας δέ οἱ τιμὰς ἐψηφίσαντο. ὡς δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ ταύτας ἔσχε, P I 498 *στρατηγὸν τὸ πρῶτον καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὕπατον ἐψηφίσαντο.*

Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὸν Καίσαρα ἐδόκουν μεταχειρίζεσθαι ὡς παῖδα καὶ ὡς μειράκιον, ἅπερ καὶ διεθρύλλουν· ἐκεῖνος δὲ ἐπί τε τοῖς ἄλλοις καὶ ὅτι παῖς ἤκουε δεινῶς ἀγανακτῶν ἐπὶ τὰ ὅπλα ἐτράπετο, καὶ πρός τε τὸν Ἀντώνιον λάθρα διεκηρυκεύσατο, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, οὓς πολεμίους ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο, συνήθροιζε, καὶ κατηγόρει παρ' αὐτοῖς τῆς γερουσίας τε καὶ τοῦ δήμου. ταῦτα δὲ οἱ ἐν τέλει τέως μὲν ἐν ὀλιγωρίᾳ πεποίηντο, ἐπεὶ δὲ συμπεφρονηκότας ἔμαθον τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν B *Λέπιδον, θεραπεύειν τὸν Καίσαρα ἤρξαντο, καὶ τὸν πρὸς ἐκείνους αὐτῷ ἀνέθεντο πόλεμον, ἀγνοοῦντες τοὺς λόγους οὓς ἐπεποιήκει πρὸς τὸν Ἀντώνιον. ὁ δὲ τὸν πόλεμον ὑπεδέξατο, ὕπατος δι' αὐτὸν ἀποδειχθῆναι πειρώμενος (πάνυ γὰρ ἦν αὐτῷ ἡ ὑπατεία δι' ἔρωτος), καὶ τὴν μάχην ἀναδεξάμενος ἡτοιμάζετο*

1 *σέξστῳ* A, et sic ubique. 2 *πρὸς* om A. 8 *αὐτὸν* om A. 16 *αὐτοῖς*] *αὐτῆς* A. 17 *δὲ*] *καὶ* C. *ὀλιγωρίαις* A. 22 *αὐτὸν* AC Dio, *αὐτῶν* PW. *αὐτῷ ἡ ὑπατεία* AB, *ἡ Ὑπατεία αὐτῷ* PW.

Pompeio classis praefecto designato, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria et bello contra Dolabellam mandato. ut autem Caesaris milites inter sese committerent, alios laudarunt pecuniis et coronis oleaginis datis, aliis nihil tribuerunt. verum Caesaris industria factum ut nihilominus inter se consentirent. quo Romae cognito ne sic quidem consulatum, sed alios ei honores decreverunt. quos adspernantem, praetorem primum, deinde consulem fecerunt.

Atque illi quidem Caesarem pro puero et adolescentulo, sicuti vulgo appellabatur, tractabant: ille vero cum caetera tum pueri appellationem aegre ferens, ad arma conversus, clam de pace cum Antonio egit; et e pugna elapsos, quos senatus hostes indicarat, collegit. apud quos de senatu populoque questus est. haec ii qui summae rerum praeerant principio neglectui habuere; sed Lepidi Antoniique consensu cognito Caesarem colere coeperunt, bello quod contra illos gereret mandato, ignari quid cum Antonio egisset. eam ille condicionem non recusavit, per id bellum consulatus adipiscendi spe, cuius amore aestuabat.

μὲν ὡς πολεμήσων, τοὺς στρατιώτας δὲ λάθρα παρεσκεύασεν
ὀμόσαι δῆθεν ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς μηδὲν τῶν στρατοπέδων μαχέσα-
σθαι τῶν ἐκείνου γενομένων τοῦ Καίσαρος. τοῦτο δ' ἦν, μήτε W II 138
πρὸς Ἀντώνιον μήτε πρὸς Λέπιδον ἀντιτάξασθαι· πλεῖστοι γὰρ
αὐτοῖς ἐξ ἐκείνων συνεστρατεύοντο. πρέσβεις οὖν διὰ τοῦτο πρὸς
τὴν βουλὴν ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τετρακοσίους ἐκπέπομφε·
τοῦτο δὲ σκηνὴ μὲν ἦν πρεσβείας, τὸ δὲ πᾶν τῶν ἐψηφισμένων C
αὐτοῖς εἴσπραξις καὶ σπουδὴ τοῦ ἀποδειχθῆναι τὸν Καίσαρα
ὕπατον. ἀναβαλλομένων δὲ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν οἱ στρατιῶται
ὠργίζοντο· εἷς δέ τις αὐτῶν ἐξελθὼν τοῦ βουλευτηρίου καὶ τὸ
ξίφος λαβὼν (ἄοπλοι γὰρ εἰσελθεῖν ἐκελεύσθησαν) εἶπεν "ἂν ὑμεῖς
τὴν ὑπατείαν μὴ δοίητε Καίσαρι, τοῦτο δώσει." ὁ Καῖσαρ μέν-
τοι, ὅτι εἰς τὸ συνέδριον εἰσιόντες ἠναγκάσθησαν ἀποθέσθαι τὰ
ὅπλα, καὶ ὅτι ἐπύθετό τις πότερον παρὰ τῶν στρατοπέδων ἐπέμ-
φθησαν ἢ πρὸς τοῦ Καίσαρος, ἔγκλημα ἐποιεῖτο, καὶ τὸν Ἀν-
τώνιον καὶ τὸν Λέπιδον σπουδῇ μετεπέμψατο, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν D
Ῥώμην μετὰ τῶν στρατιωτῶν, ὡς ὑπ' αὐτῶν τάχα ἐκβιασθείς,
ὥρμησε. καί τινας τῶν ἱππέων ἀπέκτειναν, ὡς κατασκόπους αὐ-
τῶν. οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὴν ἔφοδον γνόντες αὐτῶν, τά τε χρήματα
αὐτοῖς μήπω πλησιάσασιν ἔπεμψαν καὶ ὕπατον τὸν Καίσαρα
ἐψηφίσαντο. ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἀνάγκῃ ταῦτα πράξαντας εἰδό-
τες αὐτοὺς καὶ ἐξεφόβουν καὶ ἐθρασύνοντο. πρὸς δὲ ταῦτα ἡ
γερουσία μεταβαλλομένη ἀπηγόρευσε τῇ στρατιᾷ πλησιάσαι τῇ

10 αὐτῶν AB Dio, ἐξ αὐτῶν PW. 19 γνόντες τὴν ἔφοδον B.

proinde cum ad pugnam se parare videretur, clam id cum militibus egerat ut veluti sua sponte iurarent se cum nullo exercitu, qui sub Caesare patre eius militasset, pugnaturos: quod non erat aliud quam cum Antonio et Lepido, qui militum illorum plurimos haberent, non congressuros esse. eaque de causa quadringentos ex ipsis militibus per speciem legationis ad senatum misit; cum revera id ageretur, ut promissa exigerentur et Caesar consul declararetur. cum responsum differri milites aegre ferrent, unus eorum curia egressus sumpto gladio (inermes enim ingredi iussi fuerant) "si vos" inquit "Caesari consulatum non dederitis, hic dabit." Caesar vero per eam causam, quod in ingressu curiae arma ponere coacti et a quodam rogati essent utrum a legionibus an a Caesare missi essent, Lepido et Antonio festinanter arcessitis Romam veluti coactus a militibus properavit, equitibus aliquot in itinere pro exploratoribus occisis. senatus, eorum adventu cognito, et pecuniam antequam appropinquarent misit, et consulem Caesarem designavit. quod quia necessitate milites expressum intelligebant, ferociter atque insolenter se contra senatores gesserunt. qui ea re irritati mutata sententia exerci-

πόλει, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἐνεχείρισε. τῷ Καίσαρι δὲ σὺν τῇ στρατιᾷ πρὸ τοῦ ἄστεος γενομένῳ τῶν τε βουλευτῶν τινες καὶ τῶν τοῦ δήμου πολλοὶ προσεχώρησαν, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκείνῳ παρέδοσαν· καὶ
P I 499 οὕτω τὴν πόλιν ἀμαχεὶ κατασχὼν ὕπατος καὶ παρὰ τοῦ δήμου προὐβέβλητο, μηδ' ἀπαντήσας εἰς τὴν συνάθροισιν, ἵνα μὴ δοκῇ βιάζεσθαι τούτους. καὶ συνάρχων αὐτῷ ἐδόθη ὁ Κύϊντος ὁ Πέδιος, εἴγε οὕτω καλέσαι αὐτὸν ἀλλὰ μὴ ὕπαρχον δεῖ.

Οὕτω δ' ὕπατος αἱρεθεὶς ὁ Καῖσαρ τά τε ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεστήσατο, καὶ χρήματα τοῖς στρατιώταις παρέσχετο, λόγῳ μὲν οἴκοθεν, ἔργῳ δ' ἐκ τῶν κοινῶν, καὶ τούτοις χάριν ὡμολόγει. παρὰ δὲ τῆς βουλῆς αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ἐψηφίσθησαν, δοκήσει μὲν ἑκούσης, τῇ δ' ἀληθείᾳ φόβῳ βιαζομένης. πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος γένος κατὰ τὰ νομιζόμενα εἰσεποιήθη, καὶ τὴν ἐπίκλησιν εἴληφεν. ὠνό-
B μαζε μὲν γὰρ καὶ πρότερον αὐτὸς ἑαυτὸν Καίσαρα, ὡς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τὴν προσηγορίαν διαδεξάμενος, οὐ μέντοι βεβαίως αὐτὴν εἶχε πρὸ τοῦ ταύτην κατὰ τὰ πάτρια βεβαιώσασθαι. ἔκτοτε δὲ Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ Ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη· νενόμισται γὰρ τοὺς υἱοθετουμένους τὴν μὲν ἄλλην πρόσρησιν ἀπὸ τοῦ εἰσποιησαμένου λαμβάνειν, ἓν δέ τι τῶν προτέρων ὀνομάτων τηρεῖν.

16. Ἐπεὶ οὖν τούς τε στρατιώτας ᾠκειώσατο καὶ τὴν βου-

1 ἐνεχείρισε ABCW, ἐνεχείρησε P. 7 βιάσασθαι A. 17 καὶ om B. 19 δὲ om C. 22 τε add A Dio.

Fontes. *Cap.* 16. *Dionis Historiae Romanae lib.* 46 *c.* 48 — *lib.* 47 *c.* 6.

tui urbis aditu interdixerunt, civitatis custodia praetoribus mandata. sed quum Caesar ad urbem venisset, multi ex senatu et plebe ad eum transierunt, praetoresque et se et milites eius fidei permiserunt. sic urbe citra pugnam potitus consul etiam a populo est designatus, in contionem non progressus, ne vim afferre civibus videretur. collega ei (si tamen ita nominandus est ac non potius administer) datus est Q. Pedius.

Consul factus statum civitatis arbitratu suo composuit: militibus pecuniam, quam e publico largiebatur, se de suo dare simulavit, et gratias egit. a senatu multi honores illi per speciem benevolentiae, sed revera cogente metu, sunt decreti: praeter caeteros vero in familiam Caesaris usitato ritu adoptatus cognomentum id accepit. quod etsi prius etiam usurparat veluti una cum haereditate acceptum, non tamen constanter tenuerat priusquam more maiorum confirmatum esset. ex eo C. Iulius Caesar Octavianus est appellatus: usitatum enim est ut qui adoptantur caetera nomina adoptantis assumant, uno ex gentiliciis retento.

16. Militibus conciliatis senatuque oppresso paterna legata po-

λὴν ἐδουλώσατο, τὴν τῶν καταλειφθέντων τῷ δήμῳ διανομὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐποιήσατο, ἵνα καὶ τούτους ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσηται καὶ μὴ ἐναντιουμένους ἕξει πρὸς τὴν τῶν φονέων τοῦ πατρὸς τιμωρίαν τραπόμενος. δικαστήρια μὲν οὖν ἐκάθισεν, ἵνα C μὴ δοκῇ βιαίως τι πράττειν, καὶ ταῦτα τῶν πλειόνων ἀπόντων, τινῶν δὲ καὶ ἡγεμονίας ἐχόντων ἐθνῶν. εἰ δέ τινες καὶ παρῆσαν, οὔτε ἀπήντησαν δεδιότες, ἀλλὰ καὶ λάθρα που ἐξεχώρησαν. ἐρήμην οὖν οὐχ οἱ αὐτόχειρες οὐδ' οἱ συνομόσαντες μόνον ἥλωσαν, ἀλλὰ καὶ συχνοὶ ἕτεροι μὴ μετασχόντες τῆς ἐπιβουλῆς, τινὲς δὲ μηδ' ἐνδημοῦντες τότε τῇ πόλει, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Πομπήϊος Σέξτος· οἳ πυρός τε καὶ ὕδατος εἴρχθησαν, καὶ αἱ οὐσίαι σφῶν ἐδημεύθησαν.

Ταῦτα τοίνυν πράξας ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τὸν Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντώνιον δῆθεν ἐστράτευσεν· ἔργον δ' οὐδὲν ἔπραξεν, οὐχ ὅτι W II 139 τῷ Ἀντωνίῳ κεκοινολόγητο καὶ δι' ἐκείνου καὶ τῷ Λεπίδῳ, ἀλλ' D ὅτι ἰσχυροὺς αὐτοὺς ἑώρα καὶ ὁμογνώμονας, καὶ ἤλπισε δι' αὐτῶν τόν τε Κάσσιον καὶ τὸν Βροῦτον μέγα δυνηθέντας ἤδη καταγωνίσασθαι καὶ μετὰ τοῦτο κἀκείνους δι' ἀλλήλων χειρώσασθαι. διὰ ταῦτα τὰς συνθήκας ὁ Καῖσαρ καὶ ἄκων ἐτήρει, καὶ καταλλαγὰς αὐτοῖς πρὸς τὴν βουλὴν καὶ πρὸς τὸν ὅμιλον ἐπρυτάνευσεν, οὐκ αὐτὸς ταύτας εἰσηγησάμενος διὰ τὸ ἀνύποπτον, ἀλλὰ τὸν Κύϊντον τοῦτο συμβουλεῦσαι παρασκευάσας. αὐτὸς δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει κοινωσαμένων αὐτῷ περὶ τούτου ἄκων προσεποιεῖτο τῇ

8 οὐδ' οἱ] οἱ δὲ B. συνωμόσαντες PW. 10 ὁ πομπηίου σέξστος A. 14 ἔργῳ A. 16 αὐτῶν] αἰτιῶν A. 17 μέγα] καὶ μέγα B. 19 ἐτήρησε A.

pulo distribuit, ut eum etiam sibi devinciret, nec in ulciscendis patris percussoribus adversarium haberet. ne quid autem per vim facere videretur, iudicia coegit; quamvis rei plerique abessent, nonnulli etiam provincias obtinerent. si qui vero aderant, ii se prae metu clam ex urbe proripiebant. quare indicta causa non percussores tantum et coniurati, sed multi etiam alii ei crimini non affines, quidam etiam qui tum urbe abfuerant, ut S. Pompeius, sunt condemnati et aqua atque igni interdicti, eorumque bona publicata.

His peractis contra Lepidum et Antonium Caesar est profectus: sed nihil rei gessit, non quod cum Antonio clam quaedam egerat et per illum cum Lepido, sed quod eos firmos et concordes esse videbat, spemque habebat eorum ope Bruti et Cassii, quorum iam magnae vires essent, debellandi, ac postea illos etiam inter se commissos opprimendi. his de causis vel invitus pacta servavit, operamque dedit ut senatui populoque reconciliarentur, non per se, quo minus suspecta res esset, sed Q. Pedio eius sententiae auctore subornato. ipse vero ea de re consultus a civibus, invitum se et coactum a militibus assentiri simula-

P I 500 πράξει συγκατατίθεσθαι, παρὰ τῶν στρατιωτῶν βιαζόμενος. ψηφισθείσης δὲ τῆς καταλλαγῆς αὐτοῖς, ὥρμησαν καὶ ἄμφω ἐπὶ τὸν Καίσαρα, τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπαγόμενοι. οὔτε γὰρ βεβαίως ἐπίστευον αὐτῷ, οὔτε δι' ἐκεῖνον ἤθελον δοκεῖν τὴν ἄδειαν ψηφισθῆναι αὐτοῖς καὶ τὴν κάθοδον, δι' ἑαυτοὺς δὲ καὶ τὴν σφετέραν ἰσχύν, καὶ τυχεῖν ἤλπιζον ὧν ἐβούλοντο διὰ τὰ στρατόπεδα. καὶ ὁ Καῖσαρ δ' αὐτοῖς μετὰ πλήθους στρατιωτῶν προσυπήντησε. καὶ συνῆλθον εἰς ὁμιλίαν, διαλεξάμενοί τέ τινα ἡσυχῇ τὸ μὲν σύμπαν ἐπί τε τῇ δυναστείᾳ καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνώμοσαν, ἐς δὲ τὸ φανερὸν διωμολογήσαντο κοινῇ
B τοὺς τρεῖς ἐπιμελητὰς καὶ διοικητὰς τῶν πραγμάτων γενέσθαι ἐπὶ πενταετίᾳ, ἵνα μὴ ὀλιγαρχίας δοκῶσιν ἐφίεσθαι. ἰδίᾳ δὲ καὶ ἀρχὰς ἐθνῶν ἑαυτοῖς προσενείμαντο, ἵνα μὴ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν νομίζωνται σφετερίζεσθαι. καὶ τῶν ἐχθρῶν σφαγὰς ἀλλήλοις ἀντέδοσαν. καὶ Λεπίδῳ μὲν τῆς τε Ῥώμης τὴν φυλακὴν καὶ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας ἀνέθεσαν, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος ἐπὶ τὸν Μάρκον Βροῦτον στρατεύσασθαι συνέθεντο καὶ τὸν Κάσσιον. καὶ ὅρκοις τὰ δόξαντα ἐπιστώσαντο, καὶ τοὺς στρατιώτας συγκαλέσαντες ἐδημηγόρησαν ὅσα ἐπὶ τούτοις εἰκός. οἱ δὲ τοῦ Ἀντωνίου στρατιῶται ἐξ ὑποθήκης αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τῆς γυναικὸς Ἀν-
C τωνίου Φουλβίας, ἣν εἶχεν ἐκ τοῦ Κλωδίου, λαβεῖν ἠξίουν τὸν Καίσαρα. κἀκεῖνος οὐ παρῃτήσατο, καίτοι ἑτέρας αὐτῷ προμεμνηστευμένης.

12 ἰδίας C: Dio ἰδίᾳ. 13 διενείμαντο A. 21 Φουλβίας] φλαμίας B.

vit. illi vero impetrata reconciliatione ambo contra Caesarem potissimam ac maximam copiarum partem adduxerunt, cum quod ei fidem plane non habebant, tum quod illius auctoritate revocati esse videri nolebant sed per se et suis viribus, tum quod sperabant se per legiones ea quae vellent assecuturos. Caesar item eis cum magna manu obviam processit. congressi et secreto quaedam collocuti, de stabilienda sua potentia et ulciscendis inimicis coniurarunt. ac publice professi se triumviros et rerum curatores fore in quinquennium, ne dominatus paucorum cupidi viderentur, privatim et provincias inter se partiti sunt, ne totum imperium sibi vindicare viderentur; et caedes inimicorum invicem condonarunt. Lepido Romae atque Italiae custodia attributa est: Caesar vero et Antonius se bellum communi ope M. Bruto et Cassio illaturos iureiurando interposito pepigerunt, milites ut res postulabat allocuti. verum milites Antonii instinctu a Caesare petierunt ut Fulviae et Clodii filiam, Antonii privignam, duceret. non recusavit Caesar, quanquam alia ei desponsa erat.

Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἠπείγοντο. σημεῖα δέ τινα τῷ τε Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Λεπίδῳ ἀπαίσια συμβεβήκασι, τῷ Καίσαρι δὲ ἀετὸς ὑπὲρ τῆς σκηνῆς ἱδρυθεὶς δύο κόρακας προσπεσόντας αὐτῷ καὶ τίλλειν τινὰ τῶν πτερῶν αὐτοῦ πειρωμένους ἀπέκτεινεν· ὃ τὴν νίκην κατ᾽ ἀμφοτέρων τῶν συνιόντων αὐτῷ προεσήμαινε. καὶ οἱ μὲν οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθοσαν μετὰ τῶν στρατευμάτων, καὶ παραχρῆμα τὰ σφίσι δόξαντα ἔπραττον· καὶ σφαγαὶ πολλῶν ἐποιήθησαν, ὡς πληρωθῆναι τὴν πόλιν νεκρῶν. οἱ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, οἱ δὲ ἐν ταῖς ὁδοῖς κἀν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρὸς τοῖς D ἱεροῖς ἀπεκτίννυντο, καὶ αἱ μὲν κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα αὐτοῖς ἀνετίθεντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα τὰ μὲν αὐτοῦ που ἐρριπτεῖτο βορὰ κυσί τε καὶ ὄρνεσι, τὰ δὲ εἰς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. καὶ οὐχ οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι ἀπώλλυντο. πάντας γὰρ τοὺς ἑκάστῳ τῶν τριῶν συναραμένους ἢ συμπράξαντας ἐν πολεμίων μοίρᾳ οἱ ἄλλοι ἐτίθεντο, καὶ οὕτω συνέβαινε τοὺς αὐτοὺς καὶ φίλους τινὶ αὐτῶν καὶ ἐχθροὺς τοῖς ἑτέροις εἶναι, ὥστε ἐν ᾧ ἰδίᾳ ἕκαστος τοὺς ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ ἠμύνετο, καὶ τοὺς φιλτάτους κοινῇ συναπώλλυσαν. οὐ γάρ τις τὸν ἑαυτοῦ ἐχθρὸν τιμω- P I 501 ρήσασθαι φίλον ἑτέρου ὄντα ἠδύνατο, μὴ ἀντιδιδοὺς ἕτερον φίλον ἑαυτοῦ νομιζόμενον, ἢ καὶ πλείους, εἰ ὁ αἰτούμενος εἰς σφαγὴν ἔντιμος ἦν ἐξ ἀρετῆς ἢ γένους ἢ ἀξιώματος. καὶ τοὺς πλουσίους W II 140 δέ, κἂν μηδὲν εἶχον αὐτοῖς ἐγκαλεῖν, προσαπώλλυον, πολλῶν

5 ἄμφω C. 9 πρὸς om A. 10 αὐτοῖς] αὖθις Dio, Sullana tempora respiciens. 12 ὄρνισι A. 15 οὕτως BC. 19 ἀντιδιδοὺς A Dio, ἀντιδοὺς PW.

Inde dum Romam properant, Antonio et Lepido parum auspicata omina obvenerunt. Caesaris autem tabernaculo aquila insedit, quae duos corvos irruentes et pennas aliquot ei evellere conantes occidit: quo augurio victoria contra duos collegas ei portendebatur. Romam cum legionibus ingressi statim fecere quae voluerunt, tot civibus occisis ut urbs cadaveribus impleretur. nam alii in aedibus, alii in viis, alii in foro et ad templa deorum immortalium trucidabantur. proscriptorum capita in rostris proponebantur, trunci corporum partim temere abiiciebantur, canibus esca et alitibus, partim in Tiberim praecipitabantur. nec inimici duntaxat sed amici eorum etiam perimebantur. nam eos omnes qui uni ex triumviris opem tulerant aut suffragati fuerant, reliqui duo hostes indicabant. ita fiebat ut iidem alicui eorum amici et caeteris hostes essent, et dum quisque insidiatores ulcisceretur, eadem opera suos amicissimos perderet. nec enim ullus inimicum suum, si alterius amicus esset, nisi alium eius loco dedisset qui ipsius amicus haberetur, aut plures etiam, si is qui ad caedem postulabatur sive virtute sive nobilitate sive dignitate excelleret, e medio tollere poterat. divites vero vel

χρημάτων δεόμενοι ἵνα τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποπλήσωσι.

17. Ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ Λεπίδου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἐπράττετο μάλιστα. τιμηθέντες γὰρ ὑπὸ τοῦ προτέρου Καίσαρος, καὶ
B ἐπὶ πλεῖστον ἄρξαντες καὶ ἡγεμονεύσαντες, καὶ πλείστους εἶχον ἐχθρούς. ἐδόκει δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ νέου Καίσαρος γίνεσθαι διὰ τὴν τῆς δυναστείας κοινωνίαν. αὐτὸς γὰρ οὐ συχνοὺς ἀπέκτεινε, φύσει τε οὐκ ὠμὸς ὢν καὶ τεθραμμένος τοῖς ἤθεσι τοῦ πατρός, καὶ μήτε πολλοῖς μῖσος τρέφων σφοδρὸν καὶ φιλεῖσθαι πραγματευόμενος. καὶ οὐ μόνον οὐ πολλοὺς ἔφθειρεν, ἀλλὰ καὶ ἔσωσε πλείστους· καὶ τοῖς κρύψασί τινας ἐπιεικέστατα ἐχρήσατο, ἐπεὶ θάνατος καὶ τούτοις προείρητο.

Ὁ δὲ Λέπιδος ἀπαραίτητος ἦν, καὶ ὁ Ἀντώνιος ὠμῶς καὶ ἀνηλεῶς ἔκτεινε καὶ τοὺς ἐπικουρῆσαι τοῖς κτεινομένοις ἐπιχει-
C ροῦντας, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν σφαττομένων καὶ σιτούμενος ἐπεσκόπει, καὶ τῆς ἀνοσίου θέας αὐτῶν ἐνεπίμπλατο. καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡ Φουλβία πολλοὺς καὶ αὐτὴ καὶ δι' ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα ἐθανάτωσεν, ἔστι δ' οὓς οὐδὲ γινωσκομένους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. ποτὲ γοῦν καὶ τῆς τοῦ Κικέρωνος κεφαλῆς κομισθείσης (φεύγων γὰρ κατελήφθη καὶ ἐσφάγη) ὁ μὲν Ἀντώνιος πολλὰ αὐτὸν βλασφημήσας ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκφανέστερον τῶν ἄλλων ἐν τῷ βήματι προτεθῆναι, ἵν' ὅθεν ἠκούετο δημηγορῶν κατ' αὐτοῦ, ἐκεῖ μετὰ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς ὁρῷτο· οὕτως γὰρ

11 ἐπιεικεστάτως A.

FONTES. *Cap.* 17. *Dionis Historiae Romanae lib.* 47 *c.* 7—15.

innocentes in proscriptorum numerum referebant, quod ingenti pecunia esset opus ad explendas militum cupiditates.

17. Haec a Lepido et Antonio potissimum agebantur: quorum, quod sub maiori Caesare honorati fuissent et amplissimis magistratibus atque imperiis ornati, etiam inimicitiae latissime patebant, sed eadem a Caesare quoque fieri putabantur propter potentatus societatem. paucos enim ipse occidebat, nec natura crudelis et moribus patris educatus et paucis graviter infensus, quique diligi se quam timeri mallet. nec tantum non multos occidit, sed plurimos etiam conservavit, et eos qui aliquos occultarant humanissime tractavit: nam id quoque capitale erat.

Lepidus vero inexorabilis fuit: Antonius item saevus; qui proscriptorum quoque defensores crudeliter trucidabat, occisorumque capita vel inter epulas intuens nefario spectaculo ad satietatem perfruebatur. uxor item eius Fulvia multos ex odio, multos pecuniae causa, nonnullos etiam marito plane ignotos trucidabat. Ciceronis autem caput (nam is quoque in fuga iugulatus fuerat) Antonius ad se allatum maledictis insectatus, illustriori in loco pro rostris, una cum dextra eius manu, unde

ἀπετέτμητο. ἡ δὲ δὴ Φουλβία ἔς τε τὰς χεῖρας αὐτὴν ἔλαβε, καὶ ἐμπικραναμένη καὶ ἐμπτύσασα ἐπὶ τὰ γόνατα ἔθηκε, καὶ τὸ D στόμα αὐτῆς διανοίξασα τὴν γλῶσσαν ἐξείλκυσε, καὶ ταῖς βελόναις, αἷς εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκέχρητο, κατεκέντησε, πολλὰ καὶ μιαρὰ ἐπισκώπτουσα.

Πολλοὶ μὲν οὖν ἀπώλοντο, τινὲς δὲ καὶ ἐσώθησαν. δοῦλοι γὰρ τὰς τῶν δεσποτῶν ἐσθῆτας περιβαλλόμενοι, ἐκείνους κατακρύψαντες, ὡς οἱ δεσπόται ἐσφάττοντο. καί τις στιγματίας δοῦλος οὐ μόνον οὐ προέδωκε τὸν στίξαντα αὐτὸν δεσπότην, ἀλλὰ καὶ περιέσωσεν. ὡς γὰρ συναπεδίδρασκε τῷ δεσπότῃ καὶ διώκεσθαι ἔγνω, ἀπέκτεινέ τινα συναντήσαντα σφίσι, καὶ τὴν στολὴν ἐκείνου τῷ δεσπότῃ δούς, ἀπιέναι ἀφῆκεν· αὐτὸς δὲ πυρὰν ἀνάψας P I 502 τὸν νεκρὸν ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτήν, τὴν δ' ἐσθῆτα τοῦ δεσπότου καὶ τὸν δακτύλιον φέρων ἀπήντησε τοῖς διώκουσι, καὶ εἰπὼν φεύγοντα τὸν δεσπότην ἀποκτεῖναι ἐπιστεύθη διὰ τὰ σκῦλά τε καὶ τὰ στίγματα, καὶ ἐκεῖνον ἔσωσε, καὶ αὐτὸς ἐτιμήθη. Κύϊντον δὲ Κικέρωνα τὸν τοῦ Μάρκου ἀδελφὸν ὁ παῖς ἐξέκλεψε, καὶ στρεβλωθεὶς ἐπὶ τούτῳ οὐκ ἐξελάλησεν. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ μαθὼν τὸ γινόμενον καὶ ἐλεήσας τὸν παῖδα ἐθελοντὴς αὐτὸς ἑαυτὸν τοῖς σφαγεῦσι παρέδωκε. πολλοὶ δὲ καὶ λανθάνοντες ἀπεδίδρασκον καὶ πρὸς τὸν Βροῦτον ἀπῄεσαν καὶ τὸν Κάσσιον. οἱ δέ γε πλείους τῷ Σέξτῳ προσεχώρουν. ναυαρχεῖν γὰρ πρότερον αἱρεθείς, καὶ χρόνον τινὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ δυνηθείς, ἰσχὺν οἰκείαν, καίτοι τῆς B ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος στερηθείς, περιεβάλλετο, καὶ

2 ἐμπικραναμένη ABCW Dio, ἐπικραναμένη P. 6 ἀπώλοντο A. 8 ἐσφάγησαν A. 17 τοῦ om B.

contionatus fuerat, affigi iussit. Fulvia vero id primum in manus sumptum ira percita conspuit, deinde genibus impositum, oreque diducto, linguam extractam acubus, quibus ad ornamenta capitis utebatur, pupugit, cum multis nefariis dicteriis.

Multis pereuntibus quidam evaserunt. servi enim dominorum vestibus sumptis illisque occultatis ipsi pro eis caesi sunt. et quidam herum, a quo ignominiosis notis compunctus fuerat, non modo non prodidit sed etiam conservavit. nam cum herum in fuga comitans percussores insequi animadvertisset, quendam obvium occidit, eiusque veste data domino, eoque abire iusso, cadaver in pyram coniecit, vestem vero et anulum herilem persecutoribus obtulit, se fugientem dominum occidisse professus: quod cum ob notas illas et spolia crederetur, et illi salutem et sibi honorem peperit. Q. Ciceronem Marci fratrem filius suffuratus, cum torqueretur, non prodidit. sed pater ea re cognita, filii misertus, ultro se percussoribus obtulit. multi ex latebris ad Brutum et Cassium, plures ad Sextum confugerunt: qui classi praefectus et ad tempus mari potitus, privatis viribus (quanquam post a Caesare adempto imperio)

τὴν Σικελίαν κατέσχεν. εἶτα, ὡς καὶ ἐκείνῳ ἐπεκηρύχθη αἵ τε ἄλλαι σφαγαὶ ἐγένοντο, πλεῖστον τοῖς ὁμοίοις συνήρατο, ὑποδεχόμενος τοὺς ἐς αὐτὸν ἰόντας καὶ παντοίως ἐπικουρῶν· ὅθεν καὶ συχνοὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθον.

Τοιαῦτα μὲν περὶ τὰς σφαγὰς ἐγίνετο, πολλὰ δὲ καὶ ἄτοπα καὶ περὶ τὰς τῶν ἄλλων οὐσίας συνέβαινε, καὶ αἱ τῶν εὐπόρων οἰκίαι ἐπορθοῦντο, καὶ ἐνοίκιον ἐνιαύσιον πασῶν τῶν ἐν τῷ ἄστει W. II 141 οἰκιῶν καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ ἐπράξαντο, τῶν μὲν μισθωθεισῶν καθ' ὁλόκληρον, ὧν δ' οἱ δεσπόται ᾤκουν, ἐξ ἡμισείας, C πρὸς τὴν τῆς καταγωγῆς ἀξίαν· καὶ τοὺς τῶν χωρίων κτήτορας τὸ ἥμισυ τῶν προσόδων ἀφείλοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν κτεινομένων τοῖς στρατιώταις παρεῖχον, τὰ μὲν δῶρον, τὰ δὲ ἐπευωνίζοντες· ἀπείρητο γὰρ μηδένα τῶν ἄλλων ἀπαντᾶν εἰς τὸ πρατήριον ὠνησόμενον, θάνατον τάξαντες τῷ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον. καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχιερωσύνας ἐδίδοσαν, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἀπήλειψαν, τοὺς δὲ ἀντενέγραψαν, καὶ πᾶν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἔπρασσον, ὥστε χρηστὴν τὴν τοῦ ἀνῃρημένου Καίσαρος μοναρχίαν νομίζεσθαι.

D 18. Τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ταῦτα ἐποίησαν· τοῦ δὲ Λεπίδου τοῦ Μάρκου τοῦ τε Πλάγκου τοῦ Λουκίου τῷ ἐπιόντι ἔτει ὑπατευσάντων τέλη τε ἤδη ἐσχολακότα ἀνενεώθησαν καὶ ἐκ

7 ἐνοίκειον A. 13 πρακτήριον B. 14 ἀπαντήσοντι A. 15 ἀρχιερωσύνας BC, ἀρχιεροσύνας PW. 17 χρηστὴν] Dio χρυσόν.

Fontes. *Cap.* 18. *Dionis Historiae Romanae lib.* 47 *c.* 16 — *c.* 34.

collectis, Siciliam occuparat. deinde, cum ipse quoque proscriptus et caedes factae essent, in eodem periculo versantibus plurimum tulit opis tum suscipiendo tum aliis rationibus. itaque frequentes ad eum convenerunt.

Ac caedium huiusmodi ratio fuit: bonorum autem nihilo melior. nam locupletum aedes diripiebantur, et annuae domorum mercedes tam in aliis Italiae urbibus quam Romae exigebantur; earum quae locatae erant, integrae: in quibus ipsi domini habitabant, dimidiae, pro amplitudine habitationum. iis item qui praedia possidebant redituum semissem ademerunt, et occisorum possessiones militibus assignarunt, alias gratis, alias vili pretio. nam capite sanxerant ne quis alius in auctionem emendi gratia prodiret. largiebantur magistratus, honores, sacerdotia; leges alias rogabant, alias abrogabant; omnia denique arbitratu suo sic gerebant ut Caesaris interfecti monarchia clemens haberetur.

18. Haec illo anno acta sunt: sequenti, M. Lepido et L. Planco consulibus, vectigalia intermissa revocata et nova excogitata sunt; mul-

καιν῀ης προσκατέστησαν ἕτερα, καὶ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῇ γῇ πολλὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκέταις ἐπράττοντο. ὃ δὲ πλέον τῶν ἄλλων πάντας ἠνίασεν, ἦν τὸ παντὸς οὐσίαν δεκατευθῆναι ὁποσονοῦν εὐποροῦντος ἀνδρὸς ὁμοίως καὶ γυναικός. λόγῳ μὲν γὰρ τὸ δέκατον τῆς οὐσίας παρ᾽ ἑκάστου σφῶν εἰσεπράχθη, ἔργῳ μέντοι οὐδὲ τὸ δέκατον κατελείφθη τινί. καὶ ἕτερον δέ τι ἐπινενόητο. τῷ γὰρ βουλομένῳ ἐνεδόθη πάσης τῆς οὐσίας ἐκστάντι τὸ τρίτον μετὰ ταῦτα αὖθις ἀπαιτῆσαι αὐτῆς, τουτέστι μήτε τι λαβεῖν καὶ πράγματα σχεῖν. οἱ γὰρ βίᾳ τὰ δύο μέρη συλώμενοι προφανῶς, πῶς P I 503 *ἂν τὸ τρίτον ἀπέλαβον; καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα τοῖς ἀνθρώποις τότε πρὸς πενίαν αὐτοὺς συνελαύνοντα ἐπενήνεκτο, μόνοι δὲ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες ὑπερεπλούτησαν.*

Οὕτως οἱ ἄνδρες οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἐποίουν, καὶ ἅμα τὸν Καίσαρα ἐκεῖνον τὸν πρότερον ἀπεσέμνυνον, καὶ τιμὰς ποικίλας τε καὶ πολλὰς αὐτῷ ἐψηφίσαντο. πράξαντες δὲ ταῦτα, Λέπιδος μὲν ἐν Ῥώμῃ τήν τε πόλιν καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν διάξων ὑπέμεινε, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος κατὰ τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου ἐστράτευσαν. ἐκεῖνοι γὰρ τὸν Καίσαρα τὸν Ὀκτάβιον μαθόντες τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τὸν ὅμιλον σφετερίζεσθαι, B *τήν τε δημοκρατίαν ἀπέγνων καὶ ἐκεῖνον φοβηθέντες ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι σφᾶς λαμπρῶς ὑπεδέξαντο, καὶ εἰκόνας χαλκᾶς αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, ὡς τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς τυραννο-*

1 προσκατέστησαν AC, προκατέστησαν PW. 2 ἰκέταις A. 3 ἦν om A. ὁποσονοῦν AC, ὁποσωνοῦν PW: Dio ἐφ᾽ ὁποσονοῦν. 8 αὖθις om A Dio. αυτῆς ἀπαιτῆσαι AB Dio. μήτε τι ABCW Dio, μή τε P. 16 διώξων A. 22 παρ᾽ αὐτοῖς] παραυτοῦ A.

taque de fundis, multa de servis exacta. sed inter omnia molestissima fuit facultatum omnium quantaecunque erant decimatio, sive virorum sive mulierum. nam verbo quidem decima exigebatur, sed revera nemini pars decima relinquebatur. est et aliud excogitatum. cuivis concedebatur, si bonis omnibus cessisset, ut tertiam partem repeteret; hoc est ut nihil reciperet, et negotium sibi ipse facesseret. nam qui duabus partibus vi manifesta spoliabantur, tertiam quo pacto recuperassent? alia denique plurima tum, quibus ad egestatem redigerentur, hominibus sunt imposita, solis iis qui arma tenerent divitiis abundantibus.

Dum haec triumviri agitant, eadem opera Caesarem defunctum ornant, multis ei variisque decretis honoribus. his rebus confectis Lepidus in urbe mansit ut Romam et Italiam gubernaret: Caesar et Antonius contra Brutum et Cassium sunt profecti. qui cum Caesarem Octavium rerum potiri et plebem sibi devincire velle audivissent, libertate patriae desperata, metu illius Athenis vixerunt; splendideque ab Athe-

κτόνους ζηλώσασι, τὸν Ἁρμόδιον λέγω καὶ τὸν Ἀριστογείτονα. εἶτα πυθόμενοι ἐπὶ μεῖζον τὸν Καίσαρα αἴρεσθαι, ὁ μὲν Κάσσιος πρὸς τοὺς Σύρους ὥρμησε συνήθεις ὄντας αὐτῷ, Βροῦτος δὲ τήν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν συνίστη. καὶ προσεῖχον αὐτῷ ἔκ τε τῆς δόξης τῶν πεπραγμένων, καὶ ὅτι καὶ στρατιώτας συχνούς, τοὺς μὲν ἐκ τῆς πρὸς Φαρσάλῳ μάχης ἐκεῖ που περιπλανωμένους,
C *τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν τῷ Δολοβέλλᾳ συνεξελθόντων ὑπολειφθέντας, προσλαβὼν εἶχε, καὶ χρήματα δέ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας παρὰ τοῦ Τρεβωνίου ἀπέσταλτο. τὸ μὲν οὖν Ἑλληνικὸν ἀπόνως προσεποιήσατο, καὶ τὴν Μακεδονίαν δὲ μετὰ τοῦτο πᾶσαν καὶ τὴν Ἤπειρον προσλαβὼν τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε τὰ πεπραγμένα δηλῶν. οἱ δέ (ἔτυχον γὰρ τότε ὑπόπτως πρὸς τὸν Καίσαρα ἔχοντες) καὶ ἐπῄνεσαν αὐτὸν καὶ πάντων ἄρχειν τῶν ἐκεῖσε ἐκέλευσαν. κἀντεῦθεν αὐτός τε γέγονε προθυμότερος, καὶ ὑπεῖχον ἀπροφασίστως ἔσχηκε τὸ ὑπήκοον. ἐπεὶ δὲ ὁ Καῖσαρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τε ἐνηυθέντησε καὶ*
D *τοὺς τοῦ πατρὸς ἐτιμωρεῖτο σφαγεῖς φανερῶς, ἐσκόπει ὅπη αὐτὸν ἐπιόντα ἀμύναιτο, καί τινας ἐπιβουλὰς πρός τινων αὐτῷ γενομένας ἀπεκρούσατο. καὶ ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀνεχώρησεν, ἔχων τὸ*
W II 142 *ἰσχυρότατον τοῦ στρατοῦ, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔπλευσεν, ἵνα μὴ τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πραττόμενα ἐπὶ τὸ φοβερώτερον ἀγγελλόμενα μαθόντες οἱ στρατιῶται μεταβάλωνται. εἶτ' αὖθις εἰς τὴν Εὐρώπην ἠπείχθη, δείσας μή τι νεωτερισθῇ.*

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν καὶ ὁ Κάσσιος εἰς τὴν Ἀσίαν

1 ζηλώσασι ante τοὺς A. 5 τε om B. 9 τριβωνίου AC. 10 δὲ om A. 15 ἐν ηὐθέντησε A. 20 φοβερώτατον A.

niensibus sunt excepti, aereis statuis decretis, ut Aristogitonis et Harmodii tyrannicidarum imitatoribus. deinde crescente potentia Caesaris Cassius ad Syros, quibuscum familiaritas ei intercedebat, est profectus: Brutus Graecos et Macedones sibi adiunxit, quos tum ob rerum gestarum gloriam, tum ob multitudinem militum quos partim a Pharsalica pugna ibi oberrantes partim ex Dolabellae copiis relictos adsciverat, tum vero etiam ob pecuniam a Trebonio ex Asia missam, dicto audientes habebat. Graecia citra laborem occupata, deinde Macedonia quoque omni et Epiro adscitis, acta sua ad senatum perscripsit. qui cum Caesarem suspectum haberet, eum collaudavit et loca illa omnia tenere iussit. unde et ipse factus est alacrior, et subditos citra exceptionem obnoxios habuit. Caesare autem Romae iam dominante et patris percussores aperte ulciscente, quo pacto illius impetum propulsaret cogitans, evitatis insidiis sibi factis in superiorem Macedoniam cum validissima parte copiarum concessit, atque inde in Asiam navigavit, ne militum fides Romanarum rerum fama ad terrorem amplificata mutaretur. postea in Europam rediit, novarum rerum metu.

Eodem tempore Cassius quoque ad Trebonium in Asiam traiecit;

ἐπεραιώθη πρὸς τὸν Τρεβώνιον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρήματα καὶ ἱππέας συχνοὺς καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν τε Κιλίκων καὶ τῶν Ἀσιανῶν, τοὺς Ταρσέας καὶ ἄκοντας εἰς τὸ συμμαχικὸν προσηγάγετο. καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἐλθών, ἀμαχεὶ πάντα τά τε τῶν δήμων καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων προσεποιήσατο. παραλαβὼν οὖν τὴν P I 504
Συρίαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὥρμησε, πυθόμενος τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντας προσιέναι. ἐκείνους τε οὖν ἑτοίμως καὶ τοὺς Ἰουδαίους παρεστήσατο. οὕτω δὴ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρός, καὶ τῇ γερουσίᾳ τὰ ὅμοια τῷ Βρούτῳ ἐπέστειλε· καί οἱ τήν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἡ βουλὴ ἐβεβαίωσε καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δολοβέλλου πόλεμον ἐψηφίσατο. οὗτος γὰρ ἐτέτακτο μὲν τῆς Συρίας ἄρχειν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνδιατρίβων τὸ δόγμα ἐμεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπῆλθεν, αὐτοῦ δὲ καταμείνας τὸν Τρεβώνιον δόλῳ ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέσχεν. οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γενόμενος ἐγκρατὴς εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Κασσίου ἐν Παλαιστίνῃ τυγχάνοντος, καὶ τοὺς μὲν Ταρσεῖς ἑκουσίους B
προσλαβών, φρουροὺς τοῦ Κασσίου ἐν Αἰγαῖς ὄντας ἐνίκησεν· ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐνέβαλε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Λαοδίκειαν προσεποιήσατο. καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσῆλθε· κἀντεῦθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπελήλυθεν, ἔνθα μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς ἐκινδύνευε. διαφυγὼν οὖν ἀπήντησε τῷ Κασσίῳ, καὶ συμβαλὼν αὐτῷ ἡττήθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδίκειαν ἐπολιορκεῖτο. ἐνδείᾳ δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀναγκασθείς, καὶ φοβη-

3 ἐς C. 11 κατὰ om B. 19 ἐνέβαλλε A. 20 αὐτὸ A. 22 ὀλίγον A.

a quo pecunia accepta cum multos equites aliosque non paucos Cilices et Asianos sibi adiunxisset, Tarsenses vel invitos in suam societatem pertraxit. inde in Syriam profectus omnes populos, omnes legiones citra dimicationem sibi adiunxit. Syria suscepta in Iudaeam properavit, audito militum quos Caesar in Aegypto reliquerat accessu: quos una cum Iudaeis facile ad deditionem compulit. ita Cassius quoque viribus celeriter auctis, eodem modo quo Brutus ad senatum scripsit. a quo Syriam provinciam obtinere et bellum gerere cum Dolabella iussus est. qui, cum ei Syria mandata esset, in Asia moram trahens, senatusconsulto cognito in provinciam non abiit, sed ibidem degens Trebonium dolo Smyrnae sustulit; totaque Asia potitus, Cassio in Palaestina agente, Ciliciam venit, et a Tarsensibus ultro est receptus. Cassii praesidio, quod Aegis erat, superato, impressionem in Syriam fecit. ab Antiochia repulsus Laodiceam subegit, et classis accessione auctis viribus Aradum abiit. ubi cum paucis circumclusus in periculo fuit; sed tamen elapsus occurrit Cassio, ab eoque acie victus et Laodiceae circumsessus, cum

θεὶς μὴ ζῶν ἁλῷ, ἑαυτὸν διεχρήσατο. ὃ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἔπραξε.

Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστή- C σατο, εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βροῦτον ἀφίκετο. ὡς γὰρ τὴν συνομοσίαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καθ' ἑαυτῶν εἰδότες ἐκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. καὶ αὐτοί τε περιιόντες καὶ ἑτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἐκείνοις ὁμοφρονοῦντας προσήγοντο καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροιζον, τινῶν δὲ μὴ συμμαχῆσαι πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἐκείνους ἐτράπησαν. καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίους ἐνίκησε καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριοβαρζάνην συλλαβὼν ἀπέκτεινε· Βροῦτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησε, καὶ τῶν πόλεων D τὰς μὲν πλείους ἀμαχεὶ προσηγάγετο, Ξάνθον δὲ εἰς πολιορκίαν κατέστησε, καὶ εἷλεν αὐτὴν καὶ κατέπρησεν. εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν, τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς ὄντας ἔπεμψεν, ἐλπίζων δι' ἐκείνων αὐτοὺς προσαγαγέσθαι. οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἐνέδοσαν. πωλήσας οὖν τινας τῶν αἰχμαλώτων τοὺς λοιποὺς ἠλευθέρωσεν. ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς εὐθὺς αὐτῷ ὡς ἀρετὴν ἔχοντι προσέθεντο. τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυρεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπινείῳ λαβὼν ἀπέλυσε. καὶ τἆλλα δὲ δι' ὀλίγου παρεστήσατο.

2 μάρκος ὁ ὀκτάβιος A. 4 Ἀσίαν] συρίαν C. 7 ἔπραττον A. 10 πειθομένων] καταθεμένων A. 12 δὲ ταῦτα A. 14 εἰς πολιορκίαν κατέστησε καὶ εἷλεν αὐτὴν A cum Dione, πολιορκίᾳ εἷλε PW. 17 αὐτῶν A. 22 αὐτὸν A. 23 ὀλίγον A.

annonae penuria premeretur, ne vivus in hostis potestatem veniret, se ipse interfecit. idemque legatus eius M. Octavius fecit.

Cassius Syriae et Ciliciae rebus constitutis in Asiam ad Brutum venit. cognita enim triumvirorum coniuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio et deliberabant et agebant; et adversa factione partim per semetipsos partim per legatos ad se traducta, et pecunia et militibus collectis, quosdam societatem detrectantes oppugnarunt. ac Rhodiis Cassius mari victis et naves et pecunias ademit: deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus vero Lyciam subegit, plerisque urbibus ultro deditionem facientibus; sed Xanthum vi expugnatam incendit. deinde Patara profectus cives ad amicitiam suam invitavit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captivos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captivis aliquot venditis caeteros dimisit liberos. quo viso Patarenses statim ad eum, virtutis opinione illecti, se contulerunt. idem et Myrenses fecerunt, cum ducem eorum in navali captum dimisisset. reliqua etiam exiguo tempore subegit.

19. Ἐντεῦθεν ἄμφω εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν P I 505 Μακεδονίαν ἠπείγοντο. Γάϊος δὲ ὁ Νορβανὸς καὶ Δεκίλλιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τοῖς Φιλίπποις στρατοπεδευσάμενοι τὴν σύντομον ὁδὸν προκατέλαβον. διὸ ὁ Βροῦτός τε καὶ ὁ Κάσσιος W II 143 ἑτέραν μακροτέραν περιελθόντες, καὶ βιασάμενοι τὴν ἐκεῖ φρουράν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρῆλθον κἀκεῖ ἐστρατοπεδεύσαντο. ὑπερτεροῦντες δὲ τῷ πλήθει τῶν ἐναντίων τό τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαβον καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔκ τε τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο καὶ ἐκ τοῦ πεδίου καταθέοντες ἐλάμβανον. Νορβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ B καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμποντο. οἱ δὲ μέρος μέν τι τοῦ στρατοῦ πρὸς φυλακὴν τῆς Ἰταλίας κατέλιπον, τῷ δὲ πλείονι ἐπεραιώθησαν τὸν Ἰόνιον. καὶ Καῖσαρ μὲν νοσήσας ἐν Δυρραχίῳ κατέμεινεν, Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππους ἤλασε, καί τινας τῶν ἐναντίων ἐνεδρεύσας σιταγωγοῦντας ἐσφάλη. ὁ δὲ Καῖσαρ καθ' ἑκάτερον δείσας, εἴτε τι ἐλαττωθείη καταμόνας συμβαλὼν Ἀντώνιος, εἴτε καὶ κρατήσει (ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τὸν Βροῦτόν τε καὶ τὸν Κάσσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον πάντως ἐφ' ἑαυτὸν ἰσχύσειν ἐνόμιζεν), ἠπείχθη καὶ ἔτι ἀρρωστῶν· καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνεθάρσησαν.

1 ἐς C. 2 Νωρβανὸς Dio. Δεκίδιος, Δεκίλιος, Δεκέλλιος Dionis codices. 3 σέξας B et Dio vulgo. 10 ἠπείγοντο C. καταθέοντες ἐλάμβανον A Dio, ἐλάμβανον καταθέοντες PW. 12 τι C, τοι PW. 18 κρατήσειεν Dio. τε om A.

Fontes. *Cap.* 19. *Dionis Hist. Rom. lib.* 47 *c.* 35 — *c.* 48. *Plutarchi Brutus, c.* 39 43—45.

19. Inde ambo in Asiam, ex Asia in Macedoniam properabant. cum vero C. Norbanus et Decillius Saxa a Caesare et Antonio in Macedoniam missi, compendiosa via praeoccupata, castra iuxta Philippos posuissent, Brutus et Cassius per aliam longiorem viam eodem profecti pulso praesidio ad superiorem urbis partem castra et ipsi posuerunt; et quia numero superiores erant hostibus, monte Symbolo occupato commeatum tum ex mari tum ex campestribus petiverunt. Norbanus vero et Saxa cum eis pugnare non ausi Caesarem et Antonium arcessiverunt, qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum maiori parte Ionium traiecerunt. ac Caesar aegrotans Dyrrachii remansit: Antonius Philippos contendens, cum hostibus in frumentatione collocasset insidias, impegit. at Caesar utrumque timens, si Antonius seorsim vel vinceret vel vinceretur, quod aut is aut Brutus et Cassius ea ratione se omnino superiores futuri essent, tametsi infirmus, accurrit adventuque suo Antonianos recreavit.

Ἀντικαθημένων δ᾽ ἀλλήλοις τῶν ἀντιπολέμων ἐκδρομαὶ μὲν C παρ᾽ ἀμφοτέρων ἐγίνοντο, μάχη δὲ οὐδεμία ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σπουδαζόντων. ὁ δὲ δὴ Κάσσιος καὶ ὁ Βροῦτος ἀνεβάλλοντο, οὐκ ὀκνοῦντες τὴν μάχην, ἀλλ᾽ εἴ πως ἄνευ κινδύνων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσειαν. ὡς δὲ τὰ στρατεύματα τῇ τε τριβῇ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀντικειμένων καταφρονήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸ τῶν ἀγώνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος ὡς δεδιότες ἐποιήσαντο οἱ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον, εἰς τὴν μάχην τε ὥρμησαν οἱ Βρούτου, καὶ διελάλουν ὅτι, ἂν ἐπιπλέον ὑπερτιθῇ, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον σκεδασθήσονται, οὕτω δὴ καὶ ἄκοντες συνέμιξαν.

D Μέγιστος δὲ Ῥωμαίοις διαφανῶς ὁ ἀγὼν οὗτος ἐγένετο. τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων σημείων ἔν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκμήραιτό τις. ἐν γὰρ τῷ ἄστει ὁ ἥλιος τοτὲ μὲν ἠλαττοῦτο τοτὲ δὲ μέγας ἐφαίνετο, ἐξέλαμψε δέ ποτε καὶ νυκτός, λαμπάδες τε ἄλλοσέ πη καὶ ἄλλοσε ᾄττειν ἐδόκουν, καὶ σαλπίγγων ἠχαὶ καὶ ὅπλων κτύποι καὶ βοαὶ στρατοπέδων νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ Καίσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορούντων ἀλλήλοις παρὰ τῷ Τιβέριδι ἐξηκούοντο, καί τι παιδάριον δεκαδακτύλους χεῖρας ἔχον ἐγεννήθη, ἡμιόνός τε ἔτεκε τέρας· τὰ μὲν γὰρ πρόσθια ἵππῳ, τὰ δὲ λοιπὰ ἡμιόνῳ ἐῴκει. ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ ταῦτά τε καὶ

1 ἀντικαθισταμένων B. 9 τε add AB Dio. 10 ὑπερτεθῇ AB. 13 ἐν om C. 17 "καὶ βοαὶ στρατοπέδων] ita in duobus Regiis: absunt vero haec verba in aliis et in Colbert." Ducangius. 18 Ἀντωνίου] Ἀντωνίου κήπων Dio. 20 τέρας om W, e codicibus supplevit Ducangius. 21 ἡμίονος A.

Cum ambo exercitus ex adverso constitissent, excursiones utrinque factae sunt; sed nunquam iusta acie dimicatum est, quamvis Caesar et Antonius pugnae cupidi essent. Cassius enim et Brutus pugnam non metu differebant, sed spectabant an citra periculum et magnam caedem possent vincere. verum ubi exercitus et moram aegre ferre et hostes contemnere coeperunt, quod sacra lustralia ante pugnam fieri solita velut prae metu intra vallum Caesariani et Antoniani fecissent, et pugnam acriter poposcerunt Brutiani, si res diutius differretur se castris desertis dilapsuros esse iactitantes, tum vero vel inviti in aciem descenderunt.

Maximum id certamen Romanis citra controversiam fuit; idque ostenta et Romae et in Macedonia conspecta declarant. nam in urbe sol alias augeri alias imminui visus, aliquando etiam noctu emicuit: faces alio atque alio saltare visae: clangor tubarum, sonitus armorum, clamores exercituum ex vicinis inter se Caesaris et Antonii ad Tiberim hortis exauditi. puer denis manuum digitis natus. mula monstrum pe-

ἄλλα ἐγένετο, ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ P I 506 Κασσίου μέλισσαί τε πολλαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθαρσίῳ τὸν στέφανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ ῥαβδοῦχος προσήνεγκε, καὶ ἐν πομπῇ τινι παῖς Νίκην φέρων χρυσῆν ὀλισθήσας ἔπεσε, καὶ γῦπες πολλοὶ καὶ ἄλλοι ὄρνιθες νεκροφάγοι εἰς τὰ ἐκείνων διεφοίτων στρατόπεδα ἔκλαζόν τε φρικῶδές τι καὶ δεινόν. τοῦ δὲ νέου Καίσαρος ἰατρὸς ἔδοξε τὴν Ἀθηνᾶν ἐν ὕπνοις λέγειν αὐτῷ, ἐκ τῆς σκηνῆς τὸν Καίσαρα ἐξαγαγεῖν καὶ καταστῆσαι εἰς τὴν παράταξιν, καίτοι ἔτι κακῶς ἀρρωστοῦντα· ὃ καὶ περιέσωσεν αὐτόν, ὡς εἰρήσεται.

Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν τῆς μάχης οὐχ ὡρίσαντο, ὥσπερ δὲ ἀπὸ συγκειμένου τινὸς ἕωθεν ἐξοπλισάμενοι προῆλθον, καὶ ἐν B κόσμῳ καὶ ἡσυχῇ παρετάξαντο. εἶτα συμμίξαντες πολλῷ μὲν ἐχρήσαντο ὠθισμῷ, πολλῷ δὲ ξιφισμῷ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ· καὶ οὔθ᾽ ὑπαγωγαῖς οὔτε διώξεσιν οὐδένες ἐχρήσαντο, ἀλλ᾽ αὐτοῦ ὥσπερ εἶχον ἐτίτρωσκον ἐτιτρώσκοντο, ἐφόνευον ἐφονεύοντο. καὶ ὁ μὲν Βροῦτος τοῖς περὶ τὸν Καίσαρα ἀντιμαχόμενος ἐκράτει, W II 144 Κάσσιος δὲ ἀντιτεταγμένος τοῖς περὶ τὸν Ἀντώνιον ἥττητο, καὶ τὰ στρατόπεδα ἀμφοτέρωθεν ἑάλω. οὐκ ἔγνων μέντοι οὔτε τὴν νίκην τῶν ἑτέρων οἱ ἡττημένοι, οὔτε τὴν ἧτταν οἱ νενικηκότες· τά τε γὰρ στρατόπεδα πολὺ ἀφεστήκασι, καὶ ἀπλέτου κονιορτοῦ C γενομένου ἠγνόησαν τὸ τέλος τῆς μάχης. τέως δὲ τό τε τοῦ Καίσαρος τάφρευμα καὶ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐπορθήθη, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ

2 καρσίῳ C. 12 ἕωθεν ὁπλισάμενοι A, ἐξοπλισάμενοι ἕωθεν PW: Dio ἅμα ἕῳ ἐξωπλίσαντο. 20 ἑτέρων A, ἑταίρων PW.

perit, anteriori parte equo, caetera mulo simile. in Macedonia multae apes Cassii castra circumdederunt: in sacris lustralibus lictor ei coronam inversam attulit: in pompa quadam puer auream Victoriam gestans ex lapsu concidit: multi vultures aliique carnivori alites castra illorum cum horrendo et atroci sono frequentarunt. Caesaris vero adolescentis medicus se a Minerva admoneri somniavit ut eum ex tabernaculo in aciem deportaret, quamvis graviter aegrotantem: idque ei saluti fuit, ut statim dicetur.

Ac pugnae diem non constituerunt, sed velut ex composito mane in armis progressi modeste taciteque acies instruxerunt. deinde congressi magna impressione, magna digladiatione et alacritate utrique, neutri vero recessu aut persecutionibus usi, sed suis quique vestigiis insistentes, vulnerant vulnerantur, caedunt caeduntur. ac Brutus Caesarianos vicit, Cassius ab Antonianis victus est, castris utrinque captis. sed neque victi reliquorum victoriam neque victores cladem suorum norant. nam et castra multum distabant, et immenso pulvere excitato eventum pugnae ignorabant. interim tamen et Caesaris vallum et Antonii est

πάντα ἑάλω, ὥστ' εἰ μὴ κατὰ τὸ ὄναρ τοῦ ἰατροῦ ὑπεξῆλθεν ὁ Καῖσαρ τοῦ χαρακώματος, ἐν αὐτῷ ἂν καταληφθεὶς κεκινδύνευκεν.

Ὁ δὲ Κάσσιος ἐκ μὲν τῆς μάχης ἐσώθη, τοῦ δὲ ἐρύματος καὶ αὐτοῦ πορθηθέντος ἐπὶ λόφον ἀνεχώρησεν ἔχοντα πρὸς τὸ πεδίον σκοπάς. ὑποτοπήσας δὲ καὶ τὸν Βροῦτον ἐσφάλθαι, ἔπεμψεν ἑκατόνταρχον κατασκεψόμενον καὶ ἀγγελοῦντα αὐτῷ ὅπου τε ὁ Βροῦτος εἴη καὶ ὅ τι πράττοι. ἐπεὶ δὲ ὁ σταλεὶς συναντήσας
D ἱππεῦσιν, οὓς ἀπεστάλκει ὁ Βροῦτος μαθησομένους περὶ τῶν κατὰ Κάσσιον, παρ' αὐτῶν ἐκυκλώθη ἀσπαζομένων αὐτὸν καὶ δεξιουμένων, ἔδοξεν ὁ Κάσσιος πολεμίους εἶναι τοὺς προσιόντας καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐνσχεθῆναι τὸν ἑκατόνταρχον, καί τινι Πινδάρῳ ἐξελευθέρῳ τὸν ἑαυτοῦ φόνον προσέταξε.

Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον ἔσχε τέλος, καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἐπανελθὼν καὶ γνοὺς τὸ δρᾶμα κακίσας τε διὰ τὴν βραδυτῆτα ἑαυτὸν ἐπαπέκτεινεν· ὁ δέ γε Βροῦτος τήν τε ἧτταν τοῦ Κασσίου μαθὼν καὶ τὸν θάνατον ἐπεδάκρυσε, τοὺς δὲ περισωθέντας τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν συναγαγὼν καὶ λόγοις καὶ δόσει χρημάτων παρεμυθήσατο. ἔπεσον δ' ἐν τῇ μάχῃ τούτων μὲν περὶ ὀκτακισχιλίους, τῶν δὲ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον πλείους ἢ διπλάσιοι. διὸ καὶ
P I 507 ἠθύμουν ἐκεῖνοι, πρινὴ Δημήτριός τις Κασσίου θεράπων ἑσπέρας ἀφίκετο πρὸς Ἀντώνιον, τὰς χλαμύδας καὶ τὸ ξίφος ἐκείνου φέρων. ὧν κομισθέντων οὕτως ἀνεθάρσησαν, ὥστε ἅμ' ἡμέρᾳ προάγειν

2 χάρακος AC. καταληφθεὶς A, κατελήφθη καὶ PW. 15 δρᾶμα] πάθος A. 16 ἀπέκτεινεν A.

vastatum, et quae in iis erant capta omnia. quare nisi Caesar somnio medici paruisset, captus in periculo fuisset.

Cassius e pugna elapsus, sua quoque munitione vastata, tumulum conscendit unde prospectus in planitiem patebat; et Brutum quoque victum esse ratus, centurionem misit qui rem exploraret, sibique ubi esset Brutus et quid ageret renuntiaret. sed cum is in Bruti equites incidisset, qui ut cum Cassio ageretur explorarent, ab iisque circumdatus porrectis dexteris salutaretur, Cassius accedere hostes putans ab iisque captum esse centurionem, a Pindaro liberto se occidi iussit.

Hic illius fuit exitus. centurio vero reversus, eo facinore commotus, moram suam increpans ipse quoque se interfecit. Brutus Cassii clade atque interitu cognito illacrimavit, militum vero illius reliquias et verbis et pecunia data consolatus est. ceciderunt in ea pugna ex horum exercitu circiter octo milia, ex Antonianis et Caesarianis amplius quam bis totidem. quamobrem illi tristes fuere, priusquam Demetrius Cassii minister chlamydes et ensem illius attulit. quibus acceptis ita receperunt animos, ut exercitum ante diluculum armatum ad pugnam educerent.

ὡπλισμένην ἐπὶ μάχῃ τὴν δύναμιν. Βροῦτος δ' ἐκ παρατάξεως μαχέσασθαι οὐκ ἐβούλετο, θορυβεῖν δὲ καὶ ταράττειν νύκτωρ ἐπειρᾶτο τοὺς πολεμίους. καί ποτε καὶ τὸν ποταμὸν παρατρέψας πολὺ τοῦ ἐρύματος αὐτῶν κατέκλυσεν. ἐπεὶ δ' ἔγνω τινὰς αὐτομολοῦντας τῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, δείσας μὴ καὶ πλέον τι νεωτερισθῇ, συμμῖξαι ἔγνω αὐτοῖς. πολλῶν δ' αἰχμαλώτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ὄντων, μὴ ἔχων ὅπως αὐτοὺς διάθηται κατὰ τὸν τῆς μάχης καιρόν, τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἀναιρεθῆναι B κεκέλευκε, τῶν δ' ἐλευθέρων τοὺς μὲν φανερῶς ἀπέλυσε, τοὺς δὲ κρύπτων καὶ συνεκπέμπων ἔσωζεν, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, καίτοι τῶν ἐναντίων τοὺς ζωγρηθέντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ἀποκτεινάντων.

20. Κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν, ὅτε τῇ ἐπιούσῃ ἔμελλον μαχέσασθαι, τὸ φάσμα ἐφάνη τῷ Βρούτῳ ὃ καὶ πρώην ἐξ Ἀσίας διαβαίνων νυκτὸς ἐθεάσατο· ἦν δὲ τοιοῦτον. νὺξ ἦν βαθεῖα καὶ φῶς οὐ πάνυ λαμπρὸν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπανῆπτο· ὁ δ' ἠγρύπνει σκοπῶν τι καὶ λογιζόμενος. ἔδοξεν οὖν εἰσιέναι τινὰ τὴν σκηνήν, καὶ ἀπιδὼν πρὸς τὴν εἴσοδον ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκ- C φύλου σώματος σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ. ἐρόμενος δὲ "τίς ποτ' ὢν ἢ τί βουλόμενος ἥκεις;" ἤκουσεν ἐξ ἐκείνου "ὁ σός εἰμι, Βροῦτε, δαίμων κακός, ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους." καὶ ὁ Βροῦτος ἀπτοήτως "ὄψομαι" εἶπε. τοῦτο οὖν αὖθις τὸ φάσμα

4 κατέκλεισεν C. 13 τὴν om C. μαχέσασθαι ἔμελλον AB. 22 φάντασμα A.

Fontes. *Cap.* 20. *Plutarchi Brutus, c.* 13 36 48—53. *Dionis Historiae Romanae lib.* 47 *c.* 48 *et* 49.

sed Brutus acie decernere nolens, hostes turbare noctu instituit, et aliquando fluvio averso magnam partem valli eorum demersit. sed quia nonnullos transfugisse cognorat, veritus ne id malum latius serperet, pugnare statuit. et quia multos captivos in castris habebat, neque sciebat quo pacto cum eis pugnae tempore ageret, servilem turbam occidi iussit, ex ingenuis vero alios aperte dimisit, alios occultando et deducendo ob implacabilem ducum iracundiam conservavit, quamvis hostes ipsius milites quos ceperant occidissent.

20. Pridie eius diei quo pugnatum est, spectrum illud Bruto vesperi apparuit quod prius etiam ex Asia traiiciens noctu viderat. id erat huiusmodi. alta nocte cum ad obscurum ignem lucubraret cogitans atque meditans aliquid, putavit aliquem tabernaculum ingredi. cum ad ingressum respexisset, vidit ignotum hominem horrendo et miro adspectu tacite sibi adstare, qui percontanti quis esset et quid vellet, respondit se malum eius esse genium, quem Philippis visurus esset. cui Brutus intrepide respondit, se eum visurum esse. id spectrum eodem vultu

ἑώρακε τὴν αὐτὴν ἐπιδειξάμενον ὄψιν, οὐδὲν μέντοι φθεγξάμενον ἀλλ' οἰχόμενον. καὶ ἀετοὺς δύο φασὶν ἐν μεταιχμίῳ τῶν στρατοπέδων συμπεσόντας ἀλλήλοις μάχεσθαι τότε, εἶξαι δὲ καὶ φυγεῖν τὸν κατὰ Βροῦτον.

D Συμβαλὼν οὖν τοῖς ἐναντίοις καὶ αὐτὸς ἡττήθη. τό τε γὰρ
W II 145 ὁπλιτικὸν αὐτοῦ ἀγχώμαλα ἐπιπλεῖστον ἀγωνισάμενον ἐνέκλινε, κἀκ τούτου καὶ τὸ ἱππικὸν καίτοι γενναίως μαχόμενον ἐνέδωκεν. ἐνταῦθα καὶ Μάρκος ὁ Κάτωνος υἱὸς ἐν τοῖς ἀρίστοις καὶ γενναιοτάτοις τῶν νέων ταττόμενος οὐκ εἶξε καταπονούμενος οὐδὲ ἔφυγεν, ἀλλὰ χρώμενος τῇ χειρὶ καὶ φράζων ὅστις εἴη καὶ πατρόθεν ἑαυτὸν ὀνομάζων ἔπεσεν ἐπὶ πολλοῖς τῶν πολεμίων νεκροῖς. ἔπιπτον δὲ καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι τοῦ Βρούτου προκινδυνεύοντες.

Λουκίλλιος δέ τις ἀνὴρ ἀγαθὸς ὁρῶν βαρβάρους τινὰς ἱππέας ἐλαύνοντας ῥύδην ἐπὶ τὸν Βροῦτον, αὐτὸς ἔφη Βροῦτος εἶναι
P I 508 καὶ ἄγειν ἐδεῖτο ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον, ὡς τάχα τὸν Καίσαρα δεδοικώς. οἱ δὲ ἦγον τὸν ἄνδρα, ἀγγέλους προπέμψαντες. ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἦσαν, ὁ μὲν Ἀντώνιος διηπόρει ὅπως χρὴ δέξασθαι τὸν Βροῦτον, ὁ δὲ Λουκίλλιος προσαχθεὶς "Μάρκον μὲν Βροῦτον" εἶπεν, "Ἀντώνιε, οὐδεὶς ᾕρηκεν οὐδ' ἂν ἕλοι πολέμιος. μὴ τοσοῦτον κρατήσειεν ἡ τύχη τῆς ἀρετῆς. εὑρεθήσεται δὲ ζῶν ἐκεῖνος ἤπου καὶ νεκρὸς ἀξίως κείμενος ἑαυτοῦ." θαυμάσας δὲ ὁ Ἀντώνιος τοῖς αὐτὸν ἄγουσι στρατιώταις ἔφη "χαλεπῶς, ὦ

8 μάρκων AB. 14 λουκίλλιος ABC, Λουκίλιος PW. 19 λουκίλλιος AC, Λουκίλιος PW. εἶπε βροῦτον A. 22 ἀξίως κείμενος AB Plutarchus, κείμενος ἀξίως PW. 23 αὐτὸν] αὐτοῦ B.

denuo illi conspectum est, sed nihil locutum abiit. ferunt etiam duas aquilas in eo spatio, quod erat inter utramque aciem, inter se pugnasse, et eam quae versus Brutum erat cessisse ac fugisse.

Cum adversariis congressus et ipse succubuit. nam legiones cum diutissime restitissent, cesserunt: unde equitatus quoque fortiter dimicans inclinavit. ibi et Marcus Catonis filius, inter optimos et fortissimos adolescentes collocatus, cum urgeretur, non cessit neque fugit, sed manu rem gerens, patrio suo nomine edito, super magno hostium acervo concidit. ex caeteris etiam optimi quique Brutum propugnantes ceciderunt.

Lucilius vero vir fortis, conspectis barbaris equitibus qui impetu in Brutum ferebantur, seipsum Brutum esse dixit, eosque rogavit ut ad Antonium duceretur, quasi Caesarem timeret. qui cum praemissis nuntiis ab eis abductus prope castra venisset, Antonius dubitabat quo pacto Brutus excipiendus esset. ille vero "M. Brutum" inquit "Antoni, cepit nemo neque capiet ullus hostis. absit enim ut tantum fortunae in virtutem liceat. verum ille aut vivens aut etiam mortuus ut ipso dignum est invenietur." hanc orationem miratus Antonius ductoribus illius ait

συστρατιῶται, φέρετε τὴν ἀπάτην ἴσως· ἀλλ' ἴστε κρείττονα τῆς ζητουμένης ἄγρας ἡρηκότες· πολέμιον γὰρ ζητοῦντες φίλον ἡμῖν B *κομίζετε."*

Βροῦτος δὲ πρός τι χωρίον ὑλῶδες κατηντηκὼς ἤδη σκότους ὄντος, ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ὄντων, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας ἀνεφθέγξατο

Ζεῦ, μὴ λάθῃ σε τῶνδ' ὃς αἴτιος κακῶν.

τοῦτον τὸν στίχον εἰπεῖν αὐτὸν ὁ Πλούταρχος ἀναγράφει· ὁ δέ γε Δίων ταῦθ' ἱστορεῖ τότε τὸν Βροῦτον εἰπεῖν "ὦ τλᾶμον ἀρετά, ἄλλως ἄρ' ἦσθα λόγος, ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' αὖ C *ἐδούλευες τύχῃ." εἰπόντος δέ τινος ὡς δεῖ φεύγειν, "πάνυ μὲν οὖν" ἔφη "φευκτέον, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν, οὐ διὰ τῶν ποδῶν." καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ γυμνῷ τῷ ξίφει ἐπιπεσὼν ἐτελεύτησε. τὸν δὲ τούτου νεκρὸν Ἀντώνιος ἀνευρὼν τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιέβαλε.*

Πορκία δὲ ἡ τοῦ Βρούτου γυνή, ἣ Κάτωνος ἦν θυγάτηρ, φυλαττομένη καὶ μὴ ἐωμένη ἑαυτὴν ἀνελεῖν, ἄνθρακας ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάσασα καὶ καταπιοῦσα ἀπέθανε. περὶ ἧς ἱστόρησε Πλούταρχος ὡς πρὸ τῆς τοῦ Καίσαρος τοῦ προτέρου σφαγῆς ὁρῶσα τὸν ἄνδρα σύννουν καὶ μεστὸν ταραχῆς ἀήθους, καί τι

7 *Ζεῦ*] Euripidis Medea, v. 332. *λάθοι* Plutarchus. 8 *Πλούταρχος*] in Bruto, c. 51. 9 *Δίων*] Hist. Rom. lib. 47 c. 49 ita
ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δέ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ.
10 *ἄλλως* etiam Xiphilinus et aliquot Dionis codices habent. 13 *τῷ ξίφει γυμνῷ* A. 14 *εὑρὼν* A. 16 *ἣ Κάτωνος ἦν*] *κάτωνος δὲ* A. 18 *περὶ δὲ ἧς* B. *ἱστόρησε Πλούταρχος*] *ὁ πλούταρχος ἔγραψεν* A. 19 *Πλούταρχος*] in Bruto, c. 13.

"fortasse, commilitones, imposturam iniquis fertis animis. sed scitote vos praedam ea quam quaeritis meliorem cepisse: nam cum hostem persequeremini, amicum nobis adduxistis."

Brutus vero cum iam tenebris obortis ad locum quendam saltuosum cum paucis tribunis pervenisset, oculis in caelum sublatis hunc versum, ut Plutarchus scribit, pronuntiavit

o dii, ne fallat vos tanti mali caput.

Dio vero haec eum verba protulisse refert "o virtus misera, in verbis sita inanibus, culta mihi vice numinis, iniquae sortis servula." cum quidam dixisset fugiendum esse, omnino fugiendum esse respondit, verum manibus, non pedibus. hoc dicto, stricto gladio incubuit. Antonius cadaver eius inventum pretiosissima purpura involvit.

Porcia vero Bruti uxor, Catonis filia, cum ne se occideret custodiretur, prunis de foco devoratis interiit. de qua Plutarchus scribit, cum ante prioris Caesaris caedem maritum tristem et perturbatiorem solito consilium aliquod inexplicabile animo agitare vidisset, non prius

D βούλευμα κατανοήσασα παρ' ἑαυτῷ θάλποντα δυσεξέλικτον, οὐ πρότερον αὐτὸν περὶ τῶν ἀπορρήτων ἀνήρετο πρὶν ἢ λαβεῖν διάπειραν ἑαυτῆς. λαβοῦσα γάρ, φησί, μαχαίριον, τομὴν βαθεῖαν λάθρα ἐπήνεγκε τῷ μηρῷ, ὡς μετὰ μικρὸν ὀδύνας ἐπιγενέσθαι νεανικὰς καὶ φρικώδεις ἀναφθῆναι πυρετοὺς ἐκ τοῦ τραύματος. ἀγωνιῶντος δὲ τοῦ Βρούτου ἐν ἀκμῇ τῆς ἀλγηδόνος οὖσα ἔφη αὐτῷ "ἐγώ, Βροῦτε, οὐχ ὡς αἱ παλλακευόμεναι κοίτης μεθέξουσα καὶ τραπέζης μόνον ἐδόθην σοι, ἀλλὰ κοινωνὸς εἶναι καὶ ἀγαθῶν καὶ ἀνιαρῶν. τὰ μὲν οὖν σὰ πάντα περὶ τὸν γάμον ἄμεμπτα, τῶν δὲ παρ' ἐμοῦ τίς ἀπόδειξις ἢ χάρις εἰ μήτε πάθος ἀπόρρητον συνδιοίσω σοι μήτε φροντίδα πίστεως δεομένην; οἶδ' ὅτι γυναι-
P I 509 κεία φύσις ἀσθενὴς δοκεῖ λόγον ἐνεγκεῖν ἀπόρρητον· ἀλλ' ἔστι τις καὶ τροφῆς ἀγαθῆς καὶ ὁμιλίας χρηστῆς εἰς ἦθος ἰσχύς. ἐμοὶ δὲ τὸ Κάτωνος εἶναι θυγατέρα καὶ τὸ Βρούτου γυναῖκα πρόσεστιν. οἷς πρότερον μὲν ἧττον ἐπεποίθειν, νῦν δ' ἐμαυτὴν ἔγνωκα καὶ πρὸς πόνον ἀήττητον εἶναι." ταῦτ' εἰποῦσα δείκνυσιν αὐτῷ τὸ τραῦμα καὶ διηγεῖται τὴν πεῖραν. ὁ δ' ἐκπλαγεὶς ἐπηύξατο δοῦναι τοὺς θεοὺς κατορθοῦντα τὴν πρᾶξιν ἄνδρα Πορκίας ἄξιον φανῆναι.

W II 146 21. Τῷ μὲν οὖν Βρούτῳ ὃν εἴρηται τρόπον ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ γενομένων ἐπισήμων ἀνδρῶν οἱ μὲν
B πλείους ἑαυτοὺς αὐτίκα ἀπέκτειναν ἢ ἁλόντες ἐφθάρησαν, οἱ δὲ

3 φησί BC, φασὶ PW. 14 τὸ prius] τῷ C: Plutarchus καὶ τὸ. 20 Τῷ] καὶ τῷ A.

Fontes. *Cap.* 21. *Dionis Hist. Rom lib.* 47 *c.* 49 — *lib.* 48 *c.* 20.

eum de arcanis percontatam esse, quam sui ipsius periculum fecisset; sumptoque cultello clam profundum vulnus intulisse femori, quod paulo post graves dolores et periculosae febres consecutae sint. Brutoque sollicito, in summo dolore dixisse "ego tibi, Brute, data sum, non ut pellicis instar victum et lectum duntaxat communem tecum haberem, sed ut fortunae secundae adversaeque socia tibi essem. ac tu quidem talem te maritum praebes de quo nihil queri possim: ego vero quo pacto gratum animum declarabo, si neque occultum dolorem neque sollicitudinem, quae fidem postulat, tecum una tulero? equidem scio quam imbecilla sit natura muliebris ad celanda arcana. sed recte educationis et honestae consuetudinis aliquae vires sunt. mihi vero contigit ut et Catonis filia et Bruti uxor essem: quibus rebus dudum minus freta nunc me a labore invictam esse cognovi." his dictis ei vulnus, causa illius exposita, ostendit. is vero obstupefactus deos precatus est ut re bene gesta dignum Porcia maritum se praeberet.

21. Bruto ad hunc modum defuncto viri clari qui eum secuti fuerant plerique statim aut ipsi se occiderunt aut capti perierunt: cae-

λοιποὶ τότε διαφυγόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν μετὰ τοῦτο τῷ Σέξτῳ προσέθεντο.

Καὶ ὁ μὲν Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος οὕτως ἀπώλοντο τοῖς ξίφεσι σφαγέντες οἷς τὸν Καίσαρα διεχρήσαντο, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος αὐτίκα τὴν ἀρχὴν ἀνεδάσαντο· καὶ τῷ μὲν ἥ τε Ἰβηρία καὶ ἡ Νουμιδία προσεκεκλήρωτο, Ἀντωνίῳ δὲ ἡ Γαλατία τε καὶ ἡ Ἀφρική, συνθεμένοις, εἰ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτοίη ὁ Λέπιδος, ἐκστῆναί οἱ τῆς Ἀφρικῆς. ταῦτα δὲ μόνα ἐδάσαντο, ὅτι Σαρδὼ μὲν καὶ Σικελίαν Σέξτος κατεῖχε, τὰ δ' ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐν ταραχῇ ἔτι ἦν. καὶ ἐπὶ τούτοις Ἀντώνιος μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν, καταστήσων τοὺς αὐτοῖς ἀντιπολεμήσαντας καὶ ἀργυρολογήσων, ἀπῄει· Καῖ- C σαρ δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡρμήθη, τὸν Λέπιδον κωλύσων ἄν τι παρακινῇ, καὶ τῷ Σέξτῳ ἀντιταξόμενος. νοσῶν δὲ καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον ἰὼν εἰς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ τὰ νενομισμένα ἐπὶ τῇ νίκῃ τελέσας πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἐτράπη διοίκησιν. ὁ γὰρ Λέπιδος καὶ φόβῳ καὶ νωθείᾳ ἡσύχασεν, ἡ δὲ τοῦ Ἀντωνίου γυνὴ Φουλβία καὶ ὁ Λούκιος Ἀντώνιος ὑπατεύων τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο καὶ τῷ Καίσαρι διηνέχθησαν, ὥστε τὸν Καίσαρα τὴν τῆς Φουλβίας θυγατέρα πέμψαι αὐτῇ, τὴν ἐκ τῆς ἐπιγαμίας συγγένειαν λύσαντα.

Καὶ διὰ ταῦτα οὖν καὶ διὰ τὸν λιμόν, ὃς τότε τοὺς Ῥω-

3 Καὶ — Κάσσιος] βροῦτος μὲν οὖν καὶ κάσσιος A. 5 ἀνεδάσαντο BCW Dio, ἀνεδήσαντο A, ἀνεδύσαντο P. 6 νουμιδία AB, Νουμηδία PW. 7 ἀγανακτοίη AB, ἀγανακτήσει PW. 10 ἔτι add A Dio. 12 δ' εἰς ἰταλίαν B. 16 καὶ prius om AB. 17 φουβία A.

teri periculo tum fuga ad mare evitato, post ad Sextum se contulerunt.

Cum Brutus et Cassius iisdem ensibus quibus Caesarem trucidarant periissent, Caesar et Antonius statim diviserunt imperium, illi Hispania et Numidia attributa, huic Gallia et Africa, pacti inter sese, si Lepidus eam partitionem iniquo ferret animo, se illi Africa cessuros. solas autem has provincias diviserunt, quod Sardiniam et Siciliam Sextus obtinebat, caeterae praeter Italiam adhuc in tumultu erant. proinde Antonius in Asiam ad pacandos eos qui arma contra tulerant et ad pecuniam exigendam abiit: Caesar in Italiam properavit, ut Lepidum, si quid movisset, coërceret, et cum Sexto bellum gereret. sed ex morbo tardius progrediens Romam venit, peractisque victoriae sollennibus rerum administrationem capessit. Lepidus enim prae metu et socordia quiescebat: Antonii vero uxor Fulvia et L. Antonius consul suscepta rerum cura Caesari adversabantur. itaque is affinitate repudiata filiam remisit Fulviae.

Ea igitur de causa et propter famem Romanos prementem animo

D μαίους ἐπίεζεν, ὁ Καῖσαρ ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο. ἡ μὲν γὰρ κατὰ Σικελίαν θάλασσα ὑπὸ τοῦ Σέξτου κατείχετο, ὁ δ' Ἰόνιος κόλπος ὑπὸ Δομιτίου Γναίου, ὃς τῶν μὲν σφαγέων τοῦ Καίσαρος ἦν, ἐκ δὲ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης διαφυγὼν ναυτικὸν συνεκρότησε, καὶ τοῦ τε κόλπου χρόνον τινὰ ἐκράτησε καὶ τὰ τῶν ἐναντίων ἔφθειρε. διὰ γοῦν τὸν λιμὸν τοῦτον καὶ δι' αἰτίας ἑτέρας καὶ ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους ὅ τε δῆμος καὶ τὸ στρατιωτικόν, καὶ εἰς μάχας ἡ στάσις περιέστη, ὥστε καὶ τιτρώσκεσθαι καὶ θνήσκειν ἐξ ἀμφοτέρων καὶ οἰκίας καταπρησθῆναι συχνάς. ἐντεῦθεν δείσας ὁ Καῖσαρ καταλλαγῆναι τῇ τε Φουλβίᾳ καὶ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λουκίῳ ἠθέλησεν. ἐπεὶ δὲ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τῶν ἐστρατευμένων
P I 510 πρεσβευσάμενος πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν ἤνυεν, βουλευτὰς ἔστειλε, τάς τε συνθήκας τὰς πρὸς τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ γενομένας ἐκφήνας σφίσι, καὶ δικαστὰς τῶν διαφορῶν αὐτοὺς ποιήσας. ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' οὗτοι πρᾶξαι ἴσχυσαν, πρὸς τὸ στρατιωτικὸν αὖθις ἀπέκλινε. καὶ εἰς τὴν Ῥώμην οἱ στρατιῶται, ὡς καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ κοινωσόμενοί τι, συνελθόντες, τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντισαν, ἐς δὲ τὸ Καπιτώλιον ἀθροισθέντες τάς τε συνθήκας ἃς ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καῖσαρ ἔθεντο ἀναγνωσθῆναι σφίσιν ἐκέλευσαν, καὶ ἐκείνας τε ἐπεκύρωσαν, καὶ περὶ ὧν διεφέροντο ἑαυτοὺς ἐκάθισαν δικαστάς. καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Καῖσαρ ἕτοιμος δικασθῆναι κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἐγένετο, ἡ Φουλβία δὲ καὶ ὁ ὕπατος οὐ παρῆν, ὡς ἀδι-
B κούντων ἐκείνων κατεψηφίσαντο, καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπρέσβευσαν. καὶ μάχη μεταξὺ αὐτῶν συγκεκρότητο, καθ' ἣν ὑπερέσχεν

4 συνεκράτησε, om καὶ τοῦ τε κόλπου χρόνον τινὰ ἐκράτησε, B. 5 τὰ τῶν ἐναντίων AB Dio, τοὺς ἐναντίους PW. 12 ἤνυσε B. 13 τὸν om B. ἐκφήνας om C.

Caesar aestuabat. nam mare Siculum a Sexto tenebatur, sinus Ionius a Cn. Domitio, qui ex Caesaris percussoribus unus, e pugna Philippica elapsus classe comparata adversarios infestabat. ob eam igitur famem et aliis de causis seditione orta inter plebem et milites ad manus ventum est: utrinque aliquot vulnerati et caesi, et complures aedes incensae. his rebus territus Caesar cum Fulvia et Lucio consule in gratiam redire studuit. sed reconciliatione per multos alios et milites frustra tentata senatores misit, eosque, pactis quae cum Antonio fecerat expositis, controversiarum iudices sumpsit. qui cum nec ipsi quicquam impetrassent, rursus ad milites inclinavit. hi vero Romam ingressi, ut cum senatu populoque acturi aliquid, iis neglectis in Capitolio convenerunt, et pactis quae recitari sibi iusserant confirmatis, semetipsos controversiarum iudices constituerunt. ac Caesare ad diem statum causam dicere parato, Fulviam et consulem absentes ut iniurios condemnarunt, Caesaris causa probata. inde pugna inter dissentientes orta, in qua multi

ὁ Καῖσαρ, ὥστε πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων φθαρῆναι, καὶ τὸν ὕπατον ἁλῶναι τὸν Λούκιον, ἀπολυθῆναι δέ. ἡ δὲ Φουλβία μετὰ τῶν τέκνων ἀπέδρα πρὸς τὸν Ἀντώνιον.

Καῖσαρ δὲ τά τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κατεργασάμενος, καὶ τοῦ Ἰονίου κόλπου ἠλευθερωμένου (ὁ γὰρ Δομίτιος ἀπογνοὺς ἀπέπλευσε πρὸς Ἀντώνιον), παρεσκευάζετο ὡς πρὸς τὸν Σέξτον ὁρμήσων. διὰ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι τῷ Ἀντωνίῳ διὰ τῆς μητρὸς ἐκοινολογήσατο, ἔδεισε μὴ καὶ ἀμφοῖν ἅμα πολεμήσῃ· καὶ τὸν Σέξτον προτιμήσας, ἅτε τοῦ Ἀντωνίου πιστότερόν τε καὶ ἰσχυρότερον, τήν τε μητέρα Μουκίαν αὐτῷ ἔπεμψε, καὶ τὴν τοῦ πεν- W II 147 C θεροῦ αὐτοῦ Λουκίου Σκριβωνίου Λίβωνος ἀδελφὴν ἔγημεν, εἴ πως ἐκ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς συγγενείας φίλον αὐτὸν ποιήσαιτο. ὁ γὰρ Σέξτος τῆς ἀρχῆς ἧς εἶχεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πρώην παραλυθείς, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἀντεχόμενος, ἅτε μὴ τοῦ φόνου τοῦ Καίσαρος ἐκείνου μετεσχηκὼς ἤλπιζε καὶ καταχθήσεσθαι πρὸς τοῦ νέου Καίσαρος. ὡς δ' ἔγνω καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐκείνου φόνον ἐπικεκηρυγμένον, ἀπέγνω καὶ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, ναυπηγῶν τριήρεις καὶ τοὺς αὐτομολοῦντας δεχόμενος καὶ τοὺς καταποντιστὰς προσεταιριζόμενος. καὶ ἐν ὀλίγῳ ἐγένετο ἰσχυρὸς καὶ τῆς πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ θαλάσσης ἐκράτησε. προχωρούντων δ' αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἐς Σικελίαν ἔπλευσε, καὶ ταύτην κατέσχε, καὶ D στρατιώτας ἐκεῖθεν πλείους καὶ ναυτικὸν ἰσχυρότατον συνήγαγε.

3 πρὸς τὸν ἀντώνιον μετὰ τῶν τέκνων ἀπέδρα A. 8 καὶ prius om A. 22 στρατιώτας ἐκεῖθεν πλείους A cum Dione, στρατιὰν ἐκεῖθεν πλείω PW. ἰσχυρότερον συνήγαγε A, ἰσχυρότατον συνήγαγε Dio, συνήγαγεν ἰσχυρότατον PW.

senatores atque equites caesi sunt: victoria penes Caesarem fuit, Lucio consule capto sed dimisso. Fulvia vero cum liberis ad Antonium profugit.

Caesar Italia subacta et Ionio sinu liberato (nam Domitius desperatis rebus ad Antonium se contulerat) contra Sextum se parabat. sed eius potentiam metuens et, quoniam is per matrem cum Antonio de pacificatione egerat, ne cum utroque pugnandum esset veritus, Sextum ut et potentiorem et fideliorem Antonio praetulit, missa ei matre Mucia, et soceri eius L. Scribonii Libonis filia ducta, eo beneficio et affinitate in amicitiam illius se insinuare studens. Sextus enim, adempto sibi pridem a Caesare imperio quod tenuerat, classe nitebatur; et quia caedis Caesaris particeps non fuerat, spem fovebat fore ut a iuniore Caesare revocaretur. ut vero cognovit se quoque ob caedem illius proscriptum esse, desperato reditu, triremibus aedificandis et transfugis recipiendis ad bellum se parabat. piratis etiam adscitis exiguoque tempore magnis viribus nitens, Italico mari potitus, prospero fortunae flatu Siciliam occupavit, ibique aucto exercitu classem firmissimam comparavit. his igi-

διὰ ταῦτά τε καὶ ἵνα μὴ τῷ Ἀντωνίῳ φιλιωθῇ, καταλλαγῆναί οἱ ὁ Καῖσαρ ἱμείρετο. διαμαρτὼν δὲ τούτου, ἐκείνῳ μὲν Μάρκον Ἀγρίππαν πολεμήσοντα ἔπεμψεν, αὐτὸς δ' ἐς Γαλατίαν ἀπῆρε. μαθὼν οὖν ὁ Σέξτος ταῦτα ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπλευσε καὶ ἐνέμεινεν αὐτὴν λῃζόμενος. ὁ δὲ δὴ Καῖσαρ τὴν Γαλατίαν κατέσχε, τὸν μέντοι Λέπιδον ἐς τὴν Ἀφρικὴν ἔπεμψεν, ἵν' ὡς παρ' αὐτοῦ ταύτην λαβών, καὶ οὐχὶ καὶ παρὰ τοῦ Ἀντωνίου, αὐτῷ μόνῳ τὴν χάριν ὁμολογῇ.

P I 511 22. Ἀντώνιος δὲ Μάρκος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐλθών, τὰ μὲν αὐτὸς περιιών, ἐς δέ τινα στέλλων ἑτέρους, τάς τε πόλεις ἠργυρολόγει καὶ τὰς δυναστείας ἐπίπρασκε. τῆς δέ γε Κλεοπάτρας ἐν Κιλικίᾳ ὀφθείσης αὐτῷ, ἔρωτι τῆς γυναικὸς οὐκέτ' οὐδεμίαν φροντίδα τοῦ καλοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ τῇ Αἰγυπτίᾳ ἐδούλευε· καὶ ἄλλα τε διὰ τοῦτο ἔπραξεν ἄτοπα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς ἀπέκτεινε· καὶ τέλος ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον. ὅθεν οἱ Πάρθοι, καὶ πρὶν κινούμενοι, τότε δὴ καὶ μᾶλλον τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθεντο, τοῦ Λαβιηνοῦ πρὸς τοῦτο σφᾶς ἐρεθίσαντος· ὃς τῷ Βρούτῳ μὲν
B καὶ τῷ Κασσίῳ συνεστρατεύετο, πεμφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνων εἰς Πάρθους συμμαχίαν αἰτουμένων, ὡς τὴν ἐκείνων ἧτταν ἔγνω, κατέμεινε παρὰ τοῖς βαρβάροις, καὶ τότε τοῦ πολέμου τε ἡγεμὼν γενέσθαι ὑπέσχετο, καὶ πολλὰ μεταστήσειν τῶν ἐθνῶν ἐπηγγείλατο. ὅθεν καὶ δύναμιν πολλὴν πρὸς τοῦ τῶν Πάρθων βασιλέως

7 καὶ alterum add A Dio. 11 γε om A. 14 τε A Dio, δὲ PW. 18 καὶ add ABC. 20 τε ABCW, om P.

Fontes. *Cap.* 22. *Dionis Historiae Romanae lib.* 48 *c.* 24 — *c.* 38. *Plutarchi Antonius, c.* 32.

tur de causis, et ne cum Antonio iniret amicitiam, cum eo redire in gratiam Caesar desideravit. sed impos voti factus, M. Agrippa contra illum misso ipse in Gallias abiit. quo Sextus cognito in Italiam appulit, ex eaque praedas egit. Caesar Galliis potitus Lepidum in Africam ablegavit, ut sibi uni, non etiam Antonio gratiam illam deberet.

22. M. vero Antonius in Asia partim ipse partim per alios pecuniam a civitatibus exigebat et praefecturas vendebat. ut autem Cleopatra in Cilicia visa mulieris amore captus est, omnis honestatis abiecta cura Aegyptiae serviit, in eius gratiam praeter alia indecora fratribus illius occisis; ac denique in Aegyptum discessit. unde factum est ut Parthi, qui iam ante in motu erant, tum magis etiam Romanos vexarent, a Labieno irritati. qui cum a Bruto et Cassio ad Parthos petendi auxilii causa missus esset, audito eorum interitu apud barbaros remansit, seque belli ducem professus, et multas gentes ad defectionem impulsurum pollicitus, magnis copiis ab Orode Parthorum rege acceptis,

Ὀρώδου ἔλαβε, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Πακόρῳ συναπεστάλη. καὶ ὁ μὲν Πάκορος τὴν Συρίαν ἐχειρώσατο πλὴν Τύρου, καὶ εἰς Παλαιστίνην εἰσέβαλεν, ὁ δὲ Λαβιηνὸς τήν τε Κιλικίαν κατέσχε καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις.

Ἀντώνιος δὲ ἐπυνθάνετο μὲν καὶ ταῦτα, ὥσπερ δὴ καὶ τἆλλα τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ δρώμενα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς μέθης οὔτε τῶν πολιτῶν οὔτε τῶν συμμάχων ἐφρόντιζε, τῇ Κλεο- C *πάτρᾳ δὲ καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις συνετρύφα, μέχρις οὗ παντελῶς κατελύθη. ὀψὲ δ' οὖν ποτε ἐξαναστὰς ἔπλευσεν εἰς Τύρον· τὸν δὲ τοῦ Σέξτου προφασισάμενος πόλεμον ἀπέλιπεν αὐτούς, καὶ παρὰ τὴν ἤπειρον μέχρι τῆς Ἀσίας παρακομισθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα διῆλθεν. ἔνθα τῇ τε μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχών, τόν τε Καίσαρα πολέμιον ἐποιήσατο καὶ τῷ Σέξτῳ ἐσπείσατο. εἶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιωθείς, τινὰ μὲν ταύτης κατέσχε, τινὰ δ' ἐπολιόρκει. καὶ ὁ Καῖσαρ τὰς δυνάμεις ἤθροιζε. συνερρωγότων οὖν αὐτῶν ἐς τὸν πόλεμον ἥ τε ἄλλη Ἰταλία ἐταράσσετο καὶ ἡ Ῥώμη δὲ μάλιστα. ἐν τούτοις ἡ Φουλβία ἐν Σικυῶνι διάγουσα ἐτελεύτησεν. ὡς δὲ τοῦτο ἠγγέλθη, τά τε ὅπλα κατέθεντο ἄμφω καὶ συνηλλά-* D *γησαν. καὶ Καῖσαρ μὲν Σαρδώ τε καὶ Δαλματίαν τήν τε Ἰβηρίαν καὶ τὴν Γαλατίαν ἐκληρώσατο, Ἀντωνίῳ δὲ πάντα τὰ ἄλλα τὰ ὑπὲρ τὸν Ἰόνιον τά τε ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ῥωμαίοις ὄντα ἐπέλαχε· τὰ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ἔθνη ὁ Λέπιδος καὶ τὴν Σικελίαν ὁ Σέξτος εἶχον.*

5 *δὲ* om A. 6 *ἐν* add ABC. 15 *ἤθροιζε* A cum Dione, *συνήθροιζε* PW. 16 *ἐταράσσετο* A Dio, *τετάρακτο* PW. 18 *τε* add A Dio. 20 *ἀντώνιος* A: Dio *Ἀντώνιος — ἀπέλαχε*. 22 *ὁ* add AB.

cum eius filio Pacoro est ablegatus. qui Syriam, Tyro excepta, subegit, et in Palaestinam impressionem fecit: Labienus vero Ciliciam occupavit et urbes Asiae mediterraneas.

Enimvero Antonius, quamvis et haec et caetera quae in Italia gerebantur audiret, tamen amore et ebrietate praepeditus neque cives neque socios curabat, sed cum Cleopatra et Aegyptiis genio indulgebat, donec funditus everteretur. ac vix tandem experrectus Tyrum navigavit; sed ea per causam belli cum Sexto gerendi relicta, per continentem in Asiam usque profectus in Graeciam transiit. ubi cum matre et uxore congressus, Caesare hoste declarato, cum Sexto pacem fecit. deinde in Italiam traiecit, ubi quasdam urbes occupavit, quasdam oppugnavit. coegit et Caesar suas copias. bello inter eos orto, cum tota Italia tum Roma turbata fuit. interea Fulviae morte Sicyone nuntiata ambo armis positis in gratiam redierunt; ac Caesar Sardiniam Dalmatiam Hispaniam et Galliam est sortitus: Antonio caetera omnia, quae ultra sinum Ionium in Europa et Asia Romanis patebant, obvenerunt. Libycas gentes Lepidus, Siciliam Sextus tenuit.

W II 148 Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν οὕτως αὖθις ἐδάσαντο, τὸν δὲ πρὸς τὸν Σέξτον πόλεμον ἐκοινώσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς καταλλαγαῖς εἱστίασαν ἀλλήλους ἐν τοῖς περὶ τὸ Βρεντέσιον στρατοπέδοις, Καῖσαρ P I 512 μὲν Ῥωμαϊκῶς τε καὶ στρατιωτικῶς, Ἀντώνιος δὲ Ἀσιανῶς τε καὶ Αἰγυπτίως. κατηλλαγμένων δ᾽ αὐτῶν ὡς ἐδόκουν, περιστάντες τὸν Ἀντώνιον οἱ τότε συνόντες τῷ Καίσαρι, ἀπῄτουν παρ᾽ αὐτοῦ τὰ χρήματα ἃ ἀπὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Φιλίπποις ὑπέσχοντο σφίσι, δι᾽ ἃ καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν, ὅπως πλεῖστα ἀθροίσειεν, ἔσταλτο. κἂν ἐξειργάσαντό τι αὐτὸν μηδὲν διδόντα, εἰ μὴ σφᾶς ὁ Καῖσαρ κατέσχεν, ἐλπίσι μετεωρίσας αὐτούς. καὶ μετὰ τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον πολέμου ἥπτοντο. λιμοῦ δὲ τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Σέξτου θαλασσοκρατοῦντος πιέζοντος, τελῶν τε πολλῶν καὶ παντοίων ἐπιτασσομένων αὐτοῖς, δεινῶς ἤσχαλλον, καὶ οὐκέθ᾽ ἡσύχαζον, ἀλλὰ παρεκάλουν σφᾶς σπείσασθαι τῷ Σέξτῳ. ὡς δ᾽ οὐκ B ἔπειθον, πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλιναν, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας λίθοις ἐξήλασαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, τάς τε τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰκόνας κατέβαλον, καὶ ἐπ᾽ αὐτοὺς ὡς ἀποκτενοῦντες σφᾶς ὥρμησαν. ὅθεν ἠναγκάσθησαν τῷ Σέξτῳ καὶ ἄκοντες ἐπικηρυκεύσασθαι. καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῶν ἑταίρων αὐτῷ διειλέχθησαν, ἔπειτα καὶ αὐτοὶ ἐς λόγους ἦλθον. καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ συνθήκαις, ὥστε τοὺς αὐτομολήσαντας τῶν δούλων ἐλευθέρους εἶναι, καὶ τοὺς ἐκπεσόντας πλὴν τῶν σφαγέων κατελθεῖν, καί τισιν αὐτῶν δημαρχίας τε καὶ στρατηγίας καὶ ἱερωσύνας εὐ-

2 ἐκοινολογήσαντο C. 8 ἀθροίσειν C. 14 ἀλλ᾽ ἐπαρεκάλουν B. 19 πρῶτα A. αὐτῶν C.

Imperium sic de integro partiti bellum cum Sexto communibus opibus gerendum decreverunt. reconciliata gratia se mutuo in castris Brundusinis conviviis exceperunt, Caesar Romano et militari more sine lauticiis, Antonius Asiano et Aegyptiaco luxu. cum inter sese reconciliati viderentur, Caesariani circumsteterunt Antonium, ab eo pecuniam in pugna Philippica promissam flagitantes, quam ut affatim afferret, in Asiam profectus esset. sed cum nihil daret, male ab eis tractatus esset, nisi eos Caesar amplissime pollicendo compescuisset. deinde bellum adversus Sextum gerendum susceperunt. sed populus Romanus, cum ob illum mari dominantem fame et multiplicibus tributis premeretur, indignabatur neque se continere poterat quin, ut pacem cum eo facerent, postularet. quo non impetrato ad Sextum defecit, et magistratus lapidibus foro exegit, et Caesaris atque Antonii statuis eversis ad ipsos occidendos concitatus est. quare vel inviti de pace cum Sexto agere sunt coacti. ac primum per amicos cum eo tractarunt: deinde ipsi in colloquium convenerunt. et his condicionibus pacem fecerunt: servos transfugas libertate donandos, exules percussoribus exceptis revocandos esse, et quibusdam eorum tribunatus praeturas et sacerdotia statim tri-

θὺς δοθῆναι, αὐτὸν δὲ τὸν Σέξτον ὕπατόν τε αἱρεθῆναι καὶ C οἰωνιστὴν ἀποδειχθῆναι κἀκ τῆς πατρῴας οὐσίας χιλίας πεντακοσίας πεντήκοντα μυριάδας δραχμῶν κομίσασθαι, καὶ Σικελίας καὶ Σαρδοῦς τῆς τε Ἀχαΐας ἐπὶ πέντε ἔτη ἄρξαι, μὴ αὐτομόλους δεχόμενον, μὴ ναῦς ἐπικτώμενον, μή τινα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔχοντα φρούρια, ἀλλὰ τήν τε εἰρήνην τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐτῇ πρυτανεύοντα καὶ σῖτον τοῖς ἐν τῇ πόλει τακτὸν πέμποντα.

Τὰς γοῦν συνθήκας ταύτας συγγραψάμενοι, καὶ τὰ γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παραθέμενοι, δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν καὶ ἀλλήλους ἐφίλησαν· καὶ ἐπὶ τούτοις ἄπλετος ἠγέρθη βοὴ κἀκ τῆς ἠπείρου κἀκ τῶν νεῶν, ὥστε καὶ τὰ ὄρη D συνηχῆσαι. μετὰ ταῦτα μέντοι οἵ τε ἄλλοι ὑπεδέχοντο ἀλλήλους καὶ ἀνθειστίων καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, πρότερος μὲν ὁ Σέξτος ἐν τῇ νηί, ἔπειτα καὶ ὁ Καῖσαρ ὅ τε Ἀντώνιος ἐν τῇ ἠπείρῳ. δυνηθεὶς δὲ ὁ Σέξτος ἄμφω ἐν τῷ σκάφει σὺν ὀλίγοις ὄντας κτανεῖν, ὡς καὶ ὁ ἐξελεύθερος αὐτῷ Μηνᾶς συνεβούλευσε, τεμεῖν εἰπὼν εἰ βούλοιτο τὸ πρυμνήσιον καὶ ἀποπλεῦσαι, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα Μάρκῳ Μαρκέλλῳ τῷ τοῦ Καίσαρος ἀδελφιδῷ ἐνηγγύησε.

Καὶ οὗτος μὲν ὁ πόλεμος ἀνεβέβλητο· (23) ἐς τὴν Ἑλλάδα δὲ ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐπανελθὼν ἐπὶ πλεῖστον ἐν ταύτῃ διέτριψε, τάς τε ἐπιθυμίας ἀποπίμπλας καὶ τὰς πόλεις κακῶν ὡς P I 513

2 πεντακοσίας] ἑπτακοσίας Dio. 3 δραγμῶν B. 15 σὺν ὀλίγοις ἐν τῷ σκάφει A. 16 τεμεῖν — 17 ἀποπλεῦσαι Plutarchi Antonius, c. 32. 18 ἀδελφῷ C. 20 οὗτος AB Dio, οὕτως C, οὕτω PW.

Fontes. *Cap.* 23. *Dionis Historiae Romanae lib.* 48 *c.* 39 — *c.* 52.

buenda; ipsum Sextum consulem designandum et augurem creandum esse; de paternis opibus mille quingentas quinquaginta myriadas drachmarum restituendas esse; Siciliam Sardiniam Achaiam quinquennium tenendas, transfugas nullos suscipiendos, classi nullas naves adiungendas, nulla in Italia praesidia habenda, sed et mare pacandum et certum frumenti numerum in urbem mittendum esse.

Has condiciones tabulis inscriptas apud Vestales virgines deposuerunt, porrectisque dexteris inter se osculati sunt. inde clamor ingens tam in continente quam in navibus est sublatus, ut et montes resonarent. postea cum alii convivia inter se agitavere, tum illi ipsi, ac primum Sextus in navi, postea Caesar et Antonius in litore. ubi cum utrumque Sextus cum paucis Menae liberti suasu occidere potuisset, qui, si vellet, se rudentibus resectis navigaturum dicebat, noluit; sed etiam filiam suam M. Marcello Caesaris consobrino despondit.

23. Eo bello dilato Antonius ex Italia in Graeciam reversus longissimo tempore ibi et genio indulsit et civitates afflixit, ut quam

ἀσθενέσταται τῷ Σέξτῳ παραδοθῶσι, καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἐξεδιῃτήθη παρὰ τὰ πάτρια, καὶ Διόνυσον νέον ἑαυτὸν ἐκάλει καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὀνομάζεσθαι ἤθελε. καὶ τῶν Ἀθηναίων διὰ ταῦτα τὴν Ἀθηνᾶν αὐτῷ κατεγγυωμένων, δέχεσθαί τε τὸν γάμον ἔφη, καὶ προῖκα μυριάδας ἑκατὸν ἐπράξατο παρ' αὐτῶν.

Κἀκεῖνος μὲν περὶ ταῦτα εἶχε, τὸν δὲ Βεντίδιον τὸν Πούπλιον εἰς τὴν Ἀσίαν προέπεμψεν. ὃς τῷ Λαβιηνῷ συμμίξας μετά τε τῶν περὶ αὐτὸν Ῥωμαίων καὶ τῶν Πάρθων παραταξα-
B μένῳ τρέπεται τούτους· καὶ πολλοὶ μὲν τῶν Πάρθων παρὰ τῶν πολεμίων ἐσφάγησαν, πλείους δὲ ὑπ' ἀλλήλων ἐφθάρησαν ἐν τῇ φυγῇ συμπατούμενοι, οἵ τε περιλειφθέντες εἰς Κιλικίαν ἔφυγον.
W II 149 ὁ Λαβιηνὸς δὲ αὖθις ἡτοιμάζετο ἥξειν ἐς χεῖρας αὐτῷ. οἱ δὲ στρατιῶται ἀθυμοῦντες διὰ τὴν τῶν βαρβάρων φυγήν, ἀποδρᾶναι νυκτὸς ἐπεχείρησαν. καὶ τοῦτο ἐξ αὐτομόλου προγνοὺς ὁ Βεντίδιος, πολλοὺς μὲν ἐν τῇ ἀποχωρήσει λοχήσας ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. ἐκεῖνος δὲ τότε μὲν διέφυγεν, ὕστερον δὲ ὑπὸ Δημητρίου ἑάλω, ὃς τοῦ προτέρου Καί-
C σαρος ἐξελεύθερος ὤν, τότε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Κύπρον ἀπέσταλτο. Βεντίδιος δὲ τὴν Κιλικίαν ἐκομίσατο καὶ Σίλωνα μεθ' ἱππέων εἰς τὸν Ἀμανὸν προέπεμψεν (ὄρος δὲ τοῦτό ἐστιν ἐν μεθορίῳ κείμενον Συρίας καὶ Κιλικίας, κομιδῇ στενὴν ἔχον τὴν δίοδον)· ἔνθα καὶ ἐκινδύνευσεν ἂν ὑπὸ τῶν παρὰ τοῦ Πακόρου

3 τῶν add A. 8 παραταξαμένων B. 14 προγνοὺς A Dio, γνοὺς PW. 15 ὑποχωρήσει λογχήσας C. 17 ὑπὸ ABC, ὑπὸ τοῦ PW. 21 μεθορίοις κιλικίας καὶ συρίας κείμενον A. Dio μεθορίᾳ. 22 ἐκινδύνευσαν ἂν A.

infirmissimae Sexto traderentur; et praeter alia multa a patriis moribus abhorrentia, se Bacchum iuniorem nominabat et ab aliis appellari iubebat. qua de causa cum ei Athenienses Minervam desponderent, accipere se condicionem illam dixit, et ab eis dotis nomine decies centena milia drachmarum exegit.

His rebus occupatus P. Ventidium in Asiam praemisit: qui Labieni Romanas et Parthicas copias acie vicit. ac Parthi multi ab hostibus caesi sunt, plures a se invicem in fuga conculcati, reliqui in Ciliciam fugerunt. Labieno praelium redintegraturo, cum Ventidius milites eius ob fugam barbarorum minus alacres noctu aufugere velle ex transfuga cognovisset, multos in discessu per insidias exceptos occidit, caeteros ad se attraxit. ac tum quidem Labienus evasit, sed post a Demetrio Caesaris patris liberto, quem tum Antonius in Cyprum miserat, captus est. Ventidius Cilicia recepta Silonem cum equitibus ad Amanum praemisit, montem in confinio Ciliciae et Syriae situm, cuius perangusti sunt aditus. ubi discrimen adiisset a Parthis, quos Pacorus praesidii

τεταγμένων φυλάττειν αὐτό, εἰ μὴ κατὰ τύχην ὁ Βεντίδιος μαχομένῳ αὐτῷ ἐπιστὰς ἐβοήθησε. καὶ οὕτω τήν τε Συρίαν, πλὴν τῶν Ἀραδίων, παρέλαβεν, εἶτα καὶ τὴν Παλαιστίνην κατέσχεν.

Ἀππίου δὲ Κλαυδίου καὶ Γαΐου Νορβανοῦ ὑπατευόντων τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς τελώνας βαρυνόμενον ταῖς εἰσπράξεσιν ἐστασίασε, κἀκείνοις καὶ τοῖς ὑπηρέταις τοῖς τε στρατιώταις τοῖς συνεισπράττουσι σφίσι τὰ χρήματα ἐς χεῖρας ᾖεσαν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ τὴν Λιβίαν ἔγημεν. ἦν δὲ θυγάτηρ μὲν D Λιβίου Δρούσου ὃς ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἧτταν διεχειρίσατο, γυνὴ δὲ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἔγκυος ἦν ἐξ ἐκείνου μῆνα ἕκτον. διστάζοντος δὲ διὰ τοῦτο τοῦ Καίσαρος ἀγαγέσθαι αὐτὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, οἱ ἱερεῖς οἱ ποντίφικες εἰ μὴ ἀνόσιον εἴη τοῦτο ἐρωτηθέντες εἶπον ὡς εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύημα ἦν, ὑπερτεθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν, ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ οὐδὲν κωλύει αὐτὸν γενέσθαι· τάχα μὲν οὕτως καὶ ἐν τοῖς πατρίοις τοῦτο εὑρόντες, εἰ δὲ καὶ μὴ εὗρον, οὕτως αὐτὸ εἰπόντες διὰ τὸν Καίσαρα. ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ὥσπερ τις πατήρ. συνοικοῦσα δὲ ἤδη ἡ γυνὴ τῷ Καίσαρι τίκτει Κλαύδιον Δροῦσον Νέρωνα, καὶ αὐτὸν ὁ Καῖσαρ τῷ πατρὶ ἔπεμψεν· ὃς τελευτῶν P I 514 πολλῷ ὕστερον τούτῳ τε καὶ τῷ Τιβερίῳ ἐπίτροπον αὐτὸν τὸν Καίσαρα καταλέλοιπεν.

Ἐν δὲ τούτῳ ὁ Καῖσάρ τε καὶ ὁ Σέξτος ἐπολέμησαν· οὐ γὰρ ἐθελονταὶ ἀλλ' ἀναγκαστοὶ τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι οὐδ'

7 εἰσπράττουσι A. 8 ἦν δὲ A Dio, ἦν δ' αὕτη PW. 13 ἐν om A. 20 τῷ om A.

causa ibi reliquerat, nisi ei pugnanti Ventidius fortuito superventu opem tulisset. sic etiam Syriam recepit, praeter Aradios. deinde Palaestina quoque potitus est.

Appio Claudio et C. Norbano consulibus multitudo, publicanorum exactionibus onerata, per seditionem cum eis, ministris et militibus eorum, vectigalium exigendorum adiutoribus, dimicavit.

Caesar Liviam, Livii Drusi filiam, qui post adversam in Macedonia pugnam sibi manus attulerat, Neroni nuptam, uxorem duxit. quae cum ex priore marito sextum iam mensem ferret uterum, dubitans an rite nuptiae fierent, a pontificibus hoc responsi tulit: si conceptus ambiguus esset, eas fuisse differendas, sed cum de eo constet, nihil obstare quo minus fiant. quod haud scio an sic in libris suis scriptum invenerint, an in Caesaris gratiam sic pronuntiarint. elocavit autem eam ipse maritus tanquam pater. iam Caesaris materfamilias Cl. Drusum Neronem parit mulier, quem Caesar patri misit. is longo tempore post moriens et huic et Tiberio ipsum Caesarem tutorem reliquit.

Interea Caesar et Sextus, qui non sponte sed coacti inter sese

ἐνέμειναν ταύτῃ. ἔμελλον μὲν γάρ, εἰ καὶ μὴ σκῆψις αὐτοῖς ἐγένετο, μαχέσασθαι. τέως δ' οὖν καί τινες αὐτοῖς αἰτίαι λαβὰς τῆς μάχης δεδώκασι. Μηνᾶς γὰρ ἐξελεύθερος ὢν τοῦ Σέξτου καὶ ἐν τῇ Σαρδοῖ τῇ νήσῳ τυγχάνων ὑπωπτεύθη δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τῷ Καίσαρι ἐκεκοινολόγητο, καὶ μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Σέξτου ὡς λόγους δώσων περὶ ὧν διῳκήκει, τοὺς μὲν πεμφθέντας ἀπέκτεινε, τὴν δὲ νῆσον τῷ Καίσαρι καὶ τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ λοιπὸν
B στράτευμα καὶ ἑαυτὸν παραδέδωκεν. ὁ δὲ αὐτὸν μεγάλως τετίμηκε· δακτυλίοις τε γὰρ χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ τοῖς ἱππεῦσι συγκατηρίθμησε. τὸ δὲ τῶν δακτυλίων τοιοῦτον ἐστίν. οὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων, οὐχ ὅτι τῶν ἀπελευθέρων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐλευθέρων, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων, δακτυλίοις χρυσοῖς κεχρῆσθαι ἐξῆν, εἰ μὴ ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦτο ἐπέτρεψε. τοῦτον οὖν τοῦ Σέξτου ἐκδοθῆναί οἱ αἰτήσαντος ὁ Καῖσαρ οὐκ ἐξέδωκεν, ἀντεγκαλῶν τῷ Σέξτῳ τὸ τοὺς αὐτομόλους τε ὑποδέχεσθαι καὶ ναυπηγεῖν τριήρεις παρὰ τὰ συγκείμενα καὶ ἕτερα. ὁ δὲ δὴ Σέξτος διά τε τὸν Μηνᾶν καὶ δι' ἄλλα τὸν Καίσαρα αἰτιώμενος, πέμψας πολλὰ τῆς Καμπανίας ἐπόρθησε. καὶ ὁ Καῖσαρ τοῦτο
C μαθὼν τόν τε Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμψατο. καὶ ὁ μὲν Λέπιδος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν, Ἀντώνιος δὲ ἦλθε μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βρεντέσιον, πρὶν δὲ τῷ Καίσαρι συνελθεῖν, δείσας ὅτι λύκος εἰς τὸ στρατήγιον αὐτοῦ εἰσῆλθε καὶ στρατιώτας ἔφθει-

8 παραδέδωκεν A, παραδεδώκει PW. 15 τε post τὸ A. καὶ ναυπηγεῖν τριήρεις] τριήρεις τε ναυπηγεῖν A. 16 ξυγκείμενα A, συγκείμενα Dio, ὡμολογημένα PW. ἑτεράττα A. 19 τε add A.

pepigerant, rupto foedere bellum gesserunt: ad quod ultro propensi, praebita occasione facile inclinarunt. Menas enim Sexti libertus in Sardinia agens cum ob alia tum ob habitos cum Caesare sermones suspectus, cum a Sexto quasi ad reddendam gestae provinciae rationem arcesseretur, legatis occisis insulam legiones classem semetipsum Caesari tradidit. a quo magnis honoribus ornatus aureos anulos accepit: quos olim Romae nec libertis nec liberis, nisi is apud quem summa potestas erat permisisset, gestare licebat, sed senatoribus et equitibus duntaxat. hunc igitur cum dedi sibi Sextus postulasset, Caesar autem non dedidisset, vicissim questus illum et transfugas recipere et triremes aedificare et alia praeter pacta et conventa facere, tum propter Menam tum ob alia crimina missis militibus Campaniam longe lateque vastavit. quo Caesar cognito Lepidum et Antonium arcessivit. ac Lepidus quidem non statim obtemperavit: Antonius etsi e Graecia Brundusium venit, tamen priusquam cum Caesare congrederetur, lupi in praetorium suum ingressu,

ρεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν ἀνέπλευσε, προφασισάμενος τὰ τῶν Πάρθων ὡς κατεπείγοντα.

Ὁ δὲ Σέξτος προθυμότερον εἴχετο τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ W II 150
Ἰταλίᾳ ἐπέπλει, καὶ πολλὰ μὲν ἐκάκου, οὐ μείω δὲ καὶ ἀντέπασχε. καὶ ναυμαχιῶν δὲ γεγονυιῶν οἱ τοῦ Σέξτου μᾶλλον ἐκράτουν, πολλῶν μὲν νηῶν τοῦ Καίσαρος καὶ ἐν ταῖς ναυμαχίαις φθαρεισῶν, πολλῶν δὲ καὶ ὑπὸ βιαίων πνευμάτων κινδυνευσασῶν, ὥστε τὸν Καίσαρα βουλόμενον εἰς Σικελίαν ἐμβαλεῖν τοῦτο μὲν ἀπογνῶναι, τῆς δὲ παραθαλασσίας ἠπείρου τὴν φυλακὴν ποιεῖσθαι D
ἀγαπητῶς. ὁ Σέξτος δ' ἔτι μᾶλλον ἤρθη, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐκάκου, εἰς δὲ τὴν Λιβύην τὸν Ἀπολλοφάνην ἀπέστειλε. Καῖσαρ μέντοι πλοῖά τε πολλὰ ἐναυπήγει καὶ ἐρέτας παρά τε τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν δημοτῶν συνέλεγεν, ὁπλίτας τε κατελέγετο καὶ χρήματα πανταχόθεν συνήθροιζε· καὶ αὐτὸς μὲν τά τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τὰ ἐν τῇ Γαλατίᾳ διέταττε, τῷ δὲ Ἀγρίππᾳ τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἐγχειρίσας ἐκπονῆσαι καὶ ἐξασκῆσαι τοῦτο ἐκέλευσε. καὶ ὃς τάς τε ναῦς καὶ τοὺς ἐρέτας ἤθροισε, καὶ τὰς μὲν κατέφραττε, τοὺς δ' ἐπ' ἰκρίων ἐρέττειν ἤσκει.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταράττοντο μὲν καὶ ταῖς τῶν ἀρχόντων πρὸς ἀλλήλους στάσεσιν, ἔθραττον δὲ αὐτοὺς καὶ σημεῖα ἄλλα τε P I 515
καὶ ὅτι λευκὴν ὄρνιν κλώνιον δάφνης ἐγκάρπου φέρουσαν ἀετὸς ἁρπάσας εἰς τὸν κόλπον τῆς Λιβίας ἐνέβαλεν· ὃ οὐ μικρὸν ση-

1 ἀνέπλευσε A Dio, ἀνέστρεψε PW. 3 εἴχετο A Dio, ἥπτετο PW. 5 δὲ add A. 10 ἀγαπητικῶς A. 11 ἀπολλοφάνη AC. 12 μέντοι] δὲ A. 15 τὰ ἐν τῇ A Dio, τῇ PW, om C. 16 ἐγχειρήσας A.

qui milites aliquot ibi interfecerat, territus, per causam belli Parthici quo urgeretur in Graeciam rediit.

Sextus factus alacrior classe Italiam aggressus multas clades et inferebat et accipiebat, in navalibus tamen pugnis superior: ut Caesar navibus compluribus tam bello quam vi tempestatum amissis, desperata Sicilia, bene secum agi putaret si oram maritimam tueretur. qua re Sextus elatior Italiam vexabat, Apollophane in Africam misso. Caesar et navibus multis fabricatis, et remigibus a senatoribus equitibus et plebeiis corrogatis, et militibus scriptis et pecunia undique coacta, ordinanda Italia et Gallia occupatus, Agrippae navalem instructionem exercendam et exornandam tradidit. is et navibus et remigibus in unum conductis illas refecit, hos ut in tabulatis remigarent exercuit.

Quae dum fiunt, Romani et principum discordiis et prodigiis terrebantur, eo potissimum quod albam gallinam ramum lauri cum baccis ferentem aquila correptam in Liviae gremium deiecit: id quod signum haud exiguum

μεῖον ἐδόκει. ἡ δὲ τῆς τε ὄρνιθος ἐπεμελήθη καὶ τὴν δάφνην ἐφύτευσε, καὶ ἡ μὲν ῥιζωθεῖσα ηὔξησεν, ἡ δὲ Λιβία ἐγκολπώσασθαι τὴν τοῦ Καίσαρος ἰσχὺν καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ κρατήσειν ἔμελλεν.

24. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθε μὲν ὁ Ἀντώνιος ἐκ τῆς Συρίας εἰς Ἰταλίαν, ὡς τῷ Καίσαρι διὰ τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον μεθέξων πολέμου, οὐ μέντοι παρέμεινεν, B ἀλλὰ ναῦς δοὺς αὐτῷ καὶ ἑτέρας πέμψειν ἐπαγγειλάμενος ὁπλίτας ἀντείληφεν, αὐτὸς δὲ ὡς ἐπὶ Πάρθους στρατεύσων ἀπῆρε. πρὶν δὲ ἀπιέναι αὐτὸν ᾐτιάσαντο ἀλλήλους· εἶτα καὶ διηλλάγησαν, τῆς Ὀκταβίας τὰς διαλλαγὰς πραττούσης. ἡ δὲ Ὀκταβία τοῦ Καίσαρος ἦν ἀδελφή, ἣ μετὰ θάνατον τῆς Φουλβίας τῷ Ἀντωνίῳ συνήφθη παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ᾧ συνῴκει πρότερον τελευτήσαντος. καὶ ἐπειδὴ οὔπω παρῆκεν ὁ πένθιμος χρόνος, ψήφῳ τῆς συγκλήτου ἐλύθη τὸ ἐπιτίμιον. καὶ τότε δέ, ἵνα πλείων αὐτοῖς ἐκ συγγενείας σύνδεσμος γένοιτο, Ἀντύλλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου υἱῷ τὴν θυγατέρα ὁ Καῖσαρ τὴν ἑαυτοῦ κατηγγύησεν. C ἐπλάττοντο δὲ ταῦτα καὶ ὑπεκρίνοντο διὰ τὰ τότε σφίσιν ὑπάρχοντα πράγματα. τὸν δὲ Σέξτον τῆς τε ἱερωσύνης ἔπαυσαν καὶ τῆς ὑπατείας, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἡγεμονίαν εἰς ἄλλην πενταετίαν ἐπέτρεψαν· ἡ γὰρ προτέρα ἐκμεμέτρητο ἤδη.

1 τε om B. 7 συμμεθέξων A. 8 ὁπλίτας ABC Dio, στρατιώτας PW. 9 ἀπείληφεν C. 16 γένηται A. 17 υἱεῖ A Dio. 21 ἤδη ἐξεμετρήθη A.

Fontes. *Cap.* 24. *Dionis Historiae Romanae lib.* 48 *c.* 54 — *lib.* 49 *c.* 7.

videbatur. enimvero Livia gallina curanda et lauro plantanda, quae radicibus actis crevit, utique Caesaris potentiam gremio complectebatur omnibus in rebus eius domina futura.

24. Interea temporis Antonius ex Syria in Italiam profectus, ut Caesari parum feliciter cum Sexto belligeranti opem ferret, non permansit; sed navibus partim ei datis partim promissis milites vicissim accepit. priusquam autem ad bellum Parthicum reverteretur, controversia inter eos orta per Octaviam Caesaris sororem composita est. quae cum Antonio post Fulviae obitum luctu ob priorem maritum nondum finito nupsisset, senatusconsulto multa illa sublata est. tum etiam, ut per affinitatem artiore necessitudinis vinculo adstringerentur, Antyllo Caesar Antonii filio suam filiam despondit. haec temporum causa uterque fingebat et simulabat omnia. Sexto autem et consulatum et auguratum eripuerunt, sibique principatum in aliud quinquennium vindicarunt, priore quinquennio iam elapso.

Καὶ Ἀντώνιος μὲν εἰς Συρίαν ἠπείγετο, Καῖσαρ δὲ εἰς τὸν πρὸς Σέξτον πόλεμον ἡτοιμάζετο. ὁ δὲ Μηνᾶς πρὸς τὸν Σέξτον αὖθις ἀπηυτομόλησεν, ἄπιστος ὢν καὶ θεραπεύων ἀεὶ τὰ τοῦ κρείττονος. Καῖσαρ δ' ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος ὥρμησε κατὰ τῆς Σικελίας, περισχεῖν ἐλπίσας τῷ στόλῳ αὐτήν, καὶ τῷ τε πλήθει τεθαρρηκὼς τῶν σκαφῶν καὶ τῷ μεγέθει καὶ τοῖς πύργοις οἷς ἔφερον ἵν' ἐξ αὐτῶν ὡς ἀπὸ τείχους ἐξ ὑπερδεξίων ἀνταγωνίζωνται. ἀπιόντι δὲ χειμὼν συνέβη βαρύτατος καὶ πολλὰς ναῦς D *ἔφθειρε, καὶ ὁ Μηνᾶς ταῖς λοιπαῖς τεταραγμέναις ἐπενεχθεὶς συχνὰς μὲν ἔκαυσε, τὰς δ' ἀνεδήσατο. εἰ δὲ μὴ αὖθις τῷ Καίσαρι προσεχώρησε καὶ τὸ ναυτικὸν οὗ ἦρχε προέδωκεν, εἰς κενὸν ἂν καὶ τότε τῷ Καίσαρι ὁ ἐπίπλους ἐγένετο. ηὐτομόλησε δ' ὁ Μηνᾶς πρὸς ἅπαν παρὰ τοῦ Σέξτου ὑποπτευόμενος· ἀλλ' οὐδ' ὁ Καῖσαρ ἔτι αὐτῷ ἐπίστευεν. ἐπεὶ δὲ τὸν στόλον αὖθις ὁ Καῖσαρ ἀνεκτήσατο, εἰς τὴν ἤπειρον ἀνεκομίσθη, ὡς τὸ πεζὸν τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Σικελίαν, ὅτε καιρός, περαιώσων. ὁ δὲ Σέξτος ἐν Μεσσήνῃ τὸν αὐτοῦ διάπλουν ἐτήρει. τῷ δ' Ἀγρίππᾳ εἰς* P I 516 *Λιπάραν σὺν ταῖς ναυσὶ καταλειφθέντι παρὰ τοῦ Καίσαρος Δημόχαριν ἀνθορμεῖν ἐν Μύλαις ἐκέλευσε. καὶ διέτριψαν ἐκεῖσε χρόνον ὑπόσυχνον, τέλος δὲ ὁ Ἀγρίππας σὺν ταῖς ἀρίσταις τῶν* W II 151 *νεῶν ἐπὶ κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων ἀπελήλυθε. καὶ ὡς οὔτε πάντας κατεῖδεν οὔτ' ἀναχθῆναί τις ἠθέλησεν, ἐπανῆλθε, καὶ παρ-*

3 *τὰ* om A. 4 *δὲ τοῦ ἔαρος ἐπιστάντος* A. 6 *οἷς* A, *οὓς* PW. 8 *ναῦς ἔφθειρε* A Dio, *ἔφθειρε τῶν νηῶν* PW. 10 *εἰ δὲ* A Dio, *Καὶ εἰ* PW. 11 *προέδωκεν* A Dio, *παρέδωκεν* PW. 14 *ὁ καῖσαρ αὖθις* A. 15 *ἐκομίσθη* A. 17 *Μεσήνῃ* PW, et sic infra. 18 *ταῖς* add A. 19 *Δημοχάρην* Dio. *ἀνθ' ὁρμεῖν* A, *ἀνθορμεῖν* Dio, *ἀνθορμίσαι* PW. 20 *χρόνον* om A.

Antonio in Syriam properante Caesar bello cum Sexto gerendo, ad quem Menas homo perfidus semperque potentiores colere solitus denuo transfugerat, intentus primo vere in Siciliam traiecit; et multitudine ac magnitudine navium fretus, turribus praesertim quas gerebant, unde tanquam de muro ex superiore loco pugnarent, spem conceperat insulae classe occupandae. sed inter eundum gravissima tempestate complures naves amisit; et Menas in reliquas turbatas invectus multas cremavit, nonnullas attraxit; ac nisi rursus ad Caesarem defecisset et classem illi suam tradidisset, tum etiam irrita fuisset illius expeditio. Menae transfugii causa fuit, quia in omnibus suspectum se esse videbat Sexto. sed ne Caesar quidem amplius ei fidem habuit, et classe recepta in continentem rediit, peditatum per occasionem transportaturus. Sextus vero eius traiectum Messanae observans Democharem in Mylis contra Agrippam, a Caesare cum navibus Liparae relictum, in procinctu esse iussit. ubi cum diutius commorati essent, tandem Agrippa cum optimis navibus ad speculandam hostilem classem profectus, cum nec omnem conspexisset

εσκευάζετο ὡς πολεμήσων τῇ ἐπιούσῃ. τὰ δ' αὐτὰ καὶ τῷ Δημοχάρει συμβέβηκε, καὶ ἡτοιμάζετο κἀκεῖνος ὡς τοῖς πολεμίοις ἐπελευσόμενος, καὶ τὸν Σέξτον δὲ μετεπέμψατο. ἡμέρα τε ἤδη ὑπέλαμπε, καὶ ἄμφω τὰ ναυτικὰ ἐπ' ἄλληλα ἔπλεον καὶ τῆς ναυ- B μαχίας ἀπήρξαντο. καὶ ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἀγχωμάλως ἠγωνίσαντο, ὀψὲ δ' οὖν ποτε καὶ πρὸς νύκτα ἤδη οἱ τοῦ Καίσαρος ἐκράτησαν, οὐ μέντοι καὶ ἐπεδίωξαν.

Καῖσαρ δὲ τοῦ Σέξτου ἐκ τῆς Μεσσήνης διὰ τὴν ναυμαχίαν ἀπάραντος ἀκινδύνως ἐπεραιώθη πρὸς Ταυρομένιον. ἤδη δὲ τῆς ναυμαχίας παυθείσης σπουδῇ πρὸς τὴν Μεσσήνην ὁ Σέξτος ἀφίκετο, καὶ μαθὼν περαιωθέντα τὸν Καίσαρα, προσέμιξεν αὐτῷ κατὰ γῆν. καὶ ὁ Καῖσαρ τοῦ τε ναυτικοῦ τὸ πλεῖον ἀπέβαλε καὶ αὐτὸς ὀλίγου προσδιεφθάρη· τέως δ' οὖν εἰς τὴν ἤπειρον διασέσωστο. ἤχθετο δὲ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ νήσῳ ἀπειλημμένου, καὶ οὐ πρὶν ἀνεθάρσησεν ἕως ἰχθὺς ἀναθορὼν ἐκ τῆς θαλάσσης C αὐτόματος πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔπεσε· τοῦτο γὰρ οἱ μάντεις δηλοῦν ἐξηγήσαντο ὅτι δουλώσεται τὴν θάλασσαν. ἡ δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιὰ ἐπολιορκεῖτο, καὶ ἐπεὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπον σφᾶς καὶ ὁ βοηθήσων οὐκ ἦν, ὁ ταύτης ἄρχων Κορνουφίκιος τά τε σκάφη ὅσα ἐκ τῆς ναυμαχίας περισέσωστο ἔκαυσε, καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀπῆγε τὴν στρατιάν. καὶ πολλὰ ἐκακώθησαν παρὰ τῶν ἐναντίων ἐφεπομένων αὐτοῖς ἔν τε τῇ ἄλλῃ πορείᾳ καὶ μᾶλλον ἐν ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσεσι. καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας

5 ἀπείρξαντο A. 17 δηλοῦντες A. 19 κορνουφίκιος AB, Κουρνοφίκιος PW. 20 περισέσωστο A, περιέσωστο PW.

et nemo contra iret, reversus se ut postridie dimicaturus paravit. idem et Demochari accidit, qui et ipse ut in hostem pugnaturus Sextum arcessivit. diluculo ambae classes productae longissimo tempore aequo Marte dimicarunt: tandem sub noctem Caesariani vicerunt, sed victos non persecuti sunt.

Caesar, cum Sextus propter navalem pugnam Messana decessisset, citra periculum Taurominium traiecit. peracto praelio Sextus Messanam celeriter reversus, cognito Caesaris traiectu, terra eum aggressus est: qui classis maxima parte amissa propemodum ipse quoque periisset, sed tum terra evasit. aegreque ferens exercitum in insula circumventum esse non prius recepit animum quam piscis saltu e mari in terram facto sponte ante pedes eius concidit. id enim vates interpretabantur, fore ut mari potiretur. eius vero exercitus cum et obsideretur et alimenta non haberet et opem ferret nemo, Cornuficius dux eius navibus e pugna reliquis exustis ipse quoque ad Mylas abduxit copias; atque in itinere multas clades accepit, in fluminum transitu potissimum, hostibus tergo

ἔπασχον οὕτως, τῇ δέ γε τελευταίᾳ πάντῃ αὐτοὺς ἐκάκωσαν, προσγενομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ Σέξτου. καὶ πάντες ἂν διεφθάρησαν, εἰ μὴ σφῶν καὶ ἄκοντες ἀπέσχοντο οἱ πολέμιοι. ὁ γὰρ Ἀγρίππας νικήσας τὴν ναυμαχίαν ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθη καὶ D σῖτόν τε τῷ στρατῷ καὶ βοήθειαν ἔπεμψε. καὶ ὁ Σέξτος αὐτὸν τὸν Ἀγρίππαν ἥξειν ἐκεῖ προσδοκήσας καὶ φοβηθεὶς, σπουδῇ ἀνεχώρησεν, ὥστε σκεύη τινὰ καὶ ἐπιτήδεια καταλεῖψαι ἐν τῷ ἐρύματι, ἐξ ὧν τραφέντες οἱ περὶ τὸν Κορνουφίκιον πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ἀπῄεσαν· οὓς ὁ Καῖσαρ ἐπαίνοις καὶ δωρεαῖς ἀνεκτήσατο.

25. Μετὰ τοῦτο δ' ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθόντι τῷ Καίσαρι περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ὁ Σέξτος ἀντεστρατοπεδεύσατο. ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις καὶ ἀκροβολιζομένων τῷ μὲν Σέξτῳ ὁ Γάλλος, τῷ δὲ Καίσαρι ὁ Λέπιδος σὺν ταῖς δυνάμεσι προσήνωντο. καὶ ὁ μὲν Γάλλος ἐπέρρωσε τὸν Σέξτον, ὁ δὲ Λέπιδος διηνέχθη τῷ P I 517 Καίσαρι, αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ ἴσου συνδιοικεῖν αὐτῷ τὰ πάντα βουλόμενος, ἐκείνου δὲ ὡς ὑποστρατήγῳ αὐτῷ χρωμένου ἐν ἅπασι. διὸ καὶ πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλινε, καὶ ἐκοινολογεῖτο δι' ἀπορρήτων αὐτῷ. ὃ ὑπονοήσας ὁ Καῖσαρ ἔσπευσε πρὶν νεοχμωθῆναί τι διὰ μάχης τῷ Σέξτῳ χωρῆσαι. καὶ ναυμαχίας τε κατὰ θάλασσαν συρραγείσης, καὶ κατὰ γῆν τῶν πεζῶν ἀμφοῖν παρατεταγμένων, ἐπὶ πολὺ μὲν τῆς ναυμαχίας γινομένης ἰσορρόπου τε καὶ ἰσοπαλοῦς

8 κορνούφιον ABC, Κουρνοφίκιον PW. 10 τοῦτο] τοῦ A. τὴν add C Dio. 18 πρὶν νεωχμωθῆναί τι A, πρὶν νεοχμωθῆναί τι Dio, πρίν τι νεοχμωθῆναι PW. 19 θάλατταν B. 20 συρραγείσης — 21 ναυμαχίας om C. 21 μὲν add A.

Fontes. *Cap.* 25. *Dionis Historiae Romanae lib.* 49 c. 8 — c. 18.

inhaerentibus; idque per triduum duravit. extremo vero die cum Sextus etiam advenisset, undique vexati omnes periissent, nisi Pompeiani coacti essent retrocedere. Agrippa enim navali pugna victor, Siciliam ingressus exercitui frumentum et auxilia misit. cuius adventum metuens Sextus tanta festinatione recessit, ut impedimenta quaedam et commeatum in munitione relinqueret; quo sustentati Cornuficiani, ubi ad Agrippam pervenerunt, a Caesare laudibus et muneribus recreati sunt.

25. Post haec cum Sextus in Siciliam venisset, ad Artemisium castra posuit. ubi cum inter se velitarentur, Gallus suas copias cum Sexto, Lepidus cum Caesare coniunxit. atque ille quidem Sextum confirmavit, hic autem cum Caesare contendit. nam ex aequo cum eo administrare voluit omnia, Caesar vero eo pro legato in omnibus uti voluit. quare ad Sextum inclinavit et clam cum eo verba contulit. quo Caesar animadverso, primo quoque tempore, priusquam aliquid novaretur, decernere cum Sexto instituit. cum praelium in mari commissum longissimo tempore, victoria neutram in partem inclinante, duraret, utrique

*τὰ πεζὰ καὶ ἄμφω στρατεύματα ἐθεῶντο καὶ ἠγωνίων· ἐπεὶ δ' οἱ
τοῦ Σέξτου ἐτράποντο, οἱ μὲν ἐπαιάνισαν οἱ δ' ὠλοφύροντο. καὶ
B οἱ μὲν τοῦ Σέξτου πεζοὶ πρὸς τὴν Μεσσήνην ἐχώρουν ἅτε καὶ
αὐτοὶ συνηττηθέντες τῷ ναυτικῷ, ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς ἐκπίπτοντας
τῶν ἡττωμένων εἰς τὴν γῆν ἐξεδέχετο καὶ τῶν σκαφῶν ὅσα προσ-
ώκειλον ἐνεπίμπρα. κἀν τούτῳ ὁ μὲν Δημόχαρις ἑαυτὸν ἀπέσφα-
ξεν, ὁ δ' Ἀπολλόδωρος τῷ Καίσαρι προσεχώρησε. τοῦτο δὲ ἄλλοι
τε καὶ ὁ Γάλλος καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ σὺν αὐτῷ πάντες καί τινες τῶν
πεζῶν πεποιήκασιν.*

*Ὁ Σέξτος δ' ἐντεῦθεν ἀπογνοὺς καὶ τὴν θυγατέρα καὶ ἄλ-
λους παραλαβὼν τά τε χρήματα καὶ τῶν ἄλλων τὰ τιμιώτερα εἰς
τὰς ναῦς τὰς κρείττους τῶν σωθεισῶν ἐνθέμενος ἀπῆρε νυκτός·
C οὐδ' ἐπεδίωξέ τις αὐτόν, ὅτι τε λάθρα ἐξέπλευσε καὶ ὁ Καῖσαρ
W II 152 ἐν μεγάλῃ γέγονε ταραχῇ. ὁ γὰρ Λέπιδος τῇ Μεσσήνῃ ἐπελθὼν
καὶ εἰσδεχθεὶς εἰς αὐτὴν τὰ μὲν ἐνεπίμπρα τὰ δ' ἥρπαζεν· εἶτα
φοβηθεὶς ἐπελθόντα τὸν Καίσαρα, ἐπὶ λόφον καρτερὸν στρατο-
πεδευσάμενος, πάντα τε ὅσα ἐλαττοῦσθαι ἐνόμιζεν ἐπενεκάλει
αὐτῷ, καὶ ἀπῄτει ὅσα αὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην συνωμοσίαν ἐδέ-
δοτο, καὶ τῆς Σικελίας ἀντεποιεῖτο ὡς αὐτὴν καταστρεψάμενος,
καὶ ταῦτα πέμπων τινὰς ὡμίλει τῷ Καίσαρι, ἔχων ἅς τ' ἐκ τῆς
Λιβύης ἐπῆκτο δυνάμεις καὶ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἐν τῇ Μεσ-
D σήνῃ πάντας. ὁ δὲ Καῖσαρ τοῖς ὅπλοις θαρρῶν εὐθὺς ἐπ' αὐτὸν*

6 *Δημοχάρης* Dio. 7 *Ἀπολλοφάνης* Dio. 12 *ἀπῆρε* AB, *ἀπεῖρε* PW. 15 *ἐς* C. 21 *ἐγκαταλειφθέντας ἐν τῇ μεσήνῃ* A cum Dione, *ἐν τῇ Μεσήνῃ ἐγκαταλειφθέντας* PW.

pedestres exercitus in procinctu terra stantes eventum solliciti speculabantur. Sexto tandem profligato alteri paeanes canebant, alteri lamentabantur. ac Sexti pedites, quasi et ipsi una cum classe victi essent, Messanam tendebant: Caesar vero victos qui in terram enatabant excipiebat, et naves quae terrae allidebantur incendebat. interea Demochares sibi ipse manus attulit, Apollodorus [Apollophanes] ad Caesarem defecit. idem praeter alios et Gallus et eius equites omnes et quidam pedites imitati sunt.

Itaque Sextus desperatis rebus filia cum aliis et pecunia et pretiosissimis quibusque rebus firmissimis navibus impositis noctu abiit, persequente nemine, tum quod clam solverat tum quod Caesar pertimuerat. Lepidus enim Messanam aggressus et moenibus receptus alia incendebat alia rapiebat. deinde Caesaris adventu territus, castris in munitissimum tumulum translatis, cum eo de rebus omnibus in quibus iniuriam sibi fieri putabat expostulavit, et ea omnia quae in prima coniuratione sibi concessa essent flagitavit, et Siciliam quod eam subegisset sibi vindicavit. quae cum per legatos ageret, copiis quas ex Africa adduxerat munitus et iis qui Messanae relicti erant adscitis omnibus, Cae-

μετ' ὀλίγων τινῶν ὥρμησε. δόξας δὲ διὰ τὴν τῶν συνεπομένων ὀλιγανδρίαν εἰρηνικόν τι πράξειν, ἐς τὸ στρατόπεδον εἰσεδέχθη. ὡς δ' οὐδὲν πρὸς τὴν καταλλαγὴν ἔλεγε, παρωξύνθησαν οἱ τοῦ Λεπίδου καί τινας τῶν ἐκείνου ἀπέκτειναν, αὐτὸς δὲ βοηθείας τυχὼν ἐσώθη. καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις ἐπῆλθεν αὐτοῖς σὺν παντὶ τῷ στρατῷ καὶ ἐπολιόρκει κατακλείσας σφᾶς εἰς τὸ τάφρευμα. φοβηθέντες οὖν τὴν ἅλωσιν ἀθρόοι μὲν αἰδούμενοι τὸν Λέπιδον οὐ μετέστησαν πρὸς τὸν Καίσαρα, κατ' ὀλίγους δὲ προσεχώρουν αὐτῷ. καὶ οὕτω κἀκεῖνος ἐθελοντὴς δῆθεν ἐν ἐσθῆτι φαίᾳ ἱκέτης P I 518 *αὐτῷ προσελήλυθε. καὶ ὁ μὲν τῆς ἐξουσίας τε παρελύθη καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ δίαιταν ἐπεποίητο ἔμφρουρον. τῶν δὲ τὰ τοῦ Σέξτου πραξάντων τινὰς μὲν ἐκόλασεν, ἐνίους δ' ἀφῆκε· καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν ἑκουσίως προσχωρησάσας αὐτῷ συγγνώμης ἠξίωσε, τὰς δ' ἀντιστάσας αὐτῷ ἐδικαίωσεν.*

Οἱ στρατιῶται δὲ ἐστασίασάν τε καὶ ἐθρασύνοντο καὶ συλλεγόμενοι ᾔτουν ἕκαστος ὃ ἐπόθει. τοῦ δὲ Καίσαρος ἐν ὀλιγωρίᾳ σφᾶς ποιουμένου, ὡς μή τινος πολεμίου παρόντος, ἐπηπείλουν. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, τῆς στρατείας ἀφεθῆναι ἠξίουν θυμῷ καὶ B *βοῇ· λήψεσθαι γὰρ ἤλπισαν ἃ ἀπῄτουν διὰ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἐγκαταλείψεως. ὁ δὲ Καῖσαρ μὴ δεῖν νομίζων τὸν ἄρχοντα ἐξ ἀνάγκης τοῖς ὑπηκόοις ὑπείκειν, εὔλογά τε αὐτοὺς ἀξιοῦν ἔφη, καὶ διῆκε πρῶτον μὲν τοὺς ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ συστρατεύ-*

2 *ἐς* om A. 3 *τὴν* om A. 4 *δὲ βοηθείας τυχὼν ἐσώθη* A cum Dione, *δ' ἐσώθη βοηθείας τυχών* PW. 6 *στρατῷ* A cum Dione, *στρατεύματι* PW. 20 *ἐξανάγκης τὸν ἄρχοντα* A.

sar armis fretus cum paucis ad eum ivit: et quia propter paucitatem comitantium de pace acturus putabatur, in castra est receptus. sed cum nihil ad reconciliationem loqueretur, Lepidi milites irritati quosdam ex eius comitatu occiderunt: ipse protectus a quibusdam evasit. deinde toto exercitu rursus adducto eos in vallo obsedit: cuius expugnationem veriti, Lepidi verecundia universi ad Caesarem non defecerunt, sed paulatim alii post alios ad eum transierunt. demum et ipse Lepidus ultro scilicet pulla veste supplex eum adiit; ademptaque potestate in Italia sub custodia vivere iussus est. eos qui a Sexto steterant Caesar partim supplicio affecit partim dimisit. urbibus quae sponte deditionem fecerunt veniam dedit: eas quae restiterunt multavit.

Milites vero per seditionem et tumultum congressi quod cuique visum est postularunt. cum autem a Caesare negligerentur, quasi nullus hostis superesset, minisque nihil proficerent, cum indignatione et clamoribus missionem flagitarunt, eo pacto se quae peterent impetraturos sperantes. Caesar non decere ratus ut princeps necessitate coactus subditis cedere videretur, aequum eos postulare dixit. ac primum eos dimisit qui secum contra Antonium militarant: caeteris quoque urgenti-

σαντας, ὡς δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἐνέκειντο, καὶ τοὺς δέκατον ἔτος στρατευσαμένους διαφῆκεν, εἰπὼν ὡς οὐδενὶ ἔτ᾽ αὐτῶν οὐδ᾽ ἂν τὰ μάλιστα ἐθελήσωσι χρήσεται. ὃ ἀκούσαντες οὐδὲν ἔτι ἐφθέγξαντο, ἀλλὰ προσέχειν αὐτῷ ἤρξαντο.

Καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διῴκησε καὶ τὴν Λιβύην C ἑκατέραν πέμψας ἀμαχεὶ παρεστήσατο, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολλὰς αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσαντο· Σέξτος δὲ ἐκ τῆς Μεσσήνης ἀναχθείς, ὑποτοπήσας δὲ διωχθῆναι ἢ καὶ προδοθῆναι ὑπὸ τῶν συνόντων, προεῖπε μὲν διὰ τοῦ πελάγους πλεύσειν, ἀποσβέσας δὲ τὸν πυρσὸν ὃν αἱ στρατηγίδες τριήρεις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ αὐταῖς ἐφέπωνται φαίνουσιν, εἰς Κεφαληνίαν κατέπλευσεν· ἔνθα καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τύχην ὑπὸ χειμῶνος ἐκπεσόντες αὖθις αὐτῷ συνεγένοντο. συγκαλέσας οὖν αὐτοὺς καὶ τὸ στρατηγικὸν ἀποδυσάμενος ἔνδυμα ἄλλα τε εἶπε καὶ ὅτι ἀθρόοι μὲν ὄντες οὐ λήσουσι, σκε- D δασθέντες δὲ ῥᾴω ποιήσονται τὴν διάφευξιν. κἀντεῦθεν ἄλλων ἄλλοσε ἀποχωρησάντων αὐτὸς ἐς τὴν Ἀσίαν ἐπεραιώθη, γνώμης ὢν ὁρμῆσαι πρὸς τὸν Ἀντώνιον. ἐν Λέσβῳ δὲ μαθὼν ἐκεῖνον μὲν ἐς Μήδους στρατεῦσαι, πεπολεμῶσθαι δὲ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Λέπιδον, καὶ ἐλπίσας τὴν τοῦ Ἀντωνίου ἀρχὴν διαδέξασθαι, τό τε στρατηγικὸν ἀνέλαβε σχῆμα καὶ παρεσκευάζετο ὡς καὶ τὴν περαίαν καταληψόμενος. κἀντεῦθεν τοῦ Ἀντωνίου τὰ πραττόμενα ὑπ᾽ αὐτοῦ γνόντος, ἄδειάν τε αὐτῷ καὶ εὔνοιαν, ἂν τὰ

2 εἰπὼν om B. 12 ἐκπεσόντες A Dio, εἰσπεσόντες PW. 13 στρατιωτικὸν A cum Dione. 15 ποιήσουσι A. 21 κἀντεῦθεν] κἀκ τούτου A.

bus, eos etiam dimisit qui annum decimum militarant; seque ullo eorum, ut maxime vellent, usurum esse negavit. quo audito nihil amplius locuti ei parere coeperunt.

Postea Siciliae rebus compositis et utraque Libya per legatos citra pugnam recepta Romani multos Caesari honores decreverunt: Sextus vero cum Messana solvisset, hostem insequi aut a suis proditum iri se metuens, pelagus traiecturum esse dixit; exstinctoque igni quo praetoriae triremes sequentibus navibus praelucent, in Cephaleniam appulit. quo reliquae quoque forte fortuna tempestate compulsae ad eum redierunt. iis igitur convocatis, imperatoria veste posita, cum alia dixit tum illud: si una manerent, se latere non posse; sin dispergerentur, facilius effugituros. inde aliis alio digressis ipse in Asiam traiecit, eo consilio ut ad Antonium se conferret. sed cum Lesbi didicisset illum contra Medos profectum esse, Caesarem vero et Lepidum inter sese pugnare, spe concepta principatum Antonii obtinendi habitum imperatorium resumpsit et ita se paravit quasi transmarinas provincias occupaturus. quo conatu Antonius cognito cum ei et impunitatem et benevolentiam

ὅπλα κατάθηται, ὑποσχομένου, κατένευσε μέν, οὐκ ἐποίησε δέ γε ὡς ἐπηγγείλατο, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων ὡς πρώην εἴχετο καὶ πρὸς τοὺς Πάρθους διεκηρυκεύσατο. ταῦτα δὲ μαθὼν ὁ Ἀντώ- P I 519 W II 153
νιος τὸ ναυτικὸν μετὰ Μάρκου Τιτίου ἐπ᾽ αὐτὸν ἔπεμψε. καὶ ὃς φοβηθεὶς διεπρεσβεύσατο πρὸς Ἀντώνιον. ὡς δ᾽ ἐκεῖνος οὐκ ἔφη σπείσασθαι, εἰ μὴ τάς τε ναῦς καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ παραλήψοιτο δύναμιν, τὰ βαρύτερα τῶν σκευῶν εἰς τὰς ναῦς ἐμβαλὼν αὐτάς τε κατέκαυσε καὶ εἰς τὴν μεσόγειαν ὥρμησε. καὶ οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἐπιδιώξαντες αὐτὸν κατέλαβον καὶ ἐζώγρησαν. ὃ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος εὐθὺς μὲν ὑπ᾽ ὀργῆς ἐπέστειλε κτανθῆναι αὐτόν, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἔγραψε σωθῆναι αὐτόν. τοῦ οὖν δευτέρου γραμματοφόρου τὸν πρῶτον προφθάσαντος, ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανεῖν ὁ κατέχων αὐτὸν κομισάμενος, καὶ ἢ νομίσας ὄντως δεύ- B
τερα εἶναι ἢ ἄγνοιαν τοῦ ὄντος ὑποκρινάμενος, τὸν Σέξτον τὸν Πομπήϊον ἐθανάτωσε.

Καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος ἐγένετο, (26) Ἀντώνιος δὲ διὰ τοῦ Βεντιδίου τοὺς Πάρθους ἐνίκησεν. ὅ τε γὰρ βασιλεὺς ἐκείνων ὁ Πάκορος ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσε, καὶ οἱ βάρβαροι οἱ μὲν ἐκτάνθησαν ἐν τῇ μάχῃ οἱ δὲ ἔφυγον, καὶ τὰς τῆς Συρίας πόλεις ὁ Βεντίδιος ὑπηγάγετο. εἶτα κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ τῆς Κομαγηνῆς βασιλεύοντος ἐπεστράτευσεν. ἐνταῦθα δὲ ὄντι ἀθρόον ὁ Ἀντώνιος ἐπιστὰς οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν οὐχ ἥσθη,

3 δὲ add A. 4 μετὰ] μετὰ τοῦ A. 8 μεσόγειαν AB Dio, μεσόγειον PW. 10 ἀπέστειλε A. 13 θανεῖν] θανεῖν αὐτὸν A. ἢ add A. 16 Καὶ τῷ — ἐγένετο om A.

Fontes. *Cap.* 26. *Dionis Historiae Romanae lib.* 49 *c.* 19 — *c.* 33.

suam promisisset si arma poneret, annuit ille quidem, sed nec ea quae promiserat praestitit, et rebus gerendis aeque ut prius intentus per caduceatores Parthorum amicitiam petiit. sed cum Antonius M. Titium cum classe contra eum misisset, territus per legatos ab Antonio veniam oravit. qui cum pacem detrectasset nisi naves eius caeteråsque copias accepisset, impedimentis gravioribus in naves coniectis et ipsis navibus crematis in mediterranea se contulit. caeterum Antonianis persecutis vivus in potestatem eorum venit. eum Antonius ira percitus statim per litteras occidi, post mutata sententia conservari iussit. sed cum alter tabellarius priori antevertisset, is qui eum ceperat, litteras de eo occidendo posterius acceptas seu vere posteriores esse ratus seu veritatis ignorantia simulata, Sextum Pompeium necavit.

26. Eo hunc exitum sortito Antonius per Ventidium Parthos vicit. nam et rex eorum Pacorus in bello cecidit, et barbaris partim in praelio caesis partim fugatis Ventidius Syriacas urbes recepit. deinde Antiocho Comagenes regi arma intulit. ubi Antonius ex improviso cum eo con-

ἀλλὰ καὶ ἐφθόνησε καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἔπαυσεν, αὐτὸς δὲ τῷ C Ἀντιόχῳ προσέβαλε καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν εἰς Σαμόσατα. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυε πολιορκῶν αὐτόν, συνθήκας σπονδῶν ἐποιήσατο καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφώρμησεν.

Ὀρώδης μέντοι ὁ τῶν Πάρθων βασιλεὺς ὑπέργηρως γεγονώς, καὶ τῷ τοῦ Πακόρου πένθει τὴν βασιλείαν ἀπαγορεύσας, Φραάτῃ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τὴν ἀρχὴν ἐνεχείρισεν. ὁ δὲ ἀνοσιώτατος γεγονὼς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐδολοφόνησε, καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα δυσανασχετοῦντα δι' ἐκείνους ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἀρίστους διέφθειρεν.

Ἀντώνιος δὲ πρέσβεις μὲν πρὸς τοὺς Πάρθους περὶ εἰρήνης ἐκπέπομφε, πρὸς δὲ πόλεμον ἡτοιμάζετο, ἵνα ἀπαρασκεύοις αὐτοῖς ἐντύχῃ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμβάσεως. καὶ μαθὼν τὸν D Μῆδον ἐπὶ συμμαχίαν τοῦ Πάρθου χωρήσαντα, τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ πολὺ τῆς στρατιᾶς ὑπελείπετο μετὰ τοῦ Στατιανοῦ ἵν' ἕποιντο, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τῶν πεζῶν τοῖς εὐζώνοις ἠπείγετο ὡς αὐτίκα τὰ τῶν Μήδων καταστρεψόμενος. ὁ μέντοι Πάρθος καὶ ὁ Μῆδος τῷ Στατιανῷ ἀπροσδοκήτως ἐπιπεσόντες καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ στρατιᾷ, πάντας ἐφόνευσαν, τοῦ Ἀντωνίου σπεύσαντος μὲν βοηθῆσαι αὐτοῖς, πλὴν ὑστερίσαντος καὶ μόνους τοὺς νεκροὺς εὑρηκότος. ὃς οὐ πολλῷ ὕστερον συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις ἐτρέψατο μὲν αὐτούς, οὐ μέντοι μέγα τι ἔβλαψε.

5 τῶν add A. 12 δὲ ABCW, τὸν P. 13 ἐντύχοι A. τῆς] τὴν τῆς B. συμβιβάσεως A. 15 ὑπελίπετο A. στατιανοῦ AC Dio, Στρατιανοῦ PW. 18 στατιανῷ ABC Dio, Στρατιανῷ PW.

gressus non modo successibus eius gratulatus non est, sed etiam ex invidia magistratu ei abrogato ipse cum Antiocho congressus Samosata regem compulit. sed cum obsidione nihil proficeret, pace facta in Italiam est profectus.

Orodes vero Parthorum rex grandis admodum natu, ob luctum Pacori abdicato imperio, Phraati e caeteris filiis natu maximo regnum tradidit. qui per summum scelus fratres dolo sustulit, ipsumque patrem ob caedem illorum indignantem et ex caeteris optimos quosque trucidavit.

Antonius legatis ad Parthos de pace missis interim bello se paravit, ut eos ob spem transactionis imparatos aggrederetur. sed cum Medum auxilio venire Partho didicisset, impedimentis et magna exercitus parte Statiano relictis ut sequeretur, ipse cum equitibus et expedito peditatu properavit, quasi Medos statim superaturus esset. caeterum Parthus et Medus Statianum subito adorti cum omni exercitu ceciderunt. nam Antonius suppetias eis laturus serius venit, neque quicquam praeter cadavera suorum invenit. nec multo post barbaros profligavit; sed non

πολιορκῶν δὲ τὰ τοῦ Μήδου βασίλεια ἐπολιορκεῖτο μᾶλλον αὐτὸς P I 520 ἐπιλιπόντων τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἐπὶ συναγωγὴν αὐτῶν ἐξιόντων σφόδρα παρὰ τῶν βαρβάρων κακουμένων, ἐνεδρευόντων αὐτοῖς.

Ἐν τούτοις ὄντος τοῦ Ἀντωνίου ὁ Φραάτης ὑποβαλὼν τινας ἔπεισε δι᾽ ἐκείνων αὐτὸν ἐπικηρυκεύσασθαι συμβάσεων ἕνεκεν· καὶ ὁ Πάρθος τοὺς πεμφθέντας ἐξονειδίσας πολλὰ μὴ ἄλλως σπείσασθαι εἶπεν εἰ μὴ αὐτίκα ἀποστρατοπεδεύσονται. καὶ ὁ Ἀντώνιος ἀπανέστη. προσδεχομένου δ᾽ αὐτοῦ τὰς σπονδὰς οἱ Μῆδοι τάς τε πολιορκητικὰς κατέκαυσαν μηχανὰς καὶ τὰ χώματα διεσκέδασαν. οἱ δέ γε Πάρθοι πολλὰ καὶ δεινὰ αἰφνίδιον προσπεσόντες εἰργάσαντο. ὡς οὖν ἔγνω ὅτι ἠπάτηται, ἐς τὴν Ἀρμενίαν ἀπελθεῖν ἐπεχείρησε. καὶ διὰ χωρίων ἀπιὼν ἀγνώστων, πολλαῖς B δυσχερείαις ἐνέτυχε. καὶ κἂν ἀπώλοντο οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ξύμπαντες εἰς ἐνέδραν ἐμπεσόντες καὶ πυκνοῖς βαλλόμενοι τοῖς τοξεύμασιν, εἰ μὴ τὴν χελώνην ἐποίησαν συνασπίσαντες.

Ἡ δὲ χελώνη γίνεται οὕτως. τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ οἱ ψιλοὶ ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος τέτακται, τῶν δ᾽ ὁπλιτῶν οἱ W II 154 μὲν ταῖς προμήκεσιν ἀσπίσι ταῖς κοίλαις χρώμενοι περὶ τὰ ἔσχατα τάσσονται καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ὅπλα περιβεβλημένοι ἔξω τε βλέποντες περιέχουσιν, οἱ δὲ τὰς πλατείας ἀσπίδας φέροντες ἐν τῷ μέσῳ συσπειρῶνται, κἀκείνας ἄνω ἑαυτῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν ὑπεραίρουσιν, ὥστε μηδὲν ἕτερον ἢ ἀσπίδας ὁρᾶσθαι διὰ πάσης C

8 ἀποστρατοπεδεύσονται BC, στρατοπεδεύσονται A, ἀποστρατοπεδεύσωνται PW. 9 δὲ B, om C. 15 πυκνοῖς] πολλοῖς C.

multum eis nocuit. dumque regiam Medorum obsidet, magis ipse obsidetur, exercitu penuria commeatus laborante: quem cum ex agris peteret, a Parthis ex insidiis erumpentibus male accipiebatur.

Hoc Antonii statu Parthus per subornatos quosdam ei persuasit ut pacem peteret; ac legatis post multa opprobria respondit, se alia condicione pacem non facturum, nisi statim castra moverent. Antonio digresso et pacis condiciones exspectante, obsidionalibus machinis crematis et aggeribus disiectis a Medis, Parthi repentina impressione facta Romanos graviter afflixerunt. Antonius igitur se deceptum esse videns in Armeniam abire statuit; et per loca ignota iter faciens in tantas difficultates incidit, ut exercitus eius internecione deletus esset, in insidias praecipitatus ubi crebris sagittis obruebatur, nisi conglobati testudinem fecissent.

Testudo autem fit hoc modo. impedimenta et velites in medium agmen compelluntur. armati, qui oblongos et cavos clipeos gerunt, in extrema acie collocati et hosti obversi armis caeteros tegunt. qui vero latis clipeis utuntur, in medio conglobati eos supra semetipsos et cae-

τῆς φάλαγγος, καὶ ἐν σκέπῃ ἐκ τῶν βελῶν πάντας εἶναι αὐτοὺς ἐκ τῆς πυκνότητος τῆς συντάξεως. οὕτω γάρ τοι πεπύκνωται, ὡς καὶ βαδίζειν τινὰς ἐπάνω αὐτῆς δύνασθαι. τὸ μὲν οὖν σχῆμα τῆς τάξεως ταύτης τοιοῦτόν ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν χελώνης ἔλαχε κλῆσιν, διά τε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς καὶ τὸ εὐσκεπές· χρῶνται δὲ αὐτῇ διχῇ· ἢ γὰρ πρός φρούριόν τι προσμίσγοντες προσπορεύονται καὶ τειχομαχοῦσιν, ἢ ὑπὸ τοξοτῶν περιστοιχισθέντες ποτὲ κυπτάζουσιν οὕτω πάντες, ὡς δοκεῖν ὅτι κεκμήκασι, πελασάντων δὲ τῶν ἐναντίων ἐξαίφνης ἐγείρονται, κἀντεῦθεν σφᾶς D ἐκπλήττουσι καὶ ταράττουσιν. ὃ καὶ τότε συμβέβηκε. πολλοῖς γάρ, ὡς εἴρηται, βαλλόμενοι βέλεσι, τόν τε συνασπισμὸν τῆς χελώνης ἐποίησαν καὶ τὰ γόνατα πρὸς τὴν γῆν ἤρεισαν τὰ εὐώνυμα. νομίσαντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι ὑπὸ τῶν τραυμάτων καταπεσεῖν, τὰ μὲν τόξα ἀπέθεντο, τὰ δὲ ξίφη σπασάμενοι ὡς συγκόψοντες ἐπῆλθον αὐτοῖς. ἐξαναστάντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοῖς προσπεσόντες, οἷα γυμνοὺς ὡπλισμένοι, ἀπροσδοκήτους παρεσκευασμένοι, τοξότας ὁπλῖται, βαρβάρους Ῥωμαῖοι κατέκοψαν.

Ἀντώνιος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὐκέτι δεινὸν οὐδὲν ἔπαθεν, ὑπὸ δὲ ψύχους τεταλαιπώρητο. χειμὼν γὰρ ἦν, καὶ τῆς Ἀρμενίας τὰ πρόσορα, δι' ὧν ἐπορεύετο, κρυσταλλώδη ἀεί εἰσιν· P I 521 ὅθεν συχνοὶ τῶν αὐτοῦ διεφθείροντο. διὸ ὑπῆλθε τὸν Ἀρμένιον καὶ ἐθώπευσε, καίτοι δι' ὀργῆς ἐκεῖνον ποιούμενος. χρήματα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι διανείμας τῆς στρατιᾶς ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον

4 χελώνης A Dio, Χελώνην PW. · 8 κυπάζουσιν C. 15 αὐτοῖς prius] αὐτοὺς A. 21 διὸ] διὸ καὶ A.

teros sustinent, ut in tota phalange nihil praeter clipeos cernatur, et omnes propter aciei densitatem a telis defendantur: quae quidem ita condensata est ut super ea ingredi possis. acies igitur, et ob hanc formam et ob robur et ob protectionem, testudinis nomen accepit. eaque bifariam utuntur, sive castella et moenia oppugnaturi, sive a sagittariis circumventi. et aliquando ita se inclinant ut fatigati esse videantur; sed hostem appropinquantem subito exsurgendo percellunt et turbant. id quod tum quoque accidit. cum enim, ut dictum est, crebris sagittis ferirentur, testudinem fecerunt sinistro genu humi nitentes: unde barbari eos prae vulneribus concidisse rati, positis arcubus strictis gladiis ad eos occidendos irruerunt. verum milites erecti impetu in illos facto nudos clipeis tecti, inopinantes parati, sagittarios armati, Romani barbaros deleverunt.

Hostili metu liberatus Antonius a frigore est afflictus. nam hiems erat, et Armeniae montana semper congelata sunt: unde complures suorum amittebat. qua re Armenio fucum fecit atque adulatus est, quamvis ei infensus esset; et reliquiis exercitus pecunia data in Aegyptum

πρὸς τὴν Κλεοπάτραν. δι' ἣν μεγάλως ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν διεβέβλητο, ὅτι τε παῖδας ἐξ αὐτῆς ἔσχε καὶ ὅτι χώρας αὐτῇ πολλὰς ἐχαρίσατο. οὕτως γὰρ τῷ ἔρωτι αὐτῆς καὶ ταῖς γοητείαις ἐδούλευσεν, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν Ὀκταβίαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Ῥώμης ἀφικνουμένην ἐπανελθεῖν κελεῦσαι καὶ μὴ αὐτῷ προσελθεῖν.

27. *Ὁ δὲ Καῖσαρ ἦλθε μὲν εἰς τὴν Σικελίαν, χρονίσας δ' ἐν αὐτῇ διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ μαθὼν ὥς τινα τῶν ἐθνῶν τῶν* B *Ῥωμαίοις ὑποκειμένων διὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐπανέστησαν, ἐπανῆλθε καὶ ἐπ' ἐκείνους παρεσκευάζετο, καὶ τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἑτέρων προσηγάγετο καὶ ὑπέταξεν. εἶτα καὶ ἐπὶ Παννονίους ἐστράτευσεν, οἳ νέμονται μὲν πρὸς τῇ Δαλματίᾳ παρ' αὐτὸν τὸν Ἴστρον ἀπὸ Νωρίκου μέχρι τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μυσίας, κακοβίωτοι μὲν ὄντες, ἅτε μὴ γῆς μηδ' ἀέρων εὖ ἥκοντες, οὐκ οἶνον γεωργοῦντες, οὐκ ἔλαιον, τὰς δὲ κριθὰς καὶ τὰς κέγχρους ἐσθίοντες ὁμοίως καὶ πίνοντες, νομίζονται δ' οὖν ἀνδρειότατοι. οὓς καί τινες τῶν Ἑλλήνων Παίονας προσηγόρευσαν, τὸ ἀληθὲς ἀγνοήσαντες· πρὸς γὰρ τῇ Ῥοδόπῃ καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ Μακεδονίᾳ τὸ τῶν Παιόνων* C *ἔθνος ἐστί, τούτους δὲ Παννονίους καὶ οἱ ἄλλοι καλοῦσι καὶ αὐτοὶ ἑαυτούς. ἐπὶ τούτους ὁ Καῖσαρ τότε στρατεύσας, καὶ διὰ μάχης αὐτοῖς πολλάκις χωρήσας, ὁμολογίᾳ προσηγάγετο ὕστερον.*

2 *πολλὰς αὐτῇ* A. 8 *τῶν* alterum] *τοῖς* A. 10 *ἑαυτοῦ* AC, *αὐτοῦ* PW. 13 *ναρίου* C. 14 *κακοβιώτατοι* Dio. 16 *καί* om AC.

Fontes. *Cap.* 27. *Dionis Historiae Romanae lib.* 49 *c.* 34 — *lib.* 50 *c.* 1.

ad Cleopatram abiit. ob quam a civibus pessime audiebat, quod et liberos ex ea suscepisset et multas ei provincias donasset. cuius amoribus et praestigiis ita irretitus fuit, ut Octaviam uxorem Roma ad se venientem in conspectum suum non admissam domum redire iuberet.

27. Caesar vero cum propter hiemem in Sicilia diutius moratus quasdam Romanae dicionis gentes per absentiam suam defecisse cognovisset, reversus contra illas se paravit, atque alias per se alias per alios ad officium reduxit et subegit. deinde contra Pannonios est profectus. hi iuxta Dalmatiam ad ipsum Istrum incolentes a Norico usque ad Europaeam Mysiam [Moesiam] pertinent, homines asperae vitae, ut qui nec terram fertilem nec aërem clementem habeant, non vinum non oleum colant, sed hordeo et milio tam in potu quam cibo utantur. habentur tamen bellicosissimi. a Graecis nonnullis ignoratione veri Paeones appellantur. Paeones enim ad Rhodopen et ipsam Macedoniam habitant: hos autem tum alii tum ipsi sese Pannonios appellant. quos Caesar crebris praeliis tandem ad deditionem compulit.

Ἀντώνιος δὲ τὸν Ἀρμένιον τιμωρήσασθαι μηχανώμενος οὐκ ἐνέλιπε πάντα λίθον κινῶν, τὸ τῆς παροιμίας, ἕως αὐτὸν ὑπηγάγετο εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθεῖν. εἰσελθόντα δὲ κατέσχε καὶ ἐν ἀδέσμῳ εἶχε φρουρᾷ, καὶ περιῆγεν αὐτὸν κατὰ τὰ φρούρια ἔνθα ἐκείνῳ οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, σπεύδων αὐτοὺς λαβεῖν. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυεν (οἱ γὰρ Ἀρμένιοι τῶν παίδων αὐτοῦ τὸν πρεσβύτατον D τὸν Ἀρτάξην βασιλέα ἀνθείλοντο), ἔδησεν αὐτὸν ἁλύσεσιν ἀργυ- W II 155 ραῖς, οἱονεὶ τιμὴν αὐτῷ ταύτην νέμων ὡς βασιλεῖ· καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν κατέσχε, τοῦ Ἀρτάξου πρὸς τοὺς Πάρθους ἀποχωρήσαντος, ἐπείπερ ἡττᾶτο μαχόμενος.

Ἀντώνιος δὲ τὰ μὲν στρατεύματα εἰς Ἀρμενίαν κατέλιπεν, αὐτὸς δ' ἀνεκομίσθη πρὸς Αἴγυπτον, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων ἄγων ἐκεῖ τὸν Ἀρμένιον· καὶ τήν τε λείαν τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐχαρίσατο, καὶ τὸν Ἀρμένιον μετὰ τῶν οἰκείων περιβαλὼν χρυσέοις δεσμοῖς ἐκείνῃ προσήγαγεν. οἱ δὲ οὔθ' ἱκέτευσαν αὐτὴν οὔτε μὴν προσεκύνησαν, ἀλλ' ὀνομαστὶ προσηγόρευσαν.

Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν Κλεοπάτραν Ἀντώνιος βασιλίδα βασι- P I 522 λέων καλεῖσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦ προτέρου Καίσαρος αὐτὴν μὲν γυναῖκα ὠνόμαζε, τὸν δὲ υἱὸν αὐτῆς παῖδα ἐκείνου ὡς ἀληθῶς, ἵνα τὸν Καίσαρα τὸν Ὀκτάβιον ὡς ποιητὸν ἐκείνου παῖδα καὶ μὴ γνήσιον διαβάλῃ, καὶ χώρας αὐτοῖς ἔνειμε. τοῖς δ' οἰκείοις παισὶ τοῖς ἐκ τῆς Κλεοπάτρας, κεκλημένοις Πτολεμαίῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ,

2 ἐνέλιπε] ἐνέμεινε C. 7 βασιλέα ἀνθείλοντο τὸν ἀρτάξην A. ἀργυραῖς] σιδηραῖς ἢ ἀληθέστερον ἀργυραῖς alter Wolfii codex Fuggeranus: Dio ἔδησεν αὐτὸν ἀργυραῖς ἁλύσεσιν· αἰσχρὸν γὰρ ὡς ἔοικεν ἦν βασιλέα αὐτὸν γεγονότα σιδηραῖς δεθῆναι. cf. pag. 569 D. 14 μετὰ τῶν οἰκείων om C. 17 δὲ add AB.

Antonius vero Armenii ulciscendi cupidus omnem lapidem, ut proverbio dicitur, movit, donec in castra pellectum comprehendit. et in libera custodia ad ea castella circumduxit ubi thesauri eius repositi erant, quibus potiri studebat. sed cum nihil proficeret (nam Armenii filium eius natu maximum Artaxem regem eius loco fecerant), eum compedibus argenteis regii honoris causa vinxit; ac totam Armeniam subegit. Artaxes vero acie victus ad Parthos confugit.

Antonius legionibus in Armenia relictis ipse in Aegyptum reversus est, Armenium cum uxore et liberis eo abducens; praedaque donata Cleopatrae, Armenium cum suis, aureis catenis vinctum, ad eam adduxit. illi vero nec supplices mulieri facti sunt neque eam adorarunt, sed suo nomine compellarunt.

Post haec Cleopatram Antonius reginam regum appellari iussit; et prioris Caesaris uxorem, filium ipsius germanum Caesaris filium nominavit, ut Caesarem tanquam adoptivum et alienum criminaretur; eisque provincias assignavit. suis vero ex Cleopatra filiis Ptolemaeo et Alexandro multa

ἑτέρας πολλὰς προσκεκλήρωκε. τοιαῦτα δὲ πράττων ἐπέστελλε τῇ βουλῇ ὅτι τῆς ἀρχῆς τε παύσεται καὶ τὰ πράγματα ἐπ' αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ ποιήσεται, οὐχ οὕτω φρονῶν, ἀλλ' ὅπως ταῖς παρ' αὐτοῦ ἐλπίσιν ἢ ἀναγκάσωσι παρόντα τὸν Καίσαρα καταθέσθαι τὰ ὅπλα, ἢ μισήσωσιν ἀπειθήσαντα.

Ἄχρι δὲ τοῦ Ἀράξου ἐλθών, ὡς ἐπὶ τοὺς Πάρθους στρα- B *τεύων, ἠρκέσθη τῇ πρὸς τὸν Μῆδον ὁμολογίᾳ. συμμαχήσειν γὰρ ἀλλήλοις συνέθεντο, ὁ μὲν κατὰ τῶν Πάρθων, ὁ δέ γε κατὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ στρατιώτας ἀλλήλοις ἀντέδοσαν. καὶ ὁ μὲν Μῆδος τῆς Ἀρμενίας τῆς νεοκτήτου ἐξ Ἀντωνίου εἰλήφει τινά, Ἀντώνιος δὲ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰωτάπην, ὡς τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ συνοικήσουσαν. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ πολέμῳ τοῦ Καίσαρος ὥρμησεν. ὁ δέ γε Μῆδος συμμαχούμενος τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπελθόντας αὐτῷ τοὺς Πάρθους καὶ τὸν Ἀρτάξην ἐνίκησε. τοῦ δ' Ἀντωνίου τοὺς οἰκείους στρατιώτας μετακαλεσαμένου, τοὺς δ' ἐκείνου κατεσχηκότος, ἀνθ-* C *ήττητο καὶ ἑάλω. καὶ οὕτως ἡ Ἀρμενία μετὰ τῆς Μηδίας ἀπώλετο.*

Οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι τὴν μὲν δημοκρατίαν ἀφῄρηντο, οὐ μὴν καὶ εἰς φανερὰν μοναρχίαν κατάλισθον, ἕως ὅ τε Σέξτος ἀπώλετο καὶ τὰ ἐπαναστάντα ἔθνη δεδούλωτο, καὶ ὁ Πάρθος οὐδὲν παρεκίνει. τότε γὰρ φανερῶς ἐπ' ἀλλήλους ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καῖσαρ ἐτράποντο, καὶ ὁ δῆμος ἀκριβῶς ἐδουλώθη. αἰτίαι δὲ τοῦ πολέ-

6 *ἀρτάξου* CW. 9 *Μῆδος*] *δῆμος* B. 10 *ἐξ Ἀντωνίου* om B Dio.

regna attribuit. quae dum agit, ad senatum scripsit se imperio abiturum et summam rerum ipsi et populo restituturum: non quod ita sentiret, sed ut ea spe Caesarem vel ab armis discedere cogerent vel non obtemperantem odissent.

Usque ad Araxem progressus, ut Parthos oppugnaturus, pactis cum Medo factis acquievit. ita enim convenerat ut Medus Antonio contra Caesarem, Antonius Medo contra Parthos praesto esset: et milites inter se commutarunt. ac Medus Armeniae recens partae nonnulla accepit, Antonius Iotapen Medi filiam, quam Alexandro filio desponderet. post haec in Ioniam et Graeciam ad Caesarianum bellum est profectus. Medus Romanorum auxiliis munitus Parthos et Artaxen arma inferentes vicit. sed cum Antonius suos milites revocasset, illius vero retinuisset, vicissim victus et captus est. sic et Armenia et Media perierunt.

Romani vero etsi libertatem amiserant, non tamen apertae monarchiae subiecti sunt prius quam Sexto interfecto et seditiosis gentibus subactis a Partho quoque otium fuit. tum vero Antonio et Caesare manifeste inter se bellum gerentibus populus haud dubia servitute est

*μου αἵδε σφίσιν ἐσκήπτοντο. Ἀντώνιος μὲν Καίσαρι ἐνεκάλει ὅτι
τὴν τοῦ Λεπίδου χώραν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν τοῦ Σέξτου
D ἐσφετερίσατο, καὶ τούτων ἀπῄτει τὰ ἡμίση καὶ τῶν στρατιωτῶν
οὓς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ Ἰταλίας ἐστράτευσεν· ὁ δὲ Καῖσαρ
ἐκείνῳ ὅτι τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν εἶχε, καὶ ὅτι τὸν
Σέξτον ἀπέκτεινεν (αὐτὸς γὰρ ἑκὼν ἐκείνου φείσασθαι ἔλεγε), καὶ
ὅτι τὸν Ἀρμένιον ἀπάτῃ συνειληφὼς ἔδησε κἀκ τούτου Ῥωμαίοις
κακοδοξίαν προσέτριψε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς
ἀπῄτει, καὶ τὴν Κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ αὐ-
τῆς καὶ τὰ δωρηθέντα σφίσι πρὸς πάντας ἐπέφερεν, ἐν τοῖς μά-
λιστα δ' ᾐτιᾶτο ὅτι τὸν Καισαρίωνα ἐς τὸ γένος εἰσῆγε τοῦ
Καίσαρος.*

P I 523 28. *Ταῦτ' οὖν ἐπενεκάλουν ἀλλήλοις. καὶ τέως οὐκ ἀνα-
φανδὸν κατ' ἀλλήλων ὡπλίζοντο, ἕως Δομίτιος Γναῖος καὶ Σόσ-
σιος Γάϊος, τῆς τοῦ Ἀντωνίου μερίδος ὄντες, ὑπάτευσαν. τότε
δὲ προδήλως ἐπολεμώθησαν. ὁ γὰρ Σόσσιος πολλὰ μὲν ἐν τῇ
νουμηνίᾳ ἐπῄνεσε τὸν Ἀντώνιον, πολλὰ δὲ κατεῖπε τοῦ Καίσαρος.
καὶ τότε μὲν ὁ Καῖσαρ τῆς πόλεως ἐξεχώρησεν, αἰτίαν ἄλλην
πλασάμενος· μετὰ ταῦτα δ' ἐπανελθών, καὶ φρουρὰν ἑαυτῷ
περιστήσας στρατιωτῶν, μέτρια μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ διειλέχθη, τοῦ
B δὲ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Σοσσίου πολλὰ κατηγόρησε, καὶ ἀδικοῦντα
W II 156 τὸν Ἀντώνιον διὰ γραμμάτων ἐξελέγχειν ὑπέσχετο. οἱ οὖν ὕπατοι*

18 *ἐξεχώρησεν* om C. 19 *μετὰ δὲ ταῦτα* A. 20 *μὲν* om C.

Fontes. *Cap.* 28. *Dionis Historiae Romanae lib.* 50 *c.* 2 — *c.* 11. *addita sunt Τούτῳ μὲν p.* 394 *v.* 7 — *ἐσθῆτι βαρβαρικῇ v.* 11.

oppressus. belli autem causae hae praetendebantur. Antonius Caesarem accusabat quod Lepidi et Sexti provincias et copias sibi vindicasset, earumque semissem postulabat, nec non eorum militum quos ex Italia ad illum pertinente in exercitu haberet: Caesar illum vicissim quod Aegyptum privata auctoritate sibi vindicasset et Sextum occidisset, cui ipse ultro pepercisset, et quod Armenio per fraudem capto et vincto nomini Romano ignominiae maculam adspersisset; ac manubiarum semissem et ipse postulavit. Cleopatram vero et susceptos ex ea liberos et donationes eis factas ante omnia ei obiiciebat. illud tamen in primis querebatur quod Caesarionem in familiam Caesaris induceret.

28. Dum ad hunc modum invicem expostulant, arma dissimulanter parabant, donec Cn. Domitius et C. Sossius Antonianae factionis consules sunt designati. tum vero aperte hostes facti sunt. cum enim Sossius Kalendis multa in Antonii laudem cum Caesaris criminatione disseruisset, Caesar per aliam causam urbe excessit. deinde reversus, praesidio militum adhibito, modeste de se ipso locutus Sossium et Antonium acriter accusavit, seque Antonium litteris prolatis iniuriarum

μήτ' ἀντειπεῖν θαρροῦντες μήτε σιωπᾶν ὑπομένοντες, τῆς πόλεως ἐκχωρήσαντες ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οὐκ ὀλίγοι αὐτοῖς συναπεληλύθασιν· καὶ αὖθις ἕτεροι τὸν Ἀντώνιον λιπόντες τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν, ὅτι τήν τε τῆς Ὀκταβίας συνοίκησιν ἀπείπατο καὶ ὅτι τῇ Κλεοπάτρᾳ ἤχθοντο. ἐξ ὧν μαθὼν ὁ Καῖσαρ τά τε ἄλλα τοῦ Ἀντωνίου καὶ τὰς διαθήκας αὐτοῦ καὶ παρὰ τίνι ἐτύγχανον, ἔλαβέ τε αὐτὰς καὶ δημοσίᾳ ἀνέγνω, πρᾶγμα ποιήσας παρανομώτατον. τοσαύτην δὲ διὰ τὰ γεγραμμένα ὀργὴν καὶ οἱ πάνυ ἐκείνῳ προσκείμενοι ἐνεδείξαντο, C *ὥστε τήν τε ὑπατείαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐξουσίαν ἀφείλοντο, καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἄδειαν καὶ ἐπαίνους, ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν αὐτόν, ἐψηφίσαντο· καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ πόλεμον ἐπήγγειλαν ἄντικρυς, ὃς μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἔτεινεν· ᾔδεσαν γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνης πάντα ὑποίσοντα. οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐδουλώσατο ὥστε βασιλίς τε καὶ δέσποινα ὑπ' ἐκείνου καλεῖσθαι, στρατιώτας τε Ῥωμαίους ἐν τῷ δορυφορικῷ αὐτῆς ἔχειν, καὶ ταῖς ἀσπίσι πάντων τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπιγράφεσθαι. καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν δὲ μετ' αὐτοῦ εἰσεφοίτα καὶ τὰς πανηγύρεις συνδιετίθετο τάς τε δίκας συνεξήταζε, καὶ συνίππευε, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείνη μὲν ἐν δίφρῳ* D *ἐφέρετο, ὁ δ' Ἀντώνιος πεζῇ μετὰ τῶν εὐνούχων αὐτῆς ἠκολούθει· συνεγράφετό τε αὐτῇ καὶ συνεπλάττετο, αὐτὸς Ὄσιρις καὶ Διόνυσος λεγόμενος, ἐκείνη δὲ Σελήνη καὶ Ἶσις. ὅθεν ἔκφρων*

10 *καὶ* om C. *τὴν* add AB. 11 *ἐπαίνους* om C. 12 *ἀπήγγειλαν* C. 13 *ἤδεισαν* A. *ᾔδεσαν* — 14 *ὑποίσοντα* om C. 17 *δὲ* om C. 18 *τε δίκας* A Dio, *δίκας τε* PW. *δίκας*] *διαθήκας* C. *συνεξέταζε* C. 21 *συνεγράφετό*] *καὶ συνεγράφετό* B.

convicturum esse affirmavit. consules igitur, qui nec contradicere auderent et tacere non possent, urbe relicta non paucis senatoribus comitantibus ad Antonium se contulerunt. ac vicissim alii Antonio relicto ad Caesarem abierunt, infensi ob Octaviam repudiatam et Cleopatrae odio. e quibus Caesar cum aliis Antonii arcanis cognitis tum quale et ubi testamentum eius esset, id acceptum publice recitavit, facinus iniquissimum ausus; eaque recitatione etiam addictissimos Antonio sic commovit ut et consulatum et omnem potestatem ei adimerent, et eius familiaribus impunitatem et laudationes decernerent si illum reliquissent, et Cleopatrae bellum aperte indicerent: quod ad Antonium potius spectabat, quem propter illam nihil non subiturum norant. cui ita serviebat, ut eam et reginam et dominam appellaret, et milites Romanos in custodia habere pateretur, quorum clipeis Cleopatrae nomen inscriptum erat. praeterea mulier una cum eo forum ingrediebatur, ludos una curabat, ius una dicebat, una equitabat. in urbibus lectica ferebatur: ipse pedes cum eunuchis sequebatur. una et pingebatur et fingebatur: atque ipse quidem Bacchus et Osiris, illa Isis et Luna vocabatur. quam

ὑπ' αὐτῆς ἐκ μαγγανείας ἔδοξε γεγονέναι. καὶ οὐκ ἐκεῖνον μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ δυναμένους καὶ ἐγοήτευσε καὶ κατέδησεν, ὡς ἐλπίσαι καὶ τῶν Ῥωμαίων ἄρξειν, εὐχήν τε ποιεῖσθαι μεγίστην καὶ ὅρκον τὸ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ δικάσαι. ὁ δὲ Ἀντώνιος ἀκινάκην τε ἐνίοτε παρεζώννυτο καὶ ἐσθῆτι ἐχρῆτο παρὰ τὰ πάτρια.

Τούτῳ μὲν οὖν ὑπάτῳ ὄντι καὶ στρατηγῷ Ῥωμαίων εἰς P I 524 αἰτίαμα ἐλογίσθη ἡ ἔξω τῶν πατρίων στολή, τοὺς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων πῶς ἄν τις ἐξαιρήσαιτο μώμων καὶ αἰτιάσεως, μεταμφιεννυμένους παρὰ τὰ πάτρια, καὶ οὐκ ἐνίοτε ἀεὶ δὲ κεχρημένους ἐσθῆτι βαρβαρικῇ;

Οὕτω μὲν οὖν τῷ τε Καίσαρι καὶ τῷ Ἀντωνίῳ συνηνέχθη τὰ πράγματα· οἱ δὲ παρεσκευάζοντο πρὸς τὸν πόλεμον, ἕκαστος πολλοὺς συμμάχους προσειληφώς. καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐθρυλλεῖτο, πολλὰ δὲ καὶ σημεῖα γεγόνασι. πίθηκός τε γὰρ ἐς τὸ Δημήτριον ἐν ἱερουργίᾳ τινὶ εἰσελθὼν πάντα τὰ ἔνδον συνέχεε, καὶ παῖδες ἐν τῇ Ῥώμῃ πολλοὶ ἀθροισθέντες κελεύσαντος μηδενὸς συνέμιξαν ἀλλήλοις, οἱ μὲν ὡς Καισάρειοι οἱ δὲ ὡς τοῦ B Ἀντωνίου μαχόμενοι, καὶ ἡττήθησαν οἱ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ὄνομα φέροντες· εἰκών τε αὐτοῦ λιθίνη αἷμα ἀνῆκε, καὶ πῦρ τό τε Δημήτριον καὶ ναὸν ἕτερον Ἐλπίδος διέφθειρε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμβέβηκεν. οὐδὲν δὲ τούτων αὐτοὺς ἐφόβησεν, ἀλλ' ὁ μὲν Ἀντώνιος ὥρμησεν ὡς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀδοκήτως αὐτοῖς τὸν πόλεμον

2 καὶ ἐγοήτευσε ABC Dio, κατεγοήτευσε PW. 7 οὖν om C. 8 αἰτίαμα AB, αἰτίωμα PW. δὲ νῦν βασιλεῖς] δέ γε ἄρχοντας A. 18 καισάρειοι BCW, καισαρίειοι A, Καισάρεοι P. 23 ὡς om C.

ob rem artibus illius mente captus putabatur. neque vero eum solum sed et proceres eius quasi quadam incantatione ita constrinxerat, ut Romanis se imperaturam esse speraret, et in Capitolio ius dicere votum et iusiurandum maximum duceret. Antonius vero aliquando acinacem accingebat et peregrina veste utebatur.

Quod si illi Romanorum consuli et duci crimini dabatur peregrina vestis, nostri temporis imperatores quis reprehensione eximat, qui a patrio vestitu recedunt, et non interdum sed subinde barbarica veste utuntur?

Hoc rerum statu Caesar et Antonius ad bellum se parabant, uterque multis sociis munitus. ac multa vulgo iactabantur, et signa fiebant. nam in sacrificio quodam simius fanum Cereris ingressus conturbavit omnia. multi pueri Romae congregati et in factionem Antonianam et Caesarianam divisi nemine iubente inter sese decertarunt; et qui Antonii nomen praeferebant, victi sunt. eiusdem statua marmorea sanguine manavit, ignis fanum Cereris et Spei absumpsit. acciderunt et alia huius generis. quorum nihil eos terruit. Antonius enim festinavit ut eos inopinantes

ποιησόμενος, ἐλθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν κἀκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀναπλεύσας αὐτὸς μὲν ἐν Πάτραις παρεχείμασε, τοὺς δὲ στρατιώτας πανταχόσε διέπεμψεν· ὁ δὲ Καῖσαρ ἀνήχθη μὲν ἐκ τοῦ Βρεντεσίου, χειμῶνι δὲ περιπεσὼν καὶ πονηθεὶς ἀνεχώρησεν.

29. Ἠργμένου δὲ ἔαρος ὁ μὲν Ἀντώνιος οὐδαμῇ ἐκινήθη· σύμμικτοι γὰρ ἐκ πολλῶν ἐθνῶν ὄντες οἱ τριηρῖται αὐτοῦ καὶ πόρρω χειμάζοντες ἀπ' αὐτοῦ οὔτ' ἐγυμνάζοντο καὶ νόσῳ καὶ C αὐτομολίαις ἠλάττωντο, καὶ ὁ Ἀγρίππας τὴν Μεθώνην ἐξ ἐφόδου κατασχὼν καὶ τὰς κατάρσεις τῶν ὁλκάδων ἐπιτηρῶν καὶ ἀποβάσεις ἄλλοτε ἄλλῃ τῆς Ἑλλάδος ποιούμενος ἰσχυρῶς αὐτὸν ἐθορύβει· ὁ δὲ Καῖσαρ πάντας μὲν τοὺς στρατιώτας πάντας δὲ τοὺς δυναμένους τι τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων εἰς τὸ Βρεντέσιον συνήγαγε, τοὺς μὲν ὅπως αὐτῷ τι συμπράξωσι, τοὺς δ' ὅπως μὴ W II 157 μονωθέντες τι νεοχμώσωσι, καὶ ἵν' ἐνδείξηται ὅτι τὸ πλεῖστον καὶ κρατιστεῦον τῶν Ῥωμαίων ὁμόγνωμον κέκτηται. καὶ σὺν αὐτοῖς D τὸν Ἰόνιον διαβέβηκε, καὶ τὴν Κέρκυραν ἐκλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν φρουρούντων λαβὼν εἰς τὸν λιμένα τὸν Γλυκὺν κατῆρε (καλεῖται δὲ οὕτως ὅτι ἐκ τοῦ ποταμοῦ τοῦ εἰς αὐτὸν ἐμβάλλοντος γλυκαίνεται), κἀκεῖθεν εἰς τὸ Ἄκτιον ἔπλει. ὡς δ' οὐδεὶς οὔτε ἀντέπλει οὔτε ἐς λόγους ᾔει αὐτῷ ἢ πρὸς μάχην ἢ πρὸς ὁμολογίαν ἐκκαλουμένῳ τοὺς ἐναντίους, κατέλαβε τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ νῦν ἐστιν

1 Πελοπόννησον PW. 6 αὐτῷ BC. 8 ἐξ ἐφόδου κατασχὼν A, κατασχὼν ἐξ ἐφόδου PW. 12 εἰσήγαγε C. 19 ὡς — ἀντέπλει om A. 20 ἐκκαλουμένους A.

Fontes. *Cap.* 29. *Dionis Historiae Romanae lib.* 50 *c.* 11 — *c.* 35. *Plutarchi Antonius, c.* 66—68.

in Italia opprimeret. sed cum Corcyram appulisset atque inde in Peloponnesum navigasset, Patris hibernavit et milites passim distribuit. Caesar vero cum Brundusio solvisset, tempestate fatigatus recessit.

29. Vere incipiente Antonius se non commovit: nam eius classiarii ex diversis gentibus collecti cum procul ab eo hibernarent, neque sese exercebant et morbo ac transfugiis diminuti erant. Agrippa quoque Methone impetu capta, navium onerariarum appulsus observando et in aliis atque aliis Graeciae locis exscensus faciendo admodum eum perturbabat. Caesar vero omnes milites, omnes senatores, omnes equites quorum aliqua erat auctoritas, Brundusii convenire iussit, alios ut aliquid adiutarent, alios ne seorsim rebus novis studerent, utque ostenderet se maximae praestantissimaeque partis Romanorum consensu niti. cum iisque Ionio transmisso et Corcyra, quam praesidiarii reliquerant, capta in portu Glyce appulit (qui a dulcedine fluvii in eum influentis nomen habet): inde Actium navigavit. cum nemo contra classem educeret, neque quicquam vel ad pugnam vel ad deditionem hostes provocanti responderent,

ἡ Νικόπολις, κἀκ τούτου ἐφήδρευε τῷ Ἀκτίῳ κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. τὸ δὲ Ἄκτιον οἱ τοῦ Ἀντωνίου προκατελάβοντο καὶ πύργοις ὠχύρωσαν ἑκατέρωθεν.

Ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ Καίσαρος ἄφιξιν ἐπύθετο ὁ Ἀντώνιος, [P I 525] ἠπείχθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ Ἄκτιον· οὐκ εὐθὺς μέντοι καὶ ἠγωνίσατο, καίτοι τοῦ Καίσαρος παντὶ τρόπῳ εἰς ἀγῶνα τοῦτον ἐνάγοντος, ἀκροβολισμοῖς δ' ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐχρήσατο, μέχρι συνήθροισε τὰ στρατεύματα. ὁ δὲ Καῖσαρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τήν τε Μακεδονίαν ἔπεμψε στρατιάν, ὅπως πρὸς ἐκεῖνα μετενέγκῃ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀντώνιον. καὶ ὁ Ἀγρίππας τῆς τε Λευκάδος καὶ τῶν ἐν ταύτῃ σκαφῶν αἰφνιδίως ἐπιπλεύσας ἐκράτησε, καὶ Πάτρας εἷλε καὶ τὴν Κόρινθον παρεστήσατο. καὶ ὁ Τίτιος ὁ Μάρκος Ταῦρός τε ὁ Στατίλιος τὸ ἱππικὸν τοῦ Ἀντωνίου ἀθρόον ἐκδραμόντες συνέσχον καὶ Φιλάδελφον βασιλέα Παφλαγονίας προσ- [B] εποιήσαντο· καὶ ὁ Δομίτιος ὁ Γναῖος καὶ ἄλλοι τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν. φοβηθεὶς οὖν ὁ Ἀντώνιος μὴ ὅσοι ἐς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην ἐπέμφθησαν παρ' αὐτοῦ τῷ Καίσαρι πρόσθωνται, ὥρμησε πρὸς αὐτούς.

Κἀν τούτῳ ναυμαχία τις συνέστη, καὶ παρὰ μὲν τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἐτρέψαντο οἱ τοῦ Ἀντωνίου τοὺς τοῦ Καίσαρος ὀλίγους ὄντας, τοῦ δὲ Ἀγρίππου, ᾧ πᾶν ἀνεῖτο τὸ τοῦ Καίσαρος ναυτικόν, κατὰ τύχην ἐπιδημήσαντος, οὐ μόνον οὐδὲν τῆς νίκης οἱ τοῦ

4 τοῦ om A. 7 ante ἀκροβολισμοῖς A add καί. 12 Τῖτος PW, quae supra Τίτιος. ὁ alterum om A. 13 στρατίλιος B. 20 τοῦ alterum add A.

eum occupavit locum in quo nunc est Nicopolis, ibique circa Actium terra marique stationes habuit. nam ipsum Actium Antoniani praeoccupatum turribus utrinque munierant.

Antonius adventu Caesaris cognito cum suis Actium properavit: sed non statim pugnavit, quamvis a Caesare modis omnibus lacesseretur: tumultuariis tamen pugnis per dies complures certavit, donec conduxisset suos exercitus. at Caesar in Graeciam et Macedoniam misit copias, ut Antonium vel invitum illuc pertraheret. Agrippa subito accessu Leucade et navibus illius loci potitus est, Patras cepit, Corinthum ad deditionem compulit. Marcus Titius et Statilius Taurus equitatum Antonii subita excursione ceperunt, et Philadelphum Paphlagoniae regem in suas partes traduxerunt. Cn. item Domitius et alii ad Caesarem se contulerunt. veritus igitur Antonius ne ii quos in Macedoniam et Thraciam misisset idem facerent, ad eos properavit.

Interea conflictus quidam mari factus est; et Caesariani, pauci numero, ab Antonianis principio pulsi; sed fortuito Agrippae superventu, qui toti Caesarianae classi praeerat, factum est ut illi non modo nullum victoriae fructum caperent sed etiam interirent. qua de causa reversus

Ἀντωνίου ἀπώναντο ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο. καὶ διὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ὁ Ἀντώνιος ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος προφυλακὴν ἡττήθη. καὶ ἐπεὶ τὰ ἐπιτήδεια αὐτὸν ἤρξαντο ἐπιλείπειν, C βουλὴν ἐποιήσατο πότερον κατὰ χώραν μείναντες διακινδυνεύσουσιν ἢ μεταστάντες χρόνῳ τὸν πόλεμον διενέγκωσι. καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα συνεβούλευσαν, ἡ δέ γε Κλεοπάτρα τὰ ἐπικαιρότατα τῶν χωρίων φρουραῖς παραδοθῆναι καὶ τοὺς λοιποὺς συναπᾶραι αὐτοῖς εἰς τὴν Αἴγυπτον συμβουλεύσασα ἐνίκησε. εἰς δὲ ταύτην ἦλθε τὴν γνώμην ὑπὸ σημείων θορυβηθεῖσα καὶ ἐκ τῆς τοῦ στρατεύματος ἀθυμίας καὶ ἀρρωστίας δείσασα. καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐξεφόβησεν. οὐ μέντοι λάθρα οὐδὲ μὴν φανερῶς ἐκπλεῦσαι ὡς φεύγοντες ἐβουλεύσαντο, ἵνα μὴ εἰς δέος τοὺς συμμάχους ἐμβάλωσιν, D ἀλλ' ὡς ἐπὶ ναυμαχίαν παρασκευαζόμενοι· κἀντεῦθεν τὰ ἄριστα τῶν σκαφῶν ἐκλεξάμενοι, ὅτι ἐκ τῆς φθορᾶς τε καὶ τῆς αὐτομολίας οἱ ἐρέται ἠλάττωντο, κατέπρησαν τὰ λοιπά, καὶ νύκτωρ πάντα τὰ τιμιώτατα λαθραίως ἐμβαλόντες αὐτοῖς ἕτοιμα εἰς ἔκπλουν ἐποίησαν. καὶ τοὺς στρατιώτας παρεθάρρυνε πρὸς τὴν ναυμαχίαν διαλεχθεὶς αὐτοῖς ὁ Ἀντώνιος. καὶ οὕτως πάντας μὲν τοὺς πρώτους τῶν συνόντων αὐτῷ εἰς τὰς ναῦς ἐνεβίβασεν, ἵνα μή τι νεωτερίσωσιν ὡς ὁ Δέλλιος καὶ ἄλλοι τινὲς αὐτομολήσαντες, παμπληθεῖς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας καὶ ὁπλίτας ἐνεβιβάσατο. τριήρεις μὲν γὰρ ὀλίγας εἶχεν, αἱ δὲ λοιπαὶ τετρήρεις καὶ δεκήρεις P I 526 ἦσαν αὐτῷ.

2 ναυμαχίᾳ C. 3 καὶ ἐπεὶ] ἐπειδὴ A, καὶ ἐπειδὴ Dio. τὰ] καὶ τὰ AC Dio. 8 τὴν om C. 12 ἐς B. 16 τιμιώτερα A. 18 αὐτοῖς om B. 21 ἐνεβιβάσατο A Dio, ἐνεβίβασε PW.

Antonius equestri certamine cum primis Caesaris excubiis congressus succubuit. et quia commeatus penuria laborare incipiebat, concilio indicto deliberavit an manendum et Martis alea periclitanda, an vero alio abeundum et bellum ducendum esset. aliis aliud censentibus Cleopatrae sententia vicit, ut opportunissimis locis praesidia imponerentur, caeteri secum in Aegyptum navigarent. id autem consilii cepit tum quod prodigiis quibusdam terrebatur, tum quia exercitus desperationem et morbum timebat. Antonio quoque terrorem incussit. sed quia neque clam neque etiam aperte tanquam fugientes abire volebant, ne sociis terrórem incuterent, sed tanquam ad pugnam parati navibus optimis delectis, et quia morbo et transfugiis remigum imminutus erat numerus, reliquis crematis et noctu pretiosissimis quibusque rebus clam illatis ad navigandum se instruxerunt. Antonius milites pro contione ad pugnam incitavit, atque ita primores omnes familiarium suorum in naves imposuit, ne quid novi molirentur, ut Dellius et alii transfugae fecerant. quam plurimos etiam funditores, sagittarios et armatos imposuit. triremes enim paucas habebat: caeterae quadriremes et deciremes erant.

Καῖσαρ δὲ καθεώρα μὲν καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν καὶ
W II 158 ηὐτρεπίζετο, μαθὼν δὲ καὶ τὴν διάνοιαν σφῶν ἔξ ἄλλων τε κἀκ τοῦ Δελλίου, συνήγαγε τὸ στράτευμα καὶ εἰς μάχην δι' ὧν εἴρηκε παρεκάλεσε. κἀν τούτῳ ὑετοῦ γενομένου λαύρου καὶ ζάλης πολλῆς εἰς τὸ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν ἐμπεσούσης ἀνεθάρσησεν ὁ Καῖσαρ καὶ τὸν ἔκπλουν αὐτῶν ἐπετήρει. ὡς δὲ παρετάξαντο μὲν οἱ τοῦ Ἀντωνίου, οὐ μέντοι προήεσαν, ὥρμησε μὲν ὡς καὶ ἑστῶσι σφίσι προσμίξων ἢ καὶ ἀναχωρῆσαι ποιήσων, ὡς δ' οὔτ' ἐξώρμησαν οὔτ' ἀνέστρεψαν ἀλλὰ κατὰ χώραν ἔμενον τῇ συν-
B τάξει τε ἐπεπύκνωντο, ἀνέσχε χρόνον τινά, εἶτα συμπεσόντες ἐναυμάχουν.

Ἀγχωμάλου δὲ τῆς ναυμαχίας οὔσης ἐπὶ πολὺ καὶ ἀκρίτου, αἱ Κλεοπάτρας ἑξήκοντα νῆες συνθήματος παρ' αὐτῆς δοθέντος πρὸς ἀπόπλουν ἤρκασι τὰ ἱστία καὶ πρὸς τὸ πέλαγος ὥρμησαν. ὁ δ' Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάτρας ναῦν ἰδὼν ἀποπλέουσαν, πάντων ἐπιλαθόμενος εἰς πεντήρη μεταβὰς ἐδίωκε τὴν ἀπολωλεκυῖαν αὐτὸν καὶ ἔτι προσαπολέσουσαν. ἐκείνη δὲ γνωρίσασα τὸ τῆς νεὼς σημεῖον, ἀνέσχε· καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τὴν ἐκείνης ναῦν, μόνος παρελθὼν ἐς πρῴραν ἐκάθητο σιωπῶν. καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας
C οὕτω διήγαγεν, ἐν δὲ Ταινάρῳ γενομένους αἱ συνήθεις γυναῖκες καὶ συνήγαγον καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἀνέπεισαν. τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποχώρησιν ἀντισχὸν μέχρις ὥρας δεκάτης, πυρὸς ἐπενεχθέντος τοῖς σκάφεσι κελεύ-

5 ἐς B. 7 προσήεσαν A. 9 ἀνέτρεψαν C. 14 πρὸς ἀπόπλουν A Plutarchus, εἰς ἀπόπλουν PW. 20 οὕτως AB.

Caesar eorum instructione visa contra se parabat; sed eorum consilio tum ex aliis tum ex Dellio cognito exercitum convocavit. quem dum ad pugnam cohortatur, ingenti imbri et turbine in classem Antonii illato, resumpta fiducia eorum abitum observavit. cumque Antoniani in procinctu starent nec tamen prodirent, in animo habuit eos vel stantes aggredi vel repellere. sed quia neque prodibant neque se convertebant, sed loco non mutato aciem condensabant, aliquantulum moratus est: deinde congressi pugnaverunt.

Cum diu aequo Marte et ancipiti victoria dimicaretur, Cleopatrae sexaginta naves signo ab ea dato velis ad discessum elatis pelago se commiserunt. Antonius vero abeuntem Cleopatrae navem conspicatus in quinqueremem transcendit, oblitusque rerum omnium eam persequitur, quae ipsum perdiderat et amplius perditura erat. illa vero agnitis navis insignibus substitit. ita in illius navem receptus et solus in proram progressus sedit tacitus. triduoque sic exacto, cum Taenarum venisset, a familiarium mulierum coetu ad concenationem et ad concubitum est invitatus. eius vero classis post discessum ipsius cum ad horam usque

σαντος Καίσαρος τὸ μὲν κατεφλέχθη, τὸ δὲ ἑάλω· λέγεται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἑαλωκέναι.

30. *Τοιοῦτον μὲν οὖν τῇ ναυμαχίᾳ τέλος ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, καὶ τότε μόνῳ τῷ Καίσαρι τὸ κράτος ἅπαν περιελήλυθεν, ὡς ἐκ τούτου δὴ τοῦ καιροῦ τὴν αὐτοῦ μοναρχίαν ψηφίζεσθαι. πόλιν δ' ἐν τῷ τοῦ στρατοπέδου* D *τόπῳ συνῴκισε, Νικόπολιν καλέσας αὐτήν. ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ ὄνου. λέγεται γὰρ νυκτὸς ἔτι οὔσης, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ναυμαχία συνέστη, ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτῷ προελθόντι καὶ περιιόντι τὰς ναῦς ἄνθρωπος συναντῆσαι ὄνον ἐλαύνων, πυθομένῳ δὲ τοὔνομα εἰπεῖν "ἐμοὶ μὲν Εὔτυχος ὄνομα, τῷ δ' ὄνῳ Νίκων." αἱ στῆλαι δ' αὗται ὕστερον ἀνακομισθεῖσαι εἰς τὸ Βυζάντιον ἔστησαν ἐν τῷ τῆς ἱππηλασίας θεάτρῳ.*

Ἡ δὲ πεζή τε καὶ ἱππικὴ δύναμις τοῦ Ἀντωνίου μετὰ τὴν ἐκείνου φυγὴν ἡμέρας ἑπτὰ συμμείνασα, τέλος τῷ κρατήσαντι P I 527 *προσεχώρησεν. τινὲς δὲ καὶ μάλιστα τῶν Ῥωμαίων ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, οἱ δέ γε σύμμαχοι οἴκαδε. ὁ μέντοι Καῖσαρ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἠπείχθη, μή τι στασιάσωσι φοβηθείς· ἐλθὼν δ' ἐς τὸ Βρεντέσιον, οὐκέτι πορρωτέρω προὐχώρησεν· ἥ τε γὰρ*

3 *οὖν* add A. 4 *μηνός* om A Dio. 10 *προελθόντι* om A. 11 *ὄνομα*] *τοὔνομα* B. 12 *αἱ στῆλαι* — 13 *ἱππηλασίας θεάτρῳ* habet etiam Michael Glycas Annalium p. 380 ed. Bonn. eas statuas inter aera a Latinis Cpoli direpta memorat Nicetas Choniata p. 860 ed. Bonn. cf. Suetonii Aug. c. 96. 14 *τοῦ Ἀντωνίου* om C. 16 *προσεχώρησε* A, *προσεχώρησαν* PW.

Fontes. *Cap.* 30. *Dionis Historiae Romanae lib.* 51 *c.* 1—10. *Plutarchi Antonius*, *c.* 65 68 69 74 76 — 78. *addita sunt quae de statuis Byzantium translatis narrantur v.* 12 13.

decimam restitisset, iussu Caesaris igni iniecto partim cremata est partim capta. dicuntur circiter trecentae naves esse captae.

30. Hic navalis pugnae fuit exitus, quarto nonas Septembris; ac tum Caesar solus rerum omnium potiri coepit, ut ab eo tempore imperium eius numerari incipiat. in castrorum loco urbem Nicopolim a victoria nomine indito condidit, et statuas aereas hominis et asini collocavit. fertur enim nocturno tempore pridie eius diei quo navale praelium commissum est tabernaculo ad naves contemplandas egressus in hominem agasonem incidisse, qui rogatus quis esset responderit, sibi Fortunati esse nomen, asino Victorini. eae statuae post Byzantium translatae in equestri theatro steterunt.

Pedestres autem et equestres Antonii copiae cum septem post illius fugam dies permansissent, denique ad victorem transiverunt. quidam vero ex Romanis potissimum ad Antonium, socii domum abierunt. Caesar in Italiam properans, veritus ne quis in ea motus existeret, Brundusium cum venisset, non amplius est progressus: nam ibi eum et

γερουσία καὶ ἡ ἱππὰς τοῦ τε δήμου τὸ πλεῖον καὶ ἕτεροι συνῆλθον ἐκεῖ. ἔνθα τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καταπραξάμενος ἐς τὴν Ἑλλάδα αὖθις ἀπῆρε. καὶ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου τὰς ναῦς διὰ τὸν χειμῶνα διαγαγὼν ταχέως εἰς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομίσθη.

B Κλεοπάτρα δὲ φυγοῦσα καταλαβεῖν τὴν Αἴγυπτον ἔσπευσε, δεδοικυῖα μή τι νεωτερίσωσι. καὶ γενομένη ἐν ταύτῃ πανταχόθεν συνέλεγε χρήματα ἤθροιζέ τε δυνάμεις. Ἀντώνιος δὲ εἰς Λιβύην ἀπέπλευσεν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὅπερ εἶχεν ἐκεῖ στράτευμα ἀπέστη αὐτοῦ, ὥρμησε μὲν ἑαυτὸν ἀνελεῖν, ὑπὸ δὲ τῶν φίλων κεκώλυτο, καὶ ἀνεκομίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. καὶ παρεσκευάζοντο μὲν ὡς καὶ πολεμήσοντες, ἔστειλαν δέ τινας καὶ πρὸς Καίσαρα λόγους ὑπὲρ εἰρήνης κομίζοντας, τοῖς δὲ συνοῦσιν αὐτῷ χρήματα. καὶ ἡ Κλεοπάτρα κρύφα τοῦ Ἀντωνίου σκῆπτρον αὐτῷ χρυσοῦν καὶ
C στέφανον ὅμοιον καὶ δίφρον βασίλειον ἔπεμψεν, ὡς καὶ τὴν ἀρχὴν
W II 159 αὐτῷ δι' αὐτῶν διδοῦσα. ὁ δὲ τὰ μὲν δῶρα ἔλαβεν, οἰωνὸν αὐτὰ ποιησάμενος, ἀπεκρίνατο δὲ τῷ μὲν Ἀντωνίῳ οὐδέν, Κλεοπάτρᾳ δὲ ὅτι ἀποκτεινάσῃ τὸν Ἀντώνιον ἢ ἐκβαλούσῃ ἄδειαν αὐτῇ δώσει καὶ τὴν ἀρχὴν ἐάσει ἀπαρεγχείρητον. ἐν τοσούτῳ δὲ τὰς ἐν τῷ Ἀραβικῷ κόλπῳ ναυπηγηθείσας τῇ Κλεοπάτρᾳ τριήρεις κατέπρησαν οἱ Ἀράβιοι, καὶ τὰς ἐπικουρίας οἱ δῆμοι καὶ οἱ δυνάσται ξύμπαντες ἀπηρνήσαντο. Ἀντώνιος δὲ καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἀκού-

1 πλεῖον A Dio, πλεῖστον PW. 3 πελοποννήσου B, Πελοποννήσου PW. 9 ἐπέπλευσεν C. 12 πολεμώσοντες A. 16 δι' αὐτῶν om B. 20 κατέπρησαν A Dio, κατέκαυσαν PW.

senatus et ordo equester et plebis maxima pars convenerunt. ubi rebus quibusdam ex sententia confectis iterum in Graeciam discessit, et navibus per Isthmum Peloponnensem ob tempestatem traductis, celeriter in Asiam transiit.

At Cleopatra Aegyptum occupare contendit, ne qui res novas molirentur metuens. quo cum venisset, undique pecuniam et copias coegit. Antonius in Libyam navigavit. cum autem is quoque exercitus quem ibi habebat defecisset, sibi manus afferre voluit: sed ab amicis prohibitus Alexandriam venit. ibi ad pugnam se instruentes, tamen legatos de pacis condicionibus ad Caesarem miserunt, et familiaribus eius pecunias. Cleopatra vero clam Antonio ipsi Caesari aureum sceptrum, eiusdem materiae coronam et sellam regiam misit, tanquam una cum his imperium etiam ei traderet. Caesar muneribus boni ominis causa acceptis Antonio nihil respondit: Cleopatrae nuntiari iussit, si Antonium vel occidisset vel eiecisset, se impunitatem ei daturum et regnum inviolatum relicturum. interea aedificatas Cleopatrae in sinu Arabico naves Arabes cremaverunt, auxilia populi dynastaeque omnes negaverunt. accepto Caesaris responso denuo legatos miserunt: Cleopatra magnam pecuniam pollicens, Antonius cognationis et amicitiae eum commonefaciens, seque

σαντες τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος αἰτοῖς ἐπεσταλμένα ἔπεμψαν αὖθις, ἡ μὲν χρήματα αὐτῷ πολλὰ δώσειν ὑπισχνουμένη, ὁ δὲ τῆς D τε φιλίας καὶ τῆς συγγενείας αὐτὸν ἀναμιμνήσκων· καὶ ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐπηγγέλλετο, ἂν διὰ τοῦτο ἡ Κλεοπάτρα σωθῇ. οὐδὲν μέντοι οὐδὲ τότε Ἀντωνίῳ ἀπεκρίθη, τῇ δὲ Κλεοπάτρᾳ πολλὰ καὶ τότε ἠπείλησε καὶ ὑπέσχετο. φοβηθεὶς δὲ μὴ τὰ χρήματα παμπληθῆ ὄντα διαφθείρῃ ἡ Κλεοπάτρα, ἃ εἰς τὸ μνημεῖον, ὃ ἐν τοῖς βασιλείοις κατεσκεύασεν, ἤθροισε (καὶ γὰρ πάντα κατακαύσειν ἠπείλει μεθ᾽ ἑαυτῆς εἰ ὧν βούλοιτο διαμάρτῃ), Θύρσον οἰκεῖον ἔπεμψεν ἐξελεύθερον, πολλὰ ἐροῦντα αὐτῇ φιλάνθρωπα καὶ ὅτι ἔρωτα τρέφει ὁ Καῖσαρ αὐτῆς. ὅθεν καὶ τὸ Πηλούσιον κατέσχεν ὁ Καῖσαρ, δυνάμει μὲν τὸ φαινόμενον, λά- P I 528 θρα δὲ προδοθὲν ὑπὸ Κλεοπάτρας. ἐρᾶν γὰρ αὐτῆς ἐκεῖνον ἀκούσασα, καὶ τούτου ἐφιεμένη, εὐθὺς αὐτῷ προήκατο τὸ Πηλούσιον. ὁ δ᾽ οὖν Ἀντώνιος ἀπών, καὶ τὴν τοῦ Πηλουσίου κατάληψιν γνούς, ἐπανελθὼν πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ Καίσαρι προϋπήντησε, καὶ συμβαλὼν τοῖς ἱππεῦσι κεκμηκόσιν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐνίκησε. κἀκ τούτου ἀναθαρσήσας, καὶ ὅτι τοξεύμασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος γραμμάτια ἔπεμψε, πολλὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπαγγελλόμενος, προσέμιξε καὶ τῷ πεζῷ, καὶ ἡττήθη. καὶ ὁ μὲν ἐλαττωθεὶς ἀπέκλινε πρὸς τὸ ναυτικὸν καὶ ὡς ναυμαχήσων παρεσκευάζετο ἢ πρὸς Ἰβηρίαν πλευσούμενος, B γνοῦσα δὲ τοῦτο ἡ Κλεοπάτρα τὰς μὲν ναῦς αὐτομολῆσαι ἐποίησεν, αὐτὴ δὲ εἰς τὸ ἡρίον εἰσέδυ αἰφνίδιον, ὡς τάχα τὸν Ἀντώ-

4 καταχρήσεσθαι ἐπηγγείλατο Dio. 5 τῇ δὲ — 6 ὑπέσχετο om C.

sibi manus allaturum affirmans, si suus interitus Cleopatrae salutem allaturus esset. Caesar vero ne tum quidem Antonio quicquam respondit, Cleopatrae vero multa et comminatus et pollicitus est: et quia metuebat ne mulier ingentem pecuniam, quam in monumentum in regia paratum intulerat, aboleret (minata enim erat, nisi votorum compos fieret, eam se una secum crematuram), Thyrsum libertum ad eam misit, qui praeter alia humanitatis plena illud etiam ei diceret, Caesarem amore illius esse captum. sic Pelusio potitus est, quasi urbem vi expugnasset, cum revera prodita esset a Cleopatra. nam cum se ab illo amari audisset atque eius desiderio teneretur, statim ei Pelusium dedidit. Antonius igitur absens Pelusii occupatione cognita in reditu ante Alexandriam equitatum Caesaris itinere fatigatum vicit. inde receptis animis, et eo fretus quod litteras sagittis appensas in castra Caesaris eiaculatus esset quibus magnam pecuniam militibus pollicebatur, etiam pedites aggressus, et victus, spe in classem collata ita se paravit quasi aut mari pugnaturus aut in Hispaniam abiturus. eo Cleopatra cognito curavit ut naves ad Caesarem transirent, ipsa monumentum repente cum duabus ancillis

νιον φοβουμένη ὑπειληφότα προδίδοσθαι παρ' αὐτῆς. δύο δὲ ἦσαν ἐκεῖ σὺν αὐτῇ θεράπαιναι καὶ εὐνοῦχος εἷς. εἰσελθοῦσα δὲ τὰς μὲν θύρας κατέκλεισεν ἀσφαλῶς, πρὸς δὲ τὸν Ἀντώνιον τοὺς ἀπαγγελοῦντας ἔπεμψεν ὅτι τέθνηκεν. πιστεύσας δ' ἐκεῖνος, τινὶ τῶν παρόντων ἐπέτρεψεν ἀποκτεῖναι αὐτόν. ὡς δ' ἐκεῖνος σπασάμενος τὸ ξίφος ἑαυτὸν κατειργάσατο, "εὖγε" εἶπεν "ὦ Ἔρως" (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ ἀνθρώπῳ) "ὅτι με τί χρὴ ποιεῖν διδά-
C σκεις," καὶ πλήξας ἑαυτὸν διὰ τῆς κοιλίας εἰς τὴν κλίνην ἀφῆκεν. ἦν δὲ οὐκ εὐθυθάνατος ἡ πληγή. θορύβου δὲ γενομένου ᾔσθετο ἡ Κλεοπάτρα, καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέῳξεν, ἄνωθεν δὲ προκύψασα (οὔπω γὰρ τὰ πρὸς τῇ ὀροφῇ ἐξείργαστο) καὶ μαθοῦσα τὸ γεγονός, κομίζειν αὐτὸν ἐς τὸν τάφον ἐκέλευσε. γνοὺς δὲ κἀκεῖνος ἔτι ζῶσαν αὐτήν, παρεκάλει κομισθῆναι ἐκεῖ, καὶ κομισθεὶς σειραῖς καὶ καλωδίοις ἀνείλκετο παρ' αὐτῆς καὶ τῶν θεραπαινίδων ἀμφοῖν. δεξαμένη δὲ αὐτὸν αἵματι πεφυρμένον καὶ δυσθανατοῦντα, τοὺς πέπλους περιερρήξατο ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰ στέρνα ἔτυπτε καὶ κατεσπάραττε ταῖς χερσίν. ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ᾔτησε,
D καὶ πιὼν καί τινα ὁμιλήσας τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐξέλιπε. Καῖσαρ δὲ ἀγγελθέντος αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐκείνου τοῖς φίλοις ἀναγινώσκων κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ, ὡς εὐγνώμονα αἰτοῦντος ἐκείνου καὶ δίκαια, αὐτοῦ δὲ φορτικῶς καὶ ὑπερηφάνως πρὸς τὰς ἀποκρίσεις διακειμένου.

2 σὺν αὐτῇ om C. 4 ὅτι τέθνηκεν — 5 ἐπέτρεψεν om B. 14 θεραπαινίδων ἀμφοῖν] δύο θεραπαινίδων αὐτῆς A. 20 ἐκείνου] αὐτοῦ A.

et uno eunucho subiit, quasi Antonium timeret qui se ab ipsa prodi putaret: et ianua diligenter clausa ad illum misit qui ei nuntiarent ipsam esse mortuam. quod cum crederet Antonius, se a quodam occidi iussit. ut vero ille stricto gladio semetipsum interfecit, "recte vero" inquit, "Eros" (id enim homini erat nomen) "quid sit agendum me doces": illatoque in ventrem ictu non statim letifero, lectulo incubuit. tumultu orto Cleopatra fores non aperuit, sed superne prospectans (necdum enim tectum absolutum erat) eo facinore cognito illum in monumentum inferri iussit. qui cum eam vivere cognovisset, ut ad eam portaretur oravit. cum allatus esset, catenis et funibus ab ea et ambabus ancillis attrahebatur. quem ubi cruentatum et moribundum accepit, vestes suas scidit et pectus manibus planxit ac se laceravit. at ille vino postulato haustoque, nonnulla cum muliere collocutus exspiravit. Caesar Antonii morte nuntiata illacrimavit; et litteras eius amicis recitans seipsum damnavit, quod illi aequa et iusta postulanti arroganter et superbe responsum negasset.

31. *Εἰς δὲ τὴν Κλεοπάτραν ἔπεμψε τὸν Προκλήϊον, ζώσης αὐτῆς κρατῆσαι θέλων, μέγα πρὸς δόξαν ἡγούμενος διαγαγεῖν αὐτὴν εἰς τὸν θρίαμβον. ἡ δὲ ἐντὸς θυρῶν κεκλεισμένων ἰσχυρῶς στᾶσα διελέχθη αὐτῷ. ὡς δὲ καταμαθὼν τὸν τόπον ἀπήγγειλε* W II 160 *Καίσαρι, Γάλλος μὲν ἐπέμφθη αὐτῇ ἐντευξόμενος, ὃς ἐμήκυνε πρὸς ταῖς θύραις τὸν λόγον ἐπίτηδες, Προκλήϊος δὲ κλίμακι διὰ* P I 529 *θυρίδος εἰσῆλθε λαθὼν μετὰ δύο ὑπηρετῶν. τῆς δὲ μιᾶς τῶν αὐτῇ συγκαθειργμένων γυναικῶν ἀνακραγούσης "τάλαινα Κλεοπάτρα, ζωγρῇ," ὥρμησε μὲν ἑαυτὴν πατάξαι (παρέζωστο γάρ τι ξιφίδιον), προσδραμὼν δὲ αὐτῇ ὁ Προκλήϊος συνέσχεν αὐτήν, καὶ ἀφείλετο τὸ ξιφίδιον, καὶ μή τι κρύπτῃ φάρμακον ἐξηρεύνησεν. ἔπεμψε δὲ Καῖσαρ Ἐπαφρόδιτον ἀπελεύθερον, κελεύσας ζῶσαν τηρεῖν πάνυ ἐπιμελούμενον. αὐτὸς δὲ Καῖσαρ εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ ὁ Ἀντώνιος παρὰ τῆς Κλεοπάτρας ἐτάφη πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. πυρετῶν δὲ αὐτῇ γεγομένων (ἐφλέγμηνε γὰρ αὐτῆς* B *τὰ στέρνα καὶ ἥλκωτο) τροφῆς ἀπείχετο, ὡς ἐντεῦθεν λυθησομένη τοῦ ζῆν. ὃ ὑπονοήσας ὁ Καῖσαρ ἀπειλὰς αὐτῇ καὶ φόβους περὶ τῶν τέκνων προσέβαλεν, οἷς ἐκείνη καθάπερ μηχανήμασιν ὑπερείπετο, καὶ τροφήν τε καὶ θεραπείαν προσίετο. ἧκε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῇ ἐντευξόμενος. ἡ δὲ λιτῶς ἐν στιβάδι κατακειμένη μονοχίτων ἀναπηδήσασα προσπίπτει αὐτῷ, ὑπότρομος τῇ*

3 *ἰσχυρῶς* om C. 10 *προσδραμὼν* — 11 *ξιφίδιον* om AB. 11 *κρύπτοι* Plutarchus. 18 *ὑπηρείπετο* Plutarchus. 21 ante *μονοχίτων* PW add *ὥσπερ*, om AC Plutarchus.

FONTES. *Cap.* 31. *Plutarchi Antonius, c.* 71 *et* 78—86. *Dionis Historiae Romanae lib.* 51 *c.* 6 *et* 14—22.

31. Proculeium autem ad Cleopatram capiendam et in vita retinendam misit: quod magnae sibi gloriae fore putabat, si eam in triumpho duceret. illa vero intra fores fortiter clausas stans, cum eo collocuta est. Caesar cognito loco in quo esset, Gallum misit qui cum ea ageret. quo de industria sermonem ad fores trahente, Proculeius cum duobus ministris scala per fenestram clam scandit. cum vero altera ex una inclusis mulieribus exclamasset "misera Cleopatra, viva caperis," pugione quo accincta erat se ferire instituit. sed Proculeius celeriter accurrit eamque continuit, ereptoque pugione inquisivit ne quod venenum occultaret. Caesar Epaphrodito liberto mandavit ut eam omni diligentia viventem asservaret, atque ipse urbem ingressus est. Antonio a Cleopatra magnifico et regio apparatu tumulato, cum febre laboraret (nam pectus eius exulceratum erat et inflammatum), inedia sibi necem consciscere instituit. quo Caesar animadverso minis et terrore de liberis iniecto eam veluti machinis admotis expugnavit ut cibum et curationem admitteret. ac paulo post ipse ad eam alloquendam venit. illa vero in tenui stragulo decumbens simplicem induta tunicam exsiliit: et

φωνῇ καὶ συντετηκυῖα ταῖς ὄψεσι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Καίσαρος
ἀνακλιθῆναι καὶ αὐτοῦ παρακαθισαμένου ἐδεῖτο αὐτοῦ ὡς μάλι-
στα τοῦ ζῆν περιεχομένη· τέλος δὲ τῶν χρημάτων ἀναγραφὴν
C αὐτῷ ἐνεχείρισεν. ὁ δὲ φιλοψυχεῖν αὐτὴν οἰόμενος ἥδετο, καὶ
εἰπὼν ὅτι πάσης ἐλπίδος αὐτῇ λαμπρότερον χρήσεται, ἠπατηκέναι
μὲν αὐτὴν ᾤετο, μᾶλλον δ᾽ αὐτὸς ἐξηπάτητο. μαθοῦσα γὰρ ὡς
ὁ Καῖσαρ μὲν πεζῇ διὰ Συρίας ἔγνωκεν ἀπιέναι, αὐτὴν δ᾽ ἐς τὴν
Ῥώμην στέλλει μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἐδεήθη Καίσαρος ὅπως
ἐπενέγκῃ τῷ Ἀντωνίῳ χοάς. καὶ ἐπιτρέψαντος, ἐπὶ τὸν τάφον
κομισθεῖσα πολλὰ ὠλοφύρατο, εἶτα στέψασα καὶ κατασπασαμένη
τὴν σορόν, ἐκέλευσεν αὐτῇ λουτρὸν γενέσθαι. λουσαμένη δὲ καὶ
κατακλιθεῖσα ἄριστον ἠρίστα λαμπρόν. καί τις ἧκεν ἀπ᾽ ἀγροῦ
D κομίζων ἀγγεῖον σύκων μεστόν. τῶν δὲ φυλάκων τί φέροι ἀνα-
κρινόντων, ἐκεῖνος τὰ σῦκα ὑπέδειξεν· οἱ δὲ εἰσάγειν ἐκέλευον.
μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἡ Κλεοπάτρα δέλτον κατασεσημασμένην τῷ
Καίσαρι ἔστειλε. Καῖσαρ δὲ ὡς ἐνέτυχε λιταῖς δεομένης αὐτῆς
συνταφῆναι τῷ Ἀντωνίῳ, ταχὺ συνῆκε τὸ πεπραγμένον, καὶ κατὰ
τάχος τοὺς σκεψομένους τὸ γενόμενον ἔπεμψεν. οἱ δρόμῳ κατα-
λαβόντες εὗρον αὐτὴν τεθνηκυῖαν ἐν χρυσῇ κλίνῃ κεκοσμημένην
βασιλικῶς. τῶν δὲ γυναικῶν ἡ μὲν Εἰρὰς πρὸς τοῖς ποσὶν ἀπ-
έθνησκεν, ἡ δὲ Χαρμόνιον ἤδη καρηβαροῦσα καὶ σφαλλομένη
κατεκόσμει τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν ἐκείνης διάδημα. εἰπόντος δέ

3 τέλος] καὶ τέλος B. 6 αὐτὴν] αὐτῷ A. 9 ἐπενέγκῃ A cum Plutarcho, ἐνέγκῃ PW. 20 γυναικῶν A Plutarchus, θεραπαινῶν PW. εἱρὰς A. 21 Χάρμιον Plutarchus. 22 τὴν add A.

cum ad eius genua provoluta recumbere iussa esset, eum voce tremula et oculis fletu confectis assidentem perinde oravit ac si vitae cupidissima esset, postremo pecuniae descriptionem ei obtulit. Caesar eam vitae cupidam esse ratus, gravisus est: ac se omni spe illam splendidius tractaturum pollicendo decepisse putans, ipse magis est deceptus. cum enim illa cognovisset eum terra per Syriam iturum, ipsam vero post triduum Romam missurum, oravit ut Antonio parentare liceret. quo permisso ad monumentum perlata, magno luctu edito, loculoque coronis et inferiis ornato, balneum sibi parari iussit. dum lota accumbit splendideque prandet, quidam ex agro vas plenum ficubus portans, a custodibus quid ferret rogatus, ostensis ficubus ingredi iussus est. post prandium Cleopatra litteras obsignatas Caesari misit, quibus orabat ut cum Antonio sepeliretur. unde ille statim intellexit quid actum esset, ac rem explorari iussit. qui missi erant, cum propere accurrissent, mortuam eam in aureo lecto regaliter ornatam invenerunt, altera eius ancilla Irade ad pedes illius exspirante, altera Charmonio ex gravedine capitis iam labescente, et diadema Cleopatrae exornante. cui cum quidam dixis-

τινος "καλὰ ταῦτα, Χαρμόνιον", "κάλλιστα μὲν οὖν" ἔφη "καὶ P I 530
πρέποντα τῇ τοσούτων ἀπογόνῳ βασιλέων." καὶ ταῦτα εἰποῦσα
παρὰ τὴν κλίνην ἔπεσε καὶ αὐτή.

Λέγεται δὲ ἀσπίδος δήγματι θανεῖν κομισθείσης μετὰ τῶν
σύκων. οἱ δ' ἐν ὑδρίᾳ τηρεῖσθαι τὴν ἀσπίδα φασίν, ἠλακάτῃ
δὲ χρυσῇ τῆς Κλεοπάτρας ἐκκαλουμένης αὐτὴν καὶ ἀγριαινούσης
ὁρμήσασαν ἐμφῦναι αὐτῆς τῷ βραχίονι. λέγεται δὲ καὶ φάρμακον
αὐτὴν ἔχειν ἐν κνηστίδι κοίλῃ, καὶ τὴν κνηστίδα κρύπτειν τῇ κόμῃ.
ὁ δὲ Δίων βελόνην αὐτὴν εἶναί φησιν, ᾗ τὰς τρίχας ἀνεῖρεν, ἰῷ
περικεχρισμένην, δύναμιν ἔχοντι, ἂν αἵματος ἅψηται, ὡς τάχι- B
στα καὶ ἀλυπότατα φθείρειν. ἣ μὲν οὖν ἀπώλετο, τὸ δ' ἀληθὲς
οὐκ ἐγνώσθη, ἢ ὅτι περὶ τὸν ἐκείνης βραχίονα δύο νυγμαὶ ὤφθη-
σαν λεπταί τε καὶ ἀμυδραί, οὔτε δὲ φαρμάκου τι σημεῖον περὶ
τὸ σῶμα ἐκείνης ἐξήνθησεν οὔτε τὸ θηρίον εὑρέθη, εἰ μή τινας
συρμοὺς αὐτοῦ παρὰ θάλασσαν, ᾗ τὸ δωμάτιον ἀφεώρα καὶ W II 161
θυρίδες ἦσαν, ἰδεῖν ἔφασκον. εἴκασται δὲ ἐξ ἀσπίδος αὐτὴν
θανεῖν, ὅτι πολλὰ πρώην συνῆγε θανάσιμα φάρμακα, καὶ ταῦτα
τοῖς κατεψηφισμένοις θάνατον προὔβαλλε· καὶ τὰ μὲν ὠκύμορα
κατελάμβανεν, ὀδυνηρὸν δ' ἐπάγοντα θάνατον, τὰ δὲ πρᾳότερα C
μέν, διὰ χρόνου δέ γε κατεργαζόμενα· μόνον δ' εὕρισκε τὸ δῆγμα

1 καὶ πρέποντα om A. 4 τῶν om A. 7 ὁρμήσασαν om B. 9 Δίων] Hist. Rom. 51 14. 12 ἐκείνης om A. 13 οὔτε ABC, οὐδὲ PW. 19 ἐπαγάγοντα B. 20 χρόνου ABC, χρόνον PW.

set "pulchra vero ista sunt, Charmonium", illa "pulcherrima" inquit "et decora tot regibus oriundae." his dictis et ipsa iuxta lectum exanimis concidit.

Fertur autem Cleopatra morsu aspidis serpentis periisse, una cum ficubus allatae: alii in hydria asservatam tradunt aspidem, et colu aurea lacessitam et irritatam eius brachium mordicus arripuisse. dicitur et venenum in cultello cavo habuisse, quem capillo occultaverit. Dion autem refert acum qua capillum discriminaret veneno inunctam fuisse: cuius veneni ea vis esset, ut cum sanguinem attigisset, celerrime et minima cum molestia exitium afferret. utcunque sit, illa periit: veritas ignoratur, nisi quod in eius brachio duae vibices tenues et obscurae apparuerunt, in corpore nulla veneni indicia sunt animadversa: neque serpens ipse repertus est, nisi quod nonnulli dixerunt se tractus illius quosdam iuxta mare, quo conclave adspectabat et fenestrae erant, conspexisse. caeterum coniectura fuit eam aspidis morsu periisse, quod multa letalia venena pridem collegerat, eaque damnatis capitis proponebat, quorum alia mortem celerem cum magno cruciatu afferrent, alia mitiora tardiorem. solum autem morsum aspidis observarat veternum

τῆς ἀσπίδος ἄνευ σπασμοῦ κάρον ὑπνώδη ἐφελκόμενον ἱδρῶτι μαλακῷ καὶ τῶν αἰσθητηρίων ἀμαυρώσει ῥᾳδίως ἀπονεκροῦν.

Ἀκούσας δὲ ὁ Καῖσαρ τὴν τελευτὴν αὐτῆς ἐξεπλάγη, καὶ φάρμακα τῷ σώματι καὶ ψύλλους ἐπήνεγκεν. οἱ δὲ ψύλλοι ἄνδρες εἰσί (γυνὴ γὰρ τὴν δύναμιν ταύτην ἔχειν οὐ πέφυκεν), δύνανται δὲ πάντα ἰὸν παντὸς ἑρπετοῦ, πρὶν θανεῖν τὸν δεδηγμένον ἢ τετρωμένον, ἐκμυζᾶν, καὶ αὐτοί τε μὴ βλάπτεσθαι καὶ τὸν πε-
D φαρμαγμένον θεραπεύειν. φύονται δὲ ἐξ ἀλλήλων, καὶ δοκιμάζουσι τὰ γεννηθέντα ἢ μετὰ ὄφεων ἐμβληθέντα, ἢ καὶ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἐπιβληθέντων ἰοβόλοις τισίν· οὔτε γὰρ τῷ παιδί τι λυμαίνονται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐσθῆτος αὐτοῦ ναρκῶσιν.

Ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ ἐπὶ τῇ τῆς γυναικὸς τελευτῇ καὶ ἠχθέσθη καὶ τὴν εὐγένειαν αὐτῆς ἐθαύμαζε, καὶ συνταφῆναι τῷ Ἀντωνίῳ ἐκέλευσε πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. ἐντίμου δὲ καὶ αἱ θεράπαιναι ταφῆς ἔτυχον ἐκείνου προστάξαντος. ἐτελεύτησε δὲ Κλεοπάτρα μὲν τεσσαρακοντοῦτις ἑνὸς δέοντος, τούτων δύο καὶ εἴκοσι βασιλεύσασα, πλείω δὲ τῶν δεκατεσσάρων Ἀντωνίῳ συνάρξασα· Ἀντώνιον δὲ οἱ μὲν ἓξ οἱ δὲ τρισὶν ὑπερβαλεῖν φασι τὰ
P I 531 πεντήκοντα. τὸν δὲ τοῦ Ἀντωνίου υἱὸν Ἄντυλον τὸν ἐκ τῆς Φουλβίας καὶ τὸν τῆς Κλεοπάτρας τὸν Καισαρίωνα ὁ Καῖσαρ ἀπέκτεινεν.

10 τι add A Dio. 11 τῆς om C. 12 καὶ add A. 13 εὐγένειαν αὐτῆς A Plutarchus, εὐγένειαν ἐκείνης B, ἐκείνης εὐγένειαν PW. 18 Ἀντώνιον] καὶ ἀντώνιον B. 19 τὸν ἐκ τῆς Φουλβίας] Dio 51 6. 20 ἀπέκτεινεν ὁ καῖσαρ A.

soporiferum cum molli sudore citra convulsionem inducere et sensibus hebetatis leviter exstinguere.

Caesar eius interitu audito obstupuit, et cadaveri remedia et Psyllos adhibuit. Psylli autem viri sunt (nulla enim mulier ea vi praedita est) qui quodvis venenum cuiusvis serpentis, priusquam is qui morsus aut vulneratus est moritur, exsugendo nec ipsi laeduntur et venenis infecto salutem afferunt. propagantur alii ex aliis, et foetus explorant vel in serpentes coniectos, vel eorum fasciis serpentibus iniectis: qui nec puerum laedunt et vestibus illius tecti torpescunt.

Caesar igitur Cleopatrae obitu doluit, generosam eius indolem admiratus, eamque magnifice regaliterque cum Antonio sepeliri iussit. sunt et ancillae iussu illius honorificam sepulturam assecutae. obiit Cleopatra annos undequadraginta nata, e quibus duos et viginti regnavit, amplius quattuordecim cum Antonio imperavit. Antonium vero alii tres alii sex et quinquaginta vixisse annos tradunt. eius ex Fulvia filium Antyllum et Cleopatrae filium Caesarionem Caesar interfecit.

Ἀντώνιος μὲν οὖν καὶ Κλεοπάτρα οὕτως ἀπήλλαξαν· Καῖσαρ δὲ τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως νεκρὸν εἶδε καὶ προσήψατο αὐτοῦ. τὰ δὲ τῶν Πτολεμαίων σώματα, καίτοι τῶν Ἀλεξανδρέων δεῖξαί οἱ καὶ ταῦτα βουληθέντων, ἰδεῖν οὐκ ἠθέλησεν, εἰπὼν ὅτι "βασιλέα ἀλλ' οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπεθύμησα." οὐδὲ τῷ Ἄπιδι ἐντυχεῖν ἐπείσθη, λέγων ὅτι "θεοὺς ἀλλ' οὐχὶ βοῦς προσκυνεῖν εἴθισμαι." τὴν δ' Αἴγυπτον ὑποτελῆ ἐποίησε, χρήματά τε πάμπολλα εὗρε καὶ πάντα ἀφείλετο. καὶ τὰ ἐκεῖ ὡς αὐτῷ B ἐδόκει διοικησάμενος εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς Συρίας ἀπῆλθε καὶ ἐκεῖ παρεχείμασεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τότε καὶ πρότερον, ὅτε τὴν ναυμαχίαν ἐνίκησε, πολλὰ ἐς τιμὴν αὐτῷ ἐψηφίσαντο. κατὰ δὲ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν ἐς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθη. καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντος ἔθυσαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὁ ὕπατος ἐβουθύτησεν, ὃ μήπω πρότερον ἐπ' ἄλλῳ ἐγένετο. ἑώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια. καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πᾶσαι γεγόνασι· τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαις ἐπαρκέσαι. παρεκομίσθη δὲ καὶ στήλη τῆς C Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅ τε Ἀλέξανδρος ὁ καὶ Ἥλιος, καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. ἐφ' ἅπασι δ' ὁ Καῖσαρ ἐσήλασε. καὶ θεωρίαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγένοντο.

6 προσκυνεῖν] ἰδεῖν A. 8 τε] δὲ A. 12 τὴν alterum om A. 16 πᾶσαι] πᾶσι A. 20 ὁ καὶ A Dio, ὁ PW. 21 δ' ὁ] δὲ καὶ A.

Cleopatra atque Antonio ad hunc modum sublatis Caesar Alexandri regis corpus vidit et attrectavit. Ptolemaeorum etiam Alexandrinis ostendere volentibus recusavit: se enim regem videre cupivisse, non cadavera. neque Apidem adire voluit: quod deos, non boves adorare consuevisset. Aegyptum tributariam fecit, et pecuniam omnem quam ibi maximam repperit secum avexit. rebus in Aegypto suo arbitratu ordinatis per Syriam in Asiam abiit, ibique hibernavit. Romani vero et tum et prius etiam Actiacam victoriam adepto plurimos honores decreverunt. sub aestatem in Graeciam et Italiam traiecit. eo Romam ingresso populus sacrificavit et consul bovem immolavit: quod nulli prius acciderat. triumphum per triduum egit. pompae omnes illustres fuerunt: nam tantum manubiarum adfuit, ut iis omnibus sufficerent. est et Cleopatrae statua in lecto traducta, eius brachio aspide inhaerente. inter alios captivos etiam liberi eius, Alexander qui et Sol, et Cleopatra quae et Luna dicebatur, in triumpho ducti sunt. post omnia Caesar invectus spectacula per multos dies edidit.

32. Καὶ ὁ Κράσσος ὁ Μάρκος κατὰ τούτους τοὺς χρόνους εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμφθεὶς πολλοῖς ἐπολέμησεν ἔθνεσι, καὶ τὰ μὲν ἐνίκησε τὰ δὲ προσηγάγετο. τὰ δ' ἔθνη ταῦτα πάλαι μὲν Μυσοί τε καὶ Γέται ἐκέκληντο, πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ τε Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν D νεμόμενοι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου τινὲς αὐτῶν καὶ ἄλλοις ὀνόμασιν ἐπεκλήθησαν. καὶ μετὰ ταῦτα πάνθ' ὅσα ὁ ποταμὸς ὁ Σαῦος εἰς τὸν Ἴστρον ἐμβάλλων ὑπὲρ τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Μακεδονίας τῆς τε Θρᾴκης ἀπὸ τῆς Παννονίας ἀφορίζει, εἰς τὸ τῆς Μυσίας προκεχώρηκεν ὄνομα. καὶ ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε πολλά εἰσιν ἔθνη καὶ οἱ Τριβαλλοὶ προσαγορευθέντες οἵ τε κεκλημένοι W II 162 Δαρδάνιοι.

Ταῦτα μὲν οὖν ἔν τε τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ δημοκρατίᾳ ταῖς τε δυναστείαις πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἔπραξάν τε Ῥωμαῖοι καὶ ἔπαθον, ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο, καίτοι τοῦ Καίσαρος τά τε ὅπλα καταθέσθαι βουλευομένου καὶ τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ δήμῳ ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. τὴν P I 532 μέντοι γνώμην τῷ Ἀγρίππᾳ καὶ τῷ Μαικήνᾳ, οἷς ἐπίστευε τὰ ἀπόρρητα, κοινωσάμενος, τὴν μὲν Ἀγρίππου γνώμην ἀποτρέπουσαν αὐτὸν τῆς μοναρχίας εὕρηκεν· ὁ δὲ Μαικήνας τοὐναντίον συνεβούλευεν ἅπαν, εἰπὼν ἤδη τὴν μοναρχίαν ἐπὶ πολὺ διοικῆσαι αὐτόν, καὶ ἀναγκαῖον εἶναι δυεῖν θάτερον, ἢ μεῖναι ἐπὶ τῶν αὐ-

5 τὴν ABC, γὰρ PW. 8 Σαοῦος Dio. 9 πανοννίας B. 14 τε prius om P sola. 18 ἐπίστευε A, ἐπίστευσε PW. 22 δυοῖν A.

Fontes. *Cap.* 32. *Dionis Historiae Romanae lib.* 51 *c.* 22 — *lib.* 53 *c.* 18.

32. Sub haec tempora M. Crassus in Macedoniam Thraciam et Graeciam missus et cum multis gentibus bella gerens alias vicit, alias in deditionem accepit. eae gentes olim Moesi et Getae vocabantur, omnem eum tractum qui intra Haemum et Istrum est incolentes: progressu temporis autem quaedam earum aliis nominibus sunt appellatae: deinde omnia ea quae Savus fluvius in Istrum influens supra Dalmatiam Macedoniam et Thraciam a Pannonia disterminat, Moesiae appellationem subierunt. inter eos praeter alias multas gentes sunt Triballi et Dardanii.

Haec igitur Romani sub regibus ac in libera re publica, et a potentibus oppressa annis 725 et gesserunt et pertulerunt: deinceps haud dubie sub unius potestatem reciderunt. nam cum Caesar in animo haberet armis positis imperium senatui populoque restituere, idque consilium Agrippae et Maecenati, quibus arcana sua credebat, aperuisset, Agrippa deponendae potestatis auctor ei fuit, Maecenas contrarium omnino suasit. nam cum longo iam tempore rerum potitus esset, aut potestatem ei retinendam aut ea posita pereundum esse affirmabat:

τῶν ἢ ἀπολέσθαι ταῦτα προέμενον. τοῖς γὰρ ἅπαξ μοναρχήσασιν ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι εἶναι ἀδύνατον. ὑπέθετο δὲ καὶ ὅπως ἀσφαλῶς τε καὶ δικαίως ἄρξῃ, πρὸς δὲ καὶ ἀνεπάχθως, πολὺν κατατείνας λόγον περὶ τῆς ὑποθέσεως. καὶ ἐπὶ πᾶσι ταῦτα ἐπήγαγεν "εἰ ὅσα ἕτερόν τινα ἄρξαντά σου ποιεῖν ἐβούλου, ταῦτα αὐτὸς B αὐτεπάγγελτος πράττεις, οὔτε τι ἁμαρτήσεις καὶ πάντα κατορθώσεις, ἥδιστά τε καὶ ἀκινδυνότατα ζήσεις."

Οἱ μὲν οὖν ταῦτα τῷ Καίσαρι συνεβούλευσαν, ὁ δὲ ἄμφω μὲν καὶ ἐθαύμασε καὶ ἐπῄνεσεν, εἵλετο δὲ τοῦ Μαικήνου τὴν συμβουλήν· καὶ οὔτε τὴν μοναρχίαν ἀπέθετο καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος προσειλήφει ἐπίκλησιν, οὐ τὴν ἐπὶ νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην τισί (ταύτην γὰρ πολλάκις ἐπεκλήθη), ἀλλὰ τὴν τὸ κράτος σημαίνουσαν τὸ βασίλειον. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει ἕκτον ὑπάτευσεν, Ἀγρίππα οἱ συνάρχοντος, ὃν ὑπερβαλλόντως ἐτίμα, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν Ὀκταβίαν συνῴκισε. καὶ τῆς γερουσίας πρόκριτος ἐπεκλήθη ὁ Καῖσαρ, ὡς ἐν τῇ ἀκριβεῖ δημοκρατίᾳ νενόμιστο, C ἄλλα τε πολλὰ πεποίηκεν εἰς τιμὴν τῆς Ῥώμης καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ χρήματα πολλοῖς τῶν βουλευτῶν ἐχαρίσατο λαμπρῶς πενητεύσασι, τά τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν εἰς τὸ κοινὸν ὀφειλόντων κατέκαυσε· καὶ ὅσα ἐπὶ Λεπίδου καὶ Ἀντωνίου ἀδίκως ἐγένοντο, δι' ἑνὸς προγράμματος κατέλυσεν ἅπαντα. καὶ ἐπὶ τούτοις ὑμνούμενος, ἵνα μᾶλλον τιμηθείη, καὶ παρ' ἑκόντων τὴν

3 τε add AB. ἄρξαι A. 4 καὶ ἐπὶ πᾶσι] ἐπὶ πᾶσι δὲ A. 15 ἀδελφὴν — τὴν Ὀκταβίαν] ἀδελφὴν τὴν ἰδίαν Xiphilinus: Dio ἀδελφιδῆν, Marcellam. 17 πολλὰ om A. εἰς τὴν ῥώμης τιμὴν A. 18 βουλευτῶν] πολιτῶν PW, πολιτῶν βουλευτῶν A: Dio βουλευταῖς τισι.

quod, qui semel imperarint, tuto vitam privatam agere nullo modo possent. longaque oratione monuit, quibus rationibus tuto et iuste atque etiam citra civium molestiam imperare posset, hac addita clausula "si ea quae alio imperante tibi fieri velles, ipse ultro feceris aliis, neque peccabis quicquam et omnia feliciter administrabis et suavissime nulloque cum periculo aetatem deges."

His consiliis auditis, utroque probato et collaudato, Maecenatis sententiam est secutus; et monarchia non deposita cognomentum imperatoris sibi adscivit, non illud quod antiquitus ob victoriam tribui solebat, sed id quo regia potestas significabatur. anno sequenti sextum consul factus, Agrippa collega, quem insigni honore prosequebatur desponsa etiam sorore Octavia, et princeps senatus cognominatus est, ut in liberrima civitate receptum fuerat. in honorem Romae et civium tum alia fecit, tum multos patrum ad egestatem redactos liberaliter donavit, tum veteres tabulas eorum qui in aerarios relati fuerant exussit, tum quae sub Antonio et Lepido per iniuriam acta fuerant uno decreto abolevit omnia. quas ob res cum laudibus in caelum efferretur, maioris etiam

μοναρχίαν λαβεῖν ἐπεθύμησεν, ὡς μὴ δοκοίη ἀκόντων ἄρχειν. καὶ D τοὺς αὐτῷ μάλιστα ἐπιτηδείους παρασκευάσας εἰς τὴν γερουσίαν εἰσῆλθεν ἕβδομον ὑπατεύων· καὶ παραιτεῖσθαι λέγων τὴν μοναρχίαν καὶ πάντα ὑπὸ τοῖς ἀρίστοις ποιεῖν, ἐδέετο τούτων δέξασθαι αὐτοῦ τὴν τῆς μοναρχίας ἀπόθεσιν. οἱ δὲ τῆς βουλῆς, οἱ μὲν εἰδότες τὴν γνώμην αὐτοῦ οἱ δ' ὑποπτεύοντες, οἱ μὲν ἐλέγξαι αὐτὸν οὐκ ἐβούλοντο οἱ δ' ἐδεδοίκεσαν. ὅθεν καὶ πιστεύειν αὐτῷ οἱ μὲν ἐπλάττοντο οἱ δὲ ἠναγκάζοντο· καὶ ἐβίασαν δῆθεν αὐτὸν αὐταρχεῖν. καὶ τὴν μὲν ἡγεμονίαν οὕτως παρά τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ δήμου ἐβεβαιώσατο, καὶ τὴν φροντίδα τῶν κοινῶν πᾶσαν ὑπεδέξατο. τῶν δ' ἐθνῶν τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς εἰρηναῖά τε καὶ ἀπόλεμα ἀπέδωκε τῇ βουλῇ, τὰ δ' ἰσχυρότερα ὡς ἐπικίνδυνα P I 533 τάχα καὶ σφαλερὰ κατέσχεν αὐτός, δοκήσει μὲν ὅπως ἡ γερουσία τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῷτο, αὐτῷ δ' οἱ πόνοι ἐπίκεινται, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἵνα ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἄοπλοι καὶ ἄμαχοι ὦσιν, αὐτὸς δὲ καὶ ὅπλα ἔχῃ καὶ στρατιώτας τρέφῃ. ἵνα δὲ μή τι μοναρχικὸν δοκοίη φρονεῖν, ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπονεμηθέντων αὐτῷ κατεδέξατο. τοσούτῳ γὰρ χρόνῳ αὐτὰ καταστήσειν ὑπέσχετο, λόγῳ ταῦτα ἐπαγγελλόμενος. τῆς γὰρ δεκαετίας περανθείσης ἕτερα πέντε ἔτη, εἶτ' αὖθις πέντε καὶ μετὰ τοῦτο δέκα καὶ ἕτερα πάλιν, πεντάκις αὐτῷ ἐψηφίσθη, ὥστε τῇ τῶν δεκαετηρίδων διαB δοχῇ διὰ βίου μοναρχῆσαι αὐτόν. κἀντεῦθεν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν

10 τῶν κοινῶν πᾶσαν A Dio, πᾶσαν τῶν κοινῶν PW. 12 ἀπέδωκε A Dio, προσένειμε PW. 21 πεντάκις] πέντε W contra codicum auctoritatem. "πεντάκις duo Regii et Colberteus: alter Regius καὶ πεντάκις" Ducangius. 22 μετ' αὐτῶν AC.

honoris desiderio imperium a volentibus accipere desideravit, ac ne invitis imperare videretur, subornatis intimis suis septimum consul in curia deprecatus est imperium, et summa rerum optimatibus demandata eos rogavit ut aequo animo se privatam vitam agere paterentur. at senatores eius sententiam partim scientes partim suspicantes, alii arguere nolebant, alii timebant. cum igitur ei credere alii fingerent, alii necesse haberent, imperium retinere coactus est scilicet. quo ad hunc modum a senatu populoque firmato, omnem rei publicae curam in se suscepit. provincias infirmiores ut pacatas et imbelles attribuit senatui, firmiores ut periculosas et parum tutas ipse retinuit. id eo pertinebat, ut senatus pulcherrimis imperii partibus frui, ipse labores sustinere videretur: cum id eius consilium esset, ut illi inermes et imbelles essent, ipse arma teneret et milites aleret. ac ne quid regium prae se ferret, in provincias sibi attributas imperium ad decennium accepit, quanto tempore se illas pacaturum pollicebatur. sed ea nimirum verba erant: finito enim decennio quinquennium ei decretum est, deinde alterum quinquennium, post decennium, et aliud iterum, quinta vice: ita ut decenniorum successione per omnem aetatem solus rerum potiretur. unde factum est ut impera-

αὐτοκράτορες, καίτοι διὰ βίου ἀποδεικνύμενοι, ὅμως διὰ τῶν W II 163
δέκα ἐτῶν ἀεὶ ἑώρταζον, ὡς αὖθις τότε τὴν ἡγεμονίαν ἀνανεούμενοι.

Πολλὰ δὲ καὶ τότε εἰς τιμὴν ἐψηφίσθη τῷ Καίσαρι, καὶ Αὔγουστος ἐπεκλήθη. ἐφίετο μὲν γὰρ Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι, αἰσθόμενος δὲ ὑποπτεύεσθαι ἐκ τούτου τῆς βασιλείας ἐπιθυμεῖν (οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πράγματι μὲν τὰ τῶν βασιλευομένων ὑπέμενον, τῷ δ' ὀνόματι ἤχθοντο) ἀπέσχετο τοῦ Ῥωμύλος ἐπικληθῆναι, καὶ Αὔγουστος καλεῖσθαι ἠθέλησεν, ὡς καὶ πλεῖόν τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρχων. πάντα γὰρ τὰ ἱερώτατα καὶ σεβάσμια αὔγουστα
προσαγορεύεται. ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν προσεῖπον αὐτόν, ἀπὸ C
τοῦ σεβάζεσθαι, ἐξελληνίζοντές πως, ὥσπερ τινὰ σεπτόν. ἡ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων κατοικία παλάτιον ὠνομάσθη, ὅτι ἔν τε τῷ Παλατίῳ λεγομένῳ ὄρει, ἐν ᾧ Φαυστοῦλος ᾤκει ὁ τὸν Ῥωμύλον θρεψάμενος, ὡς ἤδη ἱστόρηται, ὁ Καῖσαρ ᾤκει καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε. καὶ διὰ τοῦτο κἂν ἄλλοθί που ὁ αὐτοκράτωρ καταλύῃ, τὴν τοῦ παλατίου κλῆσιν ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ ἔχει. πᾶσα δὲ ἐξουσία, ἥ τε τοῖς ὑπάτοις τὸ παλαιὸν διδομένη καὶ ἡ τοῖς δημάρχοις καὶ ἡ τοῖς τιμηταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, τοῖς αὐτοκράτορσι δέδοται· καὶ προσέτι καὶ λελύσθαι τῶν νόμων ἐδόθη
αὐτοῖς, τουτέστιν ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης τῶν νόμων ἀνάγκης εἶναι D
καὶ μηδενὶ τούτων ἐνέχεσθαι.

6 ἐκ τούτου om C. 8 Ῥωμύλος ἐπικληθῆναι] ὀνόματος A. 14 ὁ τὸν — 15 ᾤκει add BC: eadem sed omissis ὡς ἤδη ἱστόρηται habent A et Michael Glycas Annalium p. 266 ed. Bonn. breviora sunt apud Dionem. 15 ἱστόρηται] p. 10 v. 10. 19 τοῖς] καὶ τοῖς A. 21 ἀνάγκης τῶν νόμων B.

tores qui illum secuti sunt, cum in omnem aetatem crearentur, tamen decimum quemque annum festum agerent, imperium quasi renovantes.

Tum praeter multos alios honores etiam Augustus est cognominatus. nam cum Romulus dici cuperet, et tamen suspicionem regni concupiti vitaret (Romani enim cum ipsum regnum paterentur, nomen regni adversabantur), ea quidem appellatione abstinuit, Augustum autem se appellari voluit ut humana condicione maiorem. sic enim sanctissima quaeque et summae venerationis dicuntur. imperatorum domicilium palatium vocatur, quod in monte Palatino Caesar, ut et Faustulus Romuli nutricius, sicut supra dictum est, habitabat ibique praetorium habebat. quamobrem etsi imperator alibi diverterit, tamen eius hospitium id nomen obtinet. omnis autem potestas quae consulum, tribunorum plebis, censorum, caeterorum denique omnium olim fuerat, in imperatores est translata: atque illud etiam eis datum ut legibus soluti essent nec ullo praescripto tenerentur.

33. Ὅτε δὲ Αὔγουστος ἐπεκλήθη ὁ Καῖσαρ, σημεῖον οὐ
μικρὸν τότε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐγένετο· ὁ γὰρ Τίβερις πελα-
γίσας πᾶσαν τὴν πεδιάδα τῆς Ῥώμης κατέλαβεν ὥστε πλεῖσθαι.
καὶ οἱ μάντεις ὅτι τε ἐπὶ μέγα αὐξήσει καὶ ὅτι πᾶσαν τὴν πόλιν
ὑποχειρίαν ἕξει ἐκ τούτου προεῖπον. ὁ δὲ τά τε ἄλλα τὰ τῇ ἀρχῇ
προσήκοντα προθυμότερον ἔπραττεν, ὡς ἐθελόντων ἄρχων, καὶ
ἐνομοθέτει. οὐ μέντοι πάντα ἐθελογνωμονῶν ἐνομοθέτει, ἀλλ'
ἔστιν ἃ καὶ ἐς τὸ δημόσιον προετίθει, ὅπως, ἄν τι μὴ ἀρέσῃ,
P I 534 ἐπανορθώσῃ· καὶ προετρέπετο πάντα συμβουλεύειν αὐτῷ εἴ τίς τι
ἄμεινον γνοίη αὐτοῦ. καὶ τοὺς ὑπάτους, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόν-
των ἕνα παρ' ἑκάστων, καὶ ἐκ τοῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεν-
τεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν
καὶ πᾶσι κοινοῦσθαι τὰ βουλευόμενα. ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐδίκαζε
μετ' αὐτῶν. ἔκρινε μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ βουλή, καὶ
πρεσβείαις καὶ κηρυκείαις ἐχρημάτιζεν. ὅ τε δῆμος εἰς τὰς ἀρχαι-
ρεσίας συνελέγετο, οὐ μέντοι ἐπράττετό τι ὃ μὴ ἐκείνῳ ἤρεσκε.
καὶ τοὺς ἄρξοντας τοὺς μὲν αὐτὸς προεβάλλετο, τοὺς δὲ ἐς τὸ
κοινὸν ἐποιεῖτο, ἐπιμελούμενος ὥστε μήτ' ἀνεπιτήδειοι μήτ' ἐκ
B παρακελεύσεως ἢ καὶ ἐκ δεκασμοῦ ἀποδείκνυνται. καὶ ἔθνη τὰ μὲν
δι' ἑαυτοῦ τὰ δὲ δι' ἑτέρων τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ὑπέταξεν.

7 ἰδιογνωμονῶν Dio. 9 αὐτῷ] αὐτοῦ C. 12 παρελάμβανεν om A. 18 ὥστε — 19 ἀποδείκνυνται: Dio ὅπως — ἀποδεικνύωνται.

Fontes. *Cap.* 33. *Dionis Historiae Romanae lib.* 53 *c.* 20 — *lib.* 54 *c.* 3.

33. Quo die Caesar Augustus cognominatus est, noctu magnum prodigium exstitit. Tiberis enim omnia Romanae urbis plana loca sic inundavit ut navigarentur. quo vates portendi affirmarunt, fore ut urbem amplificaret et totam in potestate sua haberet. is vero cum alia ad imperium pertinentia, ut qui volentibus imperaret, alacrius administravit, tum leges sanxit; nec tamen suapte auctoritate omnes, sed quasdam ad populum tulit, ut quae displicerent, ea corrigeret: hortans omnes ut si quid melius scirent monerent. consules item et e caeteris magistratibus singulos, et e senatorum numero quindecim ad semestre in consilium adhibuit, ut per eos omnibus ea communicaret quae deliberanda essent: interdum etiam ius cum eis dixit. nam senatus etiam per se suffragia ferebat, legatisque et caduceatoribus respondebat. populus quamvis ad comitia conveniret, nihil tamen gerebatur quod illi displiceret. magistratus partim ipse designavit, partim arbitrio populi designandos permisit: in id intentus, ne inepti neve per ambitum et largitiones aliqui crearentur. gentes quasdam per semetipsum, partim per alios Romano imperio subiecit.

Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου ἄρχων Αἴλιος Γάλλος ἐπὶ Ἀραβίαν τὴν
εὐδαίμονα καλουμένην, ἧς Σάβος ἐβασίλευεν, ἐστράτευσε τότε.
καὶ οὐδεὶς μὲν ἐνώπιον αὐτοῦ ἔστη τῶν πολεμίων, οὐ μὴν ἀπόνως
προὐχώρει. ἥ τε γὰρ ἐρημία καὶ ὁ ἥλιος τά τε ὕδατα φύσιν
ἄτοπον ἔχοντα σφόδρα αὐτοὺς ἐταλαιπώρησεν, ὥστε τὸ πλεῖον
φθαρῆναι τῆς στρατιᾶς. τὸ δὲ νόσημα τῇ κεφαλῇ ἐνσκῆπτον
ἐξήραινεν αὐτήν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτίκα ἀπώλλυε, τῶν δὲ περι-
γενομένων ἐς τὰ σκέλη κατῄει, ἅπαν τὸ μεταξὺ τοῦ σώματος C
ὑπερβαῖνον, καὶ αὐτοῖς ἐλυμαίνετο. ἴαμά τε οὐδὲν ἦν ἢ εἴ τις
ἔλαιον οἴνῳ μεμιγμένον ἠλείψατο· τὰ δὲ πάνυ ὀλίγοις ἦν· ἥ τε
γὰρ χώρα οὐδέτερον αὐτῶν φέρει, κἀκείνοις οὐκ ἄφθονα ταῦτα
προπαρεσκεύαστο. κἂν τῷ πόνῳ τούτῳ καὶ οἱ βάρβαροι σφίσιν
ἐπιτιθέμενοι τά τε χωρία ἃ πρὶν ἀφῄρηντο ἐκομίσαντο, καὶ τοὺς
περιλειφθέντας ἐκ τῆς χώρας ἐξήλασαν.

Ὁ δ' Αὔγουστος ἑνδέκατον ὑπατεύσας ἐνόσησεν ὥστε μηδ'
ἐλπίδα σχεῖν σωτηρίας, καὶ ὡς τελευτήσων διέθετο, καὶ διάδοχον
μὲν οὐδένα ἀπέδειξε, τῷ Πείσωνι δὲ τάς τε δυνάμεις καὶ τὰς D
κοινὰς προσόδους εἰς βιβλίον γράψας ἔδωκε, τῷ δ' Ἀγρίππᾳ τὸν
δακτύλιον ἐνεχείρισεν. Ἀντώνιος δέ τις Μούσας οὕτω κακῶς
αὐτὸν διακείμενον ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέρρωσε. W II 164
διὸ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ
δακτυλίοις χρυσοῖς, ἀπελεύθερος ὤν, ἐπετράπη κεχρῆσθαι, ἀτέ-

2 καλουμένην add AB Dio. Σαβὼς Dio, Σαμῶς Xiphilinus: Strabo Σάβος. 3 αὐτοῦ ἐνώπιον A. 14 περιληφθέντας A. 18 ἐγγράψας A, ἐσγράψας Dio. 20 ἀνέσωσε Dio.

At. Aegypti praetor Aelius Gallus expeditione in Arabiam felicem, cui Sabos imperabat, suscepta, etsi ei resistebat nemo, non tamen citra aerumnam est progressus. nam et solitudine et solis ardore et aqua insalubri milites graviter sunt afflicti, ut maxima pars exercitus ex morbo quo capita exsiccabantur interiret. is multos statim perimebat: si qui vero evadebant, in eorum pedes toto reliquo corpore incolumi desidebat eosque vexabat: nec ullum erat remedium aliud, nisi ut oleo vino temperato inungerentur. id vero perpaucis suppetebat: nam ea regio neutrum gignit, neque illi magnam copiam praepararant. in ea lue barbari quoque, receptis locis quae amiserant, eorum reliquias regione expulerunt.

Augustus vero undecimo consulatu sine ulla spe salutis aegrotans ut moriturus testamentum fecit, nec imperii successore ullo relicto libellum in quo legiones et publicos reditus perscripserat Pisoni tradidit, Agrippae anulum porrexit. sed ab Antonio Musa lotionibus et potionibus frigidis est recreatus. qua de causa medicus et ab illo et a senatu pecuniam et ius aurei anuli, quamvis libertinus, accepit, impunitate et

λειάν τε αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις τοῖς οὖσί τε καὶ τοῖς ἐσομένοις παρέσχοντο. οὕτω δὲ σωθεὶς εἰς τὸ συνέδριον τὰς διαθήκας εἰσήνεγκε, καὶ ἀναγνωσθῆναι ἐπέτρεπεν, ἐνδεικνύμενος ὅτι οὐδένα τῆς ἀρχῆς διάδοχον καταλέλοιπεν· οὐ μέντοι καὶ ἀνέγνω αὐτάς τις.

Λιμοῦ δὲ τῷ ἑξῆς ἔτει καὶ λοιμοῦ γενομένου ἐν πάσῃ τῇ
P I 535 Ἰταλίᾳ, νομίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι οὐκ ἄλλως ταῦτα συμβεβηκέναι ἢ ὅτι μὴ καὶ τότε ὑπατεύοντα τὸν Αὔγουστον ἔσχον, δικτάτορα αὐτὸν ἠθέλησαν προχειρίσασθαι, καὶ τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον κατακλείσαντες ἠνάγκασαν τοῦτο ψηφίσασθαι. καὶ αὐτῷ προσῆλθον δεόμενοι λεχθῆναι δικτάτορα καὶ τῆς τοῦ σίτου συναγωγῆς ἐπιμελητήν. καὶ ὃς τὴν μὲν τοῦ σίτου φροντίδα ἐδέξατο, τὴν δικτατορίαν δὲ οὐ προσήκατο, ἀλλ᾽ ἐπεὶ μήτε διαλεγόμενος αὐτοῖς μήτε δεόμενος ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα διέρρηξεν· ὀρθῶς γὰρ καὶ συνετῶς τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως ἐφυλάξατο καὶ ἐπίφθονον,
B ὑπὲρ τοὺς δικτάτορας ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμήν. ἐπιβουλὴν δὲ κατ᾽ αὐτοῦ συστησαμένων τινῶν, αὐτοί τε καὶ οἱ συνωμόται ἐρήμην ἥλωσαν ὡς φευξόμενοι, οὐ πολλῷ δ᾽ ὕστερον ἀπεσφάγησαν.

34. Μετὰ ταῦτα δ᾽ εἰς Σικελίαν ἦλθε. κἀκεῖ ὄντος ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων τοὺς ὑπάτους χειροτονῶν ἐστασίασεν, ὡς κἀντεῦθεν δειχθῆναι ὅτι ἀδύνατον ἦν δημοκρατουμένους αὐτοὺς σωθῆναι. οὕτω γὰρ ἐθορύβησαν καὶ ἅπαντα συνετάραξαν, ὥστε

1 τε alterum add A.

Fontes. *Cap. 34. Dionis Historiae Romanae lib. 54 c. 6 — c. 35.*

ipsi et medicis omnibus et tum et in posterum data. ita conservatus testamentum in concilium illatum recitari iussit, ut ostenderet se nullum successorem scripsisse: sed id a nemine lectum est.

Anno sequenti cum peste et fame per totam Italiam laboraretur, Romani opinantes non aliam eorum malorum esse causam quam quod Augustus tum quoque consul non creatus esset, dictatorem eum dicere voluerunt, et senatum in curia conclusum hoc decernere coegerunt, eumque orarunt ut et dictatorem et rei frumentariae procuratorem se dici pateretur. is vero annonae curationem suscepit, dictaturam repudiavit; et cum neque dissuadendo neque rogando quicquam proficeret, vestem suam laceravit, recte prudenterque vitato inviso et odioso nomine, cum dignitatem et potestatem dictatura superiorem obtineret. quidam, qui insidias ei compararant, indicta causa exsilio multati nec multo post una cum coniuratis interfecti sunt.

34. Deinde cum in Sicilia abesset, in comitiis consularibus seditio orta est: ut vel ex eo perspicuum esset Romanos libera re publica incolumes esse non posse. ita enim tumultuati sunt, ita turbarunt omnia,

καὶ τὸν Αὔγουστον ὑπὸ τῶν ἐμφρόνων ἀνακληθῆναι. ἀγανακτήσας δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Αὔγουστος, καὶ μήτε ἀεὶ τῇ Ῥώμῃ σχολάζειν δυνάμενος μήτ' αὖ ἄναρχον αὐτὴν καταλείπειν τολμῶν, ἐζήτει C αὐτῇ ἐπιστῆσαί τινα. καὶ ἔκρινε μὲν τὸν Ἀγρίππαν πρὸς αὐτὸ ἐπιτηδειότατον, βουληθεὶς δὲ καὶ μεῖζον αὐτῷ περιθεῖναι ἀξίωμα, ἵνα ἐκ τούτου ῥᾷον αὐτῶν ἄρχῃ, κατηνάγκασεν αὐτὸν τὴν γυναῖκα ἀφέντα τῇ αὑτοῦ θυγατρὶ συνοικῆσαι τῇ Ἰουλίᾳ, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην αὐτίκα ἐπί τε τῷ γάμῳ καὶ ἐπὶ τῇ μεταχειρίσει τῆς πόλεως ἔπεμψε, διά τε τἆλλα καὶ ὅτι Μαικήνας εἶπε τῷ Καίσαρι ὡς "τηλικοῦτον αὐτὸν πεποίηκας ὥστε ἢ γαμβρόν σου γενέσθαι χρῆναι ἢ φονευθῆναι." Ἀγρίππας οὖν οἰδοῦντα εὑρὼν ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ πράγματα κατεστήσατο. ὁ δ' Αὔγουστος D τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διοικήσας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεραιώθη, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν διαγαγὼν εἰς τὴν Σάμον ἔπλευσε, κἀκεῖ χειμάσας εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῷ ἔαρι ἐκομίσθη, καὶ τά τε ἐκεῖ καὶ τὰ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ διέταξε, καὶ τοὺς Κυζικηνοὺς ἐδουλώσατο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς μαστιγώσαντες ἔκτειναν· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τοῖς Τυρίοις καὶ τοῖς Σιδωνίοις ἐποίησεν, ἐν τῇ Συρίᾳ γενόμενος. ἡ Ἰουλία δὲ τὸν Γάϊον ἔτεκε. καὶ ὁ Αὔγουστος ἐθνῶν ἡγεμονίας τισὶ δεδωκὼς ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον, κἀκεῖ καὶ αὖθις ἐχείμασε καὶ πολλὰ διῴκησεν· ἀφίκοντο γὰρ ἐνταῦθα πρεσβεῖαι πλεῖσται· καὶ οἱ Ἰνδοὶ τότε φιλίαν ἐποιήσαντο, δῶρα πέμψαντες ἄλλα τε καὶ τίγρεις, πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθείσας. αὖθίς τε στάσις ἐν P I 536

1 ἀγανακτήσας δ'] καὶ ἀγανακτήσας A. 15 τε add A Dio.

ut Augustus a prudentioribus arcesseretur. id iniquo ferens animo, cum neque Romae semper vacari posset neque urbem sine magistratu relinquere auderet, de aliquo cui summam rerum mandaret deligendo deliberavit. quam ad rem cum aptissimus Agrippa videretur, et quo maiori esset auctoritate, dignitatem illius augere vellet, eum coegit relicta uxore Iuliam filiam ducere; ac statim Romam et ad nuptias contrahendas et ad magistratum ineundum cum aliis de causis, tum quod Maecenas dixerat eum tantum esse factum ab ipso Caesare ut aut generum deligi aut occidi oporteret, ablegavit. Agrippa igitur rem Romanam fluctuantem composuit: Augustus Sicilia ordinata in Graeciam traiecit: qua constituta Samum navigavit, ibique hieme exacta verno tempore in Asiam profectus cum eam provinciam et Bithyniam ordinasset, Cyzicenos in servitutem redegit, quod Romanos cives flagris caesos occiderant. eodem modo Tyrios et Sidonios, cum in Syriam venisset, tractavit. interea Iulia Gaium peperit. Augustus ubi certos homines provinciis praefecit, denuo Sami hibernavit, ibique multis negotiis et plurimis legationibus audiendis occupatus fuit. tum Indi amicitiam cum eo fecerunt, tigridibus dono datis: quas Romani tum primum viderunt. Romae autem denuo

τῇ Ῥώμῃ συνέβη καὶ σφαγαὶ γεγόνασι διὰ τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. μαθὼν οὖν ταῦθ' ὁ Καῖσαρ, καὶ συνιδὼν ὅτι οὐδὲν πέρας γενήσεται τοῦ κακοῦ, εἰς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη καὶ αὐτὸς ἀπέδειξεν ὕπατον. ἐπεὶ δὲ ὑπαντῆσαι αὐτῷ πάντες παρεσκευάζοντο, νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν ἀνεκομίσθη· ὃ καὶ πολλάκις ἐποίησε, καὶ ἐξιὼν τοῦ ἄστεος καὶ ἐπανιών, ἵνα μηδενὶ ὀχληρὸς εἴη. εἶτα τῶν τρόπων ἐπιμελητὴς καὶ τιμητὴς εἰς πενταετίαν παρακληθεὶς
B ἐχειροτονήθη, τὴν δὲ τῶν ὑπάτων τιμὴν διὰ βίου ἔλαβε. τινῶν
W II 165 δ' αἰτίας σχόντων ἐπιβουλεύειν αὐτῷ καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ, ἄλλους μέν τινας ἐδικαίωσε, τὸν δὲ Λέπιδον ἐμίσει μὲν καὶ δι' ἄλλα καὶ ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, οὐ μέντοι καὶ ἀποκτεῖναι ἠθέλησεν, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως προεπηλάκιζε καὶ ἐχλεύαζεν. ἔθετό τε καὶ ἄλλους νόμους, καὶ τὸ τοὺς δεκάσαντάς τινας ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐς πέντε ἔτη αὐτῶν εἴργεσθαι· τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις ἐπιτίμια ἔταξε, τοῦ δὲ γάμου καὶ τῆς παιδοποιίας ἆθλα ἔθηκε. κἀπειδὴ πολὺ πλεῖον τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν,
C ἐπέτρεψε καὶ ἀπελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι πλὴν τῶν βουλευτῶν ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποιίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. ἐπεὶ δὲ βρέφη τινὲς μνηστευόμενοι τὰς μὲν τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο τιμάς, τὸ δ' ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἰσχύειν μνηστείαν μεθ' ἣν οὐ δύο διελθόντων ἐτῶν εὐθὺς γαμήσει τις, τουτέστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι· δώδεκα δὲ ταῖς κό-

3 ὑπείχθη A. 5 ὃ καὶ πολλάκις — 6 ὀχληρὸς εἴη Dio alio loco narrat, Xiphilinus hic. 14 ταῖς] τοῖς A. 16 πλεῖον πολὺ C. 21 εὐθὺς om A Dio. 22 δεκέτην B. δὲ] γὰρ Dio.

tumultuatum est ob comitia consularia, et caedes factae. quo cognito Caesar, quia nullum mali finem fore providebat, Romam propere contendit et ipse consulem designavit. et quia se omnes ut procederent obviam parabant, noctu ingressus est; atque id tam in egressu quam ingressu urbis saepius fecit, ne cuiquam esset gravis. deinde precibus ab eo impetratum est ut morum magistrum et censorem in quinquennium se creari pateretur: consularem vero dignitatem in omnem aetatem accepit. cum quidam ob insidias, quas et ipsi et Agrippae fecissent, accusati essent, alios quosdam supplicio affecit, Lepidum autem cum aliis de causis tum ob insidias a filio illius sibi factas invisum non occidit sed alias aliter ludibrio et contemptui habuit. praeter leges alias illam quoque tulit ut, qui in comitiis suffragia corrupissent, magistratibus quinquennium excluderentur. vitae caelibi tam virorum quam mulierum poenas, coniugio et procreationi liberorum praemia proposuit; et quia plures erant patricii mares quam femellae, permisit etiam libertinas ducere si qui vellent, senatoribus exceptis, eorumque progeniem legitimam esse iussit. iam quia nonnulli infantibus sibi desponsis, cum fraudem legi facerent, praemiis coniugum fruebantur, sanxit ne qua sponsalia rata essent nisi post biennium nuptiae celebrarentur, hoc est, ut puellae non minores decem

ραις ἔτη εἰς τὴν τοῦ γάμου ὥραν πλήρη νομίζεται. ὁ δὲ Ἀγρίππας καὶ ἕτερον υἱὸν ἐκ τῆς Ἰουλίας ἐγείνατο, Λούκιον ὀνομασθέντα· ὃν Αὔγουστος καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Γάϊον εἰσεποιήσατο, D καὶ διαδόχους τῆς ἀρχῆς αὐτόθεν ἀπέδειξεν, ἵν' ἧττον ἐπιβουλεύηται. ἑστιώμενος δέ ποτε παρὰ Πωλίωνι, ἀνδρὶ πλουσίῳ μὲν σφόδρα ὠμῷ δὲ λίαν καὶ ἀπηνεῖ, ἐπεὶ ὁ οἰνοχόος ἐκείνου κύλικα κρυσταλλίνην κατέαξε καὶ ἐς τὰς μυραίνας ὡρίσθη παρὰ τοῦ δεσπότου ἐμβληθῆναι (ἔτρεφε γὰρ ἐν δεξαμεναῖς τοιαύτας, ἀνθρώπους δεδιδαγμένας ἐσθίειν, καὶ τοὺς δούλους αὐταῖς οὓς θανάτου παρέβαλλε), παρῃτεῖτο τὴν τιμωρίαν ὁ Καῖσαρ τοῦ οἰνοχόου· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε τὸν Πωλίωνα, "φέρε" φησίν "ὅσα τοιαῦτα ἔχεις ἐκπώματα ἢ καὶ ἕτερα ἔντιμα, ἵν' αὐτοῖς χρήσωμαι." κομισθέντα δὲ συνέτριψεν, εἰπὼν ἵνα μὴ διὰ ταύτας κολά- P I 537 ζοιντο ἄνθρωποι. ὁ δὲ Πωλίων πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀπολωλότων τῆς μιᾶς ἐπελάθετο κύλικος, καὶ τὸν οἰνοχόον τιμωρήσασθαι μὴ δυνάμενος, ὅτι ἐπὶ πολλοῖς τὸ αὐτὸ ἐπεποιήκει ὁ Αὔγουστος, καὶ ἄκων ἡσύχασεν.

Ἀγρίππας δὲ νοσήσας ἐν Καμπανίᾳ ἀπέθανεν· οὗ ὁ Καῖσαρ παραγενόμενος τό τε σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προθέμενος λόγον ἐπ' αὐτῷ ἀνέγνω καὶ τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ πολυτελῆ ἐποιήσατο καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνημείῳ ἔθαψεν. ὁ δὲ τοῦ Ἀγρίππου θάνατος κοινόν τι τοῖς Ῥωμαίοις πένθος ἐγένετο. τά τε γὰρ ἄλλα ἄριστος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων ἐγέ-

7 κρυσταλίνην PW. 13 εἰπὼν — 14 ἄνθρωποι om Dionis codices. 13 ταύτας] ταῦτα οὕτως A. 22 πένθος] Dio πάθος.

annis desponderentur: quarum annus aetatis duodecimus maturus coniugio habetur. Agrippa filium alterum ex Iulia suscepit Lucium, quem una cum Gaio Augustus adoptatos statim imperii successores designavit, ut minus insidiis appeteretur. cum aliquando Pollionis hominis locupletis sed saevi et crudelis conviva esset, et is pincernam ob calicem crystallinum fractum muraenis quas in piscinis alebat ad devorandos homines assuefactas obiici iussisset (id enim supplicium servis quos occidebat constituerat), poenam pincernae Caesar deprecatus est: cum nihil impetrasset, Pollionem etiam alia eiusdem materiae pocula et si qua praeterea pretiosa haberet ut eis uteretur afferre iussit, allata confregit "ne propterea" inquit "homines occidant." sic Pollio propter multitudinem confractorum ab Augusto calicum unius oblitus cum pincernam punire non posset, vel invitus homini pepercit.

Agrippa in Campania ex morbo defuncto Caesar eo profectus corpus eius Romam advexit, eoque in forum allato orationem recitavit, factoque magnifico funere ossa in suum monumentum intulit. Agrippae mors publicum Romanis luctum attulit. nam cum caetera vir suae aeta-

B νετο, καὶ τῇ τοῦ Αὐγούστου φιλίᾳ πρὸς τὸ ἐκείνου καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκέχρητο, καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν καὶ ἀνδρείαν εἰς τὰ λυσιτελέστατα παρέχων τῷ Καίσαρι πᾶσαν τὴν παρ' ἐκείνου καὶ δύναμιν καὶ τιμὴν εἰς τὸ τοὺς ἄλλους εὐεργετεῖν ἀνήλισκεν· ὅθεν οὔτ' αὐτῷ ἐπαχθὴς οὔτε τοῖς ἄλλοις ἐπίφθονος ἐχρημάτισε. τούτου μεταλλάξαντος, ἐπεὶ συνεργοῦ πρὸς τὰ πράγματα ἐδεῖτο, τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων προσείλετο· οἱ γὰρ τοῦ Ἀγρίππου υἱοί, ἔγγονοι δ' αὐτοῦ, ἐν παισὶν ἔτι ἐτέλουν. καὶ ἀποσπάσας ἐκείνου τὴν γυναῖκα, θυγατέρα οὖσαν Ἀγρίππου ἐξ ἄλλης γαμετῆς, τὴν Ἰουλίαν αὐτῷ ἐνηγγύησεν. εἶτα διά τε τούτου καὶ διὰ C τοῦ Δρούσου καὶ διὰ Πείσωνος Λουκίου πολλὰ τῶν ἐθνῶν ὑπηγάγετο. ἀργύριον δὲ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου εἰς εἰκόνας αὐτοῦ συνενεγκόντων, ἑαυτοῦ μὲν οὐδεμίαν ἔστησεν, Ὑγιείας δὲ δημοσίας καὶ Ὁμονοίας καὶ Εἰρήνης εἰκόνας εἰργάσατο. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτῷ ἐκείνῳ προσιόντες οἱ μὲν πλεῖον οἱ δ' ἧττον ἐδίδοσαν, καὶ ὃς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον ἢ καὶ πλέον ἀντεδίδου, οὐ μόνοις τοῖς βουλευταῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. τέθνηκε δὲ τότε καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ὀκταβία, καὶ αὐ- W II 166 τός τε ἐπ' αὐτῇ δημοσίᾳ προτεθείσῃ ἐπιτάφιον εἶπε καὶ ὁ Δροῦσος· καὶ οἱ βουλευταὶ πενθήρεις χιτῶνας ἔλαβον, δημοσίᾳ τὸ πένθος ποιήσαντες.

D **35.** Τῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει ὁ Δροῦσος ὑπατεύσας κατ' ἐθνῶν

2 ἀνδρίαν A. 4 καὶ prius add A Dio. 10 ἐνεγγύησεν A. 13 αὐτοῦ] sic A, αὐτῷ PW: Dio ἑαυτοῦ. ὑγιείας A, Ὑγείας PW. 22 ἐρχομένῳ A.

Fontes. *Cap.* 35. *Dionis Hist. Rom. lib.* 55 c. 1—10. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

tis optimus fuit, tum Augusti amicitia ad ipsius et rei publicae utilitatem usus est, suamque prudentiam et fortitudinem omnem in res Caesari utilissimas contulit, omnipotentia et honore, quibus ab illo ornatus erat, ad beneficentiam conversa: quare nec Augusto gravis nec caeteris invidiosus fuit. eo defuncto cum rerum gerendarum socio carere non posset, Tiberium vel invitus adscivit (nam Agrippae filii, nepotes ipsius, pueri adhuc erant); ereptaque uxore, Agrippae ex alia coniuge filia, Iuliam ei despondit. deinde per eum et Drusum et Lucium Pisonem multas nationes subegit. pecunia a senatu et populo ad eius imagines faciendas collata, sui nullam imaginem erexit, sed publicae Salutis, Concordiae et Pacis statuas fecit. primo anni die eum adibant homines, atque alii plus alii minus offerebant: quibus ipse duplum aut amplius reddebat, non senatoribus duntaxat sed aliis etiam. Octaviam sororem tunc mortuam publice proposuit: funebres de ea orationes ipse et Drusus habuerunt: senatus vestes lugubres induit ut in luctu publico.

35. Anno sequenti Drusus consul factus gentibus quibusdam bel-

τινων ἐξεστράτευσε. καί τινα χειρωσάμενος προσωτέρω χωρεῖν ἐπεχείρησε. καί τινι γυναικὶ μείζονι ἢ κατὰ ἀνθρώπου φύσιν ἀπήντησεν ἀπιών, ἣ "ποῖ δῆτα ἐπείγῃ Δροῦσε ἀκόρεστε" λέγειν αὐτῷ ἔδοξεν· "οὐ πάντα σοι ταῦτα ἰδεῖν πέπρωται. ἀλλ' ἄπιθι· ἤδη γάρ σοι καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ ἡ τῶν ἔργων πάρεστι τελευτή." ὑποστρέφοντι δ' ἐκεῖθεν αὐτῷ νόσος ἐνέσκηψεν, ἐξ ἧς ἐτελεύτησε. πυθόμενος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι νοσεῖ, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψεν· ὃς ἔμπνουν τε αὐτὸν εὗρε καὶ θανόντα ἐς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε. καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντα ὅ τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἐπιταφίοις ἐπῄνεσαν. P I 538

Νόμους δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Καῖσαρ εἰσήνεγκε, καὶ τοῖς βουλευταῖς αὐτοὺς ἀναγνῶναι ἐπέτρεψεν, ὅπως, εἰ μή τι ἀρέσκει ἢ ἄμεινόν τι νοήσουσι, εἴπωσιν. οὕτω γὰρ δημοκρατικὸς ἠξίου εἶναι, ὥστε τινὸς τῶν συστρατευσαμένων αὐτῷ συνηγορήματος παρ' αὐτοῦ δεηθέντος, τῶν φίλων τινὰ συνειπεῖν αὐτῷ ἔπεμπεν, ὡς αὐτὸς οὐκ ἄγων σχολήν, ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς συνηγορίας δεόμενος ἀχθεσθεὶς ἔφη "ἐγὼ δ' ὁσάκις ἐπικουρίας ἐδεήθης οὐκ ἄλλον ἀντ' ἐμαυτοῦ ἔπεμψα ἀλλ' αὐτός σου προεκινδύνευσα", εἰς τὸ δικαστήριόν τε ἐφοίτησε καὶ αὐτῷ συνηγόρησεν. αἰτιαθέντων δέ τινων ἀρχόντων ὡς ἐκ δεκασμοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντων, οὔτ' ἐξήλεγξε B καὶ προσεποιήσατο μηδὲ γνῶναι τοῦτο· οὔτε γὰρ κολάσαι τινὰς διὰ τοῦτο οὔτε συγγνῶναι ἐλεγχθεῖσιν ἠθέλησε. τὴν δ'

2 καὶ γυναικί τινι A. 6 ὑποστρέφοντι δ'] ὑποστρέφοντος B. 13 οὕτω] οὔπω A. 14 συστρατευομένων A. 15 τινὰ συνειπεῖν αὐτῷ AB Dio, αὐτῷ συνειπεῖν τινα PW. ἔπεμψεν A. 19 δέ om A. 20 ἐκ om A.

lum intulit; et cum nonnullis subactis ulterius progredi statuisset, mulier ei natura humana maior obvia dicere visa est "quonam properas Druse insatiabilis? non in fatis est ut ista omnia videas. verum abito: iam enim et vitae et operum tibi finis instat." inde rediens in morbum incidit, ex quo decessit. eius morbo imperator audito Tiberium festinanter ad eum misit: qui et aegrotantem illum vidit, et mortuum Romam advectum in foro proposuit. atque in defuncti laudem et Augustus et Tiberius orationes habuerunt.

Inde ad leges ferendas conversus eas senatoribus legendas dedit, ut si quid vel improbarent vel melius nossent, dicerent. adeo enim popularem se praebebat ut, cum ex commilitonibus quidam eum advocatum orasset, ipse vero propter occupationes amicum suo loco misisset, idque ille moleste ferens dixisset "at ego quoties tibi auxilio fuit opus non alium pro me misi sed ipse pro te discrimen adii", in forum veniret et ipse ei patrocinaretur. cum quidam ut per ambitum et corruptelas magistratus adepti arguerentur, rem neque exploravit et dissimulavit, quod ea de causa neque multare quenquam neque convictis veniam dare vo-

ἡγεμονίαν καίπερ, ὡς ἔλεγεν, ἀφιείς, ἐπειδὴ καὶ τὰ δεύτερα δέκα ἔτη παρῆλθον, ἄκων δῆθεν αὖθις ἐδέξατο, ὡς ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς στρατεύσων. καὶ αὐτὸς μὲν οἴκοι κατέμεινεν, ἐπ' ἐκείνους δὲ τὸν Τιβέριον ἔπεμψεν. ὃν ἐπανελθόντα αὐτοκράτορα ἀνεῖπε καὶ ὕπατον αὖθις ἀπέδειξε καὶ τοῖς ἐπινικίοις ἐσέμνυνεν. αὐτὸς δὲ τὸν C *Σεξτίλιον καλούμενον μῆνα Αὔγουστον ἀντωνόμασε.*

Τοῦ δὲ Μαικήνου τελευτήσαντος ἤλγησε· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὤνητο, μάλιστα δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτε ἀκρατέστερον αὐτῇ ἐκέχρητο, παρελύετο καὶ μετήνεκτο πρὸς τὸ ἠπιώτερον. τεκμήριον δέ, δικάζοντός ποτε καὶ πολλὰς ἀποφηναμένου ψήφους θανατικάς, ἐπεχείρησε μὲν ὁ Μαικήνας διώσασθαι τοὺς περιεστῶτας καὶ ἐγγὺς αὐτῷ προσελθεῖν, μὴ δυνηθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐν χάρτῃ μικρῷ "ἀνάστα δήμιε", καὶ αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριψεν· ὃ ἐπελθὼν ἐκεῖνος εὐθὺς ἀνέστη καὶ τὰς ψήφους ἠκύρωσεν ἃς τηνικαῦτα ἦν ψηφισάμενος. οὐ γὰρ ἠγανάκτει διορθού- D *μενος ὑπὸ τῶν φίλων ἀλλὰ ἔχαιρε. μέγιστον δὲ τῆς ἀρετῆς τοῦ Μαικήνου δεῖγμα, ὅτι τῷ τε Αὐγούστῳ πρὸς τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ ἀνθιστάμενος ᾠκείωτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἤρεσκε, καὶ ὅτι πλεῖστον παρ' αὐτῷ δυνηθείς, ὥστε πολλοῖς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχὰς δοῦναι, αὐτὸς ἐν τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω καὶ οὐχ ὑπερεφρόνησεν.*

4 αὐτοκράτορα ἀνεῖπε B, αὐτοκράτορά τε ἀνεῖπε A, ἀνεῖπεν αὐτοκράτορα PW. 5 ἀνέδειξε A: Dio ἀπέδειξε. 6 κατωνόμασε A: Dio ἀντωνόμασε. 13 αὐτὸ ad γραμματεῖον refertur apud Dionem. 19 ὥστε πολλοῖς καὶ τιμὰς A Dio, ὡς καὶ τιμὰς πολλοῖς PW. 20 ἐν om AC Dio.

lebat. principatum etsi depositurum prae se ferebat altero decennio elapso, invitus scilicet denuo suscepit ut Gallis bellum inferret. caeterum ipse domi mansit et Tiberium contra illos misit: reversum imperatorem declaravit et consulem fecit et triumpho ornavit. mensem Sextilem de suo nomine Augustum appellavit.

Maecenatis obitum aegre tulit: qui cum aliis in rebus ei fuit utilis, tum ira effervescentem placare solitus et ad moderationem traducere. cuius illud argumentum est. cum aliquando pro tribunali multos capitis condemnasset, Maecenas per turbam populi ad eum penetrare frustra conatus chartulae inscripsit "surge carnifex", eamque in gremium eius coniecit: qua lecta surrexit Caesar et sententias abrogavit quas tum pronuntiarat. nam se ab amicis castigari adeo non aegre ferebat, ut gauderet. Maecenatis porro virtutem illud declarat maxime, quod cum cupiditatibus Augusti refragaretur, nihilominus ei carus erat, et caeteris omnibus placebat; et quamvis tanta eius esset auctoritas ut multis honores et magistratus largiretur, ipse in ordine equestri omnem aetatem aequo animo exegit.

Ὁρῶν δὲ ὁ Αὔγουστος τόν τε Γάϊον καὶ τὸν Λούκιον τοὺς
ἐγγόνους αὐτοῦ, οὓς καὶ υἱοθετήσατο, μὴ τὰ ἤθη ζηλοῦντας αὐ-
τοῦ (οὐ γὰρ ἁβρότερον διῆγον μόνον ἀλλὰ καὶ ἐθρασύνοντο), καὶ
βουληθεὶς αὐτοὺς σωφρονεστέρους θέσθαι ὡς ἰδιώτας, τῷ Τιβε-
ρίῳ εἰς πέντε ἔτη τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἀπένειμε καὶ τὴν
Ἀρμενίαν ἀλλοτριουμένην μετὰ τὸν τοῦ Τιγράνου θάνατον προσ- P I 539
εκλήρωσεν. οὐδὲν δ' ἐκ τούτου ἀπώνατο. οἱ μὲν γὰρ παῖδες
παρορᾶσθαι δόξαντες ἤχθοντο, ὁ δὲ Τιβέριος τὴν ὀργὴν αὐτῶν
ἐφοβήθη· διὸ οὔτ' εἰς Ἀρμενίαν ἀπεληλύθει, ἀλλ' εἰς Ῥόδον
ἀφίκετο. τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτει δωδέκατον ὑπατεύων ὁ Αὔγουστος
εἰς τοὺς ἐφήβους τὸν Γάϊον ἔταξε καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἅμα
εἰσήγαγε καὶ πρόκριτον ἀπέφηνε τῆς νεότητος ἴλαρχόν τε φυλῆς W II 167
γενέσθαι ἐπέτρεψε. καὶ μετ' ἐνιαυτὸν καὶ ὁ Λούκιος τὰς τιμὰς
ὅσαι τῷ Γαΐῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐδέδοντο ἔλαβεν. ἀθροισθέντος
δὲ τοῦ δήμου καὶ ἐπανορθωθῆναί τινα ἀξιοῦντος καὶ τοὺς δημάρ- B
χους διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Αὔγουστον πέμψαντος, ἦλθεν ἐκεῖνος
καὶ περὶ ὧν ἐδέοντο σφίσι συνδιεσκέψατο· καὶ ἐπὶ τούτῳ ἥσθη-
σαν ἅπαντες. τὴν δὲ θυγατέρα Ἰουλίαν ἀσελγαίνουσαν φωράσας
ὑπερωργίσθη· καὶ ἐκείνην μὲν εἰς νῆσον ἀπήγαγεν ὑπερόριον, ᾗ
καὶ ἡ μήτηρ ἡ Σκριβωνία ἑκοῦσα συνεξέπλευσε, τῶν δὲ δὴ χρη-
σαμένων αὐτῇ τὸν μὲν Ἰούλιον Ἀντώνιον ἔκτεινεν ἄλλους τέ τινας
ἐπιφανεῖς ἄνδρας ὡς τῆς μοναρχίας ἐφιεμένους, τοὺς δὲ λοιποὺς
εἰς νήσους τινὰς ὑπερώρισε.

6 *μετὰ τὸν τοῦ Τιγράνου θάνατον* om Dionis exemplaria. 10 *τῷ δ' ἐφεξῆς* — 18 *ἥσθησαν ἅπαντες* om Dionis exemplaria. 10 post *δωδέκατον* C add *ἔτι*. 14 *ἐδέδοντο* AB, *ἐδίδοντο* PW. 19 *ἀπήγαγεν* om B. 20 *δὴ* add AB Dio. 21 *Ἴουλον* Reimarus.

Augustus cum Gaium et Lucium nepotes eosdemque filios adoptivos non suos imitari mores videret (nec enim luxuriosius duntaxat sed ferocius etiam se gerebant), eosque ut privatos modestiores reddere statuisset, tribuniciam potestatem in quinquennium Tiberio decrevit et Armeniam post Tigranis obitum alienatam attribuit. verum ea re nihil profecit. nam et pueri cum se negligi putarent, ei succensebant; et Tiberius illorum iram veritus in Armeniam non abiit, sed Rhodum est profectus. Augustus vero anno sequenti duodecimum consul Gaium toga virili data in curiam adductum principem iuventutis designavit et sevirum turmae equitum esse iussit, annoque post Lucio eius fratri eosdem honores dedit. populo congregato et quaedam corrigi postulante, ea de causa tribunis ad Augustum missis, ipse venit, et quae petebant una cum eis consideravit: qua re omnes sunt delectati. Iuliam filiam, lasciviam eius aegerrime ferens, in insulam relegavit: cum eaque mater Scribonia ultro in exsilium abiit. ex amatoribus eius Iulium Antonium et alios claros viros ut regnum affectantes interfecit, caeteros in insulas relegavit.

36. Τῶν Ἀρμενίων δὲ νεωτερισάντων καὶ τῶν Πάρθων
C αὐτοῖς συνεργούντων ἀλγῶν ἐπὶ τούτοις ὁ Αὔγουστος ἠπόρει τί
ἂν πράξῃ. οὔτε γὰρ αὐτὸς στρατεῦσαι οἷός τε ἦν διὰ γῆρας, ὅ
τε Τιβέριος, ὡς εἴρηται, μετέστη ἤδη, ἄλλον δέ τινα πέμψαι
τῶν δυνατῶν οὐκ ἐτόλμα· ὁ Γάϊος δὲ καὶ ὁ Λούκιος νέοι καὶ
πραγμάτων ἐτύγχανον ἄπειροι. ἀνάγκης δ' ἐπικειμένης τὸν Γάϊον
εἵλετο, καὶ τήν τε ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν ἀνθύπατον καὶ γυναῖκα
ἔδωκεν, ἵνα κἀκ τούτου τι προσλάβῃ ἀξίωμα, καί οἱ καὶ συμ-
βούλους προσέταξε. καὶ ὁ μὲν ἀφωρμήθη ἐντίμως παρὰ πάντων
ὑποδεχόμενος οἷα τοῦ αὐτοκράτορος ἔγγονος ἢ καὶ παῖς νομιζόμε-
D νος, καὶ ὁ Τιβέριος δ' ἐς Χίον ἐλθὼν αὐτὸν ἐθεράπευσε, τὰς
ὑποψίας ἀποτριβόμενος, ὑποπίπτων τε διὰ τοῦτο καὶ ταπεινού-
μενος· ἀπελθὼν δὲ εἰς τὴν Συρίαν καὶ μηδὲν μέγα κατωρθωκὼς
ἐτρώθη. Ἄδδων γάρ τις τὰ Ἀρτάγειρα κατέχων ὑπηγάγετο παρὰ
τὸ τεῖχος τὸν Γάϊον ὥς τι φράσων ἀπόρρητον, καὶ αὐτὸν ἔτρωσεν.
ὁ μὲν οὖν πολιορκηθεὶς ἥλω, ὁ δὲ Γάϊος ἐνόσησεν ἐκ τοῦ τραύ-
ματος, καὶ ἄλλως μέντοι μὴ ὢν ὑγιεινός. διὸ καὶ τὴν διάνοιαν
ἐξελέλυτο καὶ πολλῷ μᾶλλον ἀπημβλύνθη, καὶ ἰδιωτεύειν ἠξίου·
ὥστε τὸν Αὔγουστον περιαλγήσαντα προτρέψασθαι αὐτῷ ἐς τὴν
Ἰταλίαν ἐλθόντα πράττειν ὃ βούλοιτο. ὁ δὲ ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι
P I 540 παρέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν. ὁ δὲ Λούκιος ὁ ἀδελφὸς

1 Τῶν Ἀρμενίων — 14 κατωρθωκὼς ἐτρώθη] horum plurima omittunt Dionis codices. 8 καὶ post οἱ add A. 14 κατέσχον W. παρὰ] περὶ AB: Dio ὑπό. 17 ἄλλως μέντοι] ἄλλος δὲ A. 18 καὶ prius om A Dio. 20 ἐλθόντι A: Dio ἐλθόντα.

Fontes. *Cap.* 36. *Dionis Historiae Romanae lib.* 55 *c.* 11—22. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

36. Cum Armenii defecissent et a Parthis iuvarentur, ea re dolens, quid ageret ambigebat. nec enim ipse propter senectutem bellum gerere poterat, et Tiberius, ut dictum est, iam secesserat, nec alium ex potentioribus mittere audebat. Gaius vero et Lucius adolescentes et rerum imperiti erant. verum urgente necessitate Gaium delegit, potestate proconsulari et uxore data, ut ea quoque re dignitas eius augeretur, et consiliariis adiunctis. is iter ingressus ab omnibus ut imperatoris nepos ac potius filius honorifice exceptus est. Tiberius etiam Chium traiecit et adolescentem coluit, purgando suspiciones et summisse humiliterque se gerendo. cum in Syriam venisset et nihil praeclari gessisset, vulnus accepit. Addo enim, qui Artagira tenebat, eum ad moenia pellectum tanquam arcani aliquid dicturus vulneravit. ac is quidem urbe expugnata captus est, Gaius autem, et iam alioqui parum firma valetudine, et dissolutiore ingenio, ex vulnere aegrotavit; et multo hebetior factus postulavit ut privatam sibi vitam liceret agere. id Augustus aegerrime ferens eum hortatus est ut in Italiam reversus quod vellet ageret. ille vero nave oneraria in Lyciam advectus obiit, Lucio

αὐτοῦ προαπέσβη, ἐξαίφνης νόσῳ ἀποθανών. ἥ τε οὖν Λιβία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτων ὑπωπτεύθη καὶ ὁ Τιβέριος, οὐ πολλῷ πρότερον ἐκ τῆς Ῥόδου πρὸς τὴν Ῥώμην ὑπονοστήσας. αὐτός τε γὰρ τῆς διὰ τῶν ἄστρων μαντικῆς ἐμπειρότατος ἦν, καὶ Θράσυλον εἶχεν ἄνδρα τὴν ἀστρολογίαν ἀκρότατον· ὅθεν καὶ τὰ ἑαυτῷ καὶ τὰ ἐκείνοις μέλλοντα συμβαίνειν ἠπίστατο. λέγεται γοῦν ὅτι βουληθείς ποτε ὁ Τιβέριος ἐν τῇ Ῥόδῳ τὸν Θράσυλον ἀπὸ τοῦ τείχους ὤσειν, ὡς μόνον συνειδότα ὅσαπερ ἐνενόει, σκυθρωπάσαντά τε ἰδὼν αὐτόν, ἤρετο δι' ὅ τι συνένηφε· τοῦ δὲ κίνδυνόν τινα προορᾶν ἐπηρτημένον αὐτῷ φήσαντος ἐθαύμασεν ὁ Τιβέριος, B καὶ φυλάξαι αὐτὸν ἑαυτῷ διὰ τὰς ἐλπίδας ἠθέλησεν.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω· ὁ δὲ Αὔγουστος δεσπότης ὑπὸ τοῦ δήμου ὀνομασθείς, καὶ ἀπειπάμενος μηδένα πρὸς αὐτὸν κεχρῆσθαι τούτῳ δὴ τῷ προσρήματι, χιλίας τε καὶ πεντακοσίας μυριάδας δραχμῶν ἀτόκους τοῖς δεομένοις δανείσας ἐπ' ἔτη τρία, ἐπῃνεῖτο παρὰ πάντων καὶ ἐσεμνύνετο. δύνανται δὲ παρὰ Ῥωμαίοις αἱ εἴκοσι καὶ πέντε δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα ἕν, παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησιν εἴκοσι δραχμῶν ὁ Δίων φησὶ τὸ χρυσοῦν ἀλλάσσε- C σθαι νόμισμα.

Μετὰ δὲ ταῦτα Κελτικοῦ πολέμου κεκινημένου, αὐτὸς ὑπό τε γήρους καὶ νόσου κεκμηκὸς ἔχων τὸ σῶμα καὶ ἐκστρατεῦσαι

4 διὰ om A. Θράσυλλον Dio. 8 εἰδότα C. 9 συννένοφεν Dio. 14 χιλίας τε — 16 ἐσεμνύνετο om Dionis codices. 18 Δίων] haec παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησιν — 19 νόμισμα non leguntur apud Dionem. 20 Μετὰ δὲ — p. 424 v. 4 ἐπέτρεψεν partim desiderantur apud Dionem. αὐτὸς AB, καὶ αὐτὸς PW.

fratre eius repentino morbo prius exstincto. unde Livia et Tiberius non multo ante Rhodo reversus suspicione non caruerunt. nam cum et ipse divinationis ex sideribus peritissimus esset, et Thrasyllum virum in astrologia summum secum haberet, quid et sibi et illis eventurum esset praesciebat. illud certe quidem fertur: cum aliquando Rhodi Thrasyllum de muro praecipitare in animo haberet ut solum cogitationum suarum conscium, et eum tristem vidisset, tristitiae causam rogasse: qui cum respondisset magnum sibi periculum imminere, Tiberium admiratione scientiae et propter spem principatus apud se retinuisse.

Sed haec hactenus. Augustus vero cum domini appellationem a populo Romano sibi tributam repudiasset, vetuissetque ne a quoquam ita compellaretur, et indigentibus decies quinquies centena milia drachmarum sine usura in triennium mutuasset, ab omnibus laudabatur et celebrabatur. valent autem apud Romanos quinae et vicenae drachmae unum aureum nummum: apud Graecos autem vicenis drachmis aureum nummum permutari scribit Dio.

Post haec Gallico bello orto cum ob corpus et senio et morbo

μὴ οἷός τε ὤν, τὸν Τιβέριον πῇ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀν-
αγκασθεὶς πῇ δ' ὑπὸ τῆς Ἰουλίας ἀναπεισθεὶς (ἤδη γὰρ αὕτη ἐκ
τῆς ὑπερορίας κατήχθη) υἱοθετήσατο, καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς
ἐκστρατείαν ἐπέτρεψεν. ὑποπτεύσας δὲ μή τι νεοχμώσῃ ὁ Τιβέ-
W II 168 ριος ὑπερφρονήσας, καὶ τὸν Γερμανικὸν τὸν Δρούσου παῖδα
εἰσεποιήσατο. πράσσοντι δὲ ταῦτα ἄλλοι τε καὶ Γναῖος Κορνή-
λιος τοῦ μεγάλου Πομπηΐου θυγατριδοῦς ἐπεβούλευσαν. μήτ'
D οὖν ἀποκτεῖναι σφᾶς ἐθέλων (οὐδὲν γὰρ ἐκ τῶν ἀπολλυμένων
ἑώρα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῷ κατορθούμενον) μήτ' ἀπολῦσαι θαρ-
ρῶν, ἵνα μὴ καὶ ἄλλους ἐκ τούτου ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσηται, οὔθ'
ἡμέρας ἀφροντιστεῖν οὔτε νυκτὸς ἠδύνατο ἠρεμεῖν. ταῦθ' ἡ
Λιβία ὁρῶσα ἤρετο αὐτὸν τί ὅτι οὐ καθεύδει. ὁ δὲ "τίς ἂν"
εἶπεν "ὦ γύναι, κἂν ἐλάχιστον ἀτρεμήσειε, τοσούτους ἔχων
ἐχθροὺς καὶ οὕτω συνεχῶς ἐπιβουλευόμενος;" ἡ δὲ πολλὰ μὲν
περὶ τούτου διειλέχθη αὐτῷ, τελευταῖον δὲ γνώμην ἔδωκε, θανά-
τῳ μὲν μηδένα τῶν τοιούτων τιμωρεῖσθαι, ἑτέρως δέ πως αὐτοὺς
P I 541 σωφρονίζειν, ὥστε μηκέτι τοιοῦτόν τι ἐξαμαρτεῖν, καὶ μάλιστα
συγγνώμῃ καὶ εὐποιΐαις. "οὐ γὰρ πείθειν ἢ ἀναγκάζειν" ἔφη
"φιλεῖν τινα τὸ ξίφος δεδύνηται, ἀλλὰ τὸν μὲν κολαζόμενον ἀπόλ-
λυσι, τὰς δὲ δὴ τῶν ἄλλων ψυχὰς ἀλλοτρίοι τοῦ κολάζοντος,
ἐπεὶ μηδὲ φιλοῦσιν ὅτι ἐδικαιώθησαν ἕτεροι, ἀλλ' ἀπεχθάνονται
μᾶλλον ὅτι φόβος καὶ αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἐπήρτηται." τοιαῦτα πολλὰ

2 αὕτη] καὶ αὕτη A. ἐκ] ὑπὸ C. 7 ἐπεβούλευσε A. 16 μὲν om A. τιμωρεῖσθαι A Xiphilinus, κολάζειν PW. 19 τινα τὸ ξίφος A, τὸ ξίφος τινὰ PW.

fessum ipse ducere exercitum non posset, Tiberium partim ipsis rebus urgentibus partim Iuliae impulsu (iam enim ab exsilio revocata erat) adoptatum contra Gallos misit. veritus autem ne is per superbiam novi aliquid moliretur, etiam Germanicum Drusi filium adoptavit. haec agenti cum alii tum Cn. Cornelius Pompeii Magni ex filia nepos sunt insidiati. quos cum nec occidere vellet (neque enim securitati suae interitu illorum quicquam consuli videbat) nec absolvere auderet, ne plurium ea lenitate contra se audacia confirmaretur, neque interdiu securus neque noctu quietus esse poterat. quae cum Livia videret, rogabat qua de causa noctu non dormiret. cui ille "quisnam" inquit, "mulier, inter tot hostes vel minimam capiat quietem, et in tam frequentibus insidiis?" tum illa multis ea de re verbis factis denique consuluit ne quem insidiatorem occideret, sed alio quovis modo eos castigaret, ne quid eiusmodi deinceps conarentur, venia in primis et benefaciendo. "nunquam enim" inquit "gladius cuiquam sui amorem persuadere aut extorquere potuit, sed eum qui punitur perdit, caeterorum animos ab eo qui poenas sumit alienat. neque enim profecto ob aliorum supplicia amare incipiunt, sed oderunt magis ob metum sibi quoque impendentem." haec et id genus

τῆς Λιβίας εἰπούσης ὁ Αὔγουστος ἐπείσθη αὐτῇ, καὶ πάντας ἀφῆκε τοὺς ὑπαιτίους, λόγοις νουθετήσας αὐτούς· τὸν δέ γε Κορνήλιον καὶ ὕπατον προσαπέδειξε. καὶ ὁ λοιπὸς δὲ τοῦ Αὐγούστου θυγατριδοῦς ὁ ἐκ τῆς Ἰουλίας τῷ Ἀγρίππᾳ τεχθείς, ὃν B καὶ Ἀγρίππαν ἐκάλεσεν, εἰς ἐφήβους ἐγράφη.

37. Ὁ δέ γε Τιβέριος τά τε τῶν πολέμων διῴκει καὶ εἰς τὴν Ῥώμην συνεχῶς εἰσεφοίτα, φοβούμενος μὴ ὁ Αὔγουστος ἄλλον τινὰ ἀπόντος αὐτοῦ προτιμήσῃ. κινηθέντων δὲ τῶν Δακῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ ἄλλων Παννονικῶν ἐθνῶν, ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτοὺς ἀνέστρεψεν ἐκ τῆς Κελτικῆς. καὶ τὸν Γερμανικὸν δὲ ὁ Αὔγουστος ἐκεῖ ἔπεμψεν, ὡς τάχα τοῦ Τιβερίου ταχέως αὐτῶν κρατῆσαι δεδυνημένου, ἑκουσίως δὲ τὸν καιρὸν τρίβοντος, ἵν' ἐν τοῖς ὅπλοις εἴη διὰ τὸν πόλεμον. ἔπεμψε δὲ τὸν Γερμανικόν, ὅτι C ὁ Ἀγρίππας ἀπεκηρύχθη ὡς μὴ σωφρονιζόμενος· καὶ ἥ τε οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμείῳ ἀπενεμήθη, κἀκεῖνος εἰς νῆσον περιωρίσθη. πολλὰ μέντοι καὶ ποιήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῶν ἐθνῶν τούτων πολέμοις, οὐ μείω δὲ καὶ παθόντες, τέλος τὰ μὲν ὁμολογίᾳ ὑπηγάγοντο τὰ δὲ μάχαις ἐνίκησαν. ὁ δὲ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ αὖθις παρὰ τοῦ Αὐγούστου εἰς Δαλματίαν ἐστάλη ἀνταιρόντων ἐκεῖ τινων· οὓς μόλις μὲν καὶ σὺν κινδύνοις, τέως δ' οὖν ἐχειρώσατο, καὶ ὁ Γερμανικὸς ὁμοίως ἑτέρους.

3 καὶ ὁ λοιπὸς — 5 ἐγράφη] breviora sunt apud Dionem. 5 ἐκάλεσαν A.

Fontes. *Cap.* 37. *Dionis Historiae Romanae lib.* 55 *c.* 27 — *lib.* 56 *c.* 25. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

alia disserenti Liviae obtemperavit Augustus, et reos omnes verbis castigatos dimisit: Cornelium etiam consulem designavit. superstiti ex Iulia filia et Agrippa nepoti, quem Agrippam nominavit, togam virilem dedit.

37. Tiberius rem bellicam administrans Romam crebro venit, metuens ne sibi Augustus per absentiam suam alium anteferret. sed Dacis, Sauromatis aliisque Pannonicis gentibus concitatis ex Galliis ad eas rediit. eodem Augustus Germanicum misit, cum fortasse Tiberius eas celeriter vincere posset, ac tempus de industria tereret, ut propter bellum in armis esset. misit autem Germanicum, quod Agrippa propter pertinacem morum improbitatem abdicato, eius pecunia in aerarium relata militare, ipse in insulam relegatus erat. eas gentes Romani post multas clades illatas nec pauciores acceptas tandem partim ad deditionem compulerunt partim acie vicerunt. Tiberius Romam reversus ab Augusto in Dalmatiam contra quosdam tumultuantes missus est: quos aegre ille quidem et cum periculo, sed vicit tamen. vicit et Germanicus alios.

Καὶ ὁ μὲν πόλεμος οὗτος τοῦτο ἔσχηκε τέλος, ἐκ δὲ Γερ- D *μανίας ἀγγελία κομισθεῖσα ἑορτάσαι τὰ νικητήρια τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐκώλυσεν. ἐν γὰρ τῇ Κελτικῇ εἶχον αὐτῆς τινα οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὁμοῦ συγκείμενα ἀλλὰ σποράδην ὡς ἔτυχε χειρωθέντα. καὶ στρατιῶται ἦσαν ἐκεῖ, καὶ πόλεις συνῳκίζοντο, καὶ οἱ βάρβαροι πρὸς ἔθη Ῥωμαϊκὰ καὶ εὐκοσμίαν μετερρυθμίζοντο. ἕως μὲν οὖν κατὰ βραχὺ καὶ ὁδῷ τινι ἐκ τῶν πατρίων μετήγοντο, οὐκ ἤχθοντο τῇ τοῦ βίου μεταβολῇ· ἐπεὶ δ' ὁ Οὔαρος ὁ Κυντίλιος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν ἔσπευσεν αὐτοὺς ἀθρόον μεταστῆσαι, καὶ ὡς δουλεύουσι σφίσιν ἐπέταττε καὶ χρήματα ἔπραττεν,* P I 542 *οὐκ ἠνέσχοντο, ἀλλὰ δεξάμενοι τὸν Οὔαρον, ὡς τὰ προσταττόμενα ποιήσοντες, πόρρω τοῦ Ῥήνου προήγαγον, καὶ πίστιν αὐτῷ παρέσχον ὡς καὶ ἄνευ στρατιωτῶν δουλεύσοντες. ὁ δὲ πιστεύσας οὔτε τὰ στρατεύματα ὡς ἐν πολεμίᾳ συνεῖχε καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ* W II 169 *ἔπεμπε. θαρροῦντος οὖν αὐτοῦ καὶ μή τι δεινὸν ὑποπτεύοντος ἐπανίστανται, καὶ ἀποκτείναντες τοὺς παρὰ σφίσι στρατιώτας ἐπῆλθον αὐτῷ ἐν ὕλαις δυσεκβάτοις ὄντι μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, καὶ ἐξάπινα σφᾶς διὰ τῶν λοχμωδεστάτων, ἔμπειροι τούτων ὄντες, περιεστοίχισαν. καὶ πλεῖστα μὲν καὶ πλειστάκις* B *ἐκάκωσαν, τέλος δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων ἀποβαλόντων πολλούς, τοῖς δὲ βαρβάροις ἀεὶ προστιθεμένων ἑτέρων ὁμογενῶν, ῥᾷον οἱ Ῥωμαῖοι κυκλούμενοι ἐφονεύοντο, ὥστε καὶ τὸν Οὔαρον καὶ τοὺς*

6 *ἤθη* A. 11 *προσταττόμενα* AB cum Dione, *πραττόμενα* PW. 15 *οὖν* A Dio, *δ'* PW, om C. 21 *ὁμογενῶν ἑτέρων* A.

Bello sic confecto nuntius ex Germania allatus obstitit quo minus triumpharetur. nam in Gallia nonnullas eius partes Romani occuparant, non eodem sitas loco, sed sparsim pro tempore subactas. erant in ea legiones, et urbes condebantur, et barbari ad Romanos mores et civilitatem traducebantur. qui dum paulatim et ratione quadam a patriis institutis avocabantur, vitae mutationem haud iniquis animis patiebantur. sed cum Quintilius Varus Germaniae praepositus eos subito ac penitus ab inveterata consuetudine avellere aggrederetur, superbeque et avare ut mancipiis imperitaret, ferre non potuerunt, sed eum receptum, tanquam imperata facturi, data fide se citra milites ultro servituros, longe a Rheno abduxerunt. qui cum eis crederet, neque milites, ut in hostili agro, coniunctos haberet, et alios alio dimisisset, securo illo nec ullum periculum metuente consurgunt, et occisis qui apud ipsos erant militibus illum cum suis legionibus in densis et impeditis silvis versantem ex improviso pro notitia locorum, qua minime patebat exitus, circumvenerunt, ac saepissime Romanos plurimum afflixerunt. qui cum tandem multos suorum amisissent, barbaris vero subinde ex popularibus novae vires accederent, facilius circumdati caedebantur. itaque Varus et praecipui

λοιποὺς τοὺς λογιμωτάτους τρωθῆναι· οἳ φοβηθέντες μὴ ζωγρη-
θῶσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνεῖλον. τοῦτο δὲ γνόντες καὶ οἱ λοιποί, οἱ
μὲν τὸν ἄρχοντα ἐμιμήσαντο, οἱ δὲ τὰ ὅπλα τιθέντες ἐπέτρεπον
τῷ βουλομένῳ φονεύειν αὐτούς. ἐκόπτοντο οὖν ἀδεῶς, καὶ τὰ
ἐρύματα πάντα κατέσχον οἱ βάρβαροι, ἅτερ ἑνός, περὶ ὃ ἀσχο-
ληθέντες οὔτε τὸν Ῥῆνον διέβησαν οὔτ' ἐς τὴν Γαλατίαν εἰσέβα-
λον. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο χειρώσασθαι ἠδυνήθησαν, ἐπεὶ μήτε πο- C
λιορκεῖν ἠπίσταντο καὶ τοξόταις οἱ Ῥωμαῖοι συχνοῖς ἐχρῶντο, ἐξ
ὧν καὶ ἀνεκόπτοντο καὶ πλεῖστοι ἀπώλλυντο. μετὰ δὲ τοῦτο
πυθόμενοι φυλακὴν τοῦ Ῥήνου τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι καὶ
τὸν Τιβέριον σὺν βαρεῖ προσελαύνειν στρατεύματι, οἱ μὲν πολλοὶ
ἀπανέστησαν τοῦ ἐρύματος, οἱ δ' ὑπολειφθέντες ἀποστάντες αὐ-
τοῦ, ὥστε μὴ αἰφνιδίοις ἐπεξελεύσεσι τῶν ἐντὸς κακοῦσθαι, τὰς
ὁδοὺς ἐτήρουν, σπάνει σιτίων αἱρήσειν ἠλπικότες αὐτούς. οἱ δ'
ἐντὸς ὄντες Ῥωμαῖοι, ἕως μὲν εὐπόρουν τροφῆς, κατὰ χώραν
ἔμενον, βοήθειαν προσδεχόμενοι· ὡς δ' οὔτε τις ἐπεκούρει αὐτοῖς D
καὶ λιμῷ συνείχοντο, ἐξῆλθον νύκτα τηρήσαντες χειμέριον (ἦσαν
δὲ στρατιῶται μὲν ὀλίγοι, ἄοπλοι δὲ πολλοί), καὶ τὸ μὲν πρῶτον
καὶ τὸ δεύτερον φυλακτήριον τῶν βαρβάρων παρῆλθον, πρὸς δὲ
τῷ τρίτῳ γενόμενοι ἐφωράθησαν. καὶ πάντες ἂν ἀπώλοντο ἢ καὶ
ἑάλωσαν, εἰ μὴ οἱ βάρβαροι περὶ τὴν ἁρπαγὴν τῆς λείας ἐτρά-
ποντο, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ τροχαῖόν τι συμβοήσαντες δόξαν παρ-

4 καὶ τὰ ἐρύματα — 18 ἄοπλοι δὲ πολλοί om Dionis codices. 9 ἀπώλλοντο A. 13 αἰφνιδίοις ABC, αἰφνιδίαις PW. 19 τὸ add AB. 21 οἱ βάρβαροι — τῆς λείας] περὶ τὴν τῆς λείας ἁρπαγὴν οἱ βάρβαροι A.

quique vulnerati, metuentes ne vivi in hostium potestatem venirent, ultro sibi necem consciverunt. quo caeteri cognito partim ducem imitati sunt, partim abiectis armis cuivis se iugulandos praebuerunt. eos igitur barbari impune occiderunt; et munitionibus omnibus, una excepta, sunt potiti. quam dum oppugnant, neque Rhenum traiecerunt neque in Galliam impressionem fecerunt. ac ne castellum quidem illud expugnare potuerunt ex obsidionum imperitia, et sagittariorum quibus Romani utebantur multitudine, a quibus repellebantur et plurimi occidebantur. deinde cum praesidiis Rhenum teneri et Tiberium cum magnis copiis adventare audivissent, plerique a castello recesserunt: reliqui, ne subitis hostium excursionibus infestarentur, longius digressi vias obsederunt, ut penuria commeatus eos expugnarent. Romani vero dum cibaria suppetebant exspectatione auxilii obsidionem tolerabant: sed cum nemo opem ferret, et fame urgerentur, tempestuosa nocte captata egressi (erant autem pauci milites, multi inermes) primas ac secundas barbarorum excubias fefellerunt: apud tertias demum deprehensi omnes aut caesi aut capti essent, nisi barbari ad direptionem praedae conversi essent, et

ἔσχον ὡς ἐπικουρία τοῖς πολιορκουμένοις ἐλήλυθεν· εἶτα καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπεκουρήθησαν. ὁ δὲ Τιβέριος διαβῆναι τὸν Ῥῆνον οὐκ P I 543 ἔκρινεν, ἀλλ' ἠτρέμιζεν ἐπιτηρῶν μὴ οἱ βάρβαροι τοῦτο ποιήσωσιν. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι διαβῆναι ἐτόλμησαν, γνόντες αὐτὸν παρόντα. μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸς καὶ ὁ Γερμανικὸς εἰσέβαλον εἰς τὴν Κελτικὴν καί τινα ταύτης κατέδραμον, οὐ μέντοι καὶ μάχῃ ἐνίκησαν οὔτε ἔθνος τι ὑπηγάγοντο, ὅτι μηδ' ᾔει τις ἐς χεῖρας αὐτοῖς, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τοῦ Ῥήνου πόρρω προήλθοσαν, δεδιότες μὴ καὶ αὖθις σφαλῶσιν, ἀλλ' αὐτοῦ που μέχρι τοῦ μετοπώρου διατρίψαντες ἐπανῆλθον.

38. Ὁ Αὔγουστος δὲ τὰ τῆς μοναρχίας διοικῶν καὶ ὑπέργηρως ἤδη γενόμενος τὸν μὲν Γερμανικὸν ὑπατεύσαντα πρὸ τοῦ στρατηγῆσαι παρακατέθετο τῇ βουλῇ, τὴν δὲ τῷ Τιβερίῳ. ἱπ- B ποδρομίας δὲ τελουμένης ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ ἐμμανής τις ἀνὴρ ἐκάθισεν ἐς τὸν δίφρον τὸν τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι ἀνακείμενον καὶ τὸν ἐκείνου στέφανον περιέθετο· ὃ πάντας ἐτάραξεν ὡς εἰς τὸν Αὔγουστόν τι σημαῖνον. ἀλλὰ καὶ τέρατα πρὸς τοῦτο φέροντα προσέπεσε πλείονα. ὅ τε γὰρ ἥλιος ἅπας ἐξέλιπε καὶ τοῦ οὐρανοῦ πολὺ πυρῶδες φαινόμενον καίεσθαι ἔδοξε καὶ ἀστέρες κομῆται καὶ αἱματώδεις ὤφθησαν· βουλῆς τε ἐπὶ τῇ νόσῳ αὐτοῦ ἐπαγγελθείσης ἵν' εὐχὰς ποιήσωνται, κεκλεισμένον εὕρητο τὸ συνέδριον· καὶ κεραυνὸς εἰς εἰκόνα αὐτοῦ ἐμπεσὼν τὸ πρῶτον γράμμα

13 παρακατέθετο AC Dio, παρεκάθετο PW.

FONTES. *Cap.* 38. *Dionis Historiae Romanae lib.* 56 c. 26—45. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

tubicines incitato clangore opinionem illis attulissent quasi auxilia venissent obsessis: quae tandem revera advenerunt. Tiberius autem Rhenum sibi transeundum non censuit, sed quietus se continuit, observans an id barbari facturi essent. verum nec illi, praesentia eius cognita, transire ausi fuerunt. post haec ipse et Germanicus in Celticam impressione facta quasdam eius partes incursarunt; neque tamen vel praelio vicerunt vel gentem aliquam subegerunt, propterea quod nemo ad manus veniebat; nec ipsi a Rheno longe processerunt, veriti ne denuo cladem acciperent, sed ibi usque in autumnum commorati domum redierunt.

38. Augustus vero cum in imperio admodum senuisset, Germanicum ante praeturam consulatu functum senatui, senatum Tiberio commendavit. ludis circensibus, natali eius, homo quidam insanus sellam Iulio Caesari dedicatam occupavit, illiusque coronam suo capiti imposuit. id turbavit omnes, Augusto sinistri aliquid portendi existimantes. eodem prodigia complura accesserunt. nam et sol totus defecit, et caelum late ardere visum, et stellae crinitae sanguineo colore apparuerunt. indictoque propter morbum eius senatu, ut pro salute eius vota nuncuparentur, curia clausa est inventa; et fulmen in statuam eius delatum primam

τοῦ ὀνόματος τοῦ Καίσαρος ἠφάνισε. ταῦτα μὲν οὖν ζῶντος ἔτι αὐτοῦ προεφάνη· ὁ δὲ νοσήσας ἐν Νώλῃ μετήλλαξε τῇ ἐννεακαι- C δεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, ζήσας ἓξ ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, W II 170 τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἐνδεουσῶν ἡμερῶν, μοναρχήσας δὲ ἀφ' οὗ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ ἐνίκησεν ἐνιαυτοὺς πρὸς τέσσαρσι τεσσαράκοντα. ὑπωπτεύθη μέντοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡ Λιβία, ὅτι πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ὁ Αὔγουστος λάθρα ἐς τὴν νῆσον διέπλευσεν, ἔνθα μετὰ τῆς Ἰουλίας τῆς μητρὸς πεφυγάδευτο. δείσασα γὰρ μὴ καταλλαγεὶς ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ αὐτὸν καταγάγῃ, σῦκά τινα ἐπὶ δένδροις ἔτι ὄντα, ἐξ ὧν ὁ Αὔγουστος αὐτοχειρίᾳ συκάζειν εἰώθει, φαρμάξαι λέγεται, καὶ αὐτὴ μὲν τὰ ἀφάρμακτα ἤσθιεν, D ἐκείνῳ δὲ τὰ πεφαρμαγμένα προσέβαλεν. εἴτ' οὖν οὕτως εἴτ' ἄλλως ἀρρωστήσας τότε τοὺς ἑταίρους συνήθροισε καὶ ἃ ἠβούλετο τούτοις διαλεχθεὶς τέλος ἔφη ὅτι "τὴν Ῥώμην πηλίνην παραλαβὼν λιθίνην ὑμῖν καταλείπω", τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν τοῦ λόγου ἐνδεικνυμένου. οὐ μέντοι τὸν θάνατον αὐτοῦ αὐτίκα ἡ Λιβία ἐξέφηνε, φοβηθεῖσα μή τι νεωτερισθῇ, ἐν Δαλματίᾳ τοῦ Τιβερίου διάγοντος, ἀλλὰ συνέκρυψεν αὐτὸν μέχρις ἐκεῖνος ἀφίκετο. ἀνακομισθέντος δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, τὰς διαθήκας αὐτοῦ ὁ Δροῦσος ἐκ τῶν ἀειπαρθένων τῶν τῆς Ἑστίας ἱερειῶν αἷς παρετέθειντο εἰληφὼς εἰς τὸ συνέδριον εἰσήνεγκε, καὶ P I 544 τὰς σφραγῖδας οἱ κατασημηνάμενοι ἐπεσκέψαντο, καὶ ἀνεγνώσθη-

1 ἔτι om C. 7 ἔνθα μετὰ τῆς Ἰουλίας τῆς μητρὸς πεφυγάδευτο non leguntur apud Dionem. 13 ἑτέρους A. 17 δαλματίᾳ AC, Δαλματίῃ PW. 19 τὰς διαθήκας — p. 430 v. 1 τοῦ συνεδρίου] horum plurima omittuntur in Dionis exemplaribus.

litteram nominis Caesaris delevit. haec eo adhuc superstite acciderunt: ipse vero Nolae ex morbo decessit decimo quarto Kalend. Septembres, septuagesimo et sexto aetatis anno, diebus quattuor et triginta minus: imperii post Actiacam victoriam quarto et quadragesimo. de eius morte suspecta fuit Livia, quod Augustus ad Agrippam in insulam, in qua cum matre Iulia exsulabat, clam traiecerat. verita enim ne reconciliata gratia eum ab exsilio revocatum imperatorem designaret, ficus quasdam adhuc in arboribus pendentes, unde eas ipse decerpere solebat, infecisse dicitur, ac salubres ipsa edisse, venenatas illi reliquisse. sive igitur ea sive alia de causa morbo affectus amicos convocavit et quae voluerat collocutus denique dixit "urbem latericiam repperi, marmoream vobis relinquo": quibus verbis stabilitum esse a se imperium innuebat. mortem eius Livia non statim aperuit, verita ne quid absente in Dalmatia Tiberio novaretur, sed in eius usque reditum celavit. cadavere Romam perlato Drusus testamentum eius a Vestalibus virginibus, quae id asservabant, acceptum in curiam attulit. id sigillis ab iis qui ea impresse-

σαν ἐν ἐπηκόῳ τοῦ συνεδρίου. ἐκομίσθη δ' εἰς τὸ συνέδριον καὶ
βιβλία αὐτοῦ τέσσαρα, ὧν τὸ μὲν ἓν τὰ περὶ τῆς ταφῆς διετάτ-
τετο, τὸ δ' ἕτερον τὰς πράξεις ἃς εἴργαστο διεξῄει, τῷ δὲ τρίτῳ
τὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ τῶν προσόδων καὶ τῶν ἀναλωμάτων
τῶν δημοσίων συνέταξε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς θησαυροῖς
χρημάτων, τὸ δὲ τέταρτον ἐντολὰς περιεῖχε τῷ Τιβερίῳ καὶ τῷ
κοινῷ ἐπισκήψεις. τούτων δ' ἀναγνωσθέντων ἡ ἐκφορὰ γέγονε
B καὶ ἐπιτάφιοι ἐρρήθησαν παρά τε τοῦ Δρούσου καὶ παρὰ τοῦ
Τιβερίου· εἶτα ἐκαύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. καὶ πένθος τότε μὲν οὐ
πολλοί, ὕστερον δὲ πάντες ἔσχον, μεμνημένοι ὅτι τε πᾶσιν εὐ-
πρόσοδος ἦν καὶ πολλοῖς ἐπήρκει ἐς χρήματα, καὶ ὅτι λίαν ἐτίμα
τοὺς φίλους καὶ χάριτας ὡμολόγει τοῖς αὐτὸν διορθουμένοις ἐφ'
οἷς ἐσφάλλετο· ὥσπερ καὶ τῷ Ἀθηνοδώρῳ ἀνδρὶ σοφῷ ἐπὶ
τοιᾷδε αἰτίᾳ.

Εὐκατάφορος πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἦν, καί οἱ γυναῖκες ἐκομί-
ζοντο ἃς ἐβούλετο ἐν καταστέγοις φορείοις καὶ οὕτως εἰς τὸν αὐ-
τοῦ εἰσήγοντο θάλαμον, ἐκεῖνος δὲ ταύτας ἐξῆγέ τε καὶ ἐκέχρητο.
ἠράσθη γοῦν ποτε γυναικὸς καὶ ἔπεμψε λαβεῖν αὐτήν. ἐν τούτῳ
C δὲ ὁ Ἀθηνόδωρος, τῷ τῆς γυναικὸς ἐκείνης ἀνδρὶ συνήθης ὤν,
ἔτυχεν ἀπελθὼν τὸν φίλον ὀψόμενος, καὶ ἀσχάλλοντα εὑρὼν
κἀκεῖνον καὶ τὴν γυναῖκα (οὐ γὰρ ἠδύναντο ἀντιστῆναι) τὴν αἰτίαν
τῆς λύπης ἐπύθετο. καὶ μαθὼν ἠρεμεῖν αὐτοὺς ἐκέλευσεν· αὐτὸς

4 τῶν ἀναλωμάτων A, τὰ τῶν ἀναλωμάτων PW. 6 δὲ] δέ γε A. 8 τε add A. παρὰ (alterum) om B. 15 Εὐκατάφορος — p. 431 v. 9 σωφρονέστερος γέγονε] horum perpauca habent Dionis codices. 16 ἐς B.

rant recognitis audiente senatu recitatum est. sunt et quattuor eius libelli in curiam allati: quorum unus sepulturae rationem praescribebat, alter acta eius continebat: in tertio milites, reditus et impensas publicas perscripserat et pecuniae numerum quae in thesauris esset: quartus mandata ad Tiberium et populum continebat. his lectis funus elatum est, orationes funebres a Druso et Tiberio habitae. deinde corpus eius crematum est. ac tum non multi, post omnes luxerunt, recordati eum omnibus accessu facilem, multis pecuniam suppeditasse, amicis summum honorem habuisse, gratias egisse iis a quibus ipsius errata corrigerentur: ut et Athenodoro viro sapienti, tali de causa.

Pronus erat in venerem, et mulieres ad eum quas volebat in tectis lecticis allatae in eius thalamum adducebantur, quibus ad libidinem abutebatur. igitur aliquando mulierem, cuius amore captus erat, arcessivit. cuius maritum Athenodorus pro familiaritate invisurus, cum et ipsum et uxorem indignantes invenisset (nec enim resistere poterant), maeroris causa cognita eos tranquillo animo esse iussit: se enim ipsum

γὰρ ἀπελθεῖν ἔφη πρὸς τὸν Αὔγουστον καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποστρέψαι ὁρμήν. καὶ κομισθέντος τοῦ καταστέγου δίφρου ὡς τῆς γυναικὸς ἐν αὐτῷ εἰσελευσομένης, εἰσῆλθεν ὁ Ἀθηνόδωρος, καὶ ξίφος λαβὼν καὶ κατακαλυφθῆναι τὸν δίφρον ἀκριβῶς ἐπιτάξας οὕτω πρὸς τὸν τοῦ Αὐγούστου κεκόμιστο θάλαμον. ἐκείνου δὲ τὸν δίφρον ἀποκαλύπτοντος ξιφήρης ἐκπεπήδηκεν εἰπών "εἶτα οὐ φοβῇ μή τίς σε οὕτως εἰσελθὼν ἀποκτείνῃ;" ὁ δ' Αὔγουστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη οὐδ' ἐκάκισε τὸν Ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ D χάριν ἔγνω αὐτῷ καὶ σωφρονέστερος γέγονε. διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπόθουν αὐτόν, καὶ ὅτι τοῦ Τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίου ἐπειράθησαν.

39. Ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Αὐγούστου W II 171 μοναρχίας ἐτέχθη ἐνανθρωπήσας ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, ὃς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη αὐτὸν ἱστορεῖ μοναρχῆσαι, τῶν ἄλλων τέσσαρα ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰ τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἀριθμούντων ἔτη. γίνεται δὲ ἡ διαφωνία ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τὴν μοναρχίαν τῷ Καίσαρι ἐλογίσαντο ἐξότου ναυμαχίᾳ ἐν Ἀκτίῳ ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον, ὅτε καὶ ὡς ἀληθῶς ἐμονάρχησε, P I 545 μόνος τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων γενόμενος κύριος, ὁ Εὐσέβιος δὲ

1 ἀποτρέψαι A. 15 καὶ ν̄ καὶ ζ̄ ἔτη A. 16 τέσσαρα ἐπὶ τεσσ.] μ̄ καὶ δ̄ A. cf. quae p. 429 v. 5 ex Dione narrata sunt. τὰ om B. αὐτῶν A. 18 μοναρχίαν ἐλογίζοντο καίσαρι ἐξότου ναυμαχίᾳ ἐνίκησε τὸν ἀντώνιον ἐν ἀκτίῳ A. 20 πραγμάτων AC, ταγμάτων PW.

FONTES. *Cap.* 39. *Eusebii* (*Hist. eccl.* 1 5) *Dionis* (*Hist. Rom.* 56 30) *et Lucae* (*Evangel.* 3 1 *et* 23) *testimonia inter se comparantur.*

Augustum accessurum et eius impetum repressurum. allata lectica Athenodorus gladio accepto pro muliere inscendit, eaque diligenter tegi iussa ad Augusti thalamum est perlatus. qui cum illam aperuisset, ille stricto gladio exsiliens "itane" inquit "non times ne te aliquis sic ingressus occidat?" id factum Augustus non modo non aegre tulit nec Athenodorum obiurgavit, sed et gratias ei egit et modestior factus est. eum igitur cum ob haec tum ob alia plura, et quod Tiberium successorem eius alium sunt experti, desiderarunt.

39. Anno imperii Augusti quadragesimo secundo homo factus et natus est dominus noster et deus Iesus Christus, auctore Eusebio Pamphili, qui eum in Ecclesiastica historia 57 annos solum rerum potitum esse refert, cum reliqui 44 duntaxat numerent. verum dissensio inde existit, quod reliqui ab Actiaca demum victoria numerare incipiunt, quo tempore vere imperare coepit, Romanarum rerum solus factus dominus,

καὶ τὸν χρόνον ὃν συνῆρξε τῷ Ἀντωνίῳ τῇ μοναρχίᾳ προστίθησιν, ὡς καὶ τότε τοῦ Αὐγούστου ὅσα ἐβούλετο πράττοντος, ἐκείνου τῇ Αἰγύπτῳ σχολάζοντος καὶ τῷ τῆς Κλεοπάτρας δουλεύοντος ἔρωτι, δι' ὃν καὶ ἀπώλετο. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι τὸ κατὰ σάρκα. εἰ γὰρ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας φαίημεν τοὺς τῆς μοναρχίας ἐνιαυτοὺς γενέσθαι τοῦ Καίσαρος, οὐ κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος ἡ ἐπιφάνεια γέγονε τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος συμβαίνει τεχθῆναι τὸν κύριον. ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος
B εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἱστορεῖ, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης ἐβάπτισε· τριάκοντα δ' ἦν ἐτῶν ὅτε ἐβαπτίσθη, κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγελιστήν· ὥστε λοιπὸν τοὺς μὲν πεντεκαίδεκα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐκ τῶν τῆς αὐταρχίας τοῦ Τιβερίου χρόνων λαμβάνεσθαι, τοὺς δέ γε λοιποὺς πεντεκαίδεκα ἐκ τῶν τοῦ Αὐγούστου τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων καταλογίζεσθαι. συμβαίνει τοίνυν τοὺς ἐξ αὐτῶν περιλιμπανομένους ἐννέα εἶναι καὶ εἴκοσιν. ἐν γοῦν τῷ εἰκοστῷ ἐνάτῳ τῆς ἀκριβοῦς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου καταλαμβάνεται τεχθῆναι τὸ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου τὸν κύριον.

1 συνῆρχε B. 4 ὃν] ὧν A. τῷ μβ ἔτει A. 11 λουκᾶς ἱστορεῖ AB, ἱστορεῖ Λουκᾶς PW. 19 τοῦ Καίσαρος om A. 21 τῆς add AB.

Eusebius vero id quoque tempus annumerat quo cum Antonio gessit imperium, quod tum quoque, illo in Aegypto otium agente et amoribus Cleopatrae serviente, quae illi causa interitus fuit, aeque fecerit quae voluerit. sic igitur anno quadragesimo secundo imperii Caesaris narravit Eusebius Christum secundum carnem esse natum. nam si imperii eius annos 44 statuamus, adventus et nativitas domini et servatoris nostri non in annum quadragesimum secundum sed in nonum et vigesimum cadit. ut enim S. Lucas evangelista narrat, Ioannes Christum anno decimo quinto imperii Tiberii baptissavit: quo tempore annos eodem auctore Christus triginta natus fuit; ut iam quindecim anni de triginta ex imperio Tiberii, quindecim reliqui de quadraginta quattuor annis Augusti sumantur. unde constat de iis restare annos viginti novem. proinde anno vigesimo nono confirmati imperii Caesaris Augusti secundum carnem ex semper virgine et sancta Maria deipara natum esse dominum deprehenditur.

LIBER UNDECIMUS.

1. Ὁ μὲν οὖν Αὔγουστος ἀπεβίω ὡς εἴρηται, τὴν δὲ C
μοναρχίαν ὁ Τιβέριος διεδέξατο. ὃς εὐπατρίδης μὲν ἦν καὶ πεπαίδευτο, τὴν δὲ γνώμην ἦν ποικιλώτατος, ἐναντίους τῇ προαιρέσει τοὺς λόγους ποιούμενος. ὧν γὰρ ἐβούλετο τἀναντία ἔλεγεν, ἄλλα μὲν κεύθων ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα δὲ λέγων· καὶ ὀργίζεσθαι προσποιούμενος ἐν οἷς οὐκ ὠργίζετο, καὶ ἐν οἷς ἐθυμοῦτο σχηματιζόμενος ἐπιείκειαν· καὶ ὡς οἰκειότατον ἑώρα τὸν ἔχθιστον, καὶ ὡς ἀλλοτριωτάτῳ προσεφέρετο τῷ φιλτάτῳ. καὶ οὐκ ἠξίου τοῖς ἄλλοις δῆλον εἶναί οἱ τὸ φρόνημα, τοῦτο προσήκειν τῷ αὐταρχοῦντι φρονῶν. καὶ εἴτε τις ἠναντιοῦτο οἷς ἔλεγεν, εἴτε μὴν καὶ συνῄνει, D
μεμίσητο.

Τέως δ' οὖν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὰ ἔθνη πάντα ὡς αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἐπέστειλε, μὴ λέγων αὐτοκράτωρ εἶναι· ψηφισθὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων οὐκ ἐδέξατο. καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διοικῶν ἅπαντα, μηδὲν αὐτῆς δεῖσθαι ἔλεγε, καὶ ταύτης ἐξίστασθαι ἐκομψεύετο καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν (ἓξ γὰρ καὶ πεντήκοντα ἐτῶν ἦν) καὶ δι' ἀμβλυωπίαν· πλεῖστον γὰρ ἐν σκότει βλέπων ἐλάχιστα τὴν ἡμέραν ἑώρα. εἶτα κοινωνοὺς ᾔτει τῆς ἀρχῆς καὶ συνάρχοντας, οὐδὲν τούτων ποιῆσαι μέλλων, ἀλλ' P I 546

6 ὠργίζετο A: Dio ὠργίζετό τε ἐν οἷς ἥκιστα ἐθυμοῦτο. 9 καὶ om B. 13 Τέως δ' οὖν] τοιοῦτος οὖν δή τις ὢν Dio. 15 αὐτῷ om B. 16 αὐτῆς A Dio, αὐτοῖς PW. 19 τὴν om A.

FONTES. *Cap.* 1. *Dionis Historiae Romanae lib.* 57 *c.* 1 — c. 13.

1. Augusto ad hunc modum quo expositum est defuncto imperium Tiberius suscepit, ex gente patricia, litteris eruditus, sed ingenio perquam vario, aliud loqui aliud sentire solitus, pectore a lingua dissentiente, cum non irascebatur iram simulans, cum commotus erat lenitatem prae se ferens, inimicissimum ita intuens ut amicissimum, et amicissimum ut alienissimum. neque enim principis animum aliis esse cognitum oportere arbitrabatur. proinde sive adversarere sive assentirere illius orationi, odium incurreres.

Ad legiones et omnes gentes statim ut imperator legatos misit, dissimulato imperatoris nomine, quod una cum caeteris sibi decretum repudiavit. et cum totum imperium administraret, nihil sibi opus esse dixit imperio; eoque se cessurum esse tum propter aetatem (annos enim sex et quinquaginta natus erat) tum propter aciem oculorum obtusiorem iactavit: nam in tenebris plurimum, in luce minimum cernebat. deinde socios et collegas imperii postulavit. haec, quamvis neutrum in animo

ὅτι τε ὕπουλον εἶχεν ἦθος, καὶ ὅτι καὶ τὰ στρατεύματα τά τε ἐν W II 172 *Παννονίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑπώπτευε, καὶ τὸν Γερμανικὸν ἐδεδίει τῆς Γερμανίας ἄρχοντα τότε καὶ τοῖς στρατιώταις φιλούμενον. καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲν ὡς αὐτοκράτωρ ἔπραττε φανερῶς, ἀλλὰ καὶ νοσεῖν προσποιούμενος οἰκουρῶν ἦν καὶ διέμελλεν, ἵν' ἐλπίδι τοῦ ἑκόντα τὴν ἀρχὴν ἀφήσειν αὐτὸν μή τι τινες νεοχμώσωσι, μέχρις οὗ τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς διὰ πάντων ἐγένετο. τὸν μὲν οὖν Ἀγρίππαν αὐτίκα πέμψας ἀπέκτεινε, τοῦ Αὐγούστου, ὡς εἴρηται,* B *ὄντα θυγατριδοῦν ἐξ Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου· τὸν δὲ Γερμανικὸν λίαν ἐφοβεῖτο.*

Ἐθορύβησε δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ Παννονίᾳ στράτευμα, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ὁρμῆσαι. εἶτα τῶν θρασυτέρων καὶ πρωταιτίων κολασθέντων κατέστησαν οἱ λοιποί. οἱ δὲ ἐν τῇ Γερμανίᾳ τόν τε Τιβέριον ἐκακηγόρησαν καὶ τὸν Γερμανικὸν ἐπεκάλεσαν αὐτοκράτορα. ἐκείνου δὲ τὸ ξίφος σπασαμένου ὡς ἑαυτὸν ἀναιρήσοντος, εἷς τις τῶν στρατιωτῶν τὸ ἑαυτοῦ ξίφος ἀνατείνας "τοῦτο" ἔφη "λάβε· ὀξύτερον γάρ ἐστιν." ὁ οὖν Γερμανικὸς τοῦ κτεῖναι μὲν ἑαυτὸν ἀπέσχετο ἵνα μὴ μᾶλλον στασιάσωσι, γράμματα δὲ ὡς ἐκ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντα πλασάμενος δωρεὰς αὐτοῖς C *διδόντα καὶ ἄλλα τινὰ ὑπισχνούμενα τὴν στάσιν τότε κατέπαυσεν. ὕστερον δὲ πρεσβευτῶν παρὰ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντων γνόντες τὸ τοῦ Γερμανικοῦ στρατήγημα καὶ ὑποπτεύσαντες τοὺς*

5 *ἐλπίδι* A Dio, *ἐν ἐλπίδι* PW. 6 *τινες* om C. 8 *ὡς εἴρηται* om A. 12 post *εἶτα* PW add *καὶ*, om AC. 14 *ἐκακηγόρησαν* A Dio, *κακηγόρησαν* W, *κατηγόρησαν* P. *ἐκάλεσαν* A.

haberet, partim propter occultum ingenium, partim ob Germanicas et Pannonicas legiones quas suspectas habebat, et Germanici metu faciebat, qui tum Germaniae praeses, carus erat militibus. his igitur de causis nihil aperte pro imperio faciebat, sed et morbum simulans domi se continebat, et moras nectebat, ut novarum rerum cupidi, sperantes eum ultro depositurum imperium, quiescerent donec principatum ab omni parte firmasset. tum vero Agrippam Augusti ex Iulia nepotem, Agrippae filium, occidi iussit. Germanicum vero admodum timuit.

Sunt et Pannonicae legiones contra suum ducem tumultuatae. sed audacioribus et seditionis primis auctoribus supplicio affectis caeteri quieverunt. Germanicae vero legiones Tiberio maledixerunt et Germanicum imperatorem salutarunt. qui cum gladium strinxisset quasi se ipse occisurus, miles quidam suo ense sublato "hunc" inquit "cape tuo acutiorem." itaque a sui caede abstinuit, ne magis tumultuarentur; sed confictis sub Tiberii nomine litteris, quibus illis munera et alia quaedam promittebantur, tum seditionem compescuit. deinde legatis a Tiberio missis, Germanici artificio cognito, suspicati illos adesse ut eius pro-

πρέσβεις ἀνατρέψοντας ἥκειν τὰ ὑπ' ἐκείνου ἐπηγγελμένα, ἐθορύβησαν αὖθις καὶ κατὰ τῶν πρέσβεων ὥρμησαν. καὶ τὴν τοῦ Γερμανικοῦ γυναῖκα τὴν Ἀγριππῖναν, τῆς τοῦ Καίσαρος θυγατρὸς τῆς Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου παῖδα γεγονυῖαν, συνέλαβον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γάϊον· καὶ τὴν μὲν Ἀγριππῖναν ἐγκύμονα οὖσαν ἀφῆκαν αὐτῷ, κατεῖχον δὲ τὸν υἱόν. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἡσύχασαν καὶ αὐτοί. καὶ ὁ μὲν δυνάμενος τὴν αὐτοκράτορα D *λαβεῖν ἀρχὴν οὐκ ἠθέλησεν, ὁ δὲ Τιβέριος κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐπῄνει αὐτὸν παρὰ τῇ βουλῇ, παρ' ἑαυτῷ δὲ καὶ λίαν ὑπώπτευε καὶ ἐδεδίει αὐτὸν ὡς ἐγκεχειρισμένον στρατεύματα.*

Ὡς δ' οὐδὲν ἔτι νεώτερον ἠγγέλλετο, τὴν ἀρχὴν οὐκέτι εἰρωνευόμενος ὑπεδέξατο. καὶ μέχρις ὁ Γερμανικὸς περιῆν, οὐδὲν καθ' ἑαυτὸν ἔπραττεν, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν γερουσίαν εἰσέφερε, καὶ οὐδὲ αὐτοκράτωρ καλεῖσθαι παρά του ἢ μόνων τῶν στρατιωτῶν ἠξίου, Καῖσαρ δὲ καὶ Γερμανικὸς καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας ὠνομάζετο, ηὔχετό τε τοσοῦτον καὶ ζῆσαι καὶ ἄρξαι χρόνον ὅσον ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ, καὶ διὰ πάντων δημοτικὸς δοκεῖν P I 547 *ἔσπευδε, καὶ ἐλάχιστα εἰς ἑαυτὸν δαπανῶν πλεῖστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε. τὰ πεπονηκότα τε ἀνορθῶν καὶ ἐπικοσμῶν, τὰς τῶν ἀρχῆθεν οἰκοδομησάντων αὐτὰ κλήσεις σφίσιν ἐπέγραφε, καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις ἐπήρκει, καὶ τῶν βουλευτῶν συχνοὺς πενομένους ἐπλούτισε, καὶ τὰ δωρούμενα εὐθὺς ὁρῶντος αὐτοῦ ἠριθμεῖτο,*

1 *ἀνατρέψαντες* B. 5 *μὲν* om A. 9 *καὶ* om C. 14 *μόνον* A. 16 *ζῆσαι καὶ ἄρξαι* AB Dio, *ἄρξαι καὶ ζῆσαι* PW. 17 *ὅσον* A Dio, *ὅσος* PW. 20 *σφίσιν ἐπέγραφε* AB, *ἐπέγραφε σφίσι* PW.

missa tollerent, denuo tumultuati sunt et contra legatos concitati. et Germani uxorem Agrippinam, Agrippae et Iuliae (Augusti filiae) filiam, et filium eius Gaium comprehenderunt; atque uxorem praegnantem ei restituerunt, filio retento. verum cum nihil proficerent, et ipsi quieverunt. sic ille imperium cum occupare posset, aspernatus est. qua de causa palam eum Tiberius apud senatum laudabat; sed apud sese admodum suspectum habebat, et ut munitum legionibus metuebat.

Caeterum cum nullae amplius turbae nuntiarentur, omissa dissimulatione principatum admisit. ac quamdiu Germanicus superstes fuit, nihil suapte auctoritate egit, sed ad senatum rettulit omnia, neque ab ullo nisi a militibus imperatorem se appellari voluit: Caesar tantum et Germanicus et princeps senatus nominabatur; et ut tantisper et viveret et imperaret optabat, dum prodesset rei publicae. in rebus omnibus popularis esse studebat; et paucissima in semetipsum insumens, magnos sumptus publice faciebat. ruinosa aedificia instaurabat et adornabat, primorum conditorum nominibus inscriptis; civitatibus et privatis hominibus opem ferebat, et multos ordinis senatorii ad egestatem redactos

ἵνα μὴ οἱ δοτῆρες νοσφίζωνταί τι αὐτῶν, εἰδὼς τοῦτο ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου γινόμενον. καὶ οὔτε ἀπέκτεινέ τινα διὰ χρήματα οὔτ' οὐσίαν τότε ἐδήμευσεν οὐδενός, οὐδ' ἔξω τι τῶν νενομισμένων
B ἠργυρολόγησεν. Αἰμιλίῳ γοῦν χρήματα πλείω παρὰ τὸ διατεταγμένον πέμψαντι ἀντεπέστειλεν ὅτι "κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα ἀλλ' οὐκ ἀποξυρᾶσθαι βούλομαι." καὶ εὐπρόσοδος καὶ εὐπροσήγορος ἦν, τούς τε ἄρχοντας ὡς ἐν δημοκρατίᾳ ἐτίμα καὶ τοῖς ὑπάτοις ὑπανίστατο, καὶ τοῖς ἑταίροις ὡς ἐν ἰδιωτείᾳ συνῆν, νοσοῦντάς τε ἐπεσκέπτετο, μηδεμίαν φρουρὰν ἐπαγόμενος· καὶ ἐπί τινι αὐτῶν τελευτήσαντι αὐτὸς ἀνέγνω τὸν ἐπιτάφιον. καὶ τὴν μητέρα τὴν Λιβίαν ὁμοίως προσφέρεσθαι πᾶσιν ἐκέλευεν. ἡ δὲ
W II 173 πάνυ ὤγκωτο, καὶ αἱ τοῦ Τιβερίου ἐπιστολαὶ χρόνον τινὰ καὶ τὸ
C ἐκείνης ὄνομα εἶχον, τά τε ἄλλα πάντα ὡς αὐταρχοῦσα διοικεῖν ἐπεχείρει, καὶ οὐκ ἐξ ἴσου ἄρχειν ἀλλὰ καὶ πρεσβεύειν αὐτοῦ ἤθελεν, αὐτὴ ποιῆσαι αὐχοῦσα αὐτὸν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ ἤχθετο πρῶτον αὐτῇ· εἶτα τῶν μὲν δημοσίων αὐτὴν ἔπαυσε, τὰ δ' οἴκοι διοικεῖν ἀφῆκεν· ὡς δὲ κἀν τούτοις ἦν ἐπαχθής, ἀπεδήμει καὶ αὐτῆς ἐξίστατο. σωφρονέστατά τε χρόνον τινὰ διῆγε, καὶ ἄλλους δ' ἐκόλαζεν ἀσελγαίνοντας, καὶ τῷ Δρούσῳ δὲ τῷ υἱῷ, ὃν ἐξ Ἀγριππίνης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχηκε, καὶ ἀσελγεῖ
D τυγχάνοντι καὶ ὠμῷ, ἐπετίμα καὶ ἤχθετο. καί ποτε αὐτῷ εἶπεν

9 νοσοῦντάς AC Dio, Νοσοῦντος PW. 18 αὐτὴν Dio.
20 ἀγριππίνας A.

locupletabat: eaeque largitiones statim ipso vidente numerabantur, ne quid inde, ut sub Augusto factum meminerat, per dispensatores subtraheretur. pecuniae causa neminem occidebat, neque bona tum cuiusquam publicabat, neque ultra constitutum quicquam exigebat. Aemilio certe, qui plus pecuniae quam ordinatum erat miserat, rescripsit se oves suas tonderi velle, non deglubi. erat et aditu facilis et affabilis: magistratus tanquam in libera civitate colebat, consulibus assurgebat: amicorum consuetudine aeque ut privatus fecerat utebatur: aegrotantes invisebat, nullo satellitum comitatu; et quodam ex eis defuncto funebrem orationem ipse recitavit. matrem Liviam erga omnes eodem se gerere modo iussit. illa vero magnum fastum prae se ferens in Tiberii epistolis ad tempus adscribebatur, atque adeo pro imperio se gerebat ut non ex aequo cum illo imperare sed meliore condicione esse vellet, se illum fecisse imperatorem glorians. quod Tiberius principio aegre tulit, deinde eam a rei publicae administrationibus remotam domestica negotia curare sivit: ut vero in iis etiam molesta erat, peregre abiit, ut ab ea abesset. ad tempus modestissime vixit, et aliorum immodestiam poenis coërcuit: Drusum quoque filium ex priore uxore Agrippina susceptum ob crudelitatem et lasciviam obiurgavit et odio habuit. cui aliquando dixit "me

ὅτι "ζῶντος ἐμοῦ οὔτε βίαιον οὐθ' ὑβριστικόν τι πράξεις· ἂν δέ τι καὶ τολμήσῃς, οὐδὲ τελευτήσαντος."

2. Οὕτω ταῦτα καὶ τἆλλα μέχρις ὁ Γερμανικὸς ἔζη ἐποίει· μετὰ δὲ τοῦτο συχνὰ τούτων μετήλλαξε. μήπω γὰρ τῶν παρὰ τοῦ Αὐγούστου τῷ δήμῳ καταλελειμμένων δοθέντων, ἐπεὶ νεκρὸς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐξεφέρετο, καὶ προσελθών τις εἰς τὸ οὖς αὐτῷ ἐψιθύρισε, καὶ ἐρωτηθεὶς ὅ τι εἴρηκεν, ἐντετάλθαι ἔφη τῷ Αὐγούστῳ εἰπεῖν ὅτι οὐδέπω οὐδὲν ἐκομίσαντο, τὸν μὲν αὐτίκα ἀπ- P I 548 έκτεινε, καὶ εἶπεν ὡς ἐπισκώπτων, ἵν' αὐτάγγελος αὐτῷ γένηται, τοῖς δ' ἄλλοις τὰ καταλελειμμένα διένειμε. τοῦ δ' ἐγγόνου αὐτοῦ, ὃν ἐκ τοῦ Δρούσου εἶχε, θανόντος, οὐδεμιᾶς τῶν συνήθων ἀπέσχετο πράξεως, μὴ δεῖν διὰ τοὺς οἰχομένους τὰ τῶν ζώντων λέγων προΐεσθαι.

Κλήμης δέ τις τοῦ Ἀγρίππου γεγονὼς δοῦλος καὶ προσεοικὼς αὐτῷ ἐπλάσατο αὐτὸς ὁ Ἀγρίππας εἶναι· καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν ἐλθὼν πολλοὺς μὲν ἐκεῖ, πολλοὺς δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ προσεποιήσατο, καὶ τέλος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὥρμησεν ὡς τὴν παππῴαν μοναρχίαν ἀποληψόμενος. χειρωσάμενος δ' ὅμως αὐτὸν ὁ Τιβέ- B ριος διά τινων τὰ ἐκείνου προσποιησαμένων φρονεῖν, καὶ βασανίσας ἵνα περὶ συνιστόρων τι μάθῃ, ἐπεὶ μηδὲν ἐξελάλησεν, ἤρετο αὐτόν "πῶς Ἀγρίππας ἐγένου;" καὶ ὃς ἀπεκρίνατο ὅτι "οὕτως ὡς καὶ σὺ Καῖσαρ."

12 *πράξεων* AB. 15 *ὁ* add A. 20 *μάθοι* A.

Fontes. *Cap.* 2. *Dionis Historiae Romanae lib.* 57 *c.* 13 — *lib.* 58 *c.* 15. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

vivo neque per vim neque per contumeliam quicquam feceris: sin feceris, ne defuncto quidem me facturus es."

2. Haec et his similia, quamdiu Germanicus in vivis fuit, egit: post illius obitum multa ex his immutavit. nam cum populo Augusti legata nondum data essent, et quidam mortuo qui per forum ferebatur in aurem aliquid insusurrasset, ac rogatus quid dixisset, respondisset se ei mandasse ut Augusto diceret, populum Romanum nondum quicquam accepisse, occidit hominem, hoc addito ioco, ut id ipse illi nuntiaret: caeteris vero legata distribuit. nepote ex Druso filio mortuo nulla re consueta abstinuit, negans propter mortuos viventium officia esse deserenda.

Clemens quidam, qui Agrippae servus fuerat, hero similis, se Agrippam esse simulans, in Gallia et Italia multos sibi adscivit, ac tandem Romam contendit ad avitum imperium recipiendum. quem cum per quosdam se illius esse factionis simulantes subegisset, ac quaestiones de eo habuisset ut conscios proderet, illo neminem nominante rogavit quo pacto Agrippa factus esset. respondit homo "eodem plane modo quo tu Caesar."

Τὴν δὲ γυναῖκα Ἰουλίαν οὔτε ἐπανήγαγεν ἐκ τῆς ὑπερορίας ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου κατεδικάσθη δι' ἀσέλγειαν, ἀλλὰ καὶ κατέκλεισεν αὐτὴν ὥσθ' ὑπὸ κακουχίας καὶ λιμοῦ φθαρῆναι. πολλῶν τε αὐτὸν ἀξιούντων τὸν Νοέμβριον μῆνα, οὗ τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δεκάτῃ γεγέννητο, Τιβέριον ἐξ αὐτοῦ καλεῖσθαι, "καὶ τί" ἔφη "ποιήσετε ἂν δεκατρεῖς Καίσαρες γένωνται;"

C Ἐν τούτοις ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καταγοητευθεὶς τε καὶ φαρμαχθεὶς ὑπὸ Πείσωνος. ὀστᾶ τε γὰρ εὑρέθη ἀνθρώπεια κατορωρυγμένα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ κατῴκει, καὶ μολίβδινοι ἐλασμοὶ ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες. ὅτι δὲ καὶ φαρμάκῳ ἐφθάρη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξέφηνεν εἰς τὴν ἀγορὰν κομισθὲν καὶ τοῖς παροῦσι δειχθέν. θανόντος δὲ ὁ μὲν Τιβέριος καὶ ἡ Λιβία ἥσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σφοδρότατα ἤλγησαν. κάλλιστος μὲν γὰρ τὸ σῶμα ἄριστος δὲ τὴν ψυχὴν ἔφυ, παιδείᾳ τε ἅμα καὶ ἀνδρείᾳ ἐν πολέμοις εὐδοκιμῶν ἡμερώτατα τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο, καὶ μέγα δυνάμενος ἅτε Καῖσαρ ἐξ ἴσου τοῖς
D ἀσθενεστάτοις ἐσωφρόνει, καὶ οὔτε τι πρὸς τὸν Δροῦσον ἐπίφθονον οὔτε πρὸς τὸν Τιβέριον ἐποίει ἐπίβουλον, καὶ δυνάμενος παρά τε τῶν στρατιωτῶν ἑκόντων καὶ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοκράτορα λήψεσθαι οὐκ ἠθέλησεν. ὁ δὲ Πείσων

1 Τὴν δὲ γυναῖκα — 4 λιμοῦ φθαρῆναι om Dionis codices. 2 τοῦ alterum om C. 4 αὐτὸν] αὐτῶν PW. 8 ὁ] καὶ ὁ A. 11 ὅτι δὲ — 13 δειχθέν om Dionis codices. 12 δὲ om C. 14 σφοδρότατα ἤλγησαν] σφοδρῶς ἐλυπήθησαν A. 16 καὶ ἀνδρείᾳ — 20 τοῦ δήμου] horum plurima, in Dionis codicibus omissa, habent Exc. Peiresc.

Uxorem Iuliam a patre Augusto ob lasciviam in exsilium missam adeo non revocavit, ut etiam incluserit, ut prae aerumna et fame interiret. quibusdam postulantibus ut mensem Novembrem, cuius die decimo sexto natus esset, a se Tiberium appellaret, "et quid" inquit "facietis si tredecim Caesares fuerint?"

Interea Germanicus obiit Antiochiae, incantamentis et veneficio Pisonis. nam et ossa mortuorum in quibus habitabat aedibus defossa reperta sunt, et plumbeae laminae in quibus devotiones cum nomine eius inscriptae erant. veneno autem sublatum esse corpus eius ostendit in forum perlatum et populo ostensum. eius obitu Tiberius et Livia gavisi sunt, alii vehementissime doluerunt. nam et corpore pulcherrimo et animo optimo praeditus fuit, et eruditione et militari fortitudine insignis: humanissimum subditis suis se praebuit. et cum eius, ut Caesaris, magnae opes essent, temperantia infimos aequavit. neque contra Drusum invidiose neque contra Tiberium insidiose quicquam fecit. imperium a militibus et senatu populoque ultro delatum non accepit. Piso

χρόνῳ ὕστερον εἰς τὴν Ῥώμην ἀνακομισθεὶς, καὶ ἐπὶ τῷ φόνῳ
τοῦ Γερμανικοῦ εἰς τὸ βουλευτήριον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τιβερίου
εἰσαχθεὶς διακρουομένου τὴν ὑποψίαν τὴν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τοῦ
Γερμανικοῦ, καὶ ἀναβολὴν αἰτήσας, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ἐπὶ
τρισὶ δ' υἱέσιν ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν, οὓς ὁ Αὔγουστος ἐν
ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ ὠνόμασε Καίσαρας. τούτων ὁ πρεσβύτατος
Νέρων κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τοῖς ἐφήβοις κατηριθμήθη. μέχρι
μὲν οὖν τοῦ χρόνου τούτου πλεῖστα χρηστὰ ὁ Τιβέριος ἔπραξε καὶ W II 174 P I 549
βραχέα ἐξήμαρτεν, ἐπεὶ δ' ὁ Γερμανικὸς ἐκποδὼν οἱ ἐγένετο, κατ'
ὀλίγον ἠλλοίωτο. τά τε γὰρ ἄλλα ἀγρίως ἦρχε, καὶ τοῖς εἰς
αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα ἢ τὸν Αὔγουστον πράξασί τι ἢ εἰποῦσιν ἀν-
επιτήδειον ἀπηνῶς ὡς ἀσεβήσασι προσεφέρετο, καὶ εἰς τοὺς ὑπο-
νοηθέντας ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ἀπαραίτητος ἦν. ἤδη δὲ καὶ ἐν-
δεικνύμενός τισιν ὅτι βούλεται τεθνάναι τινάς, δι' ἐκείνων σφᾶς
ἀπεκτίννυε, καὶ οὐκ ἐλάνθανε ταῦτα ποιῶν. ἐξήταζέ τε τῶν
δυνατῶν ἑκάστου τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐν ᾗ γεγέννητο, καὶ B
οὕτω τὸ πεπρωμένον ἑκάστῳ ἐξηρεύνα· ὥστε καὶ τῷ Γάλβᾳ τῷ
μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντι ἀπαντήσας ἔφη "καὶ σύ ποτε τῆς ἡγε-
μονίας γεύσῃ." ἐφείσατο δὲ αὐτοῦ, λέγων ὅτι ἐν γήρᾳ καὶ μετὰ
πολὺ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἄρξει. εἶτα μετὰ τοῦ Δρούσου ὑπάτευ-
σεν ὁ Τιβέριος, ὅθεν πολλοὶ τὸν ὄλεθρον ἐκ τούτου τοῦ Δρούσου

1 χρόνῳ — ἀνακομισθεὶς om Dionis codices. 3 διακρουομένου — 4 Γερμανικοῦ om Dionis codices. 4 ἐπὶ τρισὶ — 7 κατηριθμήθη om Dionis codices. 5 δὲ υἱοῖς A. 6 καίσαρας ὠνόμασε A. πρεσβύτερος A. 7 ἐγκατηριθμήθη? cf. Alciphr. 3 61 τοῖς δικάζουσι καταριθμεῖται. 12 καὶ εἰς τοὺς — 15 ταῦτα ποιῶν om Dionis codices. 16 δυναστῶν C. τὴν alterum om A. ἐγεγέννητο A. 19 ἐφείδετο B.

vere aliquanto post Romam reversus et ab ipso Tiberio suspicionem necis Germanici abolere cupiente in senatum adductus mora petita se ipse interfecit. Germanicus tres reliquit filios, quos Augustus in testamento suo Caesares appellavit. eorum natu maximus Nero tum virilem togam sumpsit. atque ad hoc usque tempus Tiberius plurima recte fecit, in paucis deliquit: Germanico vero e medio sublato paulatim mores immutavit. nam cum caetera aspere imperavit, tum eos a quibus vel ipse vel Livia vel Augustus sive dicto sive facto violati essent tanquam impietatis reos crudeliter tractavit, contra insidiarum suspectos inexorabilis. tandem ostendens aliquibus se velle mori aliquos, illorum opera hos occidebat; idque non dissimulanter faciebat. potentum omnium diem et horam natalem inquirebat, itaque fata cuiusque indagabat. proinde Galbae, qui post imperavit, obviam factus dixit "et tu aliquando principatum degustabis." pepercit autem ei, quia dicebat eum in senectute et longe post suum obitum imperaturum. deinde cum Druso consulatum gessit. unde multi Drusi interitum divinarunt: nemo enim Tiberii in

προεμαντεύσαντο· οὐ γάρ ἐστιν ὅστις τῶν συνυπατευσάντων αὐτῷ οὐ βιαίως ἀπέθανε. μετὰ ταῦτα γὰρ φαρμάκῳ διώλετο. Σεϊανὸς γάρ τις μέγα παρὰ τῷ Τιβερίῳ δυνηθεὶς καὶ ὑπέρογκος γεγονώς, πὺξ αὐτῷ ποτε ἐντείνας κἀκ τούτου δείσας κἀκεῖνον καὶ C τὸν Τιβέριον, ἅμα καὶ προσδοκήσας ἂν τὸν Δροῦσον κατεργάσηται ῥᾷον μεταχειρίσασθαι τὸν Τιβέριον, φάρμακόν τι αὐτῷ διά τινων θεραπόντων αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς γυναικός, ἣν Ἰουλίαν ἕτεροι δὲ Λιβίαν γράφουσι, (καὶ γὰρ ἐμοίχευεν αὐτήν) ἔδωκεν. ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀπώλετο, ὁ δέ γε Τιβέριος εἰς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος ἐκεῖνόν τε ἀπωδύρατο, καὶ τὸν Νέρωνα τόν τε Δροῦσον τοὺς τοῦ Γερμανικοῦ παῖδας τῇ γερουσίᾳ παρακατέθετο, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Δρούσου προὐτέθη ἐπὶ τοῦ βήματος· καὶ ὁ Νέρων γαμβρὸς αὐτοῦ ὢν ἐπαίνους ἐπ' αὐτῷ εἶπεν. ὁ δὲ δὴ θάνατος αὐτοῦ πολD λοῖς αἴτιος θανάτου ἐγένετο ὡς ἐφησθεῖσι τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ. πολλοί τε γὰρ καὶ ἄλλοι διώλοντο καὶ ἡ Ἀγριππῖνα μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς, τοῦ νεωτάτου χωρίς. πολλὰ γὰρ κατ' αὐτῆς ὁ Σεϊανὸς παρώξυνε τὸν Τιβέριον, προσδοκήσας ἐκείνης μετὰ τῶν τέκνων ἀπολομένης τῇ τε Λιβίᾳ συνοικήσειν τῇ τοῦ Δρούσου γυναικί, ἧς ἤρα, καὶ τὸ κράτος ἕξειν, μηδενὸς τῷ Τιβερίῳ τυγχάνοντος διαδόχου· τὸν γὰρ υἱιδοῦν ἐμίσει ὡς καὶ μοιχίδιον. καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐπὶ ἄλλαις καὶ ἄλλαις αἰτίαις, ταῖς δέ γε

1 συνυπατευόντων A. 3 σιανὸς ABC, Σειανὸς PW: Dio Σηϊανὸς. τῷ om A. 5 ἅμα καὶ — 6 Τιβέριον om A. 7 αὐτοῦ add A. ἣν — 8 γράφουσι] Dio ἣν τινες Λιουΐλλαν ὀνομάζουσιν. 9 διώλετο A. ὁ δέ γε Τιβέριος — p. 441 v. 1 διέφθειρε] horum plurima om Dionis codices. 15 ἡ om P sola. 17 σεϊανὸς A, σιανὸς B, Σειανὸς PW. 19 διαδόχου τυγχάνοντος AB. 21 δὲ prius om A.

consulatu collega violentam mortem evitavit. post enim veneno periit. nam Seianus quidam homo apud Tiberium potens et superbus cum Druso aliquando alapam dedisset, eaque de causa et ipsum et Tiberium metueret, simulque speraret Druso sublato Tiberium sibi magis opportunum fore, per quosdam ministros et uxorem sive Iuliam sive Liviam (nam scriptores in nomine variant) stupro sibi cognitam venenum ei propinavit. eius sic necati mortem Tiberius in curia deploravit, et Neronem ac Drusum Germanici liberos senatui commendavit. Drusum, cadavere eius pro rostris proposito Nero gener laudavit. caeterum eius interitus multis causa fuit interitus, quod eius nece laetati esse viderentur. nam praeter alios multos etiam Agrippina cum liberis, filio natu minimo excepto, interiit, Tiberio contra ipsam vehementer irritato a Seiano, qui illa cum liberis sublata spem coniugii Liviae, viduae Drusi, quam adamabat, et imperii alebat, cum Tiberius nullum successorem haberet: nam nepotem ex filio ut adulterinum oderat. et alios multos aliis atque aliis de causis, sed plerisque confictis, vel in exsilium mitte-

πλείοσι πεπλασμέναις, καὶ ἐφυγάδευσε καὶ διέφθειρε, καί τινα ὅτι τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ τοῦ Αὐγούστου ἱστόρησε, καίτοι μή τι κατ᾽ ἐκείνων συγγεγραφότα, ἐκόλασε, καὶ τὸ σύγγραμμα P I 550 ὅπου δὴ καὶ εὑρέθη κατέκαυσεν, ὅτι μὴ ἐκείνους ἐσέμνυνε. πλείονας δὲ ὡς αὐτὸν βλασφημοῦντας διέφθειρε. καί τις Σαβῖνος ἐπὶ τοιαύτῃ κατηγορηθεὶς αἰτίᾳ εἰς τὸ δεσμωτήριον καθείρχθη, εἶτα καὶ ἐφονεύθη, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη. καὶ δεινὸν μὲν τοῦτο καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ ἅπασιν ἦν, ἐδείνωσε δ᾽ αὐτὸ ἐπὶ πλεῖον κύων τις τοῦ Σαβίνου, συνεισελθών τε αὐτῷ εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ ἀποθανόντι παραμείνας καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ῥιφέντι συνεισπεσών. ταῦτα ταύτῃ ἐγένετο, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα ἱστόρηται.

Ἡ δὲ Λιβία ὑπέργηρως γεγονυῖα μετήλλαξεν, ἓξ ζήσασα ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα. καὶ οὔτε νοσοῦσαν αὐτὴν ὁ Τιβέριος ἐπ- B εσκέψατο, οὔτ᾽ ἀποθανοῦσαν ἐτίμησε, πλὴν μόνης ἐκφορᾶς καὶ εἰκόνων τινῶν. ἀλλὰ πρὸς διαβολὴν τοῦ Τιβερίου πένθος ταῖς γυναιξὶν ἡ βουλὴ παρ᾽ ὅλον ἐνιαυτὸν ἐπ᾽ αὐτῇ ἐψηφίσατο· καὶ ὅτι δὲ πολλοὺς αὐτῶν ἐσεσώκει καὶ παῖδας πολλῶν ἐτετρόφει κόρας τε πλείοσιν ἐξεδεδώκει, καὶ ἄλλας τιμὰς ἐκείνῃ ἀπένειμαν. οὐδὲν δὲ τῶν τισι καταλειφθέντων ὑπ᾽ ἐκείνης δέδωκεν ὁ Τιβέριος. ἀπομνημονευτέον δὲ καὶ τῶν παρ᾽ ἐκείνης εἰρημένων ἐνίων. λέγεται ὅτι γυμνούς ποτε ἄνδρας αὐτῇ ἀπαντήσαντας, καὶ μέλλοντας

3 μή τι A, μὴ PW. 9 συνελθὼν AC. 11 τῶν om AB. 17 αὐτῷ C. 18 δὲ om AB. 20 οὐδὲν δὲ — Τιβέριος om Dionis codices.

bat vel occidebat. quendam qui Caesaris et Augusti res gestas, neque quicquam tamen contra eos scripserat, supplicio affecit; et ipsum scriptum ubicunque reperire potuit exussit, quod illos non ornasset. plerosque quasi sibi maledixissent interfecit; et Sabinus quidam ob huiusmodi crimen in carcerem coniectus et occisus est, et cadaver eius in Tiberim abiectum. id facinus cum per se atrox visum, tum per Sabini canem atrocius factum. is enim cum hero suo carcerem ingressus est et interfecto assedit et eo in profluentem abiecto ipse quoque se praecipitem dedit. haec pauca de multis commemorata sunt.

Livia autem anno aetatis 86 decessit: quam Tiberius nec aegrotantem invisit nec mortuam honoravit, nisi funere et statuis quibusdam. senatus autem traducendi Tiberii causa luctum totius anni matronis indixit; et quod et multos ex eo ordine conservasset et liberos multorum aluisset et filias multorum elocasset, alios etiam honores ei habuit. sed Tiberius nemini quicquam dedit quod illa legarat. enimvero dicta quoque Liviae nonnulla referenda sunt. cum aliquando viri aliquot propterea quod nudi ei occurrissent occidendi essent, servavit eos et dixit

διὰ τοῦτο θανατωθῆναι, ἔσωσεν εἰποῦσα ὅτι "οὐδὲν ἀνδριάντων
C W II 175 *ταῖς σωφρονούσαις οἱ τοιοῦτοι διαφέρουσιν." ἐρομένου δέ τινος αὐτήν "πῶς καὶ τί δρῶσα τοῦ Αὐγούστου κατεκράτησας;" ἀπεκρίνατο ὅτι "αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτ' ἀκούειν μήτ' αἰσθάνεσθαι προσποιουμένη."*

Τὸν δὲ Σεϊανὸν ὁ Τιβέριος ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, καὶ κηδεστὴν ἐπὶ Ἰουλίᾳ τῇ τοῦ Δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὕστερον ἔκτεινε, τῆς γερουσίας θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένης σπουδῇ αὐτοῦ. καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐρριμμένῳ
D *τὸ πλῆθος ἐνύβρισεν, εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλε. τά τε παιδία αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἑαυτὴν διεχρήσατο. καὶ ἄλλοι δι' ἐκεῖνον ἀπώλοντο, οἱ μὲν ἑαυτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑφ' ἑτέρων ἀναιρεθέντες.*

3. *Τιβέριος δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τοὺς ἔρωτας, οἷς ἀσελγῶς τε καὶ ἀναιδῶς ἐχρῆτο τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἀρρένων καὶ θηλειῶν, διεβάλλετο, καὶ διὰ τὸν τῆς Ἀγριππίνης τοῦ τε Δρούσου θάνατον ἐς ὠμότητα ἐλοιδορεῖτο. δοκοῦντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τοῦ Σεϊανοῦ πάντα τὰ κατ' ἐκείνων πρότερον γίνεσθαι, ὡς κἀκείνους κτανθῆναι ἔμαθον μετὰ τὴν ἐκείνου φθοράν,*

8 *σιανὸν* ABC. *καὶ κηδεστὴν — 9 ποιησάμενος* non leguntur apud Dionem. 10 *αὐτοῦ καταψηφισαμένης θάνατον* A. 12 *ἐνύβριζεν* A. 18 *τὸν* om C. 20 *σιανοῦ* AB, *ἀσιανοῦ* C.

Fontes. *Cap.* 3. *Dionis Historiae Romanae lib.* 58 *c.* 22 — *c.* 28. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 1 *c.* 10 *et lib.* 2 *c.* 2.

tales nihil differre a statuis ei quae pudica sit. a quodam interrogata qua ratione Augustum vicisset, respondit "castitate accurate tuenda, et quicquid ille voluit alacriter faciendo, et nullas res eius curiose vestigando, et lusus eius venereos perinde ac si caeca et surda essem dissimulando."

Seianum Tiberius ad magnam auctoritatem evectum, despensaque Iulia Drusi filia, curavit a senatu capitis condemnandum; eiusque cadaveri per triduum proiecto vulgus insultavit, deinde id in Tiberim proiecit. sunt et eius liberi senatusconsulto interfecti: uxor eius ipsa manus sibi attulit. etiam alii eius causa perierunt, partim a sese, partim ab aliis occisi.

3. Tiberio praeter alia flagitia etiam stupra nobilissimis utriusque sexus intemperanter et impudenter illata probro data sunt; et propter Agrippinae et Drusi necem crudelitatis nomine male audivit. nam cum prius putarent homines a Seiano contra illos omnia fieri, cum eos etiam post Seiani interitum occisos esse cognovissent, vehementer do

ὑπερήλγησαν. τὸν δὲ δὴ Γάϊον τὸν νεώτερον τῶν τοῦ Γερμανικοῦ P I 551 παίδων ταμίαν ἀπέδειξε. τὸν γὰρ ἔγγονον τὸν Τιβέριον, ὅτι τε παιδίον ἦν καὶ ὅτι μὴ εἶναι τοῦ Δρούσου παῖς ὑπωπτεύετο, παρεώρα, τῷ Γαΐῳ δὲ ὡς καὶ μοναρχήσοντι προσεῖχεν. ἠγνόει γὰρ οὐδὲν τῶν κατὰ τὸν Γάϊον, ἀλλὰ καὶ ἔφη ποτὲ αὐτῷ διαφερομένῳ πρὸς τὸν Τιβέριον ὅτι "σύ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς, καὶ σὲ ἄλλοι." οὔτε δὲ ἕτερόν τινα ὁμοίως προσήκοντα ἑαυτῷ ἔχων, καὶ ἐκεῖνον εἰδὼς ἐσόμενον κάκιστον, ἀσμένως τὴν ἀρχήν, ὥς φασι, δέδωκεν αὐτῷ, ὅπως τῇ τοῦ Γαΐου τῆς κακίας ὑπερβολῇ τὰ ἑαυτοῦ κρυφθείη, καὶ τὸ πλεῖστον καὶ εὐγενέστατον τῆς βουλῆς φθαρῇ παρελθόντος αὐτοῦ. λέγεται δὲ καὶ πολλάκις ἀναφθέγξασθαι τοῦτο B δὴ τὸ ἀρχαῖον

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί,

καὶ τὸν Πρίαμον μακαρίζειν ὅτι ἄρδην μετὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς βασιλείας ἀπώλετο. τοσοῦτον δὲ πλῆθος τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων διέφθαρτο, ὥστε τοὺς τὰς ἡγεμονίας τῶν ἐθνῶν ἔχοντας ἀπορίᾳ τῶν αὐτοὺς διαδεξομένων ἀδιαδόχους εἶναι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ψευδεῖς καὶ ἀληθεῖς ἐκτιννύοντο, Αἰμίλιος δὲ Σκαῦρος διὰ τραγῳδίαν ἀπέθανεν. Ἀτρεὺς μὲν γὰρ τὸ ποίημα ἦν, παρῄνει δὲ τῶν ἀρχομένων τινὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρειν. μαθὼν οὖν ταῦτα ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτὸν C

6 σὲ ἄλλοι A Dio, ἕτεροι σέ PW. 7 αὐτῷ A. 11 καὶ om A. 20 ἐν ᾧ εἰσήγαγέ τινα λέγοντα κατὰ τὸν Εὐριπίδην ὅτι "τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών" Exc. Vatic. 82. (Eurip. Phoen. v. 393.) δὲ] δὲ δὴ A.

luerunt. Gaium ex Germanici filiis natu minimum quaestorem designavit. nam Tiberium nepotem tum ob pueritiam tum quia suspicio erat e Druso non esse natum despexit: erga Gaium vero ita se gessit, quasi is imperaturus esset. nihil enim rerum eius ignorans, semel ei cum Tiberio nepote rixanti dixit "et tu istum occides, et alii te." et quamvis sciret eum fore pessimum, tamen imperium libenter ei dedit, tum quod neminem aeque propinquum habebat, tum ut eius insigni improbitate sua vitia occultarentur, et maxima et nobilissima senatus pars interiret. veterem illum versiculum

deflagret omnis terra memet mortuo

subinde in ore habuisse et Priami fortunas laudasse fertur, quod funditus cum patria et regno interiisset. senatorum certe quidem et aliorum tanta multitudo interfecta est, ut non essent qui provinciarum praesidibus successores dari possent. atque alii alias ob causas tam falsas quam veras occidebantur, Aemilius vero Scaurus ob Atreum tragoediam, in qua monebat quendam ut principis temeritatem ferret, interfectus est. nam Tiberius illa contra se conficta existimans dixit "ego vero illum

πεποιῆσθαι τὸ ἔπος ἐνόμισε, καὶ εἶπε "κἀγὼ οὖν Αἴαντα αὐτὸν ποιήσω", καὶ αὐτοεντίᾳ ἀπολέσθαι αὐτὸν ἠνάγκασεν. ἐν τούτοις νεανίσκος τις Δροῦσος εἶναι λέγων περί τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰωνίαν ὤφθη. καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, καὶ κἂν ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας κατέσχε τὰ στρατόπεδα, εἰ μὴ ἐπιγνούς τις αὐτὸν συνέλαβε καὶ πρὸς τὸν Τιβέριον ἤγαγεν· ὁ δὲ ἐν Ἀντίῳ τοὺς τοῦ Γαΐου γάμους ἑώρταζεν.

Ὁ Τίβερις δὲ τότε πολλὰ τῆς Ῥώμης ἐπέκλυσεν ὥστε πλευσθῆναι, καὶ πυρὶ μυρία ἐφθάρη. εἰ δέ τι καὶ τὰ Αἰγύπτια πρὸς τοὺς Ῥωμαίους προσήκει, ὁ φοίνιξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη. καὶ
D *ἔδοξε ταῦτα τὸν θάνατον τῷ Τιβερίῳ προσημαίνειν· ὃς ἐνόσησε μὲν πρὸ πλείονος χρόνου, οὔτε δὲ τὴν δίαιταν παρήλλαξεν οὔτε τοῖς ἰατροῖς ἐκέχρητο, διὰ τὸν τοῦ Θρασύλλου λόγον, ὃς πάνυ μὲν ἀκριβῶς ᾔδει καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν τεθνήξεσθαι ἔμελλεν ὁ Τιβέριος, ἐκείνῳ δὲ δέκα ἐνιαυτοὺς ἔτι βιώσεσθαι ἔλεγεν, ἵν' ὡς ἐπὶ μακρότερον ζήσων μὴ ἐπειχθῇ πολλοὺς ἀποκτεῖναι. οἷα δ' ἐν γήρᾳ καὶ νόσῳ μὴ ὀξείᾳ τοτὲ μὲν κατεπονεῖτο, τοτὲ δὲ ἀνερρώννυτο. κἀντεῦθεν ἐνίοτε μὲν ἥδοντο οἵ τε λοιποὶ καὶ ὁ Γάϊος ὡς τελευτήσοντος, ἐνίοτε δὲ ὡς καὶ ζησομένου πεφόβηντο.*
P I 552 *δείσας οὖν ὁ Γάϊος μὴ καὶ ἀνασωθῇ, οὔτε φαγεῖν αἰτήσαντι ἔδω-*
W II 176 *κεν, ὡς τάχα βλαβησομένῳ, καὶ ἱμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς θερμασίας δεομένῳ προσέβαλε, καὶ οὕτως ἀπέπνιξεν αὐτόν, ζήσαντα*

2 *αὐτοεντίᾳ* AB, *αὐτοεναντίᾳ* C, *αὐθεντίᾳ* PW: Dio *αὐτοεντεί*. 5 *ἐπιγνούς τις* A, *τις ἐπιγνοὺς* PW: Dio *γνωρίσας τις*. 6 *κατέλαβε* C. 16 *ἐπιχθῇ* C, *ἐπείχθη* P sola. 19 *τελευτήσαντος* A. *δὲ* om B.

Aiacem faciam", eumque sibi manus afferre coegit. inter haec adolescens quidam in Graecia et Ionia se Drusum esse iactans cupide a civitatibus est susceptus; atque in Syriam usque progressus legiones etiam accepisset, nisi agnitus a quodam et captus ad Tiberium Gaii nuptias Antii celebrantem perductus esset.

Eo anno Tiberis multa urbis loca sic inundavit ut navigarentur, et igni plurima aedificia sunt absumpta. quod si quid Aegyptiaca ad Romanos pertinent, phoenix eo anno conspectus est. quae res Tiberii mortem portendere videbantur. qui cum multo ante aegrotaret, neque victus rationem mutabat neque medicis utebatur, propter Thrasylli verba; qui cum et diem et horam mortis eius exquisite nosset, ei dixerat, decennium adhuc victurum, ut spe diuturnioris vitae minus multos occideret. ut autem fit in senio et morbo non acuto, alias decumbebat, alias convalescebat. unde Gaius et alii nunc ut eo morituro laetabantur, nunc ut evasuro maerebant. ac veritus Gaius ne valetudinem recuperaret, nec cibum petenti dabat, quasi is incommodaturus ei esset, et multis ac densis stragulis iniectis, quasi calefactione opus esset, eum

ἔτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας ἐννέα, ἀφ' ὧν δύο καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ἐμονάρχησε καὶ μῆνας ἑπτὰ καὶ ἡμέρας ἑπτά. μετήλλαξε δὲ τῇ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ.

Τούτου τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ἐβαπτίσθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν δὲ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ παρεδόθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη. ἱστορεῖ δὲ ὁ Εὐσέβιος τὸν Πιλάτον τῆς Ἰουδαίας B τηνικαῦτα ἐπιτροπεύοντα γράψαι τὰ περὶ τοῦ κυρίου τῷ Τιβερίῳ, ἔθους ὄντος τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα δηλοῦν τῷ τὴν μοναρχίαν ἰθύνοντι, ἵν' αὐτῷ μηδὲν ἀγνοῆται τῶν παρ' ἑκάστοις τῶν ἐθνῶν γινομένων. ἤδη γάρ φησι τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἅπαντας ἐν πάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ διαβεβοημένης, τὰ περὶ αὐτῆς ὁ Πιλάτος ἐκοινώσατο Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι, ὃς τάς τε ἄλλας αὐτοῦ πυθόμενος τερατείας καὶ ὡς μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς θεὸς εἶναι παρὰ πλείστοις ἤδη πεπίστευται, ἀνήνεγκε μὲν τῇ συγκλήτῳ ταῦτα· ἐκείνη δὲ τὸν λόγον ἀπώσατο, ὅτι μὴ πρότερον C αὐτὴ τοῦτο δοκιμάσασα ἦν, παλαιοῦ νόμου κεκρατηκότος μὴ ἄλλως τινὰ παρὰ Ῥωμαίοις θεοποιεῖσθαι μὴ οὐχὶ ψήφῳ τῆς συγκλήτου καὶ δόγματι. ταύτης δ' οὖν ἀπωσαμένης τὸν περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγον, τὸν Τιβέριον, ἣν καὶ πρώην εἶχε γνώμην

1 *πρὸς τοῖς*] *καὶ* A. 3 *εἰκοστῇ*] *ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ* Dio. 5 *Τούτου τῷ* — 7 *καὶ ἀνέστη*] Eusebii Hist. eccl. 1 10. 7 *ἱστορεῖ δὲ ὁ Εὐσέβιος*] Hist. eccl. 2 2. 14 *τάς τε ἄλλας αὐτοῦ πυθόμενος τερατείας* A Eusebius, *τὰ λοιπά τε αὐτοῦ ἠνωτισμένος θαυμάσια* PW. 16 *μὲν* add A. 18 *κεκρατηκότος* A Eusebius, *κειμένου* PW.

suffocavit, annos septem et septuaginta natum, menses quattuor et dies novem; quorum viginti duos annos ac septem menses et totidem dies imperavit. obiit decimo tertio Kal. Apriles.

Anno eius imperii decimo quinto dominus noster Iesus Christus baptissatus est: decimo octavo traditus et crucifixus resurrexit. narrat Eusebius Pilatum Iudaeae tum praesidem domini acta ad Tiberium scripsisse, cum moris esset ut provinciarum praefecti, si quid novi accidisset, id principi significarent, ne ullius rei quae apud exteros gereretur ignarus esset. cum enim, inquit, servatoris nostri e mortuis resurrectio per totam Palaestinam celebrata esset, Pilatus eam rem Tiberio imperatori communicavit: qui cum caeteris eius miraculis auditis, tum quod post resurrectionem e mortuis a plurimis deus esse crederetur, ad senatum de eo rettulit. is vero refragatus est, quod ipse id non prius probasset. nam veteri lege sancitum erat ne quis aliter apud Romanos in deorum numerum referretur, ni senatus iussisset ac decrevisset. cum autem Romani rogationem de servatore nostro improbassent, Tiberium

τηρήσαντα, μηδὲν ἄτοπον κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοῆσαι. μάρτυρα δ' ἐπὶ τούτοις παράγει Τερτυλιανὸν ὁ Εὐσέβιος, ἄνδρα Ῥωμαῖον καὶ ἕνα τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λαμπρῶν, ἐν συγγραφῇ τινι παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείσῃ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ, μεταβληθείσῃ δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν, λέγοντα ταῦτα "παλαιὸν ἦν δόγμα μηδένα θεὸν ὑπό του καθιεροῦσθαι πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλή- D του δοκιμασθῇ. ὁ Τιβέριος οὖν, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα εἰς τὸν κόσμον εἰσεληλύθει, ἀγγελθέντος αὐτῷ ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τούτου ἔνθα πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ ἀνεκοινώσατο, δῆλος ὢν ἐκείνοις ὡς τῷ δόγματι ἀρέσκεται. ἡ δὲ σύγκλητος ἐπεὶ οὐκ αὐτὴ δεδοκιμάκει τοῦτο ἀπώσατο. ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτοῦ γνώμῃ ἔμεινεν, ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγόροις." ταῦτα ὁ Εὐσέβιος ποιῆσαι τὸν Τιβέριον ἱστορεῖ μαθόντα περὶ τῆς θεότητος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῆς τοῦ Τερτυλιανοῦ συγγραφῆς αὐτὰ ἐκλεξάμενος.

4. Καὶ ὁ μὲν Τιβέριος οὕτως ἀπεβίω, διεδέξατο δὲ αὐτὸν ὁ Γάϊος ὁ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τῆς Ἀγριππίνης παῖς, ὃν καὶ Γερ- P I 553 μανικὸν καὶ Καλλιγόλαν ἐπωνόμαζον. εἰ γὰρ καὶ ὁ Τιβέριος καὶ τῷ ἰδίῳ ἐγγόνῳ τῷ Τιβερίῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπεν, ἀλλ' ὁ

1 τοῦ add A Eusebius. 4 συγγραφῇ τινι] Tertulliani Apolog. 5, cuius verba infra posuimus. ἐκτεθείσῃ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ] συγγραφείσῃ A. 10 τῷ δόγματι ἀρέσκεται A Eusebius, ἀρέσκεται τῷ κηρύγματι PW. 12 αὐτοῦ AB Eusebius, αὐτῇ PW. 13 ἱστορεῖ τὸν τιβέριον ποιῆσαι A. 17 δὲ om C.

Fontes. *Cap.* 4. *Dionis Historiae Romanae lib.* 59 *c.* 1 — *c.* 6.

in pristina de eo sententia permanentem nihil gravius in doctrinam Christianam constituisse. ac testem laudat Tertullianum, Romanum scriptorem et clarum virum, cuius in libro quodam latine scripto et in graecum converso haec ea de re verba exstant: "vetus erat decretum ne qui deus ab imperatore consecraretur nisi a senatu probatus. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in saeculum introivit, annuntiatum sibi ex Syria Palaestinae, quod illic veritatem illius divinitatis revelaverat, detulit ad senatum cum praerogativa suffragii sui. senatus, quia non ipse probaverat, respuit. Caesar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum." haec Tiberium fecisse Eusebius, divinitate servatoris nostri et resurrectione ex mortuis cognita, e Tertulliani scriptis commemorat.

4. Tiberio ad hunc modum defuncto Gaius Germanici et Agrippinae filius, qui et Germanicus et Caligula cognominabatur, successit. etsi enim Tiberius etiam Tiberio nepoti reliquerat imperium, tamen

Γάϊος τὰς διαθήκας αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον πέμψας ἀκύρους παρεσκεύασε γενέσθαι, ὡς παραφρονήσαντος, οἷα παιδί, ᾧ μηδ' εἰσελθεῖν ἐξῆν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἄρχειν τῶν Ῥωμαίων ἐπιτρέψαντος. τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως αὐτίκα παρέλυσε καὶ μετὰ τοῦτο εἰσποιησάμενος ἀπέκτεινεν ὡς τελευτῆσαι αὐτὸν εὐξάμενον, χρήματα δὲ πολλὰ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ διένειμε, τὰ μὲν ἐκ τῶν Τιβερίου διαθηκῶν, τὰ δὲ ἐκ τῶν τῆς Λιβίας, ἃ ὁ Τιβέριος οὐ παρέσχε. καὶ εἴπερ καὶ τὰ λοιπὰ δεόντως ἀνήλισκε, B
μεγαλόνους ἂν καὶ μεγαλοπρεπὴς ἔδοξε· νῦν δὲ καὶ εἰς ὀρχηστὰς καὶ ἵππους καὶ μονομάχους καὶ τοιουτότροπα ἕτερα ἀπλήστως δαπανῶν, καὶ τοὺς θησαυροὺς μεγάλους γεγονότας διὰ βραχέος ἐξεκένωσε, καὶ ἑαυτὸν προσεξήλεγξεν ὅτι εὐχερείᾳ καὶ ἀκρισίᾳ κἀκεῖνα πεποίηκε. καὶ οὐδ' ἐς τρίτον ἔτος μέρος αὐτῶν τι διέσω- W II 177
σεν, ἀλλ' εὐθὺς παμπόλλων προσεδεήθη.

Τῷ δ' αὐτῷ τούτῳ τρόπῳ καὶ ἐς τὰ ἄλλα ἐκέχρητο. μοιχικώτατός τε γὰρ ἀνδρῶν γεγενημένος, καὶ γυναῖκα μίαν μὲν ἁρπάσας ἐκδιδομένην ἀνδρί, ἄλλας δὲ ἤδη ἐκδεδομένας καὶ συνοικούσας τισὶν ἀποσπάσας, πλὴν μιᾶς τὰς ἄλλας ἐμίσησε· πάντως C
δ' ἂν κἀκείνην ἐμίσησεν εἰ ἐπὶ πλέον ἐβεβιώκει. καὶ ἐς τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς τήν τε τήθην τὴν Ἀντωνίαν πολλὰ εὐσεβῶς ἐνδειξάμενος, μετὰ ταῦτα τὴν μὲν τήθην ἐπιτιμήσασάν τι αὐτῷ εἰς ἀνάγκην ἑκουσίου θανάτου κατέστησε, τὰς ἀδελφὰς δὲ διαφθεί-

13 ἔτος etiam Dionis exemplaria, pro ἔτους. 15 τούτῳ add A Dio. 16 γεγενημένος A Dio, γενόμενος PW. 18 ἐμίσησε — 19 κἀκείνην om A. 18 πάντας W. 22 διαφθείρας A Dio, φθείρας PW.

Gaius testamento eius ut deliri in curiam misso effecit ut aboleretur, quod puero, cui per aetatem necdum ingredi curiam liceret, Romanum imperium reliquisset. atque ita principatum ei statim ademit. post adoptatum interfecit, ut qui ipsum mori optasset. magnam pecuniam et militibus et populo partim ex Tiberii partim ex Liviae testamento nondum a Tiberio numeratam distribuit. quod si reliquam etiam, ita ut decebat, insumpsisset, magnanimus et magnificus esset habitus: nunc infinitis impensis in saltatores equos gladiatores et id genus alia factis et thesauros maximos exhausit, et illa quoque se temeritate et levitate quadam fecisse declaravit. nam publicae pecuniae nec in tertium annum partem ullam [in tertiam anni partem quicquam] retinuit, sed statim multis egere coepit.

Iisdem moribus etiam aliis in rebus, et maximus adulter fuit; et cum mulierem quandam vire desponsam rapuisset, alias iam elocatas et in coniugio viventes a maritis abstraxisset, caeteras omnes odio prosecutus est, una excepta; quam et ipsam utique osurus fuit, si diutius vixisset. erga matrem sorores et aviam Antoniam multa pie fecit; postea aviam a qua obiurgatus erat ad necem voluntariam compulit,

ρας ἁπάσας εἰς νῆσον τὰς δύο κατέκλεισεν· ἡ γὰρ τρίτη προετεθνήκει. καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐποίησε. καὶ τὸν Τιβέριον ὡς ἀσελγῆ καὶ μιαιφόνον διέβαλλεν, ὥστε καὶ ἄλλους ἐκ τούτου χαριεῖσθαί οἱ νομίσαντας προπετεστέρᾳ παρρησίᾳ χρήσασθαι· εἶτα
D ἐπῄνει τε καὶ ἐσέμνυνεν, ὥστε καὶ κολάσαι τινὰς ἐφ᾽ οἷς κατ᾽ ἐκείνου εἰρήκεσαν· καὶ τοὺς βλασφημοῦντας ἐκεῖνον ἐκάκιζεν, καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ὡς φίλους ἐκείνου ἐμίσει· καὶ παμπληθεῖς ἀπέκτεινε τῶν κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὸν Τιβέριον ἐρεθισάντων, καίτοι τὴν ὀργὴν αὐτοῖς ἀφεῖναι λέγων καὶ τὰ γράμματα καταφλέξαι αὐτῶν. καὶ ναοὺς δὲ ἑαυτῷ καὶ θυσίας ὡς θεῷ γίνεσθαι ἐκέλευσεν. αἰτούμενός τέ τι ὠργίζετο, καὶ αὖθις ἐμήνιε ὡς μὴ αἰτούμενος· ὀξύς τ᾽ ἐπί τινας πράξεις ἐφέρετο, καὶ νωθέστατα ἐνίας μετακεχείριστο· τά τε χρήματα καὶ ἀφειδέστατα ἀνήλισκε, καὶ ῥυπαρώτατα ἠργυρο-
P I 554 λόγει· τοῖς τε θωπεύουσιν αὐτὸν καὶ τοῖς παρρησιαζομένοις καὶ ἤχθετο ὁμοίως καὶ ἥδετο. καὶ πολλοὺς μὲν μεγάλα ἀδικήσαντας ἐκόλασε, πολλοὺς δὲ μηδὲν ἠδικηκότας ἀπέκτεινε. καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς μὲν ὑπερεκολάκευε, τοὺς δὲ ὑπερύβριζε. τοιούτῳ δὲ τὸ σύμπαν οἱ Ῥωμαῖοι τότε παρεδόθησαν αὐτοκράτορι, ὥστε τὰ τοῦ Τιβερίου ἔργα, καίτοι δοκοῦντα παγχάλεπα, τοσοῦτον τὰ τοῦ Γαΐου παρενεγκεῖν, ὅσον κρείττω ἐκείνων τὰ τοῦ Αὐγούστου εἶναι ἐδόκουν. Τιβέριος μὲν γὰρ ἦρχε καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις πρὸς

9 ἀφεῖλε B. 13 μεταχείριστο P sola. 15 τοῖς alterum om B.

sorores omnes corrupit et duas in insulam relegavit: nam tertia prius obierat. ac multa id genus fecit. cum Tiberium ut luxuriosum et homicidam criminaretur, alii quoque se illi gratum facturos rati liberius in eum sunt invecti. deinde eundem laudavit et celebravit et poenas de iis sumpsit qui illi maledixerant. male de eo loquentes vituperabat, laudantes oderat ut amicos illius. magnam turbam eorum qui Tiberium contra patrem matrem et fratres eius irritarant occidit, quamvis se placatum eis esse eorumque litteras cremasse diceret. templa sibi et sacrificia ut deo fieri iussit. si quid petebatur, irascebatur, si nihil petebatur, rursus succensebat. res quasdam celerrime aggrediebatur, nonnullas tardissime suscipiebat. pecuniam ut per summam temeritatem effundebat, ita sordidissime comparabat. tam adulatoribus quam monitoribus ex aequo et delectabatur et offendebatur. multos gravissimis facinoribus constrictos puniebat, multos plane insontes occidebat. amicorum aliis immodice assentabatur, alios extremis contumeliis afficiebat. tali denique imperatori tum Romani sunt traditi, ut Tiberii facinora quantumvis atrocia a Gaii sceleribus tanto intervallo vincerentur quanto Augustus princeps utroque melior habebatur. nam Tiberius imperabat et

τὸ αὐτοῦ ἐκέχρητο βούλημα, Γάϊος δὲ ἤρχετο μὲν ὑπὸ τῶν ἁρματηλατούντων καὶ ὑπὸ τῶν ὁπλομαχούντων, ἐδούλευε δὲ καὶ τοῖς B ὀρχησταῖς καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς περὶ τὴν σκηνήν. τὸν γοῦν Ἀπελλῆν τῶν τότε τραγῳδῶν τὸν εὐδοκιμώτατον καὶ δημοσιεύων συνόντα αὐτῷ εἶχεν ἀεί, καὶ χωρὶς μὲν ἐκεῖνος, χωρὶς δ' οἱ λοιποὶ πάνθ' ὅσα ἂν τοιοῦτοι δυνηθέντες τολμήσειαν, ἐπ' ἐξουσίας ἐποίουν. καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατὴς καὶ ἀκροατὴς ἐγίνετο, συσπουδάζων καὶ ἀντιστασιάζων τισίν· εἶτα καὶ ἅρματα ἤλασε καὶ ἐμονομάχησεν, ὀρχήσει τε ἐκέχρητο καὶ τραγῳδίαν ὑπεκρίνετο. ἅπαξ δὲ τοὺς πρώτους τῆς γερουσίας νυκτὸς ὡς ἐπί τι ἀναγκαῖον μεταπεμψάμενος ὠρχήσατο.

Ἐν μὲν οὖν τῷ ἔτει ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐτελεύτησε τούς τε C βουλευτὰς καὶ τοὺς ἱππέας καὶ τὸν δῆμον ἐκολάκευε, πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἀνύων ἐνιαυτόν, καὶ τοὺς ἐν δεσμωτηρίοις ἀπέλυσε τά τε ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας κατέλυσε καὶ τὰ περὶ αὐτῶν τοῦ Τιβερίου γράμματα, ὥς ἔλεγεν, ἔκαυσεν, ἐπῃνεῖτό τε ἐπὶ τούτοις· (5) εἶτα καὶ ὑπάτευσε, τὸν θεῖον τὸν Κλαύδιον προσλαβών. οὗτος γὰρ ἱππεὺς ὢν τότε πρῶτον καὶ ὑπάτευσε καὶ ἐβούλευσεν, ἓξ καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν γεγονώς. ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανός, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, προπηλακιζόμενός τε καὶ περιυβριζόμενος, διεχει- D

1 ante *Γάϊος* PW add ὁ, om ABC Dio. 3 ἀπελλῆ B. 9 ὑπεκρίνατο Dio. 17 οὗτος ABCW, Οὕτως P.

Fontes. *Cap.* 5. *Dionis Historiae Romanae lib.* 59 *c.* 6 — *c.* 19.

aliorum ministerio ad explendam libidinem suam utebatur, at Gaius aurigis et gladiatoribus parebat et saltatoribus caeterisque scenicis serviebat. Apellem quidem tragoedorum eius aetatis principem etiam in publico semper habebat secum; ac privatim et ille et caeteri pro auctoritate faciebant ea quae id genus hominum data licentia audere solet. ac principio quidem se illis et spectatorem et auditorem praebebat, et aliquibus vel favebat vel adversabatur: deinde autem et currus agitavit et cum gladiatoribus in arenam descendit et saltavit et tragoedias egit. semel primoribus senatus ut in re admodum seria noctu arcessitis saltavit.

Eo anno quo Tiberius obiit, senatui, equestri ordini et plebi assentatus est, annum agens quintum et vigesimum, et vinctos carcere eduxit, et crimina laesae maiestatis sustulit, litteris Tiberii ea de re crematis, ut aiebat; quas ob res laudabatur: (5) deinde consulatum gessit, adscito collega Claudio patruo. is enim cum eques esset, tum primum et consul et senator factus est, annos sex et quadraginta natus. at socer eius M. Silanus, a Tiberio in summo honore habitus, Gaio tum

ρίσατο ἑαυτόν, καίτοι παρὰ τοῦ Τιβερίου σφόδρα τιμώμενος. ὁ
W II 178 δὲ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐκβαλὼν ἔγημε Κορνηλίαν Ὀρεστῖναν, ἣν ἐν αὐτοῖς τοῖς γάμοις ἀφήρπασεν οὓς συνεώρταζε τῷ ἐγγεγυημένῳ αὐτὴν Γαΐῳ Καλπουρνίῳ Πείσωνι. καίτοι δὲ τοιοῦτος ὢν ἔπραξέ τινα καὶ ἐπαίνου ἄξια. ἐμπρησμὸν γὰρ μετὰ τῶν στρατιωτῶν κατασβέσας ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσι, τοῦ τε τῶν ἱππέων τέλους ὀλιγανδροῦντος ἐξ ἁπάσης ἀρχῆς τοὺς πρώτους μεταπεμψάμενος κατελέξατο, καὶ τὰς ἀρχαιρεσίας τῷ δήμῳ ἀπέδωκε, καὶ
P I 555 ἄλλα τινὰ τοιαῦτα ἐποίησεν. ὑπαίτια δὲ εἰργάσατο πολλαπλάσια. καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν· ἦν δὲ οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων οὕτω δεινόν, καίτοι δεινὸν ὄν, ἀλλ' ὅτι τοῖς τε φόνοις αὐτῶν ὑπερέχαιρε καὶ ἀπλήστως εἶχε τῆς θέας τοῦ αἵματος. ὑπὸ γοῦν ὠμότητος ἐπιλιπόντων ποτὲ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδομένων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῖ τοῖς ἰκρίοις προστετηκότος συναρπασθῆναί τινας καὶ παραβληθῆναι αὐτοῖς. καὶ ὅπως μήτε ἐπιβοήσασθαι μήτε τι αἰτιάσασθαι δυνηθῶσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμον. πολλοὺς δὲ καὶ διὰ τὰς οὐσίας ἐφόνευεν, ἕτερ'
B ἄττα σφίσιν ἐπεγκαλῶν. καὶ ὁ τῆς Δρουσίλλης τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ θάνατος οὐ μείους διέφθειρεν, ᾗ συνῴκει μὲν Μάρκος Λέπιδος παιδικὰ ἅμα αὐτοῦ καὶ ἐραστὴς ὤν, συνῆν δὲ καὶ ὁ Γάϊος. ἀποθανοῦσαν οὖν πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἠξίωσεν, εἶτα καὶ ἀπεθέωσε.

2 Κορνηλίαν Ὀρεστῖναν etiam Dio: Suetonius Liviam Orestillam. 3 ἣν] ἣν καὶ A. 4 καλπουρίῳ B, καλπουρίνῳ AC. 12 ὑπερέχαιρε] οὐχ ὑπερέχαιρε C. 14 ἰκρίοις] θηρίοις C. 16 τι add A Dio. 18 αὐτοῦ add A Dio.

ob virtutem tum ob affinitatem gravis, cum iniuriis et contumeliis agitaretur, se ipse interfecit. Gaius vero filia eius eiecta Corneliam Orestinam duxit, in ipsis nuptiis, quas una celebrabat, C. Calpurnio Pisoni sponso ereptam. quamvis autem talis esset, tamen nonnulla laude digna fecit. nam incendio cum militibus exstincto sublevavit eos quibus ignis nocuerat, et equestri ordine ad paucitatem redacto praecipuos ex universo imperio arcessitos in eum allegit, et suffragia comitiorum populo restituit, et alia id genus egit. quae cum delictis comparata nullo in numero erunt. nam cum multos occideret, acerbum id quidem erat tantam perire multitudinem, sed illud multo acerbius, quod caedibus usque adeo delectabatur et spectaculo sanguinis satiari non poterat. nam ea saevitia fuit ut, cum aliquando condemnati non satis multi essent qui bestiis obiicerentur, iuberet e turba quae tabulatis inhaerebat aliquot illis obiici; quibus, ne vociferari et quiritari possent, linguas in primis praecidit. multos alia causa simulata propter bona occidit. mors quoque Drusillae sororis eius non paucis exitio fuit; quae M. Lepido eius amasio simul et amatori nupta fratri quoque sui copiam faciebat. eam mortuam praeter alios honores in numerum deorum rettulit. paulo post

μετ' ὀλίγον δὲ ἔγημε Λολλίαν Παυλῖναν, αὐτὸν τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἐγγυῆσαι αὐτῷ τὴν γυναῖκα βιάσας, ἵνα μὴ ἀνέγγυον αὐτὴν λαβὼν παρανομήσῃ.

Ἐν στενωπῷ δέ ποτε πηλὸν πολὺν θεασάμενος, ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὰ τοῦ ἀγορανομοῦντος τότε καὶ τῆς τῶν ὁδῶν καθάρσεως ἐπιμελουμένου ἱμάτια ἐμβληθῆναι. Οὐεσπασιανὸς δὲ τότε ἦν ἀγορανομῶν· ὥστε ὕστερον ἐκείνου τὰ πράγματα τεταραγμένα C καὶ πεφυρμένα παραλαβόντος καὶ καταστήσαντος ἔδοξεν οὐκ ἀθεεὶ τὸ τότε συμβὰν γεγονέναι, ἀλλ' ἄντικρυς αὐτῷ τὴν πόλιν πρὸς ἐπανόρθωσιν παρὰ Γαΐου ἐγχειρισθῆναι.

Διηνεκῶς δὲ πολλοὺς ὁ Γάϊος ἐφόνευε, καὶ ἦν ἔξω τῶν φόνων οὐδέν. καὶ οὐδὲ τῷ πλήθει τι ἐχαρίζετο. κἀκεῖνοι πάνυ αὐτῷ ἀπηχθάνοντο· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα αὐτῷ μὴ ἀρέσκοντα ἔλεγόν τε καὶ ἔπραττον, πρὸς δὲ τοῖς ἠγανάκτει δεινῶς ὅτι μεγαλύνοντες αὐτόν "νεανίσκε Αὔγουστε" ἐπεβόων. οὐ γὰρ μακαρίζεσθαι ἡγεῖτο ὅτι νέος ὢν ἐμονάρχει, ἀλλ' ἐγκαλεῖσθαι ὅτι ἐν ἡλικίᾳ D τοιαύτῃ τηλικαύτην εἶχεν ἀρχήν. ἐχρημάτιζε δὲ ἐκ τρόπου παντός, ἀργυρισμοῦ ἄλλοτε ἄλλας ἐφευρίσκων λαβάς· καὶ ἀζήμιος τῶν γέ τι ἐχόντων οὐδεὶς οὐκ ἀνὴρ οὐ γυνὴ καταλέλειπτο. κἂν τινας δὲ τῶν ἀφηλικεστέρων ζῆν εἴα, ἀλλὰ πατέρας τε καὶ πάππους μητέρας τε ὀνομάζων καὶ τήθας, καὶ ζῶντας ἐξεκαρποῦτο καὶ τελευτώντων τὰς οὐσίας ἐκληρονόμει.

7 τά AC, καὶ τὰ PW. 11 ἐφόνευσε A. 14 μεγαλύνοντες A Dio, δοκοῦντες μεγαλύνειν PW. 17 δὲ AB, δ' PW, om C. 20 δὲ] καὶ A. ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ B.

Lolliam Paulinam duxit, coacto marito eius ut eam sibi desponderet: ne in leges committeret scilicet, si eam sine sponsalibus duxisset.

Cum aliquando in angiportu multum caeni vidisset, id in aedilis, qui viis purgandis praeerat, vestimenta conlici iussit. tum autem aedilis erat Vespasianus. qui cum postea imperium quoque turbatum et confusum tranquillitati restitutum adornasset, illud non sine numine factum, sed plane civitas ei ad corrigenda vitia tradita esse a Gaio putabatur.

Caedium nullum Gaius faciebat modum, nec eius dominatus aliud quam carnificina erat. et ut plebi nulla in re gratificabatur, sic illi admodum invisus erat. ac praeter alia multa dicta et facta minime grata illud aegerrime ferebat, quod populus per speciem honoris acclamabat "adolescens Auguste": nec enim se felicem praedicari credebat quod adolescens imperaret, sed accusari quod tantilla aetate tantum imperium obtineret. pecuniam quovis modo parabat, alias atque alias quaestus occasiones captans; neque quisquam vel vir vel mulier multam effugiebat. quod si quos provectioris aetatis vivere patiebatur, eos patres et avos et matres et avias appellando tum viventium adhuc bonis fruebatur, tum defunctorum haereditatem cernebat.

Ἐλάσαι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης τρόπον τινὰ καὶ διιππεῦσαι ἐπεθύμησε, καὶ ἐγεφύρωσε τὸ μεταξὺ τῶν Ποτιόλων καὶ τῶν P I 556 Βαύλων. τὸ δὲ χωρίον τοῦτο καταντιπέραν τῆς πόλεώς ἐστι, διέχον αὐτῆς σταδίους ἓξ καὶ εἴκοσι. πλοῖα δὲ εἰς τὴν γέφυραν τὰ μὲν κατεσκευάσθη τὰ δὲ ἠθροίσθη. ἀφ' οὗπερ καὶ λιμὸς ἔν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα ἰσχυρὸς ἐγένετο. ὁ δὲ τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἔλεγε, θώρακα ἐνδυσάμενος καὶ ἐπ' αὐτῷ χλαμύδα σηρικὴν ἁλουργῆ πολὺ μὲν χρυσίον πολλοὺς δὲ λίθους Ἰνδικοὺς ἔχουσαν, καὶ ξίφος περιζωσάμενος καὶ ἀσπίδα λαβὼν δρυΐ τε στεφανωσάμενος, σπουδῇ καθάπερ ἐπὶ πολεμίαν εἰς τὴν πόλιν εἰσήλασε, παμπληθεῖς ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ὡπλισμένους B ἐπαγόμενος· καὶ ἄλλα δέ τινα τοιαῦτα ποιήσας καὶ ἑαυτὸν ἀποσεμνύνας ἐν δημηγορίᾳ διὰ ταῦτα ἐς τὸν Δαρεῖον καὶ τὸν Ξέρξην ἀπέσκωπτεν, ὡς πολλαπλάσιον ἢ ἐκεῖνοι τῆς θαλάσσης μέτρον ζεύξας αὐτός.

W II 179 Αἰτία δὲ θανάτου πολλοῖς καὶ αὕτη ἡ γέφυρα γέγονε. χρήματα γὰρ εἰς αὐτὴν ἀναλώσας ἀμύθητα πολλῷ πλείοσι διὰ τὰς οὐσίας ἐπεβούλευσεν. ὥστε Ἰούνιός τις Πρίσκος στρατηγὸς ᾐτιάθη μὲν ἐπ' ἄλλοις τισίν, ἀπέθανε δὲ ὡς πλούσιος· μαθὼν δὲ ὁ Γάϊος ὅτι οὐδὲν ἄξιον τοῦ θανάτου ἐκέκτητο, εἶπεν ὅτι "ἠπάτησέ με καὶ μάτην ἀπώλετο, ζῆν γὰρ ἠδύνατο." Ἄφρος δὲ Δομίτιος C παρὰ μικρὸν κινδυνεύσας παραδόξως ἐσώθη. ἐπί τινι γὰρ αἰτίᾳ ἐς τὸ συνέδριον ἀγαγὼν αὐτόν, λόγον κατ' αὐτοῦ ἀνέγνω μακρόν

2 ποντιόλων B, Πουτεόλων Dio. 5 τὰ δὲ ἠθροίσθη om B. 11 τε ἱππεῖς B.

Cum ei libido incessisset in mari aliquo modo aurigandi et equitandi, fretum quod inter Puteolos et Baulos est ponte iunxit. is vero locus e regione urbis est, sex et viginti stadiis ab ea distans. ad eum pontem cum navigia partim aedificata partim convecta essent, ingens fames in tota Italia et Romae in primis fuit. ipse vero Alexandri, ut aiebat, thoracem indutus, et super eo chlamydem sericam purpurei coloris multo auro multis Indicis gemmis ornatam, gladio accinctus sumptoque clipeo et querna corona redimitus festinanter in urbem quasi contra hostes cum maximo equitum et peditum armatorum numero introivit; et aliis id genus rebus pro contione gloriando Darium et Xerxem derisit, quod ipse longe maius quam illi spatium maris ponte occupasset.

Is quoque pons multis causa mortis exstitit. nam pecunia in eum insumpta innumerabili longe pluribus propter divitias est insidiatus. itaque Iunio Prisco praetore aliis quidem criminibus accusato sed pro divite interfecto Gaius, ubi didicit nihil eum morte dignum possidere, "decepit me" inquit "frustraque periit, cum vivere potuisset." Domitius vero Afer periculo proximus mirabiliter evasit: nam cum Gaius in

(νικᾶν γὰρ ἠξίου πάντας τοὺς ῥήτορας, καὶ τὸν Δομίτιον δεινότατον ὄντα εἰπεῖν ὑπερβαλεῖν ἐσπούδασεν), ὁ δὲ οὔτε τι ἀντεῖπεν οὔτ' ἀνταπελογήσατο, θαυμάζειν δὲ τὴν τοῦ Γαΐου δεινότητα προσεποιεῖτο καὶ καταπλήττεσθαι, καὶ ἠντιβόλει τε καὶ ἱκέτευε, τὸν ῥήτορα μᾶλλον ἢ τὸν Καίσαρα φοβεῖσθαι λέγων. καὶ ἐπὶ τούτοις ἡσθεὶς ἐκεῖνος, καὶ πιστεύσας τῇ τῶν λόγων δεινότητι κρατῆσαι αὐτοῦ, ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς.

6. Εἶτα εἰς τὴν Γαλατίαν ἀφώρμησεν ὡς τάχα τῶν Κελ- D
τῶν τι παρακινούντων, καὶ τοὺς μὲν πολεμίους οὐδέν τι ἔβλαψε, τοὺς δ' ὑπηκόους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς πολίτας πλεῖστα ἐκάκωσε. κυβεύων δέ ποτε, καὶ γνοὺς ὡς οὐκ ἔχει ἀργύριον, ᾔτησε τὰς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφάς. καὶ κελεύσας θανατωθῆναι τοὺς πλουσιωτάτους αὐτῶν, ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς συγκυβευτὰς καὶ εἶπεν ὡς "περὶ ὀλίγων δραχμῶν ὑμεῖς ἀγωνίζεσθε, ἐγὼ δὲ μυρίας καὶ πεντακισχιλίας ἤθροισα μυριάδας." οὕτως ἀκρίτως πάντα ἐγίνετο. καὶ τὸν Λέπιδον δ' ἐκεῖνον τὸν ἐραστήν, τὸν ἐρώμενον, τὸν τῆς Δρουσίλλης ἄνδρα, ὃν ὑπερετίμησε καὶ διάδοχον ἕξειν τῆς ἀρχῆς ἐπηγγέλλετο, ἔκτεινε· καὶ τὰς ἀδελφὰς τὰς οἰκείας ὡς ἐκείνῳ συμφθαρείσας εἰς τὰς Ποντίους νήσους ἀπήγαγε· καὶ ἄλλα P I 557
πολλὰ τοιαῦτα πεποίηκεν. εἶτα τὴν Παυλῖναν ἐκβαλών, προφάσει

1 δεινὸν C. 10 δ' ABCW, om P. 14 δραγμῶν B. 19 Ποντίας Dio.

FONTES. *Cap.* 6. *Dionis Historiae Romanae lib.* 59 *c.* 21 — *c.* 26. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

curia longam contra eum orationem recitaret (omnes enim oratores se vincere putabat, et Domitium virum eloquentissimum superare conabatur), neque quicquam contra dixit neque se defendit, sed eloquentiam hominis se mirari eaque obstupescere simulans orabat et supplicabat, seque oratorem magis timere quam Caesarem profitebatur. quibus rebus ille delectatus et Domitium a se dicendi vi superatum credens irasci desiit.

6. Deinde in Galliam ad motus Celtarum supprimendos profectus hostibus quidem nihil nocuit, sed subditos et socios et cives plurimum afflixit. et cum aliquando in lusu aleae sibi deesse pecuniam sensisset, Gallorum descriptiones postulavit, ac ditissimis interfici iussis ad collusores reversus "vos" inquit "de paucis drachmis laboratis: ego vero interea centies quinquagies milies mille coegi." adeo temere faciebat omnia. et Lepidum illum amatorem, amasium, Drusillae maritum, quem summis affecit honoribus, quem se imperii successorem relicturum promisit, interfecit; et sorores suas ut ab illo corruptas in Pontias insulas relegavit; et alia huiusmodi fecit. deinde Paulina, cum eum satietas

μὲν ὡς μὴ τίκτουσαν, τὸ δ' ἀληθὲς ὅτι διακορὴς ἐκείνης ἐγένετο, Μιλωνίαν Καισωνίαν ἔγημεν, ἣν πρότερον μὲν ἐμοίχευσε, τότε δὲ καὶ γαμετὴν ἐσχηκέναι ἠθέλησεν, ἐπειδὴ ἐν γαστρὶ ἔσχεν, ἵν' αὐτῷ παιδίον τέκῃ τριακονθήμερον.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταράττοντο μὲν ἐκ τούτων, ἐταράττοντο δὲ καὶ ὅτι δίκαι σφίσι πλεῖσται ἐπήγοντο ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς πεφονευμένους φιλίᾳ, B προσεδόκων τε καὶ ἐπὶ πλεῖον τήν τε ὠμότητα τοῦ Γαΐου καὶ τὴν ἀσέλγειαν αὐξήσειν, εἰ ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνος πλείων γένηται. καὶ οἱ μὲν οὕτω διέκειντο πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ καὶ τὸν Πτολεμαῖον τὸν τοῦ Ἰόβα παῖδα μεταστειλάμενος ὡς πλουτοῦντα κἀκεῖνον ἀπέκτεινε.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον βιοὺς πάντως ἐπιβουλευθήσεσθαι ἔμελλε. καὶ ἐφώρασε τὴν ἐπίθεσιν, καὶ συλλαβὼν Νίκιον Κερεάλιον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σέξτον Παπίνιον ἐβασάνισε· καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἐξελάλησεν, ἀνέπεισε τὸν Παπίνιον, σωτηρίαν αὐτῷ καὶ ἄδειαν ὑποσχόμενος, κατειπεῖν τινων ἢ ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, καὶ ἐκεῖνον αὐτίκα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀπέκτεινεν. C ἑνὸς δὲ τῶν κτεινομένων καὶ τὸν πατέρα παρεῖναι κατηνάγκασε τοῦ υἱοῦ φονευομένου· πυθόμενόν τε εἰ μύσαι αὐτῷ ἐπιτρέπει, καὶ ἐκεῖνον σφαγῆναι προσέταξεν. ὁ δὲ κινδυνεύων προσεποιήσατο ἐκ

13 Τοῦτον δὲ — p. 455 v. 17 περιφόβων ὄντων] horum plurima om Dionis codices: nonnulla habent Exc. Vatic. 14 καὶ συλλαβὼν — p. 455 v. 6 καὶ ὁ μὲν ἀπέθανεν Dionis Exc. Vatic. 86. 14 scr. Ἀνίκιον: κερεάλλιον B. 15 et 16 παπίνιον AB, Παπήνιον PW. 15 καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἐξελάλησεν] καὶ ὁ μὲν Κεριάλιος παντελῶς οὐδὲν εἶπεν Dionis Exc. Vat.

mulieris cepisset, per causam sterilitatis eiecta Miloniam Caesoniam duxit, quam prius stupro cognitam tum vero quia uterum ferebat uxorem habere voluit, ut sibi puer triginta dierum nasceretur.

Romani igitur tum his rebus, tum crebris ob amicitiam cum sororibus eius et interfectis accusationibus turbati, saevitiam eius et libidines auctum iri exspectabant, si diutius imperaret. quibus sic affectis, ille Ptolemaeum etiam Iubae filium arcessitum ut divitem interfecit.

In hac vitae ratione fieri non poterat quin appeteretur insidiis: easque deprehendit. Nicium [Anicium] Cerealem et filium eius S. Papinium comprehensos torsit. cum ille nihil effaretur, Papinio salute et impunitate promissa persuasit ut aliquos seu vere seu falso nominaret: eumque statim, et caeteros in conspectu eius interfecit. et cuiusdam occidendi patrem caedi filii interesse coegit: qui cum rogaret an oculos claudere liceret, ipsum quoque mactari iussit. is vero in periculo con-

τῶν ἐπιβεβουλευκότων εἶναι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἐκφῆναι ὑπέσχετο, καὶ ὠνόμασε τούς τε ἑταίρους τοὺς τοῦ Γαΐου καὶ τοὺς συνεργοὺς τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς ὠμότητος. καὶ πολλοὺς ἂν ἀπώλεσεν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ὑπάρχους καὶ τὸν Κάλλιστον καὶ τὴν Καισωνίαν προσδιαβαλὼν ἠπιστήθη.

Καὶ ὁ μὲν ἀπέθανεν, τῷ δὲ Γαΐῳ τὸν ὄλεθρον αὐτὸ τοῦτο παρεσκεύασεν. ἰδίᾳ γὰρ τοὺς ὑπάρχους τε καὶ τὸν Κάλλιστον προσκαλεσάμενος "εἷς εἰμι" ἔφη, "τρεῖς δὲ ὑμεῖς· καὶ γυμνὸς D μὲν ἐγώ, ὡπλισμένοι δ' ὑμεῖς. εἰ οὖν μισεῖτέ με καὶ ἀποκτείνειν θέλετε, φονεύσατε." ἐξ ἐκείνου δὲ μισεῖσθαι νομίσας καὶ ἄχθε- W II 180 σθαι τοῖς πραττομένοις ἐκείνους, ὑπώπτευε σφᾶς, καὶ ξίφος κἂν τῇ πόλει παρεζώννυτο, καὶ συνέβαλλεν αὐτοὺς ἀλλήλοις ὅπως μὴ συμφωνῶσι κατὰ μόνας ἑκάστῳ ὡς πιστοτάτῳ διαλεγόμενος περὶ τῶν λοιπῶν, μέχρις οὗ συνέντες τὸ ἐπιχείρημα προήκαντο αὐτὸν τοῖς ἐπιβουλεύουσι.

Τῶν δὲ βουλευτῶν, ὅτι μὴ κατεψηφίσαντό τινων, περιφόβων ὄντων, Πρωτογένης τις πρὸς τὰ χαλεπώτατα τῷ Γαΐῳ ὑπηρετῶν, ὥστε καὶ βιβλία δύο περιφέρειν ὧν τὸ μὲν ξίφος τὸ δ' ὠνόμαζεν ἐγχειρίδιον, εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνέδριον, καὶ πάντων δεξιουμένων αὐτόν, οἷα εἰκός, δριμύ τι προσέβλεψεν ἑνὶ Σκριβωνίῳ P I 558 Πρόκλῳ, εἰπὼν "καὶ σύ με ἀσπάζῃ, μισῶν οὕτω τὸν αὐτοκρά-

1 βεβουλευκότων A. 2 τοὺς ante τοῦ om A. 3 ἂν om A. 5 προσβαλὼν C. 7 ἰδίᾳ etc. Dionis Exc. Vatic. 87. τε om A. καὶ τὸν Κάλλιστον om C. 8 ὡπλισμένοι μὲν ὑμεῖς, ἐγὼ δὲ γυμνός B. 11 σφᾶς ὑπώπτευε BC. 13 συμφρονῶσι A.

stitutus se ex insidiatoribus unum esse simulavit, et caeteros omnes indicaturum pollicitus amicos Gaii ministrosque libidinum eius et saevitiae nominavit: ac multis exitio fuisset, nisi et praefectos et Callistum et Caesoniam quoque criminato fides abrogata esset.

Ac is quidem periit, sed illud ipsum factum Gaio quoque perniciem attulit. nam praefectis et Callisto seorsim arcessitis "unus" inquit "ego sum, vos tres estis: ego nudus, vos armati. quod si me odistis et occidere vultis, occidite." ab eo tempore se invisum illis facta sua aegre ferentibus esse ratus, gladium etiam in urbe gestavit; et homines suspectos inter se commisit, ne consentirent, cum unoquoque tanquam fidissimo de caeteris colloquens; donec eius consilio perspecto eum insidiatoribus condonarunt.

Cum senatores ob quosdam non condemnatos in metu essent, Protogenes quidam saevissimorum Gaii mandatorum minister, duos circumferre libellos solitus, quorum alterum ensem alterum pugionem vocabat, curiam ingressus, cum omnes ei dexteras porrigerent scilicet, torvo vultu Scribonium Proclum intuitus "et tu me" inquit "salutare audes,

τορα;" ἀκούσαντες δὲ τοῦτο οἱ παρόντες περιέσχον τὸν συμβουλευτὴν καὶ διέσπασαν· ἐφ' ᾧπερ ἥσθη ὁ Γάϊος καὶ ἔφη κατηλλάχθαι αὐτοῖς.

7. Θωπευόντων δ' αὐτὸν καὶ τῶν μὲν ἥρωα τῶν δὲ θεὸν ἀποκαλούντων δεινῶς ἐξεφρόνησεν. ἠξίου μὲν γὰρ καὶ πρότερον ὑπὲρ ἄνθρωπον νομίζεσθαι, καὶ τῇ Σελήνῃ συγγίνεσθαι καὶ Ζεὺς εἶναι ἐπλάττετο, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ταῖς ἀδελφαῖς προεφασίζετο μίγνυσθαι, καὶ πάντας θεοὺς ὑπεκρίνετο, καὶ τὰς θηλείας
B αὐτάς, καὶ Ἥρα καὶ Ἄρτεμις καὶ Ἀφροδίτη ἐγίνετο, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὀνομάτων μετάθεσιν καὶ πᾶν τὸ σχῆμα μετήμειβεν, ὡς ποτὲ μὲν θηλυδρίαν ὁρᾶσθαι αὐτὸν καὶ κρατῆρα καὶ θύρσον φέρειν, ποτὲ δὲ ἀρρενωπὸν καὶ ῥόπαλον καὶ λεοντῆν ἐνημμένον, καὶ αὖθις λειογένειον ἢ πωγωνίαν δείκνυσθαι. τρίαινάν τε ἐκράτει καὶ ἀνέτεινε κεραυνόν, παρθένῳ τε κυνηγετικῇ ὡμοιοῦτο, καὶ ἐγυναίκιζεν αὖθις, καὶ τῇ στολῇ καὶ τοῖς προσθέτοις καὶ περιθέτοις ἀκριβῶς ἐποικίλλετο, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος δοκεῖν αὐτοκράτωρ ἐβούλετο. καί ποτε ἰδών τις αὐτὸν ἀνὴρ Γαλάτης
C ἐπὶ δίφρου ὑψηλοῦ ἐν εἴδει Διὸς χρηματίζοντα, ἐγέλασε. μαθὼν οὖν τοῦτο ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἤρετο "τί σοι δοκῶ εἶναι;" κἀκεῖνος "μέγα παραλήρημα" ἔφη. καὶ οὐδὲν ἔπαθε δεινόν· παρελο-

1 τοῦτο A Dio, ταῦτα PW. 7 προφασίζετο A. 20 παρελογίσθη γὰρ om A.

Fontes. *Cap.* 7. *Dionis Historiae Romanae lib.* 59 *c.* 26 — *c.* 30, *ex quibus nonnulla Zonaras transscripsit quae nunc in Dionis exemplaribus desiderantur. Eusebii Historiae eccles. lib.* 2 *c.* 6 *et* 7.

imperatori tam infensus?" quo caeteri audito senatorem illum discerpserunt. ea re delectatus Gaius se reconciliatum esse senatui dixit.

7. Omnibus ei assentantibus, et aliis heroem aliis deum appellantibus, in magnam incidit insaniam. nam prius etiam humana condicione maior haberi volebat, et se Iovem esse et cum Luna rem habere iactabat, eaque de causa potissimum se consuetudine sororum uti profitebatur, et deorum dearumque omnium personas agebat: fiebat Iuno Diana Venus, et pro nominum mutatione habitum quoque mutabat. proinde alias effeminatus cernebatur, craterem et thyrsum gestans; alias virilis, clava et leonina pelle ornatus; alias imberbis, alias barbatus. et tridentem sustinebat, et fulmen vibrabat, et virginem venatricem referebat, atque iterum muliebrem habitum omnibus adsciticiis et appositiciis rebus exquisite repraesentabat, ac quidvis potius quam homo imperator videri malebat. cum igitur aliquando Iovis habitu in sublimi sella ius diceret, Gallus quidam eo viso risit; et a Gaio rogatus quis ei esse videretur, respondit "magnum deliramentum", nihil grave passus: nam cum

γίσθη γὰρ σκυτοτόμος ὤν. ἠσπάζετό τε βραχεῖς, τοῖς δ' ἄλλοις καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε. πάντες δὲ αὐτὸν ἐκολάκευον. καί ποτε τὸν Λούκιον τὸν Οὐϊτέλλιον ἄνδρα εὐγενῆ καὶ φρονήσεως εὖ ἔχοντα ἤρετο, τῇ Σελήνῃ μίγνυσθαι λέγων, εἰ ὁρῴη τὴν θεὸν συνοῦσαν αὐτῷ. ὁ δὲ κάτω νεύων, οἷα δὴ τεθηπώς, καὶ μικρόν τι φθεγξάμενος καὶ ὑπότρομον "ὑμῖν" ἔφη "τοῖς θεοῖς, δέσποτα, μόνοις ἀλλήλους ὁρᾶν D ἔξεστιν."

Οὕτω δ' ἐξεμάνη ὁ Γάϊος ὡς καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τέμενος ἑαυτῷ ἀνεγεῖραι κελεῦσαι κατὰ τὴν Μίλητον. καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ δύο ναοὶ αὐτῷ ἱδρύθησαν· τὸν μὲν γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῷ παλατίῳ ἐτεκτήνατο, ὁ δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς αὐτῷ ἐψηφίσθη καὶ ἐδομήθη. ἐπενεκάλει δὲ καὶ τῷ Διὶ ὅτι τὸ Καπιτώλιον προκατέλαβε. καὶ ἀγάλματα δ' ἑαυτοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέστειλε, προσκυνεῖσθαι ταῦτα κελεύσας. τὸν δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν μεθηρμόζετο, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ Γαΐου, εἰ καὶ ὁ Ἰώσηπος τοῦτο παρεσιώπησεν ἀρχαιολογῶν. ὅθεν P I 559 καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποστασία ἔσχηκε τὴν ἀρχήν. ἱερέας τε πολλοὺς ἑαυτῷ κατεστήσατο, καὶ αὐτὸς δ' ἑαυτῷ ἱερᾶτο. ταῖς τε βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεβρόντα, ἀντήστραπτέ τε ταῖς ἀστρα-

2 προσκυνεῖν ὤρεγε A, ὤρεγε προσκυνεῖν PW. 3 τὸν alterum add AB. οὐϊτέλιον AB. 6 μικρόν A cum Dione, βραχύ PW. 9 Οὕτω — 13 ἐδομήθη om Dionis codices, habent Exc. Peiresc. 13 προκατέλαβε om C. 15 τὸν δ' — 17 Γαΐου] Euseb. Hist. eccl. 2 6, ex Philonis Legat. ad Gaium T. 2 p. 596 ed. Mangey.

sutor esset, negligebatur. salutavit paucos: caeteris, etiam senatoribus, manum aut pedem porrexit adorandum. cum omnes ei adularentur, aliquando ad L. Vitellium, virum nobilem et cordatum, dixit se cum Luna rem habere, eumque rogavit an deae congressum vidisset. is vero humum intuens instar admirantis exigua et tremula voce "vobis" inquit "divis duntaxat, domine, invicem intueri fas est."

In eam porro insaniam Gaius venit, ut ab Asianis Mileti templum sibi iuberet exstrui. sunt et Romae duo ei templa condita: quorum alterum ipse in palatio sibi exstruxit, alterum a senatu ei et decretum est et aedificatum. cum Iove expostulabat quod Capitolium praeoccupasset. imagines suas quovis terrarum missas adorari iussit. templum Hierosolymitanum in suam aedem commutavit, ut Gaii novi illustris Iovis appellaretur: quamvis hoc Iosephus in suis Antiquitatibus dissimularit. eaque res Iudaicae defectionis initium fuit. sacerdotes sibi multos legit, et ipse sibi immolavit. machinis quibusdam tonitribus tonitrua, fulguri-

παῖς. καὶ ὁπότε κατήνεκτο κεραυνός, λίθους ἀντηκόντιζεν, ἐπιλέγων ἐφ' ἑκάστῳ τὸ τοῦ Ὁμήρου "ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ."

Ἐπὶ τούτου, ὡς Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ τῶν τὰς Ὀλυμπιάδας ἀναγραψάντων ἀναλέξασθαι ταῦτα λέγων, τοσαύταις περιέπεσε συμφοραῖς ὁ Πιλάτος, ὥστε ἀναγκασθῆναι ἑαυτοῦ γενέσθαι αὐ- W II 181 τόχειρ, τῆς θείας δίκης μετελθούσης αὐτόν.

B Ὡς οὖν πάντα τρόπον ἐξεμαίνετο (ἀπαριθμεῖν γὰρ τὸ καθ' ἕκαστον πολλῆς ἂν εἴη λέσχης καὶ ἀηδίας) ἐπεβούλευσαν αὐτῷ Κάσσιός τε Χαιρέας καὶ Κορνήλιος Σαβῖνος. συνώμοσαν μὲν γὰρ πλείονες καὶ συνῄδεισαν τὸ πραττόμενον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες· καὶ ὅσοι δὲ οὐ συνώμοσαν, γνόντες, οὔτ' ἐξέφηναν καὶ ἄσμενοι εἶδον αὐτὸν ἐπιβουλευόμενον. ἐπεβουλεύθη δὲ θέαν ἐπιτελῶν. ὁ γὰρ Χαιρέας καὶ ὁ Σαβῖνος ἐπὶ τοῖς γινομένοις αἰσχροῖς ἀλγοῦντες, ὅμως ἐκαρτέρουν ἐπὶ πέντε ἡμέρας. ὡς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γάϊος καὶ ὀρχήσασθαι καὶ τραγῳδίαν ἠθέλησεν ὑποκρίνασθαι, καὶ διὰ C τοῦτο ἑτέρας τρεῖς ἡμέρας προήγγειλε, τηρήσαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξερχόμενον ἐν στενωπῷ τινι περιστάντες ἀπέκτειναν. καὶ πεσόντος οὐδεὶς τῶν παρόντων ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν αὐτὸν κατετίτρωσκον. καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτίκα ἀπέσφαξαν.

3 ὡς ABC, ὁ PW. Εὐσέβιος] Hist. eccles. 2 7. 5 ὡς A. 7 ἐξεμαίνετο om C. 9 καὶ] καὶ ὁ A. 12 ὁ γὰρ Χαιρέας — 16 προήγγειλε pleniora sunt quam in Dionis codicibus. 20 ἐπέσφαξαν A.

bus fulgura regessit. contra fulmina lapides est eiaculatus, illud Homericum subinde usurpans "tollito me, vel ego te."

Sub hoc Caesare Pilatus, ut Eusebius ex Olympiadum scriptoribus refert, in tantas calamitates incidit ut divina vindicta urgente manus sibi afferre cogeretur.

Postquam igitur omni furoris genere fuit percitus (nam enumerari singula sine magnis nugis magnaque molestia nón queunt) insidiati ei sunt Cassius Chaerea et Cornelius Sabinus. plures vero in eum coniurarunt, et quid ageretur etiam familiares eius non ignorabant; et qui non coniurarant, rem intellectam nec prodiderunt, et eum insidiis appeti haud moleste tulerunt. est autem, dum spectaculum ederet, appetitus. nam Chaerea et Sabinus, quamvis flagitia illa aegre ferrent, tamen quinque adhuc dies se continuerunt. ut véro ipse Gaius et saltare et tragoediam agere voluit, eaque de causa alterum triduum denuntiavit, observarunt dum theatro egrederetur, et in angiportu quodam circumventum occiderunt. cum cecidisset, nemo qui aderat sibi temperavit quominus etiam mortuum convulneraret. etiam uxor eius et filia statim sunt occisae.

Γάϊος μὲν δὴ ταῦτα ἔν τε τρισὶν ἔτεσι καὶ μησὶν ἐννέα καὶ ἡμέραις ὀκτὼ καὶ εἴκοσι πράξας ἔργοις αὐτοῖς ὡς οὐκ ἦν θεὸς ἔγνωκεν, ὡς δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ διηγγέλθη, πλὴν ὀλίγων τῶν συνησελγηκότων αὐτῷ, πάντες ἔχαιρον, μεμνημένοι καὶ τοῦ λεχθέντος ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ, ὅτε ὀργισθεὶς τῷ δήμῳ ἔφη "εἴθε ἕνα αὐχένα εἴχετε", καὶ ἐπιλέγοντες ὅτι "σὺ μὲν ἕνα ἔχεις αὐχένα, ἡμεῖς D *δὲ χεῖρας πολλάς." διαθεόντων δέ τινων ὀλίγων καὶ θορυβούντων βοώντων τε "τίς Γάϊον ἀπέσφαξεν;" Οὐαλλέριος Ἀσιατικός, ἀνὴρ ὑπατευκώς, ἀνῆλθεν εἰς ἄποπτόν τι χωρίον, καὶ ἐκβοήσας ἔφη "εἴθε ἐγὼ αὐτὸν ἤμην ἀπεκτονώς." καὶ οὕτω καταπλαγέντες οἱ θορυβοῦντες ἡσύχασαν.*

8. *Ἀλλ' οὕτω μὲν διέφθαρτο Γάϊος· τῆς δὲ βουλῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ συναθροισθείσης τοῖς μὲν δημοκρατεῖσθαι ἐδόκει, οἱ δὲ μοναρχεῖσθαι καὶ αὖθις ἔκρινον· καὶ τούτων οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε ᾑροῦντο. κἀν τούτῳ στρατιῶταί τινες εἰς τὸ παλάτιον,* P I 560 *ἵνα τι διαρπάσωσιν, εἰσπηδήσαντες εὗρον ἐν σκοτεινῇ γωνίᾳ κατακρυπτόμενόν που τὸν Κλαύδιον (συνῆν γὰρ τῷ Γαΐῳ τοῦ θεάτρου ἐξερχομένῳ, καὶ τὴν ταραχὴν φοβηθεὶς κατεκρύβη), καὶ ἐξεῖλκον αὐτὸν μὴ εἰδότες ὅστις ἦν· γνόντες δὲ αὐτοκράτορά τε προσηγόρευσαν καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἤγαγον, καὶ μή τινος ἐνδοιάσαντος ἅπαντες αὐτῷ τὸ κράτος δεδώκασιν, ὡς ἐκ γένους ὄντι βασιλικοῦ*

3 *ὡς δὲ* — 4 *ἔχαιρον* om Dionis codices. 6 *ὅτι* om A. 10 *αὐτὸν* om A. 12 *Ἀλλ'* — *Γάϊος*] *Γάϊος μὲν οὕτως ἐφθάρη* A. 17 *τοῦ θεάτρου ἐξερχομένῳ* om Dionis codices. 19 *τε* om C Dio.

FONTES. *Cap.* 8. *Dionis Historiae Romanae lib.* 60 *c.* 1—12. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

Haec cum tribus annis, mensibus novem et diebus octo egisset, re ipsa cognovit se non esse deum. mors eius nuntiata paucis luctum, omnibus laetitiam attulit, dicti eius recordantibus quod aliquando iratus protulerat "utinam populus Romanus unam cervicem haberet." tum igitur populus Romanus dixit "at tu unam cervicem habes, nos vero manus multas." paucis autem discursantibus et per tumultum vociferantibus quis Gaium occidisset, Valerius Asiaticus vir consularis tumulo conscenso exclamavit "utinam ego eum occidissem." qua voce illi perculsi tumultuari destiterunt.

8. Gaio interfecto senatuque in Capitolio coacto, dum alii popularem rem publicam, alii regium imperium laudant, et ex his alii alium praeferunt, interea milites aliquot impetu in palatium facto, ut aliquid raperent, Claudium in obscuro angulo latitantem repperermnt. nam cum Gaio theatro exierat, tumultuque territus se occultarat. eum igitur protraxerunt, ignari quis esset: agnitum imperatorem salutarunt. in castra perducto citra ullam dubitationem omnes detulerunt imperium, quod et

καὶ νομιζομένῳ ἐπιεικεῖ. εἰ γὰρ καὶ ἀνεδύετο καὶ ἀντέλεγεν, ἀλλ' ὅσον ἐξίστατο καὶ ἀντέκειτο, τοσοῦτον μᾶλλον ἀντεφιλονείκουν οἱ B στρατιῶται μὴ παρ' ἑτέρων λαβεῖν αὐτοκράτορα ἀλλ' αὐτοὶ δοῦναι πᾶσι. διὸ καὶ ἄκων, ὡς ἐδόκει, ὑπέκυψε. μαθόντες δὲ καὶ οἱ ὕπατοι καὶ οἱ βουλευταὶ ἤδη προκατειλῆφθαι τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτοὶ ὡμολόγησαν.

Καὶ οὕτω Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικὸς ὁ τοῦ Δρούσου τοῦ τῆς Λιβίας υἱοῦ παῖς τῆς αὐτοκρατοῦς ἀρχῆς ἔτυχεν, ἄγων ἔτος πεντηκοστόν. ἐγένετο δὲ τὴν μὲν ψυχὴν οὐ φαῦλος, ἀλλὰ καὶ ἐν παιδείᾳ ἤσκητο, ὥστε καὶ συγγράψαι τινά· τὸ δὲ σῶμα νοσώδης. πάνυ δὲ ἐγυναικοκρατήθη ἅμα καὶ ἐδουλοκρατήθη. C ἅτε καὶ ἐκ παίδων ἔν τε νοσηλείᾳ καὶ ἐν φόβῳ πολλῷ τραφείς, κἀντεῦθεν εὐήθειαν καὶ ἐπὶ πλεῖον τῆς ἀληθείας W II 182 προσποιησάμενος καὶ ἤθους χαυνότητα (ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ ὡμολόγησε), καὶ πολὺν μὲν χρόνον τῇ τήθῃ Λιβίᾳ πολὺν δὲ τῇ μητρὶ Ἀντωνίᾳ τοῖς τ' ἀπελευθέροις συνδιαιτηθείς, οὐδὲν ἐλευθεροπρεπὲς ἐπεδείκνυτο. ἐπετίθεντο δ' αὐτῷ αἱ γυναῖκές τε καὶ οἱ ἀπελεύθεροι ἐν τοῖς πότοις καὶ ἐν ταῖς μίξεσι· πάνυ γὰρ ἀπλήστως ἀμφοτέροις προσέκειτο. πρὸς δὲ καὶ δειλίαν εἶχε. τοιοῦτος δὲ πεφυκώς, ὡς συνελόντι εἰπεῖν, ὅμως οὐκ ὀλίγα καὶ δεόντως D ἔπραττεν ὁσάκις τῶν εἰρημένων παθῶν ἔξω ἐγίνετο καὶ ἑαυτοῦ

1 εἰ γὰρ καὶ — 4 ὑπέκυψε om Dionis codices. 9 μὲν add A Dio. 13 εὐήθειαν post προσποιησάμενος A. 18 τοῖς πότοις καὶ ἐν ταῖς μίξεσι A cum Dione, ταῖς μίξεσι κἀν τοῖς πότοις PW. 21 παθῶν om A.

Caesarei generis esset, et clemens haberetur. etsi enim recusabat et refragabatur, tamen quantum ille renitebatur seque opponebat, tantum milites contendebant, ne ab aliis imperatorem acciperent sed ipsi omnibus darent. itaque invitus tandem, ut prae se ferebat, illis cessit. consules vero et senatores ubi iam praeoccupatum esse imperium didicerunt, ipsi quoque renuntiationi eius sunt assensi.

Ita Tiberius Claudius Nero Germanicus, Liviae ex Druso nepos, imperium est adeptus, anno aetatis quinquagesimo. ingenio quidem fuit non contemnendo, et disciplinis ita eruditus ut quaedam conscripserit, valetudine autem parum firma: mulieribus et servis parere solitus. quippe iam inde a pueritia in morbis et magno metu educatus, unde simpliciorem et dissolutioribus moribus se esse fingebat quam re vera erat (quod et ipse in senatu confessus est), cum vitam longo tempore cum avia Livia et Antonia matre ac libertis egisset, nihil ingenuo dignum prae se ferebat. sunt ei et mulieres et liberti in compotationibus et re Venerea insidiati, quibus utrisque satiari non poterat. ad haec timidus fuit. quamvis autem (ut rem paucis complectar) talis esset, tamen multa opportune fecit, quoties vitiis istis evitatis sui iuris fuit. in

ἐκράτει. οὐκ εὐθὺς μέντοι εἰς τὴν βουλὴν εἰσῆλθεν, ἀλλὰ μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν, διά τε τὸν Γάϊον οὕτως ἀπολωλότα δεδιώς, καὶ ὅτι τινὲς ἑαυτοῦ βελτίους εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ τῆς βουλῆς ὠνομάσθησαν. ἀλλὰ τά τε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάσσετο καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ προσιόντας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει μή τι ξιφίδιον ἔχωσι, καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις στρατιώτας εἶχεν αὐτῷ συνόντας. ὃ καὶ μετὰ ταῦτα ἐγίνετο· ἡ δὲ τῶν ξιφιδίων ἔρευνα διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο.

Τὸν μὲν οὖν Χαιρέαν καί τινας ἄλλους ἀπέκτεινεν, οὐ διὰ τὸν Γάϊον, ἀλλ᾽ ἑαυτῷ ἀσφάλειαν προμηθούμενος· καὶ ὁ Σαβῖνος δὲ ἑκὼν ἀπέθανε, μὴ ἀξιώσας κολασθέντος τοῦ Χαιρέου αὐτὸς περιεῖναι· τὰς δὲ τοῦ Γαΐου ἀδελφὰς τήν τε Ἀγριππῖναν καὶ P 1 561 *τὴν Ἰουλίαν καταγαγὼν ἐκ τῆς ὑπερορίας, καὶ τὰς οὐσίας αὐταῖς ἀπέδωκε, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκπεσόντας ὁμοίως κατήγαγε. καὶ τοὺς ἐν εἱρκταῖς δεδεμένους ἀκριβῶς ἐξετάσας, τοὺς μὲν συκοφαντουμένους ἀφῆκε, τοὺς δὲ κακουργήσαντάς τι ἐκόλασε. καὶ τὰ φάρμακα ἃ πολλὰ ἐν τοῖς τοῦ Γαΐου εὑρέθη, καὶ τὰ βιβλία τοῦ Πρωτογένους, ὃν καὶ ἀπέκτεινεν, ἔκαυσε. τά τε γράμματα ἃ ἔλεγε μὲν κατακαῦσαι ὁ Γάϊος, εὑρέθησαν δὲ ὄντα, τοῖς βουλευταῖς τε ἐπέδειξε, καὶ ἔδωκεν ἀναγνῶναι τοῖς τε γράψασιν αὐτὰ καὶ τοῖς καθ᾽ ὧν ἐγέγραπτο, καὶ μετὰ τοῦτο κατέφλεξε. τῆς τε γερουσίας ἀτιμῶσαι βουληθείσης τὸν Γάϊον, ψηφισθῆναι μὲν* B *τοῦτο αὐτὸς ἐκώλυσε, νυκτὸς δὲ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ πάσας ἠφάνισε, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Γαΐου καὶ ὑφ᾽ ἑτέρων δι᾽ ἐκεῖνον οὐκ ὀρθῶς*

3 αὐτοῦ C. 20 ἀπέδειξε A. τε alterum om A.

curiam non statim sed trigesimo die post venit, tum Gaii interitu territus, tum quod aliqui ipso ad imperium aptiores a senatu nominati erant. cum caeteris in rebus accurate se custodiit, tum omnes a quibus adiretur excuti iussit ne sicas ferrent, et milites ad convivia secum adduxit. quod deinceps quoque factum: sicarum vero inquisitio per Vespasianum sublata est.

Chaeream et aliquot alios occidit, non ut Gaii necem ulcisceretur, sed ut securitati suae consultum esset. Sabinus ultro sibi manus attulit, indignum ratus si Chaerea interfecto superstes esset. Gaii sorores Agrippinam et Iuliam revocavit, bonis restitutis. eodem modo caeteros quoque exsules tractavit. eos qui in carcere vincti erant accurate exploravit: per calumniam delatos dimisit, sontes supplicio affecit. venena, quorum magna copia in Gaii scriniis est reperta, et libellos Protogenis, quem etiam occidit, cremavit. scripta, quae Gaius se cremasse affirmarat, reperta senatui ostendit, legendaque tam iis a quibus quam iis contra quos scripta erant exhibuit, postea exussit. senatui Gaium ignominia notaturo restitit quo minus id decretum fieret. ipse vero noctu statuas eius omnes sustulit, et quae vel ab ipso vel ab aliis pro-

γεγονότα ἀνέτρεψεν. ἀνδριάντων δὲ αὐτῷ ψηφισθέντων παρῃτήσατο· καὶ θύειν ἢ προσκυνεῖν ἐν ἀγάλμασιν αὐτῷ ἀπηγόρευσε. καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πολλὰ ἐποίει, μετριοφρονῶν καὶ κρίσει ταῦτα πράττων, ἀλλ' οὐκ ἐπιτηδεύσει. τὰς γοῦν θυγατέρας κατηγγύησε τὴν μὲν Λουκίῳ Ἰουνίῳ Σιλανῷ, τὴν δὲ Γναίῳ Πομπηίῳ Μάγνῳ. καὶ οὐδὲν ὑπέρογκον ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε καὶ ἡ βουλὴ ἠθροίσθη. ταῦτά τε οὖν ἐπιεικῶς
C ἔπραττε, καὶ τῶν ὑπάτων ἐν τῷ συνεδρίῳ καταβάντων ἀπὸ τῶν δίφρων ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προσεξανέστη τε καὶ ἀντιπροσῆλθε σφίσιν. ἰδιωτικῶς τε ἔζη ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἑλληνικῶς αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διῃτῶντο.

Περὶ τὰ χρήματα δὲ θαυμαστὸς ἐγένετο. ἀπηγόρευσε γὰρ ἀργύριον αὐτῷ προσφέρεσθαι, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἐγίνετο. ἀπεῖπε δὲ μηδὲ κληρονόμος παρά τινος συγγενεῖς ἔχοντος καταλιμπάνεσθαι. καὶ τῶν προδημευθέντων ἐπί τε τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Γαΐου τὰ μὲν αὐτοῖς ἔτι περιοῦσι τὰ δὲ τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἀπέδωκε· καὶ πολλοῖς παρὰ τοῦ Γαΐου τὰς σφετέρας ἀρχὰς καὶ
D χώρας ἀφαιρεθεῖσιν αὐτὸς αὖθις ἐπανεσώσατο. καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα εἰργάσατο, δι' ἃ ἐπῃνεῖτο. ὑπὸ δὲ τῶν ἐξελευθέρων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς Βαλλερίας Μεσσαλίνης ἕτερα ἐπράχθη οὐχ ὁμοιότροπα. λιμοῦ μέντοι ἰσχυροῦ γενομένου οὐ μόνον τῆς τότε
W II 183 ἀφθονίας ἐφρόντισεν, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα. ἐπεισάκτου γὰρ

2 αὐτῷ ἐν ἀγάλμασιν A. 8 ἀπὸ τῶν δίφρων om C. 12 δὲ om A. ἐγένετο — 13 Αὐγούστου om A. 12 ἀπηγόρευσε BC Dio, ἀπηγόρευε PW. 19 αὐτοῦ om C. 21 γενομένου add ABC.

pter ipsum perperam acta erant abolevit. statuas decretas recusavit, sibique sacrificari aut effigiem suam adorari vetuit. fecit et alia multa id genus moderate, iudicio, non simulatione. filiam certe quidem unam L. Iunio Silano, alteram Cn. Pompeio Magno despondit, nullo immodico apparatu: nam et ipse diebus illis ius dixit et senatus convenit. praeterea cum consules in curia consurrexissent ut eum alloquerentur, assurrexit et ipse et vicissim eis obvium ivit. privato et graeco more plerumque cum suis vixit.

In pecunia mirabilem se praebuit. vetuit enim efferri sibi argentum, quod et sub Augusto fiebat: vetuit ne ab ullo qui cognatos haberet haeres institueretur. bona quae sub Tiberio et Gaio publicata fuerant aut ipsis possessoribus, si superstites erant, aut eorum liberis reddidit, multis magistratus et provincias a Gaio ereptas restituit; et hoc genus alia fecit ob quae laudatus est. verum ab eius libertis et uxore Valeria Messalina alia acta sunt his minime consentanea. cum ingenti annonae penuria laboraretur, non illi duntaxat tempori, sed in futurum

παντὸς σχεδὸν τοῦ σίτου τοῖς Ῥωμαίοις ὄντος, ἡ χώρα ἡ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Τιβέριδος οὔτε κατάρσεις ἀσφαλεῖς οὔτε λιμένας ἐπιτηδείους ἔχουσα ἀνωφελὲς σφίσι τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐποίει· οὐδὲν γὰρ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν ἠδύνατο εἰσφοιτᾶν. τοῦτο οὖν συνιδὼν λιμένας τε κατεσκεύασε καὶ ἀπετέλεσε πρᾶγμα καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς Ῥώμης ἄξιον. ἐν πᾶσι P I 562 δὲ μετριάζων, οὔτε γεννηθέντος αὐτῷ υἱέος (ὃς τότε μὲν Κλαύδιος Τιβέριος Γερμανικός, ὕστερον δὲ καὶ Βρεττανικὸς ἐπωνομάσθη) ἄλλο τι ἐπιφανὲς ἔπραξεν, οὔτ' Αὔγουστον αὐτὸν ἢ τὴν Μεσσαλίναν Αὐγούσταν ἐπικληθῆναι ἐφῆκε.

9. Συνεχῶς δὲ μονομαχίας ἀγῶνας ἐτίθει, πάνυ χαίρων αὐτοῖς, κἀντεῦθεν πολλοὶ ἀπώλλυντο ἄνθρωποι, ἐπ' αἰτίαις τισὶ καταψηφισθέντες. ἐθισθεὶς οὖν οὕτως αἵματος καὶ φόνων ἀναπίμπλασθαι, προπετέστερον καὶ ταῖς ἄλλαις σφαγαῖς ἐχρήσατο. αἴτιοι δὲ τούτου οἵ τε καισάρειοι καὶ ἡ Μεσσαλίνα ἐγίνοντο. εἰ γὰρ ἀποκτεῖναί τινα ἐθελήσειαν, ἐξεφόβουν αὐτόν, καὶ πάνθ' ὅσα B ἐβούλοντο ποιεῖν ἐπετρέποντο. καὶ πολλάκις ἐξαπιναίως ἐκπλαγεὶς καὶ κελεύσας τινὰ ἐκ τοῦ παραχρῆμα περιδεοῦς ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνενεγκὼν καὶ ἀναφρονήσας, μαθὼν τὸ γεγονὸς ἐλυπεῖτο καὶ μετεγίνωσκε.

Τοιαῦτα δὲ ποιοῦντος αὐτοῦ οὐκέτι χρηστὴν ἐλπίδα ἐπὶ Κλαυδίῳ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσχήκασι. διὸ καὶ ἐπεβουλεύθη ὑφ' ἑτέρων

9 αὐτὸν A, αὑτὸν PW. 21 οἱ ῥωμαῖοι ἐπὶ κλαυδίῳ B.

FONTES, *Cap.* 9. *Dionis Historiae Romanae lib.* 60 c. 13 — c. 29. *nonnulla Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

etiam prospexit. nam cum Romani frumento fere tantum aliunde importato utantur, regio quae ad ostia Tiberis est, cum eiusmodi esset ut neque tuto appelli posset, neque portus commodos haberet, efficiebat ut eis maris imperium parum prodesset: hiberno enim tempore nihil importari poterat. ea re considerata portus aedificavit, opusque perfecit magnitudine et animi et imperii Romani dignum. ac modestus in rebus omnibus, nato sibi filio (qui tum Claudius Tiberius Germanicus, post etiam Britannicus est cognominatus) nec ullo alio splendore usus est, nec eum Augustum aut Messalinam Augustam appellari sivit.

9. Ludis gladiatoriis impense delectabatur: quos cum crebro ederet, multi mortales variis criminibus condemnati peribant. ad hunc modum sanguini et caedibus assuefactus facilius etiam ad alios occidendos est impulsus. in causa autem fuerunt caesarei liberti et Messalina: qui si quem sublatum volebant, terrore ei incusso potestatem accipiebant faciendi quod vellent. saepe ex improviso consternatus cum in subito terrore aliquos occidi iussisset, postea sibi redditus et sanitate mentis recuperata facti paenitens doluit.

Quae cum faceret, Romanique spem de eo parum bonam habe-

τε καὶ ὑπ' Ἀννίου Βινικιανοῦ, ὃς πρὸς Φούριον Κάμιλλον Σκριβωνιανὸν τῆς Δαλματίας ἄρχοντα ἔπεμψε καὶ ἀνέπεισεν αὐτὸν ἐπαναστῆναι. τῶν δὲ στρατιωτῶν μὴ πεισθέντων αὐτῷ, αὐτὸς μὲν ἀπέκτεινεν ἑαυτόν, Κλαύδιος δὲ καίτοι πάνυ καταδείσας ὡς C ἑτοίμως ἔχειν ἐκστῆναι αὐτῷ τοῦ κράτους ἐθελοντής, ὅμως τὸν θάνατον αὐτοῦ μαθὼν ἀνεθάρσησε, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἄλλοις τέ τισι καὶ χρήμασιν ἀντημείψατο, τοὺς δὲ συνεπιβουλεύσαντας ἀνεζήτησε καὶ πλείστους ἐκόλασε. συχνοὶ δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Βινικιανὸς διεχειρίσαντο ἑαυτούς. ἥ γὰρ Μεσσαλίνα καὶ ὁ τοῦ Κλαυδίου ἀπελεύθερος Νάρκισσος οἵ τε συναπελεύθεροι αὐτοῦ, τῆς ἀφορμῆς ταύτης λαβόμενοι, οὐδενὸς τῶν δεινοτάτων ἀπέσχοντο. ἄνδρες τε οὖν πολλοὶ καὶ γυναῖκες ἐκολάσθησαν· τινὲς δὲ καὶ τῶν πάνυ ὑπαιτίων ἐσώθησαν, οἱ μὲν χρήμασιν ἔνιοι δέ γε καὶ χάρισι. Γαλαῖσος δέ τις ἀπελεύθερος τοῦ Καμίλλου ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τοῦ Ναρκίσσου παρελθόντος εἰς τὸ μέσον καὶ εἰπόν- D τος αὐτῷ "τί ἂν ἐποίησας Γαλαῖσε εἰ Κάμιλλος ἐμονάρχησεν;" ἀπεκρίνατο ὅτι "εἱστήκειν ἂν ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ ἐσιώπων." Ἄρρεια δὲ γυνὴ Καικίνου ὑπάτου οὖσα, εἰ καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ σφόδρα ᾠκείωτο, οὐκ ἤνεγκε ζῆν τοῦ ἀνδρὸς θνήσκοντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα ἀποδειλιῶντα ἐπέρρωσε. τὸ γὰρ ξίφος λαβοῦσα ἑαυτὴν ἔπληξε κἀκείνῳ ἐπέδωκεν εἰποῦσα "ἰδοὺ παῖε, οὐκ ἀλγῶ."

1 "legendum videtur *μινουκιανοῦ*" WOLFIUS. "*Βινικιανοῦ* codices mss." DUCANGIUS. *φρούριον* ABC. 11 *ταύτην* A. 14 *γαλλαῖσος* A. *Καμίλλου* etiam Dio, *Σαβίνου* Dionis Exc. Vatic. 89. 17 *Ἀρρία* Dio, *Ἀριάμη* Dionis Exc. Vatic. 89. 18 *καικίνου* B, *Καικίννου* PW. *ὑπάτου* etiam Dionis codices: scr. *Παίτου*. 21 *παῖ ε* A, *παῖ* Dionis codices: scr. *Παῖτε*.

rent, cum ab aliis tum ab Annio Viniciano insidiae ei comparatae sunt: qui Furio Camillo Scriboniano Dalmatiae praefecto auctor defectionis fuit. sed is cum milites dicto audientes non haberet, se ipse interfecit: Claudius vero quanquam ita territus ut ultro illi cedere imperio in animo haberet, illius interitu cognito recepit animum, et milites tum aliis rebus tum pecunia remuneratus, insidiatores quam plurimos indagatos suppliciis affecit. Vinicianus et alii complures ipsi manus sibi attulerunt. nam Messalina et Narcissus una cum aliis eius libertis eam nacti occasionem nullo summae crudelitatis genere abstinuerunt. itaque et viri et mulieres multi caesi, quidam etiam ex nocentissimis vel pecunia vel gratia absoluti. Galaesus vero Camilli libertus a Narcisso in curia rogatus quid facturus fuisset si Camillus factus esset imperator, respondit se tacitum a tergo eius staturum fuisse. Arria Caecinae consulis [Paeti] uxor, Messalinae admodum familiaris, marito superstes esse recusavit, eumque mortem reformidantem confirmavit, eodem gladio quo se ipsam percusserat illi porrecto, dixitque "ecce feri [Paete], ego non doleo."

καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τούτοις ἐπῃνοῦντο, Κλαύδιος δὲ οὕτως πρὸς τὰς κολάσεις ἔσχεν ὥστε καὶ σύνθημα τοῖς στρατιώταις τὸ ἔπος τοῦτο συνεχῶς διδόναι, χρὴ

ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

ἡ δὲ Μεσσαλῖνα καὶ οἱ ἀπελεύθεροι αὐτοῦ οὕτως τὴν πολιτείαν P I 563
καὶ τὰς στρατείας καὶ τὰς ἐπιτροπὰς τάς τε ἡγεμονίας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπώλουν καὶ ἐκαπήλευον, ὥστε σπανίσαι πάντα τὰ ὤνια, κἀντεῦθεν βιασθῆναι τὸν Κλαύδιον ἀπὸ βήματος τὰς τιμὰς αὐτῶν διατάξαι. Αὔλου δὲ Πλαυτίου ἐς τὴν Βρεττανίαν στρατεύσαντος, καὶ τὰ μὲν παθόντος τὰ δὲ δράσαντος, εἶτα τῷ W II 184
Κλαυδίῳ τὰ συμβάντα γνωρίσαντος, ἐκεῖνος τὰ οἴκοι Οὐϊτελλίῳ Λουκίῳ τῷ συνυπατευκότι ἐγχειρίσας ἐξεστράτευσε. καὶ πρὸς τὸν Ὠκεανὸν ἀφικόμενος εἴς τε τὴν Βρεττανίαν περαιωθεὶς μετὰ πλείονος παρασκευῆς καὶ ἐλεφάντων συνέμιξε τοῖς στρατεύμασι. καὶ B
μετ' αὐτῶν τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν ἐνίκησε καὶ τὸ βασίλειον αὐτῶν εἷλε. καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανῆλθε, τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης διὰ τῶν γαμβρῶν τοῦ τε Μάγνου καὶ τοῦ Σιλανοῦ προπέμψας. μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ γερουσία Βρεττανικὸν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπεκάλεσε, καὶ πολλὰ αὐτοῖς ἐψηφίσατο ἕτερα.

Ἡ δὲ Μεσσαλῖνα ὀρχηστοῦ ἐρασθεῖσά τινος Μνηστῆρος ὠνομασμένου, ἐπεὶ μήθ' ὑποσχέσεσιν αὐτὸν μήτ' ἐκφοβήσεσιν

4 ἄνδρα A. Il. Ω 369. Od. Π 72 Φ 133. χαλεπήνῃ AC, χαλεπαίνῃ PW. 9 πλα τίου A, Πλαυτίου PW. Πλαύτιος Dio cum Tacito. 10 καὶ τὰ — δράσαντος om B. 11 Οὐϊτελλίῳ PW. 17 σιλουανοῦ A. 18 βρεττανικόν τε αὐτὸν A. καὶ τὸν add ABC.

ob quod factum hi laudati sunt. Claudius vero ad supplicia tam propensus evasit, ut militibus istum versum subinde pro tessera daret

poena luenda viro, si quis prior intulit arma.

porro Messalina et liberti eius ita rem publicam expeditiones praefecturas magistratus caeteraque omnia vendebant et auctionabantur, ut in omnium rerum venalium penuria Claudius ipse pro tribunali pretia constituere cogeretur. cum Aulus Plautius cum exercitu in Britanniam profectus clades alias accepisset, alias intulisset, ac statum rerum Claudio significasset, Lucio Vitellio collegae in consulatu suo summa rerum mandata per Oceanum cum maioribus copiis et elephantis in insulam vectus cum caeteris legionibus barbaros aggressus est, iisque victis regiaque illorum capta Romam rediit, Magno et Silano generis victoriae nuntiis praemissis. qua cognita senatus et ipsi et filio eius Britannici cognomentum et alios multos honores decrevit.

Messalina saltatorem quendam Mnesterem nomine, cuius amore capta erat, cum nec pollicitationibus nec minis ad concubitum perpellere

ἀνέπειθε συγγενέσθαι αὐτῇ, τὸν Κλαύδιον παρεσκεύασεν ἐπιτάξαι αὐτῷ πειθαρχεῖν αὐτῇ, ὡς ἐπ' ἄλλο τι δεομένη αὐτοῦ· καὶ εἰ- C πόντος αὐτῷ τοῦ Κλαυδίου ὅσα προστάττεται παρὰ τῆς Μεσσαλίνης ποιεῖν, συνῆν αὐτῇ, ὡς καὶ τοῦτο ὑπ' ἐκείνου κεκελευσμένος. τοῦτο δὲ καὶ πρὸς συχνοὺς ἑτέρους ἐποίει. ὡς γὰρ εἰδότος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὰ γινόμενα καὶ συγχωροῦντος ἀκολασταίνειν αὐτῇ ἐμοιχεύετο. Βινίκιος δὲ ὅτι μὴ ἠθέλησεν αὐτῇ συγγενέσθαι, φαρμάκῳ ὑπ' αὐτῆς διεφθάρη. ἤσχαλλον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι δουλεύοντα αὐτὸν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἀπελευθέροις ὁρῶντες.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ ὀκτακοσιοστῷ ἔτει τῇ Ῥώμῃ ὄντι τὸ τέταρτον ὑπάτευσε Κλαύδιος. ὅτε Γάλλον τινά, βουλεῦσαι δυνάμενον εἰς δὲ τὴν Καρχηδόνα ἐξοικήσαντα, σπουδῇ μετεπέμψατο, D εἰπὼν ὅτι "χρυσαῖς σε πέδαις δήσω." καὶ οὕτω τῷ ἀξιώματι πεδηθεὶς κατὰ χώραν ἔμεινεν. ἐπιβουλῆς δέ τινος τῷ Κλαυδίῳ μηνυθείσης κατεφρόνησε τοῦ μηνυθέντος καὶ ἐν οὐδενὶ λόγῳ αὐτὸν ἐποιήσατο, εἰπὼν ὅτι "οὐχ ὁμοίως δεῖ ψύλλαν καὶ θηρίον ἀμύνεσθαι." ἄλλους δὲ πολλοὺς διαβληθέντας ὑπὸ τῆς Μεσσαλίνης καὶ τὸν Ἀσιατικὸν καὶ τὸν γαμβρὸν τὸν Μάγνον ἀπέκτεινε· τὸν μὲν Ἀσιατικὸν διὰ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ Μάγνον διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κῆδος. ἑάλωσαν μέντοι ὡς ἐπ' ἄλλοις τισίν. ἐπεὶ δὲ πολλοὺς δούλους νοσοῦντας οὐδεμιᾶς θεραπείας οἱ δεσπόται

2 αὐτῇ om B. 3 αὐτῷ A Dio, αὐτοῦ PW. προστάσσεται A. 6 τὰ γινόμενα add A cum Dione. 7 συγγενέσθαι] συμφθαρῆναι A. 11 Γάλλον τινά] Dioni Σουρδίνιός τις Γάλλος. 12 ἐς C. 17 ἄλλους — 20 ἄλλοις τισίν partim om Dionis codices. 20 κῆδος ABC et Ducangii codices, κῦδος PW. "legendum videtur διὰ τὸ κῦδος, ob gloriam" Wolfius.

potuisset, curavit ut is a Claudio ipsi parere in omnibus iuberetur, quasi ad alias res eius opera usura esset. sic ille cum ea rem habuit, quasi id quoque ab imperatore iussus esset. idem cum aliis quoque multis ausa, adulteris sui copiam fecit, quasi conscio marito et ad lasciviam ipsius connivente. Vinicium vero ob stuprum recusatum veneno sustulit. eam illius sub muliere et libertis servitutem Romani indigne ferebant.

Anno sequenti, qui fuit ab urbe condita octingentesimus, quartum consul factus Claudius Gallum quendam senatoriae dignitatis virum, qui Carthaginem migrarat, propere arcessivit, eumque se aureis compedibus alligaturum professus, dignitate tributa effecit ne loco se moveret. cum aliquando insidiae ei detectae essent, eum qui delatus erat contempsit, nec ulla eius ratione habita dixit pulicem non eodem modo quo belluam esse ulciscendum. alios vero multos ob Messalinae criminationes, Asiaticum item et generum Magnum interfecit: illum propter divitias, hunc ob genus et affinitatem, licet ob alia crimina damnati fuerint. cum multi servi aegrotantes plane a dominis neglecti aedibus

ἠξίουν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκιῶν ἐξώθουν, ἐνομοθέτησε πάντας τοὺς ἐκ τοῦ τοιούτου περιγενομένους ἐλευθέρους εἶναι. γεννηθέντος δέ οἱ ἐγγόνου ἐκ τῆς Ἀντωνίας τῆς θυγατρός, ἣν Κορνηλίῳ Φαύ- P I 564
στῳ Σύλλᾳ ἀδελφῷ τῆς Μεσσαλίνης ὄντι μετὰ τὸν τοῦ Μάγνου συνῴκισε θάνατον, οὐδὲν ἀφῆκε ψηφισθῆναι, μετριοφρονῶν. ἡ δὲ Μεσσαλῖνα καὶ οἱ ἐξελεύθεροι αὐτοῦ ἐξώγκωντο. ἦσαν δὲ τρεῖς οἱ μάλιστα τὸ κράτος διειληφότες· ὅ τε Κάλλιστος, ὃς ἐπὶ ταῖς βίβλοις τῶν ἀξιώσεων ἐτέτακτο· καὶ ὁ Νάρκισσος, ὃς τῶν ἐπιστολῶν ἐπεστάτει, διὸ καὶ ἐγχειρίδιον παρεζώννυτο· καὶ ὁ Πάλλας, ᾧ ἡ τῶν χρημάτων διοίκησις ἐμπεπίστευτο.

10. Ἡ δὲ Μεσσαλῖνα μὴ ἀρκουμένη ὅτι ἐμοιχεύετο, ἐπεθύμησε καὶ ἄνδρας πολλοὺς ἔχειν· καὶ συνῴκησεν ἂν πᾶσι τοῖς B
αὐτῇ χρωμένοις μετὰ συμβολαίων, εἰ μὴ ἐν τῷ πρώτῳ φωραθεῖσα ἀπώλετο. ἕως μὲν γὰρ οἱ καισάρειοι πάντες ὡμονόουν αὐτῇ, οὐδὲν ἦν ὃ οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης ἐποίουν· ἐπεὶ δὲ τὸν Πολύβιον, καίτοι κἀκείνῳ πλησιάζουσα, διέβαλε καὶ ἀπέκτεινεν, οὐκέτ' αὐτῇ ἐπίστευον, καὶ ἐρημωθεῖσα τῆς παρ' αὐτῶν εὐνοίας ἐφθάρη. τὸν γὰρ Σίλιον τὸν Γάϊον τὸν τοῦ Σιλίου τοῦ ὑπὸ Τιβερίου σφαγέντος υἱὸν ἄνδρα ἐπεγράψατο, καὶ τούς τε γάμους πολυτελῶς εἱστίασε καὶ οἰκίαν αὐτῷ βασιλικὴν ἐχαρίσατο, πάντα

1 οἰκειῶν C. 2 τοῦ τοιούτου A Dio, τοιούτων PW. γεννηθέντος — 10 ἐμπεπίστευτο om Dionis codices. 4 σύλᾳ B. τοῦ add A. 5 συνῴκισε ABC, συνῴκησε PW. 9 ad παρεζώννυτο in margine A ὃ καὶ νῦν ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου περιζώννυται. 11 μεσσαλίνῃ A. 12 καὶ συνῴκησεν — 18 ἐφθάρη om Dionis codices, habent Exc. Peiresc.

FONTES. Cap. 10. *Dionis Historiae Romanae lib.* 60 *c.* 31 — *c.* 33. *multa Zonaras habet quae in Dionis codicibus desiderantur.*

eiicerentur, eos omnes qui sanitatem recuperassent liberos esse lege lata iussit. nepoti ex Antonia filia et Cornelio Fausto Sylla nato, cui post Magni caedem nupserat, nihil decerni passus est. verum quo ipse moderatius, eo se Messalina et liberti eius insolentius gesserunt: quorum tres potissimum potestatem inter sese partiti erant, Callistus supplicum libellorum magister, Narcissus ab epistolis, qua de causa pugione accinctus erat, et Pallas fisci praefectus.

10. Messalina vero adulteriis non contenta maritos quoque multos habere concupivit: atque omnibus suis amatoribus nupsisset tabulis conscriptis, nisi in primis nuptiis deprehensa periisset. nam dum caesariani omnes cum ea consentiebant, nihil non de communi sententia gerebatur: postquam vero Polybium, quamvis eius etiam consuetudine uteretur, per calumniam interfecerat, nemine iam ei fidem habente, ab eorum benevolentia deserta periit. nam cum C. Silium, Silii a Tiberio interfecti filium, maritum sibi adscripsisset, nuptias magnificis epulis celebravit et aedes illi regias donavit, in quas pretiosissima quaeque

C τὰ τιμιώτατα τῶν τοῦ Κλαυδίου κειμηλίων συμφορήσασα εἰς αὐτήν· καὶ τέλος ὕπατον αὐτὸν ἀπέφηνε. ταῦτα δῆλα τοῖς ἄλλοις ὄντα τὸν Κλαύδιον ἐλάνθανεν. ἀποδημοῦντι δέ ποτε αὐτῷ καὶ μονωθέντι ὁ Νάρκισσος μηνύει πάντα διὰ τῶν παλλακῶν τὰ γινό-
W II 185 μενα. ὅθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανῆλθε, καὶ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν ὀρχηστὴν τὸν Μνηστῆρα ἐφόνευσε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν τὴν Μεσσαλῖναν ἀπέσφαξεν.

Ἐκείνης δ' οὕτω διαφθαρείσης τὴν Ἀγριππῖναν τὴν ἀδελφιδῆν ἔγημε σπουδῇ τῶν ἀπελευθέρων, ὅτι τὸν Δομίτιον ἐς προσήβους ἤδη τελοῦντα εἶχεν υἱόν, ὅπως ἔφεδρον αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τρέφοντες μηδὲν ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ δεινὸν πάθωσιν, ὡς τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν Μεσσαλῖναν ἀναιρεθῆναι ποιήσαντες. δε-
D δογμένου δὲ ἤδη τοῦ γάμου, δείσαντες τὸν Σιλανὸν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου τιμώμενον ὡς ἄνδρα ἀγαθόν, ἅμα δὲ καὶ τὴν Ὀκταβίαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ τῆς Ἀγριππίνης υἱῷ τῷ Δομιτίῳ προμνώμενοι, ἐγγεγυημένην τῷ Σιλανῷ, πείθουσι τὸν Κλαύδιον ὡς ἐπιβουλεύοντά οἱ τὸν Σιλανὸν ἀποκτεῖναι. γενομένου δὲ τούτου λόγους ἐν τῇ βουλῇ ὁ Οὐϊτέλλιος ἐποιήσατο ὅτι συμφέρει τῷ κοινῷ γῆμαι τὸν Κλαύδιον. καὶ τὴν Ἀγριππῖναν ἐπιτήδειαν εἰς τοῦτο ἀπέφαινε, καὶ βιάσασθαι σφίσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν γάμον συνεβούλευεν. ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες οἱ βουλευταὶ πρὸς τὸν Κλαύ-

1 ἐς C. 3 ἀποδημήσαντι δέ που αὐτῷ A. 5 ἐς BC. Ῥώμην] ῥώμην τε AB. 6 τὸν alterum add A. 8 Ἐκείνης — p. 469 v. 3 ἐκεκώλυτο] horum plurima desiderantur apud Dionem. 10 ἐπὶ add A. 16 ἐνηγγυημένην B. 18 Οὐϊτέλιος PW. 21 συνεβούλευσεν B.

Claudii ornamenta congesserat: tandem etiam consulem illum designavit. quae cum nota essent caeteris, Claudium latebant. sed Narcissus aliquando peregre absenti ab eaque remoto per concubinas omnia significavit. itaque Romam reversus et alios multos et Mnesterem saltatorem interfecit, ac deinde ipsam quoque Messalinam.

Qua sic interfecta Agrippinam fratris filiam libertorum impulsu duxit, quod filium Domitium iam paene puberem haberet, quem in spem regni alerent, ne Britannico necem matris ipsorum opera interfectae ulturo poenas darent. decreto iam coniugio, Silanum timentes, qui a Claudio ut vir bonus honorabatur, nec non Octaviam filiam eius Silano desponsam Agrippinae filio Domitio iam ante destinantes, Claudio persuadent ut Silanum pro insidiatore occidat. quo facto Vitellius in senatu proposuit esse e re publica ut Claudius uxorem ducat, et Agrippinam ei fore idoneam pronuntiavit, utque ad eas nuptias adigeretur auctor fuit. ita senatores propere ad Claudium abierunt, eumque coegerunt

διον ἦλθον καὶ ἠνάγκασαν δῆθεν αὐτὸν γῆμαι, καὶ ψήφισμα ἐποιήσαντο ἐξεῖναι Ῥωμαίοις ἀδελφιδᾶς ἄγεσθαι· πρότερον γὰρ P I 565 ἐκεκώλυτο.

Ὡς δ' ὁ γάμος ἐτελέσθη, τόν τε Κλαύδιον ἐσφετερίσατο, δεινοτάτη οὖσα πράγμασι χρῆσθαι, καὶ πρὸς οὓς εὐνοϊκῶς ἐκεῖνος εἶχε, τοὺς μὲν φόβῳ τοὺς δὲ εὐεργεσίαις ᾠκειώσατο. καὶ τέλος τὸν μὲν Βρεττανικὸν τὸν παῖδα αὐτοῦ ὡς τῶν τυχόντων τινὰ τρέφεσθαι ἐποίει (ὁ γὰρ ἕτερος ἔθανε), τὸν δὲ Δομίτιον τότε μὲν γαμβρὸν τῷ Κλαυδίῳ ἀπέδειξεν, ὕστερον δὲ καὶ εἰσεποίησε, καὶ εἰσποιήσασα τῷ Κλαυδίῳ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος ἐξήσκει καὶ παρὰ τῷ Σενέκᾳ ἐξεπαίδευεν. ἀμύθητόν τε πλοῦτον συνέλεγεν, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν λαβὴν ἐπ' ἀργυρισμῷ παραλείπουσα, πολλοὺς δὲ καὶ φονεύουσα διὰ χρήματα. ἤδη δέ τινας καὶ γυναῖκας ζηλο- B τυπήσασα ἔκτεινε. τὴν γοῦν Παυλίναν τὴν Λολλίαν ἀποκτείνασα καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς κομισθεῖσαν μὴ γνωρίσασα, τό τε στόμα αὐτῆς αὐτὴ ταῖς χερσὶν ἀνέῳξε καὶ τοὺς ὀδόντας ἐπεσκέψατο ἰδίως πως ἔχοντας.

Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ Αὐγοῦσταν τὴν Ἀγριππῖναν ὁ Κλαύδιος ἐπεκάλεσε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰσποιησάμενος μετωνόμασε Τιβέριον Κλαύδιον Νέρωνα Δροῦσον Γερμανικὸν Καίσαρα, μηδὲν φροντίσας ὅτι καίεσθαι ὁ οὐρανὸς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔδοξε. καὶ μετὰ τοῦτο τὴν θυγατέρα τὴν Ὀκταβίαν εἰς ἕτερόν τι γένος εἰσ-

6 καὶ τέλος — 10 τῷ Κλαυδίῳ, partim omissa in Dionis codicibus, habent Exc. Peiresc. 9 καὶ εἰσεποίησε] ἐκεποίησε A. 11 συνέκᾳ A, σεννέκᾳ B. 13 καὶ γυναῖκας om C. 14 λολλίναν A. 18 Μετὰ ταῦτα — p. 470 v. 7 ἐνέβαλε desiderantur apud Dionem.

scilicet ut matrimonium contraheret, facto senatus consulto ut fratrum et sororum filias ducere liceret, quod ante vetitum erat.

Peractis nuptiis mulier ingenii callidissimi Claudium plane in sua quasi verba iurare coegit: amicos eius partim metu partim beneficiis sibi conciliavit. denique Britannicum privignum plebeio more educari fecit (nam alter obierat), Domitium autem tum generum Claudii designavit, post etiam adoptandum curavit: quo facto eundem ad imperium sub praeceptore Seneca erudiit. divitias coegit ineffabiles, ne levissima quidem pecuniae faciendae occasione praetermissa, multis etiam pecuniae causa occisis. interfecit etiam mulieres nonnullas ex zelotypia, ut Lolliam Paulinam. cuius caput ad se allatum cum non agnosceret, suis manibus os aperuit, ut dentes adspiceret, quorum peculiaris erat series.

Posthaec Augustam appellavit Agrippinam Claudius, et filium eius adoptatum Tiberium Claudium Neronem Drusum Germanicum Caesarem nominavit, nihil turbatus quod eo die caelum ardere visum est. deinde filiam Octaviam in aliam familiam adoptatam, ne fratrem et sororem

C αγαγών, ἵνα μὴ ἀδελφοὺς συνοικίζειν δοκῇ, ἐνεγγύησεν αὐτῷ.
Ἀγριππίνα δὲ καὶ Καλπουρνίαν γυναῖκα τῶν πρώτων ἐφυγάδευ-
σεν, ἢ ὡς λέγεται καὶ ἀπέκτεινεν, ἐπειδὴ τὸ κάλλος αὐτῆς ὁ
Κλαύδιος ἐθαύμασε καὶ ἐπῄνεσε. τοῦ δὲ Νέρωνος (τοῦτο γὰρ
τὸ ὄνομα ἐπ' αὐτῷ ἐξενίκησεν) ἐς τοὺς ἐφήβους ἐγγραφέντος,
κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐνεγράφη τὸ δαιμόνιον τήν τε γῆν ἐπὶ πολὺ
ἔσεισε καὶ φόβον νυκτὸς πᾶσιν ὁμοίως ἐνέβαλε. Νέρων μὲν οὖν
ηὔξετο, Βρεττανικὸς δὲ οὔτε τινὰ τιμὴν οὔτε ἐπιμέλειαν εἶχεν· ἡ
γὰρ Ἀγριππίνα τοὺς περιέποντας αὐτὸν τοὺς μὲν ἐξήλασε τοὺς δὲ
D καὶ ἀπέκτεινε· καὶ τὸν Σωσίβιον, ᾧ ἡ τροφὴ αὐτοῦ καὶ ἡ παι-
δεία προσετέτακτο, κατέσφαξεν ὡς τῷ Νέρωνι ἐπιβουλεύοντα. καὶ
παραδοῦσα αὐτὸν οἷς ἤθελεν, οὔτε τῷ πατρὶ συνεῖναι οὔτε δημο-
σιεύειν εἴα. ἠδύνατο δὲ πάντα, τοῦ Κλαυδίου κρατοῦσα καὶ τὸν
Νάρκισσον καὶ τὸν Πάλλαντα οἰκειωσαμένη· ὁ γὰρ Κάλλιστος
ἐπὶ πολὺ προχωρήσας δυνάμεως ἐτελεύτησεν.

Οἱ ἀστρολόγοι δὲ ἐξ ἁπάσης τῆς Ἰταλίας ἠλάθησαν, καὶ οἱ
αὐτοῖς συγγινόμενοι ἐκολάσθησαν. Καράτακος δέ τις βαρβάρων
W II 186 ἀρχηγὸς ἁλοὺς καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἀχθείς, καὶ συγγνώμης παρὰ
τοῦ Κλαυδίου τυχών, εἶτα περινοστήσας τὴν πόλιν μετὰ τὴν
P I 566 ἄφεσιν, καὶ ἰδὼν αὐτῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μέγεθος "εἶτα"

2 καὶ om A. καλπουρίναν AB, καλπερίναν C. 5 τὸ om B. 7 Νέρων — 13 δημοσιεύειν εἴα, omissa in Dionis codicibus, habent Exc. Peiresc. 10 καὶ primum om A. σωσίβιον C, Σοσίβιον P quae in notis Σωσίβιον, σωσίκιον BW. 13 ἠδύνατο — p. 471 v. 2 ἐπιθυμεῖτε om Dionis codices. 14 Πάλαντα PW, quae supra Πάλλας. 17 Καράτακος — p. 471 v. 2 ἐπιθυμεῖτε] Dionis Exc. Vat. 90, ubi τῶν Βρεττανῶν ἄρχων Καρτάκης.

copulare videretur, ei despondit. Agrippina Calpurniam quoque principem matronam vel in exsilium egit vel, ut fertur, etiam occidit, quod Claudius eius formam admiratus esset ac laudasset. quo die Nero (hoc enim nomen fere usurpatur) virilem togam sumpsit, terra late concussa est, et noctu omnibus ex aequo terror incussus. crescentibus Neronis opibus Britannicus sine ullo honore penitus negligebatur, ministris eius ab Agrippina partim fugatis partim occisis. Sosibius autem, cui educatio et institutio illius mandata erat, quasi Neroni insidiatus esset, interfectus est. Britannicum vero iis commissum quos ipse probabat, nec cum patre vivere nec prodire in publicum passa est. poterat autem omnia, cum Claudio dominaretur et Narcissum ac Pallantem amicos haberet: nam Callistus potentiam maximam adeptus obierat.

Astrologi tum tota Italia pulsi sunt, et qui eos consulebant multati. Caratacus quidam barbarorum princeps captus et Romam ductus veniam a Claudio impetravit. qui cum dimissus esset et Romae splendorem atque amplitudinem perlustrasset, "itane" inquit "cum haec et

ἔφη "ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κεκτημένοι τῶν σκηνιδίων ἡμῶν ἐπιθυμεῖτε;" Ἰουλίῳ δέ τινι Γαλικῷ δίκην λέγοντι ἀχθεσθεὶς ὁ Κλαύδιος ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸν Τίβεριν ἐμβληθῆναι. ἐφ' ᾧ δὴ Δομίτιος Ἄφρος, πλεῖστον τῶν κατ' αὐτὸν ἐν τῷ συνηγορεῖν ἰσχύσας, κάλλιστα ἀπέσκωψε· δεηθέντος γάρ τινος τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ Γαλικοῦ ἐγκατελείφθη, ἔφη πρὸς αὐτόν "καὶ τίς σοι εἶπεν ὅτι κρεῖσσον ἐκείνου νήχομαι;"

11. Νοσήσαντος δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ Κλαυδίου εἰσῆλθεν ὁ Νέρων εἰς τὸ συνέδριον καί, εἰ ἀναρρωσθείη ὁ Κλαύδιος, ἱπποδρομίαν ὑπέσχετο. πάντα γὰρ τρόπον ἡ Ἀγριππῖνα ἐκίνει ἵνα B τῷ τε πλήθει χαρίζοιτο καὶ μόνος ἔσεσθαι νομίζοιτο τῆς αὐταρχίας διάδοχος. διὸ τόν τε ἱππικὸν ἀγῶνα, ᾧ προσέκειντο μάλιστα, ἐποίησε τὸν Νέρωνα ὑποσχέσθαι ἐπὶ τῇ τοῦ Κλαυδίου ὑγείᾳ, ἣν καὶ πάνυ ἀπηύχετο· καὶ πρὸς τὴν πρᾶσιν τῶν ἄρτων θόρυβόν τινα γενέσθαι παρασκευάσασα, ἀνέπεισε τὸν Κλαύδιον τῷ τε δήμῳ ἐκ προγραφῆς δηλῶσαι καὶ τῇ γερουσίᾳ ἐπιστεῖλαι ὅτι, κἂν αὐτὸς ἀποθάνοι, ὁ Νέρων τὰ κοινὰ ἱκανὸς ἤδη ἐστὶ διοικεῖν. καὶ ὁ μὲν πολύς τε ἔκτοτε ἦν καὶ διὰ στόματος ἤγετο ἅπασι, τὸν δὲ Βρεττανικὸν συχνοὶ μὲν οὐδ' εἰ ἔζη ἐγίνωσκον, οἱ λοιποὶ δὲ παραπλῆγα C

1 καὶ τὰ τοιαῦτα om A. 2 Dio Γαλλίκῳ: quem Γαλλικανὸν Dionis Exc. Vatic. 90, cum Frontone. 3 ἐς BC. 8 Νοσήσαντος — p. 472 v. 13 παρεσκευάζετο om Diones codices. 11 καὶ μόνος ἔσεσθαι νομίζοιτο om A. 18 τε om B. ἔκτοτε] ἐκ τούτου A.

Fontes. *Cap.* 11. *Dionis Historiae Romanae lib.* 60 *c.* 34 *et* 35, *ex quibus multa Zonaras transscripsit quae nunc in Dionis codicibus desiderantur. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 2 *c.* 11 *et c.* 13—15, *unde petita sunt Iosephi Lucae et Iustini Martyris testimonia.*

huiusmodi habeatis, nostra tuguriola concupiscitis?" Iulium Gallicum Claudius causam dicentem in Tiberim iratus praecipitari iussit. in quem Domitius Afer, optimus illius aetatis patronus, facete admodum iocatus est: nam cum quidam a Gallico destitutus eius auxilium implorasset, "quis tibi" inquit "narravit me natatorem illo meliorem esse?"

11. Post haec Claudio aegrotante Nero curiam ingressus ludos circenses nuncupavit, si convaluisset. Agrippina enim quidvis tentabat ut Nero populi gratiam colligeret et unus imperii successor fore putaretur. itaque et ludos circenses, quibus maxime Romani studebant, a Nerone ob salutem Claudii, quam maxime deprecabatur, promittendos curavit; et tumultu ob panis venditionem subornato, Claudio persuasit ut populo per publicum edictum, senatui per litteras significaret, etsi ipse moreretur, Neronem iam ad rem publicam administrandam esse idoneum. is igitur ex eo magnus fuit et celeber: Britannicum vero vivere plerique ignorabant, caeteri ex rumoribus a noverca sparsis vae-

καὶ ἐπίληπτον, ταῦτα κηρυττούσης τῆς Ἀγριππίνης, ᾤοντο. ῥαΐσαντος δὲ τοῦ Κλαυδίου τὴν ἱπποδρομίαν ὁ Νέρων μεγαλοπρεπῶς ἐπετέλεσε, καὶ τὴν Ὀκταβίαν δὲ τότε ἔγημεν, ὥστε καὶ ἐκ τούτου ἀνὴρ ἤδη δοκεῖν. οὐδὲν δὲ ἀρκοῦν τῇ Ἀγριππίνῃ ἐδόκει· καίτοι ὅσα τε ἡ Λιβία ἔσχε κἀκείνῃ ἐδέδοτο, καὶ ἄλλ' ἄττα πλείω ἐψήφιστο. ἡ δὲ καὶ ἰσοκρατὴς τῷ Κλαυδίῳ ἄντικρυς ὀνομάζεσθαι ἤθελε. καί ποτε πολλοῦ τὴν πόλιν ἐπινεμομένου πυρός, πρὸς τὴν ἐπικουρίαν ἐκείνῳ συμπαρεγένετο.

Ὁ γοῦν Κλαύδιος ἀχθόμενος τοῖς δρωμένοις τοῖς τέως εἰς γνῶσιν
D ἰοῦσιν αὐτῷ, καὶ τῷ Βρεττανικῷ ὁπότε ἐντύχοι φιλοφρόνως συγγινόμενος, οὐκ ἤνεγκε τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἐκείνην τε καταλῦσαι καὶ τὸν υἱὸν ἐς τοὺς ἐφήβους εἰσαγαγεῖν καὶ διάδοχον ἀποδεῖξαι παρεσκευάζετο. γνοῦσα δὲ ταῦτα ἡ Ἀγριππῖνα προκαταλαβεῖν αὐτὸν φαρμάκῳ πρίν τι τοιοῦτον πραχθῆναι ἐσπούδασεν. ὡς δ' ἐκεῖνο οὐδὲν ὑπό τε τοῦ οἴνου, ὃν πολὺν ἀεὶ ὁ Κλαύδιος ἔπινεν, ἐξειργάσατο, καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης διαίτης, ᾗ πάντες ἐπίπαν οἱ τὸ κράτος ἔχοντες χρῶνται πρὸς φυλακὴν ἑαυτῶν, Λουκοῦσταν φαρμακίδα τινὰ περιβόητον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ νέον ἑαλωκυῖαν μετεπέμψατο· καί τι φάρμακον ἕτερον ἄφυκτον σκευάσασα δι' αὐτῆς, εἰς ἔνια
P I 567 τῶν καλουμένων μυκήτων ἐνέβαλε, καὶ αὐτὴ μὲν ἐκ τῶν ἄλλων ἤσθιεν, ἐκεῖνον δὲ ἐκ τοῦ τὸ φάρμακον ἔχοντος, ὄντος μεγίστου τε καὶ καλλίστου, φαγεῖν παρεσκεύασε. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐπιβου-

4 ἤδη AB, εἶναι C, εἶναι ἤδη PW. 5 ἄλλάττα A, ἄλλα τὰ BC, ἄλλα τε PW. 7 καί ποτε om A. 10 τῷ add ABC. 20 μυκότων C.

cordem et lunaticum esse putabant. cum Claudius convaluisset, Nero ludos magnifice fecit, et sub idem tempus Octaviam duxit, ut ex eo quoque iam vir esse videretur. quamvis autem Agrippinae et ea quae Livia habuerat, omnia concessa et plura etiam decreta essent, nihil tamen ei satis erat, ni manifeste ex aequo cum Claudio imperatrix nominaretur. et magno incendio urbem pervagante una cum eo ad opem ferendam in publicum prodiit.

Claudius igitur offensus iis quae hactenus acta esse cognoverat, nec ferenda illa et mulierem coercendam esse ratus, Britannicum et humaniter quoties conveniebat tractavit, et data virili toga imperii successorem designare in animo habuit. quo Agrippina cognito, veneno eum antevertere, priusquam ea perficeret, instituit. quod cum ob merum affatim semper a Claudio hauriri solitum et victus rationem qua omnes principes tuendae salutis ergo uti solent fuisset inefficax, Lucustam veneficam celebrem et ob id ipsum crimen nuper deprehensam arcessivit: cuius opera boletos aliquot veneno letifero infecit; atque ipsa quidem de caeteris edit, illum autem ut venenato qui maximus et pulcherrimus vesceretur impulit. ad hunc modum fraude circumventus, tanquam cra-

λευθείς, ὡς ὑπερκορὴς σφόδρα τῇ μέθῃ γενόμενος, ὅπερ καὶ ἄλλοτε πολλάκις ἐγένετο, ἐκ τοῦ συμποσίου ἐξεκομίσθη· κατεργασθεὶς δὲ τῷ φαρμάκῳ μετήλλαξε διὰ τῆς νυκτὸς μήτ' εἰπεῖν μήτ' ἀκοῦσαί τι δυνηθείς, ζήσας ἔτη ἐπὶ τρισὶν ἑξήκοντα καὶ μῆνας δύο καὶ ἡμέρας τρισκαίδεκα, αὐταρχήσας δ' ἐνιαυτοὺς δεκατρεῖς μῆνάς τε ὀκτὼ καὶ ἡμέρας εἴκοσι.

Ταῦτα δὲ ἡ Ἀγριππῖνα πεποίηκε τὸν Νάρκισσον εἰς Καμπανίαν προπέμψασα, ὡς τοῖς ὕδασιν ἐκεῖ πρὸς τὴν ποδάγραν B
χρησόμενον· οὐ γάρ ποτε παρόντος ἐκείνου τοιοῦτόν τι δεδρακέναι ἴσχυσεν ἄν· τοιοῦτος τοῦ δεσπότου φύλαξ ἐτύγχανε. θανόντος W II 187
δὲ τοῦ Κλαυδίου καὶ αὐτὸς εὐθὺς διεφθάρη, μέγιστον δυνηθείς. πρὸ δὲ τοῦ σφαγῆναι ἔργον λαμπρὸν διεπράξατο. τὰ γὰρ γράμματα τοῦ Κλαυδίου ὅσα ἀπόρρητα κατά τε τῆς Ἀγριππίνης καὶ καθ' ἑτέρων τινῶν ἔχων, οἷα τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ διοικῶν, ἅπαντα προκατέκαυσεν. ἐσφάγη δὲ παρὰ τῷ τῆς Μεσσαλίνης μνημείῳ, ὅπερ ἐκ συντυχίας συνενεχθέν, ἔδοξεν εἰς τὴν ἐκείνης τιμωρίαν γενέσθαι. ὤφθη μέντοι κομήτης ἀστὴρ ἐπὶ πλεῖστον, καὶ ψεκὰς αἱματώδης καὶ σκηπτὸς ἐς τὸ δορυφορικὸν σημεῖον ἐνέπεσε, καὶ C
ἕτερ' ἄττα συνέπεσεν ἃ σημεῖα τῆς Κλαυδίου τελευτῆς ἐλογίσθησαν.

Τούτου γοῦν μοναρχοῦντος καὶ Θευδᾶς ἐγένετο, οὗ καὶ ὁ

3 διὰ om C. 4 καὶ μῆνας δύο καὶ ἡμέρας τρισκαίδεκα om Dionis codices. 6 δεκατρεῖς AB, τρισκαίδεκα PW. 13 ἀπόρρηται B. 15 ἐσφάγη — 17 γενέσθαι om Diones codices. 17 πλείστων C. 21 Τούτου γοῦν — p. 474 v. 5 χώραν ἀπέτεμε] Eusebii Hist. eccl. 2 11. μοναρχοῦντος] βασιλεύοντος A.

pula et ebrietate, ut alias saepius factum erat, oppressus esset, e convivio elatus et a veneno per noctem confectus interiit, et linguae et aurium usu statim adempto. vixit annos 63 menses 2 dies 13: imperavit annos 13 menses 8 dies 20.

Haec Agrippina fecit Narcisso in Campaniam ad calidas aquas podagrae leniendae causa ablegato. nam illo praesente nihil huiusmodi conficere potuisset: tam accuratus erat domini custos. sed Claudio defuncto et ipse statim interiit, cum summam potentiam tenuisset. antequam autem occideretur, egregium facinus edidit. nam litteras Claudii arcanas contra Agrippinam et alios scriptas cremavit, quas, ut qui illi esset ab epistolis, omnes habebat. est autem iuxta Messalinae sepulcrum interfectus: quod fortuito factum, in illius ultionem accidisse visum est. cometa longissimo tempore apparuit, et vexillum satellitum guttis sanguineis infectum est et de caelo tactum. contigerunt et id genus alia quae signa interitus Claudii putabantur.

Sub hoc principe Theudas exstitit, cuius D. Lucas in Actis me-

θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι μέμνηται, καὶ ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας ἱστορεῖ γόητα αὐτὸν ὄντα πολλοὺς ἀπατῆσαι, ἕως Φάδος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος ἴλην ἱππέων πέμψας πολλοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἀνεῖλε, πολλοὺς δ' ἐζώγρησε, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θευδᾶ ζωγρηθέντος τὴν κάραν ἀπέτεμε.

Καὶ Σίμων δ' ὁ μάγος ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας πολλοὺς τῶν αὐτὴν οἰκούντων γοητείαις ἠπάτησε καὶ ἐσφετερίσατο. δηλοῖ δὲ τοῦτο Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφός τε καὶ
D μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνῖνον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος ἀπολογίᾳ γράφων ταῦτα "καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου εἰς οὐρανὸν προεβάλλοντο οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινὰς λέγοντας ἑαυτοὺς εἶναι θεούς, οἳ οὐ μόνον οὐκ ἐδιώχθησαν ὑφ' ὑμῶν ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἠξιώθησαν· ὧν εἷς καὶ Σίμων ὁ Σαμαρεὺς ὁ ἀπὸ κώμης Γιττῶν, ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας δυνάμεις μαγικὰς ποιήσας ἐν τῇ πόλει ὑμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ θεὸς ἐνομίσθη καὶ ἀνδριάντι παρ' ὑμῖν τετίμηται ἐν τῷ Τιβέριδι ποταμῷ μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν ἱσταμένῳ, γράμμασιν ἐπιγεγραμμένῳ Ῥωμαϊκοῖς Σίμωνι δέῳ σάγκτῳ"· ὅπερ ἐξελληνιζόμενον Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ δηλοῖ.

P I 568 Καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἐπὶ Κλαυδίου πρῶτον ἐπεδήμησε τῇ Ῥώμῃ,

1 Πράξεσι] 5 36. 2 ἐννεακαιδεκάτῳ] immo Antiquit. lib. 20 c. 5 § 1. erravit Zonaras in exscribendo Eusebio, qui undevigesimum Iosephi librum paulo ante citaverat. ceterum de Theuda Zonaras eadem habet t. 1 p. 512 v. 13. 6 Καὶ Σίμων — p. 475 v. 8 εὐαγγελίου συγγραφῆς] Eusebii Hist. eccl. 2 13—15. 7 αὐτὴν] τὴν ῥώμην A. 8 Iustini Martyris Apolog. I (cap. 26, t. 1 p. 190 ed. Otton.) apud Eusebium. 11 προεβάλοντο et προεβάλλοντο Eusebii codices. 14 κόμης τιττῶν B.

minit: et Iosephus Antiquitatum libro 19 refert eum fuisse impostorem, qui multos seduxerit, donec Fadus Iudaeae procurator missis equitibus multos eius sectatores occiderit, multos ceperit, atque ipsi Theudae caput amputarit.

Simon quoque magus hoc imperante Romae versatus multos praestigiis deceptos in suam sectam pertraxit: id quod Iustinus philosophus et martyr in defensione religionis nostrae ad Antoninum declarat his verbis "post domini in caelum assumptionem daemones quosdam homines subornarunt qui se deos esse dicerent: qui adeo a vobis pulsi non sunt, ut eis honorem habueritis. quorum e numero fuit Simon Samaritanus e pago Gittano: qui cum sub Claudio Caesare daemonum opera miracula edidisset in urbe vestra imperatrice Roma deus est habitus et statua a vobis honoratus in Tiberi fluvio posita inter duos pontes, cui Romanis litteris inscriptum est Simoni deo sancto."

Petrus quoque sub Claudio Romae salutaris praeconii semina

τὸ σωτήριον κήρυγμα ἐγκατασπείρων αὐτῇ καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας καταυγάζων τὰς διανοίας τῶν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ πολλοὺς πιστεῦσαι τῶν Ῥωμαίων καὶ οὕτως ἁλῶναι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ὡς μηδὲ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀρκεσθῆναι μόνοις, παρακλήσεσι δὲ πρὸς Μάρκον χρήσασθαι τὸν ἀπόστολον ὀπαδὸν ὄντα Πέτρου, ἔγγραφον αὐτοῖς τῆς τοῦ κορυφαίου διδασκαλίας ἐκθέσθαι ὑπόμνημα, καὶ αὐτοὺς αἰτίους γενέσθαι τῆς τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου συγγραφῆς. οὕτω ταῦθ' ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος.

12. Καὶ Κλαύδιος μὲν ὃν εἴρηται τρόπον ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὴν δ' ἡγεμονίαν ὁ Νέρων ἐσφετερίσατο τῆς Ἀγριππίνης B
σπουδῇ, υἱὸς αὐτῆς ὢν καὶ εἰσποιητὸς παῖς τῷ Κλαυδίῳ γενόμενος, τῶν τε διαθηκῶν τοῦ Κλαυδίου ἀφανισθεισῶν καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ παρηγκωνισμένου, ὃς γνήσιος ἦν τοῦ τεθνεῶτος υἱός, ἐν παιδικῇ ἔτι τυγχάνων τῇ ἡλικίᾳ. τοῦ Νέρωνος δὲ αὐτοκράτορος καὶ Αὐγούστου ὑπό τε τῆς βουλῆς καὶ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθέντος ἡ Ἀγριππίνα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα διῴκει τῷ ἐκείνου ὀνόματι καπηλεύουσα πάντα. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ Σενέκας ἔπαρχος ὢν τοῦ δορυφορικοῦ καὶ ὁ Βοῦρρος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος τὴν μὲν ἔπαυσαν, αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ἤνυσαν ἄριστα ἐφ' ὅσονπερ ἠδυνήθησαν. ὁ γὰρ Νέρων νεότατος τυγχά- C

1 καὶ τῷ — 2 ἐν αὐτῇ om B. 5 δὲ] δὲ καὶ A. 8 ταῦτα ἱστορεῖ A. 11 ὁ add AB. 19 σεννέκας BC, σεννέας A. ἔπαρχος ὢν etc.] Xiphilinus ὅ τε Σενέκας καὶ ὁ Βοῦρρος· ὁ μὲν γὰρ ἔπαρχος τοῦ δορυφορικοῦ ἦν, ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ.

Fontes. *Cap.* 12. *Dionis Historiae Romanae lib.* 61 *c.* 1 — *lib.* 63 *c.* 16. *nonnulla Zonaras habet a Xiphilino praetermissa. sunt quae in collectaneis Constantinianis reperiantur.*

sparsit. cui multi ex Romanis fidem habuerunt, itaque doctrina principis apostolorum capti sunt, ut solis eius verbis non contenti Marcum apostolum Petri comitem exorarent ut contiones summi viri scriptis mandaret, atque in causa essent ut Marci evangelium conscriberetur, quemadmodum refert Eusebius.

12. Claudio ad hunc modum, ut expositum est, rebus humanis exempto, Nero adoptivus eius filius Agrippinae matris opera sibi vindicavit imperium, Claudii testamento abolito et Britannico amoto, qui germanus defuncti filius pueritiae annos nondum excesserat. Nerone a senatu et militibus imperatore et Augusto declarato Agrippina imperium sub illius nomine administrans venalia habuit omnia. sed tempore procedente Seneca praefectus satellitum et Burrus magister Neronis illa submota imperium quam diu licuit optime gesserunt. Nero enim cum

νων ὅτ' ἐμονάρχησεν (ἑπτακαιδέκατον γὰρ ἔτος ἦγε τότε τῆς ἡλι-
W II 188 κίας αὐτοῦ), καὶ μήτε φιλοπραγματίας ὤν, ἐτρύφα καὶ ἤρα καὶ
ἐκώμαζε καὶ ἐμέθυε, καὶ μονομαχίαις καὶ ἱπποδρομίαις ἐσχόλαζε.
πολυδάπανος δὲ καὶ οὐ μικρόφρων ἦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀσωτευόμενος.
τεκμήριον δέ, τινὶ τῶν περὶ αὐτὸν πεντήκοντα ἅμα καὶ διακοσίας
μυριάδας ἀργυρίου δοθῆναι κελεύσας, ἐπειδὴ ἡ Ἀγριππίνα ἀθροί-
σασα τὸ ἀργύριον ἐνώπιον αὐτοῦ τεθῆναι πεποίηκεν, ἵν' ἀθρόον
ἰδὼν αὐτὸ μεταβάληται, συνεὶς ἐκεῖνος ἤρετο πόσον εἴη τὸ κείμε-
D νον, καὶ μαθὼν "ἠγνόησα" εἶπεν "ὀλίγον οὕτω κεχαρισμένος",
καὶ διπλασιασθῆναι ἐκέλευσεν. οὕτω δὲ ταχὺ τοὺς βασιλικοὺς
ἐξήντλησε θησαυρούς, ταχὺ δὲ πόρων ἐδεήθη καινῶν, καὶ τέλη
οὐκ εἰθισμένα πάντοθεν ἐξελέγετο.

Τῆς δ' Ἀγριππίνης, ὅτι μὴ ἀργυρολογεῖν ἠδύνατο φιλαρ-
γυρωτάτη οὖσα, περιθύμως ὀργισθείσης, καὶ ἀπειλησαμένης τὸν
Βρεττανικὸν αὐτοκράτορα καταστήσειν, φοβηθεὶς ὁ Νέρων ἀπ-
έκτεινε φαρμάκῳ αὐτόν. καὶ ὁ μὲν παραχρῆμα ἀπέψυξε καὶ
φοράδην ὡς ἐπίληπτος ἐκκεκόμιστο· ἐν δέ γε τῇ ἐκφορᾷ, ἐπεὶ
πελιδνὸς ὑπὸ τοῦ φαρμάκου γέγονε, γύψῳ χρισθεὶς διὰ τῆς ἀγο-
ρᾶς ἤγετο· ὑετὸς δὲ πολὺς ὑγρᾶς ἔτι τῆς γύψου οὔσης ἐπιπεσὼν
P I 569 ἅπασαν αὐτὴν ἀπέκλυσεν, ὥστε τὸ δεινὸν μὴ μόνον ἀκούεσθαι
ἀλλὰ καὶ ὁρᾶσθαι.

γαρ om C. 2 μήτε etc.] οὔτ' ἄλλως φιλοπραγματίας ἦν, καὶ ἔχαιρεν ἐν ῥαστώνῃ διάγων Xiphilinus. 13 μὴ] μηδὲ A. 14 περιθύμων A. καὶ om A. 18 ψύγῳ et mox ψύγου C. 20 αὐτὴν A Xiphilinus, ἐκείνην PW.

rerum potiretur, admodum adolescens (annos enim tum septendecim habebat) et otii quam negotii amantior, indulgebat genio, amabat, comissabatur, potabat, ludis gladiatoriis et circensibus vacabat, non angusti animi homo sed sumptuosus ac potius prodigus. cuius vel illud argumentum est, quod uni ex sodalibus bis milies et quingenties mille drachmas argenti simul dari iussit: cum vero Agrippina pecuniam coactam ei proponendam curasset, ut tanta summa visa mutaret consilium, ille re intellecta rogavit quantum esset id: cum didicisset, "ignorabam" inquit "me tam parum donasse", ac summam duplicari iussit. eo pacto fisco celeriter exhausto celeriter novis faciendae pecuniae rationibus fuit opus. itaque insolita vectigalia ubivis exegit.

Agrippina vero, ut erat avarissima, vehementer indignante corradendae sibi pecuniae ademptam occasionem, et comminata se Britannicum imperatorem facturam, Nero territus illum veneno sustulit. qui cum statim diriguisset et pro epileptico efferretur, cum livores ex veneno in corpore apparerent, gypso inunctus per forum gestabatur. id adhuc liquidum ingens pluvia prorsus detersit, ut facinus non tantum audiretur sed etiam oculis cerneretur.

Ὕστερον δὲ καὶ τὴν μητέρα τὴν Ἀγριππίναν, τὸν ἀπελεύθερον Ἀνίκητον πέμψας, διεχειρίσατο. ἣ τὸν πεμφθέντα ἰδοῦσα, καὶ γνοῦσα ἐφ' ὅτῳ ἥκει, τὴν ἐσθῆτα περιερρήξατο, καὶ τὴν γαστέρα ἀπογυμνώσασα "παῖε ταύτην" ἔφη "Ἀνίκητε, παῖε, ὅτι Νέρωνα ἔτεκε." καὶ ἡ μὲν ἐσφάγη, ὁ δὲ Νέρων καὶ αὐτόπτης τοῦ τολμήματος γέγονε καὶ πᾶσαν εἶδε γυμνώσας καὶ τὰ τραύματα ἐξηρίθμησε. ταῖς δὲ νυξὶν ἐξεταράττετο ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδᾶν καὶ ἐκδειματοῦσθαι. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλαχόθι ἐγράφετο παρά τινων ἀφανῶς

Νέρων Ὀρέστης Ἀλκμαίων μητροκτόνοι.

Καὶ τὴν Αὐγοῦσταν Ὀκταβίαν τὴν τοῦ Κλαυδίου θυγατέρα, B τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἀπεπέμψατο. τῆς γὰρ Σαβίνης ἐρῶν, ἤθελεν αὐτῇ συνεῖναι ὡς γαμετῇ. δείσασα δὲ ἡ Σαβίνα μή ποτε ἡ Ὀκταβία μετακληθῇ, κατηγόρους ἐπ' αὐτῇ καὶ μοιχείας καὶ γοητείας ψευδοῦς παρεσκευάσατο. καὶ τὸ μὲν πρῶτον φυγαδευθῆναι αὐτήν, ἔπειτα καὶ σφαγῆναι ἐποίησεν. εἶτα καὶ αὐτὴ ἡ Σαβίνα ἐκτάνθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος· κυούσῃ γὰρ αὐτῇ λὰξ ἐνέθορεν. ἐπὶ πολὺ δὲ θανοῦσαν ἐπένθησεν. οὕτως δ' αὐτὴν ἐπόθησεν ὥστε τὰ μὲν πρῶτα γυναῖκά τινα προσφερῆ ἐκείνῃ μετεπέμψατο καὶ ἔσχεν, ἔπειτα παῖδα ἀπελεύθερον, ὃν Σπόρον ὠνόμαζεν, ἐκτεμὼν ἔγημεν, C

3 περιερρήξατο A Xiphilinus, περιέῤῥηξε PW: ἔρρηξε Dionis Exc. Vatic. 92. 6 τὰ add AC Xiphilinus. 10 Ἀλκμέων Xiphilinus Rob. Stephani. 11 ὀκταουίαν AC, et sic infra. 13 δείσασα — 15 παρεσκευάσατο om Dio exc. 14 μετακληθῇ ABC, μετακληθείη PW. καὶ μοιχείας om C. μοιχείας A, μοιχίας PW. 18 τὰ μὲν πρῶτα — 19 ἔσχεν, a Xiphilino omissa, habent Exc. Peiresc.

Post etiam matrem Agrippinam per libertum Anicetum sustulit. quae cum caedis ministrum adesse intellexisset, lacerata veste nudatoque ventre "hunc hunc" inquit "Anicete feri, quod Neronem peperit." ea interfecta Nero ipse intueri facinus voluit, eamque omnem nudatam perlustravit et vulnera numeravit. noctu autem ita turbabatur ut ex lecto exsiliret prae terroribus. et Romae multis in locis a quibusdam clam scribebatur "Nero Orestes Alcmaeon matricidae."

Octaviam Augustam Claudii filiam, uxorem suam, repudiavit: nam Sabinam adamatam uxoris loco habere voluit. quae verita ne illa revocaretur, calumniatores subornavit a quibus et adulterii et veneficii accusaretur; ac primo relegandam, deinde occidendam curavit. post ipsa etiam Sabina a Nerone interfecta est, cum in eam praegnantem calcibus insiliisset. quam quidem longo tempore luxit ac tantopere desideravit ut principio mulierem illi similem eius loco teneret, deinde puerum libertinum nomine Sporum exsectis virilibus uxorem duceret, quod is quoque

ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τῇ Σαβίνῃ ἐῴκει, καίπερ Πυθαγόρᾳ τινὶ ἐξ-
ελευθέρῳ γεγαμημένος. καὶ συνεγίνοντο ἅμα τῷ Νέρωνι Πυθα-
γόρας μὲν ὡς ἀνήρ, Σπόρος δὲ ὡς γυνή. καὶ ἐκιθαρῴδησε δὲ
δημοσίᾳ, καίτοι βραχὺ καὶ μέλαν φώνημα ἔχων, καὶ ἐν τῷ ἱπ-
ποδρομίῳ ἡρματηλάτησεν. ἐπεραιώθη δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα,
οὔτοι γε ὡς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ὀρχήσει καὶ ἐπὶ κιθα-
ρῳδήσει κηρύξει τε καὶ τραγῳδίας ὑποκρίσει. οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ
D ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐδεήθη καὶ ἐκστρατείας, ἵνα καὶ περιοδονίκης,
ὡς ἔλεγε, γένηται.

Ἀλλὰ τί ἄν τις καθ' ἕκαστον λέγοι τῶν παρ' ἐκείνου πρατ-
τομένων; πάντα γὰρ ἁπλῶς ὅσα οἱ τυχόντες ὑποκρίνονται, κἀκεῖ-
νος ἔλεγέ τε καὶ ἔπραττε καὶ ἔπασχε, πλὴν καθ' ὅσον χρυσαῖς
ἐδεῖτο ἁλύσεσιν· οὐ γὰρ ἔπρεπε Ῥωμαίων αὐτοκράτορα σιδηραῖς
δεῖσθαι. στρατιώτης δέ τις ἰδὼν αὐτόν ποτε δεδεμένον ἠγανάκτησε
W II 189 καὶ προσδραμὼν ἔλυσεν. ἕτερος δέ, ἐρομένου τινὸς τί ποιεῖ ὁ
αὐτοκράτωρ, ἀπεκρίνατο ὅτι "τίκτει"· τοιοῦτον γάρ τι ὑπεκρίνετο
τότε. ἤρξατο δὲ καὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Πελοποννήσου διορύξαι,
P I 570 καίπερ τῶν ἀνθρώπων ὀκνούντων. λαβὼν οὖν αὐτὸς δίκελλαν,
καί τι καὶ ἀνασκάψας, ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάγκῃ αὐτὸν
μιμήσασθαι. αἷμα δὲ τοῖς πρώτοις ἁψαμένοις τῆς γῆς λέγεται
ἀναβλύσαι καὶ οἰμωγὰς καὶ μυκηθμοὺς ἐξακούεσθαι καὶ εἰδώλων
γενέσθαι φαντασίαν πολλῶν.

11 πάντα — 12 ἔπασχε, a Xiphilino omissa, habent Exc. Peiresc.
14 ποτε om A Xiphilinus. 17 Πελοπονήσου PW.

Sabinae esset similis, quanquam ipse Nero Pythagorae liberto nupsisset. hi duo igitur una rem habebant cum Nerone, Pythagoras ut vir, Sporus ut mulier. publice cithara cecinit, quamvis exigua et obscura voce praeditus. in circo aurigavit. traiecit in Graeciam, non ut maiores sui, sed saltandi, citharae pulsandae, praeconii faciendi agendaeque tragoediae causa. nec enim ei Roma satis ampla erat, sed expeditione erat opus, ut periodonices, ut aiebat, evaderet.

Sed quis singula eius facta enumeret? nam uno verbo, quicquid viles histriones repraesentant, ea omnia ipse et dicebat et faciebat et tolerabat, nisi quod aureis catenis vinciebatur: nam ferreae Romanorum imperatorem haud decuissent. aliquando igitur miles vinctum conspicatus prae indignatione accurrit eumque solvit. alius interrogatus quid ageret imperator, respondit eum parturire: partum enim tum repraesentabat. coepit etiam Isthmum Peloponnesi perfodere: a quo cum homines abhorrerent, sumpto ligone ipse fodere coepit, idemque suo exemplo facere caeteros coegit. fertur autem sanguis ebulliisse cum terra primum tangeretur, et gemitus et mugitus exauditus esse et spectra multa apparuisse.

13. *Οὗτος πρῶτος καὶ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν ἤρξατο διωγμοῦ, καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων ἀπέκτεινε κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ παλαιοτέρων συγγραφέων μαρτυρίας παράγων. ἕτεροι δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν μὲν ἡμέραν φασὶ τελειωθῆναι καὶ ἄμφω τοὺς ἀποστόλους, ἐν ἄλλῳ δὲ ἔτει καὶ ἄλλῳ. μετὰ δὲ Πέτρον πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης ὁ Λίνος ἐγένετο.*

Ἔτι δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι ὄντος τοῦ Νέρωνος Ἰουδαῖοι εἰς B *προῦπτον ἀπέστησαν· καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸν Οὐεσπασιανὸν ἔπεμψε. καὶ οἱ ἐν τῇ Βρεττανίᾳ δὲ καὶ οἱ Γαλάται βαρυνόμενοι ταῖς εἰσφοραῖς ἤσχαλλον ἐκ πλείονος καὶ ἐφλέγμαινον. Γάϊος δὲ Ἰούλιος Οὐΐνδιξ, ἀνὴρ κατὰ τὸν πατέρα βουλευτὴς τῶν Ῥωμαίων, ὁρῶν τοὺς ὁμοφύλους Γαλάτας ὀργῶντας πρὸς ἀποστασίαν, δι' ὧν ἐδημηγόρησεν ἠρέθισεν αὐτούς, καὶ ὥρκωσε πάντα ὑπὲρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων ποιήσειν, καὶ ἑαυτὸν ἄν τι παρὰ ταῦτα πράξῃ φονεύσειν. αὐτοκράτορα δὲ Γάλβαν τὸν Σερούϊον τὸν Σουλπίκιον προεχειρίσατο, γενόμενον ἐξ εὐπατριδῶν, καὶ τότε* C *τῆς Ἰβηρίας ἄρχοντα. καὶ ὃς τὴν ἡγεμονίαν ἐδέξατο, οὐκ ἠθέλησε*

3 ὁ om AB. Εὐσέβιος] Hist. eccl. lib. 2 c. 25. ἐκ παλαιοτέρων συγγραφέων] ex epistolis Dionysii Corinthiorum episcopi. 4 ἕτεροι] ex. gr. Prudentius et Augustinus. haec unde Zonaras hauserit, incertum. 6 ἐν ἄλλῳ δ' ἔτι ἄλλῳ A. "καὶ ἄλλῳ] fortasse μηνί: aut καὶ ἄλλῳ redundat" Wolfius. 8 Ἔτι δ' — 11 ἐφλέγμαινον om Dio exc. 14 καὶ ὥρκωσε — 16 φονεύσειν om Dio exc. 16 πράξειν A. σερούϊον AC, Σερουΐλιον PW. 17 γενόμενον ἐξ εὐπατριδῶν et 18 οὐκ ἠθέλησε — p. 480 v. 1 προσλαβεῖν τότε om Dio exc.

Fontes. *Cap.* 13. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 2 *c.* 24 25, *et lib.* 3 *c.* 2. *Dionis Historiae Romanae lib.* 63 *c.* 22 — *c.* 29, *unde multa Zonaras excerpsit quae apud Xiphilinum et in collectaneis Constantinianis desiderantur.*

13. Hic persecutionis Christianorum princeps Petrum et Paulum principes apostolorum interfecit eodem tempore, ut Eusebius ex antiquiorum testimoniis asserit. nam alii eodem quidem die utrumque consummatum esse tradunt, sed anno diverso. post Petrum primus Romae pontifex Linus fuit.

Nero adhuc in Graecia degens Vespasianum contra Iudaeos, qui iam aperte defecerant, misit. Britanni quoque et Galli exactionibus gravari se iniquis et exulceratis animis patiebantur. itaque C. Iulius Vindex senatorii ordinis, ut et pater fuerat, populares suos iam ante ad defectionem propensos magis etiam contionibus instigavit, iureiurando adactos, se pro senatu populoque Romano facturos esse omnia, et ipsum, si quid secus fecisset, occisuros. imperatorem vero Servium Sulpicium Galbam designavit, virum patricium, tum Hispaniae praetorem. atque

δὲ τὰς τῆς αὐταρχίας ἐπικλήσεις προσλαβεῖν τότε. τῆς δ' ἀποστασίας παρατεινομένης ὁ Οὐίνδιξ ἑαυτὸν ἀπέσφαξε, τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιωτῶν κινδυνευσάντων ὑπεραλγήσας, καὶ πρὸς τὸ δαιμόνιον ἀγανακτήσας ὅτι τοιούτου πράγματος ὀριγνηθεὶς, τοῦ τὸν Νέρωνα καθελεῖν καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐλευθερῶσαι, οὐκ ἐξετέλεσεν αὐτό. τοσαύτῃ γὰρ προθυμίᾳ πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο, ὥστε τοῦ Νέρωνος διακοσίας καὶ πεντήκοντα μυριάδας ἐπικηρύξαντος τῷ τὴν κεφαλὴν αὐτῷ κομίσοντι τοῦ Οὐίνδικος, ἐκεῖνος D ἔφη ὅτι "ὁ Νέρωνα ἀποκτείνας καὶ τὴν ἐκείνου κομίσας μοι κεφαλήν, τὴν ἐμὴν ἀντιλήψεται."

Ὁ δὲ Νέρων μαθὼν καὶ τὸν Πετρώνιον, ὃν κατὰ τῶν ἐπαναστάντων μετὰ τοῦ πλείονος προεπεπόμφει στρατεύματος, τὰ τοῦ Γάλβα φρονήσαντα, οὐκέτ' οὐδεμίαν ἐλπίδα τῶν ὅπλων ἔσχεν, ἀλλ' ἐβουλεύσατο τούς τε βουλευτὰς ἀποκτεῖναι καὶ τὴν πόλιν καταπρῆσαι καὶ πλεῦσαι εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὑπειπὼν ὅτι "ἂν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ τό γε τέχνιον ἡμᾶς ἐκεῖ διαθρέψει." μέλλοντος δὲ ταῦτα πράσσειν ἡ βουλὴ τὴν περὶ τὸν Νέρωνα φρουρὰν ἀποκαλέσασα εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸν μὲν πολέμιον ἀπέφηνε, τὸν δὲ Γάλβαν ἀνθείλετο αὐτοκράτορα. Νέρων P I 571 δὲ ὡς ᾔσθετο ὅτι ὑπὸ τῶν φυλάκων ἐγκαταλέλειπται, ἐσθῆτά τε

1 λαβεῖν C. 2 τῶν μετ' αὐτοῦ — 6 ἐχρήσατο om Dio exc. 5 καθελεῖν] καταλῦσαι A. 8 τοῦ οὐίνδικος κομίσοντι αὐτῷ A. 10 post ἀντιλήψεται PW add κεφαλήν, om AB Xiphilinus et Exc. Vatic. 98. 11 Ὁ δὲ — 13 ὅπλων ἔσχεν om Dio exc. 13 γάλβου AB. 16 ἐκεῖ διαθρέψει AB Xiphilinus et Exc. Vatic., διαθρέψει ἐκεῖ PW. 17 μέλλοντος — 19 αὐτοκράτορα om Dio exc. 17 πράσσειν] δράσειν A. 20 τῶν om A.

is principatum quidem suscepit, sed imperii cognomenta tum assumere noluit. cum autem defectio lente procederet, Vindex prae dolore propter militum suorum periculum sibi ipse manus attulit, fortunae iratus quod tam praeclarum facinus occidendi Neronis et populi Romani liberandi ad exitum perducere non potuisset. quod tanta alacritate ab eo susceptum fuit, ut cum Nero bis milies et quingenties mille drachmas ei promitteret qui sibi Vindicis caput attulisset, dixerit se ei qui Neronis interfecti sibi caput attulisset suum caput vicissim daturum esse.

Nero vero cum Petronium quoque, contra seditiosos cum maiori parte copiarum praemissum, ad Galbam defecisse cognovisset, spe armorum abiecta, in animo habuit, senatu occiso et urbe incensa navigare Alexandriam; atque adiecit "etsi imperio exciderimus, tamen illic ars nos alet." quae dum agitaret, senatus eius praesidio avocato stationem militum ingressus Neronem hostem indicavit et Galbam eius loco imperatorem creavit. Nero ubi se a satellitibus destitutum esse vidit, vili

φαύλην ἐνέδυ καὶ ἐπὶ ἵππον οὐδὲν βελτίονα ἀνέβη, καὶ κατακεκαλυμμένος, ὅπως διαλάθῃ, μετὰ Ἐπαφροδίτου καὶ τοῦ Σπόρου νυκτὸς ἔφυγε. γνωρισθεὶς δὲ ὡς καὶ παρά του τῶν ἀπαντησάντων αὐτοκράτωρ προσαγορευθῆναι, τῆς ὁδοῦ ἀπετράπετο καὶ εἰς καλαμώδη τόπον τινὰ κατεκρύφθη.

Ὁ δὲ δῆμος ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ὑπερέχαιρον καὶ τὴν πόλιν στεφανωμάτων ἐπλήρωσαν, καί τινες καὶ πιλία ὡς ἠλευθερωμένοι ἔφερον, καὶ ἡ βουλὴ τῷ Γάλβᾳ τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα ἐψηφίσατο. ὁ δὲ ὅμιλος εἴς τε τὸν Νέρωνα ἀπέσκωπτον, καὶ συχνοὺς τῶν παρ' αὐτῷ δυνηθέντων φονεύοντες εἷλκον. ἐκεί- B νου δὲ ζήτησιν οἱ στρατιῶται καὶ ἄλλοι πεποίηντο, καὶ γνόντες ὅποι ποτὲ ἦν, ἔπεμψαν ἐπ' αὐτὸν ἱππέας. ὁ δὲ προσιόντας αὐ- W II 190 τοὺς αἰσθόμενος προσέταξε τοῖς παροῦσι καὶ ἑαυτὸν καὶ σφᾶς ἀποκτεῖναι. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, μέγα ἐστέναξεν. εἶτα τὸν Σπόρον ἀνελεῖν θελήσας καὶ μὴ δυνηθείς, "ἐγὼ μόνος" ἔφη "οὔτε φίλον οὔτε ἐχθρὸν ἔχω." καὶ ἤδη πελασάντων τῶν ἱππέων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπάταξεν, εἰπών "ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης ἀπόλλυμαι." δυσθανατοῦντα δ' αὐτὸν ὁ Ἐπαφρόδιτος προσκατειργάσατο.

Ὁ μὲν οὖν οὕτω κατὰ τὸν Ἰούλιον ἐτελεύτησε μῆνα, βιοὺς

1 κατακεκαλυμμένος A Xiphilinus, κατακαλυψάμενος PW. 4 ἐς C. 5 κατεκρύβη B: Xiphilinus κατεκρύφθη. 6 ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο et 7 τὴν πόλιν στεφανωμάτων ἐπλήρωσαν om Dio exc. 8 καὶ ἡ βουλὴ .. ἐψηφίσατο] Xiphilinus καὶ .. ἐψηφίσαντο. 9 ὁ δὲ ὅμιλος — 10 εἷλκον om Dio exc. 10 αὐτῷ B, αὐτῶν A, αὐτοῦ PW. 12 ὅπη ποτε A, ὅτι ποίποτε C. 13 καὶ ἑαυτὸν καὶ σφᾶς] Xiphilinus tantum αὐτόν. 14 εἶτα — 15 δυνηθείς om Dio exc. 19 Ὁ μὲν — μῆνα om Dio exc. Ἰούνιον legendum arbitratur Reimarus.

veste induta et simili equo conscenso, tecta facie ne agnosceretur, noctu cum Epaphrodito et Sporo fugit. agnitus et ab obvio quodam imperator salutatus, via declinata in culmis se occultavit.

Populus Romanus, cum diluxisset, gaudio exsultans urbem coronis implevit: quidam etiam, ut in libertatem asserti, pileati in publicum prodierunt. senatus ea quae imperatorem decent Galbae decrevit. plebs Neronem et salibus incessit et multos qui apud eum potentes fuerant interemptos per viam traxit. milites et alii Neronem quaeritantes cum latebras indagassent, equites contra eum miserunt. quos cum adventare sensisset, comites iussit et ipsum et semetipsos occidere. quibus non obsecutis ingemuit. deinde Sporum irrito conatu occidere aggressus "ego solus" inquit "nec amicum habeo nec inimicum." cum iam in proximo essent equites, ictu sibi illato "proh Iuppiter" inquit, "qualis artifex pereo." moribundum et aegre spiritum trahentem Epaphroditus plane confecit.

Sic ille periit, mense Iulio, cum vixisset annos triginta, menses

C ἔτη τριάκοντα πρὸς μησὶν πέντε καὶ ἡμέραις εἴκοσιν, ἀφ' ὧν ἦρξεν ἔτη τρισκαίδεκα καὶ μῆνας ὀκτὼ δυοῖν ἡμέραιν δέοντας. ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ τῆς τούτου μοναρχίας ἔτει πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον Ἀνιανὸς γέγονεν.

14. Γάλβας δ', ἐπεὶ ὁ Νέρων διέφθαρτο καὶ ἡ βουλὴ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐψηφίσατο καὶ ὁ Ῥοῦφος αὐτῷ προσεχώρησεν, ἀνεθάρσησεν, οὐ μέντοι καὶ τὸ Καίσαρος ἀνέλαβεν ὄνομα πρὶν τοὺς τῆς βουλῆς πρεσβευτὰς πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρότερον εἰς οὐδὲν γράμμα ἐνεγεγράφει. τοὺς δὲ συκοφαντήσαντάς τινας ἐπὶ τοῦ Νέρωνος ἢ ψευδομαρτυρήσαντας ἐκό-
D λασε. καὶ οἱ δοῦλοι οἱ κατὰ τῶν δεσποτῶν πράξαντές τι ἢ εἰπόντες αὐτοῖς ἐκείνοις ἐπὶ τιμωρίᾳ παρεδόθησαν. καὶ τὰ χρήματα δὲ καὶ τὰ κτήματα ὅσα τινὲς παρὰ τοῦ Νέρωνος εἰλήφεισαν ἀπῃτεῖτο. τούς γε μὴν ὑπ' ἐκείνου φυγαδευθέντας ὡς ἠσεβηκότας τι εἰς αὐτὸν κατήγαγε, καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους σφαγέντων εἰς τὸ τοῦ Αὐγούστου μνημεῖον μετεκόμισε, καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνας ἀποκατέστησεν.

1 πρὸς μησὶν πέντε καὶ ἡμέραις εἴκοσιν] καὶ μῆνας ἐννέα Xiphilinus. 2 δυοῖν ἡμέραιν δέοντας om Xiphilinus. ἡμερῶν A. 3 μοναρχίας] βασιλείας A. 4 Ἀννιανὸς Eusebii codices Mazar. ac Medic., Hist. eccl. 2 24. 6 Γάλβας — 18 ἀποκατέστησεν om Dio exc. 6 ὁ] ὅ τε A. 7 αὐτῷ] οἱ A. 12 καὶ οἱ δοῦλοι] huc pertinere videtur Exc. Vatic. 99, Scriptorum vet. novae collect. vol. 2 p. 216, ὅτι τινὲς τῶν ἰδίων δούλων etc. 16 σφαγέντος A. 17 εἰκόνας αὐτῶν A.

Fontes. *Cap.* 14. *Dionis Historiae Romanae lib.* 64 c. 4 — c. 6. *non pauca pleniora sunt quam apud Xiphilinum et in Constantini Porphyrogeniti collectaneis.*

quinque, dies viginti: ex quibus imperavit annos tredecim, menses octo, biduo minus. octavo eius imperii anno primus post Marcum apostolum et evangelistam Alexandriae episcopus factus est Anianus.

14. Galba post Neronis interitum decreto sibi a senatu principatu, etiam Rufi copiis auctus, recepit animum; sed Caesaris appellationem non admisit nec imperatoris nomen in ullis litteris usurpavit prius quam legati a senatu advenissent. eos qui sub Nerone alios calumniati erant aut falsis testimoniis oppresserant, supplicio affecit. servi qui dominos dictis factisve laeserant, eis ad poenam dediti. pecuniae et possessiones quas Nero donarat repetitae sunt. ab eodem ob crimen laesae maiestatis in exsilium missos revocavit. ossa eorum qui ex imperatorio genere occisi erant in Augusti monumentum intulit, eorumque statuas reposuit.

Οἱ δὲ ἐν ταῖς Γερμανίαις στρατιῶται προστησάμενοι Αὖλον Οὐϊτέλλιον ἐπανέστησαν. ὁ οὖν Γάλβας τὴν ἐπανάστασιν πυθόμενος, Λούκιον Πείσωνα, νεανίσκον εὐγενῆ ἐπιεικῆ φρόνιμον, υἱοθετήσατο καὶ ἀπέδειξε Καίσαρα. ὁ δὲ Ὄθων ὁ Μάρκος ὁ P I 572
Σαλούϊος, ἀγανακτήσας ὅτι μὴ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Γάλβου υἱοθετήθη, ἐπανέστη αὐτῷ, τριάκοντα μόνους στρατιώτας ἑτοιμασάμενος. ἐπεὶ γὰρ θύοντι τῷ Γάλβᾳ μόνος τῶν βουλευτῶν αὐτῷ παρέστη, καὶ τοῦ ἱερόπτου ἐπιβουλευθήσεσθαι αὐτὸν εἰπόντος ἤκουσε καὶ παραινοῦντος οἴκοι μεῖναι καὶ μηδαμῇ προελθεῖν, κατέδραμέ τε εὐθὺς ὡς ἐπ' ἄλλο τι εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπιών, καὶ ὑπὸ τῶν συνομωμοκότων αὐτῷ στρατιωτῶν εἰς τὸ τεῖχος εἰσήχθη, καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας προσαναπείσας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκπριάμενος πολλαῖς ὑποσχέσεσι, παρ' ἐκείνων τε παραχρῆμα καὶ τῶν ἄλλων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. B

Ὁ Γάλβας δὲ μαθὼν τὰ πρασσόμενα ἔπεμψεν εἰς τὸ στρατόπεδόν τινας ὡς μεταπεῖσαι τοὺς ἐν αὐτῷ δυνησόμενος. κἀν τούτῳ στρατιώτης τις γυμνὸν τὸ ξίφος καὶ ᾑμαγμένον ἀνατείνων προσῆλθεν αὐτῷ, φάσκων "θάρσει αὐτόκρατορ· Ὄθωνα γὰρ ἀπέκτεινα." πιστεύσας οὖν ὁ Γάλβας εἰς τὸ Καπιτώλιον ὡς θύσων ὥρμησε. καὶ ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἀπαντήσαντες αὐτῷ ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐκεῖ τὸν γέροντα τὸν ὕπατον τὸν ἀρχιερέα τὸν Καίσαρα τὸν αὐτοκράτορα πολλῶν ὁρώντων κατέκοψαν· καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπο-

2 *Οὐϊτέλιον* PW passim. 6 *τριάκοντα — ἑτοιμασάμενος* om Dio exc. 13 *πολλαῖς ὑποσχέσεσι* om Dio exc. 18 *αὐτόκρατορ* C, *Αὐτοκράτωρ* PW. 20 post *αὐτῷ* PW add *καί*, om A Xiphilinus. 21 *τὸν ὕπατον* et *τὸν Καίσαρα* om Dio exc.

Caeterum cum A. Vitellium a Germanicis legionibus imperatorem salutatum esse audivisset, L. Pisonem, adolescentem nobilem modestum prudentem, adoptatum Caesarem dixit. id M. Salvius Otho aegre ferens, quod ipse adoptatus non esset, seditionem movit, triginta duntaxat militibus fretus. nam cum Galbae immolanti solus ex senatoribus adstans haruspicem insidias ei portendi dicere audisset, ac monere ut domi maneret nec usquam progrederetur, statim quasi per aliam causam in castra decurrit, et a coniuratis militibus in munitionem receptus, caeteris quoque persuasis aut, ut rectius dicam, magnis pollicitationibus emptis, imperator statim salutatus est.

Quo Galba cognito quosdam in castra misit qui milites a sententia dimoverent. interea vero miles quidam cum gladio cruento eum accessit ac "bono animo es" inquit, "imperator: Othonem enim occidi." quod Galba credens cum in Capitolium ad rem divinam faciendam properaret, in medio foro, peditum et equitum occursu, senex consul pontifex Caesar imperator multis inspectantibus est trucidatus: caput eius

κόψαντες κοντῷ ἐνέπειραν. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐφονεύθη, τοῦτο
C μόνον εἰπὼν "καὶ τί κακὸν ἐποίησα;" ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Πείσων
καὶ ἄλλοι συχνοί. καὶ πράξαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται, τάς τε
κεφαλὰς ἐκείνων ἀποτεμόντες, πρὸς τὸν Ὄθωνα αὐτὰς ἐν τῷ
στρατοπέδῳ καὶ εἰς τὸ συνέδριον ἐκόμισαν, ὥστε τοὺς βουλευτὰς
καταπλαγέντας χαίρειν τε προσποιεῖσθαι καὶ τῷ Ὄθωνι πάντα τὰ
W II 191 πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα ψηφίσασθαι. οὐκ ἐλάνθανε δὲ ὅτι αὐ-
τὸς τὴν βουλὴν ἐβιάζετο καὶ ὡς ἀσελγέστερον καὶ πικρότερον τοῦ
Νέρωνος ἄρξειν ἔμελλε.

Γάλβᾳ μὲν οὖν ζήσαντι ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἡμέ-
ρας τρεῖς καὶ εἴκοσιν, ἄρξαντι δὲ μῆνας ἐννέα καὶ ἡμέρας τρισ-
καίδεκα, τοῦτο τέλος ἐγένετο· (15) ὁ δὲ Ὄθων μετέγνω μὲν ἐπὶ
D τοῖς πεπραγμένοις, τῶν ἱερῶν αὐτῷ θύοντι πονηρῶν ὀφθέντων
καὶ ἄλλων σημείων αὐτῷ γενομένων, ἀλλ' οὐκ εἶχεν εἰς τὴν ἀρχὴν
ἤδη εἰσελθὼν ἀναδῦναι. καὶ ἐνέμεινεν αὐτῇ καὶ δίκην δέδωκεν.

Ἐν τούτοις δέ τις πλασάμενος Νέρων εἶναι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Νέρωνα οὔσης ἐμφερείας αὐτῷ, τὴν Ἑλλάδα ὀλίγου πᾶσαν ἐτάραξε, καὶ χεῖρα κακούργων ἀνδρῶν ἀθροίσας πρὸς τὰ ἐν τῇ Συ-

3 συχνοί] πολλοί B. καὶ πράξαντες — 6 προσποιεῖσθαι om Dio exc. 3 καὶ πράξαντες] πράξαντες δὲ A. τάς τε] καὶ τὰς A. 4 πρὸς] πρός τε A. τῷ om B. 7 ὅτι αὐτὸς τὴν βουλὴν ἐβιάζετο om Dio exc. 10 καὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ εἴκοσιν om Dio exc. 11 μῆνας om B. 12 τοῦτο τὸ τέλος Xiphilinus. 15 ἤδη om A: Xiphilinus ἅπαξ. 16 Ἐν τούτοις — p. 485 v. 13 ἀνεμίχθησαν σφίσι] horum plurima om Dio exc.

Fontes. *Cap. 15. Dionis Historiae Romanae lib. 64 c. 7 — c. 15. nonnulla Zonaras habet quae apud Xiphilinum in Constantini Porphyrogeniti collectaneis desiderantur.*

conto praefixum. cum occideretur nihil aliud locutus est nisi "ecquid mali feci?" periit etiam Piso et alii multi. his peractis milites capita illorum in castra ad Othonem et in curiam attulerunt. quibus consternati patres laetitia simulata Othoni omnia quae ad imperium pertinent decreverunt. neque vero obscurum erat eum senatui vim fecisse et petulantius atque acerbius ipso Nerone imperaturum esse.

Galba annos septuaginta duos, dies tres et viginti natus, imperii mense nono et die decimo tertio, hunc exitum habuit: (15) Othonem vero, cum exta sacrificanti parum fausta essent, aliaque signa apparuissent, perpetrati facinoris paenituit. sed imperio, quod semel susceptum deponere non licebat, retento poenas dedit.

Interea quidam ob lineamentorum corporis similitudinem se Neronem esse professus totam paene Graeciam conturbavit, et manu sicario-

ρίᾳ στρατόπεδα ὥρμησεν. ἐν Κύδνῳ δὲ περαιούμενον αὐτὸν ὁ Καλπούρνιος συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινεν.

Ὁ δὲ Ὄθων λάθρα πολλοὺς πρὸς τὸν Οὐϊτέλλιον ἐπὶ καταλλαγῇ ἔπεμψεν. ὡς δ' οὐκ ἐπείθετο, πρεσβευτὰς ἀπέστειλε φανερῶς. οὔτε δὲ ἀπεκρίνατό τι αὐτοῖς Οὐϊτέλλιος, οὔτε ἀντέπεμψεν αὐτούς. εἶτα ἔπεμψεν Ὄθων ἰσχὺν κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, ἡττήθη δὲ διὰ πολυαρχίαν, οὐ δι' ἀσθένειαν. P I 573 *κἀκ τῆς Ῥώμης δὲ ἐξωρμήθη καὶ τοὺς πρώτους ἐξήγαγε. μέρος δέ τι τῆς δυνάμεως τῷ Πρόκλῳ δούς, αὐτὸς ἀνεχώρησε, λέγων μὴ φέρειν μάχην ἀνδρῶν ὁμοφύλων ἰδεῖν. ὅθεν μαλακίαν αὐτοῦ καταγνόντες οἱ στρατιῶται καὶ οἱ στρατάρχαι οὐδὲν τῶν δεόντων ἔπραξαν, ἀλλ' ἡττήθησαν καὶ τοῖς τοῦ Οὐϊτελλίου ἐπεκηρυκεύσαντο καὶ ἀνεμίχθησαν σφίσι. τῷ δὲ Ὄθωνι ἤγγειλε ταῦτα ἱππεύς, καὶ ἀπιστούμενος "εἴθε" ἔφη "ταῦτα ψευδῆ, Καῖσαρ, ἦν"· καὶ εἰπὼν ἑαυτὸν διεχρήσατο. πιστευσάντων δ' ἐκ τούτου πάντων καὶ ἑτοίμως ἐχόντων ἀναμαχέσασθαι (οἵ τε γὰρ δορυφόροι συχνοὶ ἦσαν, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι παρῆσαν) καὶ ἱκετευόντων αὐ-* B *τὸν μήθ' ἑαυτὸν μήτε σφᾶς προδοῦναι ("πάντες γάρ" ἔλεγον "ὑπὲρ σοῦ ἡδέως ἀποθανούμεθα"), ὁ Ὄθων "πολὺ δικαιότερόν ἐστιν" εἶπεν "ἕνα ὑπὲρ πάντων ἢ πολλοὺς ὑπὲρ ἑνὸς ἀπολέσθαι", καὶ μὴ βούλεσθαι δι' ἕνα ἄνδρα τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων στασιάζειν καὶ τοσοῦτον ὄχλον ἀνθρώπων φθείρεσθαι. ταῦτ' εἰπὼν*

2 *καλπουρῖνος* ABC. 7 *κατὰ* om AB. 9 *ἀνεχώρησε* — 10 *ἰδεῖν*] Excerpta Peiresc. p. 697 ed. Vales. 15 *κατεχρήσατο* A. *τούτου*] *τούτων* A. 16 *οἵ τε* — 17 *παρῆσαν*] Xiphilinus *αὐτοί τε γὰρ συχνοὶ ἦσαν καὶ ἕτεροι ἐκ τῆς Παννονίας παρῆσαν.* 17 *καὶ ἱκετευόντων* — 19 *ἀποθανούμεθα* om Dio exc.

rum comparata ad Syriacas legiones properavit. sed eum Calpurnius in traiectu Cydni amnis comprehensum interfecit.

At Otho clam multos ad Vitellium reconciliandum, cum nihil impetrasset, aperte legatos misit. quos cum Vitellius nullo responso dignatus esset atque etiam retinuisset, copiis terra marique missis non ex imbecillitate sed propter ducum multitudinem victus ipse Roma cum primoribus egressus est. et parte militum Proclo data recessit, se pugnam civium inter se videre posse negans. itaque milites et duces ignaviam eius pertaesi, re male gesta ad Vitellianos defecerunt. quod cum eques quidam Othoni nuntiasset, atque is non crederet, "utinam" inquit, "Caesar, haec falsa essent", seque statim interfecit. deinde cum omnes de pugnae eventu non amplius dubitantes denuo Martis aleam experiri parati essent (nam et satellites multi et alii non pauci aderant), eumque rogarent ne semetipsum et ipsos destitueret, se enim omnes libenter pro eo morituros, Otho multo aequius esse dixit unum pro omnibus quam multos pro uno perire, neque se commissurum ut ob unum virum populi Romani seditio oriretur et tanta hominum multitudo interiret. his dictis

εἰς τὸ δωμάτιον ἀνεχώρησε, καί τινα τοῖς τε οἰκείοις καὶ τῷ Οὐϊτελλίῳ ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιστείλας, τά τε γράμματα ὅσα τινὲς αὐτῷ κατ' ἐκείνου ἐγεγράφεισαν ἔκαυσεν, ὥστε μηδένα ἐξ αὐτῶν φωραθέντα κινδυνεῦσαι, καὶ καλῶν ἕνα ἕκαστον τῶν παρόντων ἠσπάζετο αὐτοὺς καὶ ἐδίδου σφίσι χρήματα. κἂν τούτῳ ταραχῆς C γενομένης στρατιωτῶν ἐξῆλθε, καὶ καταστήσας αὐτοὺς οὐ πρότερον ἀνεχώρησε πρὶν ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἄλλους ἀλλαχοῦ πέμψαι. καὶ οὕτως ἐπεὶ μηδὲν ἔτι ταραχῶδες ἐγίνετο, ἑαυτὸν διεχρήσατο. καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔθαψαν, καί τινες αὐτῷ ἐπέσφαξαν ἑαυτούς.

Τοῦτο τὸ τέλος τῷ Ὄθωνι γέγονε, ζήσαντι μὲν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη, ἄρξαντι δὲ ἡμέρας ἐνενήκοντα· ὅθεν καὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ βίου συνεσκίασε· κάκιστα γὰρ ἀνθρώπων ζήσας, κάλλιστα ἀπέθανεν. οἱ δὲ στρατιῶται εὐθὺς μὲν ἐταράχθησαν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων πολλοὶ ἀνῃρέθησαν· ἔπειτα ὡμονόησαν καὶ προσκεχωρήκεισαν τοῖς κεκρατηκόσιν.

W II 192 D 16. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸ πάθος μαθόντες τοῦ Ὄθωνος (ἀπεδήμει γὰρ τοῦ ἄστεως ὡς προείρηται) αὐτοκράτορα τὸν Οὐϊτέλλιον ἀνηγόρευον. ὄντι δ' ἐν τῇ Γαλατίᾳ ὁ θάνατος ἠγγέλθη

1 καί τινα — 8 ταραχῶδες ἐγίνετο om Dio exc. 3 ἐγεγράφεσαν A. 8 διεχρήσατο A Xiphilinus, κατεχρήσατο PW. 12 ὅθεν — 13 συνεσκίασε et 14 οἱ δὲ στρατιῶται — 16 κεκρατηκόσιν om Dio exc. 18 ἄστεος A. 19 ὄντι — p. 487 v. 4 ἄνευ αὐτῶν om Dio exc. 19 ὁ τοῦ ὄθωνος θάνατος ἀνηγγέλθη A.

FONTES. *Cap.* 16. *Dionis Historiae Romanae lib.* 65 *c.* 1—22, *ex quibus multa Zonaras excerpsit quae apud Xiphilinum et in eclogis Constantinianis desiderantur. Iosephi de bello Iudaico lib.* 4 *c.* 10 11. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 3 *c.* 8: *cuius verbis et alia addita sunt et Appiani testimonium, Hist. Rom. lib.* 22.

in conclave ingressus, cum nonnulla ad suos et ad Vitellium de suis scripsisset, litteris ad se contra illum scriptis crematis ne cui periculum inde crearetur, singulos salutavit et pecunia donavit. interea militum tumultu orto exiit, eoque sopito non prius discessit quam alios alio in loca tuta misisset. atque ita demum, cum tranquilla essent omnia, se ipse interfecit. milites cadaver eius sepeliverunt, nonnulli quoque super eo se iugularunt.

Hic Othonis fuit exitus, cum annos septem et triginta vixisset, dies nonaginta imperasset: quo aetatem superiorem impie et scelerate actam obumbravit, et vitam omnium flagitiosissimam morte honestissima decoravit. post eius obitum milites statim tumultuati sunt; et multis invicem caesis, gratia reconciliata se ad victores contulerunt.

16. Romani cognito Othonis interitu (nam, ut ante dictum est, urbe aberat) Vitellium imperatorem designarunt. cui mors Othonis in

τοῦ Ὄθωνος. ἦλθε δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὸ παιδίον, ὃ καὶ ἐπὶ βήματος Γερμανικόν τε καὶ αὐτοκράτορα ἐπωνόμασεν, ἑξάετες ὄν. φιλόμαντις δὲ ὑπάρχων καὶ μηδὲ τὸ βραχὺ πράσσων ἄνευ αὐτῶν, τότε μὲν τοὺς ἀστρονόμους, ὕστερον δὲ καὶ τοὺς γόητας ἐξήλασε, προειπὼν σφίσιν ἐντὸς τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐξ ἁπάσης ἐκχωρῆσαι τῆς Ἰταλίας. κἀκεῖνοι νυκτὸς ἀντιπροθέντες προγράμματα, ἀντιπαρήγγειλαν αὐτῷ ἀπαλλαγῆναι τοῦ βίου ἐντὸς P I 574 τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ ἐτελεύτησεν.

Ἦν δὲ τρυφῇ τε καὶ ἀσελγείᾳ προσκείμενος. καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοιοῦτος ὢν οἷος περὶ τὰ καπηλεῖα καὶ τὰ κυβευτήρια καὶ τοὺς ὀρχηστὰς καὶ τοὺς ἁρματηλάτας ἐσπουδακέναι, καὶ ἀμύθητα ἐς τὰ τοιαῦτα ἀνήλισκε καὶ διὰ τοῦτο καὶ δανειστὰς πολλοὺς εἶχε· τότε δὲ καὶ μᾶλλον ὕβριζε, καὶ τῆς τε ἡμέρας τὸ πλεῖστον τῆς τε νυκτὸς ἐδαπάνα ἀπλήστως ἐμφορούμενος καὶ συνεχῶς ἐξεμῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σιτίων τρέφεσθαι. ἀφ' οὗπερ καὶ ἀνταρκεῖν ἠδύνατο· οἱ δὲ συνδειπνοῦντες αὐτῷ πάνυ κακῶς ἀπηλλάσσοντο. ὅθεν εἷς τις αὐτῶν νοσήσας καὶ διὰ τοῦτο ἡμέρας τινὰς τοῦ συσσιτίου ἀπο- B λειφθεὶς εἶπεν ὅτι "εἰ μὴ ἐνόσησα, πάντως ἂν ἀπολώλειν." καὶ ἐγένετο ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ σύμπας οὐδὲν ἄλλο ἢ μέθαι τε καὶ κῶμοι. καὶ τί ἄν τις καθ' ἕκαστον αὐτῶν καταλέγοι,

4 ἀστρολόγους Dionis Exc. Vatic. 100 et Xiphilinus. ὕστερον δὲ καὶ τοὺς γόητας om Xiphilinus: Exc. Vatic. ἐξέβαλε τοὺς γόητας καὶ τοὺς ἀστρ. 6 ἀντιπροσθέντες A. 7 γράμματα A Xiphilinus: Dionis Exc. Vatic. πρόγραμμα. 15 αὐταρκεῖν PW et Xiphilinus vulgo. 18 ἂν om A. 19 ἀρχῆς] αὐταρχίας A.

Galliis versanti nuntiata est: ubi eum uxor cum filiolo sex annos nato convenit, quem pro suggestu Germanicum et Caesarem designavit. iam cum divinationibus deditus esset nec sine iis vel minima susciperet, tum astronomos, post etiam hariolos pepulit, certo die praefinito intra quem tota Italia excederent. qui noctu vicissim schedis propositis ei denuntiarunt ut intra eum diem e vita excederet quo excessit.

Cum autem luxui et lasciviae deditus, et a prima aetate in cauponis, foro aleatorio, saltationibus et aurigationibus versatus esset, et infinita in eas res pecunia insumpta multum aeris alieni fecisset, tum aucto luxu insolentius se gessit maioresque sumptus fecit, maximam diei partem et noctu quoque se citra ullam satietatem ingurgitando, et subinde quae ingesserat revomendo, ut solo cibariorum transitu ali videretur. quae res efficiebat ut perpetuam crapulam tolerare posset, cum eius compotores pessime haberent. e quo numero cum quidam propter morbum per aliquot dies a sodalitate abfuisset, se omnino periturum fuisse dixit, nisi aegrotasset. nec totum tempus imperii eius quicquam aliud fuit nisi ebrietas et comissationes. quis autem singula comme-

ὁπότε πρὸς πάντων ὡμολόγηται δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πεντακοσίας ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνῳ ἐς τὰ δεῖπνα αὐτὸν δεδαπανηκέναι. πολλάκις δὲ καὶ παρ' ἄλλοις εἱστιᾶτο, καὶ τῆς C *αὐτῆς ἡμέρας ἄλλοι μὲν ἀκρατίσασθαι παρεῖχον αὐτῷ, ἄλλοι δὲ ἀριστῆσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, καὶ ἕτεροι μεταδόρπιά τινα πλησμονῆς παραμύθια.*

Οὕτω δὲ βιοὺς οὐκ ἄμοιρος ἦν παντάπασι καὶ καλῶν ἔργων. τό τε γὰρ ἐπὶ Νέρωνος καὶ τὸ ἐπὶ Γάλβου τοῦ τε Ὄθωνος κοπὲν νόμισμα ἐτήρησεν, οὐκ ἀγανακτῶν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν· καὶ ὅσα τισὶν ἐδεδώρηντο ἐφύλαξε, μηδένα μηδὲν ἀφελόμενος· καὶ οὔτε τὰ ἐκ τῶν συντελειῶν ἐποφληθέντα ἀπήτησεν οὔτε οὐσίαν τινὸς ἐδήμευσεν, ὀλίγους μὲν πάνυ τῶν τὰ Ὄθωνος πραξάντων ἀποκτείνας, μηδὲ τὰς ἐκείνων μέντοι οὐσίας τοὺς προσήκοντας σφῶν D *ἀποστερήσας. καὶ τοῖς οἰκείοις δὲ τῶν πρότερόν ποτε θανατωθέντων ἐδωρήσατο πάντα ὅσα ἔτι ἐν τῷ δημοσίῳ εὕρηντο. ἀλλ' οὐδὲ τὰς διαθήκας τῶν ἀντιπολεμησάντων αὐτῷ καὶ ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων ᾐτιάσατο. ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς ἱππεῦσι μονομαχεῖν ἢ ἐν ὀρχήστρᾳ θέαν τινὰ παρέχειν. καὶ διὰ ταῦτα ἐπῃνεῖτο.*

Ἐπὶ τούτοις ἠγγέλθη αὐτῷ ἡ ἐν Ἰουδαίᾳ κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασις. καὶ δεινῶς κατέδεισε δι' αὐτήν, ἄλλων τε συμβάν-

1 χιλίας] *δισχιλίας* Xiphilinus, recte: nam Tacitus (Historiarum lib. 2 cap. 95) *novies milies sestertium*. cf. annot. 5 *καὶ ἕτεροι*] *ἕτεροι δὲ* A. 7 *Οὕτω δὲ* — 19 *ἐπῃνεῖτο* om Dio exc. 15 *ἔτι* add AB. 20 *Ἐπὶ τούτοις* — 21 *δι' αὐτήν* om Dio exc.

moret, cum inter omnes constet eum imperii sui tempore bis milies centies quinquagies centena milia drachmarum in cenas insumpsisse. saepe etiam apud alios convivatus est: eodemque die alius ei ientaculum, alius prandium, alius cenam, alius bellaria post cenam ad leniendam crapulam praebuerunt.

Inter haec vitia virtutes ei non defuerunt. monetam enim sub Nerone Galba Othone percussam retinuit, imaginibus eorum nihil offensus; et quae aliquibus donata fuerant, omnia rata habuit, neque cuiquam quicquam eripuit; neque ea quae ex contributionibus debebantur exegit, neque cuiusquam bona publicavit, paucis duntaxat Othonianae factionis occisis: neque tamen eorum bona cognatis eripuit. eorum item cognatis qui prius occisi fuerant ea restituit omnia quae adhuc in publico reperiebantur. neque testamenta adversariorum, qui in bello ceciderant, reprehendit. vetuit ne senatores et equites in arena pugnarent aut in orchestra se spectandos praeberent. atque ob haec laudabatur.

Nuntiato motu Iudaico in magno terrore fuit, cum ob alia prodi-

των σημείων, καὶ τῆς σελήνης παρὰ τὸ καθεστηκὸς δὶς ἐκλελοιπέναι δοξάσης· καὶ γὰρ τεταρταία καὶ ἑβδομαία ἐσκιάσθη. ἡλίους τε δύο ἅμα τότε εἶδον ἔκ τε τῶν ἀνατολῶν καὶ ἐκ τῶν δυσμῶν, τὸν μὲν ἀσθενῆ καὶ ὠχρόν, τὸν δ' ἐξ ἀνατολῶν ἰσχυρόν. P I 575

Ἐπράχθη δὲ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὧδε. Οὐεσπασιανὸς ἐν Ἰουδαίᾳ διατρίβων (ὡς γὰρ ἤδη ἱστόρηται, παρὰ Νέρωνος ἦν ἐκεῖσε σταλεὶς διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀποστασίαν) τῷ μὲν Γάλβᾳ αὐταρχήσαντι τὸν υἱὸν ἔπεμψε Τίτον προσεροῦντα αὐτόν· ἐπ- W II 193 ανελθόντος δὲ τοῦ Τίτου, ἐπεὶ καθ' ὁδὸν ἐμεμαθήκει τὴν τοῦ Οὐϊτελλίου καὶ τοῦ Ὄθωνος ἐπανάστασιν, πρὸς μοναρχίαν καὶ αὐτὸς ὡρμήθη, κατὰ τὸν Δίωνα. ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος ἐν τῇ τῆς ἁλώσεως ἱστορίᾳ φησίν, οἱ μετ' αὐτοῦ στρατιῶται μαθόντες τοὺς μὲν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Γαλάτας στασιάσαντας Γάλβαν προχειρίσασθαι αὐτοκράτορα, τοὺς δ' ἐν Γερμανίᾳ στρατευομένους ἀνθελέσθαι τὸν Οὐϊτέλλιον, τοὺς δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ προχειρίσασθαι B Ὄθωνα, καὶ αὐτοὶ τὴν μοναρχίαν τῷ σφετέρῳ στρατηγῷ ἐψηφίσαντο, καὶ παρακροτήσαντες ἀλλήλους ἀνηγόρευσαν τὸν Οὐεσπασιανὸν αὐτοκράτορα καὶ σώζειν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν παρεκάλουν. ἀρνουμένου δ' ἐκείνου οἱ μὲν ἡγεμόνες προσέκειντο, οἱ δὲ στρατιῶται περιχυθέντες ξιφήρεις ἀνελεῖν ἠπείλουν αὐτόν. πείθεται οὖν, καὶ πρῶτον τῷ τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου ἰθύνοντι ἐπιστέλλει περὶ τῶν κατ' αὐτόν· καὶ ὃς εὐθὺς

1 τὸ ABCW Xiphilinus, om P. 3 δύο add AB Xiphilinus. ἀνατολικῶν A. 6 ἱστόρηται] p. 479 v. 9. 7 τῷ μὲν Γάλβᾳ — 9 ἐμεμαθήκει om Dio exc. 9 τοῦ om ABC. 11 Δίωνα] Historiae Romanae lib. 65 cap. 8. ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος — p. 490 v. 1 αὐτὸν αὐτοκράτορα] Iosephi de bello Iudaico lib. 4 cap. 10 § 3—6. 16 ἐψηφίσαντο στρατηγῷ A. 17 παρακρατήσαντες C.

gia, tum quod luna bis defecisse praeter solitum videbatur, et quarto et septimo die obscurata. simul etiam duo soles visi, alter ab occasu alter ab oriente: ille infirmus et pallidus, hic robustus.

Motus illius haec ratio fuit. Vespasianus in Iudaea degens, quo eum a Nerone propter Iudaeorum defectionem missum fuisse iam diximus, filium Titum ad Galbam salutandum misit. Tito autem reverso (nam in via seditionem Othonis et Vitellii didicerat), et ipse, ut Dio refert, regnum affectavit. Iosepho vero auctore in excidio Iudaico, milites eius cum audissent a Gallis Galbam per seditionem imperatorem esse creatum, a Germanicis legionibus Vitellium, a Romanis Othonem, ipsi quoque suo duci imperium decreverunt, atque aliis alios concitantibus Vespasianum imperatorem salutarunt, hortati ut periclitanti rei publicae subveniret. refraganti tribuni institerunt et milites strictis ensibus circumstantes mortem sunt minati. paret igitur; et primum ad Aegypti praetorem scribit quo loco res suae sint: a quo statim saluta-

ἀνηγόρευσεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Οὐεσπασιανὸς δὲ τοῦτο μαθὼν τὸν μὲν τῆς Συρίας ἡγούμενον Μουκιανὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ τὸν C Οὐϊτέλλιον ἔπεμψεν. ὅτε καὶ τὸν Ἑβραῖον Ἰώσηπον, ὃς αὐτὸν ἔτι ζῶντος τοῦ Νέρωνος αὐτοκράτορα προσειπεῖν ἐθάρρησε, δεσμώτην ὄντα ἔτι παρ' αὐτῷ καὶ αἰχμάλωτον, καλέσας πρὸς ἑαυτόν, οἷα προμαντευσάμενον αὐτῷ τὴν ἀρχήν, λυθῆναι κελεύει. τοῦ δὲ Τίτου τῷ πατρὶ Οὐεσπασιανῷ δίκαιον εἰπόντος εἶναι καὶ τὸ ὄνειδος ἐξ Ἰωσήπου ἀφαιρεθῆναι σὺν τῷ σιδήρῳ, τοῦτο δ' ἔσεσθαι εἰ μὴ λυθῶσι τὰ δεσμὰ ἀλλὰ διακοπῶσιν, ὃ ἐπὶ τῶν μὴ δεόντως δεθέντων πράττεται, συνευδοκεῖ καὶ ὁ Οὐεσπασιανός, καὶ παρελθών τις διέκοψε πελέκει τὴν ἅλυσιν.

Ὁ γὰρ Ἰώσηπος, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἱστόρησε, χρησμόν τινα ἐν γράμμασιν ἱεροῖς εὑρηκὼς δηλοῦντα ὡς ἄρξει τις ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν τῆς οἰκουμένης, διὰ τὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ στάσεις καὶ τῶν ἐκεῖ βασιλέων τὰς συνεχεῖς ἀλλαγὰς εἰς τὸν Οὐεσπασιανὸν D τείνειν ὑπείληφε τὸν χρησμόν, καί οἱ τὸ κράτος προεμαντεύσατο. τούτου δὲ τοῦ χρησμοῦ μέμνηται καὶ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας αὐτοῦ. δικαιότερον δ' ἂν ἢ ἀληθὲς μάλιστα νομισθείη τὸ ἐπὶ τὸν σωτῆρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν χρησμὸν ἐκληφθῆναι.

1 αὐτὸν ἀνηγόρευσεν B. 2 τῆς Συρίας ἡγούμενον ex Iosepho, ut videtur. 3 ὅτε καὶ — 11 τὴν ἅλυσιν] Iosephi de bello Iudaico lib. 4 cap. 10 § 7. 5 ἔτι ὄντα AB. καλέσας πρὸς ἑαυτόν post τὴν ἀρχήν A. 10 ὁ om A. 11 Ὁ γὰρ Ἰώσηπος — p. 491 v. 6 πέρατα τῆς γῆς] horum plurima ex Eusebii Hist. eccl. lib. 3 cap. 8. 16 προεμαντεύσαντο BC. 17 τοῦ ABCW, om P. εἰκοστῷ δευτέρῳ] is enim liber ἑκατονταετία inscriptus res sub imperatoribus gestas usque ad Traiani fere tempora continebat. 18 ῥωμαϊκῆς ἱστορίας αὐτοῦ AB, ἱστορίας αὐτοῦ Ῥωμαϊκῆς PW. 19 τὸ] τοῦ A.

tus est imperator. deinde Mucianum Syriae praetorem in Italiam contra Vitellium mittit. quo tempore Iosephum Hebraeum, quem vivente adhuc Nerone imperatorem se appellare ausum, captivum adhuc in vinculis tenebat, ob eam divinationem solvi iussit. Tito vero hortante ut ei una cum ferro etiam ignominia demeretur (quod fiebat cum vincula non solvebantur sed dissecabantur, atque in eos usurpabatur qui per iniuriam vincti essent), approbante Vespasiano quidam securi catenam dissecuit.

Iosephus enim, ut ipse narrat, cum in sacris litteris oraculum repperisset, fore ut quidam ex Iudaea orbi terrarum imperaret, id oraculum ob Romanorum seditiones et imperatorum frequentes mutationes ad Vespasianum rettulit, eique vaticinatus est imperium. eius oraculi meminit etiam Appianus Historiae Romanae libro 22. rectius autem ac verissime id oraculum de servatore humani generis domino Iesu Christo

οὐ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης Οὐεσπασιανὸς ἐβασίλευσε, κατὰ τὸν χρησμόν, ἀλλὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους μόνης· πολὺ δὲ τῆς οἰκουμένης ἦν ὃ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἦν ἐκτός· ὁ δὲ κύριος συμπάσης τῆς οἰκουμένης ἐβασίλευσέ τε καὶ βασιλεύει, ᾧ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐρρήθη "αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς."

Οὐεσπασιανὸς δὲ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν ὥρμησεν, ἔνθα καὶ P I 576 *ἀπὸ τῆς Ῥώμης εὐαγγέλια ἧκεν αὐτῷ, ὡς Οὐϊτέλλιος μὲν ἀπεσφάγη, αὐτὸς δὲ αὐτοκράτωρ τῷ τε δήμῳ καὶ τῇ συγκλήτῳ ἀνηγορεύθη, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δομετιανὸς εἰς ἡγεμονίαν προήχθη μέχρι τῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀφίξεως.*

Ὁ δὲ τοῦ Οὐϊτελλίου θάνατος τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένετο. ἤδη οἱ Οὐεσπασιάνειοι στρατιῶται πεπλησιακότες ἦσαν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐς αὐτὴν ἐσβαλόντες οὐδὲν ὅ τι τῶν δεινῶν οὐκ ἐποίησαν. τῆς δὲ πόλεως πορθουμένης ὁ Οὐϊτέλλιος φοβηθείς, χιτωνίσκον τε ῥακώδη περιβαλόμενος, ἐς οἴκημα σκοτεινόν, ἐν ᾧ κύνες ἐτρέφοντο, κατεκρύφθη, διανοούμενος νυκτὸς ἐς τὴν Ταρακίναν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀποδρᾶναι. ἀναζητήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται B *αὐτὸν συνέλαβον φορυτοῦ πεπλησμένον καὶ αἵματος (ὑπὸ γὰρ τῶν κυνῶν ἐλελύμαντο), καὶ τὴν ἐσθῆτα περιρρήξαντες αὐτοῦ καὶ εἰς τοὐπίσω τὼ χεῖρε δεσμήσαντες, σχοινίον τε περιθέντες αὐτῷ περιαυχένιον, οἱ μὲν ἐρράπιζον, οἱ δὲ τοῦ γενείου ἔτιλλον, πάντες δὲ*

1 *πάσης* AB. 7 *Οὐεσπασιανὸς* — 11 *ἀφίξεως*] Iosephi de bello Iudaico lib. 4 c. 11 § 4 5. 8 *μὲν* om C. 9 *καὶ τῇ συγκλήτῳ* non habet Iosephus. 14 *ἐμβαλόντες* B. 16 *περιβαλόμενος* A, *περιβαλλόμενος* PW. 17 *ἐτρέφοντο* A Xiphilinus, *ἐδέδεντο* PW. 20 *ἐλελύματο* Xiphilinus. *αὐτὸν* A. 21 *αὐτῷ περιθέντες* A.

intelligetur. neque enim toti terrarum orbi Vespasianus imperavit sed Romanis provinciis duntaxat, extra quas multa alia regna fuerunt: at dominus toti orbi dominatus est et dominatur. cui a patre dictum est "petito a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam fines terrae."

Vespasiano Alexandriam profecto Roma nuntii venerunt de caede Vitellii, et ut ipse a senatu populoque Romano imperator declaratus, et filius Domitianus principatum in eius adventum tenere iussus esset.

Vitellius autem hoc modo periit. Vespasiani milites cum prope Romam atque in ipsam urbem venissent, nullo violentiae genere abstinuerunt. cum autem urbs vastaretur, Vitellius sibi metuens induta pannosa tunicula in obscuram domunculam, ubi canes alebantur, se abdidit, noctu Tarracinas ad fratrem confugere cogitans. milites vero eum repertum illuvie et sanguine plenum (nam a canibus morsus fuerat), lacerata veste, manibus post tergum revinctis et laqueo collo iniecto, partim colaphis ceciderunt partim barbam evellerunt, omnes vero luxum ei

ἔσκωπτον τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἀσωτίαν αὐτοῦ. αἰσχυνομένου δὲ
W II 194 ἐπὶ τούτοις καὶ κάτω βλέποντος, οἱ στρατιῶται ξιφιδίοις αὐτὸν
ὑπὸ τὸ γένειον ὑπεκέντουν, ἵνα καὶ ἄκων ἄνω βλέπῃ. Κελτὸς δέ
τις ἐλεήσας αὐτόν "ἐγώ σοι" ἔφη "βοηθήσω ὡς μόνος δύναμαι."
καὶ ὁ μὲν ἐκεῖνον ἔτρωσε καὶ ἑαυτὸν ἀπέσφαξεν· οὐ μέντοι καὶ ὁ
C Οὐϊτέλλιος ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἐσύρετο εἰς τὸ
δεσμωτήριον. περιαλγήσας δὲ οἷς τε ἔπασχε καὶ οἷς ἤκουεν "ἀλλ'
ἔγωγε" ἔφη "αὐτοκράτωρ ὑμῶν ἐγενόμην." ὀργισθέντες οὖν οἱ
στρατιῶται κατέκοψαν αὐτόν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες αὐ-
τοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν περιήγαγον, ζήσαντος ἔτη τέσσαρα καὶ
πεντήκοντα καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ ὀγδοήκοντα, ἄρξαντος δὲ ἐνιαυ-
τὸν δέκα ἡμερῶν ἐπιδέοντα.

17. Πεπραγμένων δὲ τούτων ὁ Μουκιανὸς ἐπῆλθε καὶ τῷ
Δομετιανῷ συνδιῴκει· αὐτοκράτωρ τε ὁ Οὐεσπασιανὸς καὶ πρὸς
τῆς βουλῆς εὐφημήθη, καὶ Καίσαρες ὅ τε Τίτος καὶ ὁ Δομετια-
D νὸς ἐπεκλήθησαν. ὁ δὲ Μουκιανὸς ἀδελφὸς παρὰ τοῦ Οὐεσπα-
σιανοῦ ὠνομάζετο, καὶ ἐξουσίαν εἴληφε πάνθ' ὅσα ἐβούλετο
πράττειν καὶ γράφειν, τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος μόνον ἐπι-
γραφόμενος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δακτύλιον πεμφθέντα οἱ ἐφόρει,
ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα λαμβάνῃ τὰ σημαινόμενα.

2 αὐτὸν om A. 3 ὑπεκέντων A. κελτὸς B. 4 μόνος etiam Xiphilinus: "rectius μόνως" Sylburgius. 8 ἔφη om C. 11 καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ ὀγδοήκοντα om Dio exc. ἄρξαντος A cum Xiphilino, μοναρχήσαντος PW. 14 ὁ om A. καὶ om B. 18 γράφειν καὶ πράττειν B. 19 καὶ alterum om B. 20 σημαινόμενα A Xiphilinus, συμβαινόμενα PW.

Fontes. *Cap.* 17. *Dionis Historiae Romanae lib.* 65 *c.* 22 *et lib.* 66 *c.* 1 — *c.* 17. *multa Zonaras habet quae apud Xiphilinum et in eclogis Constantinianis desiderantur.*

opprobrarunt. ob quae verecundantem et humum intuentem cultellis sub mento pupugerunt, ut vel invitus vultum attolleret. verum Germanus quidam eius misertus "ego tibi" inquit "quantum unus possum opem feram", eoque vulnerato seipsum iugulavit. sed Vitellius ex eo vulnere non mortuus cum in carcerem traheretur, ex verberum et contumeliarum impatientia "at ego" inquit "vester imperator fui." quo dicto irritati milites eo dissecto caput amputatum per totam urbem circumtulerunt. vixit annos quinquaginta quattuor et dies octoginta novem; imperavit annum unum, decem diebus demptis.

17. His peractis Mucianus advenit, unaque cum Domitiano rem publicam capessit. Vespasianus a senatu imperator salutatus, duo eius filii Caesares cognominati sunt. Mucianus vero frater a Vespasiano vocabatur, accepta potestate quidvis et agendi et decernendi, tantum imperatoris nomine praescripto: eaque de causa missum sibi anulum gestabat, ut mandata imperatorio anulo signarentur. igitur ipse et Do-

πολλοῖς γοῦν ἀρχάς τε καὶ ἐπιτροπείας αὐτὸς καὶ ὁ Δομετιανὸς ἔδοσαν, καὶ ἐπάρχους ἄλλους ἐπ' ἄλλοις καὶ ὑπάτους ἀπέδειξαν, ὡς αὐτοὶ αὐταρχοῦντες. ὥστε τὸν Οὐεσπασιανὸν ἐπιστεῖλαι τῷ Δομετιανῷ ὅτι "χάριν ἔχω σοι τέκνον, ὅτι με ἐᾷς ἄρχειν καὶ οὐδέπω με καταλέλυκας."

Ἐς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Οὐεσπασιανὸς ἀφικόμενος χρήματα πολλὰ ἐκεῖθεν ἠργυρολόγησε, χρηματιζόμενος πάντοθεν, καὶ P I 577 τέλη πολλὰ τὰ μὲν ἐκλελειμμένα ἀνενεώσατο, τὰ δὲ καὶ νομιζόμενα προσεπηύξησε, καινά τε προσέθετο ἕτερα. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ὑπηκόῳ τῇ τε Ἰταλίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ μετὰ ταῦτα ἐποίησε. τὴν μὲν οὖν Αἴγυπτον δι' ὀλίγου κατεστήσατο, καὶ σῖτον πολὺν εἰς τὴν Ῥώμην ἔπεμψεν ἀπ' αὐτῆς· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Τίτον εἰς Ἱεροσόλυμα καταλελοιπὼς πορθῆσαι αὐτά, τὴν ἐκείνων ἀνέμενεν ἅλωσιν, ἵνα μετὰ τοῦ υἱέος ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν Ῥώμην. τριβομένου δὲ χρόνου ἐν τῇ πολιορκίᾳ, τὸν μὲν Τίτον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ ὁλκάδος ἐπιβὰς ἐς Λυκίαν ἔπλευσε, κἀκεῖθεν τὰ μὲν πεζῇ τὰ δὲ πλοϊζόμενος εἰς τὸ Βρεντέσιον ἐκομίσθη.

Ἐλθὼν δ' ἐς τὴν Ῥώμην καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ B παρέσχηκε δωρεάς, καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰ δημόσια ἔργα τὰ πεπονηκότα ἀνελάμβανε, καὶ τὰ ἤδη ἐφθαρμένα ἐπανεσκεύαζε, καὶ συντελουμένοις αὐτοῖς οὐ τὸ ἑαυτοῦ ἐπέγραφεν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ

1 πολλοῖς — 2 ἀπέδειξαν om Dio exc. 9 καινά τε ἕτερα προσκατεστήσατο Exc. Peir., om Xiph. 10 ἐν om C. τῇ τε Ἰταλίᾳ om Dio exc. 11 τὴν μὲν οὖν — p. 494 v. 4 προσδιέφθειρε om Dio exc. 13 εἰς] εἰς τὰ A. 14 ἐπανέλθοι A. 17 πλοϊζόμενος] ναυτιλλόμενος A. 21 ἐφθαρμένα] ἐσκαμμένα B. ἐπανεσκεύαζε B, ἐπανασκεύαζε PW, ἀνεσκευάζετο A.

mitianus magistratus et praefecturas multis dederunt, et alios atque alios praesides et consules designarunt, non secus ac si ipsi rerum potirentur. unde Vespasianus Domitiano scripsit, se illi habere gratiam quod se imperare pateretur necdum imperio pepulisset.

Alexandriam autem cum venisset, magnam pecuniam coegit, nullo quaestu praetermisso, vectigalibus quibusdam obsoletis restitutis, usitatis exaggeratis et novis excogitatis. quod deinde in aliis quoque provinciis, in Italia et Romae fecit. Aegypto parvo tempore constituta, magnam inde frumenti copiam Romam misit. filium Titum ad oppugnanda Hierosolyma reliquit, ut una cum eo in urbem reverteretur. sed cum obsidio diu traheretur, sine illo nave oneraria in Lyciam venit. inde partim terra partim mari Brundusium appulit.

Romam ingressus militibus et populo munera dedit. templa publicaque opera ruinosa refecit. aedificia quorum fundamenta iacta erant perfecit, non suo sed eorum qui inchoarant nominibus inscriptis. bona

τῶν πρώτως δομησαμένων. τάς τε οὐσίας τῶν ἐναντιωθέντων αὐτῷ καὶ ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων τοῖς παισὶν ἐκείνων ἢ τοῖς ἄλλως οἰκείοις ἀφῆκε, καὶ τὰ συμβόλαια τὰ τῷ δημοσίῳ προσήκοντα προσδιέφθειρε. μεγαλοπρεπῶς δὲ εἰς τὸ κοινὸν ἀναλίσκων, εὐτελέστατα διῃτᾶτο, καὶ οὐδὲν ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐδαπάνα. ἦν δὲ οὔτε ἐξ εὐγενῶν οὔτε πλούσιος. πάντας δὲ τοὺς προσιόντας αὐτῷ προσεδέχετο. τοῖς δὲ φίλοις καὶ πρὸ τῆς ἕω καὶ ἐπὶ τῆς εὐνῆς κατακείμενος συνεγίνετο· καὶ αἱ θύραι τῶν βασιλείων
C ἠνεῳγμέναι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἦσαν, καὶ φρουρὸς οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς. τό τε σύμπαν, τῇ μὲν προνοίᾳ τῶν κοινῶν αὐτοκράτωρ νενόμιστο, εἰς τἆλλα δὲ πάντα κοινὸς καὶ ἰσοδίαιτος ἦν τοῖς λοιποῖς.

Τῶν δ' Ἱεροσολύμων ἁλόντων ὁ Τίτος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπανελθὼν τὰ ἐπινίκια αὐτός τε καὶ ὁ πατὴρ ἐφ' ἅρματος ἔπεμψαν· συνέπεμπε δὲ σφίσιν αὐτὰ καὶ ὁ Δομετιανὸς ὑπατεύων ἐπὶ κέλητος. μετὰ τοῦτο διδασκάλους ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τῆς Λατίνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας κατέστησε, μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέροντας. κατηγορίαν δὲ ὁ Μουκιανὸς τῶν φιλοσόφων πολλὴν ποιησάμενος ἔπεισε τὸν Οὐεσπασιανὸν ἐξελάσαι αὐτοὺς τῆς Ῥώμης· καὶ πλὴν
W II 195 D τοῦ Μουσωνίου ἅπαντες ἀπηλάθησαν. χρηματιστὴς δ' ἐνομίζετο, ὅτι ἀνδριάντα στῆσαι αὐτῷ ψηφισαμένων τινῶν, οὗ τὸ ἀνάλωμα μυριάδες ἦσαν πέντε καὶ εἴκοσι, προέτεινε τὴν χεῖρα "δότε μοι

2 post μάχαις PW add τε, om ABC. 3 ἄλλως A, ἄλλοις PW. post συμβόλαια A add τὰ παλαιά. 5 ἦν δὲ — 6 πλούσιος om Dio exc. 13 Τῶν δ' Ἱεροσολύμων — 17 φέροντας om Dio exc. triumphum descripsit Iosephus de bello Iudaico lib. 7 cap. 5. 15 δὲ om A. 16 μετὰ] μετὰ δὲ A. 22 post χεῖρα A add καὶ ἔφη.

adversariorum qui in praeliis ceciderant eorum liberis aut cognatis reliquit, publicis etiam aeris alieni tabulis abolitis. publice magnificus, privatim tenuissime vivebat, neque ullos sumptus nisi necessarios faciebat, genere ortus neque nobili neque locuplete. ab omnibus adiri se patiebatur. cum amicis ante auroram in lectulo recubans colloquebatur. palatii fores per totum diem patebant sine ullo custode. ut paucis absolvam, curatione rei publicae princeps agnoscebatur: comitate victu cultuque a caeteris nihil differebat.

Hierosolymis expugnatis Titus in Italiam reversus simul cum patre curru vectus triumphum egit: cui Domitianus quoque consul equo singulari interfuit. postea Vespasianus magistros et Latinarum et Graecarum disciplinarum Romae constituit, decretis ex aerario stipendiis. sed Mucianus philosophis acriter accusatis effecit ut uno Musonio excepto eosdem urbe pelleret. avaritiae crimen ex eo subiit, quod decreta sibi a quibusdam statua pretio 250000 drachmarum, manu extenta "pe-

τὸ ἀργύριον" εἰπών· "ἡ γὰρ βάσις αὐτοῦ αὕτη ἐστί." καὶ πρὸς τὸν Τίτον ἀγανακτοῦντα τέλει τινὶ ᾧ αὐτὸς καταδεδείχει, εἶπεν, χρυσοῦς ἐξ αὐτοῦ πεπορισμένους λαβών, "ἰδού, τέκνον, εἴ τι ὄζουσιν." ἐπεβουλεύθη δὲ ὑπὸ Ἀλιηνοῦ καὶ ὑπὸ Μαρκέλλου. φωραθέντες δέ, ὁ μὲν Ἀλιηνὸς ἐν τοῖς βασιλείοις ἐσφάγη, τοῦ Τίτου κελεύσαντος, Μάρκελλος δὲ κριθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ καταδικασθεὶς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνεῖλε ξυρῷ τεμὼν τὸν λαιμόν.

Οὐεσπασιανὸς δὲ νοσήσας πυρετοῖς μετήλλαξεν· ὡς δέ τινες ἔφασαν, τοῦ Τίτου καταψευδόμενοι, φάρμακον ἐν συμποσίῳ τινὶ πεπωκώς. ἐπιτιμώντων δὲ αὐτῷ νοσοῦντι τῶν ἰατρῶν ὅτι νοσῶν P I 578 *πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα ἔπραττε, "τὸν αὐτοκράτορα" ἔφη "ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν." ἀπεβίω δὲ ζήσας ἔτη ἐννέα καὶ ἑξήκοντα καὶ μῆνας ὀκτὼ καὶ ἡμέρας ὀκτώ, μοναρχήσας δὲ ἔτη δέκα, ἓξ δέοντα ἡμερῶν.*

18. *Τούτου δὲ τελευτήσαντος ὁ Τίτος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. ὃς μοναρχήσας οὔτε φονικόν τι οὔτε ἐρωτικὸν ἔπραξεν, ἢ ὅτι μετεβάλετο, ἢ ὅτι ἐπὶ βραχύτατον, ὥς γε ἐς ἡγεμονίαν εἰπεῖν, ἐπεβίω. δύο γὰρ ἔτη μετὰ τὴν αὐταρχίαν καὶ μῆνας δύο ἡμέρας τε εἴκοσιν ἔζησεν, ἐπ᾽ ἐννέα καὶ τριάκοντα ἔτεσι καὶ μησὶ πέντε καὶ ἡμέραις πέντε καὶ εἴκοσι. διὸ καὶ ἐξ ἴσου αὐτὸν ἄγουσι τῇ*

1 *εἰπών* om A. 2 *καταδεδείχει* A, *καταδέδειχεν* PW. 4 *ἀλιηνοῦ* et mox *ἀλιηνὸς* A cum Xiphilino, *Ἀλληνοῦ* et *Ἀλληνὸς* PW. 12 *ἐννέα καὶ* A Xiphilinus, *πρὸς ἐννέα* PW. 13 *καὶ ἡμέρας ὀκτὼ* om Dio exc. 18 *ἐπεβίω* etiam Xiph. cod. Pal.

Fontes. *Cap.* 18. *Dionis Historiae Romanae lib.* 66 *c.* 18 — *c.* 26, *unde nonnulla Zonaras hausit quae apud Xiphilinum et in eclogis Constantinianis desiderantur. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 3 *c.* 13.

cuniam mihi date" inquit: "nam haec eius est basis." Tito filio ob institutum vectigal quoddam succensenti aureos inde comparatos ostendit ac periculum facere iussit an olerent. Alienus et Marcellus insidiatores eius deprehensi sunt, et Alienus Titi iussu in palatio interfectus: Marcellus iudicio damnatus novacula sibi gulam praecidit.

Vespasianus ex febri decessit, vel ut alii de Tito mentiuntur, veneno in convivio hausto. obiurgatus a medicis quod in morbo omnia munia obiret, imperatorem respondit stantem mori oportere. exstinctus est anno aetatis nono et sexagesimo, mense et die octavo, imperii anno decimo, sex diebus minus.

18. Huic defuncto Titus successit. qui tempore imperii neque crudeliter neque libidinose quicquam fecit, sive ob mutatos mores sive ob exiguum tempus quo imperavit. nam rerum potitus biennium duntaxat, menses duos et dies viginti, vixit: vitae autem eius spatium fuit annorum triginta novem, mensium quinque, dierum viginti quinque.

B τοῦ Αὐγούστου πολυετίᾳ, ὅτι οὔτ' ἐκεῖνος ἐφιλήθη ἂν εἰ ἐλάττω χρόνον ἐζήκει, οὔτ' ἂν οὗτος εἰ πλείονα· ὁ μὲν ὅτι τραχύτερος κατ' ἀρχὰς διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς στάσεις γενόμενος ἠδυνήθη μετὰ ταῦτα εὐεργεσίαις ἐν τῷ πολυχρονίῳ λαμπρύνεσθαι, ὁ δ' ὅτι ἐπιεικῶς ἄρξας ἐν ἀκμῇ τῆς δόξης ἀπέθανε, τάχ' ἂν ἐλεγχθείς, εἴ γε ἐβίω ἐπὶ μακρόν, ὅτι εὐτυχίᾳ πλείονι ἐχρήσατο ἢ ἀρετῇ. οὔτε δέ τινα τῶν βουλευτῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ ἀπέκτεινε, καὶ γράμματα ἐξέθηκε βεβαιῶν πάντα τὰ ὑπὸ τῶν πρότερον αὐτοκρατόρων δοθέντα τισίν. ἦν δὲ περὶ χρήματα ἀκριβὴς καὶ οὐ μάτην ἀνήλισκεν· οὐδένα μέντοι ποτὲ διὰ ταῦτα ἐκόλασεν.

C Ἐπὶ τούτου καὶ ὁ Ψευδονέρων ἐφάνη, ὃς Ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος, προσεοικὼς δὲ τῷ Νέρωνι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν φωνήν· καὶ γὰρ καὶ ἐκιθαρῴδει. ἔκ τε τῆς Ἀσίας τινὰς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν πολλῷ πλείους ἀνηρτήσατο, καὶ τέλος πρὸς Ἀρτάβανον τὸν τῶν Πάρθων κατέφυγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ δι' ὀργῆς τὸν Τίτον ποιούμενος ἐδέξατο τοῦτον καὶ καταγαγεῖν εἰς Ῥώμην παρεσκευάζετο.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τίτου ἔτει πῦρ ἐν Καμπανίᾳ πολὺ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀθρόον ἐξήνθησε. τὸ γὰρ
D ὄρος τὸ Βέσβιον, κατὰ Νέαν ὂν πόλιν, ἔχει πυρὸς ἀφθόνους

3 διὰ τὰς στάσεις καὶ τοὺς πολέμους A. 4 εὐεργεσίαις om A. 8 προτέρων Xiphilinus. 9 ἦν δὲ — 11 ἐκόλασεν om Dio exc. 10 ποτὲ διὰ ταῦτα ἐκόλασεν AB, διὰ ταῦτα ἐκόλασέ ποτε PW. 12 Ἐπὶ τούτου — 18 παρεσκευάζετο om Dio exc. 14 καὶ ante ἐκιθαρ. om AC. 17 ἐδέξατο] καὶ ἐδέξατο A. 19 Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ — ἔτει om Dio exc. τοῦ Τίτου] αὐτοῦ A.

quare cum longaevitate Augusti comparatur, quod nec is adamatus esset si pauciores annos vixisset, nec hic si plures: quod ille principio propter bella et seditiones asperior longo illo spatio beneficentia inclaruit, hic moderate gesto imperio in ipso gloriae fastigio decessit: quod si diu vixisset, crimini dari forte potuisset eum maiori fortuna quam virtute usum fuisse. in principatu suo nullum senatorem occidit: privilegia a superioribus imperatoribus concessa litteris publice propositis confirmavit. pecuniam accurate conservavit nec temere consumpsit; neque tamen quemquam ex avaritia supplicio affecit.

Sub eo Pseudonero exstitit, homo Asianus, nomine Terentius Maximus, Neroni et facie et voce similis: nam ad citharam quoque canebat. is comparata in Asia factione, et ad Euphratem progressus, manu longe maiore facta, denique ad Artabanum Parthorum regem confugit. qui Tito iratus illum receptum Romam reducere instituit.

Primo anno principatus Titi sub autumnum subito ingens in Campania incendium exstitit. Vesuvius enim mons iuxta Neapolin situs

πηγάς· μέσον δέ γε μόνον πεπύρωται, τὰ δ' ἔξω τούτου εἰσὶν ἄπυρα. τῶν οὖν ἐν τῷ μέσῳ κραυρουμένων καὶ τεφρουμένων, αἱ μὲν πέριξ κορυφαὶ τὸ ἀρχαῖον σώζουσιν ὕψος, τὸ δὲ μέσον δαπανηθὲν τῷ πυρὶ κοῖλον ἐκ τοῦ συνιζάνειν ἐγένετο. καὶ ἀναδίδοται ἐξ αὐτοῦ τῆς μὲν νυκτὸς φλόξ, τῆς δ' ἡμέρας καπνός, καὶ ποτὲ μὲν μᾶλλον, ποτὲ δὲ ἧττον· ἐνίοτε δὲ καὶ τέφραν ἀναβάλλει ὅταν ἀθρόον ὑφιζήσῃ, καὶ λίθους ἀναπέμπει ὅταν ὑπὸ πνεύματος ἐκβιασθῇ· ἠχεῖ τε καὶ βοᾷ, μὴ συμπεπιλημένας ἀλλ' ἀραιὰς καὶ ἐλευθέρας τὰς ἀναπνοὰς ἔχον. τοιοῦτον μέν ἐστι τὸ Βέσβιον· P I 579
τότε δὲ κτύπος ἐξαίσιος ἐξαπίνης ὡς τῶν ὀρῶν συμπιπτόντων ἐξηκούσθη, καὶ ἀνέθορον πρῶτον μὲν λίθοι ὑπερμεγέθεις, ἔπειτα W II 196
πῦρ πολὺ καὶ καπνὸς ἄπλετος, ὡς καὶ τὸν ἥλιον συγκρυφθῆναι καὶ σκότος ἐκ φωτὸς γενέσθαι. καὶ τέφρα δὲ ἀνεφυσήθη ἀμύθητος, ὡς τῆς τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος κατασκεδασθῆναι παντός, καὶ τοὺς ἰχθύας τά τε ὄρνεα διαφθαρῆναι, καὶ δύο πόλεις, τό τε Ἑρκουλάνεον καὶ τοὺς Πομπηΐους, ἐν θεάτρῳ τοῦ δήμου αὐτῶν καθημένου, καταχωσθῆναι. τοσαύτη δ' ἦν ἡ τέφρα, ὥστε τι αὐτῆς καὶ ἐς Ἀφρικὴν ἐλθεῖν καὶ εἰς Συρίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην· ἐξ ἧς B
ὕστερον λοιμώδης νόσος ἐνέσκηψεν.

Ὁ δ' οὖν Τίτος τοῖς Καμπανοῖς καὶ οἰκιστὰς ἔπεμψε καὶ

1 ἔξω τούτου] ἔξωθεν A, ἔξωθεν αὐτοῦ Xiphilinus. 2 γοῦν B. κραυρουμένων C Xiphilinus, κεραυνουμένων PW. 6 ποτὲ δὲ ἧττον A, ποτὲ δὲ ἐπὶ ἧττον Xiphilinus, ἐνίοτε δ' ἐλάττον PW. ἐνίοτε A, Ἄλλοτε PW. 8 ἐκβιασθῇ A Xiphilinus, ἀρθῇ PW. 9 ἐλευθέρας] λαθραίας Xiphilinus. 16 Ἡρκουλάνεον Xiphilinus. πομπίους AB. 17 αὐτῆς Xiphilinus. 21 οἰκιστὰς] Xiphilinus δύο ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατευκότων οἰκιστάς.

uberrimos habet ignis fontes. sed in medio duntaxat ardet, extrinsecus caret igni. interiore igitur parte exusta et in cineres conversa, circumiacentia quidem cacumina veterem servant altitudinem, medius vero mons igni consumptus, dum magis magisque subsedit, concavus est redditus. unde noctu flamma, interdiu fumus, alias maior alias minor erumpit: aliquando etiam subito dehiscens cineres et saxa vi ventorum impulsa eiaculatur; et cum murmure resonat, ob spiracula non densa sed rara et libera. ac talis est Vesuvius. tum autem immani tumultu, quasi montes inter se colliderentur, subito exaudito, primum ingentia saxa exsilierunt, deinde magnus ignis et fumus immensus, ut sol occultaretur et lux in tenebras converteretur. est et cineris vis ineffabilis effusa, quo in aëre terra et mari dissipato pisces et volucres perierunt; et duo oppida Herculanum et Pompeii, populo in theatro considente, sunt oppressa. tantum porro cineris fuit, ut aliquantum etiam in Africam, in Aegyptum et Syriam ipsamque Romam perferretur: unde pestilentia consecuta est.

Titus vero Campanis curatores restituendae regioni misit et pe-

χρήματα ἐδωρήσατο ἄλλα τε καὶ τὰ τῶν ἀκληρονομήτων. αὐτὸς δὲ οὐδὲν παρ' οὐδενός, καίτοι πολλῶν διδόντων, ἐδέξατο· πολλὰ δὲ τῶν δημοσίων ἔργων ἀνέστησεν οἴκοθεν. καὶ ἀγῶνας ἐποίησε θαυμαστούς, ἐν οἷς σφαιρία ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐρρίπτει, σύμβολον ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίμου τινός, τὸ δὲ ἐσθῆτος, ἄλλο χρυσοῦ ἵππων ὑποζυγίων βοσκημάτων ἀνδραπόδων· ἃ οἱ ἁρπάζοντες πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν ἀπάγοντες τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐλάμβανον.

C Τούτου ἐστὶ καὶ ἡ ἀοίδιμος ἐκείνη φωνὴ εἰπόντος "σήμερον οὐκ ἐβασίλευσα ἐπεὶ οὐδένα εὐηργέτησα."

Τούτου τῷ δευτέρῳ ἔτει Λίνος ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τελευτῶν Ἀνεγκλήτῳ τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκε.

Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει μετήλλαξεν ὁ Τίτος, ὡς μὲν φήμη κρατεῖ, πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιβουλευθείς, ὡς δ' ἔνιοι γράφουσι, νοσήσας. ἔμπνουν μέντοι αὐτὸν ἔτι ὄντα καὶ τάχα περιγενέσθαι δυνάμενον ἐς λάρνακα πλήρη χιόνος ὁ Δομετιανὸς ἐνέβαλεν, ὡς δεομένης τῆς νόσου τάχα τινὸς περιψύξεως. ἀποψύχων δὲ εἰπεῖν λέγεται ὅτι "ἓν μόνον ἐπλημμέλησα"· τί δὲ τοῦτο ἦν οὐ διεσάφησε. D τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν ὅτι τὴν Δομιτίαν ἔσχε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, ἕτεροι δὲ ὅτι τὸν Δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτεινεν ἐπι-

3 τῶν δημοσίων ἔργων om Dio exc. 9 Τούτου — 10 εὐηργέτησα om Dio exc., similia tamen habet Maximus Planudes apud A. Maium Script. vet. novae collect. vol. 2 p. 555. 11 δευτέρῳ A Eusebius, πρώτῳ PW. 12 ἱερωσύνην B. 16 post τάχα PW add καί, om B Xiphilinus. 17 ὡς δεομένης — 18 περιψύξεως om Dio exc. 18 ψύξεως B. 20 δομιτίαν AB, Δομετίαν PW, quae infra Δομιτίαν.

cunias donavit, eorum praesertim qui sine haeredibus decesserant. ipse a nemine quicquam, etsi multi offerrent, accepit: multa publica aedificia de suo exstruxit. ludos mirabiles fecit, in quibus globulos ligneos deiiciebat, in quorum aliis esculenti aliquid, aliis vestis, aliis aurum equi iumenta pecudes mancipia inscripta erant; quae qui rapuerant, cum ad dispensatores pertulissent, ea accipiebant quae inscripta erant.

Huius est etiam celebrata illa vox, cum dixit "hodie non imperavi, quia nemini benefeci."

Secundo eius anno Linus, primus Romanorum episcopus, moriens thronum Anacleto reliquit.

Anno sequenti decessit Titus, vel insidiis fratris vel ex morbo. a Domitiano certe quidem spirans adhuc, cum diutius forsitan vivere posset, in cistam nive plenam est coniectus, quasi morbus refrigerationem postularet. moriturus se unum quiddam peccasse dixit: quod quale esset non explicavit. quidam id ad Domitiam fratris uxorem, quacum consuetudinem habuerit, referunt, alii ad Domitianum, quem aperte sibi

βουλεύοντά οἱ σαφῶς, ἀλλ' αὐτός τε ὑπ' ἐκείνου ἐφθάρη καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιούτῳ ἐξέδωκεν.

19. Ἔτι γοῦν τοῦ Τίτου ἐμπνέοντος ὁ Δομετιανὸς εἴς τε τὴν Ῥώμην ἀφίππευσε καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελήλυθε καὶ τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἔλαβεν. ἦν δὲ θρασὺς καὶ ὀργίλος καὶ ἐπίβουλος καὶ κρυψίνους· ἄνθρωπον δὲ ἐφίλησε μὲν ἀληθῶς οὐδένα πλήν τινων γυναικῶν, ἐπλάττετο δὲ ἀγαπᾶν ὃν μάλιστα κτεῖναι ἤθελεν. ἄπιστος γοῦν καὶ πρὸς τοὺς χαριζομένους αὐτῷ καὶ ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ δεινότατα ἦν. καὶ P I 580 ὁπότε τινὲς αὐτῷ ἢ πλεῖστα πορίσειαν χρήματα ἢ πολλοὺς συκοφαντήσειαν, τούτους ἐκτίννυεν, ἵν' ὑπ' αὐτῶν μόνων δοκῇ προβαίνειν τὰ ἀδικήματα. κάκιστος δὲ ὢν καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ φίλους ἀτίμως εἶχε, τοὺς δὲ καὶ διώλεσε. καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Δομιτίαν ὡς ἐπὶ μοιχείᾳ ἀπεπέμψατο, τὸν Πάριν τὸν ὀρχηστὴν ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ δι' αὐτὴν φονεύσας, καὶ τῇ ἀδελφιδῇ Ἰουλίᾳ συνῆν ἀπαρακαλύπτως ὡς γαμετῇ. εἶτα δεηθέντος τοῦ δήμου κατηλλάγη μὲν τῇ Δομιτίᾳ, ἐχρῆτο δ' οὐδὲν ἧττον τῇ B Ἰουλίᾳ.

2 τῶν add A Xiphilinus. ἀνδρὶ om A. ἐξέδωκεν ἀνδρὶ τοιούτῳ B. 3 ὁ δομετιανὸς add A. τε add A Xiphilinus. 11 ἵν' ὑπ' αὐτῶν — 12 ἀδικήματα, a Xiphilino omissa, habent Exc. Peiresc. 15 τῇ ante ἀδελφ. om B. ἀδελφῇ AC. 16 εἶτα — p. 500 v. 9 μεγαλομίσθους ποιήσας om Dio exc.

FONTES. *Cap.* 19. *Dionis Historiae Romanae lib.* 66 *c.* 26 — *lib.* 67 *c.* 18, *ex quibus multa Zonaras excerpsit quae apud Xiphilinum et in eclogis Constantinianis desiderantur: a Dione etiam Philostratum auctorem citatum fuisse credibile est. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 3 *c.* 14 — *c.* 21.

insidiantem non peremisset; a quo et ipse interiret et cui tali viro Romanum imperium traderet.

19. Tito adhuc spirante Domitianus Romam equitavit, castraque ingressus et cognomentum et potestatem imperatoris accepit: homo audax, iracundus, insidiator, occulti ingenii, mortalium neminem ex animo diligens praeter mulieres quasdam, summum erga eos quos maxime perditos cupiebat amorem simulans, infidus iis qui ipsi gratificabantur et in rebus atrocissimis operam navabant. nam qui maximam ei pecuniam procurabant aut multos calumniabantur, eos occidebat, ut ab illis duntaxat iniuriae proficisci viderentur. patris et fratris amicos, ut homo pessimus, partim ignominiose tractabat partim occidebat. uxorem Domitiam per causam adulterii repudiavit, Paride saltatore in media via illius causa occiso. cum filia fratris Iulia tanquam uxore haud dissimulanter rem habebat. deinde a populo exoratus in gratiam cum Domitia rediit, sed Iuliae consuetudine nihilo secius usus est.

Καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Γαλατίαν ἐξορμήσας, καὶ λεηλατήσας τινὰ τῶν πέραν Ῥήνου τῶν ἐνσπόνδων, ὤγκοῦτο ὥς τε μέγα κατωρθωκώς, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφοράν, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ τὴν μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε. καὶ ἑκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον ἔβλαψε, μήθ' W II 197 ἱκανοὺς τοὺς ἀμύνοντας αὐτῷ, καὶ τούτους μεγαλομίσθους ποιή- C σας. καὶ τοῖς θεραπεύουσι δὲ καὶ τοῖς μή, ἀμφοτέροις ὁμοίως ἤχθετο, τοῖς μὲν ὡς θωπεύουσι, τοῖς δὲ ὡς καταφρονοῦσι. νίκας δὲ ψευδεῖς προσποιούμενος, ὕπατος μὲν ἐπ' ἔτη δέκα, τιμητὴς δὲ διὰ βίου κεχειροτόνητο.

Πολλοὶ δὲ τῶν ὑποτελῶν Ῥωμαίοις ἀφίσταντο, χρήματα βιαίως πρασσόμενοι, ὡς καὶ οἱ Νασαμῶνες. τούς τε γὰρ τῶν χρημάτων πράκτορας ἔφθειραν, καὶ τὸν Νουμιδίας ἄρχοντα Φλάκκον ἐπελθόντα σφίσιν ἥττησαν οὕτως ὡς πορθῆσαι καὶ τὸ στρατόπεδον. εὑρόντες δὲ ἐν αὐτῷ τἆλλά τε ἐπιτήδεια καὶ οἶνον, D ἐμπλησθέντες ὕπνωσαν. καὶ γνοὺς ὁ Φλάκκος τοῦτο ἐπέθετο αὐτοῖς καὶ πάντας ἀπώλεσε καὶ τοὺς ἀπομάχους διέφθειρεν ἅπαντας. ἐφ' ᾧ ὁ Δομετιανὸς ἐπαρθεὶς εἶπε πρὸς τὴν βουλὴν ὅτι "Νασαμῶνας ἐκώλυσα εἶναι." ἤδη γὰρ καὶ θεὸς ἠξίου νομίζεσθαι, καὶ δεσπότης καλούμενος καὶ θεὸς ὑπερηγάλλετο. ταῦτα

5 λαμβάνοντος AB, λαμβάνοντας PW. 13 Πολλοὶ δὲ — 21 ἐκώλυσα εἶναι om Dio exc. 19 ἀπτομάχους C. "ἀπομάχους mss. Reg. et Colb." Ducangius. 21 ἤδη γὰρ — p. 501 v. 1 ἐγράφετο partim om Dio exc.

In Galliam profectus et trans Rhenum agros eorum cum quibus pax intercedebat populatus, quasi re praeclare gesta superbiebat, aucto militibus stipendio ob victoriam scilicet. nam cum eis septuagenae quinae drachmae solverentur, centenas dari iussit. cuius largitionis cum paenituisset, stipendiis non imminutis sed numero militum contracto, utraque re rei publicae multum incommodavit, quod nec satis erant qui eam defenderent, et magna stipendia accipiebant. eos a quibus observabatur et a quibus negligebatur ex aequo oderat, alteros ut adulatores, alteros ut contemptores. falsis victoriis iactandis consulatum in decennium, censuram per omnem aetatem accepit.

Multi provinciales ob violentas exactiones defecerunt, ut Nasamones: qui et quaestores occiderunt, et Numidiae praetorem Flaccum ita vicerunt ut castris eius potirentur. in quibus cum praeter alia cibaria vini quoque copiam repperissent, inebriati obdormiverunt. quo Flaccus cognito eos aggressus internecione delevit, ac ne imbelli quidem aetati pepercit. quo successu elatus Domitianus ad senatum dixit, se Nasamonibus vita interdixisse. iam enim deum se perhiberi volebat, et deum

οὐ μόνον ἐλέγετο ἀλλὰ καὶ ἐγράφετο. ἐν δὲ θέᾳ ὑετοῦ πολλοῦ καὶ χειμῶνος σφοδροῦ ἐξαίφνης γενομένου οὐδένα εἴασεν ἐκ τῆς θέας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλ᾽ αὐτὸς μανδύας ἀλλασσόμενος ἐκείνοις οὐδὲν μεταμφιάσασθαι παρεχώρησε· κἀντεῦθεν πολλοὶ νοσήσαντες ἐτελεύτησαν. τοὺς δ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ κολασθέντας οὐκ ἄν τις ἐξαριθμήσασθαι δύναιτο. συχνοὶ δὲ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν πλουσίων ἐπὶ μοιχείᾳ ἐκολάσθησαν· ὧν ἔνιαι καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ P I 581 ἐμοιχεύθησαν. καὶ ἄλλαις δ᾽ αἰτίαις πολλοὶ καὶ ἐζημιώθησαν καὶ ἀπέθανον. γυνὴ γάρ τις ὅτι ἐναντίον εἰκόνος αὐτοῦ ἀπεδύσατο ἐφονεύθη, καὶ ἕτερος ὡς ἀστρολόγοις ὡμιληκώς. Μέτιον δέ τινα, ὃν ἡ φήμη μοναρχῆσαι μέλλειν ἐκήρυττεν, ἐξορίσας ἐφόνευσεν, ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι ἐν τοῖς τοῦ κοιτῶνος τοίχοις εἶχε γεγραμμένην τὴν οἰκουμένην. καὶ σοφιστήν τινα, ὅτι ἀσκῶν μελέτην κατὰ τυράννων συνεγράψατο, θανάτῳ ἐκόλασε. πολλοὶ δὲ καὶ ὡς φιλοσοφοῦντες διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξηλάθησαν. B

Τοιαῦτα δὲ πράττων ἐπεβουλεύθη παρά τε Παρθενίου καὶ Σιγήρου τῶν προκοίτων αὐτοῦ, καὶ Ἐντέλλου τοῦ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέποντος, καὶ Στεφάνου ἀπελευθέρου. τὴν δ᾽ ἐπιβουλὴν οὔτε ἡ γυνὴ αὐτοῦ Δομιτία ἠγνόησεν, οὔτε ὁ ἔπαρχος Νωρβανός, οὔτε ὁ συνάρχων Πετρώνιος. ἥ τε γὰρ Δομιτία ὑπ᾽

5 ἐξαριθμήσασθαι οὐκ ἄν τις δυνήσαιτο A. 6 συχνοὶ δὲ — 9 ἀπέθανον om Dio exc. 6 καὶ prius om A. 10 καὶ ἕτερος — ὡμιληκώς om Dio exc. ἀστρολόγος C. 14 κατὰ τυράννων μελέτην τινὰ συνεγράψατο A: Xiphilinus κατὰ τυράννων εἶπέ τι. 16 παρά] διά B. 19 νωρβανός A Xiphilinus, Νορβανὸς PW.

ac dominum nominari summopere laetabatur. atque haec non tantum dicebantur, sed etiam pingebantur. cum in spectaculo magna pluvia et tempestas subito erupisset, neminem discedere aut alias vestes induere passus, ipse penulas subinde mutavit: unde multi laesa valetudine perierunt. eos quos suppliciis affecit nemo numerare queat: ac inter caeteros ob adulterii crimen multi locupletes et viri et mulieres, quarum aliquas ipse constuprarat, poenas dederunt. sunt et aliis de causis multi et multati et interfecti. nam mulier quaedam quod se ante illius statuam exuisset occisa est, alius ut cum astrologis collocutus. Metium quendam, quem rerum potiturum esse fama erat, relegatum occidit, per eam causam, quod orbem terrarum in cubiculi sui parietibus pictum haberet. rhetorem quendam, quod exercendi ingenii causa contra tyrannos declamasset, capite multavit. multi ob philosophiae studium perierunt, pulsis reliquis.

Ad hunc modum grassanti insidiae structae sunt a Parthenio et Sigero cubiculi custodibus, et ab Entello qui a libellis erat rei publicae, et a Stephano liberto. earum insidiarum et Domitia uxor, et Norbanus praefectus, et collega Petronius conscii fuerunt. nam Domitia, quae se

αὐτοῦ μισουμένη ἐδεδίει μὴ ἀποθάνῃ, καὶ οἱ ἄλλοι οὐκέτ' αὐτὸν ἐφίλουν. λέγεται δὲ ὅτι πάντας ἅμα αὐτοὺς ὁ Δομετιανὸς ὑποπτεύων ἀποκτεῖναι ἐμελέτα, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπογραψάμενος C ἐν τῇ κλίνῃ ὑπέθετο ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον· καί τι παιδίον τὴν ἀπογραφὴν ἀφελόμενον ἔφερε, μὴ εἰδὸς τί φέρει. ἐντυχοῦσα δὲ ἡ Δομιτία αὐτῷ, καὶ ἀναγνοῦσα τὰ γεγραμμένα, κἀκείνοις ἐμήνυσε· κἀκ τούτου συνετάχυναν τὴν ἐπιβουλήν.

Καὶ πολλὰ δὲ σημεῖα ἐγένοντό οἱ οὐκ αἴσια. Λαργῖνος δέ τις Πρόκλος, ἐν Γερμανίᾳ προειπὼν ὅτι κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν τελευτήσει ὁ Δομετιανός, ἐπέμφθη διὰ τοῦτο συσχεθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔφη καὶ τότε οὕτω γενήσεσθαι. καταδικασθεὶς δὲ θανεῖν ἀνεβλήθη, ὅπως μετὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἔφη ἀποθανεῖσθαι μέλλειν τὸν Δομετιανὸν φονευθῇ· σφαγέντος D δὲ τοῦ Δομετιανοῦ κατ' ἐκείνην, ἐσώθη. ἕτερος δέ τις εἰπὼν αὐτῷ ὁπότε καὶ ὅπως φθαρήσεται, ἠρωτήθη ὁποίῳ καὶ αὐτὸς τρόπῳ θανεῖται· καὶ φήσας ὡς ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ζῶν κατεκρίθη καυθῆναι, καὶ τῷ πυρὶ προσερρίφη. ὑετοῦ δὲ καταρραγέντος πολλοῦ ἡ μὲν πυρὰ ἐσβέσθη, ἐκεῖνον δὲ ὀπίσω τὼ χεῖρε δεδεμένον καὶ ἐπικείμενον αὐτῇ κύνες εὑρόντες διεσπάραξαν.

Τῷ δὲ Δομετιανῷ τὸ μεσημβρινὸν ἀναπαυομένῳ τὸν Στέφανον ὡς τῶν ἄλλων ἐρρωμενέστερον εἰσέπεμψεν ὁ Παρθένιος.

10 τελευτήσῃ A. 19 χέρε BC.

invisam illi esse sciret, caedem metuebat, caeteris non amplius eum diligentibus. fertur autem eos omnes ob suspicionem occidere in animo habuisse, eorumque nomina pugillaribus inscripta sub cervicali suo posuisse. eam descriptionem pusio quidam abstulit, quid ferret ignarus: qua Domitia forte fortuna lecta et caeteris indicata effecit ut insidiae maturarentur.

Interitus ei multis signis est praenuntiatus. nam Proclus quidam Larginus, quod in Germania praedixerat certo die Domitianum obiturum esse, comprehensus, eaque de causa Romam missus et ab ipso rogatus, idem affirmavit: et capitis damnatus, et asservatus ut post eum diem quo Domitianum periturum esse dixerat occideretur, eo die illo interfecto evasit. alius, qui ei tempus et modum interitus praedixerat, interrogatus ab eo quo ipse mortis genere obiturus esset, respondit se a canibus esse lacerandum. damnatus igitur ut vivus cremaretur et in ignem coniectus est. sed ingenti pluvia rogo exstincto ille revinctis post tergum manibus a canibus est discerptus.

Caeterum Parthenius Stephanum ut robustiorem contra Domitianum meridiantem misit; qui ictu, sed non letali, prostrato incubuit,

καὶ ἐπλήγη μὲν ὁ Δομετιανός, οὐ μὴν καιρίαν, ἀλλὰ καταβλη-
θεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔκειτο· εἶτ' αὖθις ὑπ' ἐκείνου καὶ ἑτέρων προσ- W II 198
κατειργάσθη. καὶ ὁ μὲν οὕτω κατεσφάγη, καὶ ὁ Στέφανος δὲ
προσαπώλετο, συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν οὐ μετεσχηκότων P I 582
τῆς συνωμοσίας. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Τυανεύς (φιλόσοφος δὲ οὗτος
ἦν Πυθαγορικός, γόης δὲ μάλιστα) ἐν Ἐφέσῳ τότε διάγων καὶ
τῷ πλήθει διαλεγόμενος κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Δομετιανὸς
ἀνῃρεῖτο, ὡς ὕστερον ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν γενομένων ἠκριβώθη,
ἐπί τινα ὥραν ἐνεὸς ἔστη, εἶτα ἐξεβόησεν "εὖγε Στέφανε, καλῶς
Στέφανε, παῖε τὸν ἀλιτήριον· ἔπληξας, ἔτρωσας, ἀπέκτεινας."
τοῦτο δὲ καὶ ὁ Φιλόστρατος τὸν τοῦ Ἀπολλωνίου βίον συγγεγρα-
φὼς οὕτως ἀνέγραψεν.

Ἔζησε δὲ Δομετιανὸς ἔτη πρὸς τέσσαρσι τεσσαράκοντα καὶ
μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας ἓξ καὶ εἴκοσιν, ἐμονάρχησε δ' ἐνιαυτοὺς B
πεντεκαίδεκα καὶ ἡμέρας πέντε.

Τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ μοναρχίας ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν ἀπόστολον ἀρχιερεὺς γεγονὼς ἐτελεύτησε, καὶ Ἀβίλιος αὐτὸν διεδέξατο, δεύτερος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας γενόμενος. τῷ δωδεκάτῳ δ' ἔτει τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τελευτήσαντος Ἀνεγκλήτου Κλήμης τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥώμης παρέλαβε, τρίτος ταύτης χρηματίσας ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν Εὐσέβιον.

2 *προσκατειργάσθη* ABCW, *προκατειργάσθη* P. 5 *ἦν οὗτος* A. 9 *ἐπί τινα — ἔστη* et 11 *τοῦτο δὲ* — 12 *ἀνέγραφεν* om Dio exc. 9 *ἐννεὸς* A. 11 *Φιλόστρατος*] de vita Apollonii Tyanei lib. 8 c. 10. 13 *τετράσι* A. 14 *δὲ* A. *ἐνιαυτοὺς* om A. 16 *μοναρχίας*] *βασιλείας* A. 17 *ὁ πρῶτος Ἀννιανός*, omissis *μετὰ Μάρκον τὸν ἀπόστολον*, Eusebius. 19 *δ'* om AC. 22 *Εὐσέβιον*] Hist. eccl. lib. 3 cap. 15 (et 21).

donec aliis adiutantibus tyrannum plane confecit. occiso Domitiano Stephanus etiam concursu eorum qui coniurationis expertes erant periit. Apollonius vero Tyaneus, Pythagoricus philosophus et magus insignis, tum Ephesi ad populum verba faciens ea hora qua Domitianus caedebatur, ut post ex iis quae utrobique acciderunt certo compertum est, cum aliquamdiu attonitus stetisset, tandem exclamavit "euge Stephane, recte Stephane, feri sceleratum: percussisti, vulnerasti, occidisti." hoc et Philostratus in Apollonii vita refert.

Vixit Domitianus annos quadraginta quattuor, menses decem, dies sex et viginti: imperavit annos quindecim et dies quinque.

Quarto anno imperii eius Alexandrinae ecclesiae primo post Marcum apostolum pontifici defuncto Avilius successit, secundus Alexandriae pontifex. duodecimo anno principatus eius defuncto Anacleto Clemens pontificatum Romanum suscepit, tertius, Eusebio auctore, urbis episcopus.

Οὗτος ὁ ἔχθιστος αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν Νέρωνα αὖθις τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν ἀνεκίνησε, τῆς ἐκείνου θεομαχίας διάδοχος γεγονώς· ὃς καὶ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάν- C νην ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ διὰ τὸ κήρυγμα περιώρισε, καὶ τοὺς ἀπογόνους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προσέταξε. ταῦθ' ἱστορῶν ὁ Εὐσέβιος τὸν Ἡγήσιππον παράγει λέγοντα οὕτως. "ἔτι δὲ περιῆσαν υἱωνοὶ Ἰούδα τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου, οὓς τινες προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβίδ. τούτους πρὸς αὐτὸν ἀχθέντας ὁ Δομετιανὸς ἤρετο εἰ ἐκ Δαβίδ εἰσι· καὶ κατέθεντο. προσεπήρετο οὖν πόσας κέκτηνται κτήσεις καὶ πόσων εὐποροῦσι χρημάτων· οἱ δ' ἔφασαν ἐνναχισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίοις ἔχειν ἀλλ' ἐν δια- D τιμήσει γῆς, ἐξ ἧς αὐτούς τε διατρέφεσθαι αὐτουργοῦντας καὶ τοὺς φόρους εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτουργίας μαρτύριον. ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὁποία τις εἴη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος φανησομένην. ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν."

Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γεγονὼς βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ζωήν, ὡς

1 τὸν prius om A. 2 τῶν Χριστιανῶν] χριστιανὸν A. ἀνεκαίνισε A: Eusebius ἀνεκίνει. 5 Εὐσέβιος] Hist. eccl. lib. 3 cap. 19. 20. 18 τοῦ αἰῶνος A Eusebius, τῶν αἰώνων PW. 20 ἔπαυσεν] ἀφῆκεν A. 21 ὡς εἴθε καὶ πρὸ τῆς μοναρχίας om A.

Hic odiosissimus imperator persecutionem Christianorum post Neronem redintegravit, illius in oppugnando numine audaciam imitatus; et Ioannem apostolum eundemque evangelistam ob praeconium in insulam Patmon relegavit, Davidisque posteros tolli iussit. quam rem Eusebius Hegesippi verbis ad hunc exponit modum. "adhuc superstites erant nepotes Iudae, qui frater domini secundum carnem dicitur: quos ut Davidis posteros quidam detulerunt. eos Domitianus ad se adductos percontatus est an Davidici essent. illis affirmantibus interrogare perrexit quot fundos possiderent et quantum pecuniae haberent. cui illi responderunt, novem milia denariorum tantum se habere, eaque non in pecunia sed in aestimatione fundorum, unde et ipsi labore suarum manuum victitarent et tributa penderent: et manuum callos pro laboris argumento ostenderunt. interrogati etiam de Christi regno, cuiusmodi id esset et ubi et quando revelandum, id non esse mundanum dixerunt neque terrenum, sed caeleste et in consummatione saeculorum revelandum. his auditis Domitianus eos ob vilitatem contempsit et liberos dimisit, et persecutionem edicto inhibuit."

Hic igitur ut pessimus fuit, ita vitam violenter abrupit: quod

εἴθε καὶ πρὸ τῆς μοναρχίας, (20) *ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν*
μετήνεκτο, ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπιεικέστατον. οἱ γὰρ
τῷ Δομετιανῷ ἐπιβουλεύοντες οὐ πρότερον ἔργου ἥψαντο πρὶν P I 583
τὸν διαδεξόμενον τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσαντο. ἦλθον οὖν ἐπὶ
τὸν Νερούαν· ὃς ἀστρολόγων ὅτι μοναρχήσει φησάντων μικροῦ
διώλετο ἄν. ὁ γὰρ Δομετιανὸς πάντων τῶν πρώτων τάς τε ἡμέ-
ρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεγέννηντο διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κἀκ
τούτου τῶν ἐλπιζομένων ἔν τινι δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε.
καὶ τοῦτον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μή τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν
ἔφη ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ ὄντως τοῦτ'
ἔσεσθαι, οὐκ ἠθέλησε κἀκεῖνον πεφονευκέναι, ὡς πάντως μετὰ
μικρὸν τεθνηξόμενον. διὰ ταῦτα γοῦν ῥᾷον ἔπεισαν αὐτὸν συν- B
θέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας καταδοχῇ. καὶ φθαρέντος τοῦ Δομε-
τιανοῦ εὐθὺς αὐτὸς τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο. καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου W II 199
ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελθεῖν ἐφῆκε καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαβεῖν.
ἡ δέ γε σύγκλητος καθαιρεθῆναι τὰς Δομετιανοῦ τιμὰς ἐψη-
φίσατο.

Τότε τοίνυν καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πάτμῳ ὑπερορίας λόγος ἔχει ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν Ἔφεσον.

2 καὶ prius om A. 5 ὅτι μοναρχήσει φησάντων om Dio exc. 8 ἐλπιζομένων om A. 10 πιστεύσας — 12 τεθνηξόμενον om Dio exc. 13 καὶ φθαρέντος — 17 ἐψηφίσατο] horum plurima om Dio exc. 14 τοῖς ἐξ ἐκείνου ἐλαθεῖσι A. 19 τῇ om C.

Fontes. *Cap.* 20. *Dionis Historiae Romanae lib.* 67 *c.* 15 *et lib.* 68 *c.* 1 — *c.* 4, *quorum nonnulla Xiphilinus praetermisit. indidem fortasse petita sunt quae ex Philostrati Vitis sophistarum* (*II* 1, *pag.* 547 548 *ed. Olear.*) *Zonaras attulit. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 3 *c.* 21 — *c.* 23.

utinam ante susceptum imperium factum esset: (20) regnum autem ad Nervam transiit, virum et nobilissimum et moderatissimum. qui enim Domitiano insidiabantur, id facinus non prius aggressi quam certum successorem nacti essent, principatum Nervae detulerunt: qui ob praedictum ab astrologis imperium paene periisset. Domitianus enim omnium principum nataliciis diebus et horis indagatis, ea quoque de causa non paucos, qui potentes fore putabantur, sustulit. occidisset et hunc, nisi astrologus quidam illi bene cupiens eum intra paucos dies decessurum dixisset. quod cum verum esse crederet, caede eius ut iamiam morituri abstinuit. Nerva autem ob eam praedictionem facilius persuaderi sibi passus est ut Domitiano interfecto statim susciperet imperium. cuius prima cura fuit ut ab illo actos in exsilium decreto revocaret, bonis etiam restitutis. patres vero conscripti honores Domitiano decretos senatusconsulto abrogarunt.

Tum etiam magnus apostolus Ioannes e Patmico exsilio Ephesum rediisse fertur.

Ἦν δὲ ὁ Νερούας φιλοδίκαιος καὶ χρημάτων οὐχ ἡττητο. ἐκείνου γὰρ μοναρχοῦντος Ἀττικὸς ὁ τοῦ σοφιστοῦ Ἡρώδου πατήρ, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν ἀνεγράψατο, θη- C σαυροῦ τι εὗρεν ἐπὶ τῆς οἰκίας χρῆμα ἀμύθητον. καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε τῷ Νερούᾳ ὡς "θησαυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὑρέθη μοι· τί οὖν κελεύεις περὶ αὐτοῦ;" καὶ ὃς ἀντέγραψε "χρῶ τῷ εὑρήματι." ὁ δ' ἔτι εὐλαβηθεὶς ἔγραψεν αὖθις "ἀλλ' ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὑρεθέν." καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτο "καὶ καταχρῶ" ἀντεπέστειλε.

Τούτου βασιλεύοντος ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀβίλιος μετήλλαξε τὴν ζωήν, καὶ Κέρδων τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας προέστη. τῆς δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας Ἰγνάτιος τότε ὁ θεοφόρος προΐστατο, δεύτερος καὶ οὗτος ἐπίσκοπος ἐκεῖ μετὰ Εὐόδιον D γνωριζόμενος. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν ἐκκλησίας Συμεὼν ἐξηγεῖτο, δεύτερος καὶ οὗτος μετὰ τὸν συγγενῆ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου λεγόμενον τὴν ἐπισκοπὴν λελογχώς.

Παρὰ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος αἱ μονομαχίαι καὶ ἡ τούτων θέα ἀπηγορεύθησαν. ἔπραττε δὲ οὐδὲν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων τῶν τῆς βουλῆς. οὗτος ἐνομοθέτησε καὶ τὸ μή τινα τὰ παιδογόνα μόρια παρὰ Ῥωμαίοις ἐκτέμνεσθαι, μήτε μὴν ἄγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφιδῆν. φωράσας δὲ τὸν Καλπούρνιον Κράσσον

3 Φιλόστρατος] in Vitis sophistarum II 1, pag. 547 548 ed. Olear. 6 εὑρέματι A. 10 Ἀλεξανδρείας] τῆς ἀλεξανδρείας B. 22 καλπουρῖνον κράσον ABC.

Nerva et iustitiae amans et alienus ab avaritia fuit. nam cum Atticus Herodis rhetoris pater, ut Philostratus in Vitis sophistarum refert, domi suae ingentem thesaurum repperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetur timens Nervae scripsit "thesaurus a me inventus est: quid ergo iubes?" ei rescripsit Nerva "utere invento." cum ille nondum securus denuo scripsisset "at condicionem meam inventum superat", respondit imperator "etiam abutere."

Hoc imperante secundus Alexandrinus episcopus Avilius diem suum obiit et Cerdo eius ecclesiae gubernationem suscepit. Antiochenae ecclesiae Ignatius tum praefuit, vir deo plenus, secundus et ipse eius loci episcopus post Euodium. similiter Hierosolymitanae quoque fidelium ecclesiae Symeon praefuit, alter et hic a cognato Iacobo, qui frater domini dicitur, episcopatum sortitus.

Hic imperator ludos gladiatorios horumque spectacula interdixit. nihil egit nisi de sententia principum senatorum. legem tulit ne quis in Romano imperio castretur, neve fratrum aut sororum filias ducere liceat. cum a Calpurnio Crasso et aliis insidias sibi fieri deprehendisset, eis in

καὶ ἄλλους ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἔν τινι θέᾳ πλησίον αὐτοῦ καθίσας P I 584
αὐτοὺς μήπω γνόντας ὅτι πεφώρανται, ξίφη αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἵνα τάχα ἴδοιεν αὐτὰ εἰ εὖ ἐξείργασταί τε καὶ τέθηκται· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα γνοῖεν ὡς καταπεφρόνηταί οἱ ὁ θάνατος. ἔλεγε δὲ ὅτι "οὕτως ἦρξα ὥστε δύνασθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι." διὰ δὲ τρόπων χρηστότητα καὶ γῆρας βαθὺ καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐξεβόησεν "ἀγαθῇ τύχῃ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, Μάρκον Οὔλπιον Νερούαν Τραϊανὸν εἰσποιοῦμαι." εἶτα καὶ Καίσαρα ἀνεῖπεν αὐτόν, καὶ αὐτοχείρως ἐπέστειλε τῷ ἀνδρὶ τῆς Γερμανίας ἄρχοντι τότε

"τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν."

ἄρξας οὖν ὁ Νερούας ἐφ' ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ μηνῶν τετρακτύν, B
μετήλλαξε τὴν ζωὴν νοσήσας, καὶ αὐτοκράτορα τὸν Τραϊανὸν προβαλόμενος.

21. Τραϊανὸς δὲ τὸ γένος εἷλκεν ἐξ Ἰβηρίας, δεύτερον ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἔτος ἄγων ἀπὸ γενέσεως ὅτε τῆς αὐταρχίας τετύχηκεν, ὥστ' ἐν ἀκμῇ αὐτὸν εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε θράσους ὑπὸ νεότητος πίμπλασθαι μήθ' ὑπὸ γήρους ἀμβλύνεσθαι. ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθούς, καὶ εὖ πρὸς πάν-

6 τρόπων χρηστότητα om Dio exc. 9 εἰσποιοῦμαι τραϊανόν C. καὶ om A. 12 τίσειαν] Iliadis *Α* 42. 13 ὁ add A. dies novem add Xiphilinus. 15 προβαλλόμενος PW. 17 ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἔτος ἄγων AB, ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ PW. 19 μήτ' ὑπὸ PW. 20 γήρως Xiphilinus.

FONTES. *Cap.* 21. *Dionis Historiae Romanae lib.* 68 *c.* 4 — *c.* 23, *unde sumpta videntur etiam Appiani verba, quamvis apud Xiphilinum non legantur.*

spectaculo quodam proxime se collocatis enses in manus tradidit, ignaris adhuc indicii, ut viderent scilicet an affabre facti atque acuti essent; cum revera innueret mortem a se contemni. aiebat autem se ita imperasse, ut etiam deposito imperio vitam privatam tuto posset agere. sed cum ob morum lenitatem et aetatem contemneretur, Capitolio conscenso exclamavit "quod felix faustumque sit senatui populoque, M. Ulpium Nervam Traianum adopto." dein Caesarem quoque eum appellavit, eique Germaniam tum obtinenti sua manu scripsit

"sentiat ob lacrimas nostras tua spicula Graius."

obiit ex morbo, cum imperavisset annum unum et menses quattuor, Traiano imperatore designato.

21. Traianus genus ex Hispania ducens anno aetatis secundo et quadragesimo imperium adeptus est, in ipso animi corporisque vigore, et a iuvenili audacia et a senili socordia alienus. bonis honorem habebat: bene affectus erga omnes neminem timebat, neminem oderat: dela-

τας διατιθέμενος οὔτ' ἐδεδοίκει τινὰς οὔτε μὴν ἀπηχθάνετο, οὔτε προσεῖχε τοῖς διαβάλλουσιν, οὔτ' ἦν ὀξύρροπος πρὸς ὀργήν, τῶν
C τε χρημάτων τῶν ἀλλοτρίων ἴσα καὶ φόνων τῶν ἀδίκων ἀπείχετο. καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων γενόμενος καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι καὶ ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἐδαπάνα πολλά. καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἱππόδρομον φθαρέντα ἀνήγειρε μείζω τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ ὅτι ἐξαρκοῦντα τῷ τῶν Ῥωμαίων δήμῳ ἐποίησε. καὶ μᾶλλον ἔχαιρε φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς ἤθελεν εἶναι τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς πολεμίοις δὲ φοβερός. τῆς μὲν οὖν ἐν λόγοις παιδείας οὐ μετέσχηκε, τὸ δ' ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο καὶ εἰργάζετο. οἴνου δ' ἡττώμενος
W II 200 νήφων ἦν, καὶ ἐπτοημένος περὶ μειράκια οὐδένα ἐλύπησε. φιλο-
D πόλεμος δὲ γεγονὼς καὶ πλεῖστα κατωρθωκὼς οὐκ εἴα τοὺς στρατιώτας ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτῶν ἦρχεν. ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνα.

Ἐστράτευσε μέντοι ἐπὶ Δάκας, ἢ Δακοὺς κατὰ Ἴωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησί, μήτε χρήματα ἃ ἐπετείως ἐλάμβανον διδόναι αὐτοῖς ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράξασθαι τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἱμειρόμενος. πυθόμενος οὖν ὁ Δεκέβαλος, ὃς Δακῶν ἦρχε, τὴν τοῦ Τραϊανοῦ κατὰ τοῦ ἔθνους ὁρμήν, ἔδεισεν, εἰδὼς τὸν ἄνδρα στρατηγικώτατον. καὶ πολέμου συρραγέντος σφίσι πολλοὺς μὲν

2 οὔτ' ἦν ὀξύρροπος πρὸς ὀργήν] καὶ ὀργῇ ἥκιστα ἐδουλοῦτο Dio in Bekkeri Anecd. 134, 20: et sic Xiphilinus. 4 ἐν om B. 6 τε om A. 17 εἰκοστῷ τρίτῳ] inscripto Δακική. cf. Photii Biblioth. p. 16 a 22 ed. Bekkeri. 20 ἦρχε δακῶν AB. τοῦ om A.

tores contemnebat, non proclivis erat ad iracundiam: aliena pecunia aeque ac caedibus iniustis abstinebat: quamvis magno animo magnoque ingenio praeditus in vias portus operaque publica magnos sumptus faceret. cum circum equestrem collapsum instaurasset, maioremque et pulchriorem fecisset, inscripsit se fecisse tantum ut populus Romanus satis spatii haberet. magis gavisus est se amari quam honorari: subditis carus, hostibus terribilis esse voluit. quamvis disciplina litterarum eruditus non esset, rem ipsam tamen et novit et exercuit. vini fuit avidior, sed citra ebrietatem: puerorum magnus amator, sed citra cuiusquam molestiam. cum vir bellicosus esset et res magnas gessisset, ea disciplina milites continebat, ut eos efferri animis non pateretur. uxorem Plotinam habuit.

Bello aggressus est Dacas, seu Dacos secundum Iones, ut Appianus ait vigesimo tertio Romanae historiae libro; quod et annua tributa pendere recusabat, et eorum facta ulcisci cupiebat. cuius adventum Decebalus gentis eius princeps timuit, non ignarus Traianum virum esse

τῶν πολεμίων ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐ μείους δὲ καὶ αὐτῶν P I 585 ἐτραυματίσθησαν. τοσοῦτοι δ' ἦσαν οἱ τραυματίαι, ὡς ἐπιλιπόντων τῶν ἐπιδέσμων μηδὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος φείσασθαι τὸν Τραϊανόν. ἐπεὶ δὲ τά τε ἄκρα, δυσχερῶς μέν, κατέλαβε δέ, καὶ πέλας τῶν βασιλείων ἦλθεν αὐτῶν, πρέσβεις ὁ Δεκέβαλος πέπομφε, συντιθέμενος τά τε ὅπλα καὶ τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς μηχανοποιοὺς παραδοῦναι, καὶ ἅπαν ἕτερον ὃ ἂν ἀπαιτοῖτο ποιῆσαι· καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐλθὼν ἐς οὖδας κατακλιθεὶς αὐτῷ προσεκύνησεν. εἶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τραϊανὸς ἀναζεύξας καὶ τοὺς τοῦ Δεκεβάλου πρέσβεις ἐπήγετο. οἵπερ εἰσαχθέντες εἰς τὸ συνέδριον, τὰ ὅπλα ἀποθέμενοι καὶ τὰς χεῖρας συνάψαντες ἐν B αἰχμαλώτων σχήματι, πολλά τε εἶπον καὶ ἱκέτευσαν· καὶ οὕτω σπονδῶν τυχόντες αὖθις τὰ ὅπλα ἀπέλαβον. Τραϊανὸς δὲ καὶ ἐθριάμβευσε καὶ Δακικὸς ὠνομάσθη. οὐχ ὡς ἀρήϊος δὲ τῶν ἄλλων ἠμέλει ἢ ἧττον ἐδίκαζεν, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ καὶ πολλάκις ἐπὶ βήματος ἔκρινεν.

Ὡς δὲ ἀπηγγέλλετο αὐτῷ ὁ Δεκέβαλος αὖθις νεωτερίζων καὶ ταῖς συνθήκαις οὐκ ἐμμένων, αὐτὸς καὶ πάλιν πρὸς ἐκεῖνον ἐστράτευσε. καὶ ὁ Δεκέβαλος ἡττώμενος ἰσχύϊ, δόλῳ αὐτοῦ περιγενέσθαι διεμελέτησε. καὶ εἰδὼς εὐπρόσιτον ὄντα Τραϊανόν, καὶ τὸν βουλόμενον εἰς ὁμιλίαν δεχόμενον, ψευδαυτομόλους ἀπέστειλεν, ἵν' εἰ δυνηθεῖεν αὐτὸν διαχρήσαιντο. εἷς δ' ἐκείνων ὑπ- C

1 αὐτῶν καὶ A. 2 ἐτραυμάτισαν C. 6 τά τε ὅπλα om C.
11 τὰ ὅπλα] καὶ τὰ ὅπλα τε A. 12 οὕτως PW. 15 ἧττων PW.
17 αὐτῷ add AB. αὖθις om C.

rei bellicae peritissimum. pugna commissa Romani multos hostes occiderunt, nec pauciores ex ipsis vulnerati sunt: quorum tanta multitudo fuit, ut cum fasciae deessent, Traianus ne suae quidem vesti pepercerit. cum summis cacuminibus magno labore occupatis ipsi regiae appropinquaret, Decebalus per legatos pollicitus se arma machinas et fabros tradituram, et quicquid praeterea a se postularetur facturum, ipse ad imperatorem venit eumque humi prostratus adoravit. deinde Traianus in Italiam reversus legatos Decebali secum adduxit: qui in senatum introducti, positis armis, manibusque captivorum instar coniunctis, multis verbis supplicarunt, et pace impetrata arma receperunt. Traianus triumpho acto Dacicus cognominatus est. neque vero propter rei militaris studium caetera neglexit, sed multis in locis et saepe ius pro tribunali dixit.

Cum Decebalus pactis et conventis violatis res novas moliri nuntiaretur, ipse denuo contra illum duxit exercitum: qui quia viribus impar erat, dolo imperatorem vincere studebat. quem cum accessu esse facilem et quemvis ad colloquium admittere sciret, transfugas subornavit qui eum, si possent, occiderent. sed unus eorum ob suspicionem com-

ϭπτευθεὶς συνελήφθη, καὶ ἐτασθεὶς ἐξέφηνε τὸ ἀπόρρητον. γεφυρώσας δὲ τὸν Ἴστρον ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἔργον τοῦτο διαπραξάμενος μήτε θαυμασθῆναι ἀξίως μήτ' ἐξηγηθῆναι δυνάμενον, διὰ τῆς γεφύρας τε ταύτης τὸν ποταμὸν περαιωθείς, μόλις μὲν καὶ κινδυνωδῶς ἐκράτησε τῶν Δακῶν, ἐκράτησε δ' οὖν. καὶ ὁ Δεκέβαλος ἀπογνοὺς διεχειρίσατο ἑαυτόν. κἀντεῦθεν τὸ ἔθνος τὸ τῶν Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν Ῥωμαίοις ὑπήκοος γέγονε. καὶ τοὺς θησαυροὺς δ' εὗρε τοὺς Δεκεβάλου, καίτοι δυσχεροῦς οὔσης τῆς τούτων εὑρέσεως. ποταμὸν γάρ, ὃς τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ παρέρ-
D *ρει, μετοχετεύσας ὁ βάρβαρος, τὴν γῆν ἐφ' ἧς διῄει τὸ ὕδωρ ὤρυξεν εἰς βάθος πολύ, καὶ πλεῖστον μὲν χρυσόν, πλείω δὲ ἄργυρον, καὶ ἄλλα τῶν τιμίων ὅσα μὴ πέφυκεν ἐξ ὑγρότητος φθείρεσθαι, καταθέμενος τῷ ὀρύγματι, πλαξί τε κατέστρωσε τὴν ἐκεῖ γῆν καὶ χοῦν ταύταις ἐπήνεγκε, καὶ οὕτως αὖθις τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρώτην μετέστρεψε δίοδον· καὶ ἐς σπήλαιον δὲ πολλὰ ἐναπέθετο. ταῦτα δ' ἐποίει μή τινος ἄλλου παρόντος ἢ αἰχμαλώτων οἳ περὶ ταῦτα ἐπόνουν· καὶ μετὰ τὴν κατάκρυψιν τοὺς αἰχμαλώτους ἐκτίννυεν, ἵνα μὴ ἔκφορα τὰ παρ' αὐτῶν γεγονότα ποιήσωσιν. εἷς δέ τις ἑταῖρος τοῦ Δεκεβάλου συνειδὼς τὰ τεθησαυρισμένα, ὑπέδειξεν αὐτά.*

P I 586 *Τὸν δὲ Λικίνιον Σούραν πλούσιον ἄνδρα φιλῶν, καὶ ὑπ' ἐκείνου φιλούμενος, διαβαλόντων τινῶν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ, ἄκλητος πρὸς ἐκεῖνον ἐπὶ δεῖπνον ἀπῆλθε, καὶ*

8 *τῆς τούτων οὔσης* B. 10 *ἐφ' οἷς* B. 12 *τῶν* om B. *καταφθείρεσθαι* C. 15 *πρώτην* ABCW, *πρώην* P. 17 *ἐπήνουν* C. 18 *ἐκτίννυεν*] *ἀπέκτεινεν* A. 21 *λικίνιον* B. *σοῦραν* A, *Σούῤῥαν* P, *σούῤῥαν* BCW.

prehensus in quaestionibus arcanum effatus est. imperator autem ponte per Istrum facto, quod opus omnem admirationem et commemorationem superat, traductoque exercitu, vix ille quidem et cum periculo, sed vicit tamen Dacos. Decebalus prae desperatione se ipse interfecit. ex eoque gens Dacorum eorumque provincia Romanis parere coepit. repperit et thesauros Decebali, quamvis difficilis eorum esset inventio. barbarus enim fluvio, qui regiam praeterfluebat, alio traducto, in alveo foveam praealtam excavarat, quam magna auri, maiore argenti aliarumque rerum quibus humiditas non nocet copia iniecta, lapideis tabulis obstruxerat; aggestaque terra fluvium in veterem alveum reduxerat: multa etiam in speluncis abdiderat. haec nemine praesente nisi captivis faciebat: quos absoluto opere et rebus occultatis interficiendos curabat, ne arcanum proderent. unus tamen familiaris eius, gnarus ubi thesauri essent, indicium fecit.

Cum Licinium Suram, virum divitem, quem mutuo amabat, quidam ut insidiatorem criminati essent, invocatus cenatum ad eum abiit,

τοὺς δορυφόρους ἀποπέμψας, τὸν ἰατρὸν τοῦ Σούρα ἐκάλεσε, καὶ δι' ἐκείνου τοὺς ὀφθαλμοὺς, διὰ δὲ τοῦ κουρέως ἐκείνου τὴν ὑπήνην ἐξύρατο· εἶτα καὶ ἐλούσατο καὶ ἐδείπνησε. καὶ τοῖς τὸν W II 201 Σούραν διαβάλλουσιν ἔφη τῇ ὑστεραίᾳ "εἰ ἤθελέ με Σούρας ἀποκτεῖναι, οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ἄνδρα χθὲς τοῦτο ποιῆσαι."

Ἔπαρχον μέντοι τῶν δορυφόρων προχειριζόμενος, καὶ ὀρέγων αὐτῷ τὸ ξίφος ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, "λάβε τοῦτο" ἔφη, "καὶ εἰ μὲν ἄρχω καλῶς, ὑπὲρ ἐμοῦ τούτῳ χρῆσαι, εἰ δὲ B κακῶς, κατ' ἐμοῦ." ἐποίησε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας. καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ Πάρθων καὶ Ἀρμενίων ἐστράτευσεν, ὅτι τὸ διάδημα ὁ Ἀρμένιος οὐχ ὑπ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως. ἦν δὲ σκῆψις τοῦτο, τὸ δ' ὅλον φιλοτιμία καὶ δόξης ἔρως. ἐχειρώσατο οὖν τὴν Ἀρμενίαν. καὶ αὐτῷ ἡ βουλὴ πολλὰ ἐψηφίσατο, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ Ὄπτιμον ἐπωνόμασεν (ἄριστον δὲ τοῦτο δηλοῖ ἐξελληνιζόμενον), εἶτα καὶ Παρθικὸν αὐτῷ ἐπίκλησιν ἔθετο. ὁ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων τῇ τοῦ Ὀπτίμου προσηγορίᾳ ἦν σεμνυνόμενος, ὅτι τοὺς τρόπους ὑπεδήλου αὐτοῦ.

22. Σεισμοῦ δὲ ἐπὶ τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ σφοδροτάτου συμβάντος, καὶ ἄλλαι μὲν ἔπαθον πόλεις, μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων C ἡ πρὸς τῷ Ὀρόντῃ πέπονθεν Ἀντιόχεια. ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖ διατρίβων μικροῦ κεκινδύνευκεν ἄν· ἐπλήγη δὲ τέως ἐκ

1 σούρα CW, Σούῤῥα P. 4 σούραν BW, Σούῤῥαν P. σούρας ABCW, Σούῤῥαν P. 7 περιζώννυσθαι B. 20 ὀρρόντῃ A.

Fontes. *Cap. 22. Dionis Historiae Romanae lib.* 68 *c.* 24 — *c.* 33. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 3 *c.* 32 — *lib.* 4 *c.* 2.

et satellitibus ablegatis Surae medico oculos curandos, eius tonsori barbam radendam praebuit. deinde lavit et cenavit. postridie calumniatoribus dixit "si me occidere Sura voluisset, nihil ei obstitisset quo minus id heri fecisset."

Cum praefectum praetorio designaret, eique ensem porrigeret quo is accingi debebat, "cape hunc" inquit, "et si bene impero, pro me, sin male, contra me illo utitor." instruxit etiam bibliothecas. post contra Parthos et Armenios duxit exercitum, quod Armenius diadema non a se sed a Parthorum rege accepisset. ea causa praetexebatur bello, cum tota res ab ambitione et gloriae cupiditate proficisceretur. Armenia subacta multa ei a senatu decreta sunt; et praeter caetera Optimi, post etiam Parthici cognomentum tributum. sed Optimi appellatione, quod mores suos exprimeret, magis est delectatus.

22. Maximo terrae motu sub eius imperio cum aliae urbes quassatae sunt, tum praeter caeteras Antiochia ad Orontem, ubi Traianus quoque paene periisset, ruina aedificii in quo degebat ictus. in iis rui-

τοῦ τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ διῆγε, συμπτώματος. ἀριθμοῦ δὲ κρεῖττον πλῆθος συγκέχωστο τοῖς συμπτώμασι. καὶ οἱ μὲν συντριβόμενοι τῷ βάρει τῶν καταπιπτόντων ἀπώλλυντο, οἱ δὲ ἐν διακένοις τισὶ τυχαίως συμβαίνουσιν, οὕτω τῶν ὑλῶν συμπιπτουσῶν, διασωζόμενοι, ἐξελθεῖν δ' ἐκεῖθεν οὐκ ἰσχύοντες, λιμῷ διεφθείροντο· ἐπεκράτει γὰρ ὁ κλόνος τῆς γῆς ἐφ' ἡμέρας πολλάς. ἤδη δὲ παυσαμένης τῆς συμφορᾶς ἐπέβη τις ἀναθαρσήσας τῶν ἐρειπίων,
D καὶ ἤκουσε βοώσης κάτωθεν γυναικός. ἀνορύξαντες οὖν τὴν ἄνθρωπον ἀνεσώσαντο, καὶ παιδίον φέρουσαν ὑπομάζιον, ὃ τῷ γάλακτι ἔτρεφεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἑαυτήν. ἐκ τούτου καὶ τὰ λοιπὰ ἀνεχώννυον· ἀλλ' οὐχ εὗρον ζῶντάς τινας πλὴν παιδίου ἑνός, τῷ λιμῷ δὲ φθαρέντας πολλούς.

Ἔαρος δ' ἐπιστάντος κατὰ τῶν Πάρθων αὖθις ἐχώρησεν ὁ Τραϊανός· καὶ τῆς τε Ἀδιαβηνῆς ἁπάσης ἐκράτησεν, ἣ μέρος ἐστὶ τῆς Ἀσσυρίας τῆς περὶ Νίνον, καὶ τῶν Γαυγαμήλων καὶ τῶν Ἀρβήλων, παρ' οἷς Ἀλέξανδρος τὸν Δαρεῖον ἐνίκησε· καὶ μέχρι τῆς Βαβυλῶνος προῆλθεν αὐτῆς. ἐπεραιώθη δὲ καὶ τὸν Τίγριν καὶ εἰς τὴν Κτησιφῶντα εἰσῆλθεν. ἱμείρετο μέντοι καὶ τὴν Ἐρυθρὰν εἰσπλεῦσαι θάλασσαν, ἣ μοῖρα μὲν τοῦ Ὠκεανοῦ λέγεται,
P I 587 κέκληται δ' οὕτως ἀπό τινος ἐν αὐτῇ δυναστεύσαντος. ἐνενόει δὲ καὶ Ἰνδούς, καὶ ἔλεγεν ὡς "εἰ νέος ἔτι ἦν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἂν ἐπεραιώθην." ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἐπὶ τὸν Ὠκεανὸν κατέπλει καὶ αὖθις ἀνήγετο, ὅσα ἑάλωσαν πρότερον ἀποστασίαν ἐνόσησαν.

5 οὐχ PW. ἐξισχύοντες A. 14 πάσης A. 15 τῆς Ἀσσυρίας om C. ἀσσυρίας A Xiphilinus, Συρίας PW. γαγαμήλων A. haec aliter apud Xiphilinum. 17 τίγρην ABC. 21 νέος ἔτι A Xiphilinus, ἔτι νέος PW. 22 ἐπεραιώθη A.

nis innumera multitudo periit; alii gravitate molis oppressi, alii, qui fortuito aedificiorum casu in cavis locis inclusi perfringere non poterant, illa concussione per dies complures durante, fame perierunt. tandem sedata calamitate quidam ruinas conscendere ausus mulierem infra vociferantem audivit: quam remota materia eduxerunt. ferebat autem illa puerum in ulnis; quem, ut et semetipsam, uberibus suis aluerat. deinde ruinis etiam caeteris remotis nullos viventes praeter unum puerum repperernnt; qui autem fame perierant, multos.

Sub vernum tempus Traianus denuo contra Parthos profectus tota Adiabene potitus est (ea pars est Assyriae iuxta Ninum) et Gaugamelis et Arbelis, ubi Darium Alexander vicit. et ad ipsam usque Babylonem progressus, Tigri traiecto Ctesiphontem est ingressus. cupiebat etiam Erythraeum mare lustrare, quae Oceani pars est, a rege eius loci quodam nomen adepta. etiam Indos animo agitabat; dicebatque, si iunior esset, se illos quoque petiturum. dum vero ad Oceanum tendit, atque inde revertitur, ii quos dudum subegerat, ad defectionem specta-

ὁ δὲ δείσας μὴ καὶ οἱ Πάρθοι τὸ αὐτὸ δράσωσιν, ὁμογενῆ σφίσι βασιλέα προεχειρίσατο, αὐτὸς αὐτῷ τὸ διάδημα ἐπιθέμενος. εἶτα καὶ τῶν Ἀράβων ἀφεστηκότων ὥρμησε κατ' αὐτῶν· καὶ μηδὲν ἀνύσας ὀλίγου δεῖν ἐτρώθη ἄν· κἀκεῖθεν ἀπῆλθε νοσῶν.

Καὶ οἱ κατὰ Κυρήνην δὲ Ἰουδαῖοι ἀπέστησαν καὶ ἔκτεινον
καὶ Ῥωμαίους καὶ Ἕλληνας, καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ
οὐχ ἧττους ὁμοίως διέφθειραν. κατεστρέψατο δὲ τούτους Τραϊα- B
νός, στράτευμα κατ' αὐτῶν πεπομφώς. μέμνηται τῆς τῶν Ἰου-
δαίων ταύτης ἀποστασίας καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. ἐκείνῳ δ' ἦν πρὸς Μεσοποταμίαν
τὸ ὅρμημα, τῇ δὲ νόσῳ καταπονούμενος ἤρξατο τοῦ πρὸς Ἰταλίαν
πλοός, Πόπλιον Αἴλιον Ἀδριανὸν ἄρχειν ἐπιστήσας τῶν στρατευ-
μάτων ἐν τῇ Συρίᾳ. ἐλθὼν δ' εἰς Σελινοῦντα τῆς Κιλικίας, ἣ
καὶ Τραϊανούπολις κέκληται, τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς μὲν ἐκεῖνος W II 202
ᾠήθη φαρμάκῳ διαφθαρείς, ὡς δέ τινες λέγουσι δι' ἐπίσχεσιν
αἵματος ἐτησίως αὐτῷ ἐκκρινομένου διὰ γαστρός. συνέβη δέ οἱ C
καὶ ἀποπληξία, ᾗ πάρεσις τοῦ σώματος ἐκ μέρους ἐπηκολούθησεν.
ὕδερος δ' ἦν ὡς ἐπίπαν αὐτῷ τοῦ θανάτου τὸ αἴτιον. ἦρξε δ'
ἔτη ἐννεακαίδεκα πρὸς μησὶν ἕξ.

Τούτου κρατοῦντος Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ, δεύτερος ἀρχιερεὺς γεγονὼς Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν θεῖον Ἰάκωβον, ἐμαρτύρησεν, αἰκισθεὶς μὲν πρότερον ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις, εἶτα σταυρὸν καταδικασθείς, ἐτῶν ὢν ἑκατόν τε καὶ εἴκοσι. μεθ' ὃν τρίτος Ἱερο-

5 *δὲ* om A. 9 *τετάρτῳ λόγῳ*] capite 2. 19 *ἕξ*] Xiphilinus addit *ἡμέρας τε πέντε καὶ δέκα.* 20 *Κλωπᾶ* Eusebius.

bant. veritus igitur ne Parthi quoque idem facerent, regem eis suae gentis praefecit, eique ipse diadema imposuit. deinde Arabes etiam sub iugum reducturus, re infecta paene vulneratus esset, atque aegrotans inde discessit.

Defecerunt etiam Cyrenenses Iudaei, et Romanis et Graecis trucidatis. idem et Aegyptiaci et Cyprii imitati sunt. sed hos misso exercitu domuit. huius Iudaicae defectionis etiam Eusebius meminit, Ecclesiasticae historiae libro quarto. cum in Mesopotamiam ire cuperet, morbo oppressus cursum Italiam versus intendit, P. Aelio Hadriano Syriacis legionibus praeposito. sed cum Selinuntem Ciliciae urbem, quae etiam Traianopolis dicitur, venisset, vita functus est, ut ipse putabat, veneno hausto; ut alii dicunt, ob suppressum sanguinem quem quotannis per alvum excernere solebat. accessit apoplexia, consecuta resolutione corporis ex parte. verum aqua intercus omnino mortis ei causa fuit. imperavit annos 19 cum semestri.

Eo imperante Symeon Clopae filius, secundus Hierosolymorum post S. Iacobum pontifex, martyrium subiit, post dierum complurium cruciatus ad crucem damnatus, anno aetatis vigesimo et centesimo.

σολύμων ἀρχιερεὺς Ἰοῦστος ἐκ περιτομῆς καὶ αὐτὸς ἐχρημάτισε.
καὶ ἄλλους δὲ τότε πολλοὺς ἐν τόποις πλείοσι μαρτυρικοῦ τέλους
ἀξιωθῆναι ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος· εἶτα τὸ πλῆθος τῶν κτεινομέ-
D νων μαθόντα τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὡς οὐδὲν ἀνόσιον πράττουσιν
ἀλλ' ἢ πρωΐθεν ἐξεγειρόμενοι τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσιν ἴσα θεῷ,
μόνον δ' εἰδώλοις θύειν οὐ πείθονται, θεσπίσαι μὴ ἐκζητεῖσθαι
τοὺς κεκλημένους ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἐμπεσόντας δέ γε κολάζεσθαι·
καὶ οὕτως γενέσθαι τὸν διωγμὸν μετριώτερον. τότε καὶ ὁ θεοφό-
ρος Ἰγνάτιος, δεύτερος τῆς κατὰ Κοίλην Συρίαν Ἀντιοχείας τυγχά-
νων ἀρχιερεύς, συλληφθεὶς εἰς Ῥώμην ἐπέμφθη δέσμιος, ἔνθα
θηρίοις παραδοθεὶς διήνυσε τὸ μαρτύριον. καὶ μετ' αὐτὸν τὴν
ἱεραρχίαν διεδέξατο Ἥρως. τῷ τρίτῳ δ' ἔτει τῆς αὐταρχίας
Τραϊανοῦ Κλήμεντος ἐκλελοιπότος, ὃς τρίτος ἦν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιε-
P I 588 ρεὺς καὶ ἔτεσιν ἐννέα τὴν ἐκκλησίαν ἴθυνε τῶν πιστῶν, τέταρτος
ἀντεισήχθη Εὐάρεστος· ὃς ὄγδοον ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτὸν μετ-
έθετο τὴν ζωήν, ὑπ' Ἀλεξάνδρου διαδεχθεὶς πέμπτου γεγονότος
τῆς Ῥωμαίων ἀρχιερέως. καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων κατὰ τρίτην
τάξιν ἐπίσκοπος γεγονὼς Κέρδων μεταστὰς τῶν ἐνθένδε διάδοχον
ἔσχηκε Πρῖμον.

23. Ἄπαιδος δὲ Τραϊανοῦ τελευτήσαντος Καίσαρά τε καὶ αὐτοκράτορα τὸν Ἀδριανὸν ἥ τε τοῦ Τραϊανοῦ σύζυγος Πλωτίνα

1 καὶ om A. 2 τότε] τόπους C. 3 Εὐσέβιος] Hist. eccles. 3 33. 8 θεοφόρος] μέγας A. 9 Ἀντιοχείας om A. 11 θηρίοις παραδοθεὶς] θηριομαχήσας A. τὴν ἱεραρχίαν] τὸν ἱεράρχην A. 17 τῆς prius A, τῶν PW. 19 ἔσχε A.

Fontes. *Cap.* 23. *Dionis Historiae Romanae lib.* 69 *c.* 1 — *c.* 15.

post eum Iustus ex circumcisione tertius Hierosolymorum pontifex est delectus. alios quoque multos tum pluribus in locis martyrium obiisse refert Eusebius. deinde imperatorem cognita eorum qui occiderentur multitudine, qui nihil impium agerent nisi quod matutino tempore Christum pro deo celebrarent et tantum simulacris immolare recusarent, edixisse ne inquirerentur Christiani, sed oblati punirentur: ita persecutionem factam esse mitiorem. tum etiam S. Ignatius alter Antiochiae Coelesyriae pontifex vinctus Romam missus est; ubi cum bestiis decertando martyrium absolvit. ei successit Heros in pontificatu. tertio anno imperii Traiani, Clemente tertio Romano pontifice defuncto, post ecclesiam fidelium novem annis gubernatam, quartus in eius locum suffectus est Evarestus: qui annis octo sacerdotio functus decessit Alexandro successore, qui Romanorum quintus fuit pontifex. Alexandrinus quoque episcopus ordine tertius Cerdo hac vita relicta Primum habuit successorem.

23. Traiano sine liberis defuncto Hadrianum Plotina Traiani

ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας καὶ ὁ Τατιανὸς ἐπίτροπος αὐτοῦ γεγονὼς ἀπέδειξαν, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας διάγοντα ἐπεὶ καὶ ἦρχεν αὐτῆς, B προσγενῆ τε ὄντα Τραϊανοῦ καὶ συνοικοῦντα ἐκείνου ἀδελφιδῇ. ἦν δ' οὗτος υἱὸς Ἄφρου Ἀδριανοῦ, φιλόλογος ἀνήρ, ὃς καὶ ποιήματά τινα πεζά τε καὶ ἐν ἔπεσι καταλέλοιπεν· ἀπλήστως δέ γε πρὸς φιλοτιμίαν ἔχων πάντα τε ἐπετήδευε καὶ ηὔχει μηδὲν ἀγνοεῖν. ὅθεν καὶ τῶν ἔν τισιν εὐδοκιμούντων καθεῖλε συχνοὺς καὶ οὐ μείους ἀπώλεσεν, ἵν' αὐτὸς κρατεῖν ἐν πᾶσι δοκῇ. ἐκακίζετο μὲν οὖν διά τε ταῦτα καὶ τὸ πάνυ ἀκριβὲς καὶ τὸ περίεργον καὶ πολύτροπον, ἀνελάμβανε δὲ ταῦτα καὶ ἐθεράπευε τό τε προνοητικὸν C αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἡ δεξιότης, καὶ τὸ μήτ' ἄρξαι πολέμου καὶ τοὺς ἠργμένους καταπαῦσαι, καὶ ὅτι οὐδενὸς ἀδίκως ἀφείλετο χρήματα, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς παρέσχετο μάλιστα αὐθορμήτως καὶ μηδ' αἰτούμενος, καὶ πόλεσι συμμαχίσι τε καὶ ὑποφόροις πάσαις ὡς εἰπεῖν ἐπεκούρησε, ταῖς μὲν ὕδωρ καταγαγών, ταῖς δὲ λιμένας οἰκοδομήσας, ταῖς δὲ σῖτον καὶ ἔργα καὶ χρήματα καὶ τιμὰς δούς. τῷ τε δήμῳ τῶν Ῥωμαίων οὐ θωπευτικῶς ἀλλ' ἐμβριθῶς προσεφέρετο· καί ποτέ τι D αἰτοῦντι θρασύτερον οὐκ ἔνειμεν, ἀλλ' εἰπεῖν ἐκέλευσε τῷ κήρυκι "σιωπήσατε"· ὡς δ' οὐδὲν εἰπόντος ἐκείνου, τὴν χεῖρα δὲ ἀνατείναντος, ἐσιώπησαν, οὐ μόνον κατὰ τοῦ κήρυκος οὐκ ἐξώργιστο ὡς μὴ πεποιηκότος τὸ κελευσθέν, ἀλλὰ καὶ τιμῆς τὸν ἄνδρα

1 Ἀττιανὸς Xiphilinus. 6 ἐπετήδευε ABCW, ἐπετήδευσε P. 15 συμμαχίσι ABC, συμμάχουσί P, συμμάχοισί W. 17 διδοὺς A Xiphilinus. 19 ἐνέμεινεν B. 20 δὲ om A.

coniunx ex amorum illecebris et Tatianus eius procurator Caesarem et imperatorem designarunt, Antiochiae Syriae, cui praeerat, tum agentem, et Traianum affinitate contingentem illiusque e fratre nepti tum matrimonio iunctum. fuit ille filius Afri Hadriani, vir admodum eruditus: libros et versu et soluta oratione conscriptos reliquit: caeterum tam immensae ambitionis, ut omnia affectaret seque nihil ignorare profiteretur. itaque multos aliqua arte celebres dignitate privavit, multos perdidit, ut ipse in omnibus excellere videretur. quare in eo nimia subtilitas, curiositas et morum varietas reprehendebantur. sed haec vitia providentia, diligentia, magnificentia et dexteritas ingenii pensabant. ad haec nullum bellum incipiebat, coepta sedabat; opes nemini per iniuriam eripiebat, sed potius multis ultro praesertim non rogatus donabat. urbibus omnibus sive sociis sive vectigalibus opem ferebat, aliis aqua introducenda, aliis portubus exstruendis, aliis frumento operibus pecunia honoribus dandis. adversus populum Romanum non submisse sed pro auctoritate se gerebat. cui aliquid aliquando audacius postulanti non cessit, sed praeconem edicere iussit "tacete." qui cum nihil locutus extenta tantum manu silentium fecisset, non modo non succensuit homini, quasi dicto minus audiens fuisset, sed et honorem habuit, quod id effecisset quod voluerat,

ἠξίωσεν ὅτι ὃ ἦν αὐτῷ βουλόμενον ἤνυσε, μὴ ἐκφήνας τὸ τραχὺ W II 203 τοῦ κελεύσματος. οὐ γὰρ ἠγανάκτει εἴ τι καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρός τινος ἐγίνετο, τὸ δ' ἀφώρα πρὸς τὴν αὐτοῦ λυσιτέλειαν. παριόντος δ' αὐτοῦ ποτε γυνή τις ἐδέετο, καὶ εἰπόντος ὡς "οὐ σχολάζω", ἀνέκραξεν ἡ γυνή "καὶ μὴ βασίλευε." ὁ δὲ αὐτίκα P I 589 τε ἐπεστράφη καὶ προσέσχε τῇ δεομένῃ. καὶ πάντα δὲ τὰ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα οὐκ ἰδίᾳ ἀλλὰ μετὰ τῶν βουλευτῶν ἔπραττε, καὶ μετὰ τῶν πρώτων ἐδίκαζεν ἀπὸ βήματος, ὥστε δημοσιεύεσθαι τὰ γινόμενα, καὶ τοῖς ὑπάτοις συνδικάζουσι παρεγίνετο· ἀεί τε περὶ αὐτὸν τοὺς ἀρίστους εἶχε καὶ μετὰ τῶν πρώτων καὶ τῶν ἀρίστων συνεδείπνει, καὶ ἦν αὐτῷ πλῆρες λόγων παντοδαπῶν τὸ συσσίτιον· τούς τε πάνυ νοσοῦντας τῶν φίλων ἐπεσκέπτετο, καὶ συνδιῃτᾶτο τῶν συνήθων τοῖς ἑορτάζουσιν.

Ἐπεὶ δ' ἐς τὴν Ῥώμην ἧκε, χρεοκοπίαν ἐκήρυξε τοῖς ὀφλοῦσι τῷ βασιλικῷ ταμείῳ καὶ τῷ δημοσίῳ τῷ τῶν Ῥωμαίων. εἶτα εἰς ἄλλην ἐξ ἄλλης φοιτῶν ἐπαρχίαν, καὶ τὰς χώρας ἐπεσκέπτετο καὶ B τὰς πόλεις, καὶ μετεσκεύαζεν ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιον. καὶ οὐ τὰ κοινὰ τῶν στρατοπέδων μόνον ἐφώρα δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐξήταζε, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ καθ' ἕκαστον. καὶ ὅσους πρὸς τὸ ἁβρότερον εὕρισκεν ἐκδεδιῃτημένους, πρὸς τὸ στρατιωτικώτερον μετῆγε καὶ μετερρύθμιζε, καὶ πρὸς παντοίαν μάχην τοὺς στρατιώτας ἐγύμναζε

3 ἀφώρα ABC, ἀφεώρα PW. τὴν add A. 6 ἐπεστράφη A Xiphilinus, ἐστράφη PW. δὲ add A. 7 καὶ μετὰ — 10 εἶχε om C. 10 μετὰ τῶν πρώτων καὶ τῶν ἀρίστων συνεδείπνει ABC, τοῖς ἀρίστοις συνεδείπνει PW: Xiphilinus μετὰ πάντων τῶν πρώτων καὶ ἀρίστων ἐδείπνει. 14 τοῖς ὀφλοῦσι om C. 18 μόνον hoc loco A, post ἐξήταζε PW. 19 τὰ om A. 21 μετερρύθμιζε A, μετερύθμιζε PW. καὶ πρὸς παντοίαν μάχην τοὺς στρατιώτας ἐγύμναζε add A cum Xiphilino.

dissimulata imperii asperitate. neque enim aegre ferebat si quid ab aliquo contra suam sententiam fiebat, modo ad utilitatem suam spectaret. praeteriens aliquando cum mulieri interpellanti sibi non esse otium dixisset, atque illa exclamaret "ergo imperare noli", statim conversus eam audivit. omnes res magnas et necessarias non privato consilio sed senatoribus adhibitis egit. cum primoribus ius pro tribunali dixit, ut acta publicarentur. consulibus in concilio affuit. semper optimates apud se habuit et cum principibus atque optimis concenavit. convivia eius plena erant sermonum omnis generis. amicos graviter aegrotantes invisebat, familiarium suorum festivitatibus interesse solebat.

Romam ubi venit, quicquid fisco imperatorio et aerario Romano debebatur, abolevit. provincias et urbes invisit, et omnia in melius provexit. non exercitus duntaxat sed etiam singulorum militum negotia per se lustrabat atque excutiebat; et quos ad mollitiem declinasse videbat, eos ad militarem frugalitatem reducebat; et ad omne genus pugnae

καὶ ἐδίδασκεν ἅπερ ἔδει ποιεῖν. καὶ τοὺς μὲν ἐτίμα, τοὺς δὲ ἐνουθέτει, καὶ διῃτᾶτο σκληρότερον, ἵν' ὁρῴη τὸ στρατιωτικὸν αὐτόν, καὶ οὕτω διαιτᾶσθαι κἀκεῖνο ἐθίζοιτο. ἐντεῦθεν τοὺς στρατιώτας τοιούτους ἐποίησεν ὥς καὶ ἱπποτῶν ἴλην σύν γε τοῖς ὅπλοις τὸν Ἴστρον εὐμαρῶς διανήξασθαι, καὶ τοὺς βαρβάρους ταῦθ' ὁρῶντας ἐκπλήττεσθαι, ὥστε καὶ χρᾶσθαι διαλλακτῇ τούτῳ τῷ αὐτοκράτορι ἐφ' οἷς ἀλλήλοις ἐκπεπολέμωντο. ἐσπούδαζε δὲ καὶ περὶ θήρας, ὡς ἐν ταύταις καί τινά οἱ μέλη κατεαγῆναι· C
καὶ ἐν Μυσίᾳ πόλιν ᾤκισεν Ἀδριανοῦ θήρας καλέσας αὐτήν. εἰς Αἴγυπτον δὲ ἀπιὼν καὶ τῷ τάφῳ Πομπηΐου Μάγνου διεφθαρμένῳ περιτυχών, καὶ ἐνήγισε τῷ κειμένῳ καὶ τοῦτ' εἶπε τὸ ἔπος

τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου

καὶ τὸ μνῆμα ἀνῳκοδόμησεν.

Ἐν δὲ Παλαιστίνῃ πόλιν οἰκοδομήσας ἀντὶ τῆς κατασκαφείσης Ἱερουσαλήμ, Αἰλίαν Καπιτωλίναν ὠνόμασε· καὶ ἔνθα πρώην ὁ τοῦ θεοῦ νεὼς ἵδρυτο, τῷ Διὶ τέμενος ἀνθιδρύσατο ἕτερον. Ἰουδαῖοι δὲ μὴ φέροντες τῆς σφῶν παραπολαύοντας μητροπόλεως D
ἄλλους ὁρᾶν (Ἕλληνες γὰρ ἐν αὐτῇ κατῳκίσθησαν) μηδὲ ξενικοὺς τιμᾶσθαι θεοὺς ἐν αὐτῇ ἀνεχόμενοι, ἕως μὲν Ἀδριανὸς παρά τε τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τῇ Συρίᾳ διέτριβεν, ἠρέμουν διευλαβούμενοι, ἐπεὶ δ' ἐκεῖθεν ἀπῆλθε, τά τε τῆς χώρας ἐπίκαιρα κατελάμβανον ἵν' ἔχοιεν αὐτὰ ὁρμητήρια, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκωσαν

3 τοιούτους τοὺς στρατιώτας A. 7 post ἀλλήλοις A add ἴσως. 11 καὶ prius et τῷ κειμένῳ add AC. ἐνήγισε AB, ἐνήγγισε C, ἐνήγησε PW. 19 τιμωμένους A. ἐν αὐτῇ A Xiphilinus, ἐκεῖ PW.

milites exercebat et quid agendum esset edocebat. alios honorabat, alios castigabat. asperius et ipse vivebat, ut suo exemplo milites ad eandem victus rationem assuefaceret. eo pacto milites tales effecit, ut turma equitum Istrum in armis facile tranaret. quo spectaculo attoniti barbari ei arbitrium deferebant controversiarum ob quas bella inter se gerebant. fuit etiam venationi deditus: in qua membra aliquot fregit: et in Mysia urbem condidit quam Hadriani venationes appellavit. cum in Aegypto Pompeii Magni sepulcrum collapsum vidisset, defuncto ut heroi immolavit, et hoc versu pronuntiato

paene caret tumulo cui tot modo templa fuerunt

monumentum instauravit.

Urbem in Palaestina pro eversis Hierosolymis conditam Aeliam Capitolinam nominavit; et quo in loco dei templum olim fuerat, eo in loco post Iovis delubrum condidit. Iudaei vero cum suam metropolim a Graecis alienigenis incoli et peregrinos in ea deos coli ferre non possent, dum Hadrianus circa Aegyptum et Syriam versabatur, metu quiescebant: sed cum inde discessisset, opportunis regionis locis occupatis quo se in tutum reciperent, multa Romanis detrimenta et clam et

λάθρα τε καὶ ἀναφανδόν, τῶν τε ἁπανταχοῦ γῆς Ἰουδαίων συνιόντων ἐκεῖ, καὶ πολλῶν ἀλλοφύλων ἔρωτι κέρδους συνεπικουρούντων αὐτοῖς. ὁ μέντοι Ἀδριανὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν στρα-
P I 590 *τηγῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπήγαγεν, ὧν ἐπῆρχε Σεβῆρος Ἰούλιος. ὃς κατὰ συστάδην συμβαλεῖν τοῖς ἐναντίοις οὐκ ἔκρινε σύμφορον, τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν εὐλαβούμενος, τροφῆς δὲ σφᾶς ἀπείργων καὶ κατακλείων, ἔστι δ' οὗ καὶ ὅπη παρήκοι τοὺς στρατιώτας μοίραις αὐτῶν ἐπάγων, χρονιώτερον μέν, ἀκινδυνότερον δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐξέτριψέ τε καὶ ἐξετρύχωσεν, ὡς κομιδῇ βραχίστους περιγενέσθαι. φρούρια μὲν γὰρ αὐτῶν τὰ κρείττω πεντήκοντα κατεστράφησαν, κῶμαι δὲ πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐπ' ἐνακοσίαις ὀνομαστόταται κατεσκάφησαν· ἀνδρῶν δὲ μυριάδες ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα ἐν ταῖς καταδρομαῖς καὶ ταῖς μάχαις ἐσφά-*
B *γησαν. τὸ δὲ πλῆθος τῶν λιμῷ καὶ νόσοις καὶ πυρὶ φθαρέντων ἀνεξερεύνητον τυγχάνον οὐκ ἔγνωσται, ὥστε πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἰουδαίαν ἐρημωθῆναι. ὃ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου αὐτοῖς συμβόλοις*
W II 204 *τισὶ τὸ θεῖον ἐνέφηνε. τό τε γὰρ μνημεῖον τοῦ Σολομῶντος ἐξ οὐδεμιᾶς δήλης αἰτίας διελύθη τε καὶ συνέπεσε, καὶ λύκοι καὶ ὕαιναι πλεῖσται εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν εἰσέπιπτον ὠρυόμεναι. πολλοὶ μέντοι καὶ Ῥωμαῖοι τότε ἀπώλοντο, ὥστε καὶ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὴν βουλὴν οὐ τῷ συνήθει προοιμίῳ ἐχρήσατο. τὸ δ' ἦν "εἰ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες ὑμῶν ὑγιαίνετε, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ ἐγὼ δὲ καὶ τὰ στρατεύματα ὑγιαίνομεν."*

7 *ὅποι* A. 9 *ἐξέτριψέ* ABCW, *ἐνέτριψέ* P. 12 *ἄνδρες* A Xiphilinus. *δὲ* om C. 22 *καὶ* ante *αὐτοὶ* om A.

aperte intulerunt. nam et Iudaei ex omnibus provinciis eo confluebant, et alienigenae multi spe lucri eis opitulabantur. Hadrianus igitur duces clarissimos contra illos misit, quibus Severus Iulius praefuit: qui cum hostibus ob multitudinem eorum et desperationem non decernendum esse ratus, prohibendo commeatu, obsidendo et contra partes illorum pugnando gentem eam tardius ille quidem sed minori cum periculo attrivit et afflixit, ut paucissimi superessent. nam castella eorum quinquaginta firmissima sunt expugnata, pagi eorum 985 celeberrimi eversi, virorum 580 milia in incursionibus et praeliis interfecta. eorum vero multitudo qui morbo fame incendio perierunt nec inquisita nec comperta est. tota quidem Iudaea fere vastata est. quam calamitatem deus prodigiis denuntiavit. nam Salomonis sepulcrum nulla evidenti de causa dissiliit et concidit: lupi et hyaenae multas urbes eorum cum ululatu intrarunt. caeterum Romani quoque multi perierunt. itaque Hadrianus cum ad senatum scriberet, usitato exordio non est usus: quod erat huiusmodi "si vos liberique vestri valetis, bene est: ego et exercitus valemus."

Ὁ μὲν δὴ πρὸς Ἰουδαίους πόλεμος οὕτως ἤνυστο, (24) ὁ C δὲ πρὸς Ἀλβανοὺς (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται κατὰ τὸν Δίωνα) ὑπὸ Φαρασμάνου κεκίνητο· καὶ τὴν μὲν Μηδίαν λίαν ἐλύπησε, τῆς δ᾽ Ἀρμενίας καὶ τῆς Καππαδοκίας ἥψατο μέν, τῶν δ᾽ Ἀλβανῶν πῆ μὲν δώροις πεισθέντων πῆ δὲ δεισάντων ἐπαύσατο.

Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ῥώμην Ἀδριανὸς αἰτοῦντι τῷ δήμῳ ἁρματηλάτην δοῦλον ἐλευθερίας τυχεῖν, ἀντεῖπεν ὡς "οὐ προσήκει οὔτ᾽ ἐμοὶ ἀλλότριον ἐλευθερῶσαι δοῦλον, οὔθ᾽ ὑμῖν τὸν δεσπότην αὐτοῦ ποιῆσαι τοῦτο βιάζεσθαι." νοσήσας δέ, αἵματος αὐτῷ διὰ τῆς ῥινὸς κενουμένου, καὶ ἀπογνωσθεὶς, Κόμοδον Λούκιον D Καίσαρα Ῥωμαίοις ἀνεῖπε. Σευηριανὸν δὲ καὶ Φοῦσκον τὸν ἔγγονον ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τούτῳ ἐφόνευσεν· ἦν δὲ Σευηριανὸς ἐνενηκοντούτης. ὃς ἀποσφαγῆναι μέλλων πῦρ ᾔτησε καὶ θυμιῶν ἔφη "ὑμεῖς, ὦ θεοί, ἴστε ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ· εὔχομαι δὲ τὸν Ἀδριανὸν ἐπιθυμῆσαι ἀποθανεῖν, μὴ δύνασθαι δέ." ὅθεν καὶ χρονίως νοσήσας Ἀδριανὸς ηὔξατο πολλάκις ἀποσβῆναι, ὥστε καὶ ἑαυτὸν ἐθελῆσαι διαχειρίσασθαι. ὁ μέντοι Σευηριανὸς καὶ αὐτῷ τῷ Ἀδριανῷ ἄξιος τῆς αὐταρχίας νενόμιστο. εἰπὼν γὰρ τοῖς φίλοις ποτὲ ἵνα δέκα ἄνδρας δοκίμους εἰς αὐταρχίαν ἐξονομά- P I 591

2 ἀλανοὺς et mox ἀλανῶν A et Xiphilinus vulgo. Μασαγέται PW. τὸν om A. 9 ποιῆσαι τοῦτο AB, τοῦτο ποιῆσαι PW. 11 sq. Σευηριανὸν] Σερουϊανὸν potius. Exc. Vat. 104 male ὅτι ὁ Σιλουανὸς καὶ Φοῦσκος ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἀνῃρέθησαν· ὅπερ μαθὼν Σιρβίλλιος λιβανωτὸν καὶ πῦρ ᾔτησε etc. 16 ὁ ἀδριανὸς B.

FONTES. *Cap.* 24. *Dionis Historiae Romanae lib.* 69 *c.* 15 — *c.* 23. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 4 *c.* 4 — *c.* 8.

Et hic belli Iudaici fuit exitus: (24) Albanicum vero bellum (Albani Dione auctore Massagetae sunt) a Pharasmane est commotum. quod Mediam admodum afflixit, Armeniam vero et Cappadociam attigit quidem, sed Albanis partim muneribus delinitis partim metu aversis exstinctum est.

Romam reversus Hadrianus populo servum aurigantem, ut in libertatem assereretur, flagitanti restitit his verbis "neque me alienum servum libertate donare neque vos domino eius vim afferre decet." cum ex profluvio sanguinis per nares sine spe salutis aegrotaret, Lucium Commodum Caesarem Romanorum designavit, Severiano et Fusco nepote, qui id aegre ferebant, occisis: erat autem Severianus annos nonaginta natus. qui cum occidendus esset, igni postulato suffituque facto dixit "vos, o dii immortales, nostis me insontem esse. illud autem precor, ut Hadrianus mori cupiat, nec possit." ac Hadrianus diuturnitatem morbi pertaesus saepe mortem optavit, saepe manus sibi ipse afferre voluit. ac Severianum Hadrianus ipse imperio dignum iudicaverat. nam cum amicos aliquando sibi decem viros imperio dignos nominare iussis-

σωσι, μικρόν τι διαλιπὼν ἔφη ὡς "ἐννέα θέλω μαθεῖν· τὸν γὰρ ἕνα γινώσκω τὸν Σευηριανόν."

Ἦσαν δὲ καὶ Τούρβων καὶ Σίμιλις τῶν ἀρίστων ἐπιφανέστατοι. καὶ ὁ μὲν Τούρβων, οἷα στρατηγικώτατος, ἔπαρχος γεγονὼς εἴτ' οὖν ἄρχων τοῦ δορυφορικοῦ, ὡς εἷς τῶν πολλῶν διεβίω· ὃς οὔ ποτε ἡμέρας οἴκοι ὤπτο, οὐδὲ νοσήσας, ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα διέτριβε. καί ποτέ νοσοῦντι ἀτρεμήσειν αὐτῷ τοῦ αὐτοκράτορος συμβουλεύοντος, εἶπεν ὅτι τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα δεῖ τελευτᾶν. ὁ δὲ Σίμιλις ἡλικίᾳ καὶ τάξει προήκων αὐτοῦ, καὶ
B ἑκατονταρχῶν ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ κληθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸ τῶν ἐπάρχων, ἔφη αὐτῷ εἰσελθών "αἰσχρόν ἐστι, Καῖσαρ, τῶν ἐπάρχων ἑστώτων ἔξω, ἑκατοντάρχῃ σε ὁμιλεῖν." εἶτα καὶ τῆς τῶν δορυφόρων ἀρχῆς ἄκων ἀξιωθεὶς ἔλαβε μέν, ἐξέστη δ' ἑκὼν καὶ ἐν ἀγρῷ διεβίω. ἔνθα καὶ τέθνηκεν, ἐνιαυτοὺς ἐκεῖ διατρίψας ἑπτά, ἐπιγράψας τῷ μνήματι ὅτι Σίμιλις ἐνταῦθα κεῖται, βιοὺς μὲν ἔτη τόσα, ζήσας δ' ἑπτά.

Ἀδριανὸς δὲ φθόῃ τ' ἐλήφθη ἐκ τῆς πολλῆς τοῦ αἵματος ῥύσεως καὶ ὑδέρῳ. ὡς δὲ ὁ Καῖσαρ ὁ Λούκιος Κόμοδος αἷμα ἐμῶν ἐκ πλείονος ἐξαίφνης ἐξέλιπεν ἀθρόον πλείστου αἵματος ἐκχυθέντος, συνεκάλεσε τοὺς πρώτους τῶν βουλευτῶν καὶ εἶπεν

2 *Σευηριανόν*] *σευηριανὸν δηλαδή* A. 7 *ἀτρεμήσειν* etiam Xiphilinus. 8 *εἶπεν* ABCW, *εἰπεῖν* P. 9 *καὶ τάξει* om alter Wolfii codex Fuggeranus. 14 *διατρίψας*] *ζήσας* A. 16 *τόσα*] *ος'* Cedreni codices: cf. Leunclavius ad Dionem, Hanoviae 1606 fol., pag. 1042 (2044): *πεντήκοντα* Dionis Exc. Vatic. 104. 17 *τῆς* add A Xiphilinus. 18 *ὁ λούκιος κόμοδος ὁ καίσαρ* A. 20 *ἐκχυθέντος* A, *ἐμεθέντος* PW: Xiphilinus *ἐκπεσόντος*. *εἶπε* B.

set, paulo post se novem duntaxat nosse velle dixit: unum enim Severianum sibi notum esse.

Fuerunt et Turbo et Similis inter optimos clarissimi. ac Turbo, ut rei militaris peritissimus, cum praefectus praetorio factus esset, ut unus e populo vitam exegit; nec unquam ob perpetuam cum imperatore consuetudinem domi, licet aegrotans, interdiu visus est. a quo aliquando adversa valetudine admonitus ut quieti se daret, respondit praefectum praetorio stantem mori oportere. Similis aute millo natu grandior et ordine prior, cum sub Traiano centurio ante praefectos ab illo vocatus esset, ingressus dixit "turpe est, Caesar, praefectis foris stantibus te cum centurione colloqui." deinde praetorio praefectus dignitatem illam et invitus accepit, et ultro ea repudiata, ruri septem annis exactis mortuus est, cum sepulcro suo inscribi iussisset "Similis hic situs est, qui in vita fuit tot annis, vixit annos septem."

Hadrianus vero ex vehementi sanguinis fluxu et tabe et aqua intercute laborans, cum Caesar L. Commodus longo tempore sanguinem vomere solitus immodica egestione subito exstinctus esset, principibus

"τὸν Λούκιον τὸ δαιμόνιον ἀφείλετο ἡμῶν, εὗρον δὲ αὐτοκράτορα C ὑμῖν εὐγενῆ πρᾷον εὔεικτον φρόνιμον, μήθ' ὑπὸ νεότητος προπετὲς μήθ' ὑπὸ γήρως ἀμελές τι ποιήσοντα, τὸν Ἀντωνῖνον Αὐρήλιον." καὶ ὁ μὲν οὕτως προκεχείριστο αὐτοκράτωρ· φροντίζων δὲ καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα αὐταρχησόντων Ἀδριανός, ἐπεὶ ἄρρενος ὁ Ἀντωνῖνος ἠμοίρει γονῆς, τὸν Κομόδου υἱὸν Κόμοδον αὐτῷ εἰσεποίησε, καὶ Μάρκον Ἄννιον Βῆρον, ὃς Κατίλιος ὠνόμαστο πρότερον, Ἀννίου Βήρου τοῦ τρὶς ὑπατεύσαντος καὶ χιλιαρχήσαντος ἔγγονος ὤν.

Ὑδέρῳ δὲ περιπεσὼν ὁ Ἀδριανὸς μαγγανείαις μέν τισι καὶ W II 205 D γοητείαις ἐκένου ποτὲ τὸ ὑγρόν, δι' ὀλίγου δ' αὖθις ἠθροίζετο ἕτερον· καὶ ὡς ἐπεδίδου πρὸς τὸ χεῖρον ἀεί, ἀποθανεῖν ἐπεθύμει, οὐκ ἠδύνατο δέ, μηδενὸς αὐτῷ διδόντος μὴ ξίφος μὴ φάρμακον. καὶ τέλος, μὴ οἷός τε ὢν ἑαυτὸν διαχρήσασθαι, τῆς κατὰ τὴν δίαιταν ἀκριβείας μεθῆκε, καὶ μὴ προσήκουσιν ἐδωδίμοις καὶ ποτοῖς χρώμενος κατέλυσε τὴν ζωήν, ζήσας ἔτη δύο καὶ ἑξήκοντα πρὸς μησὶ πέντε καὶ ἡμέραις ἐννεακαίδεκα, μοναρχήσας δὲ ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἕνα ἐνιαυτὸν μηνὸς ἑνὸς λείποντος.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἀρχιερατεύσας ἐν Ῥώμῃ δέκατον ἔτος εἰς τὴν ἀγήρω μετέβη ζωήν· ὃν διεδέξατο P I 592 Ξύστος. καὶ Πρῖμος δὲ Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπήσας δωδέκατον ἐνιαυτὸν καὶ μεταλλάξας τὴν βιοτήν, Ἰοῦστον ἔσχε διάδοχον. τῶν

2 εὔοικτον Xiphilinus. 4 καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα δὲ αὐταρχησόντων φροντίζων A. 7 post Βῆρον PW add ὠνόμασεν, om ABC. 8 τοῦ add AB Xiphilinus. 9 χιλιαρχήσαντος] πολιαρχήσαντος Casaubonus ad Capitolini Marcum 1. ἔγγονος ὤν] ἔγγονον A.

senatoribus convocatis dixit "Lucium nobis fortuna eripuit: verum repperi vobis imperatorem nobilem clementem facilem prudentem, qui neque prae adolescentia temere neque prae senio quicquam segniter est facturus, Aurelium Antoninum." quo sic imperatore creato, quia is quoque filio carebat, de secuturis imperatoribus sollicitus, Commodum Commodi filium ei adoptandum dedit, et M. Anninum Verum, qui ante Catilius dicebatur, Annini Veri ter consulis et tribuni nepotem.

Hadrianus vero cum per magiam et praestigias quasdam aliquando noxios humores exhausisset, nec multo post aliis affluentibus in dies peius haberet, mortem optavit: sed voti compos fieri non potuit, cum nemo ei ensem aut venenum praeberet. denique cum se ipse occidere non posset, omissa curiosiore victus ratione, cibis et potionibus ei morbo alienis utendo mortem arcessivit. vixit annos 62 menses 5 dies 19: imperavit annos 21 mense uno dempto.

Sub eius principatu Alexander pontificatu urbis Romae decem annis functus in vitam senectutis expertem migravit: cui successit Xystus. Primus Alexandrinus duodecimo episcopatus anno defunctus Iustum ha-

δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν εἰς πεντεκαίδεκα περιστῆναι μέχρι τῆς κατὰ Ἀδριανὸν Ἰουδαίων ἀποστασίας, βραχυβίων ὡς ἔοικε γεγονότων, ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, πάντας δ' ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντας εἶναι. ὧν πρῶτος ἦν Ἰάκωβος ὁ τοῦ κυρίου λεγόμενος ἀδελφός, καὶ δεύτερος Συμεών, τρίτος Ἰοῦστος, Ζακχαῖος τέταρτος, Τωβίας πέμπτος, ἕκτος Βενιαμίν, ἕβδομος
B Ἰωάννης, ὄγδοος Ματθίας, ἔννατος Φίλιππος, δέκατος Σενεκᾶς, Ἰοῦστος ἄλλος ἑνδέκατος, Λευῒς δωδέκατος, Ἐφρῆς τρισκαιδέκατος, τεσσαρεσκαιδέκατος Ἰωσήφ, καὶ Ἰούδας πεντεκαιδέκατος. Ξύστον δὲ μετὰ χρόνον δεκαέτη τελευτήσαντα ἕβδομος ἐν Ῥώμῃ διεδέξατο Τελεσφόρος. τῆς δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἕκτος Εὐμενὴς ἐκληρώσατο, Ἰούστου μετὰ ἑνδέκατον θανόντος ἐνιαυτόν.

Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὰς ἤδη ῥηθείσας στάσεις μετὰ τὸν πολὺν τῶν Ἰουδαίων ὄλεθρον καὶ δόγμα ἐξέθετο κωλῦον τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπιβαίνειν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς χώρας αὐτῶν
C ἁπάσης. καὶ λοιπὸν ἐξ ἐθνῶν τῆς πόλεως οἰκισθείσης καὶ Αἰλίας κληθείσης ὡς ὁ Ἀδριανὸς ἐχρημάτιζε, πρῶτος ταύτης ἀρχιερεὺς μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς κατέστη Μάρκος. τότε καὶ Σατορνῖνος Ἀντιοχεὺς καὶ Βασιλείδης Ἀλεξανδρεὺς καὶ Καρποκράτης αἱρέσεων διαφόρων πατέρες καὶ ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο. καὶ Ἡγήσιπ-

3 Εὐσέβιος] Hist. eccles. lib. 4 c. 5. 5 τρίτος AB Eusebius, καὶ τρίτος PW. 6 τωβίας C Eusebius, Τοβίας PW. 7 σεννεκᾶς B Eusebius, σενακᾶς A. 8 Λευῒς δωδέκατος om C. post Λευῒς PW add δὲ, om A Eusebius. Ἐφρῆς τρισκαιδέκατος om A. 12 Εὐμένης supra pag. 255 v. 6 seqq. ex Dione. 14 οὗτος AC, Οὗτος οὖν PW. 17 καὶ Αἰλίας κληθείσης om W.

huit successorem. Hierosolymitanos episcopos usque ad Iudaicam sub Hadriano defectionem fuisse quindecim, omnes ex Iudaismo Christianismum amplexos, commemorat Eusebius: quos non diu vixisse apparet. eorum primus fuit Iacobus qui frater domini dicitur, alter Symeon, tertius Iustus, quartus Zacchaeus, quintus Tobias, sextus Beniamin, septimus Ioannes, octavus Matthias, nonus Philippus, decimus Seneca, alter Iustus undecimus, Levis duodecimus, Ephres tertius decimus, Iosephus quartus decimus, Iudas quintus decimus. Xysto post decennium defuncto Romae successit Telesphorus, ordine septimus. Alexandrinae ecclesiae gubernationem Eumenes numero sextus est sortitus, Iusto post annum undecimum defuncto.

Hic imperator propter seditiones iam commemoratas post insignem illum populi interitum Iudaeis ingressu Hierosolymorum et totius provinciae interdixit. deinde cum urbs a gentilibus incoleretur, et de nomine Hadriani Aelia vocaretur, primus eius pontifex post circumcisos fuit Marcus. tum etiam Saturninus Antiochenus, Basilides Alexandrinus et Carpocrates diversarum sectarum auctores nascebantur; et Hegesip-

πος δὲ τότε τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος παράδοσιν ἐν πέντε λόγοις συγγράψασθαι ἀναγράφεται. καὶ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος, ὃς μετέπειτα καὶ μάρτυς ἐγένετο, τότε πρὸς θεοσέβειαν ἐξ Ἑλληνικῶν σπουδασμάτων μετέθετο. ὃς ἱστορεῖ Ἐρέννιον Γρανιανὸν τῆς Ἀσίας ἀνθυπατεύοντα ἐπιστεῖλαι Ἀδριανῷ, μὴ δίκαιον εἶναι ἐπ' ἐγκλήματι μηδενὶ κολάζεσθαι τοὺς χριστιανούς· καὶ τὸν D θεσπίσαι μηδένα εἰ μὴ ἐπ' ἐγκλήματι ἐκ κατηγορίας ἀλῷ κτείνεσθαι.

LIBER DUODECIMUS.

1. Αὐταρχήσαντος δὲ Ἀντωνίνου, ὃς εἰσποιηθεὶς παρα τοῦ Ἀδριανοῦ Καῖσάρ τε καὶ αὐτοκράτωρ ἐγένετο, ἡ γερουσία οὐκ ἤθελε τὰς ἡρωϊκὰς τιμὰς ψηφίσασθαι τῷ Ἀδριανῷ, διὰ φόνους ἀνδρῶν ἐπιφανεστάτων οὓς ἐκεῖνος εἰργάσατο. διὸ καὶ διειλέχθη αὐτοῖς ὁ Ἀντωνῖνος ἄλλα τε πλείω σὺν δάκρυσι, καὶ ὅτι "οὐδὲ ἐγὼ ἄρα ἄρξω ὑμῶν· πάντα γὰρ τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα, ὧν ἓν καὶ ἡ ἀνάρρησις ἡ ἐμή, ὡς ἐχθίστου ὑμῖν καὶ κα- P I 593 κίστου ἀθετηθήσεται." ταῦτα δ' ἡ γερουσία αἰδεσθεῖσα, οὐ

4 ἐρρένιον A, ἑρρένιον B: Eusebius παρὰ Σερεννίου Γρανιανοῦ. 7 ἐπ' ABCW, om P. 11 ἡ γερουσία etc.] eadem, sed aliis verbis, Dionis Exc. Vatic. 105. 14 ὁ Ἀντωνῖνος om C. 16 ὑμῖν A cum Xiphilino, σε PW.

FONTES. *Cap.* 1. *Dionis Historiae Romanae liber* 70 *mutilus et a Xiphilino Quadrati et Eusebii ope suppletus. quae sequuntur ex Dionis libro* 71 *excerpta, ad Marcum Aurelium potius quam ad Antoninum Pium pertinent. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 4 *c.* 10 — *c.* 13.

pus apostolici praeconii traditionem quinque libris conscripsisse fertur; et Iustinus philosophus, post etiam martyr, a Graecis disciplinis ad dei cultum transiit. is narrat Herennium Granianum Asiae proconsulem scripsisse Hadriano, non esse aequum Christianos ob nullum facinus plecti: eum vero respondisse, neminem nisi criminis alicuius iudicio damnatum occidendum esse.

1. Antonino rerum potito, quem Hadrianus adoptatum et Caesarem et imperatorem designarat, senatus Hadriano divinos honores ob clarissimos viros interfectos decernere noluit. qua de causa Antoninus alia plura cum lacrimis disseruit, et se illis imperaturum esse negavit. sic enim omnia eius acta, inter quae et sua designatio esset, ut hominis inimicissimi et pessimi, abrogatum iri. senatus igitur cum ex verecundia

*μεῖον μέντοι καὶ τοὺς στρατιώτας εὐλαβηθεῖσα, τῷ κειμένῳ τὰς
τιμὰς ἐψηφίσατο. Εὐσεβὴς δ' ἐπεκλήθη οὗτος ὁ Ἀντωνῖνος, ὅτι
ἄρτι τῆς αὐταρχίας ἡμμένου αὐτοῦ πολλοὶ γεγόνασιν ὑπ' αἰτία-*
W II 206 *σιν, καί τινες ἐξ ὀνόματος εἰς σφαγὰς ἐξῃτήθησαν, ὁ δὲ οὐδένα
ἐκόλασε, φάμενος ὡς "οὐ δεῖ με ἐκ τοιούτων ἔργων τῆς προστα-
σίας ὑμῶν ἄρξασθαι." γέγονε δὲ καὶ δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς
δίκαιός τε καὶ χρηστὸς καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ἀνεπαχθής, καὶ
αὐτοῖς δὲ χριστιανοῖς. οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐκάκου αὐτούς, ἀλλὰ*
B *μέντοι καὶ αἰδοῦς ἠξίου. λέγεται δὲ ζητητικὸς γενέσθαι καὶ περὶ
μικρῶν ἀκριβολογούμενος· ὅθεν αὐτὸν κυμινοπρίστην ἐκάλουν οἱ
σκώπτοντες. οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν ὑπηκόων ἐχρηματίζετο,
ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ ποτὲ γεγονὼς ἀργυρίων, πολέμων ἐπικειμένων οὔτε
τέλος καινὸν ἐπενόησεν οὔτ' αἰτῆσαι παρά του ἠνέσχετο χρήματα,
ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντα τὰ ἐν τοῖς βασιλείοις κειμήλια θέμενος,
καὶ εἴ τι πρὸς κόσμον ἦν τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ὠνεῖσθαι ταῦτα τὸν
βουλόμενον προετρέπετο· ὅθεν ἀθροίσας ἀργύρια τοῖς στρατιώ-
ταις δίδωκε. καὶ νικήσας τὸν πόλεμον ἐκτήσατο πολυπλάσια.*
C *καὶ κήρυγμα ἔθετο τὸν βουλόμενον ἐκ τῶν ὠνησαμένων τὰ κτή-
ματα τὰ βασιλικὰ ἀναδιδόναι τὸ ὠνηθὲν καὶ λαμβάνειν τὸ τίμημα.
καί τινες μὲν τοῦτο ἐποίησαν, οἱ δὲ πλείους ἀνένευσαν· καὶ οὐδένα
ἀναδοῦναι τὸ κτηθὲν αὐτῷ ἐβιάσατο.*

2 *οὗτος ὁ Ἀντωνῖνος* om A. 3 *αὐτοῦ* om A. 4 *ἐξῃτήθησαν* AC cum Xiphilino, *ἐζητήθησαν* PW. 5 *ἐκόλασε* A Xiphilinus, *ἐκόλαζε* PW. 7 *δίκαιός τε* A, *καὶ δίκαιος* PW. 11 *οὐ μὴν διὰ* — p. 525 v. 4 *γονεῦσι καταλιμπάνειν* non leguntur apud Xiphilinum. 12 *ἀργυρίου* W: *ἀργυρίων* ex codicibus reposuit Ducangius. 15 *ἦν*] *προσῆν* AB. 18 *κτήματα*] *χρήματα* A.

Antonini tum militum metu honores defuncto decrevit. Pius autem hic Antoninus appellatus est, quod recens suscepto imperio, multis accusatis, nonnullis etiam nominatim ad caedem postulatis, de nullo poenas sumpsit. negavit enim a talibus operibus imperium sibi esse auspicandum. et per omne tempus iustus et clemens permansit, et subditis omnibus atque adeo Christianis etiam minime gravis: quos adeo non male tractabat, ut etiam veneraretur. fertur autem ad rem attentus fuisse ac ne minima quidem neglexisse: qua de causa ut sordidus est derisus. nec tamen a subditis pecuniam exegit: nam cum aliquando bellis urgentibus pecunia egeret, nec vectigal novum excogitavit nec a quoquam postulare pecuniam voluit, sed omnibus regiae ornamentis et uxoris suae mundo muliebri in foro venum expositis, pecuniam coactam militibus dedit. victis autem hostibus longe maiore parta, per praeconem edici iussit, qui imperatoria instrumenta restituere vellent, iis pretium redditum iri. ac nonnulli id fecerunt: sed eorum qui recusarunt, qui plures fuere, neminem coegit.

Τούτου λέγεται νομοθέτημα εἶναι τὸ τῶν τέκνων ἀδιαθέτων τελευτώντων κληρονόμους ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς, καὶ διατιθεμένοις τοῖς παισὶν ἐν ἀπαιδίᾳ ἀνάγκην εἶναι τὸ νόμιμον μέρος τοῖς γονεῦσι καταλιμπάνειν.

Ἐπὶ τούτου κλόνος τῆς γῆς συνέβη φρικώδης περὶ τὴν Βιθυνίαν καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐξ οὗπερ πλείους πόλεις κατέπεσον, μάλιστα δ' ἡ Κύζικος ἔπαθεν. ὅτε καὶ ὁ ἐν αὐτῇ περιβόητος κατεπτώθη ναός, οὗ λέγονται τετράοργοι τὸ πάχος εἶναι οἱ κίονες, D τὸ δ' ὕψος αἴρεσθαι μέχρι πεντήκοντα πηχέων, ἐκ λίθου συνεστῶτες ἑνός (εἴ τῳ ταῦτα μὴ ἄπιστα δόξαιεν), καὶ τἆλλα δὲ τοῦ ἔργου ἐκείνου θαυμάσια ξύμπαντα.

Περὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος ᾄδεται ὅτι καὶ τὸ τῆς συγκλήτου κατέκαυσε ψήφισμα, ὃ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἰουλίου γέγονε Καίσαρος, θεσπίζον μηδενὶ ἐφεῖσθαι διαθήκην ποιεῖν, εἰ μὴ μέρος ὡρισμένον τῷ κοινῷ καταλείψει ταμείῳ. ὅθεν νομίζεται καὶ μέχρι τοῦδε ταῖς διαθήκαις ἐγγράφεσθαι ὅτι "καὶ τῷ βασιλικῷ ταμείῳ καταλιμπάνω τόδε." ἀπεβίω δὲ ὁ Εὐσεβὴς Ἀντωνῖνος γηραιός, θανάτῳ ὕπνῳ ἐοικότι μαλακωτάτῳ, μοναρχήσας ἐνιαυτοὺς σὺν τέσσαρσιν εἴκοσι.

Τούτου τῷ πρώτῳ ἔτει Τελεσφόρος ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἑν- P I 594
δέκατον ἔτος ἀνύσας ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ καὶ μαρτυρίῳ ταινιωθείς,

1 τὸ] καὶ τὸ A. 8 τετράοργοι et τετραόργυιοι Xiphilini codices. 10 δόξαιεν] οὐ δόξει A. 12 Περὶ τούτου — 17 καταλιμπάνω τόδε non leguntur apud Xiphilinum. 12 τοῦ αὐτοκράτορος om A. 14 θεσπίζων A. 15 ὡρισμένῳ κοινῷ ταμείῳ καταλείψει A.

Huius lex esse fertur, ut parentes liberorum, qui intestati decedant, haeredes sint; et qui testamento facto orbi decedant, necessario legitimam partem parentibus relinquant.

Eo imperante horribili terrae motu complures Bithyniae et Hellesponti urbes conciderunt, sed Cyzicus in primis est afflicta: in qua etiam celebre illud templum corruit, cuius columnae ex unico saxo quattuor orgyas crassae in altitudinem quinquaginta cubitorum assurrexisse perhibentur: quod si cui incredibile videbitur, is caetera etiam eius operis omnia mirabilia fuisse cogitet.

In hoc imperatore illud etiam celebratur, quod senatus consultum Iulii Caesaris iussu factum cremavit, quo edicebatur ne cui testamenti factio esset nisi certam partem aerario legaret. unde moris est ad hoc usque tempus inscribi testamentis, "hoc imperatorio fisco relinquo." decessit Antoninus Pius senex, morte somno lenissimo haud absimili, anno imperii 24.

Huius primo anno Telesphorus Romae episcopus undecimo anno ministerii sui martyrii corona insignitus, ut Irenaeus narrat, felicem

ὡς Εἰρηναῖος ἱστόρησε, τέλος μακάριον εὕρατο· καὶ ἀνθιδρύθη εἰς τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ὑγῖνος. ἐφ' οὗ Οὐαλεντῖνος αἱρεσιάρχης ἐγένετο, καὶ Κέρδων τῆς κατὰ Μαρκίωνα αἱρέσεως ἀρχηγός. Ὑγίνου δὲ μετὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Ῥώμης ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πίος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προέστη. τῆς δ' Ἀλεξανδρέων Μάρκος ἡγήσατο μετὰ Εὐμενῆ τρισκαιδέκατον ἔτος ἀνύσαντα ἐν τῇ ἀρχιερωσύνῃ. καὶ τοῦ Μάρκου μετὰ δε- B *καετίαν μεταχωρήσαντος πρὸς ἑτέραν ζωήν, Κελαδίων τὴν λειτουργίαν παρέλαβε. κἀν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Πίου ἐκλελοιπότος πεντεκαιδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς ἐπισκοπῆς, ἀντικατέστη Ἀνίκητος. ὅτε καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἤκμαζεν Ἰουστῖνος, τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπεραγωνιζόμενος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐξέθετο σύγγραμμα, καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀντωνῖνον ἀπολογίαν ὑπὲρ χριστιανῶν συνεγράψατο. ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὁρμηθεὶς δόγμα τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας ἐπέστειλε, μηδένα χριστιανὸν διὰ τὴν θρησκείαν κολάζεσθαι, ἀλλὰ κἂν τις ὑπό του διὰ ταύτην κατηγοροῖτο, τὸν μὲν κατηγορούμενον ἀπολύεσθαι, τὸν δὲ κατήγορον δίκης ἔνοχον γίνε-* C *σθαι. ταῦτα συνέβη ἐπὶ τοῦ Εὐσεβοῦς.*

W II 207 2. *Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος εἰσποιητὸς αὐτῷ γεγονώς, ὡς ἱστόρηται, τὴν αὐταρχίαν*

1 *Εἰρηναῖος*] lib. 3 cap. 4. *μακαριώτατον* A. 2 *οὐαλεντῖνος* B Eusebius, *οὐαλεντιανὸς* C, *Οὐαλεντινιανὸς* PW. 4 *τὸ* om A. *τοῦ* A, *τῆς* PW. 7 *ἔτος — ἀρχιερωσύνῃ*] *ἐνιαυτὸν ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντα* A. 16 *του*] *τινος* A. 17 *ἔνοχον* ABC, *εὔοχον* W, *εὔνοχον* P. 19 *τὴν* om A. 20 *ὡς ἱστόρηται*] p. 521 v. 7.

Fontes. *Cap.* 2. *Xiphilini epitome Historiarum Dionis* (*lib.* 71 *c.* 1 — *c.* 10) *cum eiusdem Xiphilini additamentis. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 5 *c.* 5.

exitum sortitus est, Hygino in Romanam sedem collocato. sub quo Valentinus haereticus exstitit, et Cerdo sectae Marcionis auctor. Hygino post quartum pontificatus annum defuncto Pius Romanae ecclesiae, Alexandrinae Marcus est praefectus post Eumenem pontificatu annis tredecim functum. Marco etiam post decennium mortuo Celadio ministerium suscepit. Pio Romae post annos quindecim episcopatus defuncto successit Anicetus. quo tempore Iustinus etiam martyr et philosophus verae doctrinae assertor floruit. is et librum contra Marcionem edidit, et ad Antoninum Pium defensionem Christianorum scripsit, qua imperator impulsus decreto ad civitates Asianas misso cavit ne quis Christianos propter religionem supplicio afficeret: quod si quis eo nomine accusaretur, reum absolvendum, accusatorem multandum esse. haec sub Pio gesta sunt.

2. Post eius obitum M. Aurelius Antoninus, a Pio ut dictum

ἐδέξατο· καὶ αὐτίκα κοινωνὸν τοῦ κράτους πεποίηται Λούκιον Βῆρον Κόμοδον, Λουκίου τοῦ Κομόδου υἱόν. ἦν μὲν γὰρ ὁ Μάρκος καὶ ἀσθενὴς τὸ σαρκίον, ἐσχόλαζε δὲ καὶ λόγοις οὕτως ὥστε καὶ αὐτοκράτωρ γενόμενος οὐκ ᾐδεῖτο ἐς διδασκάλου φοιτᾶν, ἀλλὰ καὶ Σέξτῳ συνεφιλοσόφει τῷ Βοιωτῷ καὶ Ἑρμογένει τῷ ῥήτορι προσωμίλησε· μᾶλλον δ' ἀντεποιεῖτο τῶν Στοϊκῶν. ὁ δέ γε Λούκιος νεώτερος ὢν καὶ πρὸς πόνους ἔρρωτο καὶ ἐπεφύκει πρὸς στρατιωτικῶν μεταχείρισιν. ὅθεν τῇ θυγατρὶ Λουκίᾳ τοῦτον D ὁ Μάρκος συνάψας, αὐτῷ τὸν πρὸς Πάρθους ἀνέθετο πόλεμον, τοῦ Οὐολογαίσου πολλοὺς Ῥωμαίων κατατοξεύσαντος καὶ ὅλον τὸ στρατόπεδον διαφθείραντος καὶ πολέμιον Ῥωμαίοις ἑαυτὸν ἀποφήναντος καὶ φοβερὸν ἐπιόντα τῆς Συρίας ταῖς πόλεσιν. εἰς γοῦν Ἀντιόχειαν ὁ Λούκιος γεγονὼς Κασσίῳ τὰ στρατεύματα ἔνειμεν· ὃς τῷ Οὐολογαίσῳ συμβαλὼν ἥττησέ τε καὶ μέχρι Σελευκείας ἐδίωξε, καὶ ταύτην ἐνέπρησε καὶ τὰ βασίλεια αὐτοῦ τὰ ἐν Κτησιφῶντι κατέσκαψε. τῷ δὲ Λουκίῳ ταῦτα ὄγκον περιεποίει καὶ φρόνημα, ὥστε μετὰ ταῦτα καὶ ἐπιβουλεῦσαι τῷ κηδεστῇ τε καὶ αὐτοκράτορι. πρὶν δέ τι δρᾶσαι φαρμάκῳ διώλετο.

Ἐντεῦθεν ὁ Κάσσιος τῆς Ἀσίας ἁπάσης ἐπίτροπος προκεχείριστο. P I 595 ὁ δ' αὐτοκράτωρ τοῖς περὶ τὸν Ἴστρον βαρβάροις, Ἰάζυξί τε καὶ Μαρκομάννοις καὶ ἄλλοτε ἄλλοις χρόνον συχνὸν ἐπολέμησε, τῇ Παιονίᾳ κεχρημένος ὁρμητηρίῳ. καὶ οἱ ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον Κελ-

2 Λουκίου] τὸν λουκίου A. 3 ἐσχόλαζε A Xiphilinus, ἐσχόλασε PW. 4 διδασκάλους B. 8 στρατιωτῶν C. Λουκίλλᾳ Xiphilinus. 21 μαρκομάνοις C Xiphilinus.

est, adoptatus, imperio suscepto statim L. Commodum Verum, L. Commodi filium, collegam sumpsit. erat enim Marcus et imbecilli corpore, et disciplinis ita deditus, ut etiam imperatorem factum scholas frequentare non puderet. cum Sexto igitur Boeotio philosophabatur, et Hermogeni rhetori operam dabat; sed Stoicis magis addictus erat. Lucius vero utpote iunior et laborum tolerans et ad rem militarem natus erat. itaque Marcus ei Lucia filia desponsa bellum Parthicum mandavit, cum Vologesus multos Romanos sagittis confecisset ac totum exercitum peremisset seque Romanorum hostem declarasset et Syriacas urbes magno cum terrore invaderet. Lucius igitur Antiochiam profectus Cassio legiones dedit: qui Vologesum victum Seleuciam usque persecutus urbem cremavit et eius regiam Ctesiphontem evertit. quo successu Lucius elatus socero et imperatori deinde struxit insidias. sed eae priusquam ad rem conferrentur, veneno periit.

Inde Cassius universae Asiae procurator est designatus. imperator vero cum barbaris qui circa Istrum incolunt, Iazygibus, Marcomannis et alias aliis longo tempore in Pannonia bellum gessit. Galli Trans-

τοὶ ἕως Ἰταλίας ἐπήλασαν· ὧν ἐν τοῖς νεκροῖς καὶ γυναικῶν σώματα ὡπλισμένα εὑρέθη. οὕτω δὲ καὶ σωφρόνως καὶ ἐγκρατῶς ἦρχεν, ὥστε ἐν τηλικούτοις πολέμοις μήτε τι θωπευτικὸν πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν μήτε τι φόβῳ ποιῆσαι. ὅτε δὲ μὴ πολέμοις ἦν σχολάζων, ἐδίκαζε, καὶ τοῖς ῥήτορσι πρὸς ὕδωρ λέγουσι πλεῖον ἐγχεῖσθαι τὸ ὕδωρ ἐκέλευεν, ἵν' ἔχοι πάντοθεν τὸ δίκαιον B ἀκριβοῦν. ἦν δὲ καὶ φιλόπονος, ὡς καὶ νυκτὸς δικάζειν. καὶ οὐδὲν ἐν παρέργῳ οὔτ' ἐποίει οὔτ' ἔγραφεν οὔτ' ἔλεγε, μὴ δεῖν νομίζων τὸν αὐτοκράτορα ἐν παρέργῳ τι πράττειν μηδὲ τοὐλάχιστον, καὶ ταῦτα σώματος τυχὼν ἀσθενοῦς.

Μαρκομάννους μὲν οὖν καὶ Ἰάζυγας πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἀγῶσι καὶ κινδύνοις ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὑπέταξε· πρὸς δὲ τοὺς Κουάδους καὶ πόλεμος αὐτῷ βαρὺς συγκεκρότητο, καὶ νίκην παράδοξον αὐτῷ τὸ θεῖον παρέσχετο. κύκλῳ γὰρ τῶν Κουάδων τοὺς Ῥωμαίους περισχόντων συνασπίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καρτερῶς ἀντημύνοντο· οἱ δὲ βάρβαροι ἀπέσχοντο μὲν τοῦ μάχεσθαι, τὰ C δὲ πέριξ ἀπέφραξαν, ὥστε μήποθεν αὐτοὺς ὑδρεύσασθαι δύνασθαι, οἰόμενοι ῥᾷον αὐτῶν περιγενέσθαι, μὴ οἵων τε ἐσομένων πρὸς δίψαν ἀντέχειν καὶ καύσωνα. τῶν οὖν Ῥωμαίων καὶ καμάτῳ κακουμένων καὶ καύματι καὶ δίψει καὶ τραύμασιν, νέφη ἀθρόον τὸν ἀέρα περιέσχον ἐκεῖνον, καὶ ὗσέ γε πλεῖστα, οὐχ ὡς ὁ Δίων ἱστόρησεν, Αἰγυπτίου μάγου τὸν Ἑρμῆν ἐπικαλεσαμένου καὶ γοητείαις δι' αὐτοῦ τὸν ὑετὸν δυνηθέντος ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ τοῦ θείου

5 ἦν σχολάζων] ἐσχόλαζεν A. 9 τι] τινὶ A. 11 μαρκομάνους C Xiphilinus. 22 γοητείαις A, γοητείας PW.

rhenani usque ad Italiam sunt progressi: inter quorum cadavera etiam muliebria corpora armata sunt inventa. in tantis autem bellis ea prudentia et gravitate imperavit, ut militibus neque ullo verbo adularetur neque metu eorum quicquam faceret. cum a bellis otium erat, ius dicebat; et oratoribus ad aquam verba facientibus plus infundi iubebat, ut ab omni parte aequitatem indagare posset. adeo laboriosus, idque in tenui valetudine, ut noctu etiam pro tribunali sederet, atque obiter nihil neque diceret neque scriberet neque faceret: neque enim decere putabat ut imperator vel minimum perfunctoria opera administraret.

Marcomannos igitur et Iazygas multis magnisque praeliis et periculis subegit: contra Quados autem gravissimo bello suscepto admirabilem victoriam divinitus est adeptus. qui cum Romanos undique circumdedissent, hi vero testudine facta fortiter se defenderent, barbari omissa pugna circumiecta loca omnia obsepserunt, necubi aquari possent, rati se eos siti et aestu afflictos facilius superaturos. Romanis autem labore aestu siti vulneribus confectis, aëre subitis nubibus densato vehementer pluit, non ut Dion scribit, propter Aegyptii magi praestigias Mercurium

χριστιανῶν παρακληθέντος ἐντεύξεσι καὶ ῥυσαμένου τότε κἀκείνους παραδοξοποιίᾳ καὶ ἅπαν τὸ στράτευμα. ἦν γάρ τις ἐν τῇ τότε Ῥωμαϊκῇ στρατιᾷ λεγεών, οἱ πάντες ἦσαν χριστιανοί. ἀμηχανοῦντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι καὶ δεδοικότι περὶ παντὶ τῷ στρα- D τεύματι, λόγος ἐστὶ φάναι τὸν ἔπαρχον τοῦ δορυφορικοῦ ὡς οὐκ ἔστιν ὃ μὴ δύναται τὸ γένος τῶν καλουμένων χριστιανῶν· εἶναι δὲ παρὰ τῇ στρατιᾷ ἀνδρῶν τοιούτων τάγμα ὁλόκληρον. τὸν δὲ W II 208 ἀκούσαντα δεηθῆναι τούτων ἐπικαλέσασθαι τὸν οἰκεῖον θεόν. κἀκείνων εὐξαμένων κεραυνῷ μὲν βληθῆναι τοὺς ἐναντίους, ὄμβρον δὲ Ῥωμαίοις καταρραγῆναι. οἷς ἐκπλαγέντα τὸν Μάρκον τιμῆσαι μὲν τοὺς χριστιανοὺς δόγματι, κεραυνοβόλον δ' ἐκεῖνο καλέσαι τὸ σύνταγμα. καὶ ὅτι μὲν οὕτως ὁ λεγεὼν ἐκεῖνος ἐκλήθη, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι καὶ παρὰ τῷ Δίωνι ὡμολόγηται, τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προστιθέασι. μέμνηται δὲ τῆς παραδοξοποιίας ταύτης ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ ὁ Εὐσέβιος. ὅ γε μὴν P I 596 Δίων φησὶν ὅτι τοῦ ὄμβρου γινομένου οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τὸ πίνειν ἀσχοληθέντες ὀλίγου δεῖν ἀπολώλεισαν ἄν, τῶν βαρβάρων ἐπιτεθεμένων τότε αὐτοῖς, εἰ μὴ χάλαζα κατερράγη σφοδρὰ καὶ κεραυνοῖς πολλοῖς ἐβάλλοντο οἱ πολέμιοι.

3. Ὁ δὲ Κάσσιος ἐν τῇ Συρίᾳ διάγων ἐνεωτέρισεν· ὃς Σύρος ἦν, ἀνὴρ δὲ ἄριστος καὶ οἷον ἄν τινες ἕξειν εὔξαιντο αὐτοκράτορα. ἐκινήθη δὲ πρὸς ἀποστασίαν, ἀγγελίας αὐτῷ ψευδοῦς

12 καὶ om AC. 15 Εὐσέβιος] Hist. eccles. 5 5. 16 γινομένου AC, γενομένου PW. 18 τότε add AB. 19 πολλοῖς add AB: Xiphilinus κεραυνοὶ οὐκ ὀλίγοι.

Fontes. *Cap.* 3. *Dionis Historiae Romanae lib.* 71 *c.* 22 — *c.* 36. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 4 *c.* 15 — *lib.* 5 *prooem.*

obtestati, sed deo Christianorum precibus exorato et ipsos omnemque exercitum per miraculum conservante. nam cum in Romanis castris Christiana legio esset, praetorio praefectus imperatori aestuanti et de toto exercitu sollicito dixisse fertur, populum Christianorum nihil non posse, esse autem in exercitu integram ex eo hominum genere legionem. quo ille audito eos rogarit ut suum deum implorarent. quo facto fulmina in hostes sint illata, imber in Romanos. quare obstupefactus Marcus Christianos decreto honoravit et fulminatricem legionem illam appellavit. ac sic fuisse appellatam Dion et caeteri consentiunt, sed causam non addunt. miraculi huius etiam Eusebius in Ecclesiastica historia meminit. caeterum Dion ait imbre facto Romanos bibendo occupatos subita incursione barbarorum paene periisse, nisi vehementi grandine et multis fulminibus hostes petiti essent.

3. At Cassius in Syria agens novas res molitus est: homo Syrus, sed vir optimus et qualis imperator exoptari queat. est autem

κομισθείσης ὡς ὁ Μάρκος ἀπέθανεν. ἅπαξ δὲ πρὸς τὸ ἔργον
B ὁρμήσας οὐκ ἀπέστη, μετ᾽ ὀλίγον μαθὼν τὴν ἀγγελίαν εἶναι ψευδῆ· ἡτοιμάζετο δὲ πολέμῳ τὴν ἐξουσίαν ἕξειν. ὁ δὲ Μάρκος τοὺς στρατιώτας συγκαλεσάμενος ἐδημηγόρησε καὶ παρεθάρρυνε σφᾶς πρὸς τὸν πόλεμον. παρασκευαζομένῳ δὲ νῖκαί τε πλεῖσται κατὰ βαρβάρων διαφόρων ἠγγέλθησαν, καὶ ἡ Κασσίου σφαγή, ὃν ἑκατόνταρχός τις βαδίζοντι προσελθὼν ἔτρωσεν αἰφνίδιον, οὐ μέντοι καιρίως, προσκατειργάσατο δὲ τὸν φόνον ὁ δέκαρχος. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώλετο μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας ἓξ τὴν ἀρχὴν ὀνειρώξας, καὶ ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ ἐφονεύθη τυγχάνων ἑτέρωθι· ὁ δ᾽ αὐτοκράτωρ οὐδένα τῶν ἐκείνῳ συναποστάντων διεχρήσατο, ἀλλ᾽
C ἐπιεικῶς ἐχρήσατο ξύμπασι. καὶ τῇ βουλῇ δὲ ἐπέστειλε μηδένα τῶν Κασσίῳ συναραμένων τεθνάναι· "μὴ γὰρ γένοιτο" ἔφη "μηδένα ὑμῶν δι᾽ ἐμὲ μήτε τῇ ἐμῇ μήτε τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ σφαγῆναι. ἂν δὲ μὴ τούτου τύχω, σπεύσω θανεῖν." οὕτω διὰ πάντων καὶ εὐσεβὴς ἐγένετο καὶ χρηστός. ἐνομοθετήθη δὲ τότε μηδένα τοῦ ἔθνους ἄρχειν ὅθεν ἐγένετο, ὅτι ὁ Κάσσιος ἐν τῇ Συρίᾳ ἡγεμονεύων, ὅπου καὶ ἡ πατρὶς αὐτοῦ ἦν, ἐνεόχμωσεν.

Ἐλθὼν δ᾽ εἰς Ἀθήνας ὁ Μάρκος τιμάς τε τοῖς Ἀθηναίοις ἔνειμε καὶ διδασκάλους ἐπὶ πάσης παιδείας ἔταξε, μισθὸν ἐτήσιον ἐκ τοῦ ταμείου κομιζομένους. ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἐλθὼν τοῖς

5 παρασκευαζομένων C. 8 ὁ add A. 9 ἓξ] τρεῖς A. 11 συναποστησάντων A. 14 ὑμῶν om C. 21 ἐκ τοῦ ταμείου om Xiphilinus.

nuntio de Marci interitu ad defectionem impulsus: quem cum paulo post falsum esse comperisset, a re semel coepta desistere noluit, ita se parans ut qui imperium vi occupare vellet. Marco vero milites pro contione ad rem strenue gerendam cohortato et ad bellum se paranti victoriae plurimae contra diversos barbaros nuntiatae sunt, et Cassii caedes. quem centurio quidam in itinere aggressus subito vulneravit, non tamen letaliter; sed caedem eius decurio absolvit. sic ille per tres menses et dies sex imperio somniato periit. est et filius eius alibi occisus. imperator vero nullum qui cum eo defecerat occidit, sed clementer tractavit omnes. ad senatum etiam scripsit neminem ex Cassii adiutoribus esse occidendum. "absit enim" inquit "ne quisquam vestrum propter me vel meo vel vestro suffragio perimatur. quod nisi impetro, quamprimum moriar." adeo in rebus omnibus et pius et clemens fuit. postea lex lata est ne quis ei provinciae praeesset e qua natus esset, propterea quod Cassius Syriae praetor, in qua patriam habebat, regnum affectarat.

Athenas profectus Marcus civibus honorem habuit, et omnium disciplinarum magistros ordinavit, annuis stipendiis e publico decretis.

ὄφλουσι τῷ βασιλικῷ ταμείῳ καὶ τῷ δημοσίῳ πᾶσιν ἀφῆκε τὰς D ὀφειλάς. πόλεσί τε χρήματα δέδωκε, καὶ τὴν Σμύρναν ὑπὸ σεισμοῦ παθοῦσαν ἀνοικοδομηθῆναι προσέταξεν. ὡς δ' αὖθις τὰ Σκυθικὰ κεκίνητο, γυναῖκα τῷ υἱῷ θᾶττον ἢ ἐβούλετο Κρισπῖναν συνῴκισε, καὶ κατ' αὐτῶν ἐξεστράτευσε. καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ᾔτησε· πάντα γὰρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἔλεγεν εἶναι. καταπολεμηθέντων δὲ τῶν βαρβάρων αὐτοκράτωρ προσηγορεύθη τὸ δέκατον. καὶ εἰ ἔτι ἐζήκει, τὰ ἐκεῖ πάντα ὑπὸ Ῥωμαίους ἂν ἐποιήσατο· ἀλλὰ μετήλλαξε, τῶν ἰατρῶν αὐτὸν κατεργασαμένων, ὡς λέγεται, τῷ Κομόδῳ χαριζομένων. ἄρτι δὲ P I 597 θνήσκων τοῦτόν τε τοῖς στρατιώταις παρακατέθετο, ἵνα μὴ δοκῇ ὑπ' αὐτοῦ θνήσκειν, καὶ τῷ χιλιάρχῳ τὸ σύνθημα αἰτοῦντι "πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα" εἶπεν "ἄπιθι· ἐγὼ γὰρ δύομαι ἤδη." ἄριστα οὖν ἄρξας μετήλλαξε, ζήσας μὲν ἔτη πεντήκοντα καὶ ἐννέα, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐνδέοντα ἡμερῶν, αὐταρχήσας δὲ ἔτη ἐννεακαίδεκα καὶ ἡμέρας ἕνδεκα. ἦν γὰρ καὶ φύσει ἀγαθὸς ἀνήρ, πλεῖστα δὲ καὶ ὑπὸ παιδείας βελτίων ἐγένετο. οὐ μέντοι ἀξίως τῆς ἀρετῆς εὐδαιμόνησεν. ἐντεῦθεν δὲ μᾶλλον θαυμάσειεν ἄν τις αὐτόν, ὅτι καὶ ἀλλοκότοις καὶ ἐξαισίοις χρησάμενος πράγμασιν, αὐτός τε περιεγένετο καὶ τὴν ἀρχὴν διεσώσατο.

Τούτου κρατοῦντος ὁ ἱερὸς Πολύκαρπος ὁ Σμύρνης ἀρχιε- B ρεὺς τὸν μαρτυρικὸν ἀνεδήσατο στέφανον· καὶ ὁ μέγας ἐπὶ λόγοις W II 209

9 αὐτῶν A. 11 τοῦτόν — 12 θνήσκειν om A. 14 ἔτη ν̄ καὶ θ̄ A. τριάκοντα καὶ ὀκτὼ (λ̄ καὶ η̄ A) ἐνδέοντα ἡμερῶν add AB. Xiphilinus ἔτη γὰρ ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα καὶ μῆνας δέκα ἡμέρας τε εἴκοσι καὶ δύο ζήσας. 22 ἀνεδύσατο A.

cum Romam venisset, omnibus qui aerario aut fisco debebant, aes alienum condonavit. civitatibus pecuniam dedit, et Smyrnam terrae motu afflictam instaurari iussit. Scythicis gentibus denuo tumultuantibus, filio maturius quam statuerat Crispina uxore data, expeditionem suscepit, pecunia ex aerario petita: omnia enim senatus populique esse dicebat. barbaris debellatis decimum imperator est appellatus. quod si vixisset diutius, loca illa omnia subegisset: sed obiit, a medicis, ut aiunt, in Commodi gratiam confectus. quem tamen iam moriturus militibus commendavit, ne ab eo interfici videretur. tribuno tesseram postulanti "ad orientem" inquit "ito: ego enim iam occido." obiit annos 59 natus, diebus 38 minus. imperio annos 19 et dies 11 optime praefuit. nam cum natura vir bonus esset, doctrina longe melior evasit. neque tamen felicitas virtuti eius respondit. quo magis admirandus est, quod in asperrimis et difficillimis rebus et semetipsum et imperium conservavit.

Eo imperante S. Polycarpus Smyrnaeus pontifex martyrii corona redimitus est; et eloquentia magnus, confessione maior, Iustinus certamen

καὶ μείζων ἐν ὁμολογίᾳ Ἰουστῖνος ἐνήθλησεν, οὗ πολλὰ μέχρι τοῦδε συγγράμματα σώζονται. τῷ δὲ ὀγδόῳ ἔτει τῆς Μάρκου Οὐήρου τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς Ἀνίκητος τελευτᾷ, ἔτη δέκα ἐπὶ ἑνὶ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προστάς· καὶ τοῦτον Σωτὴρ διαδέχεται. καὶ Κελαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος Ἀγριππῖνος τὴν Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπὴν ἐγκεχείριστο. καὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας μετὰ Ἥρωνα Κορνηλίου προστάντος τετάρτου, πέμπτος Ἔρως αὐτὸν διεδέξατο, κἀκεῖνον
C *ἕκτος Θεόφιλος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐγγράφως ὡπλίσατο· ὃν ἕβδομος διεδέξατο Μαξιμῖνος. τοῦ Ῥωμαίων δὲ ἀρχιερατεύσαντος Σωτῆρος μεταστάντος τῶν γηΐνων, ἀντεισῆκτο Ἐλεύθερος.*

4. *Κόμοδος δὲ ὁ υἱὸς Ἀντωνίνου Μάρκου ἄριστα παρὰ τοῦ πατρὸς τραφείς τε καὶ ἀναχθεὶς οὐ κατὰ τὴν παιδείαν ἀποβεβήκει ἥνπερ πεπαίδευτο. ἀλλ' ἄκακος μὲν ἦν καὶ πρὸς πανουργίαν ἀποπεφύκει, δειλὸς δὲ ὢν καὶ τοῖς συνοῦσι πειθόμενος δι' ἁπλότητα τὰ ἤθη τε διεφθάρη καὶ εἰς ἀσέλγειαν καὶ μιαιφονίαν προήχθη, ἐννεακαιδεκέτης τυγχάνων ὅτε τῆς ἐξουσίας ἐκράτησεν. ὅθεν τὰς συμβουλίας τῶν ἀρίστων τῆς βουλῆς παρωσάμενος, οὓς*
D *ἐπιτρόπους αὐτῷ ἐπέστησεν ὁ πατήρ, σπένδεται τοῖς βαρβάροις καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ὑπονοστεῖ, οὔτε πονεῖν ἐθέλων καὶ ἐρραστωνευμένης ἐρῶν βιοτῆς. ὅθεν καὶ πλειστάκις ἐπεβουλεύθη, καὶ*

2 *δ'* B. 3 *δέκα ἐπὶ ἑνὶ*] *ἓν ἐπὶ δέκα* A. 5 *τὴν ζωὴν* — 7 *ἐγκεχείριστο*] *τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν Ἀγριππῖνος ἐγκεχείριστο* codex Colbertinus cum uno Regio. 6 *ἐπισκοπὴν*] *ἀρχὴν* C. 17 *ἐννεακαιδεκάτου* A. 19 *αὐτῷ ἐπέστησεν* ABC, *ἐπέστησεν αὐτῷ* PW.

FONTES. *Cap.* 4. *Dionis Historiae Romanae lib.* 71 c. 36 — *lib.* 72 c. 13.

obiit, cuius multa scripta etiamnum exstant. octavo anno imperii huius M. Antonini Veri Anicetus obit, ecclesia Romana per annos 11 gubernata. ei successit Soter. Celadione post annos 14 vita functo Alexandrinus episcopatus Agrippino est traditus. Cornelio Heronis successori, ordine quarto, successit quintus Eros: illi Theophilus sextus, qui scriptis contra Marcionem pugnavit. ei successit Maximinus septimus. Sotere Romanorum pontifice rebus terrenis exempto in eius throno collocatus est Eleutherus.

4. Commodus vero M. Antonini filius, optime a patre educatus et institutus, disciplinae qua eruditus erat non respondit. sed cum simplex esset ac minime callidus et timidus, paruit familiaribus suis, corruptisque moribus ab iis ad luxum et caedes est impulsus. 19 annos natus cum imperio potiretur, principum senatorum quos ei pater curatores dederat consiliis repudiatis, pace facta cum barbaris taedio laborum et dissolutae vitae amore Romam revertitur. quibus de causis crebris insidiis appetitus plurimos non viros tantum sed etiam mulieres et

συχνοὺς ἀπέκτεινεν οὐκ ἄνδρας μόνον ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς τότε ἀνθήσαντας, ἄτερ Πομπηϊανοῦ καὶ Περτίνακος καὶ Βικτωρίνου, ὥστ' ἄπορον λογίζεσθαι τοῖς ταῦτα συγγραψαμένοις ὅπως ἐκεῖνοι τὸν φόνον τότε διέφυγον. εἰσιόντι δὲ αὐτῷ εἰς τὸ θέατρον τὸ κυνηγετικὸν ἐπεβούλευσε Κλαύδιος Πομπηϊανός. ξίφος γὰρ ἐν τῇ τῆς εἰσόδου ἀνατείνας στενοχωρίᾳ ἔφη "τοῦτό σοι πέπομφεν ἡ βουλή." ᾧ κατηγγύητο μὲν ἡ θυγάτηρ Λουκίλλης τῆς τοῦ Κομόδου ὁμαίμονος, συνεφθείρετο δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Λουκίλλα οὔτ' ἐπιεικεστέρα οὔτε σωφρονεστέρα οὖσα τοῦ P I 598
ἀδελφοῦ. διὸ καὶ τὸν Πομπηϊανὸν ἀνέπεισεν ἐπιθέσθαι τῷ Κομόδῳ, καὶ ἐκεῖνον καὶ ἑαυτὴν προσαπώλεσεν. ἀνεῖλε δὲ καὶ τὴν γυναῖκα Κρισπῖναν ὁ Κόμοδος, μοιχείαν ἐπεγκαλέσας αὐτῇ. καὶ εἴ τις ἕκαστον τῶν ὑπ' ἐκείνου κτανθέντων ἢ διὰ συκοφαντίας ψευδεῖς ἢ δι' ὑποψίας εἰκαίας ἢ διὰ πλοῦτον βαθὺν ἢ διὰ γένους λαμπρότητα ἢ διὰ παιδείας ὑπεροχὴν ἢ δι' ἀρετῆς εὐδοκίμησιν ἀκριβώσασθαι τῇ συγγραφῇ βουληθῇ, ὄχλον ἂν παρέξοι τοῖς ἐπιέναι τὸ σύγγραμμα μέλλουσιν.

Ἐγένοντο δὲ καὶ πόλεμοι αὐταρχοῦντος αὐτοῦ πρός τε τοὺς B
ὑπὲρ τὴν Δακίαν βαρβάρους καὶ μέγιστος ὁ Βρεττανικός, ἐφ' ὃν Μάρκελλον Οὔλπιον ἔπεμψεν, ἄνδρα ἐγκρατῶς τε ζῶντα καὶ στρατιωτικῶς, ἀδωρότατόν τε καὶ φύσει ἀϋπνότατον καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξ ἐγκρατείας. ἵνα γὰρ μηδὲ ἄρτου κορέννυται, πολυήμερόν

4 συγγραψαμένοις] Dioni lib. 72 c. 4. εἰσιόντι AB, εἰσελθόντι PW: Xiphilinus ἐσιόντι. 7 ᾧ] τούτῳ A. 16 παρέξοι A, παρέξει PW. 21 ἀϋπνότατον φύσει A. καὶ ἐπιμᾶλλον C.

fere omnes illius aetatis claros homines, Pompeiano Pertinace et Victorino exceptis, interfecit, ut qui res illas scripserunt dubitent quo pacto illi caedem effugerint. theatrum venatorium ingredienti insidiatus est Claudius Pompeianus, et in aditus angustiis stricto ense dixit "hunc tibi senatus misit." ei Pompeiano filia Lucillae sororis Commodi nupta erat, sed et ipsa Lucilla eius consuetudine utebatur, fratre nihilo humanior aut modestior. eaque de causa Pompeiano persuaso ut Commodum aggrederetur, et ipsum et semetipsam perdidit. sustulit et Crispinam uxorem Commodus ob adulterii crimen. quod si quis eos omnes, quos vel ob falsas criminationes vel propter inanes suspiciones vel propter magnas divitias vel generis splendorem vel eruditionem excellentem vel gloriam virtutis interfecit, exquirere studeret, nae is magnam lectoribus molestiam pareret.

Bella quoque sub eius imperio gesta sunt adversus barbaros qui supra Daciam incolunt, et Britannicum omnium maximum: ad quod Ulpium Marcellum misit, virum et continentis et militaris vitae, abstinentissimum, nec tam natura quam ex sobrietate vigilantissimum. nam ut

τε καὶ παλαιότατον αὐτὸν ἤσθιεν, ὥστε μηδὲ δύνασθαί τι φαγεῖν τοῦ ἀναγκαίου πάνυ ἐπέκεινα. οὗτος τοὺς ἐν Βρεττανίᾳ βαρβάρους σφόδρα ἐκάκωσεν. ὅθεν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὀλίγου ἀπέκτεινεν ἂν τὸν ἄνδρα ὁ Κόμοδος.

C Περέννιος δὲ ὁ τοῦ δορυφορικοῦ ἄρχων, τοῦ Κομόδου ἁρματηλασίαις καὶ ἀσελγείαις ἐσχολακότος, ἠναγκάζετο τά τε στρατιωτικὰ καὶ τὰ τοῦ κοινοῦ διοικεῖν. εἴ τι γοῦν τοῖς στρατιώταις ἀπήντα που δυσχερές, ἐπ' ἐκεῖνον τοῦτο ἀνέφερον καὶ ἐμήνιων αὐτῷ. οἱ ἐν Βρεττανίᾳ τοίνυν στρατιῶται στασιάζοντες καὶ διὰ W II 210 τοῦτο ἐπιτιμηθέντες χιλίους ἐπὶ πεντακοσίοις ἐξ ἑαυτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔπεμψαν· οἷς τῇ Ῥώμῃ πλησιάσασιν ὁ Κόμοδος προϋπήντησε καὶ εἶπεν "ὦ συστρατιῶται, τί βουλόμενοι πάρεστε;" οἱ δὲ "ἥκομεν" ἔφασαν "ἐπεί σοι ἐπιβουλεύει Περέννιος." καὶ ὃς ἐπείσθη D καὶ τὸν ἄνδρα ἐξέδωκεν· καὶ οἱ στρατιῶται αὐτὸν καὶ ᾐκίσαντο καὶ κατέκοψαν, διαγαγόντα τὴν ἀρχὴν ἀδωρότατά τε καὶ σωφρονέστατα. οὗπερ ἀπαλλαγέντες οἱ καισάρειοι, ὧν ὁ Κλέανδρος κορυφαιότατος ἐτύγχανεν ὤν, ἅπαν ἔδρων χείριστον ἀδεῶς· πάντα γὰρ ἐπώλουν καὶ ὕβριζον καὶ ἠσέλγαινον.

Ὁ δὲ Κλέανδρος μέγα ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεὶς καὶ ἐχαρίσατο καὶ ἐπώλησε βουλείας στρατείας ἐπιτροπείας ἡγεμονίας καὶ ἁπλῶς ξύμπαντα. καί τινες πάντων ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι

1 μηδὲ] μὴ A. 3 σφόδρα ἐκάκωσεν A, σφόδρα ἐκάκωσαν B, ἐκάκωσεν σφόδρα PW. 5 περρένιος ABC. 6 ἀσελγείαις AB, ἀσελγείας PW. 9 στρατιῶται] στρατευόμενοι A. 13 περρένιος B.

nec pane satiaretur, eo minime recenti sed ante multos dies cocto vescebatur, ut nihil ultra posset edere quam summa necessitas postularet. qui cum Britannos graviter afflixisset, parum abfuit quin ob virtutem a Commodo necaretur.

Perennius vero praetorio praefectus, imperatore aurigationibus et luxui vacante, et rem publicam et rem militarem administrare cogebatur. ac si quid militibus adversi accidebat, id illi iracunde imputabant. qui igitur in Britannia militabant, ob motam seditionem obiurgati, mille quingentos sui ordinis in Italiam miserunt: quibus Romae appropinquantibus Commodus obviam profectus "qua de causa venitis" inquit "commilitones?" qui cum respondissent eo se adesse quod Perennius ei insidiaretur, credidit ille virumque illis dedidit. a quibus excruciatus interiit, cum magistratum modestissime et integerrime gessisset. quo amoto caesariani, quorum dux et auctor erat Cleander, nullo facinore abstinuerunt, impune omnia vendentes et nihil non audentes quod superbia et libido suasisset.

Cleander vero a fortuna in altum sublatus et donavit et vendidit senatorias dignitates, expeditiones, praefecturas, provincias, omnia denique. ac nonnulli omnibus suis bonis ordinem senatorium redemerunt:

ἐπρίαντο, ὥστε καὶ λεχθῆναι ἐπὶ Ἰουλίῳ Σόλωνι ἀφανεστάτῳ ἀνδρὶ ὅτι τὴν οὐσίαν ἀφαιρεθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὸ συνέδριον. καὶ P. I 599 ὑπάτους εἰς ἕνα ἐνιαυτὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἀπέδειξεν, ὃ μήτε πρότερον μήτε ποτὲ ὕστερον ἐγένετο. πάντοθεν οὖν ἀργυρολογῶν ἐκτήσατο πάμπολλα, ἀφ' ὧν πλεῖστα τῷ τε Κομόδῳ ἐδίδου καὶ ταῖς αὐτοῦ παλλακαῖς. καίτοι δ' οὕτως ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεὶς ἀτίμως ἀπώλετο. σιτοδείας γὰρ ἐν Ῥώμῃ συμβάσης πλέον αὐτὴν Παπίριος Διονύσιος ἐπὶ τοῦ σίτου τεταγμένος ἐπέτεινεν, ὡς ἂν τὸν Κλέανδρον οἱ Ῥωμαῖοι μισήσωσί τε καὶ διαφθείρωσιν ὡς αἴτιον τοῦ κακοῦ διὰ κλέμματα. ἤγετο τοίνυν ἱπποδρομία· καὶ B μελλόντων τῶν ἵππων ἀγωνιεῖσθαι εἰσέδραμε παιδίων πλῆθος εἰς τὸν ἱππόδρομον· καὶ τῶν παρθένος τις ἡγεῖτο μεγάλη καὶ βλοσυρά, ἣ δαίμων ἐς ὕστερον ἐνομίσθη. καὶ συνεβόησαν μὲν τὰ παιδία, καὶ ὁ δῆμος ἐκ τούτου ἐξέκραγε καὶ ὥρμησε πρὸς τὸν Κόμοδον ἐν προαστείῳ ὄντα, ἐκείνου μὲν ὑπερευχόμενος, τοῦ Κλεάνδρου δὲ κατευχόμενος· ὁ δὲ στρατιώτας ἔπεμψεν ἐπ' αὐτούς, οἳ καὶ ἔτρωσάν τινας καὶ ἀπέκτειναν, ἀνεῖρξαι δὲ τὸν δῆμον οὐκ ἴσχυσαν· ἀλλὰ τῷ πλήθει θαρρῶν ἢ τῇ τῶν δορυφόρων ἰσχύϊ ἐκεῖνος ἠπείχθη. πλησιαζόντων δὲ οὕτως ὁ Κόμοδος ἔδεισε, δει- C λότατος ὤν, ὡς αὐτίκα τόν τε Κλέανδρον καὶ τὸ παιδίον αὐτοῦ

4 ποτὲ om A. 5 τῷ AC, τό PW. 6 ἀρθῆς καὶ ἀτίμως A. 8 παπίριος A Xiphilinus, Παπείριος PW. 9 κλέαρχον A. διαφθείρωσιν ABC, διαφθείρασιν PW. 10 καὶ μελλόντων τῶν ἵππων ἀγωνιεῖσθαι AB, τῶν ἵππων ἀγωνιεῖσθαι reliquis omissis C, τῶν δ' ἵππων ἀγωνιεῖσθαι μελλόντων PW. 12 καὶ alterum om B. 13 ἣ δαίμων ἐς] ἣ δαίμων ὡς alter Wolfii codex Fuggeranus. 18 ἴσχυσεν AC. ἢ ABC, καὶ PW. 19 ἠπείχθη ἐκεῖνος B.

ut de Iulio Solone homine obscurissimo diceretur, eum bonis ademptis in curiam relegatum esse. consules in unum annum 25 designavit, quod nec ante nec post unquam factum est. itaque pecunia undique colligenda magnas opes est adeptus, de quibus plurima Commodo et eius concubinis donabat. nihilo secius tamen in tanto fortunae fastigio ignominiose periit. nam cum annonae penuria Romae laboraretur, Dionysius Papirius rei frumentariae praefectus eam magis coartavit, ut Cleander tanquam ob furta malorum auctor et invisus populo facilius interiret. ludis igitur circensibus cum equi iam excursuri essent, multitudo puerorum in circum accurrit, quos magna quaedam virgo torvo vultu ducebat, quae dea postmodum credita est: ortoque a pueris clamore populus etiam vociferans ad Commodum in suburbio agentem contendit, et illi bene precatus, Cleandro diras est imprecatus. is milites contra eos misit: qui nonnullos vulneraverunt et occiderunt, populum tamen repellere non potuerunt; sed multitudine fretus vel praetorianorum robore ille instabat. sic turba appropinquante Commodus, homo ignavissimus, ita pertimuit ut Cleandrum et filium eius statim occidi iuberet. puer igitur limini

σφαγῆναι κελεῦσαι. τὸ μὲν οὖν παιδίον προσουδισθὲν διεφθάρη, τὸ δὲ τοῦ Κλεάνδρου σῶμα λαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι ἔσυραν καὶ ᾐκίσαντο, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος περιήνεκτο. καί τινας ἑτέρους τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι δυναμένων διέφθειραν.

5. *Κόμοδος δὲ ἐφόνα καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας διεχειρίζετο καὶ ἦν Ῥωμαίοις ἅπασι χαλεπώτατος, ἀναγκάζων αὐτῷ ἐξ ἀνάγκης ψηφίζεσθαι ὅσα τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἑκόντες δι' εὔνοιαν ἐψηφίζοντο. ἄλλα τε οὖν αὐτῷ πάμπολλα ἐψηφίσθησαν καὶ χρυ-* D *σοῦς ἀνδριὰς σταθμοῦ χιλίων λιτρῶν. καὶ τοὺς μῆνας πάντας ἀπ' αὐτοῦ κεκλῆσθαι τεθέσπικε· καὶ κατηρίθμηντο οὕτως, Ἀμαζόνιος Ἀνίκητος Εὐτυχὴς Εὐσεβὴς Λούκιος Αἴλιος Αὐρήλιος Κόμοδος Αὔγουστος Ἡράκλειος Ῥωμαῖος Ὑπεραίρων. πάντα γὰρ ταῦτα ἑαυτῷ ἐπέγραφε τὰ ὀνόματα, καὶ τῇ βουλῇ οὕτως ἐπέστελλεν "αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Λούκιος Αἴλιος Αὐρήλιος Κόμοδος Αὔγουστος εὐσεβὴς εὐτυχὴς ἀνίκητος Ῥωμαῖος Ἡρακλῆς ἀρχιερεὺς δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὀκτωκαιδέκατον αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον ὕπατος τὸ ἕβδομον πατὴρ πατρίδος ὑπάτοις στρατηγοῖς* P I 600 *δημαρχικοῖς γερουσίᾳ Κομοδιανῇ εὐτυχεῖ χαίρειν." καὶ πολλοὺς ἔστησαν αὐτῷ ἀνδριάντας ἐν Ἡρακλέους σχήματι. καὶ τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι καὶ γράφεσθαι*

9 *χιλίων λιτρῶν* AB Xiphilinus, *λιτρῶν χιλίων* PW. *πάντας* A Xiphilinus, *ἅπαντας* PW. 10 *οὕτως*] *ὧδε* A. 15 *εὐσεβὴς εὐτυχὴς* A Xiphilinus ut nummi, *Εὐτυχὴς Εὐσεβὴς* PW. 19 *ἡρακλέους* A, *Ηρακλέος* PW.

Fontes. *Cap.* 5. *Dionis Historiae Romanae lib.* 72 *c.* 14 — *c.* 22. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 5 *c.* 9 — *c.* 21.

illisus periit: Cleandri vero corpus Romani excarnificatum traxerunt, et caput eius hastae affixum circumtulerunt. sunt et aliquot alii palatini proceres interfecti.

5. Commodus vero ad caedes incitatus viros illustres occidebat, et in omnes Romanos saevissimus ea sibi tribui cogebat quae patri eius ultro ex benevolentia delata fuerant. igitur praeter alia plurima statua aurea mille pondo librarum ei decreta est. et omnes menses de se nominari iussit: qui hoc ordine numerabantur, Amazonius Invictus Felix Pius Lucius Aelius Aurelius Commodus Augustus Herculeus Romanus Exsuperatorius. nam haec sibi nomina omnia vindicabat, itaque ad senatum scribebat "imperator Caesar Lucius Aelius Aurelius Commodus Augustus pius felix invictus Romanus Hercules pontifex tribunicia potestate XVIII imperator VIII consul VII pater patriae consulibus praetoribus tribunis senatui Commodiano felici salutem." multas ei quoque statuas Herculis habitu erexerunt. est et decretum ut eius seculum ab eo au-

ἐψηφίσθη· ἐκαλεῖτο γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀνόμασι καὶ χρυσοῦς καὶ θεός. πολλὰ δὲ δαπανῶντι αὐτῷ ἐπέλιπε τὰ χρήματα· ὅθεν W II 211 ἐγκλήματα καὶ ἀνδράσιν ἐπιφέρων καὶ γυναιξίν, οὓς μὲν ἐφόνευεν οἷς δὲ τὴν σωτηρίαν τῆς αὐτῶν οὐσίας ἐπίπρασκεν.

Ἡρματηλάτει δὲ οἴκοι (δημοσίᾳ γὰρ ᾐδεῖτο τοῦτο ποιῆσαι) καὶ ἐμονομάχει, οἴκοι μὲν μέχρι φόνου, ἐν δέ γε τῷ θεάτρῳ ἀσιδήρως καὶ αἵματος ἀνθρωπίνου χωρίς. οἴκοι δέ τινων τὰς τρίχας ξυρῶν τῶν μὲν τὰς ῥῖνας παρέτεμνε τῶν δὲ τὰ ὦτα, ἐνίων δ' B ἕτερόν τι. εἰσιὼν δ' ἐς τὸ θέατρον τῷ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκέχρητο σχήματι, χρυσοῦν κηρύκιον μεταχειριζόμενος. ἐφρόνει δὲ μέγα καὶ ὅτι ἦν ἐπαρίστερος. Κάμνων δ' ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι ἔπινε, καὶ οἱ τῆς βουλῆς καὶ οἱ τῶν ἱππέων παρόντες "ζήσειας" ἐξεβόων· καί "κύριος εἶ" καί "πρῶτος εἶ" καί "πάντων εὐτυχεστάτας νίκας νικήσεις" καί "Ἀμαζόνιε νικᾷς" κράζειν συνεχῶς ἐκελεύοντο. τοὺς δὲ ποδῶν ἐστερημένους ἢ τούτους πεπηρωμένους ἐκ νόσου ἢ συμφορᾶς ἀθροίσας ποτέ, καὶ δρακόντων εἴδη αὐτοῖς περιπλέξας περὶ τὰ γόνατα, οἷα γίγαντας ὡς Ἡρακλῆς ῥοπάλῳ παίων ἀπέκτεινε.

Μέλλων δ' αὖθις μονομαχῆσαι ἐνετείλατο τοῖς ἱππεῦσι καὶ C τῇ βουλῇ ἐν τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι καὶ τοῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν, ὃ οὐκ εἴθιστο γίνεσθαι εἰ μή τις αὐτοκράτωρ

2 αὐτῷ add A. 4 δὲ] δὲ καὶ B. 5 ἡρματηλάτει AC, ἡρματηλάτου PW. 8 παρέτεμνε A Xiphilinus, ἀπέτεμνε P, ἀπέταμνε W. δέ τι ἕτερον A. 9 εἰς B. 12 οἱ alterum om B. 13 Xiphilinus πάντων εὐτυχέστατος, νικᾷς, νικήσεις. 15 τούτους] τοὺς B. 20 ταῖς μανδύαις et τοῖς μανδύοις Xiphilini codices.

reum seculum diceretur: nam praeter alia nomina etiam aureus et deus vocabatur. cum autem sumptibus immodicis fiscum exhausisset, viros et mulieres criminando alios occidit, alios salutem suam omnibus bonis redimere passus est.

Aurigabat domi: nam id in publico facere verebatur. pugnabat domi usque ad caedes, in theatro vero sine ferro et sanguine humano. domi quoque capillis quorundam radendis aliis nasos praecidebat, aliis aures, aliis aliud membrum. theatrum Mercurii habitu ingrediebatur aureum caduceum manu versans. magnae sibi laudi ducebat quod scaeva esset. certando fessus potabat, senatu et equestri ordine acclamantibus "vivas." item "dominus es, primus es, victoriis omnium faustissimis potieris, Amazonie vincis" subinde clamare iubebantur. aliquando pedibus mutilatos aut ex morbo aliove casu claudos coegit, et draconum formis ad eorum genua annexis miseros tanquam Hercules pro gigantibus clava occidit.

Denuo cum gladiatoribus pugnaturus equitibus et senatui mandavit ut habitu equestri et penulati theatrum ingrederentur, quod non nisi

ἔτυχε τεθνηκώς· καὶ τὸ κράνος δ' αὐτοῦ τῇ τελευταίᾳ τῶν ἀγώνων ἡμέρᾳ διὰ τῶν πυλῶν ἐξεκομίσθη δι' ὧν οἱ τελευτῶντες ἐξεφέροντο· καὶ ταῦτα τεκμήρια τοῦ μέλλειν ἤδη ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς αὐτοῦ τυραννίδος ἅπασιν ἔδοξε. καὶ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐγένετο· Αἰμίλιος γὰρ Λαῖτος ὁ ἔπαρχος καὶ ὁ πρόκοιτος Ἔκλεκτος, τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γινομένοις ἀχθόμενοι, μὴ ταῦτα ποιεῖν παρῄνουν αὐτῷ· ὁ δὲ ἠπείλει σφίσι καὶ ἐμηνία· κἀκεῖνοι δείσαντες ἐπεβού-
D λευσαν αὐτῷ, δόντες ἐν βοείοις κρέασι φάρμακον. μὴ ταχέως δὲ τῷ φαρμάκῳ κατεργασθέντα ἀλλὰ καὶ ἐξημεκότα ὑποτοπήσαντά τε τὸ γεγονὸς καὶ ἀπειλοῦντα ἀπέπνιξαν αὐτὸν διά τινος Ναρκίσσου λουόμενον, ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ἐννέα καὶ ἡμέρας τεσσαρεσκαίδεκα μοναρχήσαντα, βεβιωκότα δὲ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ἐφ' ἑνὶ καὶ μῆνας τέσσαρας. εἰς ὃν ἡ οἰκία τῶν ὡς ἀληθῶς Αὐρηλίων τῆς αὐταρχίας ἐπαύσατο.

Ἐν δέ γε τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς μοναρχίας Κομόδου Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας ἐνεχειρίσθη, Ἀγριππίνου ἐπὶ δώδεκα ἔτη ταύτην οἰκονομήσαντος καὶ μεταστάντος τῶν τῇδε. τότε καὶ Κλήμης ὁ στρωματεὺς ἐγνωρίζετο, καὶ Πάνταινος ὁ φιλόσοφος
P I 601 σπουδαστής τε καὶ κῆρυξ τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου. ἀνωτέρω δὲ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας ὁ λόγος ἱστόρησε Μάρκον μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς καθηγήσασθαι, τῆς πόλεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνοικοδομηθείσης Ἀδριανοῦ, συνοικισθείσης τε ἐξ ἐθνῶν.

5 ὁ alterum add ABC. 10 ἀπειλοῦντα AB, ἀπειλοῦντι PW. αὐτῷ A. 13 ὡς] εἰς C. 17 καὶ ὁ κλήμης ὁ A. 19 ἀνωτέρω] p. 522 v. 19. 21 τοῦ αὐτοκράτορος ἀνοικοδομηθείσης Ἀδριανοῦ] ἀδριανοῦ ἀνοικοδομηθείσης A.

mortuo imperatore fieri solebat: et galea eius in extremo die ludorum per eam portam est elata qua mortui efferebantur: quae omnibus liberationem ab eius tyrannide brevi portendere videbantur. idque paulo post accidit: nam Aemilius Laetus praefectus et Electus cubicularius cum eum factis illis offensi monuissent ut desisteret, iracundiam et minas illius metuentes in bubulis carnibus venenum ei praebuerunt. quod cum ut parum efficax evomuisset, ac quid actum esset suspicatus minas spiraret, lavantem a Narcisso quodam occidendum curaverunt, annos 12 menses 9 dies 14 rerum potitum, natum annos 31 et menses 4. in quo germana Aureliorum familia imperare desiit.

Primo anno eius imperii Iuliano Alexandrinus episcopatus est traditus, Agrippino duodecimo gubernationis anno defuncto. tum quoque Clemens contextor floruit, et Pantaenus philosophus arcanorum nostrorum sectator et praeco. de Hierosolymis supra narravimus, illam ecclesiam post circumcisos a Marco esse gubernatam, urbe ab Hadriano in-

ὃν Κασσιανὸς διεδέξατο, καὶ τοῦτον Πούπλιος, καὶ Πούπλιον Ἰουλιανός, κἀκεῖνον Γάϊος, καὶ Γάϊον Σύμμαχος. ὁ δ' ἐφ' ἑτέρῳ Γαΐῳ μετήλλαξε τὴν ζωήν. εἶθ' ἕτερος Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καὶ τούτου διάδοχος Καπίτων ἐγένετο, καὶ Οὐάλης Καπίτωνος, Οὐάλεντος δὲ Δολιχιανός, καὶ ἐπὶ πᾶσι Νάρκισσος τριακοστὸς ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. δεκάτῳ δ' ἔτει τῆς Κομόδου ἀρχῆς Ἐλεύθερος ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπισκοπήσας ἐπ' ἔτη τρισκαίδεκα τῶν τῇδε B μετέστη, καὶ Βίκτωρ τῶν ἐκεῖ προέστη πιστῶν. καὶ Ἰουλιανοῦ ἐπὶ δέκατον ἔτος τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν ἰθύναντος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐνεχειρίσθη λειτούργημα. ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμῖνον Σαραπίων ἐπεσκόπει τοὺς χριστωνύμους, ὄγδοος ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γενόμενος. τότε καὶ Ἀπολλώνιος, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεβοημένος, μαρτυρικῷ τέλει ἐν Ῥώμῃ δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

6. Ὁ μὲν οὖν Κόμοδος τὰ τῆς ἀρχῆς διαφθείρας, ὡς W II 212 εἴρηται, κἀκεῖνος διέφθαρτο· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἔκλεκτον καὶ τὸν C Λαῖτον τὸν Περτίνακα εἰς τὴν αὐταρχίαν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐπελέξαντο. ὁ δέ, ὅτι τέθνηκε Κόμοδος ἀκριβω-

1 inter Publium et Iulianum excidit Maximus. 4 post Capitonem Eusebius in Chronico recenset Maximum et Antoninum, quos omittunt Historiae ecclesiasticae codices. 5 δὲ ABC, δὲ καὶ PW. 6 ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν ἱεροσολύμων A. 7 ὁ τῆς ABCW, ὁ τῶν P. 10 τὸ] τῷ C: cf. p. 639 D ed. P. 11 τῆς add AB. 12 τῇ] τῇ τῶν A. 13 σεραπίων B. 16 σκηνάς] μονάς A.

Fontes. *Cap.* 6. *Dionis Historiae Romanae lib.* 73 *c.* 1 — *c.* 10.

staurata et a gentilibus habitata. ei successit Cassianus, huic Publius, Publio Iulianus, Iuliano Gaius, Gaio Symmachus, Symmacho alter Gaius, Gaio alter Iulianus, Iuliano Capito, Capitoni Valens, Valenti Dolichianus: post quos omnes Narcissus trigesimus ab apostolis Hierosolymorum episcopus fuit. decimo anno imperii Commodi Eleuthero Romani episcopatus anno decimo tertio defuncto Victor coetui fidelium praefuit. Iuliano post decimum annum episcopatus Alexandrini mortuo id munus Demetrio est commissum. in Antiochena ecclesia Serapio post Maximinum Christianorum pastor fuit, octavus ab apostolis pontifex. tunc Apollonius philosophus inclita doctrinae fama, senatus Romani decreto condemnatus, per martyrium in aeterna tabernacula migravit.

6. Commodus imperio ad hunc modum perdito, ut expositum est, ipse quoque periit: Electus vero et Laetus ad Pertinacem, ob virtutem et dignitatem viri, principatum detulerunt. qui explorata Commodi

σάμενος, ἐδέξατο τὴν ἀρχήν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον,
καὶ τῇ τε παρουσίᾳ τοῦ Λαίτου καὶ ἁδραῖς ὑποσχέσεσι τοὺς
στρατιώτας προσεποιήσατο. εἶτα εἰς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος
εἶπεν ὅτι "ὠνόμασμαι ὑπὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοκράτωρ, ἐξίσταμαι
δὲ τῆς ἀρχῆς διά τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀρρωστίαν καὶ τὴν τῶν πρα-
γμάτων δυσχέρειαν." ὡς δὲ καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ ἐπῃνεῖτο
καὶ ᾑρεῖτο, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἀπεδείχθη, ὁ δὲ Κόμοδος ἐψηφί-
D σθη πολέμιος. καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἰς ἐκεῖνον ἐξύβριζον
καὶ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ κατέσπων. ἤθελον δὲ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ
διασῦραι καὶ διασπάσαι· εἰπόντος δὲ τοῦ Περτίνακος ἤδη τῇ γῇ
κεκρύφθαι αὐτό, τοῦ μὲν ἀπέσχοντο, ἀλιτήριον δὲ καὶ τύραννον
ἀπεκάλουν αὐτὸν καὶ ἁρματηλάτην καὶ μονομάχον καὶ πλείω
ἕτερα. Λίβυς δ' ἦν ὁ Περτίναξ ἐξ Ἄλβης Πομπηΐας, πατρὸς
οὐκ εὐγενοῦς, ἐν τοῖς ἱππεῦσι χιλιαρχήσας. ἦν δ' εὐπροσήγορος,
ἤκουέ τε ἑτοίμως καὶ ἀπεκρίνατο ὅσα οἱ ἐδόκει.

Οὕτω μὲν ὁ Περτίναξ τῆς ἀρχῆς ἐπελάβετο, καὶ πρὸς ταῖς
ἄλλαις ἐπικλήσεσι καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον
ἐπωνομάσθη. ὅσα γοῦν διέκειτο πλημμελῶς πρὸς τὸ κόσμιον
P I 602 μετεσκεύαστο οἰκονομίᾳ καὶ προνοίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἡ
ἀτιμία τῶν ἀδίκως πεφονευμένων ἐλύθη παρ' αὐτοῦ. τοσαύτη
δὲ χρημάτων ἔνδεια κατὰ τὸ βασίλειον ἦν, ὡς πέντε καὶ εἴκοσι
μυριάδας δραχμῶν εὑρεθῆναι μόνας. μόλις δ' οὖν ὁ Περτίναξ
ἐξ ἀνδριάντων καὶ ὅπλων καὶ ἐπίπλων καὶ τῶν τοῦ Κομόδου παι-

6 καὶ prius om A. 10 κατασῦραι AB, σύραι Xiphilinus. 13 immo Λίγυς. 19 διεσκεύαστο C.

morte, suscepto imperio in castra venit, militumque favore et Laeti praesentia et magnis pollicitationibus conciliato, curiam ingressus, se a legionibus appellatum esse imperatorem, sed propter aetatem et imbecillitatem et rerum difficultatem cedere imperio dixit. cum vero a senatu quoque laudaretur et probaretur, imperator declaratus est: Commodus vero hostis iudicatus et a senatu populoque contumeliis affectus est. ac revulsis eius statuis in animo habebant cadaver etiam per vicos raptare: sed cum id Pertinax iam sepultum esse dixisset, ea re omissa Commodum nefarium, tyrannum, aurigam, gladiatorem, et pluribus aliis nominibus appellarunt. Pertinax Afer [Ligur] ex Alba Pompeia, patre haud nobili natus, tribunus equitum fuit: aditu facilis, haud gravatim audiebat, et respondebat quae videbantur.

Potitus imperio Pertinax praeter alios titulos etiam princeps senatus veteri more dictus est. prava instituta sua cura et providentia correxit atque in melius mutavit: per iniuriam caesos ignominia exemit. cum autem pecuniae tanta inopia in palatio esset, ut in fisco non amplius 250 milia drachmarum invenirentur, aegre ex statuis, armis, domestico instrumento et deliciis Commodi tantum coegit, ut militi solveret

δικῶν ἀθροίσας ἀργύριον τοῖς τε δορυφόροις ἃ ὑπέσχετο ἔδωκε καὶ τῷ δήμῳ καθ' ἑκατὸν δραχμάς. ὅσοις γὰρ ὁ Κόμοδος ἐς τρυφὴν καὶ ἐς ὁπλομαχίαν καὶ ἁρματηλασίαν ἐκέχρητο, ξύμπαντα προὐτέθειτο εἰς τὸ πωλητήριον.

Ὁ δὲ Λαῖτος εὐφήμει μὲν τὸν Περτίνακα, τὸν δὲ Κόμοδον B ὕβριζε. καί τινας βαρβάρους, χρυσίον παρ' ἐκείνου κομισαμένους ἐπ' εἰρήνῃ πολύ, ἔτι τυγχάνοντας ἐν ὁδῷ μετεπέμψατο καὶ τὸ χρυσίον ἀφείλετο, "φράσατε τοῖς οἴκοι" φήσας "ὅτι Περτίναξ ἄρχει"· ᾔδεσαν γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς ἐξ ὧν ἐπεπόνθεισαν. καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα ἐπὶ διαβολῇ τοῦ Κομόδου ὁ Λαῖτος ἐποίησεν. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ μακρὸν οὗτος ἔμεινε πιστὸς τῷ Περτίνακι. ὧν γὰρ ἱμείρετο μὴ τυγχάνων, τοὺς στρατιώτας παρέθηξε κατ' αὐτοῦ. οἱ δὲ ἁρπαγῶν εἰργόμενοι παρ' αὐτοῦ, ἐμίσουν αὐτὸν καὶ ἐπεβούλευον σὺν τῷ Λαίτῳ. διὸ τὸν ὕπατον Φάλκωνα, γένει C καὶ πλούτῳ λαμπρυνόμενον, αὐτοκράτορα ποιῆσαι συνέθεντο. ὃ μαθὼν ὁ Περτίναξ ἐς θάλασσαν διατρίβων διὰ τὴν τοῦ σίτου παρασκευήν, εἰς τὴν πόλιν ἠπείχθη καὶ εἰς τὴν βουλὴν παρελθὼν διειλέχθη. μελλόντων δὲ τῶν βουλευτῶν καταψηφιεῖσθαι τοῦ Φάλκωνος ὁ Περτίναξ ἀνακραγὼν "μὴ γένοιτο" ἔφη "τινὰ βουλευτὴν ἐμοῦ ἄρχοντος μηδὲ δικαίως θανατωθῆναι."

Ὁ δὲ Λαῖτός τινας τῶν στρατιωτῶν ὡς ἐκείνου κελεύοντος ἔφθειρε· φοβηθέντες δὲ οἱ λοιποὶ ἐθορύβησαν. διακόσιοι δὲ οἱ

1 δέδωκε A. 8 φράσαι τε PW, φράσας τὲ C. 17 ὑπείχθη A. 22 ἐθορυβήθησαν A.

quae promiserat, et populo centenas drachmas distribueret. ea enim omnia quibus Commodus ad delicias, compositiones gladiatorum et aurigationes usus fuerat, Pertinax in foro vendidit.

Laetus vero et Pertinacem laudabat et Commodum proscindebat; et barbaros aliquot ex via revocatos, qui magnam pecuniam a Commodo servandae pacis ergo acceperant, erepto auro suis popularibus nuntiare iussit Pertinacem imperare: cuius illi nomen suis cladibus didicerant. haec et alia traducendi Commodi causa Laetus fecit. sed Pertinaci fidem non diu servavit. cum enim votorum non compos fieret, milites rapinis assuetos, et Pertinaci quod iis prohiberentur infensos, ad insidias ei faciendas impulit. itaque Falconem consulem, virum et genere et opibus illustrem, imperatorem designare statuerunt. quo Pertinax cognito, quod annonae parandae causa ad mare agebat, propere in urbem profectus et curiam ingressus orationem habuit; senatuque Falconem damnaturo exclamavit "absit ut me imperante ullus senator vel iure condemnetur."

Laetus vero militibus aliquot, quasi ab imperatore iussus, occisis, effecit ut caeteri sibi metuentes tumultuarentur, et 200 audacissimi stri-

θρασύτεροι ἠρκότες τὰ ξίφη πρὸς τὸ παλάτιον ὥρμησαν. ὡς δ' D *ἐντὸς ἐγένοντο, ἡ γυνὴ αὐτῷ τὴν τούτων παρουσίαν ἐμήνυσεν· ὁ δέ, καίτοι δυνάμενος ἀντιστῆναι καὶ διαφθεῖραι αὐτοὺς τῇ τε φυλακῇ τῇ νυκτερινῇ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν, οὔτε τοῦτ' ἐποίησεν οὔτε κρυβῆναι καὶ διαφυγεῖν ᾑρετίσατο, ἀλλ' ἐλπίσας ἴσως καταπλήξειν αὐτοὺς ὀφθεὶς καὶ πείσειν διαλεχθείς, ἀπήντησε προσιοῦσιν.* W II 213 *οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον αἰδοῖ ὑπεστάλησαν καὶ τοῖς κουλεοῖς τὰ ξίφη ἐνέθεντο, ὡς δ' εἷς αὐτῶν προπηδήσας "τοῦτό σοι" ἔφη τὸ ξίφος δείξας "οἱ στρατιῶται πεπόμφασι", καὶ αὐτὸν ἔπληξε, καὶ οἱ ἄλλοι συνεκινήθησαν καὶ κατέκοψαν αὐτόν τε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Ἔκλεκτον. εἶτα τὴν τοῦ Περτίνακος κεφαλὴν οἱ στρα-* P I 603 *τιῶται δόρατι περιπείραντες περιῆγον, τῷ ἔργῳ ἐλλαμπρυνόμενοι. ἐβίω δὲ ὁ ἀνὴρ ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα δέοντα τεσσάρων μηνῶν, ἄρξας μόνας ἡμέρας ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτά.*

7. *Διαγγελθείσης δὲ τῆς σφαγῆς τοῦ Περτίνακος Σουλπικιανός, σταλεὶς εἰς τὸ στρατόπεδον παρ' ἐκείνου ἵνα τὰ ἐκεῖ καταστήσηται, ἔμεινεν ἐν αὐτῷ καὶ ἔπραττεν ὅπως ἂν αὐτοκράτωρ ἀποδειχθῇ. κἀν τούτῳ Ἰουλιανὸς ὁ Δίδιος, χρηματιστής τε καὶ ἄπληστος, νεωτέρων ἀεὶ πραγμάτων ἐπιθυμῶν καὶ πρὸς τοῦ Κομόδου διὰ τοῦτο εἰς Μεδιόλανα τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐξελαθείς,* B *μαθὼν τὴν τελευτὴν τοῦ Περτίνακος, σπεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον παρεγένετο. καὶ πρὸς ταῖς πύλαις ἑστὼς ὁ μὲν ἔξωθεν, ὁ δὲ*

11 *οἱ στρατιῶται* add A Xiphilinus. 20 *ἐς* B.

Fontes. *Cap.* 7. *Dionis Historiae Romanae lib.* 73 *c.* 11 — *c.* 17.

ctis ensibus ad palatium contenderent. quos cum uxor adesse Pertinaci nuntiasset, ille quamvis resistere eosque per nocturnas excubias et equites occidere posset, tamen nec hoc fecit nec se occultare aut effugere voluit. sed spe forsitan concepta, se conspectu suo illos territurum et oratione sedaturum, accedentibus obviam ivit. illi vero primum verecundia ducti gladios vaginis condiderunt: deinde cum unus stricto gladio prosiluisset eumque percussisset, eum gladium illi a militibus missum esse dicens, etiam caeteri concitati et ipsum imperatorem et Electum occiderunt. deinde Pertinacis caput milites hastae affixum quasi re bene gesta circumtulerunt. vixit hic vir annos 67, quattuor mensibus demptis. dies non amplius 87 imperavit.

7. Nuntiata Pertinacis caede Sulpicianus, ab illo in castra tumultus sedandi causa missus, ibi mansit operamque dedit ut imperator crearetur. interea Didius Iulianus, homo inexplebilis avaritiae, novis rebus subinde studens eaque de causa Mediolanum in patriam suam a Commodo relegatus, Pertinacis obitu cognito festinanter in castra venit.

Σουλπικιανὸς ἔσωθεν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν ταύτης ἀρχὴν ὠνητίων ἐκ τῶν στρατιωτῶν, διαγγελλόντων τινῶν καὶ λεγόντων ἑκατέρῳ ὅτι "τόσον οὗτος" καί "τόσον ἐκεῖνος δίδωσι, τί οὖν σὺ προστίθης;" ὅμως πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐκεῖνον προετιμήσαντο, φοβηθέντες μάλιστα τὸν Σουλπικιανὸν ὡς τιμωρήσοντα τῷ Περτίνακι οἷα δὴ κηδεστῇ.

Εἰσδεχθεὶς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον Ἰουλιανὸς καὶ αὐτοκράτωρ ἀποδειχθεὶς ἐκεῖθεν πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐφοίτησε καὶ τὸ βουλευτήριον, C δορυφόρους παμπληθεῖς ἐπαγόμενος, ἵνα δι' ἐκείνων καὶ τὴν γερουσίαν καὶ τὸν δῆμον δεδίξηται. καὶ εἶπε πρὸς τὴν βουλὴν ὅτι "καὶ ὑμεῖς ἄρχοντος δέεσθε, καὶ αὐτός, εἰ καί τις ἄλλος, ἀξιώτατός εἰμι ἡγεμονεῦσαι ὑμῶν." εἰ οὖν καὶ ἐμισεῖτο διὰ τὴν μεγαλαυχίαν καὶ διὰ τοὺς τὸ βουλευτήριον κυκλωσαμένους ὁπλίτας, ἀλλὰ διὰ τὸ δέος κἀκ τῆς βουλῆς τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσατο· καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ μὲν τῆς βουλῆς προσῆλθον αὐτῷ, ἵνα μὴ φωραθεῖεν ἀχθόμενοι ἐπ' αὐτῷ, ὁ δὲ δῆμος φανερῶς ἐσκυθρώπαζε· καὶ ἐς τὸ συνέδριον ἐλθόντος τοῦ αὐτοκράτορος ἐξέκραγον ὡς ἐκ συνθήματος ἅπαντες, πατροφόνον αὐτὸν καλοῦντες καὶ ἅρπαγα τῆς ἀρχῆς. D ἐκείνου δὲ μὴ χαλεπαίνειν προσποιουμένου καὶ ἀργύριόν τι σφίσιν ὑπισχνουμένου ἠγανάκτησαν ὡς δεκαζόμενοι, καὶ ξύμπαντες ἐξεβόησαν "οὐ θέλομεν, οὐ λαμβά-

1 Σουλπίκιος PW, et sic hoc loco tres Ducangii codices. ὠνητίων AC Xiphilinus, ὠνητείον PW. 8 καὶ τὸ βουλευτήριον om C.

ibi ad portam stantes, hic extra, Sulpicianus intra, Romam et imperium a militibus mercabantur, quibusdam renuntiantibus et dicentibus utrique "hic tantum dat, ille tantum: quantum tu addis?" Iulianus tamen cum multam pecuniam promisisset, est praelatus, timentibus militibus ne Sulpicianus Pertinacis soceri necem ulcisceretur.

Iulianus vero in castra receptus et imperator salutatus inde ad forum et curiam maximo satellitum comitatu contendit, ut per illos senatui populoque Romano terrorem incuteret; ac senatui dixit "vobis principe opus est: et ego prae caeteris omnibus sum principatu dignissimus." quamvis igitur et ob orationis insolentiam et circumdatos curiae milites invisus esset, tamen ex metu a senatu etiam imperio confirmato in palatium adscendit.

Postridie senatores eum convenerunt, ne suum in illum odium animadverteretur. sed populus universus maestitia haud dissimulata imperatorem curiam ingressurum quasi ex composito cum magnis clamoribus parricidam et raptorem imperii appellavit. illo vero iram dissimulante et pecuniam pollicente indignati, quasi largitionibus corrumperentur, universi exclamarunt "nolumus, non accipimus." cum Iulianus eos

νομεν." ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐκέλευσε κτείνεσθαι.
καὶ ὁ δῆμος ἔτι παρώξυντο, καὶ τοῦ τε Περτίνακος ἐμέμνηντο
καὶ ἐς τὸν Ἰουλιανὸν ἀπέσκωπτον. καὶ πολλοὶ πολλαχοῦ τῆς
πόλεως τιτρωσκόμενοι καὶ κτεινόμενοι ἀντεῖχον, καὶ ὅπλα λαβόν-
τες συνέδραμον εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἔνθα νύκτα τε καὶ ἡμέραν
διήγαγον ἄσιτοι ἐπιβοώμενοι τοὺς λοιποὺς στρατιώτας, καὶ μᾶλ-
λον τὸν Νίγρον τὸν Πεσκέννιον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Συρίᾳ
P I 604 ὄντας. εἶτα τῷ λιμῷ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ κακωθέντες διελύθησαν
καὶ ἡσύχαζον. Ἰουλιανὸς δὲ οὕτως τὴν ἀρχὴν ἁρπάσας ἀνελευ-
θέρως αὐτῇ ἐχρῆτο, θωπεύων τὴν βουλὴν καὶ τούς τι δυναμέ-
νους, καὶ τὰ μὲν χαριζόμενος τὰ δ' ἐπαγγελλόμενος· καὶ πάντα
ἐπὶ θεραπείᾳ ἐποίει τῶν δυνατῶν, οὐ μέντοι καὶ ἐπιστεύετο.

Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν Ῥώμην ἐπράττετο· οἱ δὲ τῶν
στρατοπέδων ἡγεμόνες τρεῖς ὄντες, ὅ τε Σευῆρος τῆς Παννονίας
ἄρχων, τῆς Συρίας δ' ὁ Νίγρος, τῆς Βρεττανίας δὲ ὁ Ἀλβῖνος,
W II 214 εἰς καθαίρεσιν τοῦ Ἰουλιανοῦ τὰ περὶ αὐτοῦ μαθόντες κεκίνηντο.
τῶν ἄλλων δὲ ὁ Σευῆρος δεινότερος ὢν ἐλογίσατο ὡς, εἰ τὸν Ἰου-
λιανὸν καταλύσουσι, σφίσιν αὐτοῖς οἱ τρεῖς ἀμφισβητήσουσι περὶ
B τῆς ἀρχῆς. ἔγνω τοίνυν τὸν ἕνα προσοικειώσασθαι. ὅτι δὲ πορ-
ρωτέρω αὐτοῦ ὁ Νίγρος ἐτύγχανεν ὤν, καὶ μέγα φρονεῖν αὐτὸν
εἴκαζεν ἐπικεκλημένον ὑπὸ τοῦ δήμου ὡς εἴρηται, πρὸς τὸν Ἀλβῖ-
νον ἀπένευσε, καὶ δι' ἀπορρήτων αὐτῷ ἔγραψε Καίσαρα ποιήσειν

2 ἐμέμνητο B. 5 ἀνέδραμον A. 9 δὲ om C. ουτος A. 13 καὶ ταῦτα μὲν κατὰ A. 14 πανοικίας B. 19 δὲ] δὲ καὶ A.

qui ista dicerent occidi iussisset, populus magis etiam concitatus mentione Pertinacis facta Iulianum derisit; et quamvis multi passim per urbem et vulnerarentur et occiderentur, tamen non cedebant. ac sumptis armis in curiam equestrem concursu facto noctem et diem ibi sine cibo durarunt, reliquos milites inclamantes, Pescennium Nigrum in primis et Syriacas eius legiones. deinde fame et vigiliis fatigati domum quisque se receperunt. Iulianus vero ut imperium rapuerat, sic illiberaliter eo usus est, senatui et iis qui aliquid poterant assentando, ac partim donando partim pollicendo. quamvis autem nihil non ad cultum potentiorum faceret, tamen nemini fidem faciebat.

Quae dum Romae aguntur, tres exercituum duces, Severus Pannoniae, Niger Syriae, Albinus Britanniae, cognitis Iuliani rebus ad eum opprimendum properarunt. caeterum Severus caeteris callidior cum prospiceret everso Iuliano reliquos tres inter se de principatu dimicaturos esse, unum sibi conciliandum esse statuit. sed quia Niger longius aberat elatoque animo esse videbatur propterea quod populus, ut dictum est, eum nominatim implorasset, ad Albinum inclinavit, eique clam scripsit

αὐτόν. καὶ ὃς κατὰ χώραν ἔμεινεν, ὡς κοινωνήσει τῆς ἀρχῆς τῷ Σευήρῳ τεθαρρηκώς. ὁ δὲ Σευῆρος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο.

Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ταῦτα μαθὼν πολέμιόν τε ψηφίσασθαι τὸν Σευῆρον τὴν βουλὴν παρεσκεύασε, καὶ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ τὸ παλάτιον κιγκλίσι καὶ θύραις ἰσχυραῖς ἐκρατύνατο· ὅτι γὰρ ἐνόμιζε μὴ ἄν ποτε ῥᾳδίως τοὺς στρατιώτας κτανεῖν τὸν Περτίνακα εἴ γε δὴ συνεκέκλειστο, ᾤετο ὡς δυνήσεται κατακλεισθεὶς ἐν αὐτῷ περιγενέσθαι ἂν ἡττηθῇ. C ἐφόνευσε δὲ καὶ τὸν Λαῖτον, καὶ ἐπὶ τὸν Σευῆρον καθῆκε συχνοὺς ὡς τὸν ἄνδρα δολοφονήσοντας. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσέβαλε καὶ τὴν Ῥάβενναν ᾠκειώσατο, καὶ οἱ πεμπόμενοι προσεχώρουν αὐτῷ, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τὴν παρουσίαν Σευήρου ἐδειλαίνοντο, συγκαλέσας τοὺς τῆς βουλῆς ἐκέλευε κοινωνὸν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς τὸν Σευῆρον ψηφίσασθαι. τοῦ δὲ Σευήρου τοῖς στρατιώταις μηδὲν κακὸν πείσεσθαι γράψαντος, ἐκδοῦσι τοὺς σφαγεῖς τοῦ Περτίνακος, πεισθέντες ἐκείνους τε συνέλαβον καὶ τῷ Σιλίῳ Μεσσάλᾳ ὑπατεύοντι ταῦτα ἐμήνυσαν. ὁ δὲ τὴν βουλὴν ἀθροίσας εἰς τὸ Ἀθήναιον, οὕτω D καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἄσκησιν, τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῇ ἐκοινώσατο. καὶ ἡ βουλὴ τοῦ μὲν Ἰουλιανοῦ κατεψηφίσατο θάνατον, τὸν δὲ Σευῆρον ἀνεῖπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. κἀντεῦθεν ἐν τῷ παλατίῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἐφονεύθη, εἰπὼν "τί γὰρ δεινὸν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα;" ἐβίω δὲ ἔτη ἑξήκοντα πρὸς μησὶ τέσσαρσι καὶ ἰσαρίθμοις ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἑξήκοντα.

3 ὁ om C. 16 μεσάλᾳ BC, μετάλᾳ A. 24 ἑξήκοντα] ξ' A: Xiphilinus ξξ' καὶ ἑξήκοντα.

se eum Caesarem facturum esse. eo autem Severi collegam se fore sperante eodemque loco manente, Romam contendit.

Quo cognito Iulianus Severum a senatu hostem iudicandum curavit, seque ad bellum paravit, palatio carceribus et robustis portis munito. nam quia putabat milites Pertinacem non facile occisuros fuisse si se inclusisset, se incolumem evasurum credebat si victus intra claustra se contineret. Laetum quoque occidit, et complures emisit qui Severum dolo occiderent. qui cum in Italiam irrupisset et Ravennam occupasset, et qui contra eum mittebantur ad eum se conferrent, et satellites ob illius adventum trepidarent, convocato senatu Severum collegam imperii decerni iussit. sed cum is militibus impunitatem promisisset si Pertinacis percussores dederent, obtemperarunt, iisque comprehensis Silio Messallae consuli rem indicarunt. is vero senatu in Athenaeum convocato, quod ab institutione adolescentiae ita vocabatur, quae a militibus accepisset exposuit. senatus igitur Iuliano capitis damnato Severum statim imperatorem dixit. Iulianus vero cum occideretur "quid" inquit "mali feci? aut quem occidi?" vixit annos 60, menses quattuor et dies totidem: imperavit dies 60.

8. Σευῆρος μέντοι τὴν αὐταρχίαν λαβὼν τοὺς μὲν αὐτόχειρας τοῦ Περτίνακος τῶν στρατιωτῶν θανάτῳ ἐδικαίωσε, τοὺς
P I 605 δ' ἄλλους ὀνειδίσας πικρότατα τῶν τε ὅπλων ἀπεῖρξε καὶ τοὺς ἵππους ἀφείλετο καὶ τῆς Ῥώμης ἀπήλασε. καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην εἰσήλασε βαδίζων· καί οἱ καὶ ὁ στρατὸς ὁπλίτης παρείπετο, καὶ ἡ πόλις ἄνθεσί τε καὶ δάφναις ἅπασα ἐστεφάνωτο, καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονοῦντες εὐφήμουν αὐτὸν καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ θεάσασθαι λίαν ἐσφάδαζον. εἰσελθὼν δὲ ἐνεανιεύσατο, οἷα καὶ οἱ πρώην ἀγαθοὶ αὐτοκράτορες, ὡς οὐδένα τῶν βουλευτῶν ἀποκτενεῖ, καὶ ὤμοσε περὶ τούτου, καὶ ψηφίσματι κοινῷ τοῦτο κυρωθῆναι προσετετάχει. ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν τὸν νόμον τοῦτον παρέβη. αὐτὸν γὰρ τὸν Ἰούλιον Σόλωνα τὸν καὶ τὸ δόγμα τοῦτο
B αὐτοῦ κελεύσαντος συγγραψάμενον οὐ πολλῷ ὕστερον ἔκτεινε, καὶ ἄλλους ἀνεῖλε πολλούς· καὶ τῇ βουλῇ οὐ καταθύμια ἔπραττε. καὶ εἰθισμένου τοὺς σωματοφύλακας ἐκ τῆς Ἰταλίας εἶναι καὶ ἄλλων ἐθνῶν ἐπιεικεστέρων τοῖς εἴδεσι καὶ ἁπλουστέρων τοῖς ἤθεσι, ἐκεῖνος παρὰ τὸ ἔθος στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἐνέπλησε καὶ ἰδεῖν ἀγριωτάτων καὶ ἀκοῦσαι φοβερωτάτων καὶ ὁμιλῆσαι ἀγροικοτάτων.

Ἐγένετο δὲ αὐτῷ σημεῖά τινα τὴν ἡγεμονίαν προμαντευόμενα. ἔδοξέ ποτε ὄναρ λύκαιναν θηλάζειν, ὡς περὶ Ῥωμύλου

5 καὶ alterum add A Xiphilinus. 15 εἰθισμένου ABCW, ἐθισμένου P. 20 τινα σημεῖα τὴν ἡγεμονείαν A. 21 ἔδοξέ] καὶ ἔδοξέ B.

Fontes. *Cap.* 8. *Dionis Historiae Romanae lib.* 74 *c.* 1 — *c.* 14.

8. Severus rerum potitus Pertinacis percussores supplicio affecit: caeteros milites acerrime insectatus et armis equisque privatos Roma expulit. hoc peracto pedes urbem ingressus, armato exercitu sequente, plateis floribus et laureis passim exornatis, a populo candidato laetis vocibus exceptus est, properantibus omnibus eum et videre et audire. ille vero statim veterum bonorum imperatorum more se neminem senatorem occisurum esse iureiurando affirmavit, idque communi decreto confirmari iussit. sed id iusiurandum non diu servavit, ipso Iulio Solone, qui id decretum de illius sententia scripserat, non multo post occiso, atque aliis multis sublatis; eaque fecit quae senatui minime cordi essent. iam cum moris esset satellites ex Italia caeterisque gentibus quarum et vultus humaniores et mores simpliciores essent deligi, ille praeter solitum urbem militibus et adspectu saevissimis et auditu horrendis et a civilitate morum alienissimis implevit.

Imperium ei signis quibusdam praesignificatum est. nam aliquando se lupam sugere, ut de Romulo proditum est, somniavit; ex eoque dor-

ἱστόρηται· καὶ ὕδωρ καθεύδοντος ὥσπερ ἐκ πηγῆς ἀνεδόθη· καὶ καθ' ὕπνους αὐτῷ ἡ τῶν Ῥωμαίων σύμπασα βουλὴ καὶ ὁ δῆμος W II 215 προσῄει τε καὶ ἠσπάζετο. καὶ αὖθις ἐδόκει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥω- C μαίᾳ ἱππεύοντα τὸν Περτίνακα τοῦ ἵππου ἀπορριφῆναι, αὐτὸς δὲ τούτου ἑκόντος ἐπιλαβέσθαι. ἔφηβος δὲ ὢν ἐς τὸν βασιλικὸν δίφρον ἀγνοῶν ἀλλ' οὐκ ἐκ προνοίας ὕπαρ ἐκάθισεν.

Αὐταρχήσας δὲ διὰ πλείστων τρόπων ἐτίμησε τὸν Περτίνακα, καὶ ταφὴν αὐτοῦ καίτοι πάλαι θανόντος πολυτελεστάτην ἐποίησεν. εἶτα κατὰ τοῦ Νίγρου ἐστράτευσεν· ὃς Ἰταλὸς ἦν ἐξ ἱππέων, οὐ τῶν πάνυ δ' ἐπισήμων. καὶ διαφόρων πολέμων συγκροτηθέντων τέλος ἐν Ἰσσῷ τῆς Κιλικίας περὶ τὰς καλουμένας Πύλας, αἳ διὰ τὴν τοῦ τόπου στενότητα οὕτω κέκληνται (ἔνθεν D μὲν γὰρ ὄρη ἀνατείνει ἀπότομα, κρημνοὶ δ' ἐκεῖθεν βαθεῖς καθήκουσιν εἰς τὴν θάλασσαν), μάχης καρτερᾶς γενομένης ἡττήθη ὁ Νίγρος· καὶ τὸ πλέον μὲν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐκεῖσε διώλετο, ἐκεῖνος δὲ φεύγων κατελήφθη καὶ ἀνῃρέθη. οὗ τμηθεῖσαν τὴν κεφαλὴν ὁ Σευῆρος πέμψας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεσταύρωσεν, ἵν' ἰδόντες αὐτὴν οἱ Βυζάντιοι προσχωρήσωσι.

Τοὺς δὲ τὰ Νίγρου φρονήσαντας δικαιοῦντος Σευήρου, βουλευτής τις Κάσσιος Κλήμης κρινόμενος παρ' αὐτῷ ἐπαρρησιάσατο φήσας ὡς "ἐγὼ οὔτε σὲ οὔτε Νίγρον ἠπιστάμην, καταληφθεὶς δὲ

2 βουλὴ καὶ ὁ δῆμος om AC, non male: Xiphilinus πᾶσα αὐτῷ ἡ τῶν Ῥωμαίων δύναμις προσῆλθέ τε καὶ ἠσπάσατο. 4 ἀπορριφῆναι ABC, ἀποῤῥιφθῆναι PW. 6 ὕπαρ ἐκάθισεν AC cum Xiphilino, ὑπερεκάθησεν PW. 8 πολυτελεστάτην] καὶ πολυτελεστάτην A. 21 καταλειφθεὶς A.

miente aqua tanquam e fonte scaturiit; et in somnis a senatu populoque Romano salutari sibi visus est. accessit aliud quoque somnium: putabat Pertinacem per forum equitantem ab equo excuti, qui sibi tergum ultro conscendendum praeberet. adolescens in sella imperatoria non de industria sed ignorans re vera consedit.

Imperium adeptus Pertinaci plurimos honores habuit et sumptuosissimum funus quamvis pridem defuncto fecit. deinde contra Nigrum est profectus, hominem Italum ex equestri ordine non admodum clarum. qui variis praeliis commissis denique Issi Ciliciae ad Portas, quae ab angustia loci hoc nomen accepere (hinc enim praerupti montes assurgunt, inde ingentia praecipitia ad mare descendunt), acri pugna superatus, maxima copiarum parte caesa, captus in fuga et interfectus est: caput eius Byzantium missum et cruci affixum, ut eo Byzantii conspecto deditionem facerent.

Cum Severus de Nigri studiosis poenas sumeret, senator quidam Cassius Clemens reus actus dicere non dubitavit "ego neque te neque Nigrum noveram, sed in illius partibus deprehensus non te oppugnare

P I 606 ἐν τῇ ἐκείνου μερίδι οὐ σοὶ πολεμήσειν ἤθελον ἀλλ' Ἰουλιανὸν καταλύσειν· καὶ τὰ αὐτά σοι σπουδάσας οὐκ ἠδίκησα. ἀλλ' οὐδ' ὅτι μὴ πρὸς σὲ ὕστερον μετέστην· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σὺ ἂν ἠθέλησας οὐδένα τῶν σῶν ἑταίρων πρὸς ἐκεῖνον αὐτομολῆσαι. ἐξέταζε οὖν μὴ τὰ σώματα ἡμῶν μηδὲ τὰ ὀνόματα, αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα· πᾶν γὰρ ὅ τι ἂν ἡμῶν καταγνῷς, τοῦτο καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν σῶν ἑταίρων καταψηφιεῖ." τοῦτον ὁ Σευῆρος τῆς παρρησίας θαυμάσας ἀφῆκεν ἔχειν τῆς οὐσίας τὸ ἥμισυ.

Οἱ δὲ Βυζάντιοι καὶ ζῶντος τοῦ Νίγρου καὶ θανόντος πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἔδρασαν, ἐπὶ χρόνον πολιορκούμενοι τριετῆ. ᾕρουν
B μὲν γὰρ καὶ πλοῖά τινα παραπλέοντα, ᾕρουν δὲ καὶ τριήρεις τῶν ἐν τῷ ὅρμῳ τῶν ἐναντίων οὐσῶν. τὰς γὰρ ἀγκύρας αὐτῶν ὑφύδροις κολυμβηταῖς ἀποτέμνοντες καὶ ἥλους ἐς τοὺς ταρσοὺς σφῶν πηγνύντες καὶ τούτων καλώδια ἐξάπτοντες ἐπεσπῶντο αὐτάς, αὐτομάτας προσπλέειν δοκούσας. ἐπεὶ δὲ πάντα αὐτοῖς ἐξεδαπανήθησαν, ὅμως ἀντεῖχον, καὶ ξύλοις ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐς τὰς ναῦς ἐχρῶντο καὶ σχοίνοις ἃς ἔπλεκον κείροντες τὰς τρίχας τῶν γυναικῶν. καὶ ὅτε τοῖς τείχεσι προσέβαλλον οἱ πολέμιοι, λιθίνους τε καὶ ἐκ χαλκοῦ πεποιημένους καὶ ἀνδριάντας καὶ ἵππους ἠκόντιζον εἰς αὐτούς. ὡς δὲ καὶ πᾶν αὐτοὺς ἐπέλιπε νενο-
C μισμένον ἐδώδιμον, βύρσας διαβρέχοντες ἤσθιον. καὶ τούτων δὲ ἀναλωθεισῶν καὶ ἐπ' ἀλλήλους ἐτράποντο καὶ σαρκῶν ἀνθρω-

3 οὐδὲ alterum om A. 7 καταψηφιεῖ A, καταψηφιῇ BCW, καταψηφίῃ P. 13 ἐφύδροις A. 20 καὶ om B. 22 καὶ τῶν σαρκῶν B.

sed Iulianum expugnare studui. cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccavi. ac ne in eo quidem quod postea non ad te transii: nam tu quoque noluisses quemquam ex amicis tuis ad illum deficere. inquirito igitur non in personas nostras aut nomina, sed in res ipsas. nam utcunque nos damnaris, tu amicique tui in eodem crimine futuri estis." Severus hominis libertatem admiratus semissem bonorum ei reliquit.

Byzantii et vivente et mortuo Nigro multa fecerunt admiratione digna, cum triennium obsiderentur. naves enim aliquot praetereuntes et triremes in hostium stationibus ceperunt, ancoris earum per urinatores resectis: quas clavis in fundos earum impactis annexisque funibus ita attrahebant ut ultro accedere viderentur. rebus omnibus consumptis nihilo minus perseverantes, tignis aedium ad naves, detonsis mulierum capillis ad funes plectendos utebantur. cum moenia oppugnabantur, et marmoreas et aeneas statuas tam equorum quam hominum in hostes iaculabantur. cibariis omnibus usitatis destituti coria macerata comederunt: iis quoque absumptis, carnibus humanis gustatis, alii alios devo-

πείων ἐγένοντο. εἶτα καὶ ἄκοντες τὴν πόλιν παρέδοσαν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐν τέλει σύμπαντας διεχρήσαντο. ὁ δὲ Σευῆρος ἥσθη λίαν ἐπὶ τῇ ἁλώσει τοῦ Βυζαντίου. ἀφείλετο δὲ τήν τε ἐλευθερίαν τῆς πόλεως καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ πολιτικόν, καὶ δασμοφόρον ἀποφήνας, δημεύσας τε τὰς οὐσίας τῶν πολιτῶν, Περινθίοις αὐτήν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς ἐχαρίσατο. τὰ δὲ τείχη τῆς πόλεως καθελὼν ἐκείνους μὲν οὐδὲν πλέον ἐλύπησεν ἢ τῆς δόξης αὐτοὺς ἐστέρησεν ἣν ἐκαρποῦντο ἐκ τῆς αὐτῶν ἐπιδείξεως, τῶν δὲ Ῥωμαίων μέγα καθεῖλεν ὁρμητήριον D
πρὸς τοὺς ἐκ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας βαρβάρους, ἀλλὰ μὴν καὶ κρησφύγετον· ἦν γὰρ τὰ τείχη τοῦ Βυζαντίου καρτερώτατα.

9. Σευῆρος δὲ δοξομανῶν κατὰ τῶν Ὀσροηνῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἀδιαβηνῶν καὶ τῶν Ἀραβίων ἐστράτευσε, καὶ εἰς τὴν Νίσιβιν ἀφικόμενος ἐκεῖθεν ἔπεμψε στρατηγούς τε καὶ τάγματα κατὰ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν, οἳ τήν τε χώραν αὐτῶν ἐδῄουν καὶ W II 216
τὰς πόλεις ἐλάμβανον.

Αὖθις δὲ πόλεμος συνηνέχθη τῷ Σευήρῳ ἐμφύλιος. ὁ μὲν γὰρ τῷ Ἀλβίνῳ οὐδὲ τὴν τοῦ Καίσαρος ἐδίδου τιμήν, ὁ δ' ᾔτει καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος. συγκινουμένης δὲ διὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης, ὁ δῆμος ἐν ἱπποδρομίᾳ συνειλεγμένος πολὺς ἐκφανέστατα κατωδύρατο, "μέχρι πότε τοιαῦτα πάσχομεν" κράζοντες P I 607
καί "μέχρι ποῦ πολεμούμεθα;" καὶ ἄλλα δέ τινα τοιαῦτα ὡς ἐκ

8 ἢ ABC, ἢ ὅτι PW. 15 τε om B. 19 ταύτης A.

Fontes. *Cap.* 9. *Dionis Historiae Romanae lib.* 75 *c.* 1 — *c.* 13.

rarunt. sed cum tandem vel inviti deditionem fecissent, Romani et milites et magistratus omnes occiderunt. et Severus ea expugnatione mirifice laetatus urbem libertate et dignitate civili adempta tributariam fecit, et publicatis civium bonis ipsam et agros eorum Perinthiis donavit. moenibus autem robustissimis eversis non illos maiore molestia affecit quam quod gloriae materia eos privavit, at Romanorum arcem munitissimam contra barbaros Ponticos et Asianos ac tutissimum asylum destruxit.

9. Iam cum insano gloriae studio teneretur, barbaris Osroenis, Adiabenis et Arabibus bellum intulit; ac Nisibim profectus, missis ducibus et legionibus, illarum gentium agros vastavit et urbes expugnavit.

Sed cum Albino Caesaris honorem negaret, isque imperatoriam iam ambiret dignitatem, iterum civile bellum cum totius orbis motu est exortum. et magna populi Romani multitudo in circo equestri apertissime fortunas suas est miserata "quousque tandem ista feremus? quamdiu oppugnabimur?" et alia id genus quasi numinis afflatu vociferans.

θειοτέρας τινὸς ἐπιπνοίας ἐνθουσιῶντες ἐβόησαν. πῶς γὰρ τοσαῦται μυριάδες ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ ὁμοφώνως εἶπον καὶ ἀπταίστως ἃ εἶπον; τέως μέντοι μάχης συγκροτηθείσης καὶ πολλὰς ἰδέας τε καὶ τροπὰς καὶ μετακλίσεις τοῦ πολέμου ἐσχηκότος ὁ Ἀλβῖνος ἡττήθη, πεσόντων μὲν ἀμφοτέρωθεν Ῥωμαίων σχεδὸν ὑπερβαινόντων καὶ ἀριθμόν, τοῦ δὲ Ἀλβίνου ἑαυτὸν ἀνελόντος. ᾧ κειμένῳ ἐπεντρυφήσας ὁ Σευῆρος καὶ γλωσσαλγήσας τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ῥιφῆναι ἐκέλευσε, τὴν κεφαλὴν δ' ἐς τὴν Ῥώμην στείλας B ἀνεσταύρωσε. καὶ πολλοὺς τῶν τῆς γερουσίας ἀπέκτεινε, τινὰς δὲ καὶ ἀπέλυσε.

Μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ τῶν Πάρθων ἐστράτευσε τὴν Μεσοποταμίαν ἑλόντων. καὶ πλοῖα κατασκευάσας ἐν τῷ Εὐφράτῃ, τήν τε Σελεύκειαν καὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐκλειφθεῖσαν ἔλαβε. καὶ τὴν Κτησιφῶντα ἑλὼν διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφῆκε, πολλούς τε ἀνεῖλε καὶ ζῶντας πλείονας εἷλεν. οὔτε δὲ τὸν Οὐολόγαισον ἐπεδίωξε τὸν τῶν Πάρθων ἡγεμονεύοντα ἀναχωρήσαντα οἴκαδε, οὔτε τὴν Κτησιφῶντα κατέσχεν, ἀλλ' ᾤχετο ὥσπερ ἵνα διαρπάσῃ ταύτην μόνον ἐστρατευκώς.

Ἐν ᾧ δὲ ἐπολέμει, ἄνδρας δύο ἀπέκτεινε τῶν ἐπιφανῶν, C τὸν μὲν Κρίσπον Ἰούλιον χιλιαρχοῦντα τῶν δορυφόρων, ὅτι ἤχθετο τῇ τοῦ πολέμου κακώσει καί τι καὶ παρεφθέγξατο, καὶ τὸν κατηγορήσαντα αὐτοῦ στρατιώτην χιλίαρχον ἀπέδειξεν ἀντ' αὐτοῦ·

2 ὁμοφώνως et καὶ add A. 5 ῥωμαίων add AB. 13 ἐκλειφθείσας Xiphilinus. 14 ἐφῆκε A Xiphilinus, ἀφῆκε PW. 16 ἀπεδίωξε B.

nam alioqui fieri qui potuisset ut tot hominum milia ea quae dicebant tanquam chori magistro praeeunte una voce et citra errorem pronuntiarent? id bellum magna varietate et ancipiti Marte gestum; sed Albinus tandem victus, Romanis utrinque paene innumerabilibus caesis, sibi ipse manus attulit. cuius cadaveri Severus insolentibus et atrocibus verbis insultavit, truncoque abiecto caput Romam missum cruci affigi iussit. senatores multos occidit, nonnullos etiam dimisit.

Post haec contra Parthos est profectus, qui Mesopotamiam occuparant; et navibus in Euphrate aedificatis Seleuciam et Babylonem desertas cepit. Ctesiphontem expugnatam militibus diripiendam dedit; ac multis interfectis plures vivos cepit. sed neque Vologesum Parthorum principem domum reversum fugavit, neque Ctesiphontem retinuit, ita inde profectus quasi expeditionem direptionis causa duntaxat suscepisset.

Huius belli tempore duos claros viros interfecit, Iulium Crispum tribunum praetorianorum, belli vexationes aegre ferentem et nescio quid locutum, milite a quo accusatus fuerat in eius locum suffecto; Laetum

τὸν δὲ Λαῖτον, ὅτι φρόνημα εἶχε καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἠγαπᾶτο, καὶ οὐκ ἄλλως στρατεύσειν ἔλεγον εἰ μὴ Λαῖτος αὐτῶν ἡγοῖτο. καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις προσῆπτεν, ὅτι φθόνῳ αὐτὸν ἀνελὼν οὐκ εἶχε λέγειν αἰτίαν.

Εἶτα ἐπὶ τὰ Ἄτρα ἐστράτευσε. πόλις δὲ ταῦτα Ἀράβιος, ἐν ᾗ πολλά τε ἄλλα ἀπέκειντο χρήματα, καὶ τὰ τοῦ Ἡλίου δὲ ἀναθήματα, ᾧ ἡ πόλις ἀνεῖτο. οὐδὲν δὲ ἀνύσας, καίτοι τὸ ἐκτὸς τεῖχος καθῃρηκώς, καὶ πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀποβαλών, ἀνεχώρησε· D καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀφίκετο, καὶ ἐς Αἴγυπτον, καὶ πᾶσαν εἶδε, καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐπολυπραγμόνησεν. ἦν γὰρ οἷος μήτε θεῖον μήτε τι ἀνθρώπινον καταλιπεῖν ἀνερεύνητον. καὶ τὰ βιβλία ἅ τι εἶχον ἀπόρρητον ἐκ πάντων τῶν ἀδύτων ἀνείλετο ὅσα τέως εὑρεῖν δεδύνητο.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως· εἰρήσθω δ' ὡς ἐν παρόδῳ καὶ ὅσα τὸν Δίωνα περὶ τοῦ Νείλου λέγοντα εὕρομεν, ὅθεν τε ἀναδίδοται καὶ διὰ τί κατὰ τὸ θέρος πεποίηται τὴν ἀνάβασιν. λέγει τοίνυν ὡς ἐκ τοῦ Ἄτλαντος ἀναδίδοται, τὸν δὲ Ἄτλαντα ὄρος εἶναι ἐν τῇ Μακεννίτιδι παρ' αὐτῷ τῷ Ὠκεανῷ πρὸς ἑσπέραν, καὶ ὀρῶν P I 608 ἁπάντων ὑπερανίστασθαι, ὥστε διὰ τὸ ὕψος καὶ κίονα αὐτὸν παρὰ τῶν ποιητῶν κληθῆναι τοῦ οὐρανοῦ. μήτε γὰρ ἀναβῆναί τινά ποτε εἰς ἄκρον αὐτοῦ, μήτ' ἰδέσθαι τὰς αὐτοῦ κορυφὰς χιόνος ἀεὶ πληθούσας, ἐξ ἧς πολὺ καταρρεῖν τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὸ

5 ταύτης CW. 6 ἐναπέκειντο A. 7 ἀνεῖτο] ἀνέκειτο A. 10 οἷος γὰρ ἦν B. 11 τι add AB. 14 Ἀλλὰ om A. 16 λέγεται τοίνυν ὅτι ἐκ A. 19 ὑπερανίσταται A. καὶ κίονα αὐτὸν διὰ τὸ ὕψος A. 21 τινα ἐς τὸ ἄκρον αὐτοῦ ποτὲ B.

ob animi magnitudinem et gratiam apud milites, qui se nonnisi illo duce militaturos affirmabant. et crimen caedis eius in milites transtulit, quod eo ex invidia interfecto causam dicere non poterat.

Deinde Atra urbem Arabiae Soli dicatam oppugnavit, in qua praeter alias magnas opes etiam Solis donaria reposita erant. sed quamvis exteriori muro capto, re infecta multis militibus amissis in Palaestinam discessit atque in Aegyptum, quam totam perlustravit, arcanis quoque rebus indagatis. eo enim erat ingenio, ut neque divinum neque humanum quicquam impervestigatum relinqueret. libros arcanarum rerum, quos quidem invenire poterat, ex omnibus adytis sustulit.

Atque haec hactenus: nunc obiter illa quoque referam quae apud Dionem de Nilo memoriae prodita sunt, unde is oriatur, cur aestivo tempore adscendat. narrat autem eum ex Atlante oriri, monte Macennitidis, ad ipsum occidentalem Oceanum, omnium montium altissimo: qua de causa caeli columna a poetis appelletur. neque enim quemquam eius cacumen adscendisse, neque fastigia vidisse, semper oppleta nivi-

θέρος, καὶ διὰ τοῦτο τότε τὸν Νεῖλον πληθύνεσθαι. λέγει δὲ ταῦτα Ῥωμαίοις ἀκριβωθῆναι ἐκ τῶν τῆς κάτω Μαυριτανίας ἀνθρώπων, προσοίκων ὄντων τῇ Μακεννίτιδι, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ στρατευσαμένων Ῥωμαίων ἀφικέσθαι καὶ πρὸς τὸν Ἄτλαντα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Νείλου τῷ Δίωνι, εἰ καὶ ἄλλοις οὐχ οὕτω τὰ περὶ τούτου ἱστόρηται.

B 10. Πλαυτιανὸς δὲ παραδυναστεύων τῷ Σευήρῳ καὶ τὴν ἐπαρχικὴν ἔχων ἐξουσίαν καὶ μέγιστα δυνηθεὶς πολλοὺς τῶν ἐλλο- W II 217 γίμων ἀνδρῶν καὶ ὁμοτίμων αὐτῷ ἐθανάτωσεν. ἄπληστος δὲ ὢν παρὰ πάντων ᾔτει, καὶ οὔτε ἔθνος οὔτε πόλιν ἀφῆκεν ἀσύλητον, καὶ πλείονα αὐτῷ πάντες ἢ τῷ Σευήρῳ ἐδίδουν. ἐξέτεμε δὲ καὶ ἀνθρώπους Ῥωμαίους καὶ εὐγενεῖς ἑκατόν, οὐ παῖδας μόνον οὐδὲ μέντοι μειράκια, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας γυναῖκας ἔχοντας, ὥσθ' ὁρᾶσθαι τοὺς αὐτοὺς καὶ εὐνούχους καὶ ἄνδρας καὶ πατέρας ἀόρχεις καὶ ἐκτομίας καὶ πωγωνίας. πρὸ δὲ τούτου κῆτος ὑπέρογκον εἰς τὸν Αὐγούστου κεκλημένον λιμένα ἐξώκειλε καὶ ἑάλω, καὶ μίμημα C αὐτοῦ γεγονὸς καὶ εἰς τὸ κυνηγέσιον εἰσαχθὲν πεντήκοντα ἄρκτους εἴσω λέγεται δέξασθαι. τὴν δὲ τοῦ Πλαυτιανοῦ θυγατέρα Πλαυτίλλαν τοῦ Σευήρου τῷ υἱῷ Ἀντωνίνῳ συζεύξαντος, τοσαῦτα τῇ θυγατρὶ ὁ Πλαυτιανὸς ἔδωκεν ὅσα πολλαῖς βασιλίσσαις ἤρκεσεν ἄν. οὗτος ὑπέρμεγας γεγονὼς καὶ πλεῖστον δυνηθείς, ἢ καὶ ὑπὲρ

1 δὲ AC, καὶ PW. 5 οὖν] οὖν καὶ AB. 6 τούτου ἱστόρηται] αὐτοῦ δεδιήγηται A. 15 πρὸ δὲ τούτου apud Xiphilinum est *ante Plautiani necem*. 17 καὶ om A. 20 ἤρεσκεν B.

Fontes. *Cap.* 10. *Dionis Historiae Romanae lib.* 75 *c.* 14 — *lib.* 76 *c.* 17.

bus. unde aestivo tempore magna aquarum copia defluente Nilus exundet. et haec Romanos ex inferioris Mauritaniae hominibus Macennitidi finitimis comperisse, ac multos Romanos exercitus ad ipsum Atlantem pervenisse. haec de Nilo Dion refert, etsi alii diversa eadem de re tradiderunt.

10. Caeterum Plautianus praefectus, imperii paene cum Severo particeps et summa potestate subnixus, multos claros viros et pari dignitate praeditos interfecit, et prae insatiabili avaritia ab omnibus aliquid flagitans neque provinciam neque urbem ullam praetermisit quam non spoliaret: unde omnes ei plura quam ipsi Severo dabant. idem centum nobiles Romanos, non pueros duntaxat et adolescentes, sed maritos etiam castravit, ut iidem et viri et eunuchi, et patres intestabiles et castrati barbatique conspicerentur. ante id facinus ingens cetus in Augusti portum delatus est et captus, cuius simulacrum in amphitheatrum perlatum ursos quinquaginta abscondisse fertur. Plautianus vero filiae Plautillae a Severo Antonino filio desponsae tantum dedit quantum reginis pluribus satis fuisset. qui cum amplissimus evasisset,

τὸν Σευῆρον αὐτόν, ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ Ἀντωνίνου ἐπιβουλευθεὶς ἐσφάγη καὶ ἄνωθεν εἰς ὁδόν τινα ἐρρίφη. οἱ δὲ τοῦ Σευήρου παῖδες Ἀντωνῖνος καὶ Γέτας ὥσπερ τινὰ παιδαγωγὸν τὸν Πλαυτιανὸν ἀποσεισάμενοι ἅπαν μετῄεσαν χείριστον.

Τότε καὶ Βούλλας Φῆλιξ Ἰταλὸς ἀνὴρ ληστήριον συστησάμενος ἑξακοσίων ἀνδρῶν ἐλῄζετο τὴν Ἰταλίαν ἐπ' ἔτη δύο. D πολλῶν δὲ φιλοτιμουμένων κατασχεῖν αὐτὸν ὁ δὲ οὐχ ἡλίσκετο, εὐμεθόδως διὰ τρόπων πολλῶν τοὺς αὐτὸν διώκοντας κατασοφιζόμενος· ὧν ἕνα εἰς ἔνδειγμα τῶν ἄλλων ἐροῦμεν. ἑκατοντάρχου παρὰ Σευήρου κελευσθέντος λοχῆσαι αὐτόν, αὐτὸς ἐκείνῳ προσῆλθε δι' ἑαυτοῦ ὡς ἄλλος τις, καὶ διεβεβαιώσατο, εἰ ἕψοιτο, παραδοῦναι αὐτῷ τὸν ληστήν. τοῦ δὲ πεισθέντος εἰς λογγώδη τόπον ἀπαγαγὼν αὐτὸν ῥᾳδίως συνέλαβεν. εἶτα ἐπὶ βήματος καθίσας, ὡς δῆθεν ἄρχων τοῦ ληστηρίου, μεταστειλάμενος τὸν ἑκατόνταρχον, τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀπεξύρησε καὶ ἀφῆκεν αὐτόν, εἰπών, ἄγγελλε τῷ δεσπότῃ σου ὅτι "τοὺς δούλους P I 609 ὑμῶν τρέφετε, ἵνα μὴ ληστεύωσι." πολλοὺς γὰρ τῶν καισαρείων εἶχεν αὐτῷ προσχωρήσαντας. ὕστερον μέντοι ἐλήφθη καὶ θηρίοις ἐδόθη.

Σευῆρος δὲ εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐστράτευσεν, ἵνα μήθ' οἱ παῖδες ἐκδιαιτῶνται αὐτοῦ, μήτε τὰ στρατεύματα ὑπ' ἀργίας ἐκλύωνται. δύο δὲ γένη τῶν Βρεττανῶν εἰσι μέγιστα, Καληδό-

5 φίληξ ABC. 10 λογχῆσαι C. 12 λογγώδη ABC Xiphilinus, λοχώδη PW. 16 αὐτόν om AC. 17 ληστεύσωσι A. 22 καληδόνιοι AC Xiphilinus, Κάλυδόνιοι PW.

adeoque Severum ipsum potentia superaret, insidiis Antonini generi occisus et ex superiore loco in viam proiectus est. quo tanquam paedagogo amoto Severi filii Antoninus et Geta nullo flagitio abstinuerunt.

Eo tempore Bulla Felix homo Italus sexcentis latronibus coactis Italiam per biennium infestavit. et quamvis multi eum comprehendere studerent, tamen variis subinde rationibus magnaque solertia persequentes eludens non capiebatur: cuius hoc specimen esto. centurionem Severi iussu sibi insidiantem ipse quasi alius esset accessit, latronem ei se traditurum, si sequeretur, pollicens; et hominem verum id esse putantem in angustias perductum facile cepit. deinde pro tribunali sedens ut dux latronum centurionem capite raso cum his verbis dimisit "nuntia domino tuo ut servos suos alat, ne latrocinentur." multi enim caesariani liberti se ad eum contulerant. post tamen captus et bestiis obiectus est.

Severus autem expeditionem in Britanniam suscepit, ne et filii luxu corrumperentur, et legiones otio remollescerent. sunt autem duae gentes Britannicae maximae, Caledonii et Maeatae. utrique asperos

νιοι καὶ Μαιᾶται· καὶ νέμονται ἑκάτεροι ἄγρια ὄρη καὶ πεδία
ἔρημα καὶ ἑλώδη, μήτε πόλεις ἔχοντες μήτε γεωργοῦντες τὴν γῆν,
ἀλλ' ἐκ νομῆς καὶ θήρας καὶ ἀκροδρύων τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζό-
B μενοι· ἰχθῦς γὰρ καίτοι παμπληθεῖς παρὰ τῇ νήσῳ τυγχάνοντας
οὐ σιτοῦνται. σκηνῆται δ' εἰσί, γυμνοί τε ζῶσι καὶ ἀνυπόδετοι,
κοιναῖς κεχρημένοι ταῖς γυναιξί, καὶ τὰ γεννώμενα πάντα ἐκτρέ-
φοντες. δημοκρατοῦνταί τε καὶ λῃστεύουσι· καὶ στρατεύονται
ἐπὶ ἁρμάτων, ἵππους ἔχοντες μικροὺς καὶ ταχεῖς, καὶ πεζοί· τρέ-
χουσί τε ὀξύτατα. ὅπλοις δὲ κέχρηνται ἀσπίδι καὶ βραχεῖ τινι
δόρατι καὶ ἐγχειριδίῳ. λιμῷ δὲ καὶ ψύχει ταλαιπωρούμενοι καὶ
ἄλλαις κακώσεσι φέρουσι, καὶ εἰς τὰ ἕλη καταδυόμενοι καρτε-
ροῦσιν ἐπὶ πλείους ἡμέρας μόνην τὴν κεφαλὴν ἔξω τοῦ ὕδατος
ἔχοντες, καὶ ἐν ταῖς ὕλαις τρέφονται ταῖς ῥίζαις καὶ τῷ φλοιῷ.
C σκευάζουσι δὲ καί τι βρῶμα ἐξ οὗ ὅσον κυάμου μέγεθος ἐμφαγόν-
τες οὔτε πεινῶσιν οὔτε διψῶσιν.

Ἡ μὲν οὖν Βρεττανία τοιαύτη τίς ἐστι νῆσος, καὶ ὑπὸ
τοιούτων ἡ μὴ Ῥωμαίοις ὑποκειμένη τότε ᾠκεῖτο. εἶχον γὰρ ταύ-
της μοῖραν Ῥωμαῖοι οὐκ ἐλαττουμένην πολλῷ τοῦ ἡμίσεος. καὶ
τὸ μὲν μῆκος τῆς ὅλης νήσου ἐς στάδια ἑπτακισχίλια καὶ ἑκατὸν
τριάκοντα δύο ἐκτείνεσθαι λέγεται, τὸ δὲ πλάτος ὡς ἐπίπαν ἐς
W II 218 δισχίλιά που καὶ τριακόσια, ἔστι δ' οὗ καὶ ἐλάττονα. ὁ δ' οὖν
Σευῆρος πάσης κρατῆσαι τῆς νήσου διανοούμενος εἰς τὴν Καλη-

4 περὶ AC. 8 παχεῖς C. 9 post ἀσπίδι PW add τινί, om AB. 17 τότε ὑποκειμένη AB. 18 ἡμίσεως A. 19 καὶ om A. 20 δύο om A. 21 τριακόσια] Xiphilinus add δέκα. 22 καληδονίαν AC, Καλυδονίαν PW.

montes et campos incultos ac palustres incolentes neque urbes habent neque terram colunt, sed ex pastu, venatione, fructibus arborum victitant: piscibus enim, quamvis abundet insula, non vescuntur. in tabernaculis habitant, nudi et sine calceis degunt, mulieribus promiscue utuntur, infantes omnes educant. re publica populari utuntur, et latrocinantur: militant cum in curribus, equos habentes parvos et celeres, tum pedites; ac celerrime cursitant. arma sunt clipeus, brevis hasta et pugio. aerumnas famis frigoris aliasque vexationes tolerant. paludes subeunt, et in iis per dies complures morantur, solis capitibus ex aquis eminentes, et in silvis radicibus et corticibus se sustentant. parant etiam quoddam edulii genus, de quo si fabae magnitudine gustarint, neque sitiunt neque esuriunt.

Talis igitur insula Britannia erat, et quatenus eam Romani non tenebant, a talibus hominibus incolebatur. nam partem eius Romani semisse haud multo minorem obtinebant. longitudo eius ad 7132 extendi, in latitudinem 2300 fere stadia patere dicitur: alicubi etiam angustior. Severus igitur totius insulae potiri cupiens, in Caledoniam impressione

δουλίαν εἰσέβαλε, καὶ πράγματα ἔσχε μήτε μαχησάμενος μήτ' ἐν παρατάξει πολέμιον θεασάμενος, ἀλλ' ὑλοτομῶν καὶ τὰ μετέωρα D κατασκάπτων. οἱ δὲ αὐτοῦ στρατιῶται σκιδνάμενοι ἐκτιννύοντο ἐπιβουλευόμενοι, καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἀπώλοντο. τέως μέντοι ἐς ὁμολογίαν τοὺς Βρεττανοὺς ἐλθεῖν κατηνάγκασε.

Φροντίσι δὲ αὐτὸν ὁ Ἀντωνῖνος ὁ υἱὸς περιέβαλεν ἀκολάστως βιοὺς καὶ δῆλος ὢν εἰ δυνηθείη τὸν ἀδελφὸν διαχειρισόμενος. καὶ αὐτῷ δὲ τῷ πατρὶ ἐπεβούλευε, καὶ ἐπεφώρατο δίς. ἀλλ' οὐδὲν δεινὸν ἔπαθεν ὁ Ἀντωνῖνος πρὸς τοῦ πατρός· καλέσας δὲ αὐτὸν καὶ τὸν Παπιανὸν καὶ τὸν Κάστορα (δοῦλος δ' ἦν ὁ Κάστωρ αὐτοῦ, ἄριστος ἀνὴρ καὶ πιστότατος), καὶ ξίφος εἰς τὸ P I 610 μέσον θέμενος, ἔφη πρὸς τὸν υἱόν "εἰ ἀποκτεῖναί με θέλεις, ἐνταῦθά με κατάχρησαι, καὶ μὴ πάντων ὁρώντων· εἰ δ' αὐτόχειρ μου γενέσθαι ὀκνεῖς, κέλευσον παρόντι Παπιανῷ τῷ ἐπάρχῳ ἵνα με ἐξεργάσηται· οὐ γὰρ ἀπειθήσει σοι αὐτοκράτορι ὄντι."

Ἀποστάντων δ' αὖθις τῶν Βρεττανῶν ἡτοιμάζετο ὡς πολεμήσων αὐτοῖς. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν νῆσον διάγων ἀπήλλαξε νοσῶν, καὶ τοῦ Ἀντωνίνου ὡς λέγεται συνεργασαμένου πρὸς τοῦτο. πρὶν οὖν ἐκπνεῦσαι, λόγος αὐτὸν τοῖς παισὶν εἰπεῖν "ὁμονοεῖτε, τοὺς στρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων μὴ ἀμελεῖτε." B ἦρξε δὲ ἑπτακαίδεκα ἔτη καὶ μῆνας ὀκτὼ ἐφ' ἡμέραις τρισί, βιώ-

4 ἐς ὁμολογίαν om A. 7 διαχειρισάμενος A. 8 πεφώρατο AC. 10 παππιανὸν B, Παπινιανὸν Xiphilinus. "Παπιανὸν tres mss" Ducangius. Παπιανὸν etiam Exc. Vatic. 13 καὶ μὴ πάντων ὁρώντων om Xiphilinus. 16 ἀποστάντι A. 20 τῶν ἄλλων μὴ ἀμελεῖτε] Xiphilinus τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖτε.

facta occupatus fuit non pugnando (neque enim hostilem aciem vidit), sed succidendis silvis et montibus complanandis. eius vero milites palantes per insidias occidebantur, eoque pacto multa milia perierunt. tamen Britannos ad deditionem compulit.

Antonini autem filii luxus et immodestia, se fratrem, si posset, occisurum haud dissimulantis, sollicitudinem ei attulit. quin patri etiam insidians, bis deprehensus, graviores poenas non dedit. nam pater ei Papiano et Castore praesentibus (erat autem Castor servus eius, vir optimus et integerrimus) ense in medium posito illud duntaxat dixit "si me cupis interficere, hic me conficito, non inspectantibus omnibus: sin tuis manibus me occidere dubitas, Papianum praefectum praetorio id facere iubeto: neque enim tibi, cum sis imperator, non parebit."

Cum Britanni defecissent, in ipso belli apparatu ex morbo in insula decessit, morte, ut aiunt, ab Antonino accelerata. sed priusquam exspiraret, filiis mandasse fertur ut concordes essent, milites ditarent,

σας τὸ σύμπαν ἔτη ἑξήκοντα καὶ πέντε καὶ μῆνας ἐννέα καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ εἴκοσι.

Τοιαύτη δ' ἦν αὐτῷ ἡ διαγωγὴ ἐν εἰρήνης καιρῷ. ἔπραττέ τι νυκτὸς ὑπὸ τὸν ὄρθρον, εἶτα ἐβάδιζε λέγων καὶ ἀκούων τὰ τῇ ἀρχῇ πρόσφορα, καὶ οὕτως ἐδίκαζεν ἕως μεσημβρίας, εἰ μή τις μεγάλη ἦν ἑορτή, καὶ τοῖς συνδικάζουσι παρρησίαν ἐδίδου· καὶ ἐπὶ τούτοις ἵππευεν, εἶτ' ἐλούετο, ἠρίστα τε καὶ ἐκάθευδε, καὶ ἀναστὰς τὰ λοιπὰ προσδιῴκει, καὶ λόγοις ὡμίλει ἐν περιπάτῳ Λατίνοις τε καὶ Ἑλληνικοῖς, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐλούετο αὖθις καὶ C *ἐδείπνει· καὶ ἐν ταῖς πάνυ ἀναγκαίαις ἡμέραις τὰ πολυτελῆ δεῖπνα συνεκρότει.*

11. *Ἐπὶ τούτου διωγμοῦ κινηθέντος κατὰ τῶν εὐσεβῶν πολλοὶ μὲν ἠνδρίσαντο καὶ μαρτυρίου στεφάνους ἤραντο, τότε δὲ καὶ Λεωνίδης ὁ πατὴρ Ὠριγένους κατασχεθεὶς καὶ ἐφ' ἑτέραις τιμωρίαις τέλος τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθεὶς νέον κομιδῇ καταλείπει τὸν παῖδα. ὃς ἔτι παῖς ὢν ὀργᾶν πρὸς τὸ μαρτύριον λέγεται· ἡ δέ γε μήτηρ αὐτοῦ λόγοις πρότερον ἐπειρᾶτο τὸν υἱὸν ἀπάγειν τῆς ἐγχειρήσεως, ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀφείλετο καὶ οὕτως οἴκοι μένειν καὶ ἄκοντα παρεσκεύασεν. ὁ δὲ ἀπροΐτος*

2 *ἐννέα καὶ εἴκοσι*] *εἴκοσι* B, *πέντε καὶ εἴκοσι* Xiphilinus. 5 *μεσημβρίας* A Xiphilinus, *τῆς μεσημβρίας* PW. 8 *προσδιῴκει* AC Xiphilinus, *προσειδιῴκει* PW. 14 *ὠριγένους* ABCW, *Ὀριγένους* P, et sic ubique. 16 *ὤργα*, omisso *λέγεται*, A.

Fontes. *Cap.* 11. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 *c.* 1 — *c.* 26. *addita sunt ἄλλοι δέ φασι — νεκροῖς ἐοικέναι p.* 558 *v.* 8 — *v.* 10.

caeteros non negligerent. imperavit annos 17, menses 8, dies 3: vixit annos 65, menses 9, dies 29.

Eius vitae ratio huiusmodi fuit in pace. noctu agebat aliquid sub diluculum, deinde ambulando ea mandabat et audiebat quae ad imperium pertinebant, atque ita ius dicebat usque ad meridiem, nisi magnum festum esset, assessoribus sententiae libere dicendae potestate data. posthaec equitabat, deinde lavabat, prandebat, meridiabat. experrectus reliqua negotia peragebat, et inter deambulandum Graecis et Latinis disciplinis vacabat. vesperi denuo lavabat et cenabat. diebus summe necessariis sumptuosa convivia comparabat.

11. Mota sub eius imperio persecutione contra pios, multi fortiter obito certamine martyrii coronam meruerunt. tum etiam Leonides, Origenis pater, captus et post alia supplicia obtruncatus filium admodum parvum reliquit. qui puer adhuc martyrii cupidus fuisse perhibetur. mater igitur cum eum verbis frustra a sententia deducere conaretur, vestibus omnibus occultatis effecit ut vel invitus maneret domi. cum

ὧν ἐπιστέλλει τῷ πατρὶ καθειργμένῳ, ὑπαλείφων ἐκεῖνον πρὸς
τὸ μαρτύριον, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα γράψας "ἔπεχε μὴ δι' D
ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς." παῖς δ' ἔτι τυγχάνων καὶ τὴν ἐγκύ-
κλιον μετιὼν παιδείαν καὶ ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνησχόλητο, τοῦτό
οἱ τοῦ πατρὸς ἐπιτάσσοντος. ὁ δὲ οὐχ ὡς παῖς τοῖς λόγοις τοῖς ἱεροῖς
ἐξ ἐπιπολῆς ἐνετύγχανεν, ἀλλὰ καὶ βαθυτέρας ἥπτετο θεωρίας, καὶ
ἐρωτῶν συνεχῶς τὸν πατέρα πράγματα παρεῖχεν αὐτῷ. ἐκεῖνος
δὲ λόγῳ μὲν ἐπέπληττε τὸν παῖδα τῆς πολυπραγμοσύνης, τῇ δ'
ἀληθείᾳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐξεπλήττετο· καὶ ὑπνοῦντι τῷ υἱῷ
ἐφιστάμενος ἐγύμνου τὰ στέρνα τούτου πολλάκις καὶ κατησπάζετο
ὡς θείου πνεύματος οἰκητήρια, καὶ τῆς εὐτεκνίας ἑαυτὸν ἐμακά-
ριζε. τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ μαρτυρίῳ τελειωθέντος ἐσπάνιζε τῶν P I 611
ἀναγκαίων ὁ Ὠριγένης. προσληφθεὶς δὲ παρά τινος γυναικὸς τῶν W II 219
ἐπιφανεστάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ᾗ καὶ πλοῦτος ἦν δαψιλής, καί
τις ἀνὴρ Ἀντιοχεὺς εἰς θετοῦ τάξιν υἱοῦ αὐτῇ εἰσπεποίητο Παῦ-
λος τὸ ὄνομα, εἷς τις τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἱρεσιωτῶν, ἐφ' ὃν
πλήθους καθ' ἑκάστην ἀθροιζομένου (ἐδόκει γὰρ ἱκανὸς ἐν λόγοις),
ἐξ ἀνάγκης συνὼν αὐτῷ ὁ Ὠριγένης οὐδέ ποτε αὐτῷ συνίστατο
κατὰ τὴν εὐχήν, ὡς ἱστόρηται, βδελυττόμενος τὸν ἄνδρα ὡς μὴ
ὀρθόδοξον. ὀκτωκαίδεκα δ' ἐτῶν γεγονὼς τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
κατηχητικοῦ προέστη διδασκαλείου, καὶ τοὺς τότε ἀθλοῦντας
ἐπώτρυνε πρὸς τὴν ἄθλησιν, καὶ ἀπιοῦσι τὴν ἐπὶ θάνατον

1 ἐκεῖνον] τὸν ἄνδρα A. 2 post γράψας A add πρὸς ῥῆμα. 6 ἐτύγχανεν A. 9 αὐτοῦ om A. 10 τούτου πολλάκις AB, πολλάκις τούτου PW. 11 ὡς τοῦ θείου A. 15 υἱοῦ add AB Eusebius. 17 πλῆθος C.

autem egredi non posset, patrem per litteras ad martyrium est cohortatus, inter caetera his etiam verbis positis "perseverato, neque nostri causa mutaris sententiam." in pueritia sacrarum litterarum studium patris iussu cum liberalibus disciplinis coniunxit: neque divina oracula obiter legit, sed ad reconditam doctrinam penetrare studuit, patri frequentibus interrogationibus molestus. qui cum eius curiositatem verbis obiurgaret, re vera ingenium mirabatur; et pueri dormientis pectus nudatum ut sancti spiritus habitationem saepe deosculabatur, sibique talem filium gratulabatur. post martyrium patris inopia laborans a clarissima et locuplete quadam Alexandrina matrona susceptus est, quae Antiochenum Paulum ex haereticis Alexandrinis unum sibi adoptarat. ad quem cum ob eloquentiae opinionem in dies turba conflueret, Origines necessario illi familiaris nunquam precanti adstitisse fertur, perversam hominis opinionem abominatus. annos 18 natus instituendis Christianae religionis tironibus praefuit; et martyres cum ad mortem raperentur comitans atque ad certamen fortiter obeundum cohortans, multitudinem

B παρωμάρτει καὶ ἐπεθάρρυνεν, ὡς καὶ πολλάκις αὐτῷ τοὺς δήμους ἐπιμανῆναι· οὓς ἐκ θείας ἀρωγῆς διεδίδρασκεν. οὐ λόγῳ δὲ μόνῳ μέγας ἦν ὁ ἀνήρ, ἀλλὰ καὶ βίον διεβίω φιλόσοφον καὶ τῷ λόγῳ συνᾴδοντα. οὔτε γὰρ δεύτερον ἔχειν χιτῶνα ἱστόρηται οὔθ' ὑποδεῖσθαι τοὺς πόδας ἐπ' ἔτεσι πλείοσιν οὔτ' οἴνῳ κεχρῆσθαι οὔτε τροφὴν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν προσίεσθαι. ὡς δὲ ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ ὅτι ἔρωτι σωφροσύνης καὶ ἀπέκοψε τὰ παιδογόνα μόρια αὐτὸς ἑαυτοῦ· ἄλλοι δέ φασι μὴ ἐκτεμεῖν αὐτὸν ταῦτα, πόαν δέ τινα τούτοις ἐπενεγκεῖν, ἐξ ἧς ναρκωθῆναι ταῦτα συνέβη τοσοῦτον ὡς καὶ νεκροῖς ἐοικέναι. ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Ῥώμην Ζεφυρίνου τῆς ἐν αὐτῇ ἐκκλησίας προϊσταμένου· εἶτ' αὖθις ἐπανῆλθεν εἰς
C Ἀλεξάνδρειαν. ἐξηγεῖτο δὲ τὰ Ἑβραϊκά, καὶ τὴν Ἑβραΐδα διάλεκτον ἐκμαθὼν καὶ τὰς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οὔσας γραφὰς Ἑβραϊκοῖς στοιχείοις κτησάμενός τε καὶ ἐπιών, καὶ τῶν ταύτας ἡρμηνευκότων συναγαγὼν τὰ συγγράμματα, τῶν ἑβδομηκονταδύο δηλαδή, τοῦ τε Ἀκύλα καὶ τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος καὶ δύο ἄλλων ἀνωνύμων ἑρμηνέων (ἠγνόηνται γὰρ τὰ ἐκείνων ὀνόματα), ἐφιλοπόνησε τὰ τῶν ἑξαπλῶν λεγομένων συγγράμματα. ἐν δὲ τοῖς ψαλμοῖς καὶ ἑβδόμης μέμνηται ἑρμηνείας ὡς ἐν Ἱεριχοῖ εὑρημένης. ἰδιαίτατα δὲ τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος
D ἔκδοσιν μετά γε τῆς τῶν ἑβδομήκοντα καὶ δύο παρατιθείς, τὰ λεγόμενα τετραπλᾶ παραδέδωκε.

1 συμπαρωμάρτει A. δήμους C, δημίους PW: Eusebius πολλάκις ἐπιμανεὶς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν ἐθνῶν δῆμος μικροῦ δεῖν κατέλευσεν. 6 ὡς ἱστορεῖ δὲ ὁ εὐσέβιος ὅτι A. 7 Εὐσέβιος] Historiae ecclesiasticae lib. 6 cap. 8. 8 ἄλλοι] iam Epiphanius Haeres. 64 3 T. 1 p. 527 ed. Petav. οἱ μὲν λέγουσι νεῦρον ἀποτετμηκέναι —, ἄλλοι δὲ οὐχί φασιν, ἀλλὰ ἐπενόησέ τι φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις καὶ ἀποξηρᾶναι. 16 ἀκόλα A. 17 ἠγνόηνται AC, ἀγνόηνται B, ἠγνόηται PW. 22 παρέδωκε, ut videtur, B.

saepius contra se concitatam divina ope effugit. neque vero doctrina duntaxat excelluit, sed et vitam philosopho dignam doctrinaeque consentaneam egit. neque enim duas habuisse tunicas neque calceis pluribus annis usus esse et vino abstinuisse neque cibum nisi necessarium cepisse fertur. ac, ut narrat Eusebius, castitatis amore genitales sibi partes ipse praecidit. verum alii non praecisas illas sed adhibita herba ita emarcuisse ferunt ut mortuae esse viderentur. Zephyrino pontifice Romam profectus est. inde Alexandriam reversus Hebraico sermone cognito scripta Hebraeorum enarravit; eaque litteris Hebraicis exarata, adiunctis interpretationibus, videlicet septuagintaduorum, Aquilae, Symmachi, Theodotionis et duorum aliorum interpretum, quorum nomina ignorantur, ea quae dicuntur Hexapla elaboravit. in Psalmis etiam septimae interpretationis meminit Hierichunte repertae. separatim vero Aquilae, Symmachi et Theodotionis editione cum septuagintaduorum interpretatione composita, Tetrapla quae dicuntur edidit.

Δημητρίου μέντοι, ὃν ἄνω παραδέδωκεν ὁ λόγος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας προστῆναι, θανόντος, Ἡρακλᾶς τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται, φοιτητὴς Ὠριγένους γενόμενος. τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας προΐστατο Νάρκισσος, ἀνὴρ θαυματοποιός, ὃς ψευδῶς παρά τινων κατηγορηθείς, ἐραστὴς δὲ βίου ὢν ἀναχωρητικοῦ, διέδρα λαθὼν καὶ ἐν ἐρημίαις ηὐλίζετο ἀγνοούμενος. τοῦ δὲ ἀνακεχωρηκότος ἀντεισάγεται Δῖος, μεθ' ὃν προχειρίζεται Γερμανίων, εἶτα Γόρδιος· ἐφ' οὗ ἐπανελθὼν αὖθις ὁ Νάρκισσος ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐπὶ τὴν προστασίαν παρακαλεῖται. μὴ δυναμένου P I 612 *δὲ τοῦ Ναρκίσσου διὰ γῆρας βαθὺ λειτουργεῖν, Ἀλέξανδρος διαπρέψας πρότερον τῇ διὰ Χριστὸν ὁμολογίᾳ, τότε δὲ ἐπισκοπῆς ἐν τῇ τῶν Καππαδοκῶν χώρᾳ ἠξιωμένος, ἐξ ἀποκαλύψεως προσελήφθη παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πιστῶν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ διέπειν τὰ τῆς ἐκκλησίας. ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ Σαραπίωνος ἀναπαυσαμένου Ἀσκληπιάδης τὴν ἐπισκοπὴν παρειλήφει· οὗ καὶ ὑπομνήματα σώζεσθαι φησὶν ὁ Εὐσέβιος.*

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως· (12) *Ἀντωνῖνος δὲ ἐδόκει μὲν κοινωνὸν ποιεῖσθαι τῆς ἀρχῆς Γέταν τὸν ἀδελφόν, τῇ δ' ἀληθείᾳ μόναρχος ἦν. καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις τῶν Βρεττανῶν αὐτίκα* B *ἐσπείσατο τῆς τε χώρας αὐτοῖς καὶ τῶν φρουρίων ἐκστάς, τὸν δὲ*

1 *ὃν ἄνω παραδέδωκεν ὁ λόγος* A, *οὗ ἄνω ὁ λόγος ἐμνήσθη* PW. 5 *ψευδῶς* ABCW, *ψεῦδος* P. 9 ante *παρακαλεῖται* A add *αὖθις*. 11 *ἐπίσκοπος* AB. 16 Serapionis commentarios exstare narrat Eusebius Historiae ecclesiasticae lib. 6 c. 12. 18 *τῆς ἀρχῆς ποιεῖσθαι* B. 20 *αὐτῆς* A.

Fontes. *Cap.* 12. *Dionis Historiae Romanae lib.* 77 *c.* 1 — *lib.* 78 c. 8.

Demetrio, quem supra ecclesiae Alexandrinae praefuisse memini, defuncto, Heraclas Origenis auditor pontifex est delectus. Hierosolymitanae ecclesiae praefuit Narcissus, vir miraculis clarus et vitae solitariae amans. qui cum ob falsam criminationem clam profugisset atque in desertis lateret, in eius locum Dius introducitur. post eum designatur Germanio: inde Gordius. sub quo Narcissus in urbem reversus cum ecclesiae ministeria, ad quam gubernandam a fidelibus vocabatur, obire prae senio non posset, Alexander pridem confessione Christi inclitus, tum vero in Cappadocia episcopus, ex revelatione a fidelibus Hierosolymitanis arcessitus est, ut una cum Narcisso ecclesiam administraret. Serapione defuncto Antiochenae ecclesiae factus est Asclepiades episcopus: cuius commentarios exstare narrat Eusebius.

Atque haec hactenus: (12) Antoninus autem etsi potestatem cum fratre Geta communicare videbatur, tamen re vera solus dominabatur. et cum Britannis hostibus statim pace facta, agris et castellis cedens,

W II 220 ἔπαρχον τὸν Παπιανὸν μετέστησε τῆς ἀρχῆς· ἑτέρους δ' ἀπέκτεινε, καὶ τὸν τροφέα αὐτοῦ Εὔοδον τὸν καὶ Κάστορα καὶ τὴν ἰδίαν γυναῖκα τὴν Πλαυτίλλαν καὶ τὸν αὐτῆς ἀδελφὸν τὸν Πλαύτιον καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν. ἐπεβούλευε μὲν γὰρ αὐτῷ πρὸ μακροῦ, οὐκ ἠδύνατο δὲ κτεῖναι αὐτὸν φρουρούμενον ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ ἑτέρων συχνῶν. εἶτα ἔπεισε τὴν μητέρα μόνους σφᾶς ἐπὶ καταλλαγῇ μεταπέμψασθαι. καὶ ὁ Γέτας πιστεύσας εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Ἀντωνίνου εἰς τὸ δωμάτιον· καὶ ὀπίσω σφῶν C ἑκατοντάρχαι πρὸς τοῦτο ἡτοιμασμένοι παρὰ τοῦ Ἀντωνίνου εἰσωθήσαντες ἑαυτοὺς ἐκεῖ τὸν Γέταν κατέκοψαν, τῷ τραχήλῳ τῆς μητρὸς προσφύντα καὶ τοῖς μαστοῖς καὶ τοῖς στήθεσιν, ὥστε τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἀναπλησθῆναι αὐτήν, πληγῆναι δὲ καὶ τὴν χεῖρα. ἡ δ' ἐκ τοῦ φόβου οὐδὲ τοῦ τραύματος ᾔσθετο. καὶ οὐδὲ πενθῆσαι αὐτῇ τὸν υἱὸν ἐξεγένετο οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀώρως ἀπολωλότα (δύο γὰρ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἦν καὶ ἐννέα μηνῶν), δεδοικυίᾳ μὴ καὶ αὐτὴ συναπόληται.

Ὁ Ἀντωνῖνος δ' αὐτίκα καταλαβὼν τὸ στρατόπεδον "χαίρετε" εἶπεν "ὦ ἄνδρες συστρατιῶται· καὶ γὰρ ἤδη ἔξεστί μοι εὐ- D εργετεῖν ὑμᾶς, ἐπεὶ εἷς ἐξ ὑμῶν εἰμι, μεθ' ὑμῶν δὲ καὶ δι' ὑμᾶς ζῆν ἐθέλω, ἵν' ὑμῖν πολλὰ χαρίζωμαι· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ μεθ'

1 Παπιανὸν pro Παπινιανὸν, ut supra p. 555 v. 10. 2 Εὔοδον τὸν καὶ Κάστορα] Xiphilinus ὧν ἦν καὶ Εὔοδος ὁ τροφεὺς αὐτοῦ, ὁ Κάστωρ, ἥ τε γυνὴ αὐτοῦ ἡ Πλαυτίλλα. 4 ἑαυτοῦ] οἰκεῖον A. 5 πρὸ] ἀπὸ C. πρὸ μακροῦ] Xiphilinus ἐν τοῖς Κρονίοις. φρουρούμενον ὑπὸ στρατιωτῶν A, ὑπὸ στρατιωτῶν φυλαττόμενον PW: Xiphilinus στρατιῶται τὸν Γέταν ἐφρούρουν. 6 ἑτέρων] ἄλλων A. 13 καὶ add A. 15 δεδοικυῖα PW. 19 δὲ] τε A.

Papiano praefecto praetorio magistratum abrogavit. alios occidit: atque inter caeteros Evodum, qui et Castor dicebatur, nutricium suum; et uxorem Plautillam, eiusque fratrem Plautium; denique fratrem quoque Getam. quem cum iam pridem insidiis appetitum propter custodiam militum et plurium aliorum occidere non potuisset, tandem matri persuasit ut ipsos solos reconciliandae gratiae causa arcesseret. quod Geta verum esse ratus, cum Antonino conclave ingressus est. tum centuriones ab Antonino subornati per vim subsecuti Getam collo mamillis et pectori matris inhaerentem occiderunt, ut sanguine sinus illius impleretur, manu quoque vulnerata: sed ea prae timore vulnus non sensit. nec lugere filium ausa est, adeo miserabiliter et immatura aetate interfectum (natus enim tum erat annos 22 et 9 menses), verita ne et ipsa occideretur.

Antoninus autem propere castra ingressus "gaudete" inquit "commilitones: nunc enim mihi vobis benefacere licet; quoniam unus e vobis sum, et vobiscum et per vos vivere volo, ut multa in vos beneficia

ὑμῶν γε θανεῖν εὔχομαι." πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον τῇ ὑστεραίᾳ πλεῖστα διαλεχθείς, τέλος εἶπεν "ἀκούσατέ μου· ἵνα πᾶσα ἡ οἰκουμένη χαρῇ, πάντες οἱ φυγάδες κατελθέτωσαν." τῶν δὲ καισαρείων καὶ τῶν μετὰ τοῦ Γέτα στρατιωτῶν ἐς δύο μυριάδας ἀπέκτεινε, καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν παμπόλλους διέφθειρε, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν Ῥώμην ἐστέρησε. τὸ δὲ ξίφος δι' οὗ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπεσφάγη ἀνάθημα ἐποιήσατο. ἐκ δὲ τῶν φόνων εἰς παιδιὰς μετιὼν καὶ ἐν ταύταις ἐφόνα. καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδωρότατος ἦν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνθρώπους περιδύειν ἀποσυλᾶν ἐκτρύχειν ἐτίθετο σπούδασμα, καὶ οὐχ ἥκιστα τοὺς συγκλητικούς. οὕτω δὲ παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ P I 613
χρόνον ἡ ὑπήκοος αὐτῷ γῆ ἐπορθήθη, ὥστε ποτὲ τῆς Ἰουλίας εἰπούσης ὅτι "οὐκέθ' ἡμῖν οὔτε δίκαιος οὔτ' ἄδικος πόρος ὑπολείπεται" ἀπεκρίνατο τὸ ξίφος ἠρκώς "θάρσει μῆτερ· ἕως γὰρ ἂν τοῦτ' ἔχωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς ἐπιλείψει." ἦν δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ ἄπιστος. καλέσας γὰρ τὸν τῆς Ὀσροηνῆς βασιλέα Αὔγαρον ἥκειν παρ' αὐτὸν ὡς φίλον, ἔδησεν ἐλθόντα καὶ οὕτω τὴν Ὀσροηνὴν ἐχειρώσατο. καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων βασιλέα πρὸς τοὺς ἰδίους παῖδας διαφερόμενον γράμμασι φιλικοῖς ὡς εἰρηνεύσων αὐτοὺς μετεπέμψατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ Αὐγάρῳ καὶ εἰς ἐκείνους ἐποίησεν. B
ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐκράτησεν, εἰς ὅπλα δ' ἐχώρησαν· καὶ οὐδεὶς ἔτι ἐκείνῳ ἐπίστευεν. ἐν μέντοι ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς

3 φυγαδεύοντες B. 5 καὶ ἐκ — διέφθειρε om B. 7 δὲ add AB. 10 σπούδασμα om C. 11 ἀρχῆς] ζωῆς A. 13 ἡμῶν C. 15 ἔχωμεν C Xiphilinus, ἔχομεν PW. 17 ἐλθόντα ἔδησε AB. 20 καὶ τὰ] τὰ δ' A.

conferam. quod si non potero, mori vobiscum opto." postridie post longam orationem apud senatum habitam dixit "audite me: ut totus orbis terrarum gaudeat, omnes exsules redeunto." ex caesarianis autem et Getae militibus ad viginti milia occidit, Roma multis viris fortibus spoliata. ensem quo frater occisus est consecravit. a caedibus ad ludos descendit, ac ne eos quidem incruentos. in milites liberalissimus, caeteros mortales senatorii praesertim ordinis vexare, spoliare, deglubere studio habuit. sic autem per omne tempus imperii illius omnes populi Romani provinciae vastatae sunt, ut cum aliquando Iulia dixisset "nullus nobis neque iustus neque iniustus quaestus relinquitur", stricto ense responderit "bono animo es, o mater: dum enim hunc tenuerimus, nihil nobis deerit." ad omnia caetera flagitia etiam perfidus fuit. nam Osroënes regem Abgarum per amicitiae speciem ad se vocatum in vincula coniecit, itaque regno illius potitus est. Armeniorum quoque regem cum filiis suis rixantem amicis litteris tanquam compositurus controversiam arcessitum eodem modo quo Abgarum tractavit. sed Armenios non subegit: hi enim ad arma descenderunt.

κατεπειγούσαις στρατείαις λιτὸς ἦν καὶ ἀπέριττος, καὶ συνεβάδιζε τοῖς στρατιώταις καὶ συνέτρεχε, μὴ λουόμενος, μὴ μεταμφιεννύμενος, ἀλλὰ πᾶν ἔργον συνεργαζόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις σιτούμενος. καὶ τοὺς προέχοντας δὲ τῶν πολεμίων εἰς μονομαχίαν προεκαλεῖτο ἐνίοτε. τὰ μέντοι στρατηγικὰ οὐκ εὖ ἐκείνῳ μετεχειρίζετο. πάντα δ' ἦν αὐτῷ κίβδηλα, καὶ αὐτὸ τὸ νόμισμα. ἐνόσει C δὲ καὶ ἐμφανέσι καὶ ἀρρήτοις ἀρρωστήμασι. καὶ πολλάκις καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν ξιφήρεις ἐδόκει ἐλαύνειν αὐτόν. διὸ λέγεται καὶ τὰς ψυχὰς ἐπῳδαῖς ἀναγαγεῖν τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ Κομόδου καὶ ἄλλων, μόνον δὲ τὸν Κόμοδον αὐτῷ φάναι "στεῖχε δίκης ἆσσον", καὶ ἐπὶ τελευτῆς "κρυφίοισι τόποις ἔχων δυσαλθέα νοῦσον." εἶχε δὲ καὶ ὠτακουστὰς καὶ διοπτεύοντας, W II 221 καὶ πάντα αὐτῷ καὶ τὰ βραχύτατα ἀνηγγέλλετο. καὶ ἐπήγγελλε μὲν ὡς πρωϊαίτερον δικάσων ἢ ἄλλο τι δημόσιον πράξων, παρέτεινε δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν μεσημβρίαν ἢ καὶ εἰς ἑσπέραν αὐτήν, μηδὲ εἰς D τὰ πρόθυρα εἰσδεχόμενος τοὺς συνειλεγμένους τῆς γερουσίας. ἀλλὰ καὶ ἐμιαιφόνει καὶ παρηνόμει καὶ τὰ χρήματα κατανήλισκεν, οὐδ' ἐπείθετο τῇ μητρὶ καὶ περὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων παραινούσῃ πολλὰ καὶ χρηστά. ἔχαιρε δὲ καὶ μάγοις καὶ γόησι. κατὰ Πάρθων δὲ στρατεύσας, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ τρυφῶν καὶ ἀγῶνας μονομαχίας συνιστάς, ὡς ἐν μεγάλοις πόνοις ἐγκινδυνεύων

4 δὲ om A. 5 μέντοι] μὲν C. 11 στεῖχε etiam Xiphilinus, βαῖνε Dionis exc. Peir. τοποῖσιν Xiphilinus. 12 καὶ alterum om B. 17 ἀλλὰ] ὁ δὲ AC. κατηνάλισκεν B. 19 καὶ prius om B. μάγοις] τοῖς μάγοις A cum Xiphilino. 20 ἐν] ἐν τῇ B Xiphilinus. 21 συνιστῶν A.

neque quisquam ei amplius fidem habuit. verum in necessitatibus et expeditionibus quae moram non ferebant tenuis et frugalis fuit. cum militibus una et ambulavit et cursitavit; non lavit, non vestem mutavit, sed quodvis opus una aggressus est, eodemque cum illis victu usus. hostes insigniores aliquando ad singulare certamen provocavit. sed ducis munia parum commode obiit. omnesque res eius adulterinae fuerunt, atque adeo ipsum nomisma. laboravit et manifestis et occultis morbis, ac saepe et patrem et fratrem strictis ensibus in se irruere putavit. quare patris, Commodi et aliorum manes elicuisse fertur, sed solus ei Commodus respondisse "perge ad supplicium", et ad extremum "letale tegens obscenis partibus ulcus." delatores et speculatores aluit, per quos etiam minutissima quaeque ad eum referebantur. iudicia et alias publicas actiones mane denuntiabat, sed ultra meridiem aut in ipsam vesperam differebat, senatorum coetu nec in vestibulum admisso; spretisque multis salubribus matris suae monitis, caedibus, iniuriis, pecuniae profusionibus se oblectavit. fuit et magorum et praestigiatorum amator. bello Parthis illato cum Antiochiae luxui et ludis gladiatoriis vacaret,

καὶ καρτερῶν ἀπωδύρετο, καὶ τὴν γερουσίαν ὡς ἐν ῥᾳστώνῃ ζῶσαν ὠνείδιζε, καὶ τέλος ἔγραψεν αὐτῇ ὡς "οἶδα ὅτι οὐκ ἀρέσκει ὑμῖν τὰ ἐμά· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὅπλα καὶ στρατιώτας ἔχω, ἵνα μὴ τῶν λογοποιουμένων ἐπιστρέφωμαι."

Αὖθις δὲ εἰς τοὺς Πάρθους στρατεύσας ὅτι ὁ Ἀρτάβανος P I 614 *τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ αὐτῷ μνηστευσάμενος οὐ παρέσχε ταύτην αὐτῷ (ἠπίστατο γὰρ ὅτι πρόφασιν τὸν γάμον τοῦ τὴν Πάρθων σφετερίσασθαι βασιλείαν πεποίητο), πολλὰ μὲν τῆς χώρας αὐτῶν ἐκάκωσε καὶ τὰ Ἄρβηλα παρεστήσατο καὶ τὰ μνημεῖα τῶν βασιλέων τῶν Πάρθων ἀναρρήξας διέρριψε τὰ ὀστᾶ, πόλεμος δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ ἔθνος οὐ συγκεκρότητο. τἆλλά τε οὖν παρηνόμει ἐν ταῖς στρατείαις, καί τινα ἰδίαν ἔνδυσιν βαρβαρικῶς πως συγκόπτων καὶ συρράπτων ἐς μανδύα τρόπον προσεξεῦρε, καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἐνεδύετο, ὅθεν καὶ Καράκαλλος ἐπεκλήθη. καὶ τοὺς στρατιώτας δὲ οὕτως ἐστολίσθαι ἐκέλευεν. ἀνῃρέθη μέντοι ὑπὸ στρατιωτῶν.* B *ὁ γὰρ Μακρῖνος ὁ ἔπαρχος ἐκ μάντεώς τινος προειρημένον ἔχων αὐτῷ ὡς αὐταρχήσει, καὶ φοβηθεὶς μὴ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου διαφθαρῇ, οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ δύο τινὰς χιλιαρχοῦντας ἐν τῷ δορυφορικῷ παρασκευάσας ἐπεβούλευσεν αὐτῷ. καὶ ἐξ Ἐδέσης ἐς Κάρας ἀπιόντι καὶ ἀποβάντι τοῦ ἵππου δι' ἀπόπατον προσῆλθέ τις στρατιώτης, τῶν χιλιάρχων ὑποπεμψάν-*

4 *λογοποιούντων* A: idem legisse videtur interpres. 5 *ἐξεστράτευσεν* A. 6 *ἑαυτοῦ*] *αὐτοῦ* A. *μνηστευσαμένῳ* Xiphilinus. 8 *μὲν*] *δὲ* A. 10 *ἀνορύξας* Xiphilinus. 13 *καὶ συρράπτων* add B Xiphilinus. *μανδύης* Xiphilinus. *προσεξεῦρε*] *συνέρραπτε* A. 14 *καράκαλος* ABC. 15 *ὑπὸ*] *ὑπὸ τῶν* B. 20 *Ἐδέσσης ἐς Κάρρας* Dionis exc. 21 *ὑποπεμψάντων* B Xiphilinus, *ἀποπεμψάντων* PW.

non secus querebatur ac si magnis in laboribus et periculis versaretur, et senatui ignaviam opprobrabat. denique ad eum scripsit, scire se acta sua illi non placere; sed hac de causa milites et arma habere, ne curaret nugatores.

Denuo expeditione contra Parthos suscepta, quod Artabanus filiam ei desponsam non dedisset (norat enim eum per speciem nuptiarum de vindicando sibi regno cogitare), agros passim vastavit, Arbela subegit, revulsisque Parthorum regum sepulcris ossa disiecit: cum ipsa autem gente acie non depugnavit. in re militari multa contra morem maiorum egit, et peculiarem quandam vestem barbarico more in penulae modum incisam et confectam crebro induit, eademque milites uti iussit: unde Caracalla cognominatus est. tamen a militibus est occisus. nam Macrinus praetorio praefectus, cui vates quidam imperium praedixerat, veritus ne ea de causa ab Antonino tolleretur, nihil cunctatus, per duos tribunos militum insidias ei struxit. nam cum Edessa Carras profi-

των αὐτόν, ὡς εἰπεῖν τι δεόμενος, καὶ προσελθὼν ἐπάταξεν αὐτὸν ξιφιδίῳ μικρῷ.

Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐβίω καὶ οὕτως ἀπώλετο, ζήσας ἔτη ἐννέα καὶ εἴκοσιν, αὐταρχήσας δ' ἐκ τούτων ἐνιαυτοὺς ἓξ ἐπὶ δύο μησὶ
C καὶ ἡμέραις τισί. λέγεται δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ τελευταῖον ὄντι αὐτῷ δόξαι κατ' ὄναρ τὸν πατέρα ξιφήρη ἐπιστῆναι λέγοντα ὡς "σὺ τὸν ἀδελφὸν ἔκτεινας, καὶ ἐγὼ σὲ κτενῶ." καὶ μάντεις δὲ εἶπον αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην φυλάσσεσθαι, καὶ ἄλλα δέ φασι τοῦ ὀλέθρου αὐτῷ συμβῆναι τεκμήρια.

13. Τοῦ δ' Ἀντωνίνου διαφθαρέντος, ὃν καὶ Καράκαλλον ἐκάλουν, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μέντοι καὶ Τάραντα ἐκ μονομάχου τινὸς εἰδεχθεστάτου καὶ μιαιφονωτάτου, ὁ Μακρῖνος μετὰ τετάρτην ἡμέραν τὴν ἡγεμονίαν εἰλήφει παρὰ τῆς στρατιᾶς, τὸ μὲν γένος Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας καὶ γονέων ἀσημοτάτων
D (ὅθεν κατὰ τὸ τῶν Μαύρων ἔθος τῶν ὤτων τὸ ἕτερον διετέτρητο), ἐπιεικὴς δὲ καὶ τῶν νόμων φύλαξ πιστότατος. ὃς καὶ ἔπαρχος γεγονὼς ἄριστα τὰ τῆς ἀρχῆς διῳκήσατο, αὐταρχήσας δὲ οὐ πάντα καλῶς ἔπραξεν. ἀναξίους γὰρ ἐφίστα ταῖς ἀρχαῖς, ὃ τὸ μέγιστόν ἐστι μέρος τῆς βασιλικῆς διοικήσεως, καὶ τρυφερωτέρᾳ ἐχρήσατο βιοτῇ, ἀλλὰ μέντοι καὶ σοβαρότητι.

7 δ' B. 10 καράκαλον AC. 11 Ταράνταν Dionis exc. Urs. 12 μιαιφόνου A. 13 ἡμέραν τὴν om B. 14 ἐκ Σικελίας] ἀπὸ Καισαρείας Dio (Ursin. et Falc.), ἀπὸ Σικελίας Καισαρείας Xiphilinus. 18 ἀναξίοις A.

Fontes. *Cap.* 13. *Dionis Historiae Romanae lib.* 78 *c.* 9 — *c.* 41.

ciscens exonerandi ventris causa equo descendisset, miles quidam a tribunis submissus tanquam dicturus aliquid eum pugione percussit.

Sic ille vixit et periit, anno aetatis 29, imperii 6, cum duobus mensibus et diebus aliquot. fertur, cum postremo Antiochiae esset, somniasse, patrem stricto ense adstantem sibi dicere "tu fratrem occidisti, et ego te occidam." est et a vatibus monitus ut diem illum caveret. memorantur alia quoque signa eius interitum praecessisse.

13. Antonino, qui et Caracalla, ut dictum est, et Taras de gladiatoris cuiusdam turpissimi et crudelissimi nomine vocabatur, interempto, Macrinus quarto die post a militibus accepit imperium, natione Maurus Siciliensis, parentibus ortus obscurissimis (unde Maurorum more alteram aurem perforatam habuit), sed vir moderatus et legum custos fidelissimus. qui praefectus praetorio magistratum eum optime administrarat; sed imperium non per omnia recte gessit. nam magistratus indignis largiebatur, quae maxima pars est imperatorii muneris; et ratione victus delicatiore utebatur, et fastum quendam prae se ferebat.

Ἰουλία δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀντωνίνου ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγουσα καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ μαθοῦσα ἑαυτὴν διαχρήσασθαι ὥρμησεν, οὐ διὰ τὸν υἱόν, ἀλλὰ δεδοικυῖα περὶ ἑαυτῇ μὴ ἰδιωτεύσῃ. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἠλλοίωτο τῶν περὶ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεραπείαν W II 222
καὶ τοὺς δορυφόρους εἶχεν, ἐφιλοψύχησεν. εἶτα τοῦ Μακρίνου P I 615
λοιδορεῖσθαι παρ' ἐκείνης ἀκούσαντος καὶ τῇ αὐταρχίᾳ αἰσθομένου ἐπιχειρούσης, ἐκελεύσθη ἐκλελοιπέναι τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ὅπῃ βούλοιτο ἀπελθεῖν. ἡ δὲ τότε διέφθειρεν ἑαυτήν.

Τοῦ δ' Ἀρταβάνου δυνάμεσι μεγάλαις φερομένου κατὰ Ῥωμαίων, συμβαλὼν αὐτῷ περὶ τὴν Νίσιβιν ὁ Μακρῖνος δὶς ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη πολλῶν χρημάτων τὴν εἰρήνην ἐκπρίασθαι. ὁ μὲν οὖν πρὸς Ἀρτάβανον κατηνύαστο πόλεμος, ἀνερράγη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐμφύλιος ἕτερος. Εὐτυχιανὸς γάρ τις τῶν καισαρείων, τὴν τῶν στρατιωτῶν εἰς τὸν Μακρῖνον ἀπέχθειαν συνιδὼν ὅτι μὴ ἄπλετα ὡς ὁ Ἀντωνῖνος αὐτοῖς ἐχαρίζετο, καὶ ὑπὸ μαντείων ἀναπεισθείς, ἐπαναστάσει κατὰ τοῦ Μακρίνου ἐπικεχείρηκε. B
Μαίσης οὖν τῆς ὁμαίμονος τῆς Ἰουλίας τῆς βασιλίδος θυγατέρας ἐχούσης δύο, Σοαιμίδα καὶ Μαμαίαν, καὶ δύο ἐγγόνους ἄρσενας ἐξ αὐτῶν, τὸν ἕνα τούτων λαβὼν ὁ Εὐτυχιανός, καὶ υἱὸν εἶναι μοιχίδιον τοῦ Καρακάλλου πλασάμενος, εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπὸ νύκτα εἰσήγαγε, καὶ τοὺς στρατιώτας λαβὴν ζητοῦντας ἐπαναστάσεως νεωτερίσαι ἀνέπεισεν. οἳ καὶ Ἀντωνῖνον αὐτὸν ὀνομάσαντες αὐτοκράτορα αὐτίκα ἀνεῖπον, καίτοι παιδίον τυγχάνοντα. καὶ

19 τὸν ἕνα om B. 20 μοιχίδιον· αὐτὸν τοῦ B. καρακάλου A. 23 καὶ τουτον — p. 566 v. 2 διάγοντα om C.

Iulia vero Antonini mater, Antiochiae degens, caede Antonini cognita sibi ipsa manus afferre statuit, non propter filium, sed privatae vitae metu. sed cum res eius non immutarentur, ministeriis et satellitibus retentis, in vita manere maluit. post cum Macrinus audivisset eam sibi maledicere et imperium affectare, relicta Antiochia quo vellet abire iussa, tum demum sibi necem conscivit.

Macrinus vero ab Artabano magnis copiis Romanos invadente circa Nisibim bis acie victus pacem magna pecunia redimere coactus est. Parthico bello sedato civile bellum inter Romanos exarsit. nam Eutychianus quidam caesarianus, militum odiis in Macrinum perspectis, quod ad largiendum Antonino restrictior esset, vatumque praedictionibus incitatus, contra Macrinum insurrexit. cum autem Maesa Iuliae imperatricis soror duas haberet filias Soaemidem et Mamaeam, totidemque nepotes ex eis, horum alterum Eutychianus adulterinum esse Caracallae filium mentitus noctu in castra perduxit, ac milites iam ante seditionis occasionem captantes ad studium novarum rerum impulit. qui eum nomine Antonini facto statim imperatorem consalutarunt, quamvis puerum;

τοῦτον παραλαβόντες ἐπὶ τὸν Μακρῖνον ἤλασαν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγοντα· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ ἔν τινι χωρίῳ πολὺ τῆς Ἀντιο- C χείας διέχοντι, ἡττήθησαν μέν· εἶτ' αὖθις ἐπισυστάντας αὐτοὺς ὁ Μακρῖνος ἰδὼν εἰς φυγὴν ἐτράπη, καὶ ἀπῄει εἰς Ἀντιόχειαν ὡς δῆθεν νενικηκώς, ἵνα μὴ ἀποκλεισθείη τῆς πόλεως. τὸν δὲ υἱὸν πρὸς τὸν Ἀρτάβανον ἔπεμψεν. ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἥττης αὐτοῦ, καὶ φόνων γινομένων πολλῶν, ἀπέδρα νυκτός, τὴν κεφαλὴν ξυράμενος καὶ τὸ γένειον, καὶ φαιὰν ἐσθῆτα λαβών, ὡς ἂν μὴ ἐπιγινώσκοιτο· καὶ μετ' ὀλίγων εἰς Αἰγὰς τῆς Κιλικίας παραγενόμενος, καὶ διὰ Καππαδοκίας Γαλατίας τε καὶ Βιθυνίας ἐλθὼν μέχρις Ἐριβώλου τοῦ ἐπινείου καταντικρὺ κειμένου Νικομηδείας, διέπλευσεν εἰς Χαλκηδόνα. καὶ πρός τινα στείλας τῶν ἐπιτρόπων ἀρ- D γύριον ᾔτησεν. ὅθεν γνωσθεὶς συνελήφθη παρὰ τῶν τὰ Ψευδαντωνίνου φρονούντων, καὶ ἤχθη μέχρι Καππαδοκίας. ἔνθα μαθὼν ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἑαλώκει, ἐκ τοῦ ὀχήματος ἑαυτὸν ἔρριψε καὶ τὸν ὦμον συντέτριπτο. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἐσφάγη, ζήσας μὲν ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα, αὐταρχήσας δὲ Ῥωμαίων ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας δύο τριῶν δέοντας ἡμερῶν, καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου. λέγεται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ἐν τῷ χρησμῷ ῥηθῆναι αὐτῷ

ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

2 διάγοντα A, τυγχάνοντα PW. 4 ἐς C. 7 γινομένων AC cum Xiphilino, γενομένων PW. 8 βαλὼν A. 9 ὀλίγον A. ἐς B. 10 Γαλατίας] καὶ γαλατίας B. 12 χαλκηδόνα ACW, καλχηδόνα B, Χαλχηδόνα P. 15 ὁ om C. 18 καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου om A. 22 ἱκάνει] ὀπάζει Iliadis Θ 103.

eoque assumpto contra Macrinum Antiochiae agentem sunt profecti: ab eoque in loco quodam procul ab Antiochia dissito victi sunt. sed Macrinus, cum eos reparare aciem videret, in fugam versus Antiochiam pro victore se contulit, ne urbe excluderetur, filio ad Artabanum misso. eius autem clade nuntiata cum multae caedes fierent, raso capite et barba pullam vestem indutus, ne agnosceretur, noctu aufugit. nec multo post Aegas Ciliciae, atque inde per Cappadociam, Galatiam et Bithyniam usque ad Eribolum navale e regione Nicomediae situm profectus Chalcedonem traiecit; ac per ministros petita a procuratore quodam pecunia agnitus, ab iis qui cum Pseudantonino faciebant comprehensus et ad Cappadociam usque reductus est: ubi captivitate filii cognita e vehiculo se deiecit, confractoque humero non multo post occisus est, anno aetatis quarto et quinquagesimo, imperii primo cum duobus mensibus triduo dempto, a puerulo eversus. id quod his ei versibus praedictum fuerat

heu tua vis resoluta, senex, cadit, aegra senectus
te domat, et iuvenis carpit tua robora miles.

14. Ἄβιτος δὲ ὁ Ψευδαντωνῖνος ἢ Ἀσσύριός τε καὶ Σαρ- P I 616
δανάπαλος ἐς τὴν Ῥώμην ἐλθὼν ἕν τι χρηστοῦ αὐτοκράτορος
ἔργον ἐποίησε. πολλὰ γὰρ καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ
ὑβρισθεὶς παρὰ τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοῦ Μακρίνου περὶ αὐτοῦ αὐ-
τοῖς ἐπιστείλαντος, οὐδένα ἐκόλασεν. ἐς τἆλλα δὲ καὶ αἰσχρότα-
τος καὶ παρανομώτατος καὶ μιαιφονώτατος ἦν. ὁ μὲν οὖν Εὐτυ-
χιανὸς τῶν τε δορυφόρων ἦρξε καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπάτευσε καὶ
δὶς καὶ τρίς, οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἢ προφάσεων
πλαττομένων ἢ καὶ δίχα προφάσεως ἐφονεύοντο, ὅτι τοῖς πραττο-
μένοις παρ' αὐτοῦ οὐκ ἠρέσκοντο· οὐδὲ γὰρ ᾐσχύνθη τοῦτο τῇ B
βουλῇ γράψαι. ἐκεῖνος δὲ ἠνδρίζετό τε καὶ ἐθηλύνετο, καὶ ἔδρα W II 223
καὶ ἔπασχεν ἑκάτερα ἀσελγέστατα. καὶ οὐ τοὺς ἄλλους ἔκτεινε
μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πάνυ φιλτάτων τινάς, οἳ σωφρόνως αὐτὸν
παρῄνουν βιοῦν. καὶ θεὸν δέ τινα ξενικὸν εἰς τὴν Ῥώμην εἰσ-
ήνεγκεν Ἐλεαγάβαλον καλούμενον, καὶ τοῦ Διὸς αὐτὸν προετίμη-
σεν· ὅθεν κἀκεῖνος ἐπωνομάσθη Ἐλεαγάβαλος. περιετμήθη τε
τὸ αἰδοῖον καὶ κρεῶν χοιρείων ἀπείχετο καὶ ἐσθῆτα βαρβαρικὴν
δημοσιεύων ἠμπίσχετο, οἵᾳ οἱ τῶν Σύρων κέχρηνται ἱερεῖς· ὅθεν
καὶ ἐπεκλήθη Ἀσσύριος. ἔγημε δὲ πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ ἱερωμέ- C
νην τῇ Ἑστίᾳ παρθένον, ἀσεβήσας περὶ τὰ πάτρια ἀναιδέστατα.

3 λόγῳ] καὶ λόγῳ A. 4 τῇ add A. 7 τε add A Xiphilinus. ἦρξε A Xiphilinus, ἐπῆρξε PW. post ὑπάτευσε Dio add καὶ ἐπολιάρχησε. καὶ ante δὶς om A. 13 τῶν] τῶν ἄλλων A. 15 καλουμενον — 16 Ἐλεαγάβαλος om C.

Fontes. *Cap.* 14. *Dionis Historiae Romanae lib.* 79 *c.* 1 — *c.* 21. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 *c.* 21.

14. Avitus vero Pseudantoninus, sive Assyrius et Sardanapalus, ubi Romam venit, unam rem fecit bono imperatore dignam. nam cum multis contumeliis privatim et publice a Romanis affectus esset ob Macrini litteras contra se scriptas, de nemine poenas sumpsit: caetera flagitiosissimus, iniustissimus et saevissimus carnifex. Eutychianus quidem praetorianis militibus praefectus, bis ac tertium consulatum gessit, reliqui vero illustres viri qua causis confictis qua sine causis occidebantur, quod eius facinora non probarent: neque enim ad senatum id scribere eum puduit. agebat autem et virum et mulierem, et utraque et faciebat et patiebatur impudicissime: nec alios duntaxat sed ex amicissimis nonnullos ad vitae modestiam adhortantes occidebat. peregrinum quendam deum Eleagabalum Romam introductum Iovi optimo maximo praetulit: unde ipsi quoque cognomentum Eleagabali factum. pudenda sua circumcidit, suillis carnibus abstinuit. veste barbarica in publicum prodiit, quali Syriaci sacerdotes utuntur: unde Assyrius appellatus est. praeter caeteras virginem vestalem uxorem duxit, patria

καὶ ἔλεγε διὰ τοῦτο γῆμαι τὴν τῆς Ἑστίας ἱέρειαν, ἵν' ἐξ ἐκείνου ἀρχιερέως ὄντος τοῦ Ἐλεαγαβάλου καὶ τῆς ἱερείας γένωνται παῖδες θεοπρεπεῖς. καὶ οὐ μόνον βαρβαρικὰς ᾠδὰς ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τῇ τήθῃ τῷ ξένῳ θεῷ αὐτοῦ ᾖδε, καὶ ἀπορρήτους προσῆγε θυσίας, παῖδας σφαγιάζων καὶ γοητεύμασι χρώμενος καὶ περιάπτοις μυρίοις ἑκάστοτε, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα τῷ θεῷ αὐτοῦ ἐκείνῳ ἐμνήστευσεν ὡς καὶ παίδων δεομένῳ, καὶ τὴν γυναῖκα ἐς τὸ πα-
D *λάτιον καθιδρύσατο, καὶ ἕδνα αὐτῇ ἐκ τῶν ὑπηκόων ἐπράξατο. αὐτὸς δὲ ἀσελγέστατα διεβίω. ἀλλ' ἕκαστον τῶν ἐκείνου καταριθμεῖν καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἀηδέστατον· εἰρήσθω δ' ὀλίγα τινά. ἐς καπηλεῖα νυκτὸς εἰσῄει, κόμας περιθέτους περιάπτων τῇ κεφαλῇ, καὶ ταῖς καπηλίσι συνεξητάζετό τε καὶ συνειργάζετο. καὶ εἰς τὰ περιβόητα τῶν πορνείων ἐφοίτα καὶ τὰς ἑταίρας ἐξελαύνων ἐπόρνευε. καὶ ἐν τῷ παλατίῳ οἴκημά τι ἀποτάξας, γυμνός τε ἐπὶ τὰς θύρας τούτου ἑστὼς ὡς αἱ πόρναι καὶ τὸ σινδόνιον διασείων, γυναικώδει καὶ ἁβρᾷ καὶ κεκλασμένῃ*
P I 617 *φωνῇ τοὺς παριόντας προσηταιρίζετο, χρήματά τε συνέλεγε παρ' αὐτῶν. καὶ πρὸς τοὺς συνασχημονοῦντας αὐτῷ διεφέρετο, πλείους αὐτῶν ἐραστὰς ἔχειν αὐχῶν καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀργυρίζεσθαι. καὶ οὐχ οὕτω μόνον ἠσέλγαινεν, ἡρματηλάτει τε καὶ ὠρχεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἄνδρα σχεῖν ἤθελεν ἕνα ὥσπερ γαμέτην δή τινα νόμιμον, καὶ*

2 *ἐλεαγαβάλου* BC, *Ελεογαβάλου* PW. *παῖδες γένωνται* A. 3 *καὶ οὐ μόνον*] *οὐ μόνον δὲ* A. 16 *γυναικώδει* AC, *γυναικώδη* PW. *καὶ* alterum om A. 19 *αὐτὸν ἀργυρ.* A. 21 *ἠθέλησεν* A, *ἐθέλησεν* B.

religione per summam impudentiam violata: quam ideo se accepisse ferebat, ut ex sacrificula et se sacrificulo Eleagabali, pueri divini gignerentur. neque vero barbaricas duntaxat cantilenas cum matre et avia peregrino deo cantabat, et nefandas hostias immolabat, pueros sacrificando et praestigiis utendo et sexcenta amuleta subinde appendendo, sed uxorem etiam deo illi suo tanquam liberis egenti despondit, quam in palatio collocavit, dote a subditis exacta. ipsius vero tam corrupta fuit vita, ut singula neque commemorari neque audiri sine molestia summa possint. pauca tamen delibabimus. noctu cauponas ingrediebatur, capite appositititia coma redimito, et inter cauponias mulierculas operas faciebat, famosaque prostibula frequentabat et meretriculis expulsis pro meretrice quibusvis sui copiam faciebat. in palatio quoque peculiare conclave habuit, cuius pro foribus instar meretricularum nudus stans et flammeum vibrans, effeminata, molli fractaque voce praetereuntes ad coitum invitabat, et pecuniam ab eis exigebat. cum eiusdem vero quaestus aemulis rixabatur, et se plures quam illos amatores habere maioremque pecuniam colligere gloriabatur. neque his flagitiis contentus aurigabat, saltabat, nubere etiam volebat, ut unum legitimum

Καίσαρα αὐτὸν ἐβούλετο προχειρίσασθαι, καὶ δέσποινα καὶ βασιλὶς ὠνομάζετο, καὶ ἐφόρει κεκρύφαλον καὶ ἠριούργει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπεγράφετο. ἅπαξ τε τὸ γένειον ἀποκείρας μετέπειτα ἐψιλίζετο, ἵνα δοκοίη γυνή. ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς Καρικὸν ἦν ἀνδράποδον, ἐκαλεῖτο δ' Ἱεροκλῆς. ἤθελε δὲ καὶ μοιχεύεσθαι δοκεῖν, B
ἵνα τὰς ἀσελγεστάτας μιμῆται τῶν γυναικῶν. καὶ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἑκουσίως ἡλίσκετο, καὶ ἐλοιδορεῖτο πρὸς τοῦ ἀνδρός, ἐπλήττετό τε ὑπώπια. καί τις δ' Αὐρήλιος καλὸς μὲν καὶ πᾶν τὸ σῶμα, τὰ δ' αἰδοῖα φέρων ὑπερμεγέθη, ἐμηνύθη αὐτῷ, καὶ αὐτίκα ὑπὸ πομπῇ μεγαλοπρεπεῖ προσήχθη. ᾧ προσειπόντι "χαῖρε κύριε αὐτόκρατορ" ἐκεῖνος θρύψει γυναικώδει τὸν αὐχένα παρεγκλίνας καὶ ἐπιμύσας βραχύ τι τὰ ὄμματα "μή με λέγε κύριον" ἔφη· "ἐγὼ γὰρ κυρία εἰμί." ἐπεὶ δὲ συλλουσάμενος αὐτῷ εὗρε τὴν φήμην οὐ ψευσαμένην, ἔν τε τοῖς στέρνοις αὐτοῦ κατεκλίθη καὶ C
ἐν τοῖς κόλποις ὡς ἐρωμένη ἐδείπνησε. δείσας οὖν ὁ Ἱεροκλῆς μὴ ὑπὸ τοῦ Αὐρηλίου παρευδοκιμηθῇ, γοητείαις ἢ καὶ φαρμάκῳ τινὶ ἐξεθήλυνεν αὐτὸν καὶ ἐνάρκωσεν, ὡς ἐπὶ πᾶσαν τὴν νύκτα μεῖναι πρὸς μῖξιν ἀκίνητον· διὸ καὶ ἐκ τοῦ παλατίου ἐξηλάθη καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας αὐτῆς. ἐς τοσαύτην δὲ συνηλάθη ἀσέλγειαν, ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀξιοῦν αἰδῶ γυναικείαν W II 224

5 δὲ καὶ μοιχεύεσθαι δοκεῖν A, δὲ δοκεῖν καὶ μοιχεύεσθαι BCW, δοκεῖν καὶ μοιχεύεσθαι P. 11 αὐτοκράτορ C, Αὐτοκράτωρ PW. παρεκκλίνας B. 16 καὶ om A. φαρμάκῳ AC Xiphilinus, φαρμακείᾳ PW. 17 αὐτὸν] αὐτῷ A. 20 ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀξιοῦν] haec etsi a Xiphilino omissa, Dionis esse testatur Cedrenus T. 1 p. 449 v. 22 ed. Bonn.

maritum haberet, quem Caesarem designaret: ac dominae et imperatricis nomine gaudebat, calanticam gestans et lanam tractans et genas pingens. barbam semel abrasam postea psilothro curabat, ut muliercula videretur. cuius mulierculae maritus erat Caricum mancipium, nomine Hierocles. voluit et adulterii suspectus esse, ut nequissimas feminas imitaretur; et in ipso stupro de industria deprehensus a marito obiurgabatur et vapulabat, ut livore oculi suffunderentur. Aurelium quendam, cum toto corpore elegantem tum pudendis ingentibus praeditum, comitatu magnifico statim adducendum ad se curavit. qui cum ei dixisset "salve domine imperator", ille muliebri mollitie collo inclinato et oculis nonnihil conniventibus "ne me dominum" inquit "dixeris: domina enim sum." cum autem una cum eo lotus famam non mentiri compperisset, in pectore eius recubuit et in sinu eius cenavit instar amicae. veritus igitur Hierocles ne prae Aurelio negligeretur, eum praestigiis aut veneficiis quibusdam effeminavit et stupefecit, ut per totam noctem ignavus ad coitum iaceret: qua de causa et palatio et Roma et tota

δι' ἀνατομῆς αὐτῷ μηχανήσασθαι, μεγάλους ὑπὲρ τούτου μισθοὺς αὐτοῖς προϊσχόμενος.

D Διὰ ταῦτα ἐμισήθη ὑπὸ πάντων ὁ Σαρδανάπαλος, μὴ στεγόντων τὰς μιαρίας καὶ αἰσχροπαθείας αὐτοῦ. εἶτα Βασιανὸν τὸν υἱὸν Μαμαίας τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον ἀγαγὼν παῖδα ἔθετο, καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸν καλεῖσθαι ἐκέλευσεν. μετ' οὐ πολὺ μέντοι πάντας ὑποπτεύων, μανθάνων δὲ καὶ εὐνοεῖν ἐκείνῳ τοὺς πλείονας, μετέγνω, καὶ τέλος ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπεχείρει. ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιμελῶς ἐφυλάσσετο, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τοῦτο δεινῶς ἐθορύβησαν. ἐκεῖνος δὲ σὺν τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθὼν ἐπειρᾶτο καταπαῦσαι τὸν θόρυβον. ὡς δ' ᾔσθετο παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπιβουλευόμενος, ὥρμησε
P I 618 μὲν ἐκδρᾶναι, φωραθεὶς δὲ ἀνῃρέθη, καὶ ἡ μήτηρ περιπλακεῖσα αὐτῷ συναπώλετο. ὧν ἀμφοῖν γυμνωθέντα τὰ σώματα ἐσύρησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως· εἶτα τὸ τοῦ Σαρδαναπάλου εἰς τὸν Τίβεριν ἐνεβλήθη· διὸ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Τιβερῖνος ἐπωνομάσθη. συγκατεσφάγη δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἱεροκλῆς καὶ ἄλλοι πολλοί, ἄρξαντι ἔτη τρία ἐπὶ μησὶν ἐννέα ἡμέραις τε τέσσαρσιν, ἐξότου τὸν Μακρῖνον νικήσας ἐν τῇ μάχῃ τῆς αὐταρχίας τετύχηκε.

Τούτου κρατοῦντος Ζεφυρῖνος ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος μεταλλάττει τὸν βίον, ἰθύνας ταύτην ἔτεσιν ὀκτωκαί-

4 καὶ αἰσχροπαθείας add A. ἀσιανὸν A, Βασσιανὸν Xiphilinus. 7 μετ' οὐ] οὐ μετ' οὐ ABC. 10 διὰ τοῦτο om C. ἐθορυβήθησαν A. 15 ἐς C. 20 τῆς ῥωμαίων A, Ῥωμαίων τῆς PW.

Italia pulsus est. tandem eo lasciviae venit ut ingentibus praemiis propositis a medicis postularet ut per incisiones vulvam sibi facerent.

His de causis omnibus invisus fuit iste Sardanapalus, flagitia et mollitiem eius non ferentibus. postea Bassianum Mamaeae materterae filium in curiam adductum adoptavit et Alexandrum appellari iussit. nec multo post omnes suspectos habere coepit: cumque illi plerosque bene cupere didicisset, facti paenitens de eo perimendo cogitavit. sed cum is a militibus diligenter custodiretur, eaque de causa magnus tumultus satellitum ortus esset, eius sedandi causa cum Alexandro castra ingressus, animadversis insidiis quae a militibus sibi parabantur, effugere studuit. sed deprehensus in amplexu matris una cum ipsa iugulatus est, amborumque corpora nuda per mediam urbem tracta sunt. deinde Sardanapali cadaver in Tiberim abiectum, cognomentum ei praeter reliqua Tiberini fecit. occisus est cum eo Hierocles quoque et alii multi. imperavit annos tres, menses novem et dies quattuor, ex quo Macrino acie victo rerum potitus fuit.

Eo imperante Zephyrinus ecclesiae Romanae episcopus decimo octavo suae gubernationis anno vitam cum morte commutavit. post

δεκα· μεθ' ὃν Κάλλιστος προέστη τῶν ἐκεῖσε πιστῶν ἐπὶ πέντε ἐνιαυτούς· καὶ τοῦτον Οὐρβανὸς διαδέχεται. B

15. Τοῦ δὲ Ψευδαντωνίνου ἀναιρεθέντος Ἀλέξανδρος ὁ Μαμαίας ὁ ἐκείνου ἀνεψιός (οὕτω γὰρ οἱ παλαιοὶ τοὺς ἐξαδέλφους ὠνόμαζον) τὴν αὐταρχίαν ἀπεκληρώσατο. ὃς αὐτίκα τὴν οἰκείαν μητέρα Μαμαίαν Αὐγοῦσταν ἀνεῖπεν, ἣ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν μετακεχείριστο, καὶ περὶ τὸν υἱὸν σοφοὺς ἄνδρας συνήγαγεν, ἵνα δι' ἐκείνων αὐτῷ τὰ ἤθη ῥυθμίζοιτο, κἀκ τῆς γερουσίας τοὺς ἀμείνονας συμβούλους προσείλετο, ἅπαν πρακτέον κοινουμένη αὐτοῖς. Δομιτίῳ δέ γε Οὐλπιανῷ τῆς τῶν δορυφόρων ἀνατεθείσης ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, πολλὰ τῶν ὑπὸ Σαρδαναπάλου πραχθέντων παρ' ἐκείνου ἐπηνωρθώθη. ὃς τὸν Φλαβιανὸν καὶ τὸν Χρῆστον ἀποκτείνας, ἵν' αὐτοὺς διαδέξη- C ται, καὶ αὐτὸς οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ τῶν δορυφόρων νυκτὸς ἐπιθεμένων αὐτῷ κατεσφάγη. ζῶντος δ' ἔτι τοῦ Οὐλπιανοῦ στάσις ἔκ τινος βραχείας λαβῆς μέσον τοῦ δήμου καὶ τῶν δορυφόρων ἐγένετο, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλλήλοις ἐμάχοντο. ἡττωμένων δὲ τῶν στρατιωτῶν καὶ πῦρ ταῖς οἰκίαις ὑποβαλλόντων, δείσας ὁ δῆμος περὶ τῆς πόλεως κατηλλάγη καὶ ἄκων αὐτοῖς. καὶ ἄλλαι δ' ἐπαναστάσεις γενόμεναι κατεπαύθησαν.

7 μετεκεχείριστο A. 9 προείλετο A. 10 δομητίῳ A. 16 στάσις] ἡ στάσις A.

Fontes Cap. 15. *Dionis Historiae Romanae lib.* 80, *cuius nonnisi laciniae supersunt. quae sequuntur, ex eo libro petita videntur cuius particulas inscriptas* μετὰ Δίωνα ἐκλογαὶ ἕως Κωνσταντίνου *edidit A. Maius Scriptorum veterum novae collectionis vol.* 2 *p.* 234: *auctorem Niebuhrius suspicatus est Petrum Magistrum (Corporis Byzantini Part.* 1 *Praefat. p. XXIV). non pauca is auctor ex Herodiano videtur hausisse. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 *c.* 20 — *c.* 22.

quem coetui fidelium praefuit Callistus per quinquennium. ei successit Urbanus.

15. Pseudantonino interfecto Alexander Mamaeae filius, consobrinus illius, imperium adeptus statim matrem Mamaeam Augustam declaravit. quae rerum administratione suscepta viros eruditos ad filium arcessivit, per quos mores eius formarentur, et optimum quemque ex senatu accivit, cum quibus omnium actionum consilia communicaret. Domitius Ulpianus praetorio praefectus rei publicae gerendae cura suscepta multa Sardanapali acta rescidit. qui Flaviano et Chresto occisis, ut eis succederet, non multo post et ipse a militibus noctu occisus est. quo adhuc superstite levi de causa inter milites et populum orta seditione per triduum est dimicatum. sed cum milites victi ignem aedibus iniicerent, populus vel ingratis cum eis in gratiam rediit. sunt et alii motus sedati.

Ἥττων δ' οὖσα χρημάτων ἡ Ἀλεξάνδρου μήτηρ ἐχρηματίζετο πάντοθεν. ἠγάγετο δὲ καὶ τῷ υἱῷ γαμετήν, ἣν οὐ συνεχώρη-
D σεν ἀναρρηθῆναι Αὐγούσταν, ἀλλὰ καὶ μετά τινα χρόνον τοῦ υἱοῦ αὐτὴν ἀποσπάσασα εἰς Λιβύην ἀπήλασε, καίτοι στεργομένην παρ' ἐκείνου. ὁ δὲ ἀντειπεῖν τῇ μητρὶ οὐκ ἠδύνατο, καταρχούσῃ αὐτοῦ.

Ἀρταξέρξης μέντοι ὁ Πέρσης, ὃς ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀδόξων ἦν, τὴν τῶν Πάρθων βασιλείαν Πέρσαις περιεποιήσατο καὶ αὐτῶν ἐβασίλευσεν. ἀφ' οὗ λέγεται καὶ τὸ Χοσρόου κατάγεσθαι γένος. μετὰ γὰρ τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος τελευτὴν οἱ ἐκείνου διάδοχοι Μακεδόνες ἐπὶ πλεῖστον μὲν Περσῶν τε καὶ Παρθυαίων ἦρχον καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, κατ' ἀλλήλων δέ γε
W II 225 χωρήσαντες ἀλλήλους κατέλυσαν. ἐκείνων δ' οὕτως ἠσθενηκότων πρῶτος Ἀρσακίδης Παρθυαῖος τῇ ἐξ αὐτῶν ἀποστασίᾳ ἐπικεχείρηκε, καὶ Παρθυαίων ἐκράτησε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀπογόνοις κατ-
P I 619 έλιπε τὴν ἀρχήν· ὧν τελευταῖος γέγονεν ὁ Ἀρτάβανος. τὸν δὲ ὁ ῥηθεὶς Ἀρταξέρξης μάχαις νικήσας τρισὶ συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινεν. εἶτα καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσας ἡττήθη τῶν Ἀρμενίων καὶ Μήδων μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἀρταβάνου προσβαλόντων αὐτῷ. ὁ δὲ αὖθις ἀνακτησάμενος ἑαυτὸν μετὰ δυνάμεως μείζονος τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ ἐφήδρευε, καὶ ἠπείλει ἀνακτήσασθαι πάντα ὡς Πέρσαις ἐκ προγόνων προσήκοντα. εἶτα Καππαδοκίαν

9 καταλέγεσθαι B. 11 Μακεδόνες om A. πλείστων A. τε om A. 14 Ἀρσάκης Herodianus Histor. 6 2. 16 ἀρταβάνης B.

Caeterum Alexandri mater, avara mulier, undique pecuniam coegit. uxorem filio despondit, quam nec Augustam appellari passa est, et aliquanto post ab eo avulsam in Africam relegavit: quam etsi Alexander diligebat, tamen matri, in cuius potestate erat, refragari non audebat.

Interim Artaxerxes Persa, homo obscuro et inglorio genere ortus, Parthorum regnum ad Persas translatum sibi vindicavit: a quo Chosroae genus deduci fertur. nam post Alexandri Macedonis obitum successores illius Macedones longissimo tempore Persis et Parthis imperarunt, sed tandem intestinis bellis alii alios everterunt. quorum fractis viribus primus Arsacides Parthus ab eis deficere et Parthis dominari coepit, regno in successores prorogato: quorum postremus fuit Artabanus. quem hic Artaxerxes tribus praeliis victum et comprehensum interfecit. deinde bello Armeniae illato, ab Armeniis et Medis atque Artabani filiis superatus, et reparatis viribus Mesopotamiae Syriaeque occupandae cum maioribus copiis intentus, omnia se, ut quae antiquitus ad regnum Persicum pertinerent, recuperaturum esse minabatur. sed Cappadocia in-

ὁ Ἀρταξέρξης οὗτος σὺν τοῖς Πέρσαις κατέτρεχε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Νίσιβιν. ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος οὗτος πρέσβεις ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν εἰρήνην αἰτῶν. ὁ δὲ βάρβαρος τὴν πρεσβείαν μὲν οὐ B προσήκατο, ἄνδρας δὲ μεγίστους τετρακοσίους πολυτελέσιν ἀμφιέσας στολαῖς καὶ ἵπποις τῶν ἐκκρίτων ἐπιβιβάσας καὶ ὅπλοις κοσμήσας λαμπροῖς ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, οὕτω καταπλήξειν αὐτόν τε καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἰόμενος. οἳ ἀφικόμενοι καὶ εἰς ὄψιν ἐλθόντες τῷ Ἀλεξάνδρῳ "κελεύει ὁ μέγας βασιλεὺς Ἀρταξέρξης" εἶπον "ἀφίστασθαι Ῥωμαίους Συρίας καὶ τῆς ἀντικειμένης τῇ Εὐρώπῃ Ἀσίας πάσης, καὶ παραχωρῆσαι Πέρσαις ἄρχειν μέχρι θαλάσσης." τούτους συλλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ περιδύσας τὰ ὅπλα καὶ τὰς στολάς, ἀφελόμενός τε τοὺς ἵππους, εἰς κώμας πλείστας διέσπειρε καὶ ἠνάγκαζε γεωργεῖν· κτεῖναι γὰρ C αὐτοὺς οὐκ ἔκρινεν ὅσιον. αὐτὸς δὲ τὰ οἰκεῖα στρατεύματα εἰς τρεῖς διελὼν μοίρας τριχῇ τοῖς Πέρσαις προσέβαλε. καὶ πολὺς μὲν τῶν Περσῶν συμβέβηκεν ὄλεθρος, πλεῖστοι δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐφθάρησαν, οὐ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν πολεμίων ὅσον ἐν τῷ ἐπανιέναι διὰ τῶν τῆς Ἀρμενίας ὀρῶν. δυσχειμέρων γὰρ ὄντων τούτων οἱ τῶν ὁδοιπορούντων πόδες, ἐνίων δὲ καὶ αἱ χεῖρες ἐκ τοῦ ψύχους ἠκρωτηριάσθησαν μελανθεῖσαι καὶ νεκρωθεῖσαι. διὸ καὶ ἐν αἰτίᾳ Ῥωμαίοις γέγονεν ὁ Ἀλέξανδρος. ὅθεν ἐξ ἀθυμίας ἢ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἐναλλαγῆς σφόδρα ἐνόσησεν. ἀναρρωσθεὶς δὲ καὶ εἰς Γερμανοὺς ἐμβαλὼν δι' ἀκοντιστῶν καὶ τοξοτῶν D ἐλύπει αὐτούς. στέλλει δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις περὶ συμ-

8 ἐς B. 19 αἱ add A.

cursata cum Nisibim obsideret, Alexander per legatos pacem ab eo petiit. barbarus vero legatione repudiata quadringentos procerissimos viros pretiosis vestibus amictos et splendidis armis exornatos in equis eximiis ad Alexandrum misit, ea ratione se Alexandro et Romanis terrorem incussurum putans. qui cum in imperatoris conspectum venissent, dixerunt "iubet magnus rex Artaxerxes Romanos cedere Syria et universa Asia quae Europam spectat, et Persis imperium usque ad mare concedere." hos Alexander comprehensos et vestibus atque armis exutos, ademptisque equis in plurimos pagos distributos, agros colere iussit: nam eos occidere nefas esse putabat. ac suis legionibus in tres partes distributis trifariam Persas est adortus: quorum multi sunt occisi. perierunt Romani quoque plurimi, non tam ab hostibus quam in reditu per Armeniae montes: qui cum gelu rigeant, euntium pedes et quorundam manus sunt mutilatae, frigore adustae atque emortuae. qua de causa Romanis conquerentibus Alexander sive ex maerore sive ex aëris mutatione graviter aegrotavit. recuperata valetudine contra Germanos est profectus, eosque per ferentarios et sagittarios vexavit: deinde pe-

βάσεων ἐπὶ χρήμασι. διὸ χαλεπήναντες οἱ στρατιῶται πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον. καί τινα Μαξιμῖνον Θρᾷκα τὸ γένος, ἐκ παίδων δὲ ποιμαίνειν λαχόντα καὶ μετὰ ταῦτα στρατιώτην γενόμενον, ἄκοντα δῆθεν λαβόντες ὠνόμασαν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ τοὺς ἀνειπόντας αὐτὸν παραλαβὼν ἀπῄει εὐθὺς ὅπου διέτριβεν ὁ Ἀλέξανδρος. ταῦτα δ' ἐκεῖνος πυθόμενος τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντίληψιν αὐτοῦ παρεκάλει· οἱ δὲ ἐπηγγέλλοντο. καὶ ἐπιστάντος τοῦ Μαξιμίνου συνήγαγε τὴν στρατιὰν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ συμβαλεῖν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρεπεν. οἱ δὲ τήν τε μητέρα
P I 620 *αὐτοῦ ἐλοιδόρουν καὶ ἐπὶ φιλοχρηματίᾳ διέσυρον, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἐξύβριζον ὡς δειλόν· καὶ καταλιπόντες αὐτὸν ἀνεχώρουν. ὁ δὲ ἔρημον βοηθείας ὁρῶν ἑαυτόν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν, καὶ τῇ μητρὶ περιπλακεὶς ὠλοφύρετο. καὶ ὁ Μαξιμῖνος ἑκατόνταρχον στείλας καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς οἳ συνῆσαν αὐτοῖς, καὶ τῆς βασιλείας γέγονεν ἐγκρατής.*

Μαμαία δὲ ἡ Ἀλεξάνδρου μήτηρ ἀρετῆς ἦν ἀντιποιουμένη καὶ βίου σεμνοῦ. ἣ ἐν Ἀντιοχείᾳ συνδιάγουσα τῷ υἱῷ, καὶ περὶ Ὠριγένους πυθομένη, μετεπέμψατο ἐξ Ἀλεξανδρείας αὐτόν· καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὸν λόγον κατηχηθεῖσα τῆς πίστεως, θεοσεβεστάτη
B *γέγονεν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ καὶ ἄλλοι δέ τινες τῶν συγγραφέων φασίν. ὅθεν οὐ μόνον ὁ κατὰ χριστιανῶν ἠρέμησε διω-*
W II 226 *γμὸς τότε, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἠξίωντο μάλιστα οἱ σεβόμενοι τὸν Χριστόν.*

20 *Εὐσέβιος*] Hist. eccl. 6 21. 21 *ἠρέμισε* A. 22 *καὶ τιμῆς* — p. 571 v. 1 *Οὐρβανοῦ* om C.

cunia oblata ad pacem invitavit. quamobrem milites ei irati defecerunt: et Maximinum quendam natione Thracem, qui a puero armentarius fuerat, postea miles factus est, invitum scilicet, ad imperium pertraxerunt. qui iis militibus assumptis, a quibus imperator appellatus fuerat, statim ad Alexandri tentorium contendit. quo is audito, milites quos secum habebat ad sui defensionem hortatus est: qui cum operam suam pollicerentur, exercitum coegit et cum Maximino decertare iussit. caeterum illi matri eius maledicentes, et eius avaritiam criminantes, ipsi quoque ut timido insultantes, eo relicto abierunt. cum igitur se omni ope destitutum cerneret, in tentorium regressus et matrem amplexus fortunam suam deploravit. Maximinus vero per centurionem et ipso et matre et familiaribus eorum occisis rerum potitus est.

Mamaea Alexandri mater virtutis honestaeque vitae studiosa, dum Antiochiae cum filio degeret, Origene, fama hominis permota, Alexandria arcessito, ab eoque doctrina fidei erudita, deum sanctissime coluit, ut Eusebius et alii memoriae prodiderunt. quo factum est ut persecutio Christianorum eo tempore non modo conquiesceret, sed et honos maximus Christi cultoribus haberetur.

Τότε Οὐρβανοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ῥωμαίων πόλεως προεστῶτος καὶ Ἱππόλυτος ἤνθει, ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ Ῥώμην πόρτου γενόμενος, ὃς καὶ πολλὰ συγγράμματα συνεγράψατο, διάφορα τῆς θείας γραφῆς ἐξηγησάμενος. Ἀντιοχείας δὲ ἦν τηνικαῦτα προεστηκὼς καὶ τὴν ἐκεῖ τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν ἰθύνων Ἀσκληπιάδης· καὶ Σαρδιανὸς Ἱεροσολύμων.

16. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἔτη Ῥωμαίων ἡγεμονεύσας C δέκα, ὃν εἴρηται τρόπον ἀνῄρητο· ὁ δὲ Μαξιμῖνος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. ὃς αὐτίκα καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν χριστωνύμων ἐπήγειρε, καὶ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἀναιρεῖσθαι κεκέλευκεν ὡς διδασκάλους τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου καὶ κήρυκας. λέγεται δὲ κατὰ μῆνιν τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον κινῆσαι τὸν διωγμόν, ὡς ἐκείνου τιμῶντος τοὺς σεβομένους Χριστόν. ἐμεμήνει γὰρ κατ' ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι στρατηγὸς ὑπ' ἐκείνου προχειρισθεὶς καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσας καὶ αἴσχιστα ἡττηθεὶς ὀργῆς ἐπειράθη βασιλικῆς. ἦν δὲ τοῦ διωγμοῦ καὶ δεύτερον αἴτιον, ὅτι πολλοὶ κατὰ τὸν Ἀλεξάνδρου οἶκον ἦσαν τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκότες θεόν. ὅτε καὶ Ἀμβρόσιος φιλόλογος ἀνήρ, D ὃς τὸν Ὠριγένην ἠρέθισεν εἰς ἐξήγησιν τῆς θείας γραφῆς καὶ δαψιλῆ αὐτῷ ἐχορήγει τὰ ἀναλώματα καὶ ταχυγράφους ἑπτὰ αὐ-

6 καὶ Σαρδιανὸς Ἱεροσολύμων] haec per errorem addita videntur. Sardianum Georgius Syncellus (T. 1 p. 674 ed. Bonn.) appellat quem Eusebius et Zonaras (p. 559 v. 8) Gordium. Gordianus est in Eusebii canone armeniace edito a Maio et Zohrabo p. 387. 9 δέκα] Eusebius τρισὶν ἔτεσιν ἐπὶ δέκα. 10 τῶν om A. 11 διήγειρε A. 20 ὠριγένην πρὸς ἐξήγησιν ἠρέθισε τῆς A.

Fontes. *Cap.* 16. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 *c.* 23 *et* 28, *ac fortasse Dio continuatus.*

Sub Urbano Romano episcopo etiam Hippolytus, vir sanctissimus et doctissimus, Romani portus episcopus floruit, qui in multa sacrae scripturae opera commentarios conscripsit. tum Antiochiae praefuit et coetum eius loci fidelium rexit Asclepiades: Hierosolymis Sardianus.

16. Alexandro, cum decennium Romanis imperasset, ad hunc modum interfecto, Maximinus statim suscepto imperio persecutionem contra Christianos movit, et ecclesiarum gubernatores, ut doctores Christianorum arcanorum ac praecones, tolli iussit: idque indignatione contra Alexandrum, qui Christum coluisset, fecisse perhibetur. eius enim imperatoris insano odio flagrabat: a quo dux delectus, et a Persis turpissime superatus, iram illius expertus fuerat. erat et altera persecutionis causa, quod in Alexandri familia multi Christum deum agnoscebant. quo tempore Ambrosius etiam, vir eruditionis amans, qui Originem ad sacrarum litterarum enarrationem impulit sumptibus abunde suppeditatis

τῷ παρεστήσατο ἀμοιβαδὸν τῇ γραφῇ χρωμένους κατὰ τεταγμένους καιροὺς καὶ βιβλιογράφους οὐχ ἧττους κόρας τε καλλιγραφεῖν ἠσκημένας, τῷ τοῦ μαρτυρίου λέγεται κοσμηθῆναι στεφάνῳ, ἅμα Πρωτοκτήτῳ πρεσβυτέρῳ.

Αὐταρχήσας δ' οὗτος ὁ Μαξιμῖνος εὐθὺς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, τὴν ἐκ τῶν στρατευμάτων ἀνάρρησιν ταύτῃ δηλῶν ἑαυτοῦ. οὐ μόνοις δὲ χριστιανοῖς βαρὺς ὑπῆρχε καὶ ἀπηνής, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις. ὑβριστής τε γὰρ ἦν καὶ ἐρασιχρή-
P I 621 ματος, κἀντεῦθεν καὶ ἀδικώτατος καὶ φόνων ἐργάτης καὶ τύραννος ἄντικρυς, χωρήσας εἰς ἁρπαγὰς καὶ ἀναιρέσεις ἀνθρώπων ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγου λαβῆς. τοσοῦτον δ' εἰς μιαιφονίας ἐξώκειλεν, ὡς μηδὲ τῆς ἰδίας φείσασθαι γυναικός· κἀκείνην γὰρ ἀνεῖλε. τὴν οἰκείαν δ' οἷον ἐπικαλύπτων δυσγένειαν, τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἠτίμου, προσῳκειοῦτο δὲ τοὺς ἐξ ἀφανῶν. διὰ ταῦτα τοίνυν ὑπὸ πάντων μεμίσητο. ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Γερμανῶν τὴν χώραν αὐτῶν ἐληΐσατο, τῶν βαρβάρων μηδενὸς ὑποφαινομένου. εἶτα περὶ τὰ ἕλη καὶ τὰς συνεχεῖς ἀνεφάνησαν ὕλας· κἀκεῖ δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰσελασάντων πλήθη πολλὰ ἀνῃρέθησαν. καὶ οὕτω
B νικήσας ἐπανῆλθεν ὁ Μαξιμῖνος, αἰχμαλώτων πληθὺν ἐπαγόμενος. πάντα δὲ τὰ τῶν ὑπηκόων σφετεριζόμενος καὶ χρηματιζόμενος πάντοθεν οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἀπέσχετο. αἰτιωμένων οὖν ξυμπάντων τοὺς στρατιώτας τοὺς αὐτὸν βασιλεύσαντας, οἱ ἐν Λιβύῃ

4 πρωτεκτήτωρ A. 12 ἰδίας] οἰκείας AB.

et septem expeditis notariis adhibitis qui per vices scriberent ac librariis non paucioribus et virginibus eleganter scribere edoctis, martyrii corona cum Protocteto presbytero redimitus esse perhibetur.

Maximinus rerum potitus senatui statim, ut a militibus imperator appellatus esset, significavit. nec in Christianos duntaxat saevus atque immanis exstitit, sed in subditos aeque omnes. nam et superbus erat et pecuniae avidus, eaque de causa iniustissimus et sanguinarius, denique plane tyrannus, ad rapinas et caedes hominum sine ulla probabili causa ruens: ad quas adeo propensus fuit, ut nec uxoris suae vitae parceret. occultandae porro ignobilitatis suae studio, patriciis despectis, hominum obscurorum familiaritate utebatur. quibus de causis omnium odia suscepit. bello Germanis illato praedas ex agris egit, barbarorum nemine in conspectum veniente. deinde circa paludes et perpetuas silvas apparuerunt. quo cum Romani irruissent, magnam eorum multitudinem occiderunt. ita victor Maximinus cum maxima captivorum turba reversus est. sed quia sibi omnia subditorum bona vindicabat, nec ullam pecuniae rapiendae occasionem negligebat, ac ne sacris quidem ipsis abstinebat, omnibus eos milites, a quibus imperator creatus esset, culpantibus, Africanae legiones tum ea de causa tum alia quadam re irri-

στρατευόμενοι ταῦτα μαθόντες πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον, καί
τινος ἑτέρας αἰτίας ἐρεθισάσης αὐτούς. οἱ γὰρ τῶν τῆς Λιβύης
πραγμάτων ἐπίτροποι τῶν ἐν αὐτῇ εὐπορούντων τὰς οὐσίας ἐξ
οὐδεμιᾶς εὐλόγου ἀφῃροῦντο λαβῆς καὶ τοὺς κεκτημένους αὐτὰς
προσαπώλλυον. ἐντεῦθεν ἀγανακτήσαντες οἱ ἐκεῖ ἐπανέστησαν,
καί τινα τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἄνδρα πρεσβύτην κεκλημένον Γορ- C
διανὸν καὶ ἄκοντα κατασχόντες, διάδημά τε τούτῳ περιτιθέασι
καὶ πορφύραν ἐνδύουσι καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορά τε καὶ
Αὔγουστον. ὁ δὲ ἐν Καρθαγένῃ παραγίνεται· καὶ αὐτὸν ἀσμέ-
νως τῷ πρὸς τὸν Μαξιμῖνον μίσει ἐδέξαντο σύμπαντες. ἐπιστέλλει W II 227
οὖν τῇ βουλῇ, καὶ τοὺς ἀγγελοῦντας τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ τοῖς
ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀπέστειλε. τῶν δὲ σταλέντων χρονισάντων κατὰ τὸν
πλοῦν, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ μὴ φέροντες τὴν τυραννίδα τοῦ Μαξιμίνου
πρὸς ἀποστασίαν κεκίνηντο καὶ τὰς ἐκείνου εἰκόνας καθῄρουν καὶ
τῷ τυράννῳ ἐλοιδοροῦντο. εἶτα γνωσιμαχήσαντες, ὡς εἰ σώζοιτο D
Μαξιμῖνος οὐκ ἔσται σφίσι σωτηρίας ἐλπίς, δύο προβάλλονται
στρατηγοὺς Μάξιμόν τε καὶ Ἀλβῖνον, καὶ ἄμφω τῇ βουλῇ συν-
αριθμουμένους. τινὲς δὲ Καίσαρας αὐτοὺς πρὸς τῆς συγκλήτου
ἱστόρησαν ἀναγορευθῆναι, μήπω μαθούσης τὴν ἀνάρρησιν τοῦ
Γορδιανοῦ.

Ὁ δέ γε Μαξιμῖνος ταῦτα μαθὼν ὥρμησεν ἐπὶ Ἰταλίαν, πολλὰ τῇ συγκλήτῳ ἀπειλησάμενος. γνοὺς δὲ τὸν Μάξιμον χωρήσαντα κατ' αὐτοῦ (ὁ γὰρ Ἀλβῖνος εἰς φυλακὴν τῆς Ῥώμης ἔμει-

14 καθῄρουν εἰκόνας A. 15 ἐλοιδόρουν C. 18 συγκλήτου] βουλῆς A. 19 τοῦ om A.

tatae defecerunt. nam Africanarum provinciarum procuratores bona locupletum sine ulla probabili specie invadebant, nec iis contenti ipsos quoque possessores trucidabant. quarum rerum indignitate ad seditionem concitati milites virum senatorii ordinis Gordianum, hominem provectae aetatis, vel invitum rapiunt; impositoque diademate dataque purpura imperatorem et Augustum salutant. qui Carthaginem profectus, et Maximini odio ab omnibus benigne susceptus, litteras legatosque de sua designatione ad senatum mittit. qui cum in navigatione morati essent, Romani tyrannidis Maximini pertaesi defecerunt; et statuis eius eversis convicia in tyrannum iecerunt. deinde cum temeritatis paeniteret, quod Maximino incolumi nulla eis salutis spes relinqueretur, duos ex senatu Maximum et Albinum duces crearunt. quidam etiam Caesares a senatu appellatos esse ferunt, designationem Gordiani adhuc ignorante.

Quibus rebus Maximinus cognitis, minas contra senatum spirans in Italiam contendit. sed ubi Maximum, Albino ad urbis custodiam re-

νεν ἐν αὐτῇ) ἐπὶ Ἀκυλήϊαν ἀπένευσε, Μαυρουσίους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ταύτην σπεύδων προκατασχεῖν. Ἀκυλήϊα δὲ ἡ νῦν Βε-
P I 622 νετία λέγεται εἶναι. ἀλλ' ἀπεκρούσθη, τῶν ἐν αὐτῇ ἀντιταξαμένων αὐτῷ γενναιότερον. ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Ἀκυλήϊας ὁ Μαξιμῖνος καὶ προσβαλὼν τοῖς περὶ τὸν Μάξιμον ἡττήθη. καὶ ἐς τὴν οἰκείαν σκηνὴν ἀνεχώρησε· στασιασάντων δὲ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ προῆλθε τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ οἰκείου παιδός, ὡς σφίσι διαλεξόμενος. οἱ δὲ αὐτίκα ἐπελθόντες ἀμφοῖν ἀνεῖλον αὐτούς. ἦν δὲ ὁ Μαξιμῖνος ἐτῶν πέντε καὶ ἑξήκοντα, ἀφ' ὧν ἐβασίλευσεν ἕξ. αἱ κεφαλαὶ δὲ τῶν ἀναιρεθέντων τούτων ἐκτμηθεῖσαι τοῖς τε ἐν Ἀκυληΐᾳ ἐπεδείχθησαν καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπέμφθησαν. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὴν ἀγορὰν τὴν κεφαλὴν τοῦ Μαξιμίνου ἀνεσκολόπισαν, ἵν' εἴη πᾶσι περίοπτος.

B 17. Ἐντεῦθεν ὁ Μάξιμος εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ὁ Ἀλβῖνος ὑπηντήκει αὐτῷ, καὶ ὁ δῆμος δὲ καὶ ἡ σύγκλητος σὺν εὐφημίαις καὶ κρότοις αὐτὸν ὑπεδέξαντο· καὶ συνῆρχον ἄμφω, καὶ ἦρχον καλῶς. οἱ δέ γε στρατιῶται ἐδάκνοντο ὅτι οὐκ αὐτοὶ ἀλλ' ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τοὺς αὐτοκράτορας προεβάλοντο. εἶτα καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔσχον διαφοράς, καὶ τοῦτ' αἴτιον αὐτοῖς ἀπωλείας ἐγένετο. γνόντες γὰρ οἱ στρατιῶται ὡς διαφέρονται, ἐπῆλθον αὐτοῖς, καὶ ἀμφοτέρους δεσμήσαντες διὰ

3 εἶναι add AC. post αὐτῇ A add δὲ. 4 ὁ Μαξιμῖνος om A. 7 αὐτοῦ δορυφόρων AB. 11 τε om A. ἀπεδείχθησαν A. 15 δὲ om A. 19 τοῦτο BC. 20 ante ἀπωλείας PW add τῆς, om ABC.

Fontes. *Cap.* 17. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 c. 23 — c. 31.

licto, contra se adventare didicit, Aquileiam, qua potiri in primis studebat, cum exercitu Maurorum declinavit. Aquileia vero dicitur eadem esse quae nunc Venetia. sed civibus fortiter se defendentibus ab urbe repulsus et a Maximo acie victus in suum tabernaculum rediit; ortoque inter ipsius satellites et milites tumultu egressus, ut eos alloqueretur, impetu illorum una cum filio, quem secum adduxerat, est occisus: natus annos quinque et sexaginta, quorum sex imperavit. amborum capita amputata Aquileiensibus ostentata Romamque missa sunt. Romani vero Maximini caput in foro palo affixerunt, ut omnibus conspicuum esset.

17. Post haec Maximus Romam reversus, Albino obviam egresso, a senatu populoque cum laetis acclamationibus et plausu est susceptus. inde ambo una, et quidem bene imperarunt. sed milites aegre ferebant eos non a se sed a senatu populoque declaratos esse. post ipsi etiam imperatores inter se dissentientes exitio suo causam praebuerunt. nam ea dissensione milites cognita, ambos vinculis constrictos per totam ur-

πάσης τῆς πόλεως αὐτοὺς περιήγαγον ἐμπαροινουμένους τε καὶ ἐμπαιζομένους ἀλλὰ μὴν καὶ αἰκιζομένους. εἶτα πυθόμενοι ὡς οἱ Γερμανοὶ ἀφελέσθαι αὐτοὺς καὶ περισῶσαι βουλεύονται, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται ἀπέκτειναν αὐτούς. ὧν ὁ μὲν Μάξιμος ἐτῶν ἦν ἑβδομήκοντα καὶ τεσσάρων, ὁ δὲ Ἀλβῖνος ἑξήκοντα· καὶ ἐβασίλευσαν C *κατὰ τινὰς μὲν ἡμέρας δύο καὶ εἴκοσι, καθ' ἑτέρους δὲ οὐχ ὅλους μῆνας τρεῖς.*

Μετὰ δὲ τούτους οἱ μὲν Πομπηϊανόν τινα συγγεγράφασι τὴν Ῥωμαίων ἐσχηκέναι ἀρχήν, ταχύτατα δ' ἐκπεπτωκέναι αὐτῆς, ὡς ἐν ὀνείρῳ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύσαντα (οὔπω γὰρ δύο παρεληλυθέναι μῆνας, καὶ στερηθῆναι αὐτὸν πρὸς τῇ μοναρχίᾳ καὶ τῆς ζωῆς ἀναιρεθέντα· παρὰ τίνων δὲ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν, μὴ εὑρηκώς, παρεσιώπησα καὶ αὐτός), οἱ δ' ἕτερόν τινα. μεθ' ὃν Πούπλιον ἀντεισαχθῆναι Βαλβῖνον ἱστόρησαν· καὶ μικρόν τι κἀκεῖνον τῆς αὐταρχίας ἀπογευσάμενον (ἐπὶ τρισὶ γὰρ μησὶν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν περιγράφουσιν) ἀναιρεθῆναι κἀκεῖνον, ἄρτι καταλαβόντος ἐκ Λιβύης Γορδιανοῦ, ὃς ἐκεῖ, ὡς ἤδη μοι ἐρρήθη, προανηγόρευτο. D *τὸν δὲ Γορδιανὸν τῆς Ῥώμης ἐπιβεβηκότα νοσῆσαι, τὸ μὲν ὅτι ὑπέργηρως ἦν (ἑβδομήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐβίω ἐνιαυτούς), τὸ δ' ὅτι χρονοτριβήσας ἐν τῇ θαλάσσῃ κατὰ τὸν πλοῦν πάνυ τεταλαιπώρητο, καὶ ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐκλελοιπέναι, μόνας εἴκοσι καὶ δύο ἡμέρας ἐν ταύτῃ διαγαγόντα· καὶ σχεῖν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ διάδοχον τὸν οἰκεῖον υἱόν, Γορδιανὸν κἀκεῖνον καλούμενον* W II 228 *καὶ ὁμωνυμοῦντα τῷ οἰκείῳ πατρί.*

2 *ἐμπαιζομένους*] *ὑβριζομένους* B. 8 *δὲ* A. *πομπιανόν* BC: Cedrenus I 451 5 ed. Bonn. *Πουπλιανὸν* pro *Πουπιηνόν*. cf. annot. 13 *οἱ δ' ἕτερόν τινα* add AC.

bem per ludibrium et contumeliam nec sine verberibus circumduxerunt. deinde cum audivissent Germanos eripere et conservare illos velle, utrumque occiderunt. quorum Maximus annos 74, Albinus 60 natus erat. imperarunt vel, ut nonnulli auctores sunt, dies 22, vel, ut alii tradunt, non tres menses integros.

Post hos quidam Pompeianum rerum potitum esse tradunt, sed imperio vix per somnium degustato celerrime excidisse. priusquam enim duo menses elaberentur, una cum imperio vita etiam privatum esse: a quibus autem et quibus de causis, cum scriptum non invenerim, silentio et ipse praeterii. sunt et qui alium eius loco nominent. ei P. Balbinum successisse tradunt: qui, cum per tres menses imperii fructum brevem percepisset, in Gordiani designati imperatoris (ut dictum est) ex Africa adventu occisus fuerit. Gordianum vero, cum Romam venisset, aegrotasse, partim ob extremam aetatem (annos enim 79 habebat), partim quod ex longiore navigationis vexatione afflictus esset; et obiisse 22 duntaxat diebus in imperio exactis, filiumque Gordianum successorem reliquisse.

Οἱ μὲν οὖν οὕτω παρηκολουθηκέναι ταῦθ᾽ ἱστορήκασιν, οἱ δὲ τῷ πρεσβύτῃ Γορδιανῷ ἀναρρηθέντι κατὰ Λιβύην φασὶν αὐτοκράτορι ἐπαναστῆναί τινας, καὶ μάχης συγκροτηθείσης ἡττη- P I 623 *θῆναι τοὺς τοῦ Γορδιανοῦ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναιρεθῆναι· τὸν δὲ ὑπεραλγήσαντα ἀπάγξασθαι καὶ οὕτως ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ὑπεξαγαγεῖν.*

Οἱ δὲ τῷ υἱῷ ἐκείνου τῷ νέῳ Γορδιανῷ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετὰ τὸν ἐκ νόσου θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου Γορδιανοῦ προσκληροῦντες, κατὰ Περσῶν αὐτὸν γεγράφασιν ἐκστρατεύσαντα καὶ συμβαλόντα αὐτοῖς κἀν τῇ μάχῃ τὸν ἵππον ἐλαύνοντα καὶ τοὺς οἰκείους παραθαρρύνοντα καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπαλείφοντα, ὀλισθήσαντος δὲ τοῦ ἵππου καὶ συμπεσόντος αὐτῷ, τὸν μηρὸν κατεαγῆναι, καὶ οὕτως ἀνακομισθῆναι εἰς Ῥώμην, καὶ ἐκ τοῦ κατάγματος τελευτῆσαι, ἐπὶ ἓξ ἐνιαυτοὺς αὐταρχήσαντα.

B *Οὐρβανὸς δὲ ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἔτεσιν ἀρχιερατεύσας ὀκτὼ τοῦ Μαξιμίνου βασιλεύοντος ἀπεβίω· ὃν Ποντιανὸς διεδέξατο. τῆς δ᾽ Ἀντιοχέων ἐκκλησίας μετὰ Φιλητὸν προέστη Ζεβῖνος. ἐπὶ δέ γε Γορδιανοῦ τοῦ νέου ὁ τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν προεστηκὼς Ποντιανὸς μεταλλάξας τὸν βίον ἔσχε διάδοχον τὸν Ἀντέρωτα, ἐν ἓξ ἔτεσι τῇ λειτουργίᾳ ἐσχολακώς. ὁ δέ γε Ἀντέρως ἐπὶ βράχιστον πάνυ καιρὸν τὴν ἐκκλησίαν ἰθύνας πρὸς ἄλλην ζωὴν μετελήλυθε. μεθ᾽ ὃν Φλαβιανὸς θείᾳ ψήφῳ τῆς ἀρχιερωσύνης τετύχηκεν, ὡς ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος. λέγεται γὰρ τῶν*

2 *αὐτοκράτορι φασὶν* A. 4 *αὐτῶν*] *αὐτοῦ* A. 5 post *ὑπεραλγήσαντα* A add *διὰ τοῦτο*. *ἀπάγξασθαι* AC, *ἀπάγξεσθαι* PW. 8 *μετὰ τὸν — Γορδιανοῦ* om A. *πρεσβύτου* C. 22 sq. *Φαβιανὸς* Eusebius. 23 *ἱστορεῖ* A. *Εὐσέβιος*] Hist. eccl. 6 29.

Atque alii haec ita consecuta esse tradunt: alii scribunt, quosdam Gordiano in Africa imperatori appellato seditionem movisse, et Gordiani milites succubuisse; multisque caesis, atque ipso Gordiani filio, senem prae doloris impatientia laqueo vitam finivisse.

Alii, qui iuniori Gordiano post patris obitum ex morbo imperium attribuunt, eum Persis intulisse bellum ferunt; dumque in pugna equo incitato aciem circumvolitans suos ad rem strenue gerendam cohortatur, ex equi lapsu femore fracto Romam perlatum decessisse, cum sex annos imperasset.

Urbanus Romano pontificatu annis octo functus Maximino imperante obiit, Pontiano successore. Antiochenae ecclesiae post Philetum Zebinus praefuit. sub Gordiano filio, Pontiano Romano pontifici sexto ministerii anno defuncto successit Anteros, ac paulo post in aliam vitam migravit. post quem Flavianus divino suffragio, ut narrat Eusebius,

πιστῶν ἀθροισθέντων, ὥστε τὸν μέλλοντα τῆς ἐπισκοπῆς προστῆναι παρ' αὐτῶν ἐκλεγῆναι, παρεῖναι καὶ τὸν Φλαβιανὸν ἄρτι ἥκοντα ἐξ ἀγροῦ· μὴ μέντοι παρά του λόγον γενέσθαι περὶ αὐτοῦ C *ὡς προστησομένου τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἑτέρους εἶναι περὶ ὧν ἦν τοῖς συνειλεγμένοις φροντὶς τίς ἂν προκριθείη αὐτῶν. ἐν τοσούτῳ δὲ περιστερὰν καταπτῆναι καὶ ἐφιζῆσαι τῇ τοῦ Φλαβιανοῦ κεφαλῇ· κἀντεῦθεν ἅπαντας τοὺς ἠθροισμένους ἐκεῖ μιᾷ χρήσασθαι φωνῇ ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος, καί "ἄξιος" ἐπιβοῆσαι αὐτῷ, καὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνῳ τὸν ἄνδρα προσενεγκεῖν μηδέν τι μελλήσαντας. τότε καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν πιστῶν ἐκκλησίας προεστηκὼς Ζεβῖνος τὸν βίον λιπὼν ὑπὸ Βαβύλα διαδέχεται. Ὠριγένης δὲ κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ διατρίβων τηνικαῦτα Καισάρειαν πολλοὺς μὲν καὶ πολλαχόθεν ἐκέκτητο φοιτητάς, εἶχε δὲ* D *καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον τὸν θαυματουργὸν καὶ τὸν τούτου ὁμαίμονα Ἀθηνόδωρον τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἀκροατάς. τότε δὲ καὶ Ἀφρικανὸς ὁ συγγραφεὺς ἐγνωρίζετο.*

18. *Μετὰ δὲ τὸν νέον Γορδιανὸν ἕτερος αὖθις Γορδιανὸς τῆς ἀρχῆς ἐπελάβετο, κατὰ γένος, ὡς λόγος, προσήκων τοῖς ἀπελθοῦσι Γορδιανοῖς. ὃς ἐκστρατεύσας εἰς Πέρσας καὶ πολεμήσας αὐτοῖς, Σαπώρου τοῦ υἱοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ ἔθνους ἡγεμονεύοντος, ἥττησέ τε τοὺς ἐναντίους, καὶ Νίσιβιν καὶ Κάρας Ῥωμαίοις αὖθις ἐπανεσώσατο, ὑπὸ Περσῶν ἐπὶ Μαξιμίνου ὑφαρπασθείσας.*

7 τοὺς om A. χρήσασθαι φωνῇ A, φ. χ. PW. 22 ἐπὶ] ὑπὸ A.

FONTES. *Cap.* 18. *Fortasse Dio continuatus.*

episcopatum est adeptus. fertur enim fidelibus deligendi pontificis causa congregatis Flavianum quoque recens ex agro advenisse, neque ab ullo mentionem esse factam quasi is ecclesiae praefuturus esset, sed concilium curasse quemnam ex aliis anteferret. interea columbam advolantem capiti illius insedisse. atque inde omnes veluti signo dato una voce exclamasse, eum dignum pontificatu: ac citra ullam cunctationem in throno collocatum esse. tum Zebino quoque Antiochiae defuncto successit Babyla. Origenes vero sub id tempus Caesareae Palaestinae degens, praeter alios qui undique confluxerant, etiam magnum Gregorium, mirificum illum, auditorem habuit, et fratrem eius Athenodorum. tum quoque Africanus historicus noscebatur.

18. Post Gordianum iuniorem alius Gordianus, defunctis, ut fertur, genere coniunctus, imperium suscepit. is contra Persas profectus, Sapore Artaxerxis filio regnante, hostibus acie superatis Nisibim et Carras recuperavit, a Persis Maximino imperante Romanis ereptas. de-

εἶτα πρὸς Κτησιφῶντα γενόμενος ἐξ ἐπιβουλῆς Φιλίππου τοῦ ἐπ-
άρχου τοῦ δορυφορικοῦ ἀνῃρέθη. οὗτος γὰρ ὁ Γορδιανὸς ἄρξας
ἔπαρχον τὸν οἰκεῖον προεχειρίσατο πενθερὸν Τιμησοκλέα καλού-
P I 624 μενον. μέχρι μὲν οὖν περιῆν οὗτος, καλῶς εἶχε τὰ τῆς ἐξουσίας
τῷ αὐτοκράτορι καὶ κατὰ ῥοῦν ἐφέρετό οἱ τὰ πράγματα, Τιμη-
σοκλέους δὲ τελευτήσαντος Φίλιππος προκεχείριστο ἔπαρχος. καὶ
στασιάσαι τοὺς στρατιώτας βουλόμενος τὰς αὐτῶν σιτήσεις ἠλάτ-
τωσεν, ὡς τάχα τοῦτο κεκελευκότος τοῦ αὐτοκράτορος. οἱ δέ φα-
σιν ὅτι τὸν σῖτον ἐπέσχε τὸν εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζόμενον,
ὥστε τοὺς στρατιώτας ἐνδείᾳ πιέζεσθαι, κἀντεῦθεν αὐτοὺς πρὸς
στάσιν ἐρεθισθῆναι. στασιάσαντες δὲ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος
W II 229 ἐπανέστησαν ὡς αἰτίου αὐτοῖς γεγονότος λιμοῦ, καὶ ἐπελθόντες
αὐτῷ ἀπέκτειναν αὐτόν, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ἡγεμονεύσαντα ἕξ. καὶ
αὐτίκα ὁ Φίλιππος ἐπεπήδησε τῇ ἀρχῇ. ὡς δ' ἀπηγγέλη τῇ
B γερουσίᾳ ἡ τοῦ Γορδιανοῦ σφαγή, ἕτερον αὐτοκράτορα διήγειρεν
αὐτὴν προχειρίσασθαι. καὶ ἀνεῖπεν αὐτίκα Καίσαρα Μάρκον
τινὰ φιλόσοφον. ὁ δὲ πρὶν ἐρεῖσαι τὸν πόδα τῇ αὐταρχίᾳ
θνήσκει αἰφνίδιον ἐν τῷ παλατίῳ διάγων. τοῦ δὲ θανόντος
κρατεῖ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας Σευῆρος Ὁστιλιανός. ἀλλὰ καὶ
οὗτος οὔπω σχεδὸν ταύτης ἐπειλημμένος ἀπέτισε τὸ χρεών·
νοσήσας γὰρ καὶ φλεβοτομηθεὶς ἐτελεύτησεν.

3 Τιμησοκλέα] qui Zosimo Τιμησικλῆς, Iulio Capitolino Misitheus. 4 οὗτος] ἐκεῖνος A. τὰ om B. 7 σιτίσεις B. 8 τοῦτο τάχα AB. 9 νομιζόμενον A. 13 αὐτῷ om A. 14 ὁ φίλιππος αὐτίκα AB. 19 ὀστιλιανός C, ὁ στυλιανος B, ὁ Στιλιανός PW, om A. 20 οὔπω A, οὕτω PW.

inde Ctesiphontem profectus insidiis Philippi praefecti praetorio periit. nam cum rerum potitus esset, Timesoclem socerum praefectum praetorio designavit. eoque superstite res imperii bene se habuerunt prospereque successerunt: eo vero defuncto Philippus praefectus designatus, ut seditionem concitaret, stipendia militum minuebat, quasi id iussisset imperator. alii frumentum, quod in castra perferendum esset, eum inhibuisse ferunt: itaque milites commeatus penuria laborantes contra imperatorem tanquam famis causam insurrexisse. quem sexto imperii anno occiderunt. Philippus vero statim summam rerum arripere studebat. nuntiata Gordiani caede a senatu Marcus quidam philosophus statim Caesar renuntiatus est: qui ante firmatum imperium in palatio repente obiit. eo mortuo rerum potitus Severus Hostilianus, et ipse fere priusquam habenas imperii capesseret, vena propter morbum incisa, naturae debitum persolvit.

19. Ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φίλιππος ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. ἐν δὲ τῷ ἐπανιέναι τὸν υἱὸν Φίλιππον κοινωνὸν τῆς βασιλείας προσείλετο. σπονδὰς δὲ πρὸς Σαπώρην θέμενος τὸν τῶν Περσῶν βασιλεύοντα, τὸν πρὸς Πέρσας κατέλυσε πόλεμον, παραχωρήσας αὐτοῖς Μεσοποταμίας καὶ Ἀρμενίας. γνοὺς C δὲ Ῥωμαίους ἀχθομένους διὰ τὴν τῶν χωρῶν τούτων παραχώρησιν, μετ' ὀλίγον ἠθέτησε τὰς συνθήκας καὶ τῶν χωρῶν ἐπελάβετο. ἦν δὲ ὁ Σαπώρης, ὥσπερ ἱστόρηται, ὑπερμεγέθης τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, καὶ οἷος οὔπω τότε ὤφθη ἀνήρ.

Ἐπαναζεύξας δὲ ὁ Φίλιππος εὐμενὴς ἦν τοῖς χριστιανοῖς, μάλιστα δὲ κατὰ ἐνίους καὶ προσετέθη τῇ πίστει Χριστοῦ, ὥστε καὶ εὐχῶν ἐπ' ἐκκλησίας κοινωνῆσαι χριστιανοῖς καὶ ἀσμένως ἐξαγορεῦσαι ὅσα οἱ ἡμάρτητο. οὐ γὰρ ἄλλως εἰς κοινωνίαν παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς ἐκκλησίας ἐδέχετο, εἰ μὴ ἐξομολογήσεται καὶ τοῖς αἰτοῦσι μετάνοιαν ἑαυτὸν καταλέξει· κἀκεῖνον λέγεται πειθ- D αρχῆσαι. φασὶ μέντοι τινὲς τοῦτον εἶναι τὸν πατέρα τῆς μάρτυρος Εὐγενίας· ἀλλὰ περὶ τὴν δόξαν ταύτην πεπλάνηνται. ἔπαρχος μὲν γὰρ κἀκεῖνος γενέσθαι ἱστόρηται, ἀλλ' Αἰγύπτου, καὶ οὐ τοῦ δορυφορικοῦ· καὶ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐκεῖνος παραιτησάμενος τὴν ἀρχήν, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠνδρίσατο καὶ μαρτυρίῳ κεκόσμηται.

1 Φίλιππος] "alter codex addit ἐκ τῆς στρατείας" Wolfius. "at desunt in Reg. et Colbert." Ducangius. τῶν om A. 8 ὥσπερ] ὡς A. 11 μάλιστα δὲ — 12 χριστιανοῖς om A. 18 γὰρ om A.

Fontes. *Cap.* 19. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 6 *c.* 34.

19. Philippus reversus imperium Romanum occupavit, Philippo filio in via collega adscito. cum Sapore Persarum rege pacem fecit, Mesopotamia et Armenia concessis. sed cum Romanos earum provinciarum iacturam graviter ferre intellexisset, paulo post pace abrogata eas defendendas suscepit. fuit autem Sapores, ut ferunt, tanta mole corporis, quanta eo tempore visa nondum fuit.

Philippus a bello Persico reversus erga Christianos bene affectus fuit; ac potius auctores quidam sunt, eum Christianam fidem amplexum in ecclesia communia cum Christianis vota fecisse, et peccata sua non gravatim confessum esse. nam cum a praeposito ecclesiae ad communionem non admitteretur, nisi confiteri vellet et nomen suum inter paenitentes profiteri, haud recusasse. qui vero eum martyris Eugeniae patrem esse tradunt, errant. nam is quidem et ipse praefectus fuisse narratur, sed Aegypti, non praetorio; ac post Christianam fidem posito magistratu Christum fortiter professus ac martyrii corona ornatus est.

Οὗτος δ' ὁ αὐτοκράτωρ Φίλιππος πρὸς Σκύθας ἀράμενος πόλεμον εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν. ἐν δὲ Μυσοῖς Μαρῖνός τις ταξιάρχης ὢν παρὰ τῶν στρατιωτῶν βασιλεύειν ᾑρέθη. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος τεθορύβητο, καὶ τῇ συγκλήτῳ διειλέχθη περὶ τῆς P I 625 στάσεως. τῶν ἄλλων δὲ σιωπώντων ὁ Δέκιος μὴ δεῖν φροντίζειν εἶπεν αὐτῷ περὶ τοῦ Μαρίνου, ὡς παρ' αὐτῶν ἀναιρεθησομένου τῶν στρατιωτῶν, οἷα ἀναξίου τῆς βασιλείας τυγχάνοντος. ὃ μετ' ὀλίγον κατὰ τὴν ἐκείνου γέγονε πρόρρησιν. θαυμάσας οὖν ὁ Φίλιππος διὰ τοῦτο τὸν Δέκιον, ἀπελθεῖν προετρέπετο εἰς Μυσίαν καὶ κολάσαι τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως. ὁ δὲ τὴν ἀποστολὴν παρῃτεῖτο, λέγων μήθ' ἑαυτῷ μήτε τῷ στέλλοντι συμφέρειν αὐτὸν ἐκεῖ ἀπελθεῖν. ὁ δὲ Φίλιππος καὶ ἔτι ἐνέκειτο. κἀκεῖνος καὶ ἄκων ἀπῄει· καὶ ἀπελθόντα εὐθὺς αὐτὸν οἱ στρατιῶται βασιλέα εὐφήμησαν. τοῦ δὲ ἀπαναινομένου, τὰ ξίφη σπασάμενοι δέξασθαι αὐτὸν ἠνάγκασαν τὴν ἀρχήν. γράφει οὖν ἐκεῖθεν τῷ Φιλίππῳ μὴ ταραχθῆναι· εἰ γὰρ ἐπισταίη τῇ Ῥώμῃ, ἀποθήσεται B τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. ἀλλ' ἀπιστήσας τούτῳ ὁ Φίλιππος ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ· καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Δεκίου ἔπεσεν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνῄρητο Φίλιππος. ὧν θανόντων τῷ Δεκίῳ ξύμπαντες προσεχώρησαν. ἐβασίλευσε δὲ κατὰ μέν τινας πέντε ἐνιαυτούς, καθ' ἑτέρους δὲ ἓξ ἐπὶ τοσούτοις μησίν. ὥρμητο δ' ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πόλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον ἑαυτῷ ἐδομήσατο, Φιλιππούπολιν ὀνομάσας αὐτήν.

1 οὗτος BCW, Οὕτως P. φίλιππος ABC, ὁ Φίλιππος PW. 19 τοῖς om A. καὶ om A. 22 τοσούτοις μησίν A, τοσούτους μῆνας PW.

Hic autem Philippus imperator cum suscepto adversus Scythas bello Romam rediisset, Marinus quidam ordinum ductor a militibus in Moesia imperator est delectus. qua seditione turbatus cum apud senatum verba faceret; caeteris tacentibus, de Marino ei non laborandum esse dixit Decius, quod, ut homo regno indignus, ultro a militibus occidendus esset: idque ut ille praedixerat, paulo post accidit. qua de causa Philippus Decium admiratus in Moesiam abire et seditionis auctores punire iussit. is vero eam legationem, quod nec sibi neque mittenti futura esset utilis, deprecatus, tamen urgente Philippo abiit invitus, et a militibus statim strictis ensibus accipere imperium, quantumvis recusaret, coactus, Philippo scribit ne turbetur: se enim, ubi Romam venerit, positurum esse insignia imperii. quod Philippus non credens bellum ei intulit: commissoque praelio in prima acie dimicans una cum filio Philippo cecidit. quibus sublatis universi se ad Decium contulerunt. regnavit autem, ut quidam tradunt, annos quinque, ut alii, sex et totidem menses. fuit Bostris oriundus: ubi, regno potitus, Philippopolim de suo nomine condidit.

20. Ὁ γε μὴν Δέκιος πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν στρατευ- W II 230 μάτων προσχωρησάντων αὐτῷ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε καὶ τῆς ἡγεμονίας γέγονεν ἐγκρατής. ἀποσκοπήσας δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐξουσίας ὄγκον καὶ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν, ὥς ἔνιοι λέ- C γουσι, τὸν Βαλεριανὸν ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων διοικήσει προσείλετο. καὶ αὐτίκα ἀλλήλους εἰς θεομαχίαν παρακροτήσαντες, διωγμὸν ἐπήγειραν κατὰ τῶν χριστωνύμων σφοδρότατον. εἰσὶ δ' οἵ καὶ δι' ἔχθος τὸ πρὸς τὸν Φίλιππόν φασι τοῖς χριστιανοῖς ἐπιθέσθαι τὸν Δέκιον, οἷα παρ' ἐκείνου σεβαζομένοις. ἐμεμήνει γοῦν κατὰ τῶν πιστῶν. ὅτε καὶ Φλαβιανὸς ὁ τῆς ἐν Ῥώμῃ προϊστάμενος ἐκκλησίας ἔτυχε τέλους μαρτυρικοῦ, καὶ Βαβύλας ὁ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πιστῶν τὴν ἐκκλησίαν διέπων, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὃς οὐ τότε πρώτως ὑπερήθλησε τῆς εἰς τὸν σωτῆρα κύριον πίστεως, ἀλλὰ καὶ πρώην, ὡς ἤδη προείρηται, καὶ τότε δὲ καθειρχθεὶς κατὰ τὸ δεσμωτήριον τελευτᾷ. ἀλλὰ D καὶ ὁ μέγας Κυπριανὸς τῆς Καρθαγένης ἐπίσκοπος ὢν τηνικαῦτα τῆς εἰς Χριστὸν ὑπερήθλησε πίστεως. τῶν οὖν εἰρημένων ἀρχιερέων μετηλλαχότων τὸν βίον, ἐν μὲν Ῥώμῃ ἀντὶ Φλαβιανοῦ Κορνήλιος ἐπεσκόπησεν, ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ ἀντὶ Βαβύλα Φλαβιανός, καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διονύσιος, ἐν δ' Ἱεροσολύμοις ἀντὶ Ἀλεξάνδρου Μαζαβάνης· καὶ ἄλλοι δὲ πλεῖστοι μαρτυρίου τότε κατηξιώθησαν.

7 *εἰσὶ δ' οἳ*] ex. gr. Eusebius Hist. eccl. lib. 6 cap. 39. 10 *Φλαβιανὸς*] qui *Φαβιανὸς* Eusebio. 14 *κύριον*] *χριστὸν* per compendium B. *προείρηται*] p. 559 v. 10. 18 *μεταλλαχότων* C. *Φαβιανοῦ* Eusebius. 19 *ἐν*] *καὶ ἐν* A. *Φλαβιανός*] *Φάβιος* Eusebius. 21 *τότε μαρτυρίου* AB.

Fontes *capitis* 20 *certo indicari nequeunt, praeter Eusebii Hist. eccles. lib.* 6 *c.* 39 43 44.

20. Enimvero Decius omnibus legionibus acceptis Romam profectus imperium firmavit. atque eius amplitudine ac negotiorum multitudine considerata, ut quidam aiunt, Valerianum collegam adscivit. et uterque alterum cohortatus persecutionem atrocissimam contra Christianos instituerunt. sunt qui dicant, Philippi odio, Christianorum cultoris, Decium nostros persecutum esse. ut ut est, contra fideles profecto insaniit. eo tempore Flavianus ecclesiae Romanae episcopus martyrio vitam finiit. item Babylas Antiochenus et Alexander Hierosolymitanus episcopus, qui non tum primum pro Christiana fide decertavit, sed prius etiam, ut iam expositum est: tum vero in carcere obiit. sed et magnus Cyprianus, Carthaginiensis episcopus, pro Christiana fide certavit. his igitur pontificibus defunctis, Romae Flaviano Cornelius, Antiocheno Babylae Flavianus, Alexandriae Dionysius, Hierosolymis Alexandro Mazabanes successit. sed et alii plurimi martyrii dignitate sunt ornati.

Τότε καὶ Ὠριγένης παρήχθη μὲν εἰς βῆμα τυραννικὸν ὡς σεβόμενος τὸν Χριστόν, οὐκ ἔτυχε δὲ τέλους μαρτυρικοῦ, οἶμαι τοῦ θεοῦ ταύτης αὐτὸν μὴ κρίναντος ἄξιον διὰ τὸ περὶ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα τοῦ ἀθλίου ἐκείνου διάστροφον. λειποτακτεῖ γάρ, P I 626 καὶ ταῦτα μετὰ πεῖραν βασάνων. οὗτος, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, μέγας ἐν λόγοις γενόμενος κἀντεῦθεν ὑπερφρονήσας καὶ ἀλαζονευσάμενος, οὐ τοῖς τῶν πρὸ αὐτοῦ πατέρων ἱερῶν ἠκολούθησε δόγμασιν, ἀλλ' ἑαυτῷ θαρρήσας καινῶν δογμάτων εἰσαγωγεὺς ἐχρημάτισε, καὶ βλασφημίας εἴς τε τὴν ἁγίαν τριάδα καὶ εἰς τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξηρεύξατο, καὶ πάσης σχεδὸν αἱρέσεως ἐγένετο ἀρχηγός. τόν τε γὰρ μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν κτιστὸν ἐδογμάτισε, καὶ τῆς δόξης B αὐτὸν ἠλλοτρίου καὶ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς· καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπεβίβαζε τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ, λέγων ὡς οὔτε τὸν πατέρα δύναται ὁρᾶν ὁ υἱὸς οὔτε μὴν τὸν υἱὸν τὸ πνεῦμα, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τὸ πνεῦμα οὔτε τοὺς ἀγγέλους οἱ ἄνθρωποι. αὗται μὲν αἱ περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος βλασφημίαι τοῦ Ὠριγένους· περὶ δέ γε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμει, δυσσεβῶς εἰσάγων μὴ σάρκα ἐψυχωμένην ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου λαβεῖν τὸν Χριστόν. ἡνῶσθαι γὰρ ἐμυθεύετο τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν πρὸ καταβολῆς κόσμου τῷ νῷ, ὃν ἀνέπλαττεν ἐκεῖνος ἐκλελεγμένον καὶ κλόνον οὐχ ὑποC στάντα, καὶ σὺν τούτῳ ἐπ' ἐσχάτων ἐνανθρωπῆσαι καὶ σάρκα

3 ὀρθὰ A. 9 εἰς ante τὴν θ. add AB. 14 τῆς alterum add AB. 18 τοῦ prius add AB. 19 ἐμψυχωμένην B. 20 τῆς παρθένου τῆς ἁγίας A.

Tunc etiam Origenes ad tyrannicum tribunal ut Christi cultor adductus est: sed honore martyrii caruit miser, ei negato, ut opinor, a deo, ob perversas opiniones. nam tormenta iam expertus, tamen ordinem deseruit. hic, ut ante dictum est, cum doctrina et eloquentia excelleret, superbia et arrogantia elatus, veterum ss. patrum decretis neglectis, novarum opinionum auctor esse non dubitavit: et blasphemias in sanctam trinitatem divinamque inhumanationem ex improbo cordis sui thesauro eructavit; nec ulla fere secta est cui non initium praebuerit. nam et unigenitum dei filium conditum esse docuit, a paterna gloria et essentia alienum; et spiritum sanctum infra patris et filii dignitatem collocavit, affirmans neque patrem a filio neque filium a spiritu sancto posse cerni, ut nec spiritum ab angelis nec angelos ab hominibus. hae sunt Origenis in sanctam et consubstantialem trinitatem blasphemiae: circa Christi vero inhumanationem, Christum animatam carnem ex sancta virgine assumpsisse impie negat; sed unigenitum dei filium ante mundum conditum menti unitum fuisse fabulatur, et electum esse fingit, et ramum qui aliquando non fuerit, cum eoque extremis temporibus in-

προσειληφέναι δίχα ψυχῆς νοερᾶς τε καὶ λογικῆς. καὶ ἀποθέσθαι δὲ τὴν σάρκα πάλιν τὸν κύριον, καὶ τέλος ἕξειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐδογμάτιζε. καὶ τῶν δαιμόνων εἰσηγεῖτο ἔσεσθαι μέλλειν ἀποκατάστασιν, καὶ τὴν κόλασιν χρονικὴν ἀλλ' οὐκ αἰωνίζουσαν· πρὸς κάθαρσιν δὲ τῶν ἁμαρτημάτων γενήσεσθαι, μετὰ τὸ καθαρθῆναι δὲ πάντας εἰς τὴν ἑνάδα ἀποκαταστῆναι καὶ τοὺς ἀνθρώπους W II 231 *καὶ τοὺς δαίμονας. τὰ δὲ περὶ τῆς ἑνάδος ταύτης, πολλῆς μακρηγορίας δεόμενα ἵν' ὁ ταύτης ὕθλος σαφηνισθείη, παρείθησαν, ὥσπερ καὶ ἄλλαι τῶν ἐκείνου βλασφημιῶν.* D

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν Ὠριγένην, ὃν ἐκάλουν καὶ Ἀδαμάντιον, ἐν τούτοις· τότε δὲ καὶ Ναυάτος τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας πρεσβύτερος αἱρεσιάρχης ἐγένετο καὶ τῶν καλούντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς ἀρχηγός, ἀρνούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκύψασι καὶ θυσίαν τοῖς εἰδώλοις προσαγαγοῦσιν, εἶτ' ἐπιστρέφουσι καὶ ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν, καὶ προσπίπτοντας αὐτοὺς καὶ θεραπείαν ζητοῦντας τοῦ σφάλματος ἐν μεταμελείᾳ καὶ συντριβῇ καρδίας μὴ προσιέμενος. καθ' οὗ καὶ σύνοδος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορνηλίου ταύτης προϊσταμένου. ἐν ᾗ προσδέχεσθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, καὶ μετανοίας φαρμάκοις θεραπεύειν αὐτούς· τὸν δὲ P I 627 *Ναυάτον τοῖς τῇ συνόδῳ δόξασι μὴ πειθόμενον οἱ θεῖοι πατέρες ἐκεῖνοι τῆς ἐκκλησίας ἀπηλλοτρίωσαν καὶ ἀπεκήρυξαν ὡς μισάδελφον.*

1 *λογικῆς τε καὶ νοερᾶς* A. 2 *δὲ* om A. 8 *ἵν' ὁ* — 9 *ἐκείνου* om C. 9 *ἄλλαι* A, *ἄλλα* PW.

humanatum esse, assumpta carne absque anima intelligente et ratione praedita; ac rursus deposuisse carnem dominum, et finem habiturum esse eius regnum statuit. et daemones in integrum restituendos esse tradit; et supplicium finiti, non aeterni fore temporis, purgationi delictorum omnium destinatum: qua peracta omnes ad unitatem redituros esse, tam homines quam daemones. unitatis autem illius rationem, seu nugas potius, cum sine multis verbis declarari haud possint, praetermisimus, ut et alias eius blasphemias.

Atque haec de Origene, qui etiam Adamantius dicebatur. tum Novatus quoque, Romanae ecclesiae presbyter, haeresiarches exstitit, eorumque qui se Catharos seu Puros dicunt princeps; iis qui persecutione territi simulacris immolarunt, et post agnito peccato se convertunt, paenitentiam negans, et supplices ac delicti medicinam dolenter afflictoque animo requirentes non admittens. contra hunc Romae concilium est indictum, cui Cornelius praefuit: in quo decretum est, tempore persecutionis lapsos recipiendos, si se converterint, et paenitentiae medicina curandos esse. Novatum vero sancti illi patres, concilii decreto non acquiescentem, ecclesia pulsum, ut fratrum hostem, abdicarunt.

Μέμνηται δέ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. φησὶ γὰρ ταῦτ᾽ ἐπιστεῖλαι πρὸς ῥῆμα τὸν Διονύσιον "Σαραπίων τις ἦν παρ᾽ ἡμῖν πιστὸς γέρων, ἀμέμπτως μὲν βιούς, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. οὗτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ· καὶ γὰρ ἐτεθύκει. νοσήσας δὲ τριῶν ἑξῆς ἡμερῶν ἄφωνος διετέλεσε καὶ ἀναίσθητος· ἀνασφήλας δὲ τῇ τετάρτῃ βραχύ,
B *προσεκαλέσατο τὸν θυγατριδοῦν, καί 'σπεῦσον' εἶπε, 'κάλεσόν μοι τῶν πρεσβυτέρων τινά'· καὶ πάλιν ἦν ἄφωνος. ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον· ὁ δὲ ἀφικέσθαι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (καὶ γὰρ ἠσθένει), ἐντολῆς δὲ παρ᾽ ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν᾽ εὐέλπιδες ἀπαλλάττοιντο, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας δέδωκε τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. ἐπανῆκεν ὁ παῖς φέρων. ἐγγὺς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνενέγκας πάλιν ὁ Σαραπίων 'ἥκες' ἔφη 'τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη,*
C *σὺ δὲ ποίησόν ταχέως τὸ προσταχθὲν καὶ ἀπάλλαττέ με.' ἀπέβρεξεν ὁ παῖς, καὶ ἅμα τε ἐνέχεε τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκεῖνος καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. ἆρ᾽ οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῇ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ὁμολογηθῆναι δυνηθῇ;" ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξεισιν ἐπιστολή.*

1 *Εὐσέβιος*] Hist. eccl. 6 44. 2 *τοῦ* add A. 16 *σεραπίων* B.
21 *καὶ τῆς* — 23 *δυνηθῇ* om A. 22 *λυθείσης*] *ἐξαλειφθείσης* Eusebius.

Eusebius quoque historiam quandam ex epistola Dionysii Alexandrini episcopi huiusmodi, iis verbis ab ipso descripta quae sequuntur, refert. "fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, vita inculpate acta, sed in persecutione lapsus; qui cum saepe opem imploraret, ac ob sacrificium simulacris factum a nemine audiretur, aegrotus per integrum triduum mutus et sensus expers iacuit. die quarta morbo nonnihil remisso per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem arcessi iussit, ac rursus mutus iacuit. accurrit puer ad presbyterum: qui cum ob morbum venire non posset, ego autem eos qui e vita discederent, si peterent, praesertim si prius etiam supplicassent, absolvi iussissem, ut cum spe bona morerentur, parum de eucharistia dedit puero, ac iussit ut madefaceret ac seni in os instillaret. quam cum puer afferens appropinquasset, priusquam ingrederetur denuo recreatus Serapio 'ades' inquit 'fili? etsi autem presbyter venire non potuit, tu tamen quod mandatum est exsequere, meque absolvito.' instillavit puer eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim exspiravit. nonne vero evidenter conservatus eo usque exspectavit, dum solveretur, peccatoque soluto propter multa bona quae fecerat pro fideli agnosci posset?" haec in epistola Dionysii referuntur.

Δέκιος δὲ οὕτω διατεθεὶς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δύο ὅλους ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνύσας ἀρχῇ αἴσχιστα διεφθάρη. βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων τὸν Βόσπορον ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλέκετο καὶ πολλοὺς ἀνῄρει· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων καὶ αἰτουμένων ἀφεῖναι τὴν λείαν πᾶσαν εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρῆσαι, ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλον ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρῆ- D σαι κελεύσας αὐτοῖς παρελθεῖν. ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθέος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. οὕτω δὲ παραταξαμένων τῶν βαρβάρων καὶ τὰ νῶτα τρεψάντων ὁ Δέκιος ἐπεδίωκε· καὶ αὐτός τε σὺν τῷ υἱῷ καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων ἐνεπεπτώκει τῷ τέλματι, καὶ πάντες ἐκεῖσε ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ τὰ σώματα αὐτῶν εὑρεθῆναι, κατα- W II 232 χωσθέντα τῇ ἰλύϊ τοῦ τέλματος.

21. Κρατεῖ οὖν ὁ Γάλλος, ὃν τινὲς μὲν τῶν συγγραφέων καὶ Βολουσιανὸν κεκλῆσθαί φασιν ὡς διώνυμον, ἄλλοι δὲ τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι γεγράφασι καὶ συνάρχειν αὐτῷ. P I 628 κρατήσας τοίνυν τῆς τῶν Ῥωμαίων ὁ Γάλλος ἀρχῆς, σπένδεται τοῖς βαρβάροις ἐπὶ συνθήκαις τοῦ λαμβάνειν ἐκείνους παρὰ Ῥωμαίων δασμὸν ἐνιαύσιον καὶ μὴ τὰ Ῥωμαίων ληΐζεσθαι. καὶ σπεισάμενος οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βολουσιανὸν ἀνηγόρευσε Καίσαρα. βαρὺς δὲ καὶ οὗτος γέγονε τοῖς χριστιανοῖς, καὶ οὐχ ἧττον Δεκίου, διωγμὸν κατ' αὐτῶν ἐγείρας καὶ πολλοὺς ἀνελών. ἤρξατο δ' αὖθις ἐπὶ τούτου ἡ

21 οὗτος A. 23 ἧττον AB, ἧττων C, ἥττονα PW.

Fontes. *Cap.* 21. *Fortasse Dio continuatus.*

Decius vero sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto turpissime periit. nam cum barbarorum Bosporum populantium multos occidisset, hique in angustias redacti se omnem praedam reddituros promitterent si discedere sinerentur, Decius negavit, et Gallum senatorem transitu eos prohibere iussit. at Gallus Decio insidians monuit barbaros ut iuxta profundam paludem aciem instruerent: quo illi facto cum terga dedissent, Decius eos persequens cum filio et magna multitudine Romanorum in paludem incidit, ubi omnes perierunt, ut nec corpora eorum invenirentur, coeno obruta.

21. Gallus rerum potitus (quem scriptores quidam etiam Volusianum vocant ut binominem, aliis asserentibus filium eundemque collegam eius Volusianum appellatum esse) pactus cum barbaris ut annuo tributo accepto Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Caesarem declaravit. fuit et hic Christianis gravis, non minus quam Decius, persecutione inchoata multisque interfectis. sub

κίνησις τῶν Περσῶν, καὶ κατεσχέθη παρ' αὐτῶν ἡ Ἀρμενία, τοῦ ταύτης βασιλέως Τηριδάτου φυγόντος, τῶν δὲ παίδων ἐκείνου προσρυέντων τοῖς Πέρσαις. καὶ Σκύθαι δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσέβαλον, πλῆθος ὄντες σχεδὸν ὑπερβαῖνον καὶ ἀριθμόν, καὶ Μα-
B κεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα κατέδραμον. λέγεται δὲ τούτων μοῖράν τινα διὰ Βοσπόρου παρελθοῦσαν καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην ὑπερβᾶσαν ἐπὶ τὸν Εὔξεινον γενέσθαι πόντον καὶ χώρας πορθῆσαι πολλάς. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἐθνῶν τότε κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὡρμήκεισαν. ἀλλὰ καὶ λοιμὸς τότε ταῖς χώραις ἐνέσκηψεν, ἐξ Αἰθιοπίας ἀρξάμενος καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἐπινεμηθεὶς χώραν ἑῴαν τε καὶ ἑσπέριον, καὶ πολλὰς τῶν πόλεων τῶν οἰκητόρων ἐκένωσεν, ἐπὶ πεντεκαίδεκα διαρκέσας ἐνιαυτούς. οἵ γε μὴν Σκύθαι τεταγμένα παρὰ Ῥωμαίων κατὰ συνθήκας λαμβάνοντες ἐπετείως, ἥκασι ταῦτα ληψόμενοι, καὶ ἥττονα λέγοντες εἶναι τῶν ὑπεσχημένων τὰ σφίσι διδόμενα,
C ἀπῄεσαν ἀπειλούμενοι. Αἰμιλιανὸς δέ τις Λίβυς ἀνήρ, ἄρχων τοῦ ἐν Μυσίᾳ στρατεύματος, τοῖς στρατιώταις δώσειν πάντα τὰ τοῖς Σκύθαις διδόμενα ἐπηγγείλατο, εἰ τοῖς βαρβάροις συνάψειαν πόλεμον. οἱ δὲ ἀπροόπτως ἐπελθόντες τοῖς Σκύθαις, ἄτερ ὀλίγων ἀπέκτειναν ἅπαντας, καὶ λάφυρα ἐξ ἐκείνων πλεῖστα συνήγαγον, τὴν χώραν καταδραμόντες αὐτῶν. ἐντεῦθεν ὁ Αἰμιλιανὸς ὑπερφρονήσας τῷ κατορθώματι, μέτεισι τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας· καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. ὃς

2 τηριδάτου AC, Τυριδάτου PW. 8 δὲ om A. 10 τότε] τηνικαῦτα A.

hoc motus Persarum recruduit, qui Armeniam occuparunt, Teridate rege fuga elapso, cuius filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo paene innumerabilis in Italiam impressionem fecit; iidemque Macedoniam, Thessaliam et Graeciam incursarunt. eorum quoque pars Maeotide palude superata per Bosporum in Pontum Euxinum irrupisse fertur ac multas vastasse provincias. sunt et aliae plures gentes contra diciones Romanorum concitatae. pestis quoque tum provincias invasit, quae ab Aethiopia orta, totumque paene orientem et occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythae vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent dari questi, minitabundi abierunt. caeterum Aemilianus homo Afer, Moesiis legionibus praefectus, militibus ea omnia promisit quae Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. qui barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis omnes occiderunt; et opimis spoliis partis regionem eorum incursarunt. eo successu elatus Aemilianus a suis legionibus impetravit ut imperator salutaretur; coactisque in

αὐτίκα τὰς δυνάμεις ἀγείρας ἔσπευδε τὴν Ἰταλίαν καταλαβεῖν. ὡς γοῦν εἰς γνῶσιν ἦλθον ταῦτα τῷ Γάλλῳ, κἀκεῖνος ἑτέρωθεν παρασκευασάμενος τῷ Αἰμιλιανῷ ἀντιπαρετάξατο. καὶ συρραγέντων ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων ἡττῆντο οἱ τοῦ Γάλλου, ἡττώμενοι δὲ ἐπέθεντο τῷ σφῶν αὐτοκράτορι· καὶ ἀνελόντες κἀκεῖνον D *καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ, βασιλεύσαντας ἔτη δύο καὶ μῆνας ὀκτώ, προστίθενται τῷ Αἰμιλιανῷ, καὶ αὐτοὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ ψηφισάμενοι.*

22. *Ἀναρρηθεὶς δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπ-* W II 233 *έστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελλόμενος ὡς καὶ τὴν Θρᾴκην ἀπαλλάξει βαρβάρων καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσεται ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γερουσίᾳ καταλιπών. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔφθη πεποιηκώς, Οὐαλεριανοῦ ἐπαναστάντος αὐτῷ· ὃς τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἄρχων δυνάμεων, τὰ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθών, καὶ αὐτὸς τυραννεῖ. καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν πρὸς τὴν Ῥώμην ἠπείγετο.* P I 629 *οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατευόμενοι, οὐκ ἀξιομάχους ἑαυτοὺς ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μηδὲ φθείρειν καὶ φθείρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὅσιον κρίναντες καὶ πολέμους συγκροτεῖσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν*

2 *ὡς δ' οὖν* A. *ἑτέρωθι* A. 8 *ἐπιψηφισάμενοι* AC. 9 *Ἀναρρηθεὶς* — 13 *καταλιπών*] cf. Dionis continuati exc. Vatic. 118 p. 234. 16 *ὑπ' αὐτὸν*] *ἐπ' αὐτῶν* A.

Fontes. *Cap.* 22. *Dio continuatus, ut videtur: cf. Exc. Vatic.* 118 *p.* 234. *Eusebii Hist. eccles. lib.* 6 *c.* 39 *et lib.* 7 *c.* 2—6.

unum copiis ad Italiam occupandam properavit. quo Gallus cognito et ipse contra se paravit; commissoque praelio victus a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. eius vero milites et ipsi Aemiliano coniuncti imperium confirmarunt.

22. Appellatus imperator Aemilianus senatui per litteras promisit se barbaros etiam Thracia pulsurum et Persis bellum illaturum, omniaque facturum et dimicaturum ut ducem eorum, imperio ipsis relicto. sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus transalpinarum legionum dux, rebus Aemiliani cognitis, et ipse regnum affectavit, conductisque in unum suis copiis Romam properavit. quare ii qui sub Aemiliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, et Romanos mutuis perire caedibus ac intestina bella conflari nefas putabant, et quod Aemilianum ut inglorium et humilem regno indignum iudicabant,

Οὐαλεριανὸν δὲ οἰκειότερον ἡγούμενοι τῇ ἀρχῇ οἷα δῆτα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιληψόμενον ἀρχικώτερον, κτείνουσι τὸν Αἰμιλιανὸν οὔπω τέσσαρας μῆνας ἡγεμονεύσαντα, ἄγοντα δὲ τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸν τεσσαρακοστόν· καὶ προσίασιν Οὐαλεριανῷ καὶ ἀμάχως αὐτῷ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐγχειρίζουσι.

B *Φλαβιανοῦ δὲ ἐπὶ Δεκίου, ὡς εἴρηται, μαρτυρήσαντος, Κορνήλιος τὴν τῆς Ῥώμης ποιμαντικὴν διεδέξατο, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἐμπρέψας ταύτῃ ἐνιαυτοῖς τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. καὶ Λούκιος ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀνήχθη θρόνον, ὃς οὐδ᾽ ὄγδοον ἐκπλήσας ἐνιαυτὸν ἐν τῇ τῆς Ῥώμης ἐπισκοπῇ τελευτᾷ. καὶ Στέφανος τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτούργημα διεδέξατο· οὗπερ τυγχάνει διάταγμα, τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας χριστιανοὺς μὴ βαπτίζειν, ἀλλὰ τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ καθαίρειν αὐτούς. οὗ καὶ ἐπιστολὴ περὶ τούτου πρὸς Κυπριανὸν τὸν ἱερομάρτυρα ἀναγράφεται. Στεφάνου δὲ κοιμηθέντος μετὰ δύο ἐνιαυτούς, Ξύστος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἐκάθισε. τότε* C *καὶ ἡ κατὰ Σαβέλλιον κεκίνητο αἵρεσις ἐν Πτολεμαΐδι τῆς Πενταπόλεως.*

Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἔσχον οὕτως· (23) *Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν Γαλιήνῳ τῷ υἱῷ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας δραξάμενος, καὶ οὗτος σφοδρότατον ἐκίνησε κατὰ χριστια-*

5 *Ῥωμαίων* om A. 6 *Φαβιανοῦ* Eusebius. 11 *ποιμαντικῆς*] *ἐπισκοπῆς* A. 20 *γαληίνῳ* ABC, et in sequentibus *γαληΐνος, γαληίνου.*

Fontes. *Cap.* 23. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 7 *c.* 10—14.

Valerianum vero ad principatum aptiorem, ut qui maiori cum auctoritate res administraturus esset, Aemiliano nondum quattuor menses imperio potito, annos vero quadraginta nato, interfecto, ad Valerianum transeunt, eique citra dimicationem Romanorum imperium tradunt.

Flaviano sub Decio martyrii corona ornato Cornelius Romanus pastor factus, munere suo per triennium praeclare obito decessit. Lucio in pontificatus solium evecto et ante expletum in eo octavum annum mortuo Stephanus est surrogatus. huius sanctio est ne Christiani ab haereticis ad ecclesiam revertentes rebaptissentur, sed precatione per manuum impositionem lustrentur: eaque de re epistola eius ad Cyprianum martyrem exstat. cum Stephanus post duos annos obdormisset, Xystus in pontificio Romae solio consedit. tum etiam Sabelliana haeresis Ptolemaide Pentapoleos urbe mota est.

Atque haec de Romanis pontificibus: (23) Valerianus autem cum Gallieno filio rerum potitus et ipse Christianos vehementissime persecu-

νῶν διωγμόν· καὶ πολλοὶ κατὰ διαφόρους χώρας μάρτυρες γεγόνασιν, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πολυειδῶς ἐναθλήσαντες. ἐθνῶν οὖν καὶ ἐπὶ τούτου γενομένης ἐπαναστάσεως, κακῶς εἶχον Ῥωμαίοις τὰ πράγματα. οἵ τε γὰρ Σκύθαι τὸν Ἴστρον διαβάντες καὶ αὖθις τὴν Θρᾳκῴαν χώραν ἠνδραποδίσαντο, καὶ πόλιν περιφανῆ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκησαν μέν, οὐ μέντοι καὶ εἷλον. εἰς δέος δὲ τοσοῦτον ἅπαντας περιέστησαν, ὡς Ἀθηναίους μὲν W II 234 ἀνοικοδομῆσαι τὸ τεῖχος τῆς ἑαυτῶν πόλεως, καθῃρημένον ἐκ D τῶν τοῦ Σύλλα χρόνων, Πελοποννησίους δὲ διατειχίσαι τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. ἀλλὰ μὴν καὶ Πέρσαι, Σαπώρου σφῶν βασιλεύοντος, τὴν Συρίαν κατέδραμον καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐδῄωσαν καὶ τὴν Ἔδεσαν ἐπολιόρκουν. Οὐαλεριανὸς δὲ ὤκνει προσμῖξαι τοῖς πολεμίοις. μαθὼν δὲ ὡς οἱ ἐν Ἐδέσῃ στρατιῶται ἐξιόντες τῆς πόλεως καὶ συμπλεκόμενοι τοῖς βαρβάροις πολλοὺς ἀναιροῦσι καὶ πλεῖστα σκῦλα λαμβάνουσιν, ἀνεθάρσησε, καὶ ἀπελθὼν μετὰ τῆς συνούσης αὐτῷ στρατιᾶς συνεπλάκη τοῖς Πέρσαις. οἱ δὲ πολυπλασίους ὄντες τοὺς Ῥωμαίους ἐκύκλω- P I 630 σαν, καὶ οἱ πλείους μὲν ἔπεσον, ἔνιοι δὲ καὶ διέφυγον, Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν συνελήφθη τοῖς πολεμίοις καὶ πρὸς τὸν Σαπώρην ἀπήχθη. ὁ δὲ τοῦ βασιλέως κρατήσας πάντων ἤδη κρατεῖν ᾤετο· καὶ ὠμὸς ὢν πρίν, πολλῷ χείρων εἰσέπειτα γέγονεν.

Οἱ μὲν οὖν οὕτως αἰχμάλωτον ἑαλωκέναι τὸν Οὐαλεριανὸν

1 γεγόνασι μάρτυρες A. 5 τὴν ἀνθρακώαν C. 6 μέντοι] μὴν AB. 11 καὶ τὴν Κ. ἐδῄωσαν om B. 12 οὐαλλέριος B. 17 ἐκύκλωσαν om C.

tus est; ac multi diversis in locis martyres facti sunt, variis pro Christi fide certaminibus defuncti. sub hoc quoque propter exterarum gentium motus male se res Romana habuit. nam Scythae Istrum transgressi, Thraciam denuo populati, urbem illustrem Thessalonicam obsederunt illi quidem sed non expugnarunt; ac terrorem tantum intulerunt omnibus, ut Athenienses sua moenia iam inde a Syllae temporibus prostrata instaurarent, Peloponnenses vero Isthmum a mari ad mare ducto muro intercluderent. Persae quoque Sapore rege Syriam incursarunt et Edessam obsederunt: quos Valerianus prius aggredi non ausus, cum Edessenos milites eruptionibus faciendis multos barbaros caedere et plurimis potiri spoliis didicisset, recepto animo adortus est. qui, ut longe plures, Romanos circumdederunt; quibus maxima ex parte occisis, nonnullis etiam elapsis, Valerianus cum suis satellitibus ab hostibus captus atque ad Saporem abductus est. is vero cum imperatorem teneret, omnia se iam vicisse ratus, homo per se crudelis, multo deterior evasit.

Nonnulli ad hunc modum a Persis Valerianum esse captum tra-

τοῖς Πέρσαις ἱστόρησαν· εἰσὶ δ' οἳ ἑκόντα φασὶ τὸν Οὐαλεριανὸν προσχωρῆσαι τοῖς Πέρσαις, ὅτι ἐν Ἐδέσῃ διάγοντος αὐτοῦ λιμὸς ἐπῆκτο τοῖς στρατιώταις, κἀντεῦθεν εἰς στάσιν κεκίνηντο καὶ ἀνελεῖν ἐζήτουν τὸν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ τὴν τῶν στρατιωτῶν δεδοικὼς ἐπανάστασιν πρὸς τὸν Σαπώρην κατέφυγεν, ἵνα μὴ ὑπὸ B τῶν οἰκείων ἀπόληται, τῷ πολεμίῳ προδεδωκὼς ἑαυτόν, ἀλλὰ μέντοι, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ Ῥωμαίων στρατεύματα. οὐ μὴν οἱ στρατιῶται ἀπώλοντο, ἀλλὰ γνόντες τὴν προδοσίαν διέφυγον, ὀλίγων ἀναιρεθέντων. εἴτε δὲ δορυάλωτος ἐλήφθη τοῖς Πέρσαις ὁ βασιλεύς, εἴθ' ἑκὼν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἀτίμως ἤγετο παρὰ τοῦ Σαπώρου.

Οἱ Πέρσαι δὲ κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς πόλεσιν ἐπιόντες, τήν τε πρὸς τῷ Ὀρόντῃ αἱροῦσιν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν περιφανεστέραν τῶν τῆς Κιλικίας πόλεων τὴν Ταρσὸν καὶ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ Καισάρειαν. καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων συναγαγόντες, οὐδὲ τροφῆς αὐτοῖς μετεδίδουν εἰ μὴ βραχίστης ὥστ' ἀποζῆν, οὔτε μὴν ὕδατος μετέχειν εἰς κόρον εἴων αὐτούς, ἀλλ' ἅπαξ τῆς ἡμέρας οἱ τούτων φρουροὶ ἔλαυνον αὐτοὺς ἐφ' ὕδωρ ὥσπερ βοσκήC ματα. τὴν Καισάρειαν δὲ πολυάνθρωπον οὖσαν (περὶ τεσσαράκοντα γὰρ μυριάδας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ λέγεται κατοικεῖν) οὐ πρότερον εἷλον, γενναίως τῶν ἐν αὐτῇ τοῖς πολεμίοις ἀντικαθισταμένων, καὶ στρατηγουμένων ὑπό τινος Δημοσθένους, ἀνδρὸς καὶ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ, πρινή τις δορυάλωτος κατασχεθεὶς

1 τοὺς πέρσας ἱστόρησαν A. εἰσὶ δ' οἳ] ex. gr. Georgius Syncellus I p. 715 ed. Bonn. 5 τὸν om A. 23 καὶ ante ἀνδρείου om B.

dunt. sunt et qui eum ultro deditionem fecisse narrent, quod, cum Edessae ageret, milites fame laborantes seditione mota de interficiendo ipso cogitarint: eum vero, ne a suis occideretur, ad Saporem profugum hosti et se et, quantum ad ipsum attineret, legiones etiam tradidisse. milites tamen non perierunt, sed proditione cognita, paucis occisis effugerunt. enimvero imperator, sive in acie captus sive ultro profugus, ignominiose a Sapore tractabatur.

Persae vero sine ullo metu urbes adorti Antiochiam ad Orontem et clarissimam Ciliciae civitatem Tarsum et Cappadociae Caesaream ceperunt, nec captivorum multitudini cibi plus dederunt quam quantum ad tuendam vitam satis esset. immo nec aquam affatim bibere siti sunt, sed a custodibus in die semel instar pecudum aquatum acti. Caesaream vero Cappadociae frequentissimam urbem (nam ad quadringenta hominum milia eam incoluisse traduntur) non prius hostes ceperunt, obsessis strenue se defendentibus, Demosthene viro forti et cordato duce, quam

ἰατρός, καὶ τὰς ἐπαγομένας αὐτῷ μὴ φέρων αἰκίας, ὑπέδειξέ τινα
τόπον, ὅθεν νυκτὸς εἰσῆλθον οἱ Πέρσαι καὶ πάντας ἀνεῖλον. ὁ δέ
γε τούτων στρατηγὸς Δημοσθένης ὑπὸ πολλῶν κυκλωθεὶς Περσῶν
κελευσθέντων ζωὸν αὐτὸν συλλαβεῖν, τὸν ἵππον ἀναβὰς καὶ γυμνὸν
τὸ ξίφος ἠρκώς, εἰσώθησεν ἑαυτὸν μέσον τῶν πολεμίων· καὶ πλεί- D
στους καταβαλὼν διεξέπεσε τῆς πόλεως καὶ διαφυγεῖν ἴσχυσεν.

Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων τοῖς Πέρσαις συνενεχθέντων,
κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποκειμένην Ῥωμαίοις ἑῴαν διεσκεδάσθησαν
χώραν καὶ ἐπόρθουν αὐτὴν ἀδεῶς. οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι φυγόντες,
ὡς εἴρηται, στρατηγὸν ἑαυτοῖς ἐπέστησαν Κάλλιστόν τινα· ὃς
σκεδαννυμένους τοὺς Πέρσας ὁρῶν καὶ ἀπερισκέπτως ἐπιόντας W II 235
ταῖς χώραις τῷ μή τινα οἴεσθαι αὐτοῖς ἀντιτάξασθαι, ἐπιτίθεται
ἀθρόον αὐτοῖς, καὶ φόνον τῶν βαρβάρων πλεῖστον εἰργάσατο,
καὶ παλλακὰς εἷλε Σαπώρου σὺν πλούτῳ πολλῷ. οἷς ἐκεῖνος
περιαλγήσας οἴκαδε σπουδαίως ὑπέστρεψε, καὶ τὸν Οὐαλεριανὸν P I 631
ἐπαγόμενος· ὃς καὶ ἐν Περσίδι κατέστρεψε τὴν ζωήν, ὡς αἰχμά-
λωτος ὀνειδιζόμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος.

Οὐ μόνος δ' ὁ Κάλλιστος ἠρίστευσε τότε κατὰ Περσῶν, ἀλλὰ καί τις Παλμυρηνὸς ἀνὴρ κεκλημένος Ὠδέναθος συμμαχῶν Ῥωμαίοις πολλοὺς διέφθειρε τῶν Περσῶν, ἀναστρέφουσιν αὐτοῖς κατὰ τὴν Εὐφρατησίαν ἐπιθέμενος χώραν· ὃν Γαλιῆνος τοῦ στρατηγήματος ἀμειβόμενος, τῆς ἑῴας προεχειρίσατο στρατηγόν.

6 τῆς πόλεως διεξέπεσε A. 15 ἀνέστρεψε AB.

captivus quidam medicus, excarnificationum hostilium impatiens, locum eis quendam demonstravit, per quem Persae noctu ingressi omnes interfecerunt. civium vero dux Demosthenes, a multis Persis circumdatus qui eum viventem capere iussi erant, conscenso equo et stricto ense sublato in medios hostes se immisit, et plurimis prostratis urbe elapsus effugit.

Hoc rerum statu Persae omnes Romanas in oriente provincias pervagati sine ullo metu vastarunt. at Romani fuga, ut dictum est, elapsi, Callistum quendam ducem crearunt; qui cum Persas palantes ac omnis hostilis metus expertes temere provincias incursare videret, aggressione repentina maximam barbarorum caedem edidit, et Saporis concubinas cum magnis opibus cepit. qua clade ille dolens festinanter domum abiit, abducto etiam Valeriano secum: qui in Persia vitam inter captivitatis opprobria et ludibria exegit.

Neque vero Callistus duntaxat rem contra Persas tum bene gessit, sed et Odenathus Palmyrenus Romanorum socius multos occidit, redeuntes iuxta Euphratem adortus, eaque de causa a Gallieno imperatore grati animi ergo dux orientis est creatus.

Ἐν μέντοι τοῖς πεσοῦσιν ἐκ τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος σκυλευομένοις λέγονται καὶ γυναῖκες εὑρεθῆναι κατ᾽ ἄνδρας ἐσταλμέναι καὶ ὡπλισμέναι, ἀλλὰ καὶ ζῶσαι τοιαῦται κατασχε- B *θῆναι ὑπὸ Ῥωμαίων. ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ φάραγγι βαθείᾳ περιτυχὼν ὁ Σαπώρης, ἣν διελθεῖν τοῖς ὑποζυγίοις ἄπορον ἦν, αἰχμαλώτους ἐκέλευσεν ἀναιρεθῆναι καὶ ῥιφῆναι κατὰ τῆς φάραγγος, ἵν᾽ οὕτως τοῦ βάθους αὐτῆς πληρωθέντος διὰ τῶν νεκρῶν σωμάτων τὰ σφῶν διέλθωσιν ὑποζύγια· καὶ οὕτω διελθεῖν ἱστορεῖται τὴν φάραγγα.*

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Οὐαλεριανὸν ἐν τούτοις· τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας καθηγεῖτο Ξύστος, τῆς δὲ τῶν Ἀντιοχέων Δημητριανὸς διαδεξάμενος Φλαβιανόν, τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ὑμέναιος Μαζαβάνου θανόντος, τῆς δ᾽ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προΐστατο Διονύσιος.

C 24. *Μετὰ δὲ τὸν Οὐαλεριανὸν Γαλιῆνος ὁ ἐκείνου υἱὸς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας γέγονεν ἐγκρατής, ὃν ὁ πατὴρ κατὰ Περσῶν στρατευόμενος εἰς τὰ ἑσπέρια εἴασε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐφεδρεύουσι καὶ τοῖς τὴν Θρᾴκην ληϊζομένοις ἀντικαθίστασθαι. ὃς Ἀλαμαννοῖς περὶ τριάκοντα μυριάδας οὖσι περὶ τὰ Μεδιόλανα συμβαλὼν μετὰ μυρίων ἐνίκησεν· εἶτα καὶ Αἰρούλοις, Σκυθικῷ γένει καὶ Γοτθικῷ, ἐπεξελθὼν ἐκράτησεν. ἐπολέμησε δὲ καὶ Φράγγοις.*

12 *Φλαβιανόν*] *Φάβιον* Eusebius. 16 *τῶν* om A. 19 *ἀλεμανοῖς* B. 20 *αἰρούλοις* AC et codices Ducangii, *Αἰρούλοις* PW. 21 *ἐπεκράτησεν* AB.

Fontes. *Cap.* 24. *Dio continuatus, ut videtur: Exc. Vatic.* 118 *p.* 235, *et* 122 *p.* 239 *extr.*

Inter spoliandum cadavera Persarum dicuntur etiam mulieres habitu et armis virorum ornatae repertae, et tales aliquot vivae a Romanis captae esse. Sapores vero cum in reditu in profundam vallem incidisset, per quam iumentis transitus non patebat, captivos interfici et in vallem abiici iussisse, itaque complanata valle per cadavera iumenta traduxisse fertur.

Ac cum Valeriano sic actum est: Romanam autem ecclesiam gubernavit Xystus, Antiochenam Demetrianus Flaviani successor, Hierosolymitanam Mazabano mortuo Hymenaeus, Alexandrinam Dionysius.

24. Post Valerianum Gallienus illius filius imperii Romani potitus est, a patre contra Persas abeunte in occidente relictus, ut iis qui Italiae male cogitarent et Thraciam vastarent resisteret. qui cum non amplius decem milia haberet, trecenta milia Alemannorum iuxta Mediolanum vicit: deinde Herulos etiam, gentem Scythicam et Gotthicam, profligavit. gessit et cum Francis bellum.

Αὐρίολος δὲ ἐκ χώρας ὢν Γετικῆς τῆς ὕστερον Δακίας ἐπικληθείσης, καὶ γένους ἀσήμου (ποιμὴν γὰρ ἐτύγχανε πρότερον), τῆς τύχης δὲ αὐτὸν εἰς μέγα βουληθείσης ἐπᾶραι, ἐστρατεύσατο, καὶ περιδέξιος γεγονώς, τῶν βασιλικῶν ἵππων φροντιστὴς προκεχείριστο. καὶ περὶ τούτους εὐδοκιμῶν, κεχαρισμένος ἔδοξε τῷ D κρατοῦντι. τῶν δὲ ἐν τῇ Μυσίᾳ στρατιωτῶν στασιασάντων καὶ Ἰγγενοῦον αὐτοκράτορα ἀνειπόντων, καὶ τοῦ Γαλιήνου αὐτῷ ἀντιταξαμένου περὶ τὸ Σίρμιον μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Μαυρουσίους ἐπαγομένου, οἳ ἀπὸ Μήδων κατάγεσθαι λέγονται, ὁ Αὐρίολος ἱππαρχῶν γενναίως μετὰ τῶν ἱππέων ἀγωνισάμενος πολλοὺς τῶν τὰ Ἰγγενούου φρονούντων διώλεσε καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγήν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Ἰγγενοῦον φεύγειν ἀπεγνωκότα καὶ ἐν W II 236 τῷ φεύγειν ἀναιρεθῆναι παρὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ.

Αὖθις οὖν Πυστοῦμος τῷ Γαλιήνῳ ἐπανίσταται. παῖδα γὰρ ἔχων ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὁμώνυμον, δεξιόν τε καὶ εὐπρόσωπον, P I 632 ὃν καὶ τῆς βασιλείας εἶχε διάδοχον, ἐν Ἀγριππίνῃ τῇ πόλει κατέλιπε, τοῖς Γάλλοις ὑπὸ Σκυθῶν πορθουμένοις ἐπικουρήσοντα. ᾧ καί τινα Ἀλβανὸν κεκλημένον ἐπέστησε διὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Ποστοῦμος δὲ εἰς φυλακὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ ἐαθείς, ὥστε κωλύειν τοῖς πέραν οἰκοῦσιν βαρβάροις τὴν εἰς τὴν Ῥωμαΐδα χώραν διάβασιν, λαθοῦσί τισι καὶ διαβᾶσι τὸν ποταμὸν καὶ λείαν ἐπαγομένοις πολλὴν ἐν τῷ ἐπανιέναι ἐπέθετο, καὶ πολλοὺς μὲν

2 post *γένους* A add *ἐκφύς*. *γὰρ* om BC. 17 *ἐπικουρήσοντα* AC, *ἐπικουρήσαντα* PW. 18 *Ἀλβανὸν*] *Σιλβανὸν* Zosimus I 38. *αὐτοῦ* om AC.

Aureolus vero ex provincia Getica (sic enim Dacia quondam vocabatur) obscuro genere ortus (pastor enim fuit) cum a fortuna evehendus esset, militavit, atque industria consecutus est ut equi imperatorii suae fidei mandarentur. quos quia praeclare tractabat, carus habebatur imperatori. deinde cum Moesiae legiones Ingenuum per seditionem imperatorem dixissent, et Gallienus praeter caeteros etiam Mauros (hos a Medis propagatos esse aiunt) contra eum ad Sirmium adduxisset, Aureolus magister equitum strenue dimicando, multis hostibus caesis, reliquos ipsumque Ingenuum rebus desperatis in fugam coniecit; in qua a suis satellitibus est occisus.

Hoc domito Postumus contra imperatorem insurgit tali de causa. Gallienus filium Gallienum, adolescentem sollertem et formosum, quem imperii successorem destinabat, in urbe Agrippina reliquerat, ut Gallis, quos Scythae premebant, opem ferret, Albano cuidam propter aetatem commissum. Postumus vero ad custodiam Rheni fluminis relictus, ut transrhenanos barbaros Romanarum provinciarum incursione prohiberet, transitu eorum non animadverso, in reditu praeda onustos adortus, mul-

ἀνεῖλε, τὴν δὲ λείαν ἀφείλετο ξύμπασαν, καὶ ταύτην αὐτίκα τοῖς στρατιώταις διένειμεν. ὃ μαθὼν ὁ Ἀλβανός, πέμψας ἀποκομισθῆναι αὐτῷ καὶ τῷ νέῳ Γαλιήνῳ τὴν λείαν ἀπῄτει. καὶ ὁ Ποστοῦμος συγκαλέσας τοὺς στρατιώτας, εἰσέπραττεν ἐξ αὐτῶν τὰ B *τῆς λείας, εἰς ἀποστασίαν αὐτοὺς παρακινῆσαι μηχανώμενος· ὃ καὶ γέγονε· καὶ μετ' αὐτῶν τῇ πόλει τῇ Ἀγριππίνῃ προσέβαλε, καὶ οἱ τῆς πόλεως τόν τε παῖδα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν Ἀλβανὸν αὐτῷ ἐκδεδώκασιν, οὓς καὶ ἄμφω ἀπέκτεινε.*

Ταῦτα γνοὺς ὁ Γαλιῆνος πρὸς τὸν Ποστοῦμον ἀπῄει, καὶ συμμίξας αὐτῷ πρότερον μὲν ἡττήθη, εἶτα καὶ ἐπεκράτησεν, ὡς καὶ τὸν Ποστοῦμον φεύγειν. στέλλεται οὖν ὁ Αὐρίολος καταδιῶξαι αὐτόν. ὁ δέ, καίτοι δυνάμενος καταλαβεῖν αὐτόν, οὐκ C *ἠθέλησεν ἐπιδιῶξαι ἐπὶ πολύ, ἀλλ' ἐπανελθὼν εἶπε μὴ δυνηθῆναι αὐτὸν καταλήψεσθαι. Ποστοῦμος δ' οὕτω διαφυγὼν αὖθις συνίστα στρατόν. καὶ πάλιν ὁ Γαλιῆνος ἤλαυνεν ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐν πόλει τινὶ τῆς Γαλλίας κατακλείσας ἐπολιόρκει τὸν τύραννον. ἐν δὲ τῇ πολιορκίᾳ πλήττεται βέλει ὁ βασιλεὺς τὰ μετάφρενα, καὶ νοσήσας ἐκ τούτου τὴν πολιορκίαν διέλυσε.*

Καὶ ἄλλος δὲ τῷ Γαλιήνῳ κεκίνητο πόλεμος παρὰ Μακρίνου, ὃς δύο ἔχων υἱοὺς Μακριανὸν καὶ Κύϊντον, τυραννίδι ἐπικεχείρηκε. καὶ αὐτὸς μέν, ὅτι θάτερον πεπήρωτο τῶν σκελῶν, οὐκ ἐνέδυ τὴν στολὴν τὴν βασίλειον, τοῖς δ' υἱοῖς αὐτὴν περι-

1 *αὐτίκα ταύτην* AB. 16 *πόλει τῆς γαλλίας τινὶ* A. 20 *Κύϊντος* etiam in Dionis continuati excerptis (p. 239) appellatur, qui in nummis romanis QVIETVS, in Alexandrinis ΚΟΥΗΤΟС, in Nicaeensibus ΚΥΗΤΟС (non ΚΥΝΤΟС, ut est apud Mionnetum Suppl. 7 p. 165). 21 *ὅτι θάτερον πεπήρωτο τῶν σκελῶν*] *ἐπειδὴ καὶ τὸν ἕνα πόδα ἐπεπήρωτο* Dionis continuati exc. 118 p. 235. 22 *περιέβαλλε* A.

tis occisis, praedam omnem receptam inter milites statim divisit. cum autem Albanus postularet ut ea ad se et iuniorem Gallienum afferretur, milites ea repetita ad seditionem impulsos ad Agrippinae moenia adduxit, Albanumque et iuniorem Gallienum a civibus sibi deditos occidit.

Gallienus igitur bello contra Postumum suscepto primo congressu victus est: deinde tyrannum in fugam coniectum, Aureolum persequi iubet. qui cum eum assequi posset, diutius persequi nolens, causatus est se eum adipisci non posse. quare Postumum sic elapsum et copias reparantem Gallienus denuo adortus in quoddam Galliae oppidum compulsum obsedit, sagittaque in dorso ictus ob vulneris dolorem obsidionem solvit.

Sed aliud quoque bellum a Macrino est exortum: qui cum duos filios haberet, Macrianum et Quintum, regnum affectavit. ac ipse quidem ob alterum pedem mutilatum vestem imperatoriam non induit, sed

ἔβαλε. καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀσμένως αὐτὸν προσεδέξαντο· ὁ δὲ ὀλίγα πρὸς Πέρσας ἐνδιατρίψας, ἐπὶ Γαλιῆνον παρεσκευάζετο, καὶ τοῖς Πέρσαις Βαλλίσταν ἀντικατέστησεν, ὃν αὐτὸς προεχειρίσατο D ἵππαρχον, καὶ σὺν τούτῳ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καταλέλοιπε Κυΐντον. πέμπει οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ Μακρίνου καὶ Μακριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸν Αὐρίολον μετὰ καὶ στρατηγῶν ἑτέρων. καὶ προσμίξαντες αὐτοῖς ἐκύκλωσαν σφᾶς καί τινας ἀνεῖλον· ἐφείδοντο γὰρ αὐτῶν ὡς ὁμογενῶν, καὶ ἤλπιζον προσρυῆναι αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ. ἐκεῖνοι δ' οὐκ ἐνεδίδουν. ἐκ δέ τινος τυχαίου συμβάματος ἅπαντες τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν. βαδίζοντες γὰρ οἱ περὶ τοὺς τυραννοῦντας ὀρθίας τὰς σημαίας ἀνεῖχον, εἷς δὲ τῶν σημαίας φερόντων ἐν τῷ βαδίζειν συμποδισθεὶς πέπτωκε, καὶ ἡ σημαία ἐκείνου πεσόντος κατήνεκτο. ἰδόντες οὖν οἱ λοιποὶ ὅσοι τὰς σημαίας ἔφερον τὴν κλιθεῖσαν σημαίαν, καὶ ἀγνοήσαντες ὅπως ἐκείνη P I 633 ἐκέκλιτο, ὑπέλαβον ἑκόντα τὸν ταύτην κατέχοντα ἐπικλῖναι αὐτὴν τῷ βασιλεῖ μεταθέμενον. καὶ αὐτίκα κἀκεῖνοι πάσας κεκλίκασι καὶ προσούδισαν καὶ τὸν Γαλιῆνον εὐφήμησαν, μόνων τῶν Παιόνων περιλειφθέντων τοῖς περὶ τὸν Μακρῖνον. εἶτα κἀκείνων μεταθέσθαι βουλομένων, ὁ Μακρῖνος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ μὴ ἐκδοῦναι αὐτοὺς αὐτῶν ἐδεήθησαν, ἀλλ' ἀνελεῖν πρότερον σφᾶς W II 237 καὶ οὕτω προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ· ὃ πεποιηκότες οἱ Παίονες παρέδωκαν ἑαυτούς.

Κυΐντός γε μὴν ὁ νεώτερος τοῦ Μακρίνου υἱὸς ἐν τῇ ἑῴᾳ

4 ante τὸν υἱὸν A add καὶ. 10 προσεχώρησαν] προσερρύησαν A. 14 κλιθεῖσαν A, κλινθεῖσαν PW. 18 περιληφθέντων A.

filios induere iussit: atque ab Asianis cupide susceptus, cum ad breve tempus adversus Persas commoratus esset, contra Gallienum se parabat, Balista, quem magistrum equitum crearat, contra Persas relicto, adiuncto etiam Quinto filio. quare imperator Aureolum cum aliis ducibus contra Macrinum et Macrianum misit. qui hoste circumvento nonnullos occiderunt: parcebant enim eis ut popularibus suis, sperantes eos ultro ad imperatorem transituros. sed cum non cederent, fortuito accidit ut omnes ad officium redirent. nam dum tyrannorum milites erectis signis incedunt, quidam ex signiferis impeditus concidit; signoque una inclinato, reliqui signiferi causae ignari, putantes illum ultro se imperatori submisisse, humi prostrati omnes idem fecerunt, Gallienum faustis ominibus prosequentes: neque ulli praeter Pannonios apud Macrinum manserunt. qui cum et ipsi transituri essent, Macrino et filio ipsorum rogatu ne in hostium potestatem venirent interfectis, imperatori se dediderunt.

Gallienus vero contra Quintum, iuniorem Macrini filium, qui to-

ἣν σὺν Βαλλίστᾳ, πᾶσαν αὐτὴν σχεδὸν πεποιημένος ὑφ' ἑαυτόν. ἐφ' οὓς ὁ Γαλιῆνος Ὠδέναθον ἔπεμψεν, ἡγεμονεύοντα τῶν Παλ- B μυρηνῶν. τῆς ἥττης δὲ τῶν Μακρίνων τῆς κατὰ Παιονίαν συμβάσης ἀγγελθείσης τῷ Κυΐντῳ καὶ τῷ Βαλλίστᾳ, πολλαὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀπέστησαν πόλεων. οἱ δ' ἐν Ἐμέσῃ διῆγον. ἔνθα γενόμενος ὁ Ὠδέναθος καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς νικᾷ, καὶ τὸν μὲν Βαλλίσταν αὐτὸς ἀναιρεῖ, τὸν δὲ Κυΐντον οἱ τῆς πόλεως. Ὠδέναθον δὲ τῆς ἀνδραγαθίας ὁ βασιλεὺς ἀμειβόμενος, πάσης ἀνατολῆς αὐτὸν προεχειρίσατο στρατηγόν.

Οὗτος ὁ Ὠδέναθος μέγας γενόμενος, καὶ Ῥωμαίοις πιστός, καὶ ἐν πολλοῖς πολέμοις διαφόρων ἐθνῶν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ἀριστεύσας, τελευταῖον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφόπαιδος ἀνῃρέθη. ἐν γὰρ θήρᾳ τῷ θείῳ συνὼν ἐκεῖνος, ἐπεὶ θηρίον C ἐξέθορε, προεπεχείρησε καὶ τὸν θῆρα βαλὼν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Ὠδέναθος ἠγανάκτησε καὶ ἠπείλησε τῷ ἀνεψιῷ. ὁ δὲ οὐκ ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς τοῦτο ἐποίησε. καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ὠδέναθος ἀφείλετο τὸν ἵππον αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἰς μεγάλην ὕβριν τοῖς βαρβάροις λογίζεται. ἀχθόμενος τοίνυν ὁ νεανίας ἠπείλει τῷ θείῳ· ὁ δὲ διὰ τοῦτο τοῦτον ἐδέσμησεν. εἶτα ὁ πρεσβύτερος τῶν Ὠδενάθου υἱῶν λυθῆναι τὸν δέσμιον τὸν πατέρα ᾐτήσατο· κἀκεῖνος λυθεὶς συμποσιάζοντι τῷ Ὠδενάθῳ ἐπελθὼν μετὰ ξίφους κἀκεῖνον ἀνεῖλε καὶ τὸν ἐκείνου υἱόν, δι' οὗπερ ἐλέλυτο. ἀνῃρέθη δὲ κἀκεῖνος, τινῶν ἐπιθεμένων αὐτῷ.

5 οἱ δ' ἐν Ἐμέσῃ διῆγον] huc pertinet Dionis continuati exc. 122 p. 239 extr. 8 post βασιλεὺς A add αὐτόν. 14 προσεκεχείρησε A. 16 καὶ ante ὀργισθεὶς ABCW, om P.

tum paene orientem subegerat, Odenathum Palmyrenorum ducem misit. verum Macrini et Macriani clade Pannonica nuntiata, multae urbes a Quinto et Balista defecerunt. quos Odenathus Emesae aggressus vicit; ac Balistam ipse occidit, Quintum cives. qua de causa in rei fortiter gestae praemium dux totius orientis ab imperatore designatus est.

Hic magna gloria parta, cum fidelem se erga Romanos praebuisset ac varias gentes multis bellis devicisset, contra Persas etiam re bene gesta, tandem a fratris sui filio est occisus. qui cum in venatione belluam surgentem prior emisso iaculo deiecisset, eaque de causa a patruo obiurgatus iterum ac tertio idem fecisset, Odenathus iratus equum ei ademit, quae magna ignominia habetur apud barbaros, et hominem ea de causa minas spirantem in vincula coniecit. sed postea rogatu filii Odenathi natu maioris solutus, stricto gladio ipsum Odenathum et eius filium liberatorem suum in convivio interfecit, atque ipse etiam ab aliis est occisus.

25. *Αὖθις δὲ ἑτέρα κατὰ τοῦ Γαλιήνου ἐπανάστασις γέγονεν, ἣν Αὐρίολος συνεστήσατο, πάσης ἄρχων τῆς ἵππου καὶ* D *μέγα δυνάμενος· ὃς τὴν πόλιν τὰ Μεδιόλανα κατασχών, ἑτοιμάζετο συμμῖξαι τῷ βασιλεῖ. ἐλθὼν δὲ κἀκεῖνος μετὰ δυνάμεως, καὶ τῷ τυραννοῦντι ἀντιταξάμενος, πολλοὺς τῶν αὐτῷ συνόντων διέφθειρεν. ὅτε καὶ ὁ Αὐρίολος ἐτρώθη καὶ εἰς Μεδιόλανα κατεκλείσθη, παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε πολιορκούμενος. τοῦ δὲ Γαλιήνου ἐπεκδρομὰς ποιουμένου κατά τινας τῶν πολεμίων, ἐν κινδύνῳ ποτὲ γέγονεν ἡ βασίλισσα· συνῆν γὰρ αὐτῷ. ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐπεξέδραμε μετὰ τῶν πλειόνων στρατιωτῶν, ὀλίγοι πάνυ περιελείφθησαν περὶ τὸ χαράκωμα. ὅπερ οἱ πολέμιοι θεασάμενοι ἐπῆλθον τῇ τοῦ βασιλέως σκηνῇ, ἁρπάσαι διανοούμενοι τὴν βασίλισσαν. εἷς δέ τις τῶν ἠμελημένων στρατιωτῶν πρὸ τῆς σκηνῆς καθήμενος καὶ τὸ οἰκεῖον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς ἐκβαλὼν συνέρρα-* P I 634 *πτεν αὐτό. ὡς οὖν εἶδε τοὺς πολεμίους ἐπερχομένους, ἁρπάσας ἀσπίδα καὶ ἐγχειρίδιον περιθύμως ὥρμησε κατ' αὐτῶν. καὶ πλήξας ἕνα καὶ δεύτερον, ἀνέκοψε τοὺς λοιποὺς ἀποδεδειλιακότας πρὸς τὴν ἐκείνου ὁρμήν. καὶ οὕτω πλειόνων συνδραμόντων στρατιωτῶν ἡ τοῦ βασιλέως διασέσωστο γαμετή.*

Ἔτι δὲ πολιορκοῦντος τοῦ βασιλέως τὰ Μεδιόλανα, Αὐρηλιανὸς σὺν ἱππεῦσι προσῆλθεν αὐτῷ· μεθ' οὗ ἀνελεῖν αὐτὸν οἱ μεγιστᾶνες προεβουλεύσαντο, ὑπερετίθεντο δὲ τὸ σκέμμα ἕως ἁλῷεν τὰ Μεδιόλανα. μαθόντες δ' ἐγνῶσθαι τὸ σφῶν διαβού-

8 τινας] τινων ABC. 10 τῶν om A. 21 ἀνελεῖν αὐτὸν om C.

Fontes. *Cap.* 25. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 7 *c.* 27 — 30.

25. Deinde Aureolus toti equitatui praefectus, homo potens, contra Gallienum insurrexit, et Mediolano occupato se ad invadendum imperatorem paravit. sed ab eo, multis suorum amissis et vulnere accepto, Mediolanum compulsus ibique obsessus est. dum autem Gallienus contra hostes excursiones facit, imperatrix, quam secum adduxerat, in periculo fuit. nam cum hostes vallum a paucis admodum militibus custodiri animadvertissent, imperatoris tabernaculum invaserunt, imperatricis rapiendae causa. sed miles quidam gregarius, qui ante tabernaculum sedens calceum pede detractum consuebat, arrepto clipeo et pugione in eos ferociter irruit, et uno atque altero percusso caeteros illius audacia territos reppulit, dum plurium concursu coniunx imperatoris erepta est.

Gallieno Mediolanum adhuc obsidente Aurelianus cum equitibus ad eum venit: cuius occidendi consilium proceres cum Aureliano initum, dum Mediolanum caperetur, differre habebant in animo. sed cum

B λιον, ἐπετάχυναν τὴν ἐπιβουλήν. καὶ στέλλουσί τινας, πολεμίους
ἐπιέναι τῷ Γαλιήνῳ ἀγγέλλοντας· ὁ δὲ αὐτίκα ἐξώρμησε κατ'
αὐτῶν, ὥρας ἤδη ἐφεστώσης ἀρίστου, καὶ ὀλίγων συνεφεπομένων
αὐτῷ. ἀπιόντι δὲ συναντῶσιν ἱππεῖς· ὧν οὐ πόρρω που ἀφεστώ-
των αὐτοῦ, καὶ μήτε τῶν ἵππων ἀποβάντων μήτε τι ἕτερον ποιούν-
των ἃ πρὸς βασιλεῖς νενόμισται γίνεσθαι, ἤρετο τοὺς παρόντας
W II 238 ἐκεῖνος "τί οὗτοι βούλονται;" οἱ δὲ "παῦσαί σε τῆς ἀρχῆς" ἀπ-
εκρίθησαν. καὶ ὃς αὐτίκα τὸν χαλινὸν τῷ ἵππῳ ἐνδοὺς εἰς φυγὴν
ἐτράπη. καὶ κἂν διέφυγε τοὺς ἐπιβουλεύοντας τῇ ταχυτῆτι τοῦ
ἵππου, εἰ μὴ ὕδατος ἐνέτυχεν ὀχετῷ· παρελθεῖν γὰρ τοῦτον ὁ
C ἵππος ἀποδεδειλιακὼς ἔστη, καὶ οὕτω κατέλαβον οἱ διώκοντες.
καί τις κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ ἠκόντισεν. ὁ δὲ πληγεὶς τοῦ ἵππου
κατήνεκτο, καὶ ἐπὶ μικρὸν διαρκέσας ἐκ τῆς τοῦ αἵματος ἐτελεύ-
τησε ῥύσεως, βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα σὺν τοῖς τοῦ
πατρός. ἦν δὲ τὴν γνώμην φιλότιμος καὶ πᾶσι θέλων χαρίζεσθαι,
καὶ οὐδεὶς αἰτούμενος αὐτὸν διημάρτανεν. οὔτε μὴν τοὺς ἐν-
αντιωθέντας αὐτῷ ἢ προστεθέντας τοῖς τυραννήσασιν ἐτιμω-
ρήσατο.

Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἱστόρησαν ἀναιρεθῆναι τὸν Γαλιῆνον, οἱ
δὲ παρὰ Ἡρακλειανοῦ τοῦ ἐπάρχου σφαγῆναι τοῦτον φασί. τοῦ
γὰρ Αὐριόλου ἐν Κελτοῖς στρατηγοῦντος καὶ ἐπαναστάντος αὐτῷ
D ἥκοντός τε ἐπὶ Ἰταλίαν σὺν ταῖς δυνάμεσι, καὶ ὁ Γαλιῆνος κατ'

5 τι om A, post ἕτερον repetit C. 6 νενόμισθο A. 8 τῷ ἵππῳ τὸν χαλινὸν AB. 16 αὐτὸν] αὐτῷ B. 20 τοῦ ἐπάρχου om A.

id esse proditum intellexissent, maturatis insidiis, Gallieno hostium adventum nuntiant. contra quos illi statim sub prandii tempus paucis comitantibus egredienti occurrunt equites, qui cum non procul ab eo distantes nec ex equis descenderent nec ullum alium honorem imperatori debitum haberent, comites suos rogat quid illi sibi vellent. qui cum respondissent, eos imperium illi abrogaturos, statim laxatis habenis in fugam conversus insidiatores equi celeritate effugisset, nisi is ad fossam quandam territus substitisset; ubi persequentibus eum assecutis, a quodam hasta ictus decidit equo: nec multo post ex sanguinis profluvio decessit. imperavit solus et cum patre annos quindecim. animo liberali fuit, atque omnibus gratificari studuit, neque quemquam voti impotem dimisit, ne adversariis quidem suis, aut iis qui tyrannos secuti fuerant, supplicio affectis.

Atque alii sic periisse Gallienum, alii ab Heracliano praefecto caesum esse tradunt. nam cum Aureolus, qui Gallicis legionibus praeerat, mota seditione cum exercitu in Italiam contenderet, Gallienum

ἐκείνου ἐξώρμησε. νυκτὸς δὲ πρόσεισιν αὐτῷ ἐν τῇ σκηνῇ καθεύδοντι ὁ Ἡρακλειανός, κεκοινωνηκὼς τῆς ἐπιβουλῆς καὶ Κλαυδίῳ ἀνδρὶ στρατηγικωτάτῳ, ἀπαγγέλλων ὡς Αὐρίολος ἤδη ἔπεισι μετὰ βαρείας δυνάμεως. ὁ δὲ πρὸς τὸ τῆς ἀγγελίας αἰφνίδιον τεθορυβημένος, τῆς κλίνης ἀναθορὼν καὶ ἡμίγυμνος ᾔτει τὰ ὅπλα. καὶ ὁ Ἡρακλειανὸς πλήττει τοῦτον καιρίαν καὶ ἀποκτίννυσιν.

Ἐν τοῖς τούτου χρόνοις Ξύστος ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπ' ἔτη προστὰς ἕνδεκα τελευτᾷ, καὶ Διονύσιος αὐτὸν διαδέχεται. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμαίνοντος ποίμνην Δημητριανοῦ τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς παραλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν, ὃς ταπεινὰ περὶ Χριστοῦ ἐδογμάτισεν, ὡς ἀνθρώπου κοινοῦ τὴν φύσιν γενομένου καὶ οὐ θεοῦ. καθ' οὗ σύνοδον οἱ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες συν- P I 635
ηθροικότες, ἐν ᾗ παρῆν καὶ Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς καὶ ὁ τούτου αὐτάδελφος Ἀθηνόδωρος, ἤλεγξαν αὐτὸν κακῶς περὶ Χριστοῦ φρονοῦντα, καὶ ἀπεκήρυξαν. μὴ πειθομένου δ' ἐκείνου ἀποστῆναι τῆς ἐκκλησίας, Αὐρηλιανὸς τότε κρατῶν, καὶ ἔντευξιν περὶ τούτου δεξάμενος παρὰ τῶν ὀρθοδόξων, διάταγμα ἔθετο, ἐκείνοις νεμηθῆναι τὴν ἐκκλησίαν οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπίσκοποι πρόσθοιντο. ἐντεῦθεν ἀτίμως ἐξηλάθη τῆς ἐκκλησίας ὁ Παῦλος, καὶ ἀντεισήχθη Δόμνος.

26. Τοῦ μέντοι Γαλιήνου ἀνῃρημένου Κλαύδιος ἀνερρήθη

2 κεκοινωνικὼς A. 7 τούτων A. 8 προστὰς ἐπ' ἔτη A. 10 Σαμωσατεὺς PW. 15 φρονοῦντα περὶ χριστοῦ A. 17 τῆς ἐκκλησίας ἐκστῆναι A.

Fontes. *Cap.* 26. *Dio continuatus, ut videtur: Exc. Vatic.* 123 *p.* 240. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 7 *c.* 28.

contra eum abeuntem, dum noctu in tabernaculo dormit, ab Heracliano Aureoli coniurato excitatum esse. qui cum ei et Claudio viro bellicosissimo Aureolum iam cum magnis copiis adventare nuntiasset, Gallienum subito nuntio perterritum, ac seminudum lecto exsilientem armaque petentem, ab illo caesum esse.

Huius temporibus Xystus undecimo Romani episcopatus anno defunctus Dionysium successorem habuit. Demetriano Antiocheno mortuo Paulus Samosatenus successit: qui de Christo humiliter docuit, eum hominem esse natura communi praeditum, et non deum. contra hunc aliarum ecclesiarum pastores concilium indixerunt, cui etiam Gregorius Thaumaturgus et frater eius Athenodorus interfuerunt, eumque ut perperam de Christo sentientem convictum ecclesia cedere iusserunt. recusantem apud Aurelianum, qui tum imperabat, detulerunt orthodoxi: qui cum decreto iis ecclesiam attribui iussisset quibus Romani et Italici episcopi suffragarentur, Paulo per ignominiam pulso Domnus successit.

26. Gallieno interfecto Claudius Caesar est designatus. cui

B Καῖσαρ. καὶ ὁ Αὐρίολος τὰ ὅπλα καταθέμενος αὐτῷ ὑπετάγη· ὃς αὖθις τυραννῆσαι ἐπιχειρῶν, ὑπὸ στρατιωτῶν διεφθάρη. Κλαύδιος δὲ χρηστὸς τυγχάνων ἀνὴρ καὶ δικαιοσύνῃ στοιχῶν, ἀπηγόρευσε πᾶσι ζητεῖν ἐκ βασιλέως ἀλλότρια πράγματα. νενόμιστο γὰρ τοὺς βασιλεῖς δύνασθαι δωρεῖσθαι καὶ τὰ ἀλλότρια· ὅθεν καὶ οἱ ἔτι κείμενοι νόμοι παρὰ τῇ πολιτείᾳ ἰσχήκασι τὴν ἀρχήν. προσῆλθεν οὖν γυνή τις, ἧς χωρίον αὐτὸς πρὸ τῆς βασιλείας εἰλήφει ἐκ βασιλικῆς δωρεᾶς, λέγουσα "Κλαύδιος ὁ ἵππαρχος W II 239 ἠδίκησέ με." ὁ δὲ "ὅπερ ὁ Κλαύδιος ἰδιώτης ὢν ἀφείλετο" εἶπεν "ἡνίκα μή τι αὐτῷ τῶν νόμων ἔμελε, τοῦτο βασιλεύσας ἀποκαθίστησιν."

C Ἐν Ῥώμῃ δέ γε ἡ σύγκλητος μαθοῦσα τὴν τοῦ Γαλιήνου ἀναίρεσιν, τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου καὶ τὸν υἱὸν ἐθανάτωσαν. τοῦ μέντοι Ποστούμου τυραννοῦντος ἔτι, καὶ βαρβάρων διὰ τῆς Μαιώτιδος διαβάντων λίμνης εἰς Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην καὶ ληϊζομένων αὐτάς, βουλῆς τε προτεθείσης τίνι πρότερον ἐπιχειρητέον πολέμῳ, ὁ Κλαύδιος ἔφη ὡς "ὁ πρὸς τὸν τύραννον πόλεμος ἐμοὶ διαφέρει, ὁ δὲ πρὸς τοὺς βαρβάρους τῇ πολιτείᾳ, καὶ χρὴ προτιμηθῆναι τὸν τῆς πολιτείας."

Οἱ βάρβαροι δὲ πολλὰς μὲν κατέδραμον χώρας, τὴν δέ γε Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκουν· ἣ πάλαι μὲν Ἠμαθία καλεῖσθαι λέγεται, Θεσσαλονίκη δὲ μετονομασθῆναι ἐκ τῆς Φιλίππου μὲν θυγατρὸς D Κασάνδρου δὲ γυναικὸς Θεσσαλονίκης. ἀλλ' ἐκείνης μὲν

2 στρατιωτῶν ABC, τῶν στρατιωτῶν PW. 4 νενόμιστο A, νενόμισται PW. 16 προστεθείσης B. 18 τὸν τῆς πολιτείας προτιμηθῆναι A. 21 ἀμαθία ABC.

Aureolus armis positis se submisit: sed cum denuo regnum affectaret, a militibus occisus est. Claudius vero cum vir bonus iustitiaeque sectator esset, interdixit ne quis bona aliena ab imperatore peteret: receptum id enim moribus erat, ut imperatores etiam aliena donare possent: unde etiam leges, quae adhuc in re publica obtinent, originem duxerunt. itaque mulier quaedam, cuius praedium ipse ante imperium ex dono imperatoris acceperat, accessit, a Claudio magistro equitum iniuriam sibi esse factam conquerens. tum ille "quod" inquit "Claudius dum privatus erat nec leges curabat abstulit, hoc factus imperator restituit."

Senatus Romanus, Gallieni caede cognita, fratrem illius et filium etiam occidit. cum autem Postumus adhuc tyrannidem obtineret, et barbari Maeotide palude superata Asiam Europamque vastarent, ac utrum bellum prius conficiendum esset deliberaretur, Claudius dixit "bellum Postumicum mea interest, barbaricum rei publicae, cuius in primis habenda est ratio."

Caeterum barbari multas provincias incursantes, Thessalonicam, quae cum olim Emathia diceretur, a Philippi filia Cassandro nupta hoc

τῆς πόλεως ἀπεκρούσθησαν, ἐπελθόντες δὲ ταῖς Ἀθήναις εἷλον αὐτάς. καὶ συναγαγόντες πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει βιβλία, καῦσαι ταῦτα ἠβούλοντο. εἷς δέ τις τῶν συνετῶν παρ' αὐτοῖς δοκούντων ἀπεῖρξε τοὺς ὁμοφύλους τοῦ ἐγχειρήματος, φάμενος ὡς περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἀσχολούμενοι πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἔργων καὶ οὕτως εὐχείρωτοι γίνονται. Κλεόδημος δὲ Ἀθηναῖος ἀνὴρ διαδρᾶναι ἰσχύσας, καὶ πλῆθος συναγαγών, μετὰ πλοίων ἐκ θαλάσσης ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλεν, ὡς καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐκεῖθεν φυγεῖν. Κλαύδιος δὲ κατὰ τούτων ὁρμήσας ἐν πολλαῖς σκεδασθέντων χώραις, ποτὲ μὲν ναυμαχίαις ποτὲ δὲ κατὰ γῆν P I 636 *συνισταμέναις μάχαις ἐνίκησε. καὶ χειμῶνες δὲ αὐτοὺς ἐκάκωσαν καὶ λιμὸς ἐπίεσε καὶ διέφθειρεν. ἐν δὲ τῷ Σιρμίῳ διατρίβων ὁ Κλαύδιος ἐνόσησε, καὶ συγκαλέσας τὸ λογιμώτατον τοῦ στρατεύματος περὶ βασιλέως διειλέχθη αὐτοῖς, καὶ τὸν Αὐρηλιανὸν ἄξιον τῆς βασιλείας εἶπε τυγχάνειν. εἰσὶ δ' οἳ λέγουσιν ὅτι καὶ αὐτίκα βασιλέα ἀνεῖπεν αὐτόν. ἔνιοι δὲ λέγουσι τὴν σύγκλητον ἐν Ῥώμῃ μαθοῦσαν τοῦ Κλαυδίου τὸν θάνατον, Κυντιλιανὸν τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου διὰ τὸν πρὸς Κλαύδιον πόθον ἀξιῶσαι τῆς βασιλείας, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀναγορεῦσαι τὸν Αὐρηλιανόν. ἀφελὴς δὲ ὢν ὁ Κυντιλιανὸς καὶ πρὸς πραγμάτων ἀποπεφυκὼς μεταχείρισιν, μαθὼν τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἑαυτὸν ἀνεῖλε, τεμὼν τὴν* B *φλέβα τῆς οἰκείας χειρὸς καὶ τῇ ἐκεῖθεν τοῦ αἵματος ἐναποψύξας*

1 *ἐπελθόντες δὲ ταῖς Ἀθήναις* — 5 *πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἔργων* Dionis continuati exc. Vatic. 123 p. 240. 5 *Ἕλληνες*] *Ῥωμαῖοι* Dionis continuati excerpta. 6 *Κλεόδημος*] "sic tres mss" DUCANGIUS: "alius codex *κλεομήδης*" WOLFIUS: *κλεόμηδος* B. *διαδράσαι* B. 13 *λογιμώτατον* A, *λογιμώτερον* PW. 16 *τὴν σύγκλητον λέγουσιν* AB. 17 *Κυντιλιανὸν*] immo *Κύντιλλον*: qui in nummis M. AVR. CL. QVINTILLVS.

nomen accepisse fertur, obsederunt; ab eaque repulsi Athenas ceperunt. ubi cum omnes libros in unum acervum congestos crematuri essent, unus ex cordatioribus populares suos a proposito revocavit, quod Graeci, dum iis rebus occupati rem militarem negligerent, facile superari possent. enimvero Cleodemus vir Atheniensis, fuga elapsus, coactaque multitudine, navibus ex mari hostes adortus tantam caedem edidit, ut reliqui etiam inde aufugerent. Claudius vero cum eos in variis provinciis dispersos partim navalibus partim terrestribus praeliis superasset, multis etiam tempestatum vexationibus et fame consumptis, Sirmii aegrotans cum primoribus exercitus convocatis de imperatore creando dissereret, Aurelianum imperio dignum esse dixit. sunt qui eum statim imperatorem salutatum esse dicant: alii asserunt senatum Claudii morte audita Quintiliano fratri eius ob ipsius desiderium detulisse imperium; qui ut homo simplex et ad res gerendas parum idoneus cum Aurelianum a militibus imperatorem salutatum esse audivisset, incisa manus vena ex pro-

ῥοῇ, ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας ὀνειρώξας ὥσπερ τὴν αὐταρχίαν. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Κλαυδίου ἀρχῆς ἀλλήλοις συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἕνα ἄρξαι τοῦτον ἱστοροῦσιν ἐνιαυτόν, οἱ δὲ ἐπὶ δύο, ὧν ἐστι καὶ Εὐσέβιος.

Τούτου τοῦ βασιλέως Κλαυδίου θυγατριδοῦς ἦν Κώνστας ὁ Χλωρὸς ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ.

27. Αὐρηλιανὸς δὲ τῆς ἡγεμονίας ἐπιβεβηκὼς Ῥωμαίων ἤρετο τοὺς ἐν τέλει ὅπως βασιλεύειν χρεών. ὧν εἷς εἶπεν αὐτῷ ὡς "ἐὰν βούλῃ βασιλεῦσαι καλῶς, χρυσῷ σε δεῖ καὶ σιδήρῳ περι-
C φράξαι σαυτόν, κατὰ μὲν τῶν λυπούντων κεχρημένον σιδήρῳ, τοὺς δέ γε θεραπεύοντας χρυσῷ ἀμειβόμενον." ὃς πρῶτος, ὡς λέγεται, τῆς οἰκείας ταύτης ἀπώνατο συμβουλῆς, μετ' οὐ πολὺ τοῦ σιδήρου πειραθείς.

W II 240 Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ πρότερον μὲν τοῖς τὸν Χριστὸν σεβομένοις ἐπιεικῶς προσεφέρετο, προϊόντος δέ οἱ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρχίας ἠλλοίωτο, καὶ διωγμὸν ἐγεῖραι κατὰ τῶν πιστῶν καὶ αὐτὸς ἐβουλεύσατο, καὶ ἤδη καὶ διατάγματα συνεγράφετο. ἀλλ' ἐπέσχεν ἡ θεία δίκη τὴν κατὰ τῶν σεβομένων Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὁρμὴν τῆς κακίας αὐτοῦ, ὑποτεμοῦσα τὴν ἐκείνου ζωήν.

1 ὥσπερ τὴν αὐταρχίαν] τὴν βασιλείαν A. 4 Εὐσέβιος] Historiae ecclesiasticae lib. 7 c. 28. 5 θυγατριδῆς ὢν C. Κώνστας pro Κωνστάντιος hic et infra. 7 Αὐρηλιανὸς — 13 σιδήρου πειραθείς Dionis continuati exc. 125. 9 βούλῃ A, βούλει PW. 14 Οὗτος — 19 ἐκείνου ζωήν Eusebii Hist. eccl. lib. 7 c. 30.

Fontes. *Cap.* 27. *Dio continuatus, ut videtur: Exc. Vatic.* 125 *p.* 241 242. *Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 7 *c.* 30.

fluvio sanguinis ultro necem sibi consciverit, per septemdecim duntaxat dies quasi somniato imperio. de spatio imperii Claudii scriptores non consentiunt: quorum alii eum unum annum, alii, ut et Eusebius, biennium imperasse ferunt.

Huius imperatoris Claudii ex filia nepos fuit Constans [Constantius] Chlorus, magni Constantini pater.

27. Aurelianus principatu Romanorum potitus magnates rogavit quo pacto imperandum esset. quorum unus ei respondit "si rem publicam rite administrare volueris, auro et ferro te munitum esse oportebit; ac ferro quidem contra hostes uti, tui vero observantes auro remunerari." atque is primus sui consilii tulisse fructum fertur, non multo post Aureliani ferrum expertus.

Qui principio imperii Christianis clementem se praebuit, sed progressu temporis mutatus persecutionem et ipse contra eos meditatus est. verum cum iam decreta contra Christi cultores scriberentur, divina vindicta improbitatem eius vita adempta coërcuit.

Ἀλλὰ μήπω περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τὰ δ᾽ ἐν τῇ αὐταρχίᾳ αὐτῷ πραχθέντα διηγητέον. στρατηγικώτατος γὰρ ὢν πολλοὺς πολέμους ἐνίκησε. τούς τε γὰρ Παλμυρηνοὺς ἐχειρώσατο, καὶ D τὴν αὐτῶν βασίλισσαν Ζηνοβίαν κρατήσασαν καὶ Αἰγύπτου καὶ τὸν ἐκεῖ τότε στρατηγοῦντα Πρόβον ἑλοῦσαν αὐτὸς κατ᾽ αὐτῆς στρατεύσας κατεπολέμησε καὶ ὑπέταξεν. ἣν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην ἀπαχθῆναί φασι καὶ ἀνδρὶ συναφθῆναι τῶν ἐπιφανεστέρων ἑνί, οἱ δὲ καθ᾽ ὁδὸν αὐτὴν θανεῖν λέγουσι, περιαλγήσασαν διὰ τὴν τῆς τύχης μεταβολήν· μίαν δὲ τῶν θυγατέρων αὐτῆς εἰς γυναῖκα λαβεῖν τὸν Αὐρηλιανόν, τὰς δὲ λοιπὰς ἐπισήμοις τῶν Ῥωμαίων συζεῦξαι.

Οὗτος καὶ τὰς Γαλλίας ἐπὶ πλείστοις ἔτεσι παρά τινων τυραννούντων κατεχομένας τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ αὖθις ἐπανεσώσατο, καὶ ἄρχοντας ταύταις ἐγκαταστήσας αὐτὸς ἐπὶ Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ἐθριάμβευσεν ἐπὶ ὀχήματος ἐλεφάντων τεσσάρων. P I 637 ἀλλὰ καὶ Γάλλους τότε κινηθέντας κατηγωνίσατο. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ Σκύθας τὴν στρατείαν ἔθετο, ἀνῃρέθη, γενόμενος κατὰ τὴν Θρᾳκῴαν Ἡράκλειαν. Ἔρως γάρ τις καλούμενος καὶ τῶν ἔξωθεν φερομένων ἀποκρίσεων ὢν μηνυτής, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὠτακουστὴς καὶ προσαγγέλλων τῷ βασιλεῖ τὰ παρά τινων περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, ὀργισθέντος αὐτῷ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἐπεβούλευσεν αὐτῷ. καὶ μιμησάμενος τὰ ἐκείνου γράμματα, γραφήν τινα συνέταξεν ὀνόματα περιέχουσάν τινων δυνατῶν, κελεύουσαν τὴν ἐπὶ θάνατον ἐκείνους ἀχθήσεσθαι· ἣν ἐκείνοις ὑποδείξας παρέθηξε τοὺς

2 αὐτῷ] αὐτοῦ A. 8 θανεῖν αὐτὴν A. 9 τῆς om C. λαβεῖν εἰς γυναῖκα A. 21 αὐτῷ prius A, αὐτὸν PW.

Sed nondum de eius obitu, donec res sub eo gestas exposuerimus. nam cum rei militaris peritissimus esset, multa bella prospere confecit. Palmyrenos subegit, eorumque reginam Zenobiam, Probo praetore capto Aegypto potitam, debellavit et subegit. hanc alii Romam perductam viro claro nupsisse ferunt, alii in itinere prae animi aegritudine ob mutatam fortunam obiisse: defunctae filiam unam uxorem duxisse Aurelianum, caeteras nobilibus Romanis despondisse.

Hic Gallias etiam plurimis annis a tyrannis occupatas imperio Romano recuperavit, et magistratibus ibi ordinatis Romam reversus quadrigis elephantorum triumphavit. Gallos quoque tum res novas molitos devicit. sed cum expeditionem contra Scythas suscepisset, iuxta Thraciae Heracleam est occisus. nam Eros quidam a responsis externis, aut, ut alii tradunt, delator, imperatori ea quae in eum dicerentur referre solitus, insidias Aureliano, a quo per iracundiam obiurgatus erat, comparavit; et manum eius imitatus litteras composuit quibus potentes qui-

ἄνδρας πρὸς φόνον τοῦ αὐτοκράτορος. δείσαντες γὰρ ἐκεῖνοι περὶ τῇ σφετέρᾳ ζωῇ ἐπιτίθενται τῷ Αὐρηλιανῷ καὶ ἀναιροῦσιν αὐ-
B τόν, ἓξ ἐνιαυτοὺς ἠνυκότα παρὰ τῇ βασιλείᾳ μηνῶν ὀλίγων ἐνδέοντας.

28. Ὃν διεδέξατο Τάκιτος, πρεσβύτης ἀνήρ· πέντε γὰρ ἐτῶν εἶναι καὶ ἑβδομήκοντα ἀναγράφεται ὅτε ᾑρέθη εἰς μοναρχίαν. τὸ στρατιωτικὸν δὲ αὐτὸν ἀνηγόρευσε καὶ ἀπόντα· ἐν Καμπανίᾳ γὰρ τότε διέτριβεν. ἔνθα δεδεγμένος τὸ ψήφισμα, εἰς Ῥώμην εἰσήλασε μετὰ σχήματος ἰδιωτικοῦ, καὶ γνώμῃ τῆς συγκλήτου τε καὶ τοῦ δήμου τὴν στολὴν περιεβάλετο τὴν βασίλειον. Σκύθαι δὲ τὴν Μαιώτιδα λίμνην καὶ τὸν Φᾶσιν ποταμὸν περαιωθέντες Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ ἐπῆλθον καὶ Γαλατίᾳ καὶ Κιλικίᾳ. τούτοις ὁ Τάκιτος συμμίξας καὶ ὁ Φλωριανὸς ὕπαρχος ὢν πολλοὺς
C ἀνεῖλον, οἱ δὲ λοιποὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Μαξιμῖνον δέ τινα συγγενῆ ἑαυτοῦ ἡγεμόνα τῆς Συρίας προεχειρίσατο Τάκιτος· ὁ δὲ κακῶς τῇ ἀρχῇ χρώμενος ἀνῃρέθη παρὰ στρατιωτῶν. καὶ δείσαντες οἱ τοῦτον ἀνελόντες ὡς οὐκ ἀτιμωρήτους αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ παρόψεται, ἐπιδιώξαντες κἀκεῖνον ἀνεῖλον, οὔπω ἕβδομον μῆνα παρὰ τῇ βασιλείᾳ ἀνύσαντα, κατὰ δέ τινας μὴ ὅλους δύο ἐνιαυτούς.

W II 241 29. Καὶ τούτου σφαγέντος δύο κατὰ ταὐτὸν ἀνερρήθησαν βασιλεῖς, Πρόβος μὲν ἐν τῇ ἑῴᾳ παρὰ στρατιωτῶν, ἐν δὲ Ῥώμῃ παρὰ τῆς συγκλήτου Φλωριανός. καὶ ἦρχον ἄμφω, Πρόβος μὲν

8 εἰς] εἰς τὴν B. 11 δὲ] γὰρ B. 18 ἐπιδιώξαντες om C. 22 ἑῴᾳ] ἀσίᾳ A. στρατιωτῶν ABC, τῶν στρατιωτῶν PW. 23 παρὰ τῇ συγκλήτῳ A.

FONTES. *Cap.* 28 29. *Fortasse Dio continuatus.*

dam viri capitis damnarentur, iisque ostensis eosdem ad caedem imperatoris incitavit: qui vitae suae metuentes Aurelianum sustulerunt, sex annis imperio potitum, paucis mensibus demptis.

28. Ei successit Tacitus, homo senex, qui annos quinque et septuaginta natus imperium suscepisse dicitur, et absens in Campania declaratus esse a militibus. ubi decreto accepto, privato habitu Romam ingressus, de sententia senatus populique imperatoria insignia sumpsit. cum autem Scythae, Maeotide palude et Phaside amne superato, Pontum Cappadociam Galatiam et Ciliciam invasissent, Tacitus et Florianus praefectus multos occiderunt: reliqui fuga salutem quaesiverunt. cum vero Maximinum quendam, a Tacito cognato Syriae ducem creatum, milites potestate abutentem occidissent, supplicium eius facinoris metuentes, imperatorem quoque persecuti, nondum vel septimo mense vel iuxta quosdam necdum integro biennio in imperio exacto, trucidarunt.

29. Tacito sublato duo imperatores eodem tempore sunt declarati, Probus in oriente a militibus, Romae a senatu Florianus. ac uter-

ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ, ὁ δέ γε D
Φλωριανὸς ἐκ Κιλικίας μέχρις Ἰταλίας καὶ τῶν Ἑσπερίων. ἀλλ' οὗτος οὐδ' ὅλον τρίμηνον ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῆς ζωῆς ἅμα καὶ τῆς ἐξουσίας ἐκπέπτωκεν ἀναιρεθεὶς ὑπὸ στρατιωτῶν παρὰ Πρόβου λεγομένων σταλῆναι. τοῦ δὲ θανόντος ὡς εἴρηται, ὁ Πρόβος τὴν ὅλην ἐξουσίαν περιεζώσατο. ὃς ἐλλογιμώτατος εἶναι ἱστόρηται, καὶ κατὰ πολλῶν ἐθνῶν τρόπαια στήσασθαι, καὶ τοὺς στρατιώτας, οἳ τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ τὸν Τάκιτον ἀνῃρήκασι, συναγαγεῖν καὶ πολλὰ ὀνειδίσαι καὶ ἀποκτεῖναι.

Σατορνίνου δὲ Μαυρουσίου τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος, ὃς ἦν αὐτῷ φίλτατος, τὸν τοῦτο μεμηνυκότα ἐτιμωρήσατο, τῇ ἀγ- P I 638
γελίᾳ διαπιστῶν· ὁ δὲ Σατορνῖνος ὑπὸ στρατιωτῶν ἀνῃρέθη. ἕτερος δέ τις ἐν Βρεττανίαις ἀποστασίαν διεμελέτησεν, ὃν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο, Βικτωρίνου Μαυρουσίου ᾠκειωμένου αὐτῷ τοῦτο αἰτησαμένου. καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Πρόβος ᾐτιᾶτο τὸν Βικτωρῖνον. καὶ ὃς πεμφθῆναι πρὸς ἐκεῖνον ᾐτήσατο, καὶ ἀπῄει ὡς δῆθεν φεύγων τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀσπασίως παρὰ τοῦ τυραννήσαντος ὑπεδέδεκτο. ὁ δὲ διὰ τῆς νυκτὸς ἀνελὼν αὐτὸν ἐπανῆλθε πρὸς Πρόβον. ἐφιλεῖτο δὲ παρὰ πάντων ὁ Πρόβος ὡς πρᾶος καὶ εὐμενὴς καὶ φιλόδωρος.

Οὗτος τῷ ἔθνει τῶν Γερμανῶν ἐπιτιθεμένων ταῖς ὑπὸ Ῥω- B
μαίους πόλεσιν ἀντιταττόμενος, τοῦ πολέμου πλείονα χρόνον ἐπικρατήσαντος, ἐν περιστάσει ἐγένετο, λιμοῦ συμβεβηκότος ἐπὶ τῇ

17 παρὰ] ὑπὸ A. 18 ὑποδέδεκτο A. 19 δὲ] γὰρ B.
21 ἐπιτιθεμένῳ A.

que imperavit, Probus in Aegypto Syria Phoenicia et Palaestina, Florianus a Cilicia usque ad Italiam et Occidentem. caeterum hic nondum tertio mense exacto et vitam et imperium amisit, a militibus, quos Probus subornasse ferebatur, interfectus. quo sic mortuo Probus totius imperii habenas accepit. qui eruditissimus fuisse et de multis populis triumphasse fertur, et milites Aureliani et Taciti percussores convocatos cum multis opprobriis occidisse.

Saturnino Mauro, qui erat ipsi carissimus, regnum affectante, eius facinoris indicem mentiri putans supplicio affecit: Saturninum vero milites occiderunt. cum alius quidam in Britanniis defectionem meditaretur, quem ipse Probus, Victorini Mauri familiaris sui commendatione adductus, ad magistratum evexerat, cum Victorino expostulavit. qui impetrata ad illum abeundi potestate, se imperatorem fugere simulans, amanter a tyranno susceptus, noctu occiso homine ad Probum rediit, ob mansuetudinem, placabilitatem et munificentiam carum omnibus.

Cum Germanis Romanas civitates vexantibus resisteret, bello diutius durante, ex penuria commeatus periclitatus est. fertur autem maximo

αὐτοῦ στρατιᾷ. ὅτι λαῦρος λέγεται καταρραγῆναι ὄμβρος ἐν τῷ αὐτοῦ στρατοπέδῳ, τῷ δ' ὑετῷ καὶ σῖτον συγκατενεχθῆναι πολύν, εἴ τισι τοῦτο πιστεύοιτο· καὶ τὴν στρατιὰν συναγαγοῦσαν αὐτὸν δι' αὐτοῦ τραφῆναι καὶ διαπεφευγέναι τὸν κίνδυνον, καὶ τοὺς ἐναντίους κατατροπώσασθαι.

Γέγονε δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ ἄλλη τις ἐπανάστασις. μέρους γὰρ τῆς Εὐρώπης ὁ Κάρος ἄρχων ἔγνω τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας βουλευομένους ἀνειπεῖν αὐτὸν αὐτοκράτορα, καὶ τοῦτο τῷ Πρόβῳ ἐδήλωσε, δεόμενος ἐκεῖθεν ἀνακληθῆναι. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἀφελέσθαι αὐτὸν τὴν ἀρχήν. περιστάντες οὖν οἱ στρατιῶται τὸν
C *Κάρον καὶ ἄκοντα καταδέξασθαι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐβιάσαντο, καὶ αὐτίκα σὺν αὐτῷ ἐπὶ Ἰταλίαν ὡρμήκεσαν. καὶ ὁ Πρόβος τοῦτο μαθὼν στράτευμα ἔπεμψε σὺν ἄρχοντι ἀντιστῆναι αὐτῷ. ἤδη δὲ πλησιάσαντες οἱ πεμφθέντες τῷ Κάρῳ, δεσμήσαντες τὸν ἄρχοντα ἑαυτῶν, κἀκεῖνον καὶ ἑαυτοὺς τῷ Κάρῳ παραδεδώκασιν. ὁ δὲ Πρόβος ὑπὸ τῶν οἰκείων δορυφόρων ἀνήρητο, μαθόντων τὴν τῶν στρατιωτῶν πρὸς Κάρον προσχώρησιν. ὁ δὲ χρόνος τῆς αὐταρχίας τοῦ Πρόβου οὐχ ὁλόκληροι γεγόνασιν ἐνιαυτοὶ ἕξ.*

30. *Κάρος δὲ τῆς βασιλείας γενόμενος ἐγκρατὴς τοὺς οἰκείους υἱοὺς Καρῖνον καὶ Νουμεριανὸν ἐταινίωσε βασιλικῷ διαδήματι. καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἐξεστράτευσεν ἅμα τῷ ἑνὶ*
D *τῶν παίδων τῷ Νουμεριανῷ, καὶ κατέσχε Κτησιφῶντά τε καὶ*

1 *αὐτῶν* B. 3 *τισι*] *τι σοι* A. 10 *οἱ* om C. 12 *ὁ* add AB. 16 *ἀνῄρητο δορυφόρων* AB. 18 *Πρόβου*] *κάρου* C. 23 *τῷ* om A.

Fontes. *Cap.* 30. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 7 *c.* 30 — 32.

imbri in castra eius delato multum quoque frumenti (si cui credere libet) depluisse, quo milites collecto et famis periculum effugerint et hostes profligarint.

Est et alia seditio contra Probum mota. nam Carus, qui parti Europae praeerat, animadvertit suos milites de se imperatore creando agitare: qua re Probo significata petiit ut inde revocaretur. sed cum is ei successorem dare nollet, milites corona facta Carum vel invitum suscipere imperium coegerunt, statimque cum eo in Italiam properarunt. quo Probus cognito exercitum et ducem, qui illi resisterent, misit. cum autem a Caro prope abessent, ducem suum in vincula coniectum seque una illi dediderunt. Probus vero ea militum transitione cognita a suis satellitibus est interfectus, non integris sex annis imperio functus.

30. Carus rerum potitus, filiis suis Carino et Numeriano imperatorio diademate ornatis, statim contra Persas profectus, Numeriano

Σελεύκειαν. μικροῦ δ' ἂν ἐκινδύνευσε τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων. ἐν κοίλῳ γὰρ ἐστρατοπεδεύσαντο τόπῳ· ὃ οἱ Πέρσαι θεασάμενοι τὸν ἐκεῖ παραρρέοντα ποταμὸν εἰς τὸν κοῖλον ἐκεῖνον τόπον διὰ διώρυγος ἐπαφήκασι. τοῖς Πέρσαις δὲ προσβαλὼν ὁ W II 242 Κάρος εὐτύχησε καὶ κατετροπώσατο αὐτούς· καὶ ἐπανέζευξεν εἰς Ῥώμην ἄγων αἰχμαλώτων πληθὺν καὶ λείαν πολλήν. εἶτα τοῦ ἔθνους ἐπαναστάντος τῶν Σαρματῶν, κἀκείνοις προσμίξας νικᾷ καὶ τὸ ἔθνος ὑπέταξεν. ὃς τὸ μὲν γένος Γαλάτης ἦν, ἀνδρεῖος δὲ καὶ τὰ πολέμια δεξιός. ὁ δὲ περὶ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ λόγος οὐχ ὁμοίως τοῖς ἱστορήσασι συγγεγράφαται. οἱ μὲν γάρ φασι κατὰ Οὔννων ἐστρατευκότα ἐκεῖσε ἀναιρεθῆναι, οἱ δὲ παρὰ τῷ P I 639 ποταμῷ Τίγρητι λέγουσιν αὐτὸν ἐσκηνῶσθαι, ἐκεῖ καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς βαλομένης τὸν χάρακα, ἔνθα κεραυνῷ τὴν ἐκείνου σκηνὴν βληθῆναι, καὶ συνδιαφθαρῆναι αὐτῇ κἀκεῖνον ἱστόρησαν.

Ὡι ἐπεὶ τὸ βιώσιμον εἴθ' οὕτως εἴτ' ἄλλως ἐπιλελοίπει, Νουμεριανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ μόνος βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ περιελέλειπτο. καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἐστρατεύσατο· καὶ συρραγέντος πολέμου, ἐπικρατεστέρων τε τῶν Περσῶν γεγονότων καὶ κλινάντων νῶτα Ῥωμαίων, οἱ μὲν αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ συλληφθῆναι ἱστόρησαν καὶ ὅλου τοῦ σώματος τὴν δορὰν ἀποσυρῆναι δίκην ἀσκοῦ καὶ οὕτω διαφθαρῆναι, οἱ δὲ ἐκ Περσίδος αὐτὸν ἐπανιόντα ὀφθαλμίᾳ περιπεσεῖν συνεγράψαντο, καὶ παρὰ τοῦ οἰκείου πεν- B θεροῦ ἐπάρχοντος τοῦ στρατοπέδου ἀναιρεθῆναι, τῇ αὐταρχίᾳ ἐποφθαλμίσαντος, μὴ μέντοι καὶ τυχόντος αὐτῆς. ἡ γὰρ στρατιὰ

10 συγγεγράφαται] sic PW consentientibus, ut videtur, BC; συγγεγράφεται A. nolim οἱ λόγοι. 24 ἐποφθαλμίσαντος ABC, ἐποφθαλμιάσαντος PW.

filio comitante, Ctesiphontem et Seleuciam occupavit. sed Romani cum in cavo quodam loco castra haberent, paene undis essent oppressi, fluvio praeterfluente per fossam a Persis in eos emisso. verum Carus profligatis hostibus re bene gesta cum magna captivorum multitudine opimaque praeda Romam rediit. deinde Sarmatas tumultuantes acie vicit et gentem subegit. fuit natione Gallus, ac vir fortis reique militaris peritus. de morte eius non eadem historici prodiderunt. nam alii in expeditione Hunnica occisum ferunt, alii, cum ad Tigrim fluvium castra haberet, una cum tabernaculo suo fulmine conflagrasse.

Quo sive hoc sive illo modo sublato, Numerianus filius eius, solus in exercitu relictus imperator, statim Persis bellum intulit; commissoque praelio cum Romani a Persis superati terga dedissent, alii eum in fuga comprehensum pelle toto corpore utris instar detracta periisse memorant, alii, cum in reditu ex Persia ex oculis laboraret, a socero suo praetorio praefecto cupiditate imperii interfectum esse: quod tamen non sit asse-

τὸν Διοκλητιανὸν αὐτοκράτορα εἵλετο, ἐκεῖ τότε παρόντα καὶ ἀνδρείας ἔργα πολλὰ ἐν τῷ κατὰ Περσῶν πολέμῳ ἐπιδειξάμενον.

Θάτερος μέντοι τῶν Κάρου υἱῶν ὁ Καρῖνος εἰς Ῥώμην διάγων χαλεπὸς τοῖς Ῥωμαίοις ἐτύγχανεν, ἀσελγὴς γενόμενος καὶ ὠμὸς καὶ μνησίκακος· ὃς ὑπὸ Διοκλητιανοῦ εἰς Ῥώμην ἐπιδημήσαντος διεφθάρη. ὁ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς χρόνος οὐ γέγονε καθ' ὁλόκληρον τριετής.

Ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις Μάνης ὁ τρισκατάρατος ἐκ τῶν Περσῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην παρεισφθαρείς, ἐν ταύτῃ C τὸν οἰκεῖον ἰὸν ἐξήμεσεν· ἀφ' οὗ τὸ τῶν Μανιχαίων ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐπέλιπεν. ὃς ποτὲ μὲν παράκλητον ἑαυτὸν καὶ πνεῦμα ὠνόμαζεν ἅγιον, ᾧ τὸ τῆς πονηρίας πνεῦμα προφανῶς ἐγκατῴκιστο, ποτὲ δὲ Χριστὸν ἑαυτὸν ἐκάλει, ὁ ὑπὸ τῶν δαιμόνων εἰς λειτουργίαν ἐκείνοις χρισθείς, καὶ μαθητὰς ἐπήγετο δώδεκα, τῆς αὐτοῦ φλυαρίας κοινωνούς τε καὶ κήρυκας, ἣν ἐκ πολλῶν ἀθέων δογμάτων τῶν ἤδη ἀπεσβηκυιῶν αἱρέσεων συνεφόρησε.

Διονυσίου μέντοι τοῦ τοὺς ἐν Ῥώμῃ πιστοὺς ποιμαίνοντος ἔτη ἐννέα ἐν ταύτῃ τῇ λειτουργίᾳ ἠνυκότος καὶ μεταστάντος, Φῆλιξ τὸν τῆς Ῥώμης ἱερατικὸν διεδέξατο θρόνον. τούτου δὲ D μετὰ χρόνον θανόντος πενταετῆ, Εὐτυχιανὸς ἠξιώθη τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς. οὔπω δὲ μησὶ δέκα καὶ οὗτος ἐπισκοπήσας μετήλλαξε τὴν ζωήν, καὶ ἀντεισήχθη εἰς τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτούργημα Γάϊος. οὗπερ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη προστάντος

6 διεφθάρη] huc pertinere videtur Dionis continuati exc. 128 p. 244. 19 sq. Φῆληξ PW. θρόνον διεδέξατο B. 20 τῶν om AC.

cutus, Diocletiano a militibus delatum, eo bello Persico multis fortibus facinoribus nobilitato.

Caeterum alter Cari filius Carinus, cum Romanis gravis esset, luxuriosus crudelis et ultor iniuriarum, a Diocletiano Romam ingresso occisus est. tempus imperii horum trium triennium non explevit.

His temporibus Manes, homo detestandus, ex Persia in nostrum orbem delatus, suum venenum evomuit: unde Manichaeorum nomen in hunc usque diem durat. is alias paracletum et spiritum sanctum se esse profitebatur, cum spiritus improbitatis evidenter in eo habitaret; alias Christum se nominans, cum a daemonibus ad ipsorum ministerium unctus esset, duodecim discipulos sui delirii ex multis sectis iam desitis coacervati socios et praecones circumducebat.

Dionysius cum Romae fideles novem annis pavisset, defunctus Felicem successorem habuit. cui post quinquennium mortuo Eutychianus successit. quo intra decem menses illum consecuto, pastoris munus Gaio est mandatum: qui cum annos circiter quindecim ecclesiae praefuisset,

τῆς ἐκκλησίας Μαρκελῖνος διάδοχος γέγονεν. οὗτοι δ' ἦσαν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν διωγμῶν. ἐν δέ γε τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ μετὰ Δόμνον ἐπεσκόπησε Τίμαιος, τὸν δὲ Τίμαιον διεδέξατο Κύριλλος, καὶ μετὰ Κύριλλον Τύραννον ὁ θρόνος ἐδέξατο, καθ' ὃν ἡ τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκία τὴν ἀκμὴν ἔσχηκε καὶ ἡ τυραννὶς ἀφόρητος γέγονε. τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας μετὰ τὸν Ὑμέναιον προέστη Ζάβδας, οὗ μετ' οὐ πολὺ κεκοιμημένου Ἕρμων τὸν θρόνον τοῦτον ἐκόσμησεν. ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, Μαξίμου, τοῦ μετὰ Διονύσιον ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα τὴν ἱερουργίαν ἀνύσαντος, τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Θεωνᾶς ἐπεσκόπησεν. ὃν διεδέξατο Πέ- P I 640 τρος, ὃς καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἤρατο, τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθείς.

Αἱ μὲν οὖν τῶν ἀρχιερέων τούτων διαδοχαὶ ἔσχον οὕτως·

(31) Διοκλητιανὸς δὲ τὴν ἡγεμονίαν λαχών, ὃς Δαλμάτης μὲν ἦν W II 243 τὸ γένος, πατέρων δ' ἀσήμων (τινὲς δὲ καὶ ἀπελεύθερον αὐτόν φασιν Ἀνουλίνου συγκλητικοῦ), ἐξ εὐτελῶν στρατιωτῶν δοὺξ Μυσίας ἐγένετο. ἄλλοι δὲ κόμητα δομεστίκων αὐτὸν γενέσθαι φασί· δομεστίκους δέ τινες τοὺς ἱππέας νομίζουσι. διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις διεβεβαίου μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόνῳ τοῦ Νουμεριανοῦ· καὶ ἐν τῷ ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἔπαρχον ὄντα τοῦ στρατεύματος "οὗτος" ἔφη "ὁ ἐκείνου φονεύς", B

1 *Μαρκελλῖνος* Eusebius. 7 *ζάμδας* BC: "duo codices Regii et Colberteus *Ζάμβδαν*, alter Regius *Ζῶδαν* praeferunt" Ducangius. cf. p. 625 v. 20. *κεκοιμημένου μετ' οὐ πολὺ* AB. 8 *ἐκόσμησεν* ABC, *ἐκόμισεν* P, *ἐκόσμισεν* W. 9 *τὸ*] *τῷ* A: cf. p. 539 v. 10. 15 *καὶ* add A. 17 *κόμιτα* A. 21 *ὁ* om A.

Fontes. *Cap.* 31. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 8.

Marcellinum habuit successorem. hi temporibus persecutionum fuerunt. in Antiochena ecclesia post Domnum episcopus fuit Timaeus, Timaeo successit Cyrillus, Cyrillo Tyrannus: sub quo ecclesiarum oppugnatio viguit ac tyrannis facta est intolerabilis. Hierosolymitanam ecclesiam post Hymenaeum gubernavit Zabdas: quo paulo post defuncto thronum eum Hermon ornavit. Alexandriae Maximo, qui post Dionysium duodeviginti annis ecclesiam moderatus est, mortuo, Theonas factus est episcopus: cui successit Petrus, qui obtruncatus martyrii coronam suscepit.

Ac pontificum successiones hae fuerunt. (31) imperium autem Diocletianus est adeptus, qui natione Dalmata, obscuris ortus parentibus et, ut quidam tradunt, Anulini senatoris libertus, ex milite gregario Moesiae dux evaserat. alii vero comitem domesticorum fuisse tradunt, quos nonnulli equites esse putant. apud milites pro contione affirmavit se caedis Numeriani non fuisse conscium; simulque ad Aprum praefectum militum conversus "hic" inquit "illius percussor est", eumque ense ar-

καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χεῖρας ξίφει αὐτὸν ἀνεῖλεν. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ γενόμενος τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων ἀντεποιήσατο καὶ τῆς τούτων ἥψατο διοικήσεως. ἀπιδὼν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέρογκον, κοινωνὸν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἢ καθ' ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον, Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον, μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀρκοῦντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοίκησιν λογισάμενος.

Ἄμφω τοίνυν συμπνεύσαντες διωγμὸν ἐγείρουσι κατὰ χριστιανῶν, τῶν πρὶν γεγονότων ἁπάντων σφοδρότερόν τε καὶ ἀγριώτερον. ἐκθύμως γάρ, μᾶλλον δὲ περιμανῶς τὸ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔσπευδον ἐκ πάσης γῆς ἐξαλεῖψαι σωτήριον ὄνομα. ὅτε κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοσοῦτοι ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠνδρίσαντο, ὡς μηδ' ἀριθμῷ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥᾴδιον εἶναι· ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐτίθεντο σπουδαιότερον.

Βουσίρεως δὲ καὶ Κοπτοῦ πόλεων Αἰγυπτιακῶν περὶ τὰς ἐκεῖ Θήβας οἰκουμένων εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν εἷλέ τε αὐτὰς καὶ κατέσκαψεν. εἶτ' αὖθις Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀντῆραν χεῖρα Ῥωμαίοις, Ἀχιλλέως τινὸς εἰς τοῦτο τοὺς Αἰγυπτίους ὑπαγαγόντος· ἀλλὰ D Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντέσχον ἐπὶ πολύ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ἀνῃρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς.

Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς Καίσαρας ἐχειροτόνησαν

2 ἀντεποιεῖτο A. 9 ἁπάντων om C. σφοδρότατον B. 10 μᾶλλον δὲ] ἢ μᾶλλον A, μᾶλλον C. 18 τε A, τε καὶ PW.

repto interfecit. Romam cum venisset, rerum administrationem suscepit; considerataque principatus amplitudine, sive quarto sive, ut alii docent, secundo imperii anno collegam Maximianum Herculium adsciscit, tantae moli rerum se unum imparem esse ratus.

Ambo igitur consentientibus animis persecutionem contra Christianos instituerunt, superioribus omnibus vehementiorem et immaniorem. summo enim studio ac potius furore dei nostri Iesu Christi salutare nomen in omnibus delere terris sunt conati. quo tempore tanta eorum, qui pro Christi confessione in omnibus civitatibus et provinciis fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorum iniri numerus aegre possit. hanc enim carnificinam caeteris rebus omnibus antevertendam esse putabant.

Busiridem vero et Coptum urbes Thebis Aegyptiacis vicinas, cum defecissent, Diocletianus cepit atque evertit. post Alexandria quoque et Aegyptus Achille quodam auctore arma contra Romanos sumpserunt: sed Diocletiano haud diu restiterunt, multique seditionis concitatores una cum Achille poenas dederunt.

Diocletianus porro et Maximianus suum uterque generum Caesa-

τοὺς ἑαυτῶν κηδεστάς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμῖνον τὸν Γαλλέριον, τὴν οἰκείαν θυγατέρα συζεύξας αὐτῷ Βαλλερίαν· ὁ δ' Ἑρκούλιος Μαξιμιανὸς Κώνσταντα ὃς ἐπεκλήθη Χλωρὸς διὰ τὴν ὠχρότητα, θυγατριδοῦν ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν κατεγγυήσας. καὶ ἄμφω δὲ τὼ Καίσαρε τούτω γαμετὰς εἰχέτην, ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος τὰς μὲν ἀπώσαντο, ταῖς δὲ τῶν βασιλέων θυγατράσι συνῴκησαν.

Ἀμάνδου δέ τινος νεωτερίσαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς P I 641
ἐκεῖσε γενόμενος τὸν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατεσχηκότα ἐπὶ ἐνιαυτοὺς τρεῖς ὁ ἔπαρχος ἀνεῖλεν Ἀσκληπιόδοτος· καὶ Πέντε τινῶν Γεντιανῶν τὴν Ἀφρικὴν κατασχόντων, ὁ Ἑρκούλιος τούτους κατηγωνίσατο.

Ὁ δέ γε Καῖσαρ Κώνστας ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμαννοὺς μαχόμενος, τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἥττητο καὶ νενίκηκε. πρότερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμαννῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐφορμησάντων σφοδρᾶς, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν ἅπαντες. οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας συναποδιδράσκων ἑάλω ἂν παρὰ βραχύ. ὀπίσω γὰρ ἐρχόμενος κεκλεισμένας εὗρε τὰς πύλας τῆς πόλεως· οἱ δὲ διώκοντες ἐγγίζοντες ἤδη ἕτοιμοι ἦσαν ἐκεῖνον συλλήψεσθαι, καὶ B
κἂν ἀπήχθη δέσμιος, εἰ μὴ σχοίνους ἐκ τοῦ τείχους ἄνωθεν καθιμήσαντες ταύταις αὐτὸν ἀνιμήσαντο. οὕτω δὲ περισωθεὶς καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς, καὶ τὴν στρατιὰν ἀθροίσας αὐτίκα

1 Μαξιμῖνον] immo Μαξιμιανόν, hic et infra. 2 τὴν] καὶ τὴν B. 4 θυγατριδῆν C, θυγατριδὴν B. 5 εἴρηται] p. 606 v. 5. 7 ἐχέτην A. 14 ἀλαμανοὺς AB. 16 ἀλαμανῶν B.

res declararunt: Diocletianus Galerium Maximinum [Maximianum], cui filiam Valeriam desponderat; Maximianus Herculius Constantem [Constantium], qui a pallore Chlorus vocabatur, nepotem Claudii qui paulo ante imperarat, ut iam exposui, desponsa filia Theodora. quamvis autem ambo Caesares uxores haberent, tamen repudiatis illis imperatorum affinitatem praetulerunt.

Maximianus in Gallias profectus, Amandi cuiusdam motum repressit. Crassum, qui Britanniam per triennium occuparat, Asclepiodotus praefectus sustulit. Quinquegentianos, qui Africam occuparant, Herculius debellavit.

Constans [Constantius] Caesar in Galliis adversus Alemannos bellum gerens eodem die et victus est et vicit. nam primum cum Alemanni magno impetu in eius exercitum irruerent, terga omnes dederunt: quos dum Constans [Constantius] fuga postremus consequitur, parum abfuit quin portis iam clausis caperetur. ac plane ab hostibus comprehensus esset, in eum capiendum intentis, nisi funibus ex muro demissis attractus esset. ita conservatus atque in urbem receptus, convocato statim exercitu, oratione habita qua militum animis alacritatem ad rem strenue

καὶ λόγοις αὐτὴν παρακλητικοῖς εἰς ἀλκὴν διεγείρας, καὶ θάρσος
W II 244 οἷον ἐμπνεύσας αὐτῇ, ἔξεισιν εὐθὺς καὶ συμμίξας τοῖς πολεμίοις νικᾷ νίκην περιφανῆ, ὥστε περὶ ἑξήκοντα χιλιάδας ἐκείνων πεσεῖν.

Περσῶν δὲ Ναρσοῦ βασιλεύοντος, ὃς ἕβδομος ἀναγράφεται βασιλεῦσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ἡ τῆς ἱστορίας συγγραφὴ ἐμνημόνευσεν ὡς αὖθις Πέρσαις ἀνανεωσαμένου τὴν
C βασιλείαν (μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξην τοῦτον ἢ Ἀρταξάρην, διώνυμον ὄντα, Σαπώρης ἦρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκεῖνον Ὁρμίσδας, εἶτα Οὐαραράνης, καὶ μετὰ τοῦτον Οὐαραράκης, καὶ αὖθις ἄλλος Οὐαραράνης, καὶ ἐπὶ τούτοις Ναρσῆς), τοῦ Ναρσοῦ τοίνυν τούτου τότε τὴν Συρίαν ληϊζομένου, τὸν ἴδιον γαμβρὸν τὸν Γαλλέριον Μαξιμῖνον ὁ Διοκλητιανός, διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας ἀπιών, συμβαλεῖν αὐτῷ μετὰ δυνάμεως ἀξιομάχου ἐξέπεμψεν. ὃς καὶ συμμίξας τοῖς Πέρσαις ἡττήθη καὶ ἔφυγεν. αὖθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατιᾶς. συμβαλὼν οὖν αὐτοῖς πάλιν, οὕτως ἐνίκησεν ὡς καὶ τὴν προτέραν
D ἧτταν ἀνακαλέσασθαι. τούς τε γὰρ πλείονας ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τρωθέντα μέχρι τῆς ἐνδοτέρας Περσίδος ἐδίωκε, καὶ τὰς τούτου γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἐπήγετο Ναρσῆς στρατευόμενος ἐχειρώσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. ἀναρρωσθεὶς δ' ἐκ τοῦ τραύματος ὁ Ναρσῆς πρεσβείας πρὸς

5 τῆς ἱστορίας συγγραφὴ] ἱστορία A. 6 ἀνανεωσαμένου AB, ἀνανεωμένου PW. 7 ἢ AB, ἢ τὸν PW. 8 ὁρμίδας BC. 9 Οὐαραράνης — ἄλλος om A. 14 ἔπεμψεν A. 17 τε γὰρ] γε B. 21 ἐπιφανῶν A. 22 πρεσβείαν A.

gerendam attulit ac fiduciam quandam quasi inspiravit, statim duxit contra hostem, atque illustri victoria potitus est, circiter sexaginta milibus Alemannorum caesis.

Apud Persas autem regnavit Narses, qui septimus ab Artaxerxe numeratur, cuius supra facta est mentio ut regni Persici instauratoris. nam post hunc sive Artaxerxem sive Artaxarem (utroque enim nomine appellatur) Sapores Persis imperavit: hunc Hormisdas, Hormisdam Vararanes, Vararanem Vararaces secutus est: huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnavit. contra hunc igitur Narsen Syriam vastantem Diocletianus, per Aegyptum in Aethiopiam profectus, generum Galerium Maximinum [Maximianum] cum iustis copiis misit: a Persis victum et profligatum cum maiore exercitu ablegavit. denuo igitur hostes adortus tam illustrem victoriam adeptus est, ut acceptae cladis ignominiam aboleret. Persarum enim partem maiorem occidit, Narsem vulneratum usque ad interiorem Persiam persecutus eius uxores liberos et sorores ac multos illustres Persas cepit, omnique pecunia a Narse in militiam advecta potitus est. Narses vero ex vulnere recreatus per

Διοκλητιανὸν καὶ Γαλλέριον ἐποιήσατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀξιῶν καὶ σπονδὰς θέσθαι εἰρηνικάς. καὶ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως, ἐκστὰς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐβούλοντο.

Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμους κατώρθωσαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανός, τοὺς μὲν δι' ἑαυτῶν ἢ τῶν Καισάρων, τοὺς P I 642 *δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ὅρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρώην ἠνείχετο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι ἐθέσπισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας ἑαυτοῦ καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσῷ καὶ λίθοις καὶ μαργάροις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις ἐνέθετο. οἱ πρώην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετίμηντο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.*

32. *Τοῦ διωγμοῦ δ' ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμήτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων,* B *καὶ τῶν πιστῶν ἔτι πλεοναζόντων, ἐκμανέντες οἱ τύραννοι οὗτοι περὶ τὸ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεσπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίας κελεύοντα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσαπόλλυσθαι, τῶν δ' ἄλλων*

3 *ὅσον* A. 19 *καθαρεῖσθαι* BW. 20 *τὰς βίβλους*] *τοὺς διδασκάλους* B. 22 *τῶν δ'* ABC, *τοὺς δ'* PW.

Fontes. *Cap.* 32. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 8.

legatos a Diocletiano et Galerio, ut sibi mulieres et liberi redderentur et pacis foedus feriretur, impetravit, cum Romanis rebus omnibus quas volebant cessisset.

Aliis quoque multis bellis Diocletianus et Maximianus partim per se partim per Caesares et duces prospere confectis imperii fines amplificarunt. quibus victoriis elatus Diocletianus se non amplius ut prius a senatu salutari sed adorari voluit: vestes suas et calceos auro gemmis margaritis exornavit, et imperatoria insignia maioribus sumptibus decoravit. superiores enim imperatores consulari duntaxat honore afficiebantur, et imperii insigne purpuram tantum gestabant.

32. Persecutione gliscente, virisque et mulieribus innumeris pro Christi confessione morientibus, cum nihilominus magna fidelium multitudo superesset, tyranni furore correpti sub annum undevigesimum imperii Diocletiani edicta quovis terrarum miserunt, quibus ecclesiae Christianorum dirui, libri cremari iubebantur, et sacerdotes eorum, ut doctores et praecones fidei, crudeliter interfici, caeteri qui aut dignitatibus prae-

τοὺς ἀξίαις ἢ στρατείαις κατειλεγμένους ἀτίμως ἐξελαύνεσθαι καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς στρατείας, τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος ὄντας δουλοῦσθαι.

Ἤδη δὲ εἰκοστὸν ἀνύσαντος ἐνιαυτὸν Διοκλητιανοῦ παρὰ τῇ ἀρχῇ, ἐκ συμφώνου ἄμφω τὼ αὐτοκράτορε τὴν βασιλείαν C ἀπέθεντο, δημοσίᾳ μὲν τὸν ὄχλον τῶν πραγμάτων ἀποσκευάζεσθαι λέγοντες· οἷς δὲ τὰ τῆς καρδίας ἐξεκάλυπτον κρύφια, ἐξ ἀπονοίας ὡμολόγουν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ἀρχήν, ὅτι μὴ περιγενέσθαι χριστιανῶν ἠδυνήθησαν μηδ' ἀποσβέσαι τὸ χριστώνυμον κήρυγμα, μηδὲ τῆς βασιλείας ἀπολαύειν αἱρούμενοι. ἀποθέμενοι δὲ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκ συνθήματος ὁ μὲν ἐν Νικομηδείᾳ ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ ἰδιωτεύσαντες, Διοκλητιανὸς μὲν ἐν Σάλωνι πόλει τῆς Δαλματίας διῆγεν, ἥτις ἦν αὐτοῦ καὶ πατρίς, ὁ δ' Ἑρκούλιος ἐν Λουκανίᾳ. πρὸ δὲ τῆς ἀποθέσεως τῆς ἀρχῆς τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Περσῶν ἐπανελθόντες ἐν Ῥώμῃ κατήγαγον θρίαμβον, ἐν ᾧ τάς τε τοῦ Ναρσοῦ γαμετὰς D καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς ὁμαίμονας ἐθριάμβευσαν, καὶ ἀρχηγοὺς ἑτέρων ἐθνῶν, καὶ τὸν πλοῦτον ὅσον ἐκ Περσῶν ἐλῄσαντο.

W II 245 Ἀλλ' ἐνταῦθα δηλωθῆναι καλόν, ὅθεν τὸ τοῦ θριάμβου ἐξείληπται ὄνομα. φασὶν οὖν κληθῆναι τοῦτον ἐκ τῶν θρίων, ἅ ἐστι τὰ τῆς συκῆς φύλλα. πρὸ γὰρ τοῦ τὰ προσωπεῖα ἐπινοηθῆναι τοῖς σκηνικοῖς, συκῆς φύλλοις τὰ ἑαυτῶν καλύπτοντες πρόσ-

4 διανύσαντος A. ἐνιαυτὸν om A. 10 ἀπολάβειν τῆς βασιλείας B. 15 τὸν ἐπὶ C, τῶν ἐπὶ PW. 18 ὅσον AC, ὅσων PW. 19 Ἀλλ' ἐνταῦθα] cf. de triumpho p. 76 v. 19. ὅθεν A, ὅθεν καὶ PW. 20 ἐκ τῶν θρίων] eadem habet Suidas in θρίαμβος, usque ad ἀπέσκωπτον p. 619 v. 3. cf. Cedreni T. 1 p. 470 ed. Bonn. 22 τῆς σκηνικῆς A.

diti aut in militiam adscripti essent, ignominiose eiici atque exauctorari, privatae vero condicionis homines in servitutem rapi.

Vigesimo anno imperii Diocletiani exacto ambo imperatores consentientibus animis imperio se abdicarunt, publice profitentes se moli negotiorum succumbere. sed apud eos, quibus arcana sui pectoris credebant, id ex desperatione facere se fatebantur: quia enim nec Christianos superare nec praeconium Christiani nominis exstinguere possent, se nec imperio velle frui. cum autem ambo eodem die imperio se ex composito abdicassent, Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani, ille Salonis in Dalmatia, quas patriam habebat, hic in Lucania vitam egit. prius tamen de Persis Romae triumpharunt: quo in triumpho Narsis uxores liberos et sorores aliarumque gentium duces duxerunt, omnesque divitias ex Persia apportatas.

Hoc loco haud abs re fuerit explicare unde triumphi nomen sumptum sit. ac id quidem a thriis, quae ficulna folia sunt, factum putant. priusquam enim personas scenici excogitassent, ficulnis foliis facies velati

ωπα, δι' ἰάμβων ἐποιοῦντο τὰ σκώμματα· καὶ οἱ στρατιῶται δὲ ἐν ταῖς ἐπινικίοις πομπαῖς φύλλα συκῆς ταῖς ἑαυτῶν ἐπάγοντες ὄψεσιν, εἰς τοὺς τὰς πομπὰς ποιοῦντας ἀπέσκωπτον· κἀντεῦθεν ὀνομασθῆναι νομίζεται θριάμβους τὰς ἐπινικίους πομπάς. ἕτεροι δέ φασιν ὀνομασθῆναι τὸν θρίαμβον, ὅτι ἐκ τριῶν οἱ τὴν πομπὴν πληροῦντες συνίσταντο τάξεων, τῆς συγκλήτου, τοῦ δήμου, καὶ P I 643 *τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐκ τοῦ βαίνειν ὁμοῦ τὰς τάξεις τὰς τρεῖς τρίαμβόν τινα κληθῆναι, ἀντὶ δὲ τοῦ τ̄ τὸ θ̄ παραληφθῆναι διὰ τὸ εὐφωνότερον.*

Μετὰ δὲ τὴν ἐπινίκιον ταύτην πομπὴν ἐκεῖνοι μὲν τῆς ἐξουσίας ἀπέστησαν, τοὺς Καίσαρας δ' ἀνέδειξαν αὐτοκράτορας, μερίσαντες αὐτοῖς τὴν ἀρχήν, καὶ τὴν μὲν ἑῴαν μοῖραν τῷ Γαλλερίῳ προσκληρώσαντες Μαξιμίνῳ σὺν τῷ Ἰλλυρικῷ, τῷ Χλωρῷ δὲ Κώνσταντι προσνείμαντες τὰ ἑσπέρια σὺν τῇ Ἀφρικῇ. τούτων δὲ οὕτω γεγονότων οἱ στρατιῶται, οἳ πραιτωριανοὶ ἐκαλοῦντο, τὸν υἱὸν τοῦ Ἑρκουλίου Μαξιμιανοῦ τὸν Μαξέντιον βασιλέα ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀνεῖπον.

Ἐκ τοίνυν τῶν τριῶν τούτων ὁ μὲν Κώνστας, ἐν Βρεττα- B *νίαις καὶ ταῖς Κοττίαις Ἄλπεσι καὶ ταῖς Γαλλίαις κρατῶν, τοῖς τὸν Χριστὸν σεβομένοις μάλα ἐπιεικῶς προσεφέρετο, ἀλλὰ μέντοι καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν, καὶ ὑπερόπτης χρημάτων ἐτύγχανε. Μαξιμῖνος δὲ τῆς ἑῴας ἄρχων, καὶ κατὰ χριστιανῶν διωγμὸν κεκίνηκεν ἐπαχθέστατον, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπηκόων βαρύτατα*

1 σκώμματα AC, σκόμματα PW. 3 ἀπέσκωπτον A, ἀπέσκοπτον PW. 4 θριάμβους om A. 6 τῆς συγκλήτου, τοῦ δήμου AB: τοῦ δήμου, τῆς συγκλήτου PW. 8 τοῦ ταῦ τὸ θῆτα C. 12 μερίσαντες] καὶ μερίσαντες B. 19 κοτίαις AB. καὶ ταῖς Γαλλίαις om C. 22 μαξιμιανὸς A.

dicteria versibus iambicis proferebant: eandem et milites in victoriae festivitate licentiam eodem ornatu in victores usurpabant: atque hinc triumpho nomen esse factum autumant. alii vero ex eo quod tribus constet ordinibus, senatu populo et militibus, una incedentibus, litterarum in Graeco vocabulo *θρίαμβος* nonnulla mutatione facta.

Ea igitur victoriae festivitate peracta imperatoriam potestatem in Caesares transtulerunt, et partiti imperium, orientalem partem una cum Illyrico Galerio Maximino [Maximiano] assignarunt, Constanti [Constantio] Chloro provincias occidentales una cum Africa attribuerunt. his ita gestis milites praetoriani filium Herculii Maximiani Maxentium Romae imperatorem declararunt.

Ex his tribus igitur Constans [Constantius] in Britanniis, Cottiis Alpibus et Galliis dominans, Christi cultores admodum clementer tractavit, atque adeo subditos suos omnes; et pecuniae contemptor fuit. sed Maximinus [Maximianus] Orientis imperator tum Christianos acerrime persecutus est tum caeteris subditis gravissimus fuit. nam cum libidine

προσεφέρετο. γυναικομανέστατος γὰρ καὶ μοιχικώτατος ὢν οὐκ ἰδιώτιδας μόνον γυναῖκας ἀκούσας ἐλάμβανε καὶ ταύτας ἐμοίχευεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν γαμετὰς βίᾳ τῶν ἀνδρῶν ἀποσπῶν καὶ ἐνυβρίζων αὐταῖς οὕτως πρὸς τοὺς ἰδίους ταύτας C *συνεύνους ἀνέπεμπε. μαντείαις δ' ἦν προσεσχηκὼς τοσοῦτον, ὡς μηδὲ τοὐλάχιστον ποιεῖν ἄνευ μαντειῶν, καὶ διὰ τιμῆς αὐτῷ οἱ ποιοῦντες τὰ ἀπόρρητα ἥγοντο. οὗτος τῶν εὐσεβῶν πανολεθρίαν κατεψηφίσατο, καὶ τὰς ὑπάρξεις αὐτῶν δημεύεσθαι ἀπεφήνατο, οὐδὲν ἕτερον τοῖς ἀναιτίοις προσάπτων αἰτίαμα ἢ τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν.*

33. *Μαξέντιος δ' ἐν Ῥώμῃ οὐδέν τι μετριώτερος τύραννος τοῖς ὑπηκόοις ἐτύγχανεν ὤν, ἀλλ' ἐπίσης τῷ Μαξιμίνῳ διεῖπε τὰ τῆς ἀρχῆς, λυττῶν κἀκεῖνος κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα χριστιανῶν, καὶ πάσαις αὐτοὺς ὑπάγων κακώσεσι, καὶ πρὸς πάντας δὲ τοὺς ὑπ'* D *αὐτὸν πικρότατα διακείμενος. σφαγάς τε γὰρ πολλῶν περιφανῶν ἀνδρῶν ἐξ οὐδεμιᾶς ἐνδίκου δίκης ἐτίθετο, καὶ μοιχείας ὁσημέραι εὐγενῶν ἐτόλμα γυναίων καὶ παρθένων φθοράς, ἐνυβρίζων αὐταῖς ἀναιδέστατα, καὶ οὐσιῶν ἀφαιρέσεις ἀδίκους τοῖς εὐποροῦσιν ἐπῆγε, καὶ καιναῖς εἰσπράξεσι καὶ βαρείαις ἐπίεζε τὸ ὑπήκοον.*

Οὗτος ἐν Ῥώμῃ εὐγενεστάτης τινὸς γυναικὸς ἀλλὰ μέντοι καὶ σώφρονος ἀνδρὶ συζώσης τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπιφανῶν ἐρασθεὶς

5 *ἦν*] *αὖ* A. *προσεσχηκὼς* AB, *προεσχηκὼς* PW. 6 *ἄνευ ποιεῖν* AB. *μαντείων* B. 12 *Μαξιμίνῳ* etiam Eusebius Hist. eccles. lib. 8 c. 14. 15 *ὑπ' αὐτῶν* C. *ὑπ' αὐτοὺς ἀπιστότατα διακείμενος* B. 19 *τὸ* add AC.

Fontes. *Cap.* 33. *Fortasse Dio continuatus. Eusebii Historiae ecclesiasticae lib.* 8.

arderet ac summus adulter esset, non privatae condicionis solum mulieres ad stupra rapiebat, sed etiam illustrium virorum coniuges a maritis per vim avulsas expleta libidine sua domum remittebat: divinationibus adeo deditus, ut nullam rem minimam iis inconsultis susciperet, et arcanorum illorum patratoribus honorem haberet. hic pios homines ad internecionem condemnavit, eorumque facultates publicavit, nullo alio crimine insontibus obiecto praeterquam dei cognitione et fide in Christum.

33. Maxentius vero Romae nihilo clementior tyrannus fuit, sed aeque ut Maximinus [Maximianus] imperium administravit, in proximos quosque Christianos insaniendo, et omnibus eos aerumnis exagitando, summaque perfidia in omnes suos subditos grassando. nam et multos claros viros nullo iusto iudicio occidebat, et nobiles matronas ac virgines in dies per summam contumeliam constuprabat, et locupletibus bona per iniuriam eripiebat, et subditos novis iisque gravibus exactionibus atterebat.

Hic aliquando Romae nobilissimae castaeque matronae, quae viro illustri nupta erat, immodesto amore correptus, talium operum ministros

ἀκόλαστον ἔρωτα, ἔστειλε τοὺς τὰ τοιαῦτα διακονουμένους αὐτῷ τὸ γύναιον ἄξοντας. ὡς δ' ἐκεῖνο ἐπιστάντας τῷ οἴκῳ τοὺς προαγωγοὺς ἔγνω, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ἐπιδημίας μεμαθήκει, καὶ ἀπαραίτητον τὴν πρὸς τὸν τύραννον ἀπέλευσιν ᾔσθετο (ὁ γὰρ P I 644 ἀνὴρ αὐτῆς φόβῳ τοῦ θανεῖν ὑποπτήσσων λαβεῖν τὴν γυναῖκα καὶ ἄγειν ἐπέτρεπεν), ἑτέρωθεν δ' οὐκ ἦν αὐτῇ ἐπικούρημα, ὥραν αὐτῇ βραχεῖαν ἐνδοθῆναι ᾐτήσατο, ἵν' ἐπικοσμηθείη καὶ οὕτω σὺν αὐτοῖς ἀπελεύσοιτο. ἦν δὲ καὶ τὸν Χριστὸν ἡ γυνὴ σεβομένη καὶ τὸ θεῖον μεμυημένη μυστήριον. εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸν ἑαυτῆς κοιτωνίσκον, καὶ μονωθεῖσα διεχειρίσατο ἑαυτήν, ἵν' ἀνύβριστος μείνῃ καὶ τὴν σωφροσύνην μὴ πρόοιτο, ἑλομένη τὸν ἑκούσιον θάνατον, καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν τοῖς προαγωγοῖς καὶ τῷ ἐναγεῖ ἐραστῇ καταλείψασα.

Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἦρχον, Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς W II 246 ἰδιωτεύοντες ἔθανον. περὶ δὲ τῆς σφῶν τελευτῆς διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. ὁ μὲν γὰρ Εὐσέβιος ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ τῆς ἐκκλη- B σιαστικῆς ἱστορίας ἔκστασιν τὸν Διοκλητιανὸν ὑποστῆναι λέγει φρενῶν καὶ νόσῳ χρονίᾳ τὸ σῶμα κατασκελετευθέντα βιαίως τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπερεύξασθαι, τὸν δέ γε Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον ἀγχόνῃ ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ἐπεξαγαγεῖν· ἕτεροι δ' οὐχ οὕτως ἱστοροῦσι τούτους θανεῖν, ἀλλὰ μεταμεληθέντας καὶ τῆς ἀρχῆς αὖθις ἐπιλαβέσθαι βουλευομένους φωραθῆναι καὶ δόγματι τῆς συγκλήτου ἀναιρεθῆναι.

Εἰσὶ δὲ καὶ οἳ τὸν Ἑρκούλιον λέγουσι τῆς βασιλείας αὖθις

3 ἐμεμαθήκει AB. 7 ἐνδοῦναι A. οὕτως B. 16 ὀγδόῳ λόγῳ] lib. 8 cap. 13. 19 τὸν Ἑρκούλιον om A.

ad eam adducendam misit. quae cum lenones aedibus suis adstare videret, adventusque causa cognita citra ullam deprecationem ad tyrannum abeundum esse intelligeret (nam maritus mortis metu attonitus ab illis abduci mulierem patiebatur), neque ullum aliunde auxilium exspectaret, exiguam moram postulavit ut se exornaret prius quam abiret. colebat autem Christum et divino mysterio initiata erat. ingressa igitur cubiculum, remotis arbitris sibi necem conscivit; ut contumeliae expers modestiam conservaret, voluntariam mortem amplexa, cadavere lenonibus et nefario amatori relicto.

His ita imperantibus Diocletianus et Maximianus in vita privata obierunt: etsi de illorum obitu scriptores non consentiunt. nam Eusebius Ecclesiasticae historiae libro octavo Diocletianum mentis errore affectum et diuturno morbo tabescentem miseram animam violenter eructasse scribit, Maximianum vero Herculium laqueo sibi necem conscivisse. alii vero tradunt eos, cum depositae potestatis paeniteret, in conatu recuperandi imperii deprehensos et senatusconsulto interfectos esse.

Sunt etiam qui dicant Herculium rursus imperium desiderantem

ἐφιέμενον τῷ Διοκλητιανῷ κοινώσασθαι τὸ αὖθις πειραθῆναι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν· τὸν δὲ παραιτήσασθαι. ἐκεῖνον δὲ πρὸς C τὸ τῶν Ῥωμαίων παρελθόντα συνέδριον φάναι μὴ ἀρκεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν. κινηθέντων δὲ τῶν στρατιωτῶν πρὸς θυμὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὡς σφετεριζομένου τὴν ἀρχήν, τὸν Ἑρκούλιον τὸν κίνδυνον δείσαντα μὴ οὕτω γνώμης ἔχειν εἰπεῖν, ἀλλὰ διάπειραν τῶν στρατευομένων ποιούμενον, ὅπως ἔχουσι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαθέσεως, ταῦτα εἰπεῖν· καὶ οὕτω καταστεῖλαι τὸν θόρυβον τῶν στρατιωτῶν. εἶτα εἰς Γαλλίας ἐλθεῖν πρὸς τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, κηδεστὴν αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὄντα ἐπὶ Φαύστᾳ τῇ αὐτοῦ θυγατρί, κἀκείνῳ ἐπιβουλεύοντα καὶ πειρώμενον τὴν ἐκείνου βασιλείαν λαβεῖν· γνωσθῆναι δὲ κἀκεῖσε καὶ ἀποκρουσθῆναι τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ οὕτως ἀπάγξασθαι.

D Ἀλλ' οὗτοι μὲν ἑνί γέ τῳ τρόπῳ τῶν εἰρημένων τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησαν, Κώνστας δὲ ἑνδέκατον ἠνυκὼς ἐνιαυτὸν παρὰ τῇ ἀρχῇ ἐξότου Καῖσαρ ἀνηγορεύθη, καὶ ἠπίως ἄρξας καὶ προσηνῶς, ἐν Βρεττανίαις διάγων κατέλυσε τὴν ζωήν, πένθος ἑαυτοῦ τοῖς ὑπ' αὐτὸν καταλελοιπὼς διὰ τὴν χρηστότητα, πρότερον τὸν πρεσβύτερον τῶν οἰκείων υἱῶν τῆς ἀρχῆς καταστήσας διάδοχον, τὸν μέγαν δηλαδὴ Κωνσταντῖνον, ὃν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἐγείνατο γαμετῆς. εἶχε δὲ κἀκ τῆς δευτέρας τῆς τοῦ Ἑρκουλίου θυγατρὸς Θεοδώρας καὶ ἑτέρους υἱούς, Κωνσταντῖνον, Ἀναβαλλιανὸν καὶ

3 συνέδριον φάναι AB, φᾶναι Συνέδριον PW. 5 πρὸς] εἰς B. 12 βασιλείαν om C. 15 γε τῷ PW. 23 καὶ prius om A. Κωνσταντῖνον] κώνσταντα A: cf. Ducangii Famil. Byzant. p. 44 et Tillemonti not. 2 ad Constantinum M. Ἀναβαλλιανὸν] Hannibalianum.

consilium cum Diocletiano de eo recuperando communicasse, eoque conatum illum recusante, curiam ingressum dixisse, filium suum rei publicae gerendae esse imparem. militibus autem iis verbis ad iram concitatis, quasi imperium sibi vindicaret, periculo territum negasse id se in animo habuisse, sed militum animos ut erga filium suum affecti essent periclitari voluisse; itaque sedasse tumultum. deinde in Gallias ad Constantinum magnum, qui Faustam filiam eius et ipse in matrimonio haberet, abiisse, ac in regno eius per insidias sibi vindicando ibi quoque deprehensum, eoque conatu deiectum, tum demum vitam laqueo finivisse.

Isti igitur uno quopiam modo ex his naturae debitum persolverunt. Constans [Constantius] autem undecimo anno in imperio exacto, ex quo Caesar appellatus fuerat, potestate clementer et humaniter usus, in Britannia extremum diem clausit, cum luctu subditorum, bonitatem eius desiderantium: filio natu maiore, magno videlicet Constantino, ex priore coniuge, imperii successore declarato. habuit enim ex secunda quoque Herculii filia Theodora alios filios, Constantinum, Anaballianum

Κωνστάντιον. προτετίμητο δὲ τούτων ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, P I 645 ὅτι ἐκεῖνοι τῷ πατρὶ ἀνεπιτήδειοι πρὸς τὴν βασιλείαν ἐκρίθησαν. τὸ δ' ὅλον ἦν ἐκ θεοῦ οἰκονομηθὲν ὑπὲρ τοῦ θείου κηρύγματος, ἢ μᾶλλον καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν τῇ Ῥωμαίων ὑποκειμένων ἀρχῇ, ἵνα δι' αὐτοῦ καταλυθεῖεν αἱ τυραννίδες. λέγεται γὰρ ὅτι νοσοῦντι τῷ Κώνσταντι καὶ ἀθυμοῦντι διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις παισὶν ἀποτυχίαν ἄγγελος ἐπέστη, τῷ Κωνσταντίνῳ κελεύων τὴν ἐξουσίαν καταλιπεῖν.

Τοῦτον δὴ τὸν Κωνσταντῖνον ὁ πατὴρ μειράκιον ὄντα τῷ Γαλλερίῳ εἰς ὁμηρείαν παρέσχετο, ἵν' ὁμηρεύων ἅμα καὶ πρὸς ἄσκησιν γυμνάζοιτο τῆς τέχνης τῆς στρατιώτιδος. ὁ δὲ περιδέξιον τοῦτον ὁρῶν καὶ φθονῶν αὐτῷ ἐπεβούλευε. καὶ πρῶτον B μὲν τοῖς Σαρμάταις μαχόμενος τῷ ἐκείνων ἀρχηγῷ ἐκ τῆς πανοπλίας ἐπισήμῳ τυγχάνοντι προσέταξεν ἐπελθεῖν. ὁ δὲ καὶ ἐπῆλθε καὶ ἁρπάσας αὐτὸν ζῶντα τῷ Γαλλερίῳ ἐκόμισεν. εἶτα λέοντα φρικτόν τινα θῆρα καὶ παλαμναῖον ἐκέλευσε δέξασθαι. ὁ δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἆθλον ἤνυσεν ἐπικινδύνως μέν, τῆς θείας δέ γε χάριτος συντηρούσης αὐτόν. γνοὺς δ' ἐντεῦθεν φθονούμενος παρὰ τοῦ Γαλλερίου καὶ ἐπιβουλευόμενος, νυκτὸς μετά τινων οἷς ἐθάρρει ἀπέδρα καὶ πρὸς τὸν πατέρα ἐπανελήλυθε.

Καὶ ὁ μὲν οὕτως τόν τε κίνδυνον διαπέφευγε καὶ τῆς πα-

4 τῶν τῇ A, τῇ τῶν PW. 11 γυμνάζοιτο A, γυμνάζηται PW. 17 ἄεθλον AB. 20 ἀπέδρα om A.

et Constantium. sed magnus Constantinus praelatus est, quod hi patri ad imperium inepti esse videbantur. immo totum negotium divinae providentiae fuit, salutari praeconio ac potius omnibus Romani imperii subditis consulentis, ut per eum tyrannides destruerentur. fertur enim Constanti [Constantio] aegrotanti et ob caeterorum filiorum ineptam indolem maesto angelus adstitisse, qui iuberet ut Constantino relinqueret imperium.

Hunc igitur Constantinum pater, adolescentem etiamnum, Galerio dedisse obsidem memoratur, ut interim etiam in re militari exerceretur, quem Constantino ob ingenii dexteritatem ex invidia insidias struentem, in pugna Sarmatica mandasse ut barbarorum ducem armis insignem aggrederetur. Constantinum vero paruisse, eumque correptum, viventem ad Galerium portasse. deinde leonem immanem et cruentam belluam iussisse subsistere: illum vero id quoque certamen, quamvis non sine periculo, divina tamen gratia incolumem obiisse. unde cum Galerium invidere sibi atque insidiari intellexisset, noctu cum iis quibus fidebat fuga elapsum ad patrem rediisse.

Eo pacto Constantinus et periculum evasit et paterno imperio

C W II 247 τρῴας βασιλείας ἠξίωτο· (34) Μαξιμῖνος δὲ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς
τὸν Λικίννιον προσειλήφει, ἐκ Δακῶν ἕλκοντα τὴν τοῦ γένους
σειράν, καὶ γαμβρὸν ὄντα ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.
κοινωνὸν δὲ τῆς βασιλείας αὐτὸν ποιησάμενος τὸν μὲν ἐν τῷ Ἰλ-
λυρικῷ καταλέλοιπεν ἵν' ἀμύνῃ τοῖς Θρᾳξὶν ὑπὸ βαρβάρων ληϊ-
ζομένοις, ἐκεῖνος δ' εἰς Ῥώμην ἀφίκετο μαχόμενος πρὸς Μαξέν-
τιον. εἶτα τοὺς οἰκείους ὑπόπτους σχὼν στρατιώτας, καὶ φοβη-
θεὶς μὴ πρόσθοιντο τῷ ἐχθρῷ, ἀπέστη τῆς μάχης καὶ ἀνεχώρησε.
μεταμεληθεὶς δ' ἐπὶ τῇ προσλήψει τοῦ Λικιννίου, πρότερον μὲν
D λαθραίως αὐτῷ ἐπεβούλευεν, εἶτα καὶ μάχην κατ' αὐτοῦ εἰς
τοὐμφανὲς συνεστήσατο. καὶ συμβαλὼν αὐτῷ τρέπεται, καὶ ἡτ-
τώμενος ἔφυγε, καὶ ἐν τῇ φυγῇ ἑαυτὸν διεχρήσατο.

Οἱ μὲν οὖν τοιούτῳ τέλει καταλῦσαι τὴν ζωὴν ἱστόρησαν
τὸν Μαξιμῖνον, οἱ δὲ κατὰ χριστιανῶν αὐτὸν ἐκμανέντα μετελθεῖν
τὴν θείαν δίκην παραδεδώκασιν. ἕλκος γὰρ ἐνσκῆψαν αὐτοῦ περὶ
τὸν βουβῶνα καὶ τὴν αἰδῶ χαλεπώτατον τὰ τῆς ἀκολασίας αὐτοῦ
ἐπιβόσκεσθαι ὄργανα. ἐκ δέ γε τῆς σήψεως τούτων καὶ σκώληκας
ἀναβράσσεσθαι, καὶ εἶναι τὸ πάθος ἀνίατον. ἰατρῶν δὲ τοὺς μὲν
αὐτόθεν ἀπαγορεύοντας τὴν ἐγχείρησιν ὠμῶς ἀποσφάττεσθαι, τοὺς
P I 646 δ' ἐπιχειροῦντας μέν, μὴ δυναμένους δ' ἀκέσασθαι, κτείνεσθαι
ἀπηνέστατα, ὅτι μὴ κατώρθουν ἀδύνατα. ὀψὲ δ' οὖν ὑποτοπή-

1 *Μαξιμῖνος* etc.] haec apud Eusebium, Zosimum, alios, partim ad Galerium Maximianum, partim ad Maximinum referuntur. 4 *δὲ* om B. 5 *ἵνα μείνῃ* A. 9 *λικινίου* B. 13 *τὸν μαξιμῖνον ἱστόρησαν* A. 14 *οἱ δὲ* — p. 625 v. 4 *ὑπὲρ αὐτοῦ*] eadem fere habet Eusebius Hist. eccles. lib. 8 c. 16 17. 14 *ἐκμανέντα μετελθεῖν αὐτὸν τὴν θείαν παραδεδώκασιν δίκην* A. 18 *δὲ* om A.

FONTES *capitis 34 incerti.*

potitus est: (34) Maximinus vero Licinium natione Dacum, qui Constantini magni sororem in matrimonio habebat, imperii collegam adscitum in Illyrico reliquit, ut Thracibus, qui a barbaris vexabantur, opem ferret: ipse Romam profectus est ut cum Maxentio pugnaret. deinde cum suis militibus diffideret, metuens ne ad hostem transirent, omisso bello recessit. ac Licinium, quia collegam eum adscivisse paenituerat, primum clam per insidias, deinde aperto Marte adortus, in fugam vertitur, in qua se ipse interemit.

Hoc modo Maximinum periisse quidam tradunt: alii auctores sunt, eum furore quodam contra Christianos grassantem divinae vindictae poenas dedisse, ulcere gravissimo circa bubonem et pudenda orto, quod instrumenta libidinis eius consumpserit: nam ex ea putrefactione etiam vermes erupisse, et malum fuisse immedicabile. medicos autem, qui conatum faciendae medicinae statim vetuerint, crudeliter esse iugulatos: qui vero curatione suscepta nihil profecerint, immanissime trucidatos, quod ea praestare non possent quae artis facultatem superarent. sero

σαι τὸν τύραννον διὰ τοὺς ἀδίκους φόνους τῶν τὸν Χριστὸν σεβομένων τιννύναι δίκην, καὶ ἐκθέσθαι θεσπίσματα πανταχοῦ κελεύοντα παυθῆναι τὸν κατὰ χριστιανῶν διωγμόν, καὶ ζῆν ἐκείνους καὶ θρησκεύειν ὡς βούλοιντο, εὔχεσθαί τε ὑπὲρ αὐτοῦ. κἀνταῦθα δὲ διττοὶ λέγονται λόγοι. ὁ μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι αὐτὸν τοῦ πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα φησίν, εἶτ' αὖθις ἐπεγεῖραι τὸν διωγμόν, καὶ ἀδιόρθωτον μεῖναι, ἕως οὗ τοῦ ἐν χειρὶ κυρίου ποτηρίου τὸν τρυγίαν ἐξέπιεν· ὁ δ' ἕτερος ἀρνεῖται τῷ ἀσεβεῖ τὴν ἀνάρρωσιν, ὡς ἐκ τῆς εἰρημένης τελευτήσαντι νόσου καὶ ἀν- B ενεγκόντι ἐκ τοῦ στόματος σκώληκας.

Ὁ μὲν οὖν καθ' ἕνα τρόπον τῶν ἱστορηθέντων βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ζωήν. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῆς τῶν πιστῶν ἐκκλησίας προέστη μετὰ Μαρκελλῖνον ἐν ἔτεσι δυσὶ τὴν λειτουργίαν ἐκπλήσαντα Εὐσέβιος, ὃν μετὰ ἐνιαυτὸν θανόντα διεδέξατο Μιλτιάδης. καὶ ἐπὶ τέσσαρσι προστάντος ἐνιαυτοῖς τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν τοῦ Μιλτιάδου Σίλβεστρος διάδοχος γέγονεν. ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ μετὰ Τύραννον ἔτος ἐπισκοπήσαντα τρισκαιδέκατον προεχειρίσθη Βιτάλιος, καὶ τοῦτον ἕκτον ἔτος ἀνύσαντα διεδέξατο Φιλογένης, κἀκείνῳ πέντε ἀνυσθέντων ἐνιαυτῶν γέγονε Παυλῖνος διάδοχος. C τῶν δ' Ἱεροσολύμων μετὰ Ζάβδαν ἐπὶ δέκατον λελειτουργηκότα ἐνιαυτὸν Ἕρμων ἐκληρώσατο τὸν θρόνον τὸν ἀρχιερατικόν. τῆς δ' Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἱερομάρτυρα Πέτρον δέκα ἔτεσιν ἐφ'

5 τοῦ πάθους αὐτὸν ABC. 10 ἐκ τοῦ] διὰ A. 11 τρόπον ABCW, τρόπων P. ἀπέρρυξε BW. 12 "Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ] quae deinceps adduntur, absunt ab uno e codicibus Regiis et Colberteo, describuntur vero in tribus aliis Regiis: atque haec quidem supposititia nec Zonarae esse videntur." Ducangius. 18 ἔτος om C. 20 ζάμδαν AB.

tandem suspicatum tyrannum, se iniustarum caedium cultorum Christi dare poenas, ubique edictis propositis persecutionem Christianorum inhiberi atque illos vivere ac deum suo arbitratu colere et pro ipsius salute vota facere iussisse. atque hic etiam duplex rumor ortus est. nam alii tradunt, praeter omnem spem eo morbo liberatum renovasse persecutionem non mutatis moribus, donec poculi, quod dominus manu tenet, faecem exhauserit: alii valetudinem recuperatam negantes, ex eo malo impium decessisse tradunt, ac vermes etiam per os reiecisse.

Ille igitur uno certe ex his modis vitam abrupit. Romae vero coetui fidelium post Marcellinum duobus annis sacerdotio functum Eusebius praefuit: cui post annum mortuo successit Miltiades: qui cum fidelibus quadriennium praefuisset, Silvestrum successorem reliquit. Antiochiae post Tyrannum tredecim annis episcopatu functum delectus est Vitalis. huic post sexennium successit Philogenes. atque is quoque annis quinque exactis Paulinum habuit successorem. Hierosolymis post Zabdam, qui ministerium ad decimum annum obiit, Hermon pontificiam sedem est sortitus. Alexandriae post s. martyrem Petrum, qui pontifi-

ἑνὶ τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κοσμήσαντα Ἀλέξανδρος τὴν ἀρχιερωσύνην ἔσχηκεν. ἐν δὲ Ῥώμῃ μετὰ Σίλβεστρον ἐπ' ἔτεσι λελειτουργηκότα εἴκοσι καὶ ὀκτὼ Ἰούλιος προέστη τῆς ἐκκλησίας ἔτη πεντεκαίδεκα. μεθ' ὃν Λιβέριος ἕκτον ἤνυσεν ἐνιαυτόν, κἀκεῖνον διεδέξατο Δάμασος, ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ποιμάνας
D τοὺς πιστούς, καὶ τοῦτον Σιρίκιος, ἔτη λειτουργήσας ἑξκαίδεκα. εἶτα προκεχείριστο Ἰννοκέντιος, ἐν πεντεκαίδεκα ἐνιαυτοῖς διδάξας τὸν τοῦ κυρίου λαόν. καὶ Ζώσιμος τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐνίδρυτο, θανόντος Ἰννοκεντίου. ὃν δωδέκατον ἠνυκότα ἐνιαυτὸν Κελεστῖνος διεδέξατο, ἐπ' ἔτη τῇ ἀρχιερωσύνῃ δέκα ἐνδιαπρέψας. τούτῳ Ξύστος διάδοχος γέγονεν, ὄγδοον ἐνιαυτὸν
W II 248 διαρκέσας. εἶτα Λέων ἀντεισήχθη, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀντιποιησάμενος ἐπ' ἔτεσιν εἴκοσι πρὸς τοῖς τέσσαρσι. καὶ ἐκλιπόντος τοῦ Λέοντος Ἱλαρίων εἰς τὸν θρόνον ἀνθίδρυτο, ἕκτον ἐκπλήσας ἐνιαυτόν. ἀνθ' οὗπερ Σιμπλίκιος κεχειροτόνητο, καὶ ἐπὶ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τὸ τῆς ποιμαντικῆς καὶ οὗτος λειτούργημα
P I 647 διανύσας ἐξέλιπε, καὶ ἀντεισῆκτο Φῆλιξ. ἐννάτῳ δ' ἐνιαυτῷ καὶ οὗτος ἐκλελοιπὼς Γελασίῳ τὴν τιμὴν καταλέλοιπε, πέντε ταύτης ἀπολαύσαντι ἔτη. μεθ' ὃν Ἀναστάσιος ἐπελέγη. μετὰ τέταρτον δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτὸν ὑπὸ Συμμάχου διεδέχθη. οὗ δυοκαίδεκα ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ διαγαγόντος Ὁρμίσδας ἐξείλεκτο. δεκάτῳ δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτῷ τὸ λειτούργημα διανύσας κατέλυσε

5 δάμασσος A. 7 ἰνοκέντιος et mox ἰνοκεντίου AC. "Reg. Ἰνοκέντιος" Ducangius. 11 τούτου A. διαρκέσας ἐνιαυτόν A. 15 ἀνθ'] ἀφ' B. "Reg. Συμπλίκιος" Ducangius. sic etiam B. 16 διανύσας λειτούργημα A. 21 ἐνιαυτοὺς post διαγαγόντος AB.

ciam sedem per annos undecim ornarat, Alexander pontificatum obtinuit. Romae Sylvestro per annos 28 episcopatu functo Iulius ecclesiae 15 annis praefuit. post quem Liberius sextum absolvit annum: eique successit Damasus, qui 28 annos fideles pavit. hunc Siricius secutus annis 16 ministerium obiit. deinde Innocentius est electus, qui populum domini per annos 15 erudiit. quo mortuo Zosimus in ecclesiae Romanae solio est collocatus. cui duodecimo anno exacto successit Coelestinus, qui annis decem in pontificatu claruit. huius successor fuit Xystus, qui 8 annos duravit. deinde Leo in eius locum suffectus est, qui veram doctrinam per annos 24 defendit. Leone defuncto, Hilario in sede collocatus est: qui sex annis expletis electioni Simplicii locum fecit; qui et ipse anno 19 ministerii decessit. in eius locum introductus est Felix: qui nono anno defunctus Gelasio honorem reliquit per quinquennium fruendum. post eum Anastasius est electus: qui anno quarto elapso Symmachum successorem habuit: qui cum annos duodecim in pontificatu exegisset, Hormisdas est electus. sed hic quoque decimo anno ministerii mor-

τὴν ζωήν, καὶ Ἰωάννην ὁ θρόνος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας διεδέξατο ἐπὶ τριετίαν. μεθ' ὃν Φῆλιξ τῶν ἐν Ῥώμῃ προέστη πιστῶν, τετραετίαν τῆς τιμῆς ἀπολαύσας. εἶτα Βονιφάτιος ἐπὶ διετίαν τῆς προστασίας ἠξίωτο, καὶ ἐπὶ τούτῳ Ἀγαπητὸς προκεχείριστο. δύο B δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτοὺς ποιμάνας τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ ἀρχιποιμένος Χριστοῦ ποίμνιον, ἀπέτισε τὸ χρεών, καὶ ἐχειροτονήθη Ῥώμης ἀρχιερεὺς Σιλβήριος. ἕνα δὲ καὶ οὗτος ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτὸν τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. καὶ τούτῳ διάδοχος Βιγίλιος γέγονεν. ὀκτωκαιδέκατον δὲ τούτου ἔτος διηνυκότος ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀνθῃρέθη Πελάγιος. ὃς πέμπτον ἐνιαυτὸν τῇ λειτουργίᾳ ἐσχολακὼς ἀπῆλθε, καὶ Ἰωάννην ἡ ἀρχιερατικὴ καθέδρα τῶν Ῥωμαίων ἐδέξατο ἐπὶ χρόνοις ὀκτώ, καὶ μετὰ τοῦτον Γρηγόριον ἐπὶ πεντεκαίδεκα. μεθ' ὃν οὐκέτι κατὰ συνέχειαν οἱ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προστάντες εὕρηνται. ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ τῇ κατὰ Κοίλην Συρίαν τὸν Παυλῖνον C ἔτη πέντε τῇ λειτουργίᾳ σχολάσαντα Εὐστάθιος διεδέξατο, καὶ τοῦ Εὐσταθίου ἐπ' ἔτη ποιμάναντος τοὺς πιστοὺς ὀκτωκαίδεκα, Εὐφρόνιος ἐλειτούργησεν ἔτος ὄγδοον. μεθ' ὃν Φλάκιτος δωδέκατον ἤνυσεν ἔτος· εἶτα Στέφανος αἱρεσιώτης Ἀρείου παρεισεφθάρη τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τρίτον ἐνιαυτόν, καὶ μετὰ τοῦτον εἰσῆκτο Λεόντιος. ὄγδοον δὲ καὶ οὗτος ἔτος ἐπισκοπήσας κατέλυσε τὴν ζωήν, καὶ ἐπὶ τούτῳ προέστη τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Εὐδόξιος ἔτος δεύτερον, καὶ ἐπὶ τῷ Εὐδοξίῳ Ἀρριανὸς ἐπεσκόπησεν ἔτος τέταρτον, καὶ μετὰ τοῦτον Μελέτιος ἐνιαυτοὺς εἴκοσιν ἐπὶ πέντε. D

1 ἐδέξατο AB. 2 προέστη — 3 ἀπολαύσας] πιστῶν προέστη τετραετίαν A. 4 ἀγαπητικὸς B. "Reg. Ἀγαπητικός: melius alii." Ducangius. 5 ἐνιαυτοῖς AC. 8 αἰγίλιος A. 12 χρόνους AB.

tem obiit. Romanae vero ecclesiae sedes Ioannem in triennium suscepit. post quem Felix Romanis fidelibus praefuit, quattuor annos eo honore gavisus. deinde Bonifacius per biennium episcopatum gubernavit. post hunc Agapetus designatus est, qui cum summi pastoris Christi gregem Romanum duobus annis et ipse pavisset, naturae debitum persolvit. Romae autem pontifex electus est Silverius; unoque anno pontificatu functus vitam exegit. huius successor Vigilius cum 18 annis ecclesiae praefuisset, in eius locum suffectus est Pelagius: qui quinque annis obito ministerio decessit. Romana vero sedes Ioannem in octo annos suscepit, et post hunc Gregorium in annos quindecim. post hunc perpetua sedes eorum, qui Romanae ecclesiae praefuerunt, non reperitur. Antiochiae vero Coelesyriae Eustathius Paulino, qui ministerio quinquennium vacarat, successit. cum Eustathius fideles annos 18 pavisset, Euphronius per annos 8 ministravit. post quem Phlacitus 12 explevit annos. deinde Stephanus Arii sectator ecclesiae per triennium se ingessit. post hunc introductus est Leontius, qui octavo anno episcopatus mortem obiit. post hunc Antiochenae ecclesiae Eudoxius alterum annum praefuit. post Eudoxium Arrianus quartum annum fuit episcopus. post hunc Meletius

μεθ' ὃν Φλαβιανὸς προέστη τῶν χριστωνύμων ἐπ' ἔτεσιν εἴκοσι
πρὸς τοῖς ἕξ. εἶτα Θεόδοτος τὴν λειτουργίαν διεδέξατο, καὶ τε-
τραετίαν ἤνυσεν ἐπ' αὐτῇ. καὶ ἀντὶ τούτου Ἰωάννης εἰσήχθη,
καὶ διήρκεσεν ἐπ' ἔτος ὀκτωκαιδέκατον. ἀντὶ δὲ Ἰωάννου Δόμνος
κεχειροτόνητο, ἐπιζήσας τῇ χειροτονίᾳ ὄγδοον ἔτος· καὶ ἀνθιδρύθη
τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Μάξιμος, ἐπ' ἐνιαυτοὺς ἐπι-
μείνας τῇ προστασίᾳ τέσσαρας. ὃς ὑπὸ Μαρτυρίου διεδέχθη,
ἔνατον καὶ τούτου τῇ ἀρχῇ διανύσαντος ἔτος. Ἰουλιανὸς δ'
ἔπειτα εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην καθέδραν ἐκάθισεν ἐπὶ ἕκτον
I 648 ἐνιαυτόν, καὶ οὗτος ἔσχε Πέτρον διάδοχον. ὃν μετὰ τριετῆ χρό-
νον Στέφανος διεδέξατο, ἰσαρίθμους ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς.
τῷ δὲ Στεφάνῳ Καλανδίων ἐγένετο ἔφεδρος. καὶ τούτῳ μετὰ
τετραετίαν Πέτρος ἄλλος ἐφήδρευσε, τριετῆ χρόνον τὴν ἐκκλησίαν
κατεσχηκώς. οὗ διάδοχος Παλλάδιος γέγονε, δεκαετίαν ἀνύσας
ἐν τῇ ἀρχῇ. εἶτα Φλαβιανὸς ᾑρέθη, ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς ἀρχιερα-
τεύσας ἐνιαυτούς. μεθ' ὃν Σευῆρος ἕβδομον λειτουργήσας ἐνιαυ-
τὸν ἀφῆκεν Εὐφρασίῳ τὴν καθέδραν τὴν ἱεράν. ὃν μετὰ πέμπτον
ἔτος Ἐφραΐμιος διεδέξατο· ὀκτὼ δ' ἐπὶ δέκα χρόνους ἐπεβίω οὗ-
τος τῷ λειτουργήματι.

2 τὴν λειτ. θεόδοτος A. 3 ἤνυσεν ἐπ' αὐτῇ AB, ἤνυσε PW. 12 καλανδίων CW. 18 ουτος ἐπεβίω χρόνους AB.

annos 25. post hunc Flavianus Christianis annos 26 praefuit. deinde Theodotus ministerium suscepit, in eoque annos quattuor exegit. in huius locum Ioannes introductus per annos 18 duravit. pro Ioanne Domnus electus annos 8 postea vixit. post quem in Antiochenae ecclesiae thronum Maximus introductus, in eo munere quadriennium vixit, successore Martyrio, qui 9 explevit in magistratu annos. deinde Iulianus in ea pontificia sede annos sex consedit, et Petrum successorem habuit. cui triennio post Stephanus successit, totidem annos pontificatu functus. in Stephani locum Calandio suffectus est. et huic post quadriennium alius Petrus successit, qui ecclesiam per triennium gubernavit. huius successor exstitit Palladius, decem annis in magistratu exactis: deinde Flavianus creatus episcopus tredecim annis. post eum Severus septem annis gubernata ecclesia Euphrasio sacram sedem reliquit: cui post annum quintum Ephraimius successit, et in ministerio annos duodeviginti vixit.

NOTAE.

Usus sum [in T. 2] tribus codicibus: duobus D. Antonii Fuggeri Constantinopoli emptis, et uno Viennensi a D. Gaspare a Nydprug etc. ultro perhumaniter atque utiliter suppeditato. nam duo reliqui tantum a Constantino Magno ordiuntur. Wolfius. Viennensis est B, Fuggeranus alter C: de altero cf. T. 1 p. XXXIX. P15

Duobus Zonarae codicibus Nic. Carminius Falconius usus est in concinnandis libris quos Dioneos dixit ab se primum detectos, altero "membranaceo Vaticano 136, autographo paene et correctissimo", altero "Palatino-Vaticano chartaceo 275, posterioris aevi". excerptas inde lectiones ut minus certas a certis seiungendas esse duximus.

p. 5 v. 9. πάστις etiam Palat. et Vatic.

p. 10 v. 16. ποπουλαρία κέκληται ἡ δημοτικὴ ἀγωγή] *actio popularis*, vox iurisconsultorum. Glossae Basilic. ποπουλαρία, δημοτική· πόπουλος, ὁ δῆμος. sunt autem *actiones populares, quae suum ius populo tuentur*, ut ait Paulus in l. 1 D. de populari act. Duc.

p. 10 v. 18. βουλευτάς, πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς] Livius aliter: *patres certe ab honore, patriciique progenies eorum appellati.* W.

p. 11 v. 10. νομίζοντας πολίτας αὐτοὺς Vatic.

p. 12 v. 14. τοῖς ἐν αὐτῇ Vatic.

p. 12 v. 18. στρατηγὸν τὸν τάτιον etiam Vatic.

p. 14 v. 9. ἐκ τῶν] καὶ ἐκ Vatic.

p. 14 v. 15. ἃ ἐπήγοντο χρήματα ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ ἐπεχείρουν Vatic.

p. 14 v. 17. κολάζεσθαι etiam Vatic., et mox ἐψηφίσατο.

p. 15 v. 1. τοὺς δὲ σαβίνους ὁ φόνος τοῦ σφῶν ἄρχοντος οὐκ ἐτάραξε Vatic.

p. 15 v. 2. πρὸς τὸν ῥωμύλον Vatic.

p. 15 v. 13. οὐῆροι etiam Vatic.

p. 15 v. 15. εἰς ὁμηρείαν] ὁμήρους Vatic.

p. 15 v. 21. ἠμπίσχετο] ἐφόρει Vatic.

p. 16 v. 2. προσηγόρευον Vatic.
p. 16 v. 4. κελευσθῶσιν ἂν Vatic.
p. 16 v. 11. ἦν ἐν αὐτοῖς Vatic.
p. 16 v. 12. εἶτα σιγῇ ῥωμύλου προστάττοντος ἠκροῶντο Vatic.
p. 16 v. 14. μαθεῖν etiam Vatic.
p. 16 v. 14. τῶν λοιπῶν om Vatic.
p. 16 v. 16. γενομένου τοῦ ῥωμύλου Vatic.
p. 17 v. 6. ὡς om Vatic.
p. 17 v. 15. ἡμᾶς μετ' ἀνθρώπων γενέσθαι χρόνον etiam Vatic.
p. 17 v. 19. τὸν τρόπον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν ὅρκον Vatic.
p. 20 v. 16. τε etiam Vatic.
p. 20 v. 19. κατέλυσε σύστημα, οὓς ῥωμύλος εἶχε ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα Vatic.
p. 21 v. 14. ὥστε] ὥστε καὶ Vatic.
p. 21 v. 15. θύοντι om Vatic.
p. 21 v. 20. ποιεῖν Vatic.
p. 21 v. 21. φευρουάριον Vatic.
p. 22 v. 6. ἀριθμὸν τιθέμενοι Vatic.
p. 22 v. 15. ἔχθρα τις ἢ φθόνος etiam Vatic.
p. 23 v. 12. παρεχώρουν etiam Vatic.
p. 24 v. 7. καὶ om Vatic.
p. 24 v. 9. ἐς δὲ δῆμον ἔκκλιτον Vatic.
p. 25 v. 4. μεταβάλλεσθαι Vatic.
p. 25 v. 12. ὧν καὶ μίαν Vatic.
p. 25 v. 14. ἑταίρους Vatic.
p. 26 v. 10. ὁ Λούκιος Vatic.
p. 27 v. 13. τῶν βουλευτῶν μετῆλθε τοὺς δυνατωτάτους, καὶ τοὺς ὀρφανοὺς πόρρω ποι ὡς εἰς θήρας προπέμψας Vatic.
p. 27 v. 23. τοὺς etiam Vatic.
p. 28 v. 1. τοὺς om Vatic.
p. 28 v. 10. τοῦτον ὁ Ταρκύνιος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὑβρίσαι καὶ τὴν τέχνην ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν Vatic.
p. 28 v. 15. ὁ Ἄττος Vatic.
p. 28 v. 17. ἀπόκριναί μοι etiam Vatic.
p. 28 v. 21. εὐθὺς αὐτὴν Vatic.
p. 29 v. 2. συμβούλῳ τῷ Ἄττῳ etiam Vatic.
p. 29 v. 4. ὑπὸ] καὶ ὑπὸ Vatic.
p. 32 v. 11. τὸ γράμμα δὲ ῥῶ etc.] scribit Zonaras, ex Dione, patricios Romanos, quo a caetera plebe dignoscerentur,
P 16 calceos corrigiarum implexione, et forma litterae ῥῶ insignitos induisse: quae quidem, inquit, centenarium numerum significaret: totidem enim erant patricii: vel quod sit prima littera Romani nominis. quae quidem minime hic cohaerent. nam patriciorum lunati erant, quos vocabant, calcei, quibus scilicet assuta erat

lunula, quod pridem docuere Rosinus, Dempsterus, Salmasius ad Pollionem et ad Inscriptionem Herodis, Benedictus Balduinus in Calceo antiquo, et alii criticorum filii. quae quidem lunula formam refert characteris Latini C, quo centenarius numerus effingi solet, ita ut patriciorum centenarium numerum in calceis adumbrare potuerit. at quod Zonaras de littera ῥῶ hic commentatur, prorsus absurdum est, quod alii notarunt, cum nusquam ϱ littera Graeca calceis patriciorum adficta fuerit, neque primum vocis Romae elementum rettulerit. unde jure idem Balduinus cap. 9, quod hic de littera ϱ habetur, superfluum glossema et a quodam graeculo in textum Zonarae immissum esse arbitratur: nisi ipsemet Zonaras, non intellecto quem exscribebat Dione, erraverit; quod licet existimare, cum id ipsum praeferant codices omnes mss. scripserat nempe Dio litteram C in patriciorum calceis centenarium effingere (quod scribit Isidorus lib. 19 cap. 14), addideratque idem valere quod ῥῶ apud Graecos; quemadmodum Ioannes Gazensis in libro *Περὶ ἀρχαιολογίας* ait Numam regem *ἐν τοῖς ὑποδήμασι Ῥωμαίων τῶν πατρικίων τυποῦσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν κάππα, ὃ παρὰ τοῖς Ἕλλησίν ἐστι ῥῶ* etc. nam Romanum *κάππα* est C Latinum, eundemque numerum refert quod ϱ apud Graecos. cod. reg. 2431 fol. 212 *περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπάρχου. ὁ ἔπαρχος παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἱερεὺς ἦν καὶ πρῶτος τῆς βουλῆς. ἐπεὶ οὖν βουλευταὶ ἦσαν ἑκατόν, οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς διὰ τοῦ κάππα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χαρακτηρίζεται, τούτου χάριν τὸ κάππα σχῆμα φέρει αὐτῶν ὑπόδημα· ἐξ οὗ ὀνομάζεται καππάγιον· οἷον οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος τῶν ἑκατὸν τῆς βουλῆς.* adde Suidam in v. *χλαμύς*. Duc.

p. 36 v. 17. *κωδύας*] vide Henric. Valesium ad Harpocrationem pag. 301, ubi de hac voce. Duc.

p. 48 v. 21. *Ποστούμιος Τούβερτος*] ita duo codd. Reg. et Colb. Duc. Livius lib. 2 [c. 16] M. Valerio P. Posthumium adiungit. W.

p. 55 v. 9. *ἵν' εἶεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί*] ut singulae classes suos patronos haberent, sequitur numerum tribunorum ad decem esse auctum: classes autem a Servio Tullio institutae fuerunt sex. W.

p. 62 v. 10. *στρατηγὸν ἕτερον*] sic reposuimus ex duobus Regiis mss, ubi Wolfius, alter Reg. et Colbert. *τὸ τρίτον τὸν Μάλιον εἵλετο.* ubi obiter observandum, apud Zonaram, cum de rebus Romanis agit, *consules* ut hoc loco *στρατηγοὺς* appellari, et *στρατηγῆσαι* pro *consulatum inire* usurpari. quod ex hisce verbis in hac sectione descriptis vel colligitur *ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἢ στρατηγούς* [p. 61 v. 19]. consules enim postmodum dici coepere qui antea praetores vocabantur, ut ex Dione n. 19 [p. 69 v. 14] scribit Zonaras *τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπάτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγοὺς καλουμένους πρότερον.* Duc. idem Livius docet.

p. 64 v. 11. εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὅμιλος] suspecta lectio. W. — immo genuina sunt Dionis verba.

P 17 p. 65 v. 2. οἷοι νῦν πολλοὶ περὶ τὰ βασίλεια] nobilium palatinorum suae aetatis mores hic carpit Zonaras, qui capillos nutriebant et cincinnati haberi volebant, cum caeteri e Graecis capillos raderent. Duc.

p. 67 v. 16. Λούκιόν τινα Σίκιον] hinc emendandus Ammianus Marcellinus lib. 25, qui *Sicinium* vocat: *Sicinium Dentatum adiiciat, ornatum militarium multitudine coronarum. Siccium* etiam vocat Dionysius Halicarnasseus. Duc.

p. 70 v. 9. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει] epitomatoris hic oscitantiam nota Zonarae. dixerat equidem ista Dio, sed quos ipse praeterit duos annos, ille scripserat. Falconius.

p. 74 v. 4. μεγάλην πόλιν] quae Bolae Livio 4 49.

p. 76 v. 19. Ἡ δὲ τῶν ἐπινικίων πομπή] cf. p. 618 v. 19.

p. 76 v. 22. δρομοκήρυξι] *tabellariis*, qua voce rursum utitur infra lib. 9 sect. 8 [p. 222 v. 7]. vide Henricum Valesium ad Harpocration. 272. Duc. δρομοκήρυκες οἱ ἀγγελιαφόροι παρὰ Δίωνι Suidas. eo minus dubium est, Dioneis verbis triumphum describi.

p. 78 v. 7. παῖδας ἢ συγγενεῖς] Vide Henric. Valesium ad Nicolai Damasceni Excerpta pag. 71. Duc.

p. 78 v. 16. καὶ κώδων] Vide Henricum Valesium ad Harpocrationem. Duc.

p. 98 v. 6. Τιβέριος] T. Veturius.

p. 103 v. 14. πόλισμα quod hic scribit Zonaras, Aquilonia dicitur Livio. Falconius.

p. 105 v. 11 sq.] Dionis verba supplevit Niebuhrius, Kl. histor. und philol. Schriften II p. 251.

p. 106 v. 12. κηλιδῶσαι] vide Gloss. med. Lat. in *Cenitus*. Duc.

p. 113 v. 21. κατηλόκων] ita Regii quattuor [?] et Colberteus. alius apud Wolfium κατηλώφουν. vide Henricum Valesium ad Harpocrationem pag. 232, ubi de hac voce. Duc.

p. 114 v. 4. πόλιν τινά] Venusiam. Niebuhrii Hist. Rom. T. 3 p. 558.

p. 123 v. 2. Κρανιτά] Cornetanos montes vel Corneos sine auctore non ausus fui dicere. W. — hos esse montes prope Tibur putat Ortelius, quos Dionysius Halicarnasseus lib. 1 *corniclos* seu *corniculos* vocat; de quibus sat multa habet Cluverius lib 2 Italiae antiquae p. 661, qui de *Cranitis* Zonarae siluit. Duc.

p. 125 v. 2. δοὺς αὐτῷ [αὐτοῖς] δίφρον etc.] huc spectant ista Marcellini lib. 23 extr. *nam quod supersedere solio damnati ob iniquitatem iudicis alius cogebatur, aut finxit vetustas, aut olim consuetudo cessavit.* Duc.

p. 127 v. 8. ὁμολογίᾳ προσεδήσαντο, *pactione obstrinxerunt*

vel *ad deditionem compulerunt.* alter codex [B] habet *ὁμολογίᾳ διεκρούσαντο, pactione eluserunt.* ego malim *προσεκτήσαντο*, ut et Polyb. lib. 1. W. — Regii et Colberteus *διεκρούσαντο.* Duc.

p. 129 v. 3. *ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι*] sic ms: Dionis excerpta *διαιρούμενοι.* sed Valesius Zonarae lectionem magis probat. Duc.

p. 156 v. 17. *ἃ πυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι*] vide Excerpta ex Diodoro Siculo p. 274 276. Duc. P 18

p. 165 v. 5. *Σαρδῷ*] *Σαρδόνιοι* mss Reg. et Colberteus: at Wolfius legendum censebat *Σαρδῷ.* neque enim, inquit, Sardi a Carthaginensibus pecuniam extorserunt, sed Romani et pecuniam et ipsam Sardiniam. Duc.

p. 169 v. 19. *Σαρδιαίων*] ita mss Reg. et Colberteus. at Henricus Valesius ad Dionis Excerpta *Ἀρδιαίων* legendum observat, ex Strabone lib. 7, Appiano in Illyrico, et Stephano. Duc.

p. 171 v. 5. *Αἵμου ποταμοῦ*] sic tres mss Regii. asteriscum apposuit Wolfius, quod fluvius huiusce nominis non occurrat apud geographos. cum vero dicat Zonaras, Illyricum intra Haemum fluvium et Istrum usque ad Pontum Euxinum contineri, videtur intellexisse aut Dravum aut Savum fluvios. Duc. leg. *Αἴνου.*

p. 174 v. 13. *ἐπ' Ἴστρου*] ita mss codices: sed *ἐπ' Ἴστροις* reponendum ex Eutropio lib. 3 et aliis observat Henricus Valesius ad Ioannem Antiochenum, qui *Ἰστριανοῖς* habet. ita Dio lib. 38 p. 64 *ἡττήθη (πρὸς) τῇ τῶν Ἰστριανῶν πόλει πρὸς τῶν Σκυθῶν τῶν Βασταρνῶν*: ubi interpres *ad Istrorum urbem.* Duc.

p. 208 v. 6. *ὅθεν ἡ γερουσία*] Ammianus lib. 14 "*et dotatur ex aerario filia Scipionis, cum nobilitas florem adultae virginis; diuturnam absentiam erubesceret patris.*" vide Valerium Maximum lib. 4 cap. 4. id hausit a Dione Zonaras quod siluit Titus Livius. Duc.

p. 230 v. 6. *τὸν Ἰνδίβιλιν*] ita Livio, quem *Ἀνδοβάλη* Polybius. Duc.

p. 238 v. 8. *Σοφωνίς*] ita mss, quam *Σοφόνβα* Excerpta Diodori Siculi p. 289, alii *Sophonisbam* vocant. Duc. *Σοφόνισβα* est apud Valesium p. 289, *Σοφόνβα* in eiusdem notis p. 46.

p. 245 v. 9. *Ἀφρικὴ γὰρ*] Eunapius in Maximo *καί τις τῶν ἐκ Λιβύης, ἣν Ἀφρικὴν καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ πάτριον τῆς γλώττης.* Duc.

p. 257 v. 14. *μέχρις οὗ*] deesse versus aliquot apparet, in quibus de Carthaginensium et Masinissae controversiis actum est. W. Sensus est integer; atque ita etiam mss omnes praeferunt. Duc.

p. 270 v. 13. *Πύδνης*] in ms Reg. scholii vice additur *Πύδνα, τὸ νῦν Κίτρος.* Duc. P 19

p. 278 v. 9. *Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν*] vide Henric. Valesium ad Diodori Siculi excerpta p. 50. Duc.

p. 285 v. 19. *Μαστανάβου*] ita reposuimus ex Reg. et Col-

bert., quomodo appellatur ab Appiano. Wolfius *Μαστανάμου* ediderat: quem errorem viderat Henricus Valesius ad Polybii excerpta. Duc.

p. 289 v. 9. *Ἱππῶνα*] quam *ἱππακρίτας* Polybius vocat. vide Henr. Valesium ad Diodori Siculi excerpta p. 45. Duc.

p. 291 v. 6. malim *ὀλίγους ὄντας, καθ' ἑκάστους τρέπων*. W. — *ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας* mss. Duc.

p. 296 v. 12. *πατρὸς*] vide notata ab Henrico Valesio ad excerpta Polybii p. 32. Duc.

p. 297 v. 9. *Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαίοις*] omissa est historia belli Lusitanici contra Viriatum gesti; item Numantinum, Asiaticum contra Aristonicum, praeterea Allobrogicum, Thracicum; ad haec Iugurthinum in Africa, in Italia Galliaque Cimbricum, Teutonicum Tigurinumque. deest etiam descriptio tumultuum intestinorum qui ab istis temporibus Romam labefactaverunt, ut seditio Tiberii Gracchi ac post eam Caii fratris, deinde Apuleii Saturnini; tum bellum Romanorum adversus socios qui defectionem per Italiam fecerant; bellum contra servos, contra Spartacum; ac postremo Marii et Syllae civilia bella, atque alia annis circiter sexaginta gesta. W.

p. 298 v. 8. *Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν*] addit cod. Reg. 605 [nunc 1768] *ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ μοι προϊστόρηται, βασιλεῦσιν* etc. alii *ὡς ἱστόρηται* tantum praeferunt, ut Wolfiana editio. hic porro initium ducit pars altera Annalium Zonarae, ut in Praefatione monuimus. Duc.

p. 300 v. 9. *τὴν γαμετὴν*] Antistiam.

p. 303 v. 8. *δυσὶ στρατηγοῖς*] Herennio et Perpennae.

p. 304 v. 8. *παρῃτήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν*] utrum consulatum an imperium? W. — Wolfius *imperium* verterat: reposuimus *consulatum*, ex iis quae observavimus ad lib. 7 n. 17. Duc. immo est imperatoria dignitas.

p. 311 v. 2. *τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἄραβας*] ita mss Reg. et Colb., ubi Wolfius "*quid si Ἴβηρας legendum: nam Arabes Amani accolas ego nullos scio.*" Duc. Plutarchus *Ἄραβας*.

p. 312 v. 21. *κάτοικίαι δὲ πόλεων*] sic mss codd, id est *urbium coloniae*: Wolfius *πολεμίων* legendum censebat. Duc.

p. 313 v. 1. *μιᾶς δέουσαι τεσσαράκοντα*] emendandus est numerus in Appiani Mithridat. c. 117, ubi fortasse *δέκα* pro *δὲ καὶ* legendum.

p. 315 v. 16. *εἰπόντος δέ τινος*] Considium appellat Plutarchus in vita Iulii Caesaris c. 14.

p. 318 v. 22. *ἐλλογίμους*] ita mss. Wolfius ediderat *ἐλλογισμοὺς*, manifesto errore. Duc.

p. 322 v. 23. *κροτούμενον*] lacunam Coraës et Schaeferus indicarunt: sed patet integra esse Plutarchi verba.

p. 326 v. 9. *μολῇ*] ita mss omnes, quam vocem omiserat Wolfius. Duc.

p. 327 v. 17. *προσφέροντα*] Θεόδοτον.

p. 330 v. 5. *καὶ γάρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας*] plerique interpretantur *tu mihi salutem tuam invidisti.* sed cum Plutarchus scribat obscurum fuisse cur Caesar Catonis interitum doluerit, et *ἐφθόνησάς μοι τῆς σωτηρίας* etiam intelligi possit, P20 Catonem non dignitatem tantum sed salutem etiam Caesaris oppugnasse (neque enim additur *τῆς σωτηρίας σου*, et *ἐμαυτοῦ* aeque subintelligi potest, ne sententia quidem repugnante), malui particulam *tuam* omittere, ut in Latino etiam sermone ambigua esset sententia, utrum Caesar clementiae laudem ex conservatione Catonis captare, an vero suam in eo explere iracundiam voluerit, si eum in potestatem redegisset. W.

p. 332 v. 14. *καὶ τούτου δὶς γεγονότος ἡ πεῖρα ἐξηλέγχετο*] converti *ita bis populi animos expertus surrexit.* sed τὸ *τὴν πεῖραν ἐξελέγχεσθαι* intelligi potest, vel animadversum esse, Caesarem periclitari voluisse populum, utrum aequis animis regium ornatum laturus esset; vel, Caesarem animadvertisse, conatum suum esse irritum, populo a regia pompa abhorrente. W.

p. 336 v. 1. *τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνύναι*] *per Fortunam* Caesaris, Wolfius vertit: melius forte *per genium*, de qua formula consulendus prae caeteris Io. Bapt. Hansenius in lib. de Iureiurando cap. 15. Duc.

p. 336 v. 2. *διά τε αὐτὸν Ἰούλιον*] sic mss: Wolfius legendum censet, *διά τε αὐτὸν τὸν Κοϊντίλιον τὸν μῆνα Ἰούλιον προσηγόρευσαν*, atque ita vertit. Duc. leg. *Δία τε.*

p. 340 v. 8. *παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον*] sic mss: ubi Wolfius "*Suetonius puerum facie liberali demissum caelo catena aurea ad fores Capitolii constitisse, eique Iovem flagellum tradidisse. hinc suspicor legendum non μαστιζόμενον, sed μάστιγα ἐγχειριζόμενον: nisi forte μαστίζειν id ei significet.*" Duc.

p. 340 v. 23. pro *δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχείρησεν* videtur legendum *δημηγορῆσαι.* sequitur enim *εἰς τὸν δῆμον εἰσαχθεὶς ἐδημηγόρησέ τε* etc. quare pro his verbis *tribunatum ambire non destitit*, "urbem ingressus concionem ad populum habere instituit, neque destitit quamvis ab Antonio prohiberetur, sed tribuno sibi conciliato" etc. reponas licet. W. — *δημαρχῆσαι* mss. Duc.

p. 353 v. 23. *καίτοι τῆς ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος στερηθείς*] *supra commemoravit Sextum Pompeium a Caesare consule proscriptum esse. aut igitur πρότερον legendum pro ὕστερον, aut scriptori danda venia τῆς ἀταξίας, quam aliquando varietatis et attentionis causa affectant.* W. — idem porro repetit infra n. 21 *ὁ γὰρ Σέξτος τῆς ἀρχῆς, ἧς εἶχεν, ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πρώην παραλυθεὶς* etc. Duc.

p. 354 v. 17. *χρηστὴν*] ita codd mss: non desunt tamen

qui χρυσῆν reponendum putant. Zonaras ait Commodum praecepisse τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι. Duc.

p. 358 v. 14. Ξάνθον] vide praeter Dionem lib. 47 et alios Romanae historiae scriptores, Philonem in lib. ὅτι πᾶς σπουδαῖος etc. p. 605 edit. Turnebi. Duc.

P21 p. 364 v. 10. καὶ πατρόθεν] ita apud nostros in clamore militari copiarum duces nomen suum inclamare solitos docuimus in Dissertat. ad Ioinvillam. Duc.

p. 365 v. 9. ὦ τλᾶμον] hos versus paulo aliter citat Dion editus lib. 47 extr. vide Plutarchum de Superstitione, sub initium. Duc.

p. 394 v. 8. τοὺς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων] hic porro carpit Zonaras imperatores et Graecos sui aevi, qui dimisso patrio vestitu, barbarico seu extraneo uti amabant. scribit Nicephorus Gregoras lib. 2 Ioannem Vatatzem imp., cum videret Romanas divitias in peregrinas et sumptuosas vestes, Sericas Assyrias Babylonias atque Italicas, vario ac sollerti artificio confectas effundi, edicto sanxisse ne quis subditorum iis uteretur, sed iis contenti essent quas Romanae provinciae praeberent. idem lib. 11 extr. eum etiam morem invaluisse tradit sub Andronico Palaeologo iuniore, ut omnes simul et adolescentes et senes pileis uterentur, non minus in palatio quam in agris, iisque ad libitum multiformibus et peregrinis; cum Latinis alii, alii Mysiis et Triballicis, alii Syriis et Phoeniciis uterentur; atque id denique in vestibus observasse, adeo ut prudentiores novitatem aliquam et imperii destructionem, sed et institutorum finem ac morum inde male ominarentur. Duc.

p. 412 v. 7. ἐθελογνωμονῶν] desideratur in lexicis.

p. 419 v. 12. ἀναγνῶναι] huc referri potest qui apud nostros adhuc obtinet mos, quo regum edicta, priusquam vim habeant, ad senatum parlamentarium mitti solent, ut probentur ac deinde in acta referantur: quod si quidpiam in iis occurrat cui sententiam suam non accommodet, de eo princeps admonetur ac rogatur. Duc.

p. 421 v. 12. ἴλαρχόν τε φυλῆς] *praefectum tribus* vertit Wolfius: *sevirum turmis equitum* vertere debuisse contendit Valesius ad Excerpta Dionis, ex Capitolino in Marco: *consulem secum Pius Marcum designavit, et Caesaris appellatione donavit, et sevirum turmis equitum Romanorum iam consulem designatum creavit.* ubi, inquit, sevir nomen officii videtur fuisse, cui et ludorum seviralium cura competebat, teste eodem Capitolino. Duc.

p. 435 v. 3. Ἀγριππῖναν] accentus, qui auctoris saeculo conveniunt, immutare noluimus. Μεσσαλῖνα Φαυστῖνα, Αὐγοῦστα

Λουκούσσα, Τουρκουάτος Κικινάτος, Κάρος et id genus alia libri omnes habent Zonarae aetati suppares.

p. 441 v. 1. *καί τινα*] Cremutium Cordum.

p. 454 v. 19. *ἑνὸς δὲ τῶν κτεινομένων*] Dio lib. 59 c. 25 *Βετιλλῖνον δὲ Κάσσιον ἀποσφαγῆναι κελεύσας καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ Καπίτωνα παρεῖναι φονευομένῳ αὐτῷ κατηνάγκασε.* in Excerptis Vaticanis *Βάσσος* ille appellatur, ut apud Senecam.

p. 456 v. 11. *κρατῆρα καὶ θύρσον φέρειν*] cum Dionysium seu Bacchum se diceret. Eustathius II 1 *ἔτι δὲ καὶ τὴν (ἀπόνοιαν) τοῦ αὐτοκράτορος Γαΐου τοῦ καὶ Καλλιγόλα φασὶ προσαγορευθέντος διὰ τὸ ἐν στρατοπέδῳ γεννηθῆναι· οὗτος μὲν γὰρ ὑπερφρονήσας ὡς εἰκὸς ἐπὶ κάλλει νέος τε Διονύσιος ἐκαλεῖτο καὶ Διονυσιακὴν πᾶσαν ἐνδύνων στολὴν ἐδίκαζεν.* Duc.

p. 457 v. 15. *εἰς οἰκεῖον ἱερὸν*] quod hausit Zonaras a Philone in Legat. ad Gaium p. 731 edit. Turnebi: *τὸν δὲ ἐν τῇ ἱεροπόλει νεών, ὃς λοιπὸς ἦν ἄψαυστος, ἀσυλίας ἠξιωμένος τῆς πάσης, μεθηρμόζετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερόν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ Γαΐου.* quippe *ἱερόπολιν* Hierusalem vocat in lib. contra Flaccum p. 667, et in lib. *περὶ ὀνείρων* ait *θεοῦ πόλιν* ab Hebraeis appellari. Duc. — immo Zonaras auctorem secutus est Eusebium (Hist. eccl. 2, 6), Eusebius Philonem.

p. 458 v. 3. *Εὐσέβιος*] vide quae de morte Pilati scribit Ioannes Antiochenus p. 809, et commentarium apocryphum qui de eiusdem morte inscribitur in codice Colberteo, in aliis S. Ioannis theologi falso nomen praefert. Duc.

p. 460 v. 8. *Λιβίας*] recte quidem: nam Tiberii Claudii Neronis uxor fuit Livia Drusilla. verum mss omnes Regii et Col- P 22
berteus ut et infra p. 185 et 190 *Ἰουλίαν* perperam praeferunt: nec scio an ex ingenio Wolfius *Λιβίας* reposuerit: certe eundem errorem errat Constantinus Manasses [v. 1788 1789]:

> *γυνή τις ἐπαφρόδιτος συνέζευκτο γαμέτῃ·*
> *Νέρων ἐκείνης ἦν ἀνήρ, ἐκείνη δὲ Ἰουλία.* Duc.

nostri codices *λιβίας* habent.

p. 463 v. 16. *καισάρειοι*] caesariani etiam deinceps saepius appellantur aulici proceres sive liberti sive alii. W.

p. 466 v. 21. *δούλους νοσοῦντας*] vide Gloss. med. Lat. in v. *Manumissio*, sub finem. Duc.

p. 467 v. 9. *ἐγχειρίδιον παρεζώννυντο*] ambiguum utrum pugillares an pugio sit intelligendus. W.

p. 470 v. 10. *καὶ τὸν Σωσίβιον*] ita reposuimus ex mss Reg. et Colb., ubi Wolfius *σωσίκιον* perperam: nam *Sosibium* vocant etiam Tacitus lib. 11 et Dio in Excerptis Valesianis p. 678. Duc.

p. 478 v. 8. *περιοδονίκης*] perihodon vicisse dicitur qui Pythia Isthmia Nemea Olympia vicit. Festus.

p. 479 v. 12. *Οὔινδιξ*] qui *Βίνδιξ* Dioni lib. 63 p. 725. Duc.

p. 480 v. 18. *στρατόπεδον*] *stationem militum* vocat Sue-

tonius, scilicet praetorianorum, qui circa palatium imperatoris excubabant. ita infra hanc vocem usurpat in Pertinace et alibi. vide Gloss. med. Graecit. in hac voce. Duc.

p. 481 v. 12. προσιόντας αὐτοὺς αἰσθόμενος] ita etiam Dio: Sylburgius apud utrumque προϊόντας legendum censet. ibid. καὶ σφᾶς absunt a Dione. Duc.

p. 481 v. 17. εἰπὼν "ὦ Ζεῦ] iambus erit, ait Sylburgius, si legamus ὦ Ζεῦ θεοί θ' οἷος τεχνίτης ὄλλυμαι. sed apud Suetonium absque metro est. Duc.

p. 485 v. 13. ἱππεύς] Dio seu Xiphilinus ἱππεύς τε, ubi Sylburgius emendat ἱππεύς τις. Duc.

p. 487 v. 16. εἷς τις] Vibius Crispus.

p. 488 v. 1. χιλίας] hoc loco me Vilhelmus Xylander, iuvenis ingenio et doctrina praestans, admonuit, in posterioribus numeris τὸ μυριάδας repetendum, et pro χιλίας legendum δισχιλίας, ut ea summa conflетur quam Tacitus ponit. W. — χιλίας mss Regii et Colberteus. Duc.

p. 489 v. 22. ἰθύνοντι] Τιβερίῳ Ἀλεξάνδρῳ Josephus.

p. 492 v. 3. Κελτὸς] ita duo mss Regii et Colberteus. at interpres in altero ex iis quibus usus est codice [B] Κελετὸς legi monet, quasi esset nomen proprium non nationis sed viri. Duc.

p. 494 v. 19. πλὴν τοῦ Μουσωνίου] vide Scaligerum ad Eusebium pag. 201, 2. edit. Duc.

p. 496 v. 9. δοθέντα] Xiphilinus seu Dio inde emendandus, qui βεβαιωθέντα habet, ex Suetonio: *beneficia a superioribus concessa principibus* etc. Duc.

p. 496 v. 21. ὄρος τὸ Βέσβιον] ita Dioni appellatur: Constantino lib. 2 de Themat. cap. 11 Οὐεσούβιος. Duc.

p. 498 v. 12. Ἀνεγκλήτῳ] ita etiam tres mss: quem nostri vulgo Anacletum vocant, quasi istius pontificis Romani nomen affectatione quadam efferendum crediderit Zonaras. sic porro scriptos Eusebii codices praeferre monet Henr. Valesius ad lib. 3 cap. 13. Duc.

p. 499 v. 15. pro τῇ ἀδελφῇ Ἰουλίᾳ *alter codex* [B] *habet* ἀδελφιδῇ, *fratris filia: et sic legendum esse ex Suetonio constat.* W. — ita etiam legitur in Regiis et Colberteo. Duc.

p. 500 v. 21. Νασαμῶνας] vide Scaligerum ad Eusebium pag. 203, 2. edit. Duc.

p. 501 v. 13. σοφιστήν τινα] Curiatium Maternum.

p. 506 v. 22. ἀδελφιδῆν] vide Cujacium lib. 8 Observ. cap. 28. Duc.

p. 510 v. 7. Ῥωμαίοις ὑπήκοος γέγονε] addit Lactantius in lib. de mortibus persecutorum n. 23, Trajanum *Dacis assidue rebellantibus censum poenae gratia victorem imposuisse.* Duc.

p. 510 v. 9. ποταμὸν] Xiphilinus τὸν ποταμὸν τὸν Σαργετίαν.

p. 510 v. 19. εἷς δέ τις ἑταῖρος] Βίκιλις Xiphilinus.

p. 513 v. 13. *Σελινοῦντα*] vide Cujacium lib. 27 Observ. cap. 3. Duc.

p. 515 v. 1. *Τατιανὸς*] corrupte apud Xiphilinum *Ἀττιανός*. *Tacianus* apud Vopiscum, tametsi id nominis varie efferri in codd mss observet Casaubonus. Duc.

p. 515 v. 3. *προσγενῆ*] Adrianum consobrinum Traiani fuisse P 23
scribit Spartianus. Duc.

p. 515 v. 16. *ταῖς δὲ σῖτον καὶ ἔργα καὶ χρήματα καὶ τιμὰς δούς*] Wolfius *ἔργα munera* vertit: malim *opera*, ut publica intelligantur, quae civitatum utilitati construenda curabat Traianus. Duc.

p. 516 v. 9. *συνδικάζουσι*] ita mss codd: et recte: neque enim video cur vocem asterisco notarit interpres; quippe *συνδικάζειν* dicebantur duo consules qui una iudiciis praeerant, quibus intererat Adrianus. Duc.

p. 516 v. 14. *τοῖς ὄφλουσι*] Spartianus: *ad colligendam autem gratiam nihil praetermittens, infinitam pecuniam quae fisco debebatur privatis debitoribus — remisit.* id porro tum actum innuit Zonaras, cum Romam venit: quod hausit ex Dione. Duc.

p. 517 v. 9. *Ἀδριανοῦ θῆρας*] Spartianus: *oppidum Adrianotheras in quodam loco, quod illic et feliciter esset venatus et ursam occidisset aliquando, constituit.* Duc.

p. 517 v. 10. *Πομπηΐου*] de Pompeii M. tumulo vide Salmasium ad Spartianum in Adriano. Duc.

p. 519 v. 11. *Σευηριανὸν*] *Servianum sororis virum nonagesimum iam annum agentem, ne sibi superviveret, mori coegit. quasi* scilicet *affectatorem imperii,* uti narrat Spartianus. Duc.

p. 520 v. 3. *Σίμιλις*] *Σίμιλος* Symeoni Logothetae in Chronico ms et Cedreno, qui Latinis *Similis.* Duc.

p. 520 v. 9. *καὶ τάξει*] alter codex non habet. ordinem autem sive dignitatem militarem hic significari arbitror: quae cum in praefecto praetorio summa fuerit, redundare puto hoc additamentum. W. — *ἡλικίᾳ καὶ τάξει:* ita Reg. et Colb. Duc. — et Dio.

p. 520 v. 15. *βιοὺς μὲν ἔτη τόσα*] vide Gloss. med. Graecit. in *τόσος*. Duc.

p. 521 v. 7. *Ἄννινον Βῆρον*] ita etiam Xiphilinus; sed legendnm *Ἄννιον* censet Sylburgius, quem consule p. 992. Duc.

p. 524 v. 12. *ἐν ἀπορίᾳ . . . ἀργυρίων*] ita reposuimus ex codd. Reg. et Colb., cum Wolfius *ἀργυρίου* edidisset, qui ita ex ingenio emendavit, ut et infra pro *ἀθροίσας ἀργύρια*, *ἀργύριον* reponendum censet. certe infra in Didio Iuliano *ἀργύριον* numero singulari pro *pecunia* usurpat Zonaras. Duc.

p. 525 v. 8. *ναός*] eadem habet ex Dione Xiphilinus. de templo Cyziceno consulendus Leo Állatius ad Philonem de septem orbis miraculis. Duc.

p. 526 v. 13. καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀντωνῖνον] sic etiam Eusebius lib. 4 cap. 13, sed d. Marco reponendum contendit Valesius. hunc consule. Duc.

p. 526 v. 19. φιλοσόφου] [nam apud Wolfium titulus αὐταρχία Μάρκου Ἀντωνίνου τοῦ φιλοσόφου] ita in Zonarae ms marginibus et in Capitolini libris veteribus scribitur, tametsi, inquit Casaubonus, *philosophi* appellatio inter M. Antonini titulos nullibi occurrat, seu in veteribus inscriptionibus, seu in nummis, adeo ut recentiorum scriptorum inventum sit: licet philosophiae potissimum studium impendisse tradant scriptores. Ioannes Antiochenus ἐκγήνει δὲ τῶν φιλοσόφων τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ ἦν ἄρα ἐκείνων μιμητής, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν διαιτημάτων ἐπιτήδευσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῶν μαθημάτων σύλληψιν. Duc.

P 24 p. 529 v. 11. κεραυνοβόλον] ex Xiphilino. legionis 12 fulminatricis non semel habetur mentio in veteribus inscriptionibus apud Gruterum. Duc.

p. 531 v. 7. αὐτοκράτωρ προσηγορεύθη τὸ δέκατον] ita infra in Commodo αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον. toties quippe imperatores acclamabantur, quoties hostes vicerant aut certe expeditiones bellicas susceperant. Duc.

p. 533 v. 1. ἀπέκτεινεν] domesticas Commodi caedes diversi generis, quas separatim exposuerat Dio, unde sua hausit Zonaras, Xiphilinus in unam periodum congessit. Duc.

p. 533 v. 5. Κλαύδιος Πομπηϊανὸς] hunc Quintianum vocat Ammianus lib. 29 de Commodo: *adeo ut post intestina pericula multa et varia, alter in amphitheatrali cavea, cum adfuturus spectaculis introiret, a Quintiano senatore, inlicitae cupidinis homine, ad debilitatem paene pugione vulneraretur.* ita etiam hunc vocat Herodianus. at Lampridius et Xiphilinus Pompeianum cum Zonara nominant. vide Henr. Valesium ad Marcellin. Duc.

p. 534 v. 20. βουλείας] *senatum* vertit interpres: malim *senatorias dignitates;* atque ita reposui, quod et quae mox sequuntur satis suadent, καί τινες πάντων ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο. Duc.

p. 535 v. 13. ἡ δαίμων ἐς ὕστερον ἐνομίσθη] ita etiam Reg. et Colb. mss: ubi alter Wolfianus codex ἡ δαίμων, ὡς ὕστερον ἐνομίσθη, *sive dea, ut postmodum est creditum.* Duc.

p. 536 v. 10. Ἀμαζόνιος] ex Dione hausit Zonaras, cujus mensium Commodianorum ordinem et significationem pluribus expendit Salmasius ad Lampridium p. 119. Duc.

p. 542 v. 20. Μεδιόλανα] ita infra semel ac iterum, et Symeon Logotheta in Chron. ms. Dio et Xiphilinus Μεδιόλανον. *Mediolanus* apud Marium Aventicensem. Balsamon ad Can. 61 concilii Carthag. παρὰ τῶν Μεδιολάνων. vide Scaliger. ad Eusebium p. 233. Duc.

p. 543 v. 4. ὅμως πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις

παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐκεῖνον προετιμήσαντο] quae verba sic expressit interpres: *Iulianus, quamvis ab altero magna pecunia promissa, est praelatus.* immo horum sensus est, uti edi curavimus, multa pecunia a Iuliano militibus promissa, eundem praelatum; quod et diserte ait Dio, et ex eo Xiphilinus, a quo sua hausit Zonaras: qui scribit in hac imperii auctione ducentis in singulos milites aureis a Sulpiciano promissis, alteros quinquaginta adiecisse Iulianum. Duc.

p. 549 v. 17. ὁ μὲν γὰρ etc.] in versione hic quaedam immutavimus: Wolfius scripserat, *sed quia Albino imperatoriam maiestatem flagitanti vel Caesaris honorem negabat* etc. alius enim est sensus ex Dione: quippe cum Albino promissam Caesaris dignitatem negaret, tum is imperatorem sese appellavit. Duc.

p. 550 v. 2. ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ] Dio ὥσπερ τις ἀκριβῶς χορὸς δεδιδαγμένος. occurrit haec vox apud Pollucem. Duc.

p. 552 v. 10. ἔθνος] Wolfius *gentem*: emendavimus *provinciam*. vide Gloss. med. Graecitat. Duc.

p. 555 v. 20. μὴ ἀμελεῖτε] ita tres mss: at omittitur negativa apud Dionem, ut sensus sit *caeteros omnes contemnite.* Duc.

p. 558 v. 18. τῶν ἐξαπλῶν] vide Henric. Valesium ad Eu- P 25
sebii Hist. lib. 6 cap. 16, ubi observat praeterea quae sequuntur ex eodem Eusebio descripsisse Zonaram. Duc.

p. 562 v. 11. τὰς ψυχὰς ἐπῳδαῖς ἀναγαγεῖν] Dio unica voce ἐψυχαγώγησε. Duc.

p. 564 v. 14. Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας] ita in quibusdam Dionis excerptis mss legi annotat Casaubonus. Xiphilinus ἀπὸ Σικελίας Καισαρείας habet. vide coniecturam eiusdem Casauboni ad Macrinum Capitolini. Duc.

p. 579 v. 8. Πομπηϊανόν] Maximo et Albino Publium successisse scribit auctor Chronici Alexandrini, huicque Gordianum seniorem. is autem Publius Maximus Balbinus Pupienus vocabatur, quem eundem esse cum Pompeiano Zonarae putat Casaubonus. is vero, Pompeianus Civica, consul fuit cum Gordiano secundum: cuius consulatus mentio est in veteri inscriptione nuper edita a Thoma Reinesio [Syntagm. p. 633]

Θ. K.
ANTΩNEIA MOTCA
KAI M. ANTΩNEINOC
AAKMAN ΦIAOCOΦ.
CTOIKOC ANEΘ.
Π. T.
ATT. KAIC. M. ANTΩNIΩ
ΓOPAIANΩ TE (scrib. B)
KAI ΠOMΠHANΩ
KIOTIKA KOC.

huius Pompeiani gentilis fuit Sextus Vetulenus Civica Pompeianus consul cum L. Calonio Commodo anno u. c. 888 [889]. Duc. M. Clodius Pupienus Maximus, quem sic nominatum fuisse nummi docent, a Graecis scriptoribus *Maximus*, a Latinis *Pupienus* appellari solet. Maximum eundem esse quem Pupienum Iulius Capitolinus sero suspicatus est, cum in vita Maximini iunioris c. 7 scripserit "nisi forte idem est Pupienus qui et Maximus" (cf. eiusdem vita Maximi et Balbini c. 18). Zonaras igitur quos modo Maximum et Albinum nuncupavit, eosdem nunc Pompeianum (i. e. Pupienum) et Balbinum appellare videtur.

p. 579 v. 13. *παρεσιώπησα καὶ αὐτός· οἱ δ' ἕτερόν τινα μεθ' ὃν*] locus hic est mutilus in tribus codicibus: quare tria illa verba *οἱ δ' ἕτερόν τινα* omisi. W. — revera desunt in codd. Reg. et Colberteo. Duc.

p. 582 v. 17. *Μάρκον*] Marci et Severi Hostiliani imperii memoria uni Zonarae debetur, ut pridem observatum a viris doctis. posteriorem *Stylianum* perperam vertit Wolfius, divulso a voce *ὁ*. corrupte enim *Ἰουστιλιανὸς* appellatur apud Cedrenum, qui Marci pariter meminit, sed in annis utriusque imperii mirum in modum peccat [T. I p. 451 ed. Bonn.]. Duc. de Severo Hostiliano cf. Eckhelii Doctrina numorum vol. VII pag. 351.

p. 583 v. 17. *Εὐγενίας*] vide Casaubonum ad Hist. Augustam p. 201, 2 edit. Duc.

p. 584 v. 2. *Μαρῖνος*] istius Marini praeter Zonaram meminit etiam Zosimus [p. 23 v. 4 ed. Bonn.]: cuius caeterum vix alibi mentio occurrit. Duc. de nummis Philippopoli Thraciae signatis, quibus inscriptum *ΘΕΩ ΜΑΡΙΝΩ*, v. Eckhelii Doctr. num. vol. VII pag. 373.

p. 584 v. 23. *Φιλιππούπολιν ὀνομάσας*] vide observata a Scaligero ad Eusebium pag. 245, 2 edit. Duc.

p. 589 v. 13. *ὡς μηδὲ τὰ σώματα*] ita Victor in Epitome. Lactantius de mortibus persecut. n. 4 'de Decio "*circumventus*
P 26 *a barbaris et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit.*" Duc.

p. 590 v. 12. *ἐπὶ πεντεκαίδεκα*] Nicephorus habet *πεντήκοντα*, errore librariorum, ut arbitror. W.

p. 593 v. 7. *ὡς Ἀθηναίους*] vide Scaligerum ad Eusebium p. 215. Duc.

p. 594 v. 13. *Ἀντιόχειαν*] id sub initium Gallieni Marcellinus libro 23, capto scilicet Valeriano, ante ipsam vero infelicem pugnam accidisse scribit Trebellius Pollio in triginta tyrannis. vide Henricum Valesium ad Ammiani lib. 23 p. 258. Duc.

p. 596 v. 20. *Αἰρούλοις*] ita mss codd, ut *Aeruli* in regio codice Ammiani, ut monet Henr. Valesius: quos alii *Ἐλούρους* vocant. lexicon ms *Αἴλουρος· Ἔλουρος δὲ ἔθνος, ψιλόν*. Duc.

p. 597 v. 14. *Ποστοῦμος*] ita Zosimo appellatur, Victori et Eutropio *Postumus*, Trebellio et in nummis *Postumius*. Duc. immo POSTVMVS et in nummis et apud Trebellium in libris melioribus. Casauboni errorem editores Zosimi propagaverunt.

p. 598 v. 19. *παρὰ Μακρίνου*] quem, ut et filium, *Macrianum* appellat Trebellius Pollio. Duc. certe in editis: nam in mss est *Macrinus*: item in Dionis continuati excerptis, Scriptorum veterum novae coll. II p. 235 "*Μακρῖνος κόμης τῶν θησαυρῶν καὶ ἐφεστὼς τῇ ἀγορᾷ τοῦ σίτου ἐπειδὴ καὶ τὸν ἕνα πόδα ἐπεπήρωτο*" etc. et p. 239.

p. 599 v. 15. *ὑπέλαβον*] id enim signum erat defectionis et deditionis. Pacatus in Panegyr. ad Theodosium "*aliquanto melius manus illa consuluit, quae submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis*" etc. vide Lucanum lib. 6, Orosium lib. 7 cap. 36, Ammianum lib. 26 etc. Duc.

p. 604 v. 2. *Κλαύδιος δὲ*] haec de Claudii iustitia verbis Petri Fabri Sanioriani lib. 1 Semestr. cap. 25 reddidimus [Claudius vero cum vir bonus iustitiaeque sectator esset, interdixit ne ultra quisquam bona aliena ab imperatore peteret. receptum id enim moribus erat, imperatores etiam aliena donare; quandoquidem idem ius rei publicae stanti per leges fuerat], cum horum sensum vix ceperit interpres, et quae salebrosa agnovit Henricus Valesius ad Dionis Excerpta p. 208. ea vero de optimo quodam auctore sumpta existimat idem Faber, et vocem *ἀλλότρια* sive *aliena* hoc loco intelligi non debere omnia quae privatus quisque iure dominii pertinet. nam quis, inquit, fando unquam audivit, ea vel peti solita esse vel ab imperatore olim donari potuisse? nisi forte quod multo ante in Asia factitasse Antonium scribit Plutarchus, id imperatoribus usu venerit. quod quidem Fabro non placet, qui pertinere edictum istud putat ad titulum de Petitionibus bonorum sublatis: ita ut aliena intelligi debeant ea scilicet quae reorum quidem sed indemnatorum adhuc et viventium bona sunt, itemque caduca seu vacantia: immo vero etiam damnatorum et proscriptorum bona, quae tamen fisco nuntiata, nondum addita seu incorporata sunt, cum haec quoque aliena quodammodo esse videantur. Duc.

p. 605 v. 17. *Κυντιλιανὸν*] quem *Quintillum* vocat Trebellius Pollio, ut et Vopiscus in Aureliano: *Κύντιλλον* Zosimus lib. 1 [c. 47, p. 42 ed. Bonn.]. Duc.

p. 606 v. 1. *ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας*] ita etiam Pollio: Victor paucis diebus imperium tenuisse Quintillum ait. Duc. Zosimus *ὀλίγους μῆνας*, quem ex Zonara correxit Casaubonus: sed nummorum varietas maior est quam pro paucis diebus.

p. 607 v. 6. *ἣν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην*] locum hunc Zonarae expendit Scaliger ad Eusebium p. 239, 2 edit. Duc.

p. 607 v. 18. *καὶ τῶν ἔξωθεν φερομένων*] quibus verbis

frumentarium describit, ut observat Casaubonus. vide Gloss. med. Lat. Duc.

p. 608 v. 3. μηνῶν ὀλίγων] sic mss. "*minus paucis diebus*" Vopiscus. Duc.

p. 608 v. 7. τὸ στρατιωτικὸν] atqui Tacitus imperator a senatu electus, non a militibus, ut scribit Vopiscus: neque eorum sententia requisita, tametsi praefectus urbis Aelius Caesianus sic exercitum est allocutus in campo Martio "*vos sanctissimi milites, et sacratissimi vos Quirites, habetis principem quem de sententia omnium exercituum senatus elegit, Tacitum dico, augustissimum virum*" etc. Duc.

p. 610 v. 20. τοὺς οἰκείους υἱοὺς] hinc in legum aliquot Cari inscriptionibus "*Impp. Carus Carinus et Numerianus AAA*": quod observatum a Casaubono, qui id Zonaram a probo quodam auctore accepisse existimat. Duc.

p. 611 v. 8. Γαλάτης] id est *Gallus*, inquit Casaubonus ad Vopiscum in Caro, qui illius patriam incertam fuisse ait, et
P 27 Romae natum videri vult. at uterque Victor et Sidonius Narbone genitum scribunt. Wolfius *Galata* verterat. Duc.

p. 615 v. 3. Κώνσταντα] ita Zonaras *Constantem* perpetuo vocat, quem alii Constantium: quemadmodum etiam Constantinus Porphyrogenitus lib. de adm. imp. cap. ult., et Menaea XXI Maii. Duc.

p. 615 v. 12. τινῶν Γεντιανῶν] vide Scaligerum ad Eusebium p. 243, 2 edit. Duc.

p. 617 v. 9. ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι] id ipsum narrant Eutropius (cuius interpretem Paeanium hic exscripsit, ut alibi saepe, Zonaras), Aurelius Victor et Eusebius in Chronico: atque adeo Ammianus lib. 15 "*omnium primus extero ritu et regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem iudicum salutatos principes legerimus.*" Duc. cf. T. I Praefat. pag. XV.

p. 618 v. 2. τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος] Eusebius lib. 8 cap. 2 τοὺς δὲ ἐν οἰκετίαις ἐλευθερίας στερεῖσθαι. Duc.

p. 618 v. 11. ἐν Νικομηδείᾳ] ubi palatia construxerant imperatores ante Diocletianum, ut indicat Socrates lib. 1 Hist. eccl. cap. 6. vide nostram Constantinopolim lib. 4 sect. 13 n. 4. aliud palatium praeterea Nicomediae aedificavit Constantinus Heraclii filius. Niceph. CP. Duc.

p. 621 v. 16. ὁ μὲν γὰρ Εὐσέβιος] Eusebius lib. 8 cap. 13 et in Oratione Constantini ad sanctorum coetum cap. 25, ub consulendus Valesius. vide praeterea Lactantium de mortibus persecutorum cap. 42. Duc.

p. 624 v. 2. τὸν Λικίννιον] scribit Anonymus in vita s. Basilei archiepiscopi Amazeni n. 5 et 6 Licinium simulasse se esse Christianum, ut Constantiam Constantini M. sororem in uxorem obtineret, et adepto imperio in oriente ad vomitum rediisse. certe

Constantinus Christianismum amplexus fuerat ante initum inter Licinium et Constantiam matrimonium anno 313. verum scribit Lactantius in libro de mortibus persecutorum n. 46 47 et 48, aliquanto post initas cum sorore Constantini nuptias, ac cum Maximino congressurum, somno monitum Christum invocasse, dedisseque litteras ad provinciarum praesides de restituendis Christianis ecclesiis, Constantino et ipso III coss. Duc.

p. 628 v. 12. *Καλανδίων*] Wolfius *Καλανδίων* perperam ediderat: ita enim a scriptoribus passim appellatur. Duc.

CORRIGENDA.

p. 29 v. 4 *lege συμμαχουμένοις*. p. 65 v. 5 *αὐθημερὸν*. p. 79 v. 27 Plutarchi. p. 123 v. 18 *ἀπαίρειν?* p. 123 v. 24 *ψευδαυτομόλους*. p. 183 v. 4 *οἰκεία*. p. 203 v. 8 *προθυμότερον*.

LIPSIAE,
IMPRESSIT B. G. TEUBNER.